
3 1761 08116743 9

HLÍDKA.

Redaktor

Dr. PAVEL VYCHODIL.

Ročník XXXII.

V Brně 1915.

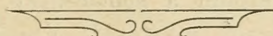
Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

LIBRARY
AUG 25 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Ročník XXXII. Číslo 1.

HLÍDKA.

Václav Kosmák.

Několik poznámek J. Funtíčka.

Není veřejně známo, jakého výsledku docílila výzva článku „K úmrtnímu dni Václava Kosmáka“ ve 62. čísle „Hlasu“ ze dne 15. března 1913 (v den 15. výročí úmrtí Václava Kosmáka od Al. Kolíska), aby dle daných otázek napsané odpovědi tvořily písemnou anketu, sbírající látku pro sepsání důkladného životopisu Václava Kosmáka. Uvádím všem, jichž se týče a týkati má — výzvu tu na paměť, aby byl zmíněný materiál sebrán, než bude — pozdě. Dne 4. září připadlo 70. výročí narození Kosmákova. Kolik žije ještě spolužáků jeho ze studií gymnasijních v Jihlavě, ze studií bohosloví v Brně, kolik přátel, známých a ctitelů jeho vrstevníků? Také řady mladších jeho známých rok po roce řídnou. Bude asi nutno sestaviti z programů, katalogů, z míst a krajin, v nichž Václav Kosmák žil a působil, seznam osob, které by k některým otázkám oněm odpověděti mohly a měly. Nad jiné však bude nutno sebrati jeho dopisy, netištěné rukopisy, koncepty jeho proslovů, kázání slavnostních, dopisy v časopisech o jeho veřejném vystoupení při různých příležitostech národních, spolkových, církevních, školních, politických atd.

Nad jiné bude důležito také, aby ti, kdož ať s ním, ať po letech po něm žili a působili tam, kde Kosmák dříve působil, sebrali spolehlivá a ověřená podání o něm a o jeho díle, dříve nežli z paměti vymizí.

Materiál takto sebraný bude moci povolaný odborný znalec vědecky spracovati; každý sebe nepatrnější kamének najde své místo

v uměleckém obraze mosaikovém. Každá sebe skromnější pomněnka ozdobí bystrý a nevysýchající potůček, potok a říčku jeho tichého života.

Co mne ve zmíněném již článku zvláště zajímá, ba opravdu dojímá, je tklivě psaný lístek čtenáře — ctitele Kosmákova, dělníka p. Frant. J....ka v Bosonohách. Lístek ten jest nejen ke cti pisateli dělníkovi, nýbrž i ke cti — spisovateli Kosmákovi. Statisíce dělníků v nejširším slova smyslu, tedy zástupy dělného lidu, napájely se a napájejí dosud z ryzí, čisté, zdravé četby Kosmákovy, nalézají v ní občerstvení, potěšení, poučení, utvrzení v dobrém, výstrahy před zlem ať v příčině mravní a náboženské, národní a společenské, ano i — hospodářské a politické, úhrnem řečeno: vzdělávají, ušlechťují se, zdokonalují se. Spisy Kosmákovy nikoho nepokazily a snad každého — i protivníka nebo různě smýšlejícího k dobrému povzbudily. Takto stal se Kosmák dobrodincem nejširších — a oproti „vyšším“ a „nejvyšším“ vrstvám řečeno — nejhlubších, základních, pracovitých vrstev našeho národa. V té příčině jsou zásluhy Kosmákovy tak veliké, že věru a — žel — nemá tu soupeřů.

O Kosmáku a jeho díle platí slova Joh. Joergensena v „Posledním soudě“:

„Obecenstvo“ — tato moderní parodie na lid, o němž se praví, že jeho hlas jest hlasem božím.

„Vox populi, vox Dei!“ Je to pravdivé? Skoro bych tomu uvěřil. Vždyť hlas lidu jest hlasem lidského srdce. A lidské srdce jest jako dítě, které zabloudí ve velkém tmavém lese a nezná cest ani chodníků. A dítě počne volati a plakati, konečně padá na kolena a modlí se: Ó Bože, vyveď mne, dej mi nalézti cestu k domovu! Popřej mi opět spatřiti slunce nad poli, dej mi nalézti matčinu chýži, popřej mi posaditi se na schodek přede dvéře a smáčeti vonný, čerstvý chléb v bílém, krásném mléce při kroužení hrajících si vlaštovic kolem kostelní věže a za zvuků večerních zvonků, znějících do širého světa!“

V „Posledním soudě“ Joergensenově praví trpící Anežka, manželka básníka Nielsa Graffa:

„Nemohu si pomoci“, odpovídá (Anežka), „avšak setkávám se u tvých přátel s tak mnohým, co se mi nelíbí. Ku příkladu, když přednášejí svoje básně, tu se všechno zcela hezky poslouchá. Když však člověk nad těmi básněmi uvažuje, tu obsahují tak hrozně málo — ustavičně jednají jenom o nich a jejich více méně špinavých milostných dobrodružstvích. Pro věci jiného nemají vůbec smyslu. Nechci nikterak mluviti o Bohu. Oni nevěří, a to jest jejich věcí.

Avšak vyskýtá se přece ve světě tolik velkého a nádherného — a konečně žijí zde na zemi i jiní lidé než pouze básníci a jejich dámy. Zovete se přece přátely lidu — avšak když básníte, tu to vypadá, jakoby vám nikdy nebyla zbyla ani jediná myšlenka nebo jediný pocit pro jiného člověka".

„Tak zní prosba dítěte, tak prosí zkroušené lidské děcko a takovou jest prosba lidu. Lid nemůže býti bez pravdy, bez zdravé denní a věčné pravdy, která jest prostá a skromná jako chléb a mléko, a přece jest sama jediná tím, co dodává síly k putování po celý, dlouhý den a dosažení domova, dříve než soumrak přikryje zemi."

„Avšak „obecenstvo" — „publicum", není již lid. Je to zjemnělý lid, lid, který již není nevinným. Proto netouží publicum po pravdě, nýbrž po — novotě. Publicum jest lid v úpadku, lid, který už není naivním, lid, který se stal romantikem."

„A takový velký romantik, který se každého rána probouzí s obzvláštní prázdnotou, jíž třeba vyplniti, takový požaduje od svého listu nové myšlenky, nová stanoviska, nové události a nový pořádek. Romantisovaný lid přeje si především nového pohnutí mysli, nových velkých a četných vzrušení — mnoho novot, místo jediné, věčné pravdy starých dnů."

Bylo opětovně s povolaných míst zdůrazněno, že první a základní podmínkou pro zajištěné trvání národa každého vůbec, našeho poměrně malého národa českého zvláště, je zlepšení a zdokonalení života rodinného, a to po stránce mravní, zdravotní, hospodářské i vzdělanostní. Je-li pravda — jako že je — že snad každá rodina naše v uvedených stránkách ozdravění, zlepšení, po případě vystřízlivění potřebuje, pak je také jisto, že každý bez rozdílu, zvláště však spisovatel — tento učitel národa v nejširším slova smlyslu — jenž ať slovem, ať skutkem — nejraději tím i oním — přispěje ku zdokonalení našeho rodinného života, získal si zásluhy o národ celý — a opačné je škůdcem celého národa, kdo jmenovitě péra svého zneužil — veden a sveden jsa světélkujícími bludičkami moderních a módních hesel — ku podporování rodinného rozvratu po stránce kterékoli. Kdo četl spisy Kosmákovy, dobře ví, že v nich všech právě jako v kukátku vidí jednak zářivé vzory, jednak výstražné obrázky ze života rodinného, ve všech příkladnou a účinnou snahu pro ozdravění a zachování našeho rodinného života. Po této stránce jsou zásluhy Kosmákovy nehynoucí.

Neváhám za přednost spisů Kosmákových označiti, že v této příčině ne skrytě, nýbrž nápadně vysvítá z nich úmysl lidu svému zdokonalením a ušlechtěním rodinného života prospěti. Je-li Kosmák v této ušlechtilé snaze „tendenční" („hřích" od tolikerých kritiků Kosmákovi předhazovaný), pak koná svou národní spisovatelskou povinnost, a není v té příčině ve špatné společnosti. Vždyť veleduchové jiných literatur (anglické, ruské, německé) ušlechtilou tendenci ve spisech i požadují i vlastními díly jeví. Náš vzácný kritik, myslitel a literát Jan Ev. Kosina i pro krásnou literaturu potřebu takovéto tendence zdůvodnil. Že pak zmíněná tendence ve spisech Kosmákových jest nábožensky nejen zabarvena, nýbrž tak přímo zpodstatněna, není knihám jeho na ujmu, nýbrž dodává jim jadrné opravdovosti — jaké učí skutečný život — ne modní, povrchní, společenskými přetvářkami a liberalními frasemi moderně vybásněný, nýbrž život ryzí upřímnosti v bloubi nitra lidského nezlomně a neumlčitelně i neuhasitelně se hlásící. Nad jiné živým hlasatelem pravdy této jsou právě tak vážní dnové, jež v bázni a strázni, v nadějích i úzkostech prožíváme a v jediném útočišti — v Bohu pomoci hledáme a pevnou naději se kojíme, že také nalezneme. Je-li zdravý život duchovní bez Boha nemožný, pak také život ten — pokud se v literatuře obráží a pokud literatura na vzájem duchovní život udržovati, chrániti a ušlechťovati má a chce — nemůže rázu náboženského postrádati, života náboženského ignorovati, náboženský život potírati a otravovati. Že tedy Kosmák i ve svých spisech náboženské city pro ušlechtění života jednotlivcova, zvláště však pro život rodinný vysoce cení, není na škodu ani čtenáři, ani spisům Kosmákovým. Nejen strom a člověk, také spis — kniha — dílo po ovoci poznán a po zásluze oceněn bývá. Ovoce spisů Kosmákových bylo nejen pochoutkou a osvěženim, nýbrž přímo duchovní potravou pokolení našeho lidu v letech 1870—1900 a bude jí bohdá i v pokoleních dalších. Ovoce to bylo nejen chutné a zdravé, ale ponejvíce i opravdu krásné, bez červův a hniloby.

Budou-li také spisy jiných spisovatelů našich ceněny dle ovoce, které vydaly, dle účinku, který se zjevil v životě a činech čtenářů jimi odchovaných, pak jistojistě spisy Kosmákovy budou míti vedle nich čestné místo, ne-li před nimi.

Ani o tom nepochybuji, že spisy ty v jádře nezastarají, že nejkrásnější a nejtklivější z nich i v dobách pozdních budou ceněny a čteny a bude jich ne-li více jistě alespoň tolik, kolik z jiných nyní slavených spisů nejednoho z nynějších spisovatelů.

Nepochybuji ani o tom, že po spisech Kosmákových sáhne i nynější i budoucí intelligence,[1]) přesycená četbou románů, jichž obsahem jest „život“ v parfumem přesycených budoirech pařížských a jim podobných. Neubude spisům Kosmákovým v té příčině ani na hodnotě ani na působivosti, jako vedle nádherné opery zůstane věčně krásnou naše píseň národní, s níž má literární tvoření a působení Kosmákovo případnou shodnost. Když Václav Kosmák r. 1883 na památném a v každé příčině zdařilém manifestačním sjezdě učitelském v Brně měl vzácnou promluvu o výchovu a vyučování mládeže školní v řeči mateřské, užil právě po Kosmákovsku přirovnání, že dítě jest jako pták: má mluviti, jak mu zobák narostl. Dle tohoto přísloví vznikla nejen přísloví a zapěla duše lidu naše krásné národní písně, nýbrž i Kosmák sám nejen ve zmíněné řeči své, ale i snad ve všech svých promluvách a — dokládám — snad ve všech svých řádcích cítil, myslil, mluvil, psal úplně dle své osobité přirozenosti, čili, smím-li tak říci, dle zmíněného přísloví.

Tato osobitá svérázností jeho literárního díla zvyšuje zásluhy práce Kosmákovy. Čtenář ví, s kým mluví, čtenář vidí Kosmákovi do srdce a Kosmák mu mluví do duše, někdy i hřmí do duše, ale i trpkou pravdu přijímá čtenář od Kosmáka po dobrém a k dobrému. (O. p.)

---

[1]) V »Mor. Orlici« dne 29. srpna v č. 196 v článku o moravské literatuře napsáno: »Václav Kosmák, rodák z Martinkova u Mor. Budějovic, má své čtenářstvo v lidu katolickém, za to neznám jest mladšímu pokolení intelligence — a přece on, kukátkař, naučil se zálibou zase knihy čísti a o čteném hloubati.«

Ovšem, když gymnasijní professor (v Brně, známý literát), označuje žákům svým spisy Kosmákovy za »slátaniny«, pak není divno, že se pro ně nenadchnou, leč někteří až později, až poznají trochu více než verba pokrokářského magistra a dovedou sami rozsuzovati. *P. r.*

Účast národův a plemen na obsahu Bible.

Napsal Jan Oliva.

Prožíváme doby nadmíru významné, válku evropskou, ba nyní již válku světovou. Sympathie a antipathie lidstva celé zeměkoule drží si asi rovnováhu, přece však možno říci, že kulturnější vrstvy přikloňují se vždy více k Německu a Rakousku.

V této válce uplatňují se na prvním místě intelligence rozumu a zdatnost síly tělesné, pohotovost duševní i tělesná. Neschází tu však ani, a na to třeba s důrazem upozorniti, hodnot mravních. Vedle činnosti destruktivní má každá válka, a přítomná nad jiné více, i činnost tvořivou, budující nepomíjející statky duševní.

V této válce přicházejí ve hmotný i duševní styk národové a plemena, kultury a civilisace celé téměř zeměkoule. Bylo tomu tak někdy dříve? Na poli válečném rozhodně dříve v tak rozsáhlé míře tomu nebylo. Jinak však tomu jest na poli osvětovém, v oboru duševního rozvoje; tu již jednou byl podobný styk, a ten popsán v Bibli.

Bible má dvojí stránku: božskou a lidskou. O božské stránce zde mluviti nebudeme. Zde nám jde o stránku lidskou. *A takto Bible soustřeďuje všecko snažení náboženské a filosofické všech hlavních plemen lidských*, v ní tato plemena zanechala památku svého vzájemného styku.

Nad snažení náboženské a filosofické není žádného vyššího. Proto Bible s tohoto hlediska jest úhrnem *nejvyššího* snažení všech plemen lidských, výkvětem jejich činnosti duševní.

Prozkoumáme-li obsah Bible se stanoviska právě naznačeného, vidíme, že o něm pracovali

Babylonští (totiž Sumerové, kteří byli Turánci, plemene žlutého)

a Hebreové, Aramští, Kanaanští	„	„	Semité	„	bílého
Egyptští	„	„	Hamité	„	černého
Evropané	„	„	Jafetité	„	bílého
Iránci	„	„	„	„	„

tedy hlavní zástupci 3 hlavních pokolení (plemen) lidstva (dle názoru Cuvierova, jenž uznával plemena jen 3: bílé, mongolské č. žluté, černé. Ostatní dle něho vznikla smíšením těchto tří).

T o m u n e n í t a k u ž á d n é j i n é k n i h y !

Co takto přehledně naznačeno, třeba nyní podrobně zdůvodniti.

S u m e r o v é jsou zastoupeni v Bibli nejstaršími zprávami. Někteří ovšem vliv jejich úplně zamítají, novější badatelé však vždy více jej uznávají (na př. Dr. Joh. Theis, Sumerisches im Alten Testament 1912). Třeba tudíž mínění obojích se dotknouti.

1. Pro vliv Sumerů mluví dr. A. Šanda (v Zeitschrift für kathol. Theologie 1902, 194 d) v tato slova: „Již Eb. Schrader a Friedrich Delitzsch poukázali k tomu, že ve slově eden s u m e r s k o-assyrské slovo edinu = rovina se skrývá, kteréž pak dále lidovou etymologií bylo uvedeno ve spojení se semitským kořenem. Podávám zde nová vysvětlení jmen pro Adama, Evu, Abela a Setha, která pro posouzení pradějin mohla by snad nabýti závažné důležitosti. [Nyní autor podává svůj výklad oněch jmen, čehož pro náš účel není třeba uváděti.] . . . Jest li náš výklad správný, pak jsou Adam, Eva, Abel, Seth jména s u m e r s k á a proto p r a s t a r á. Sumerové byli totiž již 3000 př. Kr. blízcí svému politickému zániku. — Avšak takováto stereotypní, pozdější době nesrozumitelná jména neudržují se po celá tisíciletí bez současného doprovázení onoho vypravování, jež se v nejstarší době k těmto jménům připojilo a skrze něž jména ta teprve svého pravého významu dosáhla. Můžeme proto s určitostí uzavírati, že aspoň část pradějin v Bibli vypravovaných a s Adamem, Evou, Abelem, Sethem souvisejících jest opravdu velice stará a že Sumerové před Semity byli nosiči této pratradice . . .“

„Od proto-Chaldeů (Akkadů a Sumeriů) obdrželi Semité svou kulturu.“ (Zschokke v Oesterreichisches Litteraturblatt 1895, 299 dle Frant. v. Hummelauera.)

„Dle obdoby pozdějších dob třeba Sumery považovati ne za národ, nýbrž za zástupce „plemene“, jež průběhem svých dějin mělo rovněž rozmanitá hnutí národů a vrstvy, tedy z různých národů sestávalo. Význam jejich řeči jako posvátné ukazuje na Sumery jako na zakladatele kultury, jelikož tato v době jejich nabyla pevné organisace, která zůstala pro pozdější dobu směrodatnou. Toto projevuje se především v propracování kultu a náboženství: učení o náboženství a vědě bylo vyvinuto již v oné předhistorické době a světový názor tím podmíněný zůstává ve svých základech panující.“ (Hugo Winckler, Auszug aus der vorderasiatischen Geschichte 1904 str. 2.)

2. Proti tomu jiní jsou zdrželivější v úsudku, často nerozhodní mají-li vliv Sumerův uznati čili nic. Tak na př. W. Baudissin (Real-

encyklopädie für protestant Theologie u. Kirche 19 (1907) 374, 6) praví, že „Sumerové ve svých náboženských představách jsou odvislí od Semitů," dodává však i sám (tamt. 377, 18), že posud je nerozhodnuto, zda-li Sumerové měli vliv na Semity nebo opačně Semité na Sumery.

Vezmeme-li však vše v úvahu, jak už podotčeno a z nejnovějšího spisu (Theisova) zřejmě plyne, jakýsi vliv Sumerů na Semity a skrze tyto i na Bibli přijmouti nutno. (Viz Theologische Revue, 1914 227 8.)

O vlivu Babyloňanů (a Assyřanů), pokud byli Semity, na Bibli není ani třeba mluviti, protože obecně se uznává. V dobré paměti jest rozruch způsobený před několika lety přednáškami Delitzschovými, jakož i snahami Wincklera, Jeremiase a jiných, tak že všude nalézali v Bibli vlivy babylonské („panbabylonismus"). Nového podnětu dostalo se těmto směrům knihami Drewse, Jenssena a j., kteří celý Nový zákon (!) i s osobou Ježíše Krista vyhlašovali za pouhý mythus, vzdělaný z prvků babylonských.

Snahy ony byly přemrštěné, nevědecké, ale něco v nich bylo oprávněného, jak i střízliví theologové uznali, čímž uznán byl i vliv Babyloňanů-Semitů na obsah a podání Bible, hlavně Starého zákona. Vypočítávati podrobně tyto babylonské prvky není zde možno, uvádím jenom něco na doklad toho, co právě řečeno. Vypravování o potopě světa, mnohé zákony obřadové i občanské, rozdělení téhodne, snad i výraz sobota . . . jsou jistě podány v Bibli pod vlivem babylonských názorů. Zákonník Hammurapiho, žalmy a hymny a podobné jevy babylonského náboženského a veřejného života jsou tu důkazem nepopíratelným.

Z ostatních Semitů největší vliv na obsah Bible měli národové usedlí na poloostrově Sinaiském a v Arabii. O tom nebudu se zde rozepisovati, poněvadž čtenáři „Hlídky" mají jistě v živé paměti článek dra Augustina Štancla: „Mojžíš a stará Arabie" 1912, kde zcela jasně o tomto vlivu pojednáno.

Spornou otázkou je, zdali a jak dalece měli vliv na obsah Bible Egypťané. „O pobytu Israelitů v Egyptě trvajícím více století málo je v Bibli. Avšak úrodnost této půdy byla příznivá vzrůstu tohoto kmene, jenž se tu rychle rozvinul v národ, jenž ovšem netvořil politického celku, nýbrž zůstal roztříštěn v kmeny se svými patriarchálními šejky. I pro svůj duševní rozvoj jistě národ tento z blízkosti co nejlépe spořádaného kulturního státu starého věku (Egypta) měl mnohý

zisk... Kdežto na př. v dějinách patriarchů nenalézá se bezpečné stopy o užívání umění písařského, jistě bylo umění toto v mnohopsavém Egyptě vzdělaným Israelitům — že takoví byli, dokazuje už to, co se vypravuje o Mojžíšovi a Josefovi — zcela běžným. Že Israel později prokázal více vnímavosti a dovednosti v kultuře nežli všichni jeho nejbližší příbuzní (Edom, Moab atd.), bude asi třeba spoluuvésti na jeho dřívější pobyt v Egyptě. Avšak ani pro občanský a kulturní rozvoj jeho náboženství nebyla tato přípravná škola jistě bez významu." (v. Orelli, Realencyklopaedie 9, 463, 1-18.)

„Rawlinson dokazuje nepopíratelný egyptský vliv a smíšení egyptských i arabských idei v levitické sbírce zákonů." (Oesterreich. Litterat. 1899, 708. Rieber). „Zákon nám nyní známý je skutečně protkán reminiscencemi z pobytu v Egyptě (sr. již Ex 20, 2; Dt 5, 6. 15.; pak Lev. 19, 34.; 25, 42; 26, 45; Nu 15, 41), ačkoliv od doby Spencerovy egyptský vliv na vytvoření israelské bohoslužby a práva často se přeceňuje." (Realencyklopaedie 13, 500, 40-44. v. Orelli).

J. Kley praví (při kritice díla dra Don. Völtera: Aegypten u. die Bibel 1909, v Literarische Rundschau 1911, 232): „To můžeme Völterovi vždy připustiti, že v ritu slavnosti paschalní a smíření nalezají se názvuky a dozvuky obřadův egyptských, jako že i zákony o očišťování a o roztřiďování zvířat na čisté a nečisté ukazují na Egypt a jeho náboženství.

G. Jahn (Die Bücher Esra und Nehemja 1909.) „ukazuje, že vlastní jména israelská namnoze obsahují jména egyptských bohův a že tudíž ve shodě s Ezechielem svědčí o egyptské modloslužbě v Israeli, což při styku Israele s Egyptem již předem třeba tušiti, jelikož tento styk byl vždy intimnější nežli s Assyrií a Babylonií." (Theolog. Qartalschrift, Tübingen 1910, 459. Rieszler). (O. p.)

Náboženská-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL (Č. d.)

Také již v prvních „básních“ (1896) Sologub prozrazuje duševní chorobu, zavrhuje vše kromě svého já, hrdě hlásá: „Jsem — Bůh tajemného světa. Celý svět je pouze ve snách mých. Celá příroda jest — má, pro mne se staví celý svět“. A to své chorobné přesvědčení o „božskosti“ své bytosti, svého „já“, S. pronáší ještě určitěji v dalších básních i povídkách. Voláť na př. sebevědomě: „Nad tebou, matko přírodo, své zákony jsem postavil. Své zákony načrtl jsem na každé skále i stéble“. I napíná S. všecky své schopnosti a kouzla, by přiměl lidi k tomu, by ho uznali za Boha ... Toť hlavní thema sbírky jeho plasticky krásných povídek „Tlící škrabošky“ (1907) a hrdá domýšlivost jeho dosahuje svého vrcholu v mysterii „Liturgija Mně“ (1907), v níž prolévá krev svou za spásu světa.

S. je dále pěvcem-apologetem zla i zvrhlosti. V mládí již učinil slib, že „moci temné nepravosti věnuje zbytek černých dní“, že bude sloužiti Ďáblu, Zlu: „Tebe, Otče můj, oslavím“, volá k ďáblovi, jenž prý ho zachránil na moři. Náboženství Sol. jest protikřesťanské, Krista zve svůdcem, podvodníkem, přikrývajícím pravdou své lživé cesty a okovy. Jeho náboženský systém je zbožňování realnosti zla, uznáním zla za boha. Již v dětech S. vyhledává tahy zkaženosti, zla, jest nadšen zkaženými dětmi. A tato apologie zla i zvrhlosti dostoupila u S. takového rozvoje, jako snad u žádného spisovatele ruského. Chorobný pud nutí jeho hrdiny vnímati dojmy bytí ve zvrácené podobě, hyzditi vše ušlechtilé, špiniti vše čisté, znetvořovati vše zdravé, mazati vše krásné, míti zálibu v nahotě a necudnosti.

Sologub je též dekadentským pěvcem smrti. Výsledkem jeho bezměrného individualismu bylo — zklamání životem skutečným, hluboká sklíčenost a beznadějný pessimismus. Život připadá mu těžkým, nesmyslným a ošklivým snem, nepřetržitým klamem. Jen „ve smrti není klam“. Vůbec život jest hroznější než smrt, smrt jest jediným positivním hrdinou prací S., je žádoucnější než život. Povídky sbírky „Osten smrti“ jsou vlastně radostný chvalozpěv smrti. V povídce „Zemi pozemské“ se praví: „Ale ať jest jak jest, jak je dobře, že jest ona, smrt — osvoboditelka“. Již děti u Sol. s rozkoší blouzní

o smrti, přinášející sladkost nirvany, zpívají smrti nadšené chvalozpěvy (Vypravování o dvou chlapcích, Pozemské zemi, Útěcha, Vánoční chlapec, K hvězdám) a Sologub svíjí se ďábelskou radostí nad samovraždami dětí.

Motivy chorobné smyslnosti a sadismu zazněly hned v prvních básních, kdež S. zvěstuje: „A jen hanba nahého zločinu je svůdna jako vždy, a sladko nám němé vytržení šílenosti a studu". Již v dětství představovala se Sologubovi láska v podobě „mrzkého snu", „vášnivých rozkoší", tak že jeho „duch hořel bezmocně v požáru mrzkých tužeb". Smyslnou lásku, zbarvenou mučením, „ukrutností", pociťuje v rom. „Těžké sny" (1896) hrdina Login ke Klaudii, jež odloudí matce milence, jehož nemiluje, pouze ze sladké pomsty za urážky. Sadické výjevy Trirodova s Alkinovou v čtyřdílném rom. „Navji čary" (1908—12) vyznačují se nepřirozenou prostopášností a zálibou v ukrutnosti, „tiší hoši", žijící v kolonii tohoto čaroděje, zapáchají uranismem; v povídce „Královna polibků" (1907) setkáváme se s nekrofilií, v dramatě „Láska" (1907) otec se miluje s dcerou, přemlouvá ji, až ona spálí „ošumělá slova (otec), která je rozdělovala" a v nejlepším rom. Sol. „Melkij běs" (1907) slečna Ludmila Rutilovova dráždí pohlavní pudy mladého gymnasisty. Konečně pohlavní zvrhlost a hrubý cynismus nalézáme též v dram. „Založniki žizni" (1912), kde mladá dívka prodává se bohatému starci, by si pak s milencem zařídila život bez nouze.

Všecky rázovité tahy Sol. „umělecké" tvorby nalezly dokonalý výraz v nejucelenějším jeho typu Peredonova v realisticko-psychologickém rom. „Melkij běs". Je to důsledný obraz vzrůstu šílenství Peredonova, učitele na gymnasiu provincialního města (Slologub sám byl též učitelem na gymnasiu!!), samolibého sobce, bojácně padoušského, podezřívavě zastrašeného, smylně cynického a mrzkého muže. Peredonov, posedlý „maličkým čertem", pomalu ztrácí rozum, až ne realní síly, nýbrž fantastické přeludy svedou ho k vraždě a k vlastní záhubě. S počátku veškera skutečnost potahuje se před ním „závojem protivných a zlých illusí", tak že podezřívá všecky lidi z odporných úkladův a proto z bázně, že by mohl býti sám udán, udává jiné, zápasí se světem divokých, jím samým vymyšlených přeludů; předměty stávají se osobními nepřáteli šílence, jehož se zmocní hrůza před pronásledováním tak, že v něm dozrává odhodlanost k nepotřebnému zločinu: usmrtit přítele, jenž se nikterak neúčastnil drzého podvodu jeho milenky, která ho přinutila, by ji pojal za ženu.

„Peredonov", podle úsudku ruské kritiky, „— toť Fedor Sologub, s chorobnou vášnivostí a silou namalovaný karatel toho mrzkého zla, jež cítí v sobě". Jako kdysi Gogol se snažil zbaviti se mnohých svých špatných vlastností tím, že jimi obdařil své hrdiny a vystavil je na posměch, tak kritika v „Čertíku" vidí upřímné přiznání se „čertíkem" posedlého muže, jenž těžká pokušení svá k nepravostem učinil pramenem svého nadšení. Ať tomu jakkoli, Sol. v Peredonovu syntheticky zhuštěně zachytil špatnost špatného člověka a v peredonovštině odrazil nejen hnusný život středních kruhů ruského provincialního města, nýbrž každý, i sebe lepší život jest podle Sol. peredonovštinou. Aby člověk unikl peredonovštině odporné skutečnosti, musí si sám vystavěti život tak, jak stavějí chrám, změniti život v krásný chrám. I chce Sol. skrýti se před nepěknou skutečností za zděmi přízračného světa, za krásným výtvorem své divoké fantasie. „Beru kousek života", začíná S. svůj román „Navji čary", podivínskou směs realnosti a divoké fantastičnosti, „života hrubého a bledého i tvořím z něho sladkou legendu o okouzlujícím a krásném". Člověk má milovati jen sebe, žíti jen svému štěstí, dychtivě loviti veselý okamžik života, a poněvadž to v nynějším realním světě není možno, má si vystavěti život podle své chuti, ponořiti se v tento svět snu. Ale Sologubova sladká legenda vzbuzuje pocit ošklivosti; S. chtěl vystavěti život jako chrám, ale postavil místo toho budoar (Rukojmí života) a při tom vydává své praktické, bezcitné sobce, milující jenom své „já" a své štěstí, nemyslící na bližního, znající jen svá práva, zavrhující však své povinnosti, za skutečné hrdiny, již přemohli hrubý všední život a uskutečnili sen krásného života v kraji šílených výmyslův ukojováním zvrhlých vášní. Nedávno (1913) v přednášce „O umění našich dní" S. prohlásil, že symbolické „umění má těsně spojiti problem ethický a esthetický na rozdíl jak od umění tendenčního, tak od samolibého esthetismu. Esthetika i ethika jsou sestry, dvojčata, a kdo ublíží jedné, nutí k pláči druhou". Aby nebyl jednostranný, uráží S. i ethiku i esthetiku. „Výmysly šílené mozkové erotiky", demonologická themata, chvalozpěvy ďáblovi, opěvování zla, smrti, prostopášnosti a zvrhlých vášní, hromadění fantastických úžasů nesvědčí o smyslu Sologubově ani pro ethiku, ani pro esthetiku.

Ač uvedení symbolisté a dekadenti: Minskij, Merežkovskij, Z. Gippiusova i Sologub jsou také básníky, přece význam jejich spočívá spíše v pracích psaných prosou. Jsou však mezi dekadenty básníci, kteří téměř výhradně se proslavili pouze verši, uveřejňovanými v Sěver.

Věstn. (1892—98), v Ďagilevově Miru iskusstva (1899—1904), v Novém Puti (1903-04), ve Voprosech žizni (1904—06), ve Věsech (1904—09), v Zolotém Runě, v Perevale a ve sbornících moskevských vydavatelských firem Skorpion, Grif a j. Ale tito básníci píší takové věci, kterým nerozumějí ani velicí básníci a romanopisci ruští, jak se přiznali L. Tolstoj, jemuž „verše Bolmontovy jsou jakousi přesolenou karrikaturou hlouposti“, Jak. Polonskij, podle jehož mínění „k ničemu se nehodí verše“ dekadentů, jimž nerozumí, Ap. Majkov a j. Forma jejich básní bývá většinou neobyčejně vybroušená, verš vyniká okouzlující hudebností a melodickou zvučností, ale chudobu obsahu má zastříti šílená fantastičnost a bezmyšlenkovité podivnůstkářství. Jsou to básníci aristokratičtí, „pro nemnohé“.

Co do virtuosnosti bezúhonné formy, lahodné zvučnosti a hudebnosti verše, překvapující elastičnosti řeči mezi básníky ruskými nemá soupeře první básník modernismu Konst. Dm. Balmont (* 1867). Dříve než opustil viditelný svět a ponořil se ve svět vidin, vytvořených vlastní fantasií, snílek tento zběžně přeletěl svět a vida na zemi plno útrap i nedoveda rozřešiti odpory života, uvésti v soulad požadavky ducha i viditelnou skutečnost, zalkal 1890 ve „Sborníku básní“ a 1894 ve sbírce veršů „Pod severním nebem“, jako kdysi Nadson nad krutým osudem lidí, obraceje zraky k nebi: „Pane Bože, skloň své zraky k nám, zmořeným zlým zápasem ... Bože náš, Otče náš, plný lásky, slituj se, ó, slituj se — jsmeť Tvé dítky!“ Brzy však upadl v beznadějný pessimismus, v němž mu připadalo, že ani za hrobem ničeho nenalezne kromě vzpomínek na bezúčelně ztracený život. I odcizil se zemi, zlhostejněl k lidskému zármutku, ano proklel lidi, spřátelil se se živly, s větrem, vodou, ohněm a nad pochmurným světem skutečným vytvořil si tvůrčí fantasií nový „bezbřežný“ svět snů, shledav, že se v nich skrývá pravá cesta k osvobození tvůrčí osobnosti (sbírka „V bezbřežnosti“, 1895) i oddal se tiché radosti bezvášnivého rozjímání („Tišina“, 1898) i zbožňování svého „já“. Opovrhnuv zemí a pohříživ se ve svůj vnitřní svět, nalezl tam radostné světlo, oheň a oslnivě jasné slunce, pramen světlého, radostného života (sbírky „Hořící budovy“, 1900 a „Budeme jako slunce“ 1903), krásy („Liturgija krasoty“) a lásky („Tolko ljubov“). Tato pantheistická, ze života se těšící nálada Balmonta ovládla pod vlivem Shelleye, jehož překladem v době té se obíral, u něhož však tato pantheistická bujná radost ze života se odrazila živelní silou bezprostředního nadšení, kdežto u Balmonta se změnila v abstraktní thema. Vůbec

B. podlehl na dobro západním symbolistům a dekadentům, pěje chvalozpěvy zosobněným živlům, zemi i vodě, vzduchu i ohni a všemu irracionalnímu, v čem vidí vyšší osvobození osobnosti. Podle Baudelairea i satanistův „opěvuje a oslavuje Satana", i jest mu drahé každé zlo, „mor, malomocenství, tma, vražda i neštěstí, Gomorrha i Sodoma"; jako Nietzsche i Ibsen — nadindividualista B. oslavuje samolibou, samo správnou osobnost, zbožňuje aristokratické sobectví a jeho nepřátelství k pozemskému; s Oscarem Wildem velebí lež nad pravdu, sen nad skutečnost, krásu nad dobro; s Przybyszewským vychválil třeštění a šílenství jako osvobozující síly, otvírající tajemství nepostižitelného zde na zemi. Ve své lyrice B. sebral vše, čím by uspal cit pozemského a pomohl žíti fantasií světlu i lásce, zbožnění svého „já", povýšení „já" na supeň božstva, tvořícího svět. V přírodě B. miluje ty zjevy, které připomínají touhu duše po tvůrčí hře, které učí sniti, vzlétati do výšin. Proto jest nadšen sluncem jako symbolem tužby po nadpozemském. Lásku opěvuje B. jako druhou velikou cestu k osvobození osobnosti, jako družku poesie a snu, i váží si v ní zvláště těch momentů, jež uspávají pocit realního a budí irracionalní schopnosti duše, povznášejí ji nad dobro i zlo k „zámku nadpozemské krásy, kde se okamžik mění ve věčnost". Od dětsví pociťoval B. chorobnou zamilovanost a po celý život opěvoval „nahou smyslnost" a svobodu pudův i chtíčů tělesných. Vůbec u B. nalézáme všecky výstřednosti modernismu. B. první chvalozpěvy oslavil satanismus, hřích, mrzkou zločinnost, mravní zkaženost, chorobně smyslnou rozkoš, čímž zaplatil daň moderním proudům v poesii a filosofii. (P. d.)

Reflexe ku Kantově kritice čistého rozumu.

Dr. Dom. Bernský.

Základním problemem filosofie celé, podstatným prvkem tvoření správného názoru na svět a na život, jest theorie poznání, vysvětlení činnosti poznávací. — Moje myšlení involvuje časový počátek: nemyslil jsem před chvílí o tomto předmětu, na který teď myslím, a za krátko bude toto myšlení nahrazeno jiným, novým.

Jak přišel jsem vůbec k tomu, že myslím?

Jsem si toho vědom, že v mém myšlení je dualismus: rozpoznávám rozdíl podstatný mezi myšlením a svým myslícím já: nejsou totožnými, a proto si musím položiti otázku, jak přijde moje myslící já na své myšlenky?

Jak jest myšlení možným?

Myšlením tvoří se nový svět, duchem je tvořen svět idealní.

Jakmile konstatuji, že myslím, jsem si současně vědom, že v mém myslícím já jest nepřemožitelná snaha — vztahovati moje myšlenky k něčemu, co není v mém já, uváděti je ve styk s něčím, co leží mimo mé já, o čem jsem si vědom, že je to rozdílné od mého myslícího já.

Zdá se mi, že moje myšlenky, mé pojmy, představy jsou jakýmsi pojítkem, jakýmsi mostem mezi mým já a něčím mimo mne — pojítkem mého já a světa.

Ale nejsem si vědom jen snahy této: cítím také popudy k jednání, k činnosti, nutkání kategorické, které zvětšuje ještě snahu po projekci mých myšlenek na venek. Musím tak jednati, jako by mimo mne existoval ještě jakýsi svět, odlišný od mého já. — A vůbec elementární život nebyl by ani možným bez tohoto předpokladu. Teď nevím, zda myslím věci mimo mé já existující, nebo zda myslím jenom své myšlenky? Tvořím svět, nebo jest již před mým myšlením?

A to mne oprávňuje k položení otázky: jakou cenu mají moje myšlenky?

Řešení základního problemu filosofie, theorie poznání, musí dáti tedy správnou odpověď na tyto dvě otázky: Jak jest myšlení možným? Jakou cenu má myšlení?

Bez jasného stanoviska k tomuto problemu není ani možnou konstrukce systemu filosofickému: i když některý system filosofický

— přešel by jej mlčením — a existují takové! — přece jen jeho správnost nebo nesprávnost závisí od problemů theorie poznání se týkajících.

Podmínky, od nichž závisí správné řešení té záhady, jsou dvě:

Řešení problemu musí býti ve shodě — s jistými zásadami, které doprovázejí přirozenost lidskou — nebo aspoň co do podstaty nesmí jim odporovati; jinými slovy, řešení problemu nebude odporovati tomu, o čem všichni lidé jsou přesvědčeni.

Máme na mysli jisté množství principů čili poznatků, které jsou samy sebou samozřejmé, které zcela přirozeně motivují úsudky lidstva, a bez nichž život by byl nemožným. K takovým „vrozeným úsudkům“ počítám na př. rozlišujeme-li jednu bytost od druhé, dobro od zla, pravdu od nepravdy, realitu od nicoty; kdybychom nevěděli, jak se máme chovati k tomu, co vidíme svým zrakem, uvědomujeme si sebevědomím, pojímáme rozumem; kdybychom neměli pojmu o účelu tohoto života a jeho důsledcích; o původci všech věcí a jeho přirozenosti: čím by bylo světlo rozumu našeho a jakou by byla společnost lidská, kdyby měla jen stín pochybnosti o těchto přirozených poznatcích? — Tato „přirozená filosofie“ předchází tedy každou filosofii „systematickou“ a jest obsažena — řekl bych vrozena — ve vědomí nezávisle od každého bádání filosofického.

Tato filosofie přirozená tvrdí: existuje mimo mé myslící já svět, na mně nezávislý. — Toť předpoklad, s nímž nesmí důsledek řešení problemu poznání přijíti do sporu.

Druhá podmínka zní: Řešení problemu nesmí státi v rozporu s evidentními principy rozumu — na př. se zákonem dostatečného důvodů.

Před Kantem bylo trojí různé řešení problemu poznání: aristotelsko-thomistické (Aristoteles, Tomáš Aqu., školy katolické), idealistické (staré jako sama filosofie) a empirické.

Řešení aristotelsko-thomistické:

Jak přijdu k tomu, že vůbec myslím? — Jest faktem primitivního sebevědomí, že myslím, že nemyslím vždy, že brzy o tom, brzy o onom myslím. Z toho odvozuji, že před mým myšlením musí něco existovati, co jest nezávislým na mém myšlení — není účinku bez příčiny.

Jak je tedy možným myšlení? Tím že něco působí na mne, o čem pak myslím.

Něco skutečného, reálného, co působí na mé smysly, existuje mimo mne.

Vnikne do mých smyslův a svůj obraz vtiskne mé obrazivosti.

Ale to ještě není myšlení; toto něco je čímsi hmotným — ale myšlení nehmotným.

Jak jest tedy možno, že něco poznávám, jak jest myšlení možným?

Aristotelsko-thomistická filosofie stojí uprostřed idealismu a empirismu: myšlenka, „svět ideální, svět pojmů“, povstává ze světa reálného, ze skutečnosti.

Ale tu jest potřebí jakéhosi spojení, jakéhosi „mostu“, který spojuje svět, o němž myslím, s myslícím já — a tím mostem jest νοῦς ποιητικός, intellectus agens.

Poněvadž jsem si jednak vědom dualismu v myšlení — podstatný rozdíl mezi myslícím já a poznaným světem — jednak ale jakési „jednoty“ obou v myšlence — odvozuji z toho, že předmět mimo mne existující — když jest mnou poznáván, jest „jedno“ s mým myšlením.

Co jest „terminem“ mého poznání? Jistě ne „obraz“, vtisknutý do mé obrazivosti ze světa mimo myslící já existujícího: neboť obraz vede k poznání věci skutečné — a mimo to, nemůže se vtisknouti do myslícího já, které jest nehmotné, obraz hmotný. — A přece myslím, poznávám.

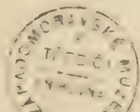
Musí tedy můj rozum působiti na obraz v obrazivost z venčí vtisknutý.

Fakticky poznávám věci hmotné: tedy odvozuji z toho, že skutečné, reálné věci, mimo mne existující, musí nutně obsahovati v sobě něco, co jest přístupno mému poznání rozumovému. Mému myšlení není přístupnou existence věci poznávané, pokud jest v prostoru a času: ale jest mu přístupnou, pokud možno ji abstrahovati od prostoru a času. — Aby tato abstrakce byla možnou, jest potřebí jakéhosi vlivu mého rozumu na věc v obrazivost vtisknutou, vlivu, kterým jest — abych tak řekl „ozařována“ věc hmotná, jest v ní „viděti“ její podstatu „nehmotnou“ — která jest přístupna myšlení.

Prostředkem spojení světa zevnějšího s myšlením jest νοῦς ποιητικός, rozum činný, ozařující to, co se může státi předmětem poznání.

Myšlenka (idea) jest tedy vzata ze skutečna (reality), které obsahuje ideu.

Tato „idea“ předmětu reálného determinuje můj rozum νοῦς δυναμικός, — tvoří s ním jediný princip poznání; po tomto spojení reaguje rozum

(duše) na determinaci — a tato reakce není ničím jiným než pojmem, jakýmsi slovem vniterným, ve kterém bytnost předmětu od duše přímo se poznává. Terminem poznání není vtisknutý obraz předmětu do rozumu, (jest to princip, kterým poznávám), není obraz, (idea), vytvořený reagováním rozumu — je to princip, v němž poznávám předmět: terminem poznání jest realita mimo myslící já existující.

Tímto způsobem řeší aristotelismus problem poznání.

Na otázku „jak jest myšlení možným" — odpovídá: „v reálném světě obsažen jest svět ideální, který jest prostřednictvím νοῦς ποιητικός poznáván".

Na otázku „jakou cenu má mé myšlení" — odpovídá: — cenu objektivní, ježto jeho předmětem je realita mimo myslící já existující.

Poněvadž sebevědomím nemůžeme rozřešiti problem poznání, (neboť pojem jest základní prvek veškerého myšlení našeho — a o pojmy se v problemu jedná) — třeba jej řešiti usuzováním podle zásad logických: tak činí theorie uvedená, a její řešení je v naprosté shodě s oběma předpoklady výše uvedenými.

Jak chová se Kant k řešení problemu poznání?

První otázka má zníti: jak jest myšlení vůbec možným? Na řešení této otázky závisí druhá: jakou cenu má mé myšlení — čili, co, kolik, jak důkladně mohu poznati?

Kant nedává odpovědi na otázku prvou o možnosti myšlení — nýbrž napřed vyšetřuje cenu svého poznání: a v tom spočívá první a základní chyba jeho systemu.

Kant předpokládá (neodůvodňuje!), že rozum a priori něco poznává — a zkoumá hned, co poznává. Tedy nesnaží se Kant vysvětliti synthesi myšlenky a „věci o sobě", věci poznané — ale prostě postuluje tuto synthesi.

Aristotelský realismus zamítá Kant, nazývá jej „dogmatismus" — a proti němu staví „fenomenalismus": „věc o sobě", věc jako realita zdánlivě poznaná, je transcendentální, nepoznatelná: poznáváme toliko jevy, a to za přispění „forem a priori".

Rozum poznává z věci jen to, co sám do ní vložil: žádný νοῦς ποιητικός. Poznávající, myslící já určuje předmět poznání.

Dle theorie arist.-thomistické myšlení a býti jest jedno v pojmu: dle Kanta jest realné bytí nedosažitelné rozumu.

— Naše myšlení není než řada po sobě následujících pojmův a priori: nemožno poznati věc o sobě — leč toliko jevy: myšlení nevztahuje se, neodnáší se na skutečnost.

Srovnejme krátce obě theorie:

Arist.-thomismus: pojem, idea povstává z reality pomocí νοῦς ποιητικός.

Kant: pojem jest a priori obsažen v rozumu.

Arist.-thomismus: předmět zevnější určuje myslící já.

Kant: myslící já určuje předmět.

Arist.-thomismus: veškero poznání koření ve zkušenosti nabyté o světě zevnějším.

Kant: veškero poznání jest obsaženo v rozumu před zkušeností.

Arist.-thomismus: skutečné bytí a myšlení jest jedno v pojmu.

Kant: skutečné bytí jest nepoznatelno.

Tedy podstatný rozdíl mezi realismem a fenomenalismem. (P. d.)

Proč Rusko válčí s Rakouskem.

Napsal St. Polský. Z ruského rukopisu přeloženo.

S veškerým napjetím svých sil vrhl se obrovský kolos ruský na naše mocnářství a zaplavil přívalem svých vojsk východní Halič. Odkud to náhlé vzbouření ruského moře? Jaká to mocná pohnutka řídí mohutnou tuto armádu k jednomu společnému, velikému cíli? Je to snad samojediná carská vláda, jak tomu bylo za rusko-japonské války, která tiskne zbraň v ruku ruskému vojínu, aby se střetl s hrdiny civilisovaného mocnářství rakousko-uherského? Nebo žene snad moskevského vojína všemocná vůle lidu v ryk válečný? Či má tu slovo také fanatism náboženský? Necítím se povolán zodpověděti otázku úplně a výstižně, než vyznaje se dobře v dnešní ruské politické a náboženské literatuře, pokusím se vnímavého čtenáře upozorniti na některé, snad méně známé, nebo nepovšimnuté okolnosti ruského politického života a hnutí, jež nám vysvětlí, proč v rakouské Haliči již dávno před propuknutím nynějšího obrovského požáru světového konaly se tajné sice, ale za to tím pilnější přípravy k němu ruskými vyzvědači a podněcovateli, hnutí, jehož druhým jednáním bylo „pronásledování pravoslaví“ v Haliči, jež bylo rusofilskými novinami za ruské peníze do světa rozhlašováno (je snad ještě v živé paměti až směšné využívání případu Bendasiukova), až konečně nastal čas, kdy nebylo již třeba skrývati se za škrabošku pronásledování pravoslaví, neboť břitký meč vzal na se úkol ochraňovati svatou Rus.

Pro toho, kdo se vyzná v dějinách ruských, vzniklá válka rusko-rakouská není neočekávaným zjevem. Je toliko článkem v pomalém provádění zamilovaného plánu Kateřiny II: Proraziti si cestu do Cařihradu tím, že svede všechny slovanské národy, ležící na této dráze, do ruského moře a zničí životní princip jejich národnosti a katolické víry. Za její vlády a za jejích nástupců padly provincie bývalého království litevského a polského, pohlceny dravou vlnou vždy dále a dále pronikajícího russismu. Polsko, silné svým hluboce katolickým, 800 let trvajícím výchovem, bránilo se ze všech nejlépe a ještě teď brání se tak, že Rusové dnes již ani na to nepomýšlejí Polsko úplně zničiti. Nemilosrdně a s větší nadějí na úspěch vedl se boj proti Malorusům, kteří byli většinou uniaty. Mikuláši I náleží smutná zásluha krutého pronásledování uniatů, jemuž není rovného v posledních letech evrop-

ských dějin. Alexander II a III ukončili dílo Mikuláše I v krajinách podrobených Rusku, t. j. v bývalých državách Polska, vyjma Halič. Dnes jsou v Rusku jen nepatrné zbytky uniatské církve, jíž přináleželo kdysi 12 milionů katolíkův. Uniati ti jsou chudí, nevzdělaní a přidržují se, pokud jen možno, východního obřadu, který jest v praxi málo vhodný zachovati jim spojení s Římem a s velikou rodinou katolických národů. V pronásledování se uniati rozdělili na 3 nerovné díly. Někteří z lásky k idealu, předloženému na sněmu florenckém, umínili si raději umříti strašnou smrtí ve vyhnanství sibiřském než prodati své svědomí za zlato řádů. Většina, obět to neznalosti poměrů, přešla ani toho nepozorujíc k úřední církvi ruské. Konečně dosti veliká část zradila vědomě víru svých otců.

V jakých poměrech žije pravoslavný národ rusínský, obývající po obou stranách Dněpru, jehož malá část — Kozáci — byla kdysi postrachem Turků, Rusův a Poláků? Smutný jest jejich úděl. Nevědí vůbec, jakému národu náležejí, stydí se hovořiti mateřským jazykem a s tupou resignací snášejí pohrdání, jímž je častuje jejich pán, Velkorus, jenž pro ně nemá jiného názvu než „selský hřbet“ (chochol).

Ještě před několika lety byl rusínský jazyk vyobcován z chrámů, ze škol, z tisku a tím více ovšem ze soudův a vůbec ze všech hosudarských úřadů.

Náboženství, jež bývá přečasto jedinou podporou uhněteného lidu, nemohlo v Malorusku plniti svého blahodárného, oživujícího vlivu; neboť latinské katolictví nikdy se tam dlouho neudrželo, uniatská pak církev byla paralysována rozkolem, jenž měl dějinné své sídlo v Kyjevě. Ostatně levý břeh Dněpru a kraje sousedící s Moldavou málo slyšely o unii. Maloruské pravoslaví pak, když se Malorusko dostalo v úplnou odvislost od vlády ruské, nejenom že nechránilo lid od všeruských vlivů, nýbrž stalo se nad to výborným prostředkem v rukou vlády upraviti maloruské svědomí tak, aby přijímalo ochotně všechny rozmary caesaro-papismu. V rozsáhlých krajích mezi Donem a Dněprem moskevský vliv úplně ovládl za Alexěje Michailoviče (v 17. stol.). V Podolí, Volyni a vlastní Ukrajině propaganda moskevská našla vážný odpor, mající svou příčinu v bývalé polské vládě. Mikuláš I zdrtil jej silnou pěstí.

Ale vše to jen mimochodem. Vraťme se k vlastnímu thematu.

Nároky Rusů na země obývané Rusíny nevycházejí z dějinného vývoje, který nutí celé severní mocnářství tíhnouti k zemím, jimž Rusko závidí sousedství Středozemního moře, nýbrž k této expansivní moci dlužno přidati také ideal obnovení prvotního Ruska, t. j. zabrati

země, jež byly kolébkou říše ruské, totiž Halič, Volyň a Ukrajinu. O tomto bodu třeba říci trochu více. Není totiž možno porozuměti dobře dnešní krisi, neobeznámíme-li se aspoň poněkud s počátkem dějin ruských.

V širých rovinách severovýchodně od Karpat, od finského zálivu až po ústí Dněpru žily od pradávna slovanské kmeny v půtkách mezi sebou, tak že žádný z nich se nezmohl nad ostatní, aby se stal krystalisačním středem a státotvorným jádrem několika jiných. Pronásledováni stále Pečeněgy a Polovci stěží mohli obývati na levém břehu Dněpru, za to však na pravém jeho břehu vládli až ke Karpatům. A právě tyto krajiny sjednotil normanský kníže Rurik, jenž přišel, byv povolán, i „s bratry svými a rodinami". On a jeho nástupci utvořili tu soustátí knížectví pevně mezi sebou spjatých, zvláště častými přechody příbuzných knížat z trůnu na trůn. Knížectva byla totiž nestejné hodnosti: zemřel-li někde vyšší kníže, postoupil na jeho trůn nejbližší mu hodností. Velkoknížectví kyjevské bylo matkou mnoha kvetoucích knížectví, jako novgorodského, volyňského, haličského. Tehdejší Halič byla z nejbohatších zemí východní Evropy. Její styky s Cařihradem byly časté a ježto rozdělení církví nedospělo tehdy ještě oné ostré hrany, jež později rázem přeťala veškero spojení národův, jak náboženské tak socialní obyvatelé Haliče nebáli se styků s představiteli západní osvěty.

Jako všechny kvetoucí země tak i státky hosudarstva knížat Rurikovců zakládaly hojné a četné osady, pronikajíce vždy dále a dále na východ, až k lesům uralským. Krajina ta je rozsáhlá a bylo tam místa dosti jak pro odvážné podniky dobrodruhů tak i pro asketické, hrdinské skutky poustevníkův. Ostatně nic se nestavělo v cestu těmto podnikům. Tuzemské obyvatelstvo finského původu bylo sice divoké, ale rozptýlené a neprotivilo se příliš přišlým osadníkům; naopak smísili se s nimi dosti rychle. Ježto pak také nájezdy obávaných Polovcův a Pečeněgů braly si za cíl země bohatější a méně vystavené severním větrům, vznikla v říční oblasti Volhy, Oky a Kamy ve XII. stol. řada znamenitých měst, z nichž většina má za jádro kláštery. Takový byl počátek nového soustátí, nových skupin knížectví, jejichž hlavou bylo z počátku město Vladimir na Kljasně a potom Moskva.

Ale brzo vzniklo nedorozumění mezi Moskvou a Kyjevem, jež se hledělo vyrovnati zbraní. Byly vedeny krvavé boje mezi severovýchodem, obývaným novým plemenem mongolsko-slovanským, a jihozápadem, kde bydleli čistí Slované, Rusíni. Ani církevní hierarchie

nezůstala nedotčena těmito spory. Metropolita bydlel zprvu v Kyjevě, potom v Moskvě, konečně byly samostatní metropoliti v obou stoličních městech.

Vpád divokých Tatarů mnoho přispěl k dalšímu odcizení obou říší. Sever se stal provincií, ostatně dosti neodvislou, veliké mongolské říše, „Zlaté Hordy“. Tataři svěřovali vybírání daní a správu Moskevska ruskému knížeti, zvolenému lidem, jemuž dávali plnou moc nad druhými knížaty a nad duchovenstvem. A právě v této okolnosti dlužno viděti počátek absolutismu moskevského,[1]) neboť právě tím vzrůstala jejich moc, která je později uschopnila vyhnati oslabené Tatary ze země. (Bitva na Kulikovém poli 1380.) Tam na severu, v téměř úplném odloučení od ostatní Evropy, vznikla a rozvinula se původní ruská civilisace, nezávislá na dějinách Evropy, civilisace naprosto nepřátelská všemu západnímu.

Jih naproti tomu skytá zcela jiný pohled. Tataři se tam neudrželi. Opustivše střední Evropu, vrátili se k moři Kaspickému. Poříčí Dněpru ostavili Litvanům, s nimiž se toto později dostalo království polskému. Co na severu sotva věděli, že existuje na západě také osvěta, jih by byl málem vstoupil v společenstvo katolických národů, a zatím co na severu metropolita Isidor byl by málem zaplatil životem, že se súčastnil sněmu florenckého (1439), na jihu se připravovala půda pro přijetí unie církevní, jež se také uskutečnila v zemích s Polskem spojených na synodě břestské (1596). Soupeření severu a jihu rozhodlo se konečně v 17. věku, kdy Moskva vyšla z politické krise silnější a jednotnější než kdy dříve. V tu dobu polsko-litevská říše nalézala se na cestě k neodvratné záhubě. Za Alexěje Michailoviče (1645 až 1676) Malorusko na levém břehu Dněpru, které mnoho trpělo od Poláků a hroznými nájezdy tureckými, slepě se vrhlo do náruče Moskvy,

---

[1]) Mnoho dějepisců klamně připisuje vznik ruského absolutismu vlivu cařihradskému. Nedá se sice upříti, že sňatek Ivana III se Žofií Paleologovnou, jedinou následnicí Turky sesazeného Basilia, mnoho přispělo k utvrzení a zdokonalení autokratických snah velkoknížat moskevských, ale základ k absolutismu byl položen v temné epoše XIII. stol., kdy velkoknížata ruská byla prostředníkem mezi národem zastrašeným hrozbami chánovými a chánem samým, který jen prostřednictvím ruských knížat mohl udržeti nadvládu nad křesťanským národem, jenž svým vzděláním předčil pohanský lid mongolský. Před vpádem Tatarů byla knížata jak severní tak jižní omezována ve své moci svou šlechtickou družinou, která si často dovolila vyhnati knížete, nebyl-li jí po chuti, a zavolala si druhého, povolnějšího, nebo mu kladla těžké podmínky; a přece byly styky ruské s Cařihradem tehdy velmi živé a tím i pokušení pro knížata ruská tím větší říditi se podle absolutně vládnoucího Basilia.

která mu slíbila samoprávu a svobodu. Skvělé vítězství, jehož dobyl nad Švédy syn Alexějův, Petr Vel. (1709), vlilo Rusínům téměř bezmeznou úctu k Rusům. Jejich krátkozrakost neviděla nebezpečí v tom, že se poddávali v ochranu všemocnému záštitníku. Tím se připravovala půda pro uskutečnění plánu Kateřiny II. a myšlenky obnoviti prvotní Rus, myšlenky, která byla zvláště silná v druhé polovici 19. věku. „Rusko se narodilo v Kyjevě", opakovali až do omrzení vlastenci moskevští, „Kyjev je matkou našich měst. Odtud jsme dostali řeckou víru, záruku to naší velikosti". Po mínění těchto pánů není rozdílu mezi Moskvou a Kyjevem, mezi Moskvanem a Rusínem, dnešní Rusko má nezrušitelné, výlučné a svaté právo na všechny země sv. Vladimíra a Jaroslava, tedy i na Halič. Rusko má rovněž svatou povinnost vrátiti pravoslaví potomkům všech Slovanů, kteří byli pokřtěni pravoslavnými popy v XI. a XII. stol. Tak všichni Rusíni musejí vrátiti se v lůno „svaté Rusi". Tato svatá povinnost byla z části vykonána Mikulášem I, Alexandrem II a III (Mirotvorcem), znamenitým to porušťovatelem. Teď zbývá ještě dokončiti tuto úlohu pravoslavného apoštolátu a ruského vlastenectví, či jasněji: vyrvati rusínskou Halič Rakousku, zasaditi poslední smrtelnou ránu unii a poruštit ony kraje přísnou administrativní vládou a horlivými popy poslanými z Moskvy.

S ideami čistě politickými Kateřiny II a s plánem obnoviti prvotné Rusko nesmí se míchati třetí prvek, který se přidává, aby se přihodilo paliva na obrovskou hranici, která dnes plápolá, myslím totiž hnutí „slavofilské", jež však nevzniklo z pohnutek národnostních, nýbrž vyrostlo z půdy náboženské. Někteří světští bohoslovci ruští zahořevše záštím proti katolické církvi, tomuto „čistému zlu", nebo jak praví veliký jejich doktor Chomjakov, „tomu jedinému moru lidstva", hlásají pravou křižáckou výpravu proti katolické církvi. Oni prý jsou povoláni, ruské pravoslaví (východní řecké pravoslaví, východní patriarchové se „slavofilům" nelíbí), aby osvobodili od latinské zkázy nejen východní Halič, nýbrž vůbec všechny Slovany, mezi nimiž jsou jim zvláště Čechové „milými, drahými dětmi". Tyto slavofilské theorie vzbudily v Rusku silnou stranu, vládnoucí v tisku vlivnými časopisy. Úspěch se objasní mysticko-fanatickým duchem, který je hnutí zvláštní a jenž se tak líbí tomuto velikému národu, nakloněnému k stavění vzdušných zámkův a k nadšenému vzletu ducha. Uskutečniti tuto ideu nezdá se jim tak nesnadným. Puškin vida zoufalý boj katolického Polska s vládou Mikuláše I, ani dost málo nepochyboval o úspěchu

ruské věci a v básnickém nadšení prorokoval, že všechny slovanské potoky se slejí v ruském moři.

Za vlády Mikuláše II všecky tyto pohnutky: národní, slavofilská a reintegrační podivuhodně se rozvily, dík několika událostem, které s velikým hlukem obratně využila rusofilská a pravoslavná propaganda. Již r. 1888 bylo slavilo Rusko devítistou památku svého pokřtění, které se stalo, jak bezpočtukráte opakovali, v Kyjevě na jihu R. 1912 oslavoval se pád Napoleona, „proklatého Korsa", a zmaření nájezdu západu na východ, který vyžaduje ještě pomsty. Rok 1913 byl rokem jubilejním pro panující rod Romanovců, kteří právě před třemi sty lety nastoupili svou vládu v Rusku. V tomto roce objevila se hojná literatura pro všechny vrstvy národa, která vnikla až do nejzazších chaloupek, připomínajíc všem vůbec a každému zvlášť, že otec prvního Romanovce, patriarcha Filaret, byl mučeníkem pravoslavné pravdy (Filaret byl zajat a vězněn Poláky, když dobyli Moskvy), že trojicko-sergěvská lavra (klášter nejsv. Trojice u Moskvy) byla obhájena udatností, kterou vlil předkům sám Bůh (Rusi se tam hájili proti Polákům přes 2 roky), že Rusko bylo osvobozeno od úplné záhuby jen pravoslavím, že Rusko bylo vždy dobroditelkyní pokolení lidského, zatím co latinský svět mu odplácel jen nevděkem, jak tomu bylo za krimské války, že nyní přišel konečně čas poučiti trochu o tom své sousedy atd. [1])

Mnoho se psalo, ještě více mluvilo. Členové dobročinných spolků vyzývali lid a vládu, aby ulehčili bědný úděl pravoslavných v Rakousku, mučených katolíky a konečně přece jednou již se odhodlali k svaté válce.

Takové jsou vnitřní pohnutky války s Rakouskem vyrostlé na ruské půdě. Jak vidno, jsou již samy o sobě dostatečné roznítiti a udržeti požár válečný. Pravím vnitřní pohnutky, neboť mimo ně jsou tu ještě jiné, přišlé z ciziny a vzniklé z politického, socialního a náboženského života na západě. (O. p.)

---

[1]) Mezi bezpočetnými vlasteneckými spisy, natisknutými v Rusku o jubilejním roce 1913, uvádím tu několik méně poetických, ale za to velmi poučných: 1. Rejnhard, Russkij soldat v Avstrii. Razprosy pri razvědkě (výzvědech). Charkov 1913. — 2. Benkendorf i fon Nidermiler, Polevaja (polní) knižka razvědčika dlja Avstro-Vengrii. Sostavlena po svěděnijam k 1-mu sentjabru 1913 g. Kiev 1913. Typ. Okružnago štaba. — 3. Plechanov, Russko-vengerskij voprosnik dlja oficerov. unteroficerov i razvědčikov. Varšava 1913. Typ. okruž. štaba — Že by byli Rusové také jiným zemím podobnou pozornost věnovali, nepozoruje se nikde.

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER. (Č. d.[1])

Jestliže byli jsme nuceni při písemných pracích vytýkati některým ustanovením nového řádu maturitního přílišnou blahovůli a nemírnou a proto škodlivou snahu ulehčovací, jest nám tutéž výtku opakovati ještě u větší míře při některých ustanoveních, jež týkají se zkoušky ústní.

Dle § 17. koná se ústní zkouška matur. veřejných žákův a privatistů z těchto předmětů: z jazyka vyučovacího, latiny nebo řečtiny, dějepisu a zeměpisu, mathematiky. Co každého zarazí jistě na první pohled, jest, že mezi maturitními předměty neuvádí se fysika. Kdybychom nevěděli, že hlavním účelem reformy maturitní bylo zkoušku tu stůj co stůj usnadniti, musili bychom toto vypuštění fysiky nazvati zjevem zbola nepochopitelným. Či jakým důvodem věcným bylo by možno si vysvětliti, že právě ten předmět, jehož znalost v moderní době náleží nevyhnutelně ku všeobecnému vzdělání, nemá se zkoušeti při maturitě, kde přece má se — dle § 20. — klásti hlavní váha právě na dosažené všeobecné vzdělání? Právem připomíná se také v dříve již uvedeném memorandu Vídenského spolku přátel human. gymnasia, že zůstala tu nepovšimnuta hlavní zásada Org. osnovy, dle níž druhou rovnocennou složku při vzdělání gymnasijním tvoří předměty přírodovědecké, jimiž teprve dosahuje se harmonického vzdělání; již proto prý neměla se fysika vypouštěti při zkoušce maturitní.

Mohlo by se snad namítnouti, že ministerstvo vyučování postaralo se o dostatečnou náhradu za zkoušku maturitní z fysiky současným nařízením (29. února 1908 č. 10.053), aby v 2. pol. VIII. třídy přidána byla fysice jedna hodina týdně, která by se výhradně věnovala opakování celé látky fysikální. Námitka tato dala by se ovšem snadno vyvrátiti pouhým poukazem na to, že podobná „náhrada" za matur. zkoušku mohla by se zjednati při každém předmětě! Že však ministerstvo nemohlo a ani nechtělo v tom viděti dostatečnou náhradu za zrušenou maturitu, jasně dokázalo tím, že současným vynesením 29. února 1908 č. 10.052 nařídilo, aby k usnadnění maturitní zkoušky z fysiky na reálkách věnovala se v VII. tř. realné v 2. pololetí 1 hod. týdně výhradně přehlednému opakování látky fysikální. Vůbec je tento výnos pro celou naši otázku velmi poučný. Výslovně se tam

[1]) Předešlé části byly uveřejněny v Hlídce r. 1914 v číslech 7, 8, 9, 10 a 12.

připomíná, že za tím účelem, aby se umožnilo ono opakování, jest učebnou látku fysikální VII. třídy dle potřeby zmenšiti vyloučením méně důležitých podrobností, a opakování samo jest prováděti účelně, se zřetelem k požadavkům maturitním z fysiky ustanoveným. (Viz § 19. odd. 5 nového řádu matur. na reálkách!) Tedy účelně zařízené opakování látky fysikální v 2. pololetí nejvyšší třídy za vedení učitelova v hodinách výhradně tomu věnovaných k usnadnění matur. zkoušky a zároveň obmezení požadavků maturitních na nejdůležitější vědomosti potřebné v moderní době každému vzdělanci — to je dle našeho mínění jedině správná cesta, která měla z fysiky býti zachována také při maturitě gymnasijní. Nemělo-li ministerstvo obavy, že by při takto upraveném opakování látky fysikální a při tak účelně obmezených požadavcích maturitních mohli býti přetíženi maturitou z fysiky abiturienti reální, nebylo příčiny k této obavě ani při abiturientech gymnasijních.

Ze by tím ovšem prodloužila se poněkud doba potřebná ke zkoušce každého abiturienta, je samozřejmo; ale to přece nemůže rozhodovati při tak zásadní otázce, zda předmět, jehožto znalost je v moderní době nezbytně potřebná ku všeobecnému vzdělání, má býti zkoušen také při maturitě gymnasijní. Než ani tohoto prodloužení ústní zkoušky nebylo by třeba, aspoň u veřejných žáků, kdyby se byla podržela, jak jsme na svém místě potřebu toho odůvodnili, písemná práce z mathematiky. Pak bylo by možno zkoušeti ústně každého žáka veřejného buď z mathematiky nebo z fysiky, vyjma ovšem ten případ, že by některý žák vypracoval nedostatečně práci mathematickou; ve všech jiných případech by mohlo býti žákům dáno na vůli, ze kterého předmětu chtějí býti zkoušeni.

Druhá novota zavedená při ústní zkoušce maturitní záleží v tom, že se žáci veřejní a privatisté (nikoliv externisté!) zkoušejí z pravidla pouze z jednoho jazyka staroklassického a to z onoho, v němž podali lepší práci písemnou. Při stejném výsledku obou prací písemných má zkoušenec na vybranou, ze kterého jazyka chce býti zkoušen. Jen kdyby jedna nebo druhá práce písemná dopadla nedostatečně, jest konati ústní zkoušku toho předmětu.

Se zásadou tuto prováděnou, že při dostatečném neb lepším výsledku obou prací písemných stačí ústní zkouška z jednoho jazyka klassického, možno plně souhlasiti. Ale druhá dvě ustanovení — o třetím, jež nařizuje ústní zkoušku z toho jazyka, z něhož podána byla práce nedostatečná, přirozeně tu nemluvím — nutno nazvati povážlivými.

Obě vyplynula zase z přílišné blahovůle k žactvu a mohou vésti snadno ke škodlivým následkům. Nehledě již ani k tomu, že by se při nestejném, ovšem kladném, výsledku obou prací písemných větším právem dal očekávati — nač také ono již několikráte vzpomenuté Vídeňské memorandum upozornilo — opačný postup, t. j. že měl by každý abiturient ústně býti zkoušen spíše z toho jazyka, z něhož podal slabší práci písemnou, mohou žáci, aby unikli nemilé snad ústní zkoušce z řečtiny, výsledek obou prací písemných předem snadno si zaříditi tak, aby práce latinská byla lepší než řecká neb aspoň se jí rovnala. Vždyť přece je zcela přirozeno, že oktaváni v latině, které za svých studií věnovali mnohém více času a gramatického cviku a v níž vykonali také mnohem větší četbu, mohou snadno za nově poskytnutých ulehčení, užívání totiž slovníku a prodloužení doby pracovní, dosíci lepšího výsledku práce písemné nežli v řečtině neb za nejnepříznivějších okolností aspoň stejného, obzvláště přistoupí li k tomu ještě u žáků jistý druh obmyslné spekulace. Tím však dostavuje se již zároveň nežádoucí následek, jehož obě ona ustanovení jistě nemohla zamýšleti a také asi nepředvídala, že ústní zkouška z řečtiny obmezena bývá od r. 1908 na velmi skrovné, někde přímo mizivé procento abiturientů. To jistě nepřispívá ke zvýšení významu a vážnosti řečtiny u žáků! Proto bylo by lépe a spravedlivěji postaráno o řečtinu, kdyby volba ústní zkoušky z obou jazyků byla přenechána komisi zkušební.[1])

Zkoumáme li požadavky maturitní, jak výnosem reformním v jednotlivých předmětech byly vymezeny, vidíme na první pohled proti dřívějšku velmi značné ulehčení. Všude je patrna přehojná blahovůle, která mimo to ještě dodatečným výnosem minister. 2. dubna 1908 č. 15.509 (různé vysvětlivky obsahujícím) byla výslovně doporučena zkoušejícím učitelům.

V jazyku vyučovacím na německých gymnasiích požaduje se znalost dějin literárních jen od doby Klopstockovy, a ustanovení toto má míti obdobnou platnost také na školách neněmeckých, což pro český jazyk vyučovací bylo vymezeno zemskou šk. radou v Cechách a na Moravě na dobu asi od r. 1770. Jestliže bylo vytýkáno předpisu o zkoušce z jaz. německého, že neprávem bylo tu opominuto první období rozkvětu písemnictví německého a tím i díla jako Nibelungenlied,

---

[1]) Tak navrhuje též Dr. Artur Steinwenter ve spise i jinak pozoruhodném a poučnými výklady bohatém: Paedagogica Austriaca. Rückblicke eines alten Schulmannes. Graz 1910.

Gudrun a básníci jako Walther von der Vogelweide, Wolfram v. Eschenbach, tím spíše jest litovati, že při zkoušce z jazyka českého zcela opomíjí se stará a střední doba literatury a s ní tak vynikající spisovatelé, kterými se můžeme právem pyšniti před tehdejší Evropou, jako Štítný, Viktorin Kornel ze Všehrd, Blahoslav, Veleslavín (jako zástupcové tak zv. věku zlatého), Komenský a snad ještě několik jiných. A jestliže tu rozhodovala obava, aby snad zkouška z jazyka vyučovacího tímto zvětšením rozsahu jejího příliš neobtížila žáků, dlužno sice přiznati, že příliš podrobnými požadavky z dějin literárních mohlo by skutečně u žáků nastati jakési přetížení, ale jednak bylo již ve výnose samém na to pamatováno připomenutím, že nemá se přikládati zvláštní váha chronologicky přesné posloupnosti jednotlivých děl a vůbec letopočtům, jednak mohlo býti snadno tomu čeleno příslušným nařízením prováděcím, kde mohli býti zkoušející učitelé výslovně varováni přílišných podrobností, resp. předsedům mohlo býti uloženo, aby jich nijak nepřipouštěli.

Při požadavcích z latiny a řečtiny překvapuje zákaz, zkoušeti literární dějiny (životopisy) a tak zv. reálie. Zákaz ten si vysvětlujeme reakcí proti tomu, že v dřívějších dobách bývalo při maturitě častěji hřešeno vymáháním přílišných podrobností literárních, údajů chronologických neb jednotlivostí starožitnických, čímž žáci častěji byli dosti značně přetěžováni. Zvláště při zkoušce z reálií zabíhali někteří filologové příliš daleko, a vypravují se tu některé přímo neuvěřitelné doklady. Není proto divu, že zvláště zkouška z reálií byla mezi žáky velmi neoblíbena. Z toho však nemělo nijak následovati, aby otázky z reálií jakož i z dějin literárních úplně byly odstraněny, nýbrž jen na pravou míru obmezeny. Každý svědomitý učitel klass. filologie snaží se při četbě autorů co možná všestranně vykořistiti každého čteného prosaika i básníka po stránce obsahové i formalné, aby tak znenáhla před duševním zrakem žáků vyrostl co možná úplný a jasný význam čteného spisovatele a všech jeho vynikajících předností, jakož i ráz doby, v níž působil; a na konci četby hledí se žáky tyto roztroušené, ovšem jen nejvýznačnější doklady shrnouti v celkový obraz, jenž sestaven byv za vedení učitelova vlastní prací žáků, snadno a pevně se vtiskuje jim v paměť. A tyto „výtěžky“ z jednotlivých autorů, jimiž doplňuje se stručný literarně-historický úvod o spisovateli a jeho době teprve v živý obraz, měly by přirozeně býti také předmětem zkoušky maturitní. Bylo by ovšem třeba věnovati v 2. pol. VIII. třídy několik hodin přehlednému opakování těchto literárně-historických,

esthetických, kulturně sociálních i jiných ještě statí získaných z četby autorů.

Také ministerstvo samo uznalo za nedlouho oprávněnost a potřebu podobných otázek v dodatečném vynesení (13. května 1909 č. 20.071), kde výslovně připouští, že „není vyloučeno tázati se na obsah předloženého spisu neb na celkovou literární činnost jeho autora, pak na ony reálie, na jichžto znalosti závisí pochopení čteného místa".

Jakožto novota, která svědčí o veliké blahovůli ke slabším žákům, zavádí se v posledním odstavci o zkoušce z latiny a řečtiny dovolení, že působí-li zkoušenci předložené místo při překladě velké obtíže, může mu býti předloženo ještě místo druhé.

Nejznačněji zkrácena a tím i nejvíce ulehčena byla zkouška z dějepisu; bylať obmezena jen na látku VIII. třídy, na rakouskou vlastivědu. Všeobecné dějiny starého, středního i nového věku odpadají úplně, přes to, že ještě v VIII. třídě mají se dle nové osnovy opakovati nejdůležitější části řeckých a římských dějin. (P. d.)

O novější theosofii.

Boh. Kyselý.

1. Zástupcové staršího směru.

Sfinga — zahalený obraz Isidy ve staroegyptské Saji — perská magie — indická skrytá věda — židovská kabbala — Hermes Trismegistos, kniha tajných nauk zasvěcenců — řecká mysteria — novoplatonismus — gnosticismus — středověká alchymie — falešný mysticismus — quietismus — okkultismus — spekulativní massonismus: toť symboly, systemy, bludy, v nichž hledá moderní theosofie své prvky, toť stupnice vedoucí k vrcholům nového náboženství, čerpaného z jiných zřídel, než je Zjevení.

Theosofie — moudrost, věda o Bohu, filosoficko-náboženská směs nauk vzatých z pohanství a křesťanství, ale hlavně z individualního, mystického osvícení, nauk o vysněném Bohu, jak jej „zbásněná filosofie předrážděné obrazivosti hledačů Boha představuje“ — theosofie v širokém slova významu je stará jako lidstvo samo. Slovo „budete jako bohové“ probudilo nezkrotnou zvědavost po tajemstvích, a nikdy nechybělo lidí, kteří pojímali Boha jinak, než jim náboženství velelo, a kteří si upravovali poměr k němu po svém, nedbajíce okolí a zákonů. Nalézáme tedy i v křesťanství hned na počátku boje proti bludům v theorii nenepodobným moderní theosofii. Vždy vyskytovali se lidé se sklonem k náboženskému zanícení, které se buďto povzneslo pravým směrem na půdě víry k mystickým výšinám, nebo zbloudilo v mlhách vlastních výmyslů, zrůdnělo a zaniklo. Náboženské blouznilství bývalo druhdy i módou, jako jest podnes módou hledati Boha... Kdo z moderních „veleduchů“ neměl svých mystických chvilek? Kdysi soudili katolíci italští, že v jistých d'Annunziových ódách jsou ohlasy opravňující k nadějím v nového Danta, ale ukázalo se, že takový hymnus ke cti Svátosti byl jen divadelním gestem ani ne umělce, jako spíše lovce slávy, který vida, že na poli tom nekvetou mu vavříny, obrátil se rázem na jiné. Záhy jeho tragedie „Mistero di San Sebastiano“, „Pisanella“ vysvětlily, jaký druh mystiky to byl. Takový nadčlověk zjeví se na chvilku ve zlatozáři mysticky zachváceného obdivovatele asketismu. Návštěva kartusiánského kláštera, vůně kadidla v šeru chrámovém, prohlídka starého missálu s živými barvami iniciálek nadchne ho

k několika nábožensky zbarveným veršům, ale takový spiritualismus jest pouze surrogátem náboženského cítění, které konečně utone v bahně hrubého materialismu. Podobné theosofické záchvaty staví se posléze vždy proti Církvi a víře, jako celé nynější hnutí theosofické je čirou profanací náboženství, byť bezděky prozrazovalo, že toto není odbyto.

Než bude lze vylíčiti původ moderní theosofické společnosti, která má ráz skutečné náboženské sekty, třeba podati stručný přehled nejhlavnějších bludů náboženských, v nichž patrny prvky theosofické, a zmíniti se o předních zástupcích učení toho, kteří hleděli je vtěsnati do filosofických systémů zaniknuvších po většině s původci.

*

Horác nabádá mládež římskou, aby střehla „arcanum“ náboženské, slibuje věrné zamlklosti odměnu a nechce bydleti pod jedním krovem s člověkem, který by prozradil svatý taj Cereřin. U Vergilia pak zbraňuje Sybilla nezasvěceným druhům Eneášovým přistoupiti blíže: Procul, o procul este profani! Tyto svaté taje týkají se arci jen kultu v praxi. Theoretická soustava náboženských nauk pohanských je dílem filosofů, kteří hleděli podepříti hroutící se vážnost bájí mythologických. Odtud theorie Jamblichova, Plotinova, Porfyriova, šesti filosofických škol v Indii a škol novoplatonických. Na takovém základě stavěli nejčetnější bludaři prvního období křesťanstva — gnostikové. U nich shledáváme již touhu po vyšším poznání, nad víru povzneseném. Obrazotvornost rozšiřuje předmět víry výmysly staré východní filosofie, duch touží po uvolnění od hmoty, po zbádání tajemství víry, a tato vznešenější moudrost, gnosis, zalidňuje vesmír novými bezpočetnými, při nejmenším aspoň 365ti aeony. Jak důležitou úlohu hrála tu fantasie, patrno z toho, že každý si směl utvořiti víru po své chuti, tak že bylo brzy třicet gnostických sekt, z nichž dokétové sluli také přímo fantasiasté.

Jak mluvil Zarathustra, napadlo zpytovati zakladateli bludu manichejského, Manesovi, který smísil křesťanství přímo s dualismem Peršanův a učinil nešťastný pokus vydávati se za boží sílu a útěchu — Parakléta — v čemž ho s větším zdarem Mohamed následoval. V manicheismu jest rovněž nápadna touha po světle: Kristus vstoupil do slunce, při modlitbě věřící obrací se tváří ke slunci, jiskru (duši) zavřenou ve tmách (těla) třeba osvoboditi... Tyto dvě sekty nikdy zcela nezanikly: v VII. století spojily se v nový blud Pauliciánů, kteří viděli v duši výron Boha uvězněný v hnusném žaláři těla. Z východu

rozlezli se přes kruté pronásledování do Bulharska (gnostická sekta Bogomilův) a do Italie i Francie, kde vystupují pode jménem Katharů, Albigenských, Valdských. V Němcích udrželi se noví gnostikové v Goslaru až do dob Jindřicha III (1052).

Pařížský profesor Amatrich de Bena († 1204) kladl takový důraz na volné bádání a zbožné tuchy duše, že z nich dovozoval zbytečnost zevnějšího kultu a cílem člověka mu bylo uvědomění duše jako částice boží. Tím přiblížil se pantheismu. Také „bratři a sestry volného ducha“ učili emanaci. Ustavičným „sursum corda“ nutno se člověku odtrhnouti od hmoty a sloučiti se rozjímáním s Bohem. Byli to potulní lenoši, jimž podobni jsou ve 14. věku Hesychiasté, Quietisti čili Umbiliciáni. Ve „zbožné“ nečinnosti očekávali paprsek s nebe, až oblilo je světlo rozkoše jako při proměnění na hoře Tábor. Ostatně již sněm v Efesu r. 431 zavrhl podobný blud falešného mysticismu u Enthusiastů, kteří v modlitbě a spánku čekali na osvícení ducha, aby v odpočinku utkvěli.

Více méně u všech těchto sekt platila jakási „disciplina arcani“, která byla ovšem i opatrnická z obavy před možným pronásledováním. V tajných schůzích svých provozovali však většinou nejrůznější hanebnosti, které na venek zapírali, dle hesla španělských Priscillianistů: „Přísahej přímo křivo, jenom tajemství neprozraď!“

Z kusého náčrtku toho jest patrný společný rys všech jmenovaných sekt. Všecky hledají Boha v sobě, ve své fantasii, jako tajemném zdroji všeho vědění.

Co jeví se u bludařů těch jako živel náboženský, to pokusili se mnozí badatelé uvésti v systém filosofický. Mezi theosofickými učenci bývají uváděni:

1. Filip Aureolus Theofrastus Bombastus Paracelsus z Hohenheimu (1493—1541), syn lékaře z Einsiedelnu, bludný muž, jenž studoval lékařství, chemii, astrologii, alchymii a chirurgii, reformator farmacie, do níž uvedl chemii. Za kamenem mudrců prošel Turecko, Egypt, Mongolsko, Uhry, Polsko, Čechy a ostatní Evropu až do Portugal, rozdávaje talismany a využívaje několika zdařilých, snad více nahodilých uzdravení k bombastické sebechvále. V Basileji se omrzel jako professor a brzo i jako lékař. Tajůplná smrt několika svěřenců přinutila ho k útěku. Zemřel v Solnohradě maje 48 let, třeba se chlubil svou makrobiotikou, která zabezpečovala sto let života. Do 25 let nepil než vodu, potom však hleděl nahraditi, co byl zameškal, tak že zavinil sám předčasný svůj skon. Zemřel v bídě, jakkoliv se chvástal, že zná

tajemství proměny kovů ve zlato. Schlubný nápis náhrobní tohoto „výstředníka životem i fantasií“ čísti lze podnes u sv. Šebestiana v Solnohradě. V knihách, které obdivovatelé jeho vydali, je také traktát o „mysticko-okkultistické soustavě lékařské“. Je to soubor nemožností a ztřeštěností v řeči výstřední, temné a hrubé.

2. Vrstevník Paracelsův byl Jindřich Cornelius Agrippa z Nettesheimu (1486—1535), jehož autority dovolávají se rádi moderní okkultisté. Zabýval se rovněž „omni re scibili et quibusdam aliis“. Jako vševěd studoval filosofii, theologii, astrologii, medicinu. Jako dvorní lékař Louisy Savojské odmítl ji však léčiti pod prapodivnou záminkou, že není slušno muži jeho rodu a zásluh provozovati praxi lékařskou. Na dotaz, co dí astrologie o osudech jejích a syna jejího Františka I, odvětil, že jest nehodno filosofa zabývati se okkultismem. Přes to však napsal „Philosophia occulta“, což ho přivedlo do vězení. Pak bloudil světem jako právník, professor, válečník, archivář a historiograf. Jsa opět stíhán pro své názory, přidal se k reformaci. Byl první, jenž učinil pokus založiti na podkladě svých studií filosofie kabbalistické tajnou společnost v Paříži, v níž pěstován i druh spiritismu. Zemřel chud v nemocnici v Lyonu nebo Grenoblu.

3. Zásady protestantismu o přímém, vnitřním osvícení člověka fanaticky zneužili Novokřtěnci s velkohubým tlachalem Tomášem Münzerem v čele. Nebyli to pouze zastanci socialnodemokratických názorův, ale chlubili se svým bezprostředním spojením s Bohem a zjeveními, které činily Písmo zbytečným. Tak lze vysvětliti, že podařilo se stoupencům sťatého Münzera, švarnému a výmluvnému krejčímu Janu Bockholdovi z Leydenu a pekaři Haarlemskému Janu Matthiesenovi založiti v Münsteru říši „Nového Sionu“, kdež byl Bockhold jako „spravedlivý a pravý král“ korunován. Třikrát týdně usedal na náměstí na připravený trůn a jako věrný panoše a zástupce jeho stával o stupeň níže Bernard Knipperdolling s taseným mečem. Smutné konce tohoto království a jeho původců pohnuly bývalého katolického faráře, jenž slul Menno Simonis (1498—1561) a 25 let jako kočující kazatel bojoval proti přestřelkům Novokřtěncův, aby založil novou sektu Mennonitů s dogmaty mírnějšími. Dobrácký, poctivý ten nedovzdělanec předstíral rovněž fantastické vise a přímé nazírání na věci božské. Ještě mírněji si vedl původce sekty dle sebe přizvané Kašpar ze Schwenkfeldu (1490—1561), jenž octl se v rozepři s Lutherem pro své visionářské názory. Knihy, v nichž je uložil, byly roku 1540 veřejně spáleny a Schwenkfeld bloudil jako psanec Německem. Zbytky

jeho stoupenců ze Slezska byly nuceny vystěhovati se roku 1720 do Ameriky. Hlavní rysy: symbolismus, „vnitřní slova“.

4. Jan Arnd (1555—1621), luteránský farář od kalvínského hraběte Anhalta pronásledovaný a posléze dvorní kazatel a generalní superintendent v Celle, napsal několik děl rázu theosoficko-mystického. Jeho „Čtyři kniby o pravém křesťanství“ byly přeloženy do všech evropských řečí i do indické a chváleny i se strany katolické. Modlitební knížka „Paradiesgärtelein“ byla útěchou lidu za smutných dob války třicetileté.

5. Obuvník Jakub Böhme (1575—1624), mystik, theosof samouk, „philosophus teutonicus“, jest původcem naturalistické theosofie. Dětsky zbožný tento bohonadšenec měl první své „zjevení“ jako tovaryš na cestách. Roku 1594 vrátil se domů, stal se ve Zhořelci mistrem a v 25. roce svém byl znova „zajat světlem božím“: upřené patření na cínovou nádobu „zasvětilo jej do nejvniternějších základů tajemné přírody a do hlubin duše lidské“. Čtením Bible a náboženských spisů byla obrazivost jeho tak předrážděna, že pokládal všecky své nápady za zjevení boží. Roku 1610 v 35. roce vzešlo mu „nové světlo“ a roku 1612 počal sepisovati svou apokalypsu. Žák jeho dal dílu název „Aurora čili vzcházející zora“. Zhořelecký vrchní farář Richter odsoudil knihu s kazatelny a Böhmeovi zakázáno psáti. Po sedmiletí nechal řemesla a dal se znova do psaní. Pro knihu „O pravém pokání“ byl roku 1624 znova pronásledován, uchýlil se do Drážďan a zemřel chud téhož roku. 28 jeho spisů, kterých sám do tisku nedal, jest plno hlubokých pohledův a myšlenek o Bohu, přírodě a člověku, ale zároveň i prapodivných nápadů ve slohu nezáživném, obhroublém. Z fantastů, kteří se chtěli dle jeho návodu „znova zroditi z temnosti ke světlu quasi per ignem“, kteří jej mnoho četli, ale málo chápali, žádný nedovedl založiti společnosti theosofické. (P. d.)

Glossy

ku Dvořákově »neoriginalitě myšlenkové«.[1]

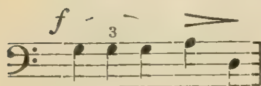
Napsal LEOŠ JANÁČEK.

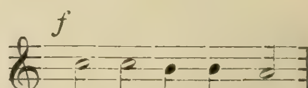
Plno barev u studně Alojzčiny v Luhačovicích. Poutníci si nabírají zdravé vody; je srpnový horký den a cesta daleká. —

Teď už odkudsi za křižovatkou silnic ztrácí se jejich zpěv.

Zachytil jsem kousek marianské písně: — o n a j e s v í c e —

Starší bratr předříkal:

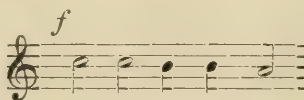

o-na je sví-ce a lid po něm zpívá o-na je sví-ce

Změřte vzdálenost tónovou obou nápěvků, změřte rozdíl časový v průběhu obou, všimněte si lehkosti, s jakou v té době proklouzla sčasovka mluvy a jak do hladké plochy připleskují se jedna k druhé z dob zpívaných

Pochopíte, jak vznesla se hudebně slova: o n a j e s v í c e.

Bylo affektu i v předříkávání dosti: věta vytrhnutá namáhavě vykřičena, výslovnost přiostřena vůlí po srozumitelnosti, ale zvláštní pásmo affektu, jako duhou jiné barvy vinulo se ještě ve zpívaném a vzpomenutém nápěvku

o-na je sví-ce

*

P r o č l i d n e z p í v a l n á p ě v k e m m l u v y n a p o v ě d o v y?

Slyšel jej jistě, důrazně každý jeho tón vyzněl.

Tento nápěvek zůstal nepovšimnut: do popředí vystoupil p r ů b ě h a p p e r c e p c e v ě c n é p o d n í c e n ý s l o v y a s ním i v l a s t n í

---

[1]) *Dr. Josef Bartoš,* Antonín Dvořák. Kritická studie. Nakl. J. Pelc. V Praze 1914, str. 8.

tomuto průběhu citovost: melodie mluvy i se svou náladovostí zastíněna.

Je to jasný příklad *různých hodnot* náladovostí.

* *

Nejsem jediný, který poukázal na vrstevnost náladových pásem v *každé hudební skladbě*. Jedno z nejširších, nejhutnějších, nejplynulejších a přece nejúsečněji článkovaných, tak prosté jako denní chléb, z kterého každý skladatel si ukrajuje, bez rozpaku, bez poptávky, čí zrno bylo — jest pásmo affekcí a vůle, jež nese souzvuk a roztavenou plochou ho k druhému pojí.

Toto pásmo náladové jde veskrz celou osnovou harmonickou každé skladby. A ptá se skladatel, smí-li v ní kdy užít trojzvuku, na př. c—e—j? Toho neb jiného souzvuku? A komu odpovídá, když věčně stejně celou harmonickou osnovu zakončuje? Komu odpovídá za vždy stejný sklad náladový svých modulací? Jakým svědomím rozpřahuje se chtivě po známých metách plastiky harmonické, jež jasně shrnovány bývají t. zv. formací? Proto, že jeho teplem se kdysi ohřál, proto z toho zdroje stálého kypění affektů harmonických čerpat smí nevázaně? Jistě pásmo náladové vížící se na akkord a spoje akkordů málo kdy bude míti *hodnotu přední ve skladbě*.

Je tak, jako ujetá cesta; každý na ni zabočí.

*

Ale nebývá vždy harmonické myšlení tak prostě vypůjčované.

Což víme, z které složky náladové vznesl se ten a ten spoj a která ze složek udržela vrch? Která svým *bystřejším letem* shrne nová seskupení harmonická?

A vichřice citová zmítá obrazem souzvuku, že svými součástkami tu v chumáč se míchá, tu se rozplétá, tu bije o vlastní stvol — a nejednou zbývá mu otřískaný peň: i k jedinému tónu hádáme jméno *souzvuku*.

Kdo by v té vichřici citové neshledával součástky souzvuku po pásmech *různé rychlosti*, tomu by se nevyjasnila jeho představa.

Nelze z toho víření vytrhnouti výsek akkordický třeba o době ♪ a říci: teď zní trojzvuk e—j—c^1; průběh citový odchylné rychlosti shrnuje si rytem a tím i souzvuk svým způsobem, a mohlo by se státi, že sice oko uvidělo e—j—c^1, ale ucho nepostřehlo.

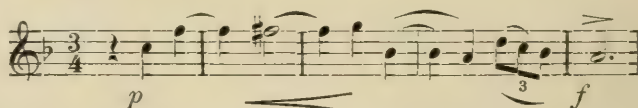
*

Jsme blízko mezi, kdy možno říci, že jistý dojem harmonický ve skladbě má přednostní náladovou hodnotu.

*

Nejsnadněji vycítíme pásmo náladové, jehož výrazem jsou drobné tóny; jejich bezděčné vlnění rytmické je dobrou vazbou motivu.

Je na bíledni, že ptáme se nejdříve a nejčastěji po zdroji citovém mrštných motivů, těch ze samých rovných drobných tónů, neb těch o některých drobných tónech.

Na př.

Toho způsobu motivy jsou svědectvím složité náladovosti, klokotu duševního života.

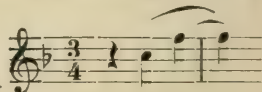
Kdo zví, z čeho náladový záchvěj vynesl ten neb onen tón, kdo zví, je-li tento záchvěj bludný či je-li jiskrou, pod níž tiše dýše výheň náladová? Chutí čisté vody nelze se ještě vyznati, z kolika zřídel vyvírala.

Lpí na každém intervallu jistý průběh affekční (jest jeho vazbou), ale je již známa i inkongruence představ a jejich náladové hodnoty.

Tato hodnota i v motivu kvartového rozpětí

může býti tak velká, nadměrná, onen klokot affekční tak prudký, že by ho nikdo tak prostému intervallu nepřičetl.

* *

Když Dr. Hostinský po intervallech chtěl řadit národní písně, snad mu tanulo na mysli hledat bezprostřední záchvěj citový, vrcholný, měnlivý na případném slově. Pokusím se vytknouti na motivu

jeho slupky náladové.

Elementární affekční účin kvarty je záměna citová přibližně stejných hodnot.

V akkordickém svazu se tento účin v A. Dvořákově sonatě op. 57 sesiluje.

Ale což mohl otevřít svou duši skladatel každému na pospas, když první tyto takty ze své sonaty pro housle a klavír načrtl? Tak skládat nelze. Ani tichý pozorovatel nemá v těch posvátných chvílích přístupu. Jediný svědek, který mnoho napovídá — rukopis skladatelův — tak málo bývá oceňován.

Material milostných písní lidových napovídá z mnohých pásem náladových dvě určitě: ono vrcholné, vázané na slovo, a ono tiché strasti milostné, pod jehož vánkem prohýbá se celá píseň tak, jak na luhu každé stéblo, každé kvítko uklání se vonnému větérku.

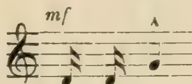
Což teprve nápěvky mluvy napoví těch pásem náladových!

Hutné citovosti akkordických spojů mezi nimi není, ale za to jiskří se každý tón, plane každý intervall onou zvláštní citovostí, vázanou věcnou appercepcí, na onen příběh „chci rozumět“. Magicky světélkuje toto pásmo v přízvuku.

Každé hnutí mysli se v něm prozradí a jak těžko se ukrývá a jak věrný obraz v každé naslouchající duši budí!

Tento zvon duše ladí se náladově ještě podle svého okolí. Mluva z blízka, mluva do dálky; jí přemáháme v ulici hrčení vozův a malujeme tón své mluvy, aby odrážel se na šumu akkordů velkých řek i běsnění vichru! A k smíchu — jak ladí jinak mnohý svou mluvu naproti představenému a jinak k podřízenému! Něžný tón najdeme hned k milé tváři a snadně namane se bodavý intervall vzdoru.

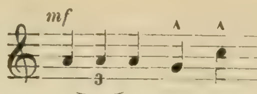
Několikrát vyskytuje se zmíněný intervall kvarty i v mých letošních zápiscích mluvy.

Jistá paní mluví o zvířeti: že má chuť.

Tatáž dokládá ještě: svou řeč si ve - dl ta-ko-vou.

Hoch volá do ulice: Ne-vi-děls Jar-ky?

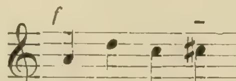

Vinca vykládá: zůstali jsme (za bouřky)[1] pod bu-kem.

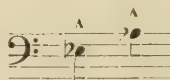
Starý zeměbranec, s uzlíčkem pod paždí, praví, že jde ještě

na dnes-ka dum.[2])

Klučisko (z dálky): su tam ry-by?

Pacholek volá tvrdě na krávu: Stra - ko!

Rovnováha v tvrzení („že má chuť“, „svou řeč vedl“, „na dneska dum“, „pod bukem“), stejné světlo osvojovací po celé délce vysloveného slova („Jarky“, „Strako“) ladí motiv v souhlase s vytčenou již dříve náladovostí hudební čistě do kvarty; je snadno postřehnout v mluvě tento intervall.

Pěkně zakončen je tento motiv otázkou: „su tam ryby?“

Kohout volá slípky k nalezenému zrnku: tr tr tr tr, jak by rozumoval: berte, berte, jedna nebo druhá!

*

Vývody z předešlých řádků budou srozumitelny.

Jen z přednostní nálady zvučí jádro skladby; jen ona skladbě zajišťuje místo v literatuře.

---

[1]) 20. července pod Hukvaldy.

[2]) 4. srpna.

Harmonická část všech děl A. Dvořákových není dosud vystižena — tedy ono náladové pásmo nejširší, nejhutnější, ono hluboké dno skladby, které nese všechnu tíhu i všechen vzlet, které společně a jednotně s ostatním cítěním skladbu dělá, od něhož se vše ostatní měří — je dosud bez rozboru, bez poznání náležitého.

* * *

Je dávno odbyta honba za přenesenými, „vypůjčenými" motivy a u nás je dosud jen to jejich pole otevřené — tak prázdné, náladově pusté, bezvýznamné.

Odstřeluje se na něm hned i originalita Ant. Dvořákova, a přece úsudek o originalitě ve skladbě nikdy nemůže býti sumární. Kdyby jí bylo jen tolik, co na ostří jehly vejde, už dostačí; tak třeba ji vážiti.

* * *

Jest nebezpečno slyšet hudbu jen okem. Upřít se na samotinké notě, na pouhé představě tónu, a již zbavuji se jejího tepla citového.

Ono jedině vyhřeje, způsobí tón.

Nelze tedy uvažovat o motivu, t. j. odtrhávat ho od jeho půdy citové dříve než vyrostl, ani v době, kdy roste. Za jediný úsudek zodpověden je skladatel: když motiv vlastní vzbudí v něm zase ono teplo srdeční, které rozechvělo jej při nápadu, když v tomto ovzduší zase jeho případnost poznává: tak třeba motivu a skladbě býti a ne jinak! Když se o té pravdě přesvědčil — tím své úloze dostál.

* * *

Ozve-li se v mysli klokot citový tónem, je tón nad pochyby ve vědomí: vždyť to je proces skladebný! „Podvědomě" nelze tudíž ani lidovému pěvci zpívat, ne tak skládat.

* * *

Zakončuji glossy ke knize — nedočtené.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal EMANUEL MASÁK.

1. V pochybnostech.

Vrcholné dílo své mladistvé tvorby literární — „Nebožskou komedii“[1]) — zakončil Krasiński překrásným obrazem triumfujícího kříže... Bylo v tom sice ještě trochu literární konstrukce, ale básník projevil tu také svůj skutečný životní názor, k němuž dospěl dosavadním svým duševním vývojem, ve kterém hlavní složku tvořilo utrpení. Jeho hloubavý, filosoficky založený duch zbudoval si již tehdy svou „filosofii utrpení“, v níž vůdčím motivem byla víra v konečné vítězství věčné Pravdy. A tato víra učinila první silný průlom do hradeb pessimismu, jež navalily kol jeho duše bolesti osobní i současné poměry společenské.

Ale právě o tuto ideu Boha a věčného života duše v Bohu musil svésti ještě dlouhý a těžký boj, než mohl podruhé sám k sobě radostně zavolati: Vicisti, Galilaee! Výrazné stopy tohoto bolestného náboženského zápasu velikého ducha přinášejí skoro všechna díla Krasińského, ale nejlepší výklad tvoří listy, bez nichž vývoj básníkův byl až do nedávné doby málo srozumitelným.

Poprvé uvědomil si Krasiński útěšnou moc náboženské víry, již přijal jako tradiční dědictví svého rodu, když ještě v časném mládí začaly naň dorážeti otázky o životě záhrobním. Zemřela dívka, které věnoval první mladistvé náklonnosti svého srdce. Bolest nad touto ztrátou přivedla jej k vážným úvahám o záhadě smrti a věčnosti. A byl šťasten, že pomocí víry rozřešil si je k úplnému uspokojení.

Shledáme se, musíme se shledati v životě budoucím! — tak se přesvědčoval. Vždyť to tušíme všichni a toužíme po tom. Časný život jest jen částí věčnosti a nemůže tedy zahynouti beze stopy; zvláště to z něho musí vytrvati, co jest nejcennější. Každá toužená hodnota musí býti zrealisována, pokud je skutečnou hodnotou. „Proč by Tvůrce vlil lásku v duši a s láskou zároveň myšlenky o nebi, kdyby se neměly splnit?“ ptá se Krasiński. A příteli Reeveovi, jenž, upřímně věřící

[1]) První část studie o Krasińském byla uveřejněna v zaniklé pražské revui »Obrození« a »Hlídce literární a umělecké« (1912). Obsahuje kapitoly: První boje a vítězství. Boj s pessimismem. Filosofie utrpení. Nebožská komedie. — Poslední, »Irydion« nemohla již býti otisknuta.

Angličan, měl naň velký vliv, píše (1830): „Kdyby na tomto světě existovala skutečnost, nepotřebovali bychom nebes; ale zde na zemi všechno jest toliko slabým odleskem toho, co jest nahoře“ (Corresp. I, 12).

V každé duši také tkví pevný instinkt, „že nemůže přestat existovati“ (Pisma Z. K., díl VI, 43). A čím jest jednotlivec vyšší, tím silnější má o tom vědomí, tím jasněji poznává, že přímo „idea duše jest v odporu s ideou nicoty“ (Pisma VI, 210). Proto smrt jest pro duši pouhým přechodem, pouhým mezníkem dvou životních stavů. „Jen život existuje ve vesmíru ; smrt je prázdným slovem, zbaveným obsahu. Je toliko život a věčná přeměna“ (Pisma VI, 196).

I budoucí život duše za hrobem, jenž ještě plněji rozvine všechny hodnoty na zemi získané a učiní zadost všem jejím na zemi nesplněným tužbám, bude stálou evolucí, stálým vzrůstem duše blížící se k Bohu... A právě tato myšlenka, zde jen nadhozená, stala se později základním prvkem všech úvah básníka-filosofa a dala celému jeho dalšímu rozvoji zvláštní, nejvíce individualní směr.

Proto také Krasiński nejvíce si cenil náboženství katolické, že v tomto ohledu zcela vyhovovalo touhám jeho duše i jeho názorům o romantické poesii. „V náboženství protestantském — píše otci (1830) — není modliteb za zemřelé... V náboženství jejich není nic poetického, všude panuje úsudek a chladný rozum, a citu jest málo či žádný“ (Pisma VII, 151). „Schlegel velice krásně praví, že jak naše náboženství, tak i naše poesie vyrůstá mezi hroby, a odtud její sklon k melancholii, k citům o jiném světě“ (Pisma VII, 157).

Tak spojuje mladý básník vždy potřebu náboženskou s požadavky esthetiky: naboženství si cenil s počátku hlavně proto, že jest hlavním prvkem poesie. Realněji stělesnila se mu teprve potřeba víry, když v dobrovolném vyhnanství v Římě bojoval své veliké duševní boje mezi láskou k otci a touhou bít se za vlast (1831) a prožíval zároveň boj společenský, jak se mu jevil v budoucnu. Byla to doba, kdy vznikala „Nebožská komedie“.

Z celého věčného města nejvíce a nejtrvaleji naň působil zčernalý, dřevěný kříž v Kolosseu. V tomto znamení zjevil se mu Kristus poprvé jako vítěz ve věkovém dějinném boji, jako Bůh, jenž tichostí a mírností přemáhá mocnosti tohoto světa. Píše otci, že dívaje se na kříž, jenž „stojí nad zemí, která ho pronásledovala, a panuje tam, kde jím pohrdáno — nepochopitelnou mocí proniknut musil se modliti z celého srdce, z celé duše ke Spasiteli světa“ (Pisma VII, 208—210). „Kdo nevěří v Ježíše Krista — psal příteli Reeveovi — nechť jde za

lahodné noci ke Kolosseu, a nepadne li na kolena před tím symbolem víry — nemá člověk ten — pravím to předem — ani duše ani srdce“ (Corresp. I, 30—31).

Dojem z Kolossea byl tak silný, že se projevil i v „Nebožské komedii“. Hrabě Jindřich — Krasiński volá rozhorleně k zástupci bořivého radikalismu: viděl jsem ten kříž, rouhači, v starém, starém Římě — u stop jeho ležely trosky mohutnějších sil, než jsou tvoje — sto bohů, tvému podobných, válelo se v prachu, hlav zmrzačených nesmělo pozvednouti k Němu — a On stál na výšinách, svatá ramena rozpínal na východ i na západ a svaté čelo ztápěl v paprscích slunce. Bylo zjevno, že jest Pánem světa“ (Pisma I, 55).

Než i do těchto výšin náboženského nadšení pro Krista začaly záhy doráželi útočné vlny umírněného racionalismu, jenž byl vládnoucím směrem v době školského vzdělání Zikmundova ve Varšavě a od počátku již podemílal výchov zbožné matky. Jím byla mu vštípena nechut k zázračnosti a zvláště k jesuitům, které se nezbavil až do konce života. Rovněž pocitoval jakousi nechut k papeži. Již v jednom mladistvém výtvoru vytýká papeži, že vkládá „na hrdou hlavu tři koruny zlaté místo jedné trnové“ (Pisma VI, 88).

A v době, kdy na jedné straně velebil kříž a tvrdil, že on svět zachránil a že v něm je spása společnosti, na druhé straně odsuzoval moc a nádheru církve, již viděl v plném lesku v Římě — za vlády Řehoře XVI. Zůstává docela chladným při návštěvě velechrámu sv. Petra; píše o něm příteli do Anglie, že „jest arcidílem lidí: všechno tam jest harmonické a proporcionální“, ale kdyby byl Turkem, podivoval by se sv. Petru právě tak jako jsa křesťanem, neboť cítil, vcházeje do něho, že lidé byli důmyslni, než necítil přítomnosti Boha... Za to posvátnou hrůzou naplňují jej katakomby, jež mluví jasně o božské moci křesťanství. „V těch dnech byl jsem v katakombách, jež jsou v Kampanii římské a začínají se od kostela sv. Šebestiana. Tu strach mne jímá, pomyslím-li, že křesťané začali svou dráhu v takových dírách, a potom ovládli svět... Nikdy jsem neviděl nic hroznějšího a zároveň světějšího“ (Pisma VIII, 150—151).

A v témže listě k otci napadá Krasiński ostře papeže, že odsoudil zástupce liberalního katolicismu, kněze Lamennaisa, vytýká mu intolerantnost a srovnává Stolici apoštolskou s ruským absolutním mocnářstvím.

Než i když nepříznivě posuzoval papeže a zevnější okázalost církve, náboženské přesvědčení básníkovo po stránce věroučné zůstalo neotřeseno. Jen jednu chvíli vzbudilo v něm pochybnosti špatně pochopené

učení o samospasitelnosti církve katolické. První zesnulá milenka jeho byla anglikánkou, a tu začal se obávati, že podle učení katolického, jak on je vykládal, jest na věky zavržena. S mladickou naivností píše příteli Reeveovi: „Ano, ano, vznáší se ta církev katolická na skále žulové... a strašlivé dogma: mimo mne není spásy vepsáno jest na jejím diademu jiskřivými paprsky nebe i ohni pekla. Jindřichu drahý, zachvěl jsem se, zbledl, ale neuvěřil jsem — a lekám se i kořím se, leč nemohu věřiti. Jediná překážka, ale nepřekročitelná, která se zvedá mezi mnou a katolicismem — toť dogma: mimo mne není spásy“.

Tato překážka byla asi lepším poučením přece odstraněna, neboť básník později o ní se již nezmiňuje — ale za to otřáslo jeho věrou něco jiného.

Mladý Zikmund zamiloval se vášnivě do vdané paní Bobrowé. Hříšná láska upoutala jej tak, že začal brzy zanedbávati svých povinností náboženských. Vyznává v jednom listě (1834), že dávno již nebyl na žádné mši (Pisma VIII, 174), a příteli Reeveovi píše: „Od pěti měsíců nemodlil jsem se ani jednou, a přece necítím výčitek“ (Corresp. II, 72).

Ale výčitky přišly brzy, jakmile pominulo první opojení. V duši mu zůstala poušť a ponižující vědomí mravní porážky. Poznával, že nedosáhl ethického idealu, jejž si dříve postavil a dle něhož jedinou písní hodnou mužské hrudi jest vniterní síla, charakter, boj s vášněmi vlastního srdce. „Bez síly charakteru — psal tehdy příteli — bez panování nad sebou nemožno ničeho doufati na tom světě, ani ženy, ani slávy, ani otčiny. Panování nad sebou, toť opravdová poesie věku mužského, toť síla a moc.“ Byl si vědom, že se zpronevěřil vážnému programu, jejž kreslil nedávno ještě otci: „Čeká mne práce mužná, vytrvalost, moc nad sebou a nepoddávání se klamům. Zdá se mi, že Bůh mě určil k čemusi silnému na té zemi... že dovedu trpěti, jak málo lidé umějí, a to pro dobro lidí...“ (Pisma VIII, 199).

A zatím cítil se stále jako svázaným v síti nedovolené lásky, která ho jen zraňovala a — vzdalovala od Boha. Probouzela se v něm jakási vzpoura proti náboženství, jež kladlo meze žádostem jeho srdce a týčilo před ním vysoký ideal mravní povinnosti. Naříká si v listě příteli Gaszynskému (1834), že duše jeho naplněna „satanskou závistí a žádostmi pýchy“; Sołtanovi vyznává: „Satan pokoušel mě několikrát k samovraždě“ (Pisma VIII, 202). Přicházely chvíle, že toužil po víře nějaké „silné a svěží, která by mohla naplniti srdce“ (Corr. II, 76); ale jindy zase z obavy, aby paní Bobrowá neupadla do výčitek náboženských, hleděl jí znechutiti kněze a zvláště odvrátiti od zpovědi.

V ústech autora „Nebožské komedie" podivně znějí slova, jimiž zlořečí kněžím (1835): „Kněží po většině jsou hrdí jako tyrani, zlomyslní jako trpaslíci. Jejich pokora jest přetvářkou, neboť takové pokory nemohl by míti nikdo leč světec, a kde hledati svatého v 19. století, v století egoismu, podlosti a nevěry? Čtěte, paní, Evangelium Fénelonovo, modlete se, ale sama, zpovídejte se, ale sama; nechápu zpovědi protestantské, učiněné před Bohem bez pomoci kněze, ale tvrdím, že možno knězi se vyzpovídati a zůstati samou" (Pisma VIII, 185—186).

Vlna pochybností nezadržela se, jak patrno, jen u zevnějších stěn svatyně víry básníkovy, drala se útočně i dovnitř a zanechávala tu své ničivé stopy, nešetříc ani pojmu Boha. „Musím vyznati — svěřuje se Krasiński otci v dopise z Pompejí (1852) — tu strašnou a tajemnou pravdu, že příroda, že Bůh nejednou počíná si terroristicky, že jako hubí rostliny pro zvířata, zvířata pro lidi, tak ničí také menší sdružení pro větší rodiny národů, národy obětuje lidstvu. Odtud důsledek další, ohromující: Komu obětuje lidstvo? — neboť my přece nejsme jediní, nejsme poslední ani nejvyšší uprostřed světů ..." (Pisma VIII, 186).

(P. d.)

Posudky.

Antonín Springer a česká politika v letech 1848—1850. Napsal *Jan Heidler*. Rozpravy České Akademie tř. I. č. 52. Str. 235.

Antonín Springer (1825—1891), kdysi český novinář a politik, na konec německý professor a dějepisec, náleží do bohatého bohužel seznamu těch lidí, kteří národu našemu za živa ztraceni. Palacký jej proto nazval českým Jidášem, renegátem. P. spis. praví (6): „Bylo to nespravedlivé, nebyl renegátem, nebyl schopen špatnosti. Byl apostatou". Tedy za vozem, ne pěšky! Špatnosti schopen nebyl, ale jak psal později o českých lidech, svých někdejších druzích a příznivcích, velikou dobrotou také nebylo. Přese vše uznání k heslu: chápati znamená odpouštěti — i kdyby se provádělo vůči každému, čehož nebývá — rehabilitační snahy mají též nějaké meze. Psychologicky lze snad četné ty „apostasie" nějak vysvětliti, již tím, že převaha vždy jest přitažlivější; jinak však nemůže býti zamlčováno neb lehce váženo, že ztráty takové nás nejen seslabovaly, nýbrž proti nám dvojnásob vážily — v případě Springerově ještě více než dvojnásob, jelikož německé veřejnosti znám jest vlastně jen spisy pozdějšími, protičeskými.

Spis H. jest jinak cenným i na neznámých dosud pramenech založeným příspěvkem k rakouské a české politice pobřeznových dnů vůbec, jimiž se vlastně více zabývá nežli Springerem; názory tohoto (o federalismu, o budoucnosti říše rakouské a německé) v roji tehdejších návrhů skutečně vynikají bystrostí, hloubkou, ba takořka věšteckou pronikavostí, ale více pro nás než pro tehdejšek, na který lepší stránkou svou bohužel valného vlivu neměly, alespoň přímo ne; neboť vůbec působení jeho v Praze za překotného shonu toho bylo spíše takořka episodické. Panu spis. však dobře se podařilo zasaditi je do celkového rámce tehdejších českých snah. Úsudky o názorech Springerových jsou případné, ačkoliv místy až příliš blahovolné, jmenovitě co do hegelského podkladu; zde tříbení a třídění názorů třeba prováděti určitěji, sice nevybředneme z toho zmatku pojmů, v němž má pravdu a i non-a, a na konec o ní rozhoduje jen strannická, politická příslušnost.

Dr. A. Lohr, Gold und Tand in der heutigen Kultur. Paderborn. Schöningh 1914. Str. 104. Cena 1 K 20 h.

Neočekávaný pokrok kultury materielní mnohé tak oslnil, že od pokroku tohoto druhu vše nejlepší pro lidstvo doufali. Nadšení stoupenci tohoto pokroku dožili se velikého zklamání, poznavše, že s pokrokem zevnějším kultura nitra nepokračovala: člověk stal se do jisté míry otrokem kultury hmotné. Velikolepé objevy vědecké neodstranily zločinů, šílenství, nezacpaly pramenů duševní a tělesné bídy, neznemožnily

barbarství, chladnokrevně páchané jednotlivci nebo celkem, zkrátka lidstva neumravnily a neudělaly ho šťastnějším. Nejoblíbenějšímu heslu „vyžít se“, třeba i k smrti, rozumí převážná většina tak, že požadavky rozumu a svědomí a vůbec každé ethiky lze klidně nechat stranou, když toho žádá příroda, jež se často a často zaměňuje s vášní. Starořecký myslitel, jemuž byl člověk jedinou měrou všeho, stal se dnes nejmodernějším myslitelem. Že na těchto základech pravá kultura vykvésti nemohla, jest jisto. Ale jednotlivci je skoro nemožno dopracovat se ojedinělých zrnek pravdy, pokud se v moderních názorech vyskytují, a rozpoznat přesně pravdu od nepravdy. Veliký zmatek působí přeceňováním všeho moderního žurnalisté. Právem se jim proto odduševnění, zmaterialisování širokých vrstev vytýká. I na divadlo padá veliká vina. Schiller doufal, že divadlo budoucímu lidstvu bude mravním ústavem vychovávacím. Na mravní spustlosti nynější mládeže má divadlo lví podíl. — Moderní duše, byvše pouhými domněnkami moderní vědy zkamány, touží po pravé životní orientaci a snaží se tím pevné půdy nabýt. Na mnohých stranách jeví se potřeba, opět k náboženství otců se vrátit a rozluštění nejpalčivějších záhad životních hledat u všemohoucího Tvůrce. „Tento nový duch, pronikne-li společnost silněji, podstatně k tomu přispěje, aby Proteovu vzezření moderní kultury trvalejší, výraznější rysy byly vtisknuty“ (str. 101).

Dr. Rudolf Eisler, Handwörterbuch der Philosophie. Berlin 1913. Mittler und Sohn. Str. 810. Cena 15 marek.

V abecedním pořádku upozorňuje spis. stručně na různé způsoby, jak se v minulosti a době přítomné jednotlivými filosofickými školami nebo jednotlivými vynikajícími mysliteli problemy formulují a kterou cestou se o jejich rozluštění učenci pokoušejí. Kromě tohoto přehledu učí Eislerův slovník též rozlišovati v názvosloví jednotlivých škol a myslitelů; nedbá-li se těchto, mnohdy zásadních rozdílů, vznikají mnohá nedorozumění.

Dle možnosti snaží se autor být objektivním. Z moderních filosofů počítá k theistům celou řadu. V Boha věřili dle něho: Descartes, Malebranche, Leibniz, Locke, Newton, Clarke, Berkeley, Chr. Wolff, Kant, Fries (odpůrce Kantův), F. H. Jacobi, Beneke, Herbart, Drobisch, Baader, Günther, pak přívrženci Hegelovy „pravice“ Gabler, Hinrichs, Göschel, Daub, pak Trendelenburg, Rosenkrantz, Fichte mladší, Ulrici, Thiele, Sigwart, Dorner, Baumann, Busse, Wentscher, Külpe, Uphues, Glogau a jiní.

O směru novoscholastickém praví (str. 580), že všude se uplatňuje a snaží se, aby výsledky moderní vědy jádrem scholastické filosofie byly zpracovány. *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Letoší „jubilejní ročník“ Moravskoslezské Kroniky po roztomilé povídce *Šmilovského* „Nebesa“ podává „Vojenské po-

vídky“ od *J. Novotného* a humoresky „Panáci a panenky“ od *F. S. Jaroše*. Spis. Vojenských povídek, „rolník“ ve Zvoli na sev. Moravě, v předmluvě několika slovy dobře vystihuje místo vojenských povídkových námětů v českém písemnictví, ale nedoceňuje jich, čítaje povídky vojenské jen do četby lehké: mohou jí býti, ale nepotřebují. Jest právě chyba, že z českých vojínů tak málo který chápe se péra o věcech vojenských, které přece národu našeho značnou měrou se týkají a jichž líčení také by přispělo nejen k zábavě, nýbrž i k poučení a uvědomění. Spis. začíná hrůzostrašně inkvisicí Torquemadovou a tónu podobnému zůstává celkem v obrázcích svých věren. Na str. 16. napsal hlubokou pravdu: „Kdo pak neodvratně po páchání zla touží, toho neodvrátí na cestě jeho ani trest smrti, jak denní život kolem nás poučuje...“ Chtěl však asi říci něco jiného, co totiž naznačil v předešlém odstavci, že jako „vlivem většího vzdělání a větší intelligence zla se budou varovati“. „Jak denní život kolem nás poučuje“, není to bohužel pravda, neboť zločinců i s intelligencí pořád přibývá, a ti intelligentní bývají právě nejhorší; a že trest smrti nikoho od zločinu neodvrátí, je taktéž frase, neboť nevíme, kolik by zločinů teprv bylo, kdyby trestů nebylo. Na jednom místě žehrá na důstojníky šlechtické, na jiném (52) píše: „A byl hrabětem! Jak hrubě by byl jednal nějaký novopečený lajtnantek naší plebejské krve!“ Tož jak mu to udělat po chuti?

„Humoresky a švandy“ p. Jarošovy, „skoro detektivní“ i jiné, líčí kratochvilné příběhy ze života úřednického, hereckého atd. a příjemně pobaví.

Bibliotéka fondu Julia Zeyera při české Akademii císaře Františka Josefa. Praha 1914. Svazek 9. *Rudolf Medek*, Dvě novelly. Str. 48. C. 80 h.

Rudolf Medek jest mladý básník z družiny „Moderní Revue“, žák Jiřího Karáska ze Lvovic. Vydal již dvě knihy veršů, které vzbudily pozornost pro svou formální vyspělost. „Půlnoc bohů“ (Praha 1912) a „Prsten“ (Hradec Králové 1914). Kladné i záporné vlastnosti těchto prvotin shledáme i v obou drobných novelách knížky, o níž píšeme. Novella „Víno“ vypravuje smyšlený příběh z časného středověku, kdy křesťanský život prostoupen byl ještě pohanskými živly. Vinaři a pastýři najdou neznámého krásného jinocha na vinici svého pána, ujmou se ho a starají se o něho otcovsky. Mladík jmenuje se Dionys, nezná otce ani matky, ale rozumí řeči víl a hamadryad, faunův a kentaurů. Miluje les a pole, pastviny a vinice. Od té doby, kdy se objevil, zkvetly vinice měrou nevídanou, „zrnka révy nabyla velikosti kulatých sliv“, víno bylo sladší a po celém kraji zavládla radost. K jinochu vzplála čistou vášní prosté křesťanské dívky půvabná Evička, dcera vinaře, ale její láska podlehla choutce demonicky krásné choti zámeckého pána, která Dionysa unesla a propustila ho po neřestných rozkoších „s očima vyhaslýma a vypleněnýma, s šedou tváří bez jasu, bědný přízrak hoře“. Básník v Dionysovi předvádí posla mocnosti po-

hanských, s lidskou ženou zplozeného boha vína. Oproti němu staví prostou zbožnost křesťanských venkovanů, kteří se domnívají, že „Bůh jim poslal dobrého ducha v podobě krásného jinocha“. Proti blahodějnému pohanství Dionysovu působí ďábelství v podobě ženského „Modrovousa“ Heleny.

Mladičký vévodský pohrobek Kristian z druhé novelly „Zlatý Věk“ jest vychován hradním plebánem pro službu Kristovu. Stane se mnichem, pěstuje v klášteře řezbářství a studuje s přítelem Hilarionem Platona. Prchne z kláštera, žije v lesní chatrči u staré vědmy s její sličnou dcerou Melitou. Najde v lese mramorové torso boha Apollona. To ho přivede ke dvoru renaissančního kardinála, známého borgiovského typu, kde hýří se smyslnými šlechtičnami. Pak se stane pirátem a syt pozemských rozkoší vrací se kajicně, aby zemřel v nádvoří otcovského hradu, otráven polibkem Melitiných rtů, natřených jedovatou šťávou.

Živly antické a renaissanční, pokud jsou blahodárně plodné, nebo vilně smyslné, směšuje Medek stále se živly křesťanského středověku, který pojímá jednostranně, v zrcadlech jakési bílé a černé magie. Dovede sytě vypravovati a jeho jemně vypravované přiměry i metafory prozrazují umělce. Přejímá dědictví Zeyerovo ve stylisaci Karáskově a doplňuje své české mistry uměním imaginárních portretů Waltera Patera i novell Anatola France, od něhož přejal nebezpečnou techniku, klásti žhavé smyslnosti pohanské bezprostředně vedle cudně bílých živlů křesťanských legend. Tyto novellistické pokusy o synthesu pohanství s křesťanstvím jsou českému duchu cizí a nezdravé.

Svazek 10. *František Kubka*, Slunovrat. Lyrika. Str. 65. Cena 1 K.

K pohanským kultům Dionysa a Afrodity chodí pro své opojení i lyrika Kubkova. „Dionyssky vroucí mládí“ básníkovo nespokojuje se však pouhým tkaním gobelinových „obnovených obrazů“ antiky a renaissance, jako klidnější mládí páně Medkovo, nýbrž „v plesu bakchickém a faunů zemském tanci“ spěchá „k mladým lidstva dnům a a věčné renesanci“. Poesie tohoto mladého muže, zrozeného na sklonku 19. století éry křesťanské a vychovaného v Praze na katolických gymnasiích, nezná Krista, ale věří v Dionysa, který mu je „Svatý“ a »Mohutný“, chápe „podstatu silnou“, kterou v sobě chová jeho „oko vínem rozžaté“.

Tobě zpívám, ježto jsi ze všech bohů
oním pravým, jediným, který lidstvo
může vésti k zářnému cíli jeho:
k velkému zpěvu . . .

Bohudík, že to vše je pouhá pósa. Epigon Vrchlického hraje tu na jedné ze strun mistrových houslí v jedné jediné tonině. Syn křesťanského národa nemůže cítiti takto. Je to pouhá literatura, čtená s vnímavostí mládí a kopírovaná. Antické a pantheistické živly obsahu nutí pana Kubku psáti lyriku hymnickou. Apostrofuje vše a zalévá přívaly zvučících slov. Kubkova lyrika je také věštecká. Neomylně

slibuje příchod Nadčlověka, budoucí panství Dionysa nad lidstvem a slávu nové Prahy. Jeho hymnám chybí však vzlet a jeho proroctví nepřesvědčují.

Ostatně, kdo té jeho antice uvěří, když sám básník neví si rady se svým nitrem, které je rozlomeno. Milenec Dionysa a Afrodity opře se vám o železný, k nebi strmící kříž a počne zpívati píseň zcela ve slohu starodávné Chudáčkovy „Písně tvorů". Stojí na Hradčanech a poslouchá chvalozpěvy nesčíslných zvonů, v nichž jeho faunské ucho dovede dobře rozeznati odstíny spěži jednotlivých chrámových věží. Slyší zpěv nebeského chóru, Gregorův chorál Svatováclavský, cítí dým kaditelnic, vidí slávu pražské architektury románské, gotické i barokové. Básnické obrazy tohoto pozdního kentaura berou materiál z umění a liturgie katolické. Setkáte se v jeho antice s triumfálním průvodem světic a svatych, s těžkými pozlacenými kříži, uzříte rudé ampuly, zlatistou půdu dávných obrazů, uslyšíte varhanný šum stromů a slavnostní znění posledních zvonů. Až se básník vrátí z antiky do přirozeného prostředí a zbaví se rozbředlosti volného verše, najde si úzkou brázdu, v níž se jeho nehluboké nadání uplatní.

Svazek 11. *Jan Vrba,* Radostné zaslíbení. Básně. Str. 59. C. 1 K.

Vrba nevážil cesty až do krajů antiky. Zalíbilo se mu v ovzduší starší české lyriky byronské, odkudž si přinesl pestrý materiál obrazový i hojnost dráždidel náladových. Proto nám v knize bloudí pohádkovým královstvím s čarovnými zahradami, v nichž němá labuť plove po tiché hladině a mramorové lavice svítí pod černými cypřiši. Když černé lesní jezero rozvlní před ním pláň, ledový měsíc osvítí ji stříbrně, aby uzřel, kterak hladina zavírá se nad bílýma rukama dívky tonoucí bez pomoci. Neslyšným letem sova přelétá, ticho je smutné, lesy nezašumí a ozvěnou jim neodpoví dol. Bělostné břízy zakrývají měsíci své kmeny plné černých ran. Tráva teskně voní. Neznámý poutník kráčí po matně svítící prašné silnici s bílými kameny po straně nad srázem. Bílé přeludy táhnou nad temnými líchami. Mácha, Sabina, romantikové stáli tedy panu Vrbovi za kmotry u jeho prvotin.

Vyjíti z české romantiky a propracovati se k novému osobitému útvaru lyriky, byl by jistě čin básnický. Ale to, k čemu pan Vrba dospěl v druhé partii své knihy, je kopie březinovské lyriky kosmické. To je trapné překvapení. Dnes jsme již syti nekonečného opakování nových a působivých kdysi metafor březinovských. Najdeme-li ve verších mladého básníka oxymoron „ticho tak příšerně zvoní", nebo „ticho hřmí" a figury tomu podobné, jsme touto netaktností odpuzováni. To není epigonství z niterné nutnosti, to je pouhé vykrádání tvůrčího umělce. Pak nevěříme již v básníkových verších ničemu.

Zájem náš vzbudí bohaté postřehy chtivě lačných smyslů. Vůně i zvuky, ale především mnoho počitků zrakových, barev a světel. Básník věnuje celou jednu píseň „odpolednímu světlu". Nebe jak měděná deska rudým žárem hoří. Žluť ohnic směje se zvadlosti purpurových máků. V pasekách svítí bělostné kameny, v habřině še-

divé kmeny ční znaveny a kalná voda jde roklemi. Báseň „modrému dnu" je pravou krajinou v modři, v níž básník nezapomněl ani na jediný odstín. Pan Vrba je rozený impressionista a jeho síla tkví v syté malbě krajiny. Na kosmické rozlety nestačí mu křídla a jeho romantismus je písnička ohraná. *Vilém Bitnar.*

V Urbánkově Knihovně pro mládež (č. 130 a 136) vydány dvě vánoční hry se zpěvy: Vánoční svátky od K. Semerádové (zpěvy od K. Černého) a Vánoce v horách od K. O. Hubálka (zpěvy od J. Jandery a F. Pelze).

V první hře na str. 60 praví jedna z jednajících osob, Rábská: „I já chci (totiž o vánocích) zanotovat veselou. Slyšte, proč jsem přišla. Jsem statky bohata, ale citem chuda, u vás je tomu naopak. Dám vám ze svého jmění a vy mně dejte trochu citu a přátelství. Přestěhujte se do mého osiřelého domu, kde budeme v lásce žít jako jedna rodina." Bohatá vdova, nemírně a sobecky oplakávající úmrtí svého jedináčka, jest jednáním spoluúčinkujících osob přivedena k rozhodnutí větou právě uvedenou vyjádřenému. Jednání to předvádí střídavě protivy: chudoby a bohatství, vychování rozumného a nerozumného, zdravé lásky mateřské a přecitlivělé náklonnosti k jedináčku, osob poctivé a věrně sloužících a nepoctivých, zlomyslných. pochlebujících atd. Protivy ty vyrovnává doba vánoční křesťanskou láskou.

V druhé hře chudý dělník Sezima vrátí se o vánocích ke svým opuštěným dětem z cest za výdělkem. Shledává se s nimi, ač podporováni dcerou učitelovou, v kruté zimě, v bídě a nemoci trpícími, jak na nich kupec tvrdě vymáhá nepatrnou částku peněz za potraviny. Zmíniv se o své cestě praví otec (na str. 38): „Dokud budu zdráv, bude u nás po nouzi." Na otázku synka svého: „A nouze bude vždycky na světě, tati?" odpovídá Sezima povýšeným hlasem: „Až si lidé zřídí společnost tak, aby všichni lidé pracovali a každá práce stejně se platila, a ti, kdož pracovati nemohou, aby z toho měli také díl a nemusili čekati na almužnu, pak nebude ani chudých ani bohatých a žádné nouze na světě." Slovy těmi vystihuje se protiva za našich dnů namnoze trvající skutečnosti, odporující vánočnímu obrazu, vsunutému do jednání II., zvláště však myšlenkám a citům, opěvovaným andělským zpěvem (na str. 25): „Vzešla hvězda všemu světu." Má to býti dobře snad míněné řešení společenské nerovnosti, ale není; „almužna" nepozůstává jen v darech, ale také v ochotě a lásce, které žádný socialismus nenaučí!

Č. 135 též Knihovny obsahuje vzpomínky na dětskou výpravu Do zlaté matičky od *Čeňka Kalandry.* Knížka jest po výtce upomínkou pro účastníky výpravy, dále též snad ukázkou, jak podobné výpravy zařizovati, konečně oživením a doplněním učení zeměděj episného ve škole. Obsahem jest vhodná. Jazykových nedopatření jest v ní několik (na př. str. 6: Slýchati o Praze... o jejich krásách. — Str. 50: Nedáme si jej [totiž Labe] vzíti, a j.) *J. F—k.*

Rozhled

Náboženský.

Pro přátele sjednocení Východu se Západem je zajímavým a poučným spis „La constitution divine de l'église“, který vydal Cyrill Macaire, (resignovaný) patriarcha sjednocených Koptů v Ženevě r. 1913 u A. Eggimanna.

Ve formě dialogu, k němuž zavdal podnět článek prince Maxe Saského v „Roma e l'Oriente“, censurovaný Piem X., dokazuje M. bohoslovci římskému l'ami romain, že východní křesťané, odchovaní ideami církví apoštolských, pohlížejí na zařízení církve zcela jinak než křesťané západní. Podle víry, kterou oni přijali od Otců a tito od apoštolů, jest Ježíš Kristus samojediným králem a pánem církve. Řízením církve nepověřil jediného samovládce, nýbrž sbor apoštolův. Těmto dal stejnou moc a stejná zaslíbení o božské pomoci, zdůrazniv, že jsou všichni mezi sebou bratřími sobě rovnými a tudíž že nemá nikdo z nich pomýšleti na svrchovanou samovládu. Sbor apoštolů měl předsedou Petra, jelikož však měl a má v Ježíši Kristu svrchovaného jediného vládce, nemohl jím býti Petr. K tomu, aby tento sbor zůstal v jednotě víry a lásky, nepotřeboval býti podřízen nejvyšší učitelské a správní autoritě pouhého člověka. Ježíš Kristus jim zaručil, že on sám jediný a přímo, bez prostřednictví pouhého člověka bude skrze Ducha víry a lásky základem jejich jednoty.

Tuto thesi namířenou proti primátu Petrovu a jeho nástupců, římských papežů, pokouší se M. dovoditi v 1. části svého spisu z Písma, ve 2. z podání prvých tří století a ve 3. z dějin a usnesení prvých sedmi obecných sněmů.

Dle Písma obdrželo všech dvanácte týž název, týž apoštolát, totéž poslání a tutéž učitelskou, kněžskou a soudcovskou moc. Všem apoštolům byl zaslíben Duch pravdy a lásky, jakož i ustavičná božská pomoc. Slovy: „Ty jsi Petr (to jest skála), a na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského, a cokoli svážeš na zemi, bude svázáno na nebi; a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi“ (Mat. 16, 18. 19) a „Pasiž beránky mé... pasiž ovce mé“ (Jan 21, 15. 17) Ježíš Kristus neustanovil Petra nejvyšší hlavou církve. Dle exegese M-ovy neplatila slova Páně toliko Petrovi, nýbrž všem apoštolům, jež tento zastupoval. Petr, jenž božství Kristovo vyznal jménem všech dvanácti, obdržel i zaslíbení pro celý sbor. Skálou, na níž chtěl Kristus budovati svou církev, není Petr, nýbrž Kristus Pán sám. Že tento výklad jest naprosto nesprávný, dokazuje souvislost. Ona významná rozmluva (Mat. 16, 13...) byla dle všech tř

synoptiků pouze mezi Kristem Pánem a mezi Petrem. Kristus otázal se u Cesaree Filipovy všech svých učenníků: „Kým praví lidé býti Syna člověka?“ avšak jediný Petr na to odpovídá. Toliko Petra Pán oslovuje přímo: „Blahoslavený jsi Šimone, synu Jonášův . . . Ty jsi Petr (t. j. skála)“. Pouze tomuto apoštolu zaměnil Kristus jméno (Jan 1, 42), a nyní vyložil, z jakého důvodu tak učinil, aby totiž byl církvi Kristově tím, co znamená jeho jméno, skalopevným základem. Pouze Petra chtěl Kristus Pán odměniti za vyznání, jež onen z nadpřirozeného osvícení o božství Kristově pronesl. Jako Petr řekl: „Ty jsi Kristus . . .“, tak odvětil Ježíš: „I já pravím tobě: Ty jsi Petr“. Nelze ani toho dokázati, že skalou chtěl býti Kristus sám. Záměna jména Šimon v Petr byla by naprosto nevysvětlena. Na to, že Pavel (1 Kor. 3, 11) nazývá Krista základem církve, nelze poukazovati. Kristus Pán nazval sebe světlem světa a přes to i apoštolům děl: „Vy jste světlo světla“ (Mat 5, 14). A přece jest oboje pravdivo i oprávněno.

Jest i z rozmluvy Kristovy s Petrem u jezera Tiberiadského (Jan 21, 15. . .) na prvý pohled patrno, že pouze Petra se Pán dotazuje a pouze jej za lásku nejvyšším pastýřem církve ustanovuje.

S podobnou libovůlí nakládá Macaire i se slovy: „Šimone, Šimone, hle satan vyžádal si vás, aby vás tříbil jako pšenici, ale já jsem prosil za tebe, aby nepřestala víra tvá, a ty někdy obrátě se potvrzuj bratry své“ (Luk. 22, 3 . 32) Kristus Pán modlil se za Petra, jenž jediný jej měl třikráte zapříti, aby jeho víra a oddanost ke Kristu přes tento hřích nezahynula, a Petr pohoršení, jež dal ostatním apoštolům, napravil tím, že bude Krista věrně následovati v žaláři a smrtí mučennickou. O daru neomylnosti Petrovi a jeho nástupcům není v těchto slovech dle M. ani zmínky. Neomylnost u víře zaslíbil Ježíš Kristus celému sboru apoštolův, ujistiv, že jim pošle Ducha sv., jenž s nimi zůstane na věky (Jan 14, 16). Kristus nepředpovídal ani se nemodlil, aby Petrova věrnost k němu nezahynula. Tak by přece modlitba jeho bývala neúčinná a byl by si sám odporoval, jelikož Petr třikráte jej zapřev, tuto věrnost a oddanost hrubě porušil. Víry v Ježíše Krista, kterou u Cesaree slavně vyznal, Petr nepozbyl, nýbrž neměl dosti odvahy, aby ji jsa celý zmaten a ustrašen vyznal. Ujišťuje a modlí se Kristus Pán za Petra, aby jeho víra, již vyznati jedenkráte se neodvážil, nezanikla, nýbrž aby Petr překonaje tuto slabost byl oporou a posilou pro víru ostatních apoštolů. Bylo li tohoto skalopevného podkladu církvi třeba při vzniku a prvém vývoji, pak tím více, když se začala šířiti.

Ze Skutkův apoštolských snaží se M. dovoditi, že Petr, jemuž bylo svěřeno evangelium pro obřezané (Gal. 2, 7), založil církev v Jerusalemě, středu křesťanů z obřízky. Byl tedy primát Petrův (ovšem toliko čestný) sloučen s touto církví a nemohl býti přenesen do Říma.

Ve 2. části tvrdí autor, že na počátku primátu římského biskupa vůbec nebylo. Ten teprve vznikl, když římský biskup chtěl býti církvi takovým samovládcem, jako Caesar v celé říši římské. Petr církev v Římě vůbec nezaložil. Přišel a pobyl tam dva roky, z nichž pouze 12 měsíců byl na svobodě. Kázal, konal bohoslužbu v římské církvi, avšak biskupem římským nebyl. Prvním biskupem římským byl Linus, druhým Kletus a to ještě za živobytí Petrova. Tento primát nebyl ani uznáván. Primát příslušel a přísluší církvím apoštolským, jimž bylo o věcech víry rozhodovati. Na doklad toho vybírá M. z dějin církevních takové události, které dle jeho soudu a výkladu jsou přímým protestem proti primátu římského papeže.

Ve 3. části uvádí spisovatel ze sedmi koncilů taková usnesení, z nichž jeho základní these sama sebou vysvítá.

Nelze na tomto místě všech těchto námitek, jež ostatně historikové a apologeté bezpočtukráte vyvrátili, jmenovitě rozebírati. A. Harnack, jenž zajisté nemůže býti podezříván, že by přál primátu římského papeže, jest mnohem poctivější. Jedině historickými skutečnostmi donucen dí: „Tak skvěle jako římská (křesťanská) obec prvým listem Klimentovým nevstoupila do dějin církevních žádná jiná“ (Dogmengeschichte I. 485). „Druhý list Klimentův“, který H. připisuje papeži Soterovi, „byl přijat v Korintě s největšími poctami“ (str. 486). Ignác Muč. dokazuje již adressou listu k římské c., že „si jí váží jako nejvznešenější mezi křesťanstvem“. „Po těchto svědectvích nemůže nás zarážeti, když Irenej přikládá výslovně římské církvi mezi všemi od apoštolů založenými církvemi nejvyšší místo“ (tmt. 486). Ohledem na důležité místo Ireneovo o primátě (Adv. haer 3. 3, 1) poznamenává, že „římská obec byla tehdy opravdová conservatrix traditionis a že tudíž obce souhlasem s touto obcí svou pravověrnost přirozeně a skutečně osvědčovaly“ (tmt. 488)

Spis Macairův zaslala baronka Üxküllová papeži Benediktu XV, jakož i kardinálům, shromážděným v posledním konklave. V otevřeném listu prosí papeže, aby církev znovazřídil dle idejí Macairem pronesených a zastávaných (!) Dosavadní snahy o unii neměly prý jiného účelu než aby Řím Západ, Východ pohltil (absorboval) a sobě zcela podřídil. Ze spisu Macairova a z listu baronky Üxküllové je patrno, že poctivé a skutečné unii staví se v cestu celá řada překážek, které se týkají nejen politiky, kázně a bohoslužby, nýbrž podstatných pravd věroučných. Bez pomoci Boží, bez dobré a poctivé vůle, bez namahavé práce nebude zajisté lehko je odstraniti, zvláště ne vzhledem k východnímu caesaropapismu, jemuž pravoslaví, totiž t. zv. „pravověří“ stalo se opravdu nástrojem politickým, jak jinde tu ukázáno. *Šp.*

*

Pozornost budí slova, kterými kard Agliardi, kdysi nuncius vídenský blahé paměti, uvedl u papeže obecní výbor Castel-Gandolfa, letního sídla, jež papežům 1870 ponecháno, avšak žádným z nich od

té doby neobýváno. Kard. totiž projevil přání, aby poměry brzy dovolily papeži poctíti Castel-Gandolfo návštěvou, z čehož se soudí, že snad přece dojde k nějaké snesitelné úpravě římské otázky. Papež ovšem nemohl na tuto narážku přímo odpověděti i podotkl jen, že když on nemůže k nim, přece nic nevadí, aby oni přišli k němu.

*

Podivno, jak u Němcův i nábožensko-filosofické písemnictví navazuje na válku, její nebezpečí, výstrahy, ale i blahoplodnost. „Vrátiti se do srdce", volají duševní vůdcové ku svým krajanům, každý ovšem dle svého směru, ale směry ty se tímto jedním cílem jaksi nápadně sbližují. Učitelé našeho duchovního života, jak známo, nic tak nezdůrazňují, jako zpytování sebe, zvniternění — recogitare corde, a za tímto heslem nesou se i všechny jiné nynější úvahy, ať jinověrcův, ať bezvěrcův. A titéž duchovní učitelé vidí již v tomto pouhém zvniternění lidských zřetelů veliký zisk, i není divu, že z hlasů po něm volajících mají velikou radost, byť si netajili, že tím celé dílo daleko ještě není provedeno, ba zůstane-li nedoděláno, nebude, jako každá polovičatost, míti žádoucího prospěchu. Ale o úspěch trvalý se přičiniti, toť právě — dí oni — naše práce, náš úkol.

Tak předkládá m. j. duchaplný náboženský psycholog biskup Dr. v. Keppler, jak sám praví, společníka a průvodčího svého spisu „Více radosti", totiž Leidensschule, sbírku vzácných myšlenek, zkrušujících i povznášejících, o utrpení, o kterémž ostatně již jednou se byl rozepsal (Problem des Leidens); wer auf Erden Freude sagt, der sagt auch Leid — wer Leben sagt, der sagt auch Leiden.

A Fr. Keller počíná — rovněž s odvoláním na válku — sbírku knih „für Seelenkultur", onu vlastní vzdělanost, jež pokroky hmotnými všeho druhu jaksi zastíněna a upozaděna byvši teď hlásí se k svému vůdčímu právu, vzdělanost náboženskou, upřímnou, vniternou, religiöse Innenkultur, jak praví. K slovu mají ve sbírce povolána býti především Písma, a pak také ti, kteří těmito božskými pravdami proniknuti životem i naukou svojí stali se schopnými učiteli a řediteli vzdělanosti té. První svazek obsahuje Aug. Vezina Freudenbotschaft unseres Herrn und Heilandes J. Chr., jakousi harmonii Evangelií, doplněnou pravověrnými zprávami starověku. Život a duch božského Spasitele tímto souborným nárysem dle slov evangelických, přiměřeně doplňovaných znázorněn tak živě a tak přirozeně, že mimoděk poutá a podmaňuje zájem a pozornost i v částech nejznámějších. Není to však dílo zbožné obrazivosti, nýbrž dílo vědecké, o biblickou vědu se opírající, jak v doplňcích, tak ve výkladě, převyšujíc všechny dosavadní spisy toho druhu nejen původností osnovy, nýbrž i spolehlivostí obsahu.

Obíraje se těmito a jinými podobnými spisy, jež chvatně do češtiny bývají překládány, četl jsem o českých apologetických spisech poznámku, že po kterémsi těžkém díle z dřívější doby bylo třeba spisů snadnějších. Slova ta o spisech, o nichž pronesena, mají snad svou oprávněnost, ale běda, kdyby to mělo býti směrodatným pravidlem

vůbec. Tu by každý, komu jde vážně o pokrok, musel důrazně vzkřiknouti: Nikoli, právě naopak, těžších, vážnějších spisů jest nám potřebí, nemáme-li pod dosavadní českou povrchností a ledabylostí utonouti. Týká se to celé české duchovědy, zvláště však naší náboženské. Páni professoři na gymnasiu často nám opakovali řecký výrok o potu, jejž bohové položili před úspěch, a my to sami zakusili a uznali, a teď chceme pořád spokojovati se t. zv. literaturou ke kafe?! Velkými úkoly prý též člověk vzrůstá — což nejsou ty naše dosti velké, abychom hlubším, „těžším" studiem hleděli jim dostáti? Česká filosofie, české vychovatelství, české básnictví, česká belletrie — jaká to myšlenková prázdnota, jaká ubohost! Co by znamenala ve světové soutěži, kdyby se do ní dostala? A právě náboženská stránka je to, co duchovědám dodává jádra, co vzdělanost prohlubuje a upevňuje. Prostá pravda její jest ovšem každému snadno přístupná, ale hlubší výklad její, jenž by ji samu zevrubněji objasňoval a jí jako všeprostupným živlem ostatní odvětví duševné činnosti prosycoval, toť problem problemů, pro výsost a blahoplodnost svou však zasluhující, abychom proň všechny nejlepší síly napjali a nespokojovali se pohodlnou procházkou po vyšlapaných cestičkách. Hoc opus, hic labor!

*

Válkou budou neobyčejně těžce poškozeny všechny missie. Evropa byla dosud apoštolem ostatního světa, z ní jako ze srdce vycházející krev probíhá skoro celou zeměkouli. Je-li toto srdce seslabeno, pocítí poruchu celá světová misse.

Škodu trpí předně missijní domy. Veliká část mladého mužstva stojí v poli. Mnozí padnou, jiní vrátí se jako invalidi, tělesně a snad i duševně zlomeni. K tomu přistupuje nesmírná daň na penězích a statcích, jež převyšuje všechny minulé daně a znamená hroznou finanční pohromu i pro nejbohatší národy. Hospodářský úpadek a finanční krise jsou pro počátek nevyhnutelny Tím utrpí těžce všechna kulturní díla míru a nejvíce missie, neboť první snahou musí býti zahojiti především krvácející rány ve vlastní zemi.

Samozřejmě ustala za válečné bouře z největší části také všechna missijní propaganda ve vlasti. Místo missijních slavností, shromáždění, přednášek atd. nastupují smuteční bohoslužby a slavnosti za zemřelé. K tomu válka pohltila úplně všechen veřejný zájem, takže i nejlepší missijní tisk může se jen slabě udržovati.

Již na Rusku bude mnoho záležeti, jaké z války vyjde. Toto totiž právě jako doma. snaží se i v Orientě skoro půl století všechny katolické missie potlačiti. Propaganda ruská pokročila hlavně v Syrii a Svaté Zemi velmi značně. Zdá se, jakoby unionitské encykliky Lva XIII byly Rusům znamením, že započali hnutí právě opačné, protiunionistické. První krok učinili už roku 1858, kdy v Jerusalemě zřídili ruský konsulát, roku pak následujícího „Spolek pro Svatou Zemi". Moskevský metropolita Innocenc založil r. 1870 a pod protektorát carevny postavil „Spolek missijní" Velevýznamný jest „Ruský spolek palestinský" založený 8. května 1882; má

ročních příjmů kolem 1½—2½ millionů korun, v r. 1912 měl 2734 členů. Z peněz skupuje půdu, zakládá školy, hospice, nemocnice, kláštery a pracuje o rozšíření ruské orthodoxie a politického vlivu Ruska. „Spolek missijní“ vystavěl v Jerusalemě t. zv. „ruské stavení“. Imposantní to komplex budov, který jest obklopen zahradami a silnou zdí, podobá se téměř pevnůstce, která ovládá celé město a snadno vedle svého náboženského také politický význam míti může. Jsou zde: dva hospice pro muže a ženy, které pojmou 7000 poutníků, ruská krásná kathedrála s budovami pro kněze v duchovní správě v Jerusalemě zaměstnané a pro mnichy i kleriky, kteří do Jerusalema přicházejí na pout, dále nemocnice s lékárnou a operačními síněmi, konečně ještě 4třídní škola. U „severní brány“ v Jerusalemě stojí poutnický dům, vystavěný „Spolkem palestinským“, k němuž patří „Alexandrův hospic“, kdež před 20 lety objevené zbytky zdi byly považovány za kusy staré konstantinské basiliky. „Spolek missijní“ vystavěl na hoře Olivné „ruskou věž“ o 6 poschodích s přilehlým ženským klášterem. Na západě, na svahu hory Olivné postavil r. 1888 Alexander III jako hrobku své matce Marii Alexandrovně kostel sv. Maří Magdalské, jehož 7 pozlacených kopulí vyjímá se nádherně

Vývoj školství ruského jest asi tento:

Počet žáků roku:	1898	1904	1914
Judsko	381	606	540
Galilea	933	701	953
Beirut	810	970	1231
Damašek (s okolím)	2214	4077	4754
Severní Syrie	2400	5054	3634
Úhrnem	6738	11.408	11.112

Počet škol stoupl ze 64 v r. 1898 na 92 v r. 1904 a 100 v r. 1912.

Vedle školství všímá si ruská orthodoxie pozorně národnostních rozmíšek v církvi řecko orthodoxní. Arabové syrští a palestinští, pokud jsou křesťany, patří k církvi řecko-orthodoxní; všechny úřady církevní mají však v rukou Řekové. Při stále vzrůstajícím národním sebevědomí Arabů je to stav přirozeně nesnesitelný. Za velkých hádek a rozmíšek v r. 1909, dík ruské peněžní podpoře a diplomatickému sprostředkování Porty, dosáhli Arabové splnění svých požadavkův: účast na volbě patriarchy, zavedení arabského choru u Božího hrobu a zvláštní správu příjmů, plynoucích z darů poutníkův u Božího hrobu; příjmy spravuje úřad sestávající z Řekův i Arabů — zkrátka od r. 1909 zvláštní výsady řecké pominuly. Jerusalemský patriarcha, který k těmto požadavkům svolil, byl od řeckých biskupův a cařihradského sv. synodu sesazen, vlivem však ruským zůstal na místě; rovněž tak patriarcha antiochejský, kterého dokonce v Cařihradě exkomunikovali. Tím se přirozeně svatá Rus stává popularní, ale zároveň oba patriarchové jejími lenníky.

Tato odvislost jest patrna už v tom, že patriarcha antiochejský v liturg. kommemoracích jmenuje na prvém místě ruský sv. synod, a svaté oleje místo od „oekumenického“ patriarchátu bere rovněž od ruského sv. synodu.

Posledním dílem ruské expanse jest osídlení ruských mnichů v důležitých krajích Syrie a Palestiny. Na př. v Jerichu u hospice pro poutníky zřídili si mužský i ženský klášter. Rovněž postavili kláštery v Ain-Karim (Sv Jan na horách), Hebroně a Beth Džaba u Betlema. Kláštery jsou rovněž v Jaffě, Betlemě Ain Farah a Bethdžar. V r. 1912 pronajal „Cís. ruský palestinský spolek“ na hoře Libanu blíže Beirutu od antiochejského patriarchy klášter sv. Eliáše na 99 let a zavedl tam mnichy s hory Athos. V r. 1913 založen na hoře Karmelu nový klášter pro několik set ruských mnichů. Všechny tyto kláštery mají za úkol školami a hospodářským povznesením působiti na domorodé obyvatelstvo ve prospěch Ruska.

Řekové už pomalu poznávají, jak „velkomyslný protektor a nezištný pomocník“ z Moskvy jest jim na Východě nebezpečný. Budou pomalu z patriarchátu alexandrijského, jerusalemského, antiochejského i damašského vytlačeni. Katol. missiím škodilo Rusko jednak školami, jednak podporou ústavů východních schismatiků. Hlavní pak překážkou missií katol. je politický vliv, který si Rusko svými penězi v Syrii a Palestině zabezpečilo.

Zrušením kapitulací (výsad západu) v říši turecké přešla práva a ovšem i povinnosti ochrany neškodných cizozemců na vládu tureckou. Dle nynějšího spojenectví s trojspolkem lze doufati, že aspoň vůči našim příslušníkům ji provede. Též přijetí papežského vyslance na dvoře cařihradském, jež tentokráte poprvé stalo se bez prostřednictví francouzského, dává nejlepší naděje, že katolickým missiím bez potřeby ubližováno nebude.

V Syrii, která jsouc gallofilská, dá Turecku asi mnoho práce a kde německé missie Francouzy i Angličany utlačovány, lze arciť obávati se značných ztrát: jednak mnoho missionářů povoláno na francouzské bojiště, jednak odvetná snaha válečná povede snad k potlačení činnosti domů francouzských. Zajímavo jest, co píše francouzský jesuita Dalore, ubírající se též do války (dle Kathol. Miss.): „Bohužel jest přihlášek do missijních řeholí málo, jelikož prameny (ústavy a noviciáty) jsou (ve Francii) zrušeny, a přihlášek za missionáře jest ještě méně: staří i mladí kněží padají, a místa jejich zůstávají neobsazena. Příště sotva jací francouzští missionáři zbudou. Ale ať jest jakkoli — vlast nad missie!“ Tedy zas jen la Patrie; jak si ji potom ten milý pán v budoucnou představuje, ví sám Pán Bůh.

Universita francouzských jesuitů v Bejrutě již tureckou vládou zavřena. O dalších osudech jejích arciť rozhodne válka a vítězství. Ze nějaké takové středisko katolické i světské vědy na východě bude znovu zřízeno, ať už kýmkoliv, není pochyby.

Článek 11. Konžské úmluvy praví, že válečné zápletky mezi evropskými mocnostmi nemají býti přenášeny na území africká. Missionáři obojího vyznání předvídajíce spousty, jež by osadní válka na jejich díle způsobila, ohlásili slavnostně veřejný protest na základě právě onoho ujednání. Ale což to pomůže! Vítězi v osadách budou přirozeně Francouzi a Angličané, kteří missionáře prostě zatknou a odvedou. Což se v krajinách, odkud mohly zprávy přijíti, také již stalo.

*

Karrikatury missií oznamují se mezi budhisty na Ceyloně. Na jaře minulého roku přistáli tam tři Němci, aby se dali zasvětiti do tajů budhismu. Nadbончem byli „posvěceni" za bonce, navštívili hlavní pagody země, kde obětovali bohaté dary. Současně hlásal tamtéž jeden Angličan a jedna Belgičanka obyvatelům města Jaffna jedinou správnost jejich zděděného náboženství, napomínajíce jich, aby při něm setrvali. Středisko těchto nových věrozvěstcův jest Lausanne ve Svycařích, kde si založili budhistický klášter.

*

Často uváděné evangelické místo, jak Pán varuje od pohoršení maličkých (Lk 9, 48; srv. Mat 18, 4; Mk 9, 37) a chválí toho, kdo je „přijímá" ve jménu jeho, vykládá se obyčejně ve smyslu péče o dítky (přijímá = ujímá se), péče duchovní a hmotné. Římský minor. Trossen (v 9. č. lonsk. „Theologie u. Glaube") sestavuje námitky, které zajisté mnohý katechista již cítil, námitky ze souvislosti a z okolností, které i v perikopě napadají, neřkuli v celkové souvislosti. „Kdokoli přijme dítě toto jménem mým, mne přijímá ... neboť kdo menší mezi vámi všemi, ten jest veliký". Trossen ukazuje, že ač myšlenka ona o bliženské lásce a z ní vycházející ochotě k duchovní i hmotné péči je zcela v duchu Kristově a křesťanském, a také protikladem o pohoršení zdá se tu býti odůvodněna, s druhé strany souvislost a okolnosti příběhu toho zdají se žádati výkladu jiného, totiž ř. dechetai ve smyslu chápati a v sebe přijímati. Cestou se byli učenníci dohadovali, kdo bude větší v království Kristově. Tento pak postavil asi mezi nimi hošíka, jenž právě byl na blízku, snad mezi zvědavci, a aniž se tázal, čí jest, jak se má atd., zpříma obrací se k apoštolům, aby na dětské skromnosti a prostotě ukázal, kdo před ním a v království jeho jest větší. Jest-li výklad ten správný, byl by tedy smysl: kdo dítě toto pochopí, v jeho mysl a povahu se vžije, jeho dětinnost přijme a pod.

Lidu ovšem zamlouvají se vždycky lépe výklady, jež bych nazval hmotně altruistickými, na př. v názorech o modlitbě, z níž jakoby znal jenom prosebnou, o podobenstvích atd. (což konečně není vždy jeho vinou); ale bohověda povinna vždycky zdůrazňovati ducha, nitro a jeho zušlechtění dle ducha Kristova u jednoho každého z nás, odkudž by to vše ostatní dostavilo se pak samo sebou, „bylo přidáno", kdyby každý svou povinnost vykonal.

Vědecký a umělecký.

Biblická bajka. Neunavný Sellin, který totik vzácného nalezl v Tell Ta'anneku a Tell es-Sultanu (v Jerichu), pojal záměr prokopati podobným způsobem také město Sichem, ležící v kotlině mezi Hebalem a Garisimem. Bylo již dříve známo, že dnešní arabský Naplús nestojí na místě starého Sichemu, který dlužno hledati o něco východněji tam, kde je dnes arabská vesnice Baláta. Již r. 1903 upozornili Hölscher a Thiersch na umělý pahorek v této vesnici, který nejspíše skrývá zbytky starého Sichemu.[1]) Sellin souhlasil s nimi, a začal tu dne 4. září 1913 na zkoušku kopati. Výsledky svých vykopávek, které trvaly do 20. září téhož roku, zatímně popisuje v „Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften zu Wien“ (ročník 1914 č. VII).[2]) Ze zprávy té jisto jest aspoň tolik, že starý Sichem na místě jmenovaného pahorku skutečně stával.

Ta zpráva budí ve mně vzpomínku, jak jsme dne 23. května 1905 stoupali z dnešního Naplúsu po příkrém svahu památné, vodou požehnané[3]) hory Garizim na její vrchol, bychom pak s ní slezli na východním jejím svahu, naproti jmenované vesnici a tedy naproti starému Sichemu. Pamatuji se, že jsme kráčeli vedouce koně za uzdu — seděti na koni, nedovoloval příkrý svah — rozhlíželi se po kraji v této době zelení hýřícím, zejména po olivových hájích, fíkovnících a vinicích. Hlasitě jsme vysílali mocné proudy hlasu k protějšímu Hebalu, zkoušejíce všude akustičnost těchto míst. Proč? Ať odpoví za nás Bible (Sdc 9, 7 nn.): „(Jóthám) šel, postavil se na vrch hory Garizim a hlasitě volal řka:“

Slyšte mne, pánové sichemští,
  za to pak vyslyš i vás Bůh!

Stromy šly pomazat nad sebou krále.

I řekly olivě: „Buď naším králem!“
Tu jim oliva odvětila:
  „Zda mohu opustit svou tučnost,
  kterou velebí Bůh i lidé,
  a jít nad stromy se vznášet?“

Řekly tedy stromy fíkovníku:
  „Ty jdi a buď naším králem!“
Fíkovník jim odpověděl:

---

[1]) Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft 1903 Nro 23. str. 34 nn.

[2]) Viz též Zeitschrift des Deutschen Palestina-Vereines 1913 str. 290.

[3]) Má ne méně než 22 pramenů, z nichž v letě vysychá sotva polovice — na orientalní poměry velké to bohatství!

„Zda mohu opustit svou sladkost,
ovoce své přelahodné,
a jít nad stromy se vznášet?“

Potom řekly stromy révě:
„Ty jdi a buď naším králem!“
Tu jim réva odvětila:
„Zda mohu opustit své víno,
které blaží Boha i lidi,
a jít nad stromy se vznášet?“

I řeklo všecko stromoví bodláku:
„Ty jdi a buď naším králem!“
Bodlák stromoví odpověděl:
„V pravdě-li chcete mne pomazat králem,
pojďte a skryjte se v mém stínu;
ne-li, vyjde z bodláku oheň,
který libanské cedry stráví.“

Co života vidí v této bajce lidské oko, hledící s úpatí Garizimu na olivy, fíkovníky a trsy vinné révy dole se zelenající! Ovšem není každému dopřáno promysliti a prožíti bajku tu v těchto místech, možno však každému čtenáři „Hlídky“ podiviviti se formelní, esthetické kráse této perličky biblické, na kterou dosud nebylo dosti upozorněno. Aby bylo možno pokochati se touto krásou, podán tu rythmický překlad originalu (trojstopého) čtyrstopým veršem logaoedickým (kromě úvodu) a přiměřeně rozčleněn. Tisk mluví sám o umělecké stavbě básničky, že netřeba dlouhých poznámek.

Zda odpovídá bajka dané situaci, pozná každý, kdo si přečte v Bibli 9 kapitolu knihy Soudců Shledá, že k poměrům tam vypravovaným velmi dobře v podstatě přiléhá;[1]) jestliže jednotlivost, jak upozorňuje kritika, méně se do prostředí hodí, možno věc vysvětliti tak, že Jóthám není původcem bajky, ale že jen tu použil práce staršího (lidového) básníka.

Pro svou prostou krásu, sarkastickou účinnost, skutečnost lidského života, který v ní líčen (charaktery odmítají veřejné důstojnosti, kterých se pak dravě zmocňují lidé neschopní, ano zlí, na škodu veřejného blaha), tato bajka, tento zvláštní, povaze Bible[2]) dosti cizí druh slovesný, našel právem milost v očích inspirovaného spisovatele.

Netřeba dokládati, že mravní cena její jest všeplatná; lze jí velmi dobře použiti a obrátit i na naše veřejné poměry. *Hčl.*

*

Mnichovská revue „Kunstwart“ se domnívá, že válka bude míti značný a to blahodárný vliv na kinematografická divadla.

[1]) Viz Sedláček, Kniha Soudců. Praha, 1910 str. 201 nn. — Vigouroux-Podlaha, Bible a objevy . . . III, 153 nn. Praha 1899.

[2]) Druhá menší bajka jest ve 4 Král 14, 9.

Dosavadní jejich činnost byla skoro vesměs úplně pochybená. Podstatným jejich úkolem bylo předváděti v pokud možno věrném podání skutečné zjevy a události z přírody a lidského života. Zatím jsme viděli, že v programu kinematografických divadel objevovaly se skoro výlučně jen „obrazy z fantasie“, což je právě příčinou jejich úpadku. Chtějí-li zase ozdravěti, musí se dáti ve službu vyššího lidového vzdělání a ušlechtilé zábavy tím, že ve své podstatě se změní v místa s projekčními přednáškami.

Uskutečnění tohoto a jiných požadavků pro reformu kinematografie stála v cestě před válkou zcela nepřemožitelné překážka: obrovským kapitálem vládnoucí a ve svém způsobu podivuhodná světová organisace vyrabitelů filmu, jejíž pákou bylo několik málo internacionálních firem. Jednotlivá divadla byla jen mlýny, jimiž probíhala každý týden nová nesmírná výroba tohoto zboží; že při tom hlavní úlohu hrála sensace, dráždění nervův a smyslův atd., jest až příliš známo.

Světovou organisaci kinematografie nyní rázem přerušila — válka. Žádné filmy nepřicházejí do Německa, tak jako žádné nejsou tam již vyráběny. Co lze dnes viděti, jest jen zbytek náhodou pozůstalé zásoby, jež bude brzy spotřebována. Divadlům kin. málo pomůže; nerozhodnou-li se nastoupiti nové cesty, nastává jim osudná krise. Třeba se starati, aby dosavadní stav nemohl se vůbec vrátiti. Prostředek k tomu jest jediný: nahraditi hanebné filmové kilometry lepším a důstojnějším obsahem, jenž by pomohl udržeti kinematografická divadla tak dlouho, až se dostanou na nové cesty, by splnila svůj pravý vzdělávací úkol.

*

Polští spisovatelé a umělci jsou nyní rozptýleni s ostatními haličskými uprchlíky skoro po celém Rakousku, pokud ovšem nebojují — a to v úctyhodném počtu — jako dobrovolníci v řadách polských legií. Jen nepatrná část — na počátku války jmenovaly polské listy na př. Reymonta — projevila smýšlení rusofilské. Někteří usazení v Paříži vydali provolání proti Němcům. Pokud zůstali v Rusku, jest ovšem nemožno souditi o pravém jejich smýšlení. Rusové aspoň činí vše, aby je, duchovní vůdce národa, získali pro svou věc, jak viděti třebas u H. Sienkiewicze.

K němu zejména obracela se pozornost veřejnosti, zvědavé, jak se zachová autor „Křižaků“. Na počátku války za vpádu rakouského vojska do ruského Polska, vystěhoval se Sienkiewicz ze svého statku do Vídně, později pak usadil se ve Švýcarsku u Ženevy. V rozmluvě s nějakým žurnalistou se vyjádřil, že v poslední době před válkou pracoval o novém románě z doby Napoleonovy a polských legií Dombrowského — jest tu míněn asi román, jenž začal letos vycházeti v „Tygodniku Illustr.“ a o němž „Hlídka“ již referovala. Všechny svoje rukopisy uložil prý před odjezdem na bezpečném místě.

V posledních dnech přišla z německého pramene podivná zpráva, že Sienkiewicz byl jmenován členem ruské akademie a že mu byl svěřen úkol napsati leták proti Německu. Zpráva nebyla dosud z vážnější

strany ani potvrzena ani vyvrácena, ale aspoň druhá její část zdá se býti málo pravdě podobnou.

Se známých spisovatelův usadil se Čechách (v Pardubicích) také katolický básník a dramatik Lucyan Rydel, autor „Začarovaného kola". Uměl již dříve dobře česky a Čechové všímali si také vždy jeho díla, jak dosvědčují četné překlady dramat, povídkové prosy i drobných básní. Takové bližší poznání a kulturní sblížení česko-polské bude, doufáme, jedním z dobrých následků současné válečné bouře. Že zejména v polské budoucí literatuře zanechá zúrodňující a nezničitelné stopy, o tom není pochybnosti.

Přes ojedinělé místní či osobní neshody a nedorozumění, zaviněná tou i onou stranou, snášejí se u nás v těžkých poměrech oba národové dobře, v některých místech projevuje náš lid k nešťastným uprchlíkům — boháči jsou ve Vídni a jinde! — až vzácnou obětavost. V Národním divadle v Praze vystupují pohostinsky polští umělci-vystěhovalci, ba některé české listy (na př. „Národní Listy", katol. týdeník „Český Západ") přepustili Polákům i část místa, ač tito mají již několik vystěhovaleckých časopisů. Také v Brně vychází polský deník „Gal. Wiadomości". Dle něho by se však zdálo, že Poláci v Brně znají jen Němce, jen německé divadlo, spolky atd. Či jsou brněnští Čechové sami tím vinni? Posud také konána v Brně o polských věcech, totiž o polském umění, jediná přednáška, a to německá (v Rainerově museu).

*

Po století narozenin Václava Štulce (20. pros. 1814) žádá P. Jos. Vraštil S. J. v novinách o životopisné zprávy a příspěvky. Dle svých zkušeností mu jich mnoho neslibujeme, ale na pravdivé vylíčení života a působnosti Štulcovy, J. V. Fričem a j. tak zhanobené, jest opravdu již nejvyšší čas. Jen bychom upozornili, že nemá-li životopis býti zas jen legendární, bylo by nutno neopakovati výroků, jako že od Št. „vyšel podnět k založení Hlasu na Moravě", neb dokonce, že životopisem sv. Cyrilla a Methoděje (1847 a 1857) „dal hlavní podnět k utěšenému jubilejnímu ruchu Cyrillo-methodějskému pro rok 1863" — neboť by to nebylo správné.

*

Světová válka přivodila v Praze citelný pokles kulturního života. Nejhůře splakala literatura, která zaznamenává zánik několika čelných revuí (tak třeba „Moderní Revue", „České kultury"), zastavení důležitých sešitových edicí (sebrané spisy Vrchlického, Wintera), ochabnutí podzimního i vánočního trhu knihkupeckého a zejména oslabený zájem o literaturu krásnou, která ustoupila novinám a praktickým příručkám rázu vojenského a vojensky lékařského.

Ani výtvarnictví nemůže se teď vykázati jedinou větší výstavou. Co bylo v Praze v posledním pololetí v tomto směru podnikáno, byly efemerní výklady obchodníků s obrazy, nebo prodejní výstavky umělců samotných, bez vyšších uměleckých zřetelů. Sochař Kafka vytvořil dvě poprsí, Vrchlického a Mošnu, která byla postavena ve foyeru Národního divadla. Sochař Šaloun vyplnil oba rohy v průčelí

Nové radnice na Mariánském náměstí nadživotními sochami Žida a Rytíře. To jsou jediné události v české skulptuře, která současně utrpěla fiasko s pomníkem Husovým na Staroměstském náměstí. Jeho umělecké kvality jsou všeobecně málo ceněny a o jeho význam národní i ethický nikdo se nezajímá. Tiše montují se za rozvěšenými plachtami bronzové součásti rozlehlého sousoší za lhostejnosti národa, který spěchá kolem, znechucen stranickými boji a provokacemi vlastních bratří. Potěšitelného úspěchu dobyla si česká grafika na mezinárodní výstavě pro knižní průmysl a grafiku v Lipsku, kde vedle jiných i mladá česká skupina vydavatelů odborné pražské revue „Veraikon" byla vyznamenána čestnou cenou. Ve velké světové konkurenci má toto uznání českého soukromého podniku zajisté význam.

Ani život hudební, který je podzimní a zimní Praze příznačný, nerozvil se plně a zakrněl. Oproti malířství vykazuje ovšem několik koncertů komorní hudby, koncerty ve prospěch fondů válečných a nové vypravení starších českých oper.

Ale to jsme již v oblasti divadla, které těžkou nepřízeň doby vydrželo až dosud nejšťastněji. V obou velkých pražských divadlech se vůbec hráti nepřestalo. Herci slevili se svých gáží a divadelní správy včasným snížením cen získaly sobě četné obecenstvo, kterému předvádějí nejen leccos dobrého ze svých odložených českých her, ale které překvapují i novinkami často prvořadými. Minule jsme referovali o uvedení nového Shakespeara do repertoiru Národního divadla, dnes nutno zaznamenati vypravení velké tragedie „Penthesilea", kterou napsal Heinrich von Kleist, na scéně Městského divadla Vinohradského.

„Penthesilea" má větší význam básnický než divadelní. Kleist napsal ji před stoletím, v době válek napoleonových, a proto je plna válečného vzruchu. Vnější děj vzal z řeckého bájesloví, kde nalezl vypravování o Amazonkách, které pomáhaly Trojanům v boji proti Řekům. Jejich královna Penthesilea střetla se v boji s rekem Achillem a posléze ho přemohla. Ačkoliv planula k němu láskou, přece v ní převládla nenávist k muži, tak že ho rozdrásala se smečkou poštvaných psů. Vedle básnických krás vnitřních i formálních má tragedie význam svým novým, odlišným pojetím antiky, které Kleista přivedlo do konfliktu i s Goethem. Jeho antika není akademická, nemá prostých linií a slunné pohody. Naopak, spojuje velebu tragiků řeckých s vášnivostí charakterových her Shakespearových. Je proto bližší modernímu cítění a i jevišti snesitelná.

S obyčejnými prostředky scénickými nedá se ovšem sehráti. Vinohradské divadlo pokusilo se ji vypraviti novou methodou, která zatlačila realistické pozadí, detaily i mimiku a podala osoby i věci skulpturálně. V této snaze šla až k podstavcům, na kterých hrdinové řečtí stáli podobni sochám a s nichž řečnili rychlým tempem ohnivých bojovníků. V seznání Kleistova pojetí antiky a v pokuse o nové scénování lze spatřovati zisk pro naši uměleckou kulturu.

Národní divadlo současně překvapilo činem takřka neuvěřitelným: vypravením původní české novinky, která je dobrá a nepropadla. Za-

hrálo drama z dob staроřímských, které pod názvem „Tiberius“ vytvořil Emil Tréval. Autor je původem Moravan a v české beletrii znám je řadou zajímavých novel, psaných s odbornictvím zkušeného praktického lékaře. Lákali ho vždy lidé záhadní a zločinní, které se snažil rehabilitovati, a na tomto poli odvážil se i o řečení „problemu“ Jidášovy zrady, které ovšem ztroskotalo o pojetí protikřesťanské. Takovou záhadu našel i v císaři Tiberiovi. Aby se mohl státi jednou césarem, pojal jako vítěz nad Germány za choť princeznu císařskou, vypudiv choť Agrippinu s děckem pod srdcem do vyhnanství. V tom spočívá tragická jeho vina, která se mu vymstí po čtyřiceti letech tím, že nezná bezpečně pravého syna svého a tedy nástupce a že kolísá mezi skutečným synem Macrem, který je prefektem jeho tělesné stráže, a podvrženým Caligulou, který se úskokem stane konečně césarem. V celkové výstavě i v detailech je „Tiberius“ silné dílo dramatické, které mělo nevídaný úspěch. Je to milé plus, již proto, že se objevilo na poli u nás nejméně plodném.

Národní divadlo v Brně za války živoří jako skorem všechna divadla. Hlavním jeho úkolem dnes jest udržeti aspoň soubor herectva, jež by jinak bez pomoci se ocitlo v nejkrutější bídě a jež podniklo samo tuto „svépomocnou akci“. Že nedopadne zrovna skvěle, dalo se při brněnských poměrech předpokládati. A zvláště nyní, kdy zájem obecenstva soustřeďuje se jinde než na divadlo a peněz není nazbyt nebo se schovávají pro případ ještě horších časů. Ještě že ochotní vojáčkové z nemocnic s darovanými lístky vyplní trochu místa a upřímnou účastí dodají hercům chuti ke hře . . .

Přítažlivým magnetem, jímž skoro všichni ředitelé naplňovali divadlo i kapsy, byly odedávna operety a lehké frašky. Letos toho hercům nikdo nezazlívá, že sahají k témuž prostředku, a když není dosti novinek à la pitomá „Autovíla“, sahají hodně do starých zásob, pro „Ctnostnou Zuzanku“, „Cikánskou lásku“ a podobné zboží. V činohře táhla nějaký čas nesmyslná francouzská veselohra „Paní presidentová“ a trochu lepší „Rozkošná příhoda“, kde paní Pechová v úloze dobrácké babičky vytvořila jednu ze svých nejkrásnějších postav. V téže roli vystoupila pak pohostinsky pí. Hübnerová z Prahy. Norská pohádka „Byl jednou jeden král . .“ zapadla po prvním provedení. Ani p. Vojan z Prahy svými třemi večery nepřinesl tentokráte do našeho repertoiru nic nového; ale přece Brno vidělo jej znovu rádo i v „Hamletu“ a „Zkrocení zlé ženy“ i v populárním „Janošíku“.

*

Z oboru literatury vědecké bude snad zajímati, že jsme se konečně po dlouhých letech dočkali i dokončení druhé části druhého dílu „Dějin české literatury“ od Jaroslava Vlčka. Jednota českých filologův pokračuje ve vydávání díla toho krokem hlemýždím. Prohlížíte 17. sešit a nechápete, proč bylo nutno odkládati jeho vydání sedm let, když obsahuje na 18 stránkách pouze dokončení článků o Máchovi, titulní list a obsah na 50 stránkách, pak rejstřík osob k první a druhé části dílu duhého. Profesor Vlček mohl ovšem užíti k dokreslení básnického portretu Máchova i výsledků kritických prací

nejnovějších (Voborník, Krejčí, Arne Novák, Thon, Siebenstein), ale to je přece jen malý prospěch oproti škodě, která dílo postihuje z neslýchané liknavosti v jeho vydávání. Také Laichterova „Literatura česká devatenáctého století", redigovaná prof. Jaroslavem Vlčkem, uvázla u Nerudy, ačkoliv dosud vyšlé svazky jsou rozebrány a první vyšel již v druhém vydání.

*

Poučný přehled o české fotografii podala vánoční výstava Uměleckoprůmyslového musea v pražském Rudolfinu. V retrospektivním přehledu uvedla ukázky umělecky pracovaných daguerrotypií nejstarší české školy fotografů, zachytla úpadek druhé polovice 19. století, vliv podniků poutových a amerických, ukázala průměrné výrobky pražských solidních firem (Mulač, Eckert, Tomáš). Pronikavých změn doznává česká fotografie v posledních létech vlivem ciziny. Reformy zavedli v Praze Němci Schlosser a Wenisch, hlavně však čeští žáci německých fotografických učelišť, z nichž vynikli nad průměr Drtikol, Buťka, Vaněk, Kanderal. Výstava poskytla i příležitost srovnati tuto českou práci s ukázkami fotografií říšských z Drážďan, Mnichova, Berlína a Gdanska, jakož i s výrobky z Vídně a Terstu. Reformy týkají se hlavně smyslu pro přirozenost ve zpodobení osoby, umožněnou přirozeným osvětlováním a zjemněním práce, podporované zase pokroky chemickými K tomu řadí se i snaha po zladění celku v obraz, a tu lze dobře rozeznávati imitace klassických maleb, jak je provádí Langhans, nebo symbolické úpravy osoby i prostředí v obrazech „jara", „zimy"; hlavně však neobyčejně šťastné snahy docíliti změkčením tonů uměleckého prohřátí obrázků a vhodné náladovosti. Tak stává se i nová česká fotografie soupeřem portrétní malby, kteréž ovšem nikdy nenahradí.

*

O rehabilitaci českých alchymistů pokouší se již delší dobu, jak oznamuje „Česká Revue", inž. Otakar Zachar. Alchymie, jež došla velikého rozšíření v Čechách zvláště v 16. stol., označuje se všeobecně ve spisech historiků jako řemeslo dobrodruhů, šejdířův a podvodníků nebo nejvýše pošetilcův a bláznů. Jest to v celku označení správné, hledí-li se jen ke koncům alchymie, kdy veškerá její činnost byla vedena dychtěním po zlatě. Vlastní snahou alchymistů bylo sestrojení elixiru, který by dodal lidskému tělu zdraví, drahé kamení měnil v kovy a kovy v zlato a stříbro. Bylo mnoho receptů na připravení elixiru, který se skládal z četných solí a kovů. Alchymisté věřili, že každá hmota, životní, rostlinná i nerostná, má svého ducha, a usilovali o to, aby tohoto ducha, od těla odděleného, připravili a získali. Odtud stálé přečišťování při alchymických pracích, odtud ona opětovná destilace a sublimace.

Postup těchto prací při sestrojování elixiru, zvláště pak výroba jednotlivých solí, zpracování užívaných rud a výroba kovů, zajímal inž. Zachara, jenž vniknuv delšími studiemi do abstraktních pojmův a obsáhlé symboliky alchymického učení, zkoumal vnitřní chemickou

hodnotu alchymických laboratorních prací. V mnohých shledal hojnost impulsů ryze vědeckých, vedených touhou po prozkoumání hmoty, po podstatě přírodních jevův a těles, takže možno v některých posmívaných alchymistech viděti nejstarší začátečníky a první pracovníky na poli chemie.

Práci o jejich rehabilitaci koná inž. Zachar zejména vydáváním starých alchymických spisů, při čemž dobrým vůdcem a pomocníkem jest mu prof. Zíbrt. Tak vydal zvláště proslulý leydenský rukopis význačného českého alchymisty Bovora ml. Radovského z Hustiřan z r. 1585: Jitřní záře a O spuosobu přistrojení kamene filosofického Laurentina Ventury, dále z rukopisu kláštera strahovského: Praktyka testamentu Rajmunda Lullia, a z rukopisu musea království českého: Cesta spravedlivá v alchymii mistra Antonína z Florencie.

Dalším krokem v této jeho snaze jest zařízení staročeské dílny alchymické v Technickém museu na Hračanech, kde možno poznati nástroje a pomůcky alchymické práce laboratorní, pece, nádoby neznámých, účelných tvarův i ostatní podrobnosti alchymické kuchyně.

*

Obšírné dílo W. Batesonovo o výzkumech někdejšího starobrněnského praeláta Ř. Mendela (Mendels Principles of Heredity, str. 375, s četnými obrazy, cena 12 m), vydáno 1914 německy u Teubnera v Lipsku od Almy Wincklerové. Dle toho, jak m e n d e l i s m u s původně vznikl, totiž z pokusů zahradních, B. všímá si také jeho v ý z n a m u p r o p ě s t i t e l e, podotýkaje však, že mu z a t í m jakožto čistě vědecká theorie m á l o m ů ž e p r o s p ě t i, ale že kdyby věda s pěstěním více se byla stýkala, nebylo by se nikdy napsalo tolik nesmyslů, které se pak staly vědeckými dogmaty.

Vychovatelský.

K přemrštěnostem nové didaktiky náleží m. j. zásada, že vyučování má býti budováno na dotazech dětí. Stará škola, vyučujíc jen, právo toto prý potlačovala a nutila učiti tomu, co učitel chtěl, nikoli co dítě chtělo věděti. Otto zur Linde (Allg. D. Lehrerztg 1914 č. 31/32) podotýká asi toto: Táže-li se tě dítě, můžeš u velké většiny otázek předpokládati, že nežádá vůbec odpovědi. „Tatínku, proč je měsíc okrouhlý (kulatý)?“ není ani tak otázkou, jako projevem toho, co shledalo; neodpovíš-li mu, leč nějakou známkou souhlasu, také dobře. Zakládati na této jakési všetečnosti celé učení, znamená pěstovati rafinované tázací umění, kterým se dítě vlastnímu učení vyhýbá (herumdrückt), a výsledek jest povrchnost konversačního lexika. (Srv. známou zkušenost, že žáci nejsouce připraveni, i ve staré škole hleděli učitele na př. náboženství námitkami přiměti k tomu, aby nezkoušel). Dítě vidouc, že dotazování učitele těší, hledí mu vyhověti: schaut mal ernstlich zu, was gefragt wird, und wenns euch nicht schaudert, dann kann ich euch nicht helfen, praví jmen. spis. Správné vyučování — staré i nové — záleží v tom, že budí zájem žákův tak, aby si osvojili, co se jim podává, a na základě toho požádali snad o nějaká vysvětlení další, ne však v tom, aby se budilo umění vyptávací, které k žádnému soustavnému vědění nepovede.

*

I s katolické strany začínají se objevovati práce z oboru t. zv. experimentální náboženské paedagogiky, proti níž vystupuje řada vážných odpůrců, jako na př. posledně v tomto rozhledu uvedený Fr. W. Foerster. Pro budoucí rok určený říšsko-německý kongres pro katechetiku má již oznámeny tři referáty o tomto thematu. Jeden z referentů — Dr. Jindřich Mayer — vydal právě v nakladatelství Köselově „experimentálně-paedagogickou studii o náboženské a mravní paedagogice“, pojmenovanou málo vhodně „Kinderideale“. Jest to vlastně práce, jíž se habilitoval pro odbor paedagogiky a katechetiky na theologické fakultě mnichovské university.

Spis. vzal si úkolem stanoviti základní směr dětských přání a tuh, vypátrati příčiny a vlivy, jimiž jsou tyto podmíněny, a zvláště poznati, zdali a jak dalece působí na ně náboženské myšlenky a mravní city, jakou úlohu mají tu zásady domácího okolí a mravní obsah učebné látky, konečně pokud tyto poměry se mění dospívajícím věkem. Užil k tomu obvyklé již methody dotazníkové, jen že ji poněkud zlepšil, žádaje při každé odpovědi hned také jejího odůvodnění. Měl bohatý material k disposici: 3594 dětí ve stáří od 10—16 let v městě (Mnichově) i na venkově (v horním Bavorsku). Otázky jeho zněly: 1. Které osobě, již znáš neb o níž jsi slyšel nebo četl, chtěl bys nejraději se podobati? Proč? — 2. Čím bys chtěl býti nejraději? Proč?

— 3. Jakou knihu nebo jaké příběhy nejraději čteš? Proč? — 4. Kdo je tvým nejmilejším přítelem? Proč?

Dr. Mayer pečlivě hodnotí sebraný material, načež ve hlavní části své studie jej zpracovává psychologicko-paedagogicky. Práce ta poskytne vychovateli mnoho zajímavé a poučné látky, ale nicméně nikdo se jistě neubrání při ní pochybnostem, jaké vznikají při každé takové dotazníkové methodě: že totiž odpovědi dětí nejsou vždy upřímné a věrné, že má na ně veliký vliv osoba dotazovatele, předcházející vyučování světské i náboženské, předcházející četba, nahlížení do listu sousedova atd. A když také dítě odpovídá upřímně, bývá to často jen okamžitá nálada, jež se mění při každé nepatrné změně psychického stavu, takže nemožno odtud vyvozovati nějakých pevných, objektivních důsledků.

*

Beznáboženské vyučování mravouce v Bavorsku bylo zakázáno ministerstvem vnitra, jemuž jsou podřízeny církevní a školní záležitosti. Výnos jest odůvodněn řadou odborných dobrozdání, jež podali professoři filosofických fakult tří bavorských universit. Dobrozdání liší se sice značně od sebe v mnohých úsudcích, ale nicméně přinesla o obsahu a cílech beznáboženského vyučování tak obsáhlou látku, že umožnila ministerstvu na zjištěném podkladě zaujmouti samostatné stanovisko k otázce, mohou-li býti dále trpěna dosavadní zařízení těchto volných škol.

Bylo především nezvratně dokázáno, že při tak zv. bezkonfessním morálním vyučování nejedná se nikterak pouze o vyučování mravouce, nýbrž v širokém rozsahu také o vyučování dějinám náboženství, kosmologii, světovému názoru atd. Poněvadž všeobecné učebné osnovy těchto škol nepodávaly jasného názoru o obsahu a cílech vyučovacích, zkoumali zmínění professoři příslušnou pomocnou literaturu světské morálky. Ze všech těch spisů jest patrno, že při beznáboženském vyučování mravní požadavky neodůvodňují se věrou ve spravedlivého Boha a budoucí odplatu; mravní pohnutky plynoucí z názoru křesťanského a židovského nemohou však tímto vyučováním býti nahrazeny. Mnohá dobrozdání uvádějí řadu dokladů z beznáboženské literatury, z nichž je zjevno, že vedle mlhavého pantheismu jsou tu široce rozváděny názory přesně atheistické a materialistické, že četné spisy hlásají nenávist proti křesťanství neb aspoň proti církvi a jejím příslušníkům, že potírají víru v osobního Boha, vychovávají k atheismu a nejisté vědecké hypothesy vydávají za jisté výsledky, že také tak zv. bezkonfessní vyučování mravouce jest atheistické a protikřesťanské!

Proti dalšímu trvání beznáboženských škol mluví také — podle ministerského výnosu — důvody paedagogické. Dítky navštěvující beznáboženské vyučování jsou ve světských školních předmětech v nejužším styku s dítkami katolickými, protestantskými nebo židovskými. Toto společenství může snadno býti příležitostí, že nábožensky vychované děti jsou ve své víře a ve svých citech znepokojovány neb

otřásány. Dovoluje-li stát sám beznáboženské ústavy, jest toto nebezpečenství tím větší. Stát však právě má povinnost chrániti náboženské smýšlení převážné většiny dětí ve svých školách.

Konečně proti beznáboženskému vyučování mluví okolnost, že podle nabytých zkušeností není možný zákonem předepsaný dohled na tyto ústavy. Učitelé jejich nejsou vázáni žádnou formulí víry nebo vyznání, nejvyšším pravidlem v otázkách světového názoru jest jim volné sebeurčení. Co dnes tvrdí ve svých literárních vyznáních, o tom mohou zítra říci, že již přešli tuto fasi svého vývoje. Mohou proto své vyučování zařizovati a utvářeti podle subjektivního uznání. Při této neurčitosti a proměnlivosti nemají ani státní dozorčí orgány ani rodičové dostatečné záruky pro mravní výchov dítek. Tyto jsou v beznáboženském vyučování mnohem vyšší měrou než kdekoli jinde vydány zvůli učitelově.

*

Zmodernisování čínské školy republikou nepotrvalo dlouho. Iuanšikaj poslav sněmovnu domů a ujav se diktatury odklizuje školní opravy za posledního desítiletí provedené, ovšem namnoze ukvapené a nevžilé. Kterýsi pohlavár přepočítal prý znaménka (tedy jaksi abecedu) čtyr klassických a pěti kanonických knih Konfuciových, a shledal, že jest jich 431.981, tak že když se žák naučí denně 300 z nich, má práce na 4 roky dosť. Aby pak mládež nečetla knih špatných, nýbrž ostala na dobré cestě a v ctnosti prospívala, k tomu není lepšího prostředku než právě studium oněch knih. Tím se má ministr vyučování říditi. Obecné školy mají se rozmnožiti, střední nikoli; školy odborné, jako obchodní, průmyslové, rolnické a lékařské mají býti redukovány. Důvod: není peněz. Pravý důvod bude však asi v nepříjemných zkušenostech s odchovanci těch a takových škol.

*

Australští katolíci hodlají přikročiti ku zřízení své university. Arcibiskup Carr ve slavnostním shromáždění prohlásil, že se zabývá myšlenkou tou již dlouho, ale chtěl napřed školstvím obecným a středním pojistiti základnu: „raději napřed nabité kostely a obecné školy bez university, nežli universitu a prázdné kostely a žádné školy obecné“. Zástupce universitních professorů pravil: „Proč jsme na vychovatelství své tolik vynaložili? Proto, že jsme poznali, že vyučovati neznamená ještě vychovávati. Náboženství nelze učiti jako zpěvu nebo kreslení. Záleží na ovzduší.“

*

Nová alumnátní budova ve Vídni, zřízená a z velké části vystavěná ze starého státního sirotčince, má světničky pro jednotlivé posluchače; jenom několik posluchačů prvého ročníku bydlí po dvou pohromadě. O výchovném významu tohoto opatření, zvláště pro přechod do činného života, jednali jsme již dříve.

*

Japonským šlechtickým mladíkům vštěpoval gen. Nogi, jak „Kath. Miss.“ sdělují, v noci před pohřbem císaře Mucuhito tato životní pravidla:

Mívejte ústa zavřena. Kdo je má pořád otevřena, prozrazuje, že duch jeho jest prázdný.

Mívejte oči své na uzdě. Kdo nechává oči své všemi směry blouditi, prozrazuje povrchního, roztržitého ducha.

Pozdravujíce hleďte na pozdravovanou osobu.

Nezapomínejte na svůj rodinný znak a své předky. Vážnost k předkům jest veledůležitá.

Mladík má si počínati jako mladík. Střezte se způsobů dívčích.

Nelibujte si v přepychu. Nic nečiní muže směšnějším nežli přepych.

Pošle-li se vám rikša (vozík), aspoň domů jděte pěšky, používejte ho vůbec co nejméně.

Kolik vás umývá se v zimě studenou vodou? Teplé vody nechte.

Jest-li chladno, myslete si, že je teplo: jest-li teplo, myslete si, že je chladno.

Hanba jest nositi šaty roztrhané, nikoli šaty zalátané.

Učte se, co je stud: Kdo nezná studu, stojí pod nerozumným hovádkem.

Jste-li zdrávi, zvykejte tělesným námahám: jste-li nemocni, řiďte se předpisy lékařskými.

Dávejte si šíti šaty a obuv poněkud volnější. Nedbejte střihu a formy.

Stávejte se užitečnými občany: kdo se neumí učiniti vlasti prospěšným, pro toho byla by lepší smrt.

Pokyny celkem zajisté praktické, ale pro člověka důstojnou životosprávu přec jen trochu hubené!

Japonské sebevědomí za posledních let náramně vyrostlo. Od let šedesátých m. stol., kdy první Japonci dostali se na studie do Evropy, naučilo se Japonsko od západu velmi mnoho; nedávno prohlásil kterýsi předák jejich dokonce, že jim netřeba již choditi do Berlína studovat filosofii — tokijská universita poskytuje prý již právě tolik. Zbytečného filosofování zajisté — zdali též toho ostatního, opravdového vzdělání ducha, kdož ví!

Hospodářsko-socialní.

Pečovati o výživu obyvatelstva aspoň až do nejbližší sklizně nenáleží jen státu, jak jsme bohužel podle nemyslících novin říkati si zvykli, nýbrž každému, kdo o ní rozhoduje neb rozhodovati má, každému hospodáři a hospodyni v nejširším smyslu — nejen tomu, kdo poživatiny pěstuje a vyrábí, nýbrž také tomu, kdo je kupuje a ztravuje: onomu, nemůže-li již nyní množství sklizně zvýšiti, aby aspoň se zásobou rozumně hospodařil, nedával na př. zbytečně dobytku, čeho bude člověk potřebovati a co dobytku jinak může býti nahrazeno, tomuto, aby spotřebou rovněž neplýtval, t. j. nedával mezi odpadky, co spotřebovati lze, a toho jak náleží ku své a svých výživě použil. Pravda, nesnadno teď prováděti — dokud ještě žádné nouze není — čemu jsme dřív se nenaučili, a že v tom směru naše hospodaření, ať soukromé ať veřejné, nebylo „rationelní“, třeba se tak nazývalo, o tom není pochyby: ale přece lépe aspoň pozdě a z části se o to pokoušeti, než vůbec ne. V domácnosti na př. co se zmaří mastnot, co chlebovin, o skromných zemácích ani nemluvě! V opatrném jinak Německu si vypočetli, že aspoň 10% veškeré zemákové sklizně přišlo zbytečně na zmar; aby se to předešlo, doporučují důtklivě brambory šušiti — již na počátku války mělo Německo asi 500 takových suširen, které takto zachránily aspoň 20 milionů metráků brambor. Naučí li nás válka jen trochu lépe s daným hospodařiti, i to bude dobrým výtěžkem z ní.

Jednu z překážek, proč dlouho nezaváděny maximalní ceny potravin, naznačil uherský ministr orby v předporadách: že pak nepřijde potřebné množství na trh a drahota jejich dostaví se sama sebou, na kterou se bude spekulovati! Tomuto zatajování zásob ovšem třeba čeliti.

Nařízený soupis zásob, bude-li jen poněkud správně proveden, prospěl by nejen k vedení války, nýbrž i trhu vůbec, jemuž nic tak neškodí jako nejistota a kolísání. Jak už častěji podotčeno, byli jsme následkem dobrých celkem žní na válku dobře připraveni, ačkoli jsme se na ni nechystali. Jde nyní, kdy možnost dovozu z neutralních zemí — kdyby ho bylo skutečně třeba – stává se pořád menší, o to, bychom se dle svých vlastních možností zařídili, kteréž ovšem nekonečně býti nemohou. A k poznání jejich právě přispěje přehled zásob.

Rekvisice obilí není válečnou daní neb kontribucí, která ukládá se rolnictvu neb držitelům obilí vůbec bez ohledu na to, zda jaké obilí mají nebo ne. Dle zákona o válečných úkonech může žádáno býti dodání potřebných látek pro válečné úkoly jen od majitelů těchto látek a jen v té míře, pokud tyto osoby látky ony skutečně mají a pokud jich bez ohrožení své existence mohou postrádati. Od toho, kdo obilí nemá, nemůže býti požadováno. Rovněž nemůže býti požadováno od někoho více, než sám skutečně má. Nemůže tedy býti žádáno, aby ten, kdo obilí již prodal a má jen zásobu pro obživu svou a pro udržení svého hospodářství nutnou, obilí odjinud opatřoval anebo penězi

z uložené mu dodávky se vykupoval. Rovněž nemůže býti požadováno od obce v celku, aby dodala více, než mají její všichni majitelé po srážce toho, čeho k nutné obživě a udržení svého hospodářství a své živnosti potřebují.

Nadšenci výdělnosti varovali a varují od uskrovňování tam, kde ho není třeba: kdo dosud potřeboval jen jeden pár nových bot ročně, ať prý si nyní dává ušíti dva atd. No ano, vzhledem k tomu, že peněz dostává se nyní do oběhu mnohem víc než jindy, nebylo by správné nemístnou spořivostí rozmnožovati nezaměstnanost — ačkoli přepych a plýtvání není nikdy správné a lidstvu zdravé. Co do přírodních výtěžků však bylo by nyní přímo zločinem.

Beztoho jest velice litovati, že v poslední době tolik velikých mlýnův a ohromných zásob jejich (v Pešti a j.) lehlo popelem!

Tu a tam dochází k nápadně častým drobným prodejům polí; někdo začne — třebas docela z jiné příčiny než válečné, a již se nákaza šíří. Nelze dosti důtklivě od tohoto nesmyslného počínání varovati a je ztěžovati. Na chvíli snad jsou s obděláním potíže, ale ty bude lze součinností překonati, kdežto jinak by byla ztráta pro rodiny nenahraditelná.

Co do potahů, jichž arciť mnoho vzato do války, učiněna opatření, aby zranění koni pokud možno byli vyléčeni a nejsou-li války dále schopni, vráceni byli zemědělství.

Jako bylo upozorněno, že v Rakousku, na škodu zemědělství, pojídá se příliš mnoho teletiny, tak učiněna dále opatření, aby se bez potřeby neprodával a neporážel dobytek stelný a plodu schopný, když už nelze se nadíti, že bychom značnou měrou od masité stravy mohli upustiti, která konečně dnes jest poměrně nejlacinší.

*

I peněžní poměry naše jsou dosud uspokojivé, ačkoli poslední léta, právě následkem vleklé krise balkanské a východní, nebyla nám příznivá. Že vláda uchýlila se k domácí válečné výpůjčce, je zcela přirozeno: nejenom na válku, nýbrž i na ostatní mimořádné potřeby třeba peněz, a když jinak i za klidných poměrů vypůjčují se peníze doma i v cizině a ukládají se nové daně, rozumí se samo sebou, že vláda tím více nyní povinna se o ně postarati buďto válečnou daní nebo výpůjčkou, a jelikož tato v cizině by teď sotva byla možna, tedy výpůjčkou domácí, nechtíc — nevíme, z jakých důvodů — sáhnouti k válečné dani. Příznivá pro obyvatelstvo výpůjčka — banky zřekly se svého obvyklého výdělku — nemohla ovšem míti tak skvělého výsledku jako v Německu — tak bohati daleko nejsme, ale měla výsledek slušný.

Rovnováha ve státním peněžnictví není nikterak ohrožena, rakousko-uherská banka koná přesně své povinnosti a statní dluh pohybuje se v zákonných mezích; člen výboru pro jeho kontrollu, bar. Fuchs, teprv nedávno prohlásil, že výbor bdí nad tím, aby bankovky nepřekročily 500 mil. K. Zásoby zlata, podklad to všech přípustných výkonů peněžních, jsou tedy pravidelné, ačkoli lze předpokládati, že

by obecenstvo mohlo více zlata než dosud bance dávati k použití. Jestliže v Německu, kde porozumění pro veřejné potřeby jest o mnoho větší, vytýká se, že ze zásoby asi 3 miliard zlatých peněz má banka jen $1^1/_2$ miliardy, kdežto ostatní jsou — an oběh zlatých peněz jest nepatrný — v občanstvu „schovány“, jest u nás jistě podobně; bláhové toto počínání jest nejenom nevlastenecké, nýbrž i vlastníkům škodlivé, jelikož jim se zbavují úroků.

Německá říšská banka snížila úrokovou míru o 1% oznamujíc, že peněžní poměry v Německu jsou skoro pravidelné. O poživatinách platí tam skoro totéž co u nás: není zatím nebezpečí, ale chlebovinami a mastnotami nutno třeba šetřiti; fysiologové poukazují na částečně možnou náhradu, které jest hojnost, na cukr.

Anglický dovoz z Ruska, Francie a Belgie klesl v říjnu o 66%, vývoz pak o 76%. Tkaninářský průmysl, hlavní to průmysl anglický, stojí skoro úplně. Dovoz potravin, na nějž Anglie odkázána, také značně zmenšen, jmenovitě z Australie, která stižena neúrodou, ale nebezpečí, o němž noviny píší, asi není. Lodí sice zničeno dosti, ale to nepadá při tolikém množství na váhu; a zásob má Amerika dosť. Peníze anglické arciť stouply hned v prvém měsíci války ze 3% na 4 — 8 — 10%; jestiť vlastně Anglie pokladníkem celé trojshody, která jest sice bohatá, velmi bohatá, ale nemá hotovostí.

*

Nový konkursní řád vyhlášený 11. pros. 1914 a platný od 1. ledna 1915 upravuje docela z nových hledisk posavadní řád konkursní a právo odpůrčí. Nové jest v něm hlavně řízení narovnávacího.

Hlavním důvodem žaloby na dosud platný konkursní řád byly neuspokojivé výsledky pro věřitele. Proto nový konkursní řád přihlíží k tomu, aby jmění, které zůstalo, různými machinacemi před zahájením konkursu nebylo ztenčeno a aby za řízení konkursního náklady správy nebylo pohlceno.

Jak zkušenost učí, nebylo v mnohých případech platební neschopnosti vůbec žádné nebo jen nedostatečné jmění po ruce, jelikož věřitelé, jakmile poměry dlužníkovy počaly býti nepříznivé, jako o závod se tužili se zajistiti. Aby se tomu přítrž učinila, ustanovuje nový konkursní řád dle vzoru cizozemského, že všechna exekuční práva zástavní dobytá v posledních 60 dnech před zahájením konkursu tímto zahájením pomíjejí. Dále byly venkoncem rozšířeny lhůty naříkací, pojem blízkých příslušníků značně rozšířen, o břemeni důkazním nařízeno, že při právních jednáních s takovými příslušníky tyto tíží břímě důkazní, nechtějí-li se toho dočkati, aby dotčená pravní jednání nebyla prohlášena za právně bezúčinná. Materialní pak právo konkursní bylo změněno hlavně v tom, že bylo zavedeno právo stíhací na přání kruhů obchodních, které umožňuje prodateli žádati zpět zboží od obecného dlužníka ještě nepřevzaté, že počet konkursních pohledávek byl z pěti omezen na tři třídy a že určité pohledávky jsou vůbc z řízení konkursního vyloučeny. Také předpisy o řízení jsou podstatně změněny. Dosud nejasné předpoklady pro otevření konkursu byly odstraněny a

platební nezpůsobilost, u právnických osob předlužení, jsou nyní jednotným důvodem konkursu.

Novým, ale velice žádoucím je také rozdělení a ohraničení právních oprávnění orgánů řízení konkursního. Moc soudu a konkursního komisaře jest velmi posílena a rozšířena, panství věřitelů značně seslabeno. Ono sesílené oprávnění soudu jeví se hlavně při ustanovování správce konkursní podstaty. Jest jmenován soudem nezávisle od věřitelů. Věřitelé mohou sice někoho jiného správcem podstaty si zvoliti, avšak soud touto volbou vázán není. Předpoklady pro volbu výboru věřitelského na přání kruhův obchodních podstatně ulehčeny a menšině vyhražuje se právo zástupčí. Úřední činnost správce podstaty podléhá dozoru soudu, jakož usnesení výboru věřitelského a shromáždění věřitelského zkoumání soudu.

Hlavním pak úkolem nynějšího konkursního řádu, který byl důsledně sledován, je podstatné zlevnění řízení. Inventář nemusí pořizovati notář, nýbrž také člen výboru věřitelského, správce podstaty neb někdo jiný, jsa z příkazu soudu činným. Přibrat jednoho odhadce stačí a odhad se může státi také členy výboru věřitelského. Aby se odpomohlo stále množícím se žalobám, zcela důvodným, na výši útrat správce podstaty, zavádí se tarif, který na zřeteli má úhrnou odměnu dle ceny masy a docíleného výsledku. Nucené vyrovnání jest přípustné nyní nejen pro kupce protokolované, nýbrž prostě pro každého dlužníka. Návrh na nucené vyrovnání předpokládá, aby se nabídlo věřitelům aspoň 10% jejich pohledávek splatných během roku.

Zavádí se dále novým konkursním řádem ulehčení pro nepatrné konkursy, při nichž jmění k podstatě náležející 5000 K nepřesahuje: jednoduchost a vyhnutí se nákladům nepotřebným.

Účelem řízení narovnávacího jest zameziti účinky cenu znehodnocujících konkursů. Nemá zde zásadně místa žádná realisace majetku, obchod má se pod dozorem narovnávacího správce dále vésti, dlužník nepozbývá, jak tomu jest u obecného dlužníka, disposiční způsobilosti, nýbrž v této své disposiční způsobilosti (t. j. nakládati volně se svým jměním) jest omezen. Řízení narovnací není vlastně nic jiného než řízeni vedoucí k uzavření nuceného narovnání bez předchozího konkursu, aniž by s ním spojeny byly účinky otevření konkursu ničící úvěr a hodnotu. Nejnižší kvota, která u konkursu obnáší 10 procent, je zvýšena na 25 procent, poněvadž dlužník dobrodiní narovnacího řízení toliko tenkrát hodným jest, když je s to, by věřitelům odpovídající quotu nabídnul. Toto řízení je ve svém trvání omezeno, musí se totiž v 90 dnech se zkončiti. Jestli v této době k narovnání nedošlo, řízení se zastaví a pravidelně připojí se k tomu otevření konkursu na jmění dlužníkovo.

Předpisy o řízení odpůrčím v konkursu, odlišné od zákona z r. 1884, jsou nyní do konkursního řádu přímo pojaty. Bylo proto nutným, odporování právním jednáním mimo konkurs ve zvláštním odpůrčím řádu upraviti. Celkem právo odpůrčí mimo konkurs shoduje se s týmže právem za řízení konkursního.

Politický a vojenský.

Na bojištích odehrály se minulého měsíce veliké události, ale pořád ještě žádná rozhodná. Trojshoda jest poněkud rozladěna, že Rusko místo původního záměru anglo-francouzského udeřiti celou mocí na Německo směrem k Berlínu zaměstnává se více Rakouskem k vůli Srbsku. Toto po zabrání Bělehradu našimi oddíly (gen. Frank) vzchopilo se k novému útoku, dostavši asi posily po (mezinárodním) Dunaji z Ruska a po moři z Francie, tak že Bělehrad znova opuštěn a velitelství naší jižní armády místo Potiorka převzal arcivévoda Eugen. Proti loďstvu francouzskému v Otrantské úžině dobyl náš podmořský člun pěkného úspěchu. Na bojišti francouzském nejzřetelněji se jeví povaha nynější války: vysíliti protivníka, až bude možno rozpřáhnouti se k rozhodné ráně.

*

Vzhledem k tomu, že již i Turecko vystoupilo proti trojshodě, nejsou v Německu spokojeni s Italií, která je třetí v trojspolku, tedy jemu blíže než Turecko a přece zůstává jenom neutrální, a to ještě jen úředně proti četným gallofilským novinám a stranám. Italští politikové odvolávají se však na to, že smlouva trojspolková (od 1882 častěji obnovená) stanoví casus foederis jen pro případ, že by jedna z druhých dvou velmocí byla napadena. To prý se teď nestalo, ergo —.

Od války pak ji zrazují tyto okolnosti: Rozsáhlé pobřeží a ostrovy její poskytují příliš mnoho bodů k útoku. Válka o Tripolis a Libyi stála ji mnoho obětí, tak že potřebuje odpočinku; ba až dosud vyžadují poměry severoafrické její bdělosti a pohotovosti, nehledě k tomu, že by nové nepřátelství od Afriky vůbec ji mohlo odříznouti.

Poměry prý jsou podobné jako 1870, kdy re galantuomo (Viktor Emanuel) pro svazky příbuzenské a jiné ohledy mermomocí chtěl táhnouti Francouzům na pomoc — a když mu vláda (Quintino Sella) zbraňovala, zlobil se nazývaje tuto politiku politikou vetešnickou; jmenovaný ministr mohl mu po válce ovšem odpověděti, že kdyby té politiky nebyl sledoval, mohl by se teď v kapli chislehurtské modliti růženec (narážka na Napoleona III.)

Takto prý Italie svou nynější neutralitou odebrala trojshodě 200.000 mužů, kteří by teď bojovali ve Francii proti troj- vlastně dvojspolku, uvolnila Rakousku 150 batailonů do Haliče, působila příkladem svým na Rumunsko, t. j. zadržela zase půl milionu mužů, kteří by teď stáli v Sedmihradsku proti Rakousku. Kdyby prý měla teď do války zasáhnouti v trojspolku, musela by napřed věděti, proč a zač.

Německé hlasy naproti tomu praví, že válka středomořská nebyla by pobřežní, nýbrž otevřená, a v té že by spojené loďstvo rakousko-italské mělo proti méněcennému francouzskému a tam slabému anglickému vyhlídky příznivé. Risiko pak je skoro stejné, ať Italie

zůstane neutralní nebo zasáhne do války: kdyby střední moci podlehly, bude i po námořní vládě Italie veta; neboť trojshoda jí nesnese, a pro čtyry žárlivé velmoci ve středomoří není místa; vždyť ani přátelství angloruské pak neobstojí.

Koluje anekdota, že Viktor Emanuel III za svou pomoc žádal Trident, Terst atd., jak starý Cato říkával: Alpes vice muri tuentur Italiam. Vzkázáno prý mu však, že ano, ale jen do 48 hodin! Že Italie z neutrality už teď hodně těží (obchod) a ještě vytěží, o tom není pochyby; zdali trvale, to už tak jisté není. Odpor její proti potrestání Srbska, aby prý Rakousko nenabylo proti ní velké převahy na Balkaně, nebyl právě přátelský, ani snad spojenecky správný, když̌tě Rakousko žádného nového území tam nehledalo. Za to by vlaští „vlastenci", kdyby francouzské napoleondory neměly ah! tak vábivého zvuku, mohli raději vzpomínati, že kolébka jejich panovnického rodu, Savojsko, byla před půl stoletím Francii přímo zašantročena (plebiscitem ovšem, jaké Napoleon III miloval), a tam svou vlasteneckou žábu hasiti. Nyní očekává se od nového vyslance německého v Římě, kn. Bülowa, který má manželku Vlašku a ve vyšších kruzích italských již od dřívějška jest oblíben, že dovede čeliti vlivu vyslance francouzského a jeho zednářských spolupracovníků.

Nový balkanský spolek, o nějž trojshoda sliby, penězi i hrozbami v Sofii a v Athenách usiluje, nedaří se; bulharský car vyhýbá se ruské přízni (nesúčastnil se svěcení ruského kostela, odjel před slavností na počest ruského cara), Recko pak, ač by rádo začalo nějaké pletky s Tureckem, spokojuje se tichou podporou Srbska, pravíc, že casus spojenecké smlouvy (útok Bulharska na Srbsko?) dosud nenastal.

Portugalská pomoc trojshodě vázne zatím pro odpor většiny v zemi, jíž ani změna ministerstva nedovedla umlčeti. Vláda odepřela vyhověti požadavku anglickému, aby zabavovala trojspolkové lodě, ale prohlásila zároveň, že tím nemění se její ochota přispěti trojshodě válečnou pomocí. O ty lodě Anglii asi jde (jest jich v port. přístavech 168). Vilém II po zprávě o portugalském spojenectví prý prohodil, narážeje na Belgii: Tedy i Portugalsko chce se státi německým! Co by doma nastalo, kdyby nějaká značnější část vojska odešla za hranice, dovedou si i v Lissaboně snad vypočítati. Ostatně nebylo by nepěknou podívanou, kdyby to republikanské vojsko na francouzském bojišti dostalo za velitele svého bývalého krále, který se uchýlil taktéž pod ochranu anglickou.

Nejvážnější činitelé, Spojené státy a Japonsko, toto zabravši německé, vlastně čínské Kiaočau (nebo Kiaoču), jež Německo za necelé dvacetiletí učinilo znamenitou kořistí, jsou zatím nerozhodní, neboť zájmy jejich jsou protichůdné, ale ne tak, že by přistoupením k té neb oné válčící straně byly hned podpořeny: spolu jistě nepůjdou, nemohou jíti, neboť Japonsko chce příliš mnoho, tak že i Angličanům, kteří pro okamžitý úspěch spojili by se tentokrát s kýmkoli, stávají se přátely obtížnými. Australie totiž, posílajíc jim pomoc svou, žádá, aby Japonci spokojili se oblastí nadrovníkovou, kdežto ti chtějí volnost v jižních

mořích vůbec. Ze se japonská vláda k nějakému válečnému kroku chystá, dokázala rozpuštěním sněmovny, která vzhledem k nepříznivým financím nepovolila válečného rozpočtu. Zrovna klasicky odůvodnil ve sněmovně ministr zahraničí Katu někdejší své ultimatum podané Německu stran Kiaočau: Účelem jeho prý jen bylo, vynutiti na Německu odstoupení Kiaočau, aby tím byl na východě zabezpečen pokoj. Tedy asi jako: sem s peněženkou, sic nebude pokoje!

Ze Spojených států dovídáme se zatím jen zpráv o sporu, má-li se válčícím stranám, totiž vlastně jen jedné straně, dodávati zbrojivo či ne. Průmyslu tomuto kyne tu výdělek ohromný; druhé kruhy obchodní však Anglie odpuzuje, ana znemožňuje jim vývoz do zemí neutralních, předpokládajíc — arciť ne bez důvodu — že slouží také druhé straně válčící.

Burské povstání, lze-li anglickým zprávám věřiti, skončilo nad očekávání rychle, vůdcové pochytáni nebo zahynuli. Jak dalece budou německé osady jihoafrické moci se brániti, nesnadno říci.

Nad Egyptem osvojila si Anglie již úplný „protektorát" vyloučivši kalifovu suzerenitu a dosadivši svého sultána.

Suezský neutrální průplav, o nějž nastávají boje mezi Anglii a Tureckem, Anglie prý uzavřela, jako jinde neutrality nešetří. Moc stává se právem. Nám průplav připomíná, že vlastně zbudován podle návrhů rakouského inž. Negrelli († 1858), jež 1856 mezinárodním výborem schváleny, ale pak odloženy, až se jich jaksi zmocnil Lesseps, jenž ani nebyl technikem, a přes obtíže právě Anglií působené stavbu provedl (1869). Místokrál Ismael paša v peněžních svých nesnázích nabízel akcie, jichž měl značné množství, v Paříži a byv tam odbyt v Londýně, kde (koncem r. 1875) koupeny a tím vydán průplav Anglii, která 1882 dělala také v Egyptě pořádek, ale nejsouc s tím nikdy hotova, přivodila nynější poměr. Kdyby se Turecko průplavu zmocnilo, bylo by s anglickou Indií velmi zle.

Italie obsadila námořním vojskem albanskou Valonu, aby prý tam udržela pořádek.

Schůzka skandinavských panovníků v Malmö pokládá se za vítězství myšlenky neutralní. I tam totiž Anglie z příčiny právě uvedené naráží na odpor obchodnictva; že Rusko jim přítelem nebude, vědí dávno, neboť i oni mu zavazejí na cestě k moři.

*

Saint-Saëns, aby i muzikanti dostali se k slovu, píše prý v „Echo de Paris", že z Wagnerovy hudby vyznívají surovosti proti belgickým a francouzským ženám i dětem; člověk při ní prý pociťuje jako ostřelování kathedrál!

*

Dobročinnost vůči raněným v nemocnicích prokazována i tím, že pro ně uspořádány hudební produkce. Tu však kdosi zcela správně upozornil, že třeba tu šetřiti jisté míry a způsobu. I zdravého člověka unaví brzy na př. hra na housle, zvláště sólová, a mohlo by

se snadno státi, že by taková produkce nemocným byla spíše na obtíž než na osvěžení!

*

Mnichovská „Kunstwart“ navrhuje, aby Němci místo dosavadní národní hymny „Heil dir im Siegeskranz“ zvolili si Haydnovu melodii rakouské hymny Melodie „Heil dir...“ jest prý primitivně banální, text skutečně dilettantský, kde jsou rýmy jako „glüh — nie, Reisige — Höh' atd. A konečně píseň pochází vlastně z Anglie, není ničím jiným než anglickou královskou hymnou „God save the king“, již komponoval Henry Carey v Londýně († 1743).

Německo jest nyní ve spojení se starou monarchií na Dunaji — jaká to vhodná příležitost, aby přijalo i její „nesrovnatelnou, ctihodnou“ národní hymnu! Dosavadní rakouský text není ovšem pro Němce upotřebitelný, mají však již ode dávna k Haydnově melodii krásná slova básníka Hoffmanna von Fallersleben (1841): „Deutschland, Deutschland über alles“ — píseň, již není třeba teprve činiti lidovou. Spojení s Rakouskem národní hymnou bylo by vítáno — praví pisatel G. E. Pazaurek — stejně politikovi jako příteli umění.

*

Ve Francii prý teď konečně dovoleno vojákům, kdyby o to žádali, konati bohoslužby. Zajatým kněžím povolena v Německu, jak už zmíněno, táž práva jako zajatým důstojníkům, ale pro jistotu mají se podrobovati zkouškám, jsou-li skutečně kněžími.

*

Na konec ještě památný výrok někdejšího předsedy Spojených státův, Abrahama Lincolna, za vážné války občanské 1861—1865. Tázán byv, má li za jisto, že Bůh je s nimi, pravil: „Toho nevím, ani jsem na to nikdy nemyslil. Ale snažně toužím nabýti jistoty, že my jsme s Bohem“.

Ročník XXXII. Číslo 2.

HLÍDKA.

Proč Rusko válčí s Rakouskem.

Napsal St. Polský. Z ruského rukopisu přeloženo. (O.)

Dějiny Ruska, jako v jiných zemích, a snad ještě více než tam, jsou určovány dvěma souběžnými proudy. Je to předně dědění přirozeného rozvoje národního žití lidu, způsobeného silou vlastních životních principů, jako jsou národnostní sestavení obyvatelstva, jeho schopnosti a přirozené náklonnosti a pudy, a zvláště náboženství, rozvoje, který přechází z pokolení na pokolení. Je tu za druhé ještě jiná složka, jež dává směr vývoji dějin národa a jeví se v přisvojování vnějších, za hranicemi vzniklých myšlenek a názorů. Rusko se snaží ze všech sil, aby si uchovalo co možná největší nezávislost na cizině, a chlubívá se někdy, že toho také dosáhlo — než marně. Ať se Rusko sebe úzkostlivěji uzavírá za zdí, která v mnohém ohledu snad předčí i pověstnou čínskou, přece přirozené zákony rozvoje ničí utopie ruských konservativních vlastenců tím prudčeji, čím více se potlačují. Na západě různé názory na svět, společenský život atd., dík společnému prameni, z něhož vyšly — myslím latinsko-katolickou civilisaci — nikdy se od sebe příliš neliší, nepostaví-li se ovšem proti zjevenému náboženství, a proto rozumová hnutí přecházejí ze země do země bez velikých změn a bez znatelného zdržení: ano dokonce i národové, kteři se odtrhli od jediné pravé normy života společenského, od církve katolické, přece si zachovávají, snad i nevědomky, universální povahu společenských vztahů, jak si ji byli přisvojili staletým výchovem v lůně všeoživující církve. Ruský východ toho všeho nezná, nebo pohrdá tím. Chce se o tom

mermomocí přesvědčiti, že mu není nikoho a ničeho třeba. Hluboce přesvědčen o své náboženské a mravní vyvýšenosti nad západem, jemuž vyčítá přílišnou péči o věci tohoto světa, považuje za zbytečné zjevovati svým sousedům tajnosti své civilisace (jen mimochodem řečeno, bylo by klamné a nespravedlivé mysliti, že Rusko nemá své osobité civilisace). Považuje za nebezpečné vpustiti cizokrajné vlivy do země, aby snad neznepokojovaly jeho obyčejův a myšlení. Tisková censura, obtíže s pasem a zvláště naprosté vyloučení jakékoli náboženské propagandy zahraniční — to jsou hlavní náspy, za nimiž se považuje ruská idea v bezpečném úkrytu před každým porušením a znetvořením. Lehko se pochopí, že rozvoj civilisace s jedné strany a tomu přiměřené klesnutí ruské úrovně s druhé strany nutilo tyto náspy zvyšovati, chtělo-li se Rusko i na dále uzavírati před Evropou. Jak často narazila na ně mohutná vlna hrozící je smésti a tu i tam je také zvláště silný náraz vlny prorazil, což pak budilo strach a zmatek u jedněch a zvědavost a touhu u druhých. Petr I nazývá se Velikým, poněvadž přijal taktiku doposud nepovšimnutou, „on," jak praví Puškin, „udělal Rusku okno do Evropy," nebo zůstaneme-li u svého přirovnání, pokusil se předzvěděti a regulovati povodně přicházející z Evropy. On otevřel Rusko pro „hoření vodu", t. j. pro výsledky západní civilisace, což mělo oslabiti veliké proudy a zabezpečiti Rusko od hlubšího proniknutí vlivu katolického. Většina jeho nástupců dělala jen to, že rozvíjela jeho methodu a uváděla ji ve skutek, kde se jen dalo. Cíl všeho toho je týž: využiti vše, co vymyslil západní genius, zvláště v praktických odvětvích lidských vědomostí, a bystře k tomu hleděti, aby „jediné zlo na světě" (katolická církev) nevniklo někde podmývati náboženské a mravní základy, na nichž spočívá již sice trochu popraskaná, než doposud ještě mohutná budova pravoslaví.

Přinese tato methoda očekávané ovoce? V minulém století bylo si to možno ještě namluviti, dnes v tom vidí každý rozumný člověk zmýlený pokus. Rusko chce tím utvořiti nestvůru, totiž udomácniti západní civilisaci bez katolictví, jež přece dalo a dává jí, co má pevného a stálého. Výsledek těchto civilisačních snah je dvojí. Útržky západní civilisace, které jsou připouštěny nebo uváděny do Ruska, přicházejí tam buď již porušeny, nebo snad v sobě ještě dobré bývají odsouzeny v nové své domovině k rychlému rozkladu. Tak myšlenka svobody, jež na západě tak neurčitá, končívá v Rusku pravidelně snahou po svobodě v nejširším a porušeném smyslu slova, po revoluci; patriotism vymanivší se z vedení všeobecné církve mění se v pře-

mrštěné vlastenectví, ježto tu není pravého vodítka, katolicismu, který by řídil národnostní snahy. Tak tomu jest u málo myslícího davu. U bystrých, vážně myslících Rusů zase, vidoucích jen výsledky civilisace, vzniká zcela přirozeně podle psychologických zákonů zvědavost poznati příčiny jich. Než pořídku je těch, jimž se poštěstí vyznati se v bludišti myšlenek, přišedších z ciziny do Ruska, tolik, aby viděli, že katolictví jest příčinou západního pokroku. Jedno jest jisto. Jak jedni cítí a dávají nepokrytě na jevo odpor ke všemu západnímu, tak druzí již z reakce neznají zase mezí slepě napodobovati všechny západní obyčeje a zřízení.

Vše to bylo nutno předeslati, abychom porozuměli ukrajinské otázce, která přispěla také znamenitou měrou k propuknutí války.

Ukrajinců v Rusku jest asi na 30 milionů. Za Alexandra II bylo jejich poruštění a zasazení v organický ruský celek na pohled úplné. Ukrajinští „chocholi" byli pokorni a na rozkaz žíti, pracovati a trpěti jako pravoslavní Rusové odpovídali přikývnutím, spojeným i s jakousi vděčností. Neboť r. 1861 byli Ukrajinci zbaveni krutého poddanství, do něhož je uvrhli Poláci a ruská šlechta za Kateřiny II. Rusíni, ztrativše všechno dějinné spojení se svými předky a proživše řadu let v nečestném rabství, úplně odvislí od nelidských pánů, vlivných to dobrodruhů, přišedších ze sousedních zemí, a lakotných židů, kořili se vděčně caru, jenž byl tak štědrý z cizího majetku, caru, jenž jim dával svobodu a pozemek. Je samozřejmo, s jakou lehkostí se potkávalo jeho poruštování u mužíkův ukrajinských. Ve 20 letech se vykonalo více než dříve ve stoletích. Než později nabyla věc jiné tvářnosti. Neboť mladé pokolení maloruské, které použivši dané příležitosti pilně se vzdělávalo, nespokojilo se náboženskou a rozumovou stravou podávanou mu v Rusku. V náboženském ohledu vidíme u nich sklon k samostatnosti a nedostatek poslušnosti sv. synodu petrohradského. Vzniká náklonnost tvořiti místní sekty, nezávislé na moskevském pravoslaví. Podobně se děje v životě společenském. Rusíni se táží právem, proč by se i na dále spokojovali údělem raba. Jejich proletariat je čím dále tím četnější a dodává lidí socialistům, pro něž petrohradské poddanství již dávno není idealem. Nebezpečné a znepokojující jsou pro Rusy i zjevy v národním životě rusínském. Rusínu, jemuž bylo dáno šťastným osudem a svými vlohami povznésti se nad své vrstevníky, zjevuje se nový svět. Dovídá se o slavné minulosti svého lidu z knih, které si buď přečetl za hranicemi, nebo jichž se dopídil i přes úzkostlivé střežení policie doma. Pozná, že jeho předkové byli vzdě-

lanější dnešních jeho „dobrodinců“, v nichž vidí teď jen své utlačovatele. Pozoruje, že moskevské pravoslaví rozumově a mravně bylo dříve níže než kyjevské, krutý žal svírá mu srdce, když vidí, co jeho ochraňovatel dělal s jeho rodáky. To vše jej pobádá, aby se sebe setřásl nedůstojné jho. Jest však třeba, aby se lid poučil o svém postavení. Nejlépe se toho dosáhne knihou. Odtud od několika let horečná snaha Rusínův utvořiti si literaturu.

Ukrajinské hnutí, upřímně řečeno, jest ještě málo vyvinuté, ale bohaté důsledky. Proto jest ruský pravoslavný národ velmi znepokojen a hledá, jak by je zamezil. Než nejsou stejného mínění. Jedni, a těch jest většina, navrhují toto rozřešení, které prý je tak souhlasné s tradicemi vlády: Ježto Ukrajinci obracejí své zraky čím dále tím více na Halič a snaží se dobýti si aspoň týchž práv, které mají jejich pokrevenci v Rakousku, je třeba zbraní svésti Rusíny haličské na tutéž úroveň, na níž jsou Rusíni ruští. Je dlužno udusiti národnostní ukrajinské hnutí v jeho zárodcích, ano ještě více, zasaditi nestvůře smrtelnou ránu, t. j. je třeba vyhladiti s povrchu zemského uniatské náboženství, které jest vinno dvojím: oslabuje dobré jméno pravoslaví, tak nutného pro pevnost říše, a zachovává život národu, který by se mohl opět státi nebezpečným soupeřem Moskvy. Než jak ubiti unii, nepadne-li Halič a nebude-li zbavena svých pastýřů? Jak dosáhnouti cíle označeného již praotci bez zajetí arcibiskupa Szeptického, jenž samojediný vzbudil v ruském úředním světě více nevole než všichni diplomati nepřátelských držav? Lvov padni stůj co stůj. A buďme jisti, Rusko se vzdá raději celého ruského Polska, než aby pustilo z rukou územíčko, kde žije ještě unie.[1])

Druzí zase, a těch jest menšina, pochybují, že by tento plán se podařil, a proto navrhují jiné řešení. Po jejich mínění jest již pozdě zmocniti se Haliče. Nepřineslo by to Rusku užitku, ano naopak, bylo by to velmi nebezpečné. Neboť pronásledování, které se chystá proti Ukrajincům, vzbudilo by ještě více národní vědomí haličských vzdělaných tříd, kterým by pak nakazili všech 30 milionů ruských Ukrajinců. Jak bude možno zdolati takovou sílu, když se to nepodařilo před obsazením Haliče? Ač se vláda ze všech sil namáhala zničiti náboženství a národnost svých jižních poddaných, přece příšera „maze-

---

[1]) Rusko neztrácí se zřetele ani půl milionu uniatských Rusínů, vystěhovalců ve Spojených Státech. 400 popů štědře placených pracuje u nich ve smyslu rozkolu a hledí zničiti vliv uniatského biskupa Hortinského a jeho 150 katolických kněží.

pinstva[1]) znepokojovala spánek ministrův a ukrajinské hnutí bujelo jako plevel.

Proto menšina navrhuje jiné řešení. Halič, toto „hnízdo nákazy", ať jenom se ponechá Rakousku. Za to budiž Malorusko úplně osamoceno. Všechny oživující vlivy haličské buďtež od něho pečlivě vzdalovány, každý pokus vzbouření buď krutě již v zárodcích udušen. Jest ještě čas přemoci Rusíny. Vždyť oni ani nejsou rozdílným národem od Rusů: jen Rusíni haličtí tvoří prý jinou rasu. Tak Rusko by nebylo sice zvětšeno o nové území, ale aspoň by bylo prosto nebezpečného jedu. Takové byly návrhy menšiny. Než jak vzniklá válka svědčí, vývodům jejich nebylo dáno místa. Většina také odmítá pohrdlivě obavy menšiny. Klade svou naději v mohutného moskevského kolosa, který prý má snad ještě sílu zničiti i více než jeden národ a jedno náboženství. Nezničilo Rusko již 12 milionův uniatů? Bude mu tak těžko odstraniti zbylé 3—4 miliony? Není dosti silné udržeti v kázni a pořádku 130 národností, z nichž se skládá ruská říše?

Pokud je tato důvěra oprávněna, budoucnost ukáže. Jedno jest nesporno: kolikráte již zvítězila na čas hrubá síla, než poslední vítězství jejím nebývá! A poznamenejme ještě, abychom zachránili čest Ruska: nalézá se u nich dosti lidí, kteří se v nelíčené úctě sklánějí před mravní silou katolické církve a bude jich tím více, čím větší jest nespravedlivost, s jakou se jedná s uniaty, a čím více mučeníků nadělá nynější válka.

---

[1]) Mazepinstvem nazývají Rusové pohrdlivě hnutí ukrajinské. Slovo jest odvozeno od jména »Mazepa«, pověstného ukrajinského hejtmana, jenž zradiv Petra Vel. přidal se k švédskému králi Karlovi XII. Názvem tím chtějí Rusové naznačiti, že považují hnutí ukrajinské za vlastizrádné.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Duch Krasińského, sesláblý přívalem těžkých životních dissonancí a bojem smyslových instinktů se zásadami ethickými, stával se stále povolnějším nátlaku cizích myšlenek, převyšujících bohatstvím obsahu myšlenky vlastní. Právě v této době (1835) dostaly se mu do rukou spisy vysloveného nepřítele katolicismu — Herdera, jenž popíral božství Kristovo, vida v Něm jen mravního reformátora, a křesťanství pokládal za dílo pouze lidské, jako jiná náboženství. Tím podniknut byl silný útok na nejpodstatnější základy světového názoru Krasińského, jenž nalézal v Herderovi mnohé sobě příbuzné známky. Bránil se ještě posledním náboženským důsledkům německého filosofa, ale podmaňujícího jeho vlivu zbaviti se nemohl. „Málo přiznával Kristu“ — píše o něm — „ale vznešený byl ve své vážnosti, silný rozumem, neúprosný soudce podlosti a zločinu, časem prorok... v základě materialista...“ (Pisma VIII, 189).

Herder nedovedl zničiti víru a úctu k Tomu, jehož vítězný symbol v Kolosseu vryl se tak nesmazatelně v pamět básníkovu, za to však rozmnožil a sesílil jeho náboženské pochybnosti. A duševní muky pochybnostmi způsobené zvrátily dosavadní klid jehos rdce, jež se cítilo prázdným a nešťastným. „Oh, Bože můj, můj Otče, jenž jsi na nebesích!“ — modlí se Krasiński uprostřed palčivých slz — „sešli nám pohledy milosrdenství, paprsky lásky, neboť rozerváni, slabi, proniknuti nejistotou, obklopeni furií archanděla, který kdysi bojoval proti Tobě, smutně dáváme se na cestu k Tvé věčnosti. A učiň, můj Otče, aby nebyla poušti bez hranic, kde přibudouce vyčerpáni toužili bychom bez sil a bez konce!“

V trapných chvílích duševního suchoparu, v té „hořkosti srdce Irydionova“ nalézá tedy básník přece aspoň jeden pevný bod, na němž se zachycuje jeho naděje: je to myšlenka na věčnost, na stálý rozvoj duše k Bohu.

V dřívějších dobách podepírala ji víra. Když však nyní víra byla otřesena, počal Krasiński hledati ještě jiného základu a jiné opory pro tuto svou vůdčí ideu, jež tvořila proň nejvyšší životní hodnotu a dávala směr celému názoru na svět. Chtěl ji podepříti filosoficky. Četba, okolí a celá atmosféra doby vnucovaly mu filosofii, jíž dosud

jaksi instinktivně, s nechutí a nedůvěrou se vzdaloval — vyjímaje částečně Herdera — vševládnoucí tehdy filosofii německou.

2. V bludišti německé filosofie.

Žíznivou touhou vrhl se Krasiński do studia filosofie, kterou dříve v dopise otci nazýval „nesrozumitelnou a možná že i šarlatanství snad plnou" (Pisma VIII, 291). Žíznil po pravdě, jež by mu poskytla neochvějné jistoty — a zatím brzy shledal, že se ocitl v bludišti, kde se před ním rozevírá množství cest, ale žádná z nich nevede k výšinám věčnosti. A tam přece chtěl dospěti...

Idealistický básník ihned postřehl nihilistické a materialistické důsledky plynoucí z pantheismu Heglova i Schellingova a ničící to, nač kladl největší důraz: osobní individualní nesmrtelnost. Vycítil, že pantheismus, ač označuje člověka jako nejvyšší stupeň rozvoje absolutní idee, snižuje přece jeho hodnotu, neboť béře mu svobodu a odnímá jednotlivci všelikou velikost, nechávaje duši beze stopy se rozplynouti. „Jestliže oni, ti mudrci němečtí, hierofanti staří" — píše ostře svému příteli do Anglie (1835) — „jestliže ti řeknou: musíš se vrátiti do Absolutna — ne! ne! Moje individualnost nade všecko!" (Corr. II, 96).

Odráželo jej to především jako básníka, neměl ještě logických důvodů proti pantheismu, ale bránil se proti němu ve jménu poesie. „Prokletí těm Němcům, pantheistům, filosofům!" — píše příteli Gaszyńskému (1836). „Oni chtějí, aby hmota a duch jedno byly, aby mimo svět, mimo přírodu nic již nebylo, by organismus světa byl Bohem žijícím ve stálé proměně, v ustavičném umírání svých částek. Prokletí jim, prokletí — oni mě zbavili na dlouhý čas citu krásy! Neboť je-li pravda, že tu hrajeme frašku několik dní a pak jsme prachem, plynem..., je-li pravda, že toliko svět jest nesmrtelný a každá částka jeho nesmrtelná, proměnlivá..., je-li Bůh pouze propast proměn bez konce... ah, pověz mi, kde jest krása, kde poesie? Vždyť není poesie bez nesmrtelnosti duše; neboť poesie — toť osudy duší našich v minulosti i v budoucnosti ve srovnání s dnešním naším stavem..." (Pisma VIII, 298).

„Poesie — vysvětluje Krasiński blíže svůj názor příteli Reeveovi — jest předtuchou nesmrtelnosti a vzpomínkou minulého bytí... Všeliká poesie pantheistická nemůže býti ničím jiným, než toliko tím,

čím jsou indické modly, obrovské a nestvůrné, strašlivé a ponižující... Poesie opírá se o pocit osobní nesmrtelnosti. Celý cit poetický zmizí v okamžiku, kdy můj život je skutečností toliko na tomto světě. Pantheismus jest vyšším materialismem. Z něho jako z materialismu vznikají fatalismus a suchost srdce" (Corresp. II, 97—99).

Filosofických důkazů proti pantheismu básník neznal; věděl jen, že tito protestantsky vychovaní filosofové snaží se popříti to, co je základem filosofie katolické: dualismus ducha a hmoty. „Chtějí, aby hmota a duch jedno byly." A poněvadž jisté odpovědi nemohl si dáti, ocitl se brzy ve stavu pochybností mučivějších ještě nežli dříve; tušil, že „Němci" zavedli jej na bezcestí, kde počíná jen děsná poušt. „Čekej raději v nejistotě smrti, než bys měl uvěřiti v tak hroznou a suchou jistotu" — varuje téhož Gaszyńského před filosofií pantheismu.

A ještě hlouběji do té suché, beznadějné pouště zavedlo jej dílo, jež má na svědomí ztrátu víry u tolika mladých duší — D. Straussa „Das Leben Jesu" (1835—6). Dílo ne lehkomyslné, ale plné sofismat, mající účelem učiniti evangelium pouhým, ovšem hluboce významným mythem, působilo na rozechvěnou mysl Krasińského velikým dojmem. Hrozilo zničiti i víru v božskou moc Toho, jehož vznešená postava dosud kralovala v jeho srdci a jehož znamení kořil se v Kolosseu. Bible tvořila dosud na všech cestách v cizině jednu z hlavních knih jeho cestovní bibliotheky a v evangeliu hledal útěchy v těžkých dnech fysických i morálních utrpení. A nyní autoritou Bible zachvělo, jak se domníval, dílo Straussovo, jež „vyvrací vědecky a historicky Zjevení, zničené již morálně v srdcích lidských" (Corresp. II, 101).

Básník přestal důvěřovati evangeliu, nenalézal potěchy ani v něm ani v modlitbě. „Četl jsem v této době Evangelia — přiznává otci (1836) — žádné útěchy mi však nepřinesla... Dříve chodil jsem do kostela; v modlitbě k Bohu byl pokoj několika chvil pro mne. Nyní ani jednou se tam nepodívám, a kdybych chtěl se modliti, jen prázdná slova bych říkal" (Pisma VIII, 316). I filosofie přestávala jej těšiti, ba budila v něm jen ironii. „Vezmu filosofickou knihu" — praví v témže listě — „pojímá mne ironie a smutný podiv, že lidé tak dovedou všechno dokázat i vyvrátiti týmž rozumováním."

V takových beznadějných chvílích duševních muk, stupňovaných neblahou láskou k paní Bobrové a neurasthenickými bolestmi, napadla jej i myšlenka na samovraždu. Chopil se jí, nalézaje na okamžik jakési ukojení ve vědomí, že může každou chvíli vyrvati se z tohoto života a zbaviti se všeho utrpení. „Mám lék, který mne neklamně uzdraví,

stane-li se choroba na dlouho nesnesitelnou; každý z nás může se osvoboditi takovým lékem, a když jednou ho užije, netřeba ho opakovati — proto kdekoliv jsem, svobodný jsem... Pro nynějšek tato myšlenka tvoří jedinou zásobu útěchy" (Listy do Sołtana II, z r. 1837).

Byla to ovšem útěcha příliš chatrná, než aby mohla stačiti na delší čas tvůrčímu duchu Krasińského. Vždy častěji začal si uvědomovati, že ve svém filosofickém i životním bludišti ztratil jedinou nit, jež mohla jej odtud bezpečně vyvésti — víru. „Jak Kristus řekl, síla jakási vyšla ze mne. A tou silou byla víra... Dva druhy jsou jí. Jedna božská v srdci velmi mladém, a ta jedině je silná. Druhá rozumová v srdci dospělém, když člověk se přesvědčí, že je třeba míti víru, a káže sobě míti ji jakoby nějakou dobrou vlastnost, jakoby masku nějakou před sebou samým, až konečně maska s tváří splyne v jedno, a proto lidé znovu silně věří, ale toliko v jednu věc, v Boha nebo hmotu..." (Pisma VIII, 316—317).

Ve hmotu Krasiński věřiti nemohl, materialismu nikdy nechtěl vyznávati — proto začal zase hledati cesty k Bohu.

3. Na cestě k Bohu.

V poesii viděl kdysi Krasiński hlavní překážku, jež jej vzdalovala od pantheismu. Základem veškeré poesie je dle něho pocit osobní nesmrtelnosti, jejž právě ničí pantheismus... A poesie přiváděla jej také nyní zase — třebas oklikami — k Bohu.

Byli to zvláště dva básníci, kteří v době duševního rozvratu uchvátili Krasińského a přispěli mu k uspokojivému řešení problemu: Jean Paul a Novalis. Oba svým způsobem originální, zároveň hlubocí myslitelé, deroucí se vítězně z nižin pessimistické a materialistické současnosti k výšinám božského idealu, oba dokazovali a oslavovali nesmrtelnost duše a věčnost posmrtnou — jak po ní právě toužil Krasiński.

Byl nadšen tím novým myšlenkovým světem, do něhož jej uvedla četba německých, duchem mu příbuzných básníkův, i tou podivuhodnou duchovní harmonií, jež z ní vyznívala. „Jean Paul zdál se mi býti neznámým Bohem, který stvořil nové krajiny" — píše Reeveovi. „Je to duše nejsvěžejší, jakou znám, nejvíce panenská" (Corresp. II, 110). „Je to spisovatel, o jakém ani Angličanům ani Vlachům ani Francouzům se nesnilo. Jest v něm cosi tak nadobyčejného, cosi tak nad-

lidského, že zdá se časem, že to byl duch zasvěcený v tajemství všech neviditelných pro nás cest v říši duchů. Jeho fantasie umí tvořiti, jakoby byla Bohem" (Listy do Gaszyńskiego I, 89—90).

Později tento enthusiasmus básníkův ovšem značně ochladl, ale v oné kritické chvíli nalezl v něm skutečně úlevu a zároveň podnět k nové myšlenkové práci. Jean Paul i Novalis vedli jej znovu ke studiu německé filosofie, zvláště k filosofu, který náboženství učinil vůdčím motivem svých přednášek a který ukázal tak hluboké porozumění pro moc zla ve vesmíru — k Schellingovi.

I Schellinga zarazilo poslední slovo pantheismu Heglova a snažil se v dalším svém filosofickém vývoji zachrániti jak svobodu člověka, tak existenci a tím i svobodu Boha. Chtěl vrátiti člověka zase k Bohu. Člověk měl uznati, že tím jest velkým, že pochází od Boha, že nosí Jeho obraz ve své duši a že silou své svobodné vůle může se povznésti až k jednotě s Ním. Pojem Boha neprotiví se svobodné vůli člověkově, neničí samostatnosti jiných bytostí, ale právě dává jim základ — jen třeba uznati, že člověk není mimo Boha, leč v Bohu, a že všechno, co činí, tvoří částku života Božího. (O. p.)

Václav Kosmák.

Několik poznámek J. FUNTÍČKA. (O.)

I jinak ještě jsou a budou cennými prosté obrázky i s dramatickou živostí zachycené veliké „živé“ obrazy z kukátka Kosmákova. Po letech sáhne k nim i — kulturní historik. Maloval ť Kosmák svým výrazným slovem život našeho venkovského a maloměstského, ponejvíce pracujícího lidu a osob jemu blízkých a z něho vyšlých s takovou upřímnou věrností, že se stal bezděčně snad jeho — historikem.

Spisy Kosmákovy mají tedy vynikající cenu vychovatelskou. Jest v nich takořka vtělena rozšafná vychovatelka, Kosmákova matka, osoba ryzího jádra a vzácného citu, třeba — prostá, pracovitá a chudá žena z lidu. Skoro bych se odvážil říci, že z Kosmáka mluví jeho matka. Kosmák spisy a činy svými vyslovil o ní, co Goethe o své matce, že totiž měl po ní údělem náklonnost k básnickému tvoření. Otce svého Kosmák ve svých vzpomínkách tu a tam zařazených má u veliké vážnosti a lásce, ale láska synovská k dobré matičce byl takořka základní tón v harmonii Kosmákova myšlení a cítění. Živým toho dokladem a zároveň nejkrásnějším pomníkem jejím jsou vzpomínky na matku, jež položil v čelo prvního vydání svých „kukátek“. Řádky ty, řekl bych, požehnaným pérem psané — jsou tak tklivé, tak krásné, že takořka ozařují všechny další práce Kosmákovy. Když byla r. 1895 svěcena nová škola — tehdy také jen skrovná a skromná — na Horkách u Martinkova, použil pisatel těchto řádků zmíněných vzpomínek Kosmákových na matku za podklad proslovu ke krajanům, rodákům a známým Kosmákovým při slavnosti přítomným. Chtěj — nechtěj, Kosmák vzpomínaje, jak matka jeho vychovávala, řekl tak krásně, výrazně a důrazně do duše všem matkám: „Také Vy takto své syny, dcery vychovávejte!“ A jako matku, tak také své vzpomínky na ni Kosmák dobře hodnotil. Když svým časem jednalo se o to, aby byl ustanoven farářem v Prostoměřicích na Znojemsku — ve farnosti po výtce německé — měl zvěčnělý Kosmák příčinu, aby povolaným činitelům prokázal svou jazykovou kvalifikaci. Za tím účelem přeložil a ve „Vaterlandu“ uveřejnil své Vzpomínky na matku. Hrob otcův i matčin rád navštěvoval. Bylo mi také jednou v letech 90tých přáno provázeti jej při té příležitosti do Martinkova. Tam tehdy působil r. 1912 zemřelý šlechetný kněz P. Josef Ševčík, později farář v Babicích. Tento býval

střediskem ctitelů Kosmákových v jihozápadní Moravě. Když se děkan Kosmák stal r. 1894 členem okresní školní rady ve Znojmě, tu právě česká menšina její (jmenovitě okresní školní inspektor Frant. Charvát, pisatel těchto řádkův a několik jiných ctitelů Kosmákových), měla příležitost v osobním styku s „kukátkařem“ naším prožíti řadu nezapomenutelných chvílek . . . Z Bolzanova pravidla: „Šťastným býti a jiné blažiti“ měl Kosmák jen druhou půlku. On sám tak rád přál si býti šťastným, ale — trpěl. A přece se přemáhal, mezi svými okřál. Proto není frasí planou, mluví-li se o jeho ctitelích. Měl opravdové ctitele, jimž z darů bohatého svého ducha štědře rozdával a ve vážných rozmluvách s nimi i náměty pro své další tvoření nacházel. Měl své ctitele i v řadách učitelstva; o tom svědčí nejen zmíněný již sjezd učitelský v Brně r. 1883, nýbrž i jeho spisy a působení ve škole a v úřadech školních. Bystrý pozorovatelský talent Kosmákův, jeho znalost povah lidských, jeho způsob podání, jeho živé a dramatické vypravování činily z něho rozeného učitele. Kosmák tedy svými spisy naučil lid náš čísti, on svými spisy nejen vychovával. Proto žádný učitel na Moravě právě po stránce vychovatelské nebude čísti spisů Kosmákových bez užitku, nedím — požitku.

Vzpomínaje Kosmáka mám proč dotknouti se jiné, přímo bolavé stránky našeho národního, literárního, moralního i společenského a sociálního života. Naši vynikající a vysoce nadaní spisovatelé — pravím mírně — nepamatují na nejširší a nejčetnější vrstvy našeho národního útvaru. Psáti pro lid obecný — toť tak skoro příhanou; nad spisovatelem, píšícím pro prostý, obecný lid — pokrčí se ramenem. Stalo se, že jeden také „spisovatel“ napsal o jiném, jehož upřímnou snahou bylo psáti právě pro lid, že píše dobře do — kalendářů! Opakuje se téměř zjev známý z naší společnosti před bitvou bělohorskou. „Národem“ byla jen — šlechta (byla opravdu národní?), nyní jako by byla národem jen — „intelligence“. Ve XX. století jest však anachronismem žíti, pracovati, psáti, básniti s heslem „Odi profanum vulgus!“. Ztratí-li náš malý poměrně národ český právě — lid, co a kolik mu zbude? Nespadá do rámce rozpravy této mluviti o poměru a nepoměru mezi hmotným kapitálem a lidem dělným vůbec, dělnickým zvláště, ale obdobně má se věc se statky duševními ve „vyšších“ vrstvách naší národní společnosti a v prostém lidu. Nechá-li právě intelligence lid náš duševně hladověti, pak ať se nediví, že lid — ztratí. Pak bude tvrzeno: „Lid se nám odcizil!“ Skutečně však platí opak: Naši velikáni — odcizují se lidu. Místo dalších rozkladů v této příčině táži se: který

český spisovatel v této příčině Kosmáka předstihl? Vším tím nemíním žádnému z naší literární obce ani za vlas zásluh ubírati. Jen o to mi jde, aby také Kosmák byl ve své hodnotě správně oceňován. Z toho však vidno, že jest nutno práci Kosmákově přiřknouti i význam socialní.

Vzpomenouti Kosmáka a nezmíniti se o jeho učiteli, zvěčnělém Sušilovi, a o jeho přátelích: v Mor. Budějovicích zesnulém, nezapomenutelném IUDru Eduardu Špatinkovi, a básníku moravském, prof. Vladimíru Šťastném, jest nemožno. Bude životopisné dílo o Fr. Sušilovi míti v zápětí také příčinně souvislé životopisy Václava Kosmáka i Vladimíra Šťastného?

Pokud se týče důvěrného a vzácného poměru přátelského Václava Kosmáka a Dra Ed. Špatinky, kladu sem úryvek z přednášky o posledně jmenovaném, konané dne 7. dubna 1908 na 10letou památku úmrtí Dra Špatinky. Dr. Špatinka byl rodák a krajan Frant. Sušila, Václav Kosmák jeho žák.

Dr. Špatinka byl rodem z kraje, kde u hory sv. Urbana nad Slavkovem sbíhají se hranice tří moravských kmenů: Hanáků, Horákův a Slováků. S hory sv. Urbana řine živý pramen ke St. Rousinovu, ženoucí hned mlýn, kde žil a působil i pracoval otec Dra Špatinky, Dominik Špatinka, pracovník národní již z r. 1848. Jakožto působivé složky na Dra Špatinku i na Václava Kosmáka mohu uvésti práci nesmrtelnou našeho Sušila o národních písních, Sušilovu znalost povahy našeho lidu, znalost hudebnosti našeho lidu, znalost ryzí, neporušené řeči moravských kmenů našich, jeho vroucí lásku k našemu lidu, jeho práci proň, jeho prozíravou starost o zdatnost národní, mravní zachovalost a zbožnost jeho. Dr. Špatinka i Kosmák ve svém vývoji i rozvoji rostli pod přímým vlivem Sušilovým, na vzájem se ve mnohé příčině shodujíce, pokud se týče, doplňujíce. U Dra Špatinky však převládala hudebnost, u Václava Kosmáka slovesnost z údělů Sušilových. Vzpomenu-li mimochodem vlivu národní písně na rozvoj skladatele Dvořáka, porozumí se, proč byl Dvořák miláčkem vzácného hudebníka (Dra Hudce v Eugenii) Dra Špatinky. — Prozřetelnost neb, jak se říká, osud svedl oba mladé muže, Dra Špatinku a Václava Kosmáka, v Mor. Budějovicích v prvých mužných letech — 1866 a 1867. (Václav Kosmák prodělal v Budějovicích dobu cholery.) Oba na sebe vzájemně blahodárně působili, oba k sobě přátelsky přilnuli. Přátelský jejich poměr všechen život jejich nejen trval, nýbrž sílel. A ovoce přátelství toho bylo národní probuzení Mor. Budějovic.

R. 1897—8 oba vážně onemocněli; ani jeden, ani druhý netušili, že smrt přikvačí dříve, než se nadají. Roku 1898 dne 15. března zesnul Kosmák; dne 18. března — v den jmenin svého dobrého přítele Dra Špatinky — měl pohřeb. Nikdo se neodvážil nemocnému panu Dru Špatinkovi sděliti, že jej Václav předešel... Potom brzy na to, v květnu, zemřel Dr. Špatinka. Dva přátelé odešli, jeden po druhém... Dva buditelé budějovští dokonali dílo i život svůj. Nebylo ve II. polovici XIX. století v jihozápadní Moravě muže, který by byl nad ně vynikl.

Když svým časem Kosmák se dostal do krajiny blízko Nového Rousinova (do Tvarožné), vyměnili si takořka s Dr. Špatinkou své rodné kraje. V letech osmdesátých měl V. Kosmák v Rousinově promluvu o svém učiteli Frant. Sušilovi. Byl jsem tehdy svědkem krásné řeči jeho.

Símě národního probuzení v Mor. Budějovicích, které V. Kosmák a Dr. Ed. Špatinka v letech sedmdesátých zaseli, vzešlo, vzrostlo a ovocem jeho bylo zřízení škol měšťanských, chlapecké a dívčí, a vybudování národního domu. Při svěcení budov těch byl V. Kosmák slavnostním řečníkem. Bylo mu přáno viděti ovoce to a žehnati je. Když mluvil na slavnosti otevření národního domu, uvedl mimo jiné, kterak italský básník, tuším Dante, v noci pozdní se procházeje potkal mnicha zadumaného. Na otázku, co hledá v tak pozdní noci, odvětil mu mnich: La pace! Pokoj, mír hledám. Aby mír zavládl v našem národním životě, želal Kosmák. Splnilo-li se jeho upřímné přání? — Kosmák také ve všem svém působení, také v činnosti literární pokoj šířil, sám ve svém utrpení mír hledal a — žel — záhy nalezl.

Účast národův a plemen na obsahu Bible.

Napsal Jan Oliva. (Č. d.)

Z Jafetitů měli vliv na obsah Bible Řekové a něco málo i Římané. Zde promluvíme jenom o Řecích. Vliv jejich na Starý i Nový zákon v zásadě se přijímá ode všech badatelů, různost mezi nimi jest pouze v otázce, jak asi veliký ten vliv byl.

„Právem se poukazuje k tomu, že autor „Kazatele“ je proniknut řeckým duchem; proto bádalo se o jeho poměru k filosofii Heraklita (kolem 500 př. Kr.) a k filosofii poaristotelské. S učením Stoiků souhlasí na př. poukaz na koloběh věcí (1, 9 n.), v němž každý jednotlivý jev ustanoveným časem opět se vynoří: „nic nového není pod sluncem.“ Učení Epikurovu (okolo 309 př. Kr.) odpovídá popření rozdílu mezi člověkem a zvířetem (3, 19) a napomenutí, oddalovati všechen neklid ze srdce a zlo od těla (11, 10), nedati se ničím rozčiliti.“ (Eug. Hühn, Hilfsbuch zum Verständnis der Bibel, II 1904, 80.) — „Autor kniby „Moudrosti“ jest hellenistický Žid t. j. takový, který s názory židovstva spojoval vzdělanost Řecka. Židovské náboženství je mu pravou moudrostí, a účelem jeho spisu je tuto moudrost v její vznešenosti představiti a doporučiti. Zná dobře řeckou filosofii v platonské, stoické a epikurské podobě... V užívání řecké řeči, v níž sepsal celou knihu, je zběhlý, na př. tím, že nahromadil neméně než 21 vlastností moudrosti (7, 22 d.)...“ (Týž 115.) — O Novém zákoně není třeba ani zvláštního podrobnějšího líčení; každý ví, jak sv. Pavel a sv. Jan velmi často zabývají se filosofií a ostatními duševními vymoženostmi Řeků.

Proti těmto autorům, uznávajícím velký vliv Řeků na Bibli, jiní jej ve Starém zákoně co nejvíce možno súžují, téměř vylučují. Dr. P. Heinisch (Griechische Philosophie und Altes Testament 1913) „obírá se otázkou, od které doby řecká kultura a věda uplatňovala se i v Palestině. Právem má za to, že plodný styk židovstva s řectvím nastal teprve od doby Alexandra Vel. Autor zkoumá nyní palestinskou literaturu o moudrosti, zda-li a v jaké míře se tu nalézají stopy řecké filosofie, a dospívá k výsledku, že vyjma Kazatele, do něhož některé idee z populární filosofie mohly vniknouti, těžko dá se dokázati vliv řecké filosofie. Mnohé myšlenky, které chtěli někteří uvésti na řecký vliv, nalézají se již v knihách před zajetím a v ba-

bylonských a egyptských hymnách a příslovích.“ (Theolog. Quartal., Tübingen, 1914, 267. Rieszler).

Kdyby i tento názor byl správný, ač úplně není, přece i potom vliv řecký (a římský) na obsah Bible zůstane velký a patrný — v Novém zákoně! Toho naprosto popříti nelze a to pro náš účel postačí.

Řekové jsou zástupci Jafetitů na západě, Parsové čili Iránci na východě. Proto třeba i k nim obrátiti zřetel a ptáti se, zda-li a jaký vliv měli oni na obsah Bible. I o této otázce rozcházejí se odpovědi. Někteří vliv ten přijímají v dosti rozsáhlé míře, jiní jej úplně vylučují. Vizme náhledy obojí strany.

„Úloha, kterou had jako původce hříchu v Bibli hraje, zakládá se, jak mám nyní za pravděpodobné, na cizím vlivu, na sprostředkované nějak známosti s hadem zlého principu u Peršanů, Angromainjusa.“ (Realencyclopaedie 5, 7, 46—48. W. Baudissin r. 1898.)

„Jest podivuhodno, že theologové Starého zákona přijímají parské prvky v židovstvu a tím i v křesťanstvu, kdežto iranisté více se kloní k náhledu, že parsismus byl ovlivněn židovskými prvky ... Věc nedá se přesně rozhodnouti.“ (Tamt. 14, 700, 32—42. Lindner r. 1904.)

Nejnovější bádání vždy více dovozují, že vliv parsismu na obsah biblický v určitých učeních nemožno zcela popírati. „Odkud vzniká vlastně to nové v apokalypsích židovských, především nový dualistický světový názor, veliký dramatický rozhodný boj mezi říší satana a říší boží, jenž vústí ve světový soud se všemi jeho průvodními jevy a následky? . . . Abychom si to vysvětlili, je pouze ta možnost, že cizí náboženství působila na pozdní židovstvo. V první řadě přichází tu v úvahu parsismus . . .“ (Religionsgeschichtliche Volksbücher, Tübingen, I 7, 74—76. Hollmann r. 1906.)

Na základě podaného materiálu jest jistě prokázána these naše, že na obsah Bible měli vliv všichni hlavní zástupcové tří hlavních plemen lidských, že do ní přispěli tím, co v ohledu náboženském měli nejlepšího a nejcennějšího, a že tudíž Bible je skutečně a opravdu, pokud jde o její čistě lidskou stránku, vrcholem a výkvětem všeho náboženského snažení lidstva veškerého. „Israelská tradice sama nám k tomu ukazuje . . ., když uvádí ve spojení Abrahama s prastarými babylonskými kulturními místy, Josefa s Egyptem a veleknězem z Heliopole, Mojžíše s knězem Jethro z Madian.“ (Theologische Rundschau, 1906, 451. Nowack.)

Největší a nejlepší podíl však přinesli k obsahu Bible Hebreové (Juda a Israel). „S jakým žárem, ba s jakou náruživostí tento jedinečný národ toužil po jediném Bohu! Kdo může čísti věčně mladé žalmy, aniž by toho necítil: zde je pravá, původní zbožnost, zde jest i pravé náboženství. Není jiného národa, jenž by pro náboženství jenom přibližně měl takový význam jako národ židovský. Pavel mohl právem dosvědčiti svým soudruhům národním, že o Boha horlí (Řím. 10, 2). A přece horlivost zbloudilá, jež nenalezla žádného pravého upokojení. Celá škála lidských pocitů, od nejúzkostlivějšího strachu hlubokého citu hříšnosti až k nejopovážlivější důvěře ve vlastní sílu. Vedle individuelní nábožnosti stála v tuhé síle nábožnost národní, vedle života v přítomnosti život v budoucnosti, vedle nálady kajicné nálada triumfu. Mezi tím nejrůznotvárnější odstíny. Vidíme vření a vlnění, z něhož hned ta hned ona nálada se vynořuje. Jednoho však postrádáme, neochvějné skály v rozzuřeném moři, jednoty v mnohosti, bezpečného pokoje v pohybu. Kdo přehlíží celek, musí přece říci, že scházela onomu židovstvu stálost důvěry, jež jest si jista výsledkem. Kde dnes byla stavěna na odiv nejvýznačnější důvěřivost, tam mohla zítra bydleti nejtrapnější nejistota. Židovské náboženství při vystoupení Ježíšově kolísalo nejistým kývadlovým pohybem mezi krajnostmi. Nebylo tu jistoty spásy.

Do tohoto měnivého vlnění nejrozmanitějších náboženských nálad vstoupil Ježíš a přinesl, byť i silně se opíral o představy své doby a svého okolí, v němž vyrostl, přece úplné přehodnocení rozhodujících činitelů. Žid konec konců myslil přece jen vysoko o vlastní osobě a ceně jejích skutků. Ježíš právě naopak neodvolatelně pro všechny doby zdůraznil, že jednotlivý člověk, i když učinil vše, co byl povinen, má pamatovati, že jest služebník neužitečný (Lk 17, 10). Ježíš zničil náboženskou cenu jednotlivých skutků samých o sobě a — i když tolik nabádal, abychom je konali — označil za rozhodné opravdově dobré smýšlení srdce lidského. Na druhé straně Žid v zásadě smýšlel méněcenně o Bohu, jehož si představoval na způsob přísného počtáře. Zde Ježíš naopak nezadatelně pro všecky časy podal nekonečně velké pojetí o Bohu, jež vrcholí v tom, že před ním hříšník, jenž činí pokání, má větší cenu než 99 spravedlivých, již nepotřebují pokání (změny smýšlení) (Lk 15, 7). V nejhlubším smyslu bylo od něho postaveno na svícen slovo: „Člověk vidí, co je před očima, Bůh však patří na srdce.“ (1 Sam. 16, 7). To, co přinesl Ježíš, musilo býti cítěno a bylo také cítěno jako zázračné radostné poselství, jehož slova

padala jako jas sluneční do srdcí všech trpících a obtížených, kteří pod zdrcující centovou tíží jednotlivých předpisů zákona nemohli přijíti ani k pravé činnosti pozemské ani k pravému společenství s Bohem. Ježíš podal nutné veliké osvobození ode vší náboženské roztříštěnosti. Bezprostředně postavil člověka před Boha samého, avšak před oči otce — nesmírné zostření a osvobození zároveň. Tím zmizela všechna matoucí různost jednotlivých skutků, on přinesl pokoj pro duši, jedině pravý, bezpečný pokoj srdce s Bohem sjednoceného.“ (Religionsgeschicht. Volksbücher, I 7, 74—78. Hollmann r. 1906.)

Přehlédneme-li vše řečené a zdůvodněné, poznáme, že plným právem jsme řekli výše, že u žádné jiné knihy tomu není tak jako u Bible, aby byla vrcholem a výkvětem všeho náboženského snažení všech hlavních národů a plemen lidstva.

* * *

K témuž závěru přijdeme, prozkoumáme-li obsah Bible po druhé nejvyšší stránce všeho snažení lidského, po stránce snažení filosofického.

Máme-li zření k tomu, co praví St. v. Dunin-Borkowski S. J. (Zur Geschichte der ältesten Philosophie. Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft 1902, 385 d.) o poměru náboženství a filosofie, pak vlastně v tom, co jsme pověděli právě o účasti plemen na obsahu Bible náboženském, máme zodpovězenou již otázku o účasti jich na obsahu filosofickém. Zmíněný spis. praví: „Nejobezřetnější, úplně nestranná bádání zcela zřejmě ukázala, že začátky všech filosofických spekulací mají své kořeny ve víře náboženské, z ní vznikají, z ní berou svoji nejlepší potravu“ (385). „V roku 1886 dospěly studie dra Straszewského (Poláka) tak daleko, že na 7. sjezdu orientalistů mohl míti velice nabádavou přednášku „o rozvoji filosofických ideí u Indů a Číňanů“. Jeho náhledy o nejstarším období indické filosofie jeví se tu úplně protříbenými a jsou projádřeny větou, která zůstane asi klassickou: „Obětování a modlení bylo povýšeno . . . na stupeň kosmické činnosti, a musilo se jeviti úlohou nanejvýš důležitou, určiti poměr mezi obětmi a modlitbami s jedné a řízením světa s druhé strany co možná nejpřesněji. To vedlo samo sebou k uvažování o řízení tohoto světa, to jest k filosofii“ (391). „Neméně než za nárys indické filosofie musíme býti vděčni dru Straszewskému zu vylíčení moudrosti čínské. Je to prvá soustavná práce od doby Eitelovy, bohatá na údaje literární, nová hlediska, nábadné poznámky . . . Četl

jsem zřídka kdy něco krásnějšího a duchaplnějšího než to, co podává Straszewski o souvislosti čínského národního charakteru a čínského myšlení. Byla to šťastná myšlenka, s použitím nejen novějších nábožensko-dějinných děl, nýbrž i práce Bandzarovy o šamanismu Mongolů (1846) a Castrenovy o finnské mythologii (1853), stanoviti náboženské prapředstavy Číňanů. Zřetelně se tu ukazuje, jak úzce první spekulace souvisí s náboženstvím, a jak staré národní názory dříve nebo později účinkují na filosofii" (396).

Tím v podstatě dokázána these o účasti plemen na obsahu Bible po stránce filosofické. Neboť jako tomu bylo u Indů a Číňanů, podobně tomu bylo u všech těch národů, o nichž v prvé části této práce bylo ukázáno, že působili nábožensky na obsah Bible: s působením náboženským šlo ruku v ruce působení filosofické.

Přece však neuškodí, když otázkou touto budeme se tu ještě trochu obírati. Za východisko poslouží názor zmíněného dra Straszewského, že dějiny filosofie nejlépe lze děliti dle 3 typů, indického, čínského, evropského; k nim lze přiřaditi všechny ostatní odvozené a prostředkující typy (388). — Jeví se nám tu tedy něco analogického k 3 plemenům výše v prvé části této práce za základ položeným; na ně i v následujícím musíme míti zření.

Číňané patří k témuž žlutému plemeni jako výše zmínění Sumerové; základní filosofie obou je stejná: šamanismus a pod. jevy, jež ovšem během doby velice se vytříbily a filosoficky zhodnotěly.

Není dosud přesně dokázáno, ale většina badatelů se za příkladem Fritze Hommela vždy více kloní k názoru, že základ kultury Egypťanů, plemene černého, je přijat z Babylona od Sumerů (388); tento přejatý základ byl pak dále samostatně zpracován a zdokonalen v Egyptě. — Tento mocný filosofický proud působil na Mojžíše a tím i na filosofickou stránku Bible v částech od Mojžíše pocházejících. Skutkové apoštolští 7, 22 výslovně praví: „I vyučen jest Mojžíš vší moudrosti egyptské, a byl mocný v slovích i v skutcích svých." (O. p.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Kardinál měl u arciknížete dvakrát audienci. Ale nemaje pro něho nic jiného od císaře, nežli věřící list, nemohl na otázku Matyášovu, jakou přípověď může mu jménem císařovým dáti, aby byl uspokojen, nic určitějšího odpověděti, než že jest poslán pouze jako prostředník. Na to nechtěl zase arcikníže oznámiti, jaké sám požadavky klade, a tak mluvilo se jen všeobecně beze všeho podrobnějšího dojednávání. Jen tolik zvěděl kardinál, že nevysloví-li se císař určitě do 12. dubna, vytáhne Matyáš do pole se 7000 jízdy a s týmž počtem pěších. Kromě toho jen se domýšlel kardinál, že země s arciknížetem spojené chtějí mu dopomoci k tomu, aby byl zplnomocněn k trvalému vladaření nad Uhry, Rakousy a Moravou.[1])

Záměry Matyášovy pnuly se však daleko výše. Jednal již úplně samostatně bez ohledu na císaře v otázkách suverenity; mezi jeho posly a Turky umluvena byla 28. března v Nových Zámcích nová listina o míru, kterou předešlý mír turecký byl v celém svém znění obnoven, při čemž bylo položeno za výminku, aby posel buď císařský nebo od spojených zemí s darem ustanoveným byl nejdéle ve čtyřiceti dnech vypraven z Komárna na cestu do Cařihradu. Hned jak dostal Matyáš zprávu o této smlouvě, psal 31. března císaři, proč dále s Turky vyjednával a čeho docílil, a zrovna předpisoval císaři, aby vypravil posla, že jej s dary pro Turky do osmi dní očekává, dodávaje, ať už přijde vyslanec svob. pán Hanuš Krištof Teuffel, nebo nepřijde, že bude nucen svým jménem v určeném čase vypraviti vyslance s dary do Cařihradu.[2])

Rovněž dále se pokoušel arcikníže Matyáš nakloniti si a zabezpečiti sousední země Štyrsko a Tyroly. Doufaje v pomoc bratra svého arciknížete Maximiliana žádal ho 31. března, aby nedopouštěl v Tyrolech žádného sbírání vojenského lidu pro císaře a nedopřál průchodu zemí cizímu vojsku a o též aby se přimluvil u arciknížete Alberta

---

[1]) *Hurter*, l. c. V. 268.

[2]) *Tomek*, l. c., ČČM 1856, svaz. IV. 120. Instrukce Rudolfa II. kardinálu Dietrichštejnovi z 9. dubna 1608, originál v mikulovském archivě rodinném, sv. 342.

co do Nizozemska a Burgundska, dále aby stavové z Tyrol a rakouských zemí venkovských přistoupili ke konfoederaci prešpurské a učinili pomoc, aby se přičinil o půjčky peněz v říši, zvláště aby říšští stavové na sněmu řezenském povolili Matyášovi do rukou, ne císaři, pomoc k opatření hranice proti Turkům, a aby hleděl přivésti arciknížete Ferdinanda k lepšímu smýšlení vůči Matyášovi, aby toho neodpykaly jeho země. A Matyáš důvěrně oznamoval ještě svému bratru, že vojsko jeho, které prý jest přinucen sbírati ke své obraně, má na 10.000 mužů, bude-li více potřebí, že jest na cestě dalších 5000 jízdy i pěších, Moravané že mají 2200 jízdných pohromadě a ještě Maximilian z Liechtenštejna sbírá pluk pěších, a na konec že může Matyáš povolati 20.000 hajduků.[1]) Při tom odhaloval poněkud Matyáš další své zámysly. Vojsko toto míní poslati proti Tillymu na Moravu, protože prý se tam Tilly ustavičně sesiluje a činí přípravy k nepřátelskému útoku na něho a země s ním spojené. Z Moravy jej zapudí a položí se pak pro bezpečnost svou a spojených zemí na hranicích českých.[2]) Nepatrné, bludné vojsko Tillyho bylo zase vítanou záminkou postupu proti císaři u arciknížete. Když byl pro sebe po všech pokusech Tillyho nezískal, mstil se mu vymyšleným nejhorším obviňováním, čímž zároveň sebe a své obhajoval. Tilly měl prý v úmyslu zahubiti přední pány na Moravě a způsobiti větší krveprolití, než bylo o bartolomějské noci ve Francii, a prohlásil prý veřejně, že podobně učiní i v Rakousích.[3]) Planých pověstí na Moravě roztrušovaných používalo se odtud u Matyáše jako berné mince, a stále je rozšiřoval úmyslně proti císaři, jenž prý takový rozkaz Tillymu a Berkovi dal, až na konec vmluvená taková lichá nařčení přecházela u lidí neinformovaných a klamně zpravovaných a zastrašovaných v hrozné, zaručované zprávy, o nichž pochybovati nikdo nesměl se odvážiti.[4])

Od svého záměru nedal se již Matyáš odvrátiti ani těmi, o jejichž přízeň stál. Dne 2. dubna odpovídal španělský nuncius arciknížeti na poslední jeho stížné psaní. Zastával se v něm Tillyho, jehož měl za řádného a chytrého muže, jenž i se svým bratrem prokázal domu rakouskému již mnoho dobrých služeb, pročež nevěřil vyslanec, že by Tilly chtěl nynější stav věcí pomásti; sám o sobě zajisté by tak nečinil, a o nějakém rozkazu císařově jest veliká pochybnost; pohyby

[1]) *Tomek,* l. c. str. 119, 120; *Hurter,* l. c. V. 255.

[2]) *Tomek,* l. c. str. 120.

[3]) *Hurter,* l. c. V. 248.

[4]) *Gindely,* l. c. I. 196. Srv. Vat. archiv, *Borghese* II. 149, fol. 231.

jeho vojska, a co se odtud odvozuje, jsou více nahodilé než určované. Rovněž staví se vyslanec po bok kardinálu Dietrichštejnovi, jenž nikdy s ním nemluvil o tom, co se v tajné radě jedná, a jenž zajisté stále dobrou vůli má přičiňovati se o smír a po soudu vyslancově i nunciově hodí se k uklizení sporův a rozepří; bude snad již s Khleslem u arciknížete. Pokojného vyrovnání přeje si papež a zajisté také král španělský. Sám arcikníže ve svých veřejných projevech osvědčoval, že chce jen mír a proto prosil ho vyslanec, aby dal místo smírnému jednání a aby nevzbuzoval svým počínáním u přemnohých veliké pochybnosti a podivení, a nedával nepřátelům tak vítané naděje, že knížata domu rakouského budou nesvorni.[1]) Také nuncius papežský dosvědčoval ve své odpovědi arciknížeti, že kardinál Dietrichštejn není jeho žádným odpůrcem a že vždy působil proto, aby byl pokoj a nastal smír mezi císařem a arciknížetem,[2]) nad to nabídl se sám nuncius Matyášovi, že přijede do Vídně prostředkovat.

Na prostřednictví pomýšlel v Římě také papež, jenž vyslovil se, kterak mu záleží na zachování svornosti v domě rakouském, a za tou příčinou zahájeno bylo již v březnu jednání, aby byl poslán k císaři zvláštní legát. Domnívali se v Římě, že Matyáš bude uspokojen, bude-li mu zaručeno nástupnictví, a o to pracovati mělo býti hlavním úkolem legátovým, — úkol to naprosto odporný císaři a nedostačující již arciknížeti.[4])

Přímluvy nunciovy a španělského vyslance došly Matyáše, když Dietrichštejn byl již odjel do Prahy; na arciknížete nepůsobily. Naopak tím úsilovněji snažil se na všech stranách proti císaři. Již dříve schvaloval všecko jednání moravských stavů se slezskými knížaty a stavy, aby také neobsílali generalního sněmu,[5]) a znova vysílal svého posla do Slezska, teď k tomu obracel se k pánům sobě nakloněným do Čech. Petra z Rožmberka napomínal ke stálosti, Václava Vchynského bral pod svou ochranu. Za to urážlivě, nepravdivě a nespravedlivě dorážel na ty, kteří jednali proti jeho přání a zámyslům; příkrým psaním projevil svou nevoli zvláště arciknížeti Ferdinandovi. A při tom ještě

---

[1]) Briefe und Acten, l. c. VI. 304.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 231.

[3]) Monum. Hung. hist. III. 269.

[4]) Vatikánský archiv, *Borgh.* II. 155, fol. 321. Arcikníže Maximilian pravil později, že prosil papeže, aby vypravil legáta. Briefe und Acten, VI. 382. Srv. *Hurter*, l. c. V. 251.

[5]) *Hurter*, l. c. V. 238. Č. A. XXVII. 348.

pořád ujišťoval kurfiřty, jež popouzel, aby nedbali na snesení českého sněmu březnového a císaři podle své povinnosti manské pomocí nepřispěli, že nemá ani sám ani spojenci jeho žádného úmyslu proti císaři, nýbrž že jim běží jen o to, co jest k pokoji a dobrému jak domu rakouského, tak veškerého křesťanstva.[1])

Naproti tomu u dvora císařského v Praze byl jen stálý odklad i nejnaléhavějších záležitostí, i schůzku a poradu arciknížat a kurfiřtů v Praze si císař rozmýšlel. Jen zemská hotovost byla císařským mandátem z 31. března svolávána, — ale až na 29. duben.[2])

Jak zcela jinaké přípravy než v Praze dály se ve Vídni, o tom donesl zprávy kardinál Dietrichštejn, který se vrátil ke dvoru císařskému ráno 5. dubna. Byl hned povolán k císaři a s ním zároveň tajní radové Attems, Lamberk, Stralendorf a Hannewaldt. Kardinál referoval o svém poslání, vyličoval beznadějné poměry na Moravě a převeliké nebezpečí hrozící od arciknížete. Oznamoval, že chce Matyáš po osmi dnech vytrhnouti do pole se svým vojskem německým, uherským a s hajduky, aby vynutil schválení míru vídenského, míru s Turky a ještě jiné věci. Stavy má Matyáš na své straně, město Vídeň ještě mu sice nesložilo přísahy věrnosti, ale chce sám na radnici je k tomu donutiti. Nezbývá, než rychle se s arciknížetem smluviti a srovnati, neboť jinak nebude císař brzo bezpečen v Praze.

Následovala dlouhá porada, která trvala až přes 10. hodinu do noci. Císař vyslýchal přímluvy každého tajného rady, kteří konečně v tom se snášeli, aby císař schválil mír vídenský i s Turky, a aby byli do Prahy o svatodušních svátcích povoláni starší arciknížata, kurfiřt kolínský a vévoda Maximilian bavorský, jichž pomocí by byly uklizeny všechny nepokoje. Kardinál radil také, aby o všech událostech byl zpraven papež svým nunciem, král španělský a arcikníže Albert svými vyslanci; rovněž vévodu bavorskému mělo býti všecko oznámeno. Při tom záleželo tajné radě na tom, aby byla zachována reputace císařova, aby ústupky císařovy nevypadaly tak, jako by byly Matyášem vynuceny; proto přimlouvali se k tomu, aby byla všecka ta záležitost předložena sněmu řezenskému, a to všem stavům jak katolickým tak nekatolickým, a na jejich dobrozdání a radu aby byl mír s Turky uzavřen a mír s Uhry obnoven podle císařova schválení ze dne 6. srpna 1606.[3])

[1]) *Hurter*, l. c. V. 356, 257, 270.

[2]) Tamže, V. 252, 253.

[3]) Monum. Hung. hist. III. 269—279; *Tomek*, l. c. 124 mylně uvádí sezení tajné rady na 8. dubna. Kurfiřt kolínský byl z rodu rakouského.

Tyto návrhy tajné rady byly císařem schváleny hned 6. dubna a kardinál Dietrichštejn zase pověřen byl úlohou, aby je arciknížeti Matyášovi přednesl. Uznávána nezbytnost toho kroku, jen aby císař zbaven byl všech těch nesnází na každý způsob, i kdyby ve všem nebyl s povýšeností císařovou srovnatelný. Smír mezi císařem a arciknížetem měl býti pak na větší jistotu a bezpečnost stvrzen od papeže, krále španělského a knížat říšských. Strana smíru nakloněná a vlastně ve prospěch Matyášův u dvora působící, nuncius a vyslanec španělský, souhlasila s takovým rozuzlením zápletkův a nechávala těm záležitostem volný průběh, aby císař jen ustoupil a povolil z bázně i z nutnosti. Proto také, ačkoli byli již pojali o Khleslovi a jeho domnělém smírném prostředkování jiné mínění, ponechávali kardinálovi jeho důvěřivost ke Khleslovi a jeho obavy před velikým nebezpečím, aby císař byl jen přinucen k ústupkům. Ale naprostou věrnost kardinálovu k císaři osvědčoval a oceňoval sám nuncius, i když znova nabízel se písemně císaři, že by po jeho přání odebral se sám do Vídně, aby zahájil jednání o smír, maje sebe za vhodnějšího a zdatnějšího nad kardinála; — psal o něm přece, že císař nemá kromě kardinála Dietrichštejna a kardinála ostřihomského vpravdě žádného jiného z čelnějších, který by byl opravdově jeho.[1])

(P. d.)

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 239 245.

Reflexe ku Kantově kritice čistého rozumu.

DR. DOM. BERNSKÝ. (Č. d.)

Třebas ne tak příkře, tož přece stejně rozhodně potírá Kant stanovisko empirismu ku problemu poznání. — Mimochodem řečeno, jak empirismus, tak i Kantův fenomenalismus zcela logicky ústí v čirém agnosticismu.

Na první otázku, týkající se řešení problemu poznání, jak jest myšlení možným, odpovídá empirismus:

Zkušenost jest jediným pramenem veškerého poznání našeho.

Názor empirismu materialistického — Hobbes, Volney, Helvetius, Holbach, Cabanis a j. — třeba bezpodmínečně zamítnouti, poněvadž jest očividným, že svět myšlenkový nemožno vysvětliti pouhým působením světa hmotného.

Duše jest před poznáním „tabula rasa“: přijímá představy jednoduché, prvky to každého poznání prostřednictvím smyslův a reflexí.

Duch jest čistě passivním, když přijímá pojmy jednoduché, ale přepracuje je a tvoří pojmy složité.

Jakou cenu má naše poznání dle empirismu?

Naše poznatky, svět myšlenkový, je souhrnem subjektivních dojmů, způsobených světem zevnějším.

Jak mohou vzniknouti nutné pojmy? Jak mohou vzniknouti pojmy všeobecné? Vrozeny nejsou — vždyť empirismus staví se rozhodně proti inneismu; ze světa hmotného — podmíněného a jedinečného nemohou povstati.

Proto třeba jiným způsobem řešiti problem poznání — dle Kanta fenomenalismem.

Srovnejme obě theorie:

Empirismus: Pojem, idea povstává z reality smysly poznané, a posteriori.

Kant: Pojem jest a priori obsažen v rozumu.

Empirismus: předmět ze zkušenosti vzatý určuje myslící já.

Kant: myslící já určuje předmět.

Empirismus: veškero poznání koření ve zkušenosti nabyté o světě zevnějším.

Kant: veškero poznání kořeni v rozumu před zkušeností.

Empirismus: skutečné bytí je subjektivní affekce myslícího já světem zevnějším.

Kant: skutečné bytí jest nepoznatelno.

Tedy rozdíl mezi empirismem a fenomenalismem — dle názoru Kantova a empirismu podstatný — ale ve skutečnosti ne — neboť dle posledního bodu srovnání skutečnost dle Kanta = nepoznatelnu, dle empirismu skutečnost = subjektivnímu dojmu.

Aby se snad nezdálo, že empirismus v podstatě se shoduje s realismem arist.-thomistickým, a aby na konci mohl býti dán jasný přehled evoluce Kantovy theorie — srovnejme realismus s empirismem:

Arist.-thomismus: pojem, idea povstává z reality pomocí činného rozumu (intellectus agens).

Empirismus: pojem, idea je subjektivní affekcí bezprostřednou.

Arist.-thomismus: předmět zevnější určuje myslící já.

Empirismus: předmět zevnější určuje myslící já.

Arist.-thomismus: veškero poznání kořeni ve zkušenosti nabyté o světě zevnějším a v činnosti činného rozumu.

Empirismus: zkušenost jest jediným pramenem poznání.

Arist.-thomismus: skutečné bytí a myšlení jest jedno v pojmu.

Empirismus: skutečné bytí jest nepoznatelno (cf. Locke: Pojem podstaty není ničím jiným než pojmem „nevím, jakého podkladu", který supponujeme jako základ kvalit, které jsou vyvolány v duši naší pojmy jednoduchými).

Idealistické řešení problemu poznání rovněž se Kantovi nezamlouvalo. Idealismus tvrdí, že poznání jest immanentní a spontanní činností myslícího já.

Pojmy naše jsou nutné a všeobecné, ale těch není ve světě zevnějším; nepůsobí tedy svět zevnější tvoření pojmův a proto svět myšlenkový nechová v sobě bytí věčné, nýbrž idealní, utvořené myslícím já, bez ohledu na zkušenost (ve smyslu empirismu).

Není možno, aby hmotná skutečnost byla v myslícím já, a přece: já poznávající a předmět poznaný musí v poznání býti totožnými: tedy předmět poznávaný je tvořen myslícím já. — Veškeré poznání naše není leč plodem myslícího podmětu.

Jak je dle idealismu myšlení možným? — Myšlení jest immanentní a spontanní činností myslícího já.

Jakou cenu má naše myšlení? — Je čistě subjektivní.

Srovnejme idealismus a fenomenalismus.

Idealismus: pojem jest něčím čistě subjektivním, nemajícím nic společného se zkušeností zevnější.

Kant: pojem jest a priori obsažen v rozumu — ale naše poznání je dílem aprioristické, dílem vzaté ze zkušenosti.

Kant je toho mínění, že jeho fenomenalismu, jako se podstatně liší od realismu (= „dogmatismu“ — a v tom mu dáváme za pravdu) — podobně že se liší i od idealismu.

Dle idealismu nepoznáváme reality — agnosticismus — a Kantův fenomenalismus jest vlastně „idealistický agnosticismus“.

Kant vyrostl v idealismu: a třeba změnil poněkud formu idealismu — idealistou přece zůstal.

Uznává poznatky ze skušenosti zevnější vzaté, konkretní, nahodilé — uznává poznatky všeobecné, nutné: Jak se mají k sobě tato dvě poznání?

Kant nemůže najíti nějaké uspokojivé odpovědi.

Plato neví si s nimi rady, Descartes a ontologisté nepřikládají poznatkům smyslovým velké ceny, jsou to jen „occasiones“, Leibniz vymyslil „harmonia praestabilita“.

Připuštění poznatkův a priori jest kletbou idealismu — tedy i systemu Kantova.

Dle něho poznáváme z věcí realních jen to, co jsme sami do nich vložili, co jsme sami učinili, a ne věci, jak ve skutečnosti jsou.

Co poznáváme tedy, když přijmeme Kantovu theorii poznání?

Poznávám, že něco skutečného mimo mne existuje, a toto poznání jest požadavkem rozumu.

Neboť poznávám-li jen to, co sám jsem do věci vložil, pak musí existovati věc nějaká, existovati ve skutečnosti, do které vkládám své poznání.

Toto „něco“ jest věc o sobě, která skutečně existuje — požadavek rozumu.

Kant nemůže dokázati existenci věci o sobě: je to pouze požadavek rozumu a tento postulát jest oprávněn přijmouti jen na základě theorie arist.-thomistické.

I kdyby myšlení mé určovalo věci poznávané, ještě by z toho nenásledovalo, že by něco existovalo nezávisle na našem myšlení.

Fichte jest logičtějším Kanta — a proto na Kanta se odvolávaje, popíral existenci věci o sobě.

Moje myšlenky jsou jen subjektivní stavy mého myslícího já.

Věc o sobě zůstane nepoznatelnou. Nikdy nemohu věděti, čím jest a jakou jest věc o sobě: zda jest bytostí skutečnou, zda jest omezena časem, zda jest určena místem; zda jest jedinou, nebo spojením několika jednotek; zda příčinou nebo účinkem; podstatou nebo případkem; kvantitou nebo kvalitou atd.

To vše nemohu věděti, neboť to jsou pojmy a priori, které kladu do předmětů. Proto žádným způsobem nemohu zvěděti, čím jest a jakou jest věc o sobě.

To vše jest pro mé poznání něčím transcendentním, nedosažitelným, nepoznatelným mému rozumu. — Existence, jednota, množství, to jsou pojmy a priori, které vnáším do věcí poznávaných, aniž o nich vím, zda opravdu existují. Věc o sobě, skutečná bytost, jest nepoznatelné X

Sám poznáváním svým tvořím předměty, tvořím samu zkušenost.

Co mne ale určuje k tomu, že kladu do věcí „formy a priori“?

Dle Kanta nemůže mne k tomu určovati věc o sobě. — Kdyby tak činila, tu bych o věcech musel nutně něco věděti, aspoň to, že jsou podmínkou mého poznání.

Zkušenost jest nutnou podmínkou poznání rozumového a musí tedy každé poznání předcházeti — jinak by nebylo možno, aby rozum byl určen utvořiti synthesi.

Kant nemůže dáti odpověď na tuto námitku: proto neodpovídá na otázku, jak jest možným poznání a priori — prostě ji předpokládá.

Je tedy čirým idealistou.

Nepoznávám věc o sobě. Poznání a priori předchází každou zkušenost — tedy předmětem mého poznání jsou jevy, fenomena.

Jak povstanou tyto jevy?

Povstanou tím, že rozum to, co jest v něm obsaženo, bezprostředně nebo prostředně vztahuje na věc o sobě.

Nejsou věcí o sobě, nejsou formy a priori — ale čímsi prostředním mezi oběma. — Nejsou jevy věci o sobě — jinak bychom mohli jejich prostřednictvím poznati něco z věci o sobě — ale ta je nepoznatelnou. Jevy jsou produkty ne věci o sobě, ale produkty rozumu: nepocházejí tedy z věci o sobě, nejsou jejími modifikacemi, případky, nemají důvod svého bytí ve věci o sobě.

Jsou to formy a priori, pokud totiž je rozum applikuje na věc o sobě.

Jevy nestojí v nějakém kausalním spojení s věcí o sobě; jevy mají důvod svého bytí v rozumu, skrze ně poznává rozum jen sama sebe.

Jakou cenu mají tyto jevy?

Jevy jsou věci, předměty, které rozum poznává a priori.

Poněvadž však jevy jsou produkty rozumu a poněvadž rozum nic jiného nepoznává než jevy, z toho plyne, že naše poznání nemá reální, objektivní ceny.

Učí-li tedy Kant, že předměty poznávané musí se říditi dle rozumu: že rozum poznává jen to, co sám vložil do předmětů, že poznává toliko jevy: pak system Kantův je systemem idealistickým, fenomenalismus jest odrůdou idealismu.

Dle názoru Kantova jsou jevy předmětem zkušenosti — vlastně jsou zkušenost sama.

Poněvadž zkušenost je dílo rozumu, pak jest jasno, že dle Kanta zkušenost úplně se shoduje s poznáním rozumovým. — Pak je také jasno, že každé poznání naše začíná se zkušeností — a přece naše poznání jest nezávislým na zkušenosti, a předchází zkušenost.

Zkušenost je dílo rozumu. Poznáváme zkušeností to, co rozum sám do ní uložil. (O. p.)

Náboženské-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Nejoriginalnější jest Balmont v čistě lyrických básních, opěvujících okamžiky, podávajících mžikové obrázky rychle se střídajících postav i chaotických zjevů velkoměst s jejich průmyslovým ruchem, povrchně zachycujících úryvky dojmův a rozmarnou hru nálad. Ale neobohacuje svůj obzor studiem skutečnosti, ztratil nejmohutnější pramen svého nadšení i pověděv nám o cestě, po níž se bral od kvetoucího pessimismu ve světlé ovzduší snů, zapěv chvalozpěv slunci, opakuje se, marně se pokoušeje podivínskými výmysly nahraditi nedostatek nových zvukův duše. A jeho prosaické zbásnění lidových pověr a čarování (Zlyja čary), pohádek, starobylých ruských bylin (Žar-ptica, Pticy vo vzduchě), zpracování chlystovských písní (Zelenyj vertograd), přebásnění indských, egyptských, mexických chvalozpěvů bohům (Zovy drevnosti) jsou plody spíše dilettantské učenosti, než skutečného básnického nadšení. Jen některé z těchto básní dýší básnickým půvabem a skvostně reprodukují nadšenou víru lidu. Ale forma posledních básní daleko zůstává za dřívější hudebností a podivuhodným rythmickým uměním tohoto mistra verše.

Jako theoretik symbolismu je B. ve sbírce článků, nadepsaných „Gornyja veršiny“ (1904), pln odporův.

Neušlo-li parodiím křiklavé zveličování svého „já“, hrdě vypínavé titánství a samolibé vynášení svých předností přede všemi básníky u Balmonta („Přede mnou jsou ostatní básníci předchůdci!“ volá B. směle), tím většího posměchu dostalo jeho žákovi, nejsmělejšímu symbolistovi ruskému Valer. Jak. Brjusovu (* 1873) za podivínské básně, z nichž zvláště proslula báseň o jednom verši:

„O, zakryj svoje bledé nohy!“

Takových šílených výstřelků naleznete dosti v prvních sbírkách veršů Br., hrdě nadepsaných: „Chefs d'oeuvre“ (1895), „Me eum esse“ (1897) a „Tertia vigilia“ (1900) i ve sbornících „Russkije simvolisty“ (1894 a 1895), jím vydaných za pomoci jiných. Ale v pozdějších sbírkách (Urbi et orbi, 1903 a Stephanos-Věnec, 1905) vedle dekadentských podivnůstek vidíme také skutečně umělecké

básně, okouzlující virtuosností, silou a svěžestí vedle duchaplné zajímavosti a obsažnosti. Ale Brjusov povahou i temperamentem zůstal nadále dekadentem, jemuž podle obvyklého mínění jest vše dovoleno, a proto v Balmontovi velebí zvláště to, že „je všecek — lež" a často snímá hrubě pokrývku se života smyslné rozkoše, s toho, co jiní zakrývají, hlučně křičí o tom, co jiní zamlčují, se zálibou dráždě čtenáře. Br. rád se odvolává na povídku Edg. Poëa „Demon zvrhlosti", cítě asi částečku toho demona v sobě. Slavnostně prohlašuje, že člověka, jakým je ve skutečnosti, „lze viděti tam, kde je herna nebo vykřičený dům", a proto s nadšením mluví místo „lásky" o smyslné vášni, o „prodejném loži", potulkách noční ctitelky lásky „v hodinu, kdy nestydatosti učí tma i nahota", i o chorobné zvrhlosti smyslné rozkoše, v básni pak „V publičnom domě" podává jakousi apologii prostituce. Oplzlá jest báseň „Gorod ženščin". Vůbec Br. rád se brodí v kalu velkoměstkého života a ve smyslné vášni vidí cosi na způsob předurčené harmonie světové, přiblížení se harmonické rovnováze světových zákonův i tváří se vážně, mluvě o otázkách, svázaných s pohlavím, zastíraje je jakýmsi mysticko-poetickým závojem (Habet illa in alvo).

Když pominulo nadšení podivínskými novotami symbolismu a dekadence a střízlivé pojmy věčné krásy nabyly vrchu, Br. přerušil své svazky s dekadentstvím, vystoupiv 1909 z redakce jím založeného měsíčníku individualistů „Věsy", sebral ve dvou dílech „Cest a rozcestí" své básně před r. 1906 napsané, vypustiv z nich přísnou autokritikou všecky nezralé básně jako poblouzení mládí a jinak naladil svou lyru. Jak viděti také z dalšího dílu sebraných básní, nazvaného „Vsě napěvy" (1909), proti Balmontovi, básníku vášnivého citu, Brjusov jeví se eklektickým básníkem myšlenky a vyjadřovatelem duše současné intelligence. Velká většina jeho básní je zrozena chladným rozumem, přemýšlením, četbou, svědomitými studiemi, zahloubáním se v moudrost starých věků, nikoliv bezprostředním nadšením básnickým. Náruživého milovníka knih a chladného cestovatele jest cítiti v básníku-filosofu, jenž nedovede vnikati v duši národů, čísti v srdcích lidí, jež viděl, o nichž četl, jež postihl zrakem a sluchem, ne duší a srdcem.

Br. není čistým lyrikem; reflexivní lyrika a klidně rozjímavá epika v balladách, v napodobeninách různých forem písní a v básních, opěvujících dle vzoru mysticko-positivistického básníka Verhaerena město a míjivé zjevy života městského, svědčí o neobyčejné učenosti, sečtělosti a pracovitosti, nikoliv o bezprostřednosti, nenucenosti a svobodě básnické tvorby. Nejtypičtější pro spisovatelský talent a tvorbu

Br. jsou jeho předmluvy a vysvětlivky k vlastním básním, cennější než básně samy, kniha „Francouzští lyrikové 19. století“, přeložení v dosti nahodilém výběru, a fantasticko-psychologický román „Ohnivý anděl“, zkažený historickým zbarvením 16. stol., z něhož čerpána tato „pravdivá pověst, v níž se vypravuje o ďáblovi, jak se zjevil v obraze světlého ducha jedné dívce a svedl ji k různým hříšným činům, o bohaprázdném zaměstnání magií, alchymií, astrologií, kabalistikou a nekromantií . . .“ V románě cítiti obrovskou píli spisovatele, výborného znalce dějin occultismu i magie, tak že román byl pokládán za zdařilý padělek rukopisu 16. stol., zároveň však též nedostatek bezprostřední tvorby.

V theoretických článcích Br. horuje pro individualismus, nekonečnou lásku svého „já“ i vyslovil se proti umění tendenčnímu i čistému, řka, že „modla krásy je zrovna tak bezdušna, jako modla prospěchu“.

Ještě okatějším podivínstvím vyznačují se verše Alexandra M. Dobroljubova, jenž z dekadentského satanisty stal se žebravým poutníkem a zakladatelem náboženské sekty, dále Emeljana Kochanovského a Ivana Koněvského (1877—1901). Z pozdějších modernistů jmenujeme jemného mystika Alexandra Al. Bloka (* 1880), bohohledatele Vjačeslava Ivanova (* 1866) i Andreje Bělého (* 1880), jejichž činnost spadá do 20. století.

3. Boj marxistů s národníky.

Kritik Jevg. Solovjev-Andrejevič. — Veresajev-Smidovič, Čirikov, Gorkij-Peškov, Skitalec-Petrov.

Těžká nálada reakce osmdesátých let pomaloučku se zhladila v mysli vládnoucích kruhův i v duši ruské společnosti v letech devadesátých, kdy intelligence začala zvedati hlavu, začalo oživené hnutí k politickému osvobození Ruska v ostře protivládním duchu, vznikaly kroužky marxistů, tvořily se spolky dělnické, v nichž židovští agenti hráli první úlohu, a v Kijevě i jinde se objevily svazy revolučních socialistů s nenávistí konservativního lidu venkovského. Jestliže v letech sedmdesátých idealisticko-národnická intelligence byla plna víry v lid a vroucí lásky k lidu venkovskému, viděla v mužíkovi idealně dokonalého člověka, jenž dávno uskutečnil idealní formy života, dekadenti osmdesátých let, zaujati hledáním nové krásy a nových forem umění, s aristokratické povýšenosti selského lidu si nevšímali, marxistická intelligence po hladu r. 1891 a po choleře r. 1892, kdy nevzdělaný

a nedůvěřivý lid zabíjel intelligenci, přinášející jemu pomoc, pustila se ve vášnivé filippiky proti idiotismu tohoto lidu, radíc mu, by opustil hospodářství, zemi, historické sloupy života i změnil se v proletariat bez země, v dělnictvo tovární, organisované na zásadách ekonomického materialismu. Proti idealistickým národníkům, sloužícím mužíkovi, marxisté přáli si vymírání samostatných, nevzdělaných, hladových sedláků, nevědoucích si rady v době neštěstí, snažili se na Rusi co nejrychleji usaditi továrnický průmysl, přejíce si, by v boji tříd a zájmů co nejdříve zvítězila organisovaná třída dělnická, jež si už sama pomůže; aby lid došel ráje svobodného života i štěstí, nepotřebuje prý škol, nýbrž továren. A tak od r. 1895 zájmy mužíka i venkova ustupují v pozadí a v popředí se tlačí dělník organisovaný, nepřítel venkovského lidu a starých pořádkův.

Hlavními theoretiky ruského marxismu byli G. V. Plechanov-Beltov (* 1857), jenž už 1884 založil s jinými skupinu „Osvobození práce", Petr B. Struve (* 1870), spisovatel knihy „Kritické poznámky k otázce o ekonomickém rozvoji Ruska" (1894), professor politické ekonomie M. Iv. Tugan-Baranovskij (* 1865), S. N. Bulgakov (* 1871), N. Al. Berďajev (* 1874) a Iljin-Lenin, kteří vedli prudký boj proti subjektivismu sociologa a kritika N. K. Michajlovského i proti národnictví Petra P. Červinského (* 1845) vidoucího na venkově mravní pravdu, již by si intelligence měla osvojiti, Juzova (právým jménem Os. Iv. Koblica, 1848—93), povzbuzujícího, by v život státní uvedeny byly idealy lidové, Alexandra N. Engelgardta (1823—93), vybízejícího intelligenci, by „se usadila na zemi", zařizovala „intelligentní vesnice" a žila v úplném spojení s lidem, jakož i V. P. Voroncova (V. V., * 1847), jenž hlásal, že zvláštnosti ruského lidu, obščina i artěl, zachrání Rusko od kapitalismu a proletariatu pozemkového i továrnického. Z časopisů marxistického směru se zastávaly: Novoje slovo, zal. 1895, jež 1897 přešlo v redakci marxistů P. Struve i Tugana-Baranovského, po jehož zastavení založeno Načalo, Žižň (do r. 1901). Mir Božij, změněný 1906 v Sovremennyj mir, a Žurnal dlja vsěch. Hlavním kritikem v marxistických časopisech byl Jevg. Andr. Solovjev (1863—1905), známější pod pseud. Skriba, Andrejevič a Mirskij, jenž vášnivé analysoval ruskou literaturu jako projev boje tříd a stavův i uváděl vše na směnu nemírné šlechtické záliby v kráse raznočineckou nakvašeností a na předtuchu blížícího se vítězství proletariatu. Později však v „Pokuse filosofie ruské literatury" zapomíná již na boj

tříd a v ruské literatuře vidí boj za osvobození osobnosti ujařmeného lidu. Jeho místo na krátko přejal Angel Iv. Bogdanovič (1860—1907).

Dějiny ruské intelligence, jež pozbyla víry v dřívější idealy národnictví, doufajícího v obnovu ruského života prostřednictvím selského lidu splynutím s ním, a hledala smysl života v rodícím se marxismu, v chronologické postupnosti lze stopovati na řadě mužských i ženských obrazů v povídkách V. Veresajeva (pravým jménem Vikentije V. Smidoviče, * 1867), jenž v povídkách svých podal umělecký letopis současných krisí ruské mysli, zmatku, nálad, kvašení idei a rychlého střídání se různých theorií. Ver. vlastně čistě umělecky, objektivně psáti nedovede, jak o tom svědčí slabá novella „Konec Andreje Ivanoviče", zůstává publicistou, mluvícím jen o věcech, jež ho hluboce ranily, rozčilily jeho „nemocné svědomí". Všecky myšlenky, city, tragedie jeho intelligentních hrdinů, nespokojených sytým životem, hledajících smysl života, blouznících o ideové práci, bojujících za své idealy, jsou blízky jeho vlastní duši; jeho povídky jsou většinou — jeho duševním svéživotopisem. (P. d.)

O novější theosofii.

Boh Kyselý. (Č. d.)

6. Robert Fludd (de Fludibus) jest přední theosof anglický (1574—1637). Učený tento lékař a cestovatel uložil své náhledy v osmi foliantech, z nichž zvl. v „Pathologia daemoniaca“ navazuje na Paracelsa a Agrippu. Rozeznává s kabbalou 4 světy: architypický, andělský, hvězdný (planetární) a pozemský (podlunný). Bůh je skrytý a zjevení jeho dálo se stvořením. Závislost vůle lidské, již bylo lépe zváti noluntas nežli voluntas. Duše — paprsek světla s nebe — je trojí: rozumová, životná a smyslná. Filosofie Aristotelova se přežila a nelze na ní stavěti dále... Odpůrcem jeho byl Gassendi.

7. Filip Jakub Spener (1635—1705) sluje otcem německého pietismu, muž „ze skromných nejskromnější a nejbezúhonnější z vynikajících kazatelů luteránské církve“. V knize „Pia desideria“ počal nápravu života evangelíkův a zařídil ve Frankfurtě soukromé schůzky náboženské „collegia pietatis“. Stal se dvorním kazatelem v Drážďanech, ale brzy se mu znechutila odvislost ode dvora a odešel do Berlína, kde pěstoval i heraldiku. Přítel jeho August Hermann Francke (1663 až 1727) působil v jeho duchu a vynikl jako lidumil a vychovatel.

8. Ve Francii souvisí té doby s theosofií t. zv. quietismus, t. j. blud některých mystiků, kteří učí, že se dovedou povznésti do stavu dokonalosti, v němž duše s Bohem spojená nezná již určitých dogmat, nepotřebuje formálních modliteb aniž se snaží o věčnou spásu, nýbrž oddává se passivně vůli Boží, odpočívá v Bohu čistou láskou. Ježto učení to vede vzhledem k dogmatu k naprostému indifferentismu, v mravouce k podřízení vůle vnitřní suggesci a v disciplině k zamítnutí vší autority, byla v Římě 1688—1690 odsouzena příslušná díla Malavalova a La Combeova, zároveň pak i „Krátký a snadný návod k modlitbě“ Jeanny Guyonovy (1648—1717). Visionářka ta provdala se nešťastně v patnáctém roce svého věku, a jako vdova zabývala se horlivě kontemplací a čtením mystických knih. Tehdy byl znám Miguel Molinos (1640—1697), španělský zakladatel passivismu totožného s quietismem. Španělsky psaná a r. 1675 do vlaštiny a jiných jazyků přeložená kniha jeho „Guida spirituale“ (Duchovní vůdce) působila i na Guyonovou. Nazíravý klid a duchovní ztrnulost zalíbila se jí tak, že po dvě léta rozšiřovala mysticismus v lidu, až octla se

r. 1687 v žaláři. Náhledy její zastával i zpovědník její La Combe, ba dovedla kolem sebe sjednotiti i malou církev lidí fanaticky jí oddaných. K obdivovatelům jejím náležela i madame Maintenon, jež na čas dopustila, že zavládl pietismus Guyonové i v ústavě St. Cyr, kde bylo zdarma vychováváno 250 dívek šlechtických. Poznavši však, že ústavu to neprospívá, odevzdala spisy Guyonové k posouzení Bossuetovi, a to byl počátek dlouhých sporův i kousavých, až pamfletářských polemik mezi ním a Fénelonem. François de Salagnac de la Mothe-Fénelon (1651—1715) patřil totiž k zastancům Guyonové. Zvláště trojsvazková Correspondance a tři zvláštní spisy Bossuetovy věnovány jsou těmto dohadům, z Fénelonových „Listů" o 12 svazcích celých pět jedná o quietismu. Bossuet (i Pascal) dokazuje, že „náboženství ještě nejlépe ze všech filosofií vysvětluje přírodu i postavení člověka v ní". Jeho veliká idea byla činnost, snažil se sjednotiti rozštěpené církve, dal podnět k mnohým obrácením (Turenne). Idea prozřetelnosti vládne v jeho filosofii, sen sjednocení odpadlých v Církvi vane jeho kontroversí a odtud i jakási shovívavost vůči jansenistům. Fénelova kniha „Maximes des Saints" stala se přímo politickou. Situace jeho nebyla snadna pro přímý boj proti jansenismu, pro sklon ke quietismu, pro oddalovací politiku a nepoddajnou úpornost, jíž dovedl přece dáti nátěr mírnosti. Kniha byla však v Římě odsouzena r. 1699 a s ní i celý směr. Fénelon se podrobil, jako dříve i Molinos. Nábožensko-fantastická díla Guyonové zabírají plných 40 svazků.

9. Emanuel Swedenborg (1688—1772), syn švédského biskupa Swedborga studoval řeči, mathematiku, fysiku, přírodopis (připadl na myšlenku podmořského člunu a létadla). Jmín za nejučenějšího muže ve Švédsku a povýšen pod jménem Swedenborg do stavu šlechtického. Na svých cestách octnul se i v Londýně, kde 1743 tvrdil, že „mu byly otevřeny oči ducha", mluvil o zjeveních božích a poznamenával tyto své domnělé styky. Psal latinsky a vydal mnoho děl z oboru filosofie, mathematiky, jazykozpytu a fysiky. Od r. 1747 oddal se výhradně spisování svých děl theosofických, přeložených brzy do jazyka anglického a německého. Usiloval především na základě svých dvou obsáhlých knih: „De nova Hierosolyma" a „Vera christiana religio seu Theologia novae Ecclesiae" o založení nové církve. Chtěl býti reformátorem, sháněl v Anglii sám stoupence a našel je i v nejvyšších kruzích (Karel XIII). Až do pozdního věku uchoval si mladickou svěžest těla i ducha, osmahlý obličej nejevil nejmenší stopy po bledosti duchaře, vyzírala z něho však prostá, dětská téměř upřímnost. Církev

jeho rozšířila se hlavně ve Švédsku, v Americe a Anglii, kde čítá dnes ještě 50 missijních spolků. V Německu šířil a dále rozváděl učení to Jan Jindřich Jung-Stilling (1740—1817), původně krejčí, potom učitel, oční lékař a professor finančnictví. V 28 letech dal se ještě do studia řečtiny. Roku 1792 napsal své „Výjevy z křesťanské říše duchů" a r. 1793 „Stesk po otčině". jimiž vzbudil v kruzích theosofických nesmírný rozruch. Knihami „Theorie duchosloví" a „Výklad apokylapse" dal podnět ke zvláštní škole Pneumatologů, kteří projednávali spiritismus vědecky. Říkalo se tomu i apokalyptismus.

10. Kolem r. 1750 utvořena filosofická společnost francouzských myslitelů, z níž vyšli 1776 Illuminati v Ingolštatě. Jejich zakladatel Adam Weisshaupt dokazoval, že jsou lidé nadaní vyšší intuicí, dle nichž má zavládnouti svobodné užívání rozumu a úplná volnost, vedoucí k odstranění autority státní i církevní. ale nikoliv revolucí, nýbrž vzděláním. Od zednářův odvrátil se Louis Claude Saint-Martin (1743 až 1803), jemuž se zalíbila theosofie Jakuba Böhme a mysticismus Swedenborgův. Blouznivým vzletem nesou se knihy neznámého toho mudrce („Le philosophe inconnu") jako „Vztahy mezi Bohem a lidmi" (1682) a „Ecce homo — Nový člověk" (1792). Stoupenci jeho Martinisté[1]) patří k moderní theosofické společnosti zednářské.

11. Jak materialismus, tak přepjatý spiritualismus zavrhuje Charles Bonnet (1720—1793), švycarský přírodozpytec a filosof. Učí, že duše bez těla býti nemůže a proto existuje tělo aetherické, jež přetrvává smrt. Mnohem větší vliv měl však Franz Baader (1765 až 1841), lékař, filosof, prof. spekulativní dogmatiky. Chce smířiti moderní filosofii s theologií a k tomu cíli tuto zreformovati. Hájí katolicismus a zároveň obdivuje Böhmea, jehož se v 16 svazcích svých spisů velmi často dovolává. Roku 1838 staví se proti Římu. Bůh se vyvíjí a idea, již měl, uskutečnila se stvořením. Nutnost vtělení, Syn Boží vnáší světlo do tmy t. j. objasňuje věčnou přirozenost Otce. Není mysterií, nýbrž je pouze zahalená pravda, již víra podává a věda vysvětluje. O andělích učil kabbalisticky. I filosof Bedřich Vilém Schelling (1776—1854) převzal mnoho od Baadera do své pantheistické soustavy a posledním obdobím naklonil se k theosofii.

12. Jan Michael Hahn (1758—1849) byl zprvu pietistickým kazatelem, když však počal výklady o svých theosofických visích, byl

[1]) Nazvaní tak spíše dle portugalského žida Martinès Pasqualis, jenž založil lóži v Paříži 1768.

nucen prchnouti do Švycar, kde založil sektu Micheliánů. Pro své bludy uložené v 15 svazcích hledal důkazy z Písma a svých zjevení. Obnovil učení chiliastické s tím toliko rozdílem, že i satanovi dává naději ku spasení. Dánský theolog a biskup Hans Lassen Martensen (1808—1884) znal středověkou mystiku německou i Baadera. Posléze přidržel se filosofie Hegelovy zabíhaje do theosofie.

*

Jménem theosofův označují dějiny filosofie právě tyto myslitele, kteří se odchylují od vládnoucího směru filosofického i tradicionelní theologie. Společný jest jim rys, že zakládají své nazírání na svět a život na přímém, třeba nezřetelném, nebo výstižně nevyjádřitelném sdílení vyšším. Někteří stojí ojediněle, samotni, jiní pokoušejí se získávati stoupence po vzoru „patrona theosofů", myslitele a vzdělávatele císaře Galliena, novoplatonika Plotina (240—270). Založilť dokonce jakýsi druh pohanského kláštera „Platonopolis", kde v askesi žil, nutě se do extasí a filosofuje o nadjsoucnu.

V druhé polovici 19. věku po Baaderovi zaniká jejich jméno, ale krátko. Hlouček okkultistů zmocňuje se ho a obnovuje theosofii jako náboženství, sahaje až ke starým zkazkám mystiky indické. Krátká historie tohoto směru soustřeďuje se ve jménech dvou žen, které byly neunavnými a často šťastnými apoštolkami díla. K této moderní theosofii odnáší se přítomné pojednání.

2. Založení »Společnosti theosofické«.

Dle oslňující legendy, jíž vypravovala hrab. Konstancie Wacht-Meisterová před indickou společností v Kalkutě, byla theosofická církev založena inspirací Kut-Humiho, z mahatmů čili mistrů moudrosti indické. Skutečnost je tato: Sprostředkovatelka prastaré moudrosti — jak sama se nazývá — Helena Petrovna Hahnová narodila se 31. července 1831 v Jekatěrinoslavi jako dcera Petra hrab. Hahna, generála, a byla po matce, roz. Faděvové, spřízněna s předními rody ruské aristokracie. Při druhém dítku matka zemřela a obě sestry, Helena i Věra, byly nuceny měniti zároveň s otcem přečasto bydliště, čímž výchov jejich nesmírně trpěl. Zvláště starší, Helena, nedbala pravidelného vyučování a vydržela déle na kozáckém koni než u knihy, nebo oddávala se o samotě snění a dumání. Tato samostatnost, která zvrhala se znenáhla v urputnost a neústupnost vůči cizím vlivům, a zase neobyčejná po-

volnost vůči vnuknutím vnitřním a vysněným představám, tvoří ustavičný rozpor v jejím životě. Měla dvě zřetelně rozlišené povahy — píše o ní sestra Věra — že by člověk byl hledal dvě bytosti v jednom těle: známkou prvé byla škodolibost, škorpivost a tvrdohlavost, známkou druhé sklon k mystice a metafysice. Psychické poruchy často se dostavující pohnuly příbuzné, že ji nejednou podrobili exorcismu. Nejmenší odpor vyvolával u ní vášnivé výbuchy, které nezřídka končily křečovitým svíjením epileptiků. Proti vůli příbuzných, bez dlouhého rozmýšlení, ba dle některých z nesmyslné sázky, provdala se 17letá Helena r. 1848 za vysokého úředníka značně staršího, jenž byl generálem a místoguvernerem gubernie Erivanské. Manželství s Niceforem Blavatským nebylo šťastné. „Právo manžela“ bylo příčinou bouřlivých výjevů v sotva založené domácnosti a po třech měsících uprchla Blavatská svému choti v přestrojení lodního topiče jako panna, jak vždy i v pozdějších dobách zdůrazňovala. Z Cařihradu prohlásila otci, že se nikdy k muži nevrátí. Aby zapomenula na zklamání, jehož se v manželství dožila, ježto poměr muže a ženy zdál se předrážděné její citlivosti nesnesitelným a nemožným, vrhla se horlivě na spiritismus, jehož počátky již doma byla poznala. Jako dívka dvanáctiletá popsala spousty papíru dle domnělého vnukání jisté zemřelé, která však, jak se ukázalo, žila. Navštívila Řecko a Egypt, kde učinila nezdařený pokus založiti spiritistickou společnost. V Paříži rozpoznal v ní jeden magnetisér výborné medium, ale marně usiloval připoutati ji k výdělkářským svým podnikům. Pobyvši v Londýně octla se na konec v Americe, kterou procestovala, hledajíc tajemství indianského léčení.

(P. d.)

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER. [1]) (Č. d.)

Příčinou tak nesmírného obmezení látky dějepisné byly patrně stížnosti pronesené ve vídenské anketě středoškolské, že právě opakování dějepisu k maturitě působívá abiturientům nejvíce námahy a největší přetížení. Proto také ještě v dodatečném výnose minist. 2. dubna 1908 č. 15.509 starostlivě se připomíná předsedům zkušební komise, aby netrpěli, by zkoušející učitelé zasahovali otázkami na pole dějin všeobecných. Později ovšem ministerstvo samo nahledlo, že nelze se úplně obejíti bez takových otázek a že „při zkoušce z dějin mocnářství Rakousko-uherského jest přihlížeti také k jeho vzájemným vztahům k dějinám ostatních zemí“ (výn. minist. 22. května 1908 č. 15.509).

S tímto vyloučením dějin všeobecných ze zkoušky maturitní nelze nikterak souhlasiti, jak také ono vídenské memorandum prohlašuje a také jiné vážné kritiky důrazně vytýkají. Má-li se při zkoušce maturitní, jak přece v § 20. nového řádu matur. jest ustanoveno, hlavní váha klásti na dosažené všeobecné vzdělání a získanou duševní dospělost, jest nezbytným logickým důsledkem, aby právě onen předmět byl při zkoušce maturitní ponechán, při němž, jak již dříve na svém místě jsme vyložili, vhodnými kombinačními, srovnávacími, přehlednými otázkami,[2]) jež by se měly týkati zvláště také stránky kulturní a hospodářské, lze nejjistěji posouditi duševní dospělost abiturientovu. Neboť něčemu takovému nelze se mechanicky naučiti z paměti, jako různým letopočtům, dějinám válek a různým jiným jednotlivostem. Při tom arci se předpokládá, že dle podobných vyšších hledisk bylo vyučováno, resp. zkoušeno také již na vyšším gymnasiu a zvláště v obou nejvyšších třídách, jakož i že veškera látka dějepisná, přirozeně ovšem jen v nejdůležitějších částech, byla také tímto způsobem, t. j. dle naznačených hledisek — a na to klademe převeliký důraz — v 2. pol. VIII. třídy ve zvláštních hodinách výhradně k tomu určených zopakována. Dějiny řecké a římské se beztoho již opakují v VIII. tř. tímto způsobem.

---

[1]) Oprava: Str. 29. ř. 5. sh. vlož: Hus. Ř. 6. m. zástupcové čti: zástupce.

[2]) Několik takových otázek maturitních uvedl při anketě středoškolské vládní rada Thumser; jsou jistě velmi vhodné, mají však tu vadu, že rozsah jejich jest příliš široký.

Rozumí se, že by musilo býti všemožně postaráno o to, aby zkouška matur. obmezovala se skutečně také jen na hlavní věci z dějin všeobecných, které má znáti každý vzdělanec, a nikdy nezabíhala do přílišných podrobností. Jen za těchto předpokladů bylo by lze právem se nadíti, že zkouška ta nestala by se přetížením abiturientův a že by tito mohli s úplně klidnou myslí vstříc jí hleděti. Že by ovšem toto opakování ke zkoušce i v naznačených mezích a za vedení učitelova vyžadovalo na žácích jisté námahy, rozumí se samo sebou; ale jak o této věci smýšlím, vyložil jsem na svém místě již dříve.

Zvláště důležitým ustanovením v novém řádě maturitním jest, jak se má posuzovati dospělost abiturientů, v §§ 20 a 21. Komise zkušební má podle *celkového dojmu ústní zkoušky*, *podle výsledku písemných prací*, oceňujíc zároveň *semestrální prospěch posledního roku školního* (zasluhovalo většího důrazu!) rokovati a se usnášeti o tom, zda má býti abiturient uznán za dospělého čili nic. Tedy nikoliv o jednotlivých předmětech zkušebních, nýbrž o celkové zkoušce má každý člen komise se vysloviti resp. hlasovati. Při tom má se hlavní váha klásti, jak již dříve bylo pověděno při úvaze o onom důležitém výnose minist. 18. června 1878,[1]) z něhož toto ustanovení většinou bylo převzato, nikoli na jednotlivé vědomosti žákovy, nýbrž jedině a výhradně na *dosažené všeobecné vzdělání*, na *získaný duševní obzor* a na *ono formální vyškolení ducha*, které jest nezbytným předpokladem k vědeckým studiím, jak se konají na škole vysoké. Při hlasování má každý člen komise tolik hlasů, kolik závazných předmětů (vyjímaje tělocvik) zastupuje v VIII. třídě. Pozdějším vysvětlovacím nařízením minist. 13. května 1909 č. 20.071 prohlášeno nepřípustným, aby týž člen komise, kterému náležejí při hlasování dva nebo více hlasův, odevzdal jeden hlas pro dospělost, druhý pro nedospělost, poněvadž úsudek má se vztahovati na zkoušku jako celek. Usnesení, má-li býti abiturient uznán dospělým, děje se buď *všemi hlasy* nebo *většinou hlasů*. Komise může také abiturienta, jehož celková dospělost podle výsledku porady je zjištěna, prohlásiti dospělým i tenkráte, když v jednom předmětě nevyhověl úplně. Patrně má v takovém případě rozhodovati zásada jakési kompensace, s níž možno zcela souhlasiti, předpokládá-li se, že tu slabší výkon v jednom (vlastně jediném) předmětě jest vyvážen dobrým výkonem v předmětě jiném.

---

[1]) Viz »Hlídku« r. 1914 str. 684.

Uvedené předpisy o posuzování zkoušky maturitní jakožto celku a celkové duševní dospělosti abiturientovy — jež ovšem z velké části pocházejí již z r. 1878 — činí vůbec dojem rozhodně příznivý. Přihledneme-li však blíže ke skutečnosti, jak lze prováděti v praxi tyto pěkné zásady, shledáme brzo, že přílišná neurčitost pojmu „celková duševní dospělost" může snadno sváděti ke zcela subjektivním a tudíž nesprávným úsudkům. Kdo chce utvořiti si bezpečný a spolehlivý úsudek o této duševní dospělosti žákově, musí přece jen věnovati bedlivou pozornost výkonům jeho v jednotlivých předmětech, aby pak z nich jako ze složek vytvořil si příslušnou výslednici, celkový to úsudek o jeho dospělosti. V tomto mínění jsme utvrzeni také pozdějším vysvětlovacím nařízením minist. (13. května 1909), dle něhož abiturient, který v jednom předmětě osvědčí rozhodnou nezpůsobilost t. j. dalekosáhlou nevědomost, nemá býti uznán většinou hlasů za dospělého, nýbrž prostě za nedospělého. Podle toho tedy ve skutečnosti přece jest nutno klásti náležitou váhu na vědomosti resp. nevědomost v jednotlivých předmětech, aby se mohlo přesně zjistiti, zda abiturient v některém předmětě jen neúplně vyhověl předepsaným požadavkům či úplně jim nevyhověl! A v tomto posledním případě mají všichni členové komise povinnost podporovati onoho učitele, v jehož předmětě abiturient se osvědčil úplně nedospělým.

Ale na snadě jest námitka: Jak možno však ukládati ostatním členům komise povinnost, aby hlasovali pro nedospělost žákovu, mají-li podle svého názoru přesvědčení, že žák ten toliko neúplně vyhověl v předmětě tom, kdežto celková jeho dospělost zdá se jim prokázanou? Všichni členové mají přece stejné právo hlasovací, a každý má snad povinnost hlasovati tak, jak jemu dle nejlepšího vědomí jeví se celkový výsledek zkoušky při pozorném jejím sledování! A tak může snadno dojíti k nesprávnému rozhodnutí o dospělosti leckterého abiturienta!

Rozhodný pokrok proti dřívějšku jeví se při stanovení dospělosti s vyznamenáním. Před r. 1908 pomáhaly k tomu také známky z předmětů nematuritních (náboženství, přírodopisu a filos. propaedeutiky), a leckterý žák jen na základě zkoušky maturitní nebyl by dosáhl vysvědčení s vyznamenáním. Dle nového řádu maturitního má sice při rozhodování tom spolu padati na váhu také průměrný prospěch žákův v posledním roce školním jakož i ta okolnost, jak žák celkem si vedl za doby studijní. Přece však komise má se přidržovati zásady, že v přední řadě rozhodují výkony při maturitě

samé. Není tedy vyloučeno, jak výslovně se připomíná ve vysvětlovacím nařízení minist. 13. května 1909, že žák, který v posledních třídách a též dříve nebyl s vyznamenáním, přes to na základě povšechně vynikajících výkonů maturitních, jež převyšují požadavky normální, může býti prohlášen při zkoušce té za dospělého s vyznamenáním. A k tomuto prohlášení stačí prostá většina hlasů.

Pouhým důsledkem všeobecného posuzování dospělosti žáků je také nový, příliš všeobecný ráz vysvědčení maturitního, s nímž asi málo lepších abiturientů je spokojeno. Má příliš zjevné nedostatky. Nejhlavnější z nich je, že žák, kterému schází jen malý stupeň k vyznamenání, t. j. který by dle dřívějšího řádu matur. obdržel většinu známek chvalitebných a snad některou dobrou, hází se, abych tak řekl, „do jednoho pytle" se žákem, který by dle starého způsobu dostal většinu známek dostatečných. To je ničení vší zdravé a užitečné ctižádosti, čehož po stránce paedagogické nelze nikterak schvalovati. A přece bylo tak snadno nalézti aspoň pro tuto kategorii abiturientů přiměřený výraz (na př. všemi hlasy dospělý s dobrým prospěchem).

Jiným nedostatkem nynějšího vysvědčení maturitního, třebas podřízenějšího významu, je, že není tam místa pro známky z předmětů nezávazných. Dříve mohl na př. každý abiturient českého gymnasia svou znalost němčiny a vůbec předmětů nezávazných (jako kreslení, těsnopisu, francouzštiny a j.) míti vyznačenu také na vysvědčení maturitním, což mu pro budoucnost jeho mohlo přinášeti různé praktické výhody. Při nynější úpravě vysvědčení matur. je to nemožno. Lze tu ovšem namítnouti, že známky tyto se uvádějí na pololetních a výročních vysvědčeních. Ale jednak jest pro praktickou potřebu a žádoucí přehlednost výhodnější, jsou-li takové známky uvedeny pospolu na vysvědčení maturitním, jednak dávnou zvyklostí přikládala se známkám na maturitním vysvědčení větší váha než na vysvědčení pololetním.

K nedostatkům nynějšího vysvědčení matur. dlužno počítati také odstranění známky z mravů, resp. z chování. Z jaké vážné příčiny došlo vlastně k tomuto odstranění, nesnadno pochopiti. Vždyť vysvědčení matur. má býti přece také jakýmsi „absolutoriem" po ukončení studií středoškolských, a proto celková známka z chování, při níž ovšem nejvíce padá na váhu chování v nejvyšší třídě, je tu právě zcela přirozená. Není-li tu odůvodněna obava, že odstranění té známky z matur. vysvědčení povede nutně u žáků vyšších tříd k jakémusi znevažování významu jejího, a to zvláště u žáků nejvyšší třídy, při

kterých právě by se měla škola varovati všeho, co by mohlo dávati nějaký podnět k lehkomyslnému pojímání přestupků kázeňských neb ke škodlivému uvolnění kázně? Dříve aspoň, před r. 1908, bývali jsme svědky, že oktaváni i při větší volnosti kázeňské, které se podle správné jistě zásady paedagogické — aby se poněkud aspoň napravil známý nedostatek řádu kázeňského, znějícího skoro stejně pro všecky žáky nejrůznějšího věku a stupně — dopřává žákům obou nejvyšších tříd, pokládali většinou za jakýsi požadavek cti, aby na maturitním vysvědčení dosáhli z mravného chování známky nejlepší neb aspoň dobré.[1]) Tento působivý moment nyní odpadá. (O. p.)

[1]) Srv. podobné vývody ve spise Steinwenterově »Paedagogica Austriaca« str. 29.

Posudky.

Dr. Josef Kratochvil, Věda a víra ve filosofii středního věku. Praha 1914. V. Kotrba. Vzdělavací knihovna katolická. Svazek LXI. Stran 96. Cena 1 K.

Problem víry a vědy náleží k nejdůležitějším problemům filosofickým. Není proto divu, že četní filosofové se jím zabývali. Nové dílo Kratochvilovo nás poučuje, jak poměr víry a vědy byl luštěn vynikajícími mysliteli středověkými. Někteří z nich přeceňovali buď víru na úkor vědy a upadli tím do fideismu, jiní zase přeceňovali vědu na úkor víry a dostali se tak do přepjatého racionalismu. Jedině správné cesty střední, jež jak víře tak i vědě dává co jim patří, nepodařilo se všem najít. — Autor začíná mysliteli doby patristické, kterouž dobu k době středověké počítá. V prvním středověkém období přidržovali křesťanští filosofové filosofie Platonovy; teprve v druhém období od dob Gundissalinových došel Aristoteles veliké vážnosti. Anselma z Canterbury vinili mnozí a viní dosud z přepjatého fideismu, ale autor dokazuje, že neprávem. Anselm uznává vzájemnou potřebu vědy a víry. „V rozumovém pochopení a poznání toho, čemu víra učí, vidí sv. Anselm nejvyšší dokonalost myslícího člověka. Rozumově nutno zjistiti skutečnost zjevení a tímto poznáním dospěti k víře. Ba, sv. Anselm jde ještě dále a soudí, že i čiré pravdy věroučné možno rozumově vysvětliti. Obrací tedy svou prvnější větu (credo, ut intelligam) a klade rozum nad víru: intellige, ut credas. Hledí i největší tajemství jako nejsv. Trojice, vzkříšení těla, nutnost spásy rozumově vysvětliti" (str. 24). Dovedně hájí víru před upřílišeným racionalismem a dává jí jinak přednost. — Vrcholu svého dosáhla scholastika v třináctém století a snažila se všemožně starou záhadu vědy a víry světlem rozumu proniknout. Svědčí o neznalosti pravého stavu věci, vytýká-li se křesť. filosofii středověké, že považovala za svou povinnost a to hlavní a jedinou povinnost, obhajovat víru stůj co stůj, a že vlastním záhadám filosofickým se buď vyhýbala nebo že zcela povrchně se jimi zabývala. Skutečnost je v té příčině jiná. Úkolem scholastické filosofie bylo „ladné spořádaní výsledků vědeckých i pravd zjevených. Všecky problemy projednávají se s láskou a největší vážností. Stejně vážně hloubá se o otázkách logiky, metafysiky a theodiceje, jako o záhadách psychologie a kosmologie. Nezanedbává se ani filosofie praktická: ethika a aesthetika" (str. 37). „Chceme-li správně definovati scholastiku, musíme ji nazvati rozumovým vysvětlením přírody a vesmíru z příčin posledních. Jest to velikolepá synthesa, souladný názor na svět a život" (str. 39). Nejpřesnější úvahy o poměru víry a vědy a správné rozluštění tohoto problemu nacházíme u knížete scholastiky — Tomáše Akvinského, jemuž se v díle větší

pozornost než ostatním myslitelům věnuje. „Hloubka myšlenek, bystrost soudu, jemnost distinkce, náplň obsahu, jež všude v jeho spisech nalézáme, zajistily mu čestné místo mezi velikány vědy křesťanské“ (str. 59). Přesně rozlišuje sv. Tomáš mezi obory filosofie a theologie. Tato zabývá se pravdami zjevenými, ona pak pravdami rozumovými, tvrdí opět a opět. Problem Boha je předmětem obou, ale obě vědy si při tom různě vedou. „Filosofie zkoumá bytnost, vlastnosti a poměry věcí — theologie zabývá se jimi, pokud se odnášejí k Bohu; filosofie povznáší se od zkoumání bytnosti, podstatných vlastností a zákonů věcí stvořených až k poznání Boha, což jest posledním cílem vší filosofie — theologie naopak vychází od Boha a vlastností jeho a sestupuje k tvorům, aby na základě zjevení poměr jejich k Tvůrci vypátrala“ (str. 61). „Věda a víra mají různé předměty nebo aspoň různá hlediska na týž předmět“ (str. 63).

O Duns Scotovi najdeme často i ve spisech odborníků veliké nesprávnosti, tak na př. že hlásal dvojí pravdu; něco prý může být v theologii pravdou, ale zároveň ve filosofii nepravdou nebo opačně. Jest hlavně zásluhou františkána P. Parthenia Mingesa, že dokázal nesprávnost názorů, po staletí o Duns Scotovi šířených. Výsledek práce Mingesovy zní: 1. Jest nesprávno, že podle Duns Scota věda a víra mohou si navzájem odporovati, nebo že něco může být filosoficky pravdivo, co theologicky je nepravdivo nebo naopak. 2. Jest nesprávno, že Duns Scot nekladl váhy na soulad mezi vědou a věrou. 3. Jest nesprávno, že Scot neuznával spekulativní theologie. 4 Ta místa, jež obsahují zdánlivě odpor mezi theologií a filosofií, jež zdají se obě odporovati nebo filosofii a spekulativní theologii znehodnocovati, značí ve skutečnosti něco zcela jiného. Značí, že učení katolické v některých bodech nesouhlasí s mnohými názory pohansko-arabských filosofův. 5. Jest nesprávno, že Scot uznává jen pokorné podrobení se autoritě Boží a církve, a že zneuznává vědění přirozené oproti nadpřirozenému. Scot myslí pouze, že mnohé filosofické nebo theologické důkazy některých učenců nejsou dostatečné a přesné (str. 68 a 69).

Dnešní intelligence, a to bohužel i taková, jež má akademické vzdělání, má o scholastice prapodivné názory. Scholastická filosofie byla služkou theologie; scholastikové hádali se jen o titěrnosti jako na př., kolik andělů na špici jehly se může směstnat a jiné. To je vše, co převážná většina akademicky vzdělaných občanů o scholastice ví a proto ji zásadně zamítá. Dílo Kratochvilovo poučí každého nezaujatého, jak mylným názor ten jest a jak vážně problem víry vynikající myslitelé ve středověku projednávali.

Dr. Kratochvil patří k nejplodnějším filosofickým spisovatelům českým, což tím vděčněji uznati třeba, čím víc okolnostmi práce mu znesnadňována. Přejeme i tomuto spisu jeho co nejvíc pozorných čtenářů.

Dr. Heinrich Funke, Philosophie und Weltanschauung. Paderborn. Bonifacius-Druckerei. 1914. Str. 178. Cena 2·64 K.

Žijeme v době neobyčejného shonu a stálého napětí. Nemá-li rovnováha duševní být porušena, třeba modernímu světu vnitřního klidu. Klidu takového lze však jen pravým, uspokojivým názorem světovým dosíci. Temným stínem moderní doby je nedostatek takového názoru. Ani nejnadšenější ctitel moderní kultury neodváží se tvrdit, že nás moderní věda názorem světovým na základech neochvějných spočívajícím obdařila. Ký div, že veliká většina zklamaných po pravdě o světě zrovna dychtí. Spis chce svým dílem naznačiti, jak lze cestou filosofickou pravého názoru se dopracovat. Napřed pojednává o úkolu filosofie vůbec a upozorňuje, že moderní filosofie svou rozháraností úkolu tomu nedostála. Dokud se subjektivismu, individualismu, relativismu bude přidržovat, nelze se od ní v té příčině ničeho nadít. — Bez názoru o světě nelze pevných charakterů vypěstit. Právě v době přítomné máme mnoho bezzásadnosti a bezcharakternosti. „Nedostatek pravého a jasného názoru o světě je hlavní nemocí, jíž moderní svět kulturní trpí“ (str. 41). Úžasná nervosita, která na mnoze i stálou nejistotou, stálým pochybováním bývá zaviněna, je u mnohých, často nejšlechetnějších, následkem nedostatku pravého názoru světového. Důležitou je část, v níž se o vlastnostech pravého názoru pojednává. První a nejdůležitější vlastností názoru o světě jest, aby skutečnosti odpovídal. „Pravda za každou cenu, pravda za všech podmínek, pravda na všechny strany musí pro myslitele filosofického nejdůležitější normou a nezvratným heslem jeho být“ (str. 59). U názorů světových nerozhodují jenom důvody rozumové; člověk není pouhý rozum, nýbrž také vůle a cit. Tyto mají na volbu světového a životního názoru velký, často rozhodující vliv. Stává se, že cit a vůle úsudek objektivní někdy znemožňují, nejvíc v otázkách, v nichž se o význam dalekosáhlý jedná. — Hledání pravdy není pouhým mechanismem rozumovým, nýbrž také mravním činem, hlavně když poznáme, že jsme se dlouho předsudků nám lichotících přidržovali, a že se jich nezbytně musíme vzdát. „Tak charakterisuje se také filosofické myšlení jako mravní čin, když svou tendenci k pravdě věrně sleduje, bez zbloudění v pravo nebo v levo“ (str. 88). — Je předsudkem, praví-li se, že náboženství a filosofie jsou vždy proti sobě a že jiný poměr než nepřátelský není mezi nimi vůbec možný. Zcela správně podotýká se, že pravou filosofií nikdo o pravé náboženství nemůže býti připraven. Ztratil-li studiem filosofie své náboženství, pak buď jeho náboženství nebylo pravým nebo filosofie, k níž se přiklonil, pseudofilosofií. Pravá filosofie nejdůležitější pravdy náboženství rozumově odůvodňuje. Mravní a rozumová zralost, mysl vášní nezkalená je nezbytnou podmínkou, chceme-li studiem filosofie dojít pravdy. Neoprávněné předsudky zatarasí vždy cestu k pravdě životní a svádějí na scestí, což jasně na moderní filosofii vidíme. Proto není moderní filosofií katexochen nýbrž filosofií jednotlivců. Philosophia perennis má v té příčině mnoho předností, jichž v moderní marně hledáme. Avšak scholastická filosofie je také vývoje — ovšem organického schopna.

Dr. Karl Joel, Die philosophische Krisis der Gegenwart. Rektoratsrede. Leipzig. Meiner. 1914. Str. 56.

Filosofie začátkem a koncem minulého století, autorita její té a oné doby, jaký to veliký rozdíl! V bezprostřední době pokantovské byla královnou všech odvětví vědeckých a autorita její byla takořka neomezenou. Ale koncem století minulého dospěla věc tak daleko, že i professor filosofie (Rich. Wahle) jí prorokoval, že zanikne. Krise, v níž se moderní filosofie ocitla, byla veliká a není dosud překonána. Nejen o její obor nýbrž i o její výměr vede se tuhý spor a to mezi filosofy ex professo. Je filosofie synthesí světa nebo jen analysí ducha? Chce nám svět do řeči ducha přeložit nebo se pouze duchem zabývat? Stále víc a víc proniká náhled, že úkolem filosofie jest, aby zbudovala názor o světě. Bez metafysiky nemůže však filosofie tomuto úkolu dostát. Dle spis. pěstovala dosud každá veliká filosofie metafysiku O velikém významu, o nenahraditelnosti metafysiky jest Joël pevně přesvědčen a nazývá ji proto poslední a nejvyšší částí filosofie pro vždy. „Kdo se metafysiky vzdává, vzdává se světového názoru“ (str. 11). Všechny historické doby měly svůj názor o světě buď ve víře, buď v myšlení nebo v obou. Všechna období měla svůj duševní dům, v němž bydlela, ať ho sama vystavěla nebo zdědila“ (str. 14). A dnes? „Nejsme snad duševními kočovníky bez vlastního příbytku a vlasti, roztříštěni bez společnosti a vedení? Nekolísáme bez kormidla a kotvy na rozbouřeném moři poznání“ (str. 15). Rozháranost illustruje nejvíc boj o pojem pravdy. Co je pravda dle intellektualismu, dle pragmatismu a biologismu? Nad zdravým myšlením vítězí vůle, cit nebo obyčejná data smyslová. Hlučný měnivý život pohlcuje zdravé myšlení a s ním i pravdu takovou, na níž vědě jedině záleží. „Proteus je králem této doby“ (str. 23). Dnešní akademické filosofii vytýká spisovatel, že se úkolu svému vyhýbá, když o vlastních potřebách doby přítomné slyšeti nechce. Vší silou se zdůrazňuje, že člověk nároků na světový názor vzdáti se nemůže; jednal by prý proti hlasu svého nitra, jehož zničit nelze. Zklame-li filosofie, pak není divu, že mnohý v pramenech nečistých touhu po pravdě ukojiti se snaží. Zůstává nám dvojí cesta — skepse nebo metafysiky. Vážná věda skepsi co nejrozhodněji zamítá. Joël projevuje radost nad tím, že i „moderní školská filosofie sama — k nové metafysice spěje“ (str. 32). Kategoricky žádá se, aby noetika nutný krok k metafysice udělala. Moderní filosofie prý sobě prospěje, když se noetického idealismu, který autor případně dědičným hříchem moderní filosofie nazývá, co nejspíše zbaví. O náboženství dí, že nás do vyššího života povznáší, a o pantheismu tvrdí, že jím náboženství do písku zabředá. Kant nám prý rozhodně pomoci nemůže a proto souhlasí spis. se slovy Windelbandovými: „Kant verstehen heisst über ihn hinausgehen“ (str. 40). *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Sborník světové poesie. Svazek 121. *Elizabeth Barrett Browning*, Sonety portugalské. Přeložil Antonín Klášterský. Stran 64. Cena 1·20 K. Praha 1914.

Cyklus milostné lyriky, který Alžběta Browningová nazvala „Sonety Portugalskými“ a který obsahuje 44 znělky, kladou Angličané a po nich ostatní literární svět hned vedle proslavených sonetových sbírek Shakespeara a Danta Gabriela Rossetti. O veliké oblibě knížky svědčí četné překlady do všech literatur evropských a jest příznačno, že i u nás dočkal se překlad Klášterského již vydání druhého. Obliba je zcela pochopitelná. Sonety nezakrývají milostného žáru a hoří často plamenem touhy po miláčkovi, ale Alžběta zbavila v nich pozemskou lásku veškeré úzkosti a povznesla ji do oblasti čistoty a cudnosti serafské. Šťastné prolnutí citu náboženského s citem erotickým, jak jej známe z lyriky Dantovy, činí z dílka toho zajímavý objekt i pro kritika katolického.

Alžběta Browningová byla křesťanka. Nesmí nás nikterak mýliti, že hned v prvním verši prvního sonetu vzpomíná bukolického básníka Theokrita a jeho řeckých veršů, že v dalších sonetech najdeme zmínky o Elektře a její popelnici, o Pindarovi, o devíti Musách, o bezrosném asfodelu v podsvětí, o obru Polyfémovi a o strážném bohu moře. Tyto antické živly nevyplňovaly srdce a duši Alžbětinu nutně, naopak, byla to pouze dekorační výplň, pouhý obrazový materiál příměrů a metafor. Básnířka studovala řeckou poesii již od útlého mládí pod dozorem starého hellenisty a byla v ní neobyčejně sčetlá. Na antiku dívala se očima křesťanky, která četla v řeckých originálech také Synesia a Řehoře Nazianského a naplnila duši blahodárně živými prvky děl církevních Otců. Ani v nejhoroucnějších apostrofách lásky nezapomíná její cudná duše na svého Boha. Některé sonety jsou výrazem křesťanské pokory a oddanosti a její víra uschopňuje ji ve chvílích básnické ekstase viděti reje andělů v ráji a bílý Boha trůn. Alžběta přijímá lásku k Robertu Browningovi z rukou Boha Slitovníka, vyznává, že kdyby Bůh řekl „Ne!“, navždy byla by odloučena od miláčka svého, jinak že jich však nic na světě nerozdělí, neboť lásky jejich poklad „Bůh dal nám, vzít jej můž' jen On“.

Alžběta věřila v život posmrtní a její představy o něm byly prosty vlivů mimokřesťanských. Dříve než ještě poznala Roberta, trpěla mnoho v životě, a proto byla myšlenka na smrt její nejzamilovanější. Když však seznala vřelou básníkovu lásku k sobě, uznala: „Nuž, pak je čas, bych přetla sny o smrti pro žití hodnost nižší“ (sonet 23) a v zanícení rozhodla se:

„Když pro lásku se mohou dámy vyšší
svých hodností vzdát, jmění, výsad všech,
já hrobu vzdám se, sladkých Nebes říší
pro zemi, s tebou jeden žití běh.“

Své boly, plynoucí z osobního utrpení, hodnotila Alžběta rovněž křesťansky. Její víra pak nikdy neztratila kouzla dětské naivnosti, její sonety přímo se hemží strážnými anděly, andělskými kůry a družinami světic. Její zjemnělá ruka vybírá si k svým básnickým

obrazům látku z katolické liturgie a jsou to zejména reminiscence na církevní hudbu při slavnostních obřadech, kterými dovede vyjadřovati smutek z oddálení drahého muže.

Pan Klášterský svým překladem „Sonetů portugalských“ obohatil skutečně naši poesii o dílo ryzí a byli bychom mu velmi povděčni, kdyby nám přetlumočil i výběr z poesie druhé veliké pěvkyně období viktoriánského v Anglii, hluboce křesťansky založené Kristiny Rossettiové.

Vilém Bitnar.

Rozhled

Náboženský.

Návštěva Benedikta XV v nemocnici, jíž městu nabídl na ošetření raněných při zemětřesení, zavdala podnět k dalekosáhlým úsudkům o nastávajícím poměru sv. Stolce k italským zákonům garančním: vyšed z Vatikánu, byť i jen asi na 1½ hodiny, přerušil papež po 44 letech dosavadní dobrovolné vězení a skutkem tím prý aspoň v zásadě vzdal se odporu proti jinému „fait accompli“, nastalému tehdy zabráním Říma a území papežského. Jak známo, je zásada o právní platnosti pouhých dokonaných skutečností (facta consummata) v Syllabu Pia IX formálně zavržena, i třeba již a priori předpokládati — i kdyby nešlo o událost politicky tak podřadnou, jakou jest návštěva nemocných — že tímhle způsobem světová ta záležitost řešena býti nemůže a že toho jsou si vědomi na obou stranách, sic že by k tomu kroku jistě nebylo došlo, kdyby k takovým úsudkům měl oprávňovati. Skutečně také zjištěno proti nim ihned, že nemocnice ona jest na půdě Vatikánu a v jeho správě, tak že až na veřejnou cestu, která mezi oběma budovami vede a která při návštěvě byla překročena, papež ani tentokrát Vatikánu neopustil. Neznajíce místností těch, poukázáni jsme ovšem na zprávy novin, které věc takto vylíčují. Že snad v dohledné době k nějaké smírné úpravě záležitostí těch dojde, není vyloučeno, potřeba toho cítí se na obou stranách: ve sboru kardinálském již není přímých účastníkův onoho neblahého převratu, a vládě, která nechce býti podřízená zednářskému velení, nemůže nezáležeti na tom, aby toto někdejší křiklavé bezpráví vleklo se dále, otravujíc a ohromujíc veškeru řádnou správu země. Bez toho jen opravdovému vlastenectví všech čtyr posledních papežů má Italie a Řím zvláště za to děkovati, že nesplácceli stejné stejným a že moci své, i hmotné, nepoužívali proti svým politickým a náboženským odpůrcům, spíše naopak, ačkoli poukázáni na milodary celého světa, při každé příležitosti pamatovali na krajany své. Vatikán se svými uměleckými a slovesnými poklady prohlášen sice za národní majetek italský a bez mezinárodní ochrany by ovšem také byl zabrán, ale každému prostému rozumu, i vlašskému, je snad jasno, že Vatikán bez papeže nebyl by Římu a Italii tím, čím jest — a ani válka neoprávňuje k loupeži památek kulturních. Snad nastávající doba velikých obratů mezistátních přinese i zde žádoucí rozhodnutí.

Za těch okolností by mohlo překvapovati, že právě od toho čeká se zprostředkování míru, který by v mezistátním vztahu sám zprostředkovatele smlouvy a míru potřeboval. Ale psychologa a znalce dějin ani takové paradoxon nezarazí. Národové nejsou vlády, a vlády

nejsou národové — neboť že vlády prostřednictví toho si, aspoň zatím, nepřejí, o tom nelze pochybovati. Jeden lidumilný krok papežův — zda učiněný o vlastní ujmě či na popud cizí, vědí jen diplomaté — zdál se míti naději na úspěch: o výměnu raněných boje neschopných. Naše strana bez výhrady souhlasila, Angličané též, Francie tak na polovici, Rusko prý si to musí napřed promysliti. Zatím tedy nic, a jak by to bylo málo proti míru! Arciť nesmějí se podceňovati obtíže, na něž by provedení návrhu narazilo (vyšetření opravdu neschopných atd.)

V novoroční promluvě zdůraznil Benedikt XV svoji naprostou neutralitu jakožto povinnost rovné lásky a péče náboženské o všechny dítky Církve a poukázal na svůj projev řízený do Belgie, válkou nejvíc postižené (kard. Mercierovi), v němž jednak vítězům doporučoval umírněnost vůči přemoženým, jednak těmto správné počínání vůči vítězům. Nemilý osud stihl pastýřský list kard. Merciera (a málem prý i jeho osobu): byl německou vládou zabaven, zvláště pro odstavec, kde se zmiňuje právě o té ožehavé otázce, jak se chovati naproti nynější (německé) vládě. Našinci nesnadno význam takových projevů v této předrážděné době odhadovati. Ale tolik snad možno říci, že onoho plus, které v belgickém vlastenectví sahá dále než výroky papežské, žádný vítěz v nepřátelské zemi by nestrpěl. Ono endemické sebepřeceňování románského katolictví by po událostech posledních desítiletí přece se mělo poněkud uskromňovati. I Belgii samé, která má teď od nedávna ovšem vládu katolickokonservativní, čte pořádné levity Charlotte Blennerhassett v Hochlandě (ledn. č.) za všechna ta zvěrstva, která páchali zřízenci její na domorodcích v Kongu, o nic lepší, než kterýkoliv otrokář, a s bolestí poznamenává, že ani důvěrník krále Leopolda II, Woeste, neměl ve sněmovním rokování začátkem čce 1903 proti těžkým obžalobám socialistů Vandervelda a Loranda nic než plané omluvy; vše ze samé loyality ke škandálnímu režimu zhýralcovu. Nynější král Albert hleděl napraviti, co pokaženo, ale stíny utýraných černochů nenechají se tak snadno zaplašiti.

Ze smírčích jednání haagských byla kurie, jak známo, vyloučena. Pánové zajisté tu předpokládali, že kdo nemá za sebou miliony vojska, nemá práva rozhodovati o věcech míru! Je to sic absurdní, ale důsledné, jako to shášení světel na nebi à la française aneb obracení na pravověří po russki, o anglické missijní práci ve prospěch nenasytného molocha ani nemluvě. V Italii samé přes mírové snahy stran katolických a socialistických zuří placená i neplacená agitace pro válku, a to protispolkovou, jak se při pohřebních garibaldianských demonstracích v Římě ukázalo; bude hrozné neštěstí abruzského zemětřesení působiti trochu konejšivě? Nejnověji proskakující zprávy o součinnosti Spojených Států s mírovými snahami papežskými opírají se asi o mírumilovné řeči Wilsonovy, podobné oněm, které jsme slýchali před válkou odevšad. I Spojené Státy ostatně mají svůj vroubek v občanské válce mexické, jimi podněcované, kde zuření stoupenců Carranzových vybíjelo se přede vším na katolických kněžích, kostelích a ústavech — jak obyčejně.

Anglické mimořádné poselství, po dvoustoletí [1]) do Říma vypravené (stálého zastoupení nedovoluje anglická ústava) vyvolalo protesty v Anglii samé, protesty oněch kruhův anglikanských asi, které nejsou tak — chytré jak jejich vláda, podceňujíce irské nebezpečí; zlí jazykové dokonce říkají, že válka, verbování a rozběhy k branné povinnosti zaviněny z velké části právě také tím nebezpečím od věčně šálených a týraných katolíkův irských. Kdyby tito v Anglii a v Americe měli více mravní váhy, zajisté by s americkými Němci mnoho k příznivému zakončení války mohli působiti. Takto však jest obávati se, že osud jejich v Anglii zlepšen nebude, dokud utlačovatelé jejich jinak nebudou pokořeni. Anglický zástupce v Římě Irům jistě pomáhati nebude.

Mluví se též o chystaném zastoupení Japonska a Hollandska na dvoře papežském, čímž by nové, „diplomatické" období bylo jaksi vyznačeno; Japonsko ku zmíněné výzvě papežově o výměnu zajatcův odpovědělo zcela zdvořile, připojivši, že bojeneschopných zajatců (německých neb rakouských) v Japonsku vůbec není.

Mylno by však bylo, očekávati pouze od diplomatického spojení nějaké zvláštní výhody pro věc náboženskou. Může jí velice prospěti, ale nepotřebuje, jak vidno z příkladu ruského. Hlavní věcí naproti vládám ostane vždy moc, a jelikož kurie sama o žádnou jinou než duchovní se opírati nemůže, půjde vždy o to, kolik a jakou moc budou míti katolíci v příslušných státech naproti vládám, nejen ve sněmovnách, ale ve veřejném životě vůbec, i ve vědě, v umění atd.

Tu by mnohý vzhledem k nynějším poměrům byl pokoušen zvolati: Tedy přece religio depopulata! Tak totiž označuje známé „proroctví" dobu nynějšího papeže. Ale byly časy, a dosti často, horší, mnohém horší. Co do „proroctví" samého, uznává se ono skoro vůbec za nepravé, ale přes to známá náchylnost člověka vrací se k němu napořád, při každé vhodné i nevhodné příležitosti: kdyby snad přece z nejasných slov dalo se něco uhádnouti! Proroctví ono připisuje se arcib. Malachiášovi v irském Armagh, současníku sv. Bernarda Clairv., ve 12. stol. Velká většina učenců klade je však do r. 1590, kdy měl jím býti vykonán nátlak ve prospěch volby kard. Simoncelli; dle toho je proroctví na zad velice určité, označujíc předešlé papeže zhusta dle jejich rodních neb úředních znaků, do předu však je zcela neurčité, někdy nejapné. Tak právě za nynějšího Benedikta XV poukazují odpůrci na to, že vzor jeho, slavný Benedikt XIV zove se v „proroctví" animal rurale; možno sice do toho vložiti cokoliv, ale první myšlenka při názvu tom vždycky bude jistě ta, jakou asi míváme při

[1]) Začátkem 1687 přibyl k Innocenci XI. (Odescalchi, bývalému rak. důstojníku) hr. Castelmaine ohlásit, že Jakob II. Anglii pokatoličí. Papež, jemuž nepořádný život vyslaneckého páru (manželka byla kdys favoritkou Karla II.) i příkrý způsob Jakobův se protivil, řekl vyslanci přímo: „Král Váš Anglie nepokatoličí a koruny pozbude," což se po dvou letech také stalo.

přezdívce landauer nebo landpomeranč, tedy pravý opak Benedikta XIV, ačkoliv i tomu současní vlaští odpůrci pro rozličné reformy časovým potřebám přiměřené — i on na př. zrušil, jako Pius X, některé svátky — nadávali: doctor in folio, asinus in solio (že jako jest nešikovným papežem, ačkoliv učeným mužem), z čehož viděti, že i ve slušnosti se od té doby daleko pokročilo.

A ještě něco z Říma, méně světoborného. Vatikanský dopisovatel „Reichspost“ (č. 617 m. roku) píše o vánocích římských m. j. toto: „V Aracoeli konán průvod s ozdobeným bambino, cedrovou soškou Jezulátka. Tam začala dnes (25. pros.) dětská kázaní. Děti, dvou- až tříletými počínajíc, vypravují na vysoké kazatelně s milými přirozenými gesty o své lásce k Sacro Bambino.“ Tedy skoro doslovně ex ore infantium... O jiném kostele (San Stefano Rotondo): „Chorál zpívá se přesně dle dekretu Pia X. Bohužel zaniká slavnostní zpěv v jarmarečním hluku... Bez rozpaků cinkají si tu malé i velké děti hliněnými zvonky — zvyk neznámého původu. Současně ozývají se již také pronikavé píšťalky, mající zahnati nepřátele dobrotivé Befany (od Epifania), která děti v Římě obdařuje 6. ledna“ (místo našeho Štědrého večera). To ovšem již není podle dekretů Pia X.

*

Přední podniky Církve na rozšíření víry podávají své výkazy v druhé polovici roku. Z výkazů Propagandy za r. 1913 patrno, že příjmy dosáhly 8,114.983 fr., o 63.000 víc než r. 1912. S radostí se to konstatuje teď při kritických dobách balkanských a napětí v tolika národech. Na prvním místě stojí jako vždy Francie s 3 mil., potom Spoj. Státy s 1,883.000 fr., Německo s 550.000, Elsasy-Lotrinsko s 440.000, Argentina s 300.000, Italie s 270.000, Španělsko s 200.000, Irsko s týmže obnosem, Mexiko se 120.000, Anglie se 100.000, Chile s 95.000 a Rakousko s 60.000. Dle diecesí věnovaly nejvíce Novoyorská (785.341 fr.), Lyonská (448.617) a ještě 4 francouzské přes 100.000 fr.

Dílo sv. Dětství mělo příjmů 4,120.000 fr. První místo zaujímá tu Německo s 1,630.000 fr., Francie dala 870.000, Belgie 490.000, Italie 400.000, Rakousko opět pouze 200.000.

Co do obětavosti, je tedy Francie přes proticírkevní politiku vždy ještě „nejstarší dcerou Církve“.

*

Turecko vypovědělo 70 ruských mnichů z Jerusaléma a jiných míst, jelikož agitovali proti vládě.

Poměr křesťanů k říši turecké zatím zůstává neupraven: pokud jsou poddanými říše turecké, podléhají ovšem domácím zákonům, pokud pak jsou poddanými cizích států, nakládá se s nimi dle práva válečného. Zrušené kapitulace, o kterých tu již jednáno, dávaly cizím vládám právo zakročiti ve prospěch těchto svých poddaných, osob i věcí, kdykoli se jim to potřebným vidělo. Byl to výsledek několika zvláštních politických úmluv, posléze kongresem Berlínským 1878 (13. čce) potvrzených, jakýsi protektorát, jenž měl nátěr náboženský proto, že příslušníci ti ovšem bývali po výtce křesťany.

Vlastní, jaksi náboženský patronát nade všemi katolíky východu měla jen Francie, a to z vůle papežského Stolce; úmluva pro katolíky ony byla i závaznou (dekr. propag. 1742, 1806, 1817, 1848 a 1888), když Rakousko nemajíc potřebného loďstva a také z politických příčin v Italii protektorát svůj čím dál víc omezovalo na země sousední, balkanské. Tento patronát Francii jedině kurií svěřený s oněmi kapitulacemi nesouvisel, tak že ani zrušen nebyl s nimi, nýbrž ustal sám sebou stavem válečným; komu jej kurie svěří anebo vyjedná-li si vše sama s vládou tureckou, závisí docela na ní. Nejpřirozenějším patronem ovšem by bylo Rakousko. Mimochodem podotčeno, má Francie (smlouvou Tiencinskou 1858) také protektorát nade všemi křesťany (i Čiňany!), nejen katolíky, v Číně.

*

Nelsonova výzva u Trafalgaru: To do his duty (konati svou povinost), která nás již v Durdíkově „Karakteru" na Angličanech vůbec tolik oslňovala, dochází pěkného vysvětlení v dramatě The man of destiny, které napsal jejich irský básník Bernard Shaw. Napoleon I tam hovoří: „Angličané tvoří plémě pro sebe. Žádný Angličan nestojí tak nízko, aby si dělal škrupule, žádný tak vysoko, aby byl prost vší tyrannie. Ale každý Angličan rodí se již s jakousi divnou mocí, která jej činí pánem světa. Potřebuje-li nějaké věci, nikdy neřekne, že jí potřebuje. Čeká trpělivě, až mu nevědomky přijde žhavé přesvědčení, že jest jeho mravní a náboženskou povinností, přemoci ty, kterým se dostalo oné věci, jíž on potřebuje. A tu stává se nepřemožitelným. Jako aristokrat, tak i on dělá, co mu libo, a chňape po tom, po čem baží. Jako kramář sleduje své záměry s pílí a onou houževnatostí, která pochází z přísně náboženského(?) přesvědčení a hlubokého citu pro mravní odpovědnost. Co do silného mravního počínání není nikdy na rozpacích. Jakožto velký bojovník za svobodu a národní neodvislost dobývá a podmaňuje si půl světa, a jmenuje to kolonisací. Potřebuje-li nového odbytiště pro své sepsuté manchesterské látky, vyšle missionáře, by domorodce učili Evangeliu. Domorodci missionáře zabijí; tu Angličan sáhne ke zbraním, aby hájil křesťanství. Bojuje prý a vítězí za toto, a podrží odbytiště jakožto odměnu nebes. Háje svá ostrovní pobřeží postaví na palubu lodě kaplana, vztýčí vlajku křížem opatřenou a pluje kraj světa, pále a niče všecko, co mu překáží v námořní nadvládě. Chlubí se, že otrok je svoboden, jakmile vstoupí na půdu britskou, ale prodává děti chuďasů ve věku 6 let na své faktorie, kde nuceny 16 hodin denně pod karabáčem pracovati. Vyvolává revoluce a vyhlašuje pak válku jménem zákona a pořádku. Nic není tak špatného nebo dobrého, čeho by Angličan neudělal, ale nikdy neshledá se, že by jednal nepravě. On dělá všecko ze zásady. On bojuje s vámi z vlastenecké zásady; on olupuje vás z obchodnické zásady; on podmaňuje vás ze zásady zachovati říši; on utlačuje vás ze zásady velkoduší; on svrhuje svého krále ze zásady loyality a stíná svého krále ze zásady republikanské. Heslem jeho je vždy povinnost a on nezapomíná nikdy, že ztracen jest národ, jenž by připouštěl, že

povinnosti jeho jsou mimo jeho zájmy.“ (N. Fr. Presse 17. l. 1915, která před nedávnem silno „angličila“!).

*

Dr. Foerster píše v mnichovské revui „Kunstwart“ o pověrečných modlitbách v době války. Vynořilo se jich nyní nesmírně mnoho ve všech jazycích, takže možno je opravdu nazvati „společným statkem celého křesťanstva“. U ruského vojáka vedle svatého obrázku najde se často zvláštní pověrečný „nebeský ochranný list“, a na témže bojišti kolikrát leží podle sebe Němec, Francouz, Angličan, Belgičan, a všichni, ať jsou jakéhokoli vyznání, mají na svých prsou stejný „ochranný list“. Pamětihodná internacionální jednota ducha uprostřed boje!

Vyličiv dějiny pověrečných modliteb, připomíná Foerster i u nás katolíků jistě známou zkušenost, že v evangelickém Německu nejsou tyto pověry podporovány a šířeny tolik lidmi nábožensky a církevně uvědomělými, jako spíše takovými, kteří jinak s církví a křesťanstvím nemají mnoho co činiti, ale přece nemohou zamítnouti takový malý ochranný prostředek „pro všechny případy“.

Doporučuje pak přemáhati pověru ne pouze zakazováním, způsobem negativním, ale tím, že náboženské potřebě, jež tu jest, dá se něco lepšího. „Válka obnovila živé náboženství. Mnohé, co jsme v naboženských bojích poslední doby pokládali za velice významné, objevuje se nám nyní jako náboženská hračka. Různé „luxusní názory“, jež náležely k nové modě našeho duchovního života, ustupují zcela samy sebou. Plné kostely všude, tak jako svědectví o silné důvěře v Boha v listech našich bojovníků jeví se nám ne jako náboženská „vlna úzkosti“, již válka s sebou přináší a zase odnáší, nýbrž jako probuzení zdravé náboženské potřeby, jež byla uspána sytostí dlouhého míru.“

Francie prý opět omezila bohoslužby pro vojsko. Za to dává vláda veřejně vyvěšovati „proroctví“ pověstné madame de Thêbes, Francii ovšem příznivá. Zmíněná těsná souvislost mezi nevěrou a pověrou se i tu znova dosvědčuje.

*

O poměru stoiků, zvláště Epikteta, jehož myšlenky i do češtiny přeloženy, k Novému Zákonu a křesťanství, jedná obšírně znalec stoicismu Ad. Bonhöffer; jeho dílo i s katolické strany se chválí, až na to, že stoicismus na úkor křesťanství přeceňuje. B. dokazuje, že ani N. Z. na Epiktetu ani Epiktet na N. Z. není závislý; prvnímu pohledu nápadné podobnosti výrazův a myšlenek, zvláště Pavlových, ukazují se po zevrubnějším ohledání zcela nahodilými, obsahujíce na mnoze různý, ba i protivný význam, čímž ovšem není vyloučen povšechný vliv hellenismu vůbec na jmenovaného apoštola, v prostředí jeho vyrostlého.

Co B. za přednosti stoicismu uvádí, optimismus, soběstačnost (autarkii), lhostejnost (apathii) atd., souvisí ovšem s jeho ideály o životě na zdejšek omezeném. „Křesťanství jest přirozenější co do ethických

a společenských neboli sympathických citů, stoicismus jest přirozenější, hledíme-li na city smyslné a esthetické" — der Stoiker weiß der Welt weit mehr Reiz abzugewinnen als der Christ, praví B., uznávaje, že zdůvodnění křesťanské (v lásce k Bohu) a jeho láska bližerská, cit lítosti a pod. staví křesťanství mnohem výše; zrušení otroctví a jiných společenských převratů nemohlo prohlásiti, jelikož mu přímo šlo především o vniterné povznesení a zušlechtění jednotlivce, nikoliv o zevnější zařízení — ta měla se vytvářiti z obnoveného nitra.

Zajímavo jest, že katolický jeden kritik (V. Weber) vzhledem k mravnímu úpadku doby vítá u bezvěrců i bedlivější, ale poctivé studium stoicismu jakožto chvalný pokrok z mravní bezuzdnosti, jenž jistě by pak vedl ještě výše, k celé pravdě.

Podobně spisek Dr. P. Heinische o poměru řecké filosofie a S. Zákoně zabývá se otázkou, zda spis. Knihy Moudrosti hlavní body, jako ideu jediného Boha, učení o Moudrosti o prozřetelnosti boží, o hmotě, o poměru jejím k duši, o životě záhrobním, o preexistenci duše, hlavně však zásady mravoučné přejal z řecké filosofie. Není žádné pochyby, že autor vzdělání hellenistické skutečně měl. Filo, židovský theosof, tvrdí, že Boha můžeme správně jediným výrazem definovat — „jsoucím". Totéž se praví v knize Moudrosti. Ale přece je mezi oběma rozdíl. Filonovi je Bůh bytím beze všech vlastností, kniha Moudrosti však Bohu vlastností neupírá. Filo souhlasí s Platonem v dualismu; hmota je mu svou podstatou zlá, v knize biblické však tomu tak není. Dle Eichhorna probleskuje prý na některých místech „Knihy Moudrosti" pantheistický názor, ze spisů stoických přejatý. Logos stoický a Moudrost hagiografova se prý úplně kryje. Ve skutečnosti však nelze podstatného rozdílu mezi těmito pojmy přehlédnout. Stoikům byl Logos něčím tělesným. Převážné většině stoiků byly pojmy svět, božstvo, logos — svou podstatou totožny. Autor knihy biblické je tohoto učení dalek. Hagiograf užívá sice různých výrazů, obvyklých u stoických myslitelů, ale tímto zevnějším rouchem slovním odívá jiné myšlenky. Prozřetelnost, o níž se v biblické knize píše, a stoický determinism se nijak srovnat nedají. Nezměnitelnému fatu je každý dle stoiků podroben; ani božstvo není z toho vyňato. V té příčině je rozdíl příliš jasným. I v učení o životě záhrobním je patrný rozdíl. Pravdu má spisovatel, když píše: „Kdo po poučení o osudu po smrti toužil a útěchy potřebným byl, neobrátil se na filosofy, nýbrž dal se do mysterií zasvětit, které svým zasvěcencům věčné štěstí slibovaly..., nebo obracel se k náboženstvím orientalním". Mysteriemi neukládal se nikomu boj o mravní čistotu. Pokud se týče učení stoikův o nesmrtelnosti duše, jest jisto, že ji hlásal jen stoik Posidonius († 51. před K.), ale nevíme, zda názor tento se rozšířil. Autor zdůrazňuje, že ani spekulace Platonova ani vývody toho kterého myslitele antického nebyly kořenem, z něhož idea osobní nesmrtelnosti a odplaty na věčnosti by vyrostla. — Filo snažil se myšlenky řecké filosofie s židovskou věrou spojit. Ale pokus dopadl tak nešťastně, že důležité pravdy židovského náboženství se mu tím ztratily nebo přeonačily.

„Hagiograf však stojí úplně na půdě židovské. Nezastává se ani přísného dualismu mezi Bohem a světem jako Plato a Filo, ani se jeho pojem o Bohu a jeho ponětí o Božské Moudrosti nepřibližuje stoickému pantheismu; je toho dalek, aby učil věčnosti hmoty, aby spojení duše s tělem jako zlo pojímal a přísnou askesi žádal.“ Jádro knihy biblické není ovocem řeckého ducha.

*

Známá modlitba Memorare nazývá se obyčejně modlitbou sv. Bernarda, opata Clairvauxského, učitele Církve. Někteří badatelé připisovali ji však knězi Klaudiu Bernardovi, známému ve Francii pode jménem „otce Bernarda“ nebo „chudého kněze“ (1588—1641). Jest na jisto postaveno, že byl jejím horlivým šiřitelem, ale nikoli skladatelem, neboť dle jistého rukopisu nalezeného v Heidelberce z konce XV. století, byla již tehdy známa a bývala již v modlitebních knihách z XV. a XVI. století. E. Vacandard, nejlepší znalec života sv. Bernarda, opata, poznamenává: Modlitba „Memorare“ byla složena až po jeho smrti, ale z jeho vlastních vět obsažených ve čtvrté řeči o „Nanebevzetí“ a z řeči v oktávě téhož svátku.

Vědecký a umělecký.

Nedůslednost u myslitelů bývá hlavní závadou poznání a doznání pravdy. Kant má zajisté pravdu, když píše, že přední povinností myslitelovou jest, aby byl důsledným, ale má také pravdu, když v téže větě zdůrazňuje, že této povinnosti velmi zřídka kdo dostojí. (Kritik der prakt. Vernunft.) Dokladem jsou mu v té příčině starořecké školy filosofické. Kant mluví dokonce o „koaličním systemu“ zásad, jež si odporují, systemu „plném nepoctivosti a plýtkosti“ a soudí o něm, že byl uměle vymyšlen, aby se veřejnosti zalíbil, a ta spokojí se prý, ví li o všem něco, i kdyby to celkem nebylo vlastně nic. (Tamt.) Schopenhauer, mluvě o nejnemotornějších sofismatech ethiky Spinozovy, kterou jako „velmi špatnou“ zavrhuje, podotýká: „Jako v hudbě falešné tóny mnohem více urážejí nežli špatný hlas, tak ve filosofii nedůslednosti, nepravé důsledky urážejí víc než nepravé principie“ (Einleitung in die Philosophie.)

Známý předseda monistického svazu Ostwald, chemik, chlubil se, že překonal materialismus. Dvěma spisy „Die Überwindung des wissenschaftlichen Materialismus“ (1895) a „Vorlesungen über Naturphilosophie“ (1901) snaží se věc dokázat. V prvním spise — je to řeč, kterou na přírodovědeckém sjezdě v Lübecku r. 1895 měl — praví na 21. str., že po stránce vědecké je nad materialismem rozsudek vyřčen. Hmoty prý není, jsou prý jen energie. Ale že nepřátelství Ostwaldovo vůči materialismu není upřímným, lze z jiného spisu jeho zcela jasně poznati. V díle „Monistische Sonntagspredigten. Erste Serie“ 181. str. píše týž Ostwald takto: „Jest přece celkovým výsledkem vědy, že duch je funkcí těla.“ V jednom díle se praví, že není hmoty, hmota že je „Gedankending“ a v jiném opak toho.

Wigand, odpůrce descendenční theorie, sdělil Darwinovi, že mu své dílo pošle, ale zamlčel tendenci jeho. Darwin odpověděl Wigandovi, že dílo bedlivě prostuduje. Jak svým slovům dostál, lze z toho poznat, že na vážné námitky proti descendenční theorii vůbec nereagoval a v dalších vydáních svého hlavního díla „Vznik druhů“ na ně vůbec neodpovídá. Zdá se, že původce descendenční theorie mnohým věcem, jež proti němu svědčily, úmyslně se vyhýbal ano že se jich dokonce i bál. Jeho vlastní slova to potvrzují. R. 1871 psal známému přírodozpytci Wallace-ovi, že chce o jeho námitkách proti svým názorům uvažovati, k tomu připojuje významná slova: „Obávám se, že poslední (totiž jeho vlastní názory) v mém duchu skoro stereotypními se staly.“ Jednání takové připomíná bázeň jednoho astronoma, který se dalekohledem bál zkoumat hvězdné nebe, aby nepřišel na trabanty jedné oběžnice, které do jeho theorie se nehodily, nebo počínání jednoho filosofa-idealisty, který, když mu byl nový, do jeho soustavy nijak se nehodící objev sdělen, věc jednoduše zásadně popřel, a když mu bylo

řečeno, že popíráním si pranic nepomůže, objev že je nepopíratelným faktem, klidně odpověděl: „Tím hůře pro takové faktum.“

Dle Kantovy theorie poznání neřídíme se věcmi mimo nás, nýbrž věci řídí se vlastně dle nás. Geyser k tomu podotýká: „Důsledně nemohlo by čtení knihy nikdy být poučením spisovatelem jejím, nýbrž vlastním prvním tvořením čtených myšlenek, žádným jich následujícím uvažováním (Nachdenken derselben), ale to bych nazval vrcholem absurdity“ (Naturerkenntnis und Kausalgesetz. Münster 1906, 34. str.) Zkušeností dle Kanta je přece to, co do smyslových dojmů sami vkládáme.

Dr. Fr. Krejčí píše o materialismu: „Následky nesprávného stanoviska objevily se na neprospěch materialismu v ethice nejzřetelněji. Ethika jest zkušebním kamenem každého filosofického systemu, každého pomyslu, který se činí základem názoru na svět. Ethikou poznává se cena filosofie pro život. . . . Důsledek materialismu v ethickém ohledu jest nejegoističtější egoism, a co to znamená pro společenskou mravnost, pro ráz veřejného mínění, pro soužití, netřeba podotýkati. Jest to boj všech proti všem přenesený na poměr inteligentních lidí, sankce snahy plynoucí ze hrubého pudu sebezachování, býti šťastným na úkor jiných, sankce despotismu, práva silnějšího, evangelium vášně a požitkářství činící slepým pro celek, pro blaho jiných, evangelium křivdy a msty. Mravní cit odmítá důsledky materialismus a tím celou materialistickou filosofii. — Materialisté chtějíce ujíti výtkám s ethického stanoviska činěným jejich systemu, musí být nedůslednými. Tím ovšem dokumentují slabost svoji sami. Avšak neváhám se stanoviska mravnostního říci, že slouží to materialistům německým, o nichž jednáme, ke cti, že dovedli v této příčině být nedůslednými.“ (O filosofii přítomnosti. Praha 1904, 41. a 42. str.)

Prapodivná to věc! Dle přesvědčení všech soudných lidí každému filosofickému spisovateli mělo by býti ke cti, jest-li důsledným, třeba až do krajnosti; dle Krejčího však slouží německým materialistům ke cti, že byli nedůslednými!

Týž Krejčí, který r. 1904 ethiku, plynoucí zcela důsledně z materialismu, co nejdůrazněji odsoudil, psal r. 1900 (Česká Mysl, str. 257) o téže věci jinak: „Ethické zásady proskribovaných materialistů nejsou konsekvence jejich názorů metafysických čili oni nepřijali konsekvence názoru těch za základ ethiky a jest to jenom pohodlným prostředkem potírati jejich učení konsekvencemi těmito.“ Co spisovateli r. 1900 bylo pohodlným prostředkem k potírání materialismu, bylo mu několik let později prostředkem vhodným. Haecklovu systemu vytýká Krejčí „neurčitost, nejasnost a nedůslednost“ (O filosofii přítomnosti. 225 str.), Paulsenovi, který s palčivým studem, jak se sám vyjádřil, Haecklovy „Světové Záhady“ četl, a Külpe-ovi, který o „holé ignoranci“ Haecklově ve věcech filosofických mluví, vytýká Krejčí nespravedlivé rozhořčení. (Tamt. 226.) Prapodivnou je ihned další věta: „Pro postup poznání v širších vrstvách vykonal Haeckel svými hyperbolami filosofickými víc než tak mnohý z jeho

odpůrců.“ Filosofickými hyperbolami, správně řečeno holými výmysly, jimiž se dílo Haecklovo zrovna hemží, vykonal Haeckel opravdu mnoho pro upevnění vlády tmy, jenom že soudný kritik si řekne: „Toť smutný úkaz doby přítomné, že dílo Haecklovo je mnohým lidem evangeliem, jemuž se slepě věří!“

Krejčí, stoupenec pantheismu, praví, že pantheistické náboženství s materialismem by se srovnati dovedlo (Tamt. 448.) Směle můžeme k tomu připojit, že se vlastně pantheismus se všemi sebe horšími absurdnostmi může spřátelit. Nepřátelství Krejčího vůči materialismu není upřímným, což i z dalšího poznati lze. V „České Mysli“ roku 1912 (269 str.) čteme úsudek Krejčího: „Pořádacím, jednotícím činitelem všeho duševního dění je organismus tělesný, ježto je nositelem všech reakcí.“ Co dělí Krejčího, nepřítele materialismu, od materialismu? Nic!

Nadšený chvalozpěv pěje Krejčí na filosofa nadčlověka, jehož filosofii nazývá životodárnou; dáváť prý smysl životu, „aby stál za prožití, taková filosofie je ziskem pro lidstvo a její původce“ (Tamt. 351.) Několik let před tím chválil Krejčí tuto filosofii v České Mysli 1900 (416 str.), ale vedle chvály jeho máme tam ještě jiná pozoruhodná slova: Němcům zemřel nejvýznamnější filosof (Nietzsche) přítomnosti, zároveň nejněmečtější, třeba že nebyl Nietzsche vlastencem velkoněmeckým à la novokantisti anebo Wagner, tak že Grimm o něm napsal: zřekl se svého národa, a tudíž nemusí se ho zříkati národ. Avšak to hrdé sebevědomí zmohutnělého národa, které na rozdíl od jiných rovněž mocných národů bezohledně dává pocítiti slabším svou převahu, v Nietzschově morálce pánů došlo filosofického výrazu, a Zarathustrovo: Seid hart — buďte tvrdi, napsali na prapor svůj představitelé Germanie po celém světě.“ Toť opravdu životodárná filosofie, jež dává smysl životu a je ziskem pro lidstvo!

U filosofa nadčlověka nelze nijak o důslednosti mluviti. Nietzsche praví o sobě: „Dvakrát jsem se přežil“ „Nemám daru, býti věrným“ „Mein ganzes Bisher bröckelt mir ab.“ Falckenberg mluvě o neklidném duchu Nietzscheově, který rychlou změnou od zbožňování k nenávisti a opovrhování přecházel, přirovnává ho k ženě, která skoro rok co rok s novým ideálem uteče.

O Schopenhauerovi praví Krejčí, že patří přítomnosti, ačkoliv už před půl stoletím zemřel; idee jeho prý žijí v nynějším směru idealistickém a princip jeho metafysiky je „přijat od filosofů, o nichž je patrno, že budou dlouho mít vliv na myšlení svého okolí.“ (O fil. přít. 439.) Málo který filosof je tak nedůsledným, jako filosof pessimismu. Objektivní svět je mu pouhou představou, — toť nejkrajnější idealismus; ale Schopenhauer nezůstává tomuto názoru věren; tvrzením, že myšlení je funkcí mozku, upadá do hrubého materialismu. Falckenberg nazývá proto system Schopenhauerův „bohatým na nedůslednosti“ a praví o R. Haymovi, že není dalek pravdy (hat nicht so Unrecht), když nazývá filosofii Schopenhauerovu „duchaplným, překvapujícími změnami bavícím románem.“

Břitce odsoudil moderní filosof francouzský Fouillée system Schopenhauerův. Píšeť: „Nesouvislá směs bludů a pravd, vědeckých fakt a ontologických sofismat, nakupené nejasnosti, z nichž chvílemi vyrážejí světla jako z mraku blesk, deklamace spojená s algebrou, pověra spřežená s nevěrou, somnambulism, točící se stoly a klepající duchové, což vše Schopenhauer připouští vedle noumenalní svobody a předurčení .... uprostřed pak transcendentních abstrakcí fantastické vzlety obrazivosti jako v nějaké Hoffmannově povídce, rej bizarrních ideí koňmo na formulkách; taková je filosofie německého pessimismu; Goethe byl by ji mohl nazvat sabbatem metafysiky.“ (Kritika mravních soustav naší doby, str. 362.) Toť úsudek moderního myslitele o filosofii Hartmannově. Doba, jíž by Schopenhauer byl vůdcem v myšlení, byla by dobou úpadku.

Spor mezi Krejčím a Marešem je celkem dosti znám. Krejčí vytýkal Marešovi, že jeho kompetence ve filosofii neuznává. „Uznal by protestantský theolog katolického theologa za kompetentního soudce nad svým učením? mohamedán budhistického kněze? Prof. Mareš dovede si vysvětliti, proč by ho neuznal. A z té příčiny neuznávám ho za kompetentního soudce nad filosofií mou.“ (Č. Mysl 1912, 277.) Krejčí rozhorluje se nad tím, že Mareš, prý neodborník, na podstatné vady jeho filosofie upozornil. Ale týž Krejčí osobuje si právo i v jiných oborech, hlavně v theologii rozhodovat. Tak n. p. dekretuje: „Kdo věří, nemůže vlastně filosofovati; filosofie jest mu zbytečná ...“ „Pevná víra vylučuje filosofování ...“ „Kdyby věřili všichni lidé, nebylo by filosofie.“ (Č. Mysl 1900, 93.) Augustin, Tomáš, Leibniz, Descartes, Baco Verulamský atd. věřili, ergo nebyli filosofy, ovšem dle logiky Krejčího, jež tu tak ledabyle zaměňuje zcela různé věci. Pravdu má Kant, že důslednosti nezbytně třeba a že ji zřídka nalézáme. *Dr. J. V.*

*

Nová formule mravního zákona zní: „Každá osoba jako taková má stejnou hodnotu s každou jinou“ (Nelson). Toť prý zcela bezpečný, přirozený, rozumový základ ethiky a mravnosti. Požadavky takového prý jsou: Mravní poznání jest poznáním praktickým. Hledaný zákon musí tedy býti zákonem hodnoty. — Poznání to jest poznáním rozumovým. Hledaný zákon nesmí tedy obsahovati pojmů zkusných. — Jest poznáním diskursivním. Musí tedy býti možno, aby zákon ten a priori nechal se uvésti v pojmy. — Poznání to nevyplývá z reflexe, nýbrž jest poznáním bezprostředním. Hledaný zákon musí tedy býti synthetický. — Poznání mravní má formu rozkaznou (imperativní). Hledaný zákon musí tedy býti zákonem činů. Všem těmto požadavkům pak prý vyhovuje ona formulace. „Jednej tak, abys k tomu svému činu mohl přivoliti i tehdy, kdyby zájmy osob jím dotčených byly také tvými,“ zní dle něho nový kategorický imperativ. Povinností k sobě prý není: buďto jsou to povinnosti nepřímo k jiným (na př. hleď si svého zdraví, abys mohl jiným sloužiti) anebo jsou pouhým ideálem.

Zákon ten jakožto zákon základní důkazu nepřipouští, ale ani nepotřebuje: vychází prý z mravního citu a z jeho nároku na objektivnost a závaznost. Cit ten není samozřejmý, ale přemýšlením se obsah jeho přímo objasňuje a prokazuje. Má na zřeteli zájem osoby (neb osobnosti, ku kterým čítají se i zvířata, aspoň prý vyšší!), a to tak, jak by osoba ta jsouc si ho vědoma jej cenila a zastávala.

Slovo má teď kritika, která především asi poukáže na nedostatečný podklad v neurčitém, nejasném citu, třebas — dle předpokladu Nelsonova — rozumová činnost jej vytříbila a z původní jaksi jen záporné podstaty jeho sestrojila skladný imperativ; zdali však závazný? a dosti silný?

*

Z četných pokusů psychologických, které se dějí v laboratořích, poměrně málokterý značí nějaký skutečný a zajištěný pokrok, ale ars est longa a každý příspěveček má nějakou cenu ve studiu a hledání pravdy. Publikací arciť přibývá do nekonečna, tak že i specialista má co dělati, by je všechny stopoval.

Štyrskohradecký prof. V. Benussi zkoumal průběh dýchání při lži. Pozorující znalci, kteří se arciť v polovici případů zmýlili, přece nalezli, že doba vdechu před (lživou) výpovědí je delší než po ní. Svědčí to o napjatější pozornosti a jakémsi nelibém rozechvění. Poměr ten nezměnil se ani, když zkoušená osoba snažila se dech schválně říditi, aby zrádné známky zatajila. Pozoruhodno při pokuse tom ještě jest, že nepůsobily tu žádné mravní ohledy, neboť nešlo o výpovědi nějak závazné; pro lháře ze zvyku, kteří takových ohledů také neznají, jest pokus jistě příznačný (svědectví, falešní hráči atd.) U osob, které si ze lži něco dělají, byl by rozruch ještě silnější.

Právnický spolek vídenský „uspořádal" po příslušné přednášce dopodrobna domluvenou hádku a na ní založené dvojí přelíčení o vzájemné žalobě; jedno řídili právníci, druhé neprávníci. Výpovědi při nich, jak obyčejně, neshodovaly se docela s pří samou, zbarveny jsouce žalobou; ale ani popisy (rekonstrukce) její podané obojími soudci. Celkem bylo pozorovati snahu po zostření a po zdůraznění vinnosti, zvlášť ovšem u soudu právnického, který právní stránku zřetelněji vyzdvihoval.

*

Objeviteli zákona o rozprostraňování plynův ohříváním jmenováni dosud Mariotte, Boyle, Charles, Dalton a Gay-Lussac. Icilio Guareschi prokázal však vloni, že vlastním objevitelem jest Volta, který již r. 1793 uveřejnil svou práci Della uniforme dilatazione dell'aria atd. (v Brugnatelliho Annali di Chimica). Dalton uveřejnil svou práci teprve 1801 a Gay-Lussac 1802. Slušno tedy onen zákon nazývati Voltovým, a rok objevení jest 1792.

*

Klíčivost semen je dle novějších zkoumání poměrně dosti krátká. Některé druhy si ji zachovají i po několik desítiletí, některé ji pozbývají záhy. Mnoho záleží na okolnostech vnějších — vnitemé

podmínky nejsou dosud známy, třeba se některé uváděly (na př. rozpustnost aleuronových jader v semenech a j.)

Do nedávna psalo se, že pšenice nalezená ve staroegyptských pohřebištích i teď ještě vyklíčila. Pozornějším šetřením ukázalo se, že to není pravda, a nutno i tento doklad z obranné literatury vymýtiti.

*

O jazyku francouzském doma i v cizině pronesl loni v Akademii zprávu akademik René Doumic u příležitosti, kdy byla stanovena cena za „služby prokázané jazyku francouzskému v cizině“. Jisto jest, že se proti němu velmi bojuje: na východě vlaštinou, v Elsasích, Belgii a Švycarsku němčinou, v Kanadě angličinou a že nejeví takové expansivnosti jako jiné světové jazyky. Spolek trvající přes 50 let pode jménem „Alliance française“ má v celém světě odbočky, podporuje školy, pořádá prázdninové kursy v Paříži pro cizince, kteří potom šíří známost francouzštiny. Spisovatel Brieux, jenž studoval rozvoj její v Indii, Japonsku a Číně, vzdává chválu Jesuitům, kteří blízko Šangbaje shromáždili opuštěné Číňany, postavili pro ně celé město, a to město křesťanské a francouzské. Ve školách Manitobských v Kanadě zakázala vláda anglická vyučovati frančině. Zachránili ji katol. biskupové. Tam právě viděti rozdíl mezi školami řeči státní a řeči trpěné. Anglické školy jsou nákladné budovy, vybavené co nejskvěleji k „přepychovému výchovu“ dítěte anglického. Skromničce krčí se vedle nich školy francouzské a skrovný je plat učitelstva v nich proti tučným příjmům učitele anglického. Za to v Chile byla nedávno zavedena frančina jako úřední jazyk fakult medicinských a postavena na roveň státní španělštině. I při zkouškách volno užívati obojího jazyka. Ustavičné spory „yankee-mexické“ jsou zároveň výrazem úporného boje „anglo-latinského“ v Americe, ježto v celém Novém světě nepřestala býti francouzština jazykem lepší společnosti a studií, vyjma Spojené Státy a dílem i Kanadu. Studující dějepisu, mediciny, filosofie užívají knih francouzských.

Zatím ve Francii někteří „průkopníci pokroku“ (avant-coureurs du progrès), universitní to profesoři, vychvalují filosofii německou a chtějí udomácniti ve své vlasti Kanta a Haeckela.

Jak bude po válce na východě, nesnadno určiti. Již nyní si vlastenci francouzští stěžovali do úpadku vlivu francouzského co do politiky a obchodu. Bezhlavé jednání zednářských vůdců republiky, která doma bije, co v cizině hladí, jistě tu mnoho zavinilo, ale jazyku samému tam zatím neuškodilo, jak dosvědčují cestovatelé i obchodníci.

Je známo, že frančina, a nikoliv angličina je nejrozšířenějším jazykem v Egyptě i v říši otomanské, nebo lépe řečeno, druhým zemským jazykem. Když byl ustaven první parlament turecký r. 1909, byli mnozí poslanci z dalekého Kurdistanu nebo Arabie, kteří turecky rozuměli pramálo. Jeden z nich prohodil do opravdy: „Abychom tak mluvili francouzsky! Rozuměli bychom snad lépe.“ Toto rozšíření jazyka francouzského nedatuje se od válek křižáckých, jak by někdo myslel. V prvé půli XIX. století byla vlaština panujícím jazykem

a teprv od Krimské války, zvlášť po porážce 1870 nabyla vrchu francouzština. Památkou středověku byla v XVII. a XVIII. století sokyně vlaštiny — provensalština. Tehdy byl obchod s Východem takořka monopolem marseillským. Provensalští a katalonští kupci šířili svá nářečí. Franc. cestovatel a botanik Tournefort, předchůdce Linnéův (1656—1708), navštívil kdysi na ostrovech řeckých konsula francouzského, který nemluvil ani francouzsky, nýbrž pouze provensalsky. Němci posud se svou světovou řečí málo na východě docílili. Před zavedením ústavy v Turecku báli se, že jich obchodní i politický vliv vezme za své, i založili v Cařihradě německý list, „aby Turci poznali a obdivovali velikost říše německé a moc jejího císaře“. Ale noviny ty četli pouze turečtí Němci. Teprve když vydavatel zmoudřel a vedlejší sloupec určil francouzskému překladu německých článků, kupovali časopis Turci a četli sloupce francouzské.

Německý podnik, dráha Bagdadská, nemůže užívati němčiny, ale úřední řečí v písmě i slovu je frančina. Nelze jinak, nebo jest to řeč obecenstva. Němci učí se pilně frančině a nedávno bylo určeno vyučovati jí v některých školách obecných ve Frankfurtě. Referent poznamená á: „Někteří duchové zvrácení tvrdí, že jest nutno jich následovati a učiti u nás německy i dělníky... Ne a zase ne! Oni naší řeči potřebují, my s jejich řečí nevíme co začíti. Nejsme proti pěstování cizích jazyků, tedy i němčiny, bez níž se vědcové, státníci neobejdou. Ale průmyslníci, obchodníci z ní nemají ničeho, neboť mimo Německo neexistuje. My volme angličinu a španělštinu k studiu, které jsou mimo Evropu nejrozšířenějšími jazyky světa...“

Něco ve zprávě té třeba připsati na účet francouzské schlubnosti — tak na př. dosvědčují naši krajané ve Spojených Státech, že na čelnějších místech a tratích lze tam všude domluviti se německy — ale většinou je správná. Nad to diplomatickým jazykem celého světa je také frančina. Ale od nynějška vláda její sotva poroste.

*

Assanací Židovského města utrpěla Praha značnou ujmu ze své starobylosti a také proslulé panorama pražské ztratilo kus křivolakých ploch prejzových střech. Ale čeho takto ubylo po stránce estetické, získalo se zase mnohonásobně co do zdravotnictví. Ve středověku bylo v Praze středisko nejen umění, vědy a politiky, ale i obchodu celé střední Evropy, i není divu, že podnikavý židovský živel se zde hojně usazoval. Vykázali jim tu však pouze jedinou čtvrt, obehnanou hradbami, jíž nesměl Žid po západu slunce opustiti. Ačkoliv Židů rychle přibývalo, nebylo jim většího prostranství vykázáno, a proto vznikaly uzoučké uličky, v nichž staré domy s tmavými kumbály lepily se jeden na druhý. Teprve když Josef II. zrušil omezování Židův, uvolnilo se čtvrti vystěhováním bohatších rodin židovských do ostatních měst pražských, ale proto přece chudina židovská, rozmnožená nyní přistěhovalou chudinou křesťanskou, tísnila se v hrozných pelechách nečistoty dále. K tomu připojovalo se nyní nové zlo v podobě doupat zločineckých a hampejzů hrozné prostituce. Připočteme-li k tomu ještě

časté zátopy při pražských povodních, které po sobě zanechávaly nemoci epidemické, hlavně střevní tyf, vynoří se nám před očima takový obraz hrůzy, že zatemní věru ony malebné, jedinečně krásné pohledy, které vyhledávali malíři z celé Evropy.

Židovské město bylo oproti ostatní Praze více než trojnásobně přelidněno. Obyvatelstvo tísnilo se v malých jizbičkách, v podkrovních a podzemních kobkách, v domech úplně tmavých, bez dvorků, mnohdy i bez záchodů. Při tom byla tu ještě pěstována bytová lichva. Nájemník nabral si do pokojíčka tolik podnájemníkův a noclehářů, že spali jako polena dříví po podlaze. Mnohý pokoj měly rozděleny čtyry rodiny čarami na podlaze nakreslenými. Zdravních i mravních poměrů tady nelze vůbec líčiti.

Také studny s pitnou vodou byly velmi špatné. Půda byla od staletí znečišťována smetím a výkaly. Ve středověku nebylo zde kanalisace a nemohlo se také nic takového vyvážeti. Vykopala se ve sklepě jáma, do které se vše házelo tak dlouho, až byla plná. Pak se překlenula, vedle vykopala se jáma nová a pochod se opakoval. V takto infikované půdě bylo vyhloubeno mnoho studní a pitnou vodou z nich rozšiřovány neštovice, spalničky, spály, tyf i cholera. Protože zejména stálý střevní tyf plodil Praze ostudu v celé Evropě, bylo samozřejmo, že městská rada podnikala všeliké reformy, které však byly bez účinků. Proto má v dějinách Prahy význam přímo epochální usnesení městské zdravotní rady z roku 1885, aby čtvrt byla celá zbourána a na zvýšeném terénu aby se vystavěla čtvrt nová, hygienicky bezvadná. A tak kromě několika starých synagog zmizelo Židovské město s povrchu zemského a na místě polorozpadlých baráků stojí nyní moderní domy. Nejcennějším výsledkem celé akce ovšem jest úplné zmizení pověstného střevního tyfu, který s sebou odvedl i tuberkulosu, před tím hrozně ve čtvrti té řádící. A dnes, kdy světová válka přivedla do Prahy zástupy málo čistotného lidu haličského, který by byl zaplavil všechny brlohy bývalého Ghetta a způsobil rozšíření všemožných epidemií, nelze než děkovati Prozřetelnosti, která zbavila Prahu zavčas hrozného pařeniště lidského utrpení.

*

České umění výtvarné vzmohlo se v lednu v Praze na několik výstav. Z nich za zmínku stojí především souborná výstava dřevorytcův a kreseb, kterou uspořádal v pražském Obecním domě František Bílek. Většina rozvěšených prací je známa a není bez zajímavosti, že nejlepší kusy vznikly na popud lidí katolických. Najdou se tu mezi jinými i dřevoryty a světlotisky z díla „Stavba budoucího chrámu u nás“ (Meditace, Praha 1908), dřevoryty k bibliofilskému vydání „Výkřiků Svaté Terezie“ (Meditace, Praha 1909), druhé zastavení „Křížové cesty“, kresba z chystané výzdoby nového vydání „Slavíka Svatého Bonaventury“ a jiné listy (počtem 45). Zajímavo je též porovnati, kterak vzrostla cena nových přetisků starých dřevorytových desek. V knižním vydání „Výkřiků“, vázaném v modré kůži, prodávány byly dřevoryty i text za 5 K. Dnes pouhé dřevoryty,

přetisknuté na větší formát japonu a opatřené Bílkovým autografem, stojí 27 K! A při listech, znova otisknutých ze „Stavby“, je zvýšení cen ještě křiklavější.

„Umělecká Beseda“ uspořádala současně v praž. Obecním domě výstavu svých sbírek rytin a kreseb. Tyto sbírky povstaly již za doby, kdy předsedali Besedě Josef Manes, František Čermák a Petr Maixner a kdy v pravidelných schůzích předkládán byl materiál grafický ke studiu a k přednáškám Antonína Bauma, P. Šmidta a Miroslava Tyrše. Sbírky utvořeny byly z náhodných darův a nebylo nikdy soustavnosti v opatřování doplňků, proto ani nemohou býti pokládány za ucelený obraz české grafiky. Vzácnější listy nesou podpisy rytců narozených nebo zemřelých v Praze, jako jsou ony od Josefa Berglera († 1829), Aloise Josefa Drdy († 1833), Jiřího Döblera († 1845), Antonína Pucherny († 1862), Josefa Karla Burde († 1848) a ze starších Václava Hollara († 1677) i Jiljí Sadelera († 1629). Listy obsahují motivy převážně náboženské a doplňují tak bohatou sbírku šedesáti mědirytin Michaela Renze, který v Kuksu u hraběte Šporka provedl je pro dílo „Das Leben der Altväter“ (většinou katol. světců).

Podstatnou částí sbírek a tedy i současné výstavy jsou staropražské pohledy Vincence Morstadta. Starý tento kreslič samouk dochoval nám na přečetných listech věrný a do detailu přesně propracovaný obraz Prahy z oné doby, kdy žila ještě nerušeně v staré své kráse, jak ji literárně zachytil třeba Zeyer ve své přednášce o Vojtovi Náprstkovi. Morstadt kreslil své pohledy jako předlohy pro rytce a rozdal jich proto později mnoho mezi své známé. Většina jich zmizela, alespoň jest jich dnes mnoho nezvěstných. Je tedy jistě nemalou zásluhou asistenta Českého Musea, pana Dra Antonína Dolenského, že se ujal bedlivé a soustavné práce na tomto ladem ležícím poli a že sebral, co mu bylo ještě dostupno, a srovnal to nejen ve sbírkách rytin v Museu zemském, ale i ve sbírce Umělecké Besedy. Na výstavě vidíme z bohaté sbírky 53 listy, z nichž mnohé nesou prospekty dnes úplně vymizelé, nebo aspoň změněné. O dlouho zapadlém umělci počíná se vydávati již i pěkná literatura, ze které lze doporučiti obě vážné publikace A. Dolenského: „Vincenc Morstadt a jeho pohledy staropražské“ (Praha 1912) a nádhernou sbírku fotografií „Album pohledů Morstadtových“ (Praha 1913), které obsahuje 25 vynikajících, dosud nereprodukovaných motivů staropražských.

Posmrtná výstava mladého českého malíře Daniela Mayera, který zemřel v Barceloně břišním tyfem, když byl před tím šťastně unikl zajetí francouzskému, je pouze činem piety k předčasně zesnulému talentu (leden a únor, Obecní dům). O výstavě mladého malíře E. Z. Eberla (Národní dům, Smíchov) a zralého již umělce, prof. akademie, Vlaha Bukovace (salon Rubešův) zmiňujeme se pro jejich ušlechtilou tendenci, vypomoci výnosem vstupného vdovám a dětem po padlých vojínech.

*

Noviny přinášely před časem zprávy, že Rusové odvezli ze Lvova vzácné umělecké poklady, hlavně z památného musea knížat Ossolińských. Později byly tyto zprávy s jedné strany popírány, s jiné odůvodňováno to jako bezpečnostní opatření: Rusové prý všechno zase vrátí... Proto zavčas bylo pamatováno na ochranu a bezpečnost památek krakovských, aby jich v žádném případě nepostihla nelítostná zhouba války. Pokud se dalo, bylo všechno pečlivě opatřeno, ba majitel jedné z největších uměleckých sbírek, kníže Czartoryski, převezl část jejich z muzea Czartoryských v Krakově a na zámku v Gołuchovie do Drážďan. Celá řada znamenitých obrazů a drahocenných gobelínů starofrancouzských a vlámských byla umístěna v jednom pavilonu drážďanských královských sbírek, kde jsou přístupny dvakrát týdně obecenstvu. Mimo jiné nalézá se mezi nimi krásný original Raffaelův a Rembrandtův „Milosrdný Samaritan."

*

Zásluhou polských uprchlíků v Praze uveden byl na české jeviště konečně slavný polský básník a malíř Stanislav Wyspiański. Poláci pokládají ho za pokračovatele a nástupce díla Julia Slowackého a jeho dramatické skladby provozují nadšeně jako díla pryštící z horoucího polského patriotismu. Zásluhou polského trageda Romana Żelazowského sehráli v Národním divadle jednoaktovou tragedii „Soudcové" a Městské divadlo na Vinohradech propůjčilo své jeviště polské herecké družině lvovské, která za vedení režiséra Jana Nowacki-ho sehrála proslavené drama „Wesele" (Svatba). S Wyspiańským jako vroucím ctitelem Svatého Františka Serafského seznamoval nás již od roku 1898 Lutinovův „Nový Život", který přinesl několik reprodukcí jeho malířských výtvorů. Později nám vzácný jeho malířský talent, projevivší se výzdobou františkánského chrámu v Krakově, zapadl a ustoupil jeho rozsáhlé tvorbě dramatické. Z ní hra „Wesele", pokládaná za nejpolštější drama vůbec, je kousavou satyrou na všechny stavy současné polské společnosti. K svadebnímu veselí básníkovu se selskou dívkou sejdou se hosté z nejrůznějších stavů společenských a baví se nenuceně. Pán bratří se tu se sedlákem, protože cítí, že síla národa spočívá přec jen v lidu, avšak přes to lze vycítiti, že toto sbratření nevniká příliš hluboko pod pouhý povrch velmožného pána. Mladý manželský párek pozve si k svatbě také domácího skřítka Chochola, který v zahradě chrání květiny před zmrznutím. Chochol se objeví o půlnoci v podobě růžového keře obaleného slamou a s ním přijdou i jiná strašidla, která shromážděným hostům čtou nejtajnější myšlenky. Žurnalistovi zjeví se Stańczyk a dobírá si ho nemilosrdně. Básníkovi-ženichovi zjevuje se jeho básnický, vysněný, ale nedosažený ideál. Šlechtic uzří náhle před sebou zrádce Branického s průvodem čertů. Před starým sedlákem stojí Szela, vůdce vzbouřených sedláků za krveprolití roku 1846. Každé z těchto strašidel vyvolá tomu, před nímž se postavilo, ve vzpomínkách proklatou minulost jeho předků, která jest vlastní překážkou sbratření všech tříd národa. Šlechtickému měšťanovi, který byl již dávno město opustil a na venkově se usadil,

objeví se Wernyhora, tentýž, jenž kdysi v Polsce prorokoval znovuzrození, a svěří mu zlatý roh, na který má zadouti, aby se všechny stavy sešly před kaplí a tam čekaly jeho příští. Avšak měšťák znavený plesem neučiní tak. Propase vhodný okamžik, uloží se k spánku a pověří tím úkolem prostičkého sedláka Jasieka. Za úsvitu sejdou se sedláci s kosami, a usnuvše čekají na rozhodnutí; avšak znamení, které jim měl k tomu zadouti zlatý roh, nepřichází, neboť Jasiek roh ztratil. Národ jest tedy dosud nezralý k velkému dílu osvobození, neboť šlechtic svojí povinnosti nesplnil a sedlák neporozuměl dosud celému dosahu své zodpovědnosti. — Jak vidno, je to kus obsahem svým tak polský, že českému obecenstvu musil zůstati po většině pohádkou. Tím spíše, že sami nemáme dosud dramatu, které by s tak živelnou silou zobrazilo nám v dokonalých scénách tragiku našeho vlastního národního živoření.

*

Národní divadlo v Brně začíná aspoň nesměle pěstovati styky českopolské. Vypravilo v lednu prastarou veselohru „otce komedie polské", Alex. Fredra, „Dámy a husaři". Na volbu působilo jistě jedině to, že hra byla dávána před nějakou dobou také v Praze, ale přes to sotva ji lze nazvati šťastnou. Hra nese zřejmě ráz doby svého vzniku (v první polovici minulého století), ráz průzračné situační komedie, jež pobaví sice širší obecenstvo svým anekdoticky podaným důkazem, že starým mládencům nesvědčí již mysliti na ženitbu, ale polského ducha a života jest v ní pramálo. A přece má i novější polská literatura dramatická hojnost silných, svérázných děl, jež v záplavě francouzského a jiného cizího zboží byla by pravou oasou v našem repertoiru a sblížila by naše divadlo tím více s vystěhovalými Poláky. Jak jinak by právě v dnešní době působilo na př. vlastenecké a při tom hluboké drama Lucyana Rydela „Na vždy" z doby posledního tragického povstání polského s pochmurným pozadím Sibiře, „druhé otčiny Poláka"! A jak by byli vystěhovalci za ně vděčni! Do češtiny bylo přeloženo již před několika lety a hráno všude s úspěchem.

Dalším krokem ve stycích českopolských bude umělecký večer, jejž národní divadlo — také po vzoru pražském — chystá na únor, a dále pohostinské vystoupení dramatických umělců polských. Jen že — ku podivu — zvoleny k tomu zase samé cizí hry: „Loupežníci" Schillerovi a Shakespearův „Othelo". Patrně i v Polsku znají lépe cizí než svoje!

Z domácí české tvorby předvedlo nám divadlo po delší době věčně krásnou Zeyerovu pohádku „Raduz a Mahulena" a Fořtovu frašku „Z českých mlýnů", jež proputovala již četnými ochotnickými jevišti po našem venkově. Není ničím zvláštním, zápletka jest až příliš jednoduchá, vtipy často ošlehané, ale známým mlynářským humorem, kde má hlavní slovo prášek a krajánek, pobaví při nejmenším zrovna tak, jako frašky cizí. Z těchto značného úspěchu dosáhla anglická veselohra „Paní stará", nejvíce ovšem proto, že

v ní jako host oslavila nedávné své jubileum oblíbená u nás pí. M. Laudová-Hořicová.

*

Smetanovy opery staly se dne 1. ledna 1915 volnými, neboť vypršela pro ně zákonná lhůta ochranná. A podobně, jak tomu bylo loni s Wagnerovým „Parsifalem," bude tomu nyní v zmenšeném měřítku i s hudbou Smetanovou. Bude se hráti volně a zadarmo, kdekoliv se toho zachce ředitelům divadel a koncertních síní. Věc má však u Smetany přece jen svůj háček. Wagner si napsal libreta k operám sám, čehož u Smetany nebylo. Protože pak dle autorského práva umělecká díla uvolňují se z pravidla třicet let po smrti jejich původce, uvolnily se 1. ledna pouze ony Smetanovy opery, jejichž libretisté zemřeli před Smetanou. Autorské právo Smetanovo omezeno bylo pouze na hudbu. Proto také ochranná doba pro opery Smetanovy s původními texty libret v originálech i překladech, ve spojení s těmito texty, trvá na tak dlouho, pokud trvá ochranná doba pro jednotlivé libretisty. Smetanovými libretisty byli, jak známo: Karel Sabina (1811—1877), který mu napsal texty k operám „Braniboři v Čechách" a „Prodaná nevěsta". Pak to byl Josef Wenzig (1807—1876), který mu napsal německé texty oper „Dalibor a „Libuše". Em. Züngl (1840—1895) napsal libreto „Dvě vdovy" a Eliška Krásnohorská (* 1847) libreta „Hubička", „Tajemství" a „Čertova stěna". Původní německé texty Wenzingovy přeložil Ervín Špindler a Smetana zhudebnil tyto české překlady.

Vychovatelský.

O účasti žactva při náboženských úkonech rozhodl říšský soud (16. l.), že dle zákona, jenž rozeznává návštěvu školy a návštěvu bohoslužeb, není závaznou: práva dítěte sice nebyla opačným rozhodnutím porušena, jelikož ho vůbec nemá, ale právo otcovo ano.

Tedy opět: k náboženskému vyučování jest žák zavázán, k výkonům náboženským ne. Nedávno jsme tu jednali o námitkách odpůrců vyučování toho: náboženství prý se nemá a nelze učiti, to prý je cit a praxe. Tož jak to teď udělati, aby oběma stranám bylo vyhověno? Židovským dětem, nechtějí-li v sobotu z náboženských důvodů vzíti péra nebo štětce do ruky, se vyhoví. Spasitel řekl: učte je zachovávati vše, cožkoli přikázal jsem vám (Mat. 28, 20). Možno to arciť vyložiti také tak: přednášejte jim, co mají činiti . . . a ony pak ať si dle toho počínají — anebo také ne. Když nebudou, bude to známkou neúčinného vyučování! Což ale, budou-li děti chtít choditi do kostela, a rodiče jim to zakáží a znemožní?! Podotkli jsme již při podobné příležitosti, zdali také po učitelích přírodopisu nebo kreslení nebo tělocviku se žádá, by jen docirovali a o další se nestarali? Oč výše pak stojí požadavek praxe právě v náboženství?

*

Jednostranný pokrok technických odvětví působí myslitelům, a to nejenom náboženským, značné rozpaky a starosti. Dnes by se zdálo nevčasným k tomu se vraceti, kdy právě technika a k ní namnoze příslušná otužilost tělesná slaví taková vítězství. Že však ne ona sama, je také na bíledni, že za ní musí státi vyspělý rozhled a zocelená mravní síla. Převaha techniky a hmotné síly hlásí se již přes půl století dosti vtíravě, i netřeba technického sebevědomí zvlášť ještě podněcovati. Víme, že rukodělník prácí duševnou pohrdá, posilován jsa v tom nepoctivým balamucením svých vůdců. Technikové sami to zakoušejí na sobě, neboť ani jejich výpočtů a výkresů onen „pravověrný“ dělník vysoko necení — to u takového není žádná práce, neboť při ní možno tloustnouti, jak onehdy jeden z nich napsal. Tím spíše by měli tedy i technikové uznávati také vyšší stránky činnosti a práce vůbec, jak té svojí, tak také druhé: jen tak lze dosíci souladu v rozvoji člověka a lidstva.

Otázka tělesné práce u žactva a tělesného výchovu vůbec pojednává se důrazněji teprve za nejnovější doby, kdy počet studovaných neduživců v městech se tak rozmohl. T. ř. pracovní škola slibuje si bůhví jaké výsledky pro vypěstění nejen silných a zdravých těl, nýbrž podle zmíněného právě ideálu též pevných, ale přece šlechetných a společenských povah; společná spořádaná práce prý naučí děti pohlížeti na veškero své podnikání jakožto část závazného celku,

tedy vycvičí se v přičinlivosti, obětovnosti, dobrovolném podřizování se atd. Kdosi ne zcela neprávem to nazval velkou naivností. Ale budiž, lepší něco, než nic, ať si děti hrají a učí se zaměstnávati — víc to neznamená — ačkoliv by jim snad bylo zdravější hráti si míčem, na vojáky atd. než seděti v lavicích u různých těch piplaček. Přejdeme-li však odtud k tělocviku a tělesnému otužování, opět pozorujeme jednostrannost místo souladného pěstění všech dobrých stránek mládeže. Především zůstává tělocvik pořád ještě skoro pouze hrou, která sice má pro sebe výhodu soustavnosti a tedy všestrannosti, ale nepůsobí daleko toho, co by působil tělocvik práce, u obojího pohlaví. Utile cum dulci. A nade vše škodlivo by bylo hejčkati tělocvik na ujmu odvětví studijních. O choutkách siláckých stačí uvésti, co říkali v Athenách, na oné klassické půdě athletismu, o níž naši žabci tolik blouzní: Ze špatných nejšpatnější jsou athleti.

V boji proti degeneraci a slabošství, boji to naprosto nutném, má-li výchov vůbec nějaký smysl, zapomíná se snadno na stežejnou otázku o determinismu či (relativním) indeterminismu. Nehledě ani tak k theoretickým důvodům, píše Dr. Strehler (Lebenshemmungen und Kraftquellen) o onom: Jak lze vůli sesítit, když je úplně závislou na zdraví, letoře, vychování a nesčetných vlivech okolí? Zkázonosný blud! Člověku loupí se odvaha k odporu a ponechává ho jako hříčku bez vůle jeho rozbouřeným náklonostem a vířivému osudu. — Pozvolným cvičením vůle lze posléze skvělých výsledků se dopracovat. Jsme opravdu staviteli svého vnitřního světa. Ze stavebních kamenů — citů, představ, úsudkův a hnutí vůle můžeme duševní chrám krásy, harmonie a svatosti vystavět. Bez naší vědomé duševní práce zůstává nitro staveništěm, na němž material bez ladu a skladu leží, nedokončená stavba smutný dojem budí. Když vnitřní síly a činnosti jim samým přenecháme, musí vzniknouti zmatek.

Ne vždy může theorie ohlížeti se na nahodilé výsledky praktické, ale v tomto po výtce a zásadně praktickém případě zajisté ano. Nauka, jež nevede ku správnému výchovu osobnosti, nemůže býti správnou.

*

Proti žákovské samosprávě, která z části se doporučuje jako prospěšný doplněk řízení dozorcova (učitelova), vedouc k zájmu na pořádku a k dobrovolné poslušnosti, namítá se, že pěstuje bázeň vůči množství, tedy neblahou onu bázeň před davy, a tím také ohledy k prostřednosti, jelikož dav značí prostřednost, a dále nežádoucí vliv silnějších jednotlivců mezi chovanci, jímž jaksi vylučuje se nezbytný vliv skutečně povolaného dozorce, tak že místo domnělé demokracie — jíž ostatně jakživo na světě opravdu nebylo a nebude — nastane přece zase převaha jednoho neb několika mezi stejnými.

I co do trestů samosprávou takovou dávaných upozorňují vychovatelé, že žáci soudící jsou náchylni ukládati tresty přísné, nezasloužené neb aspoň nepřiměřené, a to jednak z pochopitelné neschopnosti posouditi psychologicky podstatu činu a povahu pachatelovu, jíž třeba trest přizpůsobiti, jednak z přílišné starostlivosti a horlivosti, aby

zákony samosprávy jistě nebyly přestupovány. Další nedobrý následek trestů takových jest pak nenávist a mstivost mezi spolužáky, kdežto trest od učitele se snadněji snese.

Nelze-li tedy oněch samosprávných pokusů šmahem odsuzovati, nelze zase s druhé strany zaváděti mezi mládeží, nač její schopnosti nestačí. Uvedené námitky jsou zajisté pozoruhodné a nevývratné, zvláště co do trestův; ale i ono nebezpečí demagogie třeba předcházeti vhodným řízením se strany vychovatelovy, jehož poslechnouti jest přece vždy důstojnější a mravnější než poslechnouti spolužáků proto, že jest jich víc.

*

V Německu staly se již na mnohých místech pokusy uvésti kinematograf jako názorový prostředek do vyšších škol. Získané zkušenosti nejsou ještě tak bohaté, aby se mohlo definitivně rozhodnouti o účelnosti této moderní pomůcky; nalezla horlivé zastance, ale také zásadní odpůrce. Pro použití zdokonaleného filmu ve škole vyslovil se zvláště prof. A. Sellmann ve své přednášce konané o prázdninách minulého roku na westfalském sjezdu filologů.

Odpůrci kinematografu namítají, že obrazy ubíhají rychle za sebou, což musí působiti nepříznivě na nervy žáků; také jejich zrak přílišným napínáním, střídáním a kmitáním se kazí, v duši pak budí se povrchnost, neklid a rozčilení. Měl-li by film vychovatelsky působiti, musil by představovati skutečnost a musil by býti ponechán čas k důkladnému pozorování a studování. A co je zvláště na pováženou: žáci jsou při filmu odsouzeni k passivitě, k nečinnému mlčení a sedění, ačkoliv jinak všude se dnes mluví o „činné škole“. Mimo to dnešní obrazy kinematografické jsou pořízeny často velmi nedbale a možno při nich shledati mnoho omylův a nepravd. To všechno podporuje povrchnost, slabost, lenost a poživavost dětí.

Proti těmto námitkám přátelé filmu ve škole zase uvádějí, že dnes děti ani jinak nesílí ve škole svých nervů, a přece jich ze školy nevylučujeme; nevylučujeme jich ze čtení a psaní, jež působí také nepříznivě na zrak. Místnost, kde by se filmy předváděly, musila by býti ovšem hygienicky nezávadná, filmy pokud možno nejméně třesavé a představení nepříliš dlouhé. Jest moderním omylem domnívati se, že o činnosti žáků může se mluviti jen tam, kde tělo a ruce jsou v pohybu. Když žáci sledují s napjatým zrakem a rozpálenými tvářemi děj, nejsou při tom passivní, nýbrž v nejvyšší míře aktivní.

Filmy určené pro školu musí postupovati od snadného k těžšímu. Musily by býti voleny od vědeckých odborníků, aby byly prosty omylů. Firmy na výrobu filmů musí pečovati o to, aby vyhovovaly požadavkům nejen technickým, nýbrž i vědeckým a paedagogickým. V nápisech filmových pro školu musí býti vyznačen nejen předmět, nýbrž i čas, místo, poměrná velikost, tempo snímání a jiné poznámky.

Jsou-li splněny tyto podmínky — praví prof. Sellmann — jest kino na místě všude tam, kde se má zpřítomniti pohyb z přírody a život lidský. Tu jest možno během krátké doby tolik znázorniti, co nikdy nelze plně objasniti pouhými slovy nebo stojícími obrazy. Filmu

může se užíti i při vyučování náboženství, na př. jím můžeme předvésti obrazy z missionářského života, z Palestiny, Egypta a pod. Největší úloha filmu ovšem připadne při vyučování zeměpisu a přírodopisu.

Jest však třeba, aby učitel film dokonale znal, aby ho didakticky plně využil. Zvláště jest nutno, aby u žáků nevznikaly nesprávné představy o velikosti předmětův a o rychlosti pohybu. Všeobecně jest se zříci živého slova, je-li předmět již dostatečně vylíčen a znám. — Pokračující technika filmová přinese jistě film nespalitelný, trvanlivý, aby dlouhým ležením se nelámal a častějším užitím se příliš brzy nespotřeboval. Dalším přáním je dosíci hojně filmů barevných.

O zábavném kinematografu prohlásil prof. Sellmann, že již dostoupil svého vrcholu a nyní nutně upadá. Mládež musí býti před špatnými představeními vždy chráněna. Bylo by žádoucno, aby vyšší školy vůbec zakázaly žákům a žákyním návštěvu obyčejného kinematografu.

Otázkou filmu jako názorového prostředku při vyučování náboženství zabývá se také Dr. Jan B. Hartmann v paed. měsíčníku „Pharus" (1913, seš. 11). Dochází k úsudku, že pro náboženské vyučování nutno film zamítnouti nebo jen ve zcela omezených případech připustiti. Připomíná, že papež Pius X dovolil sice jednou za jistých podmínek, aby v kostelích italských byly předváděny náboženské kinematografické snímky, ale později vyslovil se proti těmto chrámovým představením. Zkušenosti asi neodpovídaly očekáváním. Také ve Francii došlo — z téhož asi důvodu — pouze k ojedinělému pokusu, předvésti kinematograficky život a utrpení Kristovo. „Když tedy ani dům Boží, jenž přece samozřejmě předpokládá vážnou posvátnou náladu, nezdá se způsobilým k filmovému předvedení nejvznešenějšího dramatu světových dějin, budou k tomu způsobilými obyčejné prostory ve škole, kde tak snadno odvrátí se mysl k světským věcem?"

Že pisatel má pravdu, dosvědčí každý, kdo byl někdy přítomen t. zv. pašiovým hrám v některém kinematograf. divadle. Děti samy mně častěji prohlásily, že se jim to pranic nelíbilo, že tam Pán Ježíš poskakoval atd. Vážného a důstojného dojmu film nikdy nevzbudí, spíše posvátnou věc zesměšní.

Proto také náboženské vyučování nepoužije nikdy filmového znázornění života nejen Kristova, ale ani ostatních biblických událostí. Máme dosti pěkných obrazů ze Starého i Nového Zákona, jež dovedou důstojně znázorniti dítku příslušné děje a zanechají v jeho duši mnohem trvalejší dojem, než pestrá řada kmitajících se snímků filmových.

Někdy však přece jest možno použíti filmu aspoň částečně pro nábož. vyučování; tak vděčnou látkou pro film a vítanou pomůckou pro školu budou snímky z missií, dále processí, slavnostní průvody, pohřby atd. Z vychovatelských důvodů však kombinace otáčejících se a stojících světelných obrazů jeví se nepřípustnou; barevným filmům nutno dáti přednost před obyčejnými. Otázka zavedení filmu při

náb. vyučování jest ostatně tak důležitá, že nemůže býti vyřízena bez souhlasu církevní vrchnosti.

*

Na maďarských universitách byl zaveden doktorát farmacie. Kdo ho chce dosáhnouti, musí po státní lékarnické zkoušce zůstati ještě čtyři semestry na universitě, načež podá doktorskou dissertaci. Tato může býti z chemie, botaniky, farmakologie nebo hygieny. Pak třeba složiti ještě ústní rigorosum.

*

Bulharské ministerstvo národní osvěty vydalo koncem roku statistiku o vyšším školství bulharském. Jak z ní patrno, zotavuje se ponenáhlu z těžkých válečných ran a pracuje úsilně i o svém kulturním rozvoji. V nově obsazených zemích bylo zřízeno po válce již 21 nižších gymnasií (t. zv. progymnasií), takže jich má Bulharsko celkem 313. Vyšších úplných gymnasií jest 37 (21 mužských, 15 ženských 1 smíšené), neúplných dosud 40 (29 smíšených, 3 mužská, 8 ženských). Učitelských ústavů jest v Bulharsku celkem 8, 4 mužské a 4 ženské.

Hospodářsko-socialní.

Zrušením kapitulací Tureckem došlo téměř k úplnému zániku rakouských pošt v Levantě. Instituce tato, jejíž ztráty dlužno želeti více k vůli jejímu významu pro náš zahraniční obchod, než k vůli výtěžku poměrně dosti nepatrnému, je stará přes dvě stě let. O ustanovení, jímž bylo postaráno o ochranu rakouského kurýra mezi Vídní a Vysokou Portou, děje se zmínka již v míru Karlovickém ze dne 12. února r. 1699; traktáty mírové z Požarevce (21. čce 1718) a z Bělehradu (18. září 1739) tuto ochranu obnovují a sesilují.

Třeba že tu nešlo o poštovní dopravu dle našich nynějších pojmů o poště, nýbrž toliko o zajištění a bezpečnosti styku vlády vídeňské s jejím zástupcem v Cařihradě, přece jen lze opatření tato vzíti za základ naší poštovní dopravy na východě, neboť kurýru vídeňskému brzy potom byly svěřovány nejen spisy jiných vyslanectev ale i korespondence kupců, čímž poznenáhla i doprava soukromé korespondence na jihovýchod zobecňovala.

Porta, u níž poštovnictví za tehdejších dob bylo ještě neznámo, nenamítala ničeho proti rozšiřování listovní dopravy tímto kurýrem, jenž měl původně zprostředkovávati styk toliko diplomatický, a tak došlo r. 1746 ku zřízení prvního poštovního úřadu rakouského v Levantě, a to v Cařihradě, v místnostech tamějšího vyslanectví.

Rakousko-turecká smlouva z roku 1784 ověřuje jaksi toto dopravní zařízení, a to v důsledku rusko-tureckého míru z r. 1774.

Je samozřejmo, že i ostatní kulturní státy evropské, když viděly pozdější rozkvět naší levantské pošty, nemeškaly a zřizovaly úřady jaksi konkurenční; i přes tuto soutěž zůstala však naše pošta jak co do výkonnosti tak i k vůli největšímu počtu úřadů vždy na prvém místě. Důvěřovali jí, poněvadž byla nejstarší, a proto, že jí byli oporou nejen rakouští zákazníci a že měla hojné příznivce i mezi vyznavači islamu.

Za největšího rozkvětu měli jsme na Levantě 73 úřady; z těch 24 byly v Turecku, 17 v Rumunsku, 13 v Řecku, 7 v Bulharsku, 5 v Albanii, 2 v Egyptě atd. Jakmile pak zaveden byl na Balkáně jakýs takýs kursovní provoz turecký (asi r. 1839) a dále když byla poštovní služba v Turecku r. 1860 dána pod státní dozor a když tedy nebylo již proč vydržovati pošty cizími státy, začaly naše poštovní úřady znenáhla zanikati. Že ke zrušování jich přispívaly i časté politické převraty na Balkáně, jako na př. konsolidace podunajských knížectví, kterou odpykal si úřad v Bělehradě a po níž došlo k uzavření třinácti našich úřadů v Rumunsku, netřeba ani podotýkati. Další pokles nastal po ruskoturecké válce; od r. 1880 až do roku 1889 bylo uzavřeno šest úřadů v Bulharsku, pak úřady v Antivari, Sarajevě a Mostaru. Posledně zmíněného roku vzaly za své také dva úřady v Egyptě (jeden v Alexandrii). Za těchto devíti let bylo zrušeno dále

osm úřadů, nalezajících se na tehdejším území tureckém a řeckém; přivtělení ostrova Korfu k panství řeckému mělo za následek uzavření našeho úřadu tamtéž. Zbytkem třiceti sedmi úřadů levantských otřásla anekční krise a nápotomní dvě balkánské války velmi citelně. Bylotʼ při anexi ujednáno mezi Rakouskem a Tureckem a Turecku přislíbeno, že Rakousko přikročí ke zrušení svých pošt všude tam, kde i ostatní cizí státy své poštovní úřady uzavrou. V důsledku tohoto ujednání bylo nutno již roku 1909 zrušiti pět našich úřadů levantských, poněvadž v místech, kde se nalézaly, nebylo toho roku cizích pošt. Zbylých čtrnáct úřadů, mezi nimi Jerusalem, Bejrut, Smyrna a Cařihrad uzavřelo pak zrušení kapitulací dne 1. října 1914. Deset pošt. úřadů na území, jehož za balkanské války dobylo Řecko (mezi nimi pošta v Soluni a v Janině), bylo po dohodě s Řeckem rozpuštěno 15. prosince 1914.

Po obsazení ostrova Rhodos Italy a po napotomním uzavření tamější pošty a po zrušení úřadu v Dedeagači následkem zabrání jejího Bulharskem zbývá nyní toliko pět našich úřadů v Albanii, totiž ve Skadaru, ve Valoně, Santi Quarantě, Giovanni di Medua a v Drači. Ale činnost jejich je za nynějších politických převratů v Albanii velmi nepatrná, jak souditi lze z malého příjmu 80 K za porto v měsíci říjnu l. r. docíleného úřadem dračským.

Peněžní obrat u našich úřadů na východě nebýval nepatrný; tak bylo ku př. r 1910 vyplaceno poukázkami okrouhle 9,650.000, vyplaceno na došlé poukázky 18,350.000, v šekovém zřízení r. 1911 vplaceno 18,579.000, vyplaceno 1,534 000 franků.

Jen nynější rušné době válečné lze přičítati, že naše východní pošta mizí s kolbiště hospodářského skoro nepovšimnuta a také neželena obchodními kruhy, kterým přece v zahraničním styku byla svědomitou pomocnicí a spolehlivou oporou, arciť naproti cizí soutěži ne zcela dostatečnou, pokud obchodnictvo rakouské příliš jen na ni spoléhalo, ač ona obchodu jen mimochodem věnovati se mohla. Možná že pro obchod bude lépe, když teď bude nucen spoléhati sám na sebe. Jistě však tímto odvětvím našeho poštovnictví mizí čestný svědek výkonnosti rakouské pošty, o jejíž spolehlivosti a přesnosti vydávalo cizině svědectví po celých dvě stě let, a zůstane povždy chloubou rakouského poštovnictví, že jí vysvědčení toto dala cizina již tím, že hojně užívala jejích služeb. *H.*

*

Vládní opatření, aby obyvatelstvu výživa pro všechny případy byla zabezpečena (maximalní ceny, rekvisiční právo a pod.) potkala se s očekávaným výsledkem jen částečně. Rekvisičního práva totiž ještě s náležitým důrazem nepoužito, proto zavdaly maximalní ceny na mnoze podnět k tomu, aby se nešlo se zásobami na trh. Zvláště na Vídeň, která se již domáhala jakési rekvisice u nás i v Uhrách, mají jaksi spadýno, že obilní trh její tak málo jest obesílán. Za to vypátrány tam pokoutní bursy (v kavárnách), kde se prodávalo a kupovalo ovšem nad ceny maximalní. Jest vůbec bursiansky vyzývavé, zdražovati obilniny, jakoby jich byl nedostatek teď, v lednu,

sotva že všecky zásoby vymláceny, s nimiž máme vystačiti ještě přes půl roku! Vzhledem k těmto nešvarům není divu, že se volá po státní prodejně, která by obilniny a požívatiny vůbec od majitelů skoupila — třebas i vynuceně — a dle potřeby krajům přidělovala. Jak jsme již poznamenali, znamenalo by to zas jeden krok k „socialisaci", krok jistě ne laciný, ale následkem nesvědomitosti neb neuvědomělosti nutný. Na jedné straně toliká obětovnost co do životův i statků, na druhé výpočítavost.

Švycary ovšem také byly donuceny sáhnouti k obilnímu monopolu, ale zatím jen dovoznímu, nikoli prodejnímu, jelikož Anglie soukromý dovoz do neutrálních států znemožňuje, aby zboží odtud nemohlo býti dodáváno ke stranám válčícím. Švycarsko skoro docela odkázané na dovoz obilnin ocítalo se tím ve velikých nesnázích.

Nesnází takových u nás by nebylo třeba se obávati, kdyby všecko šlo v pořádku. Pravda jest, že sklizeň pšenice byla asi o 25% menší než potřebujeme, ale vždyť by nebylo třeba tolik nejjemnějšího pečiva vyráběti a pojídati. A náhrady jest jinak dost, zvláště mouky kukuřičné; té se dříve beztoho přimíchávalo také dost, ale nyní, kdy se to má státi zjevně, třeba prý jí teprve zvykati. Avšak odvolání na spořivost selhalo, zdá se, nejen u nás ale i v Německu. Zde aspoň veřejně ohlašují, že vzhledem k dalšímu plýtvání nezbývá než buďto požívatiny ještě zdražiti, čímž ovšem postižena by byla nejvíce chudina nemající podílu na přebytku peněz, nyní po zemích se rozlévajícím, anebo zásoby prostě zabaviti a v nucený prodej přivésti.

Tak se oba důvody, nedostatek na trzích a nehospodárnost, setkávají.

Rakouská vláda vydala i jiné ještě pokyny pro domácnost, bohužel ještě pořád velepotřebné, přese všecko vzdělání. Je to zdravá lekce i panstvu i služebnictvu: oněm že ničemu nerozumějí a proto plýtvají (jak majetkem tak nářky na drahotu), těmto, že buď také nerozumějí nebo nedbají.

*

V rozpravách o výživě u nás málo se mluví o mořských rybách, které ovšem jiným válčícím státům zajišťují hojnou a vydatnou stravu. Vědecké zkoumání našeho moře, Adrie, pěstované od r. 1911 (teprve!) zvláštními výpravami, ukazuje, že severní Adrie (a italské pobřeží) obsahuje velmi výhodné podmínky rybochovu; méně výhodné má pobřeží dalmatské a celá jižní Adrie. Je to bohatství na planktony, zvířecí a rostlinné organismy, které podmiňují výživu ryb. Zvláštními sítěmi lovených planktonův ukázalo se na severu 176 tisíc v litru vody na povrchu (asi $^1/_2$ m hloubky), kdežto v hloubce 40 m již jen 33 tisíc; na jihu zjištěno jen 43 tisíc, po př. 14·6 tisíc. Bohatství to, které ostatně se mění s ročními dobami, závisí na přítoku sladkých vod, které přivádějí zásobu živných solí a tím umožňují vývoj rostlin, dodávajících pak stravy organismům živočišným. Třeba se tedy Adria v tom nevyrovná Severnímu a Východnímu moři, které na př. u Kielu vykazuje 700 tisíc rostlin a 85

tisíc živočichů v litru vody, přece má pro vydatnější než dosud rybaření podmínky zcela příznivé.

Za to sladkovodním rybám a příbytkům jejich v Čechách hrozí strašná pohroma. Kterési hraběnce Colloredo) napadlo nedávno dovézti si z Ameriky za účelem prý loveckým tuším 2 páry jakési krysy, po německu zvané Bisamratte, larok nebo dlakoš, která ve 3—4 letech tak se rozplemenila, že ohrožuje nejen veškeren rybí chov, nýbrž i vodní stavby a přehrady. Staví si skrýše na pobřeží rybníků, požírá ohromné množství ryb a prorývá sebe pevnější stavby. Ryby, jichž nepodaří se jí uchvátiti v klidu, pronásleduje ve vodě tak dlouho, až vysíleny stanou se jí kořistí. Uniknouti není rybám nikterak možno, kdežto krysa sama vzdoruje všem pokusům ji polapiti nebo zahubiti, tak že majitelé rybníků nevědí si rady, jak tomuto nadělení čeliti.

*

O současné situaci dělníka francouzského přináší pěknou studii „L'Action populaire" 1914. Mutatis mutandis platí to i o poměrech našeho dělnictva, ne-li přesně statisticky, aspoň co do změny nového života.

Jak často slyšeti tvrzení, že dnes dělnictvu vede se hůře než dříve, a důkazem toho má býti okolnost, že za starých časů byl dělník s osudem svým spokojen, kdežto dnes není konce nářkům a stížnostem. Popatřme nejprve na mzdové poměry. Zemědělské dělnictvo mělo denní mzdy v r. 1813: 1·05 fr., 1852: 1·42 fr., 1862: 1·85 fr., 1882: 2·22 fr., 1900: 2·10 fr. Při stavbách měli r. 1806 zedníci na hodinu 0·32 fr., 1900: 0·80 fr., pokrývačům dostalo se tehdy 0·55, nyní 0·85, kovářům 0·50—0·80 atd. V dolech obnášel denní plat r. 1847: 2·06 fr., 1901: 4·82 fr. I mzda dělnic byla zvýšena průměrně z 1 fr. v r. 1840 na 1.33 (1861), 2·25 (1891). Publikace ministerstva práce podává přehled mzdových poměrů do r. 1911 a zjišťuje povšechně, že dnešní platy se od padesáti let zdvojnásobily. Statistikové March a Foville byli pověřeni ještě dalšími výpočty, z nichž vyplývá, že ovšem i potřeby životní se nesmírně zdražily, ale přece ne o polovici, nýbrž pouze o 30—40% za posledních 50 let. Za stejných jinak poměrů vyžila rodina dělníka venkovského r. 1810 s 650 fr., dnes potřebuje 750—800 fr. Otázka bytová padá tu na váhu nejvíce. Ale kterak změnily se poměry životní, jež nesou s sebou zvýšené vydání na potřeby životní! Užívání prádla, neznámé velmožům středověku, rozšířilo se však mezi obyvatelstvo nejnižší. Spotřeba bavlny činila pro osobu 1 kg. r. 1830, 2 kg. 1852, počátkem 20 věku stoupla však přes 4½ kg. Poměr u vlny jest 2½ kg. r. 1862, dnes však 7 kg. Bosá noha na ulicích měst byla druhdy něčím obyčejným. I hedvábí se „zdemokratisovalo" a drobet parády se u dělnic snese spíše než nedbalost. Nejmenší řemeslník není dnes bez hodinek a deštníku... Má-li poblíž dráhu, nechodí do práce pěšky, anebo obětuje si na kolo.

Výživa lidu byla za starých zlatých dob víc než nedostatečná a otcovská starost krále Jindřicha, jenž mínil zajistiti každému ze svých

poddaných pečené kuře v neděli, zůstala jenom zbožným přáním. Ani dnes nemají arci všichni všeho dostatek, ale rozdíl staré a nové doby dobře se dá vystihnouti černým a bílým chlebem. Spotřeba obilí činila ročně r. 1830 2 hektolitry, dnes přes 3½, masa 20 kg (1930) —35 kg. (1897), cukru 2 kg. (1830) —15 kg. (1900). A což obrovská spotřeba tabáku a celá miliarda ročně za nápoje lihové!

Zda li pak se zvýšením mzdy vzrostly i požadavky pracovní? Pracuje se nyní za zhoršených poměrů vzhledem ku zdraví dělnictva? V této příčině nezatoužil by jistě nikdo po době minulé. Co do počtu denních hodin zlepšily se věci podstatně. Dle Villerma jest průměrně pracováno denně v továrnách francouzských 13—14 hodin v r. 1840, ale průměr ten zhusta překročen. Přádelny Rouenské pracovaly až 17 hodin a některé továrny žádaly každého třetího dne nepřetržitou přítomnost dělnictva po celých 24 hodin. Pro ženy nebylo výjimky za průměrnou mzdu 1·02 fr. Třeba dnes 8hodinová práce zůstává ještě snem, přece jeví se 10 hodin denního zaměstnání mimo dům a rodinu takovou úlevou, o níž staří ani nesnili. I co do věku ukáže se nesmírný pokrok, povážíme-li, že bylo třeba r. 1841 zákona, jímž se zakazovalo užívati k prácem továrním dětí obého pohlaví před osmým rokem, neboť ku př. v Saint-Marie aux Mines byly přidržovány i pětileté děti jako třídiči přediva a to po 14 hodin denně! A srovnejme staré, špinavé budovy nízkých dílen, nedostatečného větrání s moderní továrnou vzdušnou, dobře osvětlovanou a uspořádanou dle pravidel moderní hygieny! K tomu přimysleme si péči o zdraví dělníkovo, úrazové pojištění, podpory z pokladen nemocenských. I práce sama stala se strojem lehčí. Vyžaduje ovšem zvýšené pozornosti, ale neničí dělníka tělesně tak, jako staré robotnictví, vzpomeneme-li příkladně při stavbách břemen, která vynese dnes hravě stroj do nejvyšších poschodí, nebo broušení skla a kovů, které vyžadovalo značně času i trpělivosti a zručnosti dělníka, jenž dnes pouze řídí stroj.

Rozpor, který je tak patrný mezi zlepšením poměrů pracovních s jedné a mezi všeobecnou nespokojeností dělnictva s druhé strany, má proto jistě příčiny vnitřní a kotví v duši.

*

Španělské listy s povděkem zaznamenávají spolupůsobení kněžstva za zlepšením blahobytu různých krajů. Došlo-li k účelnému zavodnění Horního Aragonu, přísluší zásluha o to arcibiskupu ze Saragossy, jenž první v senátu poukázal na brzké rozřešení otázky tak důležité pro rozlehlé, pusté pláně, které však chovají všecky podmínky nevyčerpatelné úrodnosti. Jiný příklad: Mlékařství ve Španělsku počíná rozkvétati. Před nedávnem konal se v Madridě týdenní sjezd za uspořádáním všech dotyčných otázek, který sjednotil přerůzné pěstitele dobytka: velkostatkáře, majitele horských salaší, dámy, selky a duchovní. Podpyrenejské kraje Aragonu vyslaly odborníka — a to řeholníka francouzského dona Estebana. Republika Andorrská jest pod ochranou Francie a biskupa Urgelského. Nynější

biskup Msgr. Benlloch postavil silnici z Urgelu do města Andorra la Bella, čímž se přírodní krásy a bohatství země staly světu přístupnějšími. Nyní pak byla jeho přičiněním provedena jiná důležitá silnice z Manresy do Baselly, čímž dostalo se republičce přímého spojení s Katalonií. Za podobné působení ve prospěch lidu dostává se kněžstvu u nás obyčejně osočování a podezřívání.

*

Zajímavé pokusy o nový hromosvod koná a oznamuje Dr. B. Szilard v Paříži. Vycházeje z poznatku, že vzduch jest více isolatorem než vodičem elektřiny, soudí, jelikož není možno zameziti jeho mocné převraty, vedoucí právě k bouřím, že přece možno na nějaké vzdálenosti učiniti jej dobrým vodičem, jako již Arago poznamenal, že předkové chránili se od blesku a krupobití velkými ohni. Účinek těchto záležel v tom, že ionisovaly vzduch a tím elektrodynamické výbuchy předcházely, ana se elektřina v něm rozptylovala. Sz. chce téhož ionisování dosíci paprsky radiovými, pro něž by se hromosvody, i dosavadní, upravovaly, a to tak, že by i nad rozlehlými plochami, na př. vinicemi se pořizovaly. Takto by radium, jež v jiných oborech theorii i praxi tak znamenitě posloužilo, mělo „nové pole“ činnosti, a to jistě velmi prospěšné.

*

Benzin, součástka surového petroleje, vypařující se mezi 55° a 100°, jakožto hybná síla vyniká tím, že vypařen pojí se velmi snadno se vzduchem a vybuchá. Od té doby co petrolejové prameny zabrány a dovoz benzinu znemožněn, hledají se náhrady. Benzol, jenž se dobývá při výrobě svítiplinu z uhlí, vydává sice poněkud méně tepla, ale byl by jinak dobrou náhradou, kdyby snadněji se vypařoval a se vzduchem mísil, což však děje se mnohem menší měrou než u benzinu, an benzol má vyšší bod varu i vyšší hutnost, a nespalované zbytky jednak více zanášejí cylindry motoru, jednak více znečišťují vzduch. Docela neosvědčil se líh, ani 90%ový, an vydává jen asi polovici teploty benzinu, část její spotřebuje se na vypaření jistých oněch % vody, a pro nižší rozptylnost lihu i na další vypařování spotřebuje se část tepla. Celkem rovná se výkonnost lihových motorův asi třetině benzinových. Výkonnost ta zvyšuje se přimícháváním benzolu. Ale v obojím případě pouští se motor jen pomocí benzinu nebo benzolu, jelikož líh sám pro zmíněnou skrovnou prchavost potřebné teploty na začátek nevydává. Činnost rakouských motorbatterií, které se v bojích tak osvědčily, byla by tedy nedostatkem benzinu ztížena.

Politický a vojenský.

Odchod hr. Berchtolda z ministerstva zahraničí možno jen zaznamenati, jelikož o příčinách veřejnost neví. Nástupce Burian, bývalý ministr financí a správce Bosny, zná poměry Balkanu, kde ve všech hlavních městech působil u vyslanectev. Zalitavsku náleží, jak známo, jedno ze společných ministerstev. Burian i Tisza, jménem říše vystupující a té doby jediný řečňující ministr, značí ovšem silnou váhu Zalitavska v říši. Nepříjemná otázka rumunská tam právě hraje velikou úlohu. Jinak nepřítelem obsazené země, Halič a Bukovina, náležejí k Předlitavsku. Nástupcem min. fin. Bilińského, který co do hlavní bosenské otázky, vyvazení kmetstva jest názorův odchylných, a jehož vliv sarajevskou vraždou otřesen, má býti liberál Körber.

*

Na bojišti východním za druhé naší offensivy — postup Hindenburgův k Varšavě, náš ke Lvovu — provedena užší součinnost obou spojených vojsk. Ačkoliv Hindenburg přesilou nových vojsk ruských donucen od Varšavy zas ustoupiti, aby nebyl zaskočen, a za účelem jednotné činnosti ustoupila i rakouská vojska vítězně ke Lvovu směřující, zaujata nová místa na ochranu Slezska a Poznańska. Třebas tedy Przemyśl znova obležen a v západní Haliči důležitá místa obsazena, vpád do jižní Bukoviny a přes Karpaty do severních Uher takto usnadněn, ušetřen za to Krakov obléhání a vpád do průmyslového Slezska zamezen, a to, dle nynější třetí ofensivy příznivě pokračující, snad již rozhodně a trvale.

Na hranicích bosenských se rozhodné boje teprv chystají. Srbsko posilováno po „neutralním" Dunaji od Ruska a Řeckem od Francie nepomýšlí prý na nějaké ústupky žádným směrem. Vyslancem v Bukurešti jmenován rozhodný nepřítel Rakouska (Marinkovič), naproti Bulharsku hájí se houževnatě zabrané kraje macedonské, pro něž jest nová válka mezi oběma takořka na spadnutí. Řecko postupuje nepozorovaně na sever a zasáhlo by do války ve svůj i Srbska prospěch. Rumunská neutralita zdá se býti pořád na váhách; zakázán vývoz různých předmětů, jeden důležitý však, benzin, prodán Francii.

Na bojišti francouzském ohlášená již v prosinci offensiva Joffreova nepostupuje; dle úsudku francouzských novin potřebovali by prý takto na pochod do Berlína ještě aspoň 12 let.

Celkem tedy na nejrozsáhlejších bojištích pořád ještě žádné rozhodnutí. Kterýsi vojenský zpravodaj podotýká na vysvětlenou, že i vojevůdcové v tomto zcela novém způsobu válčení, s těmi ohromnými davy v rozsáhlých řadách sami se teprve zaučují: neumějí prý v tom ještě chodit, kdežto naopak Hindenburgova skupinová neboli kaučuková methoda dodělala se pěkných výsledkův i teď.

Turecko váže na Kavkaze nějaké ruské síly, hlavně však míří do Egypta. Boj o „neutralní“ průplav Suezský hrozí býti urputným, neboť Angličané mají tu v sázce velmi mnoho. „Svatá válka“ islamská jen pomalu může vésti k součinnosti značnějších sil proti trojdohodě; Anglie zdá se usilovati o to, by se od moře zmocnila Syrie a Mesopotamie a přiblížila se více svému indickému pozadí.

Strachy z Japonska i Portugalska utuchly. Tam dali trojshodě na jevo, že kdo se musí dovolávati cizí pomoci, ten již válku prohrál, a pro finanční nesnáze mají práce sami se sebou dosť; píše se arciť, že ruské vojsko dostává z Japonska střelivo (jelikož domácí průmysl bez německých strojníkův ho vyráběti nestačí), tak jako západní jeho spojenci z Ameriky — konečně také jeden doklad síly našich dvou států, které odevšad odříznuty v tom i jiném stačí sobě samy! Co totiž Anglie provádí na moři, bezohledně zachycujíc všechno zboží jdoucí do Evropy, muselo by každý méně silný stát ochromiti, a již tato okolnost musí puditi k tomu, aby námořní samovláda Anglie byla zničena za každou cenu, nemá-li Evropa býti vydána její libovůli. Německo chystá se za to anglické přístavy zavříti svými ponorníky, čímž by Anglii spíše vyhladovilo než ona nás. Naopak zase Anglie chce zavříti Severomořský průplav, potopíc v ústí jeho starších lodí, jež prý na to zvlášť opatřuje (dřevěnými děly atd.), aby jimi německé loďstvo donutila k donquijotskému boji a troskami jejich mu výjezd zatarasila.

*

Zeppeliny navštívily tedy již anglickou pevninu, ba i sídlo královo, jehož však nezastaly doma, an právě před příchodem jejich odebral se do Londýna. Snad to jest ono překvapení, které Vilém II. svému bratranci v Anglii již na začátku války sliboval. Dle zkušeností nynější války a zvláště této zkušenosti nejnovější lze již chápati, proč na stavbu těchto vzducholodí tolik vynakládáno, i přes četné poměrně nezdary a nehody.

Význam létadel vůbec záleží především v práci výzvědné, na niž při tolikých massách vojska jizda již daleko nestačí. Ale také výbojná stránka je důležita. Předně znepokojují a unavují nemálo vojska nepřítelova, nad nimiž se vznášejí. Dále jsou výbušné náboje jejich s to, aby působily veliké škody. Nejde ani tak o střely vlastní, neboť nemožno létadel příliš zatížiti, nýbrž víc o náboje, které se pouze shazují a nárazem vybuchají; lehkých střelných zbraní používá se hlavně proti jiným letadlům. Často čteme, že hozené pumy nezpůsobily žádné škody. Není to arci vždycky pravda, ale rozumí se samo sebou, že o jakési jistotě lze mluviti jen u cílů rozsáhlých, obcí, ležení, zbrojnic, nádraží, loděnic a pod.

I v námořních bojích povedou asi létadla, zvláštního sestrojení, ku změnám. Obzor s lodního pozorovadla asi 15 m vyvýšeného sahá asi na 8 km, s 35 m na 12 km. Z létadla ve výši 500 m možno obezříti asi 87 km, při 2000 m 170 km, při 3000 m přes 200 km. Pro námořní manevrování vysvítají odtud četné výhody samy sebou.

*

O 42 cm dělech německých, která v nepřátelských pevnostech tak děsně řádí, jest veřejně známo jen tolik: jsou šikmo namířená, metají granáty asi 500 kg těžké do výše asi 8000 m na 18 km dálky. Výstřel znamená práci přes 40 milionů mkg, pro začáteční (největší) rychlost jest potřebí síly asi 70 milionů koní v nějakém zlomku vteřiny. Německý rychlík D váží asi 450 tisíc kg, značí práci asi 15 mil. mkg a k zastavení jeho v plné jízdě bylo by třeba síly asi 650 koní v době 5 minut, tak že střela ona dopadá asi trojnásobnou silou rychlíku toho v prudké jízdě. Účin střely začíná již jejím dopadem, jemuž nic neodolá; jím však nastane teprve výbuch, zasahující okolí asi na 300 m a ničící v něm všechen život již tlakem vzduchu, nehledě k otravným plynům, vznikajícím ze spalování výbušných látek. Jest marno nějaké překážky proti střelbě zřizovati. Arciť stojí každý výstřel několik set K, i střílí se strašnou zbraní touto jen co možná na jisto.

Ročník XXXII. Číslo 3.

HLÍDKA.

Důkazný význam katolických konversí.

Několik methodických poznámek prof. P. Boh. Spáčila.

Rázovitou známkou církve katolické je, že jí v žádné době nechybělo význačných a podivuhodných konversí. Dějiny konvertitů jsou též jedním z důkazů pravdy učení katolického. Životopisů katolických konvertitův už mnoho bylo sepsáno,[1]) důkaz sám sice v dogmatických a apologetických knihách tu a tam nastíněn,[2]) avšak obšírněji a na základě přesného pozorování psychologie konvertitů ještě proveden nebyl.

V nejnovější době míní se této úlohy podejmouti francouzský dominikán Th. Mainage, který ohlásil o tom předmětu obšírné dílo „Psychologie de la conversion“. Hlavní rysy důkazu a vůdčí idee podává v předběžném spise „Introduction à la psychologie des convertis“.[3]) Snad nebude pro čtenáře „Hlídky“ bez zajímavosti, když na základě tohoto spisu podáme stručný nástin tohoto působivého a přece posud celkem tak málo povšimnutého důkazu apologetického.

---

[1]) *Migne*, Les conversions célèbres de notre siècle. — *Räss*, Die Konvertiten seit der Reformation nach ihrem Leben und ihren Schriften. — *D. Aug. Rosenthal*, Konvertitenbilder aus dem neunzehnten Jahrhundert. — *M. W. Gordon Gorman*, Converts to Rome. — *Baunard*, La foi et ses victoires. — *P. Huguet*, Célèbres conversions contemporaines. — *A. Crosnier*, Les convertis d'hier. — *T. Mainage*, L'heure des âmes. — *A. Dossat* et *J. Montjovet*, Convertis. — Vedle toho řada životopisův a autobiografií jednotlivých konvertitů.

[2]) Srv. *Billot*, De ecclesia Christi, str. 198 nn.

[3]) Paris V. Lecoffre 1913.

Koho jmenujeme vlastně konvertitou? V širším smyslu slova mluvíme ovšem častěji o „obrácení“ i při každodenních zjevech obyčejného života křesťanského; tak mnohý „obrátil se“ po dobře vykonaných exerciciích, za missii, v prvním roku semináře atd. Ano, v jistém smyslu jest veškeren pokrok na cestě duchovního života vlastně ustavičným „obracením se“ ze stavu méně dokonalého k lepšímu. Vše to však není konverse v našem smyslu. To, co při konversi jest nejvyznačnější rys a charakteristická známka, není ani stav po obrácení (přesvědčený a horlivý život dle zásad pravého náboženství), ani sám v sobě stav před obrácením (buď nevěra nebo blud náboženský nebo i mravní pokleslost), jako spíše neočekávaný a podiv vzbuzující přechod z jednoho stavu do druhého; v tomto přechodu, v této změně názorův a života jest něco, co nás překvapuje, co charakteru a temperamentu obráceného, tak jak jsme ho poznali, zdá se odporovati, nebo aspoň z nich neplyne a vysvětliti se nedá. Tím není řečeno, že každé takové obrácení musí býti náhlé ani že tu po každé jde o nějaký zázrak, ale je to vždy jakýsi násilný převrat, mohutné zasažení do vnitřního, ano nejvniternějšího života konvertitova.

V čem tedy vlastně spočívá důkazná síla takové konverse pro pravost katolického náboženství? Lze vůbec z takového obrácení ke katolictví souditi na jeho pravdu? Vždyť není téměř vyznání, které by nemělo také svých konversí! Mají je náboženství egyptská,[1]) budhismus,[2]) Babyloňané a Assyřané, ze společností pak náboženských od katolické církve oddělených zvláště ruská officielní církev uvádí řadu obrácení z různých sekt (rozkolníků, duchoborcův atd.) ku státnímu pravoslavnému náboženství.[3]) Na to odpovídáme: Lze zcela dobře připustiti, že zjev „obrácení“, jestliže naň pouze zevně pohlížíme (factum materialiter spectatum), i u jiných forem náboženských se nachází, vždyť máme konečně příklady jakési konverse i z positivního křesťanství k mělkému, racionalisticky zbarvenému náboženství evangelia (Tolstoj), anebo dokonce k náboženské skepsi (Brémond); to však jest jisto, že konverse ku katolictví mají zvláštní ráz, kterým se liší od jakéhokoli jiného obrácení, a že právě katolické konverse, nejenom svou početností, nýbrž hlavně svou povahou staly se v pravdě psychologickým problémem.

---

[1]) *Maspéro*, Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique.

[2]) *A. Rousset*, Le Bouddhisme primitif.

[3]) *J. Wilbois*, L'avenir de l'église russe.

A rozřešení tohoto problemu jest právě apologetickým důkazem pravosti víry katolické. — Pro věřícího katolíka ovšem zjev „problemem“ není, věřící ví, že nikdo nemůže k Bohu, než „koho přitáhne Otec“,[1] že celá konverse je dílem podivuhodné milosti boží. — V našem důkaze však jde o to, abychom apologeticky, tudíž pro nevěřícího, anebo bez předpokladu zásad víry, z daného zjevu konverse dovodili, že dle zákonů psychologických celý proces obrácení nelze jinak vysvětliti, než že Bůh sám svým přímým a mimořádným působením zasáhl do vnitra konvertity a tuto překvapující změnu způsobil. Poněvadž pak Bůh nemůže než pravdu chtíti a k pravdě člověka vésti, proto soudíme zcela logicky, že víra katolická jest pravá.

Důkaz vychází tedy z pozorování psychických zjevů života konvertitova za jeho obrácení a usuzuje na základě psychologických zákonů na nadpřirozenou sílu jako hlavní a dostatečnou příčinu konverse. Tu však hned vzniká námitka: Lze vůbec na základě experimentalního psychologického pozorování souditi o vnitřní skryté síle, jejíž působení se zákonům přirozeným vymyká? Přímo ovšem o ní ze zevnějších zjevů souditi nelze, možno však k ní dospěti cestou vyloučení, per exclusionem. S jedné strany nutno totiž všecky přirozené příčiny jako nedostatečné zavrhnouti, s druhé strany jest všecko jasné a snadno vysvětlitelné v hypothesi nadpřirozeného vlivu Boha na duši, jak jej učení katolické podává; je tedy úplně vědecké, když na tuto příčinu usuzujeme.

Takovým způsobem neopouští důkaz pevné půdy skutečnosti a přece dospíváme ku přesvědčení o existenci nadpřirozené síly mimo fakta ležící. Nejsme při tom též aprioristy, kteří systém nebo domněnku už hotovou do fakt pozorovaných jednoduše vkládají, neboť působení milosti jest v apologetickém důkaze našem z počátku pouze jednou z možných hypothesí, které daný zjev mají vysvětliti. Je též jasno, že k důkazu, tak jak nastíněn, není ani třeba velikého množství případův analysovati; důkaz sám o sobě může už na základě pozorování jedné konverse býti formulován; rozumí se, že rozborem četnějších případů důkazná síla roste.

Z jakých pramenů čerpáme fakta, která jsou podkladem důkazu? Jsou to dílem hodnověrné zprávy jiných o konvertitech, hlavně však ústní výroky a písemné záznamy konvertitů samých; vždyť běží v první řadě o vnitřní život a duchovní proces obrácených. Různé

[1]) *Jan* 6, 44.

druhy pramenů možno takto roztříditi: *a)* denníky konvertitů, *b)* korrespondence, *c)* životopisy, *d)* autobiografie, *e)* svéživotopisné romány, *f)* svéživotopisné filosofické úvahy, *g)* ústní sdělení. — Jak se samo sebou rozumí, třeba ovšem ve svéživotopisných románech a úvahách přesně přídavky a osobní reflexe od fakt rozlišovati.

Než právě stran pramenů činí historická věda proti našemu důkazu některé námitky.

1. Jde tu o zjevy vlastního vnitřního života konvertitova, a tu prý nikdo není spolehlivým zpravodajem ve své vlastní věci. Vždyť už ve všedním životě obyčejného člověka stěží lze ve směsici bezpočetných téměř duševních konů, jak se v nitru míhají, několik pevných bodů zachytiti; jak pak teprve v takovém pohnutém životě, jako jest život konvertitů! Sami přiznávají, že duše jejich byla ve velikém vzrušení, přirovnávají svoje hledání pravdy k bezradnému tápání ve tmách a praví, že po dlouhou dobu nebyli si svého stavu jasně vědomi. — Na to třeba odpověděti, že nám k důkazu úplně stačí, když nám konvertité dovedou podati několika rysy hlavní fakta, z nichž na jejich stav, smýšlení před obrácením a po obrácení s jistotou můžeme souditi, a k tomu jistě jsou konvertité většinou zcela schopni; k tomu není třeba, by znali příčiny a všecky motivy svých jednotlivých činův, aby sami si byli vědomi podivuhodného působení milosti boží na struny duše; fakta sama jsou tak význačná a tak dalekosáhlého významu, že nelze, aby jich aspoň v podstatě nepostřehli a správně nepodali. Vzrušení samo není ještě na odpor hodnověrnosti, jinak bychom právě o nejdůležitějších událostech světových dějin, které z pravidla za velikého vzrušení přítomných se odehrály, neměli dostatečných svědectví. — Ostatně jsou mnohé ze svéživotopisů konvertitů tak pokorně upřímné a prostinké (vyznání sv. Augustina), nebo s takovou kritickou akribií a zcela methodicky podané (Brunetière, Ruville), že na první pohled leskem své pravdy téměř okouzlují.

2. Ale většina záznamů datuje se teprve z doby pozdější, mnohdy teprve dlouhá léta po konversi! Jak je těžko vžíti se po letech zase do psychického stavu předešlého věku! A což teprve u konvertitů, kde celé nazírání na život, veškera mentalita úplně se změnily! — I na to odpovídáme, že nám stačí, když konvertité mají dobrou paměť, aby mohli hlavní svoje dojmy a důležité děje předešlého života podati. A tu je vskutku podivuhodno, s jakou určitostí si konvertité vzpomínají i na vedlejší okolnosti a události, které jejich obrácení předcházely nebo provázely. Stačí tu čísti na př. J. Jörgen-

sena,[1]) Idu hrab. Hahn-Hahnovu,[2]) nebo ještě lépe předního velikána mezi katolickými konvertity, sv. Augustina.[3]) Mnozí z konvertitů, jako na př. Miss Baker nebo Adolf Retté, podávají zprávy na základě současných svých denníkův. A konečně kdy pak bylo slycháno, že by se pochybovalo o hodnověrnosti nějaké zprávy pouze proto, že byla až později podána, když jinak má na sobě všecky známky spolehlivosti a pravdivosti? V jistém smyslu lze právě naopak tvrditi, že zprávy pozdější, podané v době, kdy mysli se uklidnily a vzrušení ustalo, jsou ještě spolehlivější. Ve světle úspěchu lze často jasněji poznati všecky prostředky, s vrcholu dosaženého cíle lépe přehlédnouti prošlou cestu; a tak může i konvertita, když byl namáhavou pout svého duševního obrodu úplně vykonal, jasněji jednotlivé fáse svého obrácení poznati a vylíčiti.

3. Než konvertitům nedostává prý se i při psaní samém onoho objektivního klidu, oné povýšenosti nade všecky ohledy, kteréžto vlastnosti jsou první a základní podmínkou každého spolehlivého historika. Většina konvertitů jest při psaní svých záznamův ovládána snahou i jiné „obrátiti“, na cestu poznané pravdy přivésti; mimo to sami přiznávají (tak na př. kardinál Newman, Miss Baker, F. Maria Pittar a j.), že se podjali úkolu svého jenom s vnitřním odporem, s bázní, aby se snad nesprávně nevyjádřili, tedy zmítáni jsouce vášněmi, které jsou nesrovnatelny s klidnou objektivností. — Ani tato námitka nemá valné váhy. Ušlechtilá tendence jistě není proti objektivnosti, jinak bychom za klamný musili prohlásiti starý výrok: historia vitae magistra! Ovšem že chtějí konvertité na druhé působiti, ale působiti chtějí pravdou, silou skutečných událostí, a právě proto musí vše dle pravdy a zcela objektivně vylíčiti. Že mnozí z konvertitů dříve než odhodlali se podati veřejnosti věrný obraz svého obrodu, zmítáni byli bázní, vnitřním odporem a nechutí, je zcela pochopitelno: vždyť jde o odhalení nejtajnějších záhybů vlastního srdce; konvertité však tuto bázeň, tento odpor přemohli z lásky k bližnímu, z lásky k víře a pravdě, a právě tato veliká, obětí se nelekající láska ku pravdě jest nám zárukou jejich pravdomluvnosti a nestrannosti, jako právě bázeň, aby snad něco nesprávně nevyjádřili, je učinila ve výběru výrazův opatrnými a jejich záznamy a výroky tím cennějšími.

---

[1]) *J. Joergensen*, Livslögn og Livsanhed (Lež a pravda života.)

[2]) *Ida* Gräfin *Hahn-Hahn,* Von Babylon nach Jerusalem.

[3]) Confessiones, l. I. c. IX. a n. j. m.

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER. (O.)

Na konec zbývá nám všimnouti si ještě některých důležitějších novot rázu více administrativního. Před r. 1908 konávaly se písemné maturity již i v měsíci květnu a to v téže korunní zemi na všech školách středních současně. Ustní zkoušky, jimž předsedávali z velké části zemští školní inspektoři, začínaly se na některých ústavech již v polovici června a končívaly se teprve v druhé polovici července. Toho byl následek, že na těch gymnasiích, kde konaly se záhy ústní maturity, vyučování v VIII. třídě, které se končilo týden před maturitami, ztrácelo na ujmu řádného probrání předepsané látky mnoho potřebného času. Tento stav právem nelíbil se ministerstvu vyučování i byl novým řádem maturitním § 6 odst. 1. a 3. a vysvětlovacím nařízením 13. května 1909 odstraněn. Ústní zkoušky dospělosti nesmějí se podle toho začínati dříve nežli 14 dní před pravidelným koncem školního roku, t. j. před 15. červencem a mají končiti nejdéle 8 dní po něm,[1]) písemné pak byly na každém ústavě učiněny závislými na době zkoušek ústních a položeny tři neděle před jejich počátek, tak že nemají se nikdy konati před 10. červnem. Toto značné zkrácení doby, v níž mají se vykonati ústní zkoušky maturitní, bylo umožněno důležitým ustanovením nového řádu maturitního v § 14, že při těchto zkouškách předsedati může nejen zemský školní inspektor, nýbrž místo něho i jiný člen zemské školní rady neb vysokoškolský professor, ředitel střední školy neb jiný školský odborník. Poněvadž za účel tohoto ustanovení nutno předpokládati snahu, aby předsedou ústní zkoušky dospělosti byl vždy jen zkušený znalec středního školství, který by dovedl výkony abiturientů v každém případě posuzovati s náležitým porozuměním, musíme při neúplnosti stylisace slov „jiný člen zemské školní rady“ mysliti přirozeně jen takového člena, který je zkušeným znalcem vyučování gymnasijního. Rovněž ovšem možno jen takového professora vysokoškolského pokládati za způsobilého k ří-

[1]) Ve skutečnosti vidíme, že na českých školách středních v Čechách za posledních čtyř let ústní zkoušky dospělosti nezačínají se před 6. červencem a končí se nejpozději 15. července.

zení maturity gymnasijní, který ze své dřívější činnosti nabyl přiměřené znalosti gymnasijního vyučování.

Jak jsme dříve vyložili, bylo ve středoškolské anketě těžce vytýkáno některým předsedům maturitním (hlavně zemským školním inspektorům), že vykonávají často příliš autokratický vliv na klassifikaci výkonů jednotlivých abiturientů.[1]) To při novém řádě maturitním jest již nemožno. Úkolem předsedovým jest v první řadě, aby bděl s veškerou pozorností nad tím, aby zkoušky byly prováděny přesně podle slovného znění a v duchu nových předpisův a zvláště podle zásad vyslovených v § 20. Má také právo účastniti se jednotlivými otázkami zkoušení a to způsobem šetřícím náležitě vážnosti zkoušejícího učitele. Jinak záleží všechno rozhodování o dospělosti jednotlivých abiturientů na zkušební komisi, jejížto členové pronášejí svůj soud hlasováním, o kterém promluvili jsme již dříve; hlasování toho může (nikoli „má“) se účastniti také předseda, ale v tomto případě hlasuje poslední — patrně proto, aby svým hlasem nemohl vykonávati vliv na hlasování ostatních členů komise. Nabude-li však přesvědčení, že komise zneužívá svého práva, má podati zprávu zemské školní radě, která pak vlivem svým na sbor učitelský zamezí opakování této nepřístojnosti.

Toliko v jednom případě mohlo by se zdáti, že se předsedovi komise uděluje příliš veliká právomoc rozhodovací. Věc týká se ustanovení v § 12., kde se jedná o opravě písemných prací maturitních a jich předkládání předsedovi ku schválení vykonané klassifikace. V prováděcím nařízení 2. dubna 1908 č. 15.509 vykládá se ono ustanovení takto: „Je-li předseda srozuměn s klassifikací písemných prací a jsou-li tudíž známky jejich pevně stanoveny, oznámí se žáku, načež se též určí pro každého abiturienta ústní zkoušky v jednotlivých jazycích. Není-li předseda srozuměn s posudkem některé práce písemné, oznámí se tyto známky žáku teprve po nastalé dohodě.“ Jest otázka, jak má se rozuměti této „dohodě“. Zda mohl by na př. některý předseda na základě tohoto ustanovení pokládati se za oprávněna, aby žádal při některé práci písemné na příslušném učiteli za změnu posudku? Dle mého přesvědčení měl by si každý předseda velmi důkladně věc rozvážiti, než by vyslovil takový požadavek. Především měl by si náležitě uvědomiti, že každá klassifikace jest věc do jisté míry individuální, při níž třeba přihlížeti k různým momentům, jež nejlépe může

[1]) Viz »Hlídku« r. 1914 na str. 683 a 741.

znáti jen učitel předmětu; dále že zvláště při překladu z cizích jazyků jest leckdy nemožno pokládati některý překlad jen proto za chybný, že jiný způsob překladu je snad vhodnější neb se někomu více zamlouvá. Má-li změna posudku se provésti teprve po nastalé dohodě, předpokládá se patrně, že učitel uzná mínění předsedovo a případné jeho důvody za správné. Ale co se má státi, jestliže jich neuzná takovými? Má snad své přesvědčení odborné podříditi mínění předsedovu, i když neuznává ho správným? To by se příčilo i vědecké opravdovosti i mužné cti. V takovém případě poskytuje dle mého soudu východiště další ustanovení § 12. Tam totiž se nařizuje, aby opravené práce písemné, zejména ty, jež odborný učitel opatřil nepříznivým posudkem, prohlédli též ostatní členové komise a v prvé řadě ředitel. To arci se nařizuje hlavně proto, aby všichni členové komise seznali každého žáka ve všech předmětech maturitních co možná úplně, tedy i v jeho výkonech písemných. Než tato právě okolnost poskytuje vítané možnosti, aby v těch sporných případech, kde by snad předseda komise žádal při některé práci odborného učitele za změnu posudku a tento se žádostí tou by nemohl souhlasiti, rozhodovala celá komise zkušební na základě zvláštní porady před zahájením stní zkoušky maturitní. To by v takových jistě velmi řídkých případech byl dle našeho soudu jedině správný postup, při němž by také náležitě bylo šetřeno autority učitelovy.

Jak by tedy vypadal asi celkový můj úsudek o reformním (Marchetově) výnosu maturitním? Jak vysvítá z předchozího rozboru, má sice proti dřívějšku některé nepopíratelné přednosti, jež neváhal jsem také na svém místě výslovně takovými nazvati. Avšak snaha, zkoušku dospělosti stůj co stůj všemožně ulehčiti, překročila tu daleko všecku míru a snížila příliš povážlivě příslušné požadavky, čímž ovšem zkouška sama pozbyla značně své ceny a svého významu. Třeba otevřeně prohlásiti, že výnosem tímto jakož i druhým (také Marchetovým) téhož roku vydaným o zkoušení a klassifikování na školách středních (11. června 1908 č. 26.651) a tím jeho příliš blahovolným a ulehčovacím směrem bylo způsobeno klesání úrovně středoškolského vyučování. Poněvadž však přirozeným toho následkem přicházejí z gymnasií — neboť o těch hlavně mluvím v celém pojednání — na universitu mladíci se stále menšími zásobami vědomostí, je tím povážlivě ohrožována i vědecká úroveň universit. Že obojí tento stav dotýká se neblaze zájmů státu i celé společnosti, začíná se poznávati již i v jiných zemích korunních a ozývají se tam již také hlasové

důrazně volající po brzké nápravě. Tak dověděli jsme se nedávno z časopisů, že akademický senát Jagiellonské university v Krakově obrátil se v r. 1914 na zemskou školní radu haličskou se zvláštním memorandem,[1]) v němž zevrubně probral všecky hlavní nedostatky, s nimiž přicházejí zejména absolventi gymnasií, částečně také reálek na universitu. Otevřeně vytýká tam senát, že od několika let se snižuje úroveň přípravy mládeže přicházející na universitu. Nemístnými nazývá ta ulehčení v učení gymnasijním, která v žáku oslabují jeho samočinnost. Za škodlivou prohlašuje také přílišnou mírnost v klassifikaci, jež tak silně se vyznačuje v minist. nařízeních (Marchetových) z r. 1908 a v praktickém provádění na gymnasiích jest ještě zvětšována, přispívajíc též ku přeplnění středních škol. Rovněž škodlivým nazývá „promíjení nevážnosti, ba nejednou nedbání předpisů, čemuž v zápětí jde uvolnění kázně, tak nutné v naší společnosti, jíž především za mlada možno i nutno přivykati“. Na to následují významná slova: „Nutno přece míti naději, že většina naší společnosti je dosti zdravého úsudku, aby porozuměla, že větší požadavky, větší přísnost při klasifikaci a pevnější kázeň, byť nejednou byly trpké vzhledem na to, že jde o syna nebo bratra, jsou přece na konec zájmem obecného dobra.“ (Z překladu Vykoukalova ve „Věstníku č. prof.“)

Věru, vzácná slova pravdy, jež každému opravdovému příteli mládeže a jejího vzdělání i mimo Halič promluvena z duše! Snadno chápeme, že memorandum toto vzbudilo mocný rozruch v haličských kruzích professorských. Pod jeho přesvědčivým dojmem stál VI. sjezd středoškolských učitelů, jenž konal se 3. června 1914 ve Stanislavově a zaujal rozhodné stanovisko proti nařízením Marchetovým z r. 1908. (Dle referátu „Času“ ze dne 6. června 1914, na nějž se tuto odvolávám.) Schválena tam resoluce, aby maturitní zkouška byla ztížena: má se žádati písemná práce z mathematiky a reprobace kandidáta při nedostatečném prospěchu z trojí písemné práce; dále se má zavésti ústní zkouška z fysiky a němčiny (tak!) a přísnější zkouška z dějepisu; jen potom bude prý míti matur. zkouška zase svou cenu. Jak viděti, jsou to vesměs (vyjma němčinu) požadavky, jichžto potřebu jsem šíře odůvodnil ve svém pojednání.

Ale jak bude možno, namítne snad leckdo, na jedné straně vyhověti veledůležitým zájmům obecného dobra a zjednati zároveň zkoušce

---

[1]) Dosti obšírný obsah toho memoranda přinesla nejdříve, pokud vím, »Hlídka« (v seš. 9. r. 1914 na str. 722 a 723). Úplný text memoranda v překladě Vykoukalově uveřejněn byl ve »Věstníku č. prof.« č. 3 (listop. 1914).

dospělosti náležitou cenu a váhu, s druhé strany však zabrániti tomu, aby nenastalo u žactva nejvyšší třídy přetížení a nevrátily se zase stížnosti, jež jsme slýchali před r. 1908 a většinou také musili uznati za oprávněné? Tato námitka a v ní vyslovená obava je dostatečně, jak myslím, vyvrácena celou mou předchozí úvahou. Jestliže by splnily se podmínky a předpoklady, které jsem, dovozuje potřebu pís. práce mathematické a ústní zkoušky z fysiky a rozšíření látky dějepisné při zkoušce, podrobně vyložil při každém předmětě, nemohlo by podle mého mínění vzniknouti žádné přetížení žactva. Uznávám ovšem, jak jsem také pověděl na svém místě, že by se v 2. pol. VIII. třídy zvětšila poněkud práce žákův opakováním důležitějších částí dějepisných; avšak konalo-li by se toto opakování, jako se již děje od r. 1908 ve fysice, systematicky, za vedení učitelova v hodinách výhradně k tomu určených po celé 2. pololetí a omezila-li by se zkouška z dějepisu a fysiky jen na věci hlavní, t. j. takové, jež by měl znáti v naší době každý vzdělanec: jsem přesvědčen, že by to nemohla býti námaha taková, které by žák prostředního nadání a náležité pilnosti nemohl dobře a beze všeho strachu a rozčilování zdolati.

A zájem obecného dobra jakož i jejich vlastní budoucnosti žákům tuto povinnost a práci kategoricky ukládá.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

10. Města ponenáhlu přibývá.

(1675—1690.)

Počet židovských domů před válkou a po ní. — Vrchnostenské výsady pro židy. — Třenice mezi křesťany a židovskými obyvateli. — Farář Gallovský stěžuje si na židy — Přistěhovalci židovští. — Farář Jiří Pavlovský a židé. — Nová berní soustava. — Visitace lánů. — Lanní soupis majetku. — Počet domův a duší roku 1677. — Mor v okolí. — Spor o náhradu sypaného desátku. — Břemena vojenská. — Povodeň roku 1690. — Stav města v číslech.

Bezprostředním ovocem smlouvy z roku 1674 byl klid a pokojné soužití, jehož obec potřebovala ke svému zvelebení. Vedle obyvatelů křesťanských přibývalo též židů. Před vpádem švédským patřilo jim 21 domů vesměs kolem kostela. Dům číslo 16 před tím křesťanský koupil Jakub žid roku 1621, číslo 36 Anči žid roku 1623 a „zahradu“ po nebožci knězi Matouši Semeliovi téhož léta Isák Dlouhý. Jelikož řemeslo všechno bylo soustředěno v ceších, do nichžto židé nesměli, mohli řemeslně pracovat jen pro vlastní potřeby. Též pozemkového majetku nesměli mít. Byli tudíž odkázáni hlavně na obchod, a ten byl cele v jejich rukou. Ještě roku 1605 jmenuje se mezi loštickými sousedy Pavel k r a m á ř, jinak Čermák, později žádný kupec křesťanský.

Dle výsad císaře Ferdinanda II. z roku 1629 neměli moravští židé kromě ročních 12.000 zl. platit do královské komory žádných daní jiných a byli oprávněni, provozovat řemeslo pro svou potřebu, volně po celé zemi obchodovat, navštěvovat všechny trhy aniž odvádět více mýta než křesťané.[1]) Není pochyby, že právě v ta léta dostoupil v Lošticích počet židovských usedlostí čísla 21.[2]) Za války švédské spustlo 11 domů židovských.[3]) Také sbornice byla zničena.

---

[1]) *D'Elvert,* Schriften XXV. 327. XVI. 415.

[2]) Při soupisu k dani r. 1610 čítalo se v Lošticích 8 židů ženatých a 9 neženatých (přes 10 let starých). Arch. zem. brněn. M. VI. 11.

[3]) V desíti domech bydleli po válce tito židé: Israel Hošek. Lazar David, Lazar Buchbinder, Hiršl Hoške, Sacher Israel, Jakub Blecha, Löbl Lang, Samuel Markus, Jakub Šťastný, Israel Baur.

Aby ztenčená obec mohla se spíše zotavit, nadala je unčovská vrchnost na prosbu rychtáře, přísežných a jiných židů na místě celé obce židovské dne 25. května 1651 výsadami, dle nichž směli mrtvá těla bezplatně pohřbívati v dosavadních místech „nad jalovcovým dolem", sbornici opravit aneb novou zbudovat od základů, pálit a prodávat venkovu kořalku a porážet dobytek dle svých předpisů obřadních. Živit se mohou řemeslem krejčovským pro potřebu souvěrců, provozovat koželužství za vrchnostenský poplatek a obchodovati zbožím. Ostatně mají zůstati pod právem městečka Loštic.[1])

U křesťanských sousedů nebyli valně oblíbeni. Za jedno, že někteří z nich se obohatili válkou, po níž všude zůstala jen bída — za druhé, že řemeslem židovským cítili se křesťané zkráceni v živnosti. Vrchnostenské výsady z roku 1651 podnítily nové třenice. Židé začali víno a kořalku čepovat nejen pro sebe, nýbrž i křesťanům, aniž chtěli z výčepu co platit do městských důchodů. Také zdráhali se odváděti starodávný poplatek pohřební a platy domovní. Právo bití dobytka jim obec křesťanská upírala vůbec. Když se stížnosti množily, rozhodla vrchnost dne 26. března 1653:

„Co se dotejče vína šenkování aby židé zdejší pro sebe sami do městečka víno košer voziti svobodu měli, však z jednoho každého vědra, kdyby je mezi sebou šenkovati chtěli, po 1 R^{m}, z desítivěderní bečky 10 R^{m}, z nichž aby vrchnosti 6 R^{m}, zdejší obci do platů 4 R^{m} přišlo, na časy budoucí a věčné dávati povinni byli". Podobně „kořalku kdoby z židů šenkovati aneb s ní handlovati chtěl, aby platu 8 R^{m} do roka" polovic vrchnosti a polovic obci zdejší dávati byl povinen. — „Strany bití dobytka aneb řemesla řeznického provozování aby od času tohoto až dvě neděle po velikonoci takovému bití pokoj dali" pod pokutou 10 tol. širokých, až prokážou, že to provozovali před 30 lety. Potom smějí, ale „pokud že by se který soused zdejší od židův masa kupovati a k nim na truňk vína neb kořalky choditi dopustil, ten aby bez milosti 10 šir. tolarů v ten plat co řezníci od řemesla do interessů[2]) dávají složiti povinen byl". — „V příčině koží vydělávání a řemesla koželužského provozování jest nařízeno, pokud že by který žid podobné kože zde vydělávati chtěl, aby do roka 50 R^{m} platu dávati povinen byl". — „Co se dotejče pochová-

---

[1]) Privilegium bylo česky psáno na pergameně. Německý překlad jeho v městské registr. unčovské.

[2]) t. j. do činže vrchnostenské.

vání židův v místo jim od mnoha let odkázané, poněvadž prve od zdejšího žida, kterýž umřel, z místa 2 groše a z přespolního 4 groše se dávalo a oni vrchnosti že tomu tak není omylnou zprávu přednesli, nařízeno, aby nyní od každého žida zdejšího zemřelého 3 gr. a přespolního 6 gr. na časy věčné chudému záduší zdejšímu povinni byli". — Konečně poručeno židům, aby plat gruntovní, „který prvotně na pomoc do interessů pololetně dávali a jim po ta léta za ruinu passirován byl, o příštím sv. Jiří tohoto léta 1653 počnouc po 24 R$^{\underline{m}}$ 24½ gr. jako prve polouletně odpravovali na časy věčné".[1])

Jinak židé na potřeby obce křesťanské neplatili nic. V listopadu roku 1655 prosí obec loštická v Unčově o zprostředkování, aby „nám na stavení mostu k záplatě nápomocni byli, jelikož své těla mrtvé přes most nésti musí, sic bychom od nich mejta žádati přinuceni byli".

Jiného druhu byly stížnosti, jež koncem května roku 1666 přednesl obci farář Gallovský. Žádá mezi jiným, aby „židé v den sobotní pro uctivost chrámu Páně ode všech křiků a hádek se zdrželi", jelikož jimi „mnohdykrát v študii na kázaní turbirován a překážen" jest. — „V den sváteční aneb nedělní všelikých handlův aby zanechali". — „Když se na den aneb ochtáb božího Těla v processí s velebnou Svátostí jde, aby bez všelikého dalšího napomenutí okenice své všichni ihned když se z kostela vyjde zavírali, jestli své škody vyvarovati se chtějí, kteráž by vzniknouti mohla". — „Aby sobě na ulici východů aneb reverenter mluvíc privetů nedělali, jakž se až posavad stává, odkudž spíšeji z jejich neřestí a smradů nějakým zlým povětřím moru městečko by se nakaziti mohlo než z čehož jiného". — „Aby křesťanům všem všelikou uctivost činili a klobúk před křesťany jich pozdravujícími náležitě uctivě aby smykali". — „Rychtář ať lepší kommandu a správu drží nad židmi, všeliké nešvary, hádky a pokřiky židovské ať přetrhuje, vaditi, hádati, křičeti jakož i bíti nepovoluje", neboť „kdyby z puzení jeho se nějaký mord nad křesťanem stal, rychtář i s tím mordýřem a jeho pomocníky na šibenici za nohu viseti by zasloužil".

„V těch a takových punktech nadepsaných", žádal farář Jejich Opatrností pánů z úřadu „aby se židé přísně, důtklivě a dostatečně napomenuli". Obec sdělila „punkta" židům i vrchnosti k přečtení,

---

[1]) Tato »výpověď vrchnosti unčovské na stížnost zdejší obce strany židův pod datum 26. března 1653 v Unčově před osobami tam z prostředku zdejšího vyslanými, totiž purkmistrem starším Henrichem Sebaldem, rychtářem Jiříkem Hatlánkem, konšeli Janem Karníkem, Bartolomějem Voštinkou, z obce Danielem Glugarem starším, Tomášem Čejkou, Janem Červinkou a Faltou Hercikem vyšla«. V měst. registr. unčov.

ačkoli „scestného podle sousedův zdání nic se neuznává“. Patrné znamení, že byla té doby vespolná shoda mezi obojími občany. Ostatně měl farář tehdy, jak už na svém místě pověděno, u obce vroubek, „že proti starobylým obyčejům něco nového ustanoviti a když kdo z městečka našeho buď sousedův neb domácích zemře od jednoho zvonění hrubým zvonem po 6 kr. složiti umínil“.

Do roku 1667 byl nově osídlen jediný pouze pustý dům židovský; ale nových rodin, jež zakoupily části domů stávajících, přibylo více. Byly to rodiny chudobné. Některé se přistěhovaly z Polska, když tam v letech 1654 válčil hetman Chmielnicki, jiní z Dolních Rakous, odkudž roku 1669 byli židé vypovězeni, vzdor úmyslům císařovým, jenž si loudění židů na Moravu nepřál.[1]) Není divu, že mezi takovými přistěhovalci byly též živly nepoctivé. Roku 1669 mučen v Unčově loštický žid, jenž přijal kradené věci z kostela loštického a moravičanského.[2])

Časté potyčky se židy míval farář Pavlovský. Předchůdce jeho Jiří Ign. Gallovský odešel v jaře roku 1669 na faru do Dubicka. V Lošticích soudě z toho, že z Dubicka několikrát byl zván za křestního kmotra, zůstal v dobré paměti. Památkou po něm je ciborium dosud užívané, které z darů farníků pořídil roku 1667, když téhož léta bylo dřívější ukradeno.[3]) Nástupce jeho, Jiří Jan František Pavlovský, dříve správce fary v Náměšti u Olomouce, původem Slovák od Šaratic byl ustanoven koncem dubna roku 1669. Do prvních let jeho působení spadá založení dekanatní matriky mohelnické, pro niž farář roku 1672 sepsal důkladnou zprávu o stavu farnosti loštické, búzovské a měrotínské jakož i o příjmech obročních.[4]) Jinak mnoho se přel s farníky a se židy. Osobně byl s těmito v čilém styku, kupuje od nich věci, dávaje si od nich zboží donášeti z ciziny a

---

[1]) *D'Elvert,* Schriften XXII. 12.

[2]) »Krádežník« Lukáš Kotek byl v Unčově dle uznání cís. král. appellace pražské nejprve mučen, potom »podle zásluhy popraven a provazem k smrti odsouzen«. Loštický žid spolu s ním obviněný byl třikrát mučen. Z processu vznikly Unčovu značné výlohy, jež měli částečně platit Moravičanští. Dopis městské rady unčov. stran toho dto 24. ledna 1670 v obecní truhlici moravičanské.

[3]) Podobné ciborium věnoval vlastním nákladem r. 1685 kostelu dubickému. Zemřel tamtéž r. 1689 jakožto farář dubický, lesnický a rohelský ve stáří 60 let. V závěti poručil kostelu loštickému 100 zl. na záduší.

[4]) Dekanatní matriky nařízené od biskupa olomuckého dne 8. října 1671 »ut occurrentibus dissidiis quavis occassione tanto facilius obvietur«, jsou důležitým, dosud neúplně vyčerpaným pramenem kulturně-historickým.

půjčuje jim peníze na zástavy.[1]) Úředně však byl jejich nepřítelem.

Sněmovní snesení z roku 1650, že židé smějí bydleti toliko v těch místech, kde seděli před 1. lednem 1618, zostřeno císařským výnosem roku 1673 v ten způsob, že též usedlých židů v tom kterém místě nemá býti víc, než bylo před rokem 1618.[2]) Pochybnost o počtu židovských domů před stanoveným mezníkem mohla snadno dáti podnět k neoprávněnému omezování jejich pobytu.

Z jara roku 1676 přestavovaly se v Lošticích s povolením vrchnosti dva židovské domy: jeden — dílna koželužská vedle zahrady farní při nynějším č. 21, kde bývala dříve chalupa kněze Matouše Semelia, druhá podle hřbitovní zdi u kostela. Farář maje omylem za to, že se staví na gruntech nepravých, chtěl stavbu překazit násilným zakročením. Spolu pak podal stížnost v Unčově i v konsistoři, že se staví v bezprostřední blízkosti chrámu, že se dosavadní domy přízemní zvyšují na poschodí a že křikem, smradem a špínou ze židovské čtvrti se překáží službám božím. Obě stavení byla však nicméně téhož roku provedena. Jen tolik docílil farář, že základy židovského stavení musely se na poručení vrchnosti odsunouti kousek ode zdi hřbitovní kolem kostela. Osídlených domů židovských bylo tudíž toho roku celkem 13.[3]) Loštická krajina trpěla toho léta povodní.[4]) (P. d.)

---

[1]) Roku 1688 žaluje farář Pavlovský na své dlužníky židovské: jeden si u něho vylhal 12 R. na futro, jiný si vypůjčil 30 R. a 2 tolary, třetí dluží 21 zl. dle reversu, Hiršl u kostela si vypůjčil 20 R. a řetízek, jenž vážil 23 dukátů, u žida Blechy má 57 R.

[2]) *Slavík*, Morava a její obvody ve Slezsku po válce třicetileté p. 109. — *D'Elvert*, Schriften XVI. 845.

[3]) Stížné dopisy faráře Pavlovského v arch. konsistorním a v měst. registr. unčov. Unčov byl na faráře, jenž v této židovské záležitosti nejednal docela správně, velmi rozmrzen a žádal konsistoř, aby faráři v jeho počínání uložila příslušné meze, ať se do jejich vrchnostenských věcí nemíchá, »noch unsere untertänige Juden an Wiedererbauung ihrer eigenen oeden jüdischen und nicht der Kirchengründe mit wirklicher Gewalt, gewaltsamer Abtreibung der Bauleute und eigenhändinger Zerhackung des zum Bau gelegten Grundes, wie bishero geschehen hindere«.

[4]) *Syrůček*, Gesch. der Stadt Müglitz p. 17.

O novější theosofii.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

Desátého roku po svém uprchnutí objevila se Blavatská nenadále u sestry své, zatím provdané, ve Pskovu, kde stala se rázem středem společnosti. Všecko žaslo nad světovým mediem a řada přednášek učinila ji světoznámou. Vždyť vyprávěla o svých cestách a zjeveních věci přímo báječné. Častěji se zmiňovala i o Persii a Indii, kterou prý dvakrát procestovala, jakkoliv sestře doznala: Nejsem jistá, že jsem všecka místa navštívila, ale jistě jsem je viděla. To bylo arci jen „ekstatické“ vidění a tak lze pokládati první cesty indické, na nichž B. dle zmíněné již legendy setkala se s mistry nového náboženství, za čirý výmysl chorobné její obrazivosti. Za tohoto pobytu svého v Rusku ochuravěla znova duševně. Ve svých halucinacích viděla se psychicky zdvojenu. Druhé její „já“ jevilo se mužem, v němž později poznávala posla svých indických mistrů. Po uzdravení zabývala se různými obchody: květinářstvím, dřevařstvím, výrobou inkoustu. Roku 1863 popadla ji horečka cestovati znova. V Italii seznala hnutí revoluční, ano tvrdila, že zúčastnila se s Garibaldim bitvy u Mentany. Olcott, jemuž v pozdějších ještě letech ukazovala jizvy po sečných ranách, míní, že se asi ve vojenském přestrojení některé srážky zúčastnila. Ostatně je tento pobyt v Italii, jako nejedno jiné období jejího života, vyšperkován legendárními příkrasami. Po bitvě zmizela na několik let opět. Ani protivníci nedovedou vysvětliti, kde se asi nalezala, nechtějí-li připustiti jejího vlastního tvrzení, že dlela opět na náboženských studiích u mistrův indických. Roku 1870 vystupuje v Kairu jako medium, ale s nepatrným zdarem, ježto se kdysi objevilo, že ruka domnělého ducha jest vatou vyplněná bílá rukavice.

Blavatskou jako spiritistické medium obhajuje i anglický učenec Sinnet („Podivné případy v životě pí. B.“), ale Dr. Richard Hodgson stopoval ji až do Indie, kde také odhalil její podvody. Se spiritismem se jí tedy nedařilo a byla nucena prchnouti. Za pomoci několika přítelkyň dostala se Palestinou do Oděsy a brzy přes Paříž znova do Ameriky, kde se v Novém Yorku usadila. V novém světě počala novou propagandu spiritismu, ba stala se i jakousi autoritou v různých sporech v obor ten spadajících. Nešťastná její autoritářská povaha však záhy se uplatňovala, „Prapor světla“ (Banner of Light) postavil

se proti ní a vášnivé boje skončily úplnou roztržkou v táboře spiritistickém a založením nového listu „Spiritual Scientist“, v němž snažila se postaviti spiritismus na podklad vědecký. Zatím rostla její vážnost jako media mohutné suggestivní síly a tak shromáždila kolem sebe hlouček ctitelů, kteří k ní přilnuli jednak ze soucitu pro zklamaný sen života, jednak pro okkultismus, který budil zájem. Zvláště dva mužové vnesli do fantastických jejích snů drobet systému: Felt, podivín a badatel náboženských soustav staroegyptských, a Henry Steel Olcott, bývalý důstojník, žurnalista. Původně byl za pomoci Feltovy založen „Miracle Club“, jenž si postavil úkolem prozkoumávati a srovnávati všechna náboženství a vykřesávati takřka z duše lidské neznámé posud a nezužitkované její síly. Toto výhradně theoretické úsilí nemělo valného úspěchu. Teprv 17. listopadu 1875 připojila Blavatská za přispění Olcottova špetku praktických pouček mravních o sbratření lidstva. Jméno klubu bylo na návrh Olcottův pozměněno v „Theosophical Society“. Program, jenž bývá jako heslo otištěn na publikacích společnosti, zněl: „Několik ideálně smýšlejících, ale od jakéhokoliv ducha sektářského neodvislých lidí sešlo se ve spolek, jenž by obhajoval podstatné zájmy lidské duše odevšad napadané. Toto nové sdružení theosofické nemá samozřejmě v úmyslu utvořiti nějaký svaz křesťanský nebo protikřesťanský, budhistický nebo protibudhistický a dáti se do bojovných služeb určitého vyznání.“

Název „theosofie“ našel Olcott v konversačním slovníku a bylo nutno učení teprve podle názvu upraviti. Doživotní sekretářka (jak skromně Blavatská se nazývala) podjala se toho úkolu. Vyznavači nové víry věří v zázračnou cestu její do Tibetu přes vrchy Himalajské, kde prý tajnou vědu (gupta vidya) v klášteře budhistickém objevila, věří, že byla „psychologickou telegrafií“ ve stálém spojení se svými, jiným smrtelníkům neviditelnými mistry okkultismu, kteří jí pomáhali při sepisování nového učení. Jeho tresť obsažena jest ve dvousvazkovém díle „Isis unveiled“ (Isis odhalená) z roku 1876. Je to „evangelium theosofické sepsané spíše vyššími duchy než pisatelkou samou“.

Dle programu zdálo by se, že jde o boj proti samému satanáši a nepřátelům lidské spásy. Ale opak se prokáže, přihlédneme-li k osobám obou hlavních zakladatelů. Blavatská (značka theosofů H.P.B.) byla typ ženy výstřední, že sám Olcott, jenž ji výborně znal, nazývá ji „nerozřešitelnou hádankou.“ A tajemník její Mead definuje ji jako „pomilování hodnou směsici nevyzpytatelných rozporů“, jako „soubor moudrosti a ztřeštěnosti a nepochopitelnou sfingu všech barev“. Ona

i Olcott byli členy lóže a doznávají, že původ theosofie sluší hledati ve „Velelóži bílé čili sbratření“ pod Himalají. Chtěli také nejprve pouze osvěžiti zastaralou sektu „Osvícených theosofů“ založenou r. 1767 v Londýně Benediktem Chastanierem, jíž cílem byla propaganda učení Swedenborgova. Tajná ta společnost zvaná přímo „theosoficko-křesťanskou“ čítala šest stupňů: 1. theosofa učedníka, 2. t. tovaryše, 3 t. mistra; 4. t. osvíceného, 5. bratra azurového, 6. bratra ruměného. Životopisec visionáře švédského Matter dí, že i bramíni dali se nakloniti k jeho učení a náboženství dogmat tak průzračných a prokázaných, visí poetických, jimiž člověk ocítá se v oblastech nadzemských a ve společnosti nejvyšších duchů. Tak souvisí moderní theosofie se zednářstvím a s indickou filosofií. Původní moudrost Bohem zjevená byla tak prý nalezena v končinách kolébky lidstva, kde doposud žijí a vládnou patriarchové!

Olcottova horlivost propagační zajistila mladé společnosti značné příjmy, také kniha „Isis“ se velmi rozšířila, tak že Blavatská, jsouc existenčních starostí pozbavena hloubala dále a prohlubovala své učení. Především však zkusila napraviti nezdařené první manželství novým sňatkem, třeba že Blavatský ještě žil a o rozvod nikdo z nich nestál. Armen Betanelly zajistil jí rentu a stal se na chvilku titulárním jejím chotěm, neboť si vymínila, že nepřijme jeho jména a k povinnostem manželky že nesmí býti nucena. Takové občanské manželství nemělo arci dlouhého trvání a Blavatská sama prohlašovala později oba své sňatky za pošetilost, k níž ji zajisté černá jakás moc přiměla. Potom žila ve společné domácnosti s Olcottem, s nímž i do Indie přesídlela. Ihned vešla do styků se spolky indickými podobných snah. Jako Ruska a občanka svobodné Ameriky získala anglo-indickou společnost a množství přívrženců. Jak u Bombaye v Crowsu, tak v Adyaru u Madrasu předstírala časté spojení s mistry čili moudrými mahatmy i bytostmi nadzemskými. Počaly poutě do Adyaru. Jako starověká Pythia odpovídala Blavatská na kladené otázky, nebo dala nejraději odpovídati duchům písemně. Tajemná pošta se záhrobím byla zavedena. Do zvláštní schránky směli ctitelé nového učení ukládati zapečetěné listy obsahující dotazy, a mahatmové odpovídali mnohdy obšírnými, učenými články v téže obálce složenými, aniž pečeť byla porušena. Takový hokuspokus, k němuž Blavatská vždycky jevila prapodivnou náklonnost, stal se jí nezřídka osudným. Přítelkyně z Kaira pí. Coulombová nalezla v Adyaru útulek i se svým chotěm. Ale nepohodly se duše spřízněné a za pobytu Blavatské v Evropě uveřejnila Coulombová

její dopisy, v nichž se prokazovaly podvody. Také proslulá schránka „nadzemské pošty“ byla důkladně prozkoumána a nalezeno v ní několikeré dno a mezistěny k dokonalému provádění t. zv. psychologických triků Blavatské. Sama však se k podvodům nikdy neznala, i když odpovědi vlastnoručně sepisovala, neboť vše co napsala bylo jí „diktátem mistrů“. I do Londýna skandál Coulombové zapůsobil, a jak zmíněno sekretář „Londýnské společnosti pro psychická bádání“ Hodgson prokázal podvody, čímž anglická větev theosofická utrpěla těžkou ránu. Že mnozí pokládali Blavatskou za ruskou agitatorku pro vyvrácení anglického panství v Indii, lze snadno vysvětliti z politické situace tam, kde zájmové sféry obou říší se kříží.

Na své cestě Evropou založila Blavatská r. 1884 „Theosofickou společnost Germania“ v Elberfeldu a při pobytu v Paříži seznámila se s krajanem Usvolodem Solovjovem, jenž měl býti apoštolem jejího učení na Rusi. Ale nepodařilo se, neboť krajan žádal důkazy a důkazy. Marně snažila se Blavatská upoutati jej vždy podivnějšími a proto i podezřelejšími zjevy. Solovjov vinil ji přímo z podvodu a z odpadu od orthodoxní víry ruské. Své domněnky uložil i do četných listů posílaných do vlasti i příbuzným Blavatské, kteří zase spláceli jí a to v době, kdy trpěla tělesně. Tu napsala své zoufalé „vyznání“, v němž doznává se ke strašlivému poblouzení mravnímu, aby v zápětí všecko odvolala a bezúhonností se honosila. Listu toho zneužil Solovjov hanebně, neboť zaslal ho lóži pařížské na důkaz pochybné mravní ceny zakladatelky theosofie. Skandál londýnský opakoval se v Paříži a mnoho vyznavačův odpadlo.

Vnitřní tyto trudy přemáhala Upasika (= žákyně tajemných mistrů, jak se B. ráda nazývala) horečnou prací. Ač tělesně shroucena, pracovala u psacího stolu denně od 6. hodiny ranní až k půlnoci. Sama vedla redakci „Lucifera“, listu londýnské větve theosofické, a přispívala do listů jiných odboček, které byla sama založila, jako jest v Paříži „Lotus“, v Madrasu „The Theosophist“, v N. Yorku „Path“. Té doby sepisovala také velké šestisvazkové dílo „Tajné učení“ (The secret doctrine), kde v rozsáhlých, leckdy spletených a až dětsky naivních studiích dokazuje spřízněnost s nejstaršími osvětáři světa. Výtah z díla toho tvoří „Klíč“, druh katechismu theosofického. K básnické výši povznáší se v knize „Hlas ticha“. Tak zůstala tato „dcera věčnosti“, tato „bytost mohutná“ (jak ji v obdivu Bleibtreu nazývá) duší a srdcem společnosti až do své smrti 8. května 1891. Zemřela v Londýně, třeba týž Bleibtreu pokládá za čest pro Německo, že odložila

smrtelnou schránu svou ve Würzburgu, aniž kdo tušil, roku 1893 (!) Proto prý třeba Němcům spasiti se do čistších, étherných výšin učení jejího z dýmu Nietzschů, Ibsenů, Bonapartů (Louis) a Bismarků.

Ještě za života Blavatské povstávali její ctitelé, kteří se cítili povoláni dílo její šířiti nebo zdokonalovati, z nichž však se vyloupli brzo podvodníci hřešící na její pověst a sektáři, kteří vnesli do spletilého učení ještě více zmatku. Paní Baker Eddy († 1911) vydělala si svou „Křesťanskou vědou“ a zažehnáváním nemocí na 8 milionů. Jiný „zakladatel náboženství mazdaznanského“, Otoman Car Adušt Ha'niš, který se v Chicagu vydává za uprchlého perského prince a přikládá si titul „Rab Magi chrámu El-Kharmanského ve střední Asii“ je prý sprostý podvodník z Elbingu blíž Gdanska Otto Hanisch.

Tak počala se společnost sotva založená hroutiti a kdo ji zachránil, nebyl její první president Olcott, nýbrž opět žena — Besantová.

(P. d.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Již v povídečce „Tovarišči“ (1892) kreslí Veresajev skupinu svých starých druhů, jež služba svedla v zapadlém městečku. Sejdou-li se, čtou si v očích navzájem touž tesknotu, vědomí bezúčelnosti života, vzpomínají na zmařené naděje a plány mládí. Rodina, škola jich nevyzbrojila pro skutečný život. „A najednou přijde kniha a obrací se k nám s neslýchaně velikánským požadavkem: aby celý život byl jediným nepřetržitým hrdinstvím. Ale kde vzíti k tomu síly? Kniha sil těch dáti nemohla . . . jen zmrzačila nás a pustila toulat se po světě s nemocným svědomím!“ Knihou rozumí se patrně národnictví, jež intelligenci ukládalo úkoly, s něž nebyla. Mrtvou náladu nehybného života, v níž se octla intelligence, zklamavši se v národnictví, illustruje umělecky nejcennější povídečka „Na mertvoj dorogě“ a novella „Bez dráhy“ (1895), jejíž hrdina, skeptický národník, lékař Čekanov, touží po obětavé společenské práci, ale „bez vůdčí hvězdy“ vleka těžký život svůj v přechodné době, nevěří, že by dovedl užít svých schopností k prospěchu lidu. Když se mu naskytla příležitost, vrhá se v boj s hladem i cholerou, ale lid, jemuž chtěl sloužiti, ubije ho do smrti, vida v něm nepřítele; on na smrtelné posteli lidu zbloudilému odpouští. Podav tu obraz krise národnické nálady, víry v lid a vroucí lásky intelligence k němu, v nov. „Povětrije“ (1898) V. zachytil první bojovnou náladu marxismu na Rusi, který však sám nazývá „ošklivým doktrinářským učením“. Nataša, energická hrdinka nov. „Bez dráhy“, vtělení bodrého a věřícího typu, hledajíc „velké dílo celého života“, nenalezla odpovědi na svou otázku, kde je to dílo, u Čekanova, hledá však „dráhu“ života podle jeho rady dále. A tak vidíme touž Natašu v nov. „Povětrije“ uklidněnu, ana podle mínění Trojického „našla dráhu a věří v život“, přijavši učení marxismu, jehož se zastává student Dajev proti idealistickému národníku Kiselevu. Trojickij na nadšení Natašino marxismem odpovídá: „Toliko pro vás jest vše budoucí jasné jako na dlani, po mém — je život složitější schemat.“ A to jest asi také názor Veresajeva, jenž se nepokořil na dobro marxismu. Ostatně čistý marxismus neovládal dlouho ani mysli

pokrokové intelligence, protože filosofický kriticismus začal poukazovati na slabé stránky učení Marxova. Spory, jež vznikly mezi orthodoxními marxisty a kritiky marxismu, jeho rozklad vidíme už v povídce „Na povorotě“ (1901). Intelligence krátko podléhala opojnému nadšení marxismem, v němž se brzy objevil rozpor mezi theorií a praxí. A jako Čekanov nenalezl v národnictví vůdčí hvězdu, dráhu, smysl života, tak ani Tokarev, další fase Čekanova, horlící pro „maličké, ale užitečné dílo“, jež by nepřesahovalo síly člověka, ani ranhojička Varvara Vasiljevna nenalezli v marxismu ukojení vyšších potřeb vlastního srdce. Ani radikalní národnictví, ani amoralní marxismus neposkytly jim „cosi hrozně nutného, bez čeho nelze žíti“, neukázaly smysl života.

Novella „K životu“ (1908) svým ideovým smyslem jest v přímém spojení s nov. „Na povorotě“. Před námi revoluce r. 1906 a „pracovníci osvobození“, dílem zklamaní a zdrcení, dílem dosud se nepoddávající. Zde na večírcích studentských jsou právě takové „duchaplné rozmluvy o agrární otázce, o dělnících, o revoluci, jako v dřívějších povídkách byly o národnictví a marxismu. Vše to nudné, suchoparné. Zajímavá jest pouze postava mladého intelligenta Čerdynceva, jenž v revolučním hnutí hrál vynikající úlohu, ale zklamán revolucí, pozbyl víry v prospěšnost svého díla. Přes to však Čerdyncev nevrhá se pod vlak, jako bratranec Alexěj, nová fase Čekanova i Tokareva, nýbrž hlouběji hledá odpověď na základní otázky života. Mocně naň účinkovala slova soudruha Irinarcha, jenž vypuštěn z vězení, kamž byl uvržen pro účastenství v revoluci, hlásá radost ze života v přítomnosti i lásku k životu, jehož velikou cenu největší lidé uznávají. Čerdyncev pozoruje život svého okolí a vidí, že ani nejbídnější a nejnešťastnější přese všecky útrapy neztrácejí lásky k životu. „Život je těžký. A přece jsme živi!“ nese se odevšad křik vyzývající, mysticky nepochopitelný. I nalézá Čerdyncev ve svém zoufalství spásu v „přírodě“ na venkově, kamž se uchýlil z města, okouzlen vším, co bylo kolem něho. „Nebylo rozdvojení, nebylo otvroctví — byla jen nesmírná radost.“ A otázka „proč žiješ?“ odpadla sama sebou.

Divný závěrek, jakého jsme se nenadáli u Ver., jehož hrdinové stále hledali smysl života a posléze usuzují, že nejlépe nehledati odpovědi na otázku „proč“ a užívati radosti, života. Charakteristickým rysem jeho literární činnosti bylo, že na život a krise mysli, ideí, theorií pohlížel jako na život a krise společenského svědomí v člověku. A právě na otázkách svědomí, jeho soudu V. soustředil všecku svou pozornost. Ba soud tohoto společenského svědomí přiměl

ho napsati i proslulé „Zápisky lékařovy“ (v Miru Božím, 1901), upřímnou to zpověď mladého lékaře (Ver. je lékařem), jenž nechtěje býti augurem, zpronevěřil se tajemství svého povolání, prozradil temné stránky vědy lékařské a vynesl na světlo Boží i nástroje zápasu, i duševní stav lékařův, i všecky odpory, před nimiž stál sám v rozpacích, ukázav, kterak lékař musí mnohdy rozhodně jednat i tehdy, kdy slabé vědomosti a bezpomocnost vědy vnukají mu pochybnosti o prospěšnosti jeho léčení. Kniha byla strašnou pravdou o lékařství lidem, svěřujícím lékařům svůj život a zdraví a vyvolala hroznou sensaci svou upřímností. K thematu této knihy vrátil se Verasejev v nových zápiskách lékaře „Na vojně“ (1906—07), podávaje vlastní dojmy nesmyslné a pro Rusy tak nešťastné války s Japonci. Ver. všude přikládal soud svědomí, pod jehož přísným rozsudkem klesají též hrdinové jeho publicistických povídek; viděl smysl života i význam člověka v tom, aby byl „poctivým a silného srdce“ v konání svých povinností, a najednou v knize „Živaja žizň“ (1910), věnované rozboru světového názoru L. Tolstého i Dostojevského, projevuje své sympathie L. Tolstému, jako umělci kreslícímu hlavně světlo a radost života, kdežto zveličuje temné stránky talentu Dostojevského s jeho hlásáním trpělivosti, pokory a sebeobětavé lásky křesťanské. Také ve článku „Apollo, bůh živého života“ (1913) V. velebí světlý, bezstarostně radostný názor světový s lehkomyslnou mravoukou, zapomněv na chorobnou svou úzkostlivost v hledání pravdy života.

Převrat ve světovém názoru intelligence na počátku let devadesátých, kdy marxisté začali se posmívati kultu mužíka v literatuře, zachytil v publistických spíše než uměleckých povídkách i dramatech Jevg. Nik. Čirikov (* 1864). Tak v novelle „Invalidy“ jasnými barvami namaloval nový typ marxistů proti starému pokolení národníků, jež nazval „invalidy“ a posílal je „do výslužby“ (název druhé povídky). Mnoho stránek jest v nich věnováno ideovým sporům o přednosti marxismu před národnictvím a vychvaluje se městský proletariat, jemuž má intelligence spěchati na pomoc. Publicista tu zaslonil umělce. Mnoho publicistiky škodí též dramatu „Jevreji“ (1904). Zcela nezdařilá je široce založená novella „Plěn strastěj čelověčeskich“ (1909), napsaná na thema o tělesném pokušení poustevníkův, jichž život jest mu cizí. Čir. píše pěkně jen tehdy, vypravuje-li to, co bezprostředně viděl, maluje-li prosté výjevy ze života intelligence v provincii, jejíž život dobře znal. Č. zbožňuje též ruskou přírodu a jeví měkkou soustrast se vším, co nerozkvetši vadne v trudných okolnostech

ruské skutečnosti, stojaté vody. Thema protestu živé duše proti mrtvému království stojaté vody jest nejzdařileji zpracováno v nejlepším dramatě jeho „Ivan Mironyč“ (1904). V pov. „Cizozemci“ marxistická intelligence marně se snaží svými pokrokovými idealy pohnouti stojatou vodou tupého měšťanstva. O totéž marně pracuje hrdina pov. „Bludnyj syn“, zpracované na drama „Bělaja vorona“. Slabší jsou dramata „Bílá vrána“, „Marja Ivanovna“, „Druzja glasnosti“ (1903) a „Na dvorě ve fligelě“. Čir. projevil též nadání humoristické, zvláště neurážlivý mužický humor mile působí u jeho lidových typův a ve výjevech z venkova (Mužiki).

Nejlépe se Čirikov osvědčil jako znalec psychologie dětí s jejich milou naivností a malíř mládeže v románech „Junosť“ (1910) a „Izgnanije“ (1912), majících do jisté míry význam svéživotopisný. Ale kroužky demokratů a socialistů revolučních i radikální mládeže malovány v nich poněkud sentimentálně růžovými barvami. Svěžestí a milou, srdečnou pravdivostí dýší jeho vzpomínky „Cvěty vospominanij“ (1912). Jinak vadí jeho pracím nedostatek půvabnosti a ustáleného světového názoru.

Literarním apoštolem atheistického, amoralního marxismu bývá jmenován samouk Alexěj Max. Pěškov (*1869), známý ve vzdělaném světě pod pseud. Maxim Gorkij. Život jeho byl nesmírně romantický a pestrý. Otec jeho, malíř pokojů, zemřel, když synovi bylo pět let. Děd dal vnuka v obuvnický krám, odkudž utekl, učil se kuchařství a sadařství, byl pekařským pomocníkem, prodával jablka, nosil pytle, byl železničním hlídačem, až se ho ujal advokát Lanin a spisovatel Korolenko, jehož vlivem Gorkij, jenž začal literarní karrieru 1892 náčrtky Makar Čudra, Stařena Izergil a j. v povolžských listech, dostal se do kruhu spisovatelů petrohradských, uveřejniv 1895 v Russk. Bogatstvu povídku „Čelkaš“, jehož některé tahy zalíbily se marxistům, podávajíce illustraci některých theoretických zásad marxismu, illustraci nenávisti marxistů k venkovskému lidu. G. idealisuje tu bosáka, podloudníka a zloděje Čelkaše proti pracovitému, usedlému mužíkovi, jejž s hlubokým opovržením maluje jako směšného zbabělce, neschopného širokého rozmachu. Také v dalších povídkách z téhož prostředí romanticko-anarchistických bosáků, jako jsou: Konovalov (1896), Byvšije ljudi, Suprugi Orlovy, Ozornik, Malva (1897), Vareňka Olesova (1898) vyzvedl protestanty proti „měšťáctví života“ jménem svobody a silné osobnosti. Originalnost a neobyčejný romantismus života Gorkého samého nemálo přispěly k sen-

sačnímu úspěchu těchto povídek, hlásajících radost života v době všeobecné sklíčenosti společenské a hrdou víru v osobnost. S netajenou sympathií G. kreslí příbuzné sobě povahy, romantické duše, nespokojené ani současným venkovem, ani městem, milující jen svobodu a nevázanou volnost, možnost, podrobovati se jen vlastní vůli, neuznávající žádných povinností, závazků k bližnímu, žádné mravouky, „pějící slávu šílenství chrabrých", řídící se pouze vlastními pudy, chtíči, city a potřebami. A u těchto bosáků G. nejvíce chválí jejich sílu, sílu jejich činů. V „Písni o Sokolu" a v allegorii „Buřňák" (1901) G. jasně vyjadřuje své sympathie k síle, smělosti, chrabrosti, k touze po neobmezené svobodě, tvrdě v pov. „Ošibka" (1895), že silnému vše dovoleno, i zločin. „Je to mravné či nemravné?", uvažuje Jaroslavcev. „Na všechen způsob je to silné, a proto je to mravné a dobré" (v pozdějším vydání slova ta vypustil). V pov. „Můj spolucestující" Gorkému sympatický Šarko praví: „Kdo je silný, ten je zákonem sobě samému", a v allegorii „Čtenář" (1903) se tvrdí: „Smysl života je v kráse a síle snah po cílech. Vůbec člověk má býti králem, ne otrokem života". Silný člověk je — vše, může vše, vše jest mu dovoleno, proň není nic hříšno, proň neplatí mravouka. Silný člověk je pánem života, ostatní jsou otroci, jichž není třeba litovati. I cítí se jeho bosáčtí individualisté a sensualisté zrozenými k tomu, by užívali radostí života, rozkoší, štěstí, záležejícího v osvobození se od všech povinností. Miluji širé, smějící se moře, kde rybaří smělé, odvážné děti přírody, širé stepi, kde je sice zima i hlad, ale „tuze již svobodno", kde „není nad tebou žádného představenstva, sám jsi pánem svého života, jdi, kam chceš", milují těsné a dusné noclehárny, kam se scházejí „bývalí lidé" a kam jen nahlédají krásné jižní noci.

V prvních povídkách Gorkij nepřemýšlel o proklatých otázkách života, jeho umělecká filosofie byla především filosofie sebou spokojeného amoralismu a samolibě se usmívajícího atheismu, popírání Boha i mravnosti. Vůbec G. nemaje k tomu potřebného vzdělání, by řešil palčivé otázky života, snažil se odstraniti, pominouti, obejíti otázky o smyslu života, o duši, o cíli člověka, o Bohu, téměř nikde nezmiňuje se o náboženství s jeho altruistickým charakterem, o uklidňujícím jeho vlivu na člověka. Otázky abstraktní ethiky hledí G. podříditi amoralním momentům síly a krásy, náboženství pak v nejlepším případě uvádí na pojímání Boha jako „nekonečné snahy po sebezdokonalování" bez určité představy o dokonalosti. Za to samolibost, spokojenost vlastní

nespokojeností, opojení vlastní tesknotou, zoufalstvím, nevěrou, protest, s nadšením se ohlížející na sebe sama — toť neumlkající motivy umělecko-filosofické tvorby Gorkého, vnášející v obsah jeho povídek často cosi přisládlého, nechutného, falešně křičícího, melodramatického.

Úspěch těchto prvních povídek Gorkého, kdež vedle věcí, svědčících o skutečném uměleckém nadání, reprodukovati jasně i nejmenší odstíny a dojmy přírody, vypoukle kresliti nesložité postavy bosáků, vedle nádechu upřímné poesie jsou věci slabé, svědčící o nedostatku uměleckého vkusu a taktu — lze přičítati z velké části též zkaženému literárnímu vkusu společnosti, jíž přišel po chuti hrdý bosák, tulák, v jehož ztřeštěné odvážlivosti chtěli viděti jakýsi vážný protest proti úzkoprsému měšťáctví a touhu po světle. Ale v jeho „bývalých lidech" nezachovala se „jiskra boží", jako v tulácích Korolenkových i Levitovových, nezachovala se schopnost k soucitu, útrpnosti a sebeobětování; naopak duševní jejich obsah vyčerpává se touhou po bezmezné nevázanosti, zavrhováním každého zákona i citu kromě nezkrotitelné dychtivosti po takových poměrech, v nichž by těmto lenivým tulákům, opilcům a zlodějům bylo možno nic nedělati, opíjeti se, beztrestně krásti a prostopášný život vésti. K práci cítí jeho samolibí bosáci odpor, mravní pořádnosti se vysmívají, na mravouku pohlížejí jako na předsudek, který třeba odstraniti. Bůh, mravnost, ideal pro ně neexistují, vyhodiliť je ze života. (O. p.)

Účast národův a plemen na obsahu Bible.

Napsal Jan Oliva. (O.

Druhý filosofický proud, jenž působil na Bibli, vyšel z Indie a Iránu, z plemene bílého. O Iránu promluveno již výše, zde tedy třeba se hlavně zmíniti o vlivu z Indie. Vůdcem nám tu bude dr. Otto Wecker, jenž rozepsal se o této věci v Theologische Revue 1910, 368—371 při kritice díla Bergh van Eysynga: Indische Einflüße auf evangelische Erzählungen, 1909. Wecker píše: „Přes mnohé zásadní různosti, jež dělí názory van den Berghovy od mých, neváhám označiti tuto studii za vědecky nejsprávnější stručné shrnutí indicko-křesťanských parallel; podává materiál ve střízlivé objektivnosti a důkladnosti a jest úplně prosta jednostrannosti a předpojatosti, tak že je každému umožněn úsudek o průkaznosti osobních, spisovatelem vyvozených závěrů ... Konečný výsledek, jenž je v doslovu (spisu) od prof. Arnošta Kuhna schválen a jejž možno označiti za přijatelný i pro nepředpojaté theology, zní takto: „Styk mezi Indií a západní Asií nabyl v prvých stoletích našeho letopočtu vysokého vzestupu. Je dokázáno, že křesťané 3. stol. a později přisvojili si indické legendy a užili jich k účelům vzdělavacím ... Cesta, po níž tenkráte tyto legendy dostaly se na západ, mohla již dříve poskytovati tytéž služby. Při dotyčných parallelách naskytaly se časem na straně křesťanské pro vykladatele obtíže, jež mizí, hledáme-li vysvětlení na straně indické. To vše ospravedlňuje předpoklad, že indické podání velice pravděpodobně mělo již vliv na starokřesťanské líčení evangelií“. Dr. Wecker v následujícím pronáší proti tomuto náhledu mnohou námitku, ale úplně ho vyvraceti nechce, tak že tedy dlužno vliv indický přijímati, třebas v míře dosti skrovné. K tomu třeba uvážiti, co praví Borkowski l. c. 385: „Nejnovější objev P. Dahlmanna ukázal na překvapující podobnosti mezi filosofií sámchja a řeckou stoou“ (Die Sâmkhya-Philosophie... 1902, Schlusskap.: Sámkhya und Stoa). Podobně se věcí zabývá, velice umírněně, Rich. Garbe v kapitole Über den Zusammenhang der Sâmkhya-Lehre mit der griechischen Philosophie v díle svém: Die Sámkhya-Philosophie, 1894. — „V dobách, kdy se veliké pagody budovaly, byla Indie blíže civilisovanému světu než-li dnes. Království slavného Xerxa a Daria opíralo se o vody Indu. foenické galéry navštěvovaly skoro ročně západní pobřeží indická. Od d b pak

Alexandra Velikého byli nástupci jeho, kteří se o říši jeho rozdělili, neustále ve styku s Indií. Indičtí radžové vysílali poselství k císařům římským a jak někteří spisovatelé dovozují, žili v několika městech, zvláště v Maduře, římští osadníci (spíše řečtí), kteří obchodovali s Evropou, čehož důkazem jsou četné nálezy peněz a medailií římských. Styky přestaly převratem, jejž ve společenském životě Evropy a západní Asie způsobil pád císařství římského a nájezdy barbarů; byly obnoveny teprve příchodem prvních plavců portugalských". Z vlasti Buddhovy, 1907, 169. (Děd. sv. Jana v Praze).

Třetí mocný proud filosofického působení na Bibli jde od Řeků, plemene bílého. O tom již jsme mluvili výše při knize Kazateli a Moudrosti. Třeba však přece i zde k věci této obrátili zřetel a to pro jednu zvláštní okolnost.

Vždy více se poznává, jak na život Řeků měli vliv národové orientální. Vliv ten šel dvojí cestou: Z Malé Asie vliv Babyloňanů a ostatních národů semitských, z Egypta vliv Hamitů. Prostřednictvím Malé Asie měli na Řeky vliv i Peršané a Indové. Za vlády Peršanů byla Malá Asie, Egypt, Babylonie, Persie spojeny v jeden stát; tím vliv kultury východní na Řeky dospěl svého zakončení. Jedná o tom spis. Ernest Lindl: Cyrus. Entstehung u. Blüte der altorientalischen Kulturwelt. 1903. Kritika jeho v Theologische Revue 1904, 295-7. — Nyní nastal zjev, jejž můžeme velice často stopovati v dějinách. Řekové, kteří dosud přijímali od Orientu kulturní podněty všeho druhu, mezi nimi i filosofické, dospěli vyšší kultury než měl Orient a začali mu vraceti vše, co jim dříve půjčil, ovšem značně zdokonalené, řeckým duchem protříbené. Mezi jinými byl to i obor filosofický; světový názor řecký a kultura řecká postupovala vítězně v Malé Asii, Babylonii, Persii a Indii jedním směrem, v Egyptě druhým směrem, soustředně pak tam, kde tato dvojí cesta se stýkala, v Syrii a v Palestině. Zřejmé stopy pronikání řecké filosofie v Palestině, v Malé Asii a v Egyptě máme ve Starém. zákoně (Kazatel, Moudrost a j.), ale mnohem více v Zákoně novém v listech sv. Pavla, v evangeliu a listech sv. Jana. Stačí upozorniti, jaký význam má u sv. Jana Logos, u sv. Pavla Pneuma.

Dr. Theodor Simon vydal r. 1902 knihu Der Logos, o které Ludwig Baur referuje v Theologische Revue 1903, 450-3. Vývody jeho jsou pro náš účel tak poučné, že uvádím větší jich část zde doslovně: „Pro autora (Simona) je pojem Logu (logos) pravdou zjevení, ano nejvýše cenná část, krystalisační bod pravdy zjevené, cenný i

pro naši dobu. Tím se staví spisovatel proti všem hellenisujícím pokusům vzhledem k ideím logu, jak je možno pozorovati u Zellera, Aalla, Harnacka, nejnověji u Grilla (Janovo evangelium), co nejrozhodněji. Jeho dogmatické stanovisko je stanovisko positivně-věřícího protestanta: uznává cele transcendentní charakter křesťanské idee logu . . .

Nehledě k této transcendenci navazuje křesťanský pojem logu na prvky logu nalezající se v pohanství a židovství a přichází v jejich logické prvky pojmové. Proto jedná autor nejdříve o idei logu v předdějinách. Prvky předkřesťanské idee logu jsou dány v orientálních náboženských a filosofických názorech, především však u Řeků. Orientálové (Aegypťané, Babyloňané, Foeničané, Peršané, Indové, Číňané, Hebreové) zdůrazňují zvláště onu stránku pojmu logu, jež jej charakterisuje, jako zjevení Boha. Je to smysl pro vznešené, kolossální, nadmocné, co dává orientální idei Boha zvláštní ráz a činí nutným zjevovatele, jenž může božské učiniti lidem pochopitelným. Tak pochází orientální pojem logu z náboženské nálady . . . U Hebreů zvláště zřejmě vyniká rozeznávání mezi skrytým a zjeveným Bohem (theofanie, Bůh jako slovo, moudrost). Řekům platí logos v prvé řadě jako rozumný účel světa. Řecký pojem logu pochází z rozumného uvažování o přírodě. Je to všeobecný rozum, immanentní rozum světový; míra, harmonie, účel jsou prvky tohoto pojmu. Heraklit, Anaxagoras, Sokrates, Plato, Aristoteles, Stoikové jsou hlasatelé této idee logu.

Synkretismus těch dvou stránek idee logu, logu jako božského principu zjevení a logu jakožto účelného kosmického principu rozumového vykonal Filo, ačkoli se mu nepodařilo provésti to sjednocení bez skoků a mezer.

Pravá idea logu vyzařuje teprve v křesťanství. Kristus, jejž označuje zjevení za zjevovatele Boha tušením pradějin hledaného a za cíl světa, jest identitou principu zjevení a principu účelu. Kristus je bytostí věčnou, životem, osobností, plností reality. Z prologu evangelia Janova možno získati především dvojí význam logu: je životem a světlem.

Jako princip života světového representuje logos především účel světa. Je reálním základem a cílem, k němuž svět směřuje (Jan 1, 1 n.; Žid. 2, 10; 1 Kor. 8, 6; Kol. 1, 16; Ef. 1, 9 n.) Tak se dá vesmír srovnati s organismem, jenž jedním nejvyšším cílem jest udržován v jednotě. Osudy lidí, říše Boží, pozemská dobra, zkrátka všecko musí se podříditi tomuto nejvyššímu cíli. Odtržení se od tohoto účelného

řádu činí podstatu hříchu: činí falešná centra účelová, odtržení to vystupuje tím však i ze základu života a skrývá v sobě smrt.

Logos je za druhé naším světlem. Význam jeho vztahuje se na objektivní předpoklady poznání (zevnější světlo), jakož i na jeho subjektivní předpoklady (vnitřní světlo). Logos jest principem poznání Boha a světa. Vždyť svět je system objektivně daných myšlenek božích, logos je jeho reální základ a účelová myšlenka. Je principem poznání pro to, co jest, jako i pro to, co býti má (theoretické a praktické poznání), tedy pro přírodu, dějiny, ethiku, aesthetiku, spojuje v sobě všude rozptýlené paprsky, je harmonií protikladů, jed notou mnohosti. — Je především páskou mezi subjektem a objektem poznání, v něm má kořen svůj „předzjednaná harmonie.“ Správné poznání a pravé chtění odnáší se zpět k němu, neboť logos v člověku je takt pro to, co je správným a pravým. Poslušnost k Bohu, život v jeho pravdě stupňuje toto vnitřní světlo, přirozený takt pro pravdu a mravnost v nás, hřích, pochybnost jej seslabují.

Znalec augustinských a thomistických spisů uvědomí si při těchto vývodech vnuknutých opravdu ušlechtilým, hluboce věřícím duchem hodně často to, co praví Augustinus o významu logu pro kongruenci jsoucna a poznávání, co praví Tomáš o víře jako habitus, co praví mystikové o scintilla animae . . .“

Avšak již první otcové a spisovatelé církevní dobře to věděli; všeobecně známo, jak označovali filosofii za vůdkyni ke Kristu. — —

O pneuma vydal větší monografii Paul Volz, Der Geist Gottes 1910. Katolický theolog dr. Rieszler nazývá práci tuto (Theolog. Ouartalschrift, Tübingen, 1911 str. 160) „zdařilou, jíž nikdo neodloží z ruky bez velikého užitku“ a přeje jí hojných čtenářů. Z obsahu jejího podám zde dle referátu Nowackooa (Theologische Rundschau, Tübingen, 1912 64—68) to, co nás zde zajímá: „Duch (rûach) je ve Starém zákoně mimo jiné i hypostasován. Kdy k této hypostasi došlo, nemůžeme bezpečně udati. Hypostasovaný rûach vystupuje v různých oborech činnosti: jako potence působící v obci, jejímž hlavním oborem je mravný náboženský život, avšak i všeobecněji životní stav národa. Hypostasovaný rûach je však i v dějinách účinkující potence jako mravní učitelka jednotlivce. Jelikož pozdější židovstvo pohlíží přes hranice židovstva a přijímá v sebe otázky o kosmu a lidstvu, je pochopitelno, že hypostasovaný rûach vstupuje ve vztah ke kosmu a lidstvu: je buď kosmicko-fysický světový princip (demiurg) nebo

prakticko mravní světový princip nebo v dějinách světa vládnoucí potence.

Pro vznik hypostase ducha byly dle Volze rozhodnými různé vlivy: vedle snahy vypořádati se s babylonským náboženstvím přichází v úvahu především vliv perského, speciálně zoroastrovského názoru o duchu božím. Příliš nových názorů přinesla řecká filosofie, zvláště populární, a především egyptský stoicismus. Když byl autor vylíčil vztah hypostase ducha k ostatním příbuzným veličinám: svět duchů, anděl, šekina, slovo, Bat kol, logos, sofia, zákon, a k pneumatické podstatě člověka, obrací se k Novému zákonu a ukazuje, že autor evangelia sv. Lukáše a Skutků apoštolských staví se ku pneuma docela jinak než Matouš a Marek: kdežto tito při líčení Ježíše poměrně zřídka mluví o pneuma božím, je tomu u Lukáše jinak: rozdíl spočívá jednak v jeho látce, ještě více však v názoru tohoto spisovatele: Ježíš je pln ducha svatého; ti, kteří v očekávání na příchod Ježíšův se připravují, jsou naplněni duchem svatým, jakož i druhové spásy při křtu jsou pneumatem obdarováni. Podobně tomu je u sv. Pavla. To se vysvětluje tím, že tu k židovství přistoupilo silné orámování maloasijsko-řecké. Malá Asie byla zemí nejhlubších náboženských vznětů, tu proudila vždy nová náboženství. Když přišlo křesťanství, vytryskl z této půdy zázračný duchový pramen (vřídlo) do výše a noví věřící propukli v nejblaženější vytržení. Pavel snaží se tento proud ovládnouti a uvésti na zdravou a stálou dráhu mravného a v pravdě náboženského tím, že hlavní účinek pneumatu vidí v mravném a mravní dokonalost velebí jako zázrak nade všecky zázraky. Ještě významněji děje se to tím, že Pavel pneuma samo o sobě bezčasové a mezináboženské stotožňuje s historickým tím Ježíšem a bouřlivý ten proud na jasnosti svaté jeho osoby úplně utišuje". (Dominus autem Spiritus est).

Filosofie řecká, Platonova a Aristotelova, jest a bude vždy základem a východiskem každé filosofie. Co učinila s ní ve své době a ve své formě scholastika, to třebas ve formě poněkud změněné, ale v podstatě stejné, bude muset s ní činiti každá hlubší a opravdovější filosofie budoucí — v tom smyslu doplněná a zdokonalená filosofie řecká je skutečně philosophia perennis. V Bibli, v Novém zákoně (u sv. Pavla a Jana) tato filosofie řecká jest náležitě uplatněna, pokud ovšem výklad učení Kristova filosofie potřeboval.

Přijímajíce tedy učení biblické, pravé jeho jádro, po stránce filosofické máme v něm pravou filosofii dějin lidských, vlastní jádro dějepisu,

cítíme se sjednocenými s nejlepšími duchy lidstva, máme užitek z prací všech předcházejících kulturních stupňů.

Který čtenář takto patří na Bibli, ten jistě bude z ní míti veliký prospěch pro sebe i pro jiné. O takovém možno říci, co napsal Bousset (v Theol. Rundschau, Tüb. 1906, 5) o theologu: „Důvěřujme, že theolog má především schopnost, viděti věci sub specie aeternitatis, žádejme od něho, aby se nedal strhnouti pomíjejícími proudy v duchovém životě, jež sotva přetrvávají lidský věk, nýbrž aby měl smysl pro to, co opravdu trvá, pro vše velké a cenné v rozvoji lidského duchového života, jenž právě ve svém vývoji Bohem určeném jest přece více než pouhý postup náhodných jevů a mizících nápadů“.

Uvedeny zde schválně též hlasy protestantské, pokud právě jde jen o lidskou stránku Bible. Protestantismus totiž za necelá čtyry sta let, co trvá, změnil svůj výstřední názor o Bibli ve výstřednost právě opačnou. Ale i takto zůstává svědkem hodnoty její. Po názoru našem, dle něhož příroda jest předpokladem nadpřírody, vysvítá z vývodů našich, že i v tomto případě, Bible, co do lidské stránky — byť nebyla dokonalá ve smyslu vědeckoliterárním — jakožto nositelka pravdy božské, jeví se předpoklad svého nadpřirozeného dovršení důstojným.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Tak dokazoval Schelling v traktátě o svobodě (Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit, 1809), a tato jeho domněnka o „immanenci" stala se rozhodující pro další vývoj Krasińského. Autor „Nebožské komedie" nechtěl ani teď býti pantheistou ve vlastním smyslu, mluvil ironicky o „Bohu starých Indianů a současných mudrců", který jest „vším všude, nikde sebou samým"; ale přijal theorii Schellingovu o prvotní immanenci člověka v Bohu, poněvadž se mu zdálo, že povznáší hodnotu člověka a potvrzuje křesťanskou víru v osobní nesmrtelnost a konečné spasení.

Člověk za své bytí děkuje pouze lásce Boží — uvažuje Krasiński. Zamiloval-li si Bůh člověka, tu zřejmě má člověk samostatnou hodnotu, jest pro Boha samého něčím cenným, tedy milující Bůh musí chtíti, aby ta hodnota trvala vždy, aby nikdy nezanikla. Jsa stvořen z lásky, člověk musí býti nesmrtelný, tak jako musí býti svobodný. „Cítím, že jsem Tvou částí a zároveň sebou. Žes mě vyrval ze Sebe, tak jako květ, ale žes mi dal život i tvar vlastní na věky ... Od chvíle, ve které vyšla jsem z Tebe, nesmrtelná jsem, spasená jsem ... Kdo mne dovede odtrhnouti od Tebe? Kdo vyhloubí nicotu mezi námi? Kdo učiní, bych nebyla již myšlenkou Tvou, bych nevrátila se k Tobě?" (Pisma III, 223. 231, 232).

Budoucností duše je tedy věčné štěstí, sjednocení se s Bohem beze ztráty osobnosti. „A v Duchu Tvém bude duch můj na věky věků v lásce lásky" (Pisma III, 225). „Den smrti bude dnem počínající slávy mé. A kde dále bude život můj? Zda duch, jenž vyšel z lůna Tvého, může býti nešťastným na věky? Zda zapomeneš naň, tak jako lidé zapomínají na ty, jež kdysi milovali? Ty jsi všude — kam mohu se dostati, kde by Tebe nebylo? A kde budeš, tam poznáš vždycky dítě Svoje ... Za to, že oplakalo všechny naděje a sny svoje, Ty je vyrveš z tohoto snu pozemského a přeneseš je do nekončené skutečnosti. Tam bude láska bez míry. Tam štěstí bez ustání. Tam život bez hranic. Tam myšlenka a srdce budou Jednotou ..." (Pisma III, 224—225).

Právě proto, že duše vyšla z Boha a k Bohu spěje, musí na zemi trpěti. „Toliko těm, kteří nic nemilovali, v nic nevěřili, nic ne-

vytrpěli, nedovedl jsi odpustit“ (III, 239). Tento zákon utrpení jest posvěcen samým Kristem. „Kříž Tvůj, toť osudy naše. V každém srdci lidském to tajemství opakuje se denně. V každé rodině — v každém národě. Pouze v lidstvu nikoliv, neboť Tys je spasil a vedeš ke štěstí věčnému. Ale pro rodiny trpí muka synové i dcery a otcové i matky. Pro národy trpí muka občané i vůdcové a soudcové i kněží lidu... Nežli Ty jsi zemřel, smrt a bolest byly hanbou. Ode dne skonu Tvého staly se slávou a nadějí. Neboť Ty zušlechtil jsi smrt v život. Neboť Tys tělu sliboval nesmrtelnost v náhradu muk...“ (III, 238—239).

Jako veliký poklad cenil si Krasiński toto poznání, že se mu podařilo, jak se domníval, uvésti v soulad křesťanský názor o věčnosti s výsledky současné pantheistické filosofie. Bylo nutno rozřešiti ještě mnoho mučivých problemův a pochybností, bylo třeba projíti ještě strmými stezkami metafysických úvah, bylo mu přetrpěti ještě mnoho životních dissonancí, ale bylo již patrno, že z těžké krise vychází vítězně. „Jsem v úplné nejistotě o věcech, o nichž jsem míval pevné, rozhodné názory“ — přiznává Sołtanovi (1838, Listy do Sołt. II, 117), ale skoro v témže čase ukazuje příteli Gaszyńskému již určitou cestu: „Hledej útěchy ve světě ducha, neboť v jiném pravdivé nenalezneš. Střez se milostných pletek, a setkáš-li se kdy s láskou a okolnosti budou příznivé, miluj a ožeň se... Náboženské city v sobě pěstuj a živ. Je to klenot, bez něhož perly poesie nemohou býti spořádány, padají jedny po druhých a pukají na zemi... Když pominou ty zdánlivé obrazy, nazvané světem a přírodou, staneme se v Duchu duchem volným a nekončeným...“ (Listy do Gaszyńskiego I, 135).

Tyto své idee uložil básník v neveliké, ale významné knize „Modlitewnik“ (1837). Jsou to „modlitby“ sepsané pro paní Bobrowou. Měly jí, ženě upřímně zbožné a nyní trýzněné výčitkami svědomí, poskytnouti náboženské útěchy v utrpení, v němž Krasiński cítil svou vinu. Útěchu tu čerpal ze svého nynějšího náboženského i filosofického názoru o životě věčném, jenž spojí člověka těsně s Bohem, pramenem lásky. Hned v první „modlitbě za zemřelé“ učí se modliti trpící ženu: „Tys láskou jedinou, Tys Otcem jejich, Tys Otcem naším — počali jsme se v dechu lásky Tvé, žijeme v ní, oh! žíti s ní budeme na věky. Ty milosrdenství miluješ, o Pane! Odpusť, o odpusť jim! Dosud-li za viny strádají daleko od Tebe, zbaveni nebeských radostí; není-li dosud rozervána záclona jejich osudů; vědí-li ještě, co jsou slzy a vzdechy: o zkrať chvíle jejich zkoušky — a jako já dnes modlím se za ně, dej, Pane, aby kdysi ti, jež zůstavím na zemi, modlili se za

mě. Spoj mne kdysi, Pane, s těmi, jež jsem poznala a milovala na zem. — abychom společně žili v Tobě na věky věkův“ (Pisma III, 215—216).

Ze všech modliteb vyznívá pevná důvěra v Boha, jediného ochránce a odměnitele opuštěných, trpících a hříšných. „Kdybych vše nejdražší na světě ztratila, ještě bych doufala v Tebe, Pane!“ — volá v opravdu krásné „Litanii“. „Neboť tys láskou první, jedinou, nejvyšší — neboť všechny lásky srdcí na zemi jsou toliko praménky, plynoucími od moře jasnosti Tvé: neboť Ty mne spasíš, když dny moje sečteny budou, a potěšíš trpícího ducha mého, jejž poslals v to tělo moje na nepatrnou chvíli — neboť Ty neopustíš díla rukou Svých, myšlenky Své, dcery Své, tu plačící a vzdychající k Tobě...“ (III, 217—218).

Proto připojil i modlitbu o smrt v letech mladých, kde prosí, by netrestal jí Bůh tím, čím potrestal starce — připoutáním k zemi. „Dej, bych z vesny zemské přešla do nebeské jak akord, který z nižšího ve vyšší ton se rozvíjí — jak paprsek v duze, jenž ze slabší barvy vyzařuje v ohnivější — jak myšlenka nadšená, jež v jedné chvíli stává se uchvacující, velkou, nesmrtelnou!“ (III, 226—227).

„Modlitby“ jsou psány slohem obrazným, při tom neobyčejně prosté a upřímně. Ale je znáti, že básníka pudil k nim více rozum než srdce, že vyšly spíše z filosofických úvah než z náboženského cítění. Proto také jsou důležitým článkem v historii rozvoje filosofických ideí Krasińského. Názory jeho nejsou tu, jak již z některých uvedených ukázek patrno, čistě křesťanské: někde možno vycítiti přídech jemného pantheismu, jinde vyskytují se přímo myšlenky rouhavé. Celek působí dojmem náboženského chaosu, zamlženého často ještě bolestným smutkem vzpomínek, ale z něho vítězně již počíná pronikati jasné světlo pevného přesvědčení: jest Bůh — záruka věčného života!

A toto světlo „s výšin ducha“ rozptylovalo pak stále více mlhy duševního života básníkova a po episodě mravní depresse ukazovalo mu již také pevný e t h i c k ý i d e á l. Uvědomil si, že Bůh uložil každému vysokou povinnost, aby pracoval o svém duchovním zdokonalení a tak se přibližoval Jemu. „Buďte dokonalí...“ Jen tak může člověk dojíti svého cíle: věčného spojení s Bohem.

A jako dříve z podstaty poesie vyvozoval nutnost víry v Boha a osobní nesmrtelnost, tak i nyní poesií odůvodňoval povinnost dospěti k mravnímu idealu, „státi se morální krásou“. „Větši jest poesie ve vyplnění jedné povinnosti, než v napsání desíti básní. Ctnostným býti jest — celou duši svou přeměniti v báseň“ (Listy do Ad. Potockiego.

Bibl Warsz. 1905 II, 254). „Sebe stvořiti krásně, býti sobě samému arcidílem — zdaž to není nejvyšší stanovisko umění?“ (Tamtéž, 263.)

Aby člověk se stal takovým arcidílem, k tomu nutno především přemáhati vniterní smutek, vrozený jaksi pessimismus. „Vítězství nad ním zove se silou duše . . . Bez duchovní harmonie není idealu“. A člověk jí dosáhne, když se smíří se svým osudem a uzná, že takovou resignací může si získati zásluhu, že vlastním utrpením může jiných zachrániti, jiné spasiti. „Když tak uvěříš, samo sebou zmizí naše utrpení, neboť poznáváme, že jest hodnotou a krásou“. (Tamtéž, 219.)

Básník sám ve svém životě docházel pomalu k tomuto idealu „andělského pokoje a božské síly se znamením lidstva“, stupňovanou silou vůle přemáhal návaly slabosti a smutku; na druhé straně pak ve filosofii hledal dále pomoci, aby hlouběji odůvodnil vzrůstající přesvědčení náboženské — by duše „zmohla se k novým vzletům“.

(P. d.)

Reflexe ku Kantově kritice čistého rozumu.

DR. DOM. BERNSKÝ. (O.)

Pojem zkušenosti u Kanta podstatně se liší od pojmu zkušenosti ve filosofii tradiční: Zkušenost dle Kanta obsahuje něco a priori, sama jest jakousi funkcí rozumovou, ježto předpokládá synthetickou činnost jednotného vědomí. Každé poznání — jak již bylo řečeno — začíná se zkušeností, ale poznávání samo obsahuje formy, které teprve tvoří zkušenost.

Zkušenost podává poznání jevů, které předpokládají něco, co není obsaženo ve zkušenosti — věc o sobě.

Tedy zkušenost jest přijímáním jevů — dle filosofie tradiční přijímáním věcí o sobě; dle Kanta je tedy cena zkušenosti subjektivní, dle Aristotela jest její poznání objektivní.

Poznání je dle Kanta synthesí utvořenou applikací forem a priori na věc o sobě. Synthese tato velice se podobá oněm synthesím základním filosofie aristot.-thomistické, synthesím aktu a potence, tvaru a hmoty essence a existence.

Nikdo neodepře obdivu a uznání Aristotelovi alespoň proto, že první utvořil pevnou synthesi filosofickou, jednotný system filosofický, který tak dobře odpovídá monistickým — ve správném významu — snahám ducha lidského, snahám po jednotě.

A kdyby i někdo nesouhlasil s filosofií Kantovou — neupře mu přece jméno velkého filosofa, vida, jak jasně poznal chyby idealismu a empirismu, vida jeho snahu po synthesi obou těchto systemů — třeba se mu tato synthese nezdařila: a tomuto vpravdě filosofickému duchu Kantovu třeba se obdivovati i při jeho synthesi — ovšem nesprávné — kterou vysvětluje poznání.

Kosmologická synthese Aristotelova — spojení hmoty a formy — materia prima a forma substantialis — jest možnou a správnou, neboť obě jsou částmi skutečné bytnosti, proto mohou tvořiti skutečnou bytost.

Ale ontologická synthese Kantova — spojení formy a priori s věcí o sobě jest nemožnou a nesprávnou, neboť věc o sobě a forma a priori nejsou částmi skutečna, nemohou tedy tvořiti poznání věci objektivní, skutečné bytosti.

E m p i r i s m u s, který tvrdí, že veškeré úsudky rozumové pocházejí výhradně ze skutečnosti a že neobsahují více, než co jest obsaženo ve zkušenosti smyslové — je system nesprávný.

I d e a l i s m u s, který tvrdí, že veškeré úsudky rozumové pocházejí z rozumu a že v myslícím není nic ze zkušenosti zevnější, taktéž.

Tyto dvě soustavy se navzájem vylučují. — Kant dělá prostředníka, chce je spojiti v synthesu takto:

T h e s e: Veškeré poznání začíná se zkušeností, a l e n e c e l é p o z n á n í j e z e z k u š e n o s t i.

A n t i t h e s e: Existují poznatky a priori — a l e z a č í n a j í s e z k u š e n o s t í.

S y n t h e s e: N a š e p o z n á n í j e z č á s t i v ý s l e d k e m č i n n o s t i č i s t ě r o z u m o v é, z č á s t i v ý s l e d k e m z k u š e n o s t i: a p r i o r i — a p o s t e r i o r i.

Na první pohled jest patrno, že tato synthese není leč modifikací idealismu — jeho system je transcendentním idealismem.

System Aristotelův je také jakousi synthesí empirismu a idealismu.

T h e s e: Veškeré poznání začíná zkušeností (nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu).

A n t i t h e s e: Obsah poznání rozumového jest větší než obsah poznání pouze zkušeností smyslovou nabytého — toto p l u s je dílem abstrakce.

S y n t h e s e: Veškeré poznání rozumové koření ve zkušenosti, z níž pomocí abstrakce rozum odvozuje nové pojmy, přesahující poznání zkušenosti smyslové.

Svojí naukou o formách a priori Kant jest idealistou, naukou o věci o sobě, nepoznávané a nepoznatelné, agnostikem.

Kant je zakladatelem transcendentního idealismu, nebo idealismu kritického; podstata tohoto systemu spočívá *a)* v transcendentní idealitě veškerých jevů, *b)* v nemožnosti poznání věcí o sobě, *c)* v poučce, že předmětem poznání smyslového nejsou věci skutečné.

Hned po vydání „Kritiky čistého rozumu“ bylo Kantovi vytýkáno (Jacobi), že zůstal vlastně vězeti v i d e a l i s m u. Druhým vydáním svého spisu chtěl se ospravedlniti, ale nedařilo se mu to: ačkoliv tam připouští objektivní realitu věcí a tím sám sobě odporuje a popírá tím základy své filosofie uveřejněné ve vydání prvním, zůstává transcendentním idealistou.

Ti, kteří přijali základní nauky jeho filosofie za své a logicky dle nich se řídili, přivedli celou filosofii ad absurdum.

Dle Kanta naše poznání je synthesí: These = věc o sobě, Antithese = formy a priori, Synthese = věc o sobě + forma a priori.

Tento dualismus chtěl odstraniti Fichte: Když Kant sám připouštěl, že snad věc o sobě je totožnou s myslícím já, chopil se toho Fichte a prohlásil, že věc o sobě opravdu má svůj kořen v myslícím já — a tak vyloučil věc o sobě. Fichte tedy vidí v poznání tuto synthesi:

Thesis: poznávající já čili subjekt čili idea.

Antithesis: poznávané ne-já čili objekt čili realita.

Synthese: já = ne-já v absolutním já.

Schelling: These: Objekt, realita, příroda.

Antithese: Subjekt, idea, duch.

Synthese: Subjekt a objekt, poznávající já a poznané ne-já jsou identickými v absolutní indifferenci subjektu a objektu.

Hegel: These: logický pojem v sobě = idealní myšlení.

Antithese: logický pojem mimo sebe = realita.

Sythese: idealní je totožným s realitou v logickém pojmu.

Zda jest možným ještě jiný system filosofický ve smyslu názorů Kantových, o tom dlužno vážně pochybovati. Hegel v pravdě přivedl celou filosofii moderní ad absurdum, především filosofii Kantovu, z níž odvodil logické důsledky.

Je zajisté hádankou, která čeká ještě rozluštění, proč filosofie Kantova našla tolik ctitelů, proč i v naší době k největším tvůrcům filosofie od mnohých jest čítán i autor „Kritiky čistého rozumu".

Posudky.

Filosofie techniky. Ráz naší doby a zvláště přítomného století mimo různé jiné názvy označován je též názvem „doba techniky“, „století techniky“. Názvu tohoto doba naše jistě si zaslouží. Vizme jen, jak industrie jest velice rozvětvena a rozšířena. Zvláště pak nynější válka ukazuje nám jasně význam techniky. Jestliže Německo a Rakousko vítězně odolávají nepřátelům číselně velice převahujícím, děkují za tyto své úspěchy mimo jiné hlavně i technickým svým vymoženostem.

Tato velice rozvětvená a rozšířená činnost technická má přirozeně v zápětí i hojnou technickou literaturu. Zkoumáme-li však blíže ráz této literatury, vidíme, že je téměř vesměs přísně odborná, podrobná: práce a pochody technické výhradně se tu popisují a vysvětlují.

Avšak hlubší vědecké poznání nemůže se spokojiti touto více jenom zevnější znalostí, nýbrž musí státi o vnitřní proniknutí jevů technických, zejména ve dvojím směru: pokud jde o systematiku vědy technické a pokud jde o filosofické proniknutí základních poznatků vědy technické.

A tu právě jest veliká mezera v dosavadní literatuře technické vědy. Pracuje o díle „Katolický kněz na výši doby“, hleděl jsem při oddílu o technice především k tomu, abych vědu technickou zařadil správně do rámce věd ostatních a přiměřeně k ostatním vědám abych ji též měl vhodně roztříděnou, asi tak, jako jest roztříděna v podružné jednotlivé vědy filosofie, theologie, právo a p. Nemohl jsem však nic vhodného nalézti, ačkoliv jsem si s tím dal hodně práce, a proto jsem byl nucen analogicky k jiným vědám pokusiti se sám o podobné roztřídění celé technické vědy. — O jednotlivých oddílech vědy techniky, na př. o technologii, jsou podobná roztřídění, avšak o souborné vědě technice jich není. To jest nejlepším důkazem, jak všechna vědecká literatura techniky obírá se jenom konkretními, praktickými podrobnostmi, jest jakoby světem o sobě, jenž dosud nepřišel tak daleko, aby uvažoval o svém poměru k světu okolnímu (k ostatním vědám).

Za druhé hleděl jsem uvažovati o technice filosoficky t. j. poznati vlastní jádro jevů technických, vlastní jejich podstatu a jak z ní všechna odvětví techniky vyrůstají. O tom jsem něco shledal, a co jsem shledal, zde k dalšímu přemýšlení tomu, kdo má o to zájem, podávám.

Dr. E. Kapp, Grundlinien einer Philosophie der Technik. Zur Entstehungsgeschichte der Cultur aus neuen Gesichtspunkten. 1877.

Dílo nemožno v knihkupectví dostati, vypůjčil je pro mne dobrý přítel v universitní knihovně. Kapp, professor filosofie, srovnává tu lidské vynálezy od prvních dob lidstva až k naší době s organismem člověka a shledává, že všechny technické vynálezy (nástroje, stroje)

jsou vlastně projekcí jednotlivých lidských orgánů (ruky, oka). Jmenuje to Das Princip der Organprojektion a vidí v tom hlavní jádro, podstatu veškeré technické činnosti (VI). „Nevědomé — tak píše — vytváří organismus. Organismus lidský vytváří technický objekt". Tento technický objekt není nic jiného než orgán lidský promítnutý do formy nástroje, stroje a p. Na př. příroda vytváří oko, člověk vynalézá fotografický apparát, jenž jest v hlavních rysech tak sestrojen jak oko.

Nejstarší nástroje lidské ukazují se jako prodloužení, sesílení a zostření lidských orgánů. Nejstarší nástroj jest kladivo (42). Kámen a větev jsou embrya nástroje (53). Culmann dokázal, že architektonické zařízení jistých kostí harmonuje s theoretickými liniemi grafické statiky (109). Pěkné jest porovnání americké a německé sekery a ruky lidské 241 a n.

Velkou část spisu svého věnuje Kapp t. zv. zlatému řezu (goldener Schnitt) Poučka geometrie, zvaná zlatý řez, jedná o rozdělení linie, dle něhož menší část má se k větší tak jako větší část k celé linii. Hlavní dílo o tom jest od Zeisinga: Neue Lehre von den Proportionen des menschlichen Körpers aus einem bisher unerkannt gebliebenen, die ganze Natur u. Kunst durchdringenden morphologischen Grundgesetze (211). Zvláště platí tento zákon Zeisingův o celém lidském těle (250), což Kapp obšírně ukazuje dle díla Zeisingova. Zlatý řez má význam pro veškeru techniku (255, zlatý řez ovládá oděv člověka (267 a n.) Vždy více šíří se náhled, že poměr zlatého řezu, mimo to, co smysly svými pojímáme, zároveň jako měřítko hodnoty našeho představového světa musí sloužiti k vystopování idealních poměrů, chce-li dostiučiniti jednotě smyslového a duchového realisování v každém pravém uměleckém díle (262). — Před Casparim zlatý řez vindikoval Conrad Hermann i oboru logiky 264). Caspari praví, že zlatý řez jako v zrcadle ukazuje podstatu aesthetické harmonie a aesthetickou základní ideu všehomíra. Zlatý řez jest umění immanentní (265). — Nástrojem o to lehčeji a pohodlněji se zachází, čím více jeho formy organickým normálním poměrem (= zlatým řezem) jsou ovládány. Zlatý řez spojuje v sobě užitek i krásu (236). Nejlépe si to znázorníme graficky na přímce AB. Menší část AC má se k větší části CB tak, jako CB k AB; a podobně dále Ad má se k dC tak jako dC k AC; eB k eC jako eC k CB; Cg ku ge jako ge k Ce; fB k fe jako fe k eB. Rozdělování částí by mohlo se díti udaným poměrem dále. — Zeising ukazuje, že tělo lidské jest úplně sestaveno dle poměrů zlatého řezu. Znamená li přímka AB výšku kteréhokoli člověka, znamená A vrchol jeho hlavy, d krk, C pás těla, g pohlavní údy, e kolena, f kotníky, B chodidlo. A nyní píše doslovně: Vrchnímu tělu náležejí ony orgány, v nichž se člověk sbírá a u sebe zůstává, orgány výživy, ušlechtilých smyslův a rozumu; dolní tělo obsahuje orgány, v nichž se člověk odděluje sám od sebe, dává se jiným a pohybu, orgány výkalové, pohlavní a pohybové. Tam tedy charakter jednoty a trvání v sobě, zde obraz rozdvojení, rozštěpení

a vycházení ze sebe (223). Rozeznávací zona mezi vrchním a dolním tělem jest krajina pásu C. Sem přináleží dělení zlatým řezem (223). — Tak Kapp po stopě Zeisingově přichází k poznání, jak dobře viděl již Protagoras, jenž vyslovil náhled, že člověk jest mírou všech věcí (3), a tedy mírou nástrojů, strojův a veškeré techniky. Zeising má naději, že všestranným probráním zlatého řezu se ukáže, jak světová tvůrčí síla dosáhla zdánlivě nepatrnými prostředky nejvelikolepějších účinků (239). Názorně ukazuje Kapp na americké sekeře jeden doklad těchto slov (241 a n.) Nesmíme však opomenouti uvésti na konec následující projádření Kappovo o zlatém řezu: V názvu zlatý řez vězí jakási příchuť mystického (228). Avšak filosofie vždy více poznává důležitost mystického. Ed. v. Hartmann nevidí v celých dějinách filosofie nic jiného než přesazení obsahu mysticky vytvořeného z formy obrazu nebo nedokázaného tvrzení do formy rozumového systemu (Philos. d. Unbew. 3 8). Nyní již celkem přestávají lidé vzpěčovati se proti náhledu o významu mystického pro všechen kulturní vývoj. Tím i zlatý řez jest odňat všemu předsudku. Fakt, že jsme všude otočeni tajemstvím a nepochopitelností, že sami plně v tom vězíme, to popírati jistě nikomu nenapadne (229). Mystice nemůžeme utéci, mystika nedá se vykořeniti (230).

Kniha Kappova psána je celkem srozumitelně a opatřena velice pěknými vyobrazeními, jimiž projednávaný obsah velice se znázorňuje. Kritiku její uslyšíme dále. (O. p.)

Dr. Guill. Pletschette, Der alte Gottesbeweis und das moderne Denken. Paderborn. Schöningh. 1914. Str. 251. Cena 3·60 K.

Starým důkazem míněn jest nejstarší filosofický důkaz existence boží, totiž důkaz Aristotelův. Dílo zabývá se otázkou, zda důkaz ten moderním myšlením pozbyl platnosti. „Žádná otázka nezasahuje tak hluboko do života národův a není tak zásadního významup pro veškeré myšlení, smýšlení a toužení lidí jako otázka o existenci boží“ (17 str.) Vědecká methoda Aristotelova je dle svědectví vynikajících učenců směrodatnou pro vědu vůbec. Na mnohých místech svých spisů zdůrazňuje nezbytnou potřebu empirie a dává jí všude přednost před abstraktním myšlením. Nedostatek zkušenosti je mu příčinou, proč myslitelé před Sokratem ve vědě přírodní příliš pobloudili. V díle „O vzniku živočichů“ praví: „Pozorování musíme víc věřit než abstraktnímu poznání (theoria) a tomuto jenom, když k témuž výsledku vede jako zjevy zkušenosti“ (20 str.) Řecký myslitel nespokojil se však pouhým empirismem, používá ho jako základu k důležité spekulaci. Právem dí autor: „Stagirita potírá stejnou měrou plochý empirismus jako transcendentní idealismus. V tom připravil moderním (totiž myslitelům) půdu v boji proti agnostikům a positivistům“ (24 str.) Samostatného díla o Bohu Aristoteles nenapsal; jenom v sedmé a osmé knize své „Fysiky“ a v posledních pěti kapitolách dvanácté knihy „Metafysiky“ jedná o tomto problemu.

Základem nauky o Bohu jest Aristotelovi filosofie přírodní. Účel zaujímá v této filosofii důležité místo; je činitelem zcela realním.

„Ačkoliv Aristoteles nikde, aspoň ne ve spisech, jež se nám zachovaly, Sokratova důkazu jsoucnosti boží z účelnosti světa podrobně nerozvíjí, přece nacházíme prvky tohoto v jeho spisech. Myšlenka účelu ovládá veškerý názor filosofův o přírodě. Jeho filosofie je podstatně teleologickou“ (66 str.) Mnohé názory Aristotelovy o přírodě jsou dnes překonaným stanoviskem, ale s nimi nepozbývá ceny kostra jeho metafysiky. Hodí se však moderní názor o přírodě, pokud se na zjištěných faktech zakládá, k Metafysice Aristotelově? Novokantovec O. Liebmann je pevně přesvědčen, že ano. Píšeť: „Veškerý moderní názor dá se beze zbytku, bez násilné interpretace, bez umělého vysvětlování do pojmového rámce Aristotelovy metafysiky vsaditi“ (Gedanken und Tatsachen. 1. 17. str.) *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Román kněze buditele pod nadpisem Drašar, odměněný cenou V. B. Třebízského, vydala *Teréza Nováková.* Josef Justin Michl, vůbec Drašar zvaný, pochází ze zámožné rodiny v Poličce. Lakotný otec chce z něho mít pána, kněze. Hoch je v Litomyšli premiantem. Má rád poličského kaplana, vlastence: „Mluvte si, hoši, co chcete, úctu k počínání kaplana našeho Hájka u mne nevyhladíte. Kněz může a má mnoho činiti k zušlechtění spoluobčanů, má otevřené srdce lidu prostého. A je-li Čechem, má zušlechťovat české lidi a českou věc. Přiznám se Vám — můžete se mi třeba za to vysmát, že to mne hlavně táhne do řádu piaristického. Naučím se některým slovanským jazykům, budu jako duchovní působit mezi lidem, jako professor budu po česku učit mládež, snad se mi podaří i nějakou knížku v českém jazyku sepsat a k jeho zvelebení přispět.“

Jsa již řádovým učitelem trpce vzpomíná noviciátu, zkušební to doby před vlastním přijetím do řádu, že prý tehda mu představení začali rozum osekávat a mozek z hlavy vybírat Teď zase prý nesmí vidět, co by vidět chtěl, a místo vlastního myšlení má si do hlavy cpát myšlení cizí. Stýkaje se s hezkou sestřenicí a s bývalými spolužáky zůstalými na svobodě studentských lásek, stává se nespokojeným, a to tím více, že u spolu řeholníků nepozoruje toho zájmu o češtinu, jaký sám chová. Ale přece skládá sliby, jež na pozdějším scestí posuzuje vůči sestře takto: „Do řádu jsem vstoupil jako hoch nerozumný nebylo mi ani 20 let — podle zákona nemělo moje odhodlání platnosti; slib jsem složil, protože jste pořád na mne hartusili, vy i představení. Vstoupil jsem, abych vědám oddati se mohl, po světě dychtě. Doma odpírali mi k tomu prostředků. Život klášterní i kněžský, který občansky mrtvým mne činí, vždy mne odpuzoval. Sliby řeholními necítím se vázán, považuji je vynucené, tudíž za neplatné.“ Mcha poukázati na stejně zbloudilé předchůdce, opouští řád, jenž podle něho „dávno pozbyl práva mládež vychovávati, stal se nečasovým, zbytečným“.

Dav se na lutherství ještě celé 4 roky vykonává úkoly kněze katolického. Pak odchází do zapadlých Březin, tam učiteluje a pak

písaří. Dávaje pokřtíti své dítko, obhajuje svůj poměr k souložnici, ale pastor míní povážlivě, že „svazek mezi bývalým professorem, spisovatelem a děvčetem z březinských Dolánek nemůže býti trvalý — je to pouhé vzkypění tělesných pudů a žádostí“, a když Drašar téměř uražen odchází, dodává sám k sobě: „Vždycky pyšný, vždycky umíněný“. Dvě družky Drašarovi po sobě zemřou, i vezme si třetí, před níž i březinští chasníci utíkají, „osobu hloupou, že by jí ani pacholek nechtěl“. Bývalý přítel a spolupracovník Jungmannův, Čelakovského, Ammerlinga klesá a klesá, až vyčerpán umírá na souchotě: „daleko zůstal za nimi, nevytrval, klopýtal, neboť neměl síly“. Pastor Karafiát nad jeho rakví míní, že „nezkrocené vášně, snaha po přeměně světských zákonů může jen zaváděti a ničiti“. Po 30 letech oslavil divadelní spolek „Tyl“ z Poličky památku jeho, zasadiv pamětní desku do zdi nad hrobem svého nešťastného rodáka.

Není pochyby, že pro naše obecenstvo bude román tento čtivem vysoce „zajímavým“, třebas nebyl právě zamýšlen jako román pikantní a dráždivý. „Výsek ze života“, jak se příběhům románovým říkává, může ovšem co do rozsahu býti volen, jak spisovatel za dobré uzná: není to soudní přelíčení, při kterém by bylo nutno slyšeti i druhou stranu, v tomto případě na př. řád a jeho zástupce. Předsudek, s jakým Drašar vstupuje do kláštera, jest u mladíků skoro obvyklý, u jednoho v té, u druhého v oné podobě, více méně idealní, ale z pravidla nějak jednostranný: někoho tam vede chut ke studiu, někoho záliba v hudbě atd. atd., mnohé pouze potřeba životního zaopatření, a žádný z nich, ani ten poslední nezasluhuje již předem býti odsuzován, kdyžtě zhusta i mnohem nižší původně pohnutky dobou zkušební se odklidí a ušlechtilým ustoupí. V každém pořádném noviciátě opakuje duchovní vůdce čekateli, že účelem jeho života řeholního není a nemůže býti žádný z oněch zmíněných a jim podobných, byť sebe ušlechtilejších ideálů. Tedy i Drašarovi muselo v noviciátě býti říkáno, že nevstoupil do kláštera hlavně na to, by pěstoval český jazyk, nýbrž na to aby byl dobrým řeholníkem a knězem, věnoval se dále potřebám řádu, k nimž v tomto případě, u piaristů, náležela professura a co s ní souvisí. Ale nejvyšším zákonem i pak zůstává snaha po dokonalosti křesťanské jakožto podklad a rámec všech ostatních úkolů toho kterého řádu.

Tak a podobně by bylo třeba doplniti každou skandalní historii klášterní, kdyby chtěla býti všestranná a zaokrouhlená — jak umělecký zákon káže, spravedlivá nejen ku zbloudilému provinilci, nýbrž i k řádu. Ale takových úvah ovšem nelze žádati od spisovatelky, jež vedena jest obvyklou sentimentalitou, nad to liberálně zabarvenou. Platí-li v životě občanském: „lex dura, sed lex!“ a to zcela nedobrovolně, nuceně, nemožno se rozumně pozastavovati nad tím, že i řádový zákon jsa dobrovolně přijat, stává se po době zkušební definitivním, závazným.

Přestávám na těchto poznámkách. Rozepisovati se o jednotlivostech, vedlo by daleko. *E. K.*

Rozhled

Náboženský.

Papežská výzva k modlitbě za mír měla a mohla u každého lidsky cítícího člověka i národa pojata býti toliko jakožto důsledný projev toho náboženství, jehož hesla druhou polovicí jest: na zemi pokoj lidem dobré vůle! Pokoj arciť především vniterný, ale z nitra pak vyvěrající na společnost. Projev to tedy úkolu náměstka nad výsost přiměřený a jeho důstojný. Bez ohledu na levo nebo na pravo, na válečnou nebo politickou situaci podnikla hlava křesťanstva, co jí duchovní úřad kázal a co v mezích své moci podniknouti mohla. Celkem asi také projev ten tak přijat, a třebas neměl výsledku okamžitě zjevného, v duchovní říši zajisté výsledek svůj si připravil a připravuje, ve smyslu každé prosebné modlitby: Buď vůle Tvá — ne má, ale Tvá vůle se staň.

Francouzští vládcové neviděli v něm však než nebezpečnou agitaci „vers la paix!" Ačkoli právě jich zubožená země by ho na výsost potřebovala, oni ho potřebovati nemohou: proto modlitbu zakázali a teprv po nějakých — dále ovšem neznámých oklikách ji povolili, až totiž vyložena v tom smyslu, že mír má nastati, až veškery křivdy budou napraveny, což se může státi jen vítězstvím francouzských a spojeneckých zbraní. Tak nesmiřitelně mluvil o mírové pobožnosti v Paříži kard. Amette. Psalo se tu a tam, že kardinál byl k tomu vládou donucen. I kdyby to pravda bylo — řada svědků, po řecku martyry zvaných, od Jana Křtitele až na naše doby (srv. případ metropolity Šeptyckého) měla mu hřmíti do duše: Non licet! A běda všem takovým caesaropapistickým pokusům, ať se objevují kdekoli, neřku-li vůči takové vládě. Ale toť právě nejsmutnější na celé věci, že to pravda není, že propůjčeno se tu za nástroj slepého chauvinismu, jenž neštítil se padělati i projev nejvyšší hlavy Církve v sobeckém zájmu. Viděti opět, že katolíkům francouzským, neb aspoň jich vůdcům všecky neblahé zkušenosti marně volaly: Discite moniti!

*

Nový P. generál jesuitů zvolen 11. února, kdy připadá svátek lourdský — dle starého zvyku konávají se volby ty o svátcích marianských. 85 zástupců všech provincií shromáždilo se k volbě. Psalo se, že za nynějších veřejných poměrů sjednotí se nejspíše na některém členu z území neutrálního. V druhé volbě zvolen však P. Vladimír Ledóchowski, Rakušan a Polák, synovec bývalého arcibiskupa Hnězdensko-Poznaňského, jenž kulturním bojem stíhán utekl se do Říma. Jelikož před volbou bývá sv. Otec o vyhlédnutých volencích zpraven a

tázán, dlužno za to míti, že volba stala se s jeho souhlasem, jakož vůbec se píše, že byla nad míru šťastnou. Ostatně úkoly, které nového generála a jeho rádce čekají, jsou a budou takořka nadlidské, a každý přítel, nejen řádu, nýbrž Církve a vzdělanosti křesťanské vůbec chová zajisté upřímné přání, by se jim podařilo, řádovou činnost udržeti v tom vzestupném pohybu, v němž kráčí od 100 let, od svého vzkříšení, kdy taktéž Polák (Brzozowski — 1820) stál v čele řádu.

Kard. Ledóchovskému, jenž byl posléze praefektem Propagandy, dávána se strany ruské vina, že Řím nepřicházel přáním ruské vlády co do katolických osob a věcí dosti vstříc. Avšak i Leo XIII, který všemožně se snažil zachovati s Ruskem jakýsi slušný aspoň poměr, tak že mu až i odstrkování Poláků vyčítáno, přesvědčil se, že tu veškera námaha marna: po nějakých drobných ústupcích následovalo staré týrání katolíků, zvláště v nitru říše, a touto vlnitou čárou vyznačují se celé dějiny jejich, podle toho, jak tomu neb onomu byrokratu se zachtělo.

Stížnosti na pravoslavnou propagandu mezi uniaty a katolíky v krajích našich ruským vojskem obsazených, propagandu úředně podporovanou, přiměly ruského vyslance v Římě (Nelidova), že účast úřední popřel. Zatím však rozšířeny v Římě příslušné rozkazy volyňského arcibiskupa Eulogia s nevývratnými důkazy o spolupůsobení ruské vlády, o němž ostatně sotva kde pochybováno; jen diplomacie může směle zapírati dále.

*

Revue du Clergé Français podává 1914 přehled missionářských snah protestantských v Německu, hlavně na základě nejdůkladnějšího díla v tom oboru: Dr. G. Warneck, Abriss einer Geschichte der protestantischen Missionen 1913 (10. vyd.) Reformace vybuchla ve chvíli, kdy křesťanská Evropa viděla otvírati se nové, ohromné světy pohanské. Ihned počali kapucíni, jesuité a dominikáni činnost apoštolskou v Indii a v Americe, kdežto protestanté čekali celá tři století. Warneck vysvětluje to nutností, neboť reformace usilovala zprvu zakořeniti se v Evropě, a katolické státy ovládající tehdy moře i objevené světy byly by to jistě zamezily. Ale předáci reformace o missiích ani nesnili, třeba se mermomocí dokazuje opak (Plitt.) Dle Melanchtona obdrželi pouze apoštolové rozkaz, učiti všechny národy. Protestantská orthodoxie vzpírala se dlouho proselytismu v dalekých končinách, odpovídajíc horlivcům, že nevěřící dostávají potřebné milosti ke spasení mimořádným způsobem. Pokusy missijní v XVI. stol. uvádějí se dva, kalvínský a luteránský. Durand Villegaignon, obrácenec kalvínský, pobádaný Colignym odplul 1555 do Brasilie, kde založil jakýs francouzský, volný státek. Pokus ztroskotal, protože Durand vrátil se ke katolicismu a vyhnal protestanty z kolonie. Rovněž Gustav Wasa nepořídil u Laponců, které chtěl 1559 obrátiti k luteranismu. Warneck nazývá to spíše pokusy politickými než pravými misiemi náboženskými. V XVII. stol. nebylo příznivé chvíle pro missie pro válku třicetiletou a její následky. Nicméně pietismus hlásaný budí

nadšení pro šíření víry a koncem století podává veliký polyhistor Leibnitz, povzbuzený úspěchy jesuitů v Číně, návrh akademii berlínské, kterak šířiti reformované náboženství mezi pohany.

Teprv XVIII. věk přešel od úmyslů ke skutkům. První něm. misionáři protestantští vyšli z náboženské kolonie „moravských bratří" usazených hrab. Zinzendorfem v Herrnhutě. (Piolet, Questions d' Angleterre, čítá r. 1906 v Německu, Čechách, Anglii a Americe 143 kongregací „mor. bratří" s 38.209 údy, z nichž 24.579 přijímá večeři Páně). Tito misionáři počali dílo své r. 1732 v Sev. Americe, na Groenlandě, na pobřeží Guinee a na Antillách. Bylať arci již 1701 založena v Londýně „Society for the Propagation of the Gospel" (Spol. pro šíření evangelia), ale počala působiti teprv koncem věku XVIII., tak že Warneck nazývá Zinzendorfa a Franckea „otci evangelických misií mezi pohany". Bratři rozšířili svou činnost do Aljašky, Kalifornie, Indie, Již. Afriky a Australie, tak že 1800 čítali již 137 misionářů v 27 stanicích. Počátkem 1912 měli 300 stanic misijních, 2205 misionářů, sester a katechistů, 97915 dospělých křesťanů a 30000 dětí v 371 škole.

Jiná společnost soudobá v Halle, určená pro Indii, stala se brzy kořistí racionalismu a jmění její (240 000 marek) připadlo misii Lipské.

Od r. 1820—1850 vzniklo mnoho společností, z nichž udrželo se osm: 1. Jmenovaná již „moravští bratři" s větví anglickou. 2. Sp. basilejská z roku 1815, která počala Kavkazem, Persií, Indií a rozšířila se do Číny, Astralie, něm. Guinee, Kamerunu (1886). Má r. 1912 240 mis., 29 sester, 65579 křesťanů, 699 škol s 41 000 dětí. 3. Pilgermission z r. 1840. počala znovu činnost svou v Číně r. 1895. 4. Sp. berlínská zal. 1824. desíti studenty a důstojníky. Ze semináře vyšli první učitelé r. 1834 do Již. Afriky, 1878 do Země cís. Viléma atd. Dnes má 150 mis., 32 sester, 67.000 křesť. 18.000 žáků v 389 školách 5. Sp. rýnská z r. 1828. Hlásá víru v Borneu (1834), Číně (1846), Sumatře (1862), Nov. Guinei (1907). Vydržuje 184 mis., 22 sester, 176.844 křesť., 760 škol s 43.000 chovanci. 6. Sp. severoněmecká, zal. 1836 v Brémách. Poslala 1842 první misionáře do Nov. Zelandu, dnes však má pouze jednu stanici v němec. Vých. Africe s 28 mis., 10000 křesť, 187 školami. 7. Spol. lipská, zal. 1836 v Drážďanech a přeložená 1848 do Lipska. Počala mezi amer. Indiány a v Australii, dnes působí v něm. koloniích, kde čítá 76 mis., 22 sester, 24.147 křesť. a 397 škol. s 20 000 ž. 8. Spol. Gössnerova z r. 1836, která bez úspěchu přidržovala misionáře k práci tělesné dle příkladu sv. Pavla, spíše však dle vzoru katol. hlasatelů víry. Má dnes 47 mis., 9 sester, 95000 pokřtěných, 235 škol s 10.000 dětí.

Od r. 1850 a zvláště v letech 1870—1884 vznikaly jiné a jiné spolky misijní, zakládané pastory, i družstva ženská, po příkladu katol. řeholí. Z nich dosud působí šest a také nová, liberální theologie protestantská šíří se od roku 1884 „Generální spol. evang. misií, založenou Švýcarem Bussem, v Japonsku a Číně. Celkem mají tyto společnosti na 130 mis., 85,000 obrácených, 300 škol s 13.000 chovanců.

Rokem 1884 počíná v Německu „éra kolonisační“, která se uplatnila i v misiích. Politika žádala, aby se opustily kraje neněmecké a hlavní péče aby se věnovala získaným územím v koloniích. Mimo to ustavilo se nových deset společností a v patnácti letech byly všecky země Německu přivtělené zaplaveny protestantskými misionáři. R. 1890 povstala v Hildesheimu spol. misijní pro slepce v Číně. Baptisté němečtí rovněž nelenili, tak že mají již 46 škol. Hannoverská „Volná církev“ vyslala r. 1892 devět misionářů a r. 1900 vznikla spol. něm. misií pro mohamedány v Bulharsku, Persii a hlavně Armenii. I Adventisté hledají stoupence ve Vých. Africe 15 misionáři, kteří zřídili již 19 škol. Celkem mělo 26 společností roku 1912 696 stanic a 3474 filiálek. Z Evropy posláno 1187 misionářů, domorodých katechistů bylo 9027; jim pomáhalo 342 sester a 18 lékařů. Pokřtěných bylo 640.630, katechumenů 55.952, chovanců 197.490 v 3673 školách. Příjmy těchto misií obnášely 11,282.634 marek mimo zvláštní dary a státní příspěvek. Supskripce o jubileu císařském vynesla kol. 1½ mil. marek, z nichž 2,825.000 odevzdáno misiím, ze zbytku pak utvořen reservní fond. (Katolické misie měly pouze 6—7 mil. marek!)

Dr. G. Warneck († 1910) založil r. 1874 list „Allgem. Missionszeitschrift“ a organisoval krajské konference k šíření známosti o prot. misiích. Věci se zaujali studenti i profesoři. V r. 1912 byly již prázdninové kursy věnované missiím a „Kolon. ústav“ v Hamburku založil nedávno zvláštní stolici pro „vědu náboženskou“. Jeden ze tří vědeckých orgánů pro misie „Zeitschrift für Missionskunde und Religionswissenschaft“ vychází již 30 let.

Jaký jest však duch a směr tohoto evangelického proselytismu? Po prvním kongresu evang. missií v Londýně r. 1888 vyslovil se o otázce té přímo třetí „mezinár. sjezd křesť. misií“ otevřený v Edinburce 23. čna 1910, na němž bylo zastoupeno 160 spolků 1200 delegáty a jehož se zúčastnilo dalších 3000 kongresistů všech odstínů a sekt protestantských. Pro všechny znamenalo křesťanství tolik jako protestantismus, katol. misie ignorovány. Žádala se nejúčinnější propaganda misií slovem, tiskem, kazatelnou školami až do universit, a arcibiskup Canterburský prohlásil, že vždy a všude první místo náleží misiím. Usneseno dále zdržovati se politiky a přizpůsobiti se vládám těch kterých zemí. Při otázce, které křesťanství mělo by se hlásati, došlo k rozporům a ustanoveno hlásati evangelium „neutrální!“ Systémy a spory evropských církví evangel. jsou špatným zbožím vývozním, proto jest přihlížeti k výchovu kazatelů domorodých. Pro novoobrácence možno „zmírniti mravouku křesť.“; přímo žádala to frakce liberální, ale rozhodnutí, zda mají býti křtěni, kdož nechtějí zříci se mnohoženství, odloženo k příštímu kongresu. Výsledky misií tohoto polovičatého křesťanství mluví pro misie katolické. Výkazy z r. 1909—10 to potvrzují: 381 katol. misionářů německých na 172 stanicích vykazuje 86.444 řádně vyučených křesťanů, 281 protest. kazatelů na 178 stanicích uvádí 85.766 křesťanů, z nichž polovici tvoří prostí katechumeni.

Že se šíří misiemi vliv politický, ví dobře Francie. Stojí tu arci proti sobě 4500 mis. francouzských se 14 miliony ročních almužen z Francie, a 1000 mis. katol. německých se 6 mil. marek (1912), ale dorost ve Francii chabne rok co rok, kdežto Německo cítí se povolaným vyplniti mezery povstalé pronásledováním Církve ve Francii. Marně na to poukazoval liberál Fr. Deloncle 10. března 1914 stěžuje si, že t. zv. franc. misie doplňují řady misionářů z 25% Vlachy a z 15% Němci. Tak stává se Francie na Východě ochránkyní cizinců.

*

Biblických výrazů přešlých v obecný zvyk novějších vzdělaných jazykův je celá řada. Je to přirozeno, jelikož Písmo bylo hned ze začátku nejčtenější knihou a jeho jazykový poklad všem oněm jazykům byl podkladem slovní zásoby, zvláště co do pomyslů duchových, i není celkem nesprávno říkati, že překlady Bible spisovný jazyk vlastně tvořily — ovšem na základě jazyka mluveného. Dostalo se tím do nich mnoho cizomluvů, jednak semitských, jež v latinských příkladech už byly zdomácněly, jednak potom i latinských, latinismů; ony se vžily tak, že jich ani nepozorujeme, ba jsou jakousi příkrasou neb aspoň oživením mluvy, že se jich nevzdáváme ani když jsme si jich vědomi, tyto ovšem by se měly vymýtiti, neboť jsou pouhými, třeba již zastaralými a jakoby zarezavělými, skutečnými cizomluvy, jež nemají pro sebe výhody oněch semitských, souvislých s původem a povahou Písma.

Vedle této mluvnické a skladební stránky upozorňuje se však i na stránku pomyslovou a obraznou, a to nejen co do pomyslů čistě křesťanských, jež ovšem potřebovaly zcela nového názvosloví, nýbrž i jinak. Tak ukázáno, že úsloví nové obchodní politiky o „otevřených dveřích“ pochází od apoštola Pavla (1 Kor. 16, 9; 2 Kor. 2, 12; Kol. 4, 3) který jím (ostium apertum) označuje širé pole nastávající neb možné a zamýšlené působnosti své. Nejnověji ukazuje Trossen (v Theol. u. Glaube 1914, 10), že slova oikodomein, aedificare, něm. erbauen s odvozeninami ve významu duchovního vzdělání a zušlechťování taktéž jmenovaný apoštol užívá poprvé; český výraz, vzdělávati, má význam širší. Při tom vsouvá Tr. poznámku po mém soudě významnou, upozorňuje, že výraz onen vyskytuje u sv. Pavla 16krát, a to 14krát jen ve třech hlavních listech za jednoho roku (velkonoce 57 — velkonoce 58) psaných, totiž Řím. 2krát, 1 Kor. 9krát, 2 Kor. 3krát. To zdá se, dle Tr., naznačovati, že jistý obraz, tentokrát o výstavbě budovy (srv. pobyt jeho v oněch a j. větších městech), sv. Pavla ob čas jaksi zaujal, aby časem zas jiným představám ustoupil, a že tedy vniterného sudidla o zvláštnostech mluvy jeho — že se v tom neb onom listě vyskytují, v jiném nikoli — třeba užívati velice obezřele, aby se úsudek o pravosti či nepravosti listu neukvapil.

*

Slovní úprava vzbudila pozornost jazykozpytců též u t. ř. Apostolicum, apoštolského snesení víry. Naproti theologii protestantské,

která je nyní z důvodů věroučných již takořka vesměs zamítá, praví klass. filolog Ed. Norden (Agnostos Theos 1913 str. 273 a 275), že rázovité známky starých modlitebních formulí, zvláště konstrukce participialní a relativní, nalezají se i v onom symbolu. „Máme tedy právo i povinnost, symbolum dle jeho struktury docela a z nemalé části i dle jeho obsahu považovati za dílo doby apoštolské a říci, že, v tom smyslu pojato, pochází z kroužku kolem Petra a dvanácti . . . , Bylo by škoda, kdyby církevní poměry donutily provésti právě jmenovaný požadavek Harnackův, odstraniti je z naší evangelické bohoslužby: vážný tón nepamětně starobylé hieratické mluvy by pak obci již nezazníval v sluch“. Též prof. starých dějin Ed. Meyer soudí, že již za obrácení sv. Pavla byla nějaká souborná věroučná formule: „Pevná formulace v Credo zřetelně vystupuje.“ (Srv. Bartmann v Theol. u. Gl. 1915, seš. 1.) To týká se přímo arcif formule starší, pro kterou máme jenom nejasná svědectví z 2. věku, kterou však i Harnack sám datuje kolem 150 po Kr. Nyní obvyklá, t. z. gallikanská (textus receptus), sahá původem do stol. 4. a vyznačuje se rozšířeným obsahem, dle článků víry mezi tím přesněji vymezených. Pověst, že ke 12 článkům symbola přispěl každý apoštol jedním článkem, jest sice jen pověstí, ale sám protest. theolog Zahn (Das apost. Symb. 1893, 48) praví, že v ní obsaženo více pravdy, než ve výroku, že ap. symb. je dílem 5. nebo 6. stol.; pravda ta záleží v tom, že apoštolé vycházejíce do světa zajisté dohodli se o nějaké stručné formulaci věrouky, již chystali se hlásati.

*

Pozoruhodnou zdá se poznámka o náboženském básnění konvertitů neboli neofytů, již vyslovuje Joh. v. Guenther, sám konvertita, o básních Maďarky Renée Erdös (přestouplé ze židovstva 1. čna 1909 v Římě), z nichž ony před obrácením zdají se mu umělečtějšími (Hochl. 1915, 614). „Zde opakuje se stará zkušenost: nad bohatstvím neslýchaně nových, podivuhodných postřehů vniterných pozbývá konvertita snadno rovnováhy (Fassung) a má i žvatlání (Stammeln) za oprávněno, jen když hlásá o plamenech jej ztravujících. Ale zde jako vždy platí zákon umělecké tvorby, vyčkati (Distanz halten), zde snad víc než kdy jindy, neboť co tak nevýslovně otřásá, tak drásá, nitro tak skorem násilně prorývá (sprengt), jako pravý zažitek živoucího božstva, to potřebuje dlouhé doby, aby se stalo slovem, aby z víru (Chaos) palčivých zkušeností nitra vystoupilo čistě jako urovnané dílo umělecké, významné i pro vzdálený svět cizích duší . . . Krásná opravdovost víry, její strast i slast zároveň, mluví dojemně z každého řádku, ale básnířka nedovede ještě přesvědčivě do prostých přesných slov začarovati, co ji vzrušuje; přenáší svoje lidské zápasení s hořkou citelností ve svou báseň a chybuje tím ovšem proti věčným, třebas ještě nenapsaným zákonům umění, které žádají, aby umělecké dílo bylo nejvyšším a závěrečným výrazem sebrané vášně.“ Poznámka zajímavá pro duši konvertitův, a snad i pro duchovní básnění vůbec.

*

V učebnicích katol. theologie bývá duch učení bl. Rajmunda Lulla, terciáře, scholastika, alchymisty a nadšence pro obrácení mohamed. Arabů (1235—1315) označován jako málo jasný, tajemný a proto nejistý. Hlavně se mu vytýká, že bral víru příliš filosoficky, chtěje svým novým uměním (ars lulliana, ars magna) dovoditi naprostou dokazatelnost tajemství. Proti jeho ctitelům, kteří utvořili sektu lullistů, Církev nejednou zakročila, ba cituje se i bulla Řehoře XI., zavrhující jeho domnělé bludy. Španělský Dominikán P. Lozano vyvolal přede dvěma lety články svými živou polemiku v „Ciencia tomista“, čímž ještě více posílil moderní přivržence „lullismu“ ve Španělsku. Farář (nyní kanovník kathedraly Urgelské) Bové založil a od r. 1901—05 řídil časopis „Revista luliana“, vydávaný španělsky a katalonsky. (Raimon Lul byl Katalonec z Palmy na Malorce a náleží k předním básníkům katalanským. V rehabilitaci tohoto filosofa a theologa viděli mnozí prostředek povznesení národnosti i řeči katalanské. Tím šířil se zároveň kult blahoslavence, a nejnadšenější byl dorost kněžský. Stavěli jej vedle, ba nad muže, jakými byli Duns Scotus a sv. Tomáš Aquinský, a hlásali, že jeho filosofie je nad jiné vhodnějším můstkem pro spojení s vědeckým hnutím nynějším. Jako sám stavěl na dílech sv. Augustina, Anselma, Bonaventury, tak je duševně již spřízněn s pozdějšími metafysiky Malebranchem, Rosminim, kardin. Gerdilem . . . Jedno však prokázal Bové po mezinár. sjezdě apologetickém ve Vichy r. 1910, že totiž zmíněná bulla papežská z r. 1376 je podvržena a že to bylo prokázáno samým stolcem apoštolským r. 1419 slovy: „obreptitiam a subreptitiam nimisque falsitatis suspectam esse bullam Gregorii XI. damnantem scripta R. Lullii.“ K názorům těm připojuje se i přední náboženský list španělský „Razon y Fe“, kdežto badatel Bachelet trvá v „Etudes“ ještě na stanovisku vyčkávacím.

*

U švycarských reformovaných protestantů zařídila basilejská církevní rada den modliteb o mír 21. února, „am ersten Passionssonntag“, kteráž neděle právě prý bývá jinak znesvěcována rozpustilými zábavami. Složeny prý za tím účelem příhodné modlitby, které se toho dne měly společně konati. Jelikož pak víra má se jeviti v lásce, měly býti v kostelích obětovány milodary, o jichž použití rozhodnou správcové kostelů.

Vědecký a umělecký.

Parabiosou nazývá fysiologie (od pokusů, jež 1908 popsali Heyde a Sauerbruch) spojení dvou samostatných živočichův, uskutečněné rozříznutím a sešitím jistých částí obou těl (na boku nebo na břiše). Zdaří-li se spojení, nastává výměna tělesných šťáv, krve a j. Čivy se nespojují, látky výživné, až na něco dusičnatých, se nevyměňují. Dle toho přispívají pokusy ty k poznání chorob, u nichž běží o nějakou otravu (nemoci ledvin, rakoviny atd.), nikoli o reflexní pohyby.

Jizva hojí se za 8—12 dní. Obvazů nebývalo prý třeba; stačilo chovati zvířata (krysy, morčata, žáby) v užších klecích. Z pravidla oba živočichové dlouho nežijí, jeden brzy chřadne a hyne; nejlépe ještě vydrželi živočichové zároveň vylíhnutí a stejného pohlaví, krysy, i jinak biologicky málo citlivé, udržely se i bez toho výběru.

V parabiose tedy máme jaksi vyvrcholenou transplantaci, ale tak, že obě části zachovávají svůj samostatný život a přece jsou zas jaksi jedincem, po způsobu srostlých dvojčat.

Nedávno ještě kolovala novinami zpráva, že kdosi kdesi nahradil člověku úbytek krve krví opičí. Správně odtud odvozována příbuznost obou, ale právě proto, že předpoklad ukázal se zhola nepravdivým a nemožným, odpadá i závěr, pokud na něm založen: jen lidská tkáň přesazena na člověka se někdy (ne vždy, ba ani ne pravidelně) ujme čili vhojí, tkáň jiného druhu zahyne, ba může vésti k otravě příjemce. A tak i vlastní parabiosa jest možná jen u jedinců téhož druhu.

*

O vídeňské a římské censuře v době josefinské zmiňuje se známý berlínský osvícenec Nicolai (1733—1811) ve svém obsáhlém cestopise po jižním Německu. Vídeň, kde meškal r. 1781, byla tehda největším městem říše (asi 200.000 obyv.) a v nejedné příčině jejím střediskem; ve vědě a slovesném umění arcif ne. Všechny knihy přicházející do země bylo dopraviti ku knižnímu mýtu, odkudž dodávány censorům, aby o nich sboru censorů podali zprávu. Rozumí se, že to někdy zabralo několik měsíců. Kniha shledaná závadnou zapečetěna a mohla ze země býti vrácena; kniha před tím už zakázaná spálena — knihy jen podmínečně odsouzené na zvláštní žádost jistým osobám vydávány.

Tehdejší sbor censorů, sestavený svým předsedou, pověstným Geonodem van Swieten, byl ovšem, jako jeho předseda, vysoce osvícenský. N. vypravuje, že jeho známému odňaty spisy Macchiavelliho a Rousseauův Emile. Muž onen obrátil se přímo ku Sw., i dáno mu v odpověď, že knihy spáleny: ostatně jest hanba, že se kdo opováží, vzíti spisy M. do rukou; co do Emila pak „ne me parlez pas de Rousseau, c'est un mauvais sujet.“ Jeda do Říma, opatřil si týž pán Macchia-

velliho v Celovci (!) V Římě mu ovšem knihy také zabaveny, ale tajemník Magistra palatii (hodnost svěřená členům řádu dominikánského) na jeho žádost druhého dne přednesenou mu knihy vrátil poznamenav toto: „Jsou mezi nimi též knihy zakázané. Ale Vy jste učenec a příliš rozumný než abyste je veřejně ukazoval a mně dělal nesnáze. Jelikož mluvíte tak dobře vlašsky, pozoruji, že jste Macchiavelliho pilně studoval. Jest on také z našich nejlepších spisovatelův. Ale Vy máte tuze špatné vydání, hleďte si opatřiti to nejlepší. To jest —“ jmenoval ono vydání, které mu bylo ve Vídni spáleno.

*

V obšírné knize o šestadvaceti paedagogických sjezdech (1882—1912) ve Francii vyslovuje se přání reformy latinské výslovnosti při liturgii. I jinak viděti snahy, aby se latina stala mezinárodní řečí vzdělanců. Ch. Dumaine vydal konvers. knížku: „Conversations latines“ se slovníkem francouzsko-latinským. Jsou v ní nejen obvyklé odstavce o pozdravech, počasí, cestách, sportu, dopisech, nýbrž přidáno i několik zábavných rozmluv z Erasma v plynné středolatinské řeči. Člověk 20. věku hovoří však o železnici, fotografii, automobilismu, letadlech, bankách, vojsku atd. Proto připojen seznam nových slovíček sestrojených částečně i z řeckých kořenů dle všech pravidel gramatiky i libozvuku; proto není tu na štěstí sáhodlouhých opisů jako instrumentum ad ignem exstinguendum, machina ad eliciendam vim electricam a podobně.

Tak rozřešila by se asi nejlépe otázka mezinárodního jazyka alespoň pro inteligenci klasicky vzdělanou, nebýti obtíží různé výslovnosti. Kdo měl příležitost baviti se v Hor. Ammergavě s kněžími různých krajů evropských, přisvědčí zajisté. Rozumí-li Rakušan jakž takž Francouzovi, s irským knězem se sotva domluví. Snáze sneseme ještě vlašské: čelis, santifičetur,... než francouzské: dominys vobiskom, deys, sanktys, vere dyňom et žystom est... o angličině ani nemluvě, která načisto stírá anticky vážný ráz řeči, jak se naň u nás pohlíží. Zkušenost z dopisů i hovorů učí, že německý a slovanský kněz vůbec dovede latiny v obecném životě hravěji využiti než románský. Francouz i Španěl nerad latinsky mluví a píše.

Táž nesnáz jest ostatně s každým národním jazykem, který by chtěl býti mezinárodním, nebude-li vyslovován, jak původně zní. Ještě dnes nebylo by na př. pozdě, učiniti latinu zas učeneckým jazykem světovým, ale ovšem jen pro písmo, po př. tisk, nikoli pro přednášky mluvené, jež konečně nepadají tolik na váhu, jelikož i vědecké sjezdy své přednášky otiskují. Zdali esperanto a všecky ty náhražky vyslovují se všude tak, jak jsou psány — což jest podmínkou dorozumění — jest víc než pochybno.

Přimlouvá-li se referent za vydání specielní knihy pro kněze, v níž by byly i rozmluvy výhradně kněžské, týkající se náboženských poměrů, celebrace, zpovědi, nutno dříve po návrhu „Alliance des maisons d'éducation chrétienne“ ustáliti nejjednodušší, nejpravděpodobnější výslovnost latiny tak, aby se nic neobětovalo moderním řečem z ní vyšlým.

*

V orgáně německých cecilských spolků (1915, seš. 1) pojednává red. H. Müller o zvukomalbě v klasickém zpěvu církevním (Palestrina, Lasso, Handl, Marenzio, Anerio, Aichinger atd.) Melodicky výše nebo povyšování a pod. naznačuje se vzestupem nápěvu, hloubka, ponížení, slabost, smrt, ticho a pod. sestupem, velikost rozpjatými intervally, rythmicky slavnostní vážnost dlouhými notami, dle obsahu vysokými nebo hlubokými; zdlouhavost, klid nebo živost vyjadřuje se taktéž nejen tempem, nýbrž i delšími nebo kratšími notami.

V rakouském něm. orgáně (Musica divina 1915, seš. 2) ukazuje Dr. M. Graf, že hudba jakožto umění všelidské, mluva lidské touhy a strádání začíná teprve zpěvem starokřesťanským, tak že odtud také teprve začínají dějiny hudby v nynějším významu. Před tím bylo to spíše jakési odvětví umění přepychového Původní jednoduché zpěvy, vzešlé asi ze židovské sbornice (jako žalmy, threni, praeface, Paternoster) zality z počátku východní melismatikou, jaká se až dosud udržela ve zpěvě ruském. Římský duch, silný, odměřený, jasný a přesný za Ambrože a Řehoře V. omezil značně tento měkký, rozplývavý živel a dal zpěvu přesné zákony, na jichž podkladě se dále vyvíjel. Z obou těch důvodů třeba tedy dějepis naší hudby začínati dějinami římského chorálu.

*

O sbírání lidových písní uveřejňuje Joža Černík v 10. č. l. Národopisného Věstníku několik zajímavých zpráv ze svých zkušeností, zvláště mezi Kopaničáři. Na str. 253 o nesnázích sbírání toho podotýká také: „Zvláště když i část t. zv. intelligence — někteří, politicky se exponující kněží — nepřejí zpěvu lidovému, ano: zakazují lidu vůbec zpívati písně světské". Výtka zní tak nehorázně, že by bylo radno, omezence takové jmenovati; vyšlo by pak na jevo, co a jak a kdy a kde, a možná, že by z viny vyklubala se zásluha aneb aspoň ne toliká vina, jak ona výtka by ráda světu namluvila. Anebo není to snad jen ozvěna známého rýpalství mnohých učitelů, opravdu „politická exposice"? — Na str. 254 praví se, že Čelakovský „požádal r. 1824 Sušila za některé písně moravské pro svou sbírku". Možná, ale sotva, aspoň o tom nevíme, neboť co víme, řekl sám Sušil v předmluvě ke své celkové sbírce, že totiž tehdy, 1824, Čelakovský „dovolával se nějakých písní z Moravy", a on že proto dal se do jich sbírání; že by právě Sušila, tehdy bohoslovce I. ročníku, byl o ně požádal, nevíme.

*

„Das lit. Echo" přineslo v 2. únorovém čísle závažnou úvahu o povážlivém a nebezpečném stavu denního tisku za války. Noviny staly se dnes něčím nejvýš jednotvárným a nudným. Skutečným redaktorem všech jest nyní generální štáb a vlastním obsahem vojenská denní zpráva. Nesmělé vysvětlivky k ní jsou pro toho, kdo umí mysliti, skoro zrovna tak bezvýznamné, jako zprávy t. zv. válečných zpravodajů, kteří pokulhávají ponejvíce za událostmi o čtvrt roku a kromě toho, ačkoliv stojí venku v poli, nevědí na štěstí ani slovíčko více

než my měšťáci doma. Malou změnu tvoří nanejvýš otiskované listy polní pošty, při jejichž četbě cítíme aspoň dech veliké skutečnosti venku, a pak některé dobře míněné rady o způsobu života za války. Co jinak stojí v novinách, jest práce nůžek. Jsou to výstřižky z cizozemských listů, jež propuštěny censurou jsou otiskovány po řadě všemi novinami.

Následek tohoto zjednodušení celé redakční činnosti jest přirozeně jistá monotonnost tisku. Kdežto před válkou sahal člověk po různých novinách, poněvadž chtěl slyšeti různá mínění o nějaké denní otázce, opatrný spokojuje se dnes tím, že čte jen jedny. Kdo však z jisté nervosity koupí denně na ulici půl tuctu novin, pozná příliš brzy s velikým sklamáním, že ve všech je skoro slovně totéž.

Takový stav tisku nedá se dlouho udržeti, a to již z ohledu na dřívější literární spolupracovníky. Válkou ocitlo se na sta vzdělaných a nadaných zástupců žurnalistického drobného umění v největší bídě, bez chleba. Bez naděje, že by práce v dohledné době mohla býti uveřejněna a oceněna, těžko se tvoří i pravému umělci. Listy se vymlouvají, že dnes není zájmu pro literaturu. Válka ovšem zaujala všechno naše myšlení a cítění — ale nicméně může člověk vždy a stále mysliti jen na válku? Pathos, který ztrne na zvyk a obyčej, jest na delší dobu nesnesitelný. I největší „vlastenec“ potřebuje uprostřed válečného pokřiku čas od času malého oddechu — tak jako vojáci v poli v pausách mezi krvavými boji zpívají si v zákopech při citaře veselou nebo smutnou písničku.

Duchovní náš život za války nevymřel docela. A vnitřní účast národa na vědeckých a uměleckých otázkách nesmí býti úplně udušena válečným hlukem. Pečovati o to jest úkolem denního tisku. Tím nabude tisk zase aspoň částečně dávné své rozmanitosti a přitažlivosti — a na druhé straně spisovatelé, jejichž spolupráci děkuje tisk za svůj rozkvět, budou zbaveni tísnivé starosti, jak přečkají válku.

*

Spisovatelé, jichž díla poctěna odměnou České Akademie, povinni jsou podati do Věstníku jejího autoreferáty o nich. V č. 9. čteme tuto zprávu K. Šelepy o jeho sbírce „Praha a jiné básně“: „Jsou koncipovány po pečlivém studiu ducha a barvy svých prostředí a chtějí žíti svou tragickou a pochmurnou duší. Jsou nahé a odkrývají svoje rány. Jen z hrdosti se utíkají k masce a úsměvu a jen proto, aby zlákaly a přelhaly čtenáře. Neboť čtenář miluje štěstí, jehož není ani v něm ani mimo něho.

Mluvil jsem s těmi, jež jsem vyvolal z minulosti. Jejich hlas byl těžký a z jejich rtů vanul dech věčnosti.

Postavil jsem jejich chlad a výsměch proti chladu a výsměchu Osudu: vyrovnal se mu a nebyl jím zlomen ani překonán. A v prostoru mezi oběma těmito póly, z nichž žádný se nechtěl pohnouti a nepohnul, se chvělo mé srdce, srdce básníka, jež marně hledá mrazivých výšin lhostejnosti“ atd.

*

Cizí slova znamenají ochuzování vlastní mluvy — volají teď národní spisovatelé němečtí ke svým krajanům, a nelze jim nedati za pravdu. I nám zajisté rozlezlo se, jak ve vědecké, tak v umělecké i v obchodní mluvě velmi mnoho prazbytečných cizích slov. Vzdělanci jimi často zakrývají nepřesnost svých pojmů, nevzdělanci, zvláště obchodní, papouškují je vidouce v nich cosi „odbornějšího“; tak právě čtu opravený účet kteréhosi knihkupce, jenž mne ujišťuje, že dle tohoto stává se ona chybná položka dřívějšího účtu „illusorní“! Uznávám, že se i ve vědeckém psaní cizími slovy kolikrát pohodlněji „hantýruje“, ale, jak pravím, o přesnosti pojmů to vždy nesvědčí; spíše naopak. Budovatelé našeho vědeckého písemnictví smýšleli a jednali v té věci jinak: řiďme se jejich příkladem a zbytečných cizích slov nepišme — nenahraditelných nebylo by tolik, kdyby se jen trochu chtělo, ani v odborném písemnictví. Kdo má příležitost čísti na př. dopisy prostých čtenářů novin — ty jsou mnohým takovým nešvarem hlavně vinny — pozoruje nejlépe, co se tu zbytečně na ujmu srozumitelnosti zaviňuje; již „nezbytné“ úřední názvy: redakce, administrace, expedice si lidé směšně pletou, a přece by bylo tak snadno zavésti tu české, srozumitelné názvy, kdyby z povolaných míst, nejen od jednotlivce, se stal počin. Tedy slovo do památníku: cizí slova ochuzují rodnou mluvu!

Vychovatelský.

Mravní význam práce tělesné podceňován vlivem filosofických názorů klassického Řecka a Říma: bylo to zaměstnání otrokův a tedy otrocké, svobodného, „ušlechtilého“ muže nedůstojné. Souviselo to s názorem o úkolu jednotlivce ve státě — vlastní údové státu, svobodníci, měli se jemu a jeho „negotiím“ zcela věnovati; v Římě toliko zemědělská práce ještě uznávána za nikoli nečestnou, třebas u Horáce jen jako odpočinek od veřejnosti. Stoa snažila se tyto jednostranné názory zvrátiti, ale málo pronikla. U jiných pohanských národů, východoasijských a slovanských, zdá se, že vládly názory zdravější.

Bibli z nedorozumění vytýká se, že práci stihla kletbou; s tou by se špatně shodovalo, že na jiných místech ji tolikrát chválí a že starozákonní život jest život práce, nebcť od vyhnanství teprve začal u Židů převládati obchod. „Kletba“ ona totiž není vyrčena nad prací samou, nýbrž praví, že od té doby bude práce člověku obtížnou a nemilou, čehož dotud u téléž práce necítil; porušení dosavadní rovnováhy a souladu bude i v tom se jeviti, že člověku činnost, jinak přirozená, bude břemenem. Kletba a trest byl tedy v obtížnosti její, kteráž ovšem jsouc z vůle boží byla zároveň kajicnou a výchovnou.

Křesťanství, jež porušený soulad vyšší silou mělo obnoviti, zjednalo práci místo, jež jí náleží: přirozený pud po činnosti měl nadpřirozenými zřeteli býti povznesen a posvěcen — i v práci a činnosti měl člověk býti „podle obrazu a podobenství božího“, jenž jest činnost sama. Obtíže její neměly již býti pouze pokutou, nýbrž pokáním záslužným a výchovným, vzpruhou a pobídkou čilosti a vynalézavosti, popudem zužitkovati síly přírodní k ulehčení a zdokonalení práce, k osvobození člověka od nadvlády hmoty. Vědomí, že každý má tolik ceny před Bohem, jak úkol svůj vykonává, nikoliv jaký úkol dostane, přispívalo ku svědomitosti jednotlivce a zároveň k vyrovnání nerovností. Učiněno tím zadost základnímu citu člověka, třebas nevždy uvědoměnému, ale přece konečně, přese vše nadnášení pronikajícímu: svědomitý sluha požívá větší vážnosti než nesvědomitý, třebas jinak sebe více vynikající pán. V této jakési účasti s činností boží, „v němžto se hýbáme a jsme“, každý na svém místě, jest povznášivá ale zároveň odpovědná stránka práce, její mravní význam pro věčnost.

Technika, ono zmíněné osvobození člověka od hmoty, ovšem takovými myšlenkami se netrápí; jak známo, představuje právě ona ve svých lidech — již tím učněm v pokračovací škole počínajíc — živel „nepředpojatý“, liberální, materialistický. V reálkách pokládáno kdysi vyučování náboženství za zbytečné, školy průmyslové ho vůbec neznají. Technické školství tedy skoro nezná předmětů duchovědných; posluchač techniky může ovšem zajíti si na universitu, žák průmyslové neb obchodní školy zví jen tolik, kolik

mu poví učitel dějepisu neb češtiny. A přece jsou v technickém snažení obsaženy velké mravní síly a hodnoty, které kdyby se uvědomovaly a pěstily, činily by nositele své v pravdě vzdělanými, ušlechtilými lidmi, Bohu i lidem milejšími, hodnějšími členy společnosti nežli jsou slabošští tichošlápci a „fanatikové svatého pokoje". Takto však výchov technický jest jednostranný, a jen šťastně uzpůsobené nebo ve šťastných okolnostech postavené povahy dovedou z tohoto zaměstnání ony vyšší stránky vycítiti a jich pěstěním mikrokosmos, malosvět své osobnosti doceliti a povznésti.

*

Návrh „pracovní školy" uvítala radostně zvláště sociální demokracie, jež by chtěla celou reformní otázku učiniti záležitostí strany a koná jí silnou propagandu. Významná v tom ohledu jest kniha bývalého učitele Jindřicha Schulze „Die Schulreform der Sozialdemokratie." Je z ní patrno, že socialisté odůvodňují potřebu a úkol pracovní školy skoro výlučně strannicky dnešním třídním bojem.

Schulz po způsobu soudruhů pěje nadšené chvalozpěvy na lidskou práci. Bez ní žili by lidé dosud jako zvířata v nepřístupných lesích. Epochy lidské práce, rozvoj pracovních prostředkův a s ním rozvoj pracovního processu jsou epochami lidské kultury a civilisace. Z drsné ruční práce vyvinula se duševní činnost(!) a obojí se pak pronikala a navzájem zúrodňovala. Přes to však od počátku duchovního rozvoje utvořila se příkrá propast mezi duševní a tělesnou činností. Obojí sice spolu souvisí, ale vykonavatelé její stojí proti sobě. Duševní činnost jest odedávna monopolem vládnoucích tříd, jež nutily utlačené třídy vykonávati podle jejich rozkazu a k jejich užitku těžkou tělesnou práci. Z toho vzniklo neoprávněné a politováníhodné podceňování tělesné práce. Pokládá se za nedůstojnou „vzdělaného" člověka, kdežto v duševní činnosti vidí se beze všeho důkaz jemné kultury a mravů. Toto nepravé oceňování tělesné práce poškozuje lidskou společnost. Nutí mnohé členy vládnoucích tříd voliti povolání, k němuž nemají dostatečných schopností, a překáží nesčetným nadaným lidem nižších tříd uplatniti své vysoké schopnosti ve službě věd a umění.

„Nová škola", jež bude učiti pracovati a ruční prací pomáhati k nabytí poznatků, naučí je také vážiti si tělesné práce a odstraní tak ony nedůstojné třídní rozdíly . . .

Viděti z toho, že socialní demokracie súžuje pojem pracovní školy na práci ruční — kdežto v prvotních intencích má pracovní škola užívati práce jako nejlepšího názoru, jenž by působil na všechny smysly, jenž by zaměstnával a vedl k činnosti nejen oko a ucho, ale i hmat, chuť a čich.

V tomto smyslu vyslovuje se o pracovní (či lépe: „činné") škole také známý jesuita Krus ve své knize „Pädagogische Grundfragen" (str. 401). Dosavadní „učící škola" svým přeceňováním vědění měla — dle něho — ten dobrý následek, že jsme se názorně a jasně přesvědčili, že pouhým učením a věděním daleko ještě není splněna úloha vzdělání mládeže. I samy učebné výsledky mizely tam, kde se přihlíželo

jedině k nim, místo aby se učení stále spojovalo s praktickou činností . . . Počíná se opět uznávati, že jest lépe dáti dítku menší kvantum solidního vědění, jež jest úplně jeho majetkem a může jím lehce býti používáno, než poskytovati mu velikého množství vědění, s nímž nedovede nic pravého začíti. Skutečného účelu vyučovacího dosáhne se jedině prací: dítě má učebnou látku nejen přijímati a snad ještě rozumově proniknouti, ale musí přikročiti také ku zpracování, ke správnému znázornění a použití naučeného.

Nesmyslno jest ovšem tvrzení přemrštěných stoupenců nové školy, že by každé vědění mělo býti získáno cestou samostatné práce a smyslových funkcí. Jest řada zkušeností, založených na moudrosti předků, velikých vůdců v oboru náboženském, ano na slovech samého Boha, při nichž by bylo zbytečnou a marnou námahou, chtíti se k nim sám znovu propracovati. Jest dále zásoba všeobecných vědomostí, v datech z dějin, v zeměpisných zprávách, v přírodozpytných úvahách — to všecko v jednotlivostech znovu zkoumati vlastní zkušeností jest přece nemožno a zbytečno. Obsah tohoto vědění jest třeba jen učiniti srozumitelným, ale ne jej vypracovati. Bude tedy i v pracovní škole přece jen nutno se učiti.

*

K samosprávě žactva, zvláště v ústavech, o které jsme se minule zmínili, píše naproti prof. Stölzle řed. Moll ve Pharus (1915, seš. 1.), co do krutosti žákovských soudů, ze svých zkušeností v polepšovně, že chovanci skutečně jsou náchylni ukládati drakonské tresty, myslí však, že právě to dává předsedovi soudu, jímž jest ředitel ústavu, dobrou příležitost „přísedící“ poučiti a smysl pro spravedlivost v nich pěstiti. Provinilci sami jsou zavázáni, přestupky své při pravidelných výzvách hlásiti a pokání za ně navrhnouti; trestán bývá ten, kdo se nepřizná. Jen při těžkých proviněních sestupuje se soud, a i tu bývá napřed provinilec tázán, jaký trest by si určil; tu pak ukazuje se, že oni sami ukládají si z pravidla těžší tresty, nežli přiměřeno a než jim pak soud určí. Že by se potrestaní byli svým soudcům nějak mstili, toho M. za dvě leta, co zařízení to trvá, nepozoroval ani v jediném případě. M. přičítá to jednak přirozené smířlivosti u mladých lidí, kteří přísahavše si včera krvavou pomstu, dnes přátelsky se spolu procházejí, jednak účinku výkladu vychovatelova, jenž dovede provinilcům trest jejich vylíčiti jako samozřejmý a samosrozumitelný. Celkem, podotýká Moll, vyjdou úvahy o prospěšnosti či škodlivosti samosprávy na to, kterak se ona provádí.

*

Dětské školky neboli zahrádky mají teď a budou míti zvýšené úkoly. Denní tisk málo se jimi sám od sebe zabývá, an uveřejňuje z pravidla jen zprávy o radovánkách a milodarech. Předpokládajíc, že jest postaráno o dobré pěstounky, je skoro lépe tak, neboť do čeho celá veřejnost fušuje, po tom obyčejně nic nebývá. Ale právě o to jde, aby vybírány byly dobré pěstounky a zkušený vychovatel nebo vychovatelka jim byli rádcem. Jednoho zvlášť měly by se školky vystříhati:

chtíti být školami, průpravnami do škol dalších. Pochybená snaha tato zdá se však býti velmi častou. Vše, čemu se děti ve školce „učí“, nemá zacházeti za oblast hry a samočinnosti, třeba ve směru pěstounkou řízeném. I nejvyšší stupeň začáteční školské práce, psaní, má takto býti upraven: samočinné kreslení, totiž vlastně čmárání, nikoli dle předložených písmen a obrazců — což na př. Huth nazývá vychovatelským nesmyslem — nýbrž podle tahů ve vzniku předváděných. Psacími pokusy, jež mnoho zajímavého poskytují, vychází m. j. na jevo, že tři čtvrtiny dětí, nejsou-li vedeny, dávají přednost písmu kolmému; u německých dětí pozorováno, že jim ostré úhly švabachu působí velké potíže a že okrouhlé tvary latinského písma opisují snadněji.

*

Nový druh školství zapříčinila válka — školy pro invalidy. Péče o jich budoucnost jest nyní důležitou částí péče veřejné, z důvodů mravních i hmotných. Lékaři sice ujišťují dle dosavadních zkušeností, že nynější druhy zbraní, vlastně střel, nynější způsob boje a hlavně pokročilá služba zdravotní v poli nezanechá poměrně tolik invalidů, jako války dřívější. Ale právě ta poměrnost praví mnoho: tolik vojska, co nyní, nebojovalo v několika válkách dřívějších dohromady, i rozumí se samo sebou, že co dříve objevovalo se tu a tam,

Virtuos hr. Zichy, od mládí jedné ruky zbavený, dobře poukázal na to, že záhy třeba pokusy ukázati invalidům, kterak ani oni nejsou beznadějně zbaveni možnosti práce, po případě i výdělku. Ze své zkušenosti vypravuje, jak příklad a pokyny jeho blahodárně působily na sklíčené ubožáky, blízké zoufalství, a jak chutě po začáteční nedůvěře dávali se do pokusů jim ukázaných. První taková škola zřízena ve Vídni při orthopaedickém ústavě.

Hospodářsko-socialní.

Mluví se tak rádo o **problemech**. Ve víru hospodářských zpráv a stížností nynějších napadnou člověku všelijaké problemy čili záhady; na př.:

Rakousko je stát převahou agrární; úroda rakouská byla vloni slušná a kromě nějaké části východní také sklizena;

obyvatelstva rakouského od lenska mnoho nepřibylo,

je tedy záhadou, jak že by byl nastal nedostatek potravin.

Anebo:

Pro potřeby vojska i obyvatelstva porážejí se spousty dobytka všeho druhu, jistě ne méně než před válkou, spíš naopak:

je tedy záhadou, kterak mohl nastati nedostatek střev (pro uzenáře), nedostatek mastnot (pro mydláře a svíčkaře), nedostatek koží.

Víme, jaké odpovědi by se našly, ale jelikož by snad byly víc učené a politické než pravdivé, neuvádíme jich. **Kdesi chyba jest.**

Vídenští ministři něco v Pešti přece vymohli, že nám totiž Zalitavsko ze svých přebytků přenechává, ovšem za slušnou záplatu, pšeničné mouky. Obyčejně kupujeme jí od něho asi za 500 milionů ročně, jsme mu tedy stálými dobrými zákazníky, tak že již z toho důvodu, jako kupec svým dobrým odběratelům přichází vstříc, v nesnázi naší mohlo nám pomoci, nehledě k tomu, že žijeme v jedné monarchii.

O mouku tedy zakročila vláda. O lacinší **vepřové** zakročily hospodyně samy. Svaz jejich ve Vídni a v Brně jednoduše ustanovil se drahé vepřoviny nekupovati, a maďarští dovozníci nuceni povoliti. Kdyby obecenstvo bylo uvědomělejší a důslednější, nebylo by třeba na každou malichernost volati vládu!

A zase problem:

R. 1917, tedy za necelá dvě léta, řekněme vlastně za rok, mají se obnoviti obchodní smlouvy. Výmluvný p. hr. Tisza pochvaloval si velice dualismus, jak se za války osvědčuje; škoda, že neřekl hned, jsa jinak upřímný a moha si už troufati, komu se osvědčuje. Jak tedy bude lze smlouvy ty připravovati na takovýchto základech?

Problem potravin objasní se brzy císařským nařízením z 21. února, nařízením soupisu a po případě úředního vyvlastnění zásob. Zalitavská vláda rovněž nařídila provésti soupis zásob. Lze doufati, že opatření ta, budouce správně provedena, odklidí četné nynější nesnáze a upokojí zbytečně polekané obyvatelstvo. Zkušení hospodáři toliko namítají, že se v nařízeních bere málo ohledu na výživu **dobytka**, který potřebuje také mnoho obilnin, má-li zač státi. A třeba se vyloučil dobytek, jenž

potřebuje poměrně víc než dává, ne totiž co do množství, ale co do hodnoty (na př. prý vepři, husy), zůstává ho přece ještě dost, pro nějž potřebí obilnin.

Rozumí se však samo sebou, že i když se ukáže bezpodstatnost obav, doporučované spořivosti má si obecenstvo hleděti i dále, z důvodův jak hospodářských, tak mravních. Bylo by i to dobrým, blahodárným výtěžkem z války, rovnocenným, ba snad ještě cennějším než vítězství.

Tu tak mimoděk napadá člověku, co četl ve starých zápiscích o hrozných trestech ukládaných kdysi kazitelům nebo nesvědomitým zdražovatelům potravin, a odprošuje v duchu krutou justici onu, vida, že i nyní, kdy veřejná správa je tak dopodrobna rozvětvena, najdou se hyeny, které navzdor všem nařízením dovedou veřejné tísně zneužíti. Jak jinak měla se tehdy veřejnost, kdy vláda do soukromých záležitostí tolik nezasahovala, proti škůdcům takovým brániti než tresty, které nám připadají tak krutými?

Vzhledem k vyhladovění, kterým hrozí Anglie nám a neutrálům jako Švýcarsko, není nezajímavo všimnouti si, kolik potravin která říše svému obyvatelstvu vynáší, odkud tedy ono žije. Anglie zemědělství pěstuje velmi málo, rodí jen 34 tun pšenice a žita pro 1000 obyvatel; naproti tomu rodí Rusko 318, Francie 252, Německo 246 a Rakousko 207 tun pro 1000 obyvatel, odkudž vysvítá, že Anglie žije vlastně jen z průmyslu a obchodu, tedy v Evropě daleko „nejnóbleji". Je proto tím divnější, že se dala na cestu vyhladovování druhých, kde sama tak snadno je zranitelná, i přes ty spousty loďstva, jehož význam přec jen asi přeceňovala. Nebudiž tím předbíháno událostem, zda-li totiž podaří se blokáda německá: stačila by dnes od Ameriky jen „blahovolná" neutralita k nám, která by nebyla až tak příliš blahovolná k Anglii, a Anglie za krátko by byla odříznuta od světa.

Německu ostatně nastane s jarem možnost rozmnožiti potraviny své, potrvá-li válka, setbou v severní Francii a v Belgii, zvláště onde, v krajinách to velmi úrodných. Vloni tam nebylo možno obilí skliditi, které proto zůstalo na polích za hnojivo (cukrovky prý dosud jest na polích hojnost, jen ji vydobýti). Francouzské zemědělství jest jen prostřední, tak že nebudou-li Němci zatlačeni na sever a budou-li moci sami půdu si obdělati, kyne jim výtěžek daleko větší.

I u nás napomíná se veřejnost, aby všechnu půdu co možná vydatně obdělala (i velká města své ladem ležící plochy). Školní mládeži má se všemožně usnadniti, aby pomáhala v polní práci.

*

Peněžní poměry naše jsou stále pravidelné, vyjímaje ovšem peněžní obchody, jež válkou zcela uvázly. Mluví se o nové domácí výpůjčce, na niž ovšem peněžní svět od začátku byl připraven.

Trojshoda radila se o společné výpůjčce, jíž by nejvíce Rusko potřebovalo, avšak rozhodnuto, aby každá říše opatřila si svou výpůjčku zvlášť; Anglie slíbila Rusku toliko zálohu. Jakkoli příznivé

jsou tedy půjčky do Ruska (o velké výpůjčce z Francie 1896 praveno, že sotva přes 66% vypůjčených jistin dostalo se do Ruska!), přece spojenci již se rozmýšlejí. Klesání rublu by mohlo strhnouti i sterling.

Ten Francouz měl pravdu, jenž mínil, že peněžní obchody mezi příbuznými (a dodejme: spojenci) začínají tím, že jsou delikátní, a končí tím, že jsou nedelikátní.

*

Výbor haličských zemědělských spolkův odhaduje pomoc, jež by měla býti poskytnuta 34 západohaličským okresům na obnovu zemědělství, na 431,510.775 K. Ty poslení číslice v pravo (775 K) trochu zarážejí svou „přesností“.

*

Výbor pro reformu rakouské státní správy po tříleté činnosti se rozešel. Navrhy jeho nejsou ovšem do podrobna známy a budou předmětem asi ještě mnohých porad, zvláště zasahují-li, jak by bylo třeba, do oboru zákonodárného a státoprávního.

Opětované stesky, že Rakousko má příliš mnoho úřednictva, tedy zbytečného, uznává kde kdo, i ona správní komise, ale jak vadu odstraniti, netroufá si nikdo říci. Heslo soukromých zaměstnavatelů, že „zřízenec musí na sebe vydělat“, u státu neplatí, zvláště ne vůči úřednictvu vyššímu. Nad to hloupé obecenstvo, když má někde chvíli čekati nebo když nějaká porucha nastane (nehody na dráhách), hned křičí, že je málo zřízenců, že jsou přetíženi atd., nepamatujíc, že si sahá samo zbytečně do kapsy. Když vloni vítkovický ředitel Günther dovozoval, že omezením železničního zřízenectva bez ujmy dopravy mohl by stát ihned vydělati 80 milionů ročně, a tím oněch 100 mil., jež na dráhy z daní doplácíme, skoro ušetřiti, povstalo samo ministerstvo na obranu: že jako Rakousko má mnoho jednokolejních tratí (87%), jichž udržování je dražší než u dvojkolejních, že má mnoho nevýnosných soukromých místních drah, obtížné území a zvláště že kartellu železářskému nuceno platiti vysoké ceny za železo. Tedy hned několik důvodů. Najde-li se jich tolik u všech chystaných reforem, pak by bylo málo naděje na reformy.

*

Vdavek schopných a chtivých žen zmáhají se obavy o nastávající nedostatek ženichů, čili, jak vídenský vtip nepoměr vypočítal, že na 5 kilo žen připadnou již jen 3 kila mužů. Že nějaký úbytek nastane, rozumí se samo sebou, ale katastrofální asi nebude.

Anglické misses ani nečekaly, přivodí-li válka nedostatek ženichů, a uzavíraly sňatky ze syny kmene Gurkha, kteří přišli trojshodě na pomoc. Bylo to zas ono blázněni ženských za jinobarevnými cizinci, známé z Hamburgu, ba i od nás při návštěvách cirků a pod. Teprv až vdavek chtivým dámám úřady připomněly, že manželství ta mimo Anglii nejsou platná, vzbouřené city se trochu utišily. Kterýsi německý pozorovatel popisuje ostatně počínání takové chladnokrevné miss v hledišti zápasiště: „wie gewürgt röcheln die Damen, ein akuter Sadismus martert sie mit fast unerträglicher Lust.“ Bylo to o výstupech Carpen-

tierových v Londýně; jeden vynesl mu 100 tisíc franků, vstupné za jednou vydalo 300 tisíc fr.

Proti mnohoženství v belgickém Kongu zakročila vláda prohlásivši, že neuzná žádného sňatku zákonitým bez výslovného svolení ženina; dosavadní otrokyně haremů mohou se po 50 fr. vykoupiti. Náčelníci hrozili missionářům pomstou, ale když jim rozloženo, že výkupné je také dobrým příjmem, kdežto jinak by jim otrokyně mohly beztrestně pozutíkati, po něčem svolili.

*

Při jednání o nové vídenské módě, která má nastoupiti místo francouzské, došlo také na výrobu látek, a tu zjištěno, že pravé velejemné látky francouzské vyrábějí se namnoze v Liberci a Bílsku, odkudž vyvážejí se do Francie a odtud draze placeny zase k nám. Tedy je to asi jako s vínem.

Politický a vojenský.

Po odchodu Berchtoldově oživují se vzpomínky, čím Rakousko Balkanu bylo a čím mohlo býti a čím Balkan Rakousku. Že bez Rakouska a papežského Stolce by mapa Balkanu i Zalitavska vypadala docela jinak, o tom není sporu, avšak ani o tom, že právě proto mohla dopadnouti ještě daleko jinak nežli dopadla. Po obraně vyvrcholené 1683 následoval jakýsi výboj (1718—1739), ale ustavičné zápletky na západě oslabovaly říši tak, že nemohla a tuze ani nechtěla se věnovati jihovýchodu, jenž na její pomoc čekal a nedočkávaje se uvítal jiného ochránce, řeckou věrou mu ještě bližšího, Rusko, které mírem v Küdžik-Kainardže (1774) nabývá práva intervence za balkanské křesťany u Porty. Přes to však obraceli se v povstáních svých začátkem 19. stol. na místně bližší Rakousko o pomoc, ale marně; Metternichovi byla „zásada legitimity" nade všecko, vzpoury proti Portě nesměly býti podporovány. Nad to pořád jej poutalo Německo a Italie klamnou nadějí, že tam Rakousko svou moc udrží: „kdo nás poukazuje na východ, chce nás vykázati ze západu", mínil M. Co tehdy bylo takořka hračkou, stalo se nemožným po Krimské válce, které taktéž nepoužito k výboji balkanskému, buď v dohodě se stísněným tehdy Ruskem aneb i bez ní; takto ničeho nedosaženo a Rusko naší pohraniční vojenskou demonstrací proti němu jen znepřáteleno, vykládajíc ji jako nevděk za r. 1848. Po válkách 1866 a 1871 teprve vzpomnělo si Rakousko na východ, aspoň jako obchodní území — nešťastný ministr financí Bruck to dobře viděl — ale bylo již pozdě: Balkan se usamostatňoval. V březnu 1877 Rusko za cenu rakouské neutrality v nastávající válce ruskoturecké přivolilo připojení Bosny a Hercegoviny i Nového Pazaru, ale po válce toho litovalo, tak jako zapomnělo, čím mu Rumunsko přispělo k vítězství.

R. 1903 v říjnu, kdy bylo Rusko před válkou japonskou, opakovalo se cosi jako r. 1877: v Mürzstegu domluven s Ruskem status quo na Balkaně, ač tehda po kralovraždě valná část Srbska by zakročení Rakouska byla ráda přijala, v zájmu pořádku a hospodárnosti. 1908 v září buchlovskou smlouvou povolena Rakousku annexe, která také hned 5. října téhož roku prohlášena (a — hotovými zaplacena), za slib, že Rakousko nebude Rusku odporovati v obsazení Dardanel. Tu však našlo Nové Turecko zastance v Anglii — a Izvolskij za to huboval na „perfidní politiku" Aehrenthalovu, kdežto Rakousko i tehdy mohlo zcela směle napadnouti Srbsko,

rovněž pro annexi se proti nám bouřící; Rusko tehdy, po válce japonské, nebylo by ještě mohlo Srbsku přispěti. Nového Pazaru, jenž byl mostem ke katolickým Albáncům, se Rakousko dobrovolně vzdalo, a při obnově trojspolku se zaručilo, že žádného územního výboje na Balkaně nepodnikne bez souhlasu Italie. Pořád ten starý status quo, „Balkan Balkancům"; zatím po válce r. 1912—1913 nastává dělení, a značné sesílení Srbska,

Na bukureštských poradách zastalo se Rakousko Bulharska, ale nepronikło a spřátelené Rumunsko si pohněvalo: Berchtold měl tu, jak kterýsi srbský politik prohodil, úlohu člověka, jenž má vrabce (Rumunsko) pod kloboukem a do téhož klobouku má ještě druhého vrabce (Bulharsko) chytit. Tento balkanský protispolek (Bulharsko, Rumunsko, po př. Turecko) se tedy hr. Berchtoldovi nepodařil, a zatím předčasně vybuchla puma sarajevská, která značí předehru války chystané trojshodou až na r. 1916. Bulharsko je dosud při nás,

Rumunsko kolísá, třebas mu Rusové na začátku války pohraniční koly v Bukovině na jeho straně natřeli po rumunsku, Turecko se odhodlalo k válce na dvě, tři, ba čtyry strany (Dardanelly, Egypt, Mesopotamie, Kavkaz), ačkoliv i Řecko i Italie pořád mu nějaké pletky působí. Biliński v řeči na odchodnou hájil se proti výtkám stran správy bosenské, že jí pravoslavní Srbové na ujmu věrné strany chorvatské hýčkáni. Dobře, že se to poznává aspoň teď, a žel, že zadostučinění, kterého se tím dostává arcibiskupu Stadlerovi a Chorvatům vůbec, muselo tak hrůzným způsobem býti vynuceno.

*

Sedmý měsíc války vykazuje značné úspěchy dvojcísařství na bojišti severovýchodním. Východní Prusy od Rusů vyklizeny, 10. armáda jejich tam takřka zničena — rakouskému vojsku pak podařilo se vytlačiti Rusy z Bukoviny a obsaditi důležitou Kolomei: pravé i levé křídlo ruské poraženo, pochod do Berlína i do Srbska zmařen. Kéž navždy!

Úporné boje v Karpatech a ve střední Haliči, třebas byly pro nás příznivé, trvají dále. Rusové zakousli se do Přemyšlu, doufajíce jej pouhým obležením donutiti ku vzdání. Jelikož početní přesily jejich ubývá, sotva třeba se obávati, že by zde nějakého rozhodného úspěchu se dodělali. Naopak nátlak levého křídla německého nyní uvolněného může jim i na těchto jižnějších bojištích způsobiti nepříjemná překvapení.

O jižním bojišti není zpráv. Srbsku odchodem našich vojsk sebevědomí vzrostlo. Podpory z Ruska a z Francie nyní docházejí tím nerušeněji. Albánští mohammedáni poslechli sice výzvy ku džihadu (= svaté válce; fetva jest jen dobrozdání zákonníků, mufti, na jehož základě se džihad prohlašuje), ale vážných nesnází Srbsku tím nezpůsobí, jsouce málo sorganisováni a Italií i Řeckem nedůvěřivě pozorováni.

Italii, jejíž vláda ve sněmovně rokování o zahraničních otázkách odložila na 6 měsíců, dávajíc na jevo vůli, zachovati neutralitu, přes to vyčítají zahraniční listy nám příznivé nespojenecké „Nadelstiche" na

Balkaně proti nám a hromadění vojska na našich hranicích. Němci mluvívali o „welsche Treue“ ve smyslu „punica fides“ — snad by se ukázala znova? A proč? Vždyť povyky interventionistů jsou zřejmě z Francie placeny, po franku za jedno vystoupení, socialisté války nechtějí, a povoliti irredentě bylo by tentokrát na vlas stejné s japonským ultimátem stran Kiaočau a s rumunským vpádem do Bulharska r. 1913.

Na západním bojišti bude nyní rozhodovati blokáda Anglie od německých ponorek, které mají mařiti dovoz zboží i převoz vojska do Francie. Jsou prý to ponorky novějšího útvaru, schopnější totiž vydržeti déle než dosud ve vodách mimo opěrné přístavy. Anglie doufá jim znemožniti návrat vůbec uzavíráním přístavů takových a aby poštvala neutrály káže svým lodím vztyčovati neutrální vlajky, předpokládajíc docela po pravdě, že německé ponorky nemohou se vydávati v nebezpečí dlouhého pobytu nad vodou, jehož by bylo potřebí na zkoumání příslušnosti té které lodi, a že tedy budou útočiti i na lodě s vlajkou neutrální, nebude-li neutralita jinak znatelná.

3milionové vojsko, které Anglie slibuje spojencům poslati na pomoc, shání se, když dobrovolné přihlášky nevydaly tolik, kolik se od nich čekalo, hlavně z nezaměstnaných dělníkův. A hlavně Irsko, když nešlo na lep krásným slibům o ochraně malých národů (roz. Belgie, irský národ nesmí tu býti počítán) a nevysílalo dosti svých lidí na jatky francouzské, má to pocítiti. Home-rule sněmovnou přijatá odložena bez toho až za válku, za to vytažen militia ballot act, platný jen pro Irsko: ostrov uzavřen dopravě zboží, průmysl a obchod podvázán, aby obyvatelstvo bylo buď vyhladověno anebo donuceno vstoupiti do vojska. U mnohých ovšem k tomu dojde, neboť ač obyvatelstvo irské za těch tři sta let naučilo se uskromňovati a američtí krajané penězi jich podporují, hlad je zlá věc. Bývalý vůdce jejich Redmond sám stal se verbířským důstojníkem. Vyloučen proto s jinými 25 z dobrovolnického irského výboru a vedení převzali jiní zdatní vůdcové (sir Roger Casement, prof. Evin Mac Neill a Mac O'Rahilly), a otázka osamostatnění zeleného ostrova pomocí německo-rakouskou stala se opět palčivou, jak pravil Larkin v irské schůzi ve Filadelfii: „Máme za to, že v této válce Německo a Rakousko bojují nejen o svoje trvání, nýbrž i o svobodu moře: zvítězí-li, bojovali za svobodu Irska“. Německo také slíbilo, dosáhne-li jeho loďstvo Irska, přistane jako osvoboditel, nikoli jako výbojce.

Novinami proběhla zpráva o otevřeném listě Casementově ku Greyovi, kde mu vyčítá, že s jeho vědomím měl býti Casementův sluha anglickým vyslancem v Christianii uplacen, aby svého pána odklidil. C., bývalý generalní konsul anglický v New-Yorku, důvěrník vlády (protestant), vzdavší se úřadův a hodností pro nepoctivou politiku vládní proti Irsku, na štěstí v čas uchýlil se do Berlína, byv sluhou o léčce zpraven. To by tedy byla anglická obměna methody rusko-srbské?

O vyslanectví sir Henry Howarda v Římě dovídá se nyní veřejnost, že původně žádáno vyslanectví „na dobu války“ — asi tak,

jako 1880 poslán sir George Errington do Říma, by tam pracoval proti Parnellovi, irskému vůdci (protestantu!). Když v Římě onu nabídku odmítli, jmenován Howard vyslancem „stálým“, ovšem, až jak bude dál, neboť anglikánští krajané proti té „stálosti“ protestují svým No popery! (žádný papismus) a vláda bude míti výmluvu, až jí bude potřebovati.

Co do onoho množství vojska, které Anglie slibuje, upozorňují vojenští znalci, že sehnati davy vojsk nebude jí snad naprosto nemožno, ale nemožno jí bude opatřiti jim schopných důstojníků. Neboť, jak ke cti anglického důstojnictva bojujícího ve Francii uvádějí, bojuje ono tam velmi statečně a má také nepoměrně velké ztráty, jichž nahraditi není v tak krátké době snadno.

Obchodnickou politiku pěstují Spojené Státy, jejich st. tajemník Bryan, jich trustaři. „Prädikanten mit Krämerhänden“, zove kterýsi švycarský denník Wilsona i s Bryanem, zástupce Sp. St. Dle jména neutralní, podporují dodávkami střeliva ty, ku kterým je přístup, totiž trojshodu, a pozastavují se ne tak nad tím, že Anglie bezohledně prohlašuje a zabavuje za kontraband, co jí napadne, ale nad tím, že Německo mající býti vyhladověno, brání se, jak může. Není ještě známo, co k německým rozkladům odpovědí — přátelské to nebude — ale jisto jest, že činně do války zasáhnouti nemohou, jednak pro silný odpor domácí (Němců a Irů), jednak proto, že by asi hned měli na krku Japonce, se kterými mají několik nevyrovnaných účtů.

Japonská parlamentní opposice totiž nebyla proti válečným nákladům vůbec, nýbrž proti nákladům na pozemní vojsko na Korei, žádajíc, aby se více věnovalo na loďstvo.

Zápas mezi bílým a žlutým plemenem jest na obzoru, zatím tichý, diplomatický, neboť na válečný by teď Evropa sotva stačila. Japonsko totiž obsadivši Kiaočau, jehož rozbitý přístav zatím je bude státi jen peníze, snaží se po anglicku posunouti svůj vliv dál a dál do Číny. Tři hlavně postižené moci, totiž trojshoda, aby jeho pomoc si zajistily, nabídly mu jakési výhody na ujmu Číny, ono však místo prstu chytlo celou ruku a klade v Pekingu požadavky, jež rovnají se dozoru, ba nadvládě nad Čínou. Tento obr pak není s to, by se sám válečně ubránil, neboť, jak nedávno napsáno, 100.000 řádného vojska stačilo by jeho brannou moc zničiti. Proto zatím vyjednává nemajíc kam obrátiti se o zastání; trojshoda vidouc, že jde též o její zájmy v Číně, potajmu jí sice dodává mysli, ale více zatím učiniti nemůže, Spojené Státy pak, ač jich se hlavně věc týká, zakročiti nemohou, nejsouce připraveny. Ale v každém případě bude svět asi za krátko míti pěknou podívanou na zaklínání žlutých duchův, jež trojshoda si vyvolala na pomoc. Zatím Japonsko ještě jí prodává zbrojní zásoby (Rusku, kořist z Cingtau Anglii); možná, že dále již nebude, anať samo mobilisuje.

Ročník XXXII. Číslo 4.

HLÍDKA.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík.

Slavilo se předloni výročí toho aktu, jímž pouta občanské inferiority byla s křesťanů sňata a paragraf křesťanství zakazující z kodexu říše římské vyškrtnut. Jeví se v tomto činu Konstantinově státnická prozíravost, jež dovedla po dobrém provésti to, k čemu by nedlouho potom byl donucen buď on anebo některý z jeho nástupců. Křesťanství bylo již tak vžité, tak zmohutnělé a zralé, že ani násilná a bezohledná restaurace pohanství za Juliana nedovedla ničeho na poměrech Konstantinem inaugurovaných změniti.

Svět křesťanský, jenž se tolik naúpěl pod nespravedlivými útisky, jásal a oslavoval Konstantina za jeho osvobozující dekret, upíral více mysl svou na jeho významný čin a mnohoslibnou perspektivu otevírající se do budoucnosti než na dějiny minulé, psané krví mučeníků, ve smutné periody rozdělené strohými postavami císařů pronásledovatelů a jejich drakonskými zákony. A tak se stalo, že doba pronásledování pozbývala v tradici čím dále tím více svých ostře vyhraněných rysův a žila jen v mlhavé představě. Důležité akty z dob pronásledování jsouce ponechávány stranou, ponenáhlu se tratily, tím spíše a tím nenahraditelněji, čím nepříznivější byla první století středověku pro zachování kulturních dokumentů vůbec.

Citelné mezery a veliké nedostatky tehdy povstalé působí nyní badatelům plno trapných rozpakův a tísnivé nejistoty při rekonstruování vývoje, jímž pronásledování křesťanů ve třech téměř stoletích prošlo:

méně od dob císaře Decia (249—251), daleko více pro doby předcházející. Z trosek historických, jež nás došly, vysvítá nade vši pochybu, že již v prvních dobách „otázka křesťanská“ měla svůj zvláštní vývoj — fakt, jehož obvyklé zanedbávání nezbytně vede k ukvapeným a nesprávným závěrům — vymeziti jej však určitěji, přesněji ušlo dosud naprosto snaze badatelů, když nelze ani v základních otázkách dociliti jednotného názoru o právním podkladu pronásledování křesťanství, o vzniku, rozsahu a trvání prvních pronásledování.

Trojí směr se uplatňuje nyní[1]) v nazírání na právní důvod, jenž tak nebývalé znásilňování vyvolal a po celá staletí svou autoritou kryl. Až do 17. století asi nečeřil tento problém hladiny vědecké, počítalo se jednoduše s faktem pronásledování, a sice dle tradice s pronásledováním všeobecným od dob Neronových. První náraz, jenž otázku uvedl v pohyb, vyšel od Centuriatorů magdeburských a jich snahy odvoditi pronásledování z rozporu křesťanství a určitých, již stávajících zákonů státních. Nicméně mělo mínění dřívější, že Nero vydal zvláštní zákon proti žákům Kristovým, většinu na své straně, která ještě vzrostla, když slavný Tillemont váhou své učenosti a autority je podepřel. Své dominující postavení udrželo až do 60. let minulého století, kdy známý badatel E. Le Blant pojednáním Les bases juridiques des poursuites dirigées contre les martyrs zatlačil je téměř úplně do pozadí; neudrželo se různými modifikacemi — nepodařenými — muselo postoupiti své místo mínění protivnému. S úsilím hledány zákony, jichž použití proti křesťanům zavinilo dlouho trvající pronásledování, ale nežli se dopracovali jednotného nazírání, otřásl Theodor Mommsen základem jeho. Sice i on připouští možnost, že proti křesťanům bylo zakročováno dle stávajících zákonů — ale celkem jen v řídkých případech — jeho vlastní, původní názor vrcholí ve tvrzení, že úřadové potlačujíce křesťanství neopírali se vůbec o nějaký zvláštní zákon, nýbrž o svou, jak bychom my nyní řekli, policejní moc k udržování veřejného pořádku; Římané měli pro to své slovo ius coercitionis.

Nepopíratelná autorita Mommsenova, nezdar dřívějších pokusů, kouzlo novosti a naděje, že co dosud vymykalo se pochopení, bude nyní definitivně objasněno, způsobily, že i slavní badatelé, zvláště

---

[1]) Kdo se chce rychle orientovati, najde velmi vhodnou pomůcku v *A. Linsenmayer*, Die Bekämpfung des Christentums durch den röm. Staat. München 1905. Str. 27—43; *Theod. Klette*, Die Christenkatastrophe unter Nero. Tübingen 1907. Str. 1—13; *Callewaert*, Revue d'histoire ecclésiastique 1911. Sv. 12. Str. 1—16.

v oblasti německé, opustili tonoucí loď, na niž dosud pluli, a vrhli se na tuto novou hypothesu. Kdo sleduje nestranně dosavadní aplikování Mommsenovy theorie, ten pozoruje s překvapením, že jsme nejen daleko od želaného a čekaného rozřešení, ale že i určité tahy, jak je dosavadní bádání zjistilo, vlivem mlhavé theorie se zahalují v novou temnotu. Nastává jakési vystřízlivení. Proto zasluhuje upřímného díku ona hrstka, zvláště francouzských a belgických učenců, která nedala se zmásti váhou autority ani leskem novosti, nýbrž poukazujíc na osudné slabiny názoru Mommsenova s novou vervou se vrhla do boje na ochranu první theorie, že křesťanství bylo zvláštním zákonem zapovězeno, a sice již od Nerona. Bohužel nedostalo se jim ani zaslouženého povšimnutí ani prohloubení a všestrannějšího podepření, spíše se na ně od velikých, zvláště však od malých protivníků[1]) pohlíží přes rameno, úkosem. Nepronikli, poněvadž i jejich práce přes nepopíratelný pokrok mají své vážné mezery.

Jest vůbec vděčným sledovati na této otázce to úporné zápolení o nalezení pravdy, tu řadu trpkých sklamání a nový energický nástup čerstvých sil.

Všichni badatelé čerpají material z týchž pramenů: z martyrií, apologií, dějepisců a z dopisů Pliniových; docházejí-li přes to k různým, zcela opačným výsledkům, pak příčinu toho zjevu nelze hledati pouze v mezerovitosti materialu, ale i badatelům třeba přičísti část viny. Řešení té těžké otázky předpokládá netoliko sečtělost a ovládání látky, ale i přesné třídění pramenův a metodickou obezřetnost.

Pro poznání právnického podkladu pronásledování mají martyria význam rozhodně jen podřízený; jednak jsou od počátků pronásledování příliš odlehlá — nejstarší jest martyrium sv. Polykarpa 166 a sv. Justina z téhož roku — jednak nemáme záruky, zda pozdější opisovatelé nepřičinili nebo nevynechali nebo nezměnili důležitých pro naši otázku slov.

Nejinak se má věc s obranami, apologiemi. Jediný mezi nimi vynikající právník, Tertullian, žije příliš pozdě a za jiných poměrů, kdy prvotní výnosy podlehly již určitým změnám, tak že i on může sloužiti v nejlepším případě jen za doklad, a nikoliv za východiště. A při tom všem nesmí se s mysli pouštěti, že z něho mluví

---

[1]) Tak píše *Léonce Célier*, Histoire juridique des persécutions contre les Chrétiens. Paris 1911. Str. 18, 3. . . . cette hypothèse d'un édit de persécution générale . . . qui fait plus honneur à leur orthodoxie qu'à leur esprit critique.

břitký, temperamentní advokát, jehož slov a úsudků nelze bráti bez opatrnosti. Ostatní apologeti, počínajíc Aristidem, neoperují právními instancemi, nýbrž dokazují filosoficky neoprávněnost drakonického nakládání s křesťany a právo na toleranci a uznání. Než i u nich nacházejí se cenné příspěvky, jimiž lze názor odjinud již přesně zkonstruovaný, doplniti a zaokrouhliti.

A historikové? Čím obšírnější, tím pathetičtější a tím také nespolehlivější. Jejich dramatické seskupování fakt a retorické zabarvování skutečnosti zanechává hluboké rozrušení v nitru čtenářově — a o to jim po přednosti běželo — ale kritický badatel odvažující úzkostlivě každé slovo, nemůže dospěti k určitému obrazu líčeného děje; — jako v kaleidoskopu míhají se mu před očima různé možnosti, každá svou pravděpodobností definitivní rozhodnutí oddalujíc.

Všecky zmíněné prameny vysoko předčí jediný přesně právnicky stilisovaný a také dobou nejbližší dokument, který již tím se legitimuje jako východiště a podklad každého rozboru — list Plinia Mladšího císaři Trajanovi a Trajanova odpověď.[1]) Všichni je znali a nikdo jich nepomíjel a přece k vyjasnění záhad pramálo z nich vytěženo. Chyba tkvěla po většině v převráceném postupu: zbudovali si z oněch nespolehlivých pramenův určitou představu a dle ní si vykládali i naše zmíněné listy a přirozeně, že dovedl každý v textě „najít" svůj výklad. Hic liber est in quo quaerit sua dogmata quisque — invenit et semper dogmata quisque sua — platí mutatis mutandis i o těchto listech. Nesprávná methoda nemohla vésti k definitivnímu objasnění sporných otázek. A ti pařídcí učenci, kteří správnou cestu nastoupili, odbočili po několika správných postřezích na scestí, z něhož už se nedostali,[2]) anebo vykonali cestu jako by v mílových botech, tak že podstatné jednotlivosti jim ušly. Nejsprávněji a spolu nejjadrněji vystihuje právní význam této nedoceněné korrespondence Callewaert; avšak i jeho pojednání vykazuje podstatné mezery, na něž níže bude poukázáno.

Pokusím se v následujících řádcích podati vysvětlení onoho těžkého problému, jak mně již od let při studiích křesťanského starověku doprovází. Material je starý, ale nová hlediska umožňují proniknouti dosavadními temnotami až k samému původu pronásledování křesťanů. Přirozeně začal jsem Pliniem, ale neomezil jsem se na něho,

---

[1]) Srv. o téže otázce *Callewaert* v Revue d'histoire ecclésiastique. Sv. 12. Str. 1—5.

[2]) Tak na př. *Ramsay*, The Church in the Roman Empire before A. D. 170. London 1907. Str. 196-nn.

nýbrž ostatní nejstarší zprávy zkoumané pro kontrolu potvrzovaly, prohlubovaly a rozšiřovaly nabyté poznatky.

I.
List Pliniův a Trajanova odpověď.

Podávám stručný obsah obou listin:[1] Osvědčiv svou důvěru v moudré rozhodování císařovo, prosí Plinius, aby mu panovník pomohl z rozpaků, do nichž jej uvedly soudy nad křesťany. Poněvadž nikdy při křesťanském procesu nebyl, tedy nemá jasné představy ani o předmětě a stupni vyšetřování, po př. trestání, ani neví, zda i zde

[1]) Text dle posledního vyd. *Kukulova*, Lipsko 1908, zní takto: Sollemne est mihi, domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri. 2. Nec mediocriter haesitavi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant, detur paenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. 3. Interrogavi ipsos, an essent Christiani. Confitentes iterum ac tertio interrogavi supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset, quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. 4. Fuerunt alii similis amentiae, quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine plures species inciderunt. 5. Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens. Qui negabant esse se Christianos aut fuisse, cum praeeunte me deos appellarent et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, ture ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo, quorum nihil posse cogi dicuntur, qui sunt re vera Christiani, dimittendos esse putavi. 6. Alii ab indice nominati esse se Christianos dixerunt et mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti. Hi quoque omnes et imaginem tuam deorumque simulacra venerati sunt et Christo male dixerunt. 7. Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum promiscuum tamen et innoxium; quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae ministrae dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam, immodicam. Ideo dilata cognitione ad consulendum te decucurri. 9. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed

padá na váhu různost věku, pohlaví atd., zda-li odpad přináší viníkovi nějaké výhody, jinými slovy, zda-li je trestné pouhé příslušenství, i když jest prosto zločinů, či zda-li se mají trestati jen zločiny.

Na to sděluje, jak si dosud v těchto soudech počínal: Otázal se každého žalovaného, zda-li jest křesťanem. Přisvědčil-li, opakoval svou otázku podruhé a potřetí přidávaje k tomu hrozby. Kdo setrval při své, jak on praví, zatvrzelosti, odpykal to smrtí. K tomu rozsudku vedla Plinia jednoduchá úvaha, že křesťanství jest, ať z jakéhokoli důvodu, zakázáno pod trestem smrti. Kdo se ho tedy nezřekl — a po takových při prvém výslechu nebylo stopy — ten propadl trestu zákonem určenému; jen občané římští ponecháni ve vazbě, aby později byli dopraveni do Říma.

Tím byla věc odbyta, aniž útlé svědomí Pliniovo se cítilo jakkoli znepokojeno; brzo však nastaly komplikace takového druhu, že Plinius nenacházeje ani v zákoně ani v dosavadní praxi dostatečné opory, rozsudek odložil, až jak císař rozhodne.

Nedlouho totiž po prvém procesu obdržel Plinius obsáhlý anonymní seznam křesťanů. Denuncovaní, kteří byli podrobeni výslechu, se třídili na několik druhů: jedni prohlašovali, že nejsou ani nebyli nikdy křesťany, opakovali po místodržiteli slova modlitby k bohům a císaři, obětovali kadidlo a víno soše císařově v soudní síni, a na konec zlořečili Kristu. Ti všichni byli propuštěni jako křivě udaní a nevinní. (P. d.)

---

vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est; quae videtur sisti et corrigi posse. 10. Certe satis constat prope iam desolata templa coepisse celebrari et sacra sollemnia diu intermissa repeti pastumque venire vicimarum, cuius adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si sit paenitentiae locus.

O novější theosofii.

BOH. KYSELÝ. Č. d.

3. Reorganisace »Společnosti theosofické«.

Ve zmatcích, v jakých tonula společnost theosofů po smrti Blavatské, ujala se jí rukou pevnou Annie Wood, provdaná Besantová. Blavatská sama předvídala, že žákyně její dílo založené upevní a zdokonalí, neboť získavši ji pro theosofii, postřehla její neobyčejné nadání řečnické a umění organisační. Prvně osvědčila obé při rozštěpení společnosti, o něž se pokusil jeden z předáků William Judge, jenž chtěl býti sám viditelnou hlavou společnosti proti Olcottovi, odvolávaje se na slova Blavatské, jimiž prý jej vedením všech záležitostí pověřila. Mezi advokátem Judgem a žurnalistou Olcottem propukl zuřivý novinářský boj, v němž se posléze obě strany odvolávaly na výroky velemoudrých mahatmů. Tu byl objeven list mistra Kut-Humiho, tu opět vzkaz jiného mahatmy Moriya, jímž Judge podpíral svou kandidaturu. Konečně Besantová prokázala, že mazaný advokát vyrábí sám tajemná poselství, připisovaná věřícími theosofy tibetským mistrům božské moudrosti, nebo že alespoň „psychicky sdělené rozkazy jejich obláčí ve svodnou formu materielní, jež může zavésti k poblouzení“. Američtí členové zůstali věrni Judgeovi, ostatní všecky opanovali Olcott a Besantová. Aby si však navzájem nepřekáželi, rozdělili „duchovní říši“ jako kdysi césarové světovou říši římskou: occident t. j. evropské lóže řídila Besantová, orient t. j. Indii zabral nominelní předseda a správce vnitřních záležitostí. Dnes je Besantová samovládkyní.

Žena ta již od mládí slučovala v sobě mystickou exaltaci s rozmyslnou ráznosti a činorodou chutí propagační. Kol sebe vídala bytosti nadzemské, polo anděly, polo víly, s nimiž hovořila tak, jako čítávala v pohádkách. Do patnáctého roku byla držena doma v nejtužší strohosti evangelické, za dlouhého pobytu v Paříži poznala katolicismus, z něhož nabyla ne-li zbožnosti, aspoň harmonické ucelenosti, jež tu a tam u ní probleskuje. Prodlévala ráda v kostelích, řídila se předpisy nejpřísnějšího ritualismu, postila se a mrskala, snila o mučednictví a mystickém sjednocení s Bohem. O tom všem podává obšírnou zprávu v knize své „Autobiography“ (1895), rozšířené v tisícerých výtiscích i poněkud parodované pod názvem „Příhody duše trýzněné“. Provdavši se za anglikánského kazatele Franka Besanta, poznala jako matka dvou dětí,

že člověk je připoután starostmi také k zemi; k tomuto rozčarování a k prose života přidala se duševní podrážděnost, úzkostlivost svědomí, která ji hnala nejednou k sebevraždě. Kolísajíc mezi rigorismem a laxností dvou svých rádců duchovních z anglikánské církve, uprchla z domu, zřekla se svého náboženství a vstoupila do služby k jednomu pastoru, „živoříc tělem, ale hodujíc duchem v dumách o svém dobrodružství a v očekávání příštího svého poslání“.

Zatím se zpravdilo, že u podobných výstředníků duchem protivy si podávají ruce. Té doby působil v Anglii radikální politik, atheista Charles Bradlaugh (1833—1891), známý pode jménem Ikonoklast. Již od r. 1859 zakládal spolky volných myslitelů t. zv. saekularistů, pořádal veřejné debaty náboženské, přednášky v Americe o sociologii (1873—75), až byl zvolen r. 1880 do parlamentu, kde rozvinul užitečnou činnost ve prospěch Irův a vystěhovalců. Při jedné své přednášce o atheismu pozoroval mezi posluchačstvem mladou, emancipovanou ženu. Byla to Besantová, s níž se spřátelil ku společnému dílu. Poměr ten prokázal se soudně čistě platonickým, když zklamaný manžel dovolával se svých práv. Nyní počala Besantová šířiti horlivě atheismus a oba apoštolové jeho utkali se nejednou na bouřlivých schůzích s pastory. Žačka, obeznámená na rychlo s hlavními zákony národohospodářskými, přičichla k biologii a k Malthusově theorii a předčila brzy mistra nejradikálnějšími výklady a nejhrubším materialismem. Taková přemrštěnost stala se poslanci Bradlaughovi nepohodlnou, mírnil tedy a brzdil, leč marně; „po desítiletém spolužití zasvěceném společnému úsilí“ bylo nutno rozejíti se.

Annie Besantová vrátila se kajicně k theosofii. Zhnusena materialismem a získána, ba přímo hypnotisována Blavatskou, stala se oporou kolísajícího jejího díla. Oddala se vášnivě okkultismu, opájela se záhadami duše a uvykala tajůplnému šeru, jakým šlehaly blesky indické moudrosti. Dvě léta stačila a žákyně stala se průkopnicí nových idei s obvyklou svou ohnivostí. Sháněla neúmorně vyznavače evangelia Modrého lotosu. („Lotus bleu“ jest mimo „La revue théosophique“ v Paříži přední list spolku; v Londýně založila Blavatská „Lucifer — the lightbringer“.) Jako v desítiletí svého atheismu vydávala četné brošury toho směru (Rukověť volného myslitele, Svět bez Boha, Evangelium atheismu, Atheismus a jeho dosah mravní), tak obhajovala nyní živým i psaným slovem nový svůj směr a stala se velmi brzy a právem viditelnou hlavou theosofie, ba v Indii sahá úcta k ní k přímému zbožňování, neboť na posledním sjezdu v Madrasu (1904) vyšel jí vstříc

první úředník radžy Travankorského, vítaje ji „jako božstvo, jako vtělenou bohyni věd a umění Sarasvatí, která rovněž zaslouží přijímati hold stojíc na lotosu nebo sedíc na pávu s loutnou v ruce". Besantová šíří svou víru ve starém i novém světě a sídlí v Benares v Indii. Tam vykládala také francouzskému spisovateli P. Lotimu své sny, svůj katechismus: „Žena, Evropanka uniknuvší zmatkům Západu zasedla mezi mudrci Bénareskými a zaujala vysoké místo u nich. Krásný ještě obličej vroubí jí bílý vlas a tam žije vytržena ze světa, bosa a skromna jako choť brahmanova, přísna jako asketa. Její dobré vůli vděčím, že maličko pootevřela hrozné brány vědění mojí nevědomosti". (Loti: Vers Bénarès 1903.)

Blavatská a její věrní drželi se hlavně budhismu jako zdroje své víry, Besantová čerpá více u brahmanův. Aby na svých apoštolských cestách v Americe, Anglii a Francii co nejvíce získala, nevystrkuje příliš protikřesťanskou stránku theosofie. V Indii však rozlišuje kulturu západu, již Indům doporoučí, od náboženství západu t. j. křesťanství, jež jím vyličuje jako zhoubu a nepřítele, jehož třeba co nejvíce potírati.

Že se jí dílo zvláště ve jmenovaných zemích daří, lze snadno pochopiti z rozháraných poměrů protestantismu a z francouzského bezvěří. Musí-li i nevěrec něčemu věřiti, vítá náhražek za křesťanství, najmě slyší-li zvoniti o prastaré kultuře indické, která překonává i křesťanství!! Odtud vysvětlíme, proč theosofie se tolik rozšířila: máť své vědecké kroužky, podpůrné spolky, malířskou školu a mnoho revuí a listů. Francouzský „Lotus bleu" vypočítává 14 různých revuí ve Francii, ital. Rivista teosofica „Ultra" podává rozmach hnutí do r. 1908 dle zprávy 32. kongresu v Benares (27. a 28. prosince 1907). Bylo již 958 jednot se 34 000 členy. V sekci indické 4548 členů. Další sekce jsou americká, anglická, hollandská, německá a poslední uherská a finská mimo vlašské v Římě a Benátkách. Listů bylo 47. Zda jest v nich zahrnut i český „Lotus", časopis theosofický od Kocha, a záhy zašlá „Hvězda záhrobní", „Nové Slunce", „Sborník pro filosofii, okkultismus a mystiku"?

První mezinárodní kongres theosofický byl od 19—21. čna 1909 v Amsterodamě. Byl prý méně hlučný, ale za to daleko srdečnější nežli sjezd socialistický konaný brzy potom v témž městě

4. Řád a účel společnosti.

Třeba společnost theosofická měla vznik ze zednářstva (ital. list Teosofia má v čele černobílé trojúhelníky do hvězdy složené), nedbá

složitého obřadnictví a tajnůstkářství jeho. Jest určena pro všecky a skládá se pouze ze trojí třídy: prostých členů, vedoucích theosofův a mistrů. Ku členství stačí dáti se zapsati do matriky theosofické s úmyslem studovati theosofii a sledovati trojí cíl, který formuluje Besantová ve své „Introdukci do theosofie" takto:

1. Má tvořiti jádro všeobecného sbratření lidstva bez rozdílu kmene, náboženství, pohlaví, třídy a barvy;

2. šířiti studium východních i starých literatur, různých náboženství, filosofických systémův a věd;

3. zkoumati neznámé dosud zákony přírody a záhadné mohutnosti lidské duše.

A dále vysvětluje: „Společnost theosofická nestará se o politiku ani o poměry třídní a socialní, neformuluje dogmat, nenutí k žádné víře a církvi, ani neodvrací lidí od jejich náboženství, ba naopak vede je k tomu, aby hledali potravu duševní, jíž jest jim třeba, v hlubinách své víry. Předkládá výroky starobylé moudrosti k volnému studiu, nenutí však k jich přijetí a dogmatickému uznání. Potírá dvojího mocného nepřítele lidstva, pověru a hmotařství, šíří pokoj a dobročinnost působíc smírně ve sporech moderní civilisace."

To všecko jsou nevinná slova, z nichž nečichne dokonce nic z budhismu, léčka nastražená na lapání nemyslících. Chce-li se kdo státi theosofem v pravém slova smyslu, musí pokročiti od prahu dále do chrámu a státi se žákem „Orientalní školy theosofické" ustavené r. 1890. To jsou zasvěcenci věřící v božské poslání H P. B. a ochotni nezištně pracovati i obětovati se pro společnost. Nad nimi jsou jako patronové Mahatmové, bratrstvo mistrův a mudrců. Jsou to lidé ducha osvíceného, velikáni čnící nad ostatní, kteří byli od pravěku, jsou a budou. Ať slují „zasvěcenci, alchymisté, magové, hierofanti, starší, mistři", na jméně nezáleží, nejvyšší útěchu skytá pravda, že svět má takové pomahače. Theosofie pak jest jedním z účinných prostředků jejich pomoci. Oni jí žehnají, ale neřídí jí bezprostředně krom nejnutnějších případů. Jsou to bytosti lidské, jež daleko předstihly své vrstevníky a mocnějším rozmachem rozumu staly se takřka nadlidmi. Ti sdělují, pokud mozek lidský může chápati, taje zákonů přírodních, jichž dokonalejší znalosti nabyli. K nim patří ku př. Pythagoras Alexander Veliký, Orfeus, Mojžíš, Osiris, Krišna, Kristus, Pavel, Sakya-Muni čili Buddha I v budoucnosti věků vtělí se vždy v jistém období takový Mahatma, aby přinesl lidstvu opět hrstku nových pravd. Je to nesmírné dobrodiní, zřekne-li se některý přeblahého klidu nirvany, proto slují

Mahatmové ti Buddhové slitovníci. Někdy vydávají svá orakula dokonce písemně! Ale tím právě si nejednou uškodili, jak vidno z případu Judgeova. Nejplodnější ze současných mistrů Kut Humi Lal Sing nepřináší alespoň ze zásvětí v objemné své korrespondenci dokladův oslnivé chytrosti. Pokud vypráví o „zázracích theosofie“, upoutává zvědavost blouznivými vývody, ale sloh jeho jest „přeubohý a názory projevované o jakosti buněk dlužno nazvati jalovými výpotky ducha“.

Na otázku, kde dlí tito mistři, odpovídá Blavatská přímo: v Tibetě. Kdo nevěří, ať tam běží. Besantová není tak sdílná a její Mahatmové jsou důsledně zamlklí, tak že nelze vůbec jejich incognito odhaliti.

Aby se nevloudila nedůvěra do srdcí vyznavačů theosofie pro přílišné zdůrazňování budhismu, rozhodly se vůdčí hlavy založiti novou „Společnost mysticko-theosofickou mezinárodní“, v níž by se méně filosofovalo a více přihlíželo k mravnímu ideálu, a to tím, že se dá výhost falešnému mysticismu, přílišnému psychismu a spiritismu, jakož i shonu po sensacích a kouscích okkultistických, jimiž se theosofie nejednou diskreditovala, jak se již u Blavatské ukázalo.

Proto stanoveny tři hlavní zásady:

1. Pravý pokrok duchovní jest od mravnosti nerozlučný.

2. Každá nauka znevažující nebo přestupující mravní pravidla společná všem vzdělaným národům pod záminkou rozšíření tajných věd stojí v odporu se zákony pravého života duchovního.

3. Zásada všeobecného sbratření nemůže bániti výkonům právoplatné spravedlivosti, aby směla býti totiž vyloučena každá osoba, jejíž přítomnost je celé společnosti ujmou nebo příhanou.

Tato pravidla, vynucená velikými mravními skandály Leadbeatera, jednoho z nejčinnějších členů společnosti, jsou vesměs cenná a nedá se proti nim ničeho namítati. V ohledu mravním má theosofie přísné předpisy a vhodné rady na potlačení lidského sobectví a rozhojnění dobročinnosti a vzájemnosti. Ale to vše dá se nesnadno srovnati s učením jejím filosofickým (o rozdílech a stupních živých bytostí, o původu, podstatě a cíli života a o stavu člověka v záhrobí) a se shovívavostí, s jakou si vede vůči spřízněným starým i novějším bludům — gnosticismu, quietismu — které jsou v ohledu mravním nesprávny.

(P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Za tohoto svého pobytu v Praze vymohl kardinál Dietrichštejn, v němž ozval se více prospěch jeho vlastní, než zájem císařův, jemuž přece krátce před tím radil, aby se opřel o brannou moc, císařský rozkaz, aby vojsko Tillyho, proti němuž taková bouře se pozdvihla, a jehož bylo vydatně použito k obviňování císaře a k obhájení Matyáše, z kardinálova žďárského panství bez prodlení jinam odtáhlo. Bylo ho 800 jízdy a asi 4 kompagnie pěších; tam si učinili zákopy; neměli však ani prachu ani luntův a žold se jim nevyplácel. Tilly odejel již prve do Prahy pro žold, ale tam se mu nedostalo audience, a místo ní vyřizoval mu kardinál, aby se vrátil ke svému vojsku. Dne 8. dubna psal o tom kardinál svému úředníku žďárskému, že již maršálkovi polnímu poučení učiněno jest, aby z gruntů kardinálových jinam odtáhl.[1]) Tilly odejel z Prahy, ale s obavami, dojede-li jen tak bez peněz, že jeho vojsko přeběhne všecko k arciknížeti Matyášovi. Obavy jeho se však přece nesplnily; vojsko jeho zůstalo věrno císaři. Ještě 12. dubna byl Tilly ve Žďáře; potom teprve odtáhnul do Čech.[2])

Na novou cestu do Vídně k arciknížeti dávaly se kardinálovi instrukce 9. dubna. Císař Rudolf II. zmíniv se o listě Matyášově z 31. března a o relaci kardinálově, že vojsko v Uhřích a Rakousích v málo dnech do pole vytrhne, a že v Rakousích je hotovost nařízena, vyslovuje nad tím své podivení: arcikníže nikdy ve svých psaních neprojevil podobného úmyslu, a císař nevěda, kam by ono tažení směřovalo, nemůže se přece domnívati, že by bylo proti němu nebo jeho královstvím a zemím, z těchto příčin: Matyáš jako ustanovený tamější gubernator je zavázán císaři přísahou věrnosti a ve všech

[1]) Zemský archiv brněnský, Sbírka Bočkova, č. 10419, koncept.

[2]) Monum Hung. hist III. 275, 278; tam tištěné Zuha znamená Sahr, Žďár. Že vojsko Tillyho bylo všude na velikou obtíž, a že snahy zbaviti se ho se statků byly v této příčině také u kardinála oprávněny, patrno ze stížnosti Ladislava Berky, jehož panstvím velkomeziříckým táhlo před tím na Žďár. Berka 4. dubna prosil císaře za ochranu své osoby a rodiny proti přehmatům vojenským, poněvadž nebyl bezpečen s manželkou a dítkami svými dne ani hodiny. (*Kameníček*, l. c. II. 209.)

svých listech osvědčuje, že zůstává poslušným, věrným bratrem; Uhři a Rakušané neholdovali nikomu jinému než císaři, a proto, jednali-li by proti tomuto svému závazku, neslušelo by se nikomu, nejméně bratru císařovu k tomu raditi a odboj schvalovati, což by bylo před Bohem i světem nezodpověditelno; sousední země nedaly Uhrům a Rakušanům příčiny k žádnému útoku, nýbrž aby jich chránily proti Turkům, obětovaly mnoho životův i statků; v Uhřích i Rakousích vládní radové,[1]) úředníci i zemští stavové jsou císaři zavázáni těžkými přísahami a pro nesčetná dobrodiní povinni vděčností; císaři nebyla pak ani, jakož sluší i mezi odpovědnými nepřáteli, žádná válka vyhlášena. O míru s Turky vyjadřoval se pak císař v tento smysl: Císař se vždycky snažil, aby nebezpečná válka uklidněna byla ucházejícím jistým mírem. Při posledním mírovém jednání r. 1605 je Matyášovi povědomo, jaké námitky císař měl, a vídenský mír nebyl 6. srpna 1606 císařem absolutně ratifikován, nýbrž s restrikcí ve prospěch náboženství a duchovního řádu; tato restrikce císařova byla však v opisech z vídenské kanceláře do říše posílaných vynechána s nemalým podivenim kurfiřtův a knížat. Ačkoli císař mohl by dobrým právem odepříti stvrzení míru s Uhry a Turky, ježto také tito sami nesplnili, k čemu povinni byli, a ježto Uhři na schůzce v Prešpurku závazků vzniklých z vídenského míru nezdrželi, přece po žádosti svých království a zemí a říšských kurfiřtův a knížat zanechává Uhry při potvrzení uděleném 6. srpna 1606 a povoluje ke sněmu v Uhřích, jenž by se co nejspíše konal, a rovněž jest ochoten bez dalšího odkladu vypraviti císařské vyslance do Cařihradu, — ale pod těmito podmínkami: aby v Uhřích i Rakousích všecko vojsko bylo rozpuštěno a zbraně složeny, načež císař také rozpustí a dá odvésti své vojsko poslané na hranice; aby konfoederace prešpurská byla dokonce zrušena a císař sám aby byl za panovníka uznáván; dále ježto císař podle výhrady učiněné při jednání s Turky chtěl žádati znova, jak byl již loni učinil, u sultana o vydání Kaniže, Ostřihomu a Jagru, měli se téhož také domáhati u baše v Budíně arcikníže Matyáš a uherští a rakouští stavové; a protože císař nemá berně z Uher a Rakous ani říšské pomoci, a protož také Moravané odřekli účast na generálním sněmu v Čechách, a tedy nemůže v krátké době obstarati dar pro Turky a náklad na vyslance, aby to Matyáš na sebe vzal, ježto beztak císaři psal, ať již přijde

---

[1]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 71 chybně uvádí: Relig[illegible] -ního: Regimentsräth; tamže datum 9. srpna 1606 jest ovšem také chybné.

vyslanec Teuffel nebo ne, že bude nucen se zeměmi v určené době vyslance s dary vypraviti. Bude-li tomu všemu bez prodlení poslušně vyhověno, bude hned vyslanec Hanuš Krištof Teuffel poslán.

Ve vedlejším memorialu dávalo se kardinálovi naučení, až kam může se pustiti ve vyjednávání v případě, kdyby arcikníže nad to ještě něčeho se domáhal nebo své požadavky předkládal. Kardinál měl jej poukázati na to, že císař v takové náhlosti o ničem více se rozhodovati nemůže, ale že povolá k sobě za prostředníky arciknížata rakouská, kurfiřta kolínského a vévodu bavorského Maximiliana, a ježto Matyáš byl již císaři přislíbil se súčastniti, že císař ponechá všecko na ten sjezd. Císař pak připomínal tajnou smlouvu mezi arciknížaty ujednanou ve Vídni 25. dubna 1606, která se teď ověřenými opisy v říši rozšiřuje, což jest císaři velice stížné a na věčnou potupu, škodu a ujmu celému rakouskému domu; ale všichni súčastnění až na Matyáše uznávajíce to bezpráví litovali toho a prosili za odpuštění; kdyby se snad Matyáš dovolával jejich souhlasu, aby kardinál proti tomu vystoupil. Konečně kdyby někdo žádal za pardon a prominutí, má kardinál vyslechnouti, proč prosí za smír, a císaři všecko se svým dobrým zdáním napsati; potom císař, jak to shledá, milostivě se vysloví.

A ještě přidán byl přípisek, zmiňující se o psaní, které císaři poslali stavové Dolních i Horních Rakous o smíru s Uhry a Turky ze dne 15. března. Odpověď císařova byla přiložena; kardinál měl s Matyášem promluviti, jak a komu odpověď doručiti a co při tom vyjednávati, zvláště o daru pro Turky a o náklad na císařského vyslance.[1]) V odpovědi té císař oznamoval stavům, že na jejich snažné žádosti a na prosby arciknížete potvrzuje mír s Uhry a Turky.[2])

Instrukcí danou kardinálovi bylo sice autoritativní nade všecko povýšené stanovisko císařovo od tajné rady obhájeno a vynasnaženo se, aby nebylo zadáno důstojnosti císařově, ale na straně, kde se již císaři vzepřeli a jeho vládu odmítali, neúčinkovaly již poukazy na povinnost a přísahy, ani vynucená povolnost, u níž bylo ještě tolik neproveditelného obmezování. Pro Matyáše a země s ním spojené, zvláště když nikdo z nich o smír nestál a na císaři mu nezáleželo, nebyla instrukce ona vhodna za předmět jednání; byla jen míjivým úderem do rozčeřených vod.

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originály.

[2]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 72.

Že nabídky a výminky císařovy jsou nepřijatelny, dobře postřehl nuncius, jemuž jakož i španělskému vyslanci kázal kardinál před odjezdem svým je oznámiti. Věděl, že arcikníže jest nerozlučně spojen se zeměmi skonfoederovanými, a že od nich neodstoupí, neboť jinak byl by sám od nich opuštěn a zavržen, a že země nikdy nepřistoupí na restrikci císařovu, aby nevzdaly se svobody náboženské, že nebudou o žádné ústupky vyjednávati s Turky, aby z toho nepovstala zase válka, a že nezřeknou se své konfoederace. Proto měl malou naději, že by poslání kardinálovo mělo jaký výsledek, zvláště když stále pokládal ho za málo schopného vyjednavatele, a když zase připadal na myšlenku, že by byl nejlepším prostředníkem Khlesl. Nuncius i španělský vyslanec báli se totiž, aby arcikníže nebyl úplně ovládnut spojenými stavy a nedostal se zcela do jejich vleku. Aby také něco učinili, vypravili 13. dubna kurýra do Vídně k arciknížeti, ale přípisy jejich zůstaly beze všeho vlivu.[1]) Zůstává však při tomto jednání nunciově pozoruhodno, že neháji dosavadního přísného stanoviska císařova co do zastávání se náboženství katolického, nýbrž upouští od něho jako od nemožného a zrovna nepochopitelného; ovšem skládá svou naději v Matyáše, že na druhé straně zase vyváží a nahradí takovou ztrátu a škodu.

Kardinál Dietrichštejn odejel z Prahy 10. dubna večer. Netajil se s obavami do budoucnosti a za obecného rozvratu dosavadního stavu pomýšlel, jak by se pro možné případy zabezpečil. Na všech svých panstvích na Moravě nařídil, aby na každém zůstával hejtman, jenž by opatroval všecko panství a zvláště zámky a města před všelijakým nebezpečím. Na příklad na Vyškov byl poslán hejtman Šmelcer, jemuž se měla ve věcech vojenských uctivost a poslušnost prokazovati; současně jednáno bylo s p. Sedlnickým, aby vstoupil za rytmistra do služeb kardinálových, jenž chtěl přijímati rytmistry i jiné důstojníky.[2])

O svém poslání do Vídně nebyl také kardinál bez pochybností, ačkoli přece spoléhal, že zakročí papež, španělský král, arciknížata i knížata spřátelená ve prospěch císařův, a důvěřoval i v pomoc Khleslovu u Matyáše. Dostal-li však ještě před příjezdem do Vídně list Khleslův z 9. dubna, byl jím zajisté upozorněn a připraven na nezdar. Khlesl oznamoval, že odebral se 8. dubna do Vídně, když ho docházelo tolik zlých novin o zámyslu arciknížete. Liechtenštejn vý-

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II 149, fol. 266. a II. 155, fol. 322

[2]) Zemský archiv brněnský, Nová Sbírka č. 689, koncepty.

slovně mu řekl, že není již žádného prostředku, aby nastal pokoj a domluva. Ve Vídni byl také Illyésházy; denně konají se porady, jež trvají často do noci. Každé hodiny jest hůře. Nezačne-li císař v málo dnech jednati o smír důrazně, horlivě a velmi podpůrně, a nevyvolí-li k tomu takové osoby, kterým by z celého srdce důvěřoval, a které by smýšlely poctivě, křesťansky, upřímně a nestranně, bude císař, jakož Bůh na nebi, u velikém nebezpečenství, neboť arcikníže 14. dubna vytrhne. O sebe však ať nemá kardinál žádných obav, ježto je tam oblíben a zajisté více pořídí než druhý. Khlesla však aby nechal úplně stranou, ježto císař pro klamné informace jest proti němu zaujat, a arcikníže projevuje mu svou nemilost nedopřávaje mu ani audience. Zítra odjede Khlesl zase do Nového Města, a dělá nade vším kříž.[1])

Ale zdá se, že všecko toto osvědčování Khleslovo, že jest císaři věrný, že proto trpí, a císaři by rád sloužil, bylo tak málo upřímné, jako dříve, a že byl spíše ve Vídni proto, aby působil při spisování instrukce pro vyslance arciknížete a stavův uherských a rakouských posílané na Moravu na sjezd ivančický. Instrukce jejich byla z 9. dubna, a odjížděli do Ivančic zrovna téhož dne 11. dubna, kdy kardinál Dietrichštejn dojel do Vídně.[2]) Za takových okolností, když zase nová země vcházela ve spolek s arciknížetem Matyášem, bylo jeho podrobení se císaři úplně vyloučeno. (P. d.)

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originál.

[2]) *Hurter*, l. c. 271. Že by však byl poslán kardinálovi naproti posel, aby nejezdil již do Vídně, není správno: podobně stalo se teprve, když se kardinál vypravoval k arciknížeti do Znojma.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (O.)

Ale bosácký, anarchistický individualismus, jemuž Gorkij pěl první chvalozpěvy, vida v nevázanosti pudů hlavní projev svobody lidské, okouzlil nejen společnost, nýbrž i kritiky v časopisech marxismu, přirozeného to nepřítele individualismu, Jevg. Solovjeva-Andrejeviče a A. Bogdanoviče, již chtějíce tak populárního spisovatele získati pro své měsíčníky, začali ho vynášeti jako spisovatele, v jehož dílech „proletariat po prvé dal o sobě věděti" a jehož „objevení se tvoří hranici dvou historických dob". Gorkého pojala závrať z pochval, a tu v řečech jeho filosofujících bosákův ozvaly se citáty z Marxova „Kapitálu", ale též ze Zarathustry B. Nietzschea. Vliv amorálního ekonomického materialismu, amorálního nietzscheismu a Ibsenova individualismu stal se patrným na nových ideách Gorkého. Zároveň v té době ozvaly se v pracích jeho první útoky proti lidem kulturním a intelligenci, v čemž se G. sbližuje s Tolstým; zavrhuje kulturu jako lež a obmezení svobody lidské, radí vstoupiti mezi bosáky, na lůno přírody a zříci se všech povinností. Od té doby mravouka Gorkého nemá nic společného s mravoukou křesťanskou, je to v hlavních rysech mravouka Nietzscheova, mravouka síly, nadčlověka, mravouka, dle níž jen silní mají právo na život, slabí mají zahynouti. Cyničnost, idealy násilí, vítězství svobody chtíče, zavržení rozdílu mezi dobrem i zlem pronikají od té doby spisy jeho.

Vliv těchto nových ideí odrazil se v delším romaně „Foma Gordějev" (1899), čerpaném ze života kupeckého v Povolží. Foma, hledající lepší život, je zbytečný člověk kupeckého prostředí, v duši bosák; protestuje proti tísni života, teskní, neví, nač obrátiti své veliké síly, a mění se na konec v „bývalého člověka". G. sympathisuje s Fomou i s jeho opovržením ke kupcům, idealisuje tohoto syna kupeckého jako jakéhosi proroka s plápolajícím hněvem v duši, jejž poslal Bůh usvědčovat všecky na pravo i na levo nudně rhetorickými řečmi. Od té doby G. začal výhradně obírati se člověkem, jenž se snaží nalézti duševní rovnováhu, „smysl života" i „pravdu", i končívá z pravidla v krčmě; a každý nový hrdina jeho byl novou fasí tohoto člověka, vlastně Gorkého samého. Touž duševní tesknotou trápen jest hrdina

nov. „Tři“ (1900), Ilja Luněv, jenž jako dítě přišel z nehostinné vsi do města, žije v ovzduší chudobou nacpaného, na polo zhnilého domu, vidí děsné obrazy nouze, nepravosti a zločinů, s dědem hadrářem na smetištích hledá kořist, spřátelí se s prostopášnou dívkou Olympiadou, zabíjí starého kupce, u něhož byla souložnicí, dosahuje hmotného blahobytu, o němž snil, ale konečně roztříští hlavu svou o zeď, protože nedovedl nalézti smysl života i duševní rovnováhu.

Zatím Gorkij, pěvec osobnosti, individualismu, začal se kloniti k marxismu, sbližoval se s demokratickými kroužky a vyšel vstříc zástupcům nové materialistické ideologie třídního boje a dělnického hnutí. Již ve „Fomu Gordějevovi“ zástupce intelligence Ježov a s ním Gorkij pronáší se nedůvěřivě o síle ruské intelligence i vyvádí proti ní poprvé nové lidi, dělníky, sazeče, obraceje se k nim s nadšeným chvalozpěvem a od té doby idealisuje kollektivní principy v životě, stává se illustratorem socialistických theorií a společenské jeho nálady naklonily se k marxismu v nejbojovnějších jeho odstínech. Novellu „Mužik“, illustraci nového učení, nedokončil; tu objevil se tragický úpadek umělce pod násilím theoretika. Nechav se unésti tendenčně politickou belletrií, socialně demokratickými theoriemi, protestem proti anomaliím absolutismu, G. i v uměleckých pracích stal se publicistou a řečníkem, vkládajícím své řeči v ústa hrdinův. Aby ještě více šířil své idey, vystoupil jako dramatický spisovatel, jenž neovládal divadelní techniky, ale popularností svých ideí a řečnickým uměním dosáhl na jevišti na čas značného úspěchu.

V přechodné době vzniklo drama „Měšťané“ (1901), kdež se G. vysmál individualismu v ubohé postavě Petra, syna „měšťana“ Bezsměnova, vida v individualismu vlastního bratra nenáviděného měšťáctví. Zároveň však pod vlivem myšlenek chorobným mozkem Nietzscheovým zrozených, že „nemáme míti útrpnost s člověkem, protože to znamená jej snižovati“, hlásá G. ústy sympathického jemu alkoholika Tetěreva, že „není nic smutnějšího na zemi a protivnějšího nad člověka, podávajícího almužnu bližnímu“ z útrpnosti, protože nutno „vážiti si člověka, ne míti s ním útrpnost a útrpností ho ponižovati“, a že na Rusi lépe je býti tulákem než poctivým dělníkem. Tak tento lenivý individualista nechce popřáti slabým místa mezi silnými a hrdými a obecenstvo, vidouc v jeho nadutém frasi chvalozpěv člověku, nepozorovalo. jak málo smyslu jest v hrdých slovech a kolik hnusnosti jest v hlásané necitelnosti k slabým v ústech všemi opovrhujícího lenocha. Se zvláštní láskou a něžností G. kreslí dělníka Nila, vyzdobiv ho

vlastnostmi muže silného, zdravého a bezprostředního. Ale Nil, vesele užívající života a nakloněný spíše k založení měšťáckého štěstí, než k boji za proletářskou pravdu, nemá vyšších idealův a pojmy lidskosti a mravního rozvoje jsou mu cizí.

K přechodné době uměleckého rozvoje Gorkého náleží též drama „Na dně" (1901), jímž dosáhl vrcholu své slávy na jevišti. Ale smysl dramatu není jasný. Začav v postavě Nila tendenčně idealisovati život dělnické třídy, změnil též svůj světový názor. Dříve hlásal, že síla jest mravná, že silný člověk jest — vše, vše může, i pohrdal slabými. Teď G. uznal, že i slabí mají právo na život, ano lež je dobrá, slouží-li k zachránění slabého. Vůbec G. vždy se snažil zastříti skutečnost „povznášejícími nás klamy", krásnými výmysly, okouzlující illusí, zlatými sny. Tak cynicky praví jeho „Tulák", že „příjemno je člověku slyšeti lež, příjemnou lež, jež ho hladí po srsti. A snad každá lež je — dobrá, nebo naopak, vše dobré — je lež". Apotheosou filosofie lži je postava chytrého poutníka Luky v dramatě „Na dně", kdež G. shrnul na jevišti svá pozorování života bosákův i seskupil obrazy bývalých lidí, již klesli „na dno" života v noclehárně měšťana Kostyleva. Luka nalézá „na dně" tragickou skutečnost i snaží se obelhati skutečnost tuto, okrášliti ji světlem illusí, ukolébati slabé, beznadějně lkající obyvatele noclehárny výmysly, kouzlem lži. Sám nevěře v Boha, na otázku Vasky Pepela: „Jest-li Bůh?" s úsměvem dí: „Věříš-li, jest; nevěříš-li, není... Več věříš, to jest." A touto formulou atheista Luka popírá i sám předmět víry, ale z útrpnosti klame, těší beznadějně nemocného — lží, výmyslem (podle jeho pojmu). Lže Luka Anně, tvrdě, že se uzdraví, lže herci, vypravuje mu o nemocnici pro alkoholiky, lží smiřuje Klešče se životem. A toto ustavičné lhaní Lukovo omlouvá G. ústy „moudrého šibala" Satina důvodem, že „člověk je nad pravdu", a slova ta jsou — heslem tohoto dramatu. Individualista Satin pěje tu jakýsi chvalozpěv člověku: „Člověk — toť pravda. Člověk je svoboden, protože za vše sám platí... Vše je v člověku, vše pro člověka. Existuje jen člověk, ostatní je dílo rukou jeho i mozku! Samo slovo ‚člověk' zní hrdě!" Ale takové chvalozpěvy hrdosti, síle, jejímž údělem prý je — pravda, a opovržení slabými, jejichž náboženství prý je — lež, idealy, v něž Luka sám nevěří, jejichž praktickou, životní sílu však pro slabé člověčenstvo uznává, by je zachránil od záhuby, zastřev před ním hrůzy skutečnosti příjemnou lží, nezahřejí srdce, nejsou spasením, východem pro lidi, již padli „na dno" života, nejsou pevnou oporou

pro člověka, hledajícího smysl života. Snad těší hrdost, snad dodají i hodrosti, ale hodrost ta jest právě tak neužitečná a pomíjející, jako hrubé jsou prostředky, jichž se užívá k povzbuzení jejímu. A podporovat hrdost i malichernou hodrost rafinovanými prostředky není důstojno vážného spisovatele. Vůbec v hloubi pobízení lžiidealistického atheisty Luky slabých lidí k víře a idealům tají se úžasná nevěra v Boha i v idealy pokrytce, odporného svou přetvářkou.

Roku 1903 G. napsal allegorii „Č l o v ě k“, v níž opakuje myšlenku Satinovu: „Vše — v člověku, vše — pro člověka“, a píše slovo „Člověk“ velkým počátečným písmenem. Také v ní mnozí chtěli viděti chvalozpěv člověku, G. však horlivě se snaží vykořeniti soustrast, snahu pomáhati, těšiti, uspokojovati slabé, ač právě křesťanství klade v základ mravnosti cit útrpnosti s bližním. Ovšem jeho morálka není křesťanská, je nietzscheovská, dvojaká: jedna — pro vyvolence, pro „nadčlověka“, jemuž vše dovoleno, protože dovede snésti úžas tohoto nábožensky-mravního nihilismu, — druhá pro dav, jenž nesnese holé tragičnosti života, a proto třeba prázdnotu života zastříti lží. — Gorkij opakuje myšlenky Nietzscheovy, drží se ho i v nejnesmyslnějších bodech jeho filosofie, v učení o nadčlověku, v popírání rozdílu dobra i zla . . .

A od té doby, co G. napsal „Č l o v ě k a“, jak případně dí kritik M. Nevědomskij, nepromluvil slova jako člověk. G. snaží se zapomněti, že od přirozenosti temperamentem je sokol buřňák, pěvec osobnosti, individualistických bosákův, i přimknuv se těsněji k socialním demokratům, snaží se idey a theorie jejich šířiti uměleckými pracemi. Jeho dávné antipathii k intelligenci přišla vhod antipathie některých marxistů k též intelligenci, i nakreslil v dramatech „D a č n i k i“ (1904), „D ě t i s l u n c e“ (1905) a „B a r b a ř i“ (1906) intelligenty jako zbabělé lháře, maličké, nepatrné, nudné lidičky, hledající místo, kde by se skryli před životem a zařídili si laciné štěstí sytosti, pohodlí a ticha. Uznav socialismus za učení, řešící všecky problemy života, prohlásil intelligenci za zbytečné smetí života. Ale čím dále odcházel z ovzduší svých bosáků, tím více tvorba jeho stávala se tendenční, neuměleckou.

Otevřeně přidav se 1905 na stranu revolucionářů v boji proti absolutismu, byl nucen opustiti vlast, navštívil Německo, Francii, Ameriku, psal na vše nechutné paskvily a pamflety, protože divně pohlíželi na jeho volnou lásku. K publicistické činnosti, jíž se věnoval, neměl sečtělosti ani vzdělání, a politický jeho humor byl těžkopádný. Tendenčně idealisuje v rozvláčném románě „M a ť“ (1906—08) život dělnictva, jehož prostředí neznal, an nikdy nepracoval, ani nežil v to-

várně, viděl celé socialní hnutí pouze v revoluční agitaci, jíž pěje panegyriky. Podává tu směšně naivní historii probuzení prosté venkovské ženy, matky uvědomělého dělníka i revolucionáře Pavla, k „uvědomělému“ životu, proměny její v intelligentní, přesvědčenou socialistku a revolucionářku pod vlivem synovým. Sentimentalní idealisace socialistického učení, činícího všecky šťastnými, jest vrcholem nedostatku uměleckého smyslu pro míru.

Jako umělec, jako temperament, Gorkij nebyl nikdy marxistou, nýbrž kreslé bosáky, zbytečné lidi, byl anarchistickým individualistou, pěvcem jako ptáci volných, beztarostných lidí širých stepí, lesů, moří. Jako člověk, jako občan, jako socialista z přesvědčení začal však přenášeti ve svou tvorbu určité politické cíle, illustrovati socialisticko-demokratické theorie, přizpůsobovati jim svou duši i tvorbu, a tak se stal tendenčně politickým spisovatelem, jenž na zakázku píše neumělecké věci s určitým didaktickým cílem.

K takové nevkusné, tendenčně-politické literatuře osvobozenského odstínu a usvědčovatelsky policejní belletrii, kde vzlet originalní myšlenky, svérázností typu a barvitost obrazů změnily se v šablonu, náležejí díla Gorkého z doby jeho vyhnanství na Capri. Drama „Nepřátelé“, předvádějící srážku dvou světů, kapitalistův a zástupců práce, hra „Poslední“ a nudná nov. „Život nepotřebného člověka“, v nichž vystupují nenávidění mu policisté, jsou vzory tendenčnosti, kalící zrak umělci, jenž zapomíná na všechen smysl pro míru a elementarní pravdu. Jsou to spíše pamflety než díla umění. V postavách pokrokových chasníků vesnických v nov. „Léto“ cítiti falešnou idealisaci, variaci starších prací a opakování se.

Reputace Gorkého klonila se již k úplnému úpadku, když novella „Zpověď“ (1908) zachránila ho od úplného zapomenutí. Tehdy po nezdařilé revoluci na Rusi obírali se otázkami pohlaví, jež brzy se zvrhly v pornografii, a otázkami „nového náboženského uvědomění“. A. Kunačarskij pak pokusil se ve spise „Religija i socializm“ sestaviti náboženství na socialistickém základě. Pod vlivem knihy té také Gorkij pokouší se položiti socialismus za základ nového náboženství, změniti socialně-ekonomické učení ve vše objímající soustavu nábožensko-filosofického a společenského názoru, dokázati, že kollektivní tvorba lidu, proniknutého socialismem, může vytvořiti živého Boha a obnoviti lidstvo, učiniti je šťastným. V novelle své vrátil se G. k oblíbenému svému prostředí — stepím a lesům, ke svým oblíbeným hrdinům — bosákům, již však jsou bez anarchistické hrubosti, čistoučcí a zbožní

lidé. Hrdina jeho Matvěj, nemanželský syn, přijatý za vlastního kramářem, vychován opilcem ďjačkem Larionem, „bývalými lidmi“, potulným mnichem Serafinem a expopem Ionem, je s počátku hodný, věrný tradicím pravoslavné církve, ale později pro osobní štěstí dopouští se s kramářem velikých křivd a podvodů, potom toho nechá, ztratí milovanou ženu a jde se potulovat, hledat Boha i pravdu. I chodí Matvěj z místa na místo, v klášteře nachází jen mrzkost, zpuštění, prostopášnost, licoměrnost, hloupost a požitkářství. Konečně expop Iona zasvětí ho ve velké tajemství:

„Bůh nežije vně nás, nýbrž uvnitř nás“; není otcem, nýbrž synem ducha našeho. Praví „budovatelé Boha“ jsou prý ti, kteří „tajně a usilovně budují Boha nového — Boha krásy, rozumu, spravedlivosti a lásky“. A kdo jsou ti „budovatelé Boha?“ ptá se M. „To jsou — lidičky! nesčetný lid celého světa: Lid je větší velikomučenník, než všichni církví proslavení“, nadšeně hlásá Iona a přímo nazývá lid — Bohem. „Teně jest Bohem, tvůrcem zázraku! Lid jest nesmrtelný, jeho duchu věřím, jeho sílu vyznávám, on je počátek života jediný a nepochybný; on jest otec všech bohů, minulých i budoucích“.

Po krátké pochybnosti Matvěj uvěřil v tohoto zvláštního nového Boha, lid, začíná se k němu modliti: „Ty jsi můj Bůh a tvůrce všech... I nebude míti svět jiných bohů mimo tebe, neboť ty jsi Bůh, dělající zázraky!“

A z jakých prvků skládá se tento Bůh-lid? Slovem lid rozumí Iona s Gorkým „veškeren pracující lid země“, všecky třídy mimo šlechtu, tedy dělníky v užším smyslu slova, malorolníky, drobné majitele. Ale jak tyto rozmanité prvky lidu, různé psychologie a různých zájmů tvoří jednoho Boha s jednou psychologií pravdy, lásky a rozumnosti, to jest hádankou i pro Gorkého, jemuž je lid jednoduše Bohem „jediným a nepochybným“. Bůh Gorkého nedává odpovědí na čistě náboženské otázky: Jaký je smysl života? Proč existuje smrt? Kdo byl počátkem a první příčinou života? Jest-li duše nesmrtelna? atd., a proto nemůže býti nazván základem nového náboženství. Ale Gorkij za každou cenu chce založit nové náboženství i vypravuje, že Matvěj v klášterním poutním místě kazaňské gubernie viděl, jak Bůh-Lid projevil moc činit zázraky, uzdravil ochrnulou dívku. A duše Matvěje-Gorkého zmocňuje se nadšení: „Veliký jest lid ruský a nepopsatelně krásný je život!“ Po zázraku prosedí Matvěj celou noc v lese „na vždy a nerozlučně duší spojený s lidem, pánem a tvůrcem zázraků na zemi“.

I v tomto případě jde u Gorkého asi o hru slovní, sám Gorkij nevěří v zázrak, že by se stalo to, co by se nemohlo státi podle zákonů

přírodních, uvádí spíše jen jasný příklad kollektivní psychologie lidu, živý příklad síly „kollektivního principu“, v nějž věří. A jeho pokus o nové náboženství, o zbudování Boha, jest nejenom naivní, ale přímo pitomý.

Socialismus, s nímž Matvěj seznamuje se v závodech na Uréle, jest jakýsi fantastický, má tahy náboženské, podávaje prý úplné pochopení pravdy, obrozující a oblažující člověka ihned. Je to utopie, nemající vědeckých základův ani realních kořenů v životě.

Uvěřiv v „lid“, v kollektivní princip, G. na dobro zavrhl individualismus, který dříve hlásal, zavrhl „hrdého člověka“, zavrhl osobnost lidskou, jež prý od té doby, co se odtrhla od divotvorné síly lidu, od massy a schoulila se v ubohé klubko, přivedla „bídný a lidského rozumu nedůstojný život“; i musí osobnost splynouti s kollektivem a rozpustiti se v něm „pro všesvětové budování Boha“. Apotheose kollektivismu, lidu!

Ani cynické oplzlosti dle vzoru pornografů Gorkij neopomenul uvésti ve své novelle, a to ještě, k vůli větší pikantnosti a hnusnosti, na klášternici.

Mnoho k slavověnci Gorkého nepřidala ani dramata „Čudaki“ a „Vassa Železnova“, v němž se vrátil k třídě kupecké, z níž čarpán „Foma Gordějev“, ani nudně rozvláčný román „Matvěj Kožemjakin“. Několik nových tonů slyšeti v menší novelle „Gorodok Okurov“, kde G. je zase ve svém ovzduší, kreslé spodní vrstvy měšťanstva v maličkém provincialním městečku s kalnou řekou a špinavou oblohou. Ale i tu málo hnutí, málo děje.

Typickým žákem Gorkého jest mnohem méně nadaný básník a povídkář Stěpan Gavr. Petrov (* 1868), jenž si obral v literární činnosti pseud. Skitalec (tulák), jelikož skutečně s počátku s otcem a později sám vedl život tulákův a při tom v Samaře, kde byl zpěvákem v biskupském sboru, seznámil se r. 1898 s Gorkým, jenž ho pobídl, by se vážně věnoval literatuře. Jako umělec-zpěvák napsal několik básní (Kovář, Guslar), vynikajících neobyčejnou zpěvností, a také v povídkách nejumělečtěji popisuje zpěv. Jinak Sk. pro nedostatek vlastní umělecké fysiognomie neuměle napodobuje Gorkého, idealisuje bosáky, bývalé lidi, talentované to „ztracené existence“, „vyvržené“ ze společnosti, jejímž podmínkám životním se nechtěli podrobiti, projevujíce pouze hýřením, pitkami vědomí své lidské důstojnosti. Nemaje smyslu pro míru a uměleckého taktu, zveličuje až k směšnosti realní tahy, živé rysy v přírodě i lidech. Pověstnou v té příčině stala se jeho

povídka „Ogarky“ (1905) o genialních bohémech v Nižním Novgorodě, kteří s počátku oddávali se pitkám a hulákali, najednou však stali se vůdci revoluce, „pozvedli prapor, drželi jej pevně, šli čestně a nalezli své pole . . .“ Banalní theatralnost vadí většině povídek. K lepším pracím jeho náleží „Oktava“ ze života zpěvákův a „Polevoj sud“ (1906), kdež Sk. zachytil nové nálady velikoruského venkova, dobu selských bouří. Povídka tato je sice anekdotická fabulí, ale přesvědčivě pravdivá zpracováním, romanticky povznesená náladou, ale důstojná tonem.

Končíme svůj přehled krásného písemnictví ruského, v němž jsme si všímali hlavně těch spisovatelů, kteří se dotýkají v uměleckých pracích svých nábožensko-mravních otázek, vyšších ideálů pravdy, dobra, krásy a lásky k bližnímu, v jejichž světle snažili se kresliti život a skutečnost. I pozorovali jsme, že vznešené idey náboženskomravní zúrodňovaly tvorbu prvních básníků ruských i spisovatelů, Lomonosova, Děržavina, Žukovského, Gogola, Dostojevského a j., kteří nadšeně opěvovali velebnost a slávu Boží, mocně dojímajíce srdce lidské a povzbuzujíce fantasii vznešenými myšlenkami na Boha i na mravní povolání člověka na zemi. Ale hlavně od let šedesátých 19. stol. negace Boha, Jeho zjevení, hlásání hrubého materialismu nabylo vrchu. Vlivem hr. Tolstého byl sice probuzen smysl pro otázky náboženskomravní v ruské literatuře, ale „hledání Boha“ a nového náboženství, „budování Boha“ podle jeho příkladu zavržením zjeveného náboženství, vedlo na scestí, z něhož nynější litežatura nedovede se vyprostiti, upadajíc hlouběji a hlouběji v bludy a bohopusté rouhání.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

4. Sny o nové budoucnosti.

Krasiński nebyl filosofem z povolání. Filosofie sloužila mu jen k tomu, aby s její pomocí rozřešil si záhady ducha. Byl si vědom, že cestou k nejvyšším duchovním výšinám, k nimž tak odvážně se vzpínal, jest náboženství: filosofie měla mu je pouze doplňovati a podporovati. Proto neoddal se výlučně jednomu systemu, ale vybíral si z každého, co se mu hodilo, aby tak z různorodých prvků vytvořil si svou životní synthesi.

Při všem filosofickém studiu šlo básníku především o jednu věc: vyjasniti pojem života, plného, organického života, jenž by obejímal nejširší kruhy — od přítomné skutečnosti až k nejdalší věčnosti. Současná německá filosofie poskytla mu s tohoto hlediska zase nejhojnějších podnětů, než přece nestal se na ní jednostranně závislým, nýbrž dovedl rychle zaujmouti k ní kritické stanovisko.

Tak píše r. 1839 Eduardu Jaroszyńskému, horlivému heglistu: „Hegel, pravíš, stal se tvou polární hvězdou, pošinutou toliko magneticky ve stranu katolicismu, ostatně však neúprosně připevněnou na nebi! Odpovídám ti na to, že Hegel velkým jest, ale znám ještě něco většího nad Hegla: tcť právě onen život, který všechno s sebou strhuje... Nikdy nemohl jsem jinak ukojiti zoufalství... než čtením Hegla nebo Novalisa. Kdykoli chtělo se mi zmírati z násilných dojmů, bral jsem do rukou filosofii německou a z ní pil jsem jakoby opium úlevy, jakoby chvilkové lehké zapomnění. Ale přece nikdy jsem jí úplně a ve všem nevěřil. Neměj jí za jedinou pravdu: ona jest pravdou, ale sestrou mnoha jiných existujících ve vesmíru; a teprve těch všech pravd pravda je tím, co zovou životem, je tím, od čeho duch náš vede svůj rod a čeho částkou duch náš jest. To jedině jest jisto, že všechno dříme v duchu našem a že všechno bude kdysi jeho domem, otčinou, vědou a láskou. To cítím, po tom prahnu a doufám. To mi káže dále žíti, to mi oslazuje mučivé chvíle rozporův a dissonancí světa! Bože velký, smiluj se nad námi!“ (Listy III, 71–72.)

Pohlížeje s tohoto stanoviska na německou filosofii, poznával stále lépe, k jakým důsledkům vede v ohledu náboženském, zvláště v názoru o božství Kristově. Hegel — píše témuž příteli — snad již před-

vídal tento poslední důsledek, ale nikdy nevyslovil se o něm zjevně neb aspoň „zahaloval jej tak mistrným soumrakem, že bylo možno ještě v tom soumraku kleknouti před sotva viditelnou, ale bělající se sochou Kristovou... Avšak již Strauss úplně odstranil tento soumrak, otevřel dvéře, rozbil okna, vpustil prameny světla, a když zalilo svatyni, uzřeli klečící, že na oltáři není nic a nic, kromě veliké historické vzpomínky, kromě mlhavého jakéhosi stínu, šeptajícího tichým hlasem: Kdysi nazývali mne Bohem! A tak — uvažuje Krasiński — filosofie německá, tak ohromná, plná povzneseného pohrdání k ubohé francouzské filosofii 18. století, došla po sedmdesáti letech titanské práce k témuž výsledku, jako francouzský materialismus. Stálo za to tolik pracovat a pyšniti se? Co ve Francii již se rozsypalo v prach, totéž dnes (v Německu) teprve začíná... Němci prohráli, neboť vlivem francouzské literatury upadnou ve stále větší skepticismus" (Listy III, 78—80).

Ačkoliv tak z náboženských důvodů zamítal básník německou filosofii, přece nevymanil se ještě dlouho docela z jejího vlivu. Tak zejména od Hegla přijal úplně zásadu rozvoje, na níž založil celou další tvorbu svého systemu a jíž zůstal věren i tehdy, když se již vědomě povznesl nad stanovisko Heglovo. Přispěl k tomu zvláště slavný polský filosof Augustin Cieszkowski, autor „Otčenáše", jenž, snahami ethickými i náboženskými příbuzný Krasińskému, značně rozšířil obzory jeho ducha a svými pracemi i osobním vlivem upevnil ho ve víře i v názorech o světě, lidstvu a Polsce. Než síla náboženského a poetického citu vedla Krasińského znovu k filosofu, jenž ve jménu idee živého Boha a ve jménu umění vypověděl Heglovi boj — k Schellingovi.

U Schellinga nejvíce zaujala Krasińského myšlenka předpovídající lidstvu novou budoucnost. Nebyla to myšlenka nová ani tehdy ojedinělá. Celou západní Evropou vanul duch nespokojenosti s dosavadním stavem a leckde prorážely již hodně hlasitě dlouho utlačované hlasy vzpoury. Mnozí současní duchové toužili a volali po obrození společnosti lidské. A přesvědčeni, že k tomu nestačí reformy pouze socialní a politické, hleděli s velikou nadějí k náboženství. Kdežto někteří chtěli, aby náboženství jako obrodný kvas proniklo více život lidí a tak projevilo svou sílu i na venek (Chateaubriand, Mickiewicz, s počátku i Lamennais), jiným (Novalis, G. Sandová) zdálo se náboženství katolické zastaralým a snili o náboženství novém, obecně lidském.

Schelling vyjádřil tento názor svým učením o třech církvích: Petrově, Pavlově a Janově; církev Petrova — toť katolická, Pavlova

— protestantská, Janova — nová církev budoucnosti. Podobně Cieszkowski předpovídal blížící se třetí epochu světa, ve které již zde na zemi bude uskutečněna celková synthese, úplná harmonie dosavadních rozporů.

Krasiński dávno již, pohlížeje pessimisticky na současné poměry, očekával hroznou socialní bouři a v „Nebožské komedii" výraznými barvami ostře nakreslil její obraz. Daleko v nedohledné budoucnosti teprve padala naň záře konečného vítězství Kristova . . . Obecná nálada současnosti, v níž spatřoval potvrzení svých snů z mládí, uchvátila nyní básníka novou silou a obrátila jeho mysl od vlastních bolestí k osudům lidstva a celého světa. A určitěji ještě nežli v „Nebožské komedii" dospěl k poznání, že pouze náboženství může přinésti rozbouřenému lidstvu mír a zajistiti mu klidný vývoj nové lepší budoucnosti.

Tento svůj názor vyslovil Krasiński jasně v básni „Víra" (1839). Plasticky líčí tu současné poměry ve světě: vidí v něm pokrok, divy, vynálezy — pára, galvanismus, měď, železo, olovo slouží mu jako spoutaní andělé, samo světlo maluje již obrázky. Při tom dosti vojska, zvědů, výborné policie — a lidstvo umírá v hladu nebo pracuje v potu! Kde stály kdysi věže pevných zámků, dnes díra pod zemí a šeré dílny. Místo kostelův ozývajících se hymny jsou dnes bursy plné křiku obchodníků. Nahoře útisk, dole bědují a zuby skřípají miliony, tážící se, se které strany přijde Mstitel . . .

Jen víra mohla by pomoci, mohla by obojí smířit a srovnat. Ale té právě nemají páni, kterým tak vhod přišla současná nekřesťanská filosofie. Ti volají: Kdo užívá, ten pouze je v nebi. Přece již rozum dávno se přesvědčil, že víra v duši je směšná — Bůh odměny a trestu skonal v tom okamžiku, kdy se zabil velký žid, Spinoza, „jehož nová filosofie učí, že celek světů jediným jest Bohem a že duch lidský za hrobovým prahem nemůže čekati jiného života . . ."

Ale z dáli časů slyší již básník hukot budoucí socialní bouře. Z hlubin země zavzní křik: „Do zbraně!" Z podzemních děr vyrojí se muži, každý ponese v ruce pochodeň a v očích jakýsi budoucí zločin. A se všech stran tisíc rukou na ráz se zvedá jako jedna ruka a boří a pálí budovu světa . . . Pak pozdě budou páni, proklínáni lidem, volati o Boha, neboť jejich jediným bohem je — Strach!

Tuto socialní bouři — zní závěr básníkův — předejíti možno jen tím, obrodí li se společnost lidská, upraví-li všechny poměry mezi lidmi víra v Boha, jež jest Láskou (Pisma III, 51—56).

Tak všeobecně stanovil Krasiński program nové budoucnosti: náboženství musí proniknouti celý život lidstva. „Přes dva tisíce let učilo se lidstvo nazpamět nauce a předpisům Kristovým, umí je, ale neví, jak jim zadost učiniti jak se jim přizpůsobiti" (Listy z r. 1841, Przegl. Powsz. 1896). Básník nevinil z toho církve katolické: náboženská víra jeho byla již příliš silná, než aby mohl souhlasiti s takovým zavrhováním katolicismu, jak byl učinil Schelling svým učením o třech církvích. Jako v mládí, tak i nyní dával mu přednost před protestantismem (Listy do Soltana II, 103—104) a nemohl nikdy uznati, že by protestantismus byl vyšším stupněm vývoje. Přijav však heglovskou zásadu o rozvoji idei, uvěřil, že také katolicismus je schopen dalšího rozvoje: církev katolická nezahyne, ale přejde v jinou, dokonalejší formu, jež bude doplněním dosavadního křesťanství.

Zdálo se mu, že důvod k tomuto názoru nalezl také v Písmě sv. „Divné místo četl jsem v Evangeliu včera" — píše (1839) Delfině Potocké, uváděje úryvek, kde Kristus praví o apoštolu Janovi: „On půjde nyní za mnou a se mnou zůstane na věky." — „Tedy po zmrtvýchvstání již ne Petra, ale Jana béře; Petr však, toť církev římská, církev praktická, bojující, úřadující, a Jan, který začíná Evangelium od ‚Logos' — značí dobu ducha a nejvyšší lásky. To mě silně překvapilo" (Listy do D. Potockiej, Tyg. Ill. 1898).

Myšlenka o církvi Janově, epoše lásky čili Ducha sv., jež má býti korunou lidských dějin a doplněním proroctví evangelických, zaujala Krasińského tak, že ji vyjádřil i poeticky v trojdílném útvoru „Tři myšlenky" (1840), zvláště v části nadepsané „Legenda" (Pisma II, 109—119).

Básník představuje tu v tragicky vznešeném obraze hroutící se jako „tělo umírající" velechrám sv. Petra v Římě — symbol církve papežské. Musila se skončiti epocha Syna Božího — panování Kristovo. Naposledy se slavilo Jeho narození. Od té chvíle Kristus nebude se rodit a umírati na zemi — postava Jeho opouští svět. „Právě ve chvíli pozdvihování, když všichni padli na mramorovou podlahu, slyšeti bylo jakoby hlas v povětří, který pravil: ‚Jsem!' A když jsme chvějíce se pozvedli hlavy, uviděli všichni velikou postavu, opřenou čelem o prostřední bránu, zvolna mizející, stále více mlhavou, a ruce její byly krvavé i nohy krvavé, leč sama byla celá sněžná — a jako sníh tajíc zanikla."

A tehdy kardinál — sv. Jan — zvolal hlasem velikým: „Ite missa est! Časy se naplnily!" Probudí z hrobu tělo sv. Petra a táže

se: „Petře, poznáváš mne?“ „Hlava tvoje — odpovídá sv. Petr — při poslední večeři spočinula na prsou Paně a tys nikdy nezemřel na zemi“. Kardinál odvětil: „A nyní přikázáno mi, bych prodléval uprostřed lidí a objal svět a přitulil jej k ňadrům, jako Pán hlavu moji posledního večera“. A Petr praví krátce: „Čiň, jak ti přikázáno jest!“ Klenby chrámu počaly se trhati, chvěly se pilíře a sloupy, lampy tříštily se velikým vichrem a hasly. Lid prchal. Poslední papež však poklekl na stupních oltáře. A kardinál přitiskl rty na čelo starcovo a znamení požehnání učinil kolem jeho koruny — potom sestoupil a kráčel s předivnou září kol skrání svých k bráně chrámové. Celý chrám prohýbal se v křečích, ale on pozdviženou rukou zadržoval rozpukané klenby nad lidem a patřil, až vyjde poslední z lidu.

Pod ssutinami velechrámu hyne poslední papež. Nadarmo Poláci, „zbytky šlechty polské“, „poslední bohatýrové země, kteří pro víru katolickou kdysi vykoupili cizí národ od smrti a později pro tutéž víru pohynuli sami“ — obklopivše starého papeže „pozvedli šavle vzhůru, jako by na jich ostřích zadržeti chtěli padající zdi“. „Neopustíme tohoto starce — zvolali rázem — samotnému trpko jest umírati — my utíkati nesmíme“. Šli k hlavnímu oltáři podat rukou klečícímu a umírajícímu. V té chvíli shroutil se velechrám, zůstala jen hromada trosek, a na tom obrovském kopci jakoby na trůně zasedl kardinál — sv. Jan. „Šat purpurový padl mu s těla a on proměnil se v postavu bílou, lahodným světlem ostříbřenou“. A tvář jeho byla jako opojena výrazem lásky a plna pokoje, když zvěstoval narození nové epochy, jež má býti onou apokalyptickou „stolicí Boží a Beránkovou“.

Církev katolická neumírá tu tedy proto, že by byla zastaralá, neschopná dalšího života, jak soudili tehdejší „reformatoři“, ale přetvořuje se v „Město svaté Jerusalem“, ve kterém nebude ani chrámu ani papeže a kněží, „neboť Pán Bůh všemohoucí jest chrámem jeho a Beránek“ (Apok. 21, 22). A v této době lásky a pokoje dojdou odměny také Poláci za to, že až do konce zůstali věrni katolicismu, spojujíce tak starý a nový svět. Sv. Jan praví o nich: „Za to, že prokázali mu poslední službu, Pán odmění se jim — neboť zacházející tak jako vzcházející, zemřelí tak jako živí, jsou z Pána; naopak, jim lépe bude i synům jejich synů“.

Než od této nové pozemské budoucnosti, jejíž plný obraz představil se Krasińskému teprve později, povznesla se jeho mysl ho l výše, v kraje zahalené tajemstvím a světlem nepronikuutelným. Nepronikl jich ani on, pobloudil jako tak mnoho jiných, jejichž myšlen-

kami někdy mimoděk nechal se vésti, ale přes to je zajímavo sledovati putování velikého ducha i po těchto odvážně vypiatých stezkách.

Budoucí „nebe na zemi“ není ještě koncem. Duch lidský jest nesmrtelný a život jeho musí se stále rozvíjet i za tímto světem. Postupný rozvoj lidského ducha líčí básník v třetí části své trilogie, v nedlouhé, ale zhuštěné básni „S y n S t í n ů“ (Pisma II, 93—96). Vyšel z přírody, z temna — proto „Syn Stínů“ — a přece „vztáhl ruce k výšinám vesmíru“, by po hrozných bojích s pudovou náklonností k hmotě vyšel přeměněný a volný od zlého a dosáhl jednoty s Absolutnem.

Ale dlouhá, pracná a namáhavá je tato cesta ducha lidského; ve starověku poznává krásu, v židovství přichází k jednostrannému vědomí o Bohu: „Boha pouze zná jak pána hněvu“, a teprve Kristus přináší mu novou sílu: lásku. Touhou po Bohu a láskou k Němu vítězí duch nad „hlinou“ lidskou, přemáhá satana i utrpení v dnech zoufalství a pochybností, až „hvězd si dobude . . . neb kruh země přetvoří si v hvězdu nebe“. Tak „Syn Stínů“ stane se „Synem Světla“.

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. Č. d.

Spravedlivější pro Loštice rozvržení zemské berně nastalo novou berní soustavou, k níž potřebné soupisy a šetření dokončeno roku 1677. Do roku 1659 odváděly vrchnosti úklady zemské dle zbrojného koně. Mělo to původně takový smysl, že z jisté částky přiznaného jmění muselo panství postavit vojenského koně s ozbrojeným mužem. Během času — od let asi 1600 — se tato část jmění ustálila na 20.000 zl. Každých dvacet tisíc zl. majetkové ceny představovalo „zbrojného koně". Sněm pak dle potřeb zemských nebo dle požadavků panovníkových stanovil ročně berní obnos, jenž na „zbrojného koně" připadl. Unčov platil berni ze čtyr zbrojných koní,[1]) k čemuž Loštice přispívaly plnou třetinou.

Aby se zdanění rozdělilo spravedlivější měrou na poddané i vrchnosti, nařídil sněm v zimním zasedání roku 1655 soupis poddanského majetku dle lánů. Za lán se počítalo domů várečných a šenkovních 12, domů řemeslnických čili bezpolných 15, domů židovských 18.[2]) Pole dle jakosti půdy se rozeznávalo trojí třídy. Nejlepšího pole — první třídy — se čítalo na lán 100 měřic po 600 čtverečných sáhů, dobrého pole — druhé třídy — 125 m. taktéž po 600 sáhův a prostředního pole — třetí třídy — 150 m. po 700 sáhů.[3]) Louky, lesy, zahrady a pastviny se do lánů nepočítaly,[4]) jenom vinice a pole patřící k domům osídleným, nikoliv opuštěným. Plocha rolní se pravidelně neměřila, nýbrž odhadovala se od oka nebo dle přiznaného výsevu.

---

[1]) Arch. zem. brněn. M. VI. 11. — V městských účtech unčovských k r. 1610: »Vedle snešení Jich Mstí všech čtyr pánů stavů markrabství tohoto spraveno k zemi na lid vojenský ze čtyr koní zbrojných z každého koně po 200 zl. avšak rozdílně na tři terminy, jakž kvitancí od vejběrčích zemských na to ukazují, summy 800 R.«

[2]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 304 a Lahnvisitationsinstruction dto 10. dubna 1669 *D'Elvert* XVI. 744. (Jiný, ale později neplatný počet tamtéž XIV. 499.) Všechno zde uvedené založeno většinou na výpisech *D'Elvertových*, jenž si místy odporuje. Dosud nemáme žádné důkladné práce o této věci.

[3]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 302. Leč počítalo se i jinak. Melichar Ledenický z Ledenic na Konici vyznává dne 1. prosince 1656, že »jsem dle léta 1655 držaného sněmu všechny poddaným mým náležející jako i pusté pole zhlídnouti a na sáhy změřiti dal a vidouc, že některé vejsevky méněji, některé víceji ukazovaly, je všechny na jednu míru, totiž 850 sáhů srovnati dal«. (Selský archiv III (1904) p. 45.

[4]) *D'Elvert*, l. c. XIV. 507. 575.

K soupisu bylo nařízeno přiznání poddanských domův a polí, jež pak zkoušeno šetřením vyslaných komissařů v letech 1656 a 1657. Toto šetření slulo visitace lánů. Jejím výsledkem byl soupis poddanských polí a domů roku 1664 — „starý kataster“ na rozdíl od pozdějšího, jenž slul „tereziánským“.

Na četné stížnosti byla královskými patenty a sněmovním snesením roku 1669 nařízena jeneralní visitace lánů, jež trvala devět let. Pro každý kraj byli sněmem zvoleni čtyři komissaři, kteří společně se zástupci vrchnostenskými soupis lánů zkoumali. Pro kraj olomucký byl ve stavovské komissi pan Albrecht Leop. Maxm. Bukůvka z Bukůvky a na Červené Lhotě, od roku 1668 majitel Lechovic.[1])

Jeneralní visitace panství unčovského stran Loštic skončena dne 16. července 1677. Nalezeno při tom 1589 měřic pole, z něhož každému majiteli se čítala polovice do první, ostatek do druhé třídy. Pole náleželo k 67 domům várečným a maloměšťanským, z nichž bylo 61 osedlých hned při popise roku 1657, ostatních šest nově osazeno po tom roce. Veškeré pole obnášelo 14 lánů $2^2/_4$ osmin. V tom zahrnut dům pana Karla Drahanovského z Pěnčína na č. 116 se 76 m. pole obnosem $5^2/_4$ osmin lánu, jež se čítají zvláště, jelikož dům býval jakožto šlechtický osvobozen od berní zemských.

Domů s právem várečným a nálevním na počet 23 tvořilo 1 lán 7 osmin. Výsadní domy č. 15 a 116 se do lánů nevpočetly, jelikož dům č. 15 roku 1657 stál pustý a šlechtickému domu č. 116 obec upírala právo varné. Domů bezpolných bylo 25 čili 1 lán 5 osmin. Při popise roku 1657 bylo jich 18 obydleno, 7 osazeno později. Úhrnem napočteno v obci křesťanské 17 lánů $6^2/_4$ osmin poplatných. Čtyřicet míst staropustých čili roku 1657 ještě neosazených a jedno sebrané povodní roku 1663 vesměs bez pole s celkovým obnosem 7 lánů $5^2/_4$ osmin se k poplatným lánům nepřidalo. Na 451 měřic pole nebylo vůbec přiznáno.[2]) Osedlých židů bylo 16 ve 13 domech, což činilo 7 osmin lánu.[3])

---

[1]) *Slavík*, Morava a její obvody p. 4. — *Volný*, Mähren V. 253. 866. R. 1679 koupil Lišnici a Žadlovice.

[2]) Vysvítá z »Poznamenání, jak mnoho který soused k domu svému jak dědičných, pod platem a přikoupených rolí v summě má, a jak mnoho z nich mimo instrument visitace lanní rolí, jež jeneralní komisse vypustila«. Poznamenání datem neopatřené je z r. 1709 a leží v měst. registr. unčov.

[3]) Z lanního soupisu 1677, v němž se uvádí 16 osedlých židů »besetzte Judenschaft« (nikoli domů) a 10 míst pustých »oede Judengründt«, mohlo by se zdáti, že dříve bývalo v Lošticích 26 židovských domů. To by se však nesrovnávalo

Podle tohoto úředního soupisu, jejž dlužno pokládati za přesný, bylo v obci křesťanské osídlených čísel zahrnuje v počet radnici, faru, školu, špitál a dva mlýny do lánů nečítané, úhrnem 98 a v obci židovské 13 — dohromady tudíž v celém městečku 111 čísel. Bylo tedy ještě 49 domů následkem války buď pustých nebo zbořených.

Nehledě k podruhům, jichž tehda podle zápisů matričních bylo nemnoho,[1]) bydlelo v těchto domech 98 rodin křesťanských a 16 židovských, celkem 114 rodin, z nichž soudě dle jmen bylo národnosti německé 21 křesťanských a 16 židovských. Čítá-li se na jeden dům průměrem 6 duší,[2]) bylo tehda v křesťanské obci na 600 obyvatelů. Právě totéž číslo vyjde, čítá-li se obyvatelstvo dle počtu narozených.[3])

Při skrovném počtu obyvatelstva bylo štěstím pro Loštice, že se jich nedotkly nakažlivé nemoci, ačkoli v těch letech smrtící dech moru neustále vanul okolní krajinou. Roku 1673 odkázán v Litovli výroční trh sv.-mikulášský z obavy, aby do města se nezavlevkla morová nákaza.[4]) Roku 1679 řádil mor v Unčově, kamž z Brna morem nakaženého byl přenesen zemský soud. V Jevíčku následujícího léta pomřelo 335 křesťanův a 60 židů.[5]) V Lošticích té doby

s pravdou. Skutečně bylo před vpádem švédským toliko 21 domů židovských. Za války 11 míst opustlo. Do roku 1671 osazen jeden pustý dům: v seznamu komínů dne 15. dubna 1671 se jich čítá v židovských domech 11. Do pěti let potom osazeny zase dva pusté grunty židovské; přiznává rada loštická dne 15. dubna 1676 pod pečetí městskou 13 židovských domů. V těchto 13 domech nalezeno při soupise roku 1677 šestnáct usedlých, jelikož z některých domů patřily části jako samostatné usedlosti dvěma i více snad majitelům. Pustých míst bylo tudíž kromě toho ještě osm. Ale snahou židů, aby měli pro budoucno co největší možnost osazovati se, napočteno jich 10, vzdor tomu, že komisse, když udávaný počet nesouhlasil s přiznáním z roku 1656, židovské domy výminečně prohlédla osobně. Že ostatně osazených domů nemohlo býti 16, vysvítá z toho, že r. 1727 bylo obydlených domů židovských jen 17, byl by tudíž během 50 let přibyl pouze jediný, což se dá těžko myslet.

[1]) V matrice křestní zapisuje se pokaždé výslovně »podruh«, »hofer«. Počet jejich nelze určit, jelikož se podruzi jakožto dani nepodrobení v žádném seznamě úředním nevedou.

[2]) Tak *Slavík*, Morava a její obvody p. 6.

[3]) Daň dle lánů začala r. 1659. Obnášela tehdy 28 zl. z lánu. R. 1677 odvádělo se z lánu 17 zl. 16 kr. rýn. *D'Elvert*, Schriften XVI. 770 a z komína po 1 zl. Veškerých úkladů veřejných odvedly Loštice za ten rok 366 zl. 56 kr. Výhoda nové soustavy berní záležela pro ně v tom, že dříve platívaly z každého 100 zl. uložených panství unčovskému 33 zl. 20 kr. nyní však pouze 26 zl. 32 kr.

[4]) *Schulz*, Příspěvky k dějinám moru. Histor. archiv č. 20. p. 96.

[5]) Zprávu z křest. matriky úmrtní podal mi laskavě vdp. děkan jevičský Jan Daněk, jemuž uctivě děkuji. Mor trval od 23. května do 27. září, a sice zemřelo

matriční záznamy vykazují úmrtnost pravidelnou. V polovici června roku 1680 žádá městská rada z Loštic v Mor. Třebové, aby židé od nich s obvyklým zdravotním vysvědčením směli tam na výroční trh, „jelikož u nás bohudíky je vzduch dosavad úplně čistý a zdravý". Žádosti však sotva vyhověno, neboť i v lednu ještě 1681, kdy trhy v Litovli a v Unčově byly všeobecně přístupny, nesměli do žádného z obou měst židé přijít odnikud, aby s sebou nepřinesli moru.[1])

Selské povstání v Čechách z roku 1680, z něhož malé jiskerky přeskočily i na Zábřežsko a Mohelnicko,[2]) zůstalo ve zdejší farnosti bez ohlasu. Mysli farníků byly obráceny v jinou stranu. Byla to předně sešlá farní budova, jež jim působila starosti, a když vinou poměrů s opravy sešlo, spor o náhradu sypaného desátku.

Před dvaceti lety uvolila se obec místo povinné polovice obilí platiti faráři ročně 24 zl. a sypati po 6 m. ovsa a rži. Pavlovský žádaje o faru, vzdal se ústní dohodou toho příjmu, když mu bylo řečeno, že důchod patřil jen osobě předchůdcově. Přesvědčiv se později, že závazek je pro farní obročí vůbec, domáhal se ho. Roku 1682 byla třídenní jenerální visitace děkanství mohelnického. Konal ji biskupský vikář Ferd. Schröffel ze Schröffenheimu, bývalý děkan mohelnický, tím způsobem, že 26. září představili se mu v Mohelnici všichni farářové děkanství a zodpověděli každý, jak dlouho na své faře působí, jak často koná křesťanské cvičení, jsou-li ve farnosti jinověrci a má-li jakou stížnost proti farníkům.[3]) Farář Pavlovský stěžoval si, že od svého nastoupení nedostal ještě dlužné náhrady desátkové. Sděleno mu, „poněvadž povinnost 24 zl. a 6 m. rži a tolikéž ovsa na místě desátku již dávno od ouřadu biskupského stanovena byla, kterému se obyvatelé Loštic, že toho povinni jsou přiznali, pročež farář kdyby své věci dostati nemohl, právo u další instance pohledávati" může.

Obec vůči biskupskému vyslanci ústně slíbila sice poznovu, že závazku dostojí, ale když při kostelní visitaci v březnu roku 1683 ústní slib k zamezení budoucích sporů měl býti stvrzen podpisy a pečetěmi, zůstalo „mnohé jednání" o tom bez výsledku. Neochota Loštic v té záležitosti byla ohniskem stálých třenic obojí strany a jednou z příčin,

v květnu, červnu a červenci 119, v srpnu 153 a v září 63 osob. *Volný*, Mähren V. 647 udává počet zemřelých křesťanů 385 — patrně s tiskovou chybou.

[1]) *Schulz*, l. c. p. 104. 119.

[2]) *Slavík*. Hnutí v lidu poddaném na Moravě. Čas. mat. mor. 1902 p. 99—105.

[3]) Arcib. arch. kroměř. kop. C. fol. 289—335.

proč farář Pavlovský později svého místa se dobrovolně vzdal a z Loštic odešel.

Ale malé stíny se ztrácejí ve stínech velkých a temných. Není zajisté toliko náhodou, že z osmiletí do roku 1690 se zachovaly jen zprávy o břemenech vojenských. Povinností země bylo, dávati vojsku vyjma důstojníky byt s ohněm, světlem a ložem, potřeby jeho dopravovati přípřeží a za náhradu celkem skrovničkou dodávat jemu potravu i krmivo.[1]) Ta povinnost byla břemenem, žádala-li se podle předpisu, tím větším pak, když předpisů nedbáno. Praporečník s 15 mušketýry ubytovaný v Lošticích od září 1675 měl podle rozkazu krajského hejtmana denně dostávat 1 zl. 57 kr. od obce, žádal však 2 zl. 44 kr. Co zbývalo, než připlácet, aby se předešlo novým obtížím se strany vojáků. Když se však jednalo o náhradu zemskou, příplatek nesměl se do vydání zaúčtovat.

Pravidelnou, rovněž nenahraditelnou položkou v účtech obecních byly diskrece pro důstojníky. Diskrece takové byly císařskými patenty opět a opět zakazovány, leč bez výsledku.[2]) Od 10. prosince 1682 do 10. května 1683 dal Unčov čtyřem důstojníkům na panství rozloženým měsíčně celkem po 62 zl., úhrnem 314 zl. 24 kr. diskrece. Nad to vrchnímu strážmistrovi v Lošticích 20 zl. 10 m. ovsa, dva vozy sena, dva spížky soli, osm liber světla a tři kopy slámy. Od listopadu pak téhož roku 1683 velkému a malému štábu 195 zl., šest liber světla, čtyry vozy sena, čtyry kopy slámy a paliva kolik spotřebovali.[3]) Loštice i na tomto celkovém vydání měly podíl dle lánů, tudíž malou třetinu. (P. d.)

---

[1]) *D'Elvert,* Schriften XXV. 318.

[2]) *D'Elvert,* Schriften XVI. 805. 817.

[3]) V účtech města Mohelnice k r. 1668 »krigsspendirungsunkosten«:

panu strážmistrovi měsíční diskrece	2 zl. mor. 17 gr. 1 den.
Item jemu prase koupeno	2 gr. 1 den.
když se vdávala jeho dcera, poctěno mu	1 zl. mor. 8 gr. 4 den.
Jezdcům jeho kompanie, kteří 1. května po dvakrát stromy stavěli »nolens volens« od obce poctěno	2 zl. mor. 17 gr. 1 den.

Posudky.

Metaphysik der Technik. Prinzipielle Wertung und Abgrenzung im Organismus der Gegenwart aus ihrer Entstehung. Fragmente aus dem unveröffentlichten Buche „Philosophie der Technik“ von *Dr. Ed. Hansjakob* und *Dr. J. Slur*. Erweiterter Sonderabdruck aus „Oesterr. Polytechn. Zeitchrift“. Wien 1911. Akadem. Verlag 48 stran malé 8°. (O.)

Hodně úsečně, často dosti jednostranně psaná brošura; některé myšlenky jsou však dobré, a na ty zde upozorním.

Východisko jako u Kappa: filosofie techniky musí vycházeti od kulturních dějin, protože předmět pozorování (technika) není jsoucnem (Sein), nýbrž děním (Werden); proto musí genetické vylíčení zaujmouti tu velký rozsah. Jevy (techniky) musí býti vyvozeny historicky (5). Jinak však musíme míti zření k empirii a spekulaci, neboť z nich jako výslednice vyšla moderní technika. Obojí materie techniky, mechanická empirie a mathematicko-fysikální spekulace, vznikly na různých místech a v různých dobách (11). Výtvory technikovy jsou realisované idee ... Technika strojní pracuje pouze se 3 ideami: s pákou, kolem a nakloněnou rovinou mechanicky, dynamicky s teplem a elektřinou; technika stavební s ideou nosiče a s ideou stability (29). — Stroj jest názorným ztělesněním rozporu v dění našeho světa. Stroj ulehčuje a ztěžuje život: jeho výtvor jednomu, on sám druhému (40). Nejvyšší aesthetická potence ukazuje se (v technice) v lokomotivě ... To jest jediný přírůstek ku starému pokladu umělecké kultury, jehož technika jinak neobohatila, nýbrž jen poškodila ... Lokomotiva jest jediný produkt mechanického století mající cenu věčnou, protože vznikla na metafysickém základě (46—47).

V Německu začala mathematicko-fysikalní spekulace na začátku 19. století jakožto dcera naturfilosofie v lůně romantické epochy. Třeba tu již předem připomenouti okolnost společnou všem empirickým a spekulativním vymoženostem techniky, že byly vytvořeny lidmi, kteří s věcí samou buď vůbec neměli co činiti nebo byli pouhými dělníky (11). Bez Schellinga nedá se myslit Humboldtův Kosmos ... Od Schellinga zasáhlo fysikální experimentální bádání široké kruhy, jeho podnětu děkuje za vše přírodní věda ... Zde nám jde jen o nutnou genesi techniky z romantické filosofie ... Dosud nebylo takového duchového hnutí, jež by technice podobně prospělo jako romantika! (14)

Výsledky techniky líčí autoři (26—27) hodně pessimisticky, není však třeba pro náš účel slova jejich zde uváděti, postačí uvésti, co napsali 45: stroj a láska, to jsou dva faktory, jež dodávají světu v hojnosti hrozné produkty.

Jaký bude další rozvoj techniky? Konečnou fasí rozvoje bude rozšíření amerikánského ducha na celý svět, cílevědomá a následky zneuznávající depresse toho, co jest nejpřirozenější v životě (Dasein); místo aby se život přiměřeně k rostoucímu množství lidí stával humannější, bude se víc a více materialisovati (46).

Na str. 34—35 mluví autoři o poměru právníka a technika v technice a dávají tu přednost — právníkovi. „Právník je vzhledem k technice mnohem více přístupný vzdělání nežli technik k právní vědě... Docela i právo patentní jest prácí právníka...“

Dr. Eberhard Zschimmer, Philosophie der Technik. Vom Sinn der Technik und Kritik des Unsinns über die Technik. Verlegt bei Eugen Diederichs Jena 1914. 184 str. malé 8°. Cena neváz. 3 M.

Celkem spis velice pěkný. Autor nám podává návod, jak možno jej čísti i tomu, kdo nechce filosofovat. Obsah jeho kapitol zní: filosofické základy, idea techniky, technické tvoření, technické vědění, kulturní obraz budoucnosti. Z těchto kapitol uvedu doslovně, co pro náš účel jest vhodno, a to postupem, jaký jsme zachovali u spisu předešlého, aby tak možno bylo obojí náhledy snadno srovnávati.

Jako Kapp a Hansjakob i Zschimmer vychází při uvažování o technice z rozvoje z dějin kulturních, z rozvoje jisté idee (28). Technická práce je částí „kulturní práce“ (66, podobně i 64). — Technika je ztělesněný výraz historické vyvinutí jisté základní idee (28). Která je ta idea? Nová svoboda je to, kterou s každým vynálezem znova pozdravujeme, svoboda, jakou lidé od tisíciletí v duchu vidí! Nekonečnou možnost, předpisovati přírodě její běh na všech cestách a rozšířiti naše pozorování až nade všechny hranice, tuto ideu báječnou z dětských snů lidstva převésti do skutečné pravdy, do jistoty a reálního skutku: to je to, co technika vlastně v jádru svém chce. Její idea není jiná než nejstarší účel dějin: idea materielní svobody (41—42). Vždy větší materielní svoboda tvoří se technikou a zároveň, ba nutně, vždy více pokračující organisace této svobody a lidské činnosti, kterou se uskutečňuje (51). Idea techniky naplňuje se teprve ve veselém, volném životě, jenž pomocí předcházející práce na mrtvé hmotě stává se vítěznou skutečností. Nenaplňuje se ve vzducholodi, nýbrž ve volném letu vzducholodi... Životní činnost v souvislosti s nástrojem je vlastní technikou (55). Všichni, od vynálezce až k dělníkovi, tvoří duševně; idealní sféra jest jejich společným životním elementem, v němž své společné dílo řídí k poslední idei techniky, materielní svobodě lidstva. Od kresliče ovšem čím dále k výtvoru samému tím více přibývá fysické produkce, tvoření v realní sféře (73). — Rozsah techniky: náš zevnější život tím, čím je, stal se technikou (47). — Význam strojův a nástrojů: W. v. Oechelhäuser napsal r. 1906: „Zdokonalování strojů přebírá za dělníka vždy více všechnu tělesně těžkou, mechanickou a způsobem duchamorným se opakující práci... Máme

proto dosti příčin protestovati proti všeobecnému a vždy opakovanému tvrzení, že moderní technika činí člověka otrokem stroje, nebo jak nejnověji se to říká: že přivádí odduševnění (Entgeistigung) lidské práce" (90). Prostorová rozeznávací mohutnost oka mikroskopem ozbrojeného jest v 19. století asi 200krát větší než neozbrojeného oka staršího lidstva. Mohutnost tato umožňuje nám dvě čárky ve vzdálenosti 7. dílu jedné tisíciny milimetru od sebe ještě odděleně pozorovati, kdežto staré přirozené oko již při $^1/_{40}$ milimetru vypovídalo službu. Tyto výsledky však při užití ultrafialových paprskův a pomocí moderního Zeiszova „ultramikroskopu" jsou ještě mnoho předstiženy: vidíme molekuly — sen Demokritův se vyplnil. Rozdíly časové rozeznávají obyčejní lidé až do 5. dílu jedné setiny vteřiny — Feddersenovo rotační zrcadlo umožňuje však exaktně měřiti i stý díl jedné miliontiny vteřiny (30–31). — Poměr k aesthetickému: Z technické stránky nevyrůstá sama sebou krása (124).

Hansjakob dovozuje, že v Německu technika a přírodní věda vyšly z naturfilosofie v době romantismu. Zschimmer obrací se proti podobným míněním na str. 106—109 při kritice výše uvedeného názoru Kappova (převzatého z biologismu) o vzniku techniky z organové projekce. Přiznává, že Kapp v něčem může míti pravdu, ale hlavní, zásadní jeho názor zamítá slovy technika Eytha: „že nejdůležitější vynálezy v pravěku: tkaní, šípoluk, zvláště však oheň, nedají se nijak do této theorie zařaditi, je tak světle patrné, jako že pračlověk, neméně než dítě dnešní, nebéře hůl do ruky s vědomím, že tím našel prodloužení své ruky, nebo, jak náš filosof se projadřuje, že tím účinek ramene promítl do zevnějšího světa. Avšak učenec tohoto rázu je s to, aby dokázal, že vynález ohně vyplynul ze snahy, promítnouti do zevnějšího světa spalovací process v lidských plících." Viz též dále poměr organismu a techniky.

O výsledcích techniky zmiňuje se Zschimmer častěji. Uvažuje dobré i stinné stránky, hledí dobře je rozlišovati a tím i správně posuzovati (154—173). Nemožno tu ovšem vývody jeho podávati, jenom tolik připomínám, že stinné stránky nepřikládá technice samotné, nýbrž nesprávnému společenskému zřízení lidí, jež dovoluje pomocí techniky vykořisťování jedněch na úkor druhých. Zvláště pak obrací se proti názoru některých, jako by rozvoj techniky odduševňoval naši dobu, a na základě Wendta a Ewalda ukazuje opak onoho tvrzení (171), volaje: „všem pessimistům na vzdor tvrdím: naše technické období vyvrcholí v genialní periodě, vznešenější a velkolepější, smělejší a hlubší, než byla kterákoli dřívější perioda na zemi!" (173) Tím přecházíme k otázce: jaký bude rozvoj techniky v budoucnosti? Vynálezy budou se díti dle slov Eythových: „V tomto pozemském životě nebude nikdy klidu, pokud zůstane člověk tím, čím jest: obrazem Tvůrce, bytostí, do níž Bůh vložil jiskru své vlastní tvůrčí síly" (60). Čím starší je lidstvo, tím větší zájem máme na kardinalní otázce, jaké technické možnosti se ještě skrývají v našem poměru k přírodě (145).

Poměr techniky a přírodních zákonů. Přírodní zákony nijak nás nepoučují o rozdělení skutečně přítomných materií a energií v prostoru; připouštějí naopak lidovolnou variaci rozdělení massy a energie, z čehož můžeme v neomezené volnosti tvořiti jak technické předměty tak technické processy (98). Konkretní hmotě a konkretním materielním processům jak od přírody tak technickým tvořením člověka může býti dána nekonečná rozmanitost forem, jichž nikdo nemůže z přírodních zákonů vyvoditi, nýbrž pouze ve stávající, stále a stále se rozvíjející sféře názoru sám odkrýti a vzhledem k jich všeobecnosti nebo zvláštnosti pojmově je pochopiti (98). — Poměr organismu a techniky. K tomu, co výše podáno o Kappovi, třeba ještě dodati: V rotačním mechanismu spočívá principielní pokrok, jímž technika odvážila se první velký skok z hranic organické omezenosti; neboť při žádném organismu nenalézá se, jak Reuleaux připomíná, rotace kolem osy jako stálá pohybová forma organismu. Šroub jest jiným krásným příkladem k tomu. Podobných příkladů dalo se uvésti hojně z techniky strojové; jde tu o zcela všeobecný princip: pryč od organismu! (104). — Poměr svobodné vůle a techniky. Autor častěji zdůrazňuje svobodu vůle, na př. 20: „nikdo nemůže vážně popírati, že sám jakožto živá, jednající osobnost je postaven do volné říše ideelních možností. V této svobodě ideelní sféry spočívá podstatná odlišnost člověka a nižšího živočicha . . . Nechť si jsou — jak věříme — zákony přírodní neporušitelné a věčné, svobodě to nic nevadí. Přírodními zákony funkcionelně určený průběh materielních processů jest ještě podoben tomutu vyššímu určení svobodných bytostí, jež jednají z ideelního předvědění nekonečných možností, nekonečných stupňů svobody“, a na str. 59: „kultura spočívá na svobodě. Ano, tak pravím, život vůbec spočívá ve svobodě“. — Celkově pak praví o poměru techniky a přírodní vědy: „Kde přírodní bádání jest u konce, tam pro technologa začíná teprve nejzajímavější stránka věci. Technolog chce, když ví, co může se díti v přírodě, ještě nad to věděti, co je v téže přírodě možno technicky. Můžeme to projádřiti i takto: technologie poznává v materielním světě kategorie, na něž přírodozpytec vůbec nedbá. A tyto ‚technické kategorie‘ tvoří právě system nesmírné vědy, většinou dosud vězící v prvních počátcích: ‚technologie‘“ (133—134).

Dr. Eberhard Zschimmer, Naturwissenschaftliches und technisches Denken. V časopise Die Naturwissenschaften. II. ročník (1914). Str. 412—414.

Když přírodozpytec a technik objeví týž konkretní fakt — ať věc nebo pochod nebo jev — mají při tomto názorném faktum rozdílné myšlenky. Přírodozpytec se tu táže: jak to možno vysvětliti? Technik: jak to možno vytvořiti? Věděti, aby se mohlo nazírati a pochopiti, a věděti, aby se mohlo jednati, tvořiti, stojí tu proti sobě. Jeden je v zásadě člověk kontemplativní, badatel, druhý člověk činu, vynálezce: technik.

Nejsou však odděleny oba tyto obory nepřístupně, naopak působí na sebe vzájemně. Čím více se vhloubáme do poměru technologie a přírodovědy, tím mocněji vtírá se myšlenka o vnitřní jednotě přírodovědných a technických vědních oborů... Přírodní věda vzniká ze společného pramene s technikou... Největší přírodozpytci, jak dějiny učí, myslili: protože se z přírody dá něco vytvořiti, proto chtěli o přírodě něco věděti. Dle toho i moderní fysikové a chemikové, geologové a biologové právem uznávají pro vyzkoumání přírody ideu techniky za vedoucí hledisko. Jako badatelé myslí přísně přírodovědecky, avšak při volbě svých problemů myslí v poslední příčině technicky.

Tolik shledal jsem o filosofii techniky v německém písemnictví. Není toho jistě mnoho. Přece však tolik, abychom měli aspoň názor o této věci. Pro orientaci čtenáře, jež by snad měl na tomto problemu zájem, podané prozatím postačí, aby pak mohl další rozvoj stopovati. Že v budoucnosti i na tomto poli bude se pracovati více, o tom nemožno pochybovati. *Jan Oliva.*

* * *

Calderon de la Barca, První květ Karmélu. Auto. Přeložil P. V. Bělohlávek. S úvodem a poznámkami. Str. 76. Vydala revue „Archa“, Prostějov 1914 — *P. M. Štěpán Švec*, Tajemství mše svaté. Duchovní hra. S nápěvy pro mužské sbory. Str. 38. Cena 60 hal. Praha 1912. V. Kotrba. — *Ludvík Kulhánek*, Na rozcestí života. Mystická hra o čtyrech obrazech. Stran 21. Cena 30 hal. Karlín 1915. Nákladem vlastním.

Tři tyto knížky náležejí různým způsobem do oboru české literatury calderonské. Literární kult Calderona, nejryzejšího katolického básníka po Dantovi, ujal se i v našem písemnictví hojněji, než by se dalo na první pohled souditi. S Francouzi i s Němci, u nichž zejména romantikové Schlegel a Eichendorff počali z něho horlivě překládati, sneseme srovnání zcela dobře. O umělecké ceně jeho poesie zdá se svědčiti již i to, že ji k nám uváděli muži, kteří nebyli vysloveně katolického smýšlení, a že v řadách kněží literárně pracujících našlo se jich nejméně. Poslední dobou pražský křižovník V. Bělohlávek pracuje o překladech posvátných her Calderonových se znalostí a s péčí, která opravňuje k nejlepším nadějím. Jeho první knižní publikace uvádí k nám rozkošnou hru, patřící v okruh čtrnácti mistrovských autos, v nichž Calderon zpracoval látky starozákonní. Básník užil ve hře „První květ Karmélu“ historické události biblické, jak ji vypravuje první kniha Královská v 25. kapitole. David žil vyhnancem na poušti Faran se svými věrnými oděnci. Když trpěl hlad, poslal několik k boháči Nabalovi na horu Karmél s mírumilovnou žádostí o potravu. Nabal je příkře odmítl, načež David vytrhl branně proti němu. Moudrá a ctnostná choť Nabalova Abigail zabránila boji tím, že tajně vyšla Davidovi vstříc s chlebem, vínem a hojnými dary, čímž jej

usmířila, ale Nabala zničila. Lakomému boháči při té zprávě zmrtvělo srdce a umřel. „I přišli služebníci Davidovi k Abigail na Karmél a mluvili k ní, řkouce: David poslal nás k tobě, aby tebe vzal sobě za manželku. Kterážto vstavši poklonila se tváří k zemi a řekla: Aj služebnice tvá budiž za děvku, aby umývala nohy služebníkům pána svého". Calderon použil v koncepci své hry všech prvků, které mu poskytla Bible, aby zallegorisoval jednající osoby, učiniv Davida typem budoucího Spasitele, Nabala typem světa, který přicházejícího Vykupitele odmítá, a Abigail typem přečisté a milostné Panny. Drama je znamenitě komponováno a vypracováno verši průzračnými. Důmyslně sestrojená hra na barvy (viz str. 42 n.) poskytuje i vzácný příspěvek k symbolice barev. Barva bílá značí tu Calderonovi čistotu, modrá žárlivost, zelená naději, fialová lásku, zlatá lakotu, černá smutek. Drobný básnický drahokam Calderonův oslavuje vroucně kult mariánský a eucharistický.

Ševcova duchovní hra „Tajemství mše svaté" je básnickým pokusem vyložiti dějiny světa ve Mši svaté. Jako dějiny národa vyvoleného byly nastíněny starozákonní velikonoční večeří, tak i mše sv., jakožto novozákonní oběť církve katolické, znázorňuje svými obřady dějiny celého člověčenstva. Nesnadný úkol řeší spisovatel nejen výmluvnými verši, ale hojnými poznámkami pod čárou. Jeho báseň jest obratnou kompilací, která dovedla v prvním jednání spracovati látku Calderonovy slavné duchovní hry, nesoucí tentýž název „Tajemství mše svaté" a v ostatních jednáních podán výklad mše svaté dle papeže Innocence III a scholastika lutyšského Algera. Rýmované básně, jimiž jest mystický děj proložen, převzal spisovatel z časopisu „Poklad věřících". Také hudební vložky vybrány jsou ze starší i nové hudby cizí a české (Palestrina, Verdi, Knittl, Musil, Friml). Cosi podobného podal Richad Kralik ve své německé parafrasi Calderonovy hry „Klasy Ruthiny" (Münster 1905), kterou ovšem doprovodil hudbou jím samým komponovanou. Práce Kralikova činí nároky umělecké paraťrase, dílko Ševcovo nikoliv. Jeho kompilace vznikla z potřeby oslaviti jubileum biskupa Hůlky v Českých Budějovicích a jest nám milá svou připomínkou slavného eucharistického díla Calderonova, které by věru mělo býti pietně přeloženo.

Kulhánkova mystická hra Na rozcestí života je práce původní, jdoucí těsně v šlépějích Calderonových nejen duchem a allegorisací jednajících osob, ale i celou vnější úpravou. Škoda, že i veršovou technikou nenásledoval pan spisovatel svého vzoru. Jeho verše jsou promíchané trocheje, jamby a daktyly, primitivně rýmované, které se budou nesnadno deklamovati i pro hojné případy roztříštěnosti, z nichž na okus podáváme aspoň dvojverší:

Svět, peklo ztrácí všechnu moc svou, tato
když Paní svou se mocí zjevuje... (str. 19).

Mladinká poutnice odchází z domova, aby se dala na cestu životem. Přichází na rozcestí u lesa. Po levé straně přichází k ní Svět v průvodu

Lehkomyslnosti a Ješitnosti. Jsou to živly démonické a snaží se dívku strhnouti na cestu zla. Se strany pravé přijdou pak Anděl strážný, Víra, Vážnost života a Radost svatá, aby ji před nástrabami světa varovali. Poutnice váhá dlouho bezradně. Teprve když ji sama zjevivší se Panna Maria povzbudí, zapudí od sebe ďábelská mámení. Tímto zázračným zasažením trpí hra značně na účinu. Neboť kdyby se byla poutnice po dlouhém duševním boji sama rozhodla pro život cudný a zbožný, mohlo býti následovavší na to zjevení Madony motivováno jako odměna za toto křesťansky krásné odříkání. *Vilém Bitnar.*

Rozhled

Náboženský.

O papežce Johaně. Rouenský prof. E. Vacandard podává přehled otázky na základě nejdůkladnějších monografií franc. angl. něm a zvláště spisu Felixe Verneta: La papesse Jeanne, 1914, uveř. v X. sv. výborného Dictionnaire apologétique de la foi catholique. Ježto i u nás podlou tu historku stále ohlodávají listy socialistické, ba i ve výkladech knihkupeckých znova se objevuje lákavá knížka s ještě lákavějším titulním obrázkem, nebude zbytečno uvésti hlavní data tuhého života této legendy. Nezmizelať — praví Vernet — nikdy úplně s jeviště; bylo, jest a bude jí asi ještě dlouho využíváno v polemice protiklerikální.

I. Dvojí forma původní legendy. Chronica universalis Mettensis připisovaná Jeanu de Mailly kol r. 1250 vypráví, že sv. Stolec byl kdysi v držení moudré ženy, která chytře utajila své pohlaví a užívajíc mužských šatů stala se notářem kurie, kardinálem a papežem. Když brala se jednou koňmo ulicemi římskými, slehla, a byla po té právem římským odsouzena k trestu smrti. Uvázána za nohy k ocasu koně, vláčena půl míle, při čemž lid ji kamenoval. Pohřbena byla na místě, kde skonala, a dán jí nápis: Petre, pater patrum, papissae prodito partum. Za jejího pontifikátu ustanoven jest půst suchých dnů, nazvaný „postem papežky“. Kronika klade událost po smrti Viktora III r. 1087. Z kroniky uvedené čerpá dominikán Štěpán z Bourbonu († 1261) a Chronica minor františkána z Erfurtu. První udává v knize „De diversis materiis praedicabilibus“ rok 1100, druhý rok 915.

Druhá verse nalézá se v kronice Martina Opavského, přizvaného Polonus († 1279): Chronica de romanis pontificibus & imperatoribus. Verse ta jest již důkladnější: Papežka byla prý známa pode jménem Johannes Anglicus a byla rodem z Mohuče. V mládí byla v mužském přestrojení odvedena do Athen, kde ve vědách neobyčejně prospívala. Později učila trivium v Římě a měla četné, učené posluchačstvo. Slynouc moudrostí zvolena jest jednomyslně papežem pode jménem Jana VIII. Papežovala 2 léta, 7 měsíců a 4 dni; jednou při slavném průvodě do chrámu lateránského slehla mezi Koloseem a kostelem sv. Klimenta a na místě skonala. Ježto papežové tudy nikdy o procesích nechodívají, zavládlo mínění, že děje se tak z hrůzy před oním místem, kde papežství doznalo takové potupy. Následovala prý po papeži Lvu IV, jenž umřel r. 855, a po ní byla sedisvakance jednoho měsíce.

Tento text přešel do rukopisů „Liber pontificalis“ a do knih Richarda de Poitiers a Gervase de Tilbury s varianty co do délky pontifikátu (2 léta, 1 měs., 4 dny), kdežto spisovatel Marianus Scotus

má 2 léta, 5 měs., 4 dny, Otho z Freisingen přetvořuje skutečného papeže Jana VII r. 705 v papežku Johanu. Zkráceně podávají tuto druhou versi ještě Sigebert de Gembloux (Gemblacensis), Godefroi de Viterbe a Bartol. de Lucca.

II. Kdy povstala legenda. Před polovicí století XIII není stopy po papežce Johaně v rukopisech. Ani starší rukopisy Lib. pontif., Mariana Scota a Sigeberta bajky té nemají; dle „Monumenta Germaniae historica" byla do nich teprv později vložena („par manière d'interpolation"). Vernet dokázal, že ani jeden text před r. 1250 není authentický. Tak Lib. pont. Vaticanus z XII. stol. nemá nic v textu o papežce, o níž se zmiňuje teprv poznámka ze XIV stol. na okraji. Ba snad ani Polonus legendy neznal. Dle L. Weilanda pořídil trojí vydání své kroniky, a ve dvou prvních jí neuvádí, tak že asi v letech 1279—1312 byla do knihy jeho vložena. Dle toho lze položiti vznik bajky na dobu od 1250—1279.

III. Znetvoření původní bajky. Ve století čtrnáctém věřili již lidé bajce a dle svého si ji přikrašlovali, takže letem rostla. Františkánský vydavatel sbírky „Flores temporum" kol 1290 nazývá papežku Janem Anglickým (třeba z Mohuče!). Slehla prý mezi Vatikánem a Koloseem za exorcismu. Zaklínajíc ďábla ptala se, kdy opustí nemocného. Odpověděl dvěma verši: Papa pater patrum papissae pandito partum — Et tibi tunc edam, de corpore quando recedam t. j. Rci mi nejprve, kdy papežka porodí, a potom ti řeknu, kdy tělo (posedlého) opustím.

Boccaccio († 1375) popouští v knize své „De claris mulieribus" uzdu fantasii, snad na základě lidových pověstí, které za sto let jistě úžasně zmohutněly. Nazývá papežku Gilbertem. Je to Němkyně, jež studovala v Anglii a pomocí zlého ducha zaujala první místo v Církvi. Žila prostopášně, slehla při mši a za trest byla uvězněna.

Jiní úplně opustili původní versi. Rukopis berlínský vykládá, že se dala v klášteře na pokání a žila dlouho, až dočkala se chvíle, kdy syn její stal se biskupem v Ostii. Prosila před smrtí, aby byla pohřbena v „ulici papežky — vicus papissae", kde dala mu život, ale syn prosbu odmítl, pohřbil matku v Ostii, kde děly se na hrobě jejím zázraky.

Döllinger (Die Papstfabeln) uvádí jiný rukopis ze XIV věku, dle něhož mladá dívka z Thessalie, jménem Glancia, stala se papežem pod jménem Jutta, z čehož teprv povstalo — Johanna. Hus (de Ecclesia VII, 13) nazývá ji „papežicí Anežkou" dle knihy Polychronicon Angličana Higdena a mluví o ní i před sněmem Kostnickým na potupu papežství.

Zvláštního neomaleného zhrubění dostalo se legendě křeslem přizvaným „sedes stercoraria", aby prý se skandálům v budoucnosti zamezilo a pohlaví zvoleného zjistilo... Vernet podává ve své studii celou řadu autorů, kteří se o té věci zmiňují, a přičiňuje prostý výklad, který ovšem nesoudnému a k podivinským bajkám nakloněnému lidu za středověku nestačil: Po volbě veden byl papež v průvodu do

chrámu sv. Jana v Lateraně, kde bylo nastolení. Papež usedl na mramorové křeslo v předsíní chrámu, dva nejstarší kardinálové pozvedli jej za zpěvu žalmu 112: Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem. Toto křeslo nebylo duté a symbolismus ceremonie odnáší se pouze k uvedenému verši žalmu, nepřihlédáme li k výkladu Platinovu (Le vite dei pontefici t. I.): Kdo takové hodnosti dostoupil, měl vzpomenouti, že zůstal člověkem podrobeným všem potřebám lidským (specialmente alla necesità dell'evacuare . . : onde „sedia stercoraria“ !). Teprv potom uveden papež do svatyně, kde usedl na křeslo porfyrové, při čemž přijal klíče arcibasiliky a pak posedl na podobné vyšší, při čemž klíče odevzdal. Tato dvě křesla byla dutá uprostřed. byla to „porphyretica“, staré památky z lázní římských, jichž se užívalo „non propter formam, sed propter valorem“, jako byly i jiné cenné předměty pohanské upravovány pro bohoslužby křesťanské. Legenda spletla všecky ty věci a dala obřadu hrubý výklad svrchu uvedený. Ať z odporu k pitomosti této pověsti, či z jiné příčiny, jisto jest, že po Lvu X ceremonie ta úplně zanikla.

IV. Rozšíření legendy. Pozoruhodno (píše Vernet), že o šíření legendy přičinili se mužové nejvážnější, i takoví, kterým šlo o čest Církve: Hus i Vilém Occam (1270—1347), anglický františkán, ozdoba theologie scholastické, „doctor invincilibus“, dále i francouzský „doctor christianissimus“ Jan Gerson, duše sněmu Kostnického (1362—1428). Tento použil jí i v kázání „de pace“ v Tarasconu před Benediktem XIII r. 1403. I sv. Stolci nejoddanější řády františkánův a dominikánů ji šířily a to i v okolí papežův, i mužové svaté pověsti. Martinus Polonus sám byl penitenciářem pěti papežův. Augustinian Amaury d'Augier, kaplan Urbana V., věnuje papeži r. 1362 svou knihu „Actus rom. pontificum“ a uvádí papežku i v chronologii: „ponitur papa centesimus decimus“. Bibliotekář vatikánský Platina klade ji v knize „De vitis ac gestis summor. pontif.“ r. 1540 po Lvu IV. jako 106. papeže Jana VIII a věnuje svou knihu Sixtu IV. V kathedrále Sienské byly kol r. 1400 umístěny obrazy papežův a mezi nimi též papežka. Pius II, Pius III a Marcel II, bývalí arcibiskupové Sienští, nic proti tomu nenamítali. Florimond de Rémond (L'antipapesse 1607) prosí papeže, aby skandal odstranil. Ale teprv na prosbu kard. Baronia dosáhl Kliment VIII od velkovév. Toskanského, že portrét papežky byl přepraven na obraz Zachariáše, jenž zemřel 752. Také zastance moci papežské Torquemada připouští v díle „Summa de Ecclesia“ 1561 existenci papežky. Rovněž kard. z Utrechtu, pozdější papež Hadrian VI. Sv. Antonín, arcibiskup Florencký, vyslovuje pochybnost, ale úplně popříti si netroufá. Zkrátka ve stol. XV a XVI přešla bajka do všech kronik vydaných v Italii i za patronance samých papežů. Ba Olivetanus (Marius Equicola) dokládá v knize „De mulieribus“ 1501, že Bůh sám dopustil, aby žena zastávala místo tak vznešené na důkaz, že ženy jsou s muži úplně rovné ceny. Ani dne 8. června 1415, když Hus před shromážděnými otci sněmu Kostnického prohlásil, že Církev se v osobě papežce Anežky mýlila, nikdo neprotestoval.

Takového sousta zmocnila se také ikongrafie a v obrazových dílech té doby nalézáme sceny z průvodu, portréty papežky; tak v Boccacciově „Insigne opus de claris mulieribus", ve zmíněném Rémondovi. Protestant J. Lenfant vyzdobil r. 1736 v Haagu dílo své „Histoire de la papesse Jeanne" několika obrazy, které se týkají legendy, a pozoruhodný je zvlášť obraz, jenž jest asi vzorem české titul. kresby: papežka sedí na trůně s tiarou, která té doby, kdy „dějepisci" vykazují místo papežce, vůbec ještě neexistovala. Obrazy vtiskla se literární tradice pamfletu tím jistěji do duší nesoudných. (O. p.)

*

Za doklad temných stránek Církve bývá uváděna i „excommunicatio bestiarum". Prof. institutu katolického v Paříži A. Villien věnuje otázce té studii „L'excommunication des animaux" 1914.

Doktor a král. advokát Chasseneuz či Chassanet (1480—1541) vypravuje prý v knize své „Consilia": „Od r. 1522—1530 rozmnožily se na území biskupství Autunského myši tou měrou, že byly citovány před církevní soud, Chassanet ustanoven jim obhájcem ex offo [třeba náležel jako vlastník panství Prelay blíž Autunu k poškozeným], načež myši in contumaciam odsouzeny a exkomunikovány." Na otázku, na jakém podkladě stíhal tribunal církevní procesem zvířata, lze nejlépe odpověděti krátkým rozborem onoho „consilia" uvedeného ve foliantu Bartol. Chassaneta „Repertorium consiliorum", vydaném r. 1531 v Lyoně. Je to sbírka právnických konsultací, která vedle knihy „Catalogus gloriae mundi" téhož autora, náleží k nejzajímavějším kulturním dokumentům své doby. Hned „consilium primum, ubi luculenter et accurate tractatur quaestio illa de excommunicatione animalium insectorum" podává fakt (bez data), na jehož základě řeší onu právní otázku.

K nejúrodnějším krajům provincie burgundské náleží Belna (franc. Beaune), ale vinice její trpěly tehdy červem nazvaným fr. hurebers, lat. convolvulus. Ustrašení obyvatelé obrátili se na biskupský úřad v Autunu (Augustodunum), aby škodlivý hmyz vykázal, nebo kdyby nedbal napomenutí a Církve neposlechl, aby vyřčeno bylo nad ním anathema. Nyní pokračuje advokát: „My Eduenští — kteří jsme takřka nejpřednější obyvatelé Burgundska — rádi posloucháme podobné snažné a uctivé prosby. Ale třeba nejprve zkoumati, zda máme k exkommunikaci právo a důvody".

Tak dí právník. Vidno, že není tu stopy po myších a dokonce nejde o myši na statcích biskupských. Chassanet věnuje arci hlavní zřetel otázce právní a to velmi důkladně. Probírá na 16 fol. listech o 4 dlouhých, hustých sloupcích 1. jméno škůdců, 2. právo k citování hmyzu, 3. otázku, zda lze je citovati per procuratorem, 4. kdo je kompetentním soudcem a kterak si u takové pře vésti, a dotýká se konečně i theol. otázky, quid anathema seu maledictio.

Výwody jeho nepostrádají satirické břitkosti, když připouští všecko, protože je prý to zvykem v kraji, třeba by se jiným vidělo, že je přímo pitomostí citovati zvěrstvo před soud. Ale zvyk je druhá přirozenost a spravedlnost přiznává obhájce i největším zlosynům, nuže slušno, aby

všelicí ti „convolvuli, galerucae & scarabaei“ také obhájce dostali. Kompetentním soudcem může býti ovšem i laik, ale v tomto případě náleží souditi tribunalu církevnímu, neboť „čí škoda, toho právo“ a celá třetina poškozených vinic patří jmění církevnímu. Proto nutno věnovati pozornost trestům církevním:

„Anathema“ je slavnostní vyloučení čili exkomunikace. „Maledictio“ pak jest přání všeho zla nějaké bytosti pro skutek nedovolený, nynější nebo i minulý. Zvířata (pokračuje Chassanet) nelze samozřejmě stihnouti anathematem v pravém slova smyslu, ježto nejsou schopna ani proviny ani tvrdošíjnosti; nad to znamená exkomunikace vyloučení ze společnosti křesťanské, týká se duše a o tom všem nelze u zvířat mluviti. Trest ten stíhá také pouze jednotlivce a předpokládá určitý zákon, a tak by bylo možno o exkomunikaci zvířat přímo říci, že „sapit haeresim“. Podepřev důkazy ty autoritou sv. Tomáše Aq. a jiných, končí: „Ergo maledictionem istorum animalium non licitam esse arbitror, imo penitus illicitam“.

Tak logicky by soudil i dnešní theolog a jurista; středověký právník pak ještě se táže: A což, chce-li Bůh takovými ranami trestati lidstvo, zamezí to exkomunikace?... Ale ihned hrnou se mu námitky: Zvířata nebyla stvořena pro sebe, nýbrž pro člověka, a proto zlořečil, Bůh i neživé zemi i hadu svůdci. A nevyřkla kniha Leviticus i trest smrti nad jistými zvířaty „propter immanitatem criminis“? Job zlořečil i době, v níž přišel na svět, a Pán proklel fíkovník neplodný. Dále přísluší člověku právo sebeobrany proti všemu, co mu škodí, a je-li mu dovoleno zvíře škodné i zničiti, lze právem voliti zlo menší t. j. exkomunikaci. Tím jest již přísnost zákona židovského proti zvířatům značně zmírněna. Nechť nikdo nenazývá exkomunikaci čímsi absurdním a tedy nedovoleným, ježto nemůže dosáhnouti vytčeného cíle, neboť není tomu tak. Lid ví ze zkušenosti, že trest ten působil. Nejednou bylo ho použito a hmyz ustal škoditi nebo pohynul. Odvolá li se lid na tyto účinky v minulosti a žádá-li opakování osvědčeného prostředku, lze mu zazlívati? A nevyhověti prosbě znamenalo by pohoršení a škodu tolika duší. Lid lpí na zděděných obyčejích a vzpomínal by na předky své jako na lidi víry silnější, kteří uznávali všemohoucnost boží a účinnost obřadů církevních...

Po té již uvádí Chasseneuz formuláře exkomunikační, které sám viděl v Autunu: Adiuro vos limaces & vermes et omnia animalia immunda, alimenta hominum dissipantia et corradentia, hoc in territorio & parochiatu existentia... ut discedatis et ad loca, in quibus nullis nocere possitis, accedatis, in nomine P... Po této adjuraci pronesl officialis obšírnou formuli rozhodující: admonentes ac anathematizantes, ut a vexatione ipsa et populi cessent penitus et desistant intra trium horarum spatium... Konečně následuje vlastní anathema: ipsos vermes praedicta authoritate et virtute, ex Dei & Ecclesiae parte maledicimus et anathematizamus et in eos anathematizationis sententiam et maledictionis ferimus.

Některé formule jsou ještě důraznější a drží se přesně rčení soudního. Tak lyonská užívá nejdříve trojího obvyklého napomenutí: conju-

rantes et monentes primo, secundo et tertio. Obřad pozůstával kromě toho z kropení svěcenou vodou a po tři dny byl nařízen průvod cum cereis et candelis ardentibus.

Souďě dle tohoto obyčeje nebylo tu nic jiného, než opětování pobožnosti o křížových dnech s modlitbami dle okolností pozměněnými. Věděli zajisté i sami žadatelé těchto pobožností, že exkomunikace v pravém slova smyslu může se týkati pouze křesťanů, ale v lidové mluvě znamenala slova exkomunikace, maledikce a anathema totéž. Theologové nazývají to přesnějším výrazem „adjuratio". Tak vykládá věc Suarez v 16. století svým vrstevníkům. V traktátu „De censuris" táže se (disput. IV.): Quo sensu anathematizantur res insensibiles ac daemones? a namítá k našemu předmětu: Kterak vysvětliti, mluví-li se někdy o exkomunikaci němé tváře, jako příkladně kobylek a pod., které ničí plodiny země?

Námitka ta snadno se vyvrátí, pomníme-li, že slova anathema, excommunicatio užívá se zhusta místo slova exsecratio, detestatio, čímž chceme odvrátiti, odmítnouti od sebe něco škodlivého nebo zavržení hodného. A v tom smyslu mluvíme nejen o osobách, nýbrž i o jiných bytostech, i neživých... Zaklínají-li se tedy exorcismem zvířata a pod., jsou slova, jichžto se při tom užívá, jakés výrazy silnější, důtklivější, jimiž lid křesťanský na Bohu žádá, aby odvrátil nebo zahubil, co jeví se metlou jeho trestající spravedlivosti. Kdyby užíval někdo podobných slov s úmyslem, aby vyřkl censuru, dopouštěl by se pověry.

Z toho patrno, kam nutno zařaditi všecky podobné obřady z dob minulých, nad nimiž dnes žasneme nebo se i horšíme, jako by se byli horšili nad jejich opomenutím vrstevníci juristy Chassaneta. Přiznáváme, že se nám dnes málo zamlouvá způsob, jakým tehdy vyjadřovali snažné prosby své, že povolovali příliš okázalému formalismu, jehož účelem bylo zdůrazniti co nejslavněji svrchovanou boží všemohoucnost a podivuhodnou působivost obřadů a svátostin Církve. Než i tehdejší služebníci její byli dětmi své doby a není nesnadno dokázati ve všech oborech, kde vládne rozum lidský, i v tak zvaných exaktních vědách, výstřelky tu a tam směšné, jimž předkové naši hověli.

*

Španělsko má svou Wahrmundovu aféru. Katoličtí studenti měli při ní více sebevědomí, ale brachium saeculare zachovalo se posud podobně jako jinde; nešloť přímo o jeho zájmy.

„El Siglo futuro", největší katolický deník madridský, píše dne 15. února 1915: Profesor zoologie na universitě v Barceloně popíral za přednášky rouhavým způsobem dogma Vtělení a mluvil urážlivě o Matce Boží, patronce katolického Španělska. Studentstvo protestovalo ihned při této „vědecké přednášce" proti hrozné blasfemii i proti vědomému přestoupení platných zákonů. Tyto státní zákony mluví o oboustranných závazcích i právech.

Rodiče plní svou povinnost vůči státu a mají zaručené právo, aby děti jejich byly vyučovány katolicky na všech školách, i na universitách. § 167 vyuč. zákona žádá po profesorech náboženskou

bezúhonnost, § 170 zbavuje místa učitele šířícího učení záhubné a protináboženské, t. j. dle § 296 takové, které se příčí dobré, náboženské výchově mládeže.

Nadhodila se otázka, bude-li „el zoólogo heterodoxo“ odstraněn, zvláště když čl. 9. řádu universitního dává rektoru i děkanu fakulty právo i ukládá povinnost, aby takového profesora suspendovali. V té věci neřídili se ve Španělsku ani zásadou „promoveatur, ut amoveatur“, nýbrž nechali profesora prostě na místě, a to dle dřívějších příkladů z r. 1884 na vědeckém ústavě v Badajozu, r. 1886 na universitě v Madridě, r. 1893 na fakultě trestního práva v Salamance atd. Ježto i ve Španělích mudrcové racionalismu a positivismu vyznamenávají se nedůvtipností a nenechají místa, kde se „znásilňuje vědecké jejich přesvědčení“, chápe se katolické obyvatelstvo sebeobrany a obhajujíc čest P. M. smírčími pobožnostmi, zasílá četné protesty na předsedu ministerstva a na ministerstvo vyučování „contra el catedrático blasfemo“. Výsledek asi nebude valný, neboť nejde-li o přímou revoluci (Ferrer!), těšívají se vědcové nesmírné immunitě. O pomoc volá se pak, až už je pozdě.

*

O náboženském životě moslímů v Alžíru a Tunisu referuje Maurice Landrieux v brož. L'Islam. Netají se tím, že shledal jej po stránce nejsmutnější... Co rozporů, pověrečných názorů a pokryteckých svodů, co formalismu bez jádra chová toto náboženství, jež svojí vírou v jednoho Boha, zkazkami biblickými a několika vznešenými průpovědmi mravoučnými jest pravým mámidlem duchů povrchních! Měsíc postu Ramadan jest jím pouze ve dne, neboť pověstny jsou „noci Ramadanu“. Ženy jsou otrokyněmi v nejhorším smyslu, jimž zapověděno vůbec mluviti, nejsou-li tázány. Jed, dýka, bambitka, toť všední prostředky na uhájení devatého přikázání. Okázalé nošení klíče v zápěstí, znamená: Vyšel jsem z domu, ale žena má je v bezpečí. Lež, vražda a loupež, ale i podlízavost, políbení ruky nepříteli, může-li ovšem býti kousnutím zohavena, to vše je dovoleno na utvrzení nejhlavnějšího příkazu Koranu: Zab modláře, kdekoliv jej najdeš! Zášti proti Francouzům spíše přibývá. Paříž je od Alžíru pouze 36 hodin cesty, ale mezi obojím obyvatelstvem je propast nedohledná. Alžírští cítí se Francouzi pouze na oko, ale dovedou svoji zášť výborně utajiti pod maskou poddanosti. Čím více šíří se vzdělání knihami a časopisy, tím více pociťuje inteligence musulmanská inferioritu svého náboženství. Diskuse o ceně Koranu, o osobě Mohamedově jsou časty. Příhodná chvíle, vzíti slepce za ruku a vésti jej k pravdě... na neštěstí politika staví se proti apoštolátu a moslímský vzdělanec odloživší islam bloudí pustinou volnomyšlenkářství. Ve městech zavládlo jednoženství, harem se uchýlil na venkov, není to již polygamie, nýbrž spíše kryptogamie. Bylo by třeba zvýšiti počet škol, katol. chrámů, nemocnic, lékáren, aby se z obyvatel nejbližších kolonií francouzských stali skuteční Francouzi Afriky.

*

Rovně poučný jako zajímavý je svéživotopis Japonce Kanso Učimury: „Krise duše japonské“, která vyšla i anglicky, francouzsky a německy. Učimura narodil se 28. března 1861 a náleží třídě válečné (samurai). Otec jeho byl ctitelem Confucia, ale bohů si nevážil, tak že i falešné peníze dával na posměch do chrámových pokladnic. Matka byla zbožná a pracovitá. Vůbec dbáno při výchovu jeho i ostatních bratří střídmosti, pracovitosti, poslušnosti a věrnosti přátelské. Cudnost však téměř znevažována v Japonsku, doznává Učimura. Náboženství, které bylo plno pověry a stále nahánělo strachu před osmi miliony bohů, o nichž se učil, protivilo se mu vždy víc, tak že již jako student stal se členem protest. kroužku „Učedníků Ježíšových“, který vedl profesor zemědělství z Ameriky. Při tom však ještě modlil se k bohům, aby zachránili staré náboženství otců. Teprv 1878 se obrátil a byl pokřtěn kazatelem methodistickým. Cítil vnitřní uspokojení nad jistotou jediného Boha. Bible, svěcení neděle, zkoušky náboženské byly zevnějším znakem pojícím několik stejně smýšlejících. Ukončiv studia obrátil k víře i otce čtením výkladu ev. sv. Marka od něm. misionáře v Číně Dra. Fabera. Časem celá rodina se pokřesťanila. Jako profesor v sev. krajích ostrovní říše stal se hlavou jakési církvičky, v níž údové shromažďovali se k modlitbám, zpěvům, duchovním řečem, společnému jídlu i hrám. R. 1883 účastnil se kongresu křesťanů v Tokiu a ponořil se pak cele do učení křesťanského po stránce citové. Tři dni očekával v slzách a vzdychání hlas Ducha sv.: Odpouštějí se tobě... Křesťanství jevilo se mu jako příjemné ukolébání ve stav, v němž lze pod štítem náboženství konati vše a užívati všeho, co se dobrým zdá. R. 1884 rozhodl se studovati dále v zemích křesťanských a prodlel 3½ roku ve Spojených Státech. Aby se cvičil v sebezáporu, vstoupil do nemocnice, kde „svědomitý ředitel životem svým lépe mu vpravil lásku k bližnímu než studium theologických knih“; poznal, že pohanství nikdy nedostihne a nedostihlo ctností zbožných a cudných ošetřovatelek křesťanských. Nicméně pochybností neubývalo. Kterak srovnati tolik sekt navzájem si odporujících? Proč křesťanská Amerika klaní se tolik mamonu? Pobyt na universitě a v theol. semináři pohnul jej, že se přiklonil k „liberálům“ západním. „My lidé z východu nejsme uschopněni k vědeckému hloubání, jsme spíše založeni básnicky a k pravdě na křídlech syllogismů nedospějeme. O Židech se tvrdí, že k poznání pravého Boha přišli řadou zjevení, a tak tomu asi jest u všech Asiatů. Krystalová theorie byla mi kázaním, měření hran a rozměrů topasu skýtalo mi náboženské vzrušení.“ Hledač pravdy uklidňoval se vědomím, že Bůh hledá člověka s jakous úzkostlivou náklonností a že nás může zbaviti sobectví sledováním příkazů Kristových: „zemi nechybí ničeho, aby stala se rájem, než náboženství Ježíše Krista.“ Kdysi vytlačil hrozny do čížky a položil skyvu chleba na čisté plátno. „Potom jsem se posadil, vzdal díky Bohu, modlil se a přijímal tělo a krev Páně. Cítil jsem opravdové posvěcení a předsevzal jsem si činiti tak častěji na památku jeho.“ — „Modlitba křesťanská tvoří vztah duše k Duchu věčnému, ale tak,

že kdo se modlí, žádá si toho, co jest již vůlí Boží, a taková modlitba bude, musí býti vždycky vyslyšena.“

Tak dospěl Učimura k nábož. individualismu, jenž nepotřebuje prostředníků kněží. Každý má svou krisi duševní a rozřeší ji vlastní silou; protest. theologové, hlásající víru dle Humea, Spencera atd., nemohou míti u pohanů úspěchu; každý obdrží vlastní světlo duše v poměru ke svým obětem. Ježíš není než prorok, jehož život nás spasí. Paganismus má také pravdy, ale spásy nepřináší; Bůh mluvil Confuciem právě tak jako Jeremiášem, ale teprv křesťanství sklonilo vůli naši až k obětem. Žíti křesťansky jest jediný způsob vniknutí do jeho tajemství. —

To jsou názory vědce japonského na křesťanství. Učimura representuje v Japonsku křesťanství „liberální“ a vydává četné publikace vědecké. Svéživotopis jeho pečlivě sestavený jest odleskem duše trýzněné, která o katolicismu téměř ani neví. Čím by se asi byl stal svému národu, kdyby byl vešel v tak blízké styky s misionáři katolickými?

*

Z mysterií města. Ti hodní lidé, nad jiné hodnější, co v zákoutích městských hlásají nebo hledají novou, lepší víru, zovou se dítky boží, svobodní kazatelé, bethanisté, přečištění, čistá církev, do které nesmí žádná plevel — útulky jejich, opatřené jen lavicemi, stolem uprostřed (místo kazatelny) a pokladničkou u dveří, zovou se bethaniemi. Přicházejí tam, napřed obyčejně ze známosti uvedeny jsouce, hlavně ženské, mlékařky, které na ranní bohoslužby katolické (s kázaním) málo přijdou, šičky, služky, ale též úředníci a studenti. Zdálo by se, že dvojí živel tento i zde podle pohlaví dělí se na činný a trpný, ale není tomu tak venkoncem; člověk by ani nevěřil, že si kolikrát úředník, tedy člověk vzdělaný a jaksi samostatný, od muže božího nechá vnutiti opotřebovanou dceru boží za ženu, na doživotní neštěstí obou.

Chabne-li návštěva, obcházejí se byty, kde se doufá nějaké nové „dítko boží“ najíti. I na to jsou — kromě „mužův a žen božích“ také docela obyčejní agenti, kteří dovedou vysliditi osoby hysterické; přednost se dává arci takovým, jež mají nějaké drobné peníze. Na začátek nechává se v bytě nějaká z přečištěných knížek. Příchozí do bethanie vítáni jsou velmi přátelsky: potřásáním rukou, jež se jim chytají v zápěstí, líbáním, přátelskými pohledy tváří v tvář, fascinujícími a zkoumavými pohledy v oči a pod. — jmenovitě pak výzvami, aby se stali dítkami božími, aby přijali „Pána Ježíše“ (tak stereotypně jmenují Krista), a aby vyznali, co jim duch boží napovídá. Bojuje totiž o člověka duch boží a duch světa. Člověk boží ducha zlého pozná, člověk světský ho nepozná, neboť představuje se mu jako beránek boží.

Katoličtí kněží studují tak dlouho a nemají ducha božího, a my ho dosáhneme hned, jak uvěříme v Pána Ježíše, říkají. A kdo uvěří, na toho přijdou boje, zjeví se mu světlo a tma, a to je křest, kterým byl křtěn Pán Ježíš. To také jest jejich křest. Ale když jim kdosi, na kterém jim záleželo, vystoupil, že nekřtí, začali k vůli němu také

křtíti. P. Marii nectí, jest jim jen děvkou; jednu dobroditelku jejich tato nevážnost tak dojala, že se jim zbláznila. Jak mrtvola člověka se pochovává, na tom nezáleží, soudí správně. Na konec přijde říše lásky a pokoje, a oni budou první u trůnu beránkova, budou oslaveni a soudci ostatních.

V neděli dopoledne i odpoledne, ale i ve všední dny, jelikož neděle jest pro dítky boží málo, scházejí se k modlitbám, čtení Bible, zpěvu a kázání; po tomto hlavním kázání vyzýván kdokoli ze shromážděných, by mluvil, cítí-li v sobě ducha božího. Pro pozvaného kazatele se sbírává, aby jim byl zachován, an jim ho poslal „P. Ježíš"; z pravidla však podruhé nepřijde, leč až někdy později. Každý, kdo je znovazrozen z krve P. J. a věří v něj, přistupuje ke „stolu Páně", je dítkem božím a životem svým vydává svědectví o P. J. Tyto věrné zavazují ke stálým příspěvkům (v jedné bethanii 4 K měs.) Katolickým kněžím vyčítají, že naudělají nic zadarmo, kdežto oni sbírají pouze dobrovolné příspěvky. Kterási z nich, služka, po schůzi vždy leštila bethanskou podlahu, ovšem zadarmo a, jak říkala, pro Pána Ježíše. Sbírkami od ní vše, co měla, dostali, vytrhli ji ze služby a vzali do své služby, opět jen pro Pána Ježíše. Jelikož mimo stravu také na oděv potřebovala a nedostávala, byla nucena odejíti jinam do služby; nenabyvši přese vše zkušenosti rozumu, přišla do schůze opět, ale při podávání „večeře Páně" již pominuta, neboť nebyla prý zasloužena a na milosti. Služebné, které jim docela propadly, obyčejně stávaly se ke stálé službě neschopnými, neboť co chvíle jim napadlo nechati práce a běžeti za majitelem bethanie neb doma se dáti místo práce do modlení. Posedne-li jejich duch manžela neb manželku, otce neb matku opravdově, pak běda ubohé rodině: nedbá se domácích povinností, manželé od sebe odcházejí, i z nuzných prostředkův odnášejí se peníze do bethanie, jejíž majitel pak ovšem, navštěvuje své věrné, může prorokovati: „máte to zde pěkné, jen škoda, že Vám to dlouho tak nepotrvá"; rozvrat rodinného života a pořádku nenechá na sebe dlouho čekati.

Mimoděk napadne tu čtenáři, že ti lidé jsou chorobni. Skutečně hynou někteří z nich v blázincích, ale ne všichni. Třebas choroba ta nepocházela vždy z tohoto náboženského hypnotismu, že v něm má dobrou potravu, jest jisto. Jedna taková oběť vypravovala na smrtelné posteli, jaké měla boje a přízraky, když k ní přišel beránek (zlý duch) a ona se mu z hříchů vyznala — hluk, praskot, křik slyšela a hrůzou div neomdlívala. Vstupujíc pak do kostela, nemohla omočit prstů ve svěcené vodě, pokřižovat se, knížky jí z rukou vypadly, viděla dvě kočky běžeti jí přes prsty a pod. Až kněz u oltáře se modlil „Svatý Michaeli . . .", vše to minulo a cítila se jako v nebi. Vdala se a po čase přišel k ní onen muž boží z bethanie i pozval ji: Až pocítíte touhu, přijďte. A pak to začalo znova: rodiny nedbáno, o děti prý se stará Pán Ježíš, třeba všecko opustiti a k P. J. se přituliti, jiné k němu přiváděti; peníze na sbírky v bethanii i vydlužovány. „Když jsem přišla do bojů a rozporů, šla jsem k nim, co mám dělat, a tu se plazili po zemi a poukazovali mne na Husa". Rádi dávají při bojích

těch čísti Apokalypsi, která ze všech knih biblických těší se u nich z největší obliby. Ani po léčení v ústavě choromyslných neměla nemocná žena ta od vyděračů pokoje. Když manžel bránil jí k nim docházeti, vyhrožováno, že ho trest nemine, aby si nenechávala nic namlouvat, ona že je dítkem božím. Teprv na smrtelné posteli se vzpamatovala a byvši svátostmi opatřena, z přestálých muk si oddechla.

Jiné odrudy těchto prazvláštních „dítek božích" používají zase jiných prostředků, někdy strojí se i za smrt, aby lidi postrašili, atd. Majíce styky a spolky na všechny strany, nezdají se báti prozrazení, ačkoli přece známy jsou případy, že „zasvěcenému", kterému někdy řádění to přece bylo přílišné, hleděli zalepiti oči nějakým dárkem.

Ze spisů, které jim poskytují duchovních požitků, buďtež uvedeny: Domovní kazatel. Nábožné úvahy na všecky dny celého roku. Společnou prací vydali F. Kozák a J. Pelíšek. Nákl. čas. „Hus" v Čáslavi. Str. 782. Věnováno superint. Císařovi. — Kníže z domu Davidova. Líčení událostí ze života Ježíše Nazaretského. Sepsal J. H. Ingraham. Přeložil J. Štifter. Str. 242. — Slavný příchod Kristův. Vysvětlení 24. kapit. sv. Matouše. Vyd. mezinárodní traktátní společností v Hamburku. Str. 82. — Svatá válka, kterou vede Šaddaj proti ďáblovi o město-duši člověka. Napsal J. Bunyan. Přel. J. Motl. Str. 142.

Antal Stašek psal o „blouznivcích našich hor". Správně bylo by psáti o blouznivcích a podvodnících.

Američtí spiritisté mají od spisovatele Franka Stocktona a mírověstce W. T. Steada, zahynulého s Titanic, válečné zprávy ze záhrobí. Duše padlých vojáků řítí se tam z bitev přímo zuřiví a bojovali by mezi sebou dále, kdyby záhy nezpozorovali, že jsou — duchy a že jejich zbraně (!) již neúčinkují. Přes to však je tam nesmírný shon a zmatek. Stead ostatně si stěžuje, že spojení se zemí jest nyní nesnadné, jelikož ether jest válkou velmi rozechvěn.

Aby se neřeklo, proč jen tato válka dělá v záhrobí takové spousty, připomínají z minulých, jak na př. Dr. Cecil Tuck tam byl přidělen lékařskému oddílu a jak bylo mu mnohdy si pospíšiti s operací, když měl před sebou duši na kousky rozsekanou.

A tohle se píše, tiskne, čte i věří!

*

Vědecký a umělecký.

Nový, pozoruhodný pokus odůvodniti jsoucnost duše jakožto samostatné podstaty nalezáme ve spise münsterského prof. Jos. Geysera, Die Seele, ihr Verhältnis zum Bewußtsein und zum Leibe (Lpzig 1914 str. VI a 117, c. 2·50 m) Uznávaje potřebu kritiky naivního realismu, vychází od vědomí zkušenosti duševné, od něhož ovšem rozlišuje obsah zkušenosti té. Jednota uvědoměného obsahu není v něm, nýbrž uskutečňuje se teprv uvědoměním samým, tedy něčím jiným. Toto značí jakýsi uskutečněný vztah mezi podmětem a předmětem. Námitky Natorpovy, že vědomí samého nelze zkusiti, prožíti, sic že by se stalo z podmětu předmětem, tak že by týž úkon byl věděním (o něčem) a věděným zároveň, neuznává G. leč potud, pokud úkon uvědomovací ovšem stává se také předmětem vědomí neboli zpozorování (duševného), a je tedy čímsi věděným, avšak docela rozdílným od obsahu předmětu, jehož uvědomění si uvědomujeme. (Geyser považuje zkusnou duševědu za nauku o vědomém dějstvu duševním, vědomém ovšem v různých stupních — naproti novoscholastice, na př. Mercierově, která ve šlépějích peripatetismu do duševědy své zabírá také život živočišný a rostlinný.)

Otázku, poznáváme-li jsoucnost uvědomovacího podmětu přímou vniternou zkušeností anebo nepřímým úsudkem, řeší G takto: V tom, že uvědomování předmětů zakoušíme, obsažena přímo zkušenost vztahu a tedy také dvou vztažitých členů, tak jako na př. uvědomujíce si, že něco jest menší, uvědomujem si zároveň, co jest menší: vědomí vztahu předpokládá jsoucnost vztažitých členů, zde podmětu a předmětu: jako jest jistý jejich vztah, tak jsou jisti oni.

Ale duše jest nosičem nejen tohoto vztahu, totiž vnímání a uvědomování, nýbrž i dalších úkonů, myšlení a chtění. Psychologie associační a ta, která praví, že duše jest pouze souborem činností (theorie aktuality) klade pochody duševní ve vzájemnost představ a pojmův. Avšak tu by vznik duševního vněmového obsahu byl nevysvětlitelný, není li podkladu (podmětu), ve kterém vzniká; vždyť obsahy jednotlivých členů associace zůstávají vedle sebe, nezměněny, kdežto vnímání, poznávaní, vědění atd. znamená něco nového, znamená změnu, která se může díti jen v nějakém stálém podmětě. Části soudu na př. mohou býti ve vědomí, aniž se soud utvoří: poznávání záleží v tom, že něco pojmy srovnává neb aspoň ve vzájemný vztah uvádí. Samo uvědomění tím býti nemůže, neboť to uvědomuje si jen jednotlivé vněmy.

Tato trpnost, ale spolu také činnost duše vede dále k odůvodnění svobodné vůle, k relativnímu indeterminismu. Z myšlení samého čin vzejíti nemůže: slabá vůle není vždy se slabým věděním spojena. Poznatky stávají se v činů schopné duši pohnutkami, pobídkami, ne však nucením: duše rozhoduje se na základě poznatků samočinně, jakožto bytost činu schopná. Kdo tu postrádá odůvodnění dle

zákona síly, dopouští se petitio principii, přenášeje zákon mechanický tam, kam nepatří. Mechanismus totiž nemůže dějstva vědomí sám vysvětliti, neboť právě bez duše, pouze z mozku a chemických změn by to bylo dějstvo bez dostatečné příčiny.

Geyserův výměr duše zní: „Duše jest v člověku žijící jednotlivá bytost, která v sobě chová stavy představování a cítění, jakož i úkony myšlení a chtění a jest si toho duševního dějstva vědoma. Ve své číselné jednotě a totožnosti nalezá se k obsahům vědomí. v trojím věcném vztahu: jakožto podklad jejich jsoucnosti, jakožto vnímající podmět a jakožto činná, immanentní příčina.“

*

Česká akademie prodloužila lhůtu k zadání rukopisů se životopisem Husovým o cenu do konce r. 1915. Původní lhůta byla do konce r. 1914. Akademie neodůvodňuje tohoto svého rozhodnutí. Podle „Naší doby“ stalo se tak asi proto, že konkurs, vypsaný již nejméně před 4 roky, byl bezvýsledný, totiž asi proto, že žádné práce nepodány.

Osvětový Svaz ve zprávě o svých přednáškách pořádaných v měsíci lednu stěžuje si na malou účast při přednáškách o Husovi. Konáno za měsíc celkem 32 přednášek, jež navštívilo 8439 osob. Třináct přednášek spisovatele J. Havlasy o cestě kolem světa navštívilo 5200 osob, čtyři přednášky dra F. X. Šaldy „Vynikající zjevy dramatické poesie světové“ navštívilo 1020 osob, avšak patnáct přednášek Husovy školy navštívilo jen 2220 osob. Má prý tedy pražské obecenstvo třikrát větší zájem o Polynesii a Japonsko a téměř dvakrát větší zájem o Shakespeara a barokové drama než o život a dílo M. Jana Husi, a to v roce pětistého výročí smrti „kostnického mučedníka“. Není ovšem divu!

*

Tu a tam po časopisech objeví se i u nás již válečná báseň. Bezradně stojí čeští básníci před trapnou skutečností, která poskytuje dnes mnohem více než nejbujnější básníkova fantasie. Co se dnes děje na evropských bojištích, na hladinách i pod hladinami moří, v nesčetných lazaretech a v opuštěných rodinách, to je samo o sobě tak mohutné, tak strašlivé, tak vzrušující, že umělecká práce básníkova je takřka zbytečná. Nejryzejší metafora nemůže svésti a sloučiti prvky tak disparátní, jaké slučuje jednoduchá lokálka válečná. Tolik jest jisto, že se dnes díváme na všeliké ty kulty Astarty, Venuše, Dionysa, na velkohubé hymny o nadčlověku, a co ještě všechno bylo modou v poesii posledních let, jako na cosi náramně vzdáleného, směšně malicherného. Neboť dosavadní hodnoty životní se neúprosně přehodnocují, ta tam jest — neb aspoň by měla býti — erotika vilně vzdychající, ten tam je titánský vzdor človíčka proti Tvůrci, dnes počíná se hledati Bůh. Zdá se však opakovati starý zjev, že poesie česká s českým životem zřídka kdy souvisela, na nejvýš agitačně, ne však umělecky povzneseně. Krvavá doba vynutila si u nás do posud jedinou básnickou knížku, tak maličkou, že ztělesňuje zrovna neodhodlanost našich básníků. František Tichý vydal v Praze v prosinci lyrickou báseň.

nazvanou „1914“. Je to výmluvná retrospektiva válečných vidin nejrůznějších dob. „Zrak se upře v neurčitý bod, zavěsí se, visí, až se náhle zasní do starých, prastarých dob a dávných básní...“ (19). Básník sleduje zápas hrdinův u Troje „pro krásnou ženu, jež krásná již není“; vidí výjevy z války třicetileté, kdy „pro krále a kněze, kterých zatím už není, bil se a pod marnými ranami úpěl svět“; zří bitvu u Waterloo a bledého Napoleona, přihlíží jak „dole se bijí, zem krví plíhá pro nedokončené dílo mozku genia...“ (23). Zanesen jsa nad pláně haličské a polské, duch básníkův apostrofuje hrdiny roku 1914, kteří „pro štěstí budoucích snášejí neštěstí“,

pro prameny nového života
vaše krev se v rozpukanou zemi střebe,
pro spasení naše vzali jste na sebe kříž,
pro nás i pro budoucí dáváte v obět sebe.

Je to výkřik naděje a není ojedinělý. I jiní čekají, že válka nás obrodí, že nám dá místo bolestí vymyšlených bolesti skutečné a tím i těžce pravdivou látku k umělecké tvorbě. Svými hrůzami stihne nás válka v hlubinách duše, odstraní nervosní těkavost, život biografického filmu. A především, nebude se koketovati s náboženskými city, které se stanou opravdovými.

Tak doufají mnozí. Mnozí však takových nadějí nechovají — spíše naopak!

*

Do české literatury uveden byl konečně slavný flámský mystik středověký, Jan Ruysbroeck Podivuhodný, doktor extatický. Dílo jeho vynesl z prachu zapomenutí belgický básník Maurice Maeterlinck, který přeložil ze staroflámštiny do frančiny vzácné dílo „L'Ornement des Noces spirituelles“ (Okrasa duchovní svatby) a otiskl je v Brysselu r. 1891. Předmluva, kterou Maeterlinck překladu předeslal, učinila dílo rázem slavným a když pak Maeterlinck ve své knize essayí „Le Trésor des Humbles“ (Poklad pokorných), vydané v Paříži 1896, prohlásil Ruysbroecka za svého učitele vedle Emersona a Novalise, jali se všichni ctitelé belgického dramatika, kteří studovali a překládali jeho díla, překládati a psáti o středověkém mystiku. Tím způsobem dostal se Ruysbroeck i do Čech. Byl to benediktin P. Sigismund Bouška, který se poprvé u nás zmínil o něm v studiích o Maeterlinckovi a Verdaguerovi, otištěných v „Hlídce literární“ již r. 1895. Znova a šířeji promluvil Bouška o Ruysbroeckovi ve své přednášce o Maeterlinckovi, konané v Praze r. 1897, která pak byla otištěna téhož roku v „Literárních Listech“. Později obírala se při Maeterlinckovi dílem mystikovým i Marie Kalašová, která essay „Ruysbroeck Podivuhodný“ otiskla 1901 v „Lumíru“ a pak překlad celého Maeterlinckova svazku essayí „Poklad pokorných“, i se studií výše zmíněnou, vydala ve Florianově sborníku „Studium“ ve Staré Říši na Moravě r. 1906. Neodvisle od Maeterlincka počal dílo extatického doktora studovati Jakub Deml. Sáhl po flámském vydání jeho spisů dokončeném 1868 v Gentu a otiskl v pražské revui „Meditace“ již 1908 mystický traktát

„Podstata celého života duchovního“. Byl to první překlad díla Ruysbroeckova do češtiny vůbec. Zajímavo, že jsme tu předešli i Němce, u nichž teprve roku 1910 přeložil a vydal Fr. A. Lambert svazek prací, obsahující mimo jiné i „Die Zierde der geistlichen Hochzeit“ (Lipsko). Letos v únoru počal v Praze vydávati Jakub Deml sbírku „Život a některé spisy doktora extatického, to jest Jana Ruysbroecka Podivuhodného“. Dosud vyšel svazek první, který jest jakýmsi úvodem do rozsáhlé tvorby mystikovy a obsahuje od Vavřince Suria psaný „Život a činy Ruysbroecka Podivuhodného“, přeložený Demlem, a několik drobných mystických traktátů, z nichž nové jsou „dvě písně velenábožné“, „modlitba“ a „list sestře Markétě de Meerbeka“. K nim připojil vydavatel překlad dekretu o potvrzení kultu prokazovaného mystikovi a seznam i stručný rozbor všech spisů Ruysbroeckových. Vrcholná díla jeho tvorby, jimiž jsou „Okrasa duchovní svatby“ a „Zářící kámen“, přinesou asi další svazky bibliofilsky vypravené Demlovy edice.

*

Po některých dílech Smetanových uvolněna budou příštím rokem též díla Pavla Křížkovského († 8. května 1885), z nichž, pokud se zachovala, většina vydána benediktinskou knihtiskárnou v Brně, nabyvší vydavatelského práva od augustinského kláštera v Brně. Zde konkurence vydavatelská nebude jistě valná, neboť žádá se skoro pravidelně jen „Utonulá“ a někdy ještě „Dar za lásku“; některých skladeb, světských i náboženských, neprodán ani výtisk, i jest pak divno, jak možno „ab invisis“ psáti na př. v Praze úvahy o jeho tvorbě. Několik skladeb jest ještě jen v rukopise; časem budou též vydány, ovšem asi také pouze na památku.

Také v literatuře máme letos „volného“ autora. Dnem 31. prosince 1914 zanikla ochranná lhůta pro díla Václava Beneše Třebízského, který zemřel 20. června 1884. Následek se již objevil. Dosavadní vydavatel celého díla Třebízského, František Topič, oznamuje v denních listech, že jeho „Laciné vydání pro český lid“ poskytuje 80 stran četby za 20 haléřů, ale hned vedle jeho insertu otiskují stejně velké inserty dva noví konkurenti. Nakladatelství Vilímkovo nabízí mládeži i dospělým illustrovanou „Zlatou knihu Beneše Třebízského“ ve výboru Fr. S. Procházky a téže mládeži podává nové bohatě illustrované vydání spisů V. B. Třebízského i Alois Hynek. Čekají se však ještě další vydání, celá záplava Třebízského, kterou bude musit kritika bedlivě sledovati.

*

Světoznámý anglický malíř Walter Crane zemřel v březnu v Londýně v stáří 70 let (narozen 1845 v Liverpoolu). S ním umírá poslední významný epigon slavného anglického uměleckého hnutí prerafaelského, neboť přese všechnu svoji slávu, kterou jej ověnčili v Anglii i v Německu, byl Crane pouze obratným popularisatorem geniálních myšlenek, zrodivších se dávno před ním v hlavách prerafaelských malířů a básníků Danta Gabriela Rossetti, Williama Morrise a Burne Jonesa. Měl zvláštní štěstí, že se jeho díla rozšířila v Německu

mnohem dříve, než výtvory jeho mistrů, a slavu, která náležela vlastně jim, sklidil nezaslouženě on. Vytvořil díla slabší svých vzorů, za to vynikl neuvěřitelnou plodností. Zkusil to ve všech oborech umění a uměleckého průmyslu. Jeho olejové malby podmaňovaly zrak ušlechtilou krásou forem lidského těla. Ale tyto krásy nebyly původní. Crane uměl vybírati z obrazů starých mistrů detaily, z nichž sestavoval nové stylové celky, v nichž na první pohled nebylo lze rozeznati, co patří Michelangelovi, Botticellimu, Tizianovi nebo Poussinovi. Scházel mu i smysl pro barvu. Větší význam tkví v jeho návrzích pro malbu na skle, pro výšivky, gobeliny a kachlíky. Nepopíratelné zásluhy však má v illustračním umění knižním. Jeho výzdoby knih budou vždy patřiti k nejlepšímu, co v tomto oboru bylo koncem 19. století vytvořeno. Ale ani zde nebyla jeho fantasie zcela původní. I tyto práce připomínají v mnohém dřevoryty starobenátské, Dürera a Burckmaiera, kresby Steinleovy a Führichovy. Crane neznal ctižádosti vyjádřiti ideový obsah své doby novou řečí formovou, nýbrž s velkým znalectvím celé historie umění užil všeho, co kde našel vhodného, a míchaje všemožné umělecké styly, byl pouze odvislým konstrukterem a rozvážlivým kompilátorem, nikoliv však samostatným tvůrčím umělcem.

*

Činohra Národního dvadla v Brně připravila po dlouhé době novinku ovšem zase jen překladovou: dvoudílný akt Mel. Lengyela „Stín“ v překladu redaktora „Mor. Orlice“ A. V. Kožíška. Hra, jež poskytla vděčnou charakterní roli p. Auerswaldovi, je zajímavá jedině osobou starého, podivínského herce Törringa: ač mládí slibovalo nadanému muži skvělou hereckou budoucnost, jest pro jakousi tajemnou příhodu po léta jen pouhým statistou u divadla; jeho neštěstím je, že se vžije do své úlohy při hře tak, že nerozeznává jí od skutečnosti. Divadelní ředitel, jemuž přední herec vrátil roli, pohne Törringa, že po tolika letech přijme úlohu v jakémsi hrůzyplném „mystickém“ kuse; protějškem jeho stane se herečka, jež zná příčinu jeho choroby — a neštěstí jest hotovo: Törring jakoby srostl se svou rolí, od hry přejde do skutečnosti, až ostatní herci s jeviště prchnou, apostrofuje i obecenstvo, jež s počátku nechápe tragiky nešťastného, šílenstvím uchváceného herce a směje se — aspoň u nás . . . Hra působí silným, ale nepříjemným dojmem, jakému slabší nervy raději se vyhnou.

Večer byl vyplněn svěží dosud antickou komedií Vrchlického „Pomsta Catullova“; válečná povinnost probrala i řady herců, a tak úlohu šlechetného římského básníka sehral s úspěchem p. ředitel Lacina.

Přání vyslovené nedávno v „Hlídce“ uskutečnili Poláci sami: ochotníci spolku „Ognisko polskie“ předvedli 12. března v Nár. divadle jímavé drama Lucyana Rydela „Na zawsze“. Z polských úst zněly zvučné verše básníkovy procítěně a čistě, že každý Čech snadno jim porozuměl. Návštěva vystěhovalců byla neočekávaně veliká, nálada upřímně nadšená, družná a živá, jaké my nejsme skoro zvykli. Potvrdilo se, co napadne každému čtenáři polských listů, že Poláci nade vše milují a pěstují divadlo.

*

Národní divadlo v Praze vypravilo v únoru nového Shakespeara, rozkošnou veselohru „Jak se vám líbí“. Jakýsi renesanční vévoda vypuzen jest od svého bratra ze své země a uchýlí se s několika dvořany do stínů hlubokých lesův ardennských. Svoje vyhnanství snáší s klidem, neboť za ztracený trůn našel hojné náhrady v přírodě. Jeho dceru Rosalindu zadržel uchvatitel trůnu u svého dvora. Tam seznala rytířského Orlanda, kterého však jeho bratr rovněž vypudí z otcovských statků. Rosalinda upadne k vůli němu do nemilosti samozvaného vévody a uprchne v průvodu jeho dcery Cecilie a šaška Prubíka rovněž do lesa ardennského. Koupí si tam statek a hospodaří, při čemž schází se s Orlandem, který ji v jejím přestrojení nepoznává, a baví se tím, že ho škádlí. Roztomilé hry lásky skončí se projevem Rosalindy, která našla v lesních pustinách nejen svého otce, ale i ženicha. Zatím uchvatitel trůnu, rozlítostněn útěkem své dcery Cecilie, uchýlil se do kláštera a vrátil vypuzenému bratru jeho trůn. Na tuto jednoduchou kostru dějovou přivěsil básník nepřeberné bohatství krásných scen a mnoho zralé moudrosti životní, jejíž jádro vězí v seznání, že štěstí člověka nespočívá ve statcích a v důstojenství, nýbrž že ho lze nalézti i v přírodě boží, osvětlené sluncem a okrášlené zelení, vodou a prostými tvory. Kvapilova režie tentokráte nepoužila osvědčené své shakespearovské sceny. Za to vytvořila na jevišti hluboký les s tajemnými zákoutími a s hrou slunečných paprsků. Novou hru vítati lze jako platné obohacení ryze uměleckého repertoaru.

Za to obě veselohry, které vypravilo Městské divadlo na Vinohradech, mnoho zisku naší kultuře nepřinesly. „Nebeská kulička“ jest francouzské zboží, vyrobené v známé autorské fabrice G. A. de Caillaveta, Roberta de Flers a Etienna Reye. Motiv je vzatý z indické pověsti o rozpůlené kuličce, vržené s nebe na zem, kde se obě půlky hledají k novému splynutí. Takové dvě půlky téže kuličky jsou i mladý učenec Claude a hezounká Suzetta. Protože se našli, splynou v šťastném manželství v celek. Jistá působivost této hry spočívá v neomalené komice situační. Vše jest vypočteno na polehtání branice, duše vychází na prázdno. — Hollandská komedie „Hloupá Dorka“ přináší více, ale je tendenční, proticírkevní a děkuje censuře, která její premieru v lednu znemožnila a závadná místa důkladně seškrtala, za svůj poměrný úspěch, kterého si kvalitou nezasloužila. Spisovatel Marquardt van Vryndt chce proniknouti pikantností námětu o neuvěřitelné naivnosti nezkažené sedmnáctileté Dorky z ostrůvku v Zuiderském jezeru, která se neustále vyptává na nejprimitivnější záležitosti erotického života, tak že místy stává se nechutnou a místy nevědomky rafinovanou. Autor vyhání situaci na ostří nože ve chvíli, kdy nevinné děvče uvádí v Amsterodamě do brlohu prostituce, který řídí manželka kostelníka na dómě! Hra končí sice počestným manželstvím nevinné a krásné Dorky se světáckým baronem van Heythuysenem, ale přes to její jádro je červivé. Na hře zajímá její historické a místní ovzduší, neboť děj odehrává se v době Rembrandtově a mnohé scény i postavy jako by zrovna vystupovaly ze známých obrazů holandských posvícení, pitek a

intimních scen, jak je malovali mistři Teniers a van Ostade. — Cennější plus přibylo vinohradskému repertoáru provedením Smetanový „Prodané nevěsty“, která je tu kapelníkem Ostrčilem podána v orchestru i v solových a sborových partiích dosti odlišně od tradice vypěstované Národním divadlem, která však se v této formě asi nevžije. Heslo, že opera Smetanova, provedená mladými lidmi nových generací a nového cítění, musí se za každou cenu lišiti od dosavadní umělecké interpretace školy starší, bije přímo přes hlavu plodnou ideu o kulturní tradici, o niž je právě u nás nouze, neboť jsme národem mladým a základy k tradici položil právě teprve Smetana v hudbě, jako Vrchlický v poesii. Má-li tedy provedení „Prodané“ cenu pro rozvoj opery na scéně vinohradské, je pro celkovou národní kulturu pouhým experimentem.

*

Pražské kinematografické obecenstvo bylo v únoru vzrušováno představením, odehrávajícím se v předassanačním pražském ghettu a zasahujícím až do středověku. Filmová hra nazývala se „Golem“ a opírala se o prastarou pražskou pověst, dle níž proslulý rabbi Jehuda Löw ben Bezalel vypracoval si z hlíny mužskou figuru „golem“ a oživoval ji zázračným „šemem“, totiž svinutým proužkem pergamenu, na který napsal pravé jméno Boží. Golem vykonával mu nejhrubší práce. Když mu jednou nařídil nositi vodu a pak na něho pozapomněl, byl by golem málem zatopil celou židovskou osadu. Vyjmutím „šemu“ z úst ztratila figura život. Při kopání základů pro nový činžák v assanaci najdou zedníci v hlubokém sklepení poklad rabbi Jehudy a v něm i hliněného golema. Majitel pozemku, starý židovský antikvář, dovede pomocí návodu, objeveného ve staré knize o středověkém čarodějství, oživiti nalezeného golema a neví pak nic chytřejšího, než že mu svěří hlídání své dcerušky, která se tajně milkuje s mladým hrabětem. Chytré židě však hliněnému obru unikne na noční zahradní slavnost do hraběcího paláce a golem, zcela po lidsku na židovku žárlivý, vydá se za ní. Rozežene uděšenou společnost a když prchající milence dostihne na vrcholku věže, ztratí „šem“ a spadne do závratné hlubiny, kde se rozbije. Filmové drama obsahuje sceny opravdu dramatické. Vrcholem je golemova cesta z brlohu antikvářova po ulicích noční Prahy až do malostranského paláce šlechtického. V této partii, myslím, mohl by působivý film vykonati jistou informační službu naší Praze, až nastoupí cestu Evropou. Cizina prošla by zároveň s golemem nejkrásnějšími ulicemi staré i moderní Prahy, dívala by se s ním s hradčanského náměstí na nesmírné panorama lunou osvětleného města a ta část, která v létě cestuje, neopomenula by se jednou podívati na ty kouty ve skutečnosti. Ale právě zde dopustila se berlínská režie nepochopitelné hlouposti. Místo Prahy vidíme na filmu kterési německé město, nevynikající ničím nad všední stavitelské „krásy“.

Vychovatelský.

Kdo se zajímal poněkud myšlenkou „pracovní školy“, každému napadla jistě otázka: jak se bude v této nové škole vyučovati náboženství? Neboť při takovém základním didaktickém převratu, jaký znamená právě požadavek pracovní školy, nemůže ani náboženské vyučování zůstati nedotčeno; je včleněno v celou práci našich škol, proto jeho účinek jest závislý i od toho, jak dovede využíti pro sebe nejpůsobivějších prostředků dobré methodiky profanních předmětů — musí tudíž přirozeně dbáti i onoho způsobu práce, na jaký děti uvykly ostatním vyučováním.

Tato otázka, jak spojiti myšlenku pracovní školy s náb. vyučováním, byla dosud řešena většinou velice povrchně: navrhovalo se jednoduše přenésti i sem modelování, kreslení, vystřihování z papíru atd., takže by se znázorňovaly hlinou, lepenkou, papírem modlitební kniha, kříž, bohoslužebné předměty, věci v kostele atd. Tím by se však vnášely do náboženské hodiny věci, jež nenáležejí tam, nýbrž do realního vyučování. Modeluje-li žák kříž nebo nějaký kostelní předmět, nemá z toho prospěchu pro náboženský ideový život, nýbrž zdokonaluje především svou smyslovou schopnost v poznávání zevnější formy.

Docela jinou methodu náb. vyučování v pracovní škole stanoví mnichovský učitel Fr. Wegl v knize „Bildung durch Selbsttun“. Zálohou a podkladem náboženského života u dítěte jsou smyslové zkušenosti — na nich musí vyučování dále pracovati, je rozšiřovati, cvičiti a zdokonalovati. Tak na př. první poučení o modlitbě a o Bohu nezačne se nacvičením kříže nebo tří božských osob, nýbrž vyvodí se živým líčením dětí z jejich zkušenostního materialu o jejich dosavadním životě, o jejich dosavadním cítění. Nebo když učitel připne výklad o utrpení Páně ke smyslovým poznatkům o bolesti a utrpení žákově, když učení o dobrém úmyslu založí na podkladu praktické činnosti ve škole (na př. vědomě cvičí úkon dobrého úmyslu každé pondělí ráno při počátku vyučování) — jedná v duchu pracovní školy. A zvláště tenkráte, když různé vztahy náboženského myšlení a konání připojí k domácím předmětům, místům, budovám, obrazům a zvykům.

Ještě více než pro dogmatické poučení platí to pro ethické výklady náboženského vyučování. Rozuměti duchu pracovní školy znamená zde totéž jako postupovati pokud možno nejvíce induktivní methodou. Ne tedy analysovati každé přikázání nebo katechetickou poučku, vyvozovati jednotlivé požadavky a pak v nejlepším případě poukazovati v „naučení“ na ty neb ony životní případy, jak dělala do nedávna stará škola — ani ne vždy uváděti nějaký příběh, pak jej roztrhávati a rozčleňovati, jak činí t. zv. mnichovská methoda — nýbrž vyjíti z praktického konkretního případu souvisejícího živě se zkušeností dítek, tyto pak vésti k tomu, aby samy usuzovaly a nalézaly správné

stanovisko k projednávanému konfliktu. Když pak na konec celý zkušenostní podklad stojí jasně před duší dítka, obdrží také přikázání boží přirozenou půdu a božská autorita jest tím působivější, moudrost boží tím patrnější.

Než tu nastane teprve nejdůležitější práce: od theoretického vyslovení zásady nutno přikročiti hned k živému cvičení. Náboženská činnost konaná způsobem přiměřeným dítku a jeho potřebám, místo pouhého mluvení o náboženských věcech — toť duch pracovní školy v náb. vyučování. K těmto „cvičením" ve škole doporučuje spisovatel zvláště dobrý rozvrh modliteb pro celý rok, aby se předešlo mechanickému, schematickému užívání pouze určité formule.

Myšlenka pracovní školy musí vésti také k tomu, že učiníme středem výkladu o přikázáních božích nikoliv povinnosti dospělých, hříchy vrahů, loupežníků, lichvářů atd., nýbrž povinnosti malých, kteří před námi sedí, a chyby právě těch mladých duší, jimž naše vyučování a náš výchov má dáti směr. Jest to také zvláště proto důležito, aby těžkými požadavky, jichž dítě nemůže přehlédnouti, nevznikla v něm myšlenka, že poučení o přikázáních netýká se dětí samých, nýbrž hlavně jen dospělých; nevžije-li se nyní do přikázání dekalogu, jest nebezpečí, že ani později nebude se cítiti jimi vázáno. Tedy místo aby se jen rozebíraly a memorovaly definice o ctnostech atd., třeba děti v pracovní škole vésti hned také k jich konání, vzbuditi s nimi určité předsevzetí jako hlavní náboženskou úlohu po jistý čas, soustřediti na ně celou pozornost a pak zpytovati o tom svědomí s dětmi.

Pracovní škola bude působiti také na biblické vyučování. Nikoliv ovšem dle onoho povrchního názoru, aby se tu snad modelovalo Goliášovo kopí nebo štít neb aby se divadelně znázorňovala biblická vypravování. Důležitější jest a také odůvodněno podstatou nové školy, aby učitel probouzel dětskou produktivnost, aby podal dítku takové živé líčení, že svou obrazivostí si vytvoří celé jednání, že prožije opět samo v duchu příběh, jak jej prožili hrdinové příběhu ve skutečnosti. Proto učitel podá sice slova boží nebo jiných osob přesně dle Písma sv., ale příběh sám vylíčí volněji: nepřidává ovšem ničeho ke skutečným událostem biblickým, nýbrž znázorní je živě s absolutní psychologickou pravdivostí.

Spisovatel se domnívá, že takovýmto způsobem náb. vyučování předejde se zpovrchnění, jež hrozí při rozsáhlé propagandě pracovní školy. Že k ní dojde časem i u nás, jest jisto. Proto bude dobře uvažovati i o některých těchto myšlenkách německého katolického učitele; nejsou ovšem všechny nové některé byly praktikovány tu a tam již dávno, jiné jsou ohlasem zásad Foerstrových a chovají pro praksi nejedno nebezpečí, ale jsou zajímavým pokusem o novou jednotnou methodu v budoucí škole.

*

Skoro všechny paedagogické časopisy, zejména však německé, obírají se živě otázkou, jaký výchovný účinek bude míti válka na mládež, a přinášejí při tom hojně pokynů, jak možno využíti ve

škole válečné nálady i jednotlivých současných zjevů. Německé úvahy jsou většinou hodně optimistické, slibují si od války značně mnoho pro vzrůst národního sebevědomí, socialní jednoty, obětavosti, úcty k autoritě, svědomitosti v plnění povinností a zvláště také pro náboženské probuzení. V tomto smyslu oceňují válku jako dobrou „vychovatelku" i mnichovské „Katech. Listy" článkem univ. doc. dra Jindř. Mayera, jenž byl dlouho dobu činný jako polní kněz.

O nábožensky výchovném významu války má však spisovatel přece některé pochybnosti. Dle svých zkušeností nepopírá, že náboženská nálada vojínů na bojišti — jinde jest již méně patrná — vyplývá v mnohých případech z úzkosti a z bázně o život a že leckdy jeví se i pověrečným způsobem, ač prý přilnulost k takovýmto předmětům jest často jen pietou ke starostlivé matce nebo babičce. Pravé, positivní náboženství ukázalo svou sílu nejlépe tím, že bylo bezprostřední příčinou mravného chování se vojska. Že statečně vydrželi nejhorší útrapy, na slovo poslouchali, nekleli, neplenili, o sebe navzájem pečovali — to vše bylo nábožensky inspirováno a každé opačné jednání pociťováno jako hřích. „Jest to výsledek náboženského výchovu ve škole a doma, ovoce celého náboženského života v míru." — Ve stejném smyslu vyslovil se, jak je známo z denních listů, velitel kroměřížského pluku o našich moravských vojínech.

Než spisovatel připomíná také četné nedostatky náboženského vzdělání, jež se ukázaly u vojínů na bojišti a jež jsou důrazným napomenutím pro školu, aby pracovala více pro praktický náboženský život. Tak třebas nutno ve škole více než dosud naváděti děti k tomu, jak mají užívati modlitební knihy. Modlitební kniha jest nerozlučným průvodcem vojínovým. Nikoli katechismus, nýbrž ona provází tak mnohé životem a snad až k hodině smrti. Podobně i růženec. Nikdy, ani na vojně, nebudeme moci vnutiti růženec lidem, kteří nevědí, co s tím počíti. Rádi zpívají vojáci večer nábožné písně, ale — málo jich znají a většinou při druhém, třetím verši nevědí dále... Společné bohoslužby v poli, v kostelích a v nemocnicích trpí velice také tím, že modlitby a písně z různých diecesí a krajin, ač téhož jazyka, často velice se liší od sebe textem nebo melodií...

Značný vliv války na školu a mládež nedá se ovšem popírati, ale podle dosavadních zkušeností z našich krajin bude účinek spíše negativní a neblahý — a nejvíce snad právě v ohledu náboženském. A škola právě musí se snažiti, aby zdvojnásobněnou činností vyvážila ony škody a upoutala pudy, rozvířené celým současným ovzduším. Nebylo by proto nijak rozumným, ukončiti předčasně již v květnu letoší školní rok, jak se nedávno roznášely pověsti v novinách, leč že by nutilo k tomuto kroku nebezpečí epidemických nemocí.

Pro výchov málo potěšujícím účinkem války bude také názor, jaký si utvoří veřejnost a především mládež o kouření. Když mládež stále slyší, že jsou pořádány zvláštní doutníkové dny a koncerty, že málokterá zásilka jde do pole, aby k ní nebyly přiloženy doutníky a cigarety, že vojáci vydrží spíše bez jídla nežli bez kouření — musí se

v hoších vzbuditi nebo posíliti představa, že kouření jest pro muže něčím nevyhnutelným, že je známkou statečnosti a proto že je nutno, aby pokud možno nejdříve se v tom ohledu vycvičili. Školák s cigaretou v ústech na ulici nebyl ani dříve vzácností — teď, aspoň v okolí Brna, se zdá, že má k tomu zvláštní privilej.

Měly by proto i noviny jednati o této „otázce" poněkud diskretněji a mírniti se již v podobných historkách z vojny. A ve škole dlužno ukázati na věc zase z jiné stránky: zvyk kouření z doby míru stal se pro mnohé vojáky ve válce nejkrutším bičem, jak jest viděti z úpěnlivých proseb tisícův o zaslání cigaret a tabáku. Nyní ovšem nezbývá nic jiného než prosby vyplniti, poněvadž nedostatek kuřiva u takových kuřáků ze zvyku způsobuje duševní depresse. Kdyby se však oné spousty peněz obětovaných za tabákové dary použilo k zaslání cenných potravin a šatstva, prospělo by se vojsku neskonale více — ovšem kdyby bylo vždycky možno jim je dodati.

*

Na I. katechetském kongressu konaném r. 1912 ve Vídni bylo stanoveno pořádati r. 1915 druhý kongress, jenž by přispěl k řešení mnohých dosud málo vyjasněných nebo sporných katechetických otázek. Za válečných zmatků měl by ovšem tak důležitý podnik málo naděje na úspěch, i kdyby bylo možno očekávati míru již v nejbližších měsících. Přípravný výbor usnesl se proto nedávno, aby II. kongress konal se teprve na podzim r. 1916, a to v některém ústředně položeném jihoněmeckém městě.

*

V učitelských novinách nadhozena otázka, doporučuje-li se učitelstvu hráti divadlo (ovšem před známými diváky). A odpovídá se: ne.

Důvody jsou na snadě. A přece počítává se divadlo mezi přední výchovné prostředky. Učitel vystupuje, snad na témž podiu, jako hudebník, zpěvák, předčítatel beze všech rozpaků. Proč ne jako herec? Či by ta „výchovnost" divadla byla nějakého zvláštního, mnohdy dokonce prazvláštního druhu?

Hospodářsko-socialní.

Maximální ceny potravin se neosvědčily, ani u nás ani v Německu. Nehledě k četným přestupkům, jichž ani stíhati nelze, jelikož obecenstvo, aby vůbec nějaké zboží dostalo, raději vyšší ceny platilo, poznáno, že k novému volnému obchodu se vůbec nehodí, leda snad při kartelech, na něž možno dozírati. Zaveden tedy 27. února se společností pro směnu obilnin jakýsi státní monopol obchodu s obilninami, jenž má dané zásoby stejnoměrně rozděliti.

Ukázalo se, že statistické zprávy o sklizních minulých nebyly správné, ani v Uhrách. Kromě toho odpadla sklizeň haličská jakož i zásoby z dřívějška tam uložené, Uhry pak ještě za války povolovaly častěji vývoz do ciziny. Snaha rakouské vlády o míchání mouky rozbíjela se o zalitavský odpor; maďarské mlýny protahovaly jednání po celý listopad, jako byla vláda tamější odmítla zrušení cel obilních, která zrušena, až bylo pozdě, tak že nevedlo to k výsledku jinému, nežli že cena pšenice stoupla v Rumunsku o obnos zrušeného cla! Arciť nutno podotknouti, že Německu zrušení cel těch také mnoho nepomohlo: jakmile vlastní vyvážející země (Amerika, Rusko) byly pro naše středostáty odříznuty, pozbývalo zrušení cel pro nás rozhodného významu — leda až na Rumunsko, kdyby Uhry s ním byly chtěly v čas jednati.

Tak jak věci se rozvinuly, jest jisto, že celní politika zemědělská byla pro nás tentokrát správnější: posíliti domácí výrobu, abychom byli na cizinu odkázáni co nejméně.

Teď půjde o to, aby složitý ústroj při rozdílení zásob pracoval co nejpřesněji. Chleba obilního bude nyní zvláště pro dělnictvo venku pracující asi málo, nutno sáhnouti více k zemákům, jichž uspoří se při lihovarnictví a při krmení. Ono bude omezeno, k tomuto bude přibírati z hojných zásob cukru, jenž konečně doporučuje se i na stůl jako vydatná náhrada za jemné moučníky. Zdali osvědčí se v Německu nařízené porážení vepřů a dobytka vůbec, aby člověku tolik potravin neubíral, nutno vyčkati: vrátily by se tu spory o zásady vegetarianské, jichž města ani vojenské zásobárny potřebovati nemohou, neboť kde by se ty ohromné spousty vegetabilií vzaly, a jak je za vojskem až do fronty dopravovati?

Nepoměrné pěstování cukrovky, kteréž ovšem vedlo k dobrým obchodům na Balkaně, nutno teď a snad i později omeziti ve prospěch chlebovin. Že nebývá možno připraviti se na všechny případy, ukazuje se teď také se lnem. Osev u nás velmi klesl, jelikož lněné plátno ukázalo se nejen drahým, nýbrž i nezdravým, na př. pro pochod; udržujeť prádlo to naproti bavlněnému příliš mnoho vlhka v sobě, tak že usnadňuje zachlazení. Na jiné potřeby, na př. v nemocnicích, hodí se výtečně, ale na ty jsme si ho ²/₃ opatřovali z Ruska, tak že nyní máme nedostatek. Jako jinde, třeba hledati náhrady.

Celkem třeba říci, že nové poměry mají vésti nikoli k malomyslnosti, k níž není příčin, ale k rozumnému přizpůsobení a k vynalézavosti. Přesvědčíť se i střední třídy záhy, jak mnohdy plýtvaly potravinami, a zemědělci, jak plýtvali — půdou.

Ani nářek na nedostatek zemědělnictva není u nás oprávněnější než jinde. U nás jistě daleko není toliké % mužstva v poli, jako ve Francii, jejíž zemědělství nad to není tak pokročilé, aby stroj víc než u nás nahradil člověka. Rusko má ovšem doma lidstva dosť, ale na ty ohromné rozlohy se začátečnickým zemědělstvím jest ho také nepoměrně víc potřebí.

*

Světový obchod všude poklesl, až na americký vývoz zbraní a střeliva, bez něhož by trojdohoda sotva již mohla vésti válku. Vývoz a dovoz rakouský však, nyní ovšem na minimum stlačený, proti rokům právě minulým nevykazuje nikterak rozdílů katastrofalních — důkaz to, že i za míru zbraní vedena proti nám úporná válka hospodářská, již nutno k nějakému rozhodnutí přivésti.

Trojdohoda ovládající moře a světové trhy nemá jaksi ze svého jistě ohromného bohatství pravých požitků. Anglie, jež má v cizině asi 1000 miliard fr. investovaných a doma zajisté také peněz dost, cítí přec jenom nejistotu svých poměrův, obchodních i spotřebních. Zásobování potravinami vázne nejenom německou blokádou, nýbrž i dělnickými stávkami u dopravy, na peněžním trhu klesly konsoly, vedle válečné půjčky nejjistější to papír, na nebývalý stupeň $66^{9}/_{16}$ %, válečné náklady pohltily již asi ½ miliardy lib. st., a na 1 miliardovou válečnou půjčku upsáno jen 122000 lib. Pravda, náčelníci vlády pořád říkají, že Anglie může čekati, ale čekání to již mrzí nejen spojence, nýbrž i domácí obyvatelstvo, které nesoudí, že by válka nebyla pro Anglii o mnoho dražší než neutralita, jak pravil Grey před válkou.

Francie, na niž válka dolehla snad nejvíc, vidí svůj nejlepší průmysl na severu zničený, zemědělství ze značné části zničeno neb ohroženo (nedostatek lidí). Zabývajíc se vůbec málo obchodem — řed. Crédit Lyonnais (Germain) prohodil kdysi, že v celé Francii není 1000 lidí, kteří by dovedli vésti obchod — má proto své peníze venku rozpůjčeny, ale také ještě doma peněz dost, jen že peníze nejsou všechno; a v nejnovější době i finančníci začínají naproti dobrodružné vládě se zapínati. Vývoz francouzký značně klesl.

O ruských poměrech nesnadno správný úsudek pronésti.

oblašuje se jak znehodnocení rublu v cizině, tak nedostatek zboží a drahota doma. Anglie, která jest pokladní trojdohody, má prý své válečné výplaty za Rusko (do Srbska, do Ameriky a Japonska za zbraně) zajištěny v obilních zásobách u Černého moře. Ale že by jen proto byl jinde nedostatek, sotva lze uvěřiti — příčinou jeho jest asi nedostatek řádného rozdělení a dopravy. Na 500 milionů válečné půjčky upsáno jen 40 mil.!

V Uhrách utvořily se 2 akciové průmyslové ústředny na výhodné zjednání a zpracování kůže (zákl. jistina 2 mil. K) a kovu (3 mil.), jak pro potřeby obyvatelstva, tak zvláště vojska. Užitek, jenž by přesahoval 5 %, úrok, vydá se vládě na obecné účely.

Druhá válečná výpůjčka v Německu vynesla přes 9 miliard m., výsledek to, jímž i nepřátelé Německa jistě budou překvapeni.

*

Psalo se o dani z válečných výdělků, která by asi hodně vynesla, ačkoli sama v sobě zdá se býti jaksi protimyslná: státu má vrátiti, co přeplatil.

Čeho však užíti možno a nutno, aby hluboce uražené city obětovného obyvatelstva aspoň poněkud byly utišeny, jest výstražně přísné potrestání podvodů spáchaných při vojenských dodávkách. Již maření dovozu potravin na trhy, když nejvyšší ceny byly stanoveny, možno nazvati zemězrádným, neřku-li dodávku neupotřebitelného zboží, jako šatstva, obuvi, potravin vojsku v poli bojujícímu. Každý útok občanstva na bezpečnost vojenskou za války právem přísně se tresce: jakého trestu zaslouží teprve vyděrači, kteří zdraví a životy celých pluků ohrožují bezcenným oděvem, na nějž vojsko ve všech slotách počasí nezbytně poukázáno, zbožím to mimo jiné zajisté notně předraženým!

Zkušenostmi poučeno snaží se ministerstvo války vyloučiti z dodávek neodborné zprostředkovatele a obraceti se přímo na výrobce nebo sklady příslušného zboží. Obchodní a živnostenské komory, které právě za války měly ukázati, nač jsou, byly vyzvány podávati zprávy o nákupních pramenech.

*

K minulé zprávě o bývalé rakouské poště na východě dodáváme ještě novější zprávu, že i východní dráha, pokud jde územím novořeckým, totiž nově nabytým, koupena od rakouské společnosti vládou řeckou.

Dle úředního výkazu z 5. února odpočívá ve Spojených státech jen 7 lodí Austro-americana (37.770 tun) a 3 lodě společnosti Trivkovičovy (13.136 tun).

*

Luhačovské lázně vykazují za r. 1914 větší vývoz vody, v jiných příjmech ovšem úbytky. Částečná náhrada za odstěhovalé hosty lázeňské nastala v přistěhovalých Polácích, jichž tam 600, výhradně intelligence. Zřídili si svou čítárnu, v prosinci otevřena polská škola, 1. února polské gymnasium s 33 žáky.

*

Právě teď jako na zavolanou přichází návrh moravského zemského výboru, totiž české většiny jeho, na zvýšení zemských přirážek o 10%. Schodek 20 mil. K potřebuje úhrady a té není. Státní příspěvek teď odpadá.

Němečtí členové zemského výboru a po nich jiné korporace německé se proti návrhu ohražují. České obyvatelstvo je tu v situaci truchlosměšné: v stísněných poměrech nynějších má svým zvoleným zástupcům proto, že jsou Čechové, vysloviti souhlas, aby mu sáhli hloub do kapes.

*

Politický a vojenský.

Významná změna provedena v katolické organisaci vlašské. Pius X rozdělil pracovní úkony mezi 5 spolků: lidovou jednotu (hr. Dalla Torre), volební spolek (hr. Gentiloni), hospodářsko-socialní svaz, jednotu katolických žen a mladíků. Schůze prvního spolku (Unione popolare) za předsednictví kard. Maffi konaná v Pise dala popud, aby se všech pět sloučilo v jedno s různými odbory a s Unione pop. v čele, tak že by zástupcové ostatních sami sebou zasedali ve výboře a šest členův jiných se volilo. K tomuto společnému svazu pak mají se přidati všecky katolickopolitické a socialní spolky Italie. Řízení jeho není již v rukou biskupských, jako za Pia X, jenž biskupům svěřil hlavně také výběr poslancův, nýbrž ve zmíněném výboře, který se schází měsíčně. „Corr. d'It." myslí, že bude lépe, bude-li věc vojů papežských podporována nejen od biskupův a kněží, nýbrž ode všech, jimž na náboženství záleží. Bez pochyby.

*

Ve válce rakousko- a německo-ruské nejvíce do popředí vstoupila otázka polská. „Swiat Słowiański" ještě v posledním čísle před vypuknutím války psal o jejím významu při různých kombinacích mezinárodní evropské politiky a poznamenal: „Nejlépe se chápe důležitost polské věci a její souvislost s kronikou evropských událostí — v Berlíně. Jest to ironie osudu, že tam věc polská dočkala se největšího uznání. Tam jí rozhodně nejlépe rozumějí, neboť ji také nejvíce studují . . ."

Poslední události ukazují, že i Rakousko chápe význam Poláků. Politické vůdčí kruhy haličské smluvily se již s Vídní a v naději, že nadešla dlouho očekávaná chvíle ke splnění tužeb po částečné aspoň samostatnosti, podnikají jednotnou vážnou akci, o níž ovšem dnes nemožno ještě něco říci. Ale každý z nás jistě upřímně jim přeje, aby naděje jejich nebyly znovu bolestně zklamány, ale aby se splnilo konečné prorocké přesvědčení Krasińského, jenž do poslední chvíle života nedal si ho ničím vyrvati: „Jedno vím pouze: spravedlivost bude! Jedno vím pouze: Polska z mrtvých vstane!"

Poláci v Haliči jsou nadšeni pro svou ideu, jako v Rusku jeví se jakýsi chlad. Snad je to rozvaha a vystřízlivění po velikých obětech minulosti, ale snad i následek mocných vlivů ruských. Profesor M. Zdziechowski a jiní často si již dříve trpce stěžovali, jak mládež polská dává se úplně pronikati ruským duchem — duchem nihilismu nebo lhostejnosti. Srdce je ještě polské, ale „mozek již zrusifikovaný."

A snad rozhodují tu také poslední ruské pokusy o změnu dosavadního poměru k Polákům. Rusko také poznalo nebezpečenství, jaké mu hrozí z polského hnutí. Carův manifest k Po-

lákům, jímž jim slibuje úplnou autonomii, byl ovšem vyvolán jen válečnou potřebou; než ruské kruhy zabývaly se touto otázkou již před válkou — snad v tušení, co se připravuje. Bylo pozorovati, že v poměru polsko-ruském začíná se nový kurs.

V dumě byl projednáván znovu odmítnutý dříve projekt autonomie měst v království polském a tvrdilo se, že v nejbližší době bude podán obdobný návrh zákona o zemské autonomii, jenž zajišťuje polskému jazyku náležité místo. A ruský tisk před válkou živě se již zaměstnával tímto návrhem — ovšem s nejrůznějších hledisk a celkem málo příznivě pro Poláky. Mnozí se obávali, že Poláci využijí samosprávu k tomu, aby zatím připravovali povstání; že pak také Ukrajina, Finsko, Kavkaz a ostatní národové v říši budou žádati pro sebe autonomie. Někteří uznávali, že jest potřebí v poměru k Polákům nastoupiti politiku upřímně liberální, taktní a snášelivou, učiniti jim z dobré vůle řadu ústupků v otázkách podružných, ale s druhé strany neustupovati v ničem, co je podmínkou jednoty říše, a proto všelikým polským požadavkům klásti rozhodný odpor.

Pro samosprávu Polska vystoupil otevřeně A. N. Brjančaninov,[1]) redaktor týdenníku „Novoje Zveno", jenž jest orgánem liberálních slavjanofilů. Podle něho „vybudování Polsky jest diktováno nejen ohledy práva a ethiky mezinárodní a především slovanské, ale i nejrealnějšími zájmy Ruska." Neboť pokládá boj světa slovanského a německého za neuniknutelný; k tomu jest třeba, aby svět slovanský vystoupil sjednocený a plný zápalu. Nikdy se však ostatní Slované nemohou nadchnouti pro Rusko, dokud utlačuje Poláky . . . Slované se sjednotí nikoliv aby utonuli v ruském moři, ale aby utvořili jakousi federaci, kde po Rusku první místo náleží Polsce. Polska byla by k Rusku asi v tom poměru, jako Bavorsko k Prusku neb Uhry k Rakousku. Měla by svůj sněm, ministerstvo, vojsko společné s Ruskem prapory, peníze, Gregorianský kalendář atd. „Poláci — dodává Brjančaninov — jako národ ústavní nemohou se pro nic opravdu nadchnout, jen pro vzkříšení Polsky. A stát, který jim to vzkříšení slíbí, bude míti jejich zjevnou nebo tajnou podporu, podporu celého národa, jehož, díky Bohu, nedovedly rozbory ani zničiti ani seslabiti."

Polský tisk uznal sice dobrou snahu původce těchto návrhů, ale nepřikládal jim většího významu, poněvadž skupina slavjanofilů nemá dosud vlivu u vlády a sotva v dohledné době bude míti. A když nyní skoro totéž Polákům slibuje car, většinou mu nevěří, poněvadž vědí, že jen nouze naučila cara — aspoň slibovat.

*

Z válečných událostí posledních nejvýznamnější jsou: na severu úspěchy obou křídel spojeneckých (u nás vyklizení Bukoviny), ovládnutí

---

[1]) Br. již 23. března 1914 po rozmluvě s Greyem ohlašoval anglickou pomoc ve válce Ruska!

bezkydských a karpatských přechodů, kapitulace Přemyšlu a porážka spojeného loďstva u Dardanel.

Úřední zprávy mluví o krutých bojích karpatských. Rusové měli dosti času dovoz v Haliči si poněkud upraviti a vrhají mocné síly proti našim vojům přes nevýslovné překážky území a počasí postupujícím přes Karpaty do Haliče. Silnější offensiva naše, podniknutá kolem 25. ledna, měla také za účel osvoboditi Přemyšl, jenž od listopadu obléhán ani ne tak zbraní jako pouhým obklíčením. Krátká doba asi ne celého měsíce mezi prvým a druhým obležením nedovolila pevnost na delší dobu zásobiti, zvláště když tam pro nedostatek jiných stanic opatřována zatím i vojska nepřítele pronásledující, zajatci, ranění atd. Jest-li ostatně pravdiva zpráva ruská, že 22. března bylo tam ještě 120.000 lidí, možno si vypočísti, kolik zásob by tu bývalo od začátku potřebí, kolik dovozních prostředkův, a to po neschůdných cestách v krajině beztoho zpustošené. Hlad posádku přemohl. Poslední letec 21. bř. vezl jí ještě poštu vážící asi 140 kg a ze zničené pevnosti ještě poštu odvezl.

Tolikého významu ovšem Přemyšl už neměl, ale ztráta jest přec jen bolestná. Tentokrát mezi úsudkem, že pevnosti se přežily a že jsou oporami nenahraditelnými, jest pravda uprostřed, podmíněná různými okolnostmi;

Vojenské potřeby a pevnosti zničeny.

Píše se nyní, že velení brzký pád pevnosti předvídalo; na osvobození jeho se zatím, vzhledem k ruskému plánu a náporu, proniknouti znova hloub do Uher, nepomýšlelo. Rozhodnutí má padnouti v Karpatech.

Úsilnější boj německých ponorek proti anglickému loďstvu vedl ku značnému omezení plavby atlantské, ač Anglie to zapírá, ku zvýšení pojistných poplatkův a ku zdražení zboží v Anglii.

Trojshoda by ráda vyvolala odpor neutrálů, bojem tím ovšem také poškozovaných, kdežto Německo doufá vyvolati odpor jejich proti anglickému zneužívání neutrálních vlajek. Spojené státy, na nichž tu nejvíce záleží, nemohou se k rozhodnému kroku odhodlati, jelikož továrny jejich mají z kontrabandových dodávek trojshodě obromné výdělky.

Právní stránka věci je ta, že Anglie znemožňuje veliký dovoz do středostátův, ačkoli skutečné blokády neutrálních pobřeží neprovádí. Námořní právo jest vlastně výraz anglické libovůle. Po celá staletí již, mezitím co se pozemní státy rvaly, ovládá moře Anglie a stanoví ovšem za právo, co se jí hodí; a tak i tentokrát. V duchu asi všichni neutrálové uznávají, že Německo v sebeobraně jedná poctivěji, ohlásivši, ve kterých vodách chce přeplavbu nepřátelských lodí znemožniti, ale z Anglie kyne zatím větší zisk, proto nesmí býti pohněvána.

Spojenci mají sice také svoje ponorky, ale málo a mužstvo nevycvičené. Anglie jich měla na začátku války asi 80, Francie značně

méně a Rusko ještě méně, i nebude asi daleko pravdy, že v této zbrani dvojspolek, ne-li Německo samo, má převahu. Uznává se již také u trojshody, že místo lodí po 70—80 mil. K bylo lépe zbudovati 40—50 ponorek.

Anglie prý objednala v Americe 20 nových ponorek, jež mají do srpna býti hotovy. Nehledě k tomu, že doprava do Evropy byla by velmi obtížná, výrobek tak krátkodobý sotva by vyhověl a co nade vše, mužstva tak brzy se nevycvičí.

Anglická vláda ve svých zprávách úspěchy německých ponorek snižuje. Ztráty lodí nejsou prý vzhledem k anglickému počtu loďstva nikterak hrozivé, co do plavby pak uveřejňuje číslice ještě vyšší než bývají v míru. O významu zničených lodí pro celkový stav anglického loďstva možno konečně souditi různě — že by však plavba následkem nebezpečí nebyla omezena, jest pravděnepodobno a odporuje jiným zprávám, jež možno míti za spolehlivější než anglické úřední.

Dardanelly, odjakživa předmět sporu mezi Ruskem a západními mocnostmi, mají trojshodou přece býti vybojovány; jest jen otázka, pro koho. Rusko je chce bez výhrady pro sebe, Anglie mluví cosi o neutralisování, Francie posílá vojsko, bojíc se asi říci tak nebo tak, aby se neřeklo, že řekla tak nebo tak. Anglické lodě mohou v Dardanelách dobře se vyznati, neboť do nedávna byli Angličané instruktory tureckého loďstva, jež prý poslední dobou hanebně dopravily. Ale první útok nezdařil se přes to, že anglicko-francouzské loďstvo má pohodlnou základnu na blízkých ostrovech, zvláště Lemnu, jehož význam se cení výš než Malty. Řecko, které si na ostrovy egejské dělá nároky, odsouzeno k mlčení: odporovati není s to, a po dobrém, jak vychytralý Kreťan Venizelos je chtěl zaprodati, brání strana vojenská, vědouc, že by se Řecko v entente cordiale udusilo.

Slovem, všechno cítí, že marinismus anglický třeba omeziti, ale všechno se bojí příštích piklů.

Neutrálové ještě pořád se nerozhodli.

*

V Anglii (a potichu též jinde) vyčítají vládní censuře, že časové zprávy přistřihuje jak pro děcka.

Ročník XXXII. Číslo 5.

HLÍDKA.

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

5. Theosofie jako náboženství.

Je theosofie náboženstvím? Na otázku tu jest mnoho odpovědí vzájemně si odporujících. Býti zakladatelem nové víry nebo aspoň sekty, to zajišťuje jméno v dějepisech! A zase: dáti se do znovuzavádění něčeho, co se prý již vlastně přežilo, to neláká duše náboženství odcizené!

Úřední katechismus Blavatské odpovídá na prvou otázku první lekce: Co je theosofie? — „Theosofie je znalost nebo věda boží." Je theosofie náboženstvím? — „Theosofie náboženstvím není." K tomu poznamenává A. Arnould (Základní články víry budhismu): „Theosofie není náboženství, ale ve všech symbolech víry a náboženských dogmatech lze nalézti zrnko z theosofie, a to proto, že je to náboženská věda (religion-science), z níž vyplynula všecka náboženství i všecky vědy." Podobně opatrnicky vykládá ve své „Introdukci do theosofie" Besantová: „Souhrn nauk theosofických zaslouží arci jména náboženství, neboť setkává se tu člověk ve svých vztazích fysických i psychických se vším, co s ním souvisí. Společnost theosofická byla vyvolena úhelným kamenem budoucích náboženství lidstva. Je to náboženství moudrosti... soustava nauk stežejních a prapůvodních... staré učení o veškerenstvu... rozumová filosofie a zároveň náboženství a mravouka, zavírající v sobě všecko... moudrost božská... nikoliv jednoho Boha, ale bohů všech t. j. universální". Pascal nazval by ji

„vědou života“, Giordano „hledáním pravdy z rozumu i zkušenosti a to ve všech formách veškerého života a zvláště ve všech jevech myšlení lidského“. Redaktor ital. revue „Ultra“ Calvari opakuje zvlášť jesuitům, že theosofie nemá a nemůže míti dogmat, neboť to není náboženství ani staré ani nové. A přece zase Besantová píše v novějších knihách (toť náboženská evoluce!) jako „Stará moudrost“, „Esoterické křesťanství“, že Moudrost božská — ať zveme ji starým sanskritským jménem Brama vidya nebo modernějším řeckým theosofie — jeví se světu jako **náboženství** s menšími či hlubšími tajemstvími, která nebudou nikdy uveřejněna tiskem, ale mohou býti sdělena pouze od úst k sluchu, od učitele žáku...

Ze všech těchto výměrů lze viděti výhodnou taktiku theosofův a vypočítavou ohebnost na vše strany. Vydávati nové učení za náboženství vyžadovalo stanovení data 17. listopadu 1875 nebo hledání spojek s některým starým náboženstvím, zde budhismem. Prvnější předpoklad vystavoval novinku sesměšnění v době všeobecné emancipace od jakékoli víry, v druhém případě pozbývala theosofie rázu novosti a elastické, přizpůsobovací svobody. Proto se vidělo vhodným prohlásiti ji za čisté, nezkalené zřídlo, z něhož všecka positivní náboženství čerpala, a přizvati tato znešvařenými dětmi vznešené matky; každý směl se také držeti své víry a měl ji vykládati podle nových hledisk a poznatků. Jako náboženství zpytuje theosofie věci božské, ale ne nad přírodou, nýbrž v ní a jejích silách. Je to zápor nadpřirozena a nová forma naturalismu. Základní dogma zní dle Besantové: „Každá cesta je dobrá pro ty, kteří se po ní ubírají, každá je božská, protože lidé po každé mohou se dostati k Bohu“. Ale to nevadí, aby se theosofie postavila proti všem positivním náboženstvím a zvláště proti křesťanství. Zavrhuje totiž víru v osobního Boha, rozdílného od světa, její Bůh jest bůh Spinozův. Béře absolutní Jedinost ve smyslu Heraklitově, t. j. nikoliv jako bytost stávající in actu perfecto, nýbrž jako dění, jako věčný vývoj nebo nepřetržitý zavřený okruh vývojů. Moderní theosofie není víc než opakování budhistického pantheismu.

Ať nazývají theosofii náboženstvím nebo světovým názorem, ať vidí v ní „sto zapomenutých věd, nyní náhle oživlých, poklad vědění nashromážděný celými národy postupem tisíciletí, nauky podávající člověku odpověď na každé, i nejhlubší ‚proč‘ života“, přece zase skromně vymezují, že „theosofii sluší pokládati prozatím za pouhou hypothesu, která se stane však určitostí každému, jenž jest ochoten studovati ji a říditi se jejími pravidly, neboť podává methodu, kterou

lze všecko zjistiti přímo, jako asi student zjišťuje chemickými pokusy pravdu tvrzení professorova“.

Nehledě ani k silně kulhajícímu přirovnání (ježto chemik nepodává žáku hypothes, nýbrž vědecké, přesně dokázané pravdy), každý poznává, že theosofie vystupuje na jeviště náboženských dějin v podobě měnlivé, plné rozporův, aby všem se zavděčila. Před Indem stává se „induismem v novém šatě“, před křesťanem „esoterickým křesťanstvím“, v očích mohamendána „esoterickým spiritualismem islamu“, zkrátka chce všem býti vším, aby všecky získala. Avšak tím právě podrývá ne-li každé, přece jistě křesťansko-katolické náboženství. Chlubí se, že nechce býti v rozporu se žádným náboženstvím, ano že chce všecka očistiti, „zjevujíc hluboký smysl mnohých věr, které pobloudily časem naukami převrácenými, jež se v ně vloudily působením nevědomosti a neblahým nakupením pověr; v každém z těchto náboženství vybavuje a obhajuje se theosofie a hledí zjeviti ukrytou v nich moudrost“. Ve slovech těch neskrývá se ovšem antická moudrost, nýbrž zakuklená, nepravá náboženská tolerance, která namlouvá katolíku, aby ctil každé přesvědčení — tedy i bludné a zlé — i aby pohrdal svojí věrou, která jiné vedle sebe nestrpí.

Theosofie stojí tedy proti církvi katolické, kterou klade na roveň s jinými společnostmi náboženskými, z nichž žádná se ani z daleka nesmí rovnati společnosti theosofické. Katolická theologie nerepresentuje již pravdu, nýbrž indická theosofie zasedla na trůn její; katolicismus jest maskou nemyslících duší, jimž nedostává se křídel, aby se povznesly k výšinám volného bádání po pravdě. Theosofie je tolik tolerantní, že tuto masku každému zatím ponechává jako zevnější formu dogmatu a kultu. Všecky ty rozmanité obřady různých náboženství, katolického nevyjímaje, mají stejnou cenu jakožto pouhé, více méně výrazné symboly jediné, universální skryté pravdy. Proto se mluví v theosofii tolik o jediné, nejvyšší bytosti všem náboženstvím společné, o základní jednotě všech náboženství a všech filosofických systemův. A to stačí: všecko ostatní jest pověra, obřadnictví a prázdný formalismus pro hloupý lid. Leč tato shovívavost vůči zevnějším symbolům je důvodem k boji proti vnitřní pravdě náboženství křesťanského, které se vydává za obal bez jádra, za vidinu bez podkladu, za výmysl lidský, ne však náboženství pochodící od Boha samého. Takové vynášení náboženské tolerance vybíhá znenáhla v úporný boj proti víře katolické. O tomto cíli theosofie píše Busnelli: „Theosofie šíří tmu, kde bylo světlo, noc, kde byl den, okkultismus, kde byla průzračnost, a z těchto

temných mraků srší potom svými blesky a meteory vidin, jimiž anděl temnosti proměňuje se v anděla světla a hlásá světu své esoterické evangelium t. j. úplný pantheismus: pravou a jedinou pravdu všech náboženství. Tak mění se zevní tolerance vůči různým náboženstvím nejprve v toleranci theologickou nebo theosofickou, aby posléze přešla v naprostou intoleranci směřující proti každému positivnímu náboženství, najmě katolickému. Blud se pitvoří po pravdě. A jako tvrdí církev katolická, že kromě náboženství Kristem zjeveného každé jiné jest bludné, tak theosofie nazývá všecka náboženství křesťanská bludem a pověrou, nad nimiž strmí k výši pravda budhismu a mudrcův indických. Praví-li tedy někteří theosofové, že theosofie není vůbec náboženstvím, nelze upříti, že zavádí k popření všeho náboženství, ba že jest přímo systematickou vědou bezbožectví. Zkušenost alespoň zřejmě učí, že čím více učitelé i žáci ve škole theosofické vnikají v její nauky, tím více se vzdalují od svého náboženství, které jim theosofie — jak svrchu podotčeno — velkomyslně ponechávala". Takové „přemítání o vlastní víře" není nic jiného než ponoukání k pochybnostem o ní a k následování příkladu zakladatelů theosofie, odpadlíků to od víry zděděné. K tomuto hloubání o víře pozývá Calvari zvláště modernisty. „Chtějí-li modernisté, jak říkají, učiniti přehlídku své víry, musejí dříve či později překročiti meze, v nichž se dobrovolně uzavřeli; kteří projevili tolik odvahy, nechť jdou dále směrem tím a nehrozí se ani nebezpečí gnosticismu, jenž jim tarasí cestu. Nepřemohou-li těchto obav, neuskuteční nikdy pravdu víry: budou mnohou věc tušiti, ale nikoli věděti. Ti nebudou moci ani jiným rozžehnouti plameny vyššího života".

Tedy přemyšlování o vlastní víře, pochybnosti o její pravdě, gnosticismus, uskutečnění pravdy, vyšší život — toť návod a cesta odpadu k theosofii a budhismu, toť také program Společnosti theosofické.

6. Theosofie jako soustava filosofická.

Theosofie přikládá si s oblibou název vědy čili filosofie, jakkoliv jí nejméně přísluší, ježto užívá nevědeckých, nahodilých method, nezná určitých a pevných zásad, na nichž by stavěla své vývody, a nepožaduje jiného po svých stoupencích leda všeobecného sbratření. Pohlédneme-li na obor studií theosofických, shledáme, že bádání o světě, o člověku a jeho osudu v záhrobí jest nejoblíbenější; tvrdí totiž, že je to pole dosud západní filosofií neprozkoumané, jelikož přihlížela prý jenom k zevnějšku a nikoli k podstatě, k jádru věcí a téměř se ani

nestarala o pěstění a zdokonalení i toho, co v nás pozoruje, bádá, soudí a nazírá. Za to věda východu pečovala hlavně o prohloubení vnitřního člověka, zdokonalení svědomí, a od tisícletí soustřeďovala své úsilí na zlepšení method a prostředků tohoto studia t. j oněch mohutností v člověku, které předčí sílu fysickou. Což tedy platí všecko, co uložili ve svých spisech filosofové staořečtí, co všecky folianty těch, kdož na jejich vědu spoléhajíce stránky její „naturaliter křesťanské“ objevovali a velebnou budovu filosofie křesťanské postavili! To mizí u srovnání s vědou mudrců východu, jíž se otvírá zcela nový svět, k němuž cestičku ukazuje theosofie.

Než k objevení tohoto světa nechtějí theosofové užívati prostředků přímých, které podává vědecká psychologie, nýbrž vymyslili jakous psychologii transcendentní, blouzní a sní s očima otevřenýma. I jim jest jako budhistům „milejší ta pantheistická hustá, těžká, neproniknutelná mlžina, v níž se všeliké ty pojmové stvůry a měnivé obludy mohou rojiti jak chtějí, člověk se o ně nepotřebuje starati, ani lámati si hlavu, kolik jich jest, chtějí li co po člověku a mají-li k tomu právo, které naopak dovolují mu blouzniti o nich jak mu libo, ve fantasiích i nejšpinavějších“. Odpoví ještě, že výsledky dosavadního bádání o veškerenstvu a především člověku jsou tak nedostatečné, že stojí za to dáti se cestou opačnou! Staří i moderní vědcové s Aristotelem v čele vycházeli od zásady: Non est in intellectu, quod non fuerit in sensu, kráčeli z dola vzhůru, kdežto theosofie dle Besantové pohlíží na věci shora nebo sestupuje takořka s oblak a mlžin, až narazí na zemi... Odtud přímý rozpor mezi ní a positivní vědou, která drží se více pevných základů než nejistých, až fantastických předpokladů, v nichž si libuje theosofie. „Je to filosofie“, píše theosof Cancellieri, která se nevyvíjí ani z učení Giordana Bruna (odpůrce aristotelismu a scholastiky) ani z nauk gnostických, kabbalistických, idealistických. To jest filosofie positivní, jejíž hlavou byl Aug. Comte... Její základy jsou klamny, ježto pozoruje dějiny lidstva ve světle nevěrohodné a protismyslné interpretace biblické. Nemyslím, že jsem na omylu, tvrdím-li, že právě positivní filosofie Comteova, jež by měla býti výslednicí volné myšlenky, drží se zastaralého systému katolického, dle něhož nebylo na světě lepšího náboženství nad hebrejské a jiná od něho odvozená...“ Dí-li však theosofie, že není nad moudrost budhistickou, je to v pořádku.

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Byl to rok obležení Vídně od Turků. Též Olomouc chystal se k obležení. A z Olomouce vlny tureckého strachu bily až na severní Moravu. Hrad Mírov byl na ten účel už před čtyrmi lety důkladně obnoven a opevněn. Osadníci moravičanští „jsouce již blízko nebezpečenství“ byli od vrchnosti své napomenuti, aby zboží své jak nejlépe mohou zachránili.[1] Po večerním klekání se vyzvánělo z nařízení biskupova denně po čtvrt hodiny velkým zvonem k modlitbě za vítězství císařských zbraní.[2]

Žně toho léta byly nad obyčej zdařilé, ale našli se pro ně tehda i v následujících letech odběratelé nevítaní. Od května do července 1685 táhly přes Loštice k Olomouci, k Prostějovu a dále do Uher pomocné voje linenburské, brunšvické a hannoverské. Sotva pluk odešel, přitáhl druhý, a žádný bez výloh a beze škody.[3] Z rozvržené pro vojsko dle lánů spíže odvedly kromě toho Loštice do Olomouce 308¼ liber chleba, 155 liber masa, 308¼ másů piva, 13 m. ovsa, 621 liber sena a 103 otepi slámy. Přípřež vojsku poskytnutá se vrátila neúplná.[4] V říjnu při zpátečním pochodě ubytovala se v Lošticích

---

[1]) Zápis v obecní truhlici moravičanské k roku 1683: »jsouce my již blízko nebezpečenství, byli jsme od vrchnosti naší napomenuti o zachránění našeho zboží jak nejlépe můžeme. Tehdy jsme také naše registra gruntovní podle zdání našeho zaopatřili kteréžto jsouc již prvotně staré a vetché, za malý čas větším dílem po stranách pohnily«.

[2]) Selský archiv IV. (1905) p. 147.

[3]) V Lošticích ložírovalo dne 25. a 26. 1685 května od pěšího pluku jenerála Scherfenbergra pod hejtmanem de Velse 13 důstojníkův a 95 mužův, útraty s nimi vzniklo při nejmenším 28 zl. — Dne 3. a 4. července od pluku hraběte Magni kompanie dragonů 65 mužů, bagaže hejtmana barona de Lützova a 6 důstojníkův. Útraty s nimi při nejmenším 33 zl. Dne 4. a 5. července jízdného pluku vévody hannoverského pod oberstlieutenantem baronem z Ohr kompanie 7 důstojníkův a 80 mužů rejtarstva — útraty s nimi 45 zl.

[4]) »Když se při marširování auxiliar lidu vojenského linnenburského od městečka Loštic k Olomouci a potom odsud do království uherského přípřež z Loštic dávati musela, učiněno loštickým lidem škody: předně za vzatého koně Jiříku Blažkovému blíž Uh. Brodu 20 zl. Item za druhého koně Anně Artusce vdově též vzatého 18 zl. Více za třetího koně Janovi Hanusovi — pod záminkou koupě vzat byl — dajíce jemu za něho toliko 12 zl. a stojíce za 30 zl., škody se vzalo 18 zl. Item za jeden celý nový vůz Tomášovi Staršovicovi, kterej též za sebou zadrželi 18 zl. Item více z druhého voza za jedno kolo Jakubovi Novotnýmu vzaté 3 zl.« V registr. unčov.

nenadále a bez ordinance jedna celá kompanie dragonů holštýnského pluku Kaltenbergrova bez strážmistra a praporečníka, jež „netoliko každého hospodáře na penězích šacovati, nýbrž to, aby každý složil po 4 tolarech, mocí míti usilovala". Opět a opět stěžují si Loštice, „kterak velikou těžkost při těch vojenských abmarších vystáti musejí".[1]) Krátce před tím odvedla obec dle rozvrhu na lány 617 liber chleba, 310 liber masa, 617 másů piva, 26 m. ovsa, 1242 liber sena a 206 otepí slámy.

Na sklonku dubna léta 1686 táhlo směrem od Zábřeha k Unčovu a k Litovli pomocné vojsko saské, pro něž tam do hlavního kvartiru z Loštic odvezeno 650 liber chleba, 325 liber masa, 650 másů piva, $26^1/_4$ m. ovsa, 1020 liber sena a 206 otepí slámy. Odvedený proviant měl se platiti z pokladny zemské a sice libra chleba po 1 kr., libra masa po 3 kr., más piva po $1^1/_4$ kr., měřice ovsa po 36 kr., 6 liber sena po 1 kr. a otep slámy po 1 kr. Stran náhrady za stravování vojska v místě samém píše Unčov do Loštic dne 6. června 1685: „Co se pak durchcukův neb lidu vojenského maršírování a kvartirování dotýče, my na tentokráte jak by vám v tom pomoženo býti mohlo, jiného prostředku nevíme, než abyste vše útraty, kdo a jak dlouho u vás ložíroval, psali. Nepochybně že při budoucí repartici od pánů stavů nějaké ulehčení neb náhrada, jak prvotně se stalo, též se státi moci bude". Načež za nedlouho poroučí, zaslati dle císařského patentu výkaz škod pod pečetí městskou.

Dostalo-li se obci skutečně jaké náhrady, není v účtech. Též o vojenském vydání není záznamův, až léta 1689, kdy na spihování husarského pluku jenerála Zobera, jenž táhl do Čech a odtud dále do říše německé, dodaly Loštice svého podílu 435 liber chleba, 435 másů piva, 224 liber masa a 22 m. ovsa.

Ostatně zůstal ten rok obci v milé paměti, že skončila příznivě pro ni dlouhá rozepře s búzovským panstvím o kus lesa. O celém sporu není zatím jiných svědků, leda dosavadní hraniční kámen s letopočtem 1689, u něhož toho roku starší sousedé loštičtí stvrzovali své vědomosti o vlastnickém právu k oné trati přísahou. Ta konečně rozhodla ve prospěch Loštic. Sporná kdysi trať slove podnes „Vysouzený les".

[1]) Dopis ze dne 5. listopadu 1685 v měst. registr. unčov.

[2]) Záznam o přísaze v protokolu stran obchůzky hranic od městské rady loštické dne 10. května 1734 v zámeckém arch. búzovském. Že o tuto trať lesní byl se sousedním panstvím soud, vysvítá z názvu. Soud nejlépe se hodí v panování hašteřivé paní Eusebie Sabiny Podstatské, provdané za hraběte z Hodic.

Následujícího léta 1690 dne 6. července „povodeň náhlý a nenadálý“ velmi poškodil stavení a pozemky loštické i moravičanské. Farář tamější pozbyl tím skoro veškeré úrody polní a sklidil pouze 6 mandelů pšenice a 10 kop rži. V Lošticích vzala voda zejména stavení č. 94. Škody „skrze přívaly vody učiněné“ přijel zhlídnout s jedním pánem ze stavu krajský hejtman olomucký pan Albr. Maxm. Bukůvka, držitel Žadlovic. K jejich uctění napomínáUnčov Loštice, aby se „jak kuchařem tak jinými přípravy zaopatřiti hleděli“. Zemské berně odpuštěno jim na to 68 zl. 15 kr.

Mimo pravidelnou berni uloženou na lány chystaly se téhož roku soupisy pro daň z hlavy.[1]) Soupisy podávají věrný obraz tehdejší lidnatosti. Domů křesťanských počítaje oba mlýny, školu, špitál, pastejrnu, radnici a faru bylo 113, židovských 16. Obyvatelů křesťanských 630 a židů 53 rodin o 220 duší, úhrnem v městečku 850 duší. Daně z hlavy se vybíralo od mužův usedlých, výměníkův a podruhů po 12 kr., od žen jejich po 6 kr., od dětí po 3 kr., od 14 tovaryšů řemeslných po 30 kr., od 16 pacholkův a 49 děveček z každé zlatky roční služby — čítalo se jí úhrnem 365 zl. 30 kr., připadalo tudíž na každého služebného ročně 5 zl. 37 kr. — po 3 kr. Od mlynáře městského z trojího složení každé po 15 kr., ze ženy 22½ kr. a z dětí po 11 kr. 2 den. Od Dolského mlynáře ze dvojího složení taktéž po 15 kr., ze ženy 15 kr. a z dětí 7½ kr. Od usedlých židů prvé třídy z muže po 1 zl, ze ženy 30 kr., z dítěte 15 kr., v druhé třídě 30, 15 a 7½ kr., v třetí pak 12, 6 a 3 kr.

11. Žaloba proti vrchnosti a porovnání.
(1691—1697.)

Povinnost dodávati brance. — Výlohy s brancem. — Přehled berní zemských. — Vrchnostenské právo rozvrhu berně. — Unčov ukládá Lošticům daň neprávem. — Nespravedlivý příspěvek na bytování vojska. — Úřad loštický ve vězení. — Stížnost obce u královského tribunálu. — Král. tribunál nařizuje vyšetřování. — Omluvy král. rychtáře unčovského. — Porovnání rozepře roku 1697.

K vojenským břemenům obcí patřila též povinnost, dodávati do pluků brance čili rekruty. Panství unčovské stavívalo jich koncem XVII. století každoročně pět, někdy šest. Na Loštice připadal z nich

[1]) Vybírala se r. 1691, jenž vyznačen na titulním listě dek. matriky mohelnické chronogrammem: »Anno qVo LVna TVrCICa atqVe GaLLVs pessIMe Canens peCtorIbVs nostrIs Ingentes InCVssêre terrores«.

obyčejně jeden, výjimečně dva, jež obec musela naverbovat a představit odvodní komissi. Všechno bylo se značnými potížemi a výlohami. Už vyhledati vhodného muže nebylo snadno. Robotní poddaní, usedlí, domácí a hospodářští služební měli býti dle císařských patentů pokud možno ušetřeni vojenské služby.[1]) Stár nesměl býti branec přes třicet let. Aby se vyhovělo těmto podmínkám, brávali na ten účel člověka v obci méně potřebného nebo zbytečného, časem třeba i násilím.[2]) Byl-li v obci náhodou nějaký provinilec, musel jít „na vojnu“ za trest.[3]) Někdy byl branec koupen od dohazovače. Platilo se zaň 30 až 50 rýn.[4])

Dal-li se někdo „na vojnu“ dobrovolně, dostával „na ruku“ jakožto odměnu za svoji ochotu 20 až 25 zl. Aby branec odcházel z domova v patřičné náladě, byl na obecní útraty pohostěn „truňkem a jídlem“. K vrchnosti do Unčova provázel ho v lednu nebo v únoru mladší purkmistr. Povoz, oběma stravu, zaopatření a diety úřední pravidelně po tři dny bylo další položkou v účtě. Mundur opatřován Unčovem a stál obec na 35 zl. Jestliže branec při odvodě byl „zavržen“, totiž neuznán za schopna, musel být postaven druhý místo něho. Odvedený branec byl pak opět na obecní útraty v Unčově vydržován až do dne, kdy ho zařadili do pluku, což trvalo třeba i čtyry měsíce. Denně dostával na ten účel svou vojenskou porci po 6, 8 nebo 9 kr. — jak který rok. Za nedodaného brance hrozilo se krom jiných trestů pokutou 36 zl.

To byly výlohy, jež si každý unčovský statek účtoval zvlášť. Účty — „specifikace vydání“ byly vrchnostensky zkoumány a leckdy z nich hodně utrženo se škodou obce. Na společný účet všech unčovských statků přicházelo vydání s odvodní komissí. Bylo nutno dotyčné pány brněnské a krajského hejtmana olomuckého do Unčova přivézt a zase odvézti. Vojenský hejtman a šikovatel čekali na „slušnou diskreci“.[5]) Krajskému hejtmanu a vojenskému písaři slušelo se daro-

[1]) *D'Elvert,* Schriften XVI, 789. 793.

[2]) V obecní truhlici moravičanské na cedulce z let asi 1750 mezi útratami na rekruty: »za kořalku 23 kr. jak vojáci chytali na vojnu«.

[3]) R. 1704 oznamuje úřad loštický vrchnosti do Unčova, že »nemajíce my ještě jednoho mušketyra«, chtějí postavit Jana Zapletala, jenž se dopustil skutku tělesného s Kateřinou Novotnou, »ponévadž i jinde mocně své poddané na takovou vejpravu berou a odesílají, a aby řemeslo prováděl, poctivý cech se tomu na odpor stavěti bude«.

[4]) Ve třech případech z let 1695 1710 1717: 36 zl. — 45 zl. — 50 zl. Cena stoupala!

[5]) R. 1694 hejtman 36 zl., šikovatel 9 zl.

vati „pocty".[1]) Všechny pak Unčov skvěle pohostil nákladem bezmála 100 zl.,[2]) ale sám k tomu nepřispěl ani halířem; naopak i dřevo, seno a slámu spotřebovanou si počítal do vydání, které všechno nesli poddaní.

Společné tyto výlohy jakož i výdaje statků jednotlivých po vrchnostenském schválení sečteny dohromady a rozvrženy pak dle lánů poddaným osadám k placení. Tím způsobem stál obec loštickou rekrut v posledním desítiletí XVII. věku ročně průměrem na 110 zl. Z bonifikace čili náhrady zemské, jež za jednoho brance obnášela 24 zl., unčovská vrchnost svým poddaným nedávala nic: s vědomím zemské účtárny ponechávala ji pro sebe.[3])

Též břímě veřejných dávek a zemských platů těžklo koncem XVII. věku rok co rok. Poddanské berně tehdy odváděné dají se roztříditi na troje. Hlavní byla kontribuce z lánů. Dle potřeb zemských ukládal sněm každoročně větší nebo menší obnos, jenž se měl z lánu vybírat. Tak třeba za rok 1694 obnášela berně lánová 23 zl., roku 1695 a 1696 po 24 zl.

Druhá pravidelná daň se platila z komínů čili berně domovní. Počet komínů se bral podle přiznání a sčítání z roku 1671 a předpisovalo se za každý užívaný komín ročně po 40 kr. daně řádné a k tomu jakožto přirážka v rozdílné výši ročně pode jménem komínové daně mimořádné. Komínů v křesťanské obci loštické přiznáno roku 1671 celkem 124, z nichž se 116 užívalo. V letech 1694—1696 platilo se z komínu celkem po 4 zl. berně řádné a přirážky.

Třetí druh berně, ale jenom výjimkou ukládané byla daň z hlavy. Vybírala se v obnose nižším nebo vyšším z počátku roku najednou, daň komínová čtvrtletně za termin svatojirský, svatojanský, svatobartoloměјský a svatohavelský, berně lánová pak měsíčně, a sice předem. Veškeré dávky odváděly se vrchnosti unčovské, která je pak zasílala výběrčímu do krajské pokladny v Olomouci. Na výlohy s odvodem berně obnášející ročně kolem 90 zl. přirážel Unčov Lošticům k měsíční povinnosti po 6 kr. z lánu.

Uloženou sněmem berni lánovou rozdílela vrchnost na poddané, majíc při tom právo, silnějším poddaným k ušetření slabších nebo

---

[1]) R. 1695 hejtman 20 m. ovsa, písař 6 svazků lnu za 3 zl. 36 kr.

[2]) R. 1693: 98 zl. 14 kr. — R. 1694: 96 zl. 44 kr.

[3]) Srv. *D'Elvert*, Schriften XVI. 822. 824 827.

živelně poškozených uložit větší částku, než na ně slušela přesně.[1] Vrchnosti dělávaly tak samovolně netoliko vzhledem k jednotlivým poddaným, nýbrž i k celým osadám svého panství. Toto vrchnostenské časem zneužívané právo rozvrhovací dávalo podnět ke mnohým stížnostem se strany jak jednotlivých poddaných tak celých obcí, když se jim zdálo, že nesou víc daně nežli jsou povinni.[2] Odtud také plynulo snažení mnohých osad, aby se vymanily z vrchnostenského rozvrhu a povinnou berni aby jim ukládal přímo zemský sněm. To bylo právo separace. Na panství unčovském vymohly si takové právo Loštice. Došlo k tomu současně při vyřízení rozepře, která vznikla v sourodé záležitosti.

Užší výbor stavovský uložil roku 1694 dodatečně mimořádnou daň 4 zl. 24 kr. na lán a 48 kr. na komín s poznámkou, že vrchnosti mají odvésti tuto berni dle počtu svých poddaných lánů z vlastního měšce. Nicméně Unčov uložil přiměřenou částku v obnose 168 zl. 9 kr. obci loštické a když po několikeré upomínce zdráhala se platit, přinutil ji k tomu po vrchnostenském způsobu té doby uvězněním čelných osob z úřadu. (P. d.)

---

[1]) *D'Elvert*, Schriften XVI. 732. 747. — XXV. 301 306. 579. — Archiv český XXIII. 530 k r. 1689. — Roku 1697 povolila vrchnost purkmistru a radě města Bystřice, aby dle nejlepší prozřetelnosti své »přenášejíc chudšího bohatším« mohli daně a jiné císařské povinnosti dle přísahy své rozvrhovati, vybírati a v místo náležité odváděti *Tenora*, Z pamětí města Bystřice n. P. p. 158.

[2]) Vrchnostenskou subrepartici nekontroloval zprvu žádný vyšší úřad; teprv později — r. 1715 byly zavedeny knížky daňové, v nichž povinnost a odvod daně byl zapisován a krajským úřadem revidován, vrchnostem pak uloženo, subrepartici předkládati ročně krajskému úřadu. *D'Elvert*, Schriften XXV. 307.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hrbík. (Č. d.)

Druzí se přiznali, že jsou křesťany, ale pod dojmem hrozeb zřekli se hned víry křesťanské; k nim se družili, kteří nedávno po výnosu proti spolkaření z křesťanství vystoupili, jiní tak učinili před třemi, jiní před více, někteří dokonce před 20 lety. I tito všichni podrobili se úkonům jako oni první, ale puštěni nebyli. Plinius mohl je propustiti, jak činili jeho předchůdcové a kolegové, ale jeho otevřené povaze příčilo se zákon tak kroutiti a ohýbati: když jest příslušenství ku křesťanství trestné, tedy nejen v přítomnosti, nýbrž i pro minulost, třebas někdo v době soudu již křesťanem nebyl. V této nejistotě dal se Plinius do něčeho, co ovšem vydává jeho všestranné svědomitosti nejlepší vysvědčení, co však zároveň se mohlo jeviti jako nedovolená nedůvěra v dosavadní praksi a její právní podklad. Plinius se totiž dotazoval těchto odpadlíků po vlastní podstatě té podivné „pověry". A tu se dověděl, že celá jejich vina, nebo lépe řečeno poblouzení, tkvělo ve zvyku v ustanovený den před slunce východem se shromažďovati a Krista jako Boha společným zpěvem oslavovati, dále přísahou se zavazovati, ne k nějakému zločinu, nýbrž aby se nedopouštěli ani krádeže ani loupeže ani cizoložství ani zpronevěry svěřených peněz. Po té prý se rozcházeli, brzo však opět se shromažďovali, aby požívali pokrmu zcela obyčejného a nevinného. Avšak po výnosu proti spolkům prý toho všeho zanechali.

Tyto informace byly Pliniovi vítány, poněvadž mu otevřely hlubší pohled do života křesťanství, a nevítány potud, že podávaly jiný obraz, než jaký sobě dle výkladu zákona a dosavadní praxe vytvořil. Hledě se dopíditi jistoty, dal mučiti dvě diakonisky, ale výpovědi jejich byly takové, že jej pouze utvrdily v jeho názoru o křesťanství, že je to převrácená a přemrštěná ale jinak naprosto neškodná pověra, která ani mravního ani veřejného řádu nijak nepodrývá.

Plinius nevěděl si rady: trestati odpadlíky? Pro nějaké zločiny nebylo lze, poněvadž se jich jako křesťané nedopouštěli. Propustiti je beze všeho na svobodu, jak se šmahem dálo? To se protivilo jeho svědomí, poněvadž se přece provinili, když proti zákonu kratší nebo delší dobu byli členy zakázané společnosti náboženské. Nicméně z různých ohledů byl by pro dosavadní praxi, ale k té bylo dle jeho přesvědčení třeba sankce nejvyššího zákonodárce.

Proto předkládá císaři záležitost k rozhodnutí. Aby dopadlo dle jeho přání, upozorňuje jednak na veliký počet ohrožených ze všech stavův a věků obého pohlaví, v městě i na venkově, jednak na blahodárný vliv, bude-li se bráti ohled na „polepšení“: dalšímu vzrůstu křesťanství se učiní přítrž a otcovské víře, jejíž mnohoslibný rozmach právě započal, dopomůže se k bývalému významu.

Milostivá odpověď císařova [1]) schvaluje Pliniovo jednání, odmítá však tajné přání jeho dodatečným výnosem jednou pro vždy všude pochybám učiniti konec. Jen potud vykládá stávající zákon, že po křesťanech nemá býti slíděno a pátráno; kdyby však některý byl udán a usvědčen z křesťanství, ten musí býti potrestán, leč by snad prohlásil se za pohana a svá slova obětí bohům dokázal. V tom případě ať jest propuštěn bez trestu, ale policie ať ho s očí nepouští; neboť minulost ho činí podezřelým. Udání anonymních ať si nevšímá, bylo by to jen skvrnou pro jeho dobu.

Toť obsah té pro dějiny pronásledování věkopamátné dvojice listův. Callewaert [2]) upozorňuje, že jsou to čistě právnické dokumenty, že výrazy tudíž třeba bráti v jejich formálním smyslu a pak prý nemůže býti pochyby o tom, že jedině „křesťanství“ je zločinem, pro nějž byli obyvatelé Bithynie žalováni a trestáni. Počíná odpovědí císařovou: Dle ní v i n o u jest „býti křesťanem“. „Všichni, kteří ti byli udáni jako **k ř e s ť a n é . . .**“

F o r m á l n í p ř í č i n o u jejich propuštění a osvobození od žaloby: přestat býti křesťanem: „Kdo zřekne se křesťanství, tomu ať se dostane odpuštění . . .“

Provinění t. j. příslušenství k víře křesťanské musí býti dokázáno právnicky: „jestliže by někdo byl udán jako křesťan a u s v ě d č e n, ten musí býti potrestán“. Důkazem jest vytrvalé lpění na křesťanství, odmítání obětí, po př. zdráhání zlořečiti Kristu.

Podobně zřeknutí se křesťanství musí býti prokázáno: „Kdo se zřekne křesťanství, a své prohlášení skutkem osvědčí, totiž o b ě t u j e n a š i m b o h ů m . . .“

---

[1]) Text dle téhož vydání: Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. 2. Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt, ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse idque re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando dis nostris, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli in nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli nec nostri saeculi est.

[2]) Revue d'histoire eccl. Sv. 12. Str. 633—651.

Ze slov Trajanových jde na jevo, že odmítati obět, nechtít obětovati... není samo vlastním zločinem u křesťanů trestaným, nýbrž jen důkazem pravého zločinu t. j. křesťanství.

Tolik vyplývá se vší určitostí a jasností z odpovědi císařovy. Správnost výsledku lze prokázati kontrolou provedenou na dopisu místodržitelově.

I Plinius považuje za trestný čin „býti křesťanem“. Obvinění byli udáni jenom z křesťanství, z ničeho jiného, a Plinius se jich při výslechu po ničem jiném nedotazoval, leč jsou-li křesťany. Kdo přes připojené vyhrůžky na opětovný dotaz setrval při svém vyznání, byl odveden na popravu.

V prvé části dopisu, při prvém procesu, není vůbec ani zmínky o obětech a jejich odmítnutí a v druhé části, v druhém procesu připadá jim jen úkol prokázati, že někdo jest křesťanem anebo že jím není.

Tedy i dle Plinia spočívá crimen pouze ve vyznání křesťanském a zákon, o nějž se pronásledování opíralo, zněl asi „non licet esse vos“ (Christianos non licet esse).

Je to i mým pevným přesvědčením: „zločinem“, pro nějž tisíce a tisíce křesťanů muselo strádati a bolestnou smrt podstupovati, bylo jen příslušenství ku křesťanství, ale důkaz Callewaertův protivníků neodzbrojil, poněvadž do něho nejsou organicky včleněny některé sice podřízené, ale přece nikoli bezvýznamné jednotlivosti ze zprávy Pliniovy a císařovy odpovědi.

Hned rozpaků plný počátek: „Nevím, co a pokud se trestá a vyšetřuje... zda pouhé jméno samo o sobě, i když jest obžalovaný prost zločinů, či zda trestu podléhají pouze zločiny se jménem spjaté“ byl by psychologickou záhadou, kdyby zákon zněl tak, jak jej rekonstruuje Callewaert. Nepochopitelny by byly dále Pliniovy časté a všestranné výslechy. I to slovo panovníkovo: „Zde nelze vydati nějakého všeobecného ustanovení, které by mělo jakousi určitou formu“ divné světlo by vrhalo na právnickou moudrost panovníka, u něhož Plinius hledal porady, kdyby věc byla tak prostá a jednoduchá, jak v pojednání belgického učence se vyjímá. Těchto temných jednotlivostí nelze ignorovati, má-li výsledek býti všestranně spolehlivý a nezvratný. Na štěstí nachází se v listě dosti narážek, jež usnadňují ocenění a pochopení zmíněných otázek.

Plinius věnoval se záhy právnictví a jako soudní řečník vyvíjel mnohostrannou činnost, za niž klidil hojně vavřínův. Ale ačkoliv jeho kariera (r. 89—90 zastával kvesturu, r. 93 byl praetorem urbis, r. 100

konsulem a konečně asi 111—113 místodržícím v Bithynii) mu otevírala volný přístup a hlubší pohled netoliko do celého ústrojí státního, nýbrž i do života společenského a právního, přece nebyl nikdy přítomen přelíčení s křesťany, ne že by snad za jeho dřívějšího působení takových procesů nebylo bývalo, nýbrž prostě z toho důvodu, že to výjimečné soudní řízení nespadalo do kompetence jeho předcházejících úřadů. Procesy křesťanů byly vyhrazeny císaři a jeho delegátům, v Římě prefektu města, v provinciích místodržícím.[1])

Přes to však vedl si při projednávání těchto záležitostí způsobem úplně zákonitým, tak že císař neskrblil pochvalou. Odkud tento podivný zjev? Právě ta okolnost, že on sám byl nezasvěceným nováčkem,[2]) prozrazuje, že někdo jiný, do procesů podobných zapracovaný, dal Pliniovi podrobné informace, jimiž on se řídil. Víme, že místodržitelé měli při soudech svou úřední radu „consilium“, své přísedící „assessores“, na něž se obraceli, kdykoli byli v pochybnostech.[3]) I Plinius měl tento poradní sbor při sobě, třebas o něm v dopise — věc byla pro císaře samozřejmá — se nezmiňuje, a ti jemu na jeho dotaz sdělili, jaká praxe v tom ohledu se dosud v Bithynii zachovávala; neboť procesy takové se dle listu aspoň posledních 20 let častěji odbývaly. Plinius řídil se dle jejich rady a dal první skupinu věrných křesťanů bez dlouhého rozmýšlení popraviti; jen římských občanů prozatím ušetřil, aby je odeslal na soud do Říma. I při druhém procesu jeví se působení a vliv přísedících. Hned před jeho zahájením dal Plinius donésti do soudní síně sochy bohův a sochu císařovu, kadidlo a víno, potom předříkával stručnou modlitbu k bohům, kterou oni museli po něm říkati, kázal obětovati a ještě nad to Kristu klnouti, „úkony to, k nimžto praví ctitelé Kristovi, jak se praví — patrná narážka na radu — ničím se nedají donutiti“. Bez návodu a účasti rady nedá se toto jednání úplně vysvětliti. Nicméně nesmíme se domnívati, že Plinius byl nemyslící loutkou v rukou svých přísedících. Ač byl proniknut hlubokou

---

[1]) Srv. o té otázce *Ramsay* na uv. m. str. 215—217; *Theod. Mommsen*, Röm. Strafrecht 1899, str. 340 n.

[2]) »Cognitionibus de Christianis interfui numquam. Ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat aut quaeri . . .«

[3]) Srv. na př. Skutky ap. 25, 12: Tu Festus promluviv s radou odpověděl: K císaři jsi se odvolal, k císaři půjdeš. — *Mommsen*, na uv. m. str. 239. — Jak podstatně rada k soudu patřila, vysvítá zvl. z Tert. Ad nat. I, 3 p. 62, 23 R: Quod praesidii offeratur, quod de reo inquiratur, quod respondetur vel negatur, quod de consilio recitatur, id reum agnosco.

úctou nejen k zákonům, ale i ku zděděným tradicím soudním, jež pro něho byly stělesněny v poradním sboru, přece uchovával si ve všem svůj samostatný úsudek a byl dokonce hotov i proti mínění jejich uchýliti se od vyšlapané cestičky, a to i z toho důvodu, že ve správě provincie zavládly od let divné řády, a on byl od císaře pověřen tím čestným úkolem, aby vše urovnal i spořádal. S tímto zajímavým a pro pochopení celku důležitým částečným vymaňováním z dosavadní tradice, částečným jejím zachováváním setkáváme se hned v následující části referátu.

Vedle těch, kteří neprávem byli udáni z křesťanství, octlo se před soudním tribunalem Pliniovým mnoho bývalých, odpadlých křesťanů. Někteří z nich již dávno zřekli se křesťanství, jiní setrvali v něm až do posledního okamžiku, kdy ze strachu je zavrhli. Takoví lidé byli jinde i v Bithynii beze všeho propuštěni na svobodu. Důkaz jest na bíle dni. Kdyby byli bývali po svém odpadu nějak potrestáni, byl by je mohl a musel Plinius propustiti na svobodu. Když však odkládá rozhodnutí o nich až do ustanovení panovníkova, pak z toho faktu vyplývá, že se jim dosud žádného trestu nedostalo. Ostatně byly o nich záznamy v archivě místodržitelském. Tedy tradice byla a patrně také rada přísedících vyzněla pro okamžité propuštění odpadlíkův. Plinius váhá. Proč? Neshledává ji asi oprávněnou a proto přímo obrací se na císaře a naléhavě přimlouvá se za její schválení a uzákonění.

Odtud vidíme, jaký vniterný proces se tehdy odehrával ve šlechetné, ale také povinnosti dbalé duši Pliniově. Ti lidé přece přestoupili zákon tím, že jednou ať delší ať kratší dobu přináleželi k sektě zakázané, křesťanské. Třebas se jí nyní zřekli, přece zasloužili za svou neposlušnost dřívější nějakého trestu. Zákon tohoto případu nepředvídal a neurčil proň žádného předpisu. Proti tomuto požadavku strohého strážce zákonův bouřilo se lidské soucitné a uznalé srdce. Vždyť ti lidé, kteří před ním stáli jako bývalí křesťané, nedopustili se plníce příkazy svého učení žádného ani mravního ani politického přečinu, naopak byli jím právě od zlého zdržováni. Tedy až na tu „pověru“ nezasloužili trestu a tu odčinili přistoupivše opět ku státnímu náboženství. Srdce zvítězilo, poněvadž nad to kynuly z mírné praxe mnohoslibné úspěchy pro vzkříšení pokleslého ducha náboženství římského.

Aby získal císaře pro svůj návrh, nespokojuje se Plinius všeobecným sdělením, že na bývalých křesťanech nenalezl žádné jiné viny kromě toho, že oslavovali Krista jako Boha, nýbrž jest obšírnější a uvádí mnohé podrobnosti. Ale nikoli všechny. Výslech a protokol vzta-

hoval se nepopíratelně na více bodů, a kdyby se nám byl ten zachoval místo listu Pliniova, netápali bychom v takové nejistotě o původu a podkladu pronásledování. Bohužel byl Plinius, jak jeho list svědčí, skoupým, příliš skoupým — škoda to, jež pouze na oko jest nenahraditelná; neboť právě ten system, jímž se Plinius řídil při výtahu z obšírného protokolu, je dalekosáhlého významu a vrhá na celou otázku nové světlo.

Místo zní v překladu takto: Celá pak jejich vina, nebo lépe řečeno pobloužení, jak všichni tvrdili, spočívalo v tom, že se v určitý den před slunce východem scházívali, Krista, jako by byl Bohem, střídavými zpěvy oslavovali a přísahou se zavazovali ne k nějakému zločinu, nýbrž nedopouštěti se krádeže ani loupeže ani cizoložství, nerušiti slova, nezapírati svěřeného majetku. Potom prý se rozcházívali a opět se shromažďovali, aby požívali pokrmu, ale obyčejného a zcela nevinného (nezávadného); od toho prý však upustili po mém výnosu, kterým jsem dle tvého nařízení spolky zakázal. Proto jsem považoval tím nutnějším dvou otrokyň, t. zv. „služebnic“, co na tom pravdy, útrpným právem se dotazovati. A shledal jsem, že je to holá pověra, převrácená a přemrštěná, ale nic více.

Referát má jen částečně ráz dogmatický: Kristus — Bůh, hlavně však obírá se určitými mravními přestupky, které lze bez nesnází redukovati na tři třídy. U křesťanů v Bithynii nebylo zjištěno:

1. naprosto žádné hmotné poškozování druhého;
2. žádné přestupky věrnosti manželské;
3. žádný zvláštní, nedovolený pokrm. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Kardinál byl přijat a přednášel podle své instrukce. Arcikníže nedal mu však ani domluviti; přerušil jej pravě, že všecko záleží na uspokojení zemí, a nikoli na jeho mínění, a že tedy neví, jak by mohl dáti nějakou určitou odpověď.[1]) Konečná odpověď byla dána kardinálovi druhého dne. Matyáš projádřil, že nabídka císařova nikterak nemůže uspokojiti. Sám závazně že se v ničem nemůže vysloviti bez zemí a stavů, s nimiž je spojen, míní-li císař s nimi vyjednávati, že by se tak nejlépe státi mohlo na místě, na něž zamýšlí se odebrati se stavovskými zástupci spojených zemí, a žádal, aby císař přímo řekl, zdali chce poslední vídenský mír a nynější prešpurskou konfoederaci zachovati a prostě bez výhrad ratifikovati nebo ne. Potom aby se císař vyslovil o otázce nástupnické. Že by jeho bratři a bratrovci neznali se ke smlouvě vídenské, o tom že pochybuje. Na konec pronesl, že míní přijíti s ozbrojenou mocí do Prahy, — co se však jeho samého dotýče, že nechce býti obecnému dobru na odpor, ježto nepřeje si ničeho jiného než pokoje a svornosti. Nadarmo po této odmítavé odpovědi žádal kardinál, aby arcikníže aspoň osm dní ještě posečkal, aby císař, když by lépe poznal žádosti a přání zemí, mohl se rozhodnouti, jak by je uspokojil.[2])

Okolí arciknížete Matyáše, jeho rádcové a páni, bylo otevřenější. Veřejně s Karlem z Liechtenštějna prohlašovali, že půjdou zreformovat dvůr císařský i jeho osoby. Z rozkazu na pardon a amnestii tropili si posměšky pravíce, kdyby se již chtěli s císařem zase srovnati, že jim přece zůstanou jejich hlavy.[3])

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 270.

[2]) Monum. Hung. hist. III. 278; Instrukce císařova kardinálovi z 20. dubna; Vatik. archiv, *Borghese* II. 149, fol. 270; *Hurter*, l. c. V. 272. dovolávaje se psaní Matyášova k bratru Maximilianovi z 15. dubna praví, že kardinál vyřizoval, že císař po šesti měsících chce se zeměmi vyjednávati; zatím aby byly zbraně složeny. V instrukci kardinálově není však žádné zmínky o šestiměsíčním takovém příměří, naopak nuncius uvádí určité tvrzení kardinálovo, že dožadoval se osmidenní lhůty. Podobá se tedy, že Matyáš zase nemluví v listě svém k bratrovi pravdy.

[3]) Briefe u. Acten, l. c. VI. 326, 334; *Borghese* II. 149, fol. 270.

Kardinál byl ještě 14. dubna ve Vídni, a mohl pozorovati, že jsou tam již ukončeny všecky přípravy válečné. Dne 15. spěchal rychle do Prahy, a téhož dne vojsko Matyášovo opouštělo Vídeň; arcikníže sám odpoledne o půl třetí hodině vyjel z hradu do Klosterneuburku, když se byl před tím súčastnil slavného procesí. Khlesl potom nařídil, aby byly ve Vídni konány čtyrycetihodinné pobožnosti.[1]

Do Prahy se vrátil kardinál 16. dubna na večer.[2] Tajná rada netrpělivě ho očekávala, neboť u dvora zavládal strach. Císař pomýšlel již na to, aby Prahu opustil; cennější jeho věci byly sbaleny.[3] Ohlížel se však také přece po možné pomoci; 12. dubna psal do Řezna arciknížeti Ferdinandovi, aby přičiňoval se, aby říšský sněm poskytl pomoci, 14. dubna vyzýval kurfiřta braniborského a o den později kurfiřta saského, aby podle smluv přispěli na pomoc ohroženému království českému.[4] Ale rovněž v zemích ještě císařových učiněn poslední pokus, bude-li možno zachovati je císaři. Nejvíce záleželo na Moravě, kde právě konati se měl sjezd v Ivančicích. Na tento přísně zakazovaný sněm přece císař ustanovil své komisaře: Viléma Slavatu, Matouše Děpolta z Lobkovic a Jana nejstaršího Lukavského. Slavatovi bylo to oznámeno v kanceláři české 10. dubna; bral na sebe úkol ten nerad věda, že rozhodnutí Moravanův daleko již zašlo, a že pěknými psaními nebo dobrými slovy a slibováním již nic způsobeno býti nemůže; ale nechtěli mu věřiti. Nejvyšší úředníci čeští doufali jestě, že urovnají se všecky nesnáze po dobrém. Podali císaři na odpověď stavů moravských z nezdařeného sněmu brněnského své dobrozdání, aby generální sněm byl na pozdější dobu odložen, a Ladislav Berka aby propuštěn byl z úřadu místodržícího zemského hejtmana. Moravským stavům mělo tedy býti učiněno po vůli v tom, že na místě Berkově měl býti vyhlášen za zemského hejtmana Ladislav mladší z Lobkovic, a měli býti upokojeni prohlášením, že císař svolil k potvrzení míru s Uhry a Turky.[5]

Zprávy kardinálovy, že arcikníže zamítl nabídky císařovy, dávaly již nahlédnouti hlouběji, že nejedná se již arciknížeti Matyášovi a

---

[1]) Diarium archiducis Mathiae, opis ze souvěkého rukopisu c. k. dvorní knihovny v zemském archivě brněnském: Sbírka rukopisů č. 320. Arch. Vatik. *Borghese* II. 149, fol. 280; *Hammer-Purgstall*, l. c. IV. příl str. 175.

[2]) Arch Vatik. *Borghese* II. 149, fol. 270; Monum. Hung. hist. III. 278; španělský vyslanec udává nesprávné datum: 14. dubna. Briefe u. Acten VI. 326.

[3]) Vatik. arch. *Borghese* II. 155, fol. 322.

[4]) *Hurter*, l. c. V. 257.

[5]) List Viléma Slavaty nejv. kancléři Zdeňku z Lobkovic z 21. dubna 1608. *Kameníček*, l. c. I. 82.

stavům zemí s ním spojených o potvrzení míru vídenského, nýbrž že již odhaluje se zřejmě jejich cíl: zbaviti císaře vlády jakožto nezpůsobilého. Zároveň se však vidělo, že stal se arcikníže Matyáš otrokem vůle jiných. Dlouhé porady konali tajná rada, členové vojenské rady, i nejvyšší úředníci zemští; o výsledku jejich oznamoval kardinál nunciovi, že císař nabídne arciknížeti nejmožnější ústupky a že zatím dá sám ze svého pokladu, aby bylo postaráno o obranu země, v čemž úplně se shoduje s českými pány, kteří budou jemu věrni až do těch hrdel, jen když císař království neopustí. Císaři že jest však velice líto, že nemůže dosáhnouti příměří, jehož dopřávají Turci a barbaři, ve vlastních svých zemích od vlastního bratra.[1])

Ovšem Matyáš na žádné příměří nepomýšlel. Naopak obviňoval přímo císaře, že nemyslí upřímně s mírem, a že hledá jen odklad. V tom smyslu psal hned 15. dubna svému bratrovi arciknížeti Maximilianovi dodávaje nepravdivě, že Tilly vpadl na Moravu a tam nějaké stavovské jezdce porubal, a proto že Morava ho volá na pomoc. O den později vzkazoval stavům dolnorakouským, že poslání kardinála Dietrichštejna znamenalo jen odklad, a že by zůstalo všecko nebezpečenství a všecka škoda. Varoval je, aby nedali nic na řeči kardinálovy, že císař potvrzuje mír s Uhry a Turky, a že tedy není se již ničeho obávati; tím že má býti vzbuzena nebezpečná jistota. Úmyslem Matyášovým bylo připraviti císaře o všecky přátele, způsobiti odpad všech zemí od císaře. Poslal ke králi polskému, aby jej získal, nebo aspoň dosáhl, aby z Polska nebyla žádná pomoc císaři poskytnuta,[2]) a z Klosterneuburka rozeslal 16. dubna přípisy hejtmanům krajů království českého, v nichž si stěžoval, že místo vděčnosti, že pokoj stvrzen, původem některých nevážných a neupřímných lidí v rozličné pomluvy, výklady a podezření vešel, a že císař skrze ty nedobré lidi posud pokoje s Uhry a Turky nestvrdil. Když se však Uhři a Tataři proto pozdvihovali a rotili, stal se Matyáš obětí pokoje. Musil do Prešpurka stvrditi pokoj s Uhry a Turky a s nimi ve smlouvání vjíti. Ale oni chtěli, aby také království české a země k němu připojené pokoj s nimi obnovili a ku smlouvě jejich přistoupili. Arcikníže musil jim povoliti, aby do markrabství moravského své posly vypravili, než také i sám se v to uvolil, že chce býti příčinou toho, aby se od nich neloučili, což i učinil a vešel se stavy téhož markrabství v jisté, celé a

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 270.
[2]) *Hurter*, l. c. V. 282, 284.

dokonalé srozumění k dobrému království českého. Poněvadž pak již na jiném nepozůstává, než aby stavové království českého též učinili, umínil si s osobami z týchž zemí nařízenými vypraviti se mezi ně, jakož pak jest již na cestě. Proto je napomínal, aby se jako hejtmané krajů spolu se všemi jinými pány, rytíři, vladykami a vyslanými z měst 4. května do Čáslavě sjeli, kam také arcikníže Matyáš přibude.[1] A zároveň psal městské radě do Čáslavě oznamuje tento sjezd, na němž prý se bude jednati, jak by bylo odvráceno nebezpečenství, které ohrožuje Čechy. Měli se tedy opatřiti potravinami, za něž se jim hotově zaplatí. Neučiní-li tak, nebude arcikníže vinen žádnými škodami, které jim a Čechám z toho vzejdou; očekává tedy zřetelnou a libeznou odpověď.[2]

Již tehdy ohlašoval Matyáš, že vešel se stavy markrabství moravského v úplné srozumění. Tak si byl jist výsledkem sjezdu ivančického, který se současně konal. Nadarmo jej císař zakazoval ještě 9. dubna vytýkaje stavu panskému a rytířskému, že nežádali za povolení jeho. Prosili sice předkové jejich krále Ferdinanda, aby jako prve té svobody užívali, když by bylo sněmu obecního potřeba, aby hejtman s osobami ze všech stavů snesl se o čas sněmu, ale král jim 11. ledna 1539 odpověděl, že zemský hejtman nesmí svolávati ani sněmův ani sjezdů bez poručení a rozepsání královského. Císař rozepsal teď však generální sněm, jehož si předkové stavů moravských nejednou přáli a vyhledávali, a na něž své posly s plnou mocí vypravovali; doufá tedy císař, že stavové také nyní budou k tomu ochotni. Musil sice býti nynější sněm generální rozepsaný na 14. duben odložen, ale bude zase co nejspíše rozepsán, a všem čtyřem stavům moravským bude také časně sněm položen o to, aby na ten generální sněm osoby ze sebe voliti a vypraviti mohli. Pročež císař poroučel, aby od sjezdu ivančického upustili, a byli li by tam již pospolu, aby nic tam nejednali ani před sebe nebrali. Nastaly-li by důležité a nenadálé potřeby, že by se na sněm generální čekati nemohlo, aby přednesli o tom císaři, jenž vyslechna své komisaře v markrabství moravském sněm obecní jim rozepíše.[3]

Ani tento pozdní zákaz nebyl u stavu panského a rytířského nic platen. Jen stav městský uposlechl zákazu opět sdělovaného

[1]) *Hovorovy* Paměti, l. c. fol 78—79

[2]) *Hurter*, l. c. V. 283.

[3]) Sbírka rukopisů v mor. zemském archivě č. 207, str. 59—65. *Kameníček*, l. c. I. 30—45, II. 452.

podkomořím Janem Mošovským z Moravičan koncem března; v Brně zejména byli 2. dubna svoláni na radnici všichni měšťané a celá obec a oznámen jim zákaz císařský i pozvání stavů ze Slavkova. Obec odevzdala rozhodnutí úplně městské radě,[1]) a pak na společné poradě měst Olomouce, Brna, Znojma, Jihlavy, Hradiště a Unčova usneseno 3. dubna v Brně, aby do Ivančic nejezdili ani poslů nevysílali. Oznamujíce to císaři prosili o zastoupení a ochranu, kdyby proto stíháni byli, jakož i o to, aby císař nedopouštěl na ně pokládání vojska. Současně napsali svou omluvu stavům do Ivančic, že jest jim pro zápověď císařovu velmi nebezpečno a nemožno do Ivančic přijeti, ale zakazovali se při tom, že v jiných věcech, což by proti vůli císařové nečelilo, chtějí jim jako věrní spolulantfrýdníci dle možnosti po vůli býti.[2])

Stav prelátský, jenž byl také od stavů panského a rytířského písemně ze Slavkova a potom ústně na sněmu brněnském do Ivančic vybízen, rozhodl se po delším váhání proti svému původnímu snešení účastniti se jako tichý pozorovatel; stalo se tak následkem pohrůžek, že sami sobě vinu dávati musejí, pojde-li jim něco zlého z toho, že by se od stavů vyšších proti lantfrydu oddělovali. Neměli odnikud žádné ochrany a jízda stavovská již se pokládala na některé duchovní statky a hrozilo se jim ještě mnohem horším.

Mimo stavy byl biskup olomoucký kardinál Dietrichštejn. Jemu od stavů ze Slavkova žádné pozvání do Ivančic psáno nebylo za tou příčinou, jak uváděli později stavové, že o tom sjezdu dobře vědomost měl.[3])

Již v březnu bylo 1000 jezdců najatých od stavů moravských položeno blíže Ivančic; Golczovi byly vykázány za pobyt Kounice, Tiefenbachovi Pouzdřany.[4]) V dubnu postoupili ještě blíže k Ivančicům, a když sjezd již konati se měl, sjížděli se tam úpravně s velikým počtem jízdného i pěšího lidu stavové, tak že tam měli potom ještě

---

[1]) Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 94.

[2]) Tamže, fol. 58—61. Jihlavské varoval Berka již 14 března na Velkém Meziříčí před obeslaním sjezdu ivančického. Srv. *D'Elvert*, Chronik der Stadt Iglau von Martin Leupold von Löwenthal, str. 256—358.

[3]) Psaní stavův z Ivančic kardinálovi z 18. dubna v kníž.arcib. arch. v Kroměříži.

[4]) Mikulovský archiv historický, svaz 158; originální psaní Liechtenštejnovo kardinálovi nedatované, ale pravděpodobně z 22. března. Z něho vysvítá, že před tím bylo stavovské vojsko proti rozkazu položeno na panství mikulovské, ale že bylo poručeno, odtud je odvésti; kardinál »sollen im werk spieren, wie wir sie respectieren«.

svého válečného lidu přes 1500 koní a přes 1000 drábův a hajdukův.[1]) Byli tedy stavové na sjezd ten dobře připraveni. Kromě toho na hranicích moravských bylo již vojsko Matyášovo, pro něž dožadoval se František z Thurnu na Žerotínovi 2000 tolarův,[2]) a 1500 jízdy Hanuše Krištofa z Puchheima leželo na statku Berkově v Jaroslavicích a na gruntech opata louckého.[3])

Po dosavadních zkušenostech nepochopitelna byla u císařského dvora důvěřivost některých, že by přece ještě mohla býti zachována Morava císaři. Lichému stálému ujišťování, že se všecko děje jen pro zachování země císaři, přece se věřilo, a doufalo se, když oznámeno bude stavům v Ivančicích, že císař potvrdil pokoj, a když bude dán nový hejtman, že odklizeny budou všecky překážky shody a že země se uklidní. Zatím však nabídky, jež královští komisaři na Moravu donášeli, byly tam již před jejich příchodem známy: kardinál oznámil je již ve Vídni Liechtenštejnovi, jiní je zvěděli od jiných, — a byly již napřed odmítnuty od vůdců hnutí odbojného.

Komisaři Vilém Slavata a Matouš Děpolt z Lobkovic dojeli do Ivančic ráno 14. dubna. Zastali tam již spolukomisaře svého Jana Lukavského a císařského komorního posla s psaními; rovněž nejvyšší kancléř psal Slavatovi. Ale na nápisu i vnitř v listu císařském bylo jméno p. Lukavského vypuštěno, pročež nevidělo se mu tam zdržovati a hned na druhý den vrátil se domů. Stavové moravští teprve se sjížděli četněji na večer 14. dubna. Téhož ještě dne navštívil komisaře Karel z Liechtenštejna s jinými ještě pány, jelikož byli jemu vzkázali, aby byl jim nápomocen, ježto mají z poručení císařova přednésti některé věci stavům, prve nežli by co jednati počali. Liechtenštejn se jim k tomu zakázal. Ale druhého dne ráno přišel k nim zase a oznamoval jim, že se některým ze stavů píše a výstrahy dávají, že by maršálek Tilly měl v úmyslu se svou jízdou nenadálý vpád do Ivančic učiniti a stavům škoditi, což kdyby se mělo státi, že by komisaři od stavů proto musili býti u velikém nebezpečenství. Odpověděli, že císař se stavy milostivě a upřímně míní, a že by neměli takovým omylným zprávám věřiti a dáti se svozovati. Nicméně poněvadž služebník Tillyho tu v městě jest, že pro něho pošlou a jistotu toho přezvědí. S tím Liechtenštejn odešel, a komisaři pak od toho služebníka vskutku shledali, že ty zprávy byly toliko klevety.

---

[3]) Zpráva komisařů císaři z 21. dubna.

[4]) A. Č. XXVII. 348.

[5]) Zpráva komisařův.

Téhož dne (15.) odpoledne ke 2. hodině přišel opět Karel z Liechtenštejna s velikým počtem pánův a rytířův a oznamoval, že stavové pospolu nyní na ně čekati budou. Jeli tedy komisaři za obvyklého slavnostního doprovodu na radnici, kdež se tísnilo do 200 osob ze stavu panského a rytířského. Tam přečetl Slavata psaní císařovo, napomínal, aby pamatujíce na závazky a povinnosti své k císaři poslušně a poddaně se zachovali, a oznamoval, že již kardinál odejel k arciknížeti Matyášovi od císaře, jenž pokoj s Uhry a Turky stvrzuje.[1] Potom stavové chvilku se radili a Liechtenštejn dal od nich za odpověď, poněvadž se tu nemalých věcí dotýče, že to chtějí v bedlivé uvážení vzíti a co nejdříve odpověď svou dáti. (P. d.)

[1]) Psaní císařovo, o němž je řeč, bylo psaní z 9. dubna stavu panskému a rytířskému; napomenutí Slavatovo stavům promluveno bylo podle přípisu císařova komisařům Slavatovi a Lobkovicovi z 11. dubna. Kodex Hofrův ve Sbírce rukopisů mor. zemského archivu č. 207, str. 66—68.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Než kypí v něm stále nové síly. Pásmem nových poutí stoupá ke světům ještě neodkrytým a myšlenkou chápe nezměrnost. Člověk, jenž myslil, že „cíl a konec jeho v hrobě“, poznává, že „kamkoli jde, tam vře anděl života“, není již smrti, ale smrt jest pouze východiskem života nového, jehož cílem jest Bůh a nebe.

„Kolébky všude — není nikde rakve —
a všude nebe — není nikde země —
a bozi všude — nad tebou i v tobě,
na každém místě, vždy a v každé době...“

Duch lidský stává se v tomto novém zazemském světě andělem s vysokým stupněm vědomosti. Ale jeho pout není ukončena. Ví, že před ním je neskončenost a že všecho musí býti přetvořeno v ohromný plamen lásky, ve kterém se roztaví vše, co dělí stvoření od Stvořitele.

„Až někdy uzříš, z blankytu jak v kráse
vzplá světlo světlo světel, bohů Bůh, a lkaje
ty k Němu vztáhneš svoje rámě zase —
On unese tě v jiné — další ráje.
Zas za Ním půjdeš jako anděl světlý...“

Se stále větší touhou bude vzpínati své ruce po Bohu a Bůh jej „na křídlech hromu“ bude přitahovati v „stále další kraje“. A neopustí ho smutek, vždy znovu bude teskniti... „Doma“ pocítí se teprve tehdy, až „jako vln miliony pominou všechny tvary“ a až přestoupě „za práh věčnosti“ přestane volati k Bohu: „Ty — Bože!“, neboť pozná sebe v Bohu. A v té jednotě s Bohem probudí se všechny duše, jichž symbolem je „Syn Stínů“, poněvadž každá z nich vnesla něco k Bohu:

„Leč každá duše se již Tebou stala
a sebe samu v Tvoje lůno dala
a ví, že Synem Tvým jest, v hávu krásy
jenž roven Ti a jeden na vše časy.
Neb v každé z nich Ty jediný jsi, Pane,
a v každé voláš „Já“ a kromě Tebe
nic nikde není a nic nepovstane! —
Teď mysli, miluj, tvoř to věčné v nebi nebe!“

Toť dějiny každého ducha lidského: na jedné straně táhne jej materialistický pud k zemi, ke stínům, na druhé straně touha po Bohu. Po dlouhém boji tato zvítězí: všechno, co jest, navrátí se k Bohu. A pak nastane úplné, dokonalé zjevení se Boha jako Ducha Utěšitele, který všechno obsáhne: „Mimo Boha nic nikde není a nic nepovstane“. Bude jen plný život v Bohu, život tvůrčí, „tvořící věčné nebe v nebi“.

Jak patrno, rýsuje se v těcho názorech Krasińského, projevovaných podobně také v některých drobnějších básních, dosti výrazně vliv pantheismu spojeného s učením o metempsychose. A přece Krasiński sám nechtěl nikdy býti pantheistou a pantheismus přímo odsuzoval. Tak skoro v téže době, kdy tvořil trilogii, odváděl svého přítele Jaroszyńského od pantheismu, poukazuje na jeho důsledky a vysvětluje jeho vznik náladou doby.

„Pantheismus, ať zjevný či utajený, ať přísný, jako u Spinozy, či předělaný, obložený zlatem, jako u Schellinga a Hegla, ukazuje právě, že výlučný duch doby začaté reformací Lutherovou a ve všem protivný feudalnosti čili moci individua, potřebuje stále více sestaviti všechno podle svého vzoru a pojímati i svět, vesmír podle sebe sama... Proto rozpustil i osobního Boha v ohromném oceaně, popřel individualitu duše a přiznal nesmrtelnost pouze lidstvu; všechno pojal jako slitinu mnohých a ne jako dílo jednoho!... A tak Kristus stal se postavou, k jejímuž utvoření přispěly věky a národové... Zdaž to nezaráží? Zdaž to nedokazuje, že jsme na cestě bludu?... Záhadou lidstva je, že se opije každým bludem, postaví jej na nohy, uctí jako Boha a konečně jej povalí, uznávajíc, že v tom balvanu byl toliko jeden paprsek Boha...“ (Listy do Jaroszyńskiego, r. 1839).

Krasiński, přísný individualista, postřehl bystrým pohledem, že onen pantheismus, zrozený z filosofie romantismu, jest přechodním mostem k jakési nové filosofii, jež bude s romantismem bojovati. Nevěděl ještě, že bude to — August Comte a positivismus, ale tušil neúprosné její důsledky a proto se proti ní bránil.

A také v „Synu Stínů“, kde jeho názory vzbuzují nejvíce podezření z pantheismu, byl skutečně rozdíl mezi ním a německými filosofy. V německém pantheismu Bůh stával se všeobecnou duší světa a v té se ztrácel, byl pohlcen světem. Svět stával se tak přímo jediným a úplně vyčerpávajícím projevem Boha. Krasiński však hájil vždy pevně osobnost Boží a nesmrtelnost duše, jež byla proň nejvyšší hodnotou. Záhrobní život nebude ztrátou individualnosti, ale jejím vzrůstem. „Mimo Boha nikde nic není“ čili všechno jest Bohem, ale v tom Bohu

všechny bytosti duchové přicházejí k poznání své identity, v Něm trvají a nabývají hodnoty věčné — čehož pantheismus neuznává. „Každá duše ví o sobě, že Synem Tvým jest...“

Než básník brzy poznal, že ve snaze povznésti cenu nesmrtelné duše, zašel příliš daleko. Náboženský duch jeho protestoval proti myšlence, že by člověk měl se státi skutečně Bohem, Synem Božím. Idea Boha zazářila mu zase v plné své čistotě a samostatnosti. Ponořil se do ní, a výsledkem úvah, konaných v době zvláštního duchovního povznesení, kdy stál na vrcholu svého života v atmosféře oživené dechem idealismu Cieszkowského, bylo dílo stejně hluboké jako neobyčejné — „Traktát o Trojici“ (1842). V „Synu Stínů“ zobrazil cestu lidského ducha k Bohu, zde pak vniterní

5. Život v Bohu.

Křesťanské dogma o Trojici Boží dalo Krasińskému základ, na němž mohl dokonale rozvinouti ideu živého Boha. A tento základ podepřel si ještě logicky Heglovým zákonem trojice rozvojové: these, antithese, synthese.

Bůh jest nadsvětovým všemohoucím Otcem, který svět stvořil a který uděluje veliké bytí jiným („Wszechbyt“ — „esse“). Pro tvory je to milost od Boha. „V poměru k nám v tom jest milost boží, že nás Bůh stvořil, to jest, že nám bytí udělil“. Slova ta, jež čteme hned na počátku rozpravy (Pisma II, 121—190), odstraňují jistě každé podezření pantheismu.

Bůh je Synem, Slovem odvěčným, Moudrostí („Wszechmyśl“ — „scire“), a jako takový jest ve světě vtělen v lidské postavě Kristově.

Otce se Synem pak spojuje třetí osoba Trojice, Duch svatý („Wszechżycie“ čili „Wszechduch“ — „velle“), jehož hlavní vlastností jest Láska. „Samozřejmě nemůže býti jinak, leč že vychází stejně z obou prvních osob — z Otce i Syna, z Jehovy i Slova“.

Krasiński zavrhl zde svůj protikřesťanský názor, jejž projevil v „Synu Stínů“ a jenž byl ještě výsledkem vlivu Straussova: stotožňoval totiž Syna Božího s lidstvem, tvrdě, že duchové lidští stávají se na konec Kristy... Jen na chvíli odstoupil od dogmatu, neboť v „Traktátu o Trojici“ podává již obšírný filosofický důkaz božství Kristova. Proti zásadní logické thesi Straussově, že idea nemůže se zrealisovati v jednotce, ukazuje, že v Kristu jest úplně zrealisována idea, stanovící podstatu druhé božské Osoby, že tedy Kristus jest Bohem.

V Kristu vtělen jest nejvyšší zákon boží — zákon lásky, práce, utrpení, zásluhy. A tomuto zákonu musí učiniti zadost také člověk, aby došel posledního svého cíle určeného mu Bohem, to jest, aby se stal „duchem“. Neboť i v člověku jest patrný obraz trojice: tělo — duše — duch. Tělo a duše — vyjadřuje se Krasiński později poeticky v „Žalmu víry“ (II, 259) — jsou jen dvě křídla, jimiž duch v postupném letu rozetíná sídla Času a Prostoru... Obojí musí se sjednotiti v harmonický celek a tím získají život plný a dokonalý, tím teprve dosáhnou pravdivého stupně ducha. „Z lásky Boží máme dospěti k nejužšímu sjednocení bytí s myšlenkou, smyslovosti s idealností, těla s duší, čili státi se duchy živými, nesmrtelnými, určenými k andělství“.

Bůh stvořil člověka svobodným, aby si zasloužil toho věčného, duchového života, čili aby „sebe sama vytvořoval a rostl k nebi“. Cestou k nebi jest Kristus, jenž „právě zjevil lidskému rodu zákon věčné zásluhy a pokroku, aby rod ten mohl dojíti k andělství“. Nauku o Kristu zpracoval básník nejdůkladněji, osobě a životu jeho věnoval slova nejnadšenější.

Kristus, Bůh-člověk, jest prostředníkem mezi Milostí a Láskou, mezi Rájem a Nebem, čili věky Jehovy a Ducha sv., mezi stavem bytí tělesného a stavem plnosti duchovní. Přišel, aby osobnost boží „sloučil se světem a svět s ní spojil zákonem lásky a života“. Kristus je Spasitelem, Vykupitelem, a jen skrze něj možno dojíti spasení. Je pravdou, je světlem slunečním zemi a v nejvyšším významu cestou, jak sám pravil o sobě. Jen tou cestou možno dojíti Lásky poslední — a že v poměru k nám ta cesta jest námahou, utrpením, zásluhou, Kristus ji vytvořil, zobrazil, jaksi plastickou učinil svým životem a svou smrtí.

Všechna námaha a bolest přechodu od Milosti k Lásce, od Ráje, nenávratného již, k Nebi, ještě nepřišlému, v něm jest představena a ukázána. Proto nechodil po této zemi s pluky andělských duchů, nehřímal majestátem božské síly, ale jednal po lidsku. Vítězil trpělivostí, umírněností, neskonalým sebeovládáním a vytrvalostí obrovskou... Žil stále jak obět pálící se na oltáři, a po takovém božském životě mezi lidmi skonal mezi anděly, po lidsku, na kříži. „Ač na nebe vstoupil, neodvrhl — podle církve — těla lidského, neporušitelného, jež tu přibral po zmrtvýchvstání — a zůstal na věky Bohem a zároveň člověkem do nebe vstupujícím, čili spojením obou přirozeností, nekončené a konečné — božské i lidské!“

Krista stále výše vystupujícího a všechno k sobě táhnoucího následují jako vůdce vývojního řetězu duchové lidští. Pro ně život

Kristův jest „arcimistrovstvím života“; učení pak jeho není pouze jednostrannou antithesí starověkých filosofií, ale je synthesí, absolutní pravdou, již Syn Boží zjevil lidstvu. Následování života a učení Kristova jest proto povinností každého člověka, aby došel života věčného v nebi. „Jako rostlina nutně musí projíti světlem, aby vyrostla a dosáhla květu, tak nutně musí i každý člověk projíti zákonem Kristovým a vytvořiti jej v sobě, by došel spasení. Spasením pak pro každého člověka je život věčný, stav andělský ve vyšším světě, než je dnešní země.“

Jest ovšem nesnadno dokázati toho na zemi, na tom „atomu nekonečnosti“, kde nosíme „těžkého těla břemeno.“ Život člověka na zemi — toť stálá námaha, protože stálý let vzhůru k Onomu, jejž lidská řeč označuje výrazem Láska... Kdo tedy na zemi toho nedokáže, „nevytvoří Krista v sobě“ — musí splniti tu podmínku ve stavu posmrtném, snad i řadou životů nových...

Krasinski přijímal tu částečně, jako již také dříve, theorii metempsychosy, ale s ní spojil ideu očistce, posmrtného stavu ve vlastním významu. A muky očistce barvitě a zároveň hluboce vylíčil básník jako stálou a živou přítomnost zemských nedokonalostí, bludův a pádů. „Musí to býti prostřední, poloviční, nevyplněný stav... cosi žalostného a bloudícího, cosi stále hledajícího a nemohoucího nic nalézti, nic uskutečniti ... Všeliká tvorba, všeliký čin jest tam buď nemožný nebo neskonale obtížný. Touhy jsou tam toliko, žádosti, vzpomínky toliko, lítost, slzy, hoře, výčitky, naděje, bludné pocity, všechno, co jen může se zroditi v duši, ale nepřejíti v tělo a skutečnost. Jsou, jakoby nebyli. Jsouce cítí, že nejsou... Stav zemřelých je stavem stálého přemýšlení, rozvažováním o činu minulém a přemítáním o činu budoucím.“ (P. d.)

Posudky.

Filosofické spisy Vincence Zahradníka. Sebral a úvodem o životě a filosofii Zahradníkově opatřil *František Čáda*. Filosofické bibliotheky vydávané I. třídou České akademie řada I. č. 1—3. Díl I. vyd. roku 1907, II. 1908, III. 1915.

Dílem III., nejmenším, obsahujícím Zahradníkovy dopisy z let 1831—1836, ukončeno pracné dílo, jež si p. vyd. předevzal, obnoviti totiž životopisem a vydáním spisů památku významného českého myslitele, který k českému probuzení na samém prahu jeho r. 1818 přispívá prvním českým původním pojednáním, „Rozjímáním o některých stránkách praktické filosofie“ a čtenářstvu českému dosud znám byl takořka jen jako skladatel bajek. Nedlouhý byl jeho život: 29. pros. 1790 — 31. srpna 1836. Nepříznivé byly také životní poměry jeho, aspoň v té době, kdy mohl a chtěl českému světu sděliti, co promyslil a věděl. Působiv 1813—1816 prospěšně v duchovní správě, byl od Litoměřického biskupa Hurdálka jmenován jeho sacellánem a ceremoniářem jakož i knihovníkem, r. 1820 professorem pastorálky, a to byla doba jeho rozvoji ještě nejpříznivější. Píše sice ještě 1834 Vinařickému, též bývalému ceremoniáři: „Jáť pak vůbec život každého kněze velebím, není-li jen, jakž jsme my bývali, biskupským ceremoniářem“, ale má při tom zajisté na mysli jen jednu stránku toho úřadu, mnohotvárnou totiž rozptýlenost práce tajemnické. Jinak však zase byl tu ve stycích se vzdělanci, maje po ruce pěknou knihovnu, čehož obého mu bylo postrádati na odlehlých chudobných farkách v Zubrnicích nebo Křešicích, kam po ošklivém vyšetřování s Feslem a Hurdálkem (1820) takořka za trest přesazen, ačkoliv nic nesprávného mu nedokázáno. I samotu v Zubrnicích hledí sám sobě pochváliti, an prý tu může aspoň „mnoho čísti, přemýšleti a psáti“.

Spisovatelskou činnost jeho vzhledem k tomu dlužno tedy ceniti vysoko. „Časopisu katolického duchovenstva“ byl z nejlepších, ne-li nejlepším a velice pilným přispívatelem, přispíval pak českými i německými články i do jiných sborníků. Kromě toho pak vydal i několik spisů samostatně, jež nutno za cenné uznati i když odezíráme od prací kazatelských, vyznačujících se neméně cenným obsahem a pěkným slohem. Mnoho, co vyšlo ze zdatného péra jeho, ztraceno, jednak pro „tesklivost“ (úzkostlivost) censury neb i redaktora jmenovaného „Časopisu k. d.“ Pešiny, jednak nešťastnou náhodou, po př. nedbalostí uschovatelů. Největší ztrátou je ztráta rukopisu psychologie, která by byla pěkně doplnila, co nám zachováno z jeho logiky („Počátkové umění myslitelství“) a z ethiky („O vnitřní a zevnitřní povaze ctnosti“ a j.)

P. vyd. se známou svou pečlivostí tyto a jiné zbytky filosofických prací Z-ových do tisku upravil příbuznými výňatky z jiných, zvláště kazatelských doplnil, aby podal jakýsi pokud možno docelený a zaokrouhlený obraz mysli Zahradníkovy; vše to pak doprovozeno zevrubnými výklady z dějin filosofie a jejích zástupců, na něž myšlenky Z-ovy připomínají.

Práce to veliké píle i bystrozraku, zdárným výsledkem odměněná.

Dr. Robert Saitschick, Der Mensch und sein Ziel Eine Lebensphilosophie ohne Umwege München. Beck. 1914. Str. 338. Váz. 7·20 K.

Z moderních, dosud žijících myslitelů, zasluhuje vedle Euckena málokterý tolik pozornosti jako autor tohoto díla, professor filosofie v Cyrychu. Zajímavým jest jeho stanovisko vůči volnému myšlení, jež zásadně zavrhuje, nejvíc však jeho příznivé stanovisko k náboženství, a to křesťanskému zaujímané Saitschick nemiluje sáhodlouhých, často hodně dychavičných důkazů filosofických; veškeré hnidopišství, jež se v moderním myšlení nezřídka vyskytuje a pro život žádného významu nemá, jest mu proti mysli. Právě tak jak Eucken bojuje i Saitschick proti naturalismu. „Vše v nás a okolo nás volá, že člověk není jednoduchou přírodou“ (str. 3). Tak jako naturalism přivádějí mnohé jiné abstrakce, jež se neznalostí života lidského vyznačují, lidstvo na scestí. „Tak jako jednotlivec životní cíl míti musí, tak nemůže ani lidstvo bez vyššího cíle životního zůstati; snaží se úzký kruh rozšířit a má také vřelou snahu, jež ničím pozemským uklidněna býti nemůže. Kdybychom zraku svého vzhůru neobrátili, kam nás vnitřní hlas volá, musili bychom v nižším zaniknouti a život náš byl by nesmyslem“ (str. 123—124). Nepoměr mezi tím, co víme, a co bychom vědět měli, je takový, že působí velikou trýzeň, která „na pokraj zoufalství přivádí“. „Palčivé vědomí vlastní bezmocnosti a křiklavého rozporu mezi úsilím poznání a neschopností ho uspokojit, nemůže lidstvu žádného klidu dopřáti. Nač jest nám přece úsilovná snaha po nekonečném, po jednotě dána, když nás přec krok za krokem snižuje? Co je také náš duch, jenž potaji své velikosti si je vědom, když je schopen poznat jen jednotlivosti a k spojujícímu celku povznésti se schopen není?“ (str. 129).

Nauka positivistů příčí se naší přirozenosti. „Chceme jistotu a dostává se nám nejistoty. Nejistota jest však nejděsnější stav, s nímž žádný jiný porovnán býti nemůže. Hlouběji cítícímu jest nemožno v nejistotě setrvat“ (str. 130). Relativními představami a skeptickými myšlenkami se lidstvu nepomůže. Zklamáni byvše vědou vrhli se mnozí v náruč naturalismu, který k veliké škodě lidstva neobyčejnou měrou požívavost zvýšil a tím namnoze degeneraci přivodil. „I zhoršení charakteru jest ovocem naturalismu“. „Člověk požívavý je vždy nějakým způsobem brutalním“. „Jed pozemské Venuše musí nutně sílu duševní zničit“. „Nic nemůže člověka tak surovým udělat jako bezuzdný pud pohlavní“ (str. 91 a j.) Ký div, že se autor proti hlasatelům svatého práva vášně a pudů co nejostřeji obrací. „Kolik nepravdy a

sebeklamu“, volá autor, „skrývá se za krásnými zevně theoriemi a hlásanými naukami . . .“

Kde najdeme pravdu životní? Má jednotlivec, hledaje pravdu, začít úplně znovu bez ohledu na minulost? Saitschick je přesvědčen, že by se takto málokterý pravdy dopracoval. Mnohý nadaný myslitel dospěl k bludům až povážlivým a pracoval pilně po celý život svůj. Nejvíce zklamání způsobila lidstvu moderní filosofie. „Školská věda a školská moudrost nejsou skutečnou vědou a skutečnou moudrostí . . . Školská filosofie nezakládá se na lásce k moudrosti, nýbrž na lásce k suchým pojmům, často také ku hře s pojmy. Při nejmenším nejsou u filosofie, má-li skutečně býti tím, co její jméno značí, bezživotnost, suchoparnost, pedanterie, školský tón a sebe vynášející pojmovost přípustny, neboť vzniknuvši z ducha, měla by vnitřní život stupňovat a sílu životní zvýšit. Rozdíl mezi pravou moudrostí a školskou filosofií je takový, jako mezi volnou přírodou, v níž se síly hýbou, a temnou světnicí, v níž je vzduch dusný a dýchání stíženo . . . Samým rozdělováním, rozsekáváním, omezováním a ohraničováním ztrácí obyčejně školská filosofie představu celku . . .“ (Str. 146). Mnozí sice vědí, co ten který myslitel hlásal, čím se od svých předchůdců lišil, co jim vytýkal a co zase jemu později bylo vytčeno, ale čeho je pro život nezbytně třeba, nevědí. „Až k životnímu prameni se neproniká, nýbrž zůstává se u umělých konstrukcí nebo dokonce i u pramenů, z nichž dějiny filosofických pojmů vyvěrají. Kdo si jednou na pojmy abstraktní zvykl, nosí je také stále s sebou a není již dokonce ani schopen, aby život bezprostředně na sebe nechal působit a nemůže žádné lidské znalosti mít“ (str. 147). Pro stálé operace s abstraktními pojmy vžije se mnohý často vynikající myslitel do nich tak, že je za jedinou skutečnost považuje. „A přece není rozum náš k tomu, aby stále mozková cvičení konal, nýbrž aby cestu životní ozářil, ale ne ostrým světlem s výše veškeré stavby neotesaných pojmů, nýbrž jasným světlem skutečného a zároveň intuitivního poznání, jež se od životního středu pokud možno nejméně odchyluje“ (str. 148).

Spis. předpovídá, že moderní myšlení zůstane na stěny školních budov tak dlouho omezeno, dokud se k prameni pravé moudrosti nevrátí. Kde je však pramen této moudrosti? Dle S. je pramen ten u proroků národa israelského, nejvíc však u zakladatele křesťanství. V kapitole „Vom Geiste der Propheten“ mluví se s velikým nadšením o činnosti proroků. Co hlásali, toho se pracně nedomohli; pramen jejich inspirace nebyl pozemský. „Spravedlivost a věrnost vůči přikázáním Nejvyššího jsou jedině s to, aby člověka od záhuby, jež mu stále hrozí, zachránily; odvrácení se od pravé cesty má nevyhnutelně úpadek jednotlivce a národů za následek“ (221 dd.). „Při veškerém uchvacujícím nadšení, při veškerém sžírajícím ohni jsou, jak jen možno, daleci všeho blouznění; naopak: charakteristickým na nich je spojení vnitřního žáru a zdravého lidského rozumu.“ „Proroci bdí nad nevývratnými pravdami životními, jež přece tak snadno lze zneuznat.“ Bůh proroků je soudcem národův; čeho žádá, je bezpodmínečnou pravdou životní, plnou spra-

vedlností v soužití lidském.“ Bůh nebyl prorokům, dí Saitschick pouhým prázdným pojmem, nýbrž bytostí „nejosobnější, hýbající prozřetelností . . ., cesta, jež vede k životu.“ Proroci upozorňovali své vrstevníky na boj mezi temnotou a světlem, na nebezpečné bouře v lidském životě a na nerozbornou skálu v těchto bouřích — na Boha. Vědomí zodpovědnosti není prý nikde tak silným jako u proroků. Práce prorocká byla přímo obrovskou. „Být prorokem znamená nejtěžší úlohu na sebe vzít, kterou sobě člověk vytknouti může“. „Uměleckým výtvorům dáti přednost před živým Bohem, znamená přece postaviti slabost na místo síly. Jak mnoho je takových, již z klamné představy mají radost. Je tak snadno stát se prorokem lidského výtvoru, módní modly, romantického blouznění, utopie o štěstí. Jak mnozí jsou tomu nakloněni, ctíc modly, neboť něco takového lichotí jejich slabosti a ješitnosti.“

Tak jako o prorocích píše autor i o Kristu velmi nadšeně. „Mudrc, zákonodárce, badatel, státník, genialní tvůrce umělecký — nikdo z nich nemůže rozporů bytí rozluštit, protože na mezích viditelné skutečnosti jsou závislými. Kristus dal toto rozluštění, neboť ve svém cítění a myšlení neznal zcela žádných mezí. Zde je dokonalá svoboda od předsudků stran, od zaujatosti toho kterého druhu“ (str. 326 dd.) Dle názoru autorova nacházíme pravdu životní u Krista a také jen u něho pravou cestu k jedinému opravdovému štěstí a svobodě. Volnost v mravním životě nazývá otroctvím. O Bohu dostalo se lidstvu patřičného poučení teprv Kristem. „Představme si rozdíl mezi představou o Bohu u předkřesťanských náboženství nebo v nábožensství islamu a a představu o Bohu u Krista . . . Co hlásá Kristus . . . toť jediné, čeho třeba . . . Kristus zničil tkanivo všech sofismat, všech pochybností a překonal zároveň rozpory, protože příkladem, který je nepoměrně víc než veškeré myšlení, ukázal, co je cílem životním.“ Náboženství křesťanské působí prý stále hlouběji a hlouběji na mysl lidskou; světlo víry v Krista svítí a hřeje znovu a znovu a síla jeho nebude nikdy zničena. Právě tenkráte přišel Kristus na svět, dí Saitschick, kdy ho nejvíc bylo třeba. Příklad jeho má cenu pro všechny časy. K pravé svobodě může prý pouze Bůh lidstvo vychovávat. „Jen kdo se ve světě nižších realit nebo v myšlenkách a theoriích pohybuje, nemá přístupu k tomu, co svobodou tou je.“ Pravá svoboda, jež jen nejčistší pohnutky zná, patří k světu zcela jinému a má zcela zvláštní ráz. Když se člověk vynáší (überhebt), své síly přeceňuje, Bohu se rovným činí nebo Boha popírá, musí nutně sebe sama zničit.“ Atheismus je proto neštěstím. Lidstvo, jež se od Boha odvrátilo a různými bludičkami se másti dalo, musí se opět vrátit k Bohu. „Není Bůh posledním a nejvyšším výrazem pro tajůplný obsah našeho života? Boha poznat znamená veškeré malicherné a omezené z našich myšlenek, slov a skutků odstranit. Soustředění sil duševních, očištění vůle, nadšená síla duše, horoucí a zářící zápal patří nutně k poznání Boha. Nedostatek toho je znamením omezených nebo suchoparných lidí, kteří proto nikdy nejsou schopni, aby se k podstatnému, jedině

potřebnému přiblížili.“ Bez Boha je prý veškerá práce lidská stavbou věže babylonské. „Teprve, když se člověk k božstvu povznese, sklání se božstvo k člověku.“ Třeba proto, aby člověk projevil dobrou vůli. Bůh — pramen vší moudrosti životní — toť tresť autorovy životní filosofie bez oklik. *Dr. J. Vrchovecký.*

P. M. J. Lagrange, Saint Justin. Paris, Victor Lecoffre 1914, 12°. Str. XII, 204. Cena 2 fr.

Byl to jeden z těch četných šťastných a včasných činů velikého papeže Lva XIII, že úctu sv. Justina rozšířil na celou církev. Zasluhuje tato vznešená osobnost z ranních červánků křesťanských vděčnosti naší tím účinnější, čím více křivd ať vědomky ať bez úmyslu na něm bylo pácháno. Jest potěšitelným zjevem, že poslední dobou přibývá literatury, která s větší objektivností se jeho spisy zabývá. Jestliže můj spis (Die Apologien des hl. Justinus. Wien 1912) samoděk vyzněl v obranu literárního významu jeho děl, zvl. obou apologií, je dílko Lagrangeovo vzácnou rehabilitací díla Justinova po stránce ideové. Kdo ví, jak suverenně ovládá Lagrange všecky složky kultury a literatury ať židovské, ať pohanské, ať křesťanské z doby asi 200 př. Kr. až 200 po. Kr., aniž při tom ztrácí pochopení pro různé proudy moderní kultury, ten uhádne, že nemohlo se dostati povolanějšího interpreta tomu světci, který svou vášnivou žízní po pravdě mnohému z naší doby je tak blízký, který však svou činností mocně zasahuje na obranu duševního křesťanství proti nábožensky zaujatému židovstvu, proti politicky a kulturně nepřípustnému pohanství a proti bludařům, již rozmach mladého křesťanství tak hrozivě podvazovali. Skromně podotýká spis., že nepodává výsledků vlastního bádání, nýbrž že dílko jeho jest jen jakýmsi klasobraním ze spisů zvl. Feder, Justins des Märt. Lehre von Jesus Christus, 1906, Puech, Les apologistes grecs du IIe siècle de notre ère, 1912 a z mé již uvedené knihy, ale takové pasivní práce není schopna individualita vědecky tak výrazná jako Lagrange a každý zasvěcený se zájmem pozoruje tiché zápolení jeho s předchůdci a úsilovnou snahu v pochybných otázkách podati něco lepšího. A v nejednom kuse značí dílko jeho skutečně krok do předu.

Spisek liší se na svůj prospěch od běžné představy životů svatých; autor vybočil zúmyslně i z donucení. Vímeť jen pramálo dat z pohnutého, činy bohatého života Justinova, ale v jeho spisech obráží se vše, co duši jeho bylo drahým, co ji zdobilo a tísnilo, s nelíčenou jasností. Tím je dán postup práce sám sebou. Po zajímavém vylíčení počátků života sv. Justina, zvláště horoucí jeho touhy po Bohu a jeho obrácení (kap. I.) obírá se podrobně největším dílem Justinovým, Dialogem se Židem Tryfonem, v němž jsou zhuštěny dlouholeté půtky jeho s representanty tehdejšího židovstva (kap. II.), a přechází potom ke spiskům pro nás nejpřístupnějším a nejcennějším, k oběma apologiím. Nejprve věnuje kapitolu (III.) jejich všeobecné charakteristice a praktickému významu se vzhledem na stát, potom odhaduje pravděpodobný vliv na

duši pohanského lidu (kap. IV.) a vymezuje vztah Justina k filosofii a k filosofům (kap. V.) V následující kapitole (VI.) podává přehled theologických názorů jeho, zvláště nauku jeho o Slově, a doplňuje ji stručným důkazem, že Justin v podstatných věcech nikde neopustil nauky církve (kap. VII.) Poslední odstavec (kap. VIII.) — smrt Justinova. Autor podává prostě překlad světoznámého, svou jednoduchostí uchvacujícího protokolu o výslechu, odsouzení a popravě této veliké ozdoby křesťanství. — Spisovatel jsa vyzbrojen rozsáhlými vědomostmi, snaží se díla Justinova, jejich vůdčí idee, důkazy a cíle včleniti v tehdejší poměry náboženské a kulturní, odhaduje cenu jejich nejen pro tehdejší dobu, nýbrž i pro pozdější a nynější, ukazuje nepokrytě na nedostatky díla Justinova, nezamlčuje přehmatů, které vytryskly ne tak z jeho temperamentu jako z otevřenosti, která nezná a nesnese falše — Puech str. 52 mluví právem o „transparence de son âme" — ale má také pochopení pro veliké obtíže, jež bylo Justinovi razícímu dráhy teprve vznikající theologie překonati, a má tím větší uznání pro něho, že ač nejsa geniem, tolik vykonal.

K obsahu jen některou poznámku. Spis. tkví místy ještě příliš pod tlakem moderních autorit a odtud přeceňování autobiografického prvku v Dialogu, nedocenění literárních schopností Justinových, kolísání při chronologii II. Apologie atd., jednak nebere zřetele na ostatní, ovšem jen dle nápisů známé práce Justinovy, a proto leckterý nesprávný výrok (na př. str. 117, 137, 145), jinak by také jednu z nejchoulostivějších otázek, jak totiž třeba překlenouti rozpor mezi stanoviskem prvé a druhé apologie co do pravd náboženských u pohanských filosofů, nebyl se pokusil řešiti způsobem, který jest vyloučen povahou Justinovou. Souvislost ztraceného spisu Elenchos s vývojem tohoto problému u Justina, jak jsem ji dokázal ve čl. o Sokratovi a prvních křesťanech, zůstala Lagrangeovi jako ostatním neznámou. Rušivě působí a nezasvěceného je s to zmásti (zvl. str. 125) důsledné označování Dialogu jako staršího předchůdce apologií. Ústní debaty arci předcházely, ale zda Dialog, sepsaný až po prvé apologii, nepodává nic jiného než pouhý obsah těch rozhovorů, to jest jiná otázka.

Jestliže studium patristiky nejlépe začíti apologiemi sv. Justina — práci zevnější ulehčuje kommentář Pfättischův, Münster i. W. 1912 — pak jest Lagrangeův Saint Justin nejvhodnější pomůckou vniknouti ve snahy a spisy tohoto světce. *Dr. K. Hubík.*

Rozhled

náboženský.

Benediktinská komisse pro revisi Vulgaty obdržela od Benedikta XV. nejen potvrzení zvláštním Motuproprio, nýbrž i určitou konstituci. Předsedu komisse má papeži navrhovati opat-primas a komisse sama má býti samosprávná s předsedou o pravomoci opata v čele. Členové komisse přibírají se kooptací. Jmění komisse spravuje předseda s několika členy a každoročně o stavu majetku podává výkaz samému papeži.

Komisse bývala původně v kolleji sv. Anselma na Aventinu, minulého pak roku přestěhovala se do paláce sv. Kallista, který patří benediktinům od sv. Pavla. Celé prvé poschodí je vyhrazeno komissi. Zde jest byt předsedy a členů, pracovny atd. V kapli jsou staré z Beneventu pocházející chorové lavice; malby a gobeliny v kapli patří k znamenitostem římským. Největším ovšem pokladem jest knihovna. Je zde sbírka, jediná svého druhu, fotografických reprodukcí úplných textů význačných rukopisů. Komisse založila periodickou revui „Collectanea Biblica latina, cura et studio monachorum O. S. B."

Předsedou komisse jest kardinal Aidan Gasquet z anglické kongregace bened.; sekretářem Belgičan Msgr. Vavřinec Janssens. Členy jsou 2 Angličané (Gasquet a Chapman), 2 Belgičané (Janssens a de Bruyne), 2 Francouzi (Quentin a Cottineau), 1 Němec (Manser) a 1 Ital (Amelli). Súčastněné kláštery: Maredsous v Belgii 3 členy (Janssens, de Bruyne, Chapman), Solesmes 2 členy (Quentin, Cottineau), Londýn 1 člena (Gasquet), Beuron 1 člena (Manser) a Florencie 1 člena (Amelli).

*

Mnoho psáno o audienci — výraz interview byl by tentokrát i v ústech Američanových nemístný — zástupce amerického tiskového svazu (United Press) Wieganda u papeže Benedikta XV, jenž jako v jiných dvorních zvycích, na př. co do obřadnictví, tak i v této věci, co do audiencí novinářův, opustil zvyky svého předchůdce. Wiegand celkem asi sdělení papežských o válce a míru nezneužil, jak se často stává, ale přece v ně kladl snad více než měl, ačkoliv zcela loyalně ke svému projevu přidal: „jestliže jsem dobře rozuměl." Uřední „Osservatore Romano" projev jeho však značně oslabuje, zvláště poznámkou, že rozmluva vedena tlumočníkem. (Proč, neuvádí se; sv. Otec prý velice dobře ovládá diplomatickou řeč, frančinu — snad W. ne?)

Nás tu zajímají hlavně papežská slova, jimiž odpověděl k otázce, zdali si od války také slibuje mnoho blahodárných následků pro náboženství: každé zlo, odvětil Benedikt XV

suše, „diplomaticky“, podotýká W. — každé zlo má nějaké dobré následky.

*

O králi čili caru bulharském psáno po velkonoci, že přistoupil ke stolu Páně, což prý znamená, že sproštěn exkommunikace, kterou stižen, když povolil nátlaku ruskému a nechal korunního prince Borisa překřtít, jak se říká, totiž pravoslavným obřadem přivtělit k východnímu rozkolu. Bylo prý to pro rod jeho otázkou trůnu bulharského, aspoň vláda a její strana ji králi tak líčila, což ovšem k odpadu neopravňuje. Boris jest nyní zletilý a může o svém náboženství volně rozhodnouti. Pravda jest, že Leo XIII oním krokem velmi bolestně byl dotčen a že král snad poukázán na následky s ním spojené (dle bully „Apostolicae sedis“ 1869), avšak formálně vyobcování vysloveno nebylo, tak že netřeba ho ani rušiti. Car Ferdinand jinak náboženské povinnosti vykonává vždy jako dříve; za zmínku snad stojí, že před několika lety, když v neděli ráno mu bylo jeti Brnem, přerušil tu jízdu a obcoval v kostele nádraží nejbližším (sv. Maří Magd.) mši svaté, o niž požádal. Boj proti němu byl od Ruska i odjinud veden jak z důvodů politických, proti Rakousku, tak náboženských — i naše noviny, zvláště Humoristické Listy ohyzdnými obrázky všemožně o jeho zostuzení se přičinily.

*

Vojenskonáboženské písemnictví v Německu vzrostlo netušenou měrou do šířky i do hloubky. Hlavně tiskové spolky katolické úkolem si učinily katolickému mužstvu dáti do ruk pro chvíle oddechu též náboženskou četbu, která by katol. vojínovi nahradila pravidelnou bohoslužbu, poskytla mu útěchy a byla zdravým pramenem poučení, když tě i ve frontě hrozí nebezpečí v ohledu náboženském neméně než za míru v domově. Nejen soc. dem. listy nýbrž i monistické „Kriegsbriefe“ a „Kriegsvorträge“ jsou do zákopů ve značném počtu posílány.

Se strany protestantské čelí se tomu listem, jenž z milodarů je vydáván v počtu 500.000 exemplářů. Poslední dobou vydává katolický „Feldpropsteiamt“ v Berlíně „Nedělní list pro katol. mužstvo německého vojska“ s přílohou „Válečné zprávy“. List vychází každý týden o 6 stranách a stojí 15 pfeniků. Čtyři strany jsou četba vzdělávací a nábožensky poučná, ostatní pak obsahují důležité zprávy vojenské. Ba chtějí dokonce vojínům dodati jakýsi druh nedělních kázání, jež uvolil se vypracovati pod názvem „Die Stimme der Heimat“ známý pracovník Jindřich Mohr.

V Paderbornu tiskárna sv. Bonifáce vydává dokonce illustrovaný pro vojíny, dvakrát měsíčně po 10 pf.

*

Světová válka zasáhlá velmi citelně též Palestinu a její missie. Evropské ústavy v Palestině, hlavně v Jerusalemě mají kapitalii poskrovnu a žijí skoro z ruky do úst. Jakmile příspěvky, podpory z Evropy někdy ochably, hned to cítila Palestina velmi. Vedle peněz

na práci je též zapotřebí pracovních sil. S válkou první pramen citelně vyschl a pracovníky vyžádala si válka. V hospici sv. Pavla v Jerusalemě n. př, který spravují němečtí lazaristé, zůstal jediný superior. Z francouzských dominikanů u sv. Štěpána většina professorů musila zaměniti péro a knihu za pušku a odcestovati do Francie. Francouzští bílí otcové museli svůj kněžský řecko-katol. seminář zavříti, rovněž tak hospic sv. Pavla zavřel svůj učitelský ústav.

Po vyhlášení války Tureckem, museli Palestinu opustiti Francouzi, Angličané a Rusové. Jejich školy zavřeny a tureckou vládou zabaveny. Jerusalém stal se shromáždištěm vojska tureckého určeného pro Egypt. Když v Bejrutě protestováno proti vypuzení francouzských řeholníkův, odpověděl vali: Monsignore, moje vláda provádí ve válce jen to, co Vaše vláda prováděla v míru!

„Německý spolek pro sv. zemi" své ústavy nabídl za lazarety turecké vládě a dal též určitý obnos na „Červený půlměsíc." Pro osobní a poštovní dopravu zůstala s Evropou volna cesta přes Damašek—Aleppo—Haidar, avšak i této cesty záhy použilo vojsko, takže Palestina s Jerusalemem zůstala od ostatního světa odříznuta.

Poslední zbytek příslušníků trojdohody, kněží i bratří laiků a sester odcestoval, ale ne do koncentračního tábora do sever. Syrie u Urfy (Edesa), ale lodí do Evropy. Civilní i vojenské úřady uznávajíce veliké zásluhy o sv. zemi chovali se k vystěhovalcům velmi pozorně. Jen málo kněží německých, rakouských a neutrálů mohlo v klášteřích i ústavech zůstati. Tak na př. velký francouzský hospic „Notre Dame de France" je spravován německým podjáhnem z kongregace assumptionistů. Francouzský ústav Sester sionských „Ecce Homo", kde v zahradě pochován je zakladatel řádu známý Ratisbonne (odtud se jim též říká Ratisbonky), spravuje nyní bavorská Mère Maria Regina z Gumpyenbergů, ve francouzském benediktinském klášteře Abu-Gaš u Jerusalema bydlí nyní Rakušan, kněz Vincenzo Nicolini s několika španělskými bratry laiky. Vojenská správa requirovala pro své účely francouzský benedikt. klášter sv. Efrema a řecko-katolickou kollej bílých otců u sv. Anny. Nejen z francouzských kněží a bratří laiků hned na začátku války četně jich je povoláno do zbraně (mezi nimi též odcestoval slavný archeolog Vincent O. Pr.), nýbrž i z německých příslušníků mnozí opustili Palestinu.

*

Vzhledem k nynějším poměrům upozornili němečtí biskupové, aby o prvním dětském přijímání a o biřmování upuštěno bylo od přílišných výdajů za výzdobu, na dary atd. Würzburský biskup k tomu připojil přání, aby kněží u těch, kteří teď nemohou kmotrů k biřmování najíti, nabídli se za kmotry neb zástupce kmotrů, ovšem bez dalších závazků, čímž by se aspoň poněkud čelilo zbytečným nákladům. S tím zajisté třeba souhlasiti; několik těch modlitebních knížek na památku pak i nebohatý kněz sežene, vždyť jsou to konečně, jako každá dobrá kniha, pomocníci jeho

v pastoraci. Noviny německé připojují k tomu ještě přání, aby se při biřmováních vůbec šetřilo více bývalé skromnosti a prostoty; přepych tu chvíli oslňuje a snad utkví v paměti, ale té pravé, duchovní památky neskýtá, ta spočívá v něčem jiném.

*

S církevním a státním povolením věnoval klášter Lambrecht ve Štyrsku, jemuž poutní chrám Mariazell přivtělen, všechny cenné dary svatyni této věnované, pokud nejsou umělecky neb historicky zvláště cenné, na účely válečné; výnos jejich činí přes 120.000 K.

*

Strasburský ordinariat nařídil farním úřadům, aby vyhovovali žádostem vojenských úřadův o propůjčení katolických kostelů k protestantským bohoslužbám, kde není kostelů protestantských.

Rakouský správní soud rozhodl, že tam, kde protestantský pohřeb ze zákonných příčin koná se na katolickém hřbitově, má pastor právo bez dalšího povolení také pronésti pohřební řeč, jelikož tato jest nespornou částí slušného protestantského pohřbu.

*

Na prosebný den, ustanovený německými biskupy začátkem ledna t. r. žádal jeden farní úřad v Karlsruhe, aby slavnostní řeč mohl vykonati jesuita (z Feldkirchu sice, ale rodem říšský Němec), jelikož není možno dostati odnikud výpomoci. Za dvě hodiny došlo vyřízení badenského ministra osvěty, jmenuje se Böhm, že kázaní to by bylo protizákonné a že se nesmí konati.

*

Protestantský missionář Friedr. Rösch píše ve svých „Missionsbriefe aus Algier", jak útulným jest mu tamější katolický kostelík a jak pustým kostel protestantský (význam symbolů, oltář, věčné světlo atd.), a vytýká též nauce moderních kazatelů: Ihr erklärt die Religion für um so vollkommener, je abstrakter und unbegreiflicher sie dem Laienverstande vorkommt. Ačkoli dle něho Řím a království boží prý nemá nic společného (!), vytýká jim dále, že zapomínají, „dass der Papst immer noch erträglicher ist als die Päpste".

*

O papežce Johanně. (O.) V. Historická lež. Konečně bylo předivo tak pevně utkané přerváno kritikou, ovšem zvenáhla a pracně. Autor knihy „Vitae paparum Avenionensium", Aeneas Sylvius Piccolomini (Pius II), sv. Antonín a zmíněný již Platina vyslovují ostychavě své pochybnosti. Bez ohlasu. Vždyť františkán Rioche (Chronique, Paříž 1575) vyvrátil všecko pochybování důvodem vzatým z „ustavičného podání Církve"!! Ale již kolem 1580 nazývá papežku vybájenou osobou Aventinus (Jean Thurmayer), spíše zakuklený lutherán než katolík (Spis „Annales Boiorum"). Jemu přisvědčuje Onofrio Panvinio a Bellarmin. Soudní rada z Bordeaux, známý bojem protireformačním, Rémond zasadil nezmarné bajce ránu největší spisem svým „L'antipapesse", který byl častěji vydáván a shrnul vše, co bylo známo

o předmětu. Z něho přejal hlavní věc i Baronius do svých „Annálů“. I protestanté Dumoulin a Bochart pokládají takovou zbraň proti Církvi za nedůstojnou a nejapnou. David Blondel (†1655) odsoudil ji rozhodně v brožurách: „Prostonárodní výklad otázky, zda mezi papeži Lvem IV. a Benediktem III má místo žena jako papežka“ a „Papežka Johana čili famosní otázka ženského papeže“ (Amster. 1647). Oba spisy vzbudily u protestantů pravou bouři: Spanheim a Lenfant hleděli vzkřísiti legendární mrtvolu, leč marně. I Bayle usoudil ve svém slovníku „Dictionnaire historique et critique“ pod heslem Papesse: „Myslím, že i ti, kdož horují pro tuto bajku, pohrdají takovou zbraní, jež tak mocnými protinámitkami stává se bezmocnou“. Také filosofové XVIII. století (s Voltairem) soudili podobně. Vždyť proti legendě stojí snadný celkem důkaz: v dějinách nezbývá místa pro papežku. Nejdůkladnější asi dílo sem spadající: Regesta rom. pontif. od Jaffé-Loewenfelda (Lipsko 1885) uvádí, že po smrti Lva IV († 17. čce 855.) byl v málo (15) dnech zvolen Benedikt III., který již 21. září 855. nucen byl prchnouti před vzdoropapežem, ale v týdni byl znova dosazen a 29. t. m. posvěcen v přítomnosti legatů císařských. Pošine-li se datum s kronikáři na rok 915, 1087, 1100, spadala by dvě leta papežování Johany vždy do doby jiných papežů.

VI. Vznik bajky. O vysvětlení pokusili se četní badatelé a dějepiscové: Leibnitz, Blasco, Suares (biskup Vaisonský), Baronius, P. Secchi, jichž náhledy jsou více méně pravděpodobny, někdy však přehnány. Tak Baronius míní, že slabá vláda Jana VIII. a zvláště jeho malá rozhodnost proti patriarchu Fotiovi zavdala podnět k přihaně „papissa“, jako slabému muži spílá se baba. Naproti tomu však P. Lapôtre dokazuje, že Jan VIII. náleží k papežům řídké obezřetnosti, horlivosti a ráznosti. Výklady nejzávažnější jsou tyto:

1. V X. století ovládaly stolec papežský tři ženy: choť Theofylakta Theodora a její dvě dcery Marozia a Theodora. Čtyři papežové jména Jan svědčí o této odvislosti: Jan X. († 929), Jan XI. († 936), Jan XII. († 964) a Jan XIII. († 972). Apoštolský stolec vešel tak v nevážnost i u prostého lidu a rčení: „máme ženy místo papežů“ je vysvětlitelno. Benedictus a Sto. Andrea píše o smutné té době ve své kronice, velmi za středověku rozšířené, z níž čerpal i M. Polonus: „Subjugatus est Romam potestative in manu faemine, sicut in propheta: Faeminini dominabunt Hierusalem.“ Lapôtre poznamenává, že podobná poznámka stačila k domněnce, že byla žena zvolena papežem. Kronikář mluví o příbuzné Jana XI. — bylať to jeho matka — a bylo na snadě zaměniti jméno Johannes se ženským Johanna. S Lapôtrem souhlasí Vernet, kdežto P. Thurstonovi tento výklad nestačí.

2. V listu papeže Lva IX. patriarchovi Michaelu Caerulariovi je zmínka o rozšířené tehdy pověsti, dle níž cařihradský patriarchát obsazen byl ženou. Papež dí: „absit, ut velimus credere, quod publica fama non dubitat asserere“, ale poznamenává, že zlozvyk voliti eunuchy za patriarchy činí věc podezřelou. Z listu je patrno, že kol 1054 ne-

bylo ještě stopy po legendě o papežce, jinak by jí byl patriarcha jistě použil proti papeži. Proti tomu dokazuje „Chronicon Salernitanum cap. XVI. skutečnost legendy o ženě-patriarchovi: „Jeden patriarcha cařihradský měl neteř svou v takové oblibě, že ji přijal do svých služeb v přestrojení kleštěnce. Na loži smrtelném doporoučel ji blahovůli svého okolí. Ježto ji všichni pokládali za muže, byla zvolena patriarchou a řídila církev cařihradskou jeden rok a šest měsíců. Ale ďábel prý zjevil její pohlaví vévodovi z Beneventu, jenž vypravil poselství (apocrisiarios), aby skandálu učiněn byl konec.“ Lapôtre vidí v tom zárodek legendy o papežce, zvláště když patriarchové východní rádi se honosili názvem velekněze ekumenického. Není nemožno, že svrchu dotčené vypravování Benedikta a S. Andrea a neblahé poměry za papežů Janů zapříčinily konfusi a daly vzniknouti legendě o papežce.

3. K rozvinutí legendy přispěl jako ve mnohých podobných případech nález dvou věcí, o nichž se myslilo, že náležejí k sobě: socha ženy s dítkem a pamětní kámen s nápisem. Dle G. Tomassettiho je prý to socha, jež podnes stojí ve vatikánské galerii Chiaramonti. Moderní kritikové vidí v ní Junonu kojící Herkula, jež stávala na cestě z Kolossea k Lateránu a již dal Sixtus V. odstraniti, ježto se k ní odnášela legenda o papežce: ad detestationem papae Agnetis (Johannae), cujus ymago de petra cum filio suo prope s. Clementem in via recta existit .... Jiní vidí v soše podobu spíše mužskou, ale řasnaté roucho a socha dítěte dala podnět k domněnce, že je to matka s dítětem. A k tomu záhadný nápis: P. P. P. P. P. Tomasetti se domnívá, že první P. značí jméno budovatele sochy, další pak že znamenají: propria pecunia posuit. Vernet soudí sice na 6 P, jak jich potřebovali veršotepci, ale dí, že značí: P (dárce) Pater patrum (titul kněží Mithrových) propria p. p. Tu by bylo nesnadno viděti v soše Junonu, a pravděpodobnější by byl náhled, že je to kněz v říze s posluhujícím hochem. Legendě se hodilo vykládati P jako papa, nebo vzhledem k soše ženské jako papissa. Že socha měla přímý vliv na utváření legendy, dosvědčuje Chronica universalis Mettensis: „Ubi obiit, ibi sepultus est, et ibi scriptum est: Petre, pater patrum, papissae prodere partum.“ Varianty textů pozdějších na smyslu ničeho nemění: Parce pater patrum papisse prodere partum. Protestantským posměvačkům zamlouvalo se pikantnější: Papa pater patrum peperit papisa papellum. Tajemná řada P připouštěla výklady libovolné a proto každý vykládal po vlastním smyslu nebo nesmyslu, ale vždy vztahován záhadný nápis na porod papežky. Protože papežové při průvodě od sv. Petra k Lateranu vyhýbali se ulici od Kolossea k sv. Klimentu, kde socha stávala, usuzováno, že se tak děje pro nenáviděnou památku, kdežto po pravdě byla příčinou úzká ulice, která nedopouštěla rozvinutí četného komonstva, „l'ordine della cavalcata con tante giravolte.“ (Panvinio.) —

Tato vysvětlení sama o sobě vzata nemohou arci podati úplně jasného vzniku bajky, ale podle analogie lze souditi, že splývala v obrazivosti lidské, až vytvořila legendu, která rostla, čím více se

dobou od domnělých událostí vzdalovala. Nechová-li budoucnost nových dokumentů, které by podaly rozřešení hádanky úplně, stačí uvedené na důkaz, že jde o pohádku, která nemá konce ani ve střízlivém a přísně vědeckém věku našem, protože hloupost také nevymírá. Reinkens, jako profesor dějin církevních ve Vratislavi poznamenával při zmínce o X. století nejtemnějšího středověku: „Že by kdy byla jaká papežka Johana, tomu věří za našich dob již jenom liberální novináři a protestantští učitelé obecných škol“ a téhož mínění zůstal Reinkens i jako starokatolický biskup. Podobně soudil Döllinger i když se postavil přímo proti Stolci apoštolskému. Jinak musí však souditi škrabal a obchodník, jenž hloupost prodává, a čtenář, jenž ji draho kupuje.

Vědecký a umělecký.

Biblický ústav římský hostí znamenitého arabologa, někdejšího profesora v Bejrutě, P. Henriho Lammense. Nejnovější dílo jeho „Le berceau de l' Islam“ (Kolébka Islamu) podává rozšířené jeho přednášky v letním semestru 1913. Učenec zkoumá legendy týkající se Mohameda, aby se dostal co možná nejblíže k jádru historickému. První svazek probírá k tomu cíli stav vzdělanosti západní Arabie (Hedža, Higaz) v předvečer hedžry (útěku M. 622).

Arabie jest po výtce zemí modliteb za dešt, nemá řek, leč několik bystřin, které se plní vodou po prudkých bouřích, a několik větších jezer, v nichž jako v nádržích shromažďuje se voda. Trocha pokrmu, trocha vody a oheň pro chladné noci, toť ideál Beduina. Málo zámožnějších smí si popřáti chleba, většina žije datlemi, mlékem a masem velbloudím. Krav není, arabský kůň je přepychem a přísloví dí, že předčí krásou i ženu. Tu a tam viděti vinice, ale obyčejnější jest víno z datlovníků, hustý nápoj, jenž bývá příčinou zuřivé, násilnické opilosti. Je-li Beduin tvrdý jako žula, je rovněž tak nehybný, líný. Zeměpisci vypočítávají, kolik studnic a pramenů v oasách nechal zpustnouti svou netečností. Nelítostné podnebí pouště vypěstilo jeho povahu k sebezáporu a bytost nehybných, ale ocelových svalů probíjí se životem ve stálých zápasech s neuprosnou přírodou. Cítí se osudem utištěna, zmítána jako mezi kameny mlýnskými. Proto naučil se boji nepřímému a sklání stoicky hlavu pod jho fatalismu, opětuje si verš obdivovaný tradicí moslímskou: „Určí-li Allah člověka k blaženosti, může jíti bez obavy; ale Allah učiní přece, jak se mu zlíbí.“ Již před Mohamedem představoval si Beduin tvůrce přírody jako despotu, jenž drtí své tvory šroubem tyranské vůle. Aby zapomenul na přítomnou bídu zalétal Arab do minulosti, jako vůbec národové rádi kolébku svou vyzlacují blažeností. Druhové Mohamedovi chtěli vlast svou vyvýšiti a oplývala-li Palestina mlékem a medem, co teprv uštědřil Allah vlasti největšího proroka! Wincler a Caetani kladou původ Semitů do Arabie a proto se domnívají, že úrodná země se znenáhla stala pustinou, ježto byla zanášena pískem. Lammens nazývá mínění to paradoxním, neboť nedůvěřuje výrokům historiků a básníků islamských; neníť choulostivější věci nad vědecké dotazy v orientě, ježto dané odpovědi z největšího dílu zmatou úsudek tazatele. Básnická obrazivost a licence kvetla zvlášť za doby Mohamedovy, což se jeví v zápisech ze života veřejného i soukromého v kronikách válečných i jiných. Ze starých poetů arabských, kteří tak často mluví o lvu — má prý arabština na sto výrazů pro krále pouště — sotva který se s ním setkal. A tak ani zanesení pískem, vysušení prudkými vichory, čili t. zv. evoluce klimatologická není příčinou rozmachu islamu a rozšíření jeho vyznavačů do všech dílů starého světa, nýbrž razzia, sklon k loupežným výpravám, vlastní všem Arabům. Prorok umřel nevykročiv z území Arabie, i jeho první

dva nástupci jeví podobné vyčkávací chování. Kalifové a Beduini byli spíše strženi událostmi, které vyzývaly jejich povahu. Přes svůj hrubý zevnějšek není Arab barbarem a dovede se přizpůsobiti nejjemnějšímu vzdělání, miluje duchaplný způsob vyjadřování. Jeho rozhodnost, obratnost a hybnost ve slovních potyčkách, pohostinnost vůči cizincům a jemnost v chování působí na cestovatele, jakoby měl co činiti s nějakým schátralým šlechticem. To vše až po okázalost v zevnějšku a po malebné, pestré hadry dovršuje ilusi. Beduin však neumí se vyšinouti k výši tvora společenského, nemá smyslu pro oddanost, oběť, společné zájmy. Drsná poušť, v níž rozbil svůj stan, nutí ho k životu samotářskému a zdrsňuje jeho osobitost. V každém, kdo se usadí poblíž něho, vidí nepřítele, jenž se chce rozděliti o trochu vody v cisterně a skrovné pastviny. Ale poušť zvyšuje také jeho sebevědomí a loupeživost. Není autority, která by bděla nad právem jednotlivce, proto hledí si lsti, překvapuje nepřítele a je-li třeba, prchá bez obavy, že dostane se mu výtky zbabělosti. Málo bylo kmenů s jedinou hlavou, náčelníkem, a proti těmto aristokratům bylo bojovat Mohamedovi a jeho prvním nástupcům.

Mohamed upravil instituci haremu čili vyloučení ženy z veřejnosti. Postavení její bylo prasmutné; neplodnost, nemoc, stáří vydávaly ji zapuzení. Arab smí uloupiti ženy a nakládati s nimi dle libosti, smilstvo není ani malým hříchem, toliko cizoložství jakožto sahání na právo majetkové, ale ovšem jen u kmene vlastního. Proti cizím platí u básníků za vrchol loupežného tažení. Zločiny proti přírodě jsou velmi časty. Zákony manželské postavily hráz nemravnosti arabské; ovšem bylo to řečiště dosti široké i hluboké, aby zamezilo aspoň nejhorší zabahnění mravního života u stoupenců prorokových . . . Za takových okolností byla štípena v poušti arabské ratolístka, která měla zmohutněti v široký strom.

Týž spisovatel pojednává obšírně o manželském a rodinném životě prorokově ve knize: Fatima et les filles de Mahomet, v níž rovněž přečetné texty arabské svědčí, že čerpal z pramenů původních. O historii Arabů pojednává taktéž na základě původních pramenů veliké, dvousvazkové dílo M. Huardta: Histoire des Arabes (Paris, Geuthner 20 fr.) První svazek sahá až po výpravy křižácké, druhý až po naši dobu. Zajímavy jsou poslední kapitoly o vědách a umění islamském.

El Mamun zřídil již počátkem 9. věku v Bagdadě „příbytek moudrosti“, jakýsi druh university, která vzdělávala průkopníky práce vědecké u Arabů. K tomu cíli bylo nejdříve třeba přeložiti díla řecká, tyto pokladnice všelikých tehdejších vědomostí. Stalo se to za přispění hotových již převodů syrských, jakkoliv některé knihy byly přeloženy přímo z originálů. Byly to zvláště filosofické spisy Euklidovy, Ptolomaeova Astronomie, Politika Aristotelova, Republika Platonova, Theologie Porfyriova a Starý zákon dle Septuaginty. Filosofie arabská zůstala vždy pod vlivem Aristotelovým.

Založení Kollegia maronitského v Římě Řehořem XIII (1584) přispělo značně k rozšíření známosti arabštiny v Evropě. Odtud vyšli Gabriel Siouit, spolupracovník Bible polyglotty, Abraham Echellensis a Assemani, kteří prvně přeložili staré spisy křesťanské do řečí arabské a syrské.

Koran, nejstarší památník prosy arabské, dal podnět k nesmírné literární produkci, především theologické. Sunna jest netoliko sbírka tradicí týkajících se proroka, nýbrž i první právnická kniha moslimská a snůška traktátů theologickodogmatických a mystických. Jména Avicenna (980—1038) a Ghazali jsou jména nejslavnějších starých theologů arabských, onen pak vynikal i v lékařství („princeps medicorum").

Islamismus nevytvořil nikdy pravé říše trvale organisované. Tento nedostatek politické organisace počíná již Mohamedem. Zdařilo se mu sic vytvořiti v Medině vládní formu theokratickou, ale nepostaral se o právo nástupnické, jako by byl skutečně očekával blízký konec světa. Tato organisace kotví výhradně ve vůli jediného člověka, proroka samého; není to pozvolný vývoj, nýbrž náhlé, násilnické zvrtnutí všeho stávajícího. Spolupůsobení jiných téměř ani není, ba právě odpor, reakce všeho okolí tvoří celé počáteční dějiny islamu: odmítnutí obyvatel Mekky, aby opustili staré své bohy, politický souhlas Medinských — na něž mocně působili židé svými náboženskými zásadami — jenž postavil rázem v popředí odpůrce Korejšitů. Kde se vyvíjel duch Mohamedův, u koho se vzdělával k úřadu svému prorockému, nevíme; hádá se na styky s otroky křesťanskými, kteří si v paměti uchovali několik drobtů z evangelií pravých i z apokrytů, nebo s poustevníky, kteří žili po způsobu asketův egyptských na poušti arabské. A tento duch záhadně připravený vyšlehl náhle v nepřátelském prostředí, které by bylo rychle plameny udusilo, uchýlil se tedy jinam, kde nalezl živiny, a rázem byl vytvořen stát theokratický . . .

Postavením ženy islamské obírá se kniha mohamed. spisovatele francouzského Mansoura Fahmy: *La condition de la femme dans l'islamisme.* Zákony manželské vyvíjely se znenábla a nesrovnává se s histor. pravdou mínění, že všecko všudy zařízení domácnosti moslemínské pochází od Mohameda samého. Před Koranem požívala žena u Arabů dosti svobody, vždyť Chadidža vedla samostatně obchod. Základem klaustrace a haremu je zvyk nomadů, kteří chovali své ženy často v ústraní na místech bezpečných z obavy před razzií a také proto, aby zabezpečili čistotu plemene, kdežto otrokyně těšily se svobodě. Muž jest absolutním pánem, ale choť má přirozené ochránce ve své rodině, otce, strýce, bratra.

Mohamed, jako posel boží, dispensoval se svrchovanou mocí svou sám i ve příčině manželství. Měl devět zákonitých manželek, jiným dovoloval pouze čtyři. V měsíci postu Ramadanu dispensoval se od zdrženlivosti ve prospěch své nejmilejší choti Aiše, ba zmocnil se i ženy svého adoptivního syna proti všem tehdejším mravním zvyklostem. Když při jakés výpravě ztratila Aiša cenný svůj nahrdelník, karavana se zastavila, takže nedospěla k vodě, aby před modlitbou vyplnila

předepsané očistné umývání. Prorok dispensoval. Ze žárlivosti zavedl oddělování, ba téměř žalářování žen svých a závoj, ba zapověděl jim dokonce druhý sňatek po své smrti. Závoj šířil se potom s výboji a znenáhla stal se znakem žen moslimských na rozdíl od žen zemí vydobytých. Mohamed vidí zasahování satana, je-li muž samoten se ženou, i tehdy, vymění-li spolu pouhý pohled. Když přišla kdysi na poradu k apoštolu žena nevšední krásy a přítel jeho, krásný člověk, se na ni zadíval, chopil jej vždy bdělý prorok za bradu a přinutil jej obrátiti se jinam.

Uzavření svobodných žen mělo velikou nevýhodu, neboť ženich nemohl si vybrati po chuti, kdežto nezastřené nevolnice více lákaly: sňatky s otrokyněmi stávaly se častějšími. Výboje skýtaly hojnost příležitosti k rozvodům a novým sňatkům se zajatkyněmi. Jisto, že toto znehodnocení ženy jest o několik věků pozdější než počátky islamu a stojí o mnoho níže než prvotní zvyklosti života arabského. To vše učinilo z moslimky ženu koketu, žárlivou žvastalku, které šlo jen o strojení piklův, o mlsy a voňavky, která neznala vůbec skutečného života. Tyto ženy staly se obětmi souložnic, které získávaly půdy a přednosti. Literáti nemluví o manželkách a matkách, nýbrž obdivují volné zpěvačky, tanečnice, básnířky. Stíhá-li klaustrace později i tyto ženy, děje se tak pro vážnost, jíž nabyly postupujíce až v řád skutečných manželek.

V nejednom ohledu však Mohamed zlepšil osud žen. Jemu přikládá se slovo: „Není hanebno bíti svou ženu jako otrokyni a potom ji líbati? Život je směsice dober, z nichž nejlepším jest počestná žena. U nohou matky nachází se ráj . . .“

Dívkám dává právo odmítnouti ženicha, jenž jim nevyhovuje, činiti si výhrady ve smlouvě svatební. Muž jest povinen poskytnouti ženě aspoň tolik, co měla doma; zapudí-li ženu těhotnou, musí pečovati o ni i o dítě, ba již před svatbou smí si nevěsta vymíniti volný odchod, t. j. i ona má právo žádati o rozvod, čehož ani u Židů nebylo.

Francouzsky cítící autor slibuje si od zavedení „laické myšlenky“ u musulmanů velmi mnoho; o křesťanství nemluví nikterak nestranně.

Jak vidno, mají Francouzi hojnost důkladných spisů jednajících o Mohamedánech, nečítaje ani spousty románů rozpustilých i vážných, odehrávajících se v Orientě. Snad i Musy připravovaly před válkou zahaleně to, co se nedávno veřejně při projektovaném trojshodou dělení světa prohlašovalo, že zájmy francouzské sahají daleko do Syrie, a do končin, kde vládne Koran.

*

D ě j i n y o d b o r n ý c h n á z v ů. Častěji čte se na př. o „psychologii“ Aristotelově, a jistě mnohý čtenář má za to, že Aristoteles užívá názvu psychologie asi tak, jak ho užívají nyní autoři různých psychologických monografií. Zatím však výraz „psychologie“ Aristotelovi vůbec nebyl znám, an pochází až teprve z r. 1590 po Kr.

Nebude snad bez užitku, když zde podám přehledně výtěžek dosavadních svých studií o tom, kdy který odborný název (hlavně vě-

decký) vznikl. Samo sebou se rozumí, že sbírka ta nemůže býti úplná; z dvojí příčiny. Předně pro to, že látku tuto jsem nasbíral více příležitostně při ostatních svých pracích a studiích, za druhé proto, že vzdálen jsa velkých odborných knihoven nemám vždy pomůcek, jichž bych si přál.

Nejstarší odborný výraz, který jsem vystopoval, je magie. Protochaldejský (předsemitský) lid Akkado-Sumerijský je nyní považován za původce podání tvořících magismus, jakož i za původce jména Mag (magia).

Zosimus, nejstarší authenticky známý chemik (v 3. stol. po Kr.) vykládá jméno chemie z názvu knihy „chêma," která jsouc prý původu božského, učila lidi zacházeti s kovy i poučovala též o síle bylin. O téže knize zmiňuje se egyptský papyrus z doby XII. dynastie. XII. dynastie vládla v Egyptě k. 2000—1788 př. Kr. Někdy odvozuje se výraz ten z astrologické knihy „Mathesis" (spis. Firmicus r. 317 po Kr.), ale ono slovo „alchimiae" vsuto tam teprve v 15. stol. od Jana Angela.

Abeceda byla vynalezena v době Soudců nebo na počátku království v Palestině nebo v jejím sousedství: zdali u Foiničanů, Israelitů nebo u některého bratrského Hebrejcům národa (k. r. 1000), nemožno dosud zjistit.

Řeckého původu jsou výrazy theologos atd. Ve svém významu prodělaly však během doby jisté změny. Z počátku, a ještě i u Platona a Aristotela, mají vyznam týž jako výrazy mythologos (dle bádání Natorpova). Theologie neznačí tu vědecký odbor, nýbrž předvědecké stadium reflexe . . . Výrazu theologie ve smyslu vědy theologické užili první stoikové . . . (300 před Kr.—200 po Kr.) a pojmově jej přesně vymezili novoplatonikové (3. a 4. stol. po Kr.) jakožto skutečný theologický system pojmů, jako světový názor na podkladě náboženských pojmů ve filosofické formě a filosofickou methodou . . . Vedle toho staří básníci (hlavně Orfeus, Hesiod, Musaeus, Homer) nazývali se stále, až do 5. stol. po Kr., „theologové". . . Theologie novoplatoniků, theologie „filosofů", stala se podkladem pro křesťanské apologety . . . Odtud později vyšla theologie v užším smyslu, rovnající se naší nynější dogmatice . . . V theologii v užším smyslu, již u Justina, šlo hlavně o důkaz, že Kristus jakožto Messiáš má právo na výraz theos; tu byl obsahem Kristus . . . Theologia jakožto výraz pro učení o Bohu v užším smyslu zůstal dlouho v platnosti ve středověku; co my nyní jmenujeme theologií, slulo ve středověku sacra doctrina. Pomalu však jednotlivé obory „posvátné nauky" podřizovaly se vždy více dogmatice = theologii v užším smyslu (učení o Bohu) a tím výraz „theologie" stále se šířil, až dosáhl na konci středověku nynějšího rozsahu.

Daimon u Homera jest užíván promiscue s výrazem theos. Později se významy různí a ustalují.

Princip, principium, řecky arché, slovně začátek, původní, bylo jako terminus poprve užito od Anaximandera z Miletu kolem r. 600 př. Kr.

O stáří výrazu filosofie vede se spor. Dle Wilmanna pochází slovo toto od Pythagory (žil po r. 580 až asi 500 př. Kr.); tak vyprávěli i staří. Dle Diltheye bylo slovo filosofie povýšeno za technický výraz pro určitý kruh duševního zaměstnání teprve ve škole sokratické (tedy v době k. 440 a n.). Přiznává však Dilthey, že dříve již, za Herodota, užívalo se slova filosofovati v širším smyslu, jakožto lásky k moudrosti a hledání jí.

Také výraz theorie uvádí se za majetek Pythagorův. Tomu nasvědčuje, že Herodot též výrazu toho užívá.

Od Pythagory odvádí se dále výraz mathematika, vlastně mathemata. Dle Sturma však výraz mathemata obsahoval ještě u Platona všechny vědecké učebné předměty. Teprve u peripatetiků (po Aristotelovi) dostalo všeobecné slovo zvláštní význam, jejž pak stále si zachovalo, mělo však větší rozsah než nynější mathematika; patřily k němu logistika (počtářství) a arithmetika, planimetrie a stereometrie, musika a astronomie. Logistika = speciální arithmetika, arithmetika = theorie čísel a algebra.

Od Demokrita (žil c. 460—360) má původ technický výraz atom.

Výraz historia je doložen c. 440 př. Kr.

Z téhož 5. stol. př. Kr. je slovo retorika. Původ svůj má r. na Sicilii, kde v V. stol. př. Kr. Korax a Teisias vydali první řečnické učebnice.

Více technických výrazů máme od Platona (žil 427—347). Archaiologia značí u něho (Hipp. maj. S. 285 D) podání starých dějin, po případě podání mythologie. Teprve později dosáhl název tento nynějšího významu. — „Zákony přírody“ uvádějí se Tim. 83 E. — Platon mluví o zasvěcencích a nezasvěcencích, o velkých a malých mysteriích vzhledem k filosofii. Tyto výrazy mysteria, mystés, mystagógos přejal z řeči kultovních sdružení své doby. Podobně z řeči mysterií Zozimus IV 3, 2 uvádí slova Agoria Praetextata z roku 364 o Eleusině: hagiotata mysteria.

Ještě více technických výrazů máme od Aristotela (žil 384—322). Analysis nalézá se poprvé, synthesis poprvé technicky u Aristotela; taktéž poprvé u něho analytikos. Analytika objevuje se jakožto titul dvou částí logiky Aristotelovy, a to prvé o závěru, druhé o důkaze a poznání; i na celou logiku název ten se někdy rozšiřuje. — Topika, spis o závěrech dialektických a pravděpodobných. U retorů znamenala pak umění, jak k danému thematu možno nalézti nejvhodnější důkazy, citáty. — Výraz axiom uvedl Aristoteles do filosofie. — Nejpodstatnější část své filosofie nazval Aristoteles „první filosofií“ (filosofická základní nauka o čistém jsoucnu); od stoupenců jeho podle umístění za spisy fysikálními (učinil to Andronikos Rhodios — žil kolem r. 70 př. Kr.) dostala tato část název ta meta ta fysika (v I. stol. po Kr.) a zkráceně metafysika (plurál). — Slovo „anthropolog“ přichází poprvé u Aristotela (Eth. Nicom. IV. 8). — Totéž platí o slově fysiologia, jež však neznačí to, co nyní, nýbrž to, co značí přírodopis vůbec. Rovněž tak přichází u něho jako zvláštní věda mechanika.

Výrazy theoretický — praktický sahají zpět až do doby květu řecké filosofie; protiklad theoretického a praktického rozumu objevují se poprvé u Aristotela. — Adjektivum jest překlad řeckého slova epitheton, kteréhož užil nejdříve Aristoteles.

Ačkoliv název meteorologie pochází již od Aristotela, náleží přece vědecká nauka o vzduchu k naukám nejmladším.

Škola Aristotelova vytvořila též některé technické výrazy. Můžeme Aristotela poznačiti za zakladatele vědecké ethiky, nebo alespoň nauky o cnosti. On sám mluví sice s oblibou o „praktické filosofii"; v jeho škole však stal se výraz ethika pro bádání toho druhu obyčejným, a překlad (latinský) vytvořil z toho jméno philosophia moralis. — Ze školy Aristotelovy je též jméno logika pro nauku o myšlení.

Název filologie je původu řeckého; filologos znamenal původně toho, kdo libuje si v hovoru vůbec, hlavně však v hovoru učeném, vědeckém. Filologem v tomto slova smyslu jmenuje se Sokrates u Platona. — V posledních dobách starověku řeckého rozšířil se pojem slova; znamenalo libování si v učeném studiu vůbec, hlavně pokud týkalo se to zabývání se minulostí řeckou, pokud zachována v památkách literárních. Jejich sbírání, uchovávání, výklad a opravování, pokud vzaly porušení, bez ohledu na to, jakému oboru náležely, tvořily obsah této filologie. Filologem v tomto smyslu byl u Řeků Eratosthenes (žil 276—195), u Římanů na př. gramatik Ateius.

Od Římanů máme technických výrazů celou řadu: medicina, ius, religio, antiquitates, agricultura, mercatura. U Horáce přichází cultura ve smyslu vzdělání duševního. Individuus jako překlad z řeckého adiairetos u Cicerona, u něhož přichází celá řada výrazů technických přeložených z řečtiny. Ablativus je snad utvořen od Julia Caesara, amuletum vyskytá se za Varrona, velice dávno př. Kr. annales, satira od Gaia Lucilia v 2. stol. př. Kr. dostala význam nynější. Religio naturalis jako protivu religionis civilis má Varro (116—27 př. Kr).

Dle moderních autorů (Holtzmann) z pozdější řečtiny byl od sv. Pavla do myšlení křesťanského uveden terminus technicus syneidésis „svědomí", s nímž poprvé setkáváme se u Chrysippa (žil 282—209 př. Kr.); znamená především jenom vědomí (jako něco instinktivního, všem živoucím bytostem od přirozenosti přináležejícího), ethické zvláštní postavení vynořuje se v literatuře asi současně pro syneidos u Filona, pro syneidésis v knize Moudrosti, u Diodora Sicilského a u Dionysa Halikarnasského Mnoho mluví pro to, že v tomto rozvoji jednotlivci šli se všeobecným proudem. Podobně se zdá, že conscientia nepřišla z filosofie do lidu, nýbrž naopak; Seneca prvý tento pojem spojil úže s pojmy stoickými. Od stoiků je i výraz prosopon = persona ve smyslu ethickém. To nás přivádí k činnosti stoiků.

Stoikové (asi 300 př. Kr. až 200 po Kr.) razili některé technické výrazy, na př. kriterion, empeiria, methodike, filanthropia, syneidésis (viz výše), energeia, evidentia.

Od skeptiků (asi 300 až 100 př. Kr.) jsou výrazy dogmatikos, skeptikos.

Dionysios Thrax složil první řeckou grammatiku (kolem roku 100 př. Kr.) objemu velmi skrovného.

R. 77 po Kr. dokončeno velké dílo Plinia staršího o 37 knihách Historia naturalis. Obsahem jejím jest asi to, co Řekové nazývali původně fysikou = učení o přírodě v nejširším smyslu.

Vedle theologie = učení o Bohu v užším smyslu (o Trojici), užívalo se počínaje sv. Pavlem výrazu oikonomia pro učení o vtělení Páně a o jeho působení.

Enkyklopaideia (encyklopaedie) jakožto výraz pro všeobecné vzdělání rozšířil se v 1. a hlavně ke konci 2. stol. po Kr. Mnohem dříve, již u Atheňanů, užívalo se v tomto smyslu složeniny enkyklios paideia.

Typus a typický ve smyslu nyní běžném jakožto označení společných forem jsoucnosti a života pochází asi z mediciny. Dilthey o tom poznamenává (Sitzungsberichte der K. Preuss. Akademie der Wissenschaften 1896, XIII 18): „V tomto smyslu nalezáme tento výraz nejdříve technicky užívaný, když lékař Coelius (pravděpodobně v 2. stol. po Kr.) mluví o typu střídavé zimnice a rozumí tím pravidlo jejího jejího průběhu. Tak mluvíme vůbec o typickém průběhu.

Analysis a synthesis na označení různých method vyskytá se nejdříve u Alexandra z Afrodisie 200 po Kr.

Novoplatonismu (200—500 po Kr.) děkujeme za výraz mikrokosmos, jenž sahá sice až k Demokritovi a Aristotelovi, však teprve novoplatoniky byl uveden ve všeobecný oběh.

Od Origena (žil 185—254 po Kr.) máme výrazy pro přesné rozeznávání přirozeného, nadpřirozeného a protipřirozeného.

Firmicus Maternus (ve 4. stol.) výrazem mathematika rozumí theoretickou astrologii; v témže smyslu třeba rozuměti polemickému spisu skeptika Sexta Empirika (3. stol. po Kr.): „adversus mathematicos“ a místu v Corpus iuris „de maleficis atque mathematicis.“

Označení nicky datuje se v mathematice (evropské) asi od 400 po Kr. Indické označení její sunja (prázdnota) bylo od Arabů přeloženo as-sifr. Z toho povstalo slovo cifra.

Od sv. Augustina (353—430) má původ výraz philosophia christiana. Taktéž od něho je theologia naturalis (de civit. Dei VIII 1). Tato theologia naturalis je theologia philosophica, na rozdíl od „fabulosa vel civilis h. e. vel theatrica vel urbana,“ tedy na rozdíl od mythologie.

Výraz actualis je z pozdějšího starověku (Augustin, Macrobius).

Boethius (480—524) užívá prvý označení quadruvium pro arithmetiku, musiku, geometrii a astronomii, k čemuž brzy se připojilo trivium (grammatika, retorika, dialektika). K Boethiovi sahá i nynější význam výrazu individuum jakožto jedinečné, od ostatního

odlišné, ve své zvláštnosti jen jednou jsoucí; ke konci starověku se význam tento rozšířil.

Výraz moderní na označení lásky k novému a opovrhování starým jest na přechodu starověku do středověku u gramatika Prisciana, jenž v 6. století učil, a u Cassiodoria, úředníka krále Theodoricha († ok. 575.) Zůstal však nějaký čas nerozšířen.

Ke konci 5. stol. Dionysios Pseudoareopagita . . ., zakladatel spekulativní mystiky, vytvořil jméno theologia mystike.

První algebru arabskou napsal kolem roku 830 Muhammed-ben-Músá al-Chovárizmí... Jest to první spis, v jehož titulu vyskytuje se slovo algebra, a též první, který do Evropy se dostal. Spis ten jest pro vývoj algebry velmi důležit. Ze jména al-Chovárizmí = alchvarizmi vytvořen byl název algorithmus.

U Abaelarda (1079—1141) nejdříve přichází výraz causa finalis.

O individuum výše předešlo. Středověk nový jeho význam ještě rozšířil a vytvořil (jistě již ve 12. stol.) výrazy individualis a individualitas. Do všeobecného života uvedl je však teprv Leibniz.

Terminus transsubstantiatio nalézá se nejdříve u Petra Comestora († 1179).

Výraz tabula rasa čte se u Alberta Velkého (1193—1280). Věc naznačuje již Aristoteles (O duši 3, 4.)

Poprvé se naskytá jméno ballada v poesii provençalské 12. stol., označujíc písně zpěvné k tanci, odkudž i jméno její (balada od provenç. balar = tančiti).

Podivuhodné jsou dějiny výrazů subjektivní a objektivní; během staletí si docela své významy proměnily. U Duns Scota († 1308), jenž prvý je postavil proti sobě jako umělé výrazy, „slulo subjectivum to, co se vztahuje na subjekt úsudků, tedy na konkretní předměty myšlení; naproti tomu objectivum slulo ono, co spočívá v pouhém obicere t. j. v představování si a padá tudíž na účet toho, jenž si představuje“ (Prantl, Geschichte der Logik im Abendlande III 208). V tomto smyslu jdou výrazy u filosofův až do 17. a 18. stol., avšak protiklad k užívanějšímu objective tvoří častěji formaliter nebo též realiter. Také výběžky scholastiky ukazují při objectivus již kolísání, jež připravuje obrat k novějšímu užívání.

Scholastice náleží singulární forma metaphysica, pochází asi z překladu Averrsoesa. — Od 13. stol. jmenovalo se jednání nebo příčina immanens (také permanens), pokud zůstávalo v jednajícím subjektu, transiens, pokud ze subjektu směřovalo na něco jiného. U Bacona Rogera (1214—1294) uvádí se scientia experimentalis. A priori, a posteriori uvádí Prantl (Geschichte der Logik im Abendlande IV 78) nejdříve u Alberta Saského, učence 14. století. Význam svůj podržely tyto výrazy až do naší doby. — Transcendens, transcendentia sluly v 2. polovici středověku nejvšeobecnější vlastnosti věcí, jež dle učení novoplatonického leží za jednotlivými kategoriemi. Odtud podával se lehko vztah na Boha jako na jsoucno

nade všechny pojmy lidské povznesené; tak působí toto rčení až do nového věku.

Dle nynějšího až do 13. stol. sahajícího užívání pocházejí terminy irregularis, irregularitas od „regula" ve významu církevní normy platící o dovoleném přijmutí po př. vykonávání svěcení. Majitel žádaných příslušnými regulemi vlastností slul regularis. Naproti tomu ten, komu taková vlastnost schází, irregularis a dle toho i regularitas a irregularitas. (O. p.)

*

Ohlas působení našich slov. apoštolů v soudobé západní Evropě chtějí něm. historikové (Eduard Schroeder „Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur LV. 2, 3) míti ve čtyrverší něm. mnicha a básníka kronikáře Otfrieda z Weissenburgu — z jeho starofrancké messiady cís. Ludvíku Němci věnované. Báseň sepsána prý kolem roku 867—8, kdy sv. Cyrill a Methoděj papežem Hadrianem (poč. 878) v Římě slavně přijati a liturgie slovanská jim od něho schválena. Na Němce a Franky, kteří právě pro toto bludařství byli s Rostislavem a velkou Moravou ve válečném stálém sporu, učinilo toto rozhodnutí Říma mocný dojem. A Otfried prý také dotýká se ho ve čtyrverší slovy (v překladě):

„Nyní mnohý muž činí pokus a píše ve své řeči
a má naspěch, aby povznesl svůj národ:
Proč měli by pouze Frankové se tomu vyhýbati
a po francku nepočínat slávu Boží opěvovat?"

Schroeder soudí, že citované čtyrverší jest přímý výbuch nadšení vzdělaného mnicha franckého od Rýnu, když uslyšel zprávu o úspěších slovanské liturgie v Římě, a tato zpráva, jež mohla dojíti do elsaského Weissenburgu už o velikonoci 868, upevnila v něm přesvědčení, že i jeho snahy o zavedení frančiny (germ. starofr.) do písem svatých a bohoslužby mohou dojíti úspěchu. — Podobných dokladův o ohlase slov. liturgie našich věrověstů v současné literatuře máme velmi poskrovnu, praví Čes. Čas. historický (1915, I.), ač-li zmínka tato dosti neurčitá skutečně na náš případ se vztahuje. Jsouť jiní historikové němečtí, kteří evangeliář Otfriedův kladou do doby mnohem pozdější.

*

Březnový svazek „Českého Časopisu Historického" přináší z péra Dra Lub. Niederle obranu starých slovanských sídel na dnešním asi bojišti rusko-rakousko-německém, od Karpat až po Němen a Podněpří. Už dříve tuto svou theorii, která ostatně většinou historiků z dávna přijímána a učena byla, hájil proti autochthonistům, kteří tvrdili, že Slované od pradávna seděli, kde nyní sedí, a ještě v zemích německých až po Rýn, jakož i proti nebožt. J. L. Píčovi, který kladl pravlast Slovanů na Dunaj a do vých. Germanie. Autochthonisté svou theorii opírají nejvíce na srovnávací topografii a zvuk jmen a názvů slovanských, Píč svou theorii opřel o svá rozsáhlá a epochalní bádání archeologická. Nejnověji prof. J. Rozwadowski a A. Šachmatov, tedy Polák a Rus postavili na základě svých filologických bádání

v topografii zemí slovanských theorii, že Povislí a Zákarpatí bylo až do dob historických keltické a že pravlast slovanská ležela mnohem severovýchodněji na Německu, Dvině západní až k jezeru Ilmenskému, tedy v kraji, jenž označuje se později a dodnes jako Litva a Bílá Rus. A i z této Litvy a Bílé Rusi zabírala by pravlast slovanská jen část! Jména řek nyní tak často s bojiště sdělovaných jsou dle Rozwadowského vesměs keltická a podle Šachmatova jdou keltické názvy ještě dále na východ až za Vislu a Němen. Prof. Niederle ukazuje rozborem filologicko-historickým předně, jak libovolně jména ta vybírána, jak libovolně vykládána a převracena na keltická (zvl. všecka jména na ava a va), a jak možno toutéž theorií stejně důvodně dokázati na témž území pravlast kteréhokoliv národa; za druhé historickými úvahami dokazuje, že nemožno jest, aby tak velký a najednou s takovou silou v historii vystupující národ a brzy pak celý tlum kmenů slovanských seděl na tak obmezeném, bažinatém prostranství a tam se v mocný pozdější národ vyvinul. Filologii a archaelogii pak upírá samostatnou průkaznost. Jsou pomůckami pro historii a mohou podepříti její svědectví, ale proti mnoha fakty doložené historii nemají práva ani důvodu se opírat — protože samy na důkaz pádný a celý nestačí, ona pro vratkost svých vývodů, tato pro nepohotovost a nejistotu sama ještě stále potřebujíc podpory a ověření se strany historie.

*

Německá Východní společnost (Deutsche Orient-Gesellschaft) pracuje, třeba že nedaleko ozývá se válečná vřava, velmi pilně a se zdarem o vykopávkách v Babyloně. Pěkný úspěch měla společnost zvláště loni. Přišlo se totiž při vykopávkách u Tell el-Amarna v Edomsku na zařízení staroegyptských domů z doby Amenofisa IV. (14. stol. př. Kr.) Ano, dokonce se pomýšlí z vykopanin sestaviti jídelnu. Velké důležitosti jsou dvě tabulky klínové; na jedné z nich popsáno jest v starobabylonštině válečné tažení faraona do Syrie a severních krajin.

*

Dle obšírné zprávy Zemské statistické kanceláře knihoven veřejných v Čechách jest 4451, z toho českých (podle jazyka správy) 3885. Jedna česká knihovna připadá průměrně na 1092 obyvatelů. Největší procento obcí s lidovou knihovnou zjištěno v okresích úpickém a žižkovském, kde v každé obci jest lidová knihovna. Ve všech zjištěných českých lidových knihovnách napočteno 1,279.433 svazků. Nejvíce svazků vykazuje město Praha (98.794), pak následují okresy Litomyšl (39.765), Plzeň (27.956), Chrudim (25.924), Hradec Králové (24.051) atd. V celém království českém připadá na 100 obyvatelů, kteří se přihlásili k obcovací řeči české, průměrně 30·2 svazků z lidových knihoven. Pokud byly zodpověděny rozeslané dotazníky, nejvíce čtenými spisovateli byli: Al. Jirásek, K. V. Rais, V. B. Třebízský a Ign. Herrmann, a nejčastěji vypůjčovány jejich jednotlivé knihy: „Psohlavci", „Pantáta Bezoušek" a „Otec Kondelík".

Že Čechové milují četbu, dokazují znovu a znovu zprávy z nemocnic, kde naši vojínové odkázáni k tělesné nečinnosti s největší

zálibou sahají po knize. Česká ošetřovatelka v Pešti napsala o nich: „Je zajímavo slyšeti přání raněných dle národnosti. Je-li to Bosňák, chce cigarety, je-li zdejší (Uher bez rozdílu národnosti), chce víno, Němec dopisní papír a Češi — čtení.“ Tuto touhu po čtení nazývá F. A. Šubert (ve feuilletonu „N. P.“) radostným kulturním poznatkem z války. „Věděli jsme dobře již dříve, že náš lid rád čte. Ale při těch jeho čtenářích jsme mívali na mysli hlavně dívky a ženy, nebo staré muže, bývalé písmáky, nebo děti, nejmladší vrstvu lidu. Ale nevěděli jsme tak určitě a přesvědčivě, že stejně veliká láska ke čtení tkví u mladých mužů, tedy v samém jádru mužské části lidu. A tak k dávnému, pro nás velmi čestnému poznatku, že v lidu českém není analfabetů, přidán jest válkou poznatek nový, neméně důležitý, že totiž veškeren lid náš bez rozdílu, ve všech svých vrstvách má neobyčejnou lásku ke knize a časopisu. Poznatek ten jest důkazem, jakými snahami je plna jeho duše i v době posledních let, která jinak příliš se obracela ke smyslné požívačnosti.“

Spisovatel obrací se pak k vydavatelům a nakladatelům knih, aby si uvědomili to poznání, že i prostému lidu našemu jsou kniha a časopis potřebou samé jeho duše, a podávali mu jen knihy vhodné, zdravé a jemu přístupné, jež by mu poskytovaly netoliko zábavy, ale i vítaného poučení.

*

K dosti četným již listům polských vystěhovalců přibývají stále nové. Jaksi náhradou za známý „Tygodnik Illustrowany“ vydávaný ve Varšavě začal vycházeti počátkem dubna ve Vídni a v Krakově „Illustrowany Tygodnik Polski“. Výpravou i obsahem jest nepoměrně chudší, ale charakterisuje dobře nynější náladu vážné části nešťastných uprchlíků: střízlivými slovy posuzuje situaci, neoddává se fantastickým nadějím o budoucnosti, ale také ne pessimismu; volá ku práci, jež by již nyní pomýšlela na nápravu škod způsobených ve vlasti válkou, a zvláště vybízí k lásce, jež by překlenula rozpory a sjednotila aspoň duševně Poláky tří říší. „Nikdo nepomýšlí vážně budovati Polsky!“ píše v úvodním článku 2. čísla gymn. professor-uprchlík ze Lvova Ludv. Skoczylas. „Polsky neprobudí hlas sporův a polemik poddaných ze tří záborů. Může ji probuditi hlas lásky . . . V práci, v utrpení podejme si ruce, které se dosud nerozumně vyhýbaly — neboť Polska nepřebývá ani v stanech generalních štábů, ani v komitetech neutralních států, ale v nás samých, v našem srdci . . .“

Ve Vídni také začal vycházeti v březnu vychovatelský časopis „Szkoła Polska“, vydávaný sborem učitelů vyšších škol.

Tamtéž byla otevřena v paláci umění pod protektorátem arcivévodkyně Zity a arcivévody Karla Štěpána výstava polského umění, jež obrátila na sebe značnou pozornost i německého tisku. Přes nesmírné obtíže, jaké vadily v této době sbírání materialu, podává výstava neúplný ovšem, ale přece dostatečný a přehledný obraz bohatého rozvoje umění polského — od Julia Kossaka, Matejky, Grottgera až k Wyspiańskému, Malczewskému, Tetmajerovi a Wyczółkowskému.

Opatřování knih pro raněné Poláky a uprchlíky organisovalo „Towarzystwo szkoły ludowej“, jež bylo válkou vypuzeno ze svých sídel v Haliči a usadilo se nyní v polském domě v Moravské Ostravě. Do konce února zařídilo 286 knihoven s 13.732 knihami.

*

Uprostřed válečného hlomozu zapadla v kulturním světě zcela bez ohlasu památka dvacátého výročí smrti velké křesťanské básnířky anglické, Kristiny Rossettiové. Ani Angličané nevzpomněli té, kterou kritika dávno již staví po bok samotné Alžbětě Browningové. Zesnula 29. prosince 1894 v Londýně přečkavši slavného svého bratra Danta Gabriela o 12 let. U nás v Čechách o této ženě dosud vůbec nebylo psáno ani mluveno. Překlad malé básně, který lze nalézti v druhém díle Sládkových sebraných spisů, to je vše, co česká literatura učinila pro velkou křesťanskou umělkyni. Kristina byla churavá po celý svůj život, následkem toho milovala osamělost a soustředila se všecka jen ve své poesii. Ta jest součástí slavné anglické poesie prerafaelské, s níž souvisí symbolismem a sklonem k malebně bohatým allegoriím. Avšak Kristina byla duše samostatná. I od poesie bratra Danta Gabriela odlišila se její práce podstatně. Zbožňovala sice i ona poesii Dantovu, podlehla i slohovým útvarům básnických kruhů předrafaelských v Italii, vytvořila celý sonetový cyklus milostné lyriky dantovské a petrarkovské ražby, ale zřejmé dantovské rysy nedají se u ní zjistiti. Také záliby prerafaelitů pro středověk, ať již v látce nebo v náladě, jakož i pro středověkou mystiku, byly jí cizí. Její duchovní básně projevují za to silný vliv poesie biblické, především však Apokalypse sv. Jana. Vedle rozhodujícího vlivu Bible zjistily se v básních i prvky knihy Imitatio Christi, Vyznání Svatého Augustina a Bunyanovy slavné knihy křesťanské The Pilgrim's Progress. Poesie Kristinina nevznikla však z literárních popudů, byla to spíše poesie příležitostná, pramenící jen z popudů citových. Náboženskému založení její duše odpovídá převaha duchovní lyriky v její tvorbě. I smysl pro zevnější formu byl v ní vysoce vyvinutý. Výrazová jistota, smysl pro harmonii komposice, jasný kolorit fantasie, to jsou vlastnosti, kterými předčí i svoji předchůdkyni, Alžbětu Browningovu. Je zajímavo, že Kristina vydala první svou sbírku básní Goblin Market and other Poems v témže roce (1862), kdy Alžběta tiskla své dílo poslední. Kristina netěšila se za svého života nikdy takové slávě jako Alžběta, ale dnes jsou její básně trvalou součástí anglické kultury literární a oblíbeny i v kruzích nejširších. Nejlepší vydání souborné otiskl její bratr, slavný kritik William Michael Rossetti, s četnými poznámkami a s životopisem, pod názvem The Poetical Works (Londýn 1904, Macmillan & Co).

*

Činohra Národního divadla v Brně. Poslední dva večery březnové vyplnil zase p. Vojan z Prahy svými pohostinskými hrami. První náležel Wildovi, jehož jednoaktové, perversitou dýšící drama „Salome“ není pro Brno novinkou: před několika lety vy-

stoupil tu s úspěchem v úloze krále Heroda p. Pulda. V pojetí Vojanově působí Herodes jinak, při veškeré zhýralosti jaksi lidštěji a přirozeněji, že budí spíše soucit s chorobou než hrůzu a odpor.

K „Salome“ byla připojena ještě druhá hra Wildova „Florentská tragedie“, jež však při reprisi právem byla vypuštěna a nahrazena operou „V studni“. Jest v celku bezvýznamná a divadelně přímo nudná. Obratný florentský obchodník přistihne svou manželku v nevěrnosti s mladým šlechticem. Po dlouhé slovní hře sahají oba sokové ke zbrani. „Zab ho!“ pobízí nevěrná manželka svého milence. Ale manžel ukáže se dobrým šermířem, zvítězí v souboji. A manželka padá zase jemu kolem krku: „Nevěděla jsem, že jsi tak statečný!“

Druhý večer Vojanův přinesl Shakespearovu výtečnou veselohru „Mnoho povyku pro nic za nic“, známou již z jeho dřívějších poh. her. A od té chvíle jakoby se činohra z našeho divadla odstěhovala: po celý měsíc duben den jako den, v neděle a svátky dvakrát, ovládala jeviště opereta, mezi níž tu a tam nenápadně prošla některá opera ze starších zásob. Teprve na poslední dubnové dny jsou oznámeny dvě cizí veselohry „Myška“ a „Zlatá Eva“, jimiž smutně skončí letoší saisona — smutně pro vážnější obecenstvo i pro herce. Vyhovovali nejmožnější měrou vkusu širokého publika, ale účastenství bylo na konec tak nepatrné, že nezbylo než předčasně skončiti.

*

Spolek pro postavení pomníku Křížkovského v Brně, založený koncem 1901, má jmění 10.943 K 16 h.

Vychovatelský.

Od mezinárodního kongressu psychologů v Ženevě 1909 vzrostlo neobyčejně nové odvětví této vědy, tak zv. náboženská psychologie, jež zasáhla již hluboce i do rozvoje paedagogiky a tím přirozeně i do náboženského vyučování. Nejvíce u protestantů, kteří však dožili se s ní již také smutných zkušeností. Náb. psychologie stala se tu namnoze pomocnicí těch, kteří chtějí úplně odstraniti nadpřirozený, positivní obsah křesťanství. Někteří její zástupci jeví přímo nepřátelské smýšlení proti každému positivnímu náboženství, jiní pohlížejí na náboženství jako na čistě psychologický, přirozený zjev. Při tom chtějí uplatniti biogenetický zákon jako pro celý duchovní život, tak také pro náboženské projevy: v náboženství jednotlivého individua opakují prý se náboženské dějiny celého lidského pokolení. Tak zejména američtí náb. psychologové, kteří dosud v tomto oboru jsou v čele (Starbock, James a j.), kdežto Francouzové vidí často v náboženství rozvoj lidského ducha po stránce pathologické.

Positivnímu náboženství nepřátelská nálada projevuje se také v německých publikacích tohoto směru, na př. v časopisech „Zeitschrift für Religionspsychologie" a nedávno (1914) teprve založeném „Archiv für Religionspsychologie". Tu hned v prvním svazku se navrhuje, aby zatím nechalo se nerozhodnuto, co vlastně náboženství jest... Náb. psychologie má býti pokládána za „přírodovědu" či anatomii subjektivního náboženství, již může pěstovati i beznáboženský badatel, ví-li o náboženství aspoň tolik, aby se mohl vžíti do jeho světa...

Se strany protestantských theologů zavádí se již horlivě náboženská psychologie do vyučování na školách obecných i vyšších, jak svědčí četná literatura o tomto předmětu. Ve jménu psychologie se žádá, aby byl odstraněn z náboženského vyučování intellektualismus, system, jenž zavinil prý všecho zlo v dosavadním náboženském životě. Může býti některá pravda jako součástka křesťanského světového a životního názoru sebe důležitější, nedostačuje-li však pro ni schopnost a zralost žákova, musí býti ze školního vyučování vypuštěna. Na učebné osnovy nemají míti vlivu theologické úvahy, podávající křesťanství jako daný system světového názoru, v němž lidstvo chce nalézti spásu, nýbrž pouze požadavky náb. psychologické. Přijímá se i věta Jamesova: „Byť moje víra zdála se jiným sebe nesmyslnější, jen když mne uspokojuje".

Není tedy divu, že katolíci dlouho chovali se nedůvěřivě k takto chápané náboženské psychologii. Ale v poslední době množí se i s naší strany pracovníci přesvědčení, že by nebylo správným ponechati novou, tak hlubokých zájmů se dotýkající vědu výlučně jen protivníkům. Do zmíněného nového časopisu „Archiv für Religionspsychologie" přispívají pak také katoličtí učenci, na př. prof. Dyroff

nebo jesuita P. Lindworsky, jež tam poukazuje, že právě katolická literatura jest pramenem prvního řádu pro studium naboženské psychologie; na př. „Vyznání“ sv. Augustina, „Následování Krista“, spisy katolických mystikův a asketikův a zvláště církevní akta o processu svatořečení obsahují neocenitelný material náboženskopsychologický.

Týž učenec doporučuje učitelům náboženství, aby se seznamovali s výsledky náboženskopsychologických zkoumání a hojně používali, co jest v nich správného. „Jest ovšem pravda, že i bez theoretické náb. psychologie možno správně a dobře vychovávati, ale s ní jde to přece mnohem lépe. Stejné důvody, jež dokazují oprávněnost vědecké paedagogiky, ukazují také význam náboženské psychologie pro vychovatelství. Také zde přesným zkoumáním objevují se fakta, jež musí každý respektovati, a tím jest v mnohých otázkách odňata půda libovůli. Mnohé, co dosud bylo věcí intuice a praktické obratnosti, jest nyní vědeckým bádáním zjištěno ve svých příčinách, pojato v pravidlo a tím učiněno naučitelným“ („Pharus“ II, 24).

Že tato slova nezůstala nepovšimnuta, jest patrno z katolických paedagogických i katechetických listů německých, jež přinášejí v poslední době hojně studií z oboru náboženské psychologie. Všude se však zdůrazňuje, že při uplatňování výsledků těchto studií ve škole nesmí býti ani v nejmenším porušen nadpřirozený charakter a obsah zjeveného náboženství, jako se to děje u nekatolíků. Proto někteří badatelé výslovně zkoumají, jak působí na duševní rozvoj dítěte nadpřirozené prostředky, zejména modlitba, zpověď a sv. přijímání.

*

Cenným a zajímavým příspěvkem v tomto oboru jest také nová kniha mnichovského katol. učitele Fr. Weigla „Kind und Religion“ (Paderborn 1914), jež chce podati pokud možno jednotný obraz rozvoje náb. života v dětském věku. Spisovatel nespokojil se látkou čerpanou z vlastní zkušenosti a z příležitostného pozorování dětí, ale přibral na pomoc namnoze novější methody, jichž se nyní stále více používá v psychologických bádáních. Vybral z literatury hojně příslušného autobiografického materialu, jejž rozmnožil a doplnil výpověďmi a vyznáními školních dětí. Přiznává ovšem sám, že taková „dotazníková methoda“ není vždy spolehlivá, že dítě utají mnoho z toho, co cítí a myslí, takže ještě mnoho zůstane nerozřešeno. Ale přes to, že nelze činiti všeobecně platných závěrů, nemožno přece jen tak beze všeho zamítnouti mnohé psychologické a vychovatelské zkušenosti získané touto cestou.

Zajímavými doklady ukazuje kniha, jak časně již dříme náboženský cit v dítku a jak příležitostně poprve se probouzí a vyrůstá, nejčastěji ovšem pod vlivem matky. Nejčasnější představa Boha jest výlučně anthropomorfická, bohužel však dosti často vyvolaná motivy strachu. Při vstupu do školy na velikém procentu dětí jest patrný vliv náboženské lhostejnosti dnešních rodin; chybí totiž jim to, o čem tak dojemně mluví autobiografie starších mužů: náboženské posvěcení domova, náboženské působení hluboce cítící matky, náb. život modlitby v rodině,

ozdobení domu náb. obrazy, časná společná návštěva kostela a služeb božích jest pro mnohé dnešní děti kusem ztraceného ráje.

Největší část knihy jest věnována náboženskému životu dítka v době školní. Ukazuje, jak ponenáhlu se očišťují náb. pojmy, ale zároveň jak časně již vznikají u mnohých (v 7. roce) i náb. pochybnosti, dětinské někdy, ale někdy i vážné a schopné rozvrátiti na dlouho celý klid mladé duše. Obírá se také otázkou, mají li děti rády náb. vyučování, což ovšem závisí v podstatě od osoby a způsobu, jakým se toto uděluje. Dle výpovědí žáků nejvíce se jim z náb. vyučování vždy líbilo vypravování ze života svatých, z biblických dějin a příprava k prvnímu sv. přijímání, nejméně obliby došel vždy „katechismus“. Mocným, často pro celý život rozhodujícím dojmem působí na dítě církevní obřady důstojně vykonávané a pak zejména přijímání sv. svátostí. Děti skoro vesměs dosvědčují, že rádi k nim přistupují, na ně se těší a cítí se pak šťastnějšími i hodnějšími — zkušenost, již učinil jistě každý katecheta. Jest tedy i z tohoto ohledu bezprávím, brání-li otec dětem jíti ke sv. zpovědi, jak to začínají někteří socialní demokraté a volnomyšlenkáři.

*

Smutný obraz náboženských poměrů mezi protestantskou mládeží přináší volnomyšlenkářským duchem se nesoucí časopis „Die Tat“ (V. sv.) na základě ankety při konfirmačním vyučování v Bremách. Pisatel článku E. Felden vyučoval 410 žáků, chlapců i děvčat, ve věku 12—14 let. Byly zastoupeny všechny stavy, školy vyšší i obecné. Jednoho dne tázal se starší žák, proč se mluví stále o Bohu, ačkoliv žádného není. Učitel chtěl zvěděti, kdo souhlasí s tazatelem. A objevil se hrozný výsledek, že z 50 dětí 49 prohlásilo: není Boha! Felden nyní se rozhodl, že učiní dotaz také v ostatních odděleních. A výsledek byl tento: z ostatních žáků obojího pohlaví 26 prohlásilo, že věří v Boha; 13 že to nemožno věděti; 321 však doznalo svou nevěru. Děti ještě prohlašovaly, že jejich vrstevníci a spolužáci smýšlejí podobně jako ony. Když Felden poznamenal, že většina ostatních chodí přece na vyučování k „věřícím“ pastorům, dostal odpověď: „Přece tomu nevěří, dělají tak pouze, jakoby věřili, poněvadž by jinak byli vyhozeni.“

Viděti tu — třebas volnomyšlenkář možná trochu nadsazuje — na jedné straně smutné působení nábožensky otřeseného domácího prostředí, na druhé straně však také vinu náboženského vyučování, jež jistě nebylo bez chyb.

*

„Jest cosi velikého ve výsledcích přírodovědy, ale blaha jimi očekávaného nepřinesly; ano vnikajíce do širších kruhů hrozí duševný život silno zhrubiti a hlubšího obsahu zbaviti, nepostaví-li se proti tomu hráz idealního názoru světového a životního, dovršeného jistotou nadsvětové skutečnosti, věrou náboženskou. Dějiny učí, že nejskvělejší doby národů byly silně náboženstvím proniknuté . . . Celá naše vzdělanost vyrostla na úrodné půdě náboženství, jak se

utvářilo v křesťanství. Krok za krokem jeví se dítku její mohutné stopy; bez něho neporozumí dějinám své vlasti, bez něho zůstane mu smysl nesčetných věcí a jevů denního života skryt. A dějiny se svým životem jsou dítku přece bližší než příroda . . . Pro (naši německou) školu aspoň, která nepodává jen vědění, která chce a má vychovávati, nechce-li se sama zapříti, jest výuka náboženská srdcem veškery školní práce". (G. Schöppa o obecné škole v Kultur d. Gegenwart I. 2.)

*

O závaznosti náboženských cvičení a bohoslužeb pro žactvo obecných škol prohlášeno nové rozhodnutí říšského soudu (předs. Grabmayer), že potrestáním otcovým nebyla porušena zásada náboženské svobody, jelikož k návštěvě bohoslužby nedonucován otec, nýbrž školou povinný synek, jenž na základě říšského školního zákona (§ 20) a zemského českého z r. 1870 k ní zavázán.

*

V březnu t. r. zemřel něm. prof. L. Keller, tajný archivní rada, zakladatel Comeniusgesellschaft a Comeniusblätter, jimiž rozšířena známost spisův a myšlenek Komenského. Byl velmistrem velké pruské lóže, jakož zednáři vůbec chlubí se příbuzností se snahami Komenského; co do nepřátelství proti církvi katolické je to pravda, ale jinak je to asi tak jako s příbuzností volnomyšlenkářů s Husem.

Hospodářsko-socialní.

Rakouskouherská banka snížila úrokovou míru, tak že peněžní ústavy již i na stálé vklady (na knížky) dávají už jen 4%. Je to přirozený následek vynuceného obchodního klidu. Dovozu z ciziny jest pramálo, peníze zůstávají doma, a veřejné dodávky přivádějí tu nebývalé množství peněz do oběhu. Že se za ně málo koupí, jest jiná.

*

Teprve teď zrušena dovozní cla na jisté potraviny (maso, ryby a j.) Bylo to dlouhé jednání s Uhry, kteří majíce doma potravin dostatek, i na tomto poli jsou pány situace. Přestřelky (o pouhý dovoz kukuřice do Předlitavska) mezi hr. Tiszou a Dr. Weiskirchnerem, který jakožto bývalý ministr obchodu ví něco víc než obecenstvo, prozrazovaly, že by s výživou obyvatelstva mohlo býti lépe, kdyby nebylo dualistických justamentů.

Mnoho svádí se též na nedostatek železničních vozů, tak že mnoho zboží uloženého pro nás na př. v Bulharsku nemožno dovézti. Dle novin objednáno koncem 1914 do 1. února 1915 na 5000 vozů (dvakrát tolik co jindy), ale železářský kartel si postavil hlavu, že on musí všecko dostati, a teď nemá dosti kol.

Vzhledem k těm a jiným okolnostem člověk sleduje se smíšenými city celé ty roje návrhů, jak zajistiti výživu do příští sklizně. Především radí se, jídla dobře žvýkati (dle Angl. Fletchera): tím prý vzrůstá jejich výživnost i pocit nasycení. Předpokládá se ovšem, že každý má co žvýkati, což chudákům zajištěno není ani chlebovkami ani moučenkami, nemají-li zač koupiti, nehledě k tomu, že povolené množství (70—50 g) právě pro ty třídy nedostačuje. Netřeba zavládlého znepokojení sdíleti, tím méně radno je živiti: asi 90% výživných hmot poskytuje nám domovina, 10% se dováželo; za pravidelných poměrů, které teď nejsou porušeny jen válkou, nýbrž i zločinností sprostředkovatelů, nebyl by poplach ani vysvětlitelný, leda psychopathicky, že totiž i nejmenší omezení znepokojuje.

Raděno též, aby kuchyň podávala více jídel šťavnatých (kaše, nákypy) místo vypečených (pečeně, koláče, chléb), jelikož více sytí, totiž naplňují žaludek. A vůbec by prý bylo dobře, kdyby ti, kdo mají nadbytek peněz, táhli někam jinam vyjídat (do Italie atd.), neb aspoň aby zámožní jedli více toho, čeho chudina si popřáti nemůže. Panstvo „slabých žaludků“ beztoho se na vídenský magistrát zlobilo, že odvolávaje se na dobrozdání křesť. proff. Hochenegga a Ortnera omezil prodej čisté mouky chlebové a pšeničné, jelikož i zákonem předepsané smíšeniny jsou zcela dobře ztravitelné.

Neuškodí připomněti, že za nynější drahoty potravin přicházejí do prodeje dovoleného i druhy, které se také dříve již prodávaly a samozřejmě i kupovaly, aniž o tom obecenstvo vědělo. Platí to zejména o mouce z ječmene, která za obyčejných poměrů dobývá se výrobou ječmenných krup a krupic. Pohledneme-li na ječmennou krupku, vidíme vlastně obilné zrno, které se strojem (v mlynářském průmyslu říká se mu „holendr") zbaví jednak obou hrotů, jednak i slupky a tím také části obalu obilného jádra. Odpadkem tohoto postupu výrobního jest ječmenný šrot, tedy směs mouky, prachu a otrub. Náležitým tříděním ve válcích prosévacích vyzíská se ječmenná mouka nikterak nejčernější (bělostný stupeň 3—6); přimíchá-li se tato mouka do mouky pšeničné, zvýší její hladkost a měkkost. Vadou její jest, že rychle tuchne a proto musí býti dána záhy do prodeje; smíšena však s pšeničnou nekazí se dříve než mouka pšeničná a není tedy uložení jejímu ve skladištích na škodu. Míchání obojí mouky, dříve snad nedovolené, provádělo se přece, aspoň ve mlýnech, které byly zařízeny na výrobu krup. Chléb ze smíšeniny mouky žitné a ječmenné (a samožitného chleba měli jsme i v míru velmi málo!) chutná poněkud nahořkle a rychleji vysýchá; přes to však jest lepší nežli chléb z rozmočených housek a rohlíků.

Ani přemílání stvrdlé mouky samožitné není vzácností; žitná mouka je dosti vlhká a měkká a je-li přechovávána v pytlích, uložených ve skladištích křížem přes sebe, zapaří se brzo a pak se spéká a tvrdne. Utvoří se z ní jediný balvan, který pak nutno kladivy roztlouci, na hrubých sítech prosíti a znovu rozemlíti. Pokud balvany tyto nezplesnivěly, není snad ani tato mouka zdraví škodliva, zvláště mísí-li se s moukou čerstvou a použije-li se jí brzo ku pečení chleba. Páchne arci stuchlinou, ale příchuť tato se „vypeče", takže ani odborník mouky této v pečivu nepozná.

Tvrdnutí žitné mouky dá se čeliti velmi těžko; nejsnáze dalo by se mu zabrániti ukládáním pytlů na stojato, aby se vzájemně nedotýkaly. Lépe chránila by se uložením v nízkých haldách, ale ty je třeba opět větrati častým přehazováním, aby se i tady mouka nespařila. Uložení toto však je dosti obtížné, poněvadž vyžaduje prostorných, suchých a světlých skladišť, kde by se mouka neznečišťovala sazemi, prachem, ptačím a myším trusem, nebo výměty koček a jinými odpadky. Kromě toho je uschovávání mouky tímto způsobem i dosti drahé, protože zvyšuje režii závodu.

Je rovněž samozřejmo, že se i pšeničná mouka dlouhým ležením ve skladištích kazí a že pak tvrdne. Při velkých zásobách a při nahodilém potom rychlém odbytu přemílá se způsobem již označeným. I zde kazí se nejvíce druhy jemné, měkké. Mouka ze pšenice uherské, která je lomu mastnějšího a je sušší, vydrží déle, nežli mouky ze zrna měkčího, jaké má pšenice naše, česká, lomu žlutšího. Mouky hrubozrné, „griffig", jak je naše „Kunstmühly" nazývají, vzdorují více poruchám, třeba že přichází jimi do obchodu značné procento jakosti méně-

cennější, nežli při mouce jemné, která je vlastně výražkem mouky „griffig“, nazvané v mlynářském názvosloví též „dunstem“.

Zákonem nyní nařízené vymílání zrna na jediný druh mouky, usnadňuje výrobu její nemálo, poněvadž při tom odpadá zdlouhavé a tudíž i nákladné čištění a třídění krupic, krupiček a dunstů či kozinek, ze kterých se druhdy jemnější druhy mouky vymílaly. Výživnosti mouka tato arci nepozbývá, je však otázkou, odpovídá li cena její ceně zrna a zmenšeným nákladům režijním.

Z uvedeného dá se již posouditi, proč jsme se za míru nezřídka dočítali, že ty neb ony velké mlýny výrobu omezily; měly přeplněná skladiště a chtěly li zabrániti zkáze mouky, nezbylo než aby dalšímu hromadění čelily zastavením strojů. Mohly se arci zbaviti zásob tím, že by snížily ceny, ale toho zase nedovoloval kartel. Nynější odbyt zásoby tyto hodně vyčerpal a lze míti za to, že obchoduje se teď jen s moukou čerstvě semletou, za to však hodně drahou.

Jakost a chuť nynějšího pečiva z moučných smíšenin není nikterak nejhorší; ba v mnohých městech (a v Praze též) pochvalují si nyní boží dar, že jest mnohem lepší a poživatelnější nežli byl před válkou. I to je důkazem, že pekaři ve velkých městech sytili nás chlebem ne žitným, ba ani ne chlebem ze smíšenin mouky kukuřičné, ječmenné a žitné, ale že nám prodávali staré housky a rohlíky, k nimž jen tak pro „aroma“ a k vůli zakysnutí přidali šňupeček mouky žitné. Nedávno nabízel nám hospodářský časopis za chléb bochánky ze slámy, sena a jetele; doufejme, že jich nebude třeba.

Ovšem, bylo by nutno, aby pekaři také tak pekli, jak předepsáno. Zatím odevšad, tentokrát beze vší politické příchuti projevuje se souhlas s Dr. Weiskirchnerem, že mnozí l . . . . pekaři prodávají pod názvem chleba věci nehodící se ani pro pr . . .

Mnohé rady, jako ničit holuby, aby nepožírali zasetého obilí, zabíjeti vepře, aby lidem tolik neužírali, nepěstovati tolik zbytečné cukrovky, šetřit hmyzožravého ptactva atd. atd. náležejí také mezi nápady buďto samosrozumitelné nebo fantastické. Hlavní však zůstává ona řečená: nešetřit podvodníků — pak by mnohá nesnáz odpadla.

Nesmí se zajisté zapomínati na nastávající nebezpečí nakažlivých chorob, které vycházejí ze žaludka. Hubit mouchy, vši, myši a pod. havět rozumí se opět samo sebou, ale neméně důležito jest, aby do chleba nebyly míchány hmoty škodlivé; sice se žaludky budou pro nemoci ony zrovna praeparovati!

*

Podvodných dodavatelů pro vojsko vyklubává se úřadům víc a více, jak co do obuvi tak co do potravin. V Pešti sice vysloven zcela vážně návrh, aby se to z „vlasteneckých“ důvodů nějak zamazalo, ale tentokrát vlastenectví takové snad přece nezvítězí, aby takoví lidé, jako Moriz Einzig, Samuel Oxhorn, Jakob Löwit, Moriz Weinreb, Isidor Glück, Samuel Sperling atd. neodpykali, čeho na chrabrých vojínech našich se napáchali

*

Říšský soud přiznal obročníkům volební právo za obročí a fundace jimi spravované. V zemských volebních listinách gorických byla totiž různá obročí zapsána za oprávněné voliče. Proti tomu podán odpor, jelikož mravní a právní osobnosti nejsou oprávněny voliti. Tu tedy dali se správcové obročí takových zapsati za voliče, kdežto protivná strana v tom spatřovala jen obcházení zákona, jelikož tyto osoby jsou právě jen správci a uživateli, nikoli majetníky zastupovaných nadání. Říšský soud uznal námitky těchto: rozsáhlá práva užívací, která zástupcům církevních obročí a nadání příslušejí, značí víc než pouhé užívání cizího majetku. Tomuto nepříčí se okolnost, že vede se nad nimi státní dozor, neboť vliv státní na církevní jmění nesahá dále nežli šetření veřejných zájmů.

*

Úbytek plodnosti v Čechách a na Moravě dokazuje prof. Ant. Boháč obsáhlou statistickou úvahou v „Národopisném věstníku českoslovanském". Nejvyšší číslice porodů bylo dosaženo v první polovici let sedmdesátých. V pětiletém období 1871—1875 připadá na 10.000 obyvatelů průměrem ročně 394·3 živě narozených; největší číslo má rok 1874. Od té doby relativní počet narozených pomalu klesá, klesání to však není přílišné; absolutní počet novorozenců spíše stoupá, neb aspoň se udržuje na stejné výši, až do samého začátku našeho století. Od r. 1902 ubývá novorozenců v Čechách přímo překotně, zrovna tak, ba ještě rychleji než v Německu. V pětiletí 1901—1905 pokles činí proti dřívějšímu období 23 7‰, v pětiletí 1906—1910 dalších 27‰, tedy za deset let na 10 000 obyvatelův o více než 50 porodů, nebo-li jednu sedminu méně.

Podobný zjev jako v Čechách pozorujeme také na Moravě, pouze s tím rozdílem, že zde zmenšování porodní číslice není tak prudké a náhlé. V pětiletém posledním období Morava má na 10.000 obyvatelů o 30 živě narozených dětí více než Čechy — kdežto v posledním pětiletí 19. století měla jich více o 14, na konci let sedmdesátých jen o 3. Snížený počet porodů vykazují — kromě měst Brna, Olomouce, Uh. Hradiště a Znojma — zvláště okresy novoměstský, třebovský, zábřežský a rymařovský.

*

Od úrazové pojišťovny, jak ústřední orgán rakouských knihtiskařův (Buchdruckerwehr) oznamuje, vedeny jsou ve Vídni knihtiskárny v II. třídě ohroženosti. Jak způsob práce sám, tak také stastitika dokazuje, že nebezpečí je tu minimální: pro sazeče skoro vůbec žádné, leda když má provésti opravy sazby vložené do tiskacího stroje, pro obsluhovače tohoto pak (strojmistra atd.) při praobyčejné pozornosti, jakou věnujeme jakémukoli zaměstnání, taktéž ne. Ze zkušenosti několiknáctileté na př. v našem závodě možno uvésti pouze jediný případ značnějšího pohmoždění ruky, přivoděného zakázaným zasáhnutím do jdoucího stroje a brzy vyhojeného. Vzhledem k tomu domahali se zástupci knihtiskařů ve Vídni, by tito byli zařazeni do nižší (I.) třídy.

Ale dáno jim v odpověď, že pětiletá zkušenost jim dává sice za pravdu, že však neutěšené hmotné poměry úrazových pojišťoven nedovolují příspěvky snížiti!

*

„Nezaměstnanost“ krátí si lidé (ve Vídni a asi též jinde) hasardními hrami; i dámy přistiženy.

Nejvyšší soud rozhodl, že peníze v hasardu prohrané lze vymáhati zpět.

Politický a vojenský.

Hollandsko vypravilo k papežskému stolci zvláštního vyslance, jenž by ujednal stálé diplomatické zastoupení na obou dvorech. Bývalý francouzský ministr zahraničí Hanotaux mešká taktéž v Římě — zdali má jen vystřídati Barrera u Quirinálu či jednati s kurií, nepraví se, neboť francouzská vláda bojí se i stínu Canossy, ačkoliv cítí, že již protektorát nad katolíky východu by stál za to. Dohady o tomto, jakoby byl přímým jednáním kurie s vládou tureckou a čínskou vlastně zrušen, jsou předčasné; vše bude vyžadovati ještě dlouhých jednání, již jen s ohledem na posici katolíků ve Francii samé. Kard. Agliardi blahé paměti nedlouho před smrtí k přímému dotazu odpověděl, že záležitost ještě daleko není vyřízena.

Zajímavou drobností jest, že generálové francouzští, jak Joffre, což už jindy poznamenáno, tak Pau i Castelnau, kteří prý teď byli v Římě, hlásí se ku katolíkům.

Uvedeme-li ještě změnu ruského vyslance u Quirinálu (Giers místo Kruspenského), odchod Venizelův z vlády řecké, chystaný odchod ruského vyslance ze Sofie, máme tu řadu vážných změn v diplomacii, jež věstí jakýsi obrat v současných nesnázích. Jaký?

*

Spojené Státy mimo nebezpečný postup Japonska, ohrožující v Číně hospodářské zájmy všech ostatních soutěžníků, překvapeny návštěvou japonských lodí zrovna před svými branami, na pobřeží mexickém. Mexiko drásané domácími bouřemi, a to ne bez viny Spojených Států, mělo by v Japoncích vítaného, aspoň na začátek vítaného spojence, a to spojence pro Ameriku velmi nebezpečného, který však prozatím spokojí se asi touto demonstrací — šlo prý jen o vyproštění najeté lodě — maje pilnější práci v Číně.

Rozklad německého vyslance ve Washingtoně, aby zakázán byl vývoz zbraní do Anglie, zodpovězen dosti nevlídně a zcela záporně: právě zákaz takový by prý porušil neutralitu Spojených Státův. Inu, „tažné pojmy". Píše se sice o protestech v samých Spojených Státech, ale vývoz pokračuje a bude ještě rozmnožen vývozem do Ruska, jakmile severní dráhy rozmrznou.

President George Washington prý kdysi řekl: Suverenní národ vždy nabude rozumu teprv tehdy, až následky svých chyb a hloupostí pocítí na svém těle.

Jakou měrou jednotlivé válčící státy mohou si doma vyráběti zbraně a střelivo, o tom píší noviny velice popleteně. Rakousku a Německu nehrozí tu žádné nebezpečí, třebas některé kovy nebyly tu právě vydatně zastoupeny; mědi na př. dováželo se značně z Ameriky, což teď Anglie chce zúplna zameziti i státům neutrálním, působíc na tamější trusty, ale Němci mají nějakou náhradu v obsazené severní

Francii, u nás pak zahájená sbírka kovů na delší dobu vypomůže. (Z duchovenských kruhů poukázáno, že by se tu mohlo upotřebiti též bubnů (kotlů) s kostelních kůrů, jelikož teď už „tympani“ na kůrech nepracují; jiní tomu odpírají.) Rusko má dosti továren i surovin, ale na ty ohromné davy a ztráty nestačí. Anglie má mnoho továren na zbraně lovecké, nikoli válečné, přeměna by trvala delší dobu. Francie má továren i surovin dosť. Srbsko a Černá Hora nemá vůbec žádných továren, leda v Kragujevci pouze na náboje.

Na bojišti západním bojuje se novou zbraní, omamnými a čmudivými plyny, které nepřítele činí na krátko boje neschopným, jednak odnímají mu rozhled na útočníka.

V bojích o Užocký průsmyk nalezeny u Rusů bodáky místo na puškách na holích, tedy po způsobu starověkých ostěpů na boj z blízka. U Angličanů zase shledány štíty, ovšem kovové, s otvory pro pušky. Své motorové kuchyně, které dojíždějí až do fronty, opatřují červeným křížem (tedy jako cizí vlajky na lodích); na každém takovém voze jest prý predikant, oltář, kalich atd.

*

O Přemyšlu jakož o celém průběhu karpatských bojů vydány obšírné úřední zprávy. Nemohouce jich pro nedostatek místa otisknouti, vyjímáme z nich jenom některé podrobnosti, odjinud doplněné. Karpatské vojsko naše — proti opačným zprávám dřívějším — zamýšlelo od jihozápadu Přemyšl osvoboditi, avšak živelní překážky podniky v tom směru znemožnily. Za míru o pevnosti té, jejíž důležitost s obojí strany uznávána, v poslední době málo již pracováno, aby napjetí se žárlivým Ruskem nebylo stupňováno — jistě také jeden důkaz rakouské mírumilovnosti, jest-li jakého ještě potřebí. Proti výtce, že naše parlamenty byly neochotny k potřebným nákladům vojenským, vyslovil se německo-národní svaz, že všecky požadované náklady povolovány i přes obstrukci; je sice pravda, že konečně pokaždé povoleny, ale je také pravda, že celá jednání prozrazovala jen ochotu minimalní. Rakouské vojsko proti ohromné přesile uhájilo nejen Uhry od záplavy nepřátelské, nýbrž i německé kraje od vpádu směrem na Vratislav a Berlín, když Němci byli více zaměstnáni na západě. Navzájem pak nyní v posledních bojích značnou měrou přispěli k úspěchům v Karpatech, které sice dosud nejsou zúplna v naší moci, ale přece poslední offensivu ruskou zmařily, tak že vojsko naše mohlo v jihovýchodní Haliči postoupiti a Bukovinu až na malý cíp znova obsaditi, ohrožujíc na východ i kraje nepřátelské.

V několika guberniích ruského Polska zavedena správa rakouská, úřadující německo-polsky; rozsah jejich udává se na 15—16 tisíc čtv. km (z 53 tisíc km území celkem obsazeného), rozděleny v 8 krajů. Poštovní známky zavedeny zde k vůli dualismu — bosenské. Naobrat prý se Lvov a správa východní Haliče porušťuje.

Boje o Dardanely, důležité nejen pro Turecko, nýbrž pro výsledek celé války, rozvinuly se podruhé, tentokrát i s pokusy přistáti na souši gallipolské. Když francouzský vůdce Amade se svým pozem-

ním vojskem odtáhl od břehův egejských do Egypta, přičítalo se to pokynu Ruska, které prý slávu i kořist chce míti pro sebe. Zdali se trojdohoda zatím jinak domluvila, kdož ví.

O výkonech německých ponorek dochází teď méně zpráv. Anglie opatřujíc i obchodní loďstvo s válečnými výzbroji, práci jejich zjednodušila, neboť pak netřeba dlouho zkoumati, co která loď veze.

Celkem se situace dvojspolku na bojištích dle novin značně zlepšila. Podrobnosti ovšem málo kdo zná, dohady pak, jichž noviny obsahují víc než dost, nechceme čtenáře unavovati.

V příloze z „Z doby Sušilovy" račiž si laskavý čtenář zatím opraviti neb doplniti: Str. 26 ř. 2 zdola: 1855 (m. 1755). — Str. 31 ř. 3 zdola: Diplom Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje byl nakreslen od Josefa Mánesa, jehož příznivcem byl hrabě Silva Tarouca. — Str. 32 ř. 13 zdola: otisknou. — Str. 39 ř. 2 zdola: sestřenec. — Str. 42 ř. 1 zdola: Gfrörer. — Str. 47 ř. 16 zdola: Jednota. — Str. 58 ř. 4 zdola: Jireček. — Str. 63 ř. 3 zdola čti: A. V. Š. pro jeho názory národopisné, zvláště když... — Str. 94 ř. 4 zdola: a (m. n). — Str. 108 ř. 13 shora: kooperator (m. administrator).

Ročník XXXII. Číslo 6.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Když komisaři se vrátili, jali se hned jednati s Ladislavem ml. z Lobkovic, aby převzal na sebe správu úřadu hejtmanského. Měli již s sebou patenty císařské, jimiž by se to rozhlásilo, a psaní pro Berku, jímž snímalo se s něho místodržitelství úřadu hejtmanského. Než Ladislav z Lobkovic, jak byl Slavata předvídal, nepřijal úřadu toho; věděl také již napřed o této nabídce, ale spolu věděl, že stavové již od císaře žádného zemského hejtmana nepřijmou.

Stavové neohlížejíce se nikterak na zákaz císařův ani na jeho komisaře, jimž ovšem nebylo možno, aby podle instrukce císařovy sjezd buď vůbec zamezili nebo stavy pohnuli, aby se rozešli, rokovali mezi sebou po celou středu 16. dubna, a již také s posly z Dolních a Horních Rakous, jimiž byli Pavel Jakub ze Starhemberka, Jiří Tschernembl, Šeb. Hager a Adam ze Schallenberka (Schallburk). Pustili je před sebe okolo čtyr hodin odpoledne a Starhemberk německy přednášel podle své instrukce dané od Matyáše, aby stavové přistoupili ke konfoederaci prešpurské a s nimi za jedno se spolčili, protože se toliko pro zachování reputace císařské a všeho dobrého těchto zemí děje. Ježto pak arcikníže Matyáš jest nucen pro obranu do pole vytrhnouti z těch příčin, že Tilly najímá vojenský lid a v Čechách svolána zemská hotovost, a žádný neví proti komu, že žádá volný průchod Moravou a pomoc. Poslové tito doručili také některým předním ze stavů zvláštní psaní arciknížete.

Ve středu večer dojelo ještě poselství uherské: biskup vesprimský Valentin Lépes, Petr Révay, Štěpán Pálffy, Ondřej Ostrosić a Theodosius Srěmský.[1]) Ve čtvrtek ráno okolo 10. hodiny vyřizovali stavům své poselství. Téhož dne přibyli ještě Hanuš Krištof z Puchheima a Václav Vchynský, jež byl jako své zvláštní posly arcikníže Matyáš vypravil z Klosterneuburka; zůstali přes den a zase odjeli s dobrými zprávami pro Matyáše.

Komisaři královští musili nečinně přihlížeti. Z poselství rakouského a uherského žádný jich nenavštívil, jen páni moravští k nim přicházeli a s nimi jídali. Ale odpovědi pro císaře nemohli se dočkati, ačkoli každého dne o ni žádali; dobře cítili, že když proti císaři sjezd se koná, nemají tam již čeho pohledávati. Ale stavové schválně je zdržovali jako rukojmě pro svou lepší bezpečnost, aby snad Tilly se svou jízdou a pěšími nenadále na ně neudeřil, jak se zase říkalo a roznášelo. Jen přítomní preláti, převor svatotumský z Brna, opat zábrdovský, probošt rajhradský a převor kartouzský od Brna žádali je za radu, jak se zachovati v nebezpečném svém postavení. Komisaři nemajíce teď žádného císařského poručení pro ně, jen je napomínali, aby podle dřívějšího poručení věrnost císaři zachovali.

Proud jednání stavovského nedal se již zadržeti ani jinam odvésti novými psaními císařovými a nejvyšších úředníkův a soudcův zemských, která došla stavů přímo bez vědomí komisařů královských dne 18. dubna. Císař listem svým datovaným 12. dubna opakoval zákaz sjezdu a rozkazoval všem stavům, aby připravili zemskou hotovost proti vpádům do zemí českých,[2]) a nejv. úředníci 14. dubna rovněž jich žádali, aby jim ku pomoci přispěli, ježto se na ně od vojenského lidu přespolního nebezpečenství valí. Stavové však nedbajíce již ničeho dokonávali svá jednání a dávali základ novému útvaru státnímu. Již byli se prohlásili rozhodně proti místodržícímu úřadu hejtmanského Ladislavu Berkovi, jej sesadili[3]) a svěřili správu země nejv. úředníkům

---

[1]) Theodosius Sirmiensis v relaci *Slavatově*; srv. i *Hammer-Purgstall.* l. c. II. příl. str. 98; *Chlumecký* ho nejmenuje (l. c. 438).

[2]) Poručení o stavu panském a rytířském zmíněno u *Kameníčka*, l. c. II. 394., a obsaženo v kodexu Hofrově v mor. zemském archivě, sbírka Cerroniho II. 207, str. 47—49.; psaní nejv. úředníků českých tamže str. 50—53. V Pamětech *Hovorcových* l. c. fol. 64—65 jest pak obsaženo: Poručení JMCské stavu prelátskému a městskému markrabství moravského o učinění pomoci proti lidu vojenskému, kterýž nenadále do království českého vtrhl, prošlé.

[3]) Monum. Hung. hist. III. 281, kde se také dokládá, že statky Berkovy byly zkonfiskovány, a že byl prohlášen za nehodna všeliké cti (aller ehren unwürdig erklärt).

a soudcům zemským sobě oddaným a zvoleným osobám ze stavu panského a rytířského, za jichž náčelníka (direktora) ustanoven byl Karel z Liechtenštejna, tvůrce a vůdce odboje moravského; za jeho nepřítomnosti zástupcem jeho byl nejvyšší sudí zemský Maximilian Lev z Rožmitála a Blatné na Těšeticích. K řízení záležitostí mimo zemi zvolen byl zvláštní výbor: Karel z Liechtenštejna, Karel z Žerotína, Jiřík Hodický z panstva, a Václav Zahrádecký, Jan Čejka z Olbramovic a Jiří Zikmund Prakšický z rytířstva.[1]) Osobám k tomu nařízeným dáno bylo v moc veřejnou hotovost vyhlásiti; všecky berně měly zůstati v zemi.

Úmluvy byly pak dovršeny společnou smlouvou uzavřenou 18. dubna, jíž Uhry, Rakousy a Morava spojily se s arciknížetem Matyášem na ochranu míru vídenského a žitvatorockého, schválily konfoederaci prešpurskou a stvrdily zároveň spolek proti každému, kdo by s jakoukoli záminkou, politickou nebo náboženskou, chtěl proti nim útočně vystoupiti.[2]) Stavové vyjádřili to slovy, že jsouce pohledáváni od arciknížete Matyáše i od stavův uherských a obojích Rakous vešli v jistou smlouvu, aby dosáhli spolu s nimi pokoje, ano také svobod a privilejí a starobylých pořádkův, práv a zvyklostí jejich a našich spolu nerozdílně věrně, upřímně hájiti a zastávati sobě napomáhali.[3])

Od konfoederace prešpurské značí sněm ivančický další postup; neběží již jen o hájení pokoje, nýbrž důraz položen na hájení svobod, pořádkův a zvyklostí; vyhlašuje se boj absolutní moci panovnické a buduje se jako nezrušitelná forma zřízení zemského svrchovaný stát stavovský. Arcikníže Matyáš, budoucí panovník, jsa na smlouvě spolu-

Berka sám teprve v poslední chvíli resignoval na svůj úřad; 16 dubna žádal císaře, aby byl sproštěn úřadu zemského hejtmana. *Kameníček*, l. c. I. 141.

[1]) S těmito zmocněnými osobami podepsán potom ve smlouvě libeňské ještě Vilím z Roupova a Václav Vanecký z Jemničky na Valči.

[2]) *Kameníček*, l. c. II. 455.

[3]) Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 67—68: »Odpověď nejv. ouředníkům a soudcům zemským království českého od stavů markrabství moravského«, v níž také dokládají svou úmluvu těmito slovy: »Snesli jsme se, abychom proti tomu každému neb těm, kdožbykoliv téhož pokoje a svornosti, práv, svobod, zřízení a pořádkův našich starobylých, kteréž předkové naši milí s mnohou pilností i s krví svou pracně dosáhli a nepřerušeně zachovati pečlivě se snažovali, rušitelem býti, jim se na odpor stavěti, a nás mimo to v něco jiného proti řádu a právu i poctivosti a pečetěm našim nutiti chtěl, podle znění lantfrydu vedle sebe věrně stáli a takovému vedle nejvyšší možnosti odporovali«.

účasten potvrzuje oprávněnost a nároky tohoto státu, dává jemu sankci a vtiskuje znak legitimity.[1])

Všechen odpor hledí pak stavové udusiti hned v prvním počátku. Nenávist a mstu nad Ladislavem Berkou projevili nařízením, aby statky jeho Jaroslavice a Meziříčí byly hned zabaveny.[2]) Ostatní měli býti napřed vyzváni, aby ke stavům hned přistoupili, nebo jinak že k nim jako k rušitelům pokoje zemského a obecního dobrého bude exekucí všelijak přikročeno a postupováno.

Tak byl vyzýván kardinál Dietrichštejn, jenž jsa všecek ve službách císařových sjezdu se neúčastnil, ačkoli dal sledovati jeho jednání vypraviv tam některé své rady,[3]) psaním hned z 18. dubna. Podepsaní „páni a rytířstvo, stavové markrabství moravského“ připomínali mu sjezd slavkovský, a co při témž sjezdu k dobrému a užitečnému JMCské, pánu našemu nejmilostivějšímu, a markrabství tomuto vlasti naší se konalo, a snešení o sjezdu do Ivančic, kde se nic jiného jednati nebude, „nežli toliko, jak by tomu zlému a k záhubě vlasti naší se vztahujícímu vůbec předestřenému nebezpečenství všelijak podstatně a časně v cestu vkročeno a země tato s obyvateli jejími JMCské v celosti zachována býti“ mohla. Stavové očekávali, že kardinál jakožto věrný milovník vlasti a spolulantfrydník jejich, jakož se jim také v Brně zakázal, mezi ně přijede, ale nestalo se tak. „Poněvadž pak od nás stavův v tomto našem předsevzetí a jednomyslném snešení nic toho, což by proti důstojenství a k ourážce mocnosti J. M. Cské bejti mělo, se nekoná, nýbrž (jak dotčeno) pro zachování země této a vlasti naši milé J. M. Cské a bezpečnost nás všech obyvatelův i obecné dobré a zachování privilegií, svobod, chvalitebných pořádkův markrabství tohoto to, což tak nyní z společného jednomyslného snešení mezi námi utvrzeno jest, sme učiniti povinni byli, aniž té naděje sme, abychom skrze to J. M. Cskou v čem škodně uraziti a se něčeho nenáležitého v pravdě dopustiti měli a sebe tudy zavésti chtěli, protož nechtěli sme pominouti V. K. Mt tímto psaním naším napomenouti a žádati, abyste bez všelijakejch dalších odkladův a odporův k nám a k tomu, což sme tak společně s dobrejm a zdravejm uvážením a rozmyslem jednomyslně zavřeli a se snesli, přistoupiti a v tom ve všem

[1]) *Gindely*, l. c. I. 202, 203; *Chlumecký*, l. c. 438.

[2]) *Kameníček*, l. c. II. 457. Berka dával císaři zprávu o sjezdě 21. dubna s prosbou, aby se směl někam do Čech utéci i s rodinou.

[3]) Zemský archiv brněnský, Nová Sbírka č. 689, list rad kardinálových Kašparu Neyberovi z 28. dubna.

se s námi za jedno snésti i psaním svejm k tomu se zřetedlně přihlásiti a připojiti a hned neprodleně beze všech odkladův odpověď místnou, kterouž bychom se spraviti mohli, po tomto poslu našem odeslati ráčili. Jestliže by se pak toho od V. K. Mti na toto naše přátelské a upřímné napomenutí vždy nestalo a V. K. Mti statky neb poddané V. K. Mti od hajdukův neb jiných jaká škoda, zhouba aneb cokoli tomu podobného nepříjemného budoucně potkalo, té viny žádnému jinému, než vlastně sami sobě přičítati, aniž se k nám v takové potřebě, nebezpečenství a soužení o jakej retunk a pomoc utíkati, ovšem pak jeho se nadíti a dosáhnouti moci neráčíte. Toho sme V. K. Mti k vejstraze tajiti nechtěli." [1])

Podobně bylo tehdy od stavův psáno také p. Janu Kavkovi z Říčan a p. Zdeňku Žampachovi, jakož i královským městům. Pánové Kavka i Žampach nebyli stavům po vůli a zachovali věrnost císaři, ale Brňané, když napřed utekli se k novému direktoru Karlu z Liechtenštejna o pomoc a od něho za odpověď dostali, že snadno si mohou pomoci a před nastalým zlem se vytrhnouti, jestliže spěšně ke stavům přistoupí, nedbali již listu císařova z 15. dubna, jímž je chválí a slibuje v těžkostech zastoupení a ochranu, nýbrž ohlásili 21. dubna stavům, že přistupují k tomu, což stavové k dobrému císaři a užitečnému této země a všem obyvatelům k prospěšné bezpečnosti zavřeli, že se stavy se snášejí a k nim se připojují. [2]) Jich následovali Znojemští 23. a Jihlavští 26. dubna. Hradišťané zůstali však císaři věrni a žádali ho, aby je opatřil potravinami a střelivem, poněvadž v okolí tábořilo několik tisíc Uhrův. [3])

Neopomenuli stavové psáti také vojsku Tillyho a po přítomných důstojnících jeho žádali 18. dubna, aby všecko vojsko, jízda i pěší, neprodleně z mezí a hranic zemských se hnulo a vytáhlo, jinak že by musili pomysliti na cesty, kudy by sobě bezpečnost a pokoj v zemi způsobili a sebe ochránili. [4]) (P. d.)

---

[1]) Kníž.-arcib. archiv v Kroměříži, papírový originál s 45 přitisknutými pečetmi a sekryty.

[2]) *Hovorovy* Paměti, l. c. fol. 66, 68, 69, 91—95. Podle *Pešinova* »Mars Moravius« II. rukopis brněnského archivu zemského fol. 48 zdálo by se, jakoby v Ivančicích byli přítomni Berka, Kavka, Žampach a podkomoří Mošovský, kteří usnesením odpírali, ale není to správno.

[3]) *Kameníček*, l. c. II. 458.

[4]) Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 70., *d'Elvert*, Chronik der königl. Stadt Iglau, l. c., 258.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Život v očistci není tedy ještě plným životem, ale má v sobě cosi polovičního, jednostranného; je to jen „posmrtný půlživot“: jako v pozemském životě tělo má převahu nad duší, tak zde opačně. Člověk na čas jest neschopen plného bytí a činu, ale za to dosahuje vysokého rozvoje myšlenky. K plnému, věčnému životu jest připraven teprve tehdy, když nabude síly k uskutečnění myšlenek, které jsou plodem očistcových úvah a utrpení. My žijící můžeme k tomu zemřelým pomáhati. „Tu se ukazuje, jak mnohem vyšší jest názor katolický než protestantský, když doporučuje modliti se za zemřelé... Modleme se s Církví! Modleme se za ně! mluvme k nim! pamatujme na ně! I my kdysi půjdeme, kudy oni jdou dnes“.

Od „církve trpící“ přenáší se obrazivost básníkova, k „církvi vítězné“ a nenalézá dosti slov, aby vystihla pojem života věčného v nebi. Život věčný — toť život v Bohu, plný štěstí, kde není již utrpení a není smrti, ale stálý harmonický rozvoj ducha, jenž vědomě a samostatně tvoří si tvary vždy dokonalejší. „Jest nebeskou harmonií všech našich sil, pokrokem nepřerývaným již smrtí, stále podivuhodnějším proměňováním se duše i těla při plném vědomí a z vlastní vůle ducha“. „O šťastní duchové, kteří již oblekli roucha života věčného ve vesmíru!... kterým již není třeba klásti se do kolébek a klásti se do rakví, ani mezi poslední rakví a následující kolébkou přemýšleti ve starosti, mdlobách v bezmoci!... U nich předivná jednotnost mysli a bytí. Z té harmonie vyplývá věčná tvorba, věčný čin“.

Nebe v představě básníkově není tedy místem věčného odpočívání, nýbrž skutečně věčného života. Proto se mu zdá, že církev v modlitbě za zemřelé místo o requiem aeternam měla by prositi o vitam aeternam... „Život věčný jest řízen zákonem pokroku“ a liší se od života na zemi tím, že v něm duch nesmírně lehce a rychle se povznáší ke stále vyšším stavům, nezná rozdvojení a vniterných bojův, stále pomýšleje na vyšší dobro a krásu, ihned je vykonává činem. Na zemi každá přeměna je zápasem a bolem, tam pak — nejvyšší rozkoší“, poněvadž vede blíže k Bohu.

S jistotou náboženského i filosofického přesvědčení líčí Krasiński v básnickém nadšení tento rozvoj duše vedoucí od vítězství nad smrtí

k jednotě s Bohem. A ukazuje, že tato jednota není ani nevolnictvím, jak soudí materialisté, ani zničením osobnosti, jak učí pantheismus. „Žádný duch ze stvořených duchů na jakémkoli stupni svého nesmrtelného vývoje nebude Bohem". Stává se jen podobným Bohu, jsa si vědom vždy své různosti od něho. Obětuje Bohu svou vůli, ale jen proto, aby ji získal opět sesílenou. Ve věčné kontemplaci ponořuje se stále hlouběji v Boha, vždy více od něho přijímá a tím roste a sílí, „poznává pravdu věčnou a čin věčný. Možno říci, že člověk v tom stavu živí se Bohem a že tím pokrmem vlastní jeho bytost sílí; jestliže tedy sílí, nezaniká v osobnosti boží a neslévá se s ní v nerozdílnou jednotu — mrtvou a hluchou. Jednota ducha stvořeného s nestvořeným Vševduchem jest živou a nikoliv mrtvou jednotou, ona dává život stále silnější. Čím více se s Bohem spojuješ, tím více jsi sám sebou. I ty Jemu se věčně posvěcuješ, i On tobě dává Sebe věčně. Ty mu dáváš svou svobodnou vůli, nakloňuje ji ke shodě s Jeho vůlí, a tak pouze, ztrativ sebe, sebe získáváš, rosteš, sílíš i tělem i duší. On nikdy ti neobětuje své osobnosti, nikdy své vůle nejsvětější, ale věčně ti dává tělo a krev svou za pokrm, a tak tvoří stále vyšší svět a vyšším uděluje se duchům — či jak praví Písmo sv., přihlíží rostoucí slávě Své".

Podobnou cestu k věčnosti jako jednotlivý člověk musí vykonati také celé lidstvo. Neboť života věčného dobude duch ne jako jednotka, ale jako člen celku. Lidstvo je „společnou prací všech lidských jednotlivých duchů, táhnoucí se všemi věky pozemské historie, aby vzájemným zdokonalováním samých sebe mohli dosáhnouti v čase onoho stupně, z něhož vzletí ve svůj život věčný".

Bůh svou milostí povolal lidstvo k životu a umístil v ráji, aby postupným rozvojem přibližovalo se k nebi a k Bohu. Nejvyšším zákonem toho rozvoje jest láska. Láska pojatá ne jako prchavé opojení rozkoší, leč ve vyšším metafysickém jejím významu jako vzlet duše, ve kterém duše proniká zemské formy citu. Jest životem a silou, která zdvojuje síly ducha, neboť se vzrůstem naší lásky k Bohu vzrůstá i láska boží k nám. „Historie a rozvoj všech světů, všech duchů, to rozvoj jejich lásky k Bohu. Čím lépe ho znají, tím více milují, čím více milují, tím více znají a tím zároveň stále dokonaleji a výše vytvořují sebe samy. Jako sochy boží rostou v Bohu na věky . . ." Láska docela přetvořuje duchy lidské v jakousi „vegetaci andělskou", která cítí a vidí a slyší svůj vlastní vzrůst. „Neboť jako ze světa přírody vyrůstá bytost člověka, tak ze světa lidstva vyrůstá bytost

andělská, dalších vyšších duchů rod, a rody ty stále výše vracejí se k Bohu".

Cestou vedoucí lidstvo od ráje prarodičů k Bohu je zase Kristus. Jeho příchod je středem lidských dějin. Věky předcházející byly vzdycháním po Bohu, který by se přiblížil člověku a stal se jeho přítelem, přijímaje postavu lidskou. Časy po Kristu jsou prací o uskutečňování vzoru, který on nám zůstavil. „Kristus založil církev obecnou, církev živých i zemřelých, jež právě jest obrazem lidstva spojeného zákonem božím, připraveného a oživeného dechem božím. Církev, toť proroctví oznámené. Toť žulový pomník budoucnosti, stojící již na vlnách plynoucího času".

Posledním pozemským cílem lidstva jest království boží na zemi čili „duch Kristův přešlý v čin a skutečnost, týkající se již netoliko jednotlivých duší, ale celého člověčenstva, všech zákonů jeho, ústavův a zařízení, a tím přeměňující zemi v jednu velikou, živou svatyni Ducha svatého!"

Až pak celé lidstvo po stupních svého rozvoje dojde tohoto cíle, až zlo bude překonáno a realisováno nebeské království dobra, až skutečnost bude povznesena k jednotě s odvěčným svým vzorem, t. j. Slovem-Kristem — nastane třetí epocha dějin: panování Ducha sv. A nejvyšším výrazem této epochy bude všeobecné štěstí, jako úplná harmonie mezi člověkem, světem a Bohem.

Od těchto nejdalnějších obzorů lidského ducha vrací se básník zase na zemi, aby poznaným „světlem pravdy" ozářil současné poměry společnosti a zvláště národa polského a vedl jej tak k nové, šťastnější budoucnosti — k uskutečnění království božího na zemi. K čemu došel v „Traktátu o Trojici" úsilnou prací ducha, chtěl podati svému národu formou přístupnější a dokonalejší: vytvořil polské literatuře jedno z nejkrásnějších arciděl: „Předsvit" (1843) a pak „Žalmy".

Proto „Traktátu" Krasiński sám vůbec ani nevydal. Poddav se brzy úplně učení církve, cítil dobře, že myšlenky tam obsažené — v nichž jsou zřejmé stopy různorodých vlivů současné filosofie[1]) —

[1]) Tyto cizí vlivy při tvorbě filosofických názorů Krasińského zkoumá neobyčejně důkladně a namnoze poprvé Dr. Julius Kleiner v jubilejním díle »Zygmunt Krasiński« (Lvov 1912). Konstatuje pak, že filosofie Kr., originální ve své christologii a přizpůsobení ideí christologických Polsce, jest jinak výsledkem skřižování hegelianismu, zabarveného neoschellingianismem, s historiosofickým směrem Fichteho, Wrońského, Cieszkowského, Mickiewicze a s některými theoriemi Lamennaisa a Bouchera de Perthes. Přes to — praví — jest filosofií polskou: vystupuje v ní vlastní myslitelům polským snaha

nejsou všechny přesně katolické ani ne křesťanské. Podle vlastního přání básnikova prohlédli po jeho smrti rukopis přátelé-kněží Kajsiewicz a Semeneňko a usoudili, že není vhodno dílo vydati, ba že „jeho vydání bylo by křivdou ctihodnému zesnulému . . . Vyšloť z péra autorova v mladších ještě letech, v oné chvíli přechodu a vnitřních bojů, v oné myšlenkové bouři, kterou ten vznešený duch musil prožíti a překonati, než mohl vyjíti na jasnost světla božího a užívati oné nebeské pohody, která mu ke konci tak krásně svítila . . .“ Podavše pak seznam „bludů“ prohlašují, že Krasiński později „všechny daleko od sebe zavrhl a v posledních dílech vyjádřil zásady úplně jim protivné a pravdivě křesťanské i katolické . . .“ [1])

Ale přes to zůstane „Traktát o Trojici“ jedním z nejpřednějších útvorů náboženského idealismu; jeť projevem ušlechtilého ducha, jenž hledal upřímně pravdy a silou svého nadšení vzepial se až v ony tajemné končiny, jež se vymykají lidské myšlence a tím více lidskému slovu.

A ten odlesk věčné Pravdy, který zdaleka uviděl, prozářil od té chvíle jeho život a naplnil jeho duši neobyčejným štěstím. Ačkoli s vrozenou vnímavostí vyciťoval bolesti svého osudu, ač jej mučily časem předtuchy Sibiře, vězení a smrti . . ., nad tím vším vznášela se nepřemožitelná síla přesvědčení a vyšší harmonie. Logické výsledky jeho úvah sjednocovaly se s požadavky srdce. „Všechno se mi tu shoduje a podivuhodně spojuje“ — psal v době, kdy tvořil „Traktát“ — logika rozumu, city srdce, minulost historie i budoucí její nutnost i chvíle dnešní a všechno, co vím, a všechno, co miluji, a všechno, co tuším, a všechno, co jest mi památným“. (List z r. 1841, Przegl. Powsz. 1896.) „Bůh nás nemůže opustiti, neboť není jediné chvíle ani jediného místa, kde by ho nebylo. Jak bychom mohli upadnouti a zahynouti, když víme o Bohu? . . .“ (Listy do D. Potockiej, Tyg. Ill. 1898.)

---

synthetická a praktická. Vystupuje v ní při tom známka, jež nejvíce odpovídala polskému charakteru a může býti pokládána za jádro a nejvýznačnější vlastnost polské filosofie: založení světového názoru na svobodné, nezničitelné, tvůrčí jednotce duchové (II, 103)

[1]) V dodatku ke Spisům Kr., II, 597. Část »Traktátu« vydal poprvé tiskem vnuk básníkův Adam Krasiński r. 1903. Oproti zmíněným kněžím ospravedlňuje se tím, že neprohlašuje »Traktátu« za absolutní a neochvějnou víru spisovatelovu. »Máme tu ne konečnou krystalisaci zásad a víry básníkovy, nýbrž toliko vážnou a zajímavou etapu v rozvoji jeho ducha«. Úplný text přineslo teprve jubilejní vydání Spisů r. 1912.

Spokojen v této víře, modlí se jen k Bohu o „sílu obrovskou“, by jí už neztratil, ale mohl jí oživovati jiné.

Nechť jest má duše tichá, čistá, klidná,
jak ta noc letní — průhledná a vlídná!
Nechť hvězd těch zlatých ozářený mírem
jdu nyní v svět a v boj s tím světa vírem!
O vyslyš mne teď milosrdný Bože! (Pisma III, 114.)

6. Království boží na zemi.

V dáli věků viděl básník jasným okem své víry den proměnění vesmíru, jenž bude vstupem do epochy Ducha sv. Prožíval a tvořil si v duchu nadšené vise života věčného, jenž „začne se při těl zmrtvýchvstání... kdy dokonají se osudy člověčenstva“.

Ale vždy častěji vracel se od těchto „nebeských snů“ ke skutečnosti, na zemi. Dříve hleděl na ni a na celou lidskou společnost okem pessimisty: všude viděl mocí temnot vyvolané zlo, jež musí vyvrcholiti kdysi v hroznou socialní bouři. Jen víra ve spravedlivého Boha mohla by ji předejíti — dodával později — ale té právě není již ve světě...

Když však nyní prací na „Traktátu“ vyjasnil si pojem Boha a věčnosti, objevil se mu také význam lidské společnosti v docela novém světle. I ona má svou Bohem určenou úlohu: býti jednotlivým duchům pomocnicí na cestě k věčnému životu. Toho ovšem dokáže jen tehdy, bude-li opravdu křesťanskou, obnoví-li se v duchu Kristově a uskuteční-li v sobě zákon Jeho.

Jako dříve viděl Krasiński i nyní příliš dobře, že současná společnost, proniknutá zásadami materialistickými, je daleko od idealu Kristova; ba zdálo se mu, že dospěla právě k nejhoršímu snad úpadku. Kdežto spíše tato zkušenost naplňovala jej obavami o budoucnost lidstva, jež musí neodvolatelně stihnouti trest boží, nyní potvrzovala mu jen fakt, že historie křesťanského světa dochází k hranici, kde musí nastati obrat a zároveň konec dnešní epochy, aby se zrodily po ní věky nové. „Zlo se vyčerpává — píše příteli (1844) — neboť dostupuje takové míry, že za krátko překypí trpělivost Boha, jenž jest nejtrpělivějším, dokud nedozraje lidská bolest, jež probouzí Jeho lásku, a tehdy, jako dříve byl nejtrpělivějším, náhle stane se z Krista ukřižovaného Jehovou, před nímž „propast strachem siví“. Když tato začne sivěti, nám oběma vlasy zčernají, bílé vlasy naše...“ (Listy do Małachowskiego, 32.)

Vždy znovu vtíralo se básníku srovnání s dobou před příchodem Kristovým na svět: tehdy byla táž slabost, nejistota, zmatek, skepse a negace ve filosofii, úpadek víry, horečná touha po něčem lepším — známky, že svět jest „blízký dnu soudu". Tehdy zjevil se Caesar, rozvířil svět krvavými válkami, naplnil jej křikem nenávisti — a přece zase mimovolně jako nástroj prozřetelnosti boží sloučil národy v universalní římské říši, přivedl svět k materielní jednotě a upravil cesty sv. Petru, Pavlu a ostatním hlasatelům evangelia. Po dvou tisících let — uvažuje Krasiński dále v památném úvodu k „Předsvitu" — je svět v podobné situaci. Křesťanský Caesar — toť Napoleon. I on znamená počátek nové ery, probudil svými výpravami národy ze spánku a roznítil v nich národní vědomí; ale dříve dosavadní svět musí se sám vyčerpati, než dojde k plnému pochopení zaslíbení Kristových.

Proto ten dnešní rozvrat a anarchie ve všech oborech, ve vědě, filosofii i v náboženství. „Církev katolická ode tří věkův, od posledního sněmu, jakoby v sen ponořena — řecké schisma v dětinském útvaru prvního křesťanství na tisíc kacířství rozerváno — protestantismus sám sebe rozpoutává a praví: Consummatum est!" (Pisma II, 208.) K nekončené, nesplňované touze pojí se věčná tesknota a žal, jak v jednotlivci, tak v celém rodě lidském. Bol a nejistota staly se životem naším. A všichni voláme o pomoc k Otci, který jest v nebesích. „Kdy ta pomoc byla odřeknuta? Kdy Bůh opustil Historii, když Historie vznesla k němu ruce a jazykem všech národů země křikla: Ukaž se nám, Pane!" (II, 211.) Bůh jí jistě neodmítne: silou slova věčného zlo bude zničeno, aby byl splněn cíl dějin, jímž jest lidstvo shodné s vůlí boží, lidstvo spojené velikou a svatou harmonií a tak připravené vejíti v ráj absolutní jednoty s Bohem. (P. d.)

O novější theosofii.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

Jiný theosof C. Stauroforo hněvá se ve svých „Studiích theosofických" na všecky učence, kteří nepřiznávají vědeckosti zmateným vývodům filosofie theosofické, nýbrž „drží se slepě tak zvané vědy positivní, jako by nebyly všecky naše poznatky vlastně jen relativní, ježto z účinků soudíme na příčiny a ze zkušeností odvozujeme zákony se vztahem k sobě samým. Co věci v podstatě jsou, co je atom, hmota, vesmír, toho positivně nevíme; všecky naše o tom představy jsou omezeny a relativní". Při tom však požaduje theosofie, abychom jí na slovo uvěřili, že její filosofie vidí víc mlžinami než positivní věda čistým ovzduším, že poznatky její jsou důkladnější, třeba pozoruje očima zavřenýma, ona pak okem ozbrojeným daleko- a drobnohledem. Mahatma prohlásil a pravdou jest: theosofie nevidí, neslyší, nehmatá, ale skrytými v člověku mohutnostmi měří koloběh slunce a hvězd a proniká všecky taje života přírody a člověka! Ani zkušebná methoda (dí dále Stauroforo) neopravňuje dosavadní vědy, by si přikládala název positivní, neboť i tu přepíná, ježto není pravé, jediné, všestranné zkušenosti, nýbrž pouze jakási směsice četných drobných zkušeností, často nepřesných a bez obecné platnosti. Zeměpisec nemůže projíti světa ku zjištění poměrů té které krajiny, o níž píše, chemiku a fysikovi není možno provésti všecky pokusy, na nichž má stavěti dále, lékař nedokáže pravost své diagnosy přímou znalostí všech případů . . . Věda je souhrn poznatků v jistém období a vědci nezbytně těží jeden od druhého, což nikdy nedá výsledku vpravdě positivního.

Neudržitelnost takového usuzování bije do očí; dle toho by arci každá věda byla na hromadě kromě theosofie. Jak by se odvážil botanik pojednati příkladně o hmyzožravých rostlinách, neměl-li všecky exempláře na světě před očima, kterak by vyšetřil lékař, že nemocný onemocněl záškrtem, nesehnal-li všecky bacilly do své ordinační síně?

Hans Freimark, který zná s dostatek moderní theosofické hnutí, podrobuje ostré kritice nafoukané podceňování vědy, jímž se spisy theosofické hemží, a dokazuje na základě bohatých dokladů nepřesnost, ba nápadnou plytkost theosofické filosofie, pokud tu vůbec o filosofii lze mluviti. U vědy té nelze mluviti o pokroku, ježto její zřídlo jest pouze v subjektivní obrazivosti a podvodech spiritistických. Theosofie

nedokazuje, ale pouze tvrdí, nepřemýšlí, ale blouzní, nepřesvědčuje, ale věří. A přece již v prvních knihách Blavatské nalézáme výpady proti vědě: „Methody moderní vědy musejí se shroutiti, ježto nemají pochopení pro stěhování duší... Staří věděli z jistých oborů vědy víc než moderní učenci tak právě teprv objevili... Neklame-li všecko, blíží se den, kdy dostane se světu důkazů, že pouze staré náboženské soustavy byly v souladu s přírodou a že stará věda obsahovala vše, co vůbec lze poznati... Logika našich pánů učenců je vzhledem k filosofii spiritismu neudržitelna... Moderní věda jest podobna v jistém smyslu upíru východních pověstí, jenž bydle v mrtvém těle živí se pouze hnisem... Dnešní celá věda není nic než přechodná moda...“

Theosofie našla přívržence hlavně ve vyšších, vzdělaných třídách, které se positivnímu náboženství odcizily a místo něho sahají k pověrám okkultismu. Jakým pavědeckým světovým názorem se spokojují, o tom níže.

7. Další vývin v Americe.

Po smrti Olcottově stala se presidentkou společnosti Besantová, ačkoliv mužové jako Sinnett, věrný přívrženec Blavatské, a učený Mead před volbou varovali. Tak nepřestala v Indii „ženská epocha theosofie“. Jinak v Americe, třeba po Judgeovi strhla na sebe vůdčí úkol taktéž žena. Besantová popudila proti sobě velikou část ctitelů Blavatské zištností zapáchajícím jednáním svým v tak zvané aféře Fuenteově. Bohatý theosof Fuente odkázal značnou částku peněz účelům společnosti. Pro nejasnou stylisaci poslední vůle rozhodl sudí v Madrasu, že Olcott a Besantová jsou spoludědici, načež se oba jmenovaní o peníze podělili. Byltě soudce Subramanier „výtečným kolegou“ Olcottovým. Proti takovému počínání ozvali se němečtí theosofové. Dotyčné listy Fuenteovy se „náhodou ztratily“ a odpůrcové neprorazili se svou žádostí, aby se věc řádně před nestranným soudem projednala. Ba na kongrese brzy potom odbývaném v Londýně obražovala se Besantová slavně proti všetečnému jednání několika mladších členů, kteří se odvážili podezírati zasvěcené, o jichžto šlechetných pohnutkách neměli tušení. Tím byla věc odbyta a nebylo ani třeba dovolávati se tajných rozkazů mistrů, které mívala Besantová vždy v záloze.

Odštěpenci v Americe hleděli na vývin záležitosti se zadostučiněním, a Kateřina Tingleyová, vůdkyně jejich po Judgeovi, počala zavrhovati autoritářství a dogmatismus indické větve a kladla větší

důraz na ethickou stránku. Roku 1898 založila „Universální bratrstvo“ jehož zákoníkem staly se zásady mravní, roztroušené v knihách Blavatské. Všecko ostatní pokládáno za nádhernou příkrasu jasné nauky o „jednotě a božskosti všeho, co jest, a o bratrství lidstva, které z prvého nezbytně vyplývá“. V učení tom není místa pro nezáživné povídání obyčejných theosofů, pro „neplodné spekulace a okkultní blouznění i horování pro nepochopenou mystiku a psychické praktiky“. Nikoliv prázdné třeštění o nirvaně, nýbrž činnost a práce má býti účelem pravé theosofie.

Na těchto zásadách založila svoji kolonii Point-Loma v Kalifornii. Je-li pravda, co čteme o kvetoucím tom zákoutí blaženosti a lásky, které jeví se zemským rájem na pohled, pozdá se nám, že v nejzazších končinách západní Ameriky opakoval se kus kulturní práce mnišského středověku. Někdejší neplodné, suché území bylo dík neunavné práci bratří a sester proměněno umělým zavodněním v úrodné lány a rozkošné sady. Prakticky uspořádaná obytná stavení, školy, laboratoře pro chemické pokusy, tiskárny, ateliery pro umění, dílny, řecké divadlo a chrám, toť kolonie theosofická. „Všecka práce, ať jde o nejučenější zkoumání v oboru rozumovém nebo o nejvznešenější úkol, jímž jest výchov mládeže, ať jde o nejprostší povinnosti denního života, vše děje se bezplatně a dobrovolně. Počínaje první osobou K. Tingleyovou, až do posledního učedníka, jenž se stal členem společnosti, všichni připojili se k dílu theosofickému s jedinou touhou — pomoci lidstvu bez ohledu na osobní zisk neb odměnu“.

V Lomě užívá se zvláštní výchovné methody soustavy Raja-yoga. Slovo výchov má tu vyšší, důležitější smysl, než se mu obyčejně přikládá. Klade důraz na božskou stránku v člověku a chce ji uplatniti proměnou všeho, co jí v duši nenáleží. Tím právě liší se theosofie Tingleyové přihlížející k mravnímu povznesení člověka od indické čili adyarské theosofie, která zdůrazňuje stránku intellektuelní. Soustava Raja-yoga nabádá hlavně k sebekázni a sebezáporu, učí, aby děti rády a ochotně bližnímu posloužily. Že se tím vrací k věčně platným, protože Bohem daným zásadám mravouky křesťanské, je samozřejmo.

Vůdkyně indo-evropské společnosti theosofické arci žárlivě sleduje výsledky a zdar v kolonii americké a nemohouc jich popříti, alespoň podezřívá. Vytýká své veliké „sestře“ totéž, co jí samé bylo předhazováno od protivníků: „Mrs. Tingley je žena bystrého smyslu obchodního, nadaná znamenitými schopnostmi k získání a podržení peněz. Je to řídká vlastnost v řadách theosofů . . .“

Netřeba se domnívati, že se zakladatelka vzorné kolonie nějak uskrovňuje vzhledem ku své osobě, ale jistě užívá velikých příjmů k dobru svého díla jako celku, kdežto Besantová věnovala veliký odkaz určený celku jenom své slávě a ústavu, jenž ji ve světě šíří.

8. Vývoj v Německu.

Německo, vlast filosofů, nezůstalo ani v theosofii pozadu. Pomineme-li zakladatele „novokřesťanské theosofie“ Jakuba Lorbeera ve Štyr. Hradci, nutno se zmíniti o „salonním theosofu“, jenž vystupuje jako zakladatel nového náboženství. Je to gener. sekretář německé sekce Dr. Rudolf Steiner, který však platí mnohým za hlavu evropské theosofie, za vyvolence, jenž ji může osamostatniti, jako Judge učinil v Americe, za muže, jenž stojí ve spojení s jinými světy, za druhého Krista a učitele padlého lidstva. Četné jeho spisy, jako „Nástin tajemné vědy“, „Jak dospěti k poznání vyšších světů?“ vyšly ve filosoficko-theosofickém nakladatelství v Berlíně a jsou hojně překládány, ačkoliv prý člověk průměrného vkusu nepřečte z nich deset stran, aby jich neodhodil.

Osobnost Steinerova jest plna záhad. Byl prý vychován u Jesuitův a zabýval se nejprve filosofií a literární historií, než se přiklonil ke studiu theosofie. S oblibou vyhledával vyšší třídy společenské, boháče a šlechtice, aby u nich pro theosofii apoštoloval. Je to muž štíhlé, suché postavy, vlasu černého, očí snivě planoucích, typu semitského, hlasu podmanivého. V theosofických kroužcích v Německu bývají jeho obrazy a poprsí na místě čestném. Vede si okázale, jezdí jen první třídou za doprovodu své „pomocnice“ sl. Siverscvy, což mu ostatně jeho honoráře — dle Freimarka asi 30.000 marek ročně — dovolují. I on měl svou peněžní aféru a skoro téže doby, kdy Besantová vyreklamovala pro sebe odkaz de Fuentův, bylo se i Steinerovi prokázati, kterak naložil s dědictvím po theosofii oddané hraběnce Wacht-Meisterové. Ještě než zahořel pro theosofii, věnoval své dílo „Světové a životní názory v 19. století“ Haeckelovi r. 1900 a osvědčoval, že svým bádáním dospěl k úplnému souhlasu s názory, kterých se německý monista dopracoval. Ale materialismus nehodil se později pro filosofa vyšších, nadzemských oblastí, proto se kroutilo a točilo těmito domněnkami všelijak, až se podařilo naraziti je jakž takž na theosofické kopyto. Úkolu toho podjal se veliký ctitel Steinerův ve Francii, žid Eugen Lévy ve své knize: „Rud. Steinera světový názor a jeho odpůrci“.

Haeckel sám prohlašuje však theosofii Steinerovu nevděčně za veliký nesmysl, s nímž prý jeho monismus nemá pranic společného.

Někteří ctitelé Steinerovi domnívali se, že usiluje spřáhnouti theosofii s křesťanstvím. Francouzský kněz Ed. Schuré přeložil knihu jeho „Mystický ráz křesťanství“ r. 1908 pod názvem „Le mystère chrétien et les mystères antiques“ a V. Wollisch r. 1910 do italštiny. Oba těší se z pokroku v theosofii: chtěla-li prý Bésantová, aby Kristus sklonil se před Buddhou, nalezl Steiner správnějším, aby Buddha podrobil se Kristu. Odtud prohlašování Steinerovy „Tajnovědy“ za stěžejní listinu pokolení lidského, jež ponenáhlu všude nabude platnosti; a dále překypují obdivovatelé: „Ethika Steinerova jest největším zjevem naší doby, který bude vryt na pamětní desku lidstva, Steiner je téměř zakladatel morálky, moderní prorok člověčenstva“. Případná jest odpověď na toto vynášení: Že s podobnými proroky neslavně to na konec dopadá, dokazuje případ zakladatele Mazdaznanu Hanische, jenž byl před několika lety pokládán za Krista, ano za více než Krista. Pro orgie ve společnosti svých souvěrkyň v Chicagu byl zatčen a jeho apoštol David Ammann v Lipsku byl z Německa vykázán. Přeložil své nakladatelství „Mazdaznan-Verlag“ do Švycar. V této zemi svobody nalezl i Steiner útulek se svými podniky: vysokou školou pro duchovědu a anthroposofickou kolonii. (Na dotvrzení svého odštěpení od theosofie adyarské nazval své učení anthroposofií, k čemuž Dr. Schalk poznamenává, že je mohl pojmenovati i zoosofií; i tu by byla zůstala moderní theosofií, jež ve všech svých počtem stále rostoucích formách stala se pravou diabolosofií.) (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Placení nespravedlivé berně připadlo na rok 1695, kdy zemské platy proti dřívějšku se zvětšily víc než o jednou tolik a dostoupily v Lošticích úhrnné výše 1035 zl. 30 kr. Skoro stejně tolik platilo se z Loštic daně za rok následující, nad to pak přispěno k vypsané císařské půjčce obnosem 215 zl. $7\frac{1}{2}$ kr. A poznov uvězněním městecké rady vynucena zemská vrchnosti samé povinná přirážka 164 zl. 24 kr. Proto nad úsvitem nového roku 1697 stahovaly se černé mraky nevole proti vrchnosti. A nové mimořádné platy se nořily nad obzor.

Na zimním bytě v Lošticích ležel tehdy praporečník s polovicí proviantního vozu, pěti koňmi a jedním dragonem. Dle smlouvy s ním učiněné platila mu obec měsíčně 34 zl. hotově a dodávala 18 m. ovsa, 1050 liber sena a dvě kopy slámy. Jiný důstojník Savojského pluku, jenž počátkem února vystřídal praporečníka, žádal při stejné jako dříve dodávce píce o šest zl. platu měsíčně víc, tak že vydržování přicházelo na 60 zl. Nad to jim vrchnost uložila jakožto příspěvek na diskreci pro setníka v Unčově ubytovaného měsíčně 17 zl. 7 kr.[1])

To již přesahovalo míru možnosti. „Ne z nějaké vzpoury neb zlosti“ — píše obec unčovskému magistrátu v druhé polovici února 1697 — „ale z nevypravitelné chudoby a nemožnosti naší sníženě a poddaně žádáme, že nám to nikterakž vystáti možná není. Nebo nikdež na žádným oblízkém panství tak přes míru přeloženi nejsou, jako my ubozí a znuzovaní lidé. Jináče sice, pokud nám v tom zpomoci se nemůže, gruntečkův svých státi a ostatek svého jmění mnozí oželeti aneb aspoň jinde při jinší vyšší instanci o zpomožení nám v tom se zautéci přinuceni budeme“.

Byla to během čtrnácti dnů druhá prosebná stížnost. Vycházela z obce, nikoli z úřadu. Proto jí nepsal tehdejší písař městecký Jan Skokan, nýbrž mladý, nedávno do Loštic přistěhovalý soused Anton Martin Marek, patrně hlava nespokojených živlů.[2]) On přidal hrozbu

---

[1]) Setník měl dostávat od Unčova měsíčně: peněz 12 zl., dřeva 4 sáhy, světla lojového 6 liber, pro 2 koně 6 korců ovsa, sena pro tři koně 504 libry, slámy 45 otepí, všechno to v úhrnné ceně 75 zl. 20 kr.

[2]) Marek, »syn vlastní Jiříka Marka, kováře z Čermné na panství landskronském« přiženil se roku 1680 na rinkovní dům č. 64, vzav si vdovu po předešlém majiteli

stran vyšší instance. Několik věcí už k ní dozrálo dříve, tato byla poslední. U vrchnosti však stížnost zůstala hlasem volajícího na poušti, jako všechny stesky předešlé, i když se k ní přidal loštický úřad novým memoriálem. Vyslaní v té záležitosti dva měšťané i s písařem obecním byli v Unčově vsazeni do veřejné šerhovny, dokud nebude odveden příspěvek na diskreci pro unčovského setníka. Byl-li kdo z vězňů vinen, tož dojista nejméně zasloužilý písař radní Jan Skokan, soused na č. 79, jenž tehdy začínal 31. rok své služby v obci.

Proti vrchnosti zakročeno nyní u královského tribunálu. Plnou moc provésti žalobu dala obec Mart. Markovi, měšťanu na č. 64 a Pavlu Špičkovi z č. 61, kteří hned 7. března podali v Brně sepsanou advokátem stížnost o desíti bodech s tímto obsahem:

Ačkoli Loštice dle nařízení krajského hejtmana samy musejí vydržovat důstojníka s polovičním vozem proviantním, žádá po nich Unčov násilím 17 zl. 7 kr. měsíční diskrece pro setníka tam bytujícího. — V letech 1695 a 1696 vynutila vrchnost na obci pokaždé vězněním měšťanů celkem 332 zl. berně, kterou dle usnesení užšího výboru stavovského měla zapraviti z vlastního měšce. — Obec cítí se zkrácenu tím, že měsíční berně je při lánu nejméně o 6 kr. vyšší, že jich branec stojí víc než kdekoli v okolí aniž se vydání jejich na něho uznává a že vrchnost rozvrhuje na ně a to ještě větším podílem i výlohy exekucí, na nichž Loštice nemají nejmenší viny. — Obnova úřadu proti dřívějšku velmi se zdražuje a přijde na 100 zl. mor. proto, že zástupci vrchnostenští jezdívají k obnově na čtyrech kočárech s povinnou přípřeží z Loštic s dětmi, ženami a jinými domácími na několikadenní pobyt, že s sebou bírávají trubače s bubny, šalmajemi, píšťalami, troubami a jinou hudbou, jež obec musí zaplatit, všechny účastníky pak vůbec kromě bohaté diskrece také skvěle pohostit — mimo jiné též vínem, jehož půl třetího vědra nestačí a jež dlužno brát od královského rychtáře z Unčova más po 20 kr. — K urovnání těchto stížností prosí obec, jelikož se pro chudobu nemůže pouštěti v dlouhý process, o nařízení komisse do Loštic, jež by všechno vyšetřila, poukázala Unčov, že za ochranný plat 600 zl. je povinen skýtati obci patřičné ochrany, a zjednala žádoucí nápravu.

Hansi Petru Vachatovi, vojenském důstojníku. Podruhé byl ženat od r. 1685 s Dorotou, dcerou Jiříka Hatlánka. Když se jim r. 1689 křtila dvojčata, stáli za kmotry pan Jan Rudolf Goldenmüller z Goldenštýna, pán studenoloučský, paní Marie Františka Bukůvková rozená z Hodic, držitelka Lechovic, a panský správce lechovský Jan Krištof Lev.

Ovzduší té doby bylo plno stesků poddaných proti vrchnostem. A ty stesky neznívaly bezdůvodně. Hned po utišeném vzbouření selském roku 1680 vydal císař pro Čechy robotní patent, dle něhož vrchnosti nesměly od poddaných vybírat více daní, než kolik na ně náleželo dle snesení sněmovního.[1] I v Brně vanul tehda vítr příznivý poddaným. Jejich žaloby i když se nepodávaly prostřednictvím vrchnosti, nezůstávaly beze slechu.

Také žalobu loštickou velmi obratně sestavenou vyřídil královský tribunál hned druhého dne 8. března. A sice pro podavatele příznivě v ten smysl, že město Unčov dostalo rozkaz, ony tři vězně, nejsou-li zavřeni ze žádné jiné právní příčiny, okamžitě propustiti z vězení. Záležitost sama svěřena k vyšetření přísedícím zemského soudu panu Sigm. Leop. Sakovi z Bohuňovic na Biskupicích, hejtmanu kraje olomuckého, a panu Jiřímu Protivci Žalkovskému ze Žalkovic na Vicoměřicích a Dědicích. Na jejich zavolání mají se vyslaní unčovští dostaviti s potřebnými průkazy. Dopis obou komissařů ze dne 14. března s dekretem královského tribunálu odevzdali druhého dne potom dva zástupcové obce loštické.

Unčovské pány žaloba i vyřízení její překvapilo. Nejtíže cítil se dotčen královský rychtář Ign. Doleator stížnostním bodem o nákladné obnově městecké rady. Kdežto prý jeho předchůdcové v úřadě obnovu a posvícení držívali zvlášť a někdy až osm dní si pobyli v Lošticích se svými manželkami, přijížděl on k obnově pokaždé první den na noc, druhý den obnovil radu, třetího dne pak odbyv různé záležitosti po skrovném obědě že odjížděval domů. Choti radních pánů, již ho provázeli, nebyly p o k a ž d é přítomny, i když je Loštičtí zvali. Poctu 5 zl., co za svou námahu dostává, si dobře zaslouží; předchůdce bral pokaždé dva dukáty; ostatní páni mají po dvou zlatých i méně. Městské trubače žádají Loštičtí sami a o své ujmě zvou k obnově všechny okolní šlechtice. Víno brávali vždycky z Unčova; že ho tolik pojde, jsou sami vinni, jelikož vínem nespoří a dobře se ho napijí; že je tak drahé, za to nemůže, anať ho bečka vína stojí 130 zl.[2] Z omluvy

[1]) A r c h i v č e s k ý, XXIII. 485.

[2]) Německý dopis král. rychtáře Ign. Doleatora ze dne 14. dubna 1697 patrně adressovaný stanoveným komissařům je při sporných aktech, která všechna leží v měst. registr. unčov. Mezi jiným píše Doleator, že je záhodno, aby určená komisse vykonala se co nejspíš, »massen es nicht beschreiben ist, wie diese Rebelles unterschiedliche Schmähungen und Jnjurien, sonderlich der Martin Marko wider mich und einen löblichen Magistrat ausgiessen — werden von auswärts fermentirt — illorum gaudium

poznat, že stížnost nebyla bezdůvodna i když úřad loštický dlouholetým trpěním a činěním byl v té věci spoluvinen. [1])

Stran ostatních bodů stížných potřeboval unčovský magistrát se poraditi s právním zástupcem a prosil tudíž nařízené komíssaře o odklad stání určeného na 29. března, čemuž vyhověno. Druhou žádost Unčovských, aby šetření se konalo ne v Lošticích, nýbrž v Unčově nebo v Brně, královský tribunál zamítl. Jevilo se v tom působení krajského hejtmana barona Saka z Bohuňovic. Jakožto pán polovice Vranové, k níž patřily vsi Bezděkov a Veselí přifařené do Loštic, byl blízkým sousedem městečka, do jehož poměrů byl zasvěcen a z vlastního názoru znal věc loštickou jako spravedlivou. Proto se unčovské radě neprávem asi zdálo, že Lošticům velmi nadržuje. [2])

K jednání o stížnostech obce loštické dojeli oba komissaři v úterý dne 7. května. Vrchnostenští vyslanci vzali s sebou brněnského advokáta Jindřicha Söllera, jenž od neděle už dlel v Unčově, aby

---

spero vertetur in tristitiam«. Stran vína: »wird von den Loschitzern mit dem Wein so unsparsam umgegangen, dass sie sich mit ihren Weibern während der Zeit voll saufen«. Konec zní: »woraus zu nehmen, dass pura nequitia hinter den Loschitzern stehet«.

[1]) Že by Loštičtí víno od král. rychtáře byli museli kupovat, sotva se shodovalo s pravdou. Na podzim r. 1680 píšou před obnovou král. rychtáři: »Nemajíce ještě žádného trunku vína« prosí »že nám takového vína naproti však slušné záplatě, co by se Vaší Milosti líbiti mohlo a jak by mnoho uznávati ráčili,« vystaví. Podobně r. 1690, jelikož renovace má býti příští neděli, »že by nám trunk vína co by zapotřebí bylo vystaviti a přislati ráčili — neopominem po renovaci s poděkováním zaplatiti«. Roku 1691 po renovaci placeno jemu za víno 32 zl. 58 kr., r. 1695 25 zl. — Přišel-li más vína skutečně na 20 kr., bylo to mnoho na ten čas. V účtech města Unčova r. 1674 čítá se más vína po 9 kr. Roku 1689 stěžuje si obec V. Bíteše, že za panské víno musejí platit más po 12—14 kr., kdežto všude jinde že se prodává po 5—6 kr. (*Tiray*, Dějiny města V. Bíteše II. 104.) Roku 1727 čítá se mešní víno v Lošticích más po 9 kr. Ještě r. 1753 prodávalo se víno v Lošticích po 8, 9 a 10 kr. — Kolik stála tehdy renovační hostina v Lošticích, není známo, jelikož se obecní účty z toho století nezachovaly. Měšťané v Jevíčku zbavili se r. 1667 drahých hostin renovačních tím způsobem, že se uvolili dávati vrchnosti ročně místo hostiny 12 tolarů. (*Volný*, Mähren V. 646.) V Mohelnici obnášely r. 1668 výlohy renovační 87 zl. 27 kr. Roku 1684 vydal císař nařízení proti nákladným hostinám renovačním v král. městech: v Unčově nesměly obnášet výlohy přes 75 zl. (*Klement*, Programm des Realgymnas. M. Neustadt 1890 p. 7.) Že i v Lošticích se nespořilo při takových příležitostech, byť se jinak stále poukazovalo na bídu, jest nepochybno. Už r. 1703 stěžuje si obec poznovu, že renovace stojí ročně 100 zl. což že je mnoho.

[2]) Píšou dne 1. dubna 1697 svému zástupci do Brna mimo jiné, že baron Sak Loštické »stark patronisire«.

se důkladně obeznámil s předměty sporu.[1]) Ale plná moc jejich od městské rady unčovské byla nedostatečna, dávajíc jim právo k jednání, ale ne k závaznému smlouvání: chybělot v listině slovo „ad transigendum". Teprve když plná moc byla doplněna dle přání komissařů, začalo šetření a domluva, jež v pátek dne 10. května 1697 skončila dohodou mezi vrchností a obcí loštickou.[2]) Stížnostem Loštic bylo vesměs vyhověno.

Ujednáno předně, že císařské kontribuce a zemské berně jsou Loštice povinny odvádět jenom v té míře, jak byly sněmem usneseny a kolik připadá na počet jejich lánův a komínů. Rozvrh daně mezi jednotlivé statky unčovské vrchností ročně sdělaný má jim býti předložen spolu s výkazem výloh, jež se mají tak rozdělit, aby na Loštice připadl díl odpovídající 17 lánům 6²/₄ osminám. Podle téhož klíče má se jim dostati zemské náhrady, která kdy statkům unčovským bude povolena. Vrchnostenský výběrčí bude za hotovení rozvrhu a výkazu dostávat od Loštic ročně 12 zl. Kdyby Loštice proti nadání od své vrchnosti měly býti co do berně přetíženy, ponechávají si výslovně právo, žádati na příslušném místě, aby se jim veřejné daně ukládaly přímo zemským úřadem.

K výlohám bytování vojska nejsou Loštice Unčovu povinny ničím přispívati v tom případě, když nejenom Unčov, nýbrž i jeho statky současně mají vojsko na bytech. Budou-li však někdy unčovské statky prosty tohoto břemene a vojsko se ubytuje pouze v Unčově, bude obec loštická spolu s jinými statky zavázána přispěti vrchnosti dle počtu svých lánů na zaopatření vyšších a nižších důstojníků.

Stran stavění povinných rekrutů má obec loštická volno, sama zjednati jednoho brance, opatřit mundurem a živit až do odvodu. Jelikož však na počet lánů loštických připadá pravidelně víc než jeden branec — obyčejně se ukládal z desíti lánů jeden — mají Loštice ze zbývajícího počtu lánů přiměřeně pomáhati vrchnosti na vypravení brance jinými statky unčovskými dodaného; tedy: jednoho brance dodat osobně, kousek druhého v penězích.

O berni, již vrchnosti dle snesení sněmovního měly platiti z vlastního měšce, nebylo v porovnání položeno nic, jelikož se rozumělo samo sebou,

[1]) Jako honorář měl mimo povoz a stravné cestou dostávati denně po 3 zl. čítaje v to i dny cestovní.

[2]) Protokol jednání není v aktech o této záležitosti v měst. registr. unčov. Ani v zemském arch. brněn. jsem ho nenašel. Zůstal bezpochyby u některého z obou komissařů král. tribunálu.

že tím Loštice nejsou vázány. Též náhrada 364 zl. neprávem vymožených Unčovu v porovnání mlčky prominuta.

Za to přišly během jednání na přetřes rozličné křesťanům škodlivé výstupky židovské, o nichž nebylo zmíněno v žalobním spise. Byltě žid Abraham Gerstl [1]) před sedmi lety s povolením vrchnosti vzdor odporu se strany obce křesťanské vystavěl konírnu a chlév u samé zdi hřbitovní vedle kostela. Po zevrubném vyměření hranic stanoveno ve smlouvě, že majitel Abraham má býti vrchností pod pokutou 100 zl. mor. přiměn, chlév i konírnu zároveň s plotem do čtyr neděl strhnout, dvéře ke zdi hřbitovní vedoucí zadělat a místo vedle hřbitova nechati prázdné. Vůbec zapověděno židům, stavět u hřbitovní zdi a kupovat pustá sedliska křesťanská. Jelikož pak z jejich usedlostí žádná není zapsána v gruntovní knize městecké, jsou nynější majitelé povinni, do dne a do roka je tam vtěliti pod pokutou zabavení do rukou vrchnosti. [2]) Ostatně mohou sice zůstati při nadání vrchnostenském z roku 1651, nesmějí však pivo v sudech brát odjinud, leda z Loštic, víno ni kořalku nalívati křesťanům, maso nesmějí nosit do domů na prodej ani křesťanským krejčím ubírati řemesla — to všechno při každém přestupku pod pokutou 10 zl. mor. do komory vrchnostenské.

(P. d.)

---

[1]) na nynějším čísle 35.

[2]) Kupy jsou skutečně zapsány v VI. sv. městských knih str. 350—464 najednou, ale potom se zase nevedou.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

Plinius, jak zmíněno, usiluje císaře získati pro dosavadní, ale zákonem neschválenou praxi, aby totiž odpadlíkům byl veškeren trest prominut a oni hned propuštěni na svobodu. Za tím účelem pojímá do své zprávy důkazy, jimiž císaře doufá přesvědčiti, že neshledal u odpadlých, pokud zachovávali předpisy křesťanské víry, žádných trestných činů. Císař tedy jistě byl toho mínění, že se životem křesťanským nezbytně jsou sloučeny jakési přestupky, jinak by mu nedokazoval Plinius, že křesťanství jest jen pověra a nic více. Zmiňuje-li se však ze všech výslechů jen o oněch třech třídách zločinů, všech ostatních pomíjeje, chce-li císaře jen v tomto ohledu upokojiti, pak věděl patrně, že v císařově mysli byly právě ony přečiny s představou o křesťanství úzce spjaty. Podařilo-li se mu dokázati, že vyznavači křesťanské víry, aspoň v Bithynii — o více mu nešlo — byli a jsou v tom ohledu intaktní, pak byl jist, že císař na jeho návrh přistoupí.

A skutečně. Trajanovi dostačil Pliniův výklad úplně, aby vyřkl své definitivní, Pliniovy rozpaky odstraňující nařízení. Nedotazuje se na nic blíže, nežádá informace o jiných bodech, jichž místodržitel mlčením pominul, rozumí dokonce i temné narážce o jídle zcela obyčejném a nezávadném. Zločiny, které v Bithynii tvořily pro vyšetřujícího soudce jakousi trest odsouzeného křesťanství (summa vel culpae vel erroris), jsou za takové považovány i v Římě v císařské kanceláři. A nad to. Plinius píše stručně, ba i nejasně, a přece ví, že mu bude i tak rozuměno a jeho vroucímu přání vyhověno. A nesklamal se ve svém očekávání. Císař mu rozuměl a z části vyhověl.

To není nahodilý zjev. Odkud mohl Plinius, naprosto nezasvěcený do otázky křesťanské, věděti, že třeba jen o zmíněných bodech psáti, ba třebas jen nejasným slovem se jich dotknouti, aby byla jeho naděje splněna? Nikoli ze sebe; při nejmenším od své rady. Ale to nebyl nějaký místní názor jimi nebo předchůdci jejich a Pliniovými nahodile zbudovaný. Neboť jak bychom pak vysvětlili fakt, že Trajan tak naprosto beze všeho sdílí tento názor a jest už napřed do něho zasvěcen?

Ne od podřízených orgánů pochází toto spjetí určitých zločinů s křesťanstvím, nýbrž od nadřízených úřadů, kteří křesťanství zakázali, byly úředně jako

podstatná součástka víry křesťanské označeny. Ten výnos ležel v kanceláři místodržitelově právě tak jako císařově. Proto se mohl onen omeziti jen na určité třídy zločinů, mohl býti stručný i temný, a přece věděl, že to k porozumění a vyřízení postačí.

Můžeme jíti o krok dále. Přihlédneme-li blíže k úvodnímu slovu Pliniovu „byl jsem v nemalých rozpacích, zda pouhé jméno, i když jest prosto zločinů, či zdali zločiny spojené se jménem se trestají“, vidíme, že ony delikty byly jakýmsi odůvodněním zákazu víry křesťanské, byly v jakémsi příčinném vztahu k paragrafu trestního zákonníku, jímž býti křesťanem se pod trestem smrti zapovídalo. Právě to spojení obou bylo pro Plinia pramenem pochybností. Z toho však vysvítá, že to spjetí bylo úřadem vysloveno. Neboť kdyby bylo úplně soukromé, neúřední, třebas hojně rozšířené a uznávané, pak by na svědomitého Plinia při úzkostlivém vykonávání úřadu nemohlo míti rozhodujícího vlivu, ani by nebyl mohl o něm císaři takovými slovy psáti; byl by pověsti nechal stranou a trestal prostě dle zákona.

Tedy dosud víme z listu Pliniova tolik, že zákaz křesťanství byl nějakým způsobem podepřen úřední charakteristikou té „pověry“ jako závadné nejen pro víru v Krista-Boha, nýbrž i pro tři hrubé mravní delikty.

Tím však není význam této památné listiny vyčerpán. Co soudil Plinius o oněch „zločinech“, již víme; zločinů neshledal u křesťanův ani odpadlých ani věrných ve své provincii vůbec, jen přemrštěnou, ale celkem neškodnou pověru, tak že on pro svou osobu — ten dojem si musel i císař z listu odnésti — by nebyl pro tak kruté trestání stálých křesťanů.[1]) Při prvém procesu, dokud vyšetřováním neseznal podrobněji nevinu křesťanství, dal všechny vytrvalé šmahem popraviti, při druhém však vyčkával s konečným rozsudkem — diakonisky dal jen mučiti — až do rozhodnutí císařova.

Trajan schvaluje až na to, že začal vyšetřovati na udání anonymní, jednání Pliniovo t. j. schvaluje, že dal beze všeho popraviti stálé a vytrvalé křesťany, a předpisuje totéž i pro budoucnost: si deferantur

---

[1]) Právem tu mluví *Ramsay* na uv. m. str. 221 o touze Pliniově, aby záležitost křesťanská byla revidována. — Příliš daleko jde však na př. *K. Joh. Neumann*, Der röm. Staat und die allg. Kirche bis auf Diokletian. Leipzig 1890, str. 22, když vycházeje ze slov Pliniových »nomen ipsum, si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini puniantur« tvrdí: Er faßt demnach die Möglichkeit ins Auge, daß ein angeklagter Christ, auch wenn derselbe seinen Glauben nicht verleugnete, frei gesprochen werden kann.«

et arguantur, puniendi sunt. Tím jest humanní tichá naděje Pliniova a limine odmítnuta, druhé však vyslovené přání bylo splněno. Odpadlíci, kteří skutky dokáží opravdovost svého přestupu, mohou býti propuštěni, ale císař dodává to neobyčejně důležité slovo „quamvis suspectus in praeteritum“ „co se týká jejich minulosti, zůstávají nemálo podezřelými“.

Plinius přesvědčil se všemožnými prostředky, výslechy odpadlých i věrných křesťanů, že křesťané v Bithynii jsou prosti všech imputovaných zločinův a císař přece dodává, že mají pro minulost býti považováni za podezřelé. Z čeho? Z nespolehlivosti náboženské, že jednou přináleželi zakázané sektě? Možná, ale souvislost vede k jinému závěru. Císař nechce vydati všeobecně platných norem (t. j. odmítá revisi zákazu), zaujímá jen určité stanovisko k otázce křesťanů v Bithynii dle toho, jak mu ji Plinius vylíčil. Jen o odpadlících této provincie platí, že mají býti propuštěni, ale že zůstávají podezřelými, ač Plinius ručil za jejich bezúhonnost a zachovalost. O odpadlících celé říše netroufal si císař toho nařízení pronésti, patrně jediné z toho důvodu, že je nepovažoval co do mravnosti za rovny Bithynským jejich druhům, čili jinými slovy: poměry křesťanství v Bithynii byly v jeho očích pouhou nahodilou výjimkou, dle jeho všeobecného přesvědčení ony zločiny uplatňovaly se pravidlem v životě křesťanském. A právě ta výjimka v Bithynii jest mu nápadnou, tak že i přese všecky důkazy Pliniovy i tamější odpadlíci mu zůstávají podezřelými.

Z toho patrno, že ono jakési odůvodnění zákona proti křesťanství existencí určitých zločinů mělo nepochybně formu velmi vážnou a právnicky pevnou, když rozklady Pliniovy nedovedly zásadním přesvědčením panovníka tak otevřeného a zaujatosti prostého otřásti. Nicméně přizpůsobuje se těm výjimečným poměrům částečně i v jiném ustanovení: „conquirendi non sunt“, „úředně se po nich slíditi nemá“. Tím byli křesťané vyňati z kategorie individuí, která ohrožovala veřejný pořádek a blahobyt, a po nichž slíditi byl každý místodržitel svým úřadem zavázán.[1]) Tedy křesťané — v Bithynii — nebyli rušiteli veřejného pořádku a blaha. Toť nepřímé uznání samého císaře, a proto důležité.

To byla také, nehledíc k zákazu nepřijímati anonymních udání, jediná úleva, kterou Plinius pro své křesťany vymohl, ne revise zákazu,

---

[1]) Srv. *Ulpianus*, Dig. 1, 18, 13 sacrilegos latrones plagiarios fures conquirere debet (sc. bonus et gravis praeses) et prout quisque deliquerit, in eum animadvertere. Táž skoro slova u *Marciana* Dig. 48, 13, 4, 2.

nýbrž tichá tolerance, ale jen potud, pokud někdo není udán a usvědčen z křesťanství. I kdyby byl prost všech křesťanům připisovaných flagitií, jako křesťané Bithynští, musel býti trestán smrtí, trval-li na své víře. Nedí to císař otevřeně, ale z odpovědi jeho vyplývá ten závěr s naprostou jistotou. Plinius nabyl nezvratného přesvědčení, že křesťanství v Bithynii jest prosto všech mravních zločinův, a přece mu císař poroučí, aby každý, kdo jest úředně usvědčen z křesťanství, byl potrestán smrtí. A schvaluje hromadné odsouzení první skupiny udaných, ač ti byli rovněž mravně bezúhonní. Tedy trestné jest pouhé příslušenství ku křesťanství, pouhé „nomen christianum, etiamsi flagitiis careat“. Tak císař přesněji vymezil dosavadní zákaz, jenž byl jaksi kolísavý, poněvadž se opíral o — jak tak — dokázaný zločinný charakter křesťanství. Úředník pak, jenž jako Plinius se přesvědčil, že není u obžalovaného takových zločinův, ocitl se v týchže rozpacích jako Plinius. Traján nyní rozhoduje, ovšem v první řadě zase jen pro Bithynii, že zákaz křesťanství jest absolutní bez ohledu na to, zda učí a živí určité zločiny čili nic. Ale pak ovšem opírá se již jen o dogmatickou stránku, která byla v zákazu rovněž uvedena, ale dosud i u Plinia příliš málo akcentována, t. j. křesťanství je zakázáno, protože nectí římských bohův, ale oslavuje Krista jako Boha.

To je důležitý fakt od dob Trajanových. Jím dali se přemnozí badatelé se svésti k názoru, že křesťanství nebylo zakázáno zvláštním zákonem, nýbrž že už spadalo samo sebou pod sacrilegium a maiestas, jak to Tertullian především formuloval. To je sice správné samo o sobě, ale dopis Pliniův nám dokázal, že křesťanství výslovně bylo zakázáno, a ten krok odůvodněn dogmatickým a moralním charakterem křesťanství. Přičiněním šlechetného Plinia pozbyla druhá skupina významu — ač také později na různých místech někteří místodržící konali povážlivé pokusy i tuto nestvůrnou část odůvodnění jako správnou prokázati[1]) — ale zákaz zůstal platným a Trajan jej téměř znovu prohlašuje, poněvadž první důvod nepozbyl a nemohl pozbýti platnosti v říši, kde jedině dovoleným náboženstvím bylo pohanství.

Výsledek, k němuž list Pliniův téměř samoděk vede, odstraňuje všecky záhady a obtíže, jež tvořily nerozřešený dosud problém o právním podkladu pronásledování křesťanů. Důvod ku stíhání křesťanů netkvěl ani v libovolném výkladu, po případě ve

[1] Srv. Justin II Apol. 12, 4; Eus. H. E. V, 1, 14.

zneužívání moci policejní — ius coërcendi — ani v pouhé bezprostřední aplikaci starších již existujících zákonů, nýbrž jedině ve zvláštním zákonu, kterým bylo výslovně zapovězeno víru křesťanskou vyznávati. V tom má Allard, Guerin, Callewaert a j. nesporně pravdu. Jejich přesné argumentaci ubírala průkazné síly jedna sice toliko, ale velmi vážná mezera: ušlo jim, že zákon obsahoval výslovné odůvodnění zákazu, v němž byl „zločinný“ charakter křesťanů v ohledu náboženském (uctívání Krista jako Boha) a mravním (přečiny proti majetku, mravnosti, lidskosti) zdůrazněn. Obě skupiny „zločinů“ spadaly ovšem samy sebou pod známé již zákony a tresty. Jinými slovy: nový zákon „christianos esse non licet“ zakazoval křesťanství proto, že svou naukou a domnělým nebezpečným charakterem bylo v rozporu se stávajícím již zákoníkem. Zákon ten nebyl tudíž ničím novým, pokud jednotlivé zločiny, jež byly prohlášeny za podstatu křesťanství, byly trestny dle zákonů starších, a byl přece novým, poněvadž jím poprvé celá řada různorodých deliktů sloučena v jeden jediný dosud neznámý pojem a zločin „christianus, křesťan“.

Tento výklad úplně překlenuje propast, jež dosud zela mezi dvěma břehy tradice. Vyšetřující soudce dával snad leckdy obviněnému příležitost obšírněji své stanovisko obhájiti, ale poslední otázka zněla pravidelně: „Jsi křesťan?“ [1]) Setrval-li při tom, byl nad ním vynesen rozsudek smrti a výslovně odůvodněn tím, že se prohlásil křesťanem. [2]) — Naproti tomu apologetové nechávají sice probleskovati vztah mezi jménem a určitými zločiny, ale vynakládají veškeren svůj ostrovtip a veškeru výmluvnost, aby přesvědčili své pohanské spoluobčany a soudce o nutnosti revise protikřesťanského zákona, poněvadž mravní zrůdnosti, pro které křesťanství je tupeno a stíháno, jsou této nauce něčím cizím, nemožným.

V soudní praxi převládá přirozeně užívání pojmu zločinu „křesťan“, kdežto obhájcové nemohli vybudovati své obrany jinak než rozebírajíce a bájíce nebo popírajíce jednotlivé znaky toho pojmu.

Jest vlastně s podivem, že tato tak prostá synthesa zůstala tak dlouho nepostřehnuta; neboť není to jen list Pliniův, z něhož ji lze

[1]) Srv. list Pliniův! Acta S. Justini III, 4 Ῥουστικὸς (předseda soudu) εἶπεν· Οὐκοῦν λοιπὸν Χριστιανὸς εἶ; Ἰουστῖνος εἶπεν· Ναί, Χριστιανός εἰμι.

[2]) Na př. Tert. Ad nat. I, 3, p. 62, 8 R: Porro sententiae vestrae nihil nisi Christianum confessum notant.

odvoditi, jak níže uvidíme. Především však nutno ujasniti si jiné otázky, jež samy se tu namítají, totiž, kdo byl původcem tohoto zákona a potom zdali zprávy jednající o prvém pronásledování dají se v souhlas uvésti s touto rekonstrukcí.

Omezuji se jen na druhou otázku; neboť co se původce týká, tu celý starověk, pohanský i křesťanský, svorně připisuje tu neblahou slávu vývrheli na trůně Césarův, Neronovi. Bylo zbytečným plýtváním času a místa nápad některých učenců vyvraceti, jako by teprve Domitian byl vztáhl ruku na křesťany. Lze tudíž hned přejíti k rozboru nejvýznamnějších pramenův o pronásledování Neronově. Jsou to I. list sv. Petra, vypravování Tacitovo Ann. XV, 44 a stručná poznámka Suetoniova Vita Neronis c. 16. Pro větší jistotu třeba se odchýliti od chronologického pořadí a začíti nejpozdějším, totiž Suetoniem. Ze všech tří svědectví bylo toto pro svou lakonickou stručnost nejméně vydáno na pospas násilným a nemožným výkladům, kdežto nejasná zpráva Tacitova, nejsouc dosud definitivně vyložena, přispěla nemálo k vyvolání zmatků do dneška v té otázce trvajících, a list Petrův konečně sdílí po většině osud Tacitův: věří se v jeho pravost a považuje se za potvrzení vypravování Tacitova anebo se posunuje jako nepravý a podvržený do hodně pozdních dob právě pro odchylný výklad místa z Tacitových annálů. Začíti třeba tudíž Suetoniem. (P. d.)

Ad N. 1921.

Posudek o stati

Jan Oliva, Účast národův a plemen na obsahu Bible.

»Hlídka« 1915 čís. 1, 2, 3.

These, kterou autor ve své stati chce dokázati, zní, že v Bibli, máme-li na zřeteli její lidskou stránku, lze konstatovat vliv a účast všech hlavních plemen lidských, žlutého (sumerové), bílého (semité, Evropané, Iránci) a černého (Hamité).

Nikdo nepopírá, že hagiografové byli jako jiní lidé syny své doby a že proto s ostatními israelity stáli pod kulturním vlivem sousedních mocných a vzdělaných národů, hlavně asyřanů a egypťanů. Jaké ony vlivy byly, zda větší či menší, to určiti a zkoumati je věcí biblické vědy. A právě studium oněch různých vlivů v Bibli patří k oblíbeným thematům moderní vědy biblické, hlavně protestantské.

Poněvadž inspirace neničí individuality pisatelovy, lze s katolického hlediska vliv jiných národů na lidskou — ale jen lidskou — stránku Bible připustiti. Pak i these, jak ji autor na počátku uvedené stati formuloval, sama v sobě neodporuje katolickému názoru na Bibli. Jiná jest otázka, je-li s vědeckého stanoviska přípustnou a odůvodněnou.

Božská stránka Bible obsahuje v sobě mezi jiným nadpřirozené pravdy, jež tvoří obsah zjevení. U těchto pravd s katolického stanoviska nelze připustiti vliv a účast jiných národů v tom smyslu, jakoby hagiografové ony pravdy čerpali z náboženských názorů jiných sousedních národů nebo jakoby se ony pravdy pod vlivem cizích národů vyvinuly. Tak na př. nelze tvrditi, že nauka o nejsv. Trojici nebo o Duchu sv. se vytvářela pod vlivem řeckých náboženských názorů; vždyť tím by nadpřirozený a zjevený ráz této nauky byl přímo popřen.

Autor thesi svou dokazuje skoro výlučně citáty z nejnovějších katolických a protestantských spisů.

Vytknouti třeba autorovi:

a) že citáty se nevztahují jen na lidskou stránku Bible, jak opětovně ujišťuje, nýbrž týkají se namnoze stránky náboženské a božské;

b) mnohé z citátů jsou toho rázu, že se nedají srovnat s katolickým dogmatem a katolickou naukou o inspiraci;

c) autor nezaujímá k takovým citátům odmítavé stanovisko, nýbrž, protože je uvádí na důkaz své these, budí tím dojem u čtenáře jakoby s nimi souhlasil.

Uvádíme, abychom svou výtku odůvodnili, tyto citáty:

Str. 8. Vypravování o potopě světa, mnohé zákony obřadové i občanské, rozdělení téhodne, snad i výraz sobota . . . jsou jistě podány v Bibli pod vlivem babylonských názorů. Zákonník Hamurapiho, žalmy a hymny a podobné jevy babylonského náboženského a veřejného života jsou tu důkazem nepopiratelným.

Str. 96. Nejnovější bádání vždy více dovozují, že vliv parsismu na obsah biblický v určitých učeních nemožno zcela popírati. „Odkud vzniká vlastně to nové v apokalypsích židovských, především nový dualistický světový názor, veliký dramatický rozhodný boj mezi říší satana a říší Boží, jenž vústí ve světový soud se všemi průvodními jevy a následky?“ . . . Abychom si to vysvětlili, je pouze ta možnost, že cizí náboženství působilo na pozdní židovstvo. V první řadě přichází tu v úvahu parsismus.

Str. 97. „Ježíš zničil náboženskou cenu jednotlivých skutků samých o sobě a — i když tolik nabádal, abychom je konali — označil za rozhodné opravdově dobré smýšlení srdce lidského. Na druhé straně žid smýšlel méně cenně o Bohu, jehož si představoval na způsob přísného počtáře.

Str. 195. . . . autor evangelia sv. Lukáše a skutků apoštol. staví se ku pneuma docela jinak než Matouš a Marek . . .

To se vysvětluje tím, že tu k židovství přistoupilo silné oramo vání maloasijsko-řecké. Malá Asie byla zemí nejhlubších náboženských vznětů, tu proudilo vždy nové náboženství. Když přišlo křesťanství, vytryskl z této půdy zázračný duchový pramen (zřídlo) do výše a noví věřící propukli v nejblaženější vytržení. Pavel snaží se tento proud ovládnouti a uvésti na zdravou a stálou dráhu mravného a v pravdě náboženského tím, že hlavní účinek pneumatu vidí v mravném a mravní dokonalost velebí jako zázrak nade všechny zázraky. Ještě významněji děje se to tím, že Pavel pneuma samo o sobě bezčasové a náboženské stotožňuje s historickým tím Ježíšem a bouřlivý ten proud na jasnosti svaté jeho osoby úplně utišuje.“ (Dominus autem spiritus est.)

Tyto čtyři citáty mají za předmět zjevené náboženské pravdy a tvoří tudíž nikoli lidskou, ale božskou stránku Bible.

V citátech těchto se o vzniku náboženských pravd (o posledním soudu, o ceně dobrých skutků, o učení o Pneuma = Duchu Svatém) pronášejí názory, jež se s dogmatem katolickým srovnati nedají. To je

patrno každému čtenáři theologicky vzdělanému a není třeba toho dále dokazovati.

Autor ovšem tyto výroky nečiní ex ore suo a nechceme tvrditi, že se s nimi stotožňuje. Poněvadž ale k nim nezaujímá žádného stanoviska, ba uvádí je na doložení své these, budí tím u čtenáře dojem, jakoby s nimi souhlasil. Poněvadž tím čtenáře může uvésti v omyl, třeba mu takové uvádění rationalistických protestantských názorů vytknouti.

Z biskupské konsistoře v Brně 29. dubna 1915.

Dr. Jak. Hodr,
kancléř.

Posudky.

Dr. Jos. Čihák, Theosofická společnost a její učení. Praha, V. Kotrba. 62. svazek „Vzdělávací knihovny katolické“, 1914. C. 1·40 K.

Knížka v době studia budhismu a srovnávací vědy náboženské časová, jež snaží se poctivě dostáti vytčenému v předmluvě úkolu: „seznámiti se základními myšlenkami theosofickými a upozorniti objektivně a s láskou křesťanskou na nesrovnatelnost těchto myšlenek s pokrokem naší vědy a s duchem křesťanským“. Ježto mimo drobnější, kusé články o hnutí theosofickém nebylo ani jediného díla českého soustavného, vyplňuje toto číslo Vzděl. knihovny i „citelnou mezeru“.

Kniha jest rozdělena na dva díly. První jedná o Theosofické společnosti a podává její dějiny od vzniku, uvádí její rozšíření, snahy a organisaci. Hlavní zástupcové a zakladatelé (Blavatská, Besantová, Steiner) jsou snad jen dle jména známi těm, kdož se neobírají okkultistickými vědami. Čecha zajímati bude hlavně § 6. „Česká theosofická společnost“, o níž jest málo známo těm, kdo nemají příležitosti sledovati české časopisy a publikace theosofické (jichž jest pro 152 členů české sekce více než dost). Roztržka (Besantovci a Steinerovci) není tentokrát následek historické nesvornosti české, nýbrž obdoba světového rozštěpení, které ostatně i při nejsilnější sekci indické (5646 členů) padá značně na váhu.

Druhý díl věnován jest naukám theosofickým, ohromné, spletité dogmatice (kterou lze doporučiti všem, kteří krčí nosem nad dogmaty katolickými, k bedlivému studiu, aby poznali prostou a velebnou krásu věrouky katolické) a sympatičtější ethice.

Konečný posudek učení theosofického jest vřele psanou, kratinkou apologií křesťanství a výzvou k horlivějšímu studiu jeho dle Tertullianova „ne ignorata damnentur“. Jak již předmět s sebou nese, těžko podati mnohé věci z bludiště vzájemně často se křížících nauk tak srozumitelně, aby pravda rázem vynikla. Ve mnohé příčině bylo snad lépe uvésti nejprve kratičký nástin učení aspoň ve hlavních rysech, a naň se odvolávati. Často jest na př. zmínka o „karmě“ (str. 32, 73), o níž jedná se teprv na str. 103—106. Zajímavo by bylo zvěděti, jaká kriteria vedla Besantovou k tomu, že viděla v Krišnamurtim „vyvolenou nádobu“ (str. 3, 6), rovněž bylo záhodno naznačiti, kdo byly osoby, od nichž Blavatská své fantasie přejala (str. 54).

Na str. 70 podána idea theosofická v minulosti poněkud nejasně, tak že nesoudný čtenář snadno zamění křesťanskou mystiku s bludy theosofickými. Obhájce Židů Reuchlina jest čítati spíše k humanistům. Z povahy věci a ze stručnosti, která asi širší rozbor omezovala, vysvětliti lze, že leckde kritika s hlediska křesťanského nedosti jasně

plyne z uvedených premis a mechanicky připínají se názory křesťanské k naukám theosofů.

Chyby na str. 57, 61, 63, 64 se snadno opraví. Na str. 65 má býti asi Královec m. Kraljevič.

Není vděčná práce probírati se celými ročníky našich i cizích časopisů theosofických, proto bude kniha o theosofii vítána každému, kdo se chce informovati o tom, čemu musí moderní hledač Boha věřiti, jakmile odhodil křesťanství. Příručkami, jako je tato, nebo svazek 46 (Spiritismus), řadí se „Vzdělavací knihovna katolická“ čestně k podobným sbírkam cizojazyčným, jako jest Bloudova: Science et Religion, nebo Hoepli v Miláně a německá Kösel. *K.*

Jaroslav Hruban, Úvod do esthetiky. Stran 116, cena 2 K. Plzeň 1915. Nákladem „Českého Denníku“.

Mladý moravský učenec, prof. Jaroslav Hruban, podává v knížce soubor svých několikaletých studií o esthetice, známých většinou z kalických revuí „Meditace“, „Obrození“, „Archy“, „Stud. Hlídky“ a z „Nového Věku“, jichž věrným spolupracovníkem byl Hruban již od svých universitních studií. Napsati dnes dobrý úvod do esthetiky, není snadnou prácí. Spis. přiznává se v předmluvě sám zcela upřímně, že mu bylo při tom překonati mnoho překážek. Vytkl si cíl svůj hodně vysoko: uvésti čtenáře v rozsáhlý a složitý obor současné esthetiky a zachovati při tom meze co nejužší. Tak se stalo, že mnohého problemu dotkl se jen letmo. Přes to podal v knížce rozsáhlou látku, která je dobře utříděna v devět kapitol, v nichž vykládá pojem esthetična, esthetické hodnoty, pojem umění, vývoj smyslu esthetického, umělecké tvoření, pojem díla klassického, esthetický výchov, esthetickou kulturu a činí pokus o filosofii hodnot esthetických.

Obsah podán je zhuštěně, tak že místy je stylisace poněkud temná. Hruban ovládá rozsáhlou látku umění výtvarných, zejména však hudbu. Poměrně slabší jsou odkazy na poesii, ačkoliv spisovatel sám jest produktivním básníkem. Uznání hodná jest autorova sečtělost v literatuře nejen starověké a středověké, ale i ve spisech nejmodernějších badatelův italských (Croce), francouzských (Lalo), anglických, polských a německých, z nichž mnoho cituje zejména z díla Müllera Freienfelse a Lippse.

Vytýkati spisu tohoto druhu, že v něm to neb ono chybí, nebo opravovati a doplňovati místa slabší, nemělo by smyslu. Chci poukázati jen na jediný bod, v němž mám poněkud odchylnější mínění od pana autora. Tvrdí totiž, že pro ohromnou většinu lidí mohou býti pouze zrak a sluch smysly esthetickými, neboť jen u nich je dána možnost přechodu ve svět představ, jimiž teprve smyslové dojmy nabývají hodnoty esthetické. Jen výjimečně u lidí k tomu založených nebo raffinovaně vykultivovaných lze dospěti k esthetickým stavům na základě dojmů hmatových, čichových a chutových (str. 60 n). Co se čichu a chuti dotýče, cituje pan autor sám onen passus ze studie Františka

Odvalila o romanopisci Huysmansovi o tom, kterak hrdina jeho románu „Na ruby“ okouzluje kol sebe stupnicí voňavek fantasmagorie krajinných nálad, a jak likéry, seřaděné jako píšťaly musí pod podnebím jeho svou chutí zahráti celé koncerty. Chci doplniti toto místo poukazem, kterak i nejnižšími počitky tělovými a hmatovými dovedou básníci vyjadřovati i nejjemnější stavy života duševního. Jen namátkou uvádím příkladem báseň „Dědicové svatého Grala“. V ní Vrchlický apostrofuje poesii středověku a nezná nic vhodnějšího nad přirovnání požitku z její krásy k rozkoši těla plovoucího křepce lesním proudem.

Ó jaká rozkoš, v tvoje vlny
jak s kolmé skály lesní proud
se v divé touze uvrhnout . . .
plout nad tvých tůní hlubinami . . .

Zde Vrchlický staví se vůči tělovým počitkům na stanovisko esthetického nazírání. V moderní poesii není však metaforické použití počitků hmatových nijak vzácné. Počitky tlaku, bolesti, zimy a tepla, pojmy měkkosti, drsnosti, špičatosti a kulatosti uváděny jsou ve vztah k nejrůznějším affektům. A nepředpokládají ani lidí výjimečných nebo rafinovaných.

chard Müller Freienfels, Poetik. Ve sbírce „Aus Natur und Geisteswelt“, svazek 460, stran 98, cena 1·25 M. Lipsko a Berlín 1914. B. G. Teubner.

Spis. nejnovější německé poetiky vydal před třemi lety u Teubnera dvojdílnou knihu „Psychologie der Kunst“, která vzbudila velkou pozornost a mnoho vážných rozprav. Spisovatel věnoval v druhém díle také poesii zvláštní kapitolu, která se však obsahově nekryje s „Poetikou“, o níž tu referujeme. Malá, hutná knížka snaží se vzbuditi psychologické pochopení podstaty poesie a účinku básnických útvarů na jejich čtenáře. Od většiny známých poetik liší se podstatně tím, že nespokojuje se pouhým vypsáním a klassifikováním stylových útvarů básnických, ale snaží se spíše o pochopení psychologických příčin, které daly vznik těmto útvarům, pomohly jim proniknouti a udržeti při životě. Freienfels je zásadním odpůrcem spekulativní esthetiky a využívá rozsáhlého materialu, který historická věda literární snesla a utřídila, za základ své práce, vykládající básnické útvary jen z psychologie básníků samých a z psychologie publika, básně poživavajícího. Spisovatel střeží se úzkostlivě vytvářeti jakékoliv normy a tím snad poskytovati esthetického zákonníku. Naopak, popisuje zcela empiricky to, co je dáno, a vystihuje pokud možno rozmanitost básnického tvoření. Jeho poetika nechce básnické umění mistrovati; ale chce mu oddaně sloužit.

Nová psychologická poetika Freienfelsova poskytuje celou řadu postřehů, které nejen obohatí, ale často i přehodnotí dosavadní názory o esthetice básnictví. Vycházeje ze současnosti, která vše pojímá bio-

logicky, nevidí v poesii ani „dar bohů“, ani „luxus života“, ani „zbytečné bračkářství“. Poesie jest mu nutným doplňkem praktického života, pěstujícím ony duševní vlohy, které by jinak ležely ladem a zakrsávaly. Neboť teprve „uměním dostihuje člověk totality, na kterou Schiller nazíral jako ideal života“ (str. 1). Dvě jsou oblasti života lidského: život praktický a život esthetický. První koná vše k vůli určitým vnějším cílům, hlavně zabezpečení existence. Druhý koná vše k vůli sobě samému, nesleduje vnějších cílův a je tedy hodnotou o sobě. Náleží k němu hra, theoretická věda a umění. Když byl autor odlišil poesii od ostatních umění, dospívá k základní definici: „Poesie vytváří v nás prostřednictvím řeči duševní zážitky, které praktický náš život doplňují a obohacují“.

Definice tato nepotřebuje výkladu, aby vysvitl „biologický“ ráz pojímání Freienfelsova. Věren tomuto pojímání rozvíjí spisovatel thema „obohacování života“ poesií. V umění trvají vedle sebe názory o způsobu tohoto obohacování. Jeden v něm vidí kvantitativní rozmnožování všedního života lidského, druhý naopak jeho kvalitativní přehodnocování, zvyšování a stupňování. Pouhé kvantitativné rozmnožování života všedního zove spisovatel souhlasně s tradicí naturalismem. Tendenci, která směřuje k přehodnocení a stupňování života běžného v nové útvary vyšší, zove idealismem. Oproti starším názorům staví třetí druh tendence, zvaný romantismus, do téže řady s naturalismem a praví o něm, že sice všednímu životu uniká, ale cosi nového hledá jen látkově, že proto zalétá do prostorných a časových dálek, že však podstaty věcí nepřetváří a nestupňuje. Je pouhým dvojníkem naturalismu. Jako psycholog nezavrhuje Freienfels žádné z těchto tří tendencí, již proto ne, že měly všechny dosti síly udržeti se vedle sebe při životě (4). Idealisaci vidí spisovatel po objektivní stránce v propracování se typického z daného obsahu na povrch, po stránce subjektivní pak v proniknutí tohoto obsahu kouzlem silné osobnosti. Spisovatel uznává, že ethický, náboženský nebo sociální obsah neučiní nikdy sám o sobě dílo uměleckým, nezdaří-li se mu upoutati také estheticky, ale odmítá důrazně heslo „umění pro umění“ již proto, že o všech velikých básních dá se dokázati, jak vedle motivů ryze esthetickýeh určovaly jejich tvorbu vždy i motivy všeho druhu, zejména však ethické, náboženské, sociální a politické. V tomto smyslu připouští spisovatel bez výhrady i existenční právo umění tendenčnímu.

Spisovatel pojednává v dalších kapitolách orginelním způsobem o podstatě básnického slohu, o typech básníků, o básnických látkách, o epice, lysice a dramatice, o básnické řeči a jejích útvarech stylových. Vyčerpati bohatou náplň zajímavých postřehů a nových klasifikací, přesahovalo by úkol pouhého referátu. Chci ještě poukázati na zajímavý rozpor v nazírání na básnické obrazy, jak se projevuje u moderních německých stilistiků. Kdežto Ernst Elster, na příklad, ve svém psychologicky založeném díle „Stilistik“ (Halle 1911) popírá jakoukoliv příbuznost mezi metaforou a příměrem, kdežto R. M. Meyer

ve své obsahem bohaté stilistice (Mnichov 1913) dává mu za pravdu, vidí Freienfels v epithetu, přiměru i metafoře v nejhlubších základech velmi blízkou příbuznost. Proukazuje správnost svého tvrzení tímto příkladem: řeknu-li „zlatý vlas", mám epitheton ornans; je-li „vlas jako zlato", je to příměr; a „zlato jeho hlavy" jest již metafora. Společnou a rozhodující jest tu u všech třech útvarů apercepce, kdežto slovní forma je podružná (str. 92).

Knížka Freienfelsova stojí za přečtení. Je solidně stavěna, obsah je propracován důsledně a podán jasně. I tam, kde nám nelze s jeho vývody souhlasiti, neodpuzuje nás, neboť není esthetickým dogmatikem a ponechává nám právo výběru. *Vilém Bitnar.*

Dr. Eugen Bach, Die Feindesliebe nach dem natürlichen und dem übernatürlichen Sittengesetze. Eine historisch-ethische Untersuchung. Kempten, Kösel 1914. Str. 232.

Co je láska k nepřátelům? Co soudila o ní minulost? Má láska tu kořen svůj v zákoně přirozené či nadpřirozeném? I když se tu a tam tvrdilo, že láska ta je přikázáním specificky křesťanským, přece jest jisto, že i mravní zákon přirozený nám diktuje povinnosti vůči nepřátelům. Povinnosti tyto nejsou ovšem tak zřejmy jako hlavní body zákona přirozeného, ale dají se z nich odvodit. Národové pohanští oddálili se velmi od pramene pravdy, ale přece i u nich nacházíme četné doklady, jež tomu navědčují, že duše lidská je od přirozenosti křesťanskou. „Kniha mrtvých" u Egypťanů a „Zend-Avesta" Peršanů uvádějí četná místa, v nichž se pomstychtivost vůči těm, již nám ublížili, zakazuje. Dle Zoroastra má člověk dle příkladu Boha, který i nevděčníkům uděluje dobrodiní, svým protivníkům odpouštět. Jen v „Koranu" není o lásce k nepřátelům žádné zmínky.

Ačkoli se u řeckých filosofů o povinnostech vůči nepřátelům také mluví — míní se ovšem většinou jen negativní povinnosti — přece je veliký rozdíl mezi tím, co hlásá v té příčině křesťanství a co hlásala antika. „Klidné chování cyniků a stoiků, ano dokonce i chování Sokratovo vůči svému nepříteli není láskou k nepříteli, nýbrž pýchou, jež na pomstu pohlížela jako na věc, která se s její ctí nesrovnávala. Často to bylo také jemné esthetické vzdělání, co Řeka před nesmírnou zlostí a divokou pomstychtivostí chránilo nebo marná ctižádost, jež Římana staré doby k tomu mělo, aby nečestné zbraně proti nepříteli zamítal." (str. 81.) Jinak chápala se láska k nepřátelům u pohanských mudrců a jinak se hlásá v křesťanství. „Kristus výslovně nejjasnějšími a nejzřetelnějšími slovy přikázání lásky k nepřátelům učil a uskutečnění jeho předcházel nejvznešenějším příkladem". (str. 18.) Vynáší-li se některými spisovateli mravouka stoiků jako rovnocenná mravouce křesťanské, pak je příčinou toho neznalost vlastního jádra stoické a křeťanské mravouky. Stoikům jednalo se hlavně o to, aby vždy naprostý klid zachovali. Absolutní apathie nebo ataraxie byla prvním paragrafem jejich mravního kodexu.

I když některé zásady stoiků nebyly nesprávny, přece byl veliký rozdíl mezi theorií a praxí. „Ukažte mně stoika,“ volá Epiktet, „který dle zásad, jež má v ústech, jest uzpůsoben.“ — Takové lásky k nepřátelům, jak ji křesťanství hlásá, u stoiků nenajdeme ani u Marka Aurela. „Nikoli láska k nepřátelům,“ píše Bach, „nýbrž egoismus, který se lesklými frázemi zatarasil, bázeň, z vlastní pohodlnosti býti vyrušenu, nebo pýcha, jež nechce přiznat, že jest uražena, je to, co u Marka Aurela namnoze za filanthropické smýšlení se považuje.“ (str. 75.) Právem nazývá proto Luthardt M. Aurelovu lásku k nepřátelům „jinou formou pýchy“ a „kultem vlastní božskosti“.

Ve Starém zákoně neuvádějí se jen záporné, nýbrž i kladné povinnosti lásky k nepřátelům. — Hobbes a mnozí darwinisté mají za to, že průměrný člověk je zlomyslnou, divokou, egoistickou bestií, boj o existenci že je jedinou ctností a láska k bližnímu že je marnivou ano dokonce i nemravnou. Na základě toho snadno lze si domyslit, co soudí o lásce k nepřátelům. *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

Náboženský.

Ředitel koleje St. Aspais v Melunu A. Bros uveřejňuje 1914 svou konfer. řeč, již měl na ethnologickém kongresu v Lovani o animismu novějším, najmě Tylorově. Otázka je tím zajímavější, ježto se v ní dotýká i názorů slavného Spencera, pokud je od Tylora přejal nebo samostatně vybudoval. (Tylor Edward Burnett, anthropolog anglický, nar. 1832.)

Slovem animismus nerozumí se tu ani léčebná soustava Jiřího Stahla, německého lékaře († 1734), ani šíře rozvedená soustava biologická, nýbrž výhradně filosofická, jejíž hlavní zásadou jest: duše jest princip života, co žije, má duši — omne vivum ex anima vivit. Tylor užil prvně výrazu animismus k označení snah divokých národů „produševniti“ vesmír, čili podkládati všemu na světě a všem zjevům životním duši. Anglický ethnograf mínil touto snahou nekulturních národů vyložiti původ víry a náboženství po svém způsobu, tak že bylo navrhováno ponechati jeho soustavě název animismus, ilusi primitivních kmenů přizvati animatismem. Zmatek jmen trvá.

I. Animismus vůbec. Misionáři byli nejednou překvapeni neschopností divochů rozlišiti přesně bytosti duší nadané a bezduché, i jejich náklonností přičítati působení duchů jevy životní. P. Lejeune napsal 1636 o lidech nových kolonií francouzských: „Divoši jsou přesvědčeni, že netoliko lidé a jiní živočichové, nýbrž že i všecky věci na světě mají duši.“ U těchto nekulturních, nebo řekněme primitivních kmenů lze rozpoznati trojí víru v duchy: 1. v duši lidskou a její projevy po smrti člověka, 2. víru v duchy neodvislé, 3. víru v duchy trvale nebo přechodně k jistým předmětům připoutané.

Divoši připouštějí duši, ale myslí si ji jako dvojence těla, často jako něco hmotného. Ona při spánku těla bdí, pracuje, zjevuje se ve snu; ve smrti přestává oživovati tělo, je neviditelná, ale může býti poblíž těla a projeviti své blaho nebo neštěstí. Odtud všeobecný kult mrtvých, slavnosti o pohřbech. I zvířata mají duši, často i mocnější než člověk. Odtud kult zvířat, šetření, ctění jich.

Podobně zřejma jest u divochů víra v démony; celá mythologie oplývá jejich působením blahým či neblahým pro člověka: jim připisuje se štěstí i nehody, nemoci, smrt, jimi vysvětlují se halucinace, extase, záchvaty tělesné (epilepsie) i duševní (manie).

Nápadnější je víra v duši předmětů neživých, kterou shledávají u divochů misionáři i cestovatelé a vědci. Kameny, hory, hvězdy, květiny žijí. Není tím řečeno, že divoch nerozlišuje bytostí živých a neživých, nicméně přikládá těmto duši, sílu, vášně, kony obdobné svým, vykládá jejich dějiny, vznik, život a zánik.

Přihlédneme-li k tomu faktu zevrubněji, namane se otázka: kterak si divoch představuje tuto duši stromu, vody, když dí, že hmota myslí, mluví, jedná? Nehledí na ni jistě jako na člověka, užívajícího svých údů, ale přikládá jí ducha podobného svému? Či má na mysli pouze nejasnou, tajemnou sílu, skrytou ve hmotě, jak se jeví příkladně magnetismem? Škola sociologická vysvětluje animismus tímto, škola anthropologická oním způsobem, mluvíc o „personifikaci věcí". Jest dále animismus známkou nejprimitivnější civilisace, nebo znamená již pokrok v rozvoji života náboženského? Sociologové tvrdí toto a k nim přidávají se i někteří anthropologové (Lang, Preuss) a mluví potom o preanimismu, Tylor staví se na stanovisko opačné.

Starší kulturní historikové vysvětlovali věc omylem a zdáním. „Kde je pohyb, divoch vidí všude život. Kámen, jenž se kutálí, prchá před ním nebo ho pronásleduje, valící se bystřina hledí ho utopiti, rozvášněný duch sídlí v pěnivém vodopádu, skučící vítr je výrazem utrpení nebo hrozby, skalní ozvěna odpovídá nebo předpovídá a ukáže-li Evropan divochu střelku, vidí v ní tento bytost vyrvanou vlasti a směřující roztouženě k drahému místu." (Benj. Constant.) Jiní vidí v animismu individualisaci tajemné síly pojaté zprvu kolektivně (Dürkheim), jiní jej vykládají z psychologie divocha, rozlišujíce ilusi od představy v rozumu založené, třeba znešvařené. Idea duše oživující tělo je u divochů jako u nás, jí vykládají si řád a účelnost všude patrnou. Zduševňování přírody lze nazvati ilusí animatickou, která je výronem nejasného názoru na svět. Obrazivost, vznětlivost divochova zabarvuje prostou skutečnost, již potom vysvětluje tak, jako sebe sama, podkládaje věcem účinnou příčinu, již u sebe vidí v duši.

Nejdůležitější jest však otázka: kterak se mají tyto dohady k představě o Bohu? A na ni chtěl dáti odpověď právě Tylor.

II. Theorie Tylorova. Systém, jehož rozbor tuto podáváme, jest pokus vyložiti původ náboženství z animismu. Pojí se k němu i slavné jméno Spencerovo; leč jeho soustava má pouze význam historický; kde uchyluje se od theorie Tylorovy — a je to zřídka, — tam stojí sám, tak že se právem mluví o animismu Tylorově.

Názor, že náboženství nemá původu ve zjevení božím, nýbrž jest pouhým výmyslem lidským, vyslovili již filosofové XVII. věku. Různá náboženství jsou podle nich jenom znetvořením náboženství přirozeného. Le Bovier de Fontenelle († 1757) uvádí nápadnou shodu obyčejů řeckých a římských a zvyků divokých národů, o nichž podávali zprávy misionáři a jichž horlivě se ujímal Rousseau. Historik Charles de Brosses († 1777) pokusil se dokonce sestaviti nárys vývoje náboženského od počátku lidstva. Tylor slučuje oba směry a pod jejich vlivem buduje svůj systém. Většina moderních prací o historii náboženství odvolává se na něho jako autoritu. Theodor Waitz († 1864) a žák jeho, ethnograf Cornelius Gerland (* 1833) byli v Němcích jeho předchůdci, nicméně za zakladatele methody anthropologické platí Tylor, který jako univ. prof. v Oxfordě byl předsedou anthro-

pologické společnosti v Anglii. Prvně také kořistil ze srovnavacího jazykozpytu pro národopis. Hlavně však stal se známým u racionalistů svou theorií o animismu, která se nejvíce rozšířila. Nejznámější národopisci moderní, jako Lubbock, Réville, Lang, Lehmann, Hartland, Reinach jsou jeho stoupenci. Hlavní dílo jeho: Civilisation primitive, rechearches into the developpement of mythology, philosophy, religion, art and custom (1. vydání 1871) bylo epochální a hojně překládáno. Do češtiny je přeloženo jiné známé dílo Tylorovo: Anthropology (1881). Jsou to spousty různorodých, odevšad sebraných fakt, seskupených pod několika prostými a jasnými myšlenkami vůdčími; hojnost dokladů, jakási snášelivá dobráckost, dobře utajující naprostou negaci nadpřirozena, působila asi tak, jako ve Francii knihy Renanovy ukrývající ve kvítí poetické dikce hada nevěry. (O. p.)

*

Mnichovská revue „Kunstwart" v řadě článkův o náboženských poměrech za války uvažuje ve 2. květnovém sešitě také o poměru protestantů ke katolíkům v Německu. Pisatel (protestant) vybízí obojí — ale ze všeho jest patrno, že výzva jeho jest adressována hlavně protestantům — aby si odnesli jako dobrý účinek z války vzájemnou náboženskou snášelivost. Obě církve se osvědčily jako pravá domovina, jako nejlepší útočiště svých německých členů, kteří přicházeli k nim tísněni tlakem velikých událostí. Toho nesmí jim býti zapomenuto. Bylo nesprávno, když na protestantské straně se obávali, že katolicismus zničí národní cítění, tak jako když zase katolíci podceňovali náboženskou sílu protestantismu. Skutečnost je taková: jsou Němci, kteří musí v těžkých svých osudech hledati útěchy a posily v bohoslužbě katolické církve, jsou Němci, kteří téhož hledají v bohoslužbě protestantské — a obojí tam nalézají klid a jistotu, jaké jim nemůže dáti nic jiného na světě.

Musíme tedy uznati — dovozuje spisovatel — že německá bytost a německé cítění projevuje se tímto dvojím způsobem a přes rozdílnou formu musíme sebe jako Němci chápati, ctíti a milovati. Spisy starých katolických theologů, Tomáše Kempenského, Hansjakoba, Roseggera a mnohých jiných jsou osvěžením pro každého protestanta, tak jako zase katolíci nadšeně zároveň s protestanty zpívají: „Eine feste Burg ist unser Gott". Před nepřítelem mluví mnohý katolický polní kazatel jímavě i k srdci protestantských vojínův a naopak.

Dalším důsledkem jest, že protestanté musí se vzdáti svých snah o zřízení německé národní církve. Je to neuskutečnitelný sen: německý náboženský život ubírá se, jak ukázáno, dvěma hluboce již rozdělenými proudy a v obou nalézá svůj plný výraz. Nesmí ovšem přestati proto boj mezi oběma vyznáními, ale boj ten musí býti porozuměníplným duchovním zápolením o nejpravdivější, nejlepší, nejživotnější výraz toho, co německý duch pociťuje ve svých největších chvílích jako hybnou sílu svatosti a spravedlivosti. Kdo v tomto zápase zvítězí, získá konečně všechny Němce. Z boje zbožnosti vylučme však ošklivý boj podezřívání, panovačnosti a vzájemného snižování. „My protestanté

— zdůrazňuje znova a podtrhuje spisovatel článku — musíme míti porozumění pro to, že také v německém katolíku hluboká, jemná vroucnost hledá ochrany a posvěcení v církevní společnosti oproti drsnosti a hříchu života. Musíme se učiti, že vedle nás lidé, němečtí lidé se snaží dáti nejhlubší vroucnosti svých duší pravdivý výraz ve svých zbožných formách a zvycích."

Katolická nauka rozeznává, jak známo, mezi snášelivostí naukovou a životní, a onu docela odmítá, tuto káže. V Rakousku ostatně jsou poměry zcela jiné než v Německu: útočných článků nebo knih katolických proti protestantismu u nás vyjde mizivě málo, kdežto naopak protestantské tiskoviny, již dle puvodní povahy své, hlavně z útoku žijí.

*

Rozšiřovati katolická výkladem opatřená) vydání Bible v Německu po způsobu protestantských biblických společností vzal si za úkol Borromäusverein za protektorátu kolínského kard. Hartmanna. Vydání takových vyšlo poslední dobou několik; bez úzkoprsosti a upjatosti na zastaralé výrazy a obraty, jak u nás obvyklá, závodí se ve zlepšování překladu i výkladu, aby se nynějšímu čtenáři vyhovělo, pokud jen úřední text, namnoze, jak známo, nesrozumitelný, dovoluje.

Protestantské biblické společnosti v Německu vymaňují se teď od společnosti britské, která ještě 1914 od 1. srpna do konce listopadu mezi německé vojsko rozdala neb lacino rozprodala na 300 tisíc výtisků (r. 1913 za celý rok 372 tisíc; celkem toho roku rozšířeno v Německu 1,287.679 výt.) Dostala na to 25.000 marek přídavku. Žádána byvši o Bible ruské, francouzské a anglické (pro zajatce v Německu), odpověděla, že jich zdarma nemůže poskytnouti!

Ale, připomíná saská hlavní společnost, budiž pravidlem, nedávati Bible leč tomu vojáku, který si ji přeje; tak předejde se jednak zneužívání a zneuctívání její, jednak plýtvání. Škoda tím nevzejde, an každý — roz. protestantský — voják má v tornistře náboženský zpěvník s místy biblickými.

Katoličtí duchovní v poli naproti tomu naříkají, že jim často nemožno najíti vhodné písně ke společným bohoslužbám v poli, jelikož vojáci bývají z různých krajin a znají ovšem jen písně u nich doma zavedené. Tím — praví dopisovatelé — namítá se opět jeden důvod pro společný zpěvník všech diecésí, po němž se stále volá — v Německu totiž.

•

Biblica. Švedský (prot.) učenec Gillis Pison Wetter ukazuje ve stockholmských Příspěvcích ku vědě náboženské, že slova: „Já jsem světlo světa" připomíná názvosloví mysli hellenistické, v níž výraz ten značí zjevení, moudrost, spásu; světlo (v hellenismu ovšem jako prajemná hmota) dobré přitahuje, nemravné odpuzuje. Sv. Jan používaje názvu toho dává mu přiměřený, výlučný smysl: „světlo pravé".

Maran atha (1 Kor. 17, 22) překládá se obyčejně: Pán přichází, ale neprávem, neboť atha jest aram. perfectum; marama tha

(přijď Pane náš) není asi správně pojato. Možno předkládati také: Pán náš je znamením (atha, t. j. láska k němu znamením křesťana), anebo totéž, co alfa a omega, jelikož a a t ve staré hebrejsko-fenické abecedě jsou krajní písmena. Snad bylo to tajné znamení zasvěcenců. — Tak E. Hommel v Ztschr. f. die ntl. Wiss. 1914.

Tamtéž P. Corssen vykládá Jan 19, 13 ekathise přechodně, že totiž ne Pilát posadil se na soudnou stolici — vždyť tam byl po celé přelíčení — nýbrž kázal posaditi tam Pána jakožto soudce a krále židovského, aby jeho i jejich pohanu dovršil. Měli bychom tu tedy stupňování: výslech v pretoriu, bičování a korunování, inthronisaci.

O poměru Nového zákona k otroctví píše vratisl. prof. Walter ve zvláštním spisku biblických otázek, že záměrem onoho jest sice boj proti mammonismu a pro sbratření všech lidí, že však otroctví bez revoluce nemohl odkliditi, nemaje na to potřebné moci zevnější. Na své vlastní půdě, náboženské, otroctví vniterně zrušil netajenou naukou o rovnosti všech lidí před Bohem, jež i společensky měla býti osvědčována svědomitým konáním povinností, jednak v poslušnosti, jednak v lidumilném zacházení s poddanými.

*

K otazce loretské, důkladným dílem Hüfferovým asi na dobro vyřízené, vrací se obhájce Kresser spisem Loretos (tak píší mnozí jméno!) Feuerprobe. Hüffer dokázal, že chrám loretský stál již r. 1194, tedy sto let před „přenesením"; že stál v nižině, jak K. překládá „in fundo", kdežto „přenesený" stojí na kopci, jest K-ovo nedorozumení, neboť fundus v listinách neznamená leč pozemek („grunt"!) — Pavel II v bulle své neprozrazuje přenesení kostela, an píše „fundata"! — Zpravodaj Teremanus jest nespolehlivý, an píše, že apoštolové vyřezávali obrazy marianské, ba i krucifixy (!), kdežto východní církve vždy a až dosud přísně zachovávají zákaz starozákonní: nebudeš si dělati obrazu vyřezávaného! Podobně nespolehlivý jest Angelita.

Ostatně celý základ legendy jest podle našich dogmatických pojmů vratký, nedůstojný: Bůh chce příbytku Páně zajistiti klidný útulek a neví, že v Tersatě nebude moci zůstati, že bude nutno znova jej přenésti, do Loreta! Chrám b. hrobu, pro který náboženství křesťanskému hádkami a bitkami mezi Řeky a Latiníky každoročně tolik ostud vzniká, nepřenesen. Atd.

Jedno, praví A. Ludwig, snad dokázal K., že totiž legenda je starší než H. myslí, sahajíc asi až do stol. 14.

*

Duchovenstvo ve válce. Francouzští jesuité mají v poli 176 kněží, 204 scholastiky, 56 bratří laiků. K nim dlužno připočísti ještě 1 kněze a 5 scholastiků, kteří náležejí k jiným provinciím, ale jsouce rodilými Francouzy, musili se dostaviti k vojsku. Asi 15 členů, kteří pracovali v Číně, rovněž bylo povoláno; tedy celkem 460 jesuitů ve Francii stojí v poli. Z těch dosud (konec února) padlo 22, raněno 31, v zajetí 14, 11 nezvěstných a 4 nemocni.

Pařížský missijní seminář, který obstarává missie v Přední a Zadní Indii, Číně, Japonsku a Korei na začátku letošího roku měl ve zbrani 200 missionářův a 103 čekatele. Z nich 9 padlo, 18 těžce jest raněno a 8 jest v zajetí v Německu, mezi nimi i ředitel semináře O. Guirand.

Obláti Neposkvrněného Početí (mateřinec v Hünfeldu u Fuldy, na Moravě jsou ve Fryšavě) do konce února měli 106 členů ve vojště.

Otcové Ducha Svatého hned na začátku války proměnili své domy v německé provincii v lazarety, kdež během pěti měsíců našlo uzdravení a zotavení na 2000 vojínů.

Kongregace božského Slova (mateřinec v Holandsku ve Steylu; v Rakousku „Sv. Gabriel“ v Mödlingu u Vídně) poslala do války 302 své členy.

Missijní společnost sv. Benedikta (mateřinec St. Ottilien) má v poli 157 svých příslušníků.

Obláti sv. Františka Saleského (Salesiáni; mateřinec v Troyesu ve Francii; v Rakousku jsou ve Vídni), kteří pracují v jihozápadní Africe, mají pod prapory 21 kleriků, několik bratrů laikův a chovanců.

Salesiani Dona Bosco (odlišni od francouzských), kteří mají ústřednu v Turině, mají na 200 mužů ve vojště německém i rakouském.

Salvatoriáni (mateřinec v Římě; rakousko-uherská provincie má studijní domy v Ober-Mais u Meranu, v Německu v Hamberku u Passova) čítají i se zámořskými domy (hlavně v Indii) 500 členů; z těch hned při vypuknutí války bylo do zbraně povoláno 60; římský mateřinec opustilo 24 studujících, aby v Německu stavěli se do zbraně.

Německá provincie jesuitů má v lazaretech a v poli 210 členů; Bílí Otcové poslali do pole 60 mužů. Všichni snaží se svou těžkou povinnost konati co nejsvědomitěji, jak svědčí četné medaille a záslužné kříže jednotlivcům udělené.

Ovšem že řádový klerus a hlavně missijní domy mezer válkou způsobených brzy nezacelí. Nejhůře na tom ovšem bude Francie, která svým zákonem z r. 1889 (le recrutement sacerdotal) donutila duchovenstvo ke službě ve zbrani. Právem stěžuje si v únorových Etudes Josef Delbrel, že válka vyprázdní semináře, noviciaty, fary a kláštery. Nejen že Francie povolala mladé lidi do zbraně, ona tuto povinnost ukládá i mužům-kněžím přes 40 let. „Válka zničila ve velkém rozsahu nejen všechny námahy naše, ale celých dvou generací před námi“. Přes veškeren vliv, jaký kněží a klerici se zbraní v ruce mají na své okolí v ohledu mravním a náboženském, nelze s velkou bolestí nepovšimnouti si též škody v ohledu socialním, charitativním, apologeticko-vědeckém, který kněžstvo na svých působištích v míru rozsévalo. Ztráty pro náboženský a mravní život Francie jsou ohromné. Začněme znova, volá Delbrel, budovati dějiny francouzského kléru.“

*

Dle výnosu ministerstva zemské obrany ze dne 27. února 1915 všichni nemocní nebo zranění zeměbranci a domobranci, jsou-li ve vojenských nemocnicích nebo ústavech s vlastní vojenskou správou duchovní, podléhají vojenské duchovní jurisdikci; tytéž však osoby podléhají civilní duchovní jurisdikci, jsou-li umístěni v nemocnicích, kde samostatné vojenské duchovní správy není.

Protože pak vojenské duchovní jurisdikci podléhají jen ti zranění, kteří jsou povinni praesenční službou (kteří odsluhují své tři či dva roky), může se státi, že v nemocnici červeného kříže na př., kde duchovní správu obstarávají civilní kněží, bude tento případ: A raněný vojín, který vykonával svou praesenční službu, podléhá vojenské duchovní jurisdikci, jeho soused B raněný domobranec, civilní duchovní jurisdikci. První má jiná nařízení postní i příkaz o velikonoční svaté zpovědi, patří vojenskému správci matrik, druhý pak civilnímu duchovnímu.

Poněvadž by takto velikonoční doba u některých vojínů civilní duchovní správě podřízených byla zkrácena, polní vikariat i pro ně pevně stanoví trvání velikonoční povinnosti.

Zkrácení duchovní jurisdikce ministerstvem zemské obrany spočívá na papežském Breve ze dne 18. prosince 1891, jímž se rakouský císař splnomocňuje stanoviti osoby, jež vojenské duchovní jurisdikci podléhají.

Vědecký a umělecký.

Dějiny odborných názvů. (O.) Nicolaus Cusanus (1401—1464) uvádí slovo evolutio ve zvl. významu „vývoj“.

Raimund ze Sabundy († 1437) jest autorem výrazu theologia naturalis, jako vědy metafysického bohosloví, jenž po jeho smrti se ujal a rozšířil. Sr. u sv. Augustina.

Realista (přivrženec realismu, opaku rominalismu) uvádí Prantl (Geschite der Logik IV. 221) poprvé u Petra Nigri (kolem 1475).

Pozdní scholastika vytvořila terminy: cosmologia, cosmologicus; ontologia, ontologicus; technica čili technologia; ideologia, pneumatologia (tolik co nynější psychologie).

Magnus Hund r. 1501. vydal Anthropologia de natura hominis, čímž název anthropologie byl uveden do vědeckého světa.

Dle Paulsena (Gesch. des gelehrten Unterrichts in Deutschland 78, 131) bylo na počátku 16. stol. o Wittenbergu řečeno, že leží in termino civilisationis.

K. 1530 užil Paracelsus (1493—1541) výrazu sůl ve zvl. významu širším, jehož chemie dodnes užívá.

Melanchthon (1497—1560) užil prvý ve svých přednáškách názvu psychologie.

Moudrost předků probírá biskup Agostino Steuco, † 1555, nazývaný Steuchus Eugubinus, v díle „de perenni philosophia“.

Robert Recorde zavedl roku 1556 v mathematice znaménko rovnosti (=).

Pro díla souborná, v nichž dle určitého pricipu vědomosti jsou přehledně podány, jež jako kruh jeden obor vědný více méně obšírně obsahuje, bylo jména encyclopaedie poprvé užito od P. Scalicha 1559 v jeho Encyclopaedia seu orbis disciplinarum tam sacrarum quam profanarum.

Rumold, syn Gerharda Mercatora, uvedl k. 1580 polo bezděčně do zeměpisné řeči slovo nám nyní velice běžné atlas.

Tom. Finck zavedl r. 1583 ve své Geometria rotundi výrazy tangens a secans. Dle Sturma je výraz secans zaveden již Koperníkem.

Naturalista nachází se na označení myslitele, jenž klade přirozené poznání za první pramen poznání, v díle (jen rukopisně dochovaném) Bodinově Colloquium heptaplomeres, psaném 1588. — Do stejné asi doby patří slovo deista.

Goclen a jeho žák Casmann Melanchthonem užitý výraz (viz výše) psychologie uvedli v literaturu. Goclen vydal 1590 Psychologia, Casmann sepsal: Psychologia anthropologica sive animae humanae doctrina, 1594 v Hanau. V tomto díle je označena anthropologie jako nadřazený pojem, jenž obsahuje psychologii a somatotomii; viz pag.

22: anthropologiae partes duae sunt: psychologia et somatotomia. Vedle anthropologicus nalézá se zde i psychologicus.

Barthol. Pitiscus je autor názvu trigonometrie, kterým nazval jedno ze svých děl Trigonometriae sive de dimensione triangulorum libri in quinque, v Heidelberce 1596, první to úplnou učebnici trigonometrie.

J. B. van Helmond (1577—1614) utvořil mimo jiné slovo gas pro pružné tekutiny, jehož dříve nebylo a jež u Němců zcela zobecnělo.

V základním díle londýnského lékaře Williama Gilberta z roku 1600 De magnete, magneticisque corporibus et de magno magnete Tellure physiologia nova je poprvé jasně prosloven pojem zemského magnetismu.

Od Bacona Verulamského (1561—1626) pochází výraz idoly, čímž míní všechny starší, tradiční, nepohodlné mu názory, které potírá.

Antoine Montchrétien r. 1615 vydal Traité d'economie politique, kdež pokřtil tuto novou vědu názvem, jež jí zůstal do dneška, ekonomie politická = národní hospodářství.

V první čtvrtině 17. stol. vznikl v Anglii technický název rationalista, jiní datují jej k r. 1646.

Jména teleskop užil poprvé r. 1618 G. Sirturus.

Baco Verulam. r. 1623 užívá výrazu cultura animi. Sr. výše u Horáce. Baco však prvý tvoří z něho uzavřený a ohraničený pojem. Kultura ducha je mu hlavní částí ethiky.

J. Riolanus roku 1626 vydal spis Anthropographia et osteologia.

Cartesius dal výrazům idea a mechanický zvláštní význam. Idea = základní činnost duše. Mechanický = na označení zvláštního vysvětlení přírody: analogie mechaniky je přenesena na všechno přírodní dění.

R. 1641 utvořil Kircher výraz elektromagnetismus.

Systematický pokus o mořevědu učinil r. 1643 G. Fournier dílem Hydrographia.

Höwelcke jmín tvůrcem výrazu selenographia v díle r. 1647 pod tímto titulem vydaném. Nezávisle na něm již r. 1645 užil téhož výrazu M. F. van Langren v díle stejně nazvaném.

V díle Pachecově z r. 1649 arte de la pintura (Sevilla) přichází výraz idealista k označení zvláštního směru v umění.

Clauberg (1625—1665) navrhl místo metafysiky název ontosophia nebo ontologia.

Micrographia or Philosophical description of minute bodies, Londýn 1665, od Boyleho a Hookea.

Tomáš Harriot zavedl ve svém díle Artis analyticae praxis, tištěném 1631, znaménka pro větší a menší.

René Descartesa r. 1637 tištěná epochální Géometrie razila cestu i v algebře. Užívání písmen x, y, z pro neznámé, dosud obvyklé

označení potence, terminy reelní a imaginární pocházejí z tohoto díla.

J. J. Becher, jenž chtěl býti chemicus et metallurgus peritissimus, dal jméno metallurgii v díle Physica subterranea 1669—1675.

Od Tomáše Hobbesa (1588—1679) je název filosofie sociální.

Ideál v našem nynějším smyslu je poprvé ve spise jesuity Frant. z Lany (1631—1687) nazvaném Magisterium naturae at artis.

Mnoho z toho, co Cartesius pojmově podal, bylo uvedeno v technický výraz Robertem Boylem. Jemu děkujeme především za zavedení terminu mechanický... Od něho jsou výrazy atomica philosophia, atomista, corpuscularis philosophia a materialista (z r. 1674 v díle the excellence and grounds of the mechanical philosophy). Dříve se místo materialista užívalo výrazu epikurovec.

Cudworth (1617—1688) má výrazy hylozoista, theista (s nynějším význ.) v díle The true intellectnal universe 1678.

Názvu geometria analytica užil poprvé Newton ve spise stejného jména 1679.

C. Mentzelsa netištěná Flora japonica z roku 1683 má poprvé výraz geografie rostlinná.

Leibniz vydal zcela jasnou theorii svou o počtu differenciálním r. 1684... S věcí se ujala i Leibnizova terminologie, jako na př. pojmenování differenciál. — Evolutio a involutio (ve zvl. významu) jsou vedle developpement a enveloppement oblíbená slova u Leibnize. — Od 12. stol. známé výrazy individualis, individualitas uvedl ve všední užívání.

Ve všeobecné užívání v psychologickém a ethickém smyslu slovo charakter vešlo u Němců Theofrastem († 1541) a prostřednictvím Francouzů. V roku 1687 vyšly od La Bruyèrea: Les caractères de Theophraste avec les caractères ou les moeurs de ce siècle, kniha, jež i u jiných národů nalezla velkého povšimnutí... Charakter značí tu tolik jako obraz, podoba... Ve slově charakterisovati žije tento výraz podnes. Z obrazu přenáší se výraz na věc a stává se označením duševního, jmenovitě mravního rázu, základní povahy člověka.

Výrazy síly přírodní vires naturae a věčné zákony leges aeternae staly se běžnými spisem Newtonovým Philosophiae naturalis principia mathematica, rukopis 1686, tištěn 1687.

Výrazy idealista, idealismus nynějšího významu ve filosofii začaly nabývati u Cartesia a hlavně Lockea v jeho spise An essay concerning human understanding 1690. — Také výraz abstrakce nabývá u Lockea zvl. významu (směrem psychologickým).

Výrazu integrál (integralis) v mathematice poprvé užil r. 1690 Jakob Bernoulli v díle o isochronech.

Leeuwenhoek (1632—1723) kolem r. 1700 pojmenoval infusorie.

Označení dualismus užil poprvé Tomáš Hyde ve spisu roku 1700 vydaném Historia religionis veterum Persarum na označení náboženského systemu, jenž proti dobrému pricipu staví stejně věčný

princip zlý; v tomto smyslu bylo slovo to Baylem (článek Zoroastre) a Leibnizem (Theodicée II. 144. 199.) předáno širším kruhům.

R. 1701 uvedl ve vědu Halley výraz isogony.

Pantheista nalézá se r. 1705 u Tolanda, pantheismus 1709 u jeho odpůrce Faye, obě označení však jenom velice zvolna vešla ve všeobecné užívání.

Theodicea jakožto vysvětlení zla ve světě je název pojednání Leibnizova z r. 1710 (Essai de Théodicée, sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal).

A priori a aposteriori dostávají u Leibnize nový význam: a priori, co vzniká z rozumu, a posteriori, co vzniká ze zkušenosti.

18. století přivádí dohromady výrazy svobodu a rovnost, a to nejprvé pro obor společenského styku. Tak praví na př. Montesquieu ve svých Lettre Persanes 1721, II. sv.: A Paris règne la liberté et l'égalité.

Optimismus jakožto výraz pro názor Leibnizův, že náš svět z možných je nejlepší, je doložen r. 1737.

Velkou činnost terminologickou vyvinul filosof Chr. Wolff (1679—1754) a jeho škola. Od Wolffa pocházejí monista, monismus, teleologie (roku 1728), genetická definice. Mnoho staršího bylo přejato a uvedeno v oběh, jako na př. psychologie a psychologický; mnoho původem Leibnizovského bylo technicky zpevněno, na př. protiklad empiricus — rationalis . . . jmenovitě však mnoho z pozdní scholastiky, co bylo během doby zatlačeno, bylo vzkříšeno. Na př. kosmologie, kosmologický, ontologie (z r. 1729) nebo ontosofie, technika nebo technologie; a priori, a posteriori staly se opět běžnými. Z ostatních výrazů latinských budiž uvedeno: doctrina de facultate cognoscendi a ratio pura. — Velký vliv měl Wolff i na terminologii německou. Dualismus od Wolffa počínaje znamená filosofickou theorii, kteréž duchové a tělesné jsou podstatně rozdílny.

Kolem r. 1730 výrazy objektivní a subjektivní začínají se vyskytovati v nynějším významu, ale v německé formě subjektiwisch, objektiwisch, jsou však rozšířeny jen v kruzích učených.

Od A. G. Baumgartena má původ aesthetika jakožto nauka o krásnu v díle téhož jména (1750—1758, 2 díly) a gnoseologia (věda o poznání vůbec).

V této době začíná se rojit celá řada slov německých, francouzských a anglických na označení vzdělanosti: kultivieren, zivilisieren, polieren, polizieren, aufklären, gesittete Völker, Milderung der Sitten, Erleuchtung der Geister, geschliffene Volksklassen; cultiver, civiliser, peuples éclairés, peuples grossiers, také poli, policé; civilized and polished nations. Latinsky se říkalo civilisatio, civilitas. Vše bylo však omezeno na kruhy učené, živá řeč lidová jich neznala. Pevný výraz pro celek stavu takto dosaženého utvořil asi Turgot slovem civilisation.

Výrazu la philosophie de l'histoire užil nejprvé Voltaire (jako titul svého pojednání r. 1765 o mravech a duchu národů) ve

smyslu universálně historicky filosofujícího uvažování o lidské kultuře. Ve smyslu nám nyní běžném jakožto vědního odvětví, jež se zabývá principiemi a problemy dějin, užil slova toho nejprve Herder (v předmluvě k 1. svazku svého díla z r. 1784 Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit).

Tetens uvedl v oběh výraz Entwicklung (vývoj), jehož užil nejdříve v titulu svého spisu Philosophische Versuche über die menschliche Natur und ihre Entwicklung 1777; hned užíval Herder s vědomím a se zalíbením toho slova.

Výraz Fortschritt (pokrok) stal se ustáleným terminem teprve ve 2. pol. 18. století.

Od T. Bergmana pochází název oryktologie (nauka o mineraliích, horninách a zemi).

V odstínění významu jednotlivých výrazů hluboký vliv měla činnost I. Kanta (1724—1804). Kantova filosofie uvedla ve všeobecné užívání výrazy subjektivní a objektivní... Z Německa nový význam těchto výrazů stěhoval se i k jiným národům. — Také výrazy (v nynějším vyznamu) theoretický a praktický, idealismus doznaly zvláštního zabarvení, což zde však není možno stopovati. — Nynější význam slov immanentní a transcendentní datuje se též od Kanta. Vedle transcendentní utvořil Kant i výraz transcendentální. — Od Kanta pochází i výraz osobnost Persönlichkeit v nynějším významu. — I charakter povýšil Kant, tak že se stal důležitou ethickou thesí a těžkým problémem.

Název cellula od Hookea zůstal v platnosti a užit definitivně r. 1780 Mirbelem.

Výše uvedené výrazy na označení vzdělanosti: kultivieren... promíchaně užívané, ke konci 18. stol. vlivem hlavně klassiků německých začínají dostávati určité, ohraničené významy. Kultura stává se vládnoucím pojmem, civilisace odděluje se od ní jako nižší stupeň, Aufklärung ztrácí všeobecný význam a klesá na označení zvlaštního rázu 18. stol. (osvěcenství, osvícenost), za to Bildung (vzdělání) povznáší se i na obor vnitřní (duševní) a získává si zájem doby. Tak tomu je až do dnes. — První, kdo užívá slova kultura v určitém vymezení, byl Joh. Chr. Adelung ve spise Versuch einer Geschichte der Kultur des menschlichen Geschlechtes, 1782. Současně tak činí Herder r. 1784 v díle výše uvedeném; v něm užívá i slova Aufklärung a zvláště významného slova humanity, jakožto cíle veškeré kultury. — Kulturu za vyšší a civilisaci za nižší jakostní pojem má již Kant, později pak W. v. Humboldt. Třeba však poznamenati, že tohoto rozdílu nečiní Angličané a Francouzi: co Němci nazývají kulturou, nazývají oni civilisací.

Francouzští filosofové dějin z 18. stol. mají výraz duch světa a rozumějí jím tendenci vývoje.

Ke konci 18. stol. ve škole Kantově se objevil výraz Religionsphilosophie, také Philosophie der Religion, na př. od S. v. Storchenaua Phil. d. Rel., 7 sv. a 5 sv. přídavků 1772—1786.

Vyšší je oblíbeným výrazem v době Sturm und Drangperiode německé literatury, i romantiky. Mluví se o vyšším životě, o vyšších citech, o vyšším vzdělání, o vyšší mravnosti atd. až i o vyšším nesmyslu.

J. B. Richtera dílo Anfangsgründe der Stoechiometrie oder Meßkunst chemischer Elemente 1792—1794 s novým jménem podalo i nový vědní obor, pomezní obor mezi chemií a mathematikou.

Joh. G. Fichte (1762—1814) vytvořil pro filosofii výraz Wissenschaftslehre (vědosloví). Spisy jeho o tom jsou: Über den Begriff der Wissenschaftslehre oder der sogen. Philosophie 1794; Grundlage der gesammten Wissenschaftslehre 1794; Grundriss des Eigenthümlichen in der Wissenschaftslehre 1795.

G. Monge dílem svým z r. 1795 Leçons de géométrie descriptive je tvůrcem geometrie deskriptivní.

Fr. W. Schelling pojal natufilosofii jakožto zvláštní filosofickou vědu. Spisy jeho o tom jsou: Ideen zu einer Philosophie der Natur 1797, Erster Entwurf eines Systems der Naturphilosophie 1799.

Biologie vyskytuje se poprvé u Lamarcka 1801.

Allopathie a homoeopathie utvořeny ve zvl. významu kolem r. 1810 od Hahnemanna.

Intellektualismus jakožto protiva k materialismu vynořuje se ve filosofických bojích na počátku 19. stol., nalézá se na př. v Schelligově spisu Bruno 1802.

Na počátku 19. stol. vznikl pessimismus; Schopenhauer ho užívá zřídka.

Milieu (prostředí) v precisním vymezení bylo asi poprvé užito Lamarckem v jeho Philosophie zoologique 1809. Comte je uvedl odtud do sociologie, se zvláštní zálibou ho užíval Taine. Od něho stalo se v Německu modním slovem.

Formule l'art pour l'art (umění pro umění) užil poprvé ve svých přednáškách na Sorbonně r. 1818 Victor Cousin.

Začínají se rozšiřovat české vrazy osvěta (dle něm. Aufklärung) a vzdělanost (dle něm. Bildung); někdy o sobě každý, někdy dohromady značí kulturu.

Chr. Fr. Krause je tvůrce výrazu panentheismus (kolem) roku 1828.

K. E. von Baer místo Zweck, zweckmäßig, zweckmäßigkeit zavedl výraz Ziel, zielstrebig, Zielstrebigkeit.

Kolem r. 1830 zaveden výraz moral insanity v Anglii od Pricharda. Téhož asi roku teratologie (o zrůdách) od St. H. E. Geoffroya.

Auguste Comte jest původce výrazu sociologie r. 1835. Od něho pochází i výraz altruismus.

Roku 1835 jest utvořeno od Dujardina slovo sarcoda.

Tvůrcem jména protoplasma jest Purkyně, uživ ho r. 1839. Z téhož asi roku jest výraz nucleolus utvořený od Schwanna.

Renaissance objevuje se v Německu kolem 1840, ve Francii však již mnohem dříve, totiž v Diderotově Encyklopedii (kolem 1765)

a v Histoire de l'art od Seroux d'Agincourt (1812—23); odtud po 1830 rozšířil se do ostatních zemí. Je to francouzský výraz za vlašské rinascita, jehož užil Vasari ve svých dějinách umění k. 1560.

Týž utvořil výraz gotický sloh.

Asi r. 1840 vyskýtá se výraz socialismus poprvé u Pierra Lerouxa, franc. publicisty. V téže asi době vyšel svazek děl Hegelových XV, kde je na str. 373 výraz akosmismus o filosofii Spinozově.

Roku 1841 bylo do vědy chemické přijato slovo allotropie. Již dříve bylo Berzeliem utvořeno slovo polymerie, k němuž brzy přistoupily metamerie a isomerie.

Talbotem zaveden výraz fotografie.

Nepovědomo, zdali Hugo v. Mohl znal jméno protoplasma svého předchůdce Purkyně, avšak tento spis. (Mohl) teprve r. 1846 zavedl znova název protoplasma. Dle jiných utvořil název ten Naegeli v téže asi době.

Slova folk-lore poprve užil W. J. Thoms v Athenaeum 1846 (22. srpna).

Karl Th. v. Siebold uvedl ve vědu výraz protozoa, pak i infusorie zároveň s Goldfußem.

Označení zlatý řez v mathematiku uvedeno v polovici 19. stol.

Téže asi době náleží i výraz faenologie (hraniční obor mezi meteorologií a rostlinoznalstvím) utvořené A. Morrenem.

Od Payera je z r. 1857 organogenie.

G. Th Fechner r. 1860 vydal psychofysiku.

Roku 1869 utvořil Th. Huxley výraz agnostic, z něhož brzy pak vznikl agnosticismus, ovšem ve významu pouhé methody; na označení systému filosofického užilo se ho teprve později.

V této asi době, navazuje na učení Darwinovo, rozšiřuje se monismus (výraz pochází od Wolffa, viz výše), ovšem ve významu odlišném od názoru Wolffova.

Agorafobie pochází od Westphala z r. 1871.

Roku 1877 vynalezl Th. A Edison fonograf.

Výrazu pragmatismus na označení zvl. směru a methody filosofie, užil poprvé Charles Pierce roku 1878 v časopise americkém Popular science.

Taine rozšířil užívání slova milieu (viz výše).

Terminů voluntarismus a voluntaristický užil nejdříve Tönnies ve Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Philosophie 1883.

Ed. D. Starbuck r. 1899 vydal spis The psychology of religion, dle čehož Němci si utvořili Religionspsychologie, psychologie náboženství.

Humanismus na označení zvláštního směru a methody filosofie utvořen r. 1903 Schillerem z Oxfordu.

V téže asi době začalo se hojněji užívati Euckenem raženého výrazu aktivismus.

Nad jiné často ozývají se v nejposlednější době (asi 7 až 10 let) výrazy modernismus a ultramontanismus.

Modernismus, modernista, moderna v oboru náboženském hlavně od encykliky Pia X. z 8. září 1907 Pascendi dominici gregis. To vše je v dobré paměti. Výrazy samy jsou ovšem staršího původu, avšak ve smyslu jiném (viz výše).

Ještě bohatší historii má výraz ultramontanismus, ultramontanní, ultramontán. Ve středověku sluli „ultramontani“ na universitě v Bologni a pak na ostatních italských universitách studující přicházející z ultra montes . . . Tak tomu bylo až do 16. stol.

Mnohem rozšířenější již ve středověku byl však právě opačný význam tohoto slova, totiž se stanoviska Německa a Francie vzhledem k Římu — tak za Jindřicha IV. sluli ultramontani v Německu přivrženci papeže Řehoře, protože stáli v Německu ve službě akce řízené Římem; v Francii sluli tak přivrženci kurie a odpůrci gallikanismu. V tomto významu výraz ten přešel v 18. stol. z Francie do Německa . . .

V 19. stol. terminus tento velice se rozšířil, nejdříve v letech 20tých v Mnichově . . ., kolínským církevním sporem i v severním Německu, kulturním bojem v Německu celém. Hnutím modernismu nabyl výraz tento znova intensity.

*

Zaznamenal jsem si některé údaje bibliografické s thematem v této práci probraným souvislé; knih těchto jsem v rukou neměl, snad některý čtenář tu neb onu bude míti nebo se na ni upozorní.

Breitenstein, Mediz. Terminologie, 2. vyd. 1905.

Guttmann W., Medizin. Terminologie, Ableitung u. Erklärung der gebräuchlichten Fachausdrücke 1906.

Roth O., Klinische Terminologie, 6. vyd. 1902.

Petersdorfer, Botanische Terminologie, alphabetisch geordnet, 2. vyd. 1901.

Dannemann Fr., Entwickelung der Naturwissenschaften, 2. vyd. 1903.

Gerland E. u. Traumüller, Geschichte der physik. Experimentierkunst, 1899. — Geschichte der Physik 1892.

Haek D., Gesch. des Handels 1905.

Kleyer A., Gesch. der Geometrie.

Kistner A., Gesch. der Physik (sbírka Göschen).

Haushofer U., Handelsgeschichte.

E. v. Meyer, Geschichte der Chemie, 3. vyd. 1905.

Velká díla, kde by asi nejspíše dalo se nalézti bližší poučení, jsou:

Pro dějiny mathematiky Cantor, Braumühl, G. H. Zeuthen, J. Tropfke.

Pro dějiny elektrochemie Oswald.

Pro dějiny obchodu A. Schaube.

Pro dějiny zemědělství Th. v. Goltz.

Pro dějiny paedagogiky K. Schmidt.

H. E. Ziegler, Zoologisches Wörterbuch 1907.

A. Krisch, Astronomisches Lexikon 1902.

Bechhold, Handlexikon der Naturwissenschaften u. Medizin.
A. de Candolle, Zur Geschichte der Wissenschaften u. der Gelehrten seit zwei Jahrhunderten. Deutsch von W. Ostwald, 1911, 12 Mk.
Darmstaedter u. R. du Bois-Reymond, 4000 Jahre Pionier-Arbeit in den exakten Wissenschaften 1904. *Jan Oliva.*

*

V Pompejích při nových vykopávkách bylo objeveno v poslední době několik krásných vil, které jsou v podstatných částech dobře zachovány a náležejí k nejznamenitějším nálezům, jež až dosud byly učiněny v tomto městě mrtvých. Jednotlivé pokoje mají bohaté, mramorem zdobené stěny, mosaikové dlažby, malované stropy, mramorové stoly a úplně zachované postele. Zvláštní pozornost budí dům s velkým balkonem, jehož zábradlí je téměř neporušeno, pak průčelí domu zdobené postavami bohův a jiný dům, na němž jsou připevněna provolání k voličům a oznámení, týkající se her v amfiteatru. Jinde objevena veliká prádelna s původním, úplně zachovaným zařízením a velice cenné výzdoby pokojů: v bílém reliefu na modré půdě je tu znázorněn boj mezi Achillem a Hektorem a výkup mrtvoly Hektorovy Priamem. Poblíže tohoto domu byly objeveny podzemní prostory, jejichž pokoje jsou ozdobeny malbami, znázorňujícími výjevy z trojské války.

Kromě těchto nálezů byla vykopána skupina devíti mrtvol, z jejichž poloh lze souditi na zdrcující osud postižených, když Vesuv dokončoval dílo zkázy. Na noze jednoho mrtvého, obráceného obličejem k zemi, viděti ještě střevíc se stuhami, podpatky a hřebíčky v nich.

*

Iniciativou knížete-biskupa Bandurského připravila skupina polských učenců, politikův a publicistů všech tří záborů veliké monografické dílo pod názvem Polska, které má v encyklopedické formě zahrnouti nejdůležitější zjevy národního života v minulosti i přítomnosti. Zvláštní oddíl jest věnován řešení „otázky polské“ a její budoucnosti. Kniha, jež snažila se uvarovati všelikého strannictví, jest určena hlavně pro cizinu, aby „seznámila celý kulturní svět s polskou věcí“. Jest proto tištěna současně v jazyku německém, francouzském, anglickém a vlašském.

*

Ministerstvo války zřídilo ve Vídni „literární bureau válečné“, jehož úkolem jest odívati v literární roucho skutečné příběhy a episody z nynější války. Vedením jeho byli pověřeni rakouští básníci-důstojníci Rud. H. Bartsch a F. K. Ginzkey. Jak jsou tu zastoupeni jednotliví národové našeho mocnářství, není dosud známo. Dlužno také vyčkati, jakými cestami bude se ubírati vedení podniku a jaký vyplyne z něho zisk pro literaturu.

*

Podle zprávy Bursovního knihkupeckého spolku v Německu zmenšuje se stále tržba peněz za literární smetí (Schundliteratur), ač činí dosud dosti značný obnos: za minulý rok 1 1/2 mil.

marek z celkové tržby 180 mil. Je to jistě potěšitelný výsledek boje, který po několik let vede se v Německu důsledně a soustavně proti nemravné literatuře. Ovšem že také značné množství této „literatury“ odchází za hranice, hlavně do Rakouska.

*

Vystihnouti pravý smysl české literární kultury, vysledovati zákon jejího vývoje v uplynulém století a její předpoklady v dávné minulosti, o to pokouší se nejnověji monografie Miloše Martena o poesii Otakara Březiny, vydaná v Praze v květnu v nepatrném počtu bibliofilsky upravených výtisků. Marten vychází od vnitřního rozporu devatenáctého století. Věk tento byl pyšný, že vědomím i svědomím se odpoutal od nadpřirozeného a že jeho myšlenka ulpěla na hmotné skutečnosti, na bezprostřední účelnosti poznání i života. Současně však duch lidský trhal bouřlivě tímto poutem a toužil horečně po spirituelném. Celý myšlenkový vývoj století jest hnán tímto rozporem. Opovrhovalo sice „ohyzdnými věky víry, moru a hladu“, ale dalo si Chateaubriandem a Ruskinem otvírati graciosní knihu středověku. Násilně odvracelo zraky i srdce od věčnosti a odkazovalo k životu, skutečnosti a přítomnosti, ale svou nejryzejší poesií věstilo svítající jitro ducha, až na rozhraní věku dvacátého vyvřelo v lyrice Pavla Claudela v nový útvar nabožensképoesie, zároveň prvotné lidskými živly i věkovité mravními živly svého obsahu.

I v české literatuře dá se tato choroba století sledovati a očistný oheň rozžehl v ní básník Karel Hynek Mácha. Doutnal v jeho myšlence a nelze ho nepoznat v citu, jehož silou „lesů pán“ v „Máji“ na popravišti

> . . . v přírody patře říš
> před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.

Máchovo rozumování v „Katovi“ je dobová konvence, tento verš jest však vyznání, které uniklo bezděky z nitra básníkova, který netušil, jak vysoce jím vyznívá jeho vlastní citová bouře, náhle smířená mystickým zábleskem v tichu země a smrti.

Vědomě pojal teprve Julius Zeyer problém, který byl u Máchy instinktivním zachvěním, a prožil jej cele, srdcem i dílem. Jestiť zdramatisován v „Trojích pamětech Víta Choráze“ jako snaha ducha, téhož, který s Rojkem v „Domě u tonoucí hvězdy“ šílil úzkostí negace a skepse, jenž jásal blahem obrození v „Karolinské epopeji“ s Renaldem, vítězem nad hmotou, vykvetší v kamennou lilii chrámu, více však vítězem nad sebou, nad pýchou síly, zjemněné, aby bojovala a umírala novým hrdinstvím sebezapření, lásky a oběti. Renald jest vítěz, Rojko poražený téhož boje, téže vzpoury, která vede Víta Choráze od ženy k Bohu, a kterou Zeyer přenesl v básnické poslání, uchvátivší jeho sen na silných křídlech náboženského vznětu.

V díle Zeyerově již se ozvaly hlasy velké ideové a visionářské skladby Otakara Březiny, jenž ideou milosti dostoupil místy ke křesťanskému pojmu Boha, jakožto středu a důvodu řádu stvořeného. Ne tedy k deistickému přeludu, ale k Bohu, kterého chválil svatý

František z Assisi „Zpěvem Slunce“ a Svatá Teresie „Výkřiky“. Březina pojímá své básnické poslání jako úděl prorocký a vyvrcholuje své dílo zvěstovatelským určením myšlenky i snu. Jeho lyrika je chvalozpěvem duchovního činu poznání. Úhelné kameny jeho ideové stavby jsou: tvořivá mocnost snu, vyrovnání všeho v božské Jednotě, rozkoš poznání, dar naděje a touhy, hrdinnost duše stoupající k světlu, milování země rozjímáním o kráse světa, tajemná souvislost duší přes meze prostoru i času, obrazivost jako most mezi světy viditelnými a neviditelnými, stravující úsilí tvorby a oběti, vůle neznající nenávisti a jemné záření soucitu.

Březinovo dílo hlásá tři zákony: zákon práce, lásky a naděje. Jimi stává se hodnotou hluboce mravní. Jedinou vinu neodpouští ethika Březinova: vinu člověka vyrvavšího se řádu a posedlého chaosem, protivníka krásy života, která aby existovala, vyžaduje řádu, víry v řád, vělomí a vůle řádu. Nenávidí „nadčlověka“ Nietzscheova. Svým celým dílem ptá se: jak žíti? a odpovídá: úsilím o dokonalost! Duch poznavší, že není života, než když a pokud chaos nepřekonáme, když a pokud uskutečňujeme řád, závazek, vůli bytí. Tímto spiritualismem poznání je Březinova lyrika spojena nejen s ideovými prameny metafysické revolty svého století, ale i s citovým dramatem české tvorby básnické, jejímiž světlými mezníky jsou Mácha a Zeyer.

Březina však souvisí s českou kulturou i národními kořeny svého díla. Liší se od svého geniálního současníka Claudela citovými živly. Claudel cítí románsky jasně a tvrdě, až nelidsky. Březinovo dílo provanuto je všelidskou něhou, je plné pochopení a soucitu, chtělo by zlo vznésti v etherný oheň, který by ztrávil jeho tmu, ještě lidskou a proto milovanou. Toto široké soucítění zdá se býti až slabostí. Ale je v něm síla, tajemně velká ve své měkkosti, mystická lidskost, která prozařuje soucitem viny života a soustřeďuje videji vykoupení dílo bytí, uvolňuje živel, který jímá niterní podstatu slovanství. Dech tohoto živlu u Březiny je specificky český a jím obnovují jeho meditace nezapomenutelné hlasy naší duchovní minulosti. Jejich mravní vážnost, rozjímavý, skoro rozumový charakter v nich, připomínají ducha české gotiky a renaissance, ethický mysticismus Chelčického, praktické křesťanství Komenského. Zarytým předsudkem se pojímá tento duch češství skoro veskoncem popíravě, zpola jako askese, zpola jako revolta — proto asi, že zlým osudem podlehl protestantské negaci a zanikl v ní, žel, s mnohými kladnými možnostmi národní bytosti. Jistě byla silná renaissanční vitalita v onom konkretním, až positivním smyslu Čechů pro lidskou a životní účelnost náboženské pravdy. Vitalita přirozeně cizí spekulativní dobrodružnosti, jež působí, že německá mystika při každém prudším rozmachu padá v dogmatický rozpor, co český mystik touží ne po theologické novotě, ale po realisaci víry životem, zmocnění života věrou. Marten odvažuje se tvrditi, že Chelčický, jenž s takovou svobodou svědomí se odvracel od chiliastické horečky a učil víře v milost a záslühu, je bližší Svatému Františkovi z Assisi nežli

Kalvínovi, že Komenský, který uprostřed náboženského zmatku si zachoval něhu i jasný zrak pro lidskou skutečnost dobra a zla, má více ducha Pascalova nežli Lutherova. Marten očekává, že dějiny nám kdysi vyloží, proč tento duch češství se nerozpjal celou svou potencí i proč tak dlouho zůstal nám nejasným. Neboť ještě Zeyer zosobňoval jej mlhavým kvietickým typem, který v Inultovi v „Třech legendách o krucifixu“ zbarvil vášnivým lyrickým nádechem, aniž ho prohloubil a seskutečnil. Březina jest první český básník, v jehož srdci dávný národní duch ožil, ne teskným přeludem bolestné a vznešené minulosti, ale silou tvořící. Lze říci, že Březinovým messianismem se překonává mravní individualismus, v němž renaissanční kultura udržovala Zeyra, s nímž v Zeyerovi zápasil gotský sen, rozžhavený slovanskými živly jeho nitra. V tomto smyslu Březina naplňuje, co Zeyer tušil, a hodnotí ideově, co citově prožíval. To není marná shoda osobností, ale důkaz, že oba vyjádřili velkou a podstatnou ideji, něco z hloubi duše, života a sudby svého národa.

Marten tkví kořeny této práce v půdě křesťanské. Z téže půdy vyrostla i studie o poesii Antonína Sovy, nedávno v „Květech“ otištěná. Z téže půdy vyrážejí i kmeny chystaných monografií o poesii Máchově a Zeyerově. Studie Martenovy jsou louhem rozežírajícím tkanivo výdvodů socialisty F. V. Krejčího, který obdobnými prácemi snaží se vyložiti smysl české literatury bohopustým monismem.

*

V dramatické produkci pražských divadel nápadná jest převaha her se živly divotvornými a satanickými, které v nich vystupují jako dramatické osoby. Zaráží pak tento příval zázračnosti tím spíše, že her, prodchnutých ideami křesťanskými, lze na týchže scénách jen zřídka vídati. Pomalu udomácňuje se na našich divadlech svět tuch, snů, přeludů, přízrakův a strašidel, oblast hallucinací a černé magie. Přízračno je také, že začarované a divoplodné zjevy objevují se v pracích básníků realistických, kteří do nadsmyslného konají celé výpravy. Znám je ze starší produkce případ Hauptmanův, jehož realističtí „Tkalci“ a „Forman Henčl“ neleží časově příliš daleko od pohádkového „Potopeného zvonu“. V české literatuře pak případ Jiráskův, který vedle her realistických napsal hastrmanskou „Lucernu“. U básníků dal by se zjev vyložiti jarou fantasií, jak si jej však vysvětliti u obecenstva, které se rádo podobnými zázračnostmi vzněcuje? Tolik jest jisto, že idea o zasahování vyšších mocí do našich pozemských osudů dosud živa a že jí básníci co nejhojněji a s úspěchem využívají.

Poslední dobou viděli jsme takových her v Praze hned několik. Přičinili se o to především polští hosté, kteří nám předvedli dvě hry Stanislava Wyspiańského „Soudcové“ a „Svatba“, o nichž jsme tu již referovali, promísené prvky visionářství a věštectví, zejména však fantastickou hru „Začarované kolo“, kterou napsal známý u nás básník Lucyan Rydel a kterou za jeho režie sehráli v divadle Vinohradském. Tajemný svět polské pohádky a pověsti splývá ve hře

v jedno s dvěma dějovýma pásmy, s realistickým dramatem mlynářky, milující beznadějně stárka Jaška, a s pověstí o polském vévodovi, který zaprodal duši ďáblu, aby dosáhl hodnosti hetmana, udělené králem jeho bratranci. Mlynářce poradí čert Kusý, že Jaška k sobě připoutá, vtiskne-li mu do ruky sekeru proti mlynářovi. Vévodu nabádá ďábel Boruta, aby dal poraziti javor, zasazený při bratrancově narození. Boruta přenese rány na hetmana, jehož smrtí se uprázdní vytoužené místo. Tak se stane. Mlynář padl sekerou Jaškovou a mlynářka dosáhla milence. Hetman náhle zemřel, jakoby podťat, a vévoda obdržel odznaky hodnosti hetmanské. Ale ďáblové nelenili. Jašek se utopí týrán jsa svědomím a mlynářka z toho sešílí. Kusý odnáší si ji jako oběť do pekla. Hetman dal popraviti nevinného drvoštěpa, kterého pokládal za vraha mlynářova, a propadl dle úmluvy Borutovi a tím peklu. Všeho, co jen lidová pohádka a pověra polská vytvořila, užil básník k obohacení tohoto děje. Dobrý starý kouzelník bydlí na zalesněném břehu jezera a odvádí od lidí neštěstí. Vodní víly tančí ve svitu luny za hudby pastevcovy píšťaly. V listnatém lese poráží chudý dřevař kmeny a jest očarován. Bledá princezna miluje hloupého pastevce Matěje, který kouzelně píská. Mrtvý mlynář točí o půlnoci mlýnským kolem. Kat v tmavé noci hledá cestu do zámku, aby popravil dřevaře. A všude vplétají se oba čerti do vzrušeného děje. „Začarované kolo“ jest hra, v níž „nadpřirozené“ živly prostupují realitu s takovou samozřejmostí, že o nich nesmíme pochybovati. Básník naši víru v jejich existenci prostě předpokládá.

Tříaktová anglická veselohra „F a u n“ od E d u a r d a K n o b l a u c h a, kterou v dubnu sehráli rovněž na sceně Vinohradské, nesáhla do bohatého pokladu lidové poesie anglické, ale do mythologie antické. Také Knoblauch staví proti sobě svět reelní, representovaný anglickou šlechtou, a svět báječný, zastoupený antickým kozonohem. Mladý lord Stonbury prohrál na dostihách milion a chystá se ve své pracovně k smrti. Ve chvíli, kdy již míří revolverem do spánku, vyskočí z kamenné vázy v zahradě nahý faun a zadrží lorda od skutku. Je to mladý, svěží, asi stoletý satyr, kterého prý kdysi naučil lord Byron pískati na flétnu a který pojal touhu seznati anglickou společnost, čili dle jeho terminu „lidské stádo“. Slíbí Stonburymu, že ho učiní opět bohatým, neboť dovede mu bezpečně poraditi při sázkách v dostihách. Mladý lord dá ho ustrojiti i upraviti a uvede ho do společnosti jako sardinského prince Silvaniho. Faun splní svůj slib, lord bohatne, ale společnost jeho počíná se rozkládati. Faun objevuje a sesměšňuje kde jakou skrytou slabost, neřest a pokrytectví, budí smyslné pudy, rozvazuje nepřirozená zasnoubení a svádí do náručí lidi k sobě se hodící. A když vnesl do puritánského stáda anglického co nejvíce „antického jasu, vášně a pravdivosti“, mizí zase v lůně přírody. Knoblauchovi nejednalo se o podání synthese domácích lidových tradic, jako Rydelovi v „Začarovaném kole“. Proto nevyužil bohaté náplně anglické národní poesie pohádkové a balladické, nýbrž spokojil se s antickým kozonohem v jakémsi empirovém vydání. Cosi z moci

poloboha jeho faunovi ještě zůstalo, tak že může prováděti věci divotvorné, ale našemu cítění je to cizí, kdežto Rydelovi nadpřirození živlové, vyrůstající z půdy křesťanstvím oplodněné, přijímáme jako dávné známé. Anglickému básníkovi jednalo se spíše o to, aby v rozporu kultury antické a dnešní ukázal chyby současné puritánské společnosti anglické. Pojetím „zázračného" i methodou liší se tedy hry obou básníků diametrálně.

Také dramatickou fantasii „Veliký mág" od českého básníka Viktora Dyka nutno zařaditi k oběma předchozím hrám. Hráli ji rovněž na Vinohradech se značným úspěchem. Dyk mísí realitu s výplody hallucinace. Mladý sochař Jan zápasí se smrtí a prožívá kritickou noc, která dle slov lékařových rozhodne o jeho bytí či nebytí. Když byli matka, lékař a milenka od lůžka odešli, před hallucinovaným zrakem churavce objevil se náhle Velký mág, tajemný jakýsi černokněžník, který Janovi podal elixir života, uzdravil ho na tuto jedinou noc a slíbil mu pro několik hodin lásku, slávu a bohatství. Churavý Jan náhle se promění v amerického miliardáře Carnegia a jezdí v automobile zázračnou nocí, prožívaje vznešených dobrodružství a užívaje lásky své Hely, která ho doprovází. Když má již svítati a Veliký mág slibuje mu další prodloužení života za cenu zavraždění Hely, odmítne to Jan a volí raději sám zemříti. Když ráno přijde lékař k jeho loži, najde ho spícího. „Spí. Překonal krisi. Bude žíti!" Dyk použil sice pohádkových prvků orientálního a alchymistického rázu (Veliký mág, elixir života, démant Velký Mogul), ale základem celé hry je vidění halucinační. Dyk po prvním realistickém aktu opustil půdu skutečnosti a dává dramatu odehrávati se v chorobně vznícené obrazivosti nemocného umělce, na niž působí nejen reminiscence z pohádek mládí, ale i zcela moderní postřehy ze současného života (Carnegie).

K vůli úplnosti zmiňujeme se i o zajímavém představení jiné české novinky, fantastické hry „Golem" od pseudonyma V. Levého. Předvedlo ji Intimní divadlo na Smíchově. Levý zpracoval v ní veršem staropražskou pověst o rabbim Löwovi, o níž jsme tu nedávno referovali. K živlům křesťansky zbarvených pověstí a pohádek, řecké mythologii a k hallucinaci prvních tří her přistupuje tu ještě prvek židovské mystiky, zázračný „šem", oživující hliněnou sochu.

Má tedy pražské obecenstvo na vybranou. Nesneslo sice dlouho předvádění katolicky pojatého zázraku v Claudelově hře „Zvěstování Panny Marie", snáší za to nyní zcela dobře všechny formy „zázračného", jen když v nich není stopy po náboženství.

*

Vysoká škola církevní hudby v Římě, založena zesnulým Piem X, přesídlila definitivně do středu města, do bývalého vikariatního paláce, jejž ústavu dal nyní papež Benedikt XV. Dříve zde bylo umístěno Germanikum, později římský seminář. Dvoupatrový palác je znám z mezinárodního sjezdu pro křesťanskou archeologii (1900) a sjezdu gregorianského. Sezení při těchto sjezdech byla konána v místnostech.

jež mají nyní název velká koncertní síň; k ní přiléhá ještě pět velkých učíren, v jedné stojí krásné varhany německé firmy Rieger-Jägerndorf. Učitelský sbor řídí P. de Santi S. J., sbor sám čítá 9 skutečných professorů: Boezi, ředitel Capella Giulia u sv. Petra (varhany), benediktinský opat Ferretti, Casimiri, ředitel lateranské kapely a nástupce slavného Capocciho (zpěv), Msgr. Rella, viceředitel sixtinské kapely, Manari (varhany), P. Schuster O. S. B., Dobici (kontrapunkt a fuga), Dagnino (dějiny hudby). Mimo to přednáší známý archeolog prof. Rudolf v. Kanzler.

Každý čtvrtek jest veřejná produkce a cvičení gregorianského zpěvu. Zpívá mimo 30 zapsaných posluchačů též značný počet alumnů jednotlivých kollegií a seminářů, takže sbor, jejž velmi obratně řídí Casimiri, vzroste často až na 100 hlasů. Produkce tyto těší se v kruzích římských velké oblibě.

Vychovatelský.

Otázka rakouského katechismu zůstává po mnohaletém snažení stále ještě nerozhodnuta. Se strany katechetův ozývají se občas v odborných listech projevy nespokojenosti a jednotlivě i zlepšovací návrhy, ale věc nedochází, zdá se, vůbec povšimnutí, tak že „reformatorům" odpadá pomalu chuť k veřejné práci o tomto předmětě, umlkají, učí resignovaně po starém nebo si upravují v omezeném svém působišti katechismus dle svého. Dokladem může býti náš brněnský „Věstník Jednoty k. d.", kde v četných katechetických článcích během 6—7 let byla pronesena mnohá pěkná myšlenka a podán nejeden užitečný reformní návrh — bez nějakého patrnějšího účinku, že by aspoň byla uznána všeobecná nespokojenost ve škole pracujícího kněžstva s nynějším katechismem.

Nespokojenost tato ozývá se ostatně stále hlasitěji ve všech rakouských zemích. V Čechách zvláštní „Komise katechismová" vydala r. 1913 tiskem návrh nového českého katechismu (zpracovali jej Fr. Suchomel, Fr. Strnad a J. Konopík) a téhož r. na podzim konaný katechetický sjezd v Krakově podal episkopatu prosbu o vydání nového katechismu. Nejznámější jsou asi snahy vídeňských katechetů, jmenovitě bratří Pichlerů. Jejich orgán (Christlich-paedag. Blätter) přináší v letoším ročníku řadu důkladných článků o této otázce z péra Viléma Pichlera.

Spisovatel ukazuje tu četnými doklady, jak rakouský katechismus dvacet let po svém ukončení zastaral a opozdil se v poměru k velikému pokroku didaktiky a katechetiky. Nemůže se činiti výtka jemu. Jest dítkem své doby. Vznikl v letech (1887—1894), kdy se nemohly ještě uplatniti snahy o „umění ve škole" ani výsledky studií z dětské psychologie, jež působily již značnou měrou na ostatní učebné školní knihy. Nebylo tehdy ještě moderního katechetického hnutí, jež začalo boj proti starým methodám heslem světícího biskupa Dra. Knechta: „Katechese, nikoliv exegese!" Holdovalo se tehdy intellektualismu, kdežto dnešní katechetika zdůrazňuje vždy více požadavek, aby katecheta působil také na cit a vůli dětí a byl nejen jejich učitelem, ale také skutečně duchovním správcem. S tím pak souvisí jiný hlavní požadavek katechetický: omezení učebné látky, aby bylo možno náležitě ji propracovati, vpraviti do duše dítka, v celé jeho myšlení i život.

Po dvaceti letech zůstává náš katechismus, jenž jest více dílem učenosti než katechetické práce, v užívání stále beze změny jako první vydání. Bl. Petr Kanisius po 40 let stále zlepšoval svůj katechismus a když krátce před smrtí naposledy jej opravoval, nebyl s ním ještě spokojen! Také původce nového něm. katechismu, jesuita P. Linden, za 13 let čtyřikrát vydal své dílo vždy znovu podle

návrhů zdokonalené. Všechny nové katechismy mimo jiné přednosti vyhovují požadavkům novější didaktiky a katechetiky a zmenšují značně rozsah učebné a memorovací látky, při čemž ještě jest nutno míti na mysli, že v mnohých oněch zemích má náboženské vyučování dvojnásobný, ano i trojnásobný počet hodin, nežli u nás v Rakousku. Tak oproti 858 k memorování určeným otázkám našeho katechismu (celkem jest jich 877!) Färberův má 486, augsburský 466, římský papeže Pia X a Lindenův 433, rottenburský 327, Stieglitzův 325 a Simplexův 300 otázek. A k tomu ještě jak jsou naše otázky dlouhé, těžké, přesahující často svou theologickou učeností chápavost dětí!

A tak není věru divu, že stal se náš katechismus nejméně oblíbenou školní knihou u dětí. Veliká většina z nich pro celý život si odnáší o něm představu něčeho suchého a odporného, což jistě není žádnou výhodou, poněvadž odium přenáší se pak snadno i na jeho obsah, na náboženství samo. „Katechismus strhuje náb. vyučování s výše, jíž mohlo dosáhnouti pomocí novější vyučovací vědy. A čím více katecheta, horlivý ve svém povolání, si osvojuje nové učebné methody, tím více pociťuje katechismus jako olověné břemeno."

Proto vybízí V. Pichler všechny katechety k předběžné práci, aby případní ochota episkopatu k vydání nového katechismu nezastala nás nepřipraveny — jako se to stalo před 25 lety. Tehdy byly sebrány jen podpisy a podána petice o nový katechismus, nebyly však předloženy zkušenosti katechetů. Studujme proto nové cizí katechismy a příslušnou k nim literaturu! Všímejme si při vyučování zvláště toho, co působí obtíže v ohledu didaktickém či slovním, a přemýšlejme, jak by se to dalo zlepšiti! Uveřejňujme pak výsledky svého studia, svých zkušeností a přemýšlení v odborných listech, kde různé otázky mohou býti podrobeny diskussi. „Čím horlivěji v tomto oboru tvoříme, čím jasněji ukazujeme, že na místě nynějšího katechismu dovedli bychom postaviti něco mnohem lepšího, tím spíše můžeme doufati, že bude vyplněna prosba o nové zpracování katechismu."

K čemu tu spisovatel vybízí, to jsme aspoň v malém měřítku konali na Moravě, jak zmíněno, již několik let. Jen je třeba vytrvalosti, důslednosti a hlavně uvědomělé soustavnosti. Skoro všechny ve „Věstníku" uveřejněné zlepšovací návrhy týkají se prvních partií z katechismu a leckde ještě opravují jen slovíčka, kde se jedná o celou soustavu. Třeba rozhodnouti nejprve zásadní otázku, má-li býti zachována doavadní forma katechismu, či má-li nastati, jak by asi bylo nejlépe, radikální změna: odstraniti důsledné užívání otázek, jež jest také jednou z příčin jeho suchoparu, nepřehlednosti a těžkosti — a zavésti souvislé články. A další věc: naši pracovníci musí věděti, bude-li míti jejich práce skutečně také nějaký praktický výsledek: vždyť jistě nebude zaveden pro každou diecesi nebo zemi zvláštní katechismus, nýbrž zase jen jednotný rakouský. Proto je třeba také jednotně organisovat i celou tuto přípravnou práci — buď katechetickými spolky nebo z Vídně navrhovanými „diecesními škol. radami".

*

Poláci ve svém nedobrovolném vyhnanství zřídili si s nemalou obětavostí již značné množství škol obecných i středních. „Illustr. Tygodnik Polski“ vybízí nyní horlivě, aby se organisovala také péče o duševní vzdělání dospělejších haličských vystěhovalců, nucených bydleti v barácích. Tísní se v nich tisíce i desettisíce lidu vesnického i městského, zbaveného dosud z převážné části dobrodiní osvěty, neuvědomělého v povinnostech k vlasti a společnosti, často úplných analfabetů. Na druhé straně mnozí vystěhovalci tráví svůj čas po celé dny jen tím, že bědují nad svým smutným osudem nebo budují nemožné a zoufalé politické kombinace anebo konečně chodí bezúčelně ulicemi sousedních cizích měst, kde se setkávají s nechutí a pohoršením obyvatelstva místního, jež nemůže pochopiti takové nucené maření času.

Mezi těmito vystěhovalci jest mnoho učitelů škol obecných i středních, professorů z universit a vyšších ústavů, konečně úředníků zemských a státních — a pro všechny takové intelligenty bude to jistě velikým dobrodiním, odtrhnou-li své myšlenky od ponurých starostí a marného lenošení a věnují-li své síly vzdělavací práci ve prospěch svých ještě nešťastnějších bratří. Práce ta buď organisována jednak v přednáškách, jednak ve škole, kde dospělí budou se učiti čtení atd., zeměpisu, dějepisu. „Nic není tak zlého, aby z toho nepošlo něco dobrého. Stěžovali jsme si dosud na obtíže osvětového díla mezi lidem ve vesnicích rozhozených na dalekých prostorech země. Leč nyní tisícové massy jsou shromážděny na jeděnch místech. Učitelé a řečníci nemusí putovati, aby shledali několik desítek posluchačů během týdne: mají v jednom dnu, na jednom místě tisíce a zástupy pohromadě. Dejme se tedy do užitečného díla!“

*

Po přísnějším a tvrdším způsobu výchovu dětí volá A. Brausewetter v časopise „Tag“. Dosud byly prý děti vychovávány příliš měkce, takže se z nich stávali tvorové snův a nikoli neúprosné, trpké skutečnosti. Pryč se sentimentalitou, poetickými nimby, jichž skutečný život nezná! Pravé štěstí spočívá jednak v konání svých povinností, jednak v tom, žije-li člověk v souhlase se sebou samým. Direktivu života dávají slova německého císaře: Žíti jest pracovati. Pracovati jest bojovati. Bojovati jest překonávati překážky!

I národohospodář Werner Sombart v nejnovějším spise (Händler [Angličané] a Helden) opouští, snad jenom na chvíli, svoji amorální soustavu nejvyšší možné produktivity a hlásá vlastenectví, jež nemluví jen o právech, nýbrž, a to hlavně, o povinnostech. Dvě časové choroby přejímala od Angličanů nejnovější doba: komfortismus a sportismus. Onen jeví se v přemrštěném cenění hmotného pohodlí a v bezohledné snaze po něm, tento v jednostranném, znenáhla i obchodním (závody!) pěstění tělesné síly, které zhrubuje a ohlupuje. A když už proud žene se proti Angličanům a jejich nezpůsobům — až do nedávna byli to vzorové pevniny! — i Sombart, jenž náboženskou stránku podceňuje, kárá ono známé pozlátko anglického svatoušství, „cant“,

jež má nejenom jiný oblek na neděli a na všední den, nýbrž také jiné mluvení a chování, totiž na venek, zůstávajíc v jádře svém vždycky týmž, všedním, sprostým kramářstvím.

Ne, civilisace a kultura opravdu selhala. Bude potřebí zcela nové „orientace“, jak se moderně říká, jež má-li býti úspěšnou, nemůže se zakládati než na ideách hlubších, „pod zřetelem věčnosti“. Vše ostatní bez nich jest a bude jen lesklé mluvení, ani filosofie nevyjímajíc, nebude-li založena v náboženství, v pravém náboženství. Toto náboženství v duchu a pravdě hlásí se k práci — a bude jí mít ovšem velmi mnoho, již proto, že ač „ve světě bylo, svět ho nepoznal“.

*

V Praze zřídila se česká eugenická společnost s věstníkem ne tuze českého názvu: Revue v neuropsychopathologii, hygieně a eugenice.

Hospodářsko-socialní.

Rakouská válečná půjčka krokem Italie tak podnícena, že v posledních dnech stanovené lhůty nejenom velmi mnoho nových upisovatelů se přihlásilo, nýbrž i dřívější své úpisy znásobili. Již nyní ohlašuje se výsledek velmi příznivý.

*

Zemědělská ústředna ve Vídni (Hohenblum) vyslovila se pro součinnost s Německem do té míry, aby naše zájmy při tom jak náleží byly opatřeny; celní jednota ovšem i zde odmítnuta, za to však vyjádřena naděje i žádost, aby Uhry víc než dosud pamatovaly na potřeby jednotného státu našeho ve vzájemné výpomoci. Neutuchajíť hlasy, že nedostatek potravin u nás pořád ještě není vlastně nedostatkem, a že jen podvodná spekulace se zatajovanými zásobami vše zdražuje. Známý rozdíl mezi velkými a malými zloději zdá se uplatňovati i zde — nejnověji i Weiskirchner zdražení piva, prý pro zabavení sladu, veřejně nazval švindlem; totéž možno zcela bezpečně říci o zdražování cukru, kterého jsou tolikė zásoby, že zcela dobře mohl omezen býti osev cukrovky, bez obavy nedostatku — sotva však řepa klíčí, již jest „nedostatek“ cukru, a to po ohromné výrobě předešlých let!

Soupis osení, ovocného stromoví atd. má usnadniti opatření pro budoucnost — nehledě k významu vědeckostatistickému — i bylo by dobře obecenstvo ke všem takovým soupisům již nedůvěřivé v tom směru rozumně poučovati.

*

Společenstva s omezeným ručením, zavedená 1892 v Německu, 1906 v Rakousku, vzrůstem osvědčila jak hodí se zájmům středního kapitálu. R. 1906 bylo jich tu celkem 61 (65 4 ještě téhož roku se rozešly), 1910 již 1059 a koncem 1913 2312; k tomu cizozemských poboček 3 — 40 — 59 (25 v Čechách! 18 ve Vídni, 4 v Tyrolích, 2 na Moravě, po 1 v Salzburgu a Slezsku). Poznačiti však dlužno, že jen 69·2% oněch společenstev jest úplně nových, 24·5% jich bylo již v jiné podobě, u ostatních není původ zjištěn. Nejvíce společenstev těch jest v Dolních Rakousích (ovšem ve Vídni), v Čechách, na Moravě a v Haliči.

Neutěšený jest poměr mezi stanovenou (normovanou) a zaplacenou jistinou, kteréhož rozdílu od r. 1912 na 1913 jen ještě přibylo, ačkoli přibývá poměrně také splátek na upsané jistiny.

Omezené lhůty časové stanoveny r. 1913 ve 266 společenstvech, v 10 na rok, v 5 na 2 roky, v 15 na 3 atd., ve 3 do 1940, v jednom dokonce až do r. 1998!

Věc sama je tedy zdravá; zbývá jen hleděti přísně na znalost a zvláště na poctivost činovníků.

*

Dolní Dunaj, dráha pro Srbsko i pro nás v těchto dobách nemálo důležitá, jest mezinárodní od r. 1856 dle ustanovení víd. kongr. 1815, kdy za takové prohlášeny všechny větší řeky ústící v území více států (na př. Kongo, Niger atd.) Jelikož Turecko při onom kongressu nebylo, prohlášen Dunaj mezinárodním až v Paříži uv. roku. Nyní rybolov i plavba ztížena tam minami (od Bělehradu k Oršové), tak že Bulharsko, jež koncem 1914 nabylo dunajského parníku (pro dovoz zbraní atd.), nemůže dráhy této používati, byvši hned Srbskem varováno.

*

Papírová látka na šaty vyrábí se v Japonsku („kamiko") z kůry morušové. Jest ohebná a teplá, ale málo vydatná, proto prokládá se vrstvou hedvábné vaty. Není poměrně drahá (spodky na př. stojí 5 yenů), ale nemůže se práti. Z ní dodávají se ruskému vojsku obleky; i košile z jakési tuhé ale poddajné látky mu dodává Japonsko.

Industrialisace Japonska, o které se čím dál úsilovněji pracuje, aby dovoz byl zamezen, trpí nejvíce nespolehlivostí výrobkův, ač takto laciných. Je to, jak známo, nejjistější cesta rychle zbohatnouti a — průmysl zničiti.

Politický a vojenský.

Polské listy rozepisují se celkem chladně o autonomii měst, jíž obdrželo Království cestou § 87 (odpovídá rakouskému § 14). Projekt liší se velice málo od prvotní své formy, v jakém byl podán r. 1913 Stolypinem v říšské radě a pak dvakráte neschválen. Voliči hlasují rozděleni na tři národnostní kurie: polskou, ruskou a židovskou. Hlavu města jmenuje car z kandidátů postavených městskou radou. Ve styku se státními úřady povinným jest jazyk ruský, s úřady samosprávnými jazyk ruský a polský, dle národnosti jednotlivých stran. — Polský tisk z Království chová se — jak tvrdí naše polské listy — k projektu s jistou reservou a lituje, že z kompetence autonomních úřadů bylo úplně vyloučeno školství. Vidí v projektu pouze záruku, že budou uvedeny v život automomní reformy slíbené v manifestu velkoknížete Mikuláše. Volby do městských rad jsou vypsány na červen.

*

„Jen od přátel mi pomoz, od nepřátel si pomohu sám“ — je tak asi „ovoce rozjímání“ našeho nad posledním kouskem italského „třetího ve spolku“. Velmoc vypiplaná pomocí Napoleona III. 1859 a Bismarcka v dalších letech 1866 a 1870 z opposice jednak proti Rakousku atd. atd., jednak proti vládě papežské — ačkoliv se opět a opět chlubila: „Italia farà da se“ — chce pomocí trojshody dokonati, podobně jako Rumunsko vůči Bulharsku, dílo, o něž potajmu irredentou i veřejně tak dlouho pracuje. Heslo národního státu, zastávané Napoleonem III., ji vyvolalo, heslo to má nyní také odůvodniti zákeřný zálusk a výpad na kraje přímořské, v nichž Italové jen shovívavostí naší se roztahovali. Provolání královo nazývá to ovšem hranicemi přírodními a přirozenými. Každému poctivému Rakušanu krev studu do tváře musí vehnati přímo potupné podmínky, kterými další neutralita Italie měla býti zakoupena — nejen celým Přímořím, nýbrž i naprostým opuštěním zájmů v Albánii; byloť již velikým sebezapřením, že naše velmoc odhodlala se vedle ústupkův územních přislíbiti cizí velmoci takořka pod jejím dozorem všelijaké ústupky a výhody italskému živlu, tedy svým poddaným!

Nyní přiznávají vlaští diplomaté, že přízeň jejich již dlouho náležela trojshodě. Tím se také vysvětluje frase jejich při jednání namítnutá, že prý není Italii možno žádati náhrady po trojshodě, s níž neválčí ani není ve spolku; byliť námi zcela správně poukazováni na pravou irredentu, „neosvobozenou“ vlašskou Maltu, z níž je Angličané zajisté víc ohrožují než my svou Istrií, na neosvobozené Savojsko, kolébku italského královského rodu, zašantročenou Napoleonu III. — ne, právě Adrie to měla býti, jakoby Italie neměla již svých přímořských břehů víc než dost! Má jich totiž 1 km na 42 čt. km pevniny, Rakousko 1 km až na 301 čt. km pevniny!!

Salandra, muž z Apulie, vypustil z úst slovo: sacro egoismo. Přívlastek ten má jak známo dvojí význam, a možno říci, že i ten, kdo jinak nikdy nekleje, vysloví jej v tomto případě ve smyslu nejhorším. Možno, že pravdivy jsou domněnky, dle nichž tu vlastně jde o trůn rodu savojského a království vůbec, ale na to se mělo a mohlo pamatovati dříve a jinak: nebylo třeba vydávati se v ruce zednářské, jež veřejné poměry vlašské dovedly až tam, kde jsou, že totiž ovládá je židovské trojhvězdí: d'Annunzio (vl. Rappaport), Sonnino (Sidney) a Barzilai — s Nathanem v pozadí.

Tentokrát nelze o diplomatech dvojspolku (Macchio a Bülow) říkati, že neznali poměrů, když stále vyjednávali; zvláště Bülow, jenž už dříve byl vyslancem v Římě a manželkou svou, Vlaškou, spřízněn s předními rody vlašskými, je mohl znáti a znal, tak že možno mu zcela věřiti, ujišťuje-li i teď ještě, že většina vlivných osob — ani senátu a sněmovny nevyjímaje — až do nedávna nebyla pro válku, třebas „tedeschi" společně s jinými nenáviděla. Nekalé proudy převládly a ulice dle toho vládou zpracována; francouzské a anglické miliony, jichž ovšem Italii na výsost potřebí, je popohnaly.

Diplomatické důvody, že vláda naše postupem proti Srbsku nešetřila 3. neb 7. článku spojenecké smlouvy, jež letos má 33 let za sebou a měla platiti až do r. 1920, našly se až po několika měsících války; jsouť tak nicotné, že sama vlašská diplomacie se Salandrou v čele o nich dlouho nevěděla. Nebyla prý tázána o souhlas s naším ultimatem Srbsku — možná, ale k tomu smlouva nezavazovala, anoť Srbsko formálně nenáleželo k trojshodě, tedy k spolku protivnému, a Rakousko výslovně prohlásilo, že nového území na Balkáně nehledá, tak že tam status quo nebyl ohrožen, jak smlouva předpokládá. Zpropitné pak za neutralitu mohla Italie žádati po vítězném ukončení války, jímž by nám něco přibylo; ale ona je chtěla hned, ba nabídky naše přišly jí už i teď prý pozdě. Nelze jistiti, že rozvášněná veřejnost byla by se jimi spokojila, kdyby je vláda její byla jí poctivě oznámila — rozzuřený fanatismus již neuvažuje ani nepočítá — ve sněmovnách by však jistě odpor proti válce byl býval větší než byl; byliť proti ní jen socialisté a několik těch poslanců katolických. U nás, toť jisto, právě zákeřnost útoku vlašského vyvolá v občanstvu i vojsku odpor tím houževnatější, tak že možno-li kterou válku nazvati populární, tato jistě jí bude.

V popředí naší pozornosti dere se tentokrát ovšem „otázka římská". Garanční zákon z r. 1871 (13. května) zajišťuje státní neodvislost vlastně jen osobě papežově s majetkem Vatikánu, Lateránu a zámek Gandolfo; v poslední chvíli vydán teď výnos, kterým posádka vatikánská (gardisté a četníci) sprošťují se vojenské povinnosti k Italii. Ani kardinálský sbor, tím méně pak cizinci v něm a vůbec v úředních službách, v ústavech, v klášteřích, generálové řádů, pokud nejsou Vlachy, ba ani vyslanci u sv. Stolce nějaké zvláštní ochrany jím zaručeny nemají, tak že rakouský a němečtí na rozkaz svých vlád raději odcestovali; Benedikt XV. také dle toho příslušníkům rakou-

ským a německým dal pokyn, aby se odstěhovali. Četné německé a rakouské náboženské ústavy, na př. společný ústav dell' Anima s velkým nemovitým jměním (27 domů, v tom několik paláců), Campo santo (od Karla Vel.) s českým poutnickým domem, Germanicum taktéž s četnými domy (m. j. Grand hotel, hotel Campidoglio), rakouské kolleje česká, rusínská, polská, arcibratrstvo jména P. Marie na Forum Traianum a j., pak jmění německých řádů — vše to postrádá ochrany pro případ válečného záboru, odkázáno jsouc na čestnost italské vlády. Zabavila sice i Anglie a Francie majetek středostátních příslušníkův, ale uváživši možná protiopatření v těchto státech nezabrala ho; taková protiopatření vůči Italii nejsou skoro možná, jelikož Italie od nás jen brala — pouze z návštěvy cizinců, arciť celého světa, mívá 4—500 milionů ročního příjmu.

Nad to nade vše garanční zákon Piem IX. odmítnut a nikdy později papeži neschválen, tak že platí sice jako zákon italského království, ne však jako vzájemná smlouva. A zákony samy ruší se touže cestou, jakou vznikají, hlasováním sněmoven. Jaké tu jsou možnosti! Nejosudnější jest, že právě „mírový papež" octnul se v tomto poměru; zaručena mu prý svoboda ve stycích s nunciaturami i dále, avšak snadno si domysliti, jaké ty styky mohou býti, an poukázán na telegraf atd.

Říká se, že války náboženské jsou všech nejkrutější. Frase ta platí jen potud, pokud náboženskými zovou se války, které vedeny pod pláštíkem náboženství, na př. školský příklad války třicetileté; jinak válek náboženských bylo v pravdě náramně málo, neboť co v politice a válkách tropili hodnostáři, jako Richelieu, Mazarin atd., bylo pramálo náboženské. I v naší válce ohledy náboženské — bohudík či bohužel, dle toho, s jakého stanoviska je uvažujeme — zcela vyloučeny. Podaří se nynějšímu sv. Otci zameziti u vlašských katolíků bezuzdný fanatismus? Dle příkladů z Francie (kard. Amette a j.) a Belgie (kard. Mercier) není mnoho naděje. Jisto jest, že zdravý nábožensko-politický výchov katolického obyvatelstva, zanedbaný jak v Italii tak ve Francii, byl by mnohé zlo, v Italii zajisté celou loupežnou výpravu zamezil. Možno-li teď ještě psáti, že by plebiscit italského lidu nebyl jistě tolik žádal, kolik Rakousko nabízelo — bylyť právě poměry velmi vážné, když tě i neústupné jinak Německo za sliby rakouské se zaručovalo! úloha to, již sám říšský kancléř právem nazval nevděčnou, neboť na náhradu v Kladsku nebo Slezsku sotva vážně pomýšleno — pak zajisté lépe poučený a organisovaný lid by se k válce jinak postavil.

Píše se teď mnoho o zednářích, již nesporně nejvíc válku zavinili. Francouzští a angličtí (Jiří V jest velmistrem lóže) štvali a podporovali vlašské. Němečtí a uherští se od nich odloučili (nebo byli odloučeni? kdož pak se v těch tajných bandách vyzná!) Prapodivno jest, že se na tyto (německé a uherské) pějí teď chvalozpěvy, jakoby oni nic a jen „humanity" si hleděli! Což jest už všem věcem konec? A proč pak tedy zednáři ti aspoň teď neodloží své tajnůstkářství a nepostaví se pod zákon veřejně, jako jiné humanitní společnosti?!

Jiná poznámka budiž ještě věnována nebožtíku trojspolku vůbec. Noviny jsou teď plny dokladův o věrolomnosti rodu savojského a jeho politikův (intriky spojence toho proti princi Eugenovi, pikle prvního krále sardinsko-piemontského Viktora Amadea II s Ludvíkem XIV 1684 proti spojenci Leopoldu I, Karla Alberta 1848 proti naší říši, již ujišťoval nezlomnou věrností, co zatím šířil buřičské letáky v Lombardsku atd. atd.)

*

O vojenském poměru obou nových soupeřů možno teď říci pouze tolik, že Italie připravovala se na válku již delší dobu, že posílá do pole vojsko čerstvé, ale ovšem také v nynějším způsobu válčení nevycvičené. Nebožtík náš následník trůnu jim nikdy tuze nevěřil (jeho majetek u Říma také „hned“ lidem zabrán), a proto můžeme věřiti zprávě našeho vojenského vedení, že útok vlašský nenalezne pomezí nepřipraveno. O zdatnosti vlašského vojska šíří se teď zprávy ne právě příznivé — že tedy naše vojsko se jemu, nejméně řečeno, vyrovná, o tom není pochyby.

Velitelství převzal sám král — prý totiž poslán vládou tam do Bologne, aby jí v Římě nezavazel. Jakkoli nejsme přáteli snižování odpůrce — zvláště vůči vojsku se to mnohdy špatně vyplatilo! — ze zpravodajské povinnosti uvádíme jen něco z toho, co všecko teď teprv na krále se ví a povídá. Jest prý slabomyslný, nebydlí ve Quirinále, nýbrž v jakési odlehlé ville, kde si hrá s pořádáním zajímavých mincí. Když vypukly demonstrace pro válku, domníval se, že to proti němu, a dal vytáhnouti dělostřelectvu; že jest posledním králem italským, jest prý u lóže vyjednáno. Dle toho třeba ho vlastně politovati. U nás kdysi napsáno: „Do třetího i čtvrtého pokolení . . .“ — snad by tu měl býti nový doklad? Náčelníkem generálního štábu jest gen. Cadorna, syn vítěze nad Římem, jenž tam 20. září 1870 vtáhl. I to by tedy „pasovalo“.

Loďstvo mají Vlaši o něco silnější, jakž podle polohy půlostrova přirozeno. Avšak rozhoduje li v pozemních bojích také mnoho jiného než početní síla, na moři je tomu tím více tak. Východní, adrijské

pobřeží vlašské má málo opěrných přístavů, tak že větší pokusy válečné proti loďstvu našemu jsou dosti znesnadněny.

Pokud budou Vlaši z obsazené Valony v Albanii moci úspěšně do bojů zasahovati, nesnadno říci. Srbsko jejich nároky na Přímoří nadšeno není, Řecko vzepřelo se s výsledkem blokádě svého severního pobřeží (Epiru).

Část vojska vlašského má býti vyslána proti Cařihradu. Podaři-lo-li se Turecku zatím opatřiti četnému vojsku více zbraní — Rumunsko nedovolilo přívozu z našich dvou států — není obavy, že by nedovedlo i sesíleným útočníkům čeliti. Možno pak, že když teď padly ohledy na vlašskou neutralitu, neutuchající odpor domorodců v Libyi zaměstná tam Vlachy víc než jim bude příjemno. Hlavně však má vlašské vojsko sesíliti francouzskou offensivu proti Německu ve Vogesách. Sesílena ovšem bude — zdali však dostatečně sesílena, kdož to ví?

A konečně nervus rerum gerundarum, finanční stránka v Italii jest ožehavá. Ve stínu trojshody sice i hospodářsky značně zmohutněli, ale nezdravé poměry společenské, jmenovitě nedostatek samostatného rolnictva, jež pořád ještě jest nájemníkem latifundií, nesnesou silnějších otřesů. Spojenci pak také pořád zakládati nebudou, ač do vínku dali pěkné miliony — hotově i v zárukách za dodávku zbraní z Ameriky (mluví se o 3 miliardách).

Italie sama sice má své zbrojírny a inženýři její, jak známo, jinozemským nezadají, ale hrubší součástky nebo hmoty (plotny, pancíře a pod.) nucena objednati jinde, hlavně v Anglii, která má i pobočky svých zbrojíren v Italii, arciť ne tak zdatné jako doma; od nás dovážela si Italie asi za 6·4 milionů K v průmyslu kovodělném vůbec, v železářském za 5·8 mil. K, v elektrickém 2·1 mil. K a v strojním 1·8 mil. K.

▪

Těmito událostmi ztíženo také jednání o diplomatické styky sv. Stolce s Anglií, Francií a Hollandskem, o němž poslední dobou tolik psáno. Hollandský zástupce odvolán, jak známo, když papež vyloučen z mírových porad v Haagu; v úředních výkazech veden sice nuncius belgický i jakožto internuncius hollandský s dosavadním sídlem v Haagu v bývalé residenci, a to bez poznámky: odvolán, jak na př. v Portugalsku. Vláda hollandská ještě váhá vyhověti přáním katolické menšiny po zastoupení sv. Stolce, posl. Dr. Nolens mylně pokládán za příštího nuncia, ačkoliv jest jisto, že v Římě i o této věci vyjednává. O Anglii a Francii nelze dále mluviti, neboť zatím dosáhly, co chtěly, války Italie s dvojspolkem, a na posílení papežského vlivu jim záleží jen potud, pokud by byl v jejich prospěch, k čemuž Benedikt XV. jistě se nepropůjčí, byť i choutky trojshodové byly zachvátily samy vůdce církve ve Francii a Belgii, a vlády jejich velice rády by nějaké nové vydání gallikanismu všemožně podporovaly.

Zrada italská stala se, mysleli bychom, proti obyčeji, přidati se k vítězícím, ač nebylo-li to ze strachu, že za „extratoury“ své dostane

jiné „kompensace“ než myslí — právě v době, kdy spojená vojska naše překvapila Rusy offensivou od Krakova (nikoliv jak očekáváno z Karpat) a německé vojsko úspěšnými pochody na Balt, které vedly k obsazení Libavy a jejího přístavu, ohromnými náklady na nevhodném místě vybudovaného. Onde 3. června dobyto Přemyšlu, zde ohrožováno již i spojení Varšavy s Petrohradem.

Ale na „omluvu“ vlašské spolkové „věrnosti“ budiž podotčeno, že smlouva její s trojdohodou byla uzavřena již 2. dubna, totiž tehdy, když naše postavení v Karpatech bylo kritické. Skutečně tedy následovala obecného pravidla a spojila se s — „vítězícím“ a dostavši peníze byla chycena. Doufejme, že v dobré pasti.

Na západním bojišti nenastaly sice značnější změny území, ale útoky francouzskoanglické s ohromnými ztrátami odraženy. Silný opěrný bod Dunkerque mnoho trpí střelbou německou řízenou dle známek vzduchoplaveckých. Ypres, o něž tolik se nabojovalo, již takořka není, rozstříleno. Ve východním cípu Francie úporné boje trvají, nevedouce pořád ještě k rozhodnutí.

*

Anglie netrpělivá nad velkými ztrátami mužstva, zvláště důstojnictva, provedla změny ve vedení válečném, spolu s přeměnou ministerstva liberálního v liberálnokonservativní; dokonce i zpronevěřilý irský vůdce Redmond měl do něho vstoupiti, vůdce ulsterské protestantské vzpoury proti homeruli, Carson, jest ministrem. Při splynutí tom odstaveny vůdčí osobnosti z válečných odborů (Churchill, Fisher). Nedostatečná opatření vojska, stálé nehody loďstva (na pobřeží švédském u Bergen svedly dva oddíly bitvu mezi sebou, nepoznavše se, a j.) rozčiluje Angličany. Snahy o zavedení obecné branné povinnosti tříští se dosud o odpor občanstva, zvláště dělnictva, které teď především myslí na sebe a stávkami domáhá se zlepšení svých poměrů, když zaměstnavatelé tolik vydělávají.

*

Japonsko dosáhlo v Číně, jak bylo předvídati, ne sice všeho, co chtělo, ale mnoho. Trojshoda a Amerika smí se teď dívati, jak se mu práce v Číně bude dařiti, ovšem na jejich účet. Vojensky arciť jest opět uvolněno, ale bude-li zavoláno desperády na pomoc a šlo-li by, jest pochybno. Spolek s Anglií, ač lidem japonským zván mesalliancí, jest mu peněžitě výhodný; byloť i to příčinou ultimáta Německu, že ve své peněžní tísni nedostalo peněz v Berlíně. Rusku dodává vojenské potřeby dále, což jest rozhodně výhodnější než prolévati s ním a za ně krev — jak praví variace známého: Dulce et decorum est pro patria mori — dulcius vivere — dulcissimum obstarávati vojenské dodávky, heslo všech podvodných kšeftařů. Mimochodem podotýkáme k japonské a cizí diplomacii, co jsme nedávno četli u spisovatele japonských věcí velmi dobře znalého. Chyba, praví, jest, že cizí diplomaté v Tokiu málokteří umějí japonsky. Jednává se proto tlumočníky, kteří z pravidla jsou japonskými — vyzvědači a donášeči. Proto!

*

V Portugalsku dovedla Anglie způsobiti nový převrat, aby dosáhla vlády k válečné účasti povolnější. Blízké volby ukáží, na kolik se jí to podařilo — ostatně o záminky k intervenci nebude nikdy nouze.

Jinak vyjednává se stále s neutrálními státy, z nichž Bulharsko i Řecko zůstávají pevnými; toto zakázalo anglickým lodím pobyt v Soluni přes 24 hodin, načež Malta zvolena za útulek, ale obsazeny ostrovy, na které Řecko činí nároky. Španělsko převzalo ochranu našich zájmů v Italii. O Rumunsku není bližších zpráv. Nechtělo propustiti ani peněz pro německé banky v Turecku a povolilo teprv, až Německo pohrozilo, že mu nevydá peněz pro ně v Německu ražených. Severní státy evropské i Hollandsko, ačkoli tisk částečně brojí proti dvojspolku, nyní po italské felonii tím rozhodněji se k němu hlásí, což i hospodářsky, jmenovitě v Dánsku, mnoho proň znamená. Naděje ve Finsko skládané byly zhola neoprávněny. To sice chvěje se o svou samosprávu, jíž mu Rusko kus po kuse ubírá, ale nějakého branného odporu není schopno, jelikož tam není vojenské povinnosti, tedy ani výcviku. Jen cizí vojsko, četnými Švédy, kteří v zemi bydlí, podporované a třebas nečetné mohlo by tu s úspěchem zasáhnouti, neboť ku drobné válce jest půda finská četnými jezírky prorytá jako stvořena.

*

Hindenburg prý řekl: Čím bezohledněji se válka povede, tím spíše bude po ní.

Ročník XXXII. Číslo 7.

HLÍDKA.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Tato přípravná doba, doba přechodu k vyšším, dokonalejším stavům — toť království boží na zemi, o němž tolik snili také romantikové němečtí a jež předpovídal polské emigraci i Towiański a Mickiewicz. O něm Krasiński již v „Traktátu“ pravil, že „všechny poměry mezi lidmi, dosud nekřesťanské, pokřesťaní a tím přiblíží všem lidským duchům den jejich nejvyššího rozvoje a po dnu onom následující — život věčný“ (II, 138). Nyní pak kladl důraz na to, že se musí pokřesťaniti také obor, jenž dosud stojí nejdále od ducha Kristova — politika. „Takový vysoký ideal pojali ve středním věku papežové — i oni zatoužili pokřesťaniti všechny politické poměry v Evropě“. Jejich ideal však se ztroskotal, poněvadž začali jej chápati spíše jako nadvládu církve nad světským stavem než jako úplné smíření záležitostí božských se světskými, vůle boží s vůlí lidskou. Církev zůstala pak na jedné straně, politika odběhla na druhou — a od času reformace stala se úplně pohanskou. „Království boží zatlačeno za prahy každého chrámu. Za zděmi příbytku všudepřítomného Boha již není — mrtví jen spí na hřbitově — a dále na cestách světa stojí živí — vojáci, ministři, kupci; pod nimi pak — útisk a nevolnictví, nebo vzpoura a zvířecí šílenství!“ (II, 213.)

„Což jsou oltáře boží toliko pod klenbou kathedrál? — volá básník později — všude: i ve sněmovně i v soudní síni, v kruzích voličův i zvolených, v sídelním městě i na obyčejném náměstí, v dílně řemeslnické i na burse, v každém umění, v každé vědě musí býti Pán uznán, uctěn a uskutečněn — musí býti a bude!“ (II, 484.)

Takto znova pokřesťaniti lidstvo čili zbudovati království boží na zemi jest úlohou národů. „Národnost sice — čteme v poslední části „Traktátu“ — trvá jen do posledních dnů země, poněvadž jest toliko notou potřebnou k utvoření harmonického akordu lidstva, tak jako lidstvo celé je toliko přípravou jednotlivých duchů k životu věčnému“, ale než se to stane, „na nivách historie rodu lidského“ vyjadřuje každý národ zvláštní myšlenku boží, kterou má vtěliti v čin. Jeť „každý národ společnou prací vybraných k tomu účelu duchův, odvěčně z boží milosti s sebou sloučených duchů, aby vytvořovali jednu z idei, jeden z orgánů lidstva... Národové a lidstvo nejsou ničím jiným, leč výchovnou školou jednotlivých duchů, ze které mají přejíti k životu věčnému“ (II, 157).

„A ke dnu tomu (t. j. Ducha sv.) vedoucí tu schody
jsou počaté v Tvé lásce lidstva rody“ (II, 261).

Musí proto národové jako nástroje Prozřetelnosti boží, jako nutné stupně na cestě ke království božímu, nabýti nejvyšší hodnoty a svatosti, aby se stali nesmrtelnými. Nesmrtelnost a svatost národa — toť heslo budoucnosti, jež obsahuje zároveň povinnost pro každého jednotlivce. Každý má obětovati tělo i duši svou, všechno své vědění a všeliký svůj čin, aby se národ rozvíjel a rostl podle určení božího. Tím splňují jednotliví duchové právě to, co je má učiniti zralými pro život věčný. „Jako částka lidstva viditelná a prchavá — píše Krasiński v podobném smyslu příteli — postupujeme k posledním jeho cílům, a ty jsou: nebeského království dobra uskutečňování na zemi...“ To činíce „toliko připravujeme sobě samým pro pozdější dobu cosi božského, bod jakýsi božský v prostorech, by nám zemřelým a nesmrtelným bylo nač pohledět a z čeho se radovat a čím se těšit, by nám všude nebe bylo“ (Listy do Małachowskiego, 1841).

Pokřesťanění poměrů mezi národy — toť idea, jež má teprve v našem věku vejíti v život. Ale má-li idea získati svou plnost, má-li říditi osudy světa, musí býti nejprve realisována v jednotce, musí se vtěliti v prostoru a čase — musí se státi živým příkladem. A tak jen tehdy nesmrtelnost a svatost národa objeví se jako všeobecná pravda, když se uskuteční úplně v jednom národě. Národové potřebují svého pravzoru, tak jako jednotliví duchové měli svůj životní ideal, vtělení životních zásad a objevitele pravdy v osobě Kristově.

A básník v nadšení líčí (II, 169—183) nutné vlastnosti tohoto pravzoru pozemských národů: musí celými svými dějinami dokázati pravdu o nemožnosti svého skonu; musí býti vyznačen mučenictvím

a pronásledováním; musí míti velikou lásku k nebeskému náboženství spojenou harmonicky s láskou k pozemské svobodě; musí náležeti k církvi, jež jediná představuje obraz budoucího, jednotného, smířeného lidstva, t. j. k církvi katolické; všemi svými vlastnostmi musí býti bohatýrem mezi národy, bez jeho přítomnosti nebude jediného bojiště, na němž mohou se rozhodnouti osudy světa. Zemře-li, bude to jen smrt zdánlivá, dočasná, podobná smrti každého jednotlivého ducha, po níž nutně bude následovati den slavného zmrtvýchvstání, aby pak miliony rukou zpracovávaly zemi v oltář svatý a neposkvrněný, připravený k posledním cílům — ke dnu Ducha svatého...

Tímto idealem národů, Kristem, Messiášem — může býti jedině národ polský. „Takovým, Bože, jest tvůj národ polský!" znovu s důrazem volá básník v „Předsvitu" (II, 261), kde nejčistším způsobem uložil své zářivé, šťastné, uchvacující vise o velikém poslání Polsky při budování království božího na zemi a zapěl jí nadšenou píseň budoucnosti.

Tak dospěl Krasiński k messianismu, jenž stal se prvořadným činitelem i v životě a tvorbě Mickiewicze a Słowackého a jenž touto cestou zasáhl hluboce i do dějin celého života polského. Básník sám v listech odmítá, že by naň v tom ohledu působil Mickiewicz nebo Towiański, jemuž úplně nevěřil: došel ke svému názoru důsledně cestou filosofických úvah, jež vedly důvody náboženské a patriotické.

Aby mezi národy — uvažuje Krasiński — mohly zavládnouti poměry opřené o zásady křesťanské, musí dříve býti napraveny křivdy spáchané na polském národě. Tento nejvíce utrpěl vlivem protikřesťanských idei, vlivem protikřesťanské politiky, jež překročila hranice své moci, roztrhujíc živý národ. „Děcko, kdo praví, že je to politický zločin — zločin to mnohem hlubší, neboť náboženský. Rozsápati stát utvořený lidmi, to by bylo politickým zločinem, ale roztrhati a chtíti zabíti národ svatý (svatý, neboť je dílem božím) — jest urážkou pravdy boží, pravdy věčné, je svatokrádeží" (II, 314). „Od kříže, na kterém skonal Pán, nebylo pekelnějšího zločinu a žalostnější muky na zemi. Tam Bůh zavražděn v Člověku — tu lidstvo v národě" (II, 464).

Ale zákon boží musí míti sílu se vyléčiti ze zasazené rány. V národě, jehož křivdou bylo lidstvo nejkrutěji znásilněno, musí nejjasněji zazářiti idea lidstva. „Doufejte, neboť nekonečný zločin musí vykoupiti nekonečné dobro! Z muky bez hranic v jednom musí vstáti život bez míry ve všech!" (II, 464). Jako kdysi bylo třeba smrti Kristovy, aby byli spaseni jednotlivci, tak nyní byla nutna smrt národa

pro spasení národů. Polska stala se výkupnou obětí za hříchy světa. Upadla z vůle boží, ale zemřelo jen její tělo: duch žije a přijde chvíle, že Polska vstane z mrtvých, aby přivodila očekávané království boží na zemi. „Třeba bylo smrti naší, třeba bude našeho vzkříšení — k tomu, aby slovo Syna-člověka, věčné slovo života, rozlilo se ve společenských kruzích světa. Právě naším národem, umučeným na kříži historie, objeví se ve svědomí ducha lidského, že sfera politiky musí se přeměniti ve sferu náboženskou. Zřejmě tu nastane v lidském svědomí rozšíření přítomnosti boží. Pán v celé sfeře politiky, kde dosud ho nebylo, přítomným se stane, a nástrojem jeho Prozřetelnosti k tomu nikdo jiný, jedině národ polský“ (II, 215).

„Z bolu zmrtvýchvstane duch, jen z podlosti zmrtvýchvstání není“ — volá básník o několik let později, když v „Nebožské komedie části první“ líčí očistec Polsky: obrovský les křížův a na nich krvavá, mučená těla národa ukřižovaného. A korunovaný obr-kat (car ruský) láká je: „Vzdejte se minulosti a budoucnosti, vlasti a Boha — uznejte mne vlastí a Bohem — a rozkáži vás sníti a národ šťastný učiním z vás. Dám jídla a nápoje a všelikého nadbytku sílu...“ Místo mlčících mužů řada dětí vykřikla: ne! A nad lesem muk objevuje se obrovský, jasně bílý kříž s postavou Spasitele, z jehož zraků padá útěšná zář na trpící národ. „Tělo na těch rovinách jest umučeno — ale nad duší národa bdí Nejdražší Utajený sám!“ (II, 418—422.)

Neboť národ polský — odůvodňuje Krasiński tyto myšlenky poeticky v „Předsvitu“ samém — zemřel ze svaté lásky, vzal na sebe trest za hříchy světa. Kdo však umírá z lásky, nehyne.

„Smrt a láska — což nevíte,
že to jedno v světě duchů?...
Nesmrtelným ten se stane,
kdo svou smrtí život dává —
leč kdo žitím smrt rozdává,
ten když zemře, nepovstane! (II, 225.)

A Polska také celou minulostí ukázala svou životní sílu, v ní plně rozkvetla myšlenka, kterou Bůh vdechl v rod lidský — a proto má právo, aby po zdánlivém skonu vstala z mrtvých.

„Vždyť jsme v žádné skonu chvíli
ducha nikdy neztratili,
zkoušku hrobu jsme odbyli,
právem naším — Zmrtvýchvstání!
Dnes neb zítra dáš je, Pane!“ (II, 222.)

Dá je Pán, protože Polska má splniti na zemi ještě velikou, Bohem určenou úlohu: má vyrvati Slovanstvo ze smrtícího vlivu rusko-asijského prvku a jako vítězná protivnice Ruska vésti je cestou ctnosti ke království božímu a tím k životu věčnému. Tento boj Polsky-Messiáše s Ruskem-Satanem snažil se básník již v poslední části „Traktátu o Trojici“ představiti jako historickou nutnost, odůvodněnou nábožensky i filosoficky. Dějiny Ruska, zkaženého prvkem byzantským a mongolským, jsou stálým snižováním a porušováním volnosti, stálým vzdalováním se idealu křesťanského. Tomuto idealu odporuje i sám ruský pojem Trojice: neboť kdežto v katolickém dogmatu Duch sv. vychází z Otce i Syna, jest jejich synthesí, v ruské víře vychází toliko z Otce, takže toliko Jehova jest pramenem všeho — symbolem absolutistické vlády, pravzorem bezohledného despotismu . . .

Když Polska vysvobodí Slovany z ruského vlivu, povede zároveň s nimi i celé lidstvo; neboť Slovanstvo bude míti v nové době dějin vůdčí úkol, jelikož si uchovalo náboženství, a jedině náboženství — ne politika ani filosofie — jest opravdu tvůrčí . . .

A básník v nadšené visi vidí již v dáli budoucích věků tuto novou dobu dějin lidstva, jež vytvořilo náboženství za pomoci Polsky, zmrtvýchvstalé „jako zjevem archanděla — nesmrtelné, nekončené“. Jako chrám Páně radostně roste nový svět na zemi. Není již poddaných, jsou jen bratří a sestry; není křivd a pout, všude září světlo a spravedlivost.

„Silní slabších netýrají:
na zemi tak jako v nebi
vůle svaté poslouchají;
mrtvý dosud balvan lidu
přetvořen již dlátem Divu
v nesmrtelnou sochu Ducha.“ (II, 251.)

A proto:

„Luč se. země, s trudem, žalem!
Nový září Jerusalem
staré země na padolu! . . .
Hle, již vítězná jde síla,
všemohoucí kráčí Pán!“ (II, 267—268.)

Tento krásný sen o budoucnosti, jenž v duchu básníkově nabýval stále více známky pravdy náboženské, rozjasňoval mu všechny mraky, jež časem ještě zakalovaly jasné nebe těžce dobytého duševního štěstí „Ta idea mou věrou, mou nadějí, mou láskou“ (Listy do Sołtana II,

302, 1844). A v básnickém nadšení volal, že celý svět by chtěl obejmouti a „přituliti na svá prsa jako bratra“.

Vždyť jsem šťastný,
neb v mém srdci Slovo boží!
Všude zázrak — divy všude,
rozplývám se ve prostoru!
Pravím znovu, že jsem šťastný,
Polska moje — Polska bude!
Díky buďte všem a všemu,
věčně věků díky všude
Bohu — Duchům — lidem — tobě —
i zemřelým díky v hrobě
i každému, kdo je živý,
všemu světu nesmírnému
věčné buďte vzdány díky!
I k těm větrům volám: Pane,
díky Tobě — neb jsem šťastný!“
(II, 240.)

Tak šťastný vracel se básník s nejvyšších vrcholků svých snů na zemi, posílen jistotou, že

„v otčinu tu nesmrtelnou . . .
v milované kraje země
přijde nových lidí plémě,
jakých ještě nevídáno . . .
by smířili světa děje
s vůlí Pána nade pány.“ (II, 297.)

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Poslední bod smlouvy týkal se úřední obnovy v Lošticích. Aby výlohy při ní poněkud se zmírnily, domluveno, že budoucně mají k roční obnově přijížděti z Unčova pouze dva vyslaní vrchnostenští se syndikem.[1]) Obec loštická má jim den před volbou vystrojiti dobrou večeři, v den volby pak oběd a k tomu též dobré víno, které se hodí pít,[2]) a jež obec může vzíti odkud chce. Diskrece obdrží syndikus 1 zl. a z ostatních dvou delegatů rozdílně dle hodnosti: přijede-li osobně královský rychtář, dostane 5 zl., primator 3 zl., některý z purkmistrů 2 zl., pouhý radní jen 1 zl. — více však nikdo již ani krejcaru.

Tak neshody mezi vrchností a poddanými vzájemnou domluvou vyrovnány a obě strany slovem, rukou i podpisem protokolu slíbily si zachovati svornost a dobrou shodu. První ovoce smlouvy ukázalo se v tom, že Unčov o štědrém dni téhož roku s obcí loštickou účtoval stran příjmův a vydání, což se dříve nedělo. Z výkazu vydání rekrutního nesraženo Lošticům nic, z náhrady zemské za rekruta přičteno jim 31 zl. 48½ kr. letos poprvé — a značnou berni uloženou vlastní pokladně vrchnostenské v obnose 1767 zl. 14 kr. 3 den. zaplatil Unčov skutečně sám.

Též sedmé sto zl. ode dávna sporné přišlo k řeči při domluvě. Neboť obec loštická ve svojí březnové žalobě netroufala si stěžovati přímo stran sedmého sta, přece však jen jako by mimochodem uvedla, že mimo 600 zl. mor. ochranné činže není vrchnosti ničím víc povinna. Zřejmě byl v tom úmysl, vhoditi tuto spornou, ode dávna palčivou věc do proudu k vyřízení, což se i stalo.

Při ústním jednání květnovém vyjádřila se obec, že vezme na sebe povinnost platiti sedmé sto, jakmile se Unčov prokáže jejich podpisem, že se k placení byli zavázali. V původním náčrtu porovnání ze dne 10. května bylo to prvním článkem. S tímto článkem však unčovská rada, když se jí druhého dne potom předčítal protokol o porovnání, nesouhlasila. Patrně viděli v tom bodě léčku na sebe ustrojenou. Nebyloť podpisu, jímž by se byli Loštičtí zavázali k placení sedmého sta.

---

[1]) Nikoli tři, jak píše *Houdek*, Loštice p. 52 dle *Volneho*, Mähren V. 626.

[2]) »einen guten, zum Trinken tauglichen Wein«.

Z toho důvodu chtěli Unčovští nejprve, aby první článek porovnání byl znovu vyjádřen v tom smyslu, že se Loštice zavazují odváděti sedm set zl. mor. podle smlouvy z roku 1638 a 1674. Když však komissaři královského tribunálu s takovým zněním nesouhlasili, nicméně však si přáli, aby vešly v platnost aspoň ujednané body ostatní, bylo jednání o sedmé sto zl. zatím odsunuto na vedlejší koleje.

Proto byl ve smlouvě, když se poznovu psala na čisto, se souhlasem sporných stran i obou komissařův onen první článek vynechán, smlouva pak sama s pěti ostatními obojstranně dohodnutými body byla někdy v červnu s datem 10. května 1697 od obou komissařův, od magistrátu unčovského a úřadu loštického podepsána a zpečetěna. Ze tří stejnopisů nechaly si obě strany po jednom, třetí zaslán královskému tribunálu. Jak se rozdělily komissní výlohy, o nichž Unčov si přál, aby Lošticům ne-li polovic aspoň třetina se uložila, není známo.[1])

12. Spor o sedmé sto vyřízen smlouvou.
(1697—1699.)

Dosud sedmé sto se neodvádělo. — Unčov dokazuje povinnost sedmého sta. — Námitka Loštic, že nic nepodepsali. — Loštice v příznivém světle u královského tribunálu. — Unčovské naděje slábnou. — Pohroma krupobití a povodně. — Farář Rudolf Foltýnek. — Smlouva o desátek moravičanský. — Napjetí mezi Unčovem a Lošticemi dostupuje vrcholu. — Smlouva roku 1699. — Význam jednotlivých článků smlouvy.

Při květnovém porovnání roku 1697 pokročil spor o sedmé sto zl. ústním jednáním u přítomnosti obou komissařů značně do předu a začal zráti k vyřízení.

Loštice dle znění výsadní listiny z roku 1674 zaplatily v pěti následujících letech obnos 300 zl., na kterýžto jim dluh stran sedmého sta po čas minulý byl snížen — ale roční činže vrchnostenské odváděli zas jenom 600 zl. mor. Jediné, k čemu se přizpůsobily, byla dodávka borů na vodní trouby obvyklá již před rokem 1674. Unčov nechtěje, či vlastně dle zvyků zemských domnívaje se, že nelze mu proti Lošticům jakožto poddaným nastoupiti cestu práva a přinutiti je k placení plných 700 zl., nedopříval jim po roce 1674 aspoň výsad listem onoho léta propůjčených. Při tom co chvíle upomínal je o placení sedmého sta, ale nadarmo.

[1]) Porovnání německy sepsané čte se v pergamenové knize výsad v městském archivě loštickém.

Po skončení rozepře podpisem a zpečetěním smlouvy ze dne 10. května 1697 přišlo na řadu jednání o sedmé sto. Pokládaliť oba komissaři královským tribunálem pověření za povinno, vyříditi také tuto spornou záležitost. Proto si dali dne 1. června předložit Unčovem důvody, ze kterých pro Loštice plynula závaznost odváděti zvětšenou činži roční. Důvody unčovské doložené opisem smlouvy roku 1638 z kanceláře královského tribunálu jakož i několikerým ústním a písemným přiznáním Loštic k tomuto závazku v letech 1674 byly velmi přesvědčivy. [1])

Právem tudíž komissaři ze svého hlediska sdělujíce dne 19. srpna 1697 unčovský spis loštické obci napomenuli je důrazně, aby „po bedlivým rozvážení toho spisu bez dalšího odporování to co i tak již skrz memoriál slíbili, v skutek uvedli a dálejc slavnou instanci v tom nezanášeli“. [2])

Loštice stály v té záležitosti na stanovisku člověka, jenž před dvaceti lety volky nevolky, ale skutečně a dokázatelně se zavázal k čemusi nepříjemnému, ale během let se přesvědčil o nevýhodnosti svého závazku; z té příčiny hledí se z něho dostat a hledá za tím účelem bránky. Očima svého advokáta našly Loštice takovou bránku. Ve svém odporu proti sedmému stu odvolávali se na smlouvu s Unčovskými z roku 1581, v níž se byli zavázali k vrchnostenskému platu pouze 600 zl. mor. Hlavně pak opírali se o ten důvod, že na obojí listině roku 1638 i 1674 chybí pečeť a podpis jejich, že tudíž není žádná pro ně závazna. Byla to v obojím případě „smlouva slušnými rekvisitami nedokonaná“ — „poněvadž podle práva consensus partium při každej smlouvě za nejhlavnějším rekvisitum se pokládá“ — pročež ji jako „nedospělou zavrhují“. [3]) Z té příčiny na radu svého právního zástupce trvali na tom, aby obě listiny v prvopise byly předloženy, jsou-li tam jejich podpisy a pečeti. [4])

Že za takových okolností svazek mezi Unčovem a poddaným městečkem se poněkud natrhl, není divu. Posud bývalo zvykem, že

---

[1]) Závěrek unčovského podání sepsaného brněnským advokátem zněl, že budou Loštické k zapravování sedmého sta jako vrchnost přidržovat a jesliže jich Loštičtí zažalují, že neopominou dostatečně odpovědět, když tě Loštičtí při komissi se vyjádřili, že právě z obavy této unčovské odpovědi sami nežalovali.

[2]) *Houdek*, Loštice p. 52.

[3]) »Obrana práv loštických 1697« v měst. arch. lošt.

[4]) Dopis Loštických komissařům král. tribunálu ze dne 30. září 1697 v měst. registr. unčov.

Loštice po renovaci unčovského magistrátu blahopřáli nové radě městské, připomenuli, že také v Lošticích úřad už rok sedí v povinnostech konšelských a prosili, „že by nás z takových konšelských závazků a povinností propustiti a jinší na místo naše zvoliti a den k tomu oberouce nám taky jmenovati ráčili“.[1]) Roku 1697 nedošlo z Loštic ani blahopřání ani prosba za obnovu. Proto Unčovští počátkem listopadu sami oznámili, že v neděli k večeru dne 17. přijedou obnovit úřad, aby se jim na ten účel poslala přípřež šesti koní. A i mezi obcí a dosavadními purkmistry pro jejich sklon k vrchnosti bylo napjetí, jež krátce před příjezdem vrchnostenských delegátů vyvrcholilo v tom, že obec úřadujícímu purkmistrovi odňala městskou pečeť. Při obnově pak stěžovala si obec na radu, že jí nepředkládá účtův a nesděluje jí výnosů vrchnostenských.

Stání stran sedmého sta zl. určené oběma stranám na den 2. prosince odloženo na prosbu Loštic, jež neměly pohotově obranného spisu, ke dni 2. ledna 1698 do Olomouce. Konalo se tam skutečně. Leč přes úsilí obou komissařů, kterým srdečně záleželo na vyřízení této poslední úlohy jejich, už třeba jen k vůli tomu, by se zbavili mrzuté záležitosti, nepodařilo se zjednati žádoucí dohody.

Nezbývalo leč o průběhu celé rozepře před rokem vzniklé a v pěti bodech urovnané zaslati podrobnou zprávu do Brna. Obranný spis loštický, jehož vyslanci unčovští při stání nedopustili čísti, byl ke zprávě přiložen.[2]) Pan Jíra Žalkovský, jenž Lošticům upřímně přál,[3]) vyjádřil se při loučení unčovským pánům, že jim to nebude ke cti, když se jim sedmé sto soudně odepře, a že je to proti svědomí žádati je. Též o krajském hejtmanu baronu Sakovi, druhém komissaři, jenž přede dvěma lety kupoval v Lošticích rinkovní dům č. 15, domnívali se Unčovští, že osobně bude v Brně mluviti ve prospěch Loštic.

Proto vložili svému agentovi v Brně Rafaeli Piczonovi na srdce, aby věc bedlivě sledoval, co by k uhájení sedmého sta sloužilo jim sděloval a působení krajského hejtmana ve prospěch Loštic všemožně

---

[1]) Z dopisu dne 11. října 1696 v měst. registr. unčov.

[2]) Obšírná »Obrana práv loštických«, opis spisu z roku 1697 v měst. arch. lošt. Tamtéž svazeček dopisův od komissařů do Loštic ze dne 19. srpna, 20. listopadu, 23. prosince 1697, 16. července 1698 a od lošt. agenta z Brna dne 13. listop. 1698.

[3]) Loštický agent píše z Brna do Loštic 13. listopadu 1698, že před 14 dny mluvil s panem Žalkovským v Klášteře Hradišti; »dieser ist gewiss den Herrn guter Freund«. Zpráva o jednání dne 2. prosince 1697 v měst. registr. unčov.

předcházel.[1]) To byly závažné okolnosti, jež dlouholetý spor poháněly k rychlému skončení, nabádaly Unčov k povolnosti a loštické obci s nadějí na příznivé rozřešení dodávaly chuti a síly k heslu „nepopustit“.

Též Unčov svým způsobem se snažil věc urychlit. Hned po lednovém stání v Olomouci poznov upomínal o sedmé sto. Loštice odepřely s poukazem, že záležitost není řádně rozhodnuta. Ba i bory na vodní trouby dosud vydávané bez odmluvy nedopustili vyznačit. Vozkové za tím účelem z Unčova vyslaní vrátili se s nepořízenou nedostavše v Lošticích jídla ani za peníze. Vrchnost netroufajíc sobě po předešlých zkušenostech, kdy musela na vyšší rozkaz propustit vězně, sáhnouti k donucovacím prostředkům podobně ostrým, obrátila se v březnu roku 1698 ke královskému tribunálu s prosbou, aby poddané loštické poukázal k odvádění celé povinné činže a k vykázání borů.

Královský tribunál, jemuž spor také už začínal býti nepohodlný, nechal stížnost ležet půl třetího měsíce a počátkem června odkázal žadatele: že by unčovští páni lépe byli udělali, kdyby spornou otázku, kdyžtě už se o ní mluvilo při hlavním šetření loni v květnu, nebyli odkládali, nýbrž projednali. „Vždyť — píše tribunál — stává se častěji, že při takových komissích přednesou, vyšetří a srovnají se stížnosti, jež soudně nebyly zažalovány“.

Několik dní před tímto výnosem Unčovu jistě nemilým, také Loštice postihla dne 29. května veliká pohroma „skrz nešťastný nenadálý povětří od krupobití, kterýmž obilí v poli, obzvláště rži v niveč a v dokonalý ruin uvedeno“. Celkem poškozeno na 541$^4/_8$ měřic rži. Krupobití zasáhlo i lechovské panství. Stav loštický, rozdělující vodní proudy k Moravičanům a k Doubravici, zničila někdy v tom čase rozvodněná řeka. Náhradou za živelní škody odepsalo se Lošticům 126 zl. 45 kr. z berně zemské, za výlohy pak při průchodech císařského vojska téhož roku 22 zl. Zdali se jim co hradilo za zimní hytování korneta, jemuž Unčov 30. června vystavuje vysvědčení, že se v Lošticích dobře choval a nezanechal dluhů, v účtech nestojí.

Farářem v Lošticích byl od adventu roku 1697 Rudolf Foltýnek přišedší z Velkých Penčic, na jehož místo tam odešel záměnou

[1]) Dopis Unčovských Piczonovi ze dne 6. ledna 1698, že se jim zdá »dass die von dem Herrn Commissarius zu erstattende Relation uns nicht zum besten, sondern soviel möglich zum Nachtheil eingerichtet werden dürfte«. — Rafael Piczon znal poměry loštické, byltě v letech 1680 panským správcem na svobodném dvoře v předměstí mohelnickém. Roku 1709 byl v Brně král. rychtářem.

dosavadní duchovní správce Pavlovský. Ač obročí loštické co do příjmů patřilo k lepším, aspoň na papíře,[1] ve skutečnosti některé položky bylo neustále třeba vymáhat od osadníků stížnostmi a žalobami. Částečně byl tím vinen farář Pavlovský sám, jelikož při nastoupení fary před svědky prohlásil, že pro svou osobu nebude požadovati náhrady desátkové. Také jí skutečně do roku 1682 nežádal. Když potom od jenerální visitace začal se náhrady domáhat, prý z „nějakého záští“ proti obci, byl k dalším krokům nucen konsistoří olomuckou. Biskupu Karlovi hraběti z Liechtenštejna velmi záleželo na úpravě obročních důchodů diecesního kněžstva. Na jeho popud byl roku 1684 k právnímu vymáhání zadržovaných desátkův ustanoven zvláštní advokát s ročním platem 300 zl.[2] Doufaje v přispění z této strany Pavlovský hned koncem téhož roku začal usilovat o povinnou náhradu v Lošticích, v Olomouci i v Unčově u vrchnosti, kdež navzájem zase loštičtí farníci stěžovali si na něho. Stanovených 12 m. obilí nesypali Loštičtí faráři Pavlovskému vůbec a 24 zl. mu platili jen do roku 1686.[3] To hlavně znepříjemňovalo pobyt Pavlovskému a bylo z příčin, že odešel.[4]

Nový farář, mladý ještě, teprve 33letý kněz, měl v takových záležitostech ruku šťastnější než předchůdce. Za kratičkou dobu svého působení v Lošticích uspořádal kostelní jmění a po bývalých sporech stran desátkové náhrady není za něho ni budoucně už žádné stopy: dávala se bez odmluvy, ač ovšem nikoli bez opětovných upomínek.

(P. d.)

---

[1]) Co do taxy, která se při investituře platila kanceláři konsistorní, byly fary olomuckého biskupství ve druhé polovici XVII. věku rozděleny ve čtyři třídy. Z far I. třídy, k nimž náleželo zejmena 40 far dekanatních, platilo se 27 zl. Z far II. třídy (79 na počet. zejména též Moravičany) 21 zl. Z far III. tř. — 195 na počet, mezi nimiž Vyšehoří a Loštice — 18 zl. — Do IV. třídy náleželo 237 far s taxou 15 zl. (*Středovský*, Apographa II. 121 v arcib. arch. kroměř.)

[2]) *Volný*, Církevní topografie olom. I. 99.

[3]) Zpráva v dekan. matrice 1692. Ostatní dopisy v měst. registr. unčov.

[4]) Zemřel v Bludově 1707. V Mohelnici jest po něm mešní nadace s jistinou 50 zl.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

II

Suetonius.

Zpráva Suetoniova zní: afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novae ac maleficae. Skoupá noticka, ale přece vydatná.

Již ta okolnost, že potrestání křesťanů není uváděno v žádnou souvislost s požárem Říma (o němž mluví teprve v c. 38) jako u Tacita, zasluhuje bedlivé pozornosti. Dosah její vysvitne později. Pro Suetonia spočívala podstatná vina křesťanství, jež přivodila jeho proskripci, v tom, co zahrnul slovy superstitio nova ac malefica.

„Superstitio“ pověra, víra v božstvo státem neuznávané, kult státem nepřijatý a neschválený, odchylný od státního náboženství. Jako přitěžující okolnost přistupuje k tomu teprve nedávný vznik této „pověry“: nova. Význam tohoto fakta pro Římana s dostatek osvětluje výrok plemenného antisemity Tacita, který zmíniv se o náboženských zvycích Židů, podotýká: „Tyto obřady, ať už jakýmkoli způsobem byly zavedeny, mohou uvésti na obranu svůj prastarý původ“.[1] Crimen v této nejmírnější formě pojaté už by dostačilo, aby stát zasáhl a náboženství takové zapověděl.[2] Ale stát v něm viděl ještě daleko nebezpečnější ráz, který označil Sueton slůvkem „malefica“.

Byl a je dosud o to spor, zdali Sueton cituje přímo úřední výraz či zda jej svým vlastním slovem více méně libovolně a neurčitě nahrazuje. Kdo čte pozorně odstavec, v němž naše věta přichází, vidí, že Sueton tu celou řadu zákonů stručně, ale správně vystihuje. Když jeho referát všude jest věcný a spolehlivý, není, proč by právě u jediného zákona proti křesťanům měla býti uznávána výjimka. Ať už ten sporný výraz je vzat přímo z úředního výnosu — což jest méně pravděpodobno — ať jest osobním majetkem Suetoniovým, nic neopravňuje nás k podezření, že není smyslem správný. Sueton četl v úředním listě jakési odůvodnění zákazu, které pro své čtenáře obeznámené s křesťanstvím zhušťuje ve stručnou charakteristiku „su-

[1]) Hist V. 5: Hi ritus quoquo modo inducti antiquitate defenduntur.

[2]) *Mommsen,* Röm. Strafrecht str. 578.

perstitio nova ac malefica", jsa jist, že podstatu odsouzení přiléhavé zachytil a že mu bude od intelligentů porozuměno. S toho stanoviska jedině může býti přesněji vymezen obsah výrazu „maleficus".

Slovo to má výraz všeobecný, „zločinný", ten jest původní, ale později nabývá zvláštního zabarvení „zločinného kouzelnictví". Jedná se o to, který smysl měl Sueton před očima. Jest jisto, že u právníků, v zákonech jako terminus právnický se vyskytuje tento druhý význam teprve od dob Dioklecianových.[1]) ale v obyčejné řeči se ho užívalo již dříve i za dob Suetoniových. Doklady podává Tacitus.[2]) Zvláště pak spojení slov „superstitio malefica" nemohlo za doby Suetoniovy, kdy celé duševní ovzduší bylo nabito věrou v kouzla a čáry nejen u nevzdělaného lidu, ale i ve všech vrstvách vzdělanců, jiné představy buditi než „pověra zločinných kouzel používající"[3]) Maleficium stávalo se ponenáhlu dědicem dosavadní „magie".[4]) Proto každému tanulo při zmínce toho slova něco nejen všeobecně odporného a hrozného, nýbrž ono mu vyvolávalo před oči konkretní případy zakázaného kouzelnictví. Každý věděl, že sem spadají ceremonie spojené s obětmi lidskými, noční kulty, vyvolávání mrtvých atd. a že trest na to odjakživa byla smrt, později smrt upálením. Proto každý čtenář schvaloval počínání Suetoniovo, jenž zákaz křesťanství pojal výslovně mezi činy Neronovy, které žádné výtky, ano dokonce i nemalého uznání zasluhují.[5])

Určitěji však vymeziti obsah slova „malefica" z textu Suetoniova nelze; tím však není řečeno, že by tato stručná zmínka nerozšířila dosavadní poznatek o nové, a sice nikoli malicherné jednotlivosti.

Nežli Nero, ať prozatím z jakéhokoliv podnětu, přikročil k odsouzení a potrestání křesťanství, bylo nutno vyšetřovati. Vyšetřoval se původ (superstitio n o v a) a obsah (m a l e f i c a) křesťanství. Důkazy podané působily na Nerona a jeho soud tak přesvědčivě, že křesťanství zakázal a přívržence jeho smrtí potrestal. A Suetoniovi zdá se zákaz i trest činem chvály hodným, a sice ještě po uveřejnění korrespondence Pliniovy a Trajanovy, kdy své Životopisy císařův psal, totiž roku 120. Významný zjev!

---

[1]) *Mommsen*, Röm. Strafrecht str. 640, 3.

[2]) Srv. na př. *Tacitus*, Ann. II, 69: reperiebantur... semusti cineres ac tabo obliti aliaque m a l e f i c a, quis creditur animas numinibus infernis sacrari.

[3]) *Tac.*, Ann. XII, 59 užívá běžného tehdy výrazu: Legatus... m a g i c a s s u p e r s t i t i o n e s obiectabat.

[4]) *Mommsen*, Röm. Strafrecht str 641 nn.

[5]) *Suet.* Nero 19: Haec partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli.

Zákaz stíhal nauku křesťanskou — ta jest charakterisována — a důsledkem toho byly popravy jejích vyznavačův. Zákaz byl vydán tudíž nejen jako místní a dočasný, nýbrž jako všeobecný a trvalý. To také dokazuje umístění zákazu mezi předpisy a zákony trvalými, jichž účelem bylo udržeti dobrý řád a mrav. Sueton sám si musel býti té povahy zákazu vědom, když v té souvislosti jej zařadil.[1] V jeho dobách se také pronásledovalo. Byl dobře znám Pliniův případ a zmirňující úprava Trajanova, byl znám Tacitův úsudek, a Sueton zařazuje Neronův zákaz křesťanství mezi všeobecné a trvalé předpisy, t. j. ten zákaz takovým skutečně byl a neměl pouze význam pomíjejícího ediktu.

Tedy stručné místo Suetoniovo obohatilo přece v nejednom kuse naše vědomosti:

1. Křesťanství bylo zkoumáno a pro svoji povahu odsouzeno a zakázáno;
2. nad vyznavači vyrčen trest smrti;
3. zákaz byl všeobecný a trvalý.

III.

Vypravování Tacitovo.

Četné mezery, které malomluvnost Suetoniova zavinila, stěží bychom vyplnili, kdybychom neměli obšírnějšího, třebas i záhadnějšího vypravování Tacitova. Obsah jeho zprávy jest v podstatě tento:[2])

Dle Tacitova — ostatně jen průzračně naznačeného — přesvědčení dal Nero z podivínské nějaké choutky Řím zapáliti. Aby pak

---

[1]) Upozornil na to již *Ramsay* na uv. m. str. 230.

[2]) Text dle vyd. *Halmova* zní: Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et quaesitissimis poenis adfecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat; repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursum erumpebat non modo per Judaeam, originem eius mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. Igitur primum correpti, qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud proinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, multi crucibus adfixi aut flamma usti, aliique ubi [jediný ruk. Med.: »aut flammandi atque ubi«] defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat et circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi vel curriculo insistens. Unde quamquam adversus sontes et novissima exempla meritos miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius absumerentur.

hrozivé následky svého zločinného skutku zažehnal, chopil se nejen účinné akce podpůrné a náboženských mimořádných úkonů, nýbrž pokusil se dokonce, když zmíněné prostředky nepůsobily dosti pronikavě, stopu odvésti od své osoby na nenáviděné již tehdy u lidu křesťany. Dal nejprve zatknouti ty, o nichž bylo známo, že jsou křesťany. Při jejich výslechu přišel vyšetřující úřad na celou řadu osob, které se také hlásily k této víře. Všecky potkal týž osud. Zavedeným vyšetřováním vyšla na jevo ne tak vina na zapálení města jako spíše zášť pokolení lidského. Odsouzeni k smrti, která jim byla rafinovanou ukrutností tělesně i duševně ztrpčena — hořící pochodně, přestrojení za zvěř, ukřižování — aby „národ“ měl větší požitek. Avšak v lidu bylo více zdravého rozumu a lidskosti než v Neronovi, tak že pocítil soustrast s obětmi jinak svrchovaně trestuhodnými a nový odpor zdvihl se proti tomu nelidovi na trůně.

Toť zhruba obsah, při němž arci není lze zachytiti zúmyslně dušené temno, do něhož Tacitus právě tuto scenu zahalil.

Tacitem je souvislost mezi proskribováním křesťanův a požárem Říma nade vši pochybnost zaručena a tím poznatky naše ze Suetonia o jednu další okolnost podstatně rozmnoženy. Požár vypukl 18. července 64. Pronásledování tedy začalo nějakou dobu na to. Tak získán důležitý terminus post quem pro otázku po vzniku pronásledování.

Při podrobnějším zkoumání, jakého dosahu byl vztah mezi křesťany a požárem, již se badatelé rozcházejí a dle toho pak nabývá výklad celého místa zásadní rozmanitosti. Zapálili křesťané — někteří z nich — Řím skutečně či nikoliv? Byli křesťané stíháni pouze jako žháři či nemělo žhářství s vlastním pronásledováním nic společného? Všecky eventuality mají své více méně četné zastance od starých dob, jenom názor, že křesťané Řím opravdu zapálili, zrodil se až v úplně moderní duši. [1])

---

[1]) Je to »zásluhou« a utkvělou myšlenkou *Herm. Schillera* počínajíc dílem Gesch. des röm. Kaiserreichs unter der Regierung des Nero. Berlin 1872, přes pojednání Ein Problem der Tacitus-erklärung v Comment. in hon. Th Mommsenii 1877 p. 41 dd, i v díle Gesch. d röm. Kaiserzeit I, 1, Gotha 1883, str. 349 dd. Po něm totéž opakuje *Arnold Franklin* Die Neronische Christenverfolgung, Leipzig 1888, str. 19 dd 60, a oba překonává *Carlo Pascal* L'incendio di Roma e i primi Cristiani. Turin 1900[2] str. 22 dd. *Ramsay* vtipně je odbývá *Horácovým* Credat Judaeus Apella. *Paul Allard* podjal se té, jinak zbytečné práce a vyvrátil všecky »důvody« ve spisku (mám po ruce jen německý překlad): Haben die Christen Rom unter Nero in Brand gesteckt? Straßburg i. E. 1905, str. 57.

Je Tacitus takovou Pythií, že každý z jeho slov může vyčísti něco jiného, není možno dospěti k jednotnému, odůvodněnému výkladu?

Místo jest pro posouzení Tacita jako spisovatele neobyčejně poučné a zajímavé. Jemu neběží o přesné, byť i stručné, nastínění vzniku, odůvodnění, průběhu útrap té sekty, pro niž nemá leč spoustu odsuzujících a ponižujících přívlastků — nikoliv, celý odstavec jest postaven ve službu u Tacita vše ovládající psychologické methody. Pozornost autorova soustřeďuje se stále na onen pro psychologa vděčný exemplář, který po dřívějších neslýchaných zločinech naposledy dal šílený rozkaz caput orbis zapáliti. Sleduje další jeho počínání, jak rád by se z odpovědnosti vyzul, jak ďábelsky svaluje svůj čin na nevinné, jak nespokojuje se trestem, jejž zákon na žhářství předpisuje, nýbrž aby pozornost úplně od sebe odvrátil, stupňuje muky ubohých obětí tak upřílišeným způsobem, že se s očekávaným účinkem naprosto mine.

Toť úkol, který si vytýčil Tacitus, a kdo se jeho spisy podrobněji zabýval, ten častěji měl příležitost pozorovati, že umělecké ohledy a psychologické problemy vykonávaly na dílo jeho vliv, který daleko převyšuje to, co v tom ohledu modernímu dějepisci je dovoleno. K vůli nim nerozpakuje se Tacitus nejen fakta nechronologicky seskupovati, nýbrž až přes míru stahovati a přesouvati.[1] Šťastný osud, který zachránil první knihy Historií, nám usnadnil hlouběji vniknouti do duševní dílny Tacitovy. Tytéž události totiž projednává také Plutarch v životopise Othonově, tak že srovnáním obou lze methodu Tacitovu zcela jasně sledovati. Ale ani tam, kde nemáme po ruce takových dokladů historické neúplnosti a nespolehlivosti Tacitovy, nesmíme základní spisovatelské tendence jeho s očí pouštěti a nebráti vše za nepopíratelnou a úplnou pravdu, dokud všestranný rozbor toho neb onoho místa nedovolí. A poněvadž se toho při našem místě nedbalo, proto vynořilo se tolik výkladův, ač může býti jen jediný historicky oprávněn. Jsou i jiné nedostatky podřízenější ceny, na něž při rozboru samém bude poukázáno.

---

[1]) Známý *Eduard Norden* je celý u vytržení nad touto zvláštností Tacitovou. »Wir wissen ja, píše v Neue Jahrb. f. d. kl. Altert. XXXI str. 655 d, durch den Vergleich mit Plutarchs Otho, mit wie souveränem Gestaltungswillen Tacitus die in peinliche Genauigkeit, ja in Pedanterie verlaufenden Angaben der gemeinsamen Quelle gemeistert und zu Gruppen zusammengefaßt hat, die uns selbst auf Kosten des Verlustes einer ganzen Menge von Einzelnheiten, ja der Verschiebung von allerlei Tat[illegible] durch ihre grandiose Gesamtwirkung künstlerisch unvergleichlich wertvoll sind.«

Nechci čtenářů vésti celým tím labyrintem pestrých domněnek, ale kousek filologického putování musejí přece vykonati, aby se sami přesvědčili, zdali podávaný tu výklad má nároky na uznání. Budu však hodně stručný.

Především nutno zaujmouti určité stanovisko ku dvěma otázkám: Zapálili křesťané Řím? Anebo jest aspoň Tacitus toho mínění a informuje tím směrem své čtenáře?

Na první otázku dává odpověď celý starověk: nikdo, ani jediný, sebe zaujatější nepřítel křesťanství v řadách pohanských spisovatelů neoznačuje původci požáru příslušníky této víry, ani Tacitus ne, jak se hned ukáže, fakt to nepochopitelný, kdyby skutečně toho zločinu se byli dopustili a kdyby jim to bylo nevývratně jistě dokázáno. Naproti tomu všichni autoři, kteří jmenují vinníka výslovně, shodují se až nápadným způsobem, ať je to Plinius St., ať autor Octavie, ať Sueton, ať Dio, ať lid (dle Tacita a Diona), a nazývají Nerona žhářem Říma.

Ale což Tacitus? Mnohým badatelům zdají se dvě místa z jeho vypravování býti závažným svědectvím, že v jejich jakousi vinu sám věřil a na čtenáře v tom smyslu působí. Je to věta: Igitur primum correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt. Ku slovesu „fatebantur“ nelze prý nic jiného doplniti než „incendium“: Ti první „přiznávali se“ strachem a mukami jsouce zdoláni k činu, jehož se fakticky nedopustili, „k zapálení Říma“. A ti druzí byli prý dle slov samého Tacita „usvědčeni ne tak ze žhářství jako spíše ze záští pokolení lidského“; tedy přece byli jaksi v to zapleteni.

Taková tvrzení jsou jen důkazem, že i velcí učenci jsou chybujícími lidmi. Tacitus miluje sice jakési přítmí, ale přes to neponechává čtenářů v nejistotě o svém osobním mínění.

Líčení požárové katastrofy předesílá slova sice nerozhodná s ohledem na Nerona, průkazná však, pokud se týče možné účasti křesťanů: Sequitur clades, forte an dolo principis incertum — nam utrumque auctores prodidere (Ann. XV, 38). Veškeré prameny, které Tacitus znal, počítaly jen s dvojí možností: buď čirá náhoda nebo postranní machinace císařovy. Po křesťanech ani stopy u nich ani u Tacita: i on z počátku jako by kolísal jenom mezi nezaviněným neštěstím a zločinem Neronovým; nevěřil ve vinu křesťanův a tomuto přesvědčení dal zřetelný výraz slovy, jimiž zahajuje odstavec o pronásledování křesťanů. Dí: ergo abolendo rumori Nero subdidit reos . . ., quos vulgus Christianos appellabat. Nero nastrčil jenom jako vinníky t. zv. křesťany (Ann. XV, 44).

Tedy Tacitus nezná žádné viny křesťanův — naopak je si vědom jejich neviny — a nemůže tedy spolu informovati čtenáře ve smyslu opačném. Ale ony dva výroky? Byly nesprávně vyloženy. Spojení dvou větných členů spojkami „haud perinde — quam", nemusí míti význam stupňující, jako by o prvém členu bylo z části připouštěno, co o druhém platí v celém rozsahu; Tacitus je klade i v případech, kdy prvý člen nemá vůbec platnosti a popírá jen myšlenou možnost jeho.[1] Tak lze a s ohledem na vyslovené přesvědčení Tacitovo nutno místu našemu dáti smysl: množství nesmírné usvědčeno nikoli snad ze žhářství, nýbrž z nenávisti lidstva.

A prvé místo? Z dosavadních úvah jde na jevo, že jest naprosto pochybeno doplňovati k „fatebantur" předmět „incendium", a pak nezbývá než držeti se mínění, které dle souvislosti smyslu jest jedině oprávněné, tak že předmětem toho slovesa je „se esse christianos",

---

[1]) Spor o význam toho úsloví ještě neutichl, ale nikde jsem nenašel velmi zajímavé illustrace k Tacitovi, která jest v Monumentum Ancyranum. I Tacitus i Augustus mluví o téže události.

Mon. Ancyr. 32.

Ad me rex Parthorum Phrates, Orodis filius, filios suos nepotesque omnes misit in Italiam, non bello superatus, sed amicitiam nostram per liberorum suorum pignora petens.

Tac. Ann. II, 1.

Phraates... cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandae amicitiae miserat, haud perinde nostri metu quam fidei popularium diffisus.

Přiléhavý doklad uvádí pro »disjunktivní« význam této spřežky *Attilio Profumo* ve svém ohromném díle Le fonti ed i tempi dello incendio Neroniano. 4⁰ str. 748 Roma 1905, str. 275 z Hist. IV, 72: Setkání dvou římských vojsk, z nichž jedno Trevir obléhalo, druhé v povstání Civilově hájilo, po vítězství zbraní vládních: nulla inter coeuntes exercitus consalutatio, neque solantibus hortantibusve responsa dabant, abditi per tentoria et lucem ipsam vitantes. Nec perinde periculum aut metus quam pudor ac dedecus obstupefecerat, attonitis etiam victoribus, qui vocem precesque adhibere non ausi, lacrimis ac silentio veniam poscebant. Souvislost dopouští jen smysl výlučný. Podobných míst jest u Tacita více.

Jen mimochodem dotýkám se tu *Stiglmayrova* až příliš odlehlého a strojeného výkladu (Stimmen aus Maria Laach 78 Bd str. 169—184), který však už před ním našel zastance v *Siebertovi* (Die ältesten Zeugnisse über das Christentum, Charlottenburg 1897, str. 93). Pochytáni prý byli agents provocateurs buď již penězi pro věc získaní anebo nadějí na kynoucí teprve odměnu vedení, kteří se vydávali za křesťany a spolu původce požáru. Na jejich udání byla prý celá řada křesťanů vyšetřována a odsouzena. Pravděpodobnost tohoto vysvětlení se rozbíjí o mnoho velikých obtíží, aniž se dá jen trochu sehnanými analogiemi podepříti. Odkud vůbec má čtenář uhádnouti, že se jedná o denuncianty? Stiglmayr myslí, že třeba ku slovesu »fatebantur« jen domysliti »rem« nebo »de re«, aby věc byla jasná. Ušlo mu, že by nezbytně muselo státi qui <rem> faterentur, nikoli fatebantur.

kteří se přiznávali ku křesťanství veřejně tak jako židé se neukrčovali se svým židovstvím. A takových bylo tehdy v Římě dost. Srv. na př. sv. Pavel ve vězení.

Tolik úvodem do otázky. Křesťané neměli účasti na zapálení Říma a Tacitus je dalek toho sám je podezírati, po případě v podezření u čtenářův uváděti.

Všimněme si nyní ještě jednou téhož rozhodujícího místa, ale s jiného hlediska. Tacitus dí:

Igitur primum correpti qui fatebantur,

deinde indicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt.

Patrně rozlišuje Tacitus dvě třídy zatčených křesťanův a dva procesy. Nejprve byli někteří — tuším, dosti četní — křesťané, o nichž bylo známo, že tomuto náboženství jsou oddáni, dle Tacita „correpti".

Podmětem druhé věty, přesně vzato, je druhá část křesťanů, která o něco později — doby blíže neznáme — na základě „výpovědi" těch prvních byla zatčena, vyšetřována, usvědčena a odsouzena „ne pro žhářství, nýbrž pro zášť pokolení lidského" k trestu smrti. Dle přesné gramatické konstrukce stihl tento osud pouze tu druhou, nesmírně četnou skupinu křesťanů. Co bylo však s první?

Badatelé, pokud vidím, rozeznávají sice dvojí výslech, ale nikoli dvojí odsouzení. Nelze popříti, že by i toto pojetí volnějším výkladem gramatickým dalo se odůvodniti, ale věcně je to slučování nepřípustné. (P. d.)

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Viditelným pojítkem všech stoupenců Steinerových má býti „Chrám theosofie“ v Mnichově (Schwabing), nákladem 1,600.000 marek postavený. Třeba byla stavba zakázána a ustanoveno uchýliti se do Švycar (Dornach), sbírá spolek, k tomu cíli založený, pilně příspěvky po 50 a 100 markách ročně. Šlechtické kruhy jsou hojně súčastněny a pokladnu vede hrabě Otto Lerchenfeld. Dle plánu má to býti stavba monumentální, pětiúhelného půdorysu, čelem obrácená k východu, oken podoby T, aby připomínala theosofii. Dvě veliké dvorany, nemocnice pro theosofickou methodu léčebnou, síně učebné, trakt jakéhos budhistického kláštera — toť hlavní části vnitřní úpravy. Je s podivem, že novodobá theosofie libuje si v nádherném okolí, zasedání bývají nejčastěji v budovách velkolepých, v úpravných sálech, aby dojem byl co nejmocnější. To vše jest pravý opak původní indické theosofie, která pozůstává hlavně v odvratu od zevnější pompy; indický stoik pohrdá pohodlím i majetkem a vyžebrává si živobytí, dokud askesí nedospěje k nirvaně a nerozplyne se u veškerenstvu, kdežto evropský jeho kolega žije často poblíž veleměsta ve vlastní ville a hlásá s obdivem návrat k prapůvodním názorům theosofickým.

Dr. Steiner má mnoho přívrženců (na 3000) a mnoho odpůrců, tak že je často předmětem polemik novinářských. Že mnozí jeho jména zneužívají k prospěchu vlastnímu, jest jisto. Předsedkyně Steinerovy lóže v Lipsku, Elisa Wolframová, nalezla zalíbení v této praktické stránce theosofie a učinila si ji výdělkovým podnikem. Zanedbává sice své povinnosti v domácnosti pro samé přednášky, ale vydělává a stává se slavnou, třeba jen tím, že místo indického bájesloví zavádí starogermánské a blábolí o reinkarnaci bohyně Freya. V některých jihoněmeckých lóžích kvetlo do nedávna horlivé pěstování jasnovidectví a pokoutní léčení. To vše nemělo s theosofií nic společného, ale Steiner nezakročil, neboť to byli jeho učeníci, kteří ho mají za proroka, jenž ví vše, co se stane za 20, za 100 let, ale nepoví, aby lidstva nepoděsil. Jako ctitel jednoho z patronů theosofie, Paracelsa, má i on jeho ducha, rozpoznává nemoci pouhým pohledem a zná i prostředky proti nim, čehož jiný jasnovidec nedovede. Steinerův kalendář 1912 podává návod, kterak z astralního světa svésti tajemné síly na člověka. Kromě již

zmíněného francouzského básníka Eduarda Schurè bývají z německých uváděni Friedrich Lienhard a Kristian Morgenstern, kteří pěli hymny ku poctě Steinerově.

Naproti tomu stojí řada lidí vážných, kteří vidí ve Steinerově theosofii nejen výstřední podivínství, nýbrž přímo nebezpečí pro duše nezkušené, které zahoří po vnitřním sebevzdělání. Nedávno zesnulý básník provensalský Frederi Mistral nazval nedlouho před smrtí výklady Steinerovy přímo větroplašstvím (ludibria venti).

Jeden z nejlepších znalců theosofie, univ. professor J. Speyer, zabývá se ve svém díle „Theosofie indická dle původních pramenů" také novobudhismem a společností theosofickou a mluví o neoprávněných vývodech nepovolaných nadšenců, kritisuje povrchní znalost Blavatské, jakou prozrazuje ve svých spisech o indické filosofii, a nazývá ji přímo podvodnicí, která přičichla k rozličným vědám, studovala namátkou středověký a orientalní okkultismus, spletla vše se spiritistickými názory, až dospěla k indickému učení, v němž utkvěla. Totéž platí o Besantové a Steinerovi, jakožto jejím následníkům.

Se stanoviska křesť. katolického píše o učení Steinerově, této „nanejvýš rafinované odrudě materialistických světových názorů" prof. Vincenc Lutoslawski v „Hochland": „Ježto tak zvaní theosofové osobovali si jakýs monopol bohoznalství, zároveň pak i bezednou ignoranci ve filosofii prozrazovali a netoliko v náboženství protikřesťanské stanovisko zaujali, nýbrž i ve filosofii na předplatonských utkvěli názorech, dovedl jsem si úspěchy (arci podivuhodné) této theosofické společnosti psychologicky vyložiti jenom předpokladem, že hnutí to poutá jen mnohé duše ve vývoji zaostalé, které nedovedou snésti a ztráviti ani vyšších požadavků křesťanství ani rozumového pokroku lidstva od doby Platonovy". Steiner vede své stoupence k tomu, aby uznali neomylnost z brusu nové dogmatiky, pramenů svých dogmat jim však nezjevuje; dogmatismus překonává v jeho učení úplně stránku mravní a působí na člověka jen tím, že budí a pěstí ctižádostivost.

O způsobu, jímž hledí Steiner pro svou věc posluchače zaujati, píše „Bohemia" r. 1912 u příležitosti návštěvy Steinerovy v Praze: „Mluví půldruhé hodiny s očima přivřenýma, s nesmírným přepínáním hlasu a falešnými tóny špatného herce, mluví v extasích, jako zakladatel náboženství ... Příval slov uspává duše kritickými schopnostmi nenadané, až zavládne kataleptický stav, kdy již odporovati nedovedou. Není to opravdová theosofie, již posledně představoval Strindberg s tak mohutnou opravdovostí, nýbrž strojená theosofie vychází tu na lov

proselytů, míchanina složená ze zdravého lidského rozumu, z kompromisu s psychologickým realismem, jemuž se činí nasládlé a přitrpklé poklony, a z křečovitě rozechvělé touhy po zjevení tajemství nezasvěcencům".

Pro výše zmíněný kompromis s křesťanstvím, o nějž usiluje Steiner, an staví Krista nad Buddhu, znepřátelil si nejen „pravověrné" theosofy ve vlasti své, nýbrž i vlašské seskupené kol časopisu „Ultra". Při své návštěvě v Římě prodlel také jen ve společnosti theosoficky naladěných dam z vysoké aristokracie, nestaraje se o římské budhisty odsuzující jeho heresi.

Popatřivše na řadu zakladatelů, šiřitelův a představitelů novodobé theosofie, pohleďme na tresť jejich učení, abychom se přesvědčili, jak mnoho musí věřiti, aby nevěřili Zjevení božímu.

9. Theosofická věrouka: O Bohu.

Jest velmi nesnadno dohádati se ze spisů theosofických pojmu božství, a výstižného, krátkého výměru se nikde nedočteme. Theosofie hraje si s evolucemi a tak lze i v učení o Bohu pozorovati vývoj nebo spíše přemety a kolísání, přibírání a upravování pojmu dle starých náboženských názorů, zvláště indických, a konečně utkvění v pantheismu. Při tom shledáváme se s trojicí a nauka křesťanská zařaďuje se prostě do stupnice náboženských náhledů starověkých, z nichž teprve theosofie probíjí se k výšinám, odkudž hlásá svou absolutní pravdu, objevenou v bludišti tajné vědy. Sledujme výroky aspoň hlavních průkopníků theosofie.

Blavatská dí: V Boha křesťanů, Otce, Stvořitele nevěříme a zamítáme víru v Boha osobního. Bůh theologů jest předivo nesrovnalostí a logická nemožnost. Věříme v božský, universální princip, kořen, ze kterého vše pochází. pramen, s nímž na konci velikého cyklu věků všecko splyne. Naše božstvo není ani v ráji, ani ve stromech, v sochách, na horách, nýbrž jest všude, v každém atomu kosmu viditelného i neviditelného, v každé molekule dělitelné, nad ní, pod ní, kolem ní, neboť to je tajůplná mohutnost evoluce a involuce, všemohoucí, všudypřítomná i vševědoucí tvůrčí moc.

Prorokyně zmlazeného budhismu Besantová dokládá: Theosofie vyžaduje jsoucnost věčného principu známého pouze z působení. Nelze ho popsati a nazýváme-li ho „absolutnem, nekonečnem, bezpodmínečnem", nemají slova ta plného smyslu. Mudrci jmenují ho s a t = býti. Bůh

jest jeden, ale pouze jako neprojevený, neboť tento jeden se projevuje jako tři: trojice božské bytosti, trojí zjevená mohutnost, trojí Logos.

Besantová shledává prvky theosofické trojice ve všech pohanských náboženstvích. Egypťané měli dvojí trojici: Ra, Osiris, Horus; Osiris, Isis, Horus. Chaldeové učinili z původní trojice: Anu (pán nebe, původ všeho), Ea (božstvo vod, moudrost boží), Bel (bůh země, tvůrčí duch) šestero božstev sňatkem, až dospěli k posvátnému číslu 12. Z Číny připomíná obyčej císařův obětovati Duchu, jenž jest jeden ve třech. Fo jest jediná osoba tří forem a taoismus má dogma: Věčný rozum vytvořil jediného, tento dal původ dvěma, z nich vznikli tři, kteří stvořili vesmír. Kromě toho vyznává taoismus podřadnější trojici Sankvan — tři řiditelé — obdobnou chaldejské, vládnoucí nebem, zemí a vodou. Národní náboženství Iránců, Zoroastrův mazdeismus pokládá se za vyložený dualismus. Besantová tvrdí však, že i tu jsou stopy trojice a dokazuje názor svůj z Avesty tak horlivě, že posléze vybájí trojici o čtyřech osobách: Vševědoucí pán (Ahuramazdáo) jest osoba první a nejvyšší na nebi, druhou je dvojná osoba Ahriman a Drúž, představitel zla a ženské zosobnění idee zla se sídlem v pekle, třetí jest představitelka země, Armaiti, moudrá oddanost, dcera Ormuzdova. U národů klassických znáti rovněž chaldejskou trojici: Joviše (Diespiter, deumque hominumque pater), pána nebe, Poseidona, vladaře vod, a Plutona, vládce podsvětí. Nejdokonalejší učení o trojici vidí Besantová v Indii a odtud smělé tvrzení, že Trojice křesťanská není nic jiného než upravená trojice budhistická. U Indů — píše — mluví mudrci o Brahmanovi, jenž se zjevil jako Sat-Chit-Ananda (Bytí-Rozum-Blaženost). Populárně řečeno, bůh zjevený je trojice: Šiva (počátek a konec), Višnu (zachovatel), Brahma (stvořitel veškerenstva). — Zdá se to samozřejmo a moderní budhisté jásají, že křesťanství si vypůjčilo základní článek své víry v Indii a že znetvořilo původní čisté učení. Nicméně pantheon indický vykazuje podobný zmatek jako všecka jmenovaná náboženství pohanská a lze spíše souditi, že náboženští dobrodruhové upravují v nich trojice dle vzoru křesťanského, aby proti Kristovi měli zbraň. V nejstarších knihách Vedy není stopy po trojici v bezpočtu bohův a bohyň. De Gubernatis dí, že skupinu Trimúrti vyložiti lze spíše oblibou čísla dokonalosti (3), než intuicí theologickou. Jisto je, že číslo tři jest v mythologii indické u veliké vážnosti jako ve filosofii pythagorejské, kde jako nejpřednější vlastnost každé bytosti (počátek, střed, konec) bylo značkou věcí neznámých. Odtud tři privilegované kasty v Indii, tři číše, z nichž pije bůh Indra, tři sídla boha ohně Agni

(nebe, země, podsvětí = trojsvět), tři hlavy Indrovy, tři oči Krišnovy, tři věky bohů, tři hlavní úkony pravého brahmína (obět, studium, pohostinost) atd. Nedivno, že objevuje se i Trimúrti (třítělí) jako sloučení tří hlavních božstev pozdějšího hinduismu. Přední náš znatel indických dějin náboženských, Dr. Zubatý, výslovně podotýká: „Trimúrti nemá v indickém náboženství význačného místa a stala se známější jen jakožto zdánlivá obdoba křesťanské boží Trojice... Trojí hlavní úkol, připisovaný vůbec buď Brahmanovi nebo Šivovi nebo Višnuovi jest pouhým jakýmsi pokusem, sloučiti trojí víru v nejvyšší božskou bytost tří různých vyznání v jedno, při tom však je to pojem v literatuře i v dnešním životě indickém úplně bezvýznamný“. Ale theosofům se hodil a tak z prvního velikého Loga, nepochopitelného, neprojeveného, povstává druhý Logos t. j. duch ve hmotě, energie ve formě, život v projevu, klad a protiklad, bytí a nebytí čili sat-avidya. Konečně povstává třetí veliký Logos výronem z druhého; je to universální uvědomění „mahat“, z něhož všecko nekonečnými obměnami a nevyzpytatelným stupňováním povstává. Ale kromě těchto tří hlavních Logů jest nekonečná řada podružných, solárních, kteří se baví vývojem světů, budují universum a řídí síly kosmické. Jsou to dii minores pohanské mythologie, jsou to archandělé křesťanů.

Učí-li theosofie, že všecko jest projevem Boha, a to ustavičným vtělováním nebo lépe stále opakovanými přerody, a chce-li býti naukou o tomto sebepoznání, vyhledání božskosti v sobě, přece brání se, aby nebyla ztotožňována s pantheismem, a chce slouti pouze panentheismem, stavíc proti sobě Boha nezměnitelného a výron jeho, svět v něm trvající, ale stále se měnící. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Bezděční svědkové toho všeho, královští komisaři, zase ráno 18. dubna žádali Liechtenštejna, Žerotína a Maximiliana Lva z Rožmitála, aby dostalo se jim odpovědi, aby se mohli vrátiti. Dostali od nich hojné zakázání v tom, ale na odpověď bylo jim čekati dále.[1]) Vidouce pak, na čem věci stojí, raději v sobotu a v neděli (19. a 20. dubna) ze svého příbytku ani nevyšli. Zatím 19. dubna stavové sestavovali pro ně odpověď císaři. Odpovídali ještě sebevědoměji nežli ze sněmu brněnského. Dovolávali se svého starobylého práva, z něhož berou pro sebe ospravedlnění, když jsou vládou dosavadní tak utiskováni. Drsným srovnáním s němou tváří poukazovali již na své přirozené právo hájiti se proti škůdci, ale tak se zrovna císaře dotýkajíce, umíněně při tom převracovali pravdu opět a opět tvrdíce, že nic není proti císaři. Proti důtklivému psaní císařovu se ohražovali, směle při tom popírajíce, že by se proti svým závazkům a své povinnosti k císaři provinovali.

Stavové zmiňujíce se o zápovědi sjezdu vyslovují se, že nic není proti císaři; sjezdy takové bývaly za minulých let, a stavové kráčeli podle lantfridu svého; že nežádali císaře za povolení, neučinili na urážku císařovu, než po svém starobylém právu z nuzné a důležité potřeby. Císař dovolává se zápovědi krále Ferdinanda z r. 1539 jednostranně, neboť rádcové jeho zapomněli mu přednésti podstatnou obranu stavovskou. Ale i kdyby nebylo toho stavovského práva neb obyčejův a starobylých příkladů, jistě tento zkormoucený čas by to ospravedlniti mohl, „neb není V. C. Mt tejno, koho blíž hranic svých máme, koho v zemi, jakou ochranu, jakého hejtmana, v kterýchžto příčinách kdybychom sami o sebe nebyli pečovali a obecné dobré obmýšleli, snad bychom již do této chvíle druhou polovici země vypálenou a vyplundrovanou měli. Pročež i toho V. C. Mti k uvážení milostivému podáváme, poněvadž od V. C. Mti sjezdy se nám zapovídají, zapovídají se také při jminulém sněmu

---

[1]) Relace Slavatova k císaři z 21. dubna. V pátek byli u komisařův u oběda: Pertold Bohobud z Lippého, Hanuš Puchheim (Puchoměř), Václav Vchynský, Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, Jan Jiří Licek z Ryzmburka a Bořita z Budče.

jakkékoliv jiné jednání a zavírání kromě samého jednoho artykule v instrukci položeného, bránilo se nám též od p. Ladislava Berky, místodržícího ouřadu hejtmanského, společné při soudě o věci zemské rozmlouvání, jestli se nám tudy všelijak cesta nezamezuje a všelijací prostředkové neodnímají, abychom na potomní časy o žádné naše obecné zemské věci žádného společného rozmlouvání jmíti, žádné rady držeti, žádných snešení činiti, a tak nikdy nic, co by k dobrému a užitečnému zemi bylo, zavírati nemohli, k čemuž i nyní toto v nově nám učiněné psaní, v kterémž že nejprve sněm povolení osob na sněm generalní rozepsati, a potom teprv po vyrozumění těm věcem a potřebám, o kteréž bychom jednati chtěli, nám sněm položiti chtíti račte, při závírce se dokládá, dosti zřejmě směřuje, čehož kdybychom na sebe dopustili, již bychom ovšem nuznější nad sedláky naše (což sou i předkové naši panu dědu V. C. Mti slavné paměti předkládali) býti musili, ano nerci-li sedlákův, než i těch nerozumných hovad a němých tváří horší a bídnější bychom býti musili, kteráž když nějaké nebezpečenství své seznávají, škůdce a záhubce svého spatřují, v hromadu se hrnou a dle přirozeného ponuknutí takové pomoci užívají, a protož vždy V. C. Mt poníženě prosíme, . . . že sobě sjezd tento oblíbiti a s ním i s námi laskavě spokojen býti ráčíte". Odmítajíce pak napomínání poslů císařských podle listu panovníkova, aby pamatovali na závazky a povinnost svou, vytýkali, že pamatují na ně dobře a že proti nim nikdy nic neučinili, a že jim to slyšeti dosti lítostivé bylo; při čemž prosili, aby císař rozpomenuv se na jejich vždy osvědčenou věrnost nedopustil je podobnými z kanceláře císařské vycházejícími důtklivými a urážejícími slovy stíhati a zarmucovati. [1])

Odpověď nejvyšším úředníkům a soudcům zemským království českého napsali stavové již předešlého dne (18. dubna). Žádosti jejich o pomoc proti vojenskému lidu přespolnímu neodmítali, ale dávali jí jiný směr a výklad. Uvádějíce, že vešli s Matyášem i se stavy uherskými a rakouskými ve smlouvu, prohlašovali, že jsou hotovi podle již dotčených stavů proti těm a tomu, kdož by tak království českému a stavům českým usiloval škoditi, je mimo řád, právo a svobody jich v něco neslušného a neobyčejného potahovati, a proti pečetěm a poctivosti jejich nutiti chtěl, spěšnou a skutečnou pomocí a retunkem vedle žádosti jejich přispěti, je chrániti a obhajovati pomáhati do svého nej-

---

[1]) Paměti *Hororovy*, l. c. fol. 70—73. *Cerroni*, II. 207, str. 69—78. Srv. *Kameníček*, l. c. I. 45.

vyššího přemožení. Zároveň doufali, že stavové čeští v tak spravedlivé věci podobným způsobem a měrou budou jim nápomocni. Pokudž by pak kdo jim scestně namlouval, jakoby stavové moravští tudy něco proti císaři a stavům českým před se brali, aby tomu žádné víry nedávali.[1] — Podle Moravanů tedy vojsko Matyášovo a zemí s ním spojených není útočné na Čechy, nýbrž přichází jim na pomoc — proti císaři, a přece nic proti císaři před se nebéře!

Podobným licoměrným způsobem odpovídali císaři na jeho poslední přípis z 12. dubna o pomoci proti vpádu cizího lidu válečného. V odpovědi této ozývá se liché obvinění Žerotínovo, že původem a ponuknutím Berkovým jim do země lid cizí a nepřátelský s pohrůžkami a škodami vtrhl, a proto že musili se také lidem opatřiti, musili smlouvu ivančickou učiniti a přistoupiti k snešením prešburským; nad to když bylo oznámeno, že arcikníže Matyáš ne jako nepřátelským způsobem, než za příčinou pokoje do království českého chce táhnouti, povolili pro své i království českého dobré jeho žádosti, aby s ním a se zeměmi spojenými se strhli a vedle nich stáli. Jejich vojsko není tedy cizí; kdyby však nějaký cizí lid válečný chtěl něco na škodu a záhubu království českého před se bráti, že budou rádi Čechám pomáhati.[2] Úmyslnou záměnou nazýváno tu bylo cizím lidem válečným vlastní vojsko císařovo, — a proti němu chtěli se Moravané se svými spojenci postaviti. Tak si okrašlovali svůj odboj a odpad od císaře, který byl úplně formálně v Ivančicích dokonán. Odpovědi stavů vůči císaři byly zrovna posměchem. Vždyť cíl jejich byl již vytčen: svým zmocněným k řízení věcí v potřebách zemských dali již v Ivančicích instrukci, aby s arciknížetem Matyášem o to jednali, aby císař propustil Moravany z věrnosti a poddanosti, aby sobě Matyáše za pána a markrabství vzíti mohli.[3]

K tomu ještě stavové moravští, kteří od té chvíle mezi Matyášovými spojenci nejradikálněji postupovali proti císaři, jali se znovu officielně agitovati také v sousedních zemích. Knížatům a stavům slezským psali (19. dubna), aby jim přispěli pomocí svou proti každému rušiteli pokoje, dopsali knížeti Karlu Minstrberskému (20. dubna), aby napomáhal u knížat a stavů slezských, aby se s nimi spojili a aby nedopouštěli ve Slezsku najímati vojsko pro císaře, a do Čech psali

[1]) Tamže, fol. 67—68. *Cerroni*, II. 207, str. 56—59.

[2]) Tamže, fol. 76. *Cerroni*, l. c. 53—56.

[3]) *Brandl*, Spisy Karla st. z Žerotína. II. Listové psaní jazykem českým, sv. 3. str. 62.

mocnému pánu Petru Vokovi z Rožmberka, že poručili osobám nařízeným, aby pánu obšírněji oznámili jednání ivančické, a žádali, aby netoliko sám k nim přistoupil, nýbrž i při jiných působil, aby se s nimi spolčili „v tak spravedlivé věci“.[1]) Výzvu pak tuto, aby přistoupil k jejich sjednocení, opakovali stavové ještě před příchodem Matyášovým ze Znojma 23. dubna.[2])

Po všem jednání v Ivančicích teprve 21. dubna dopoledne k jedenácté hodině dali stavové odpověď královským komisařům, při čemž Karel z Liechtenštejna žádal, aby je císaři učinili poručené. Po nich povoláni byli poslové uherští a rakouští, a každým zvláště dány odpovědi. Ještě pak oznamovali to písemně arciknížeti Matyášovi, osvědčujíce, že se „k zalíbení“ jeho snesli a zovouce se „věrnými poddanými“.[3]) Již pak také strojili se téhož dne nejvyšší úředníci a soudcové zemští i někteří pánové jeti do Znojma, aby tam přivítali arciknížete Matyáše, jenž dosud dlel v Rakousích čekaje výsledek sjezdu ivančického.

Cestu na Moravu a Moravou připravovala mu nová vláda zemská patenty, jimiž uvozovala ve známost, že arcikníže chce s lidem válečným Moravou táhnouti do Čech za příčinou stvrzení pokoje jednou zavřeného, a nařizovala, aby se pro vojsko dodávaly potraviny, za něž bude placeno, aby snad nebyl lid ten přinucen na poddané najížděti a jich ubírati.[4]) Dne 23. dubna překročil Matyáš moravskou hranici; ve Chvalovicích obědval a pak jel do Znojma. Před městem v širém poli vítala jej jízda hejtmana Deimblinga a nejvyššího Hanuše Krištofa z Puchheima; byl tam také Karel z Liechtenštejna i Karel z Žerotína, každý s kornetou pěkné tělesné stráže. Z města vyšli moravští stavové, uctivě vítali arciknížete a učinivše slib rukou dáním slavně ho provodili do města, kam přibyl o 3. hodině za velikého jásotu lidí. Druhého i třetího dne dojelo do města ještě mnoho moravských stavů.[5]) Prvním činem arciknížete Matyáše ve Znojmě bylo, že ještě 23. dubna veřejnou listinou sliboval stavům moravským, kteří přistoupili k úmluvám vídenským a prešpurským a s ním a s jinými spojenými zeměmi se spolčili, že chce chrániti je i s jejich výsadami, svobodami, starobylými chvalitebnými obyčeji a pořádky podle zmocnění bratří a bratrovců

[1]) *Kameníček*, l. c. II. 618; Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 75, 77.

[2]) *Kameníček*, l. c. II. 459.

[3]) Relace komisařů královských z 21. dubna; Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 77—78.

[4]) Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 116; patenty z 24. dubna.

[5]) Diarium archiducis Mathiae, opis v zemském archivě brněnském, Sbírka rukopisů č. 320.

svých; vlády nad nimi si neosobuje, leč by se s nimi o tom dohodl, a bez jejich vědomí a svolení nepustí se do žádného vyjednávání s nikým a vedle nich a s nimi chce život i statky své nasaditi.[1]) Z listiny této jest jasno, že k důvodům, jež arcikníže uváděl na doklad svého oprávnění postaviti se proti císaři, přibyla nová vložka: chrániti práva, výsady, svobody a pořádky zemí. Od této chvíle nový tento důvod ozývá se již stále a důrazně. Byl to důvod vůdce Moravanův Žerotína, jenž výslovně dovozoval, že chopili se zbraně proti císaři, protože zákony porušené, svobodu odňatou, privileje pošlapané, nebezpečí hrozící životům jejich netoliko mohou zákonně zbraní ochraňovati a zastávati, nýbrž i zrovna zákony je k tomu nutkají, nechtějí-li své dobré pověsti a vážnosti pozbyti.[2]) Zdůrazňován tedy moment politický, nikoli náboženský.

Zatím co Matyáš a země s ním spojené semknutě proti císaři postupovali, neměl císař ještě žádného spojence. Nabízeno mu jen prostředkování, a to i nevítané, jako od kurfiřtů mohučského a falckého[3]) (7. dubna), dávány mu jen rady a pokyny, jako z Říma, aby se naklonil k tomu, aby uspokojil svého bratra a aby odpustil svým odbojným národům; takové breve doručil nuncius kardinálu Dietrichštejnovi pro císaře.

Tíseň a nesnáze u dvoru císařského dostupovaly vrcholu. Až dosud bránil se císař proti všemu zasahování do politického vývoje jak papežského nuncia, tak španělského vyslance, maje právem za to, že jsou více nakloněni Matyášovi, ale teď za tak nejisté a nebezpečné situace, kdy se nevědělo, zdali skutečně zůstanou aspoň Čechové věrni císaři, bylo rozhodnuto použiti pomoci jak nunciovy tak vyslancovy. Dne 18. dubna jménem císařovým kardinál a Lamberk žádali nuncia, aby se připojil k novému poselství, které bude vypraveno k arciknížeti, jemuž mělo tím býti dodáno větší účinnosti; nuncius měl připomenouti arciknížeti, že papež neschvaluje jeho nespravedlivého podniknutí proti císaři, a po případě kdyby Matyáš nechtěl přijmouti nových nabídek císařových, měl sám dosvědčiti, jak nepravě jedná s císařem, a přiměti papeže, aby nejen sám pomocí přispěl, nýbrž i působil pro pomoc císaři u jiných knížat křesťanských. Nuncius v odpovědi své zůstal věren svému dosavadnímu smýšlení i jednání; podotknuv, aby jen císař

---

[1]) *Kameníček*, l. c. II. 616—618.

[2]) A. Č. XXVII. 406.

[3]) *Hurter*, l. c. V. 176. Císař odpověděl vyhybavě 24. dubna, aby všichni kurfiřti jali se prostředkovati. *Hurter*, l. c. V. 291.

předložil nové návrhy, a to takové, aby arcikníže nemohl býti s nimi nespokojen a národové roztrpčeni, osvědčil svou ochotu; ale nemohl při tom zmlčeti, že od té doby, co marně nabízel jménem papeže své prostřednictví, všecko se zhoršilo. Ale co se týče pomoci peněžité, dovolával se kardinála, že ví, jaký jest nedostatek peněz u stolice apoštolské, — za to osvědčoval, že papež zajisté jak u krále španělského, tak i u ostatních knížat zastane se autority císařské.

Rovněž tak jednali se španělským vyslancem, jenž byl nemocen, a žádali ho, kdyby nemohl sám, aby vypravil jménem krále španělského svého sekretáře k arciknížeti Matyášovi.

Jak nuncius tak vyslanec podali tedy po žádosti kardinálově 19. dubna císaři memorial, jímž prosili, aby jim oznámil svou vůli, jak by měli u arciknížete zakročiti.[1]) Ochotně že se k němu vypraví a rozloží, jak počínání arciknížete dělá ve světě špatný dojem a jaké z toho bude pohoršení. Španělský vyslanec připojil ještě, že král listem svým z 20. března projevil úplnou shodu s císařem, aby bylo ve válce s Turky pokračováno, a aby vyslanec se přičiňoval o to, aby při jednání nedoznalo náboženství katolické ujmy.[2]) Císaři ovšem byl projev tento velice vhod, poněvadž ho utvrzoval v dosavadní jeho taktice, — ale bezděčně stížil tím vyslanec další jednání s arciknížetem, protože ústupky císařovy byly zase obmezovány, neboť císař domníval se teď, že má za sebou vliv i pomoc španělského krále. (P. d.)

---

[1]) Vatikánský archiv. *Borghese* II. 149. fol. 270.

[2]) Briefe und Acten, VI. 336.

Posudky.

Dr. Vladimír Hoppe, **Podstata, dosah a hodnota přírodovědeckého poznání.** Praha 1914. Str. 94.

Proti přílišnému přeceňování vědy přírodní v době nové ozývaly se vždy četné hlasy; byly to ovšem většinou hlasy filosofův. Ale v novější době jsou to i hlasy přírodozpytců (Francé, Wiesner, Dennert a j.), kteří se stanoviska vědy přírodní na její inkompetenci v důležitých otázkách životních poukazují. Zabíhá se však i do druhé krajnosti, kterou volí i Hoppe. „Jak předměty tak i jich vlastnosti nejsou než hypostasovanými pocity t. j. fikcemi, jež pak v běžném našem myšlení a poznání považujeme za předměty s různými vlastnostmi, což arci není než řadou naprosto chybných pochodů... Veškeré tyto pochody, jak utvoření představy určitého předmětu tak i obdaření jeho určitými vlastnostmi a proslovení úsudku, v němž jak předmět tak i jeho vlastnosti spojujeme, nejsou než libovolnými a úmyslnými změnami nám neznámé reality, zbarvené naším vnímáním a pocity; veškeré tyto pochody jsou plodnými noetickými omyly t. j. fikcemi“ (str. 14). Známý Kantův pojem „věci o sobě“ jest „filosofickou fikcí“ (str. 15) a to prý právě tak jako pojmy: absolutno a nekonečno. Větší váhu než poznání logické má prý poznání intuitivní, pro něž horoval již Spinoza a v době novější nejvíc Bergson. „Pochopiti věc značí pojmouti ji pouhou silou čistého ducha beze slov a obrazů“ dí Spinoza. Poznání beze slov a obrazů! Jakou cenu má poznání pro vědu, když ho vůbec vyjádřit nelze? Logické úsudky, jež v ustavičném styku se smyslovým vnímáním nejsou, nazývá Hoppe jalovými, neplodnými pravdami a souhlasí s míněním filosofa nadčlověka: „Logika jako samovládkyně vede ke lži; neboť není samovládkyní“ (str. 26). Několik stránek dále cituje podobný názor Vaihingerův: „Celá formální logika je soustavou fikcí, tedy oprávněných a užitečných překroucenin skutečnosti“. „Pravdy jsou ilusemi“ dí Nietzsche a spis. s ním. „Hranice mezi pravdou a omylem lze právě tak přesunouti, jako všechny podobné hranice, na př. mezi chladem a teplem... Tak jest pravda nejúčelnější stupeň omylu“ (Vaihinger). Všechny vědecké názory jsou fikcemi a dle téže zásady i názory toho spisku. *Dr. J. Vrchovecký.*

Příspěvky k praktické poetice. Podává *Fr. Bílý.* V Praze 1915. Stran 139.

„Jak se změnily časy!

Bývaly u nás doby, kdy každé dílo básnické se těšilo pozornosti všeho národa...

Dnes vyrůstají celé generace vzdělanců, které znají z poesie naší jenom to, co poznali za studentských let...“

Příčiny toho nevidí p. vydavatel pouze v dobovém „shonu po hmotném zisku a zvýšené zálibě v požitcích hrubších“, jak v Úvodě praví, nýbrž „v tom, že duše jejich nebyla za mlada otevřena náležitému porozumění básnictví...“

Není jiná, třetí příčina také v tom, že tak málo našich básní má člověku a národu skutečně co pověděti?

Úvod obsahuje dále několik pokynů, jak škola má vštěpovati schopnost čísti a vnímati básně. Několika (11) příklady pak podán k tomu návod na určitých básních, ukázky „praktické poetiky“. Zastoupeny básně lidové — „Hospodine, pomiluj ny“ v čele — básně Čelakovského, Nerudy, Vrchlického, Čecha, drama Fr. Šuberta a na konec přísloví „Nouze naučila Dalibora housti“. Rozbory tyto poskytují hojně všeho, čím dle záměrů p. spis. možno vzbuditi zájem, porozumění a požitek z básní: ovzduší časové, osobnost básníkova vůbec i poměr k tomuto dílu zvlášť, látka a zpracování její, forma zevnější. Mnoho se tu ovšem po učiteli žádá, a p. spis. bude zajisté spokojen, podaří-li se mu aspoň část nadšení svého přelíti na ty, jimž nesnadný úkol tento svěřuje. Jde tu zajisté především o nadšení a zálibu, neboť předpokládá se, že škola předvádí žákům vzory. Ale jako vůbec málo co dokonalého pod sluncem, tak jest i s poesií, vůči níž i zdravou soudnost nutno pěstovati, aniž by se živilo mladické rozumbradství a blasecvanost. Doufejme, že ukázky tyto z péra osvědčeného vůdce vzbudí hojně následovníků — v praxi i v písmě.

André Schimberg, L'éducation morale dans les collèges de la Compagnie de Jésus en France. Paris — Honoré Champion. Str. 592 vel. 8⁰. Cena 12 fr.

Obsáhlá kniha tato obírá se pouze jedním oborem činnosti jesuitův, a to jen ve Francii a jen ve stol. 16.—18., ale za to nestranně, chválíc vše, co chvály hodno a nezapírajíc ani nedostatků jejich výchovné soustavy. Ježto téměř všude postupovali dle jednotného plánu, lze z knihy vyložiti leckterý zjev i v našich krajích, kde školství bylo drahnou dobu téměř výhradně v rukou jesuitů. Bohatá látka v knize té uveřejněna, střízlivý úsudek spisovatelův, hojné poznámky a úryvky z originálův, osvětlující a obhajující „paedagogy celého katol. světa“ té doby, činí spis nejen poučným, ale i vysoce zajímavým. Spisovatel čerpal nejen z původních pramenův, uložených v domech řádových, nýbrž i z přečetných monografií, črt, školních zpráv (nynější „programy“) kollejí, které tehdy řád spravoval, byl nucen probrati i jejich nauky filosofické, spisy mravoučné, zkrátka celou jejich historii. Vypisuje okolnosti, kterak domy bývaly zakládány (sliby jednotlivcův i osad, nařízení vrchností), líčí půtky vyvolané politickými zásadami jesuitů, vysvětluje, proč se jim tak dařilo (přízeň králův a pánů, nepopíratelná mravní převaha učitelů, duch obětavosti a krajní poslušnosti),

vykládá o řízení novicův, o řádu a kázni v ústavech, hájí je proti rozšířenému předsudku, že zanedbávali pro samou latinu předměty jiné, chválí zásadu věnovati se nejen bohatým, ale všímati si i chudých, jimž ve svých učelištích zdarma popřávali místa, snažíce se pěstovati u žáků také individualitu.

Nejzajímavější jsou části, v nichž líčí někdejší život studentský a vážnost, jaké se koleje těšily u měšťanstva. Řada znamenitých mužů vyšlých ze škol jesuitských připomíná lví podíl jesuitů na pokroku vědy a umění i na utváření veřejného mínění. Zarážející skutečnost, že tolik velikých nepřátel Církve a náboženství vůbec studovalo u jesuitů, lze poněkud vysvětliti tak, že jsou to jisté vrstvy a strany obyvatelstva (u nás na př. ustavácká, liberalní šlechta), které jesuitům své syny svěřovaly a svěřují k vůli kázni a zvedenosti, náboženské přesvědčení však zanedbávají, ano kazí. Představme si život takového studenta v klášterním ústavě a doma! Že z jesuitských škol dále nevyšli a nevycházejí samá lumina učenosti, třebas byli několikrát graduovaní (zkušební řád škol těch také má stinné stránky), rozumí se samo sebou, a není jen vinou škol. Schimberg se domnívá, že prosluli dramatičtí spisovatelé jako Corneille, Molière, Crébillon, Voltaire nabyli prvního zájmu pro divadlo u jesuitů, kteří napsali spoustu školských kusů po většině latinských. *K.*

M a n u a l e t h e o l o g i a e m o r a l i s secundum principia s. Thomae Aquinatis. In usum scholarum edidit *Dominicus M. Prümmer*. O. Pr. prof. in universitate Friburgi Helvetiorum. Sv. I. (úvod, o účelu člověka, jeho skutcích, o zákoně, svědomí, hříchu, ctnosti, ctnostech božských) str. 423. Sv. II (o ctnostech základních) str. 539. Sv. III. (o svátostech) str. 689. Cena 24 m. Nakl. B. Herder Freiburg i. Br. 1915.

Vzhledem k četným spisům toho druhu má i p. spis. tohoto za potřebno vyložiti, proč jej vydává. Překvapuje při tom, že jím m. j. plní slib, vydati jej jakožto s u p p l e m e n t u m svého Manuale i u r i s ecclesiastici! Jiný důvod, že mnohá z podobných příruček jest příliš kasuistická, takořka elenchus seu codex peccatorum, naproti čemuž — ovšem zcela správně — chce si hleděti hlavně zásad a nauky o ctnostech, není teď již, aspoň vůči hlavním spisům v Německu a u nás vydaným, zcela případný, neboť od oné právem kárané methody tu již upuštěno, ba upuštěno tak, že v některých novějších spisech bychom si více kasuistiky i přáli. Předsudek proti kasuistice v ů b e c — p. spisovatele se to ovšem netýká — začínají odklizovati i světští, protestantští právníci, dovozujíce, že žádná p r a k t i c k á věda, lékařská, právní, přírodozpytná, technická atd. bez kasuistiky se neobejde; rozumí se to ovšem samo sebou, ale u spisů katolických i nejzřejmější věci nutno protivníkům teprv dokazovati, a ještě neujdou překrucování. Za zvlášť význačnou stránku spisu svého udává spis. to, že z novějších moralistů snad nejvíc uvádí výroky nejslavnějšího člena svého řádu, Tomáše Aqu.

Rozdělení látky naznačeno tu v nadpise díla. Jest celkem obvyklé, ale, jak známo, vědecky, logicky nevyhovuje. Připíná se, ve zvláštní

části, na rozdělení ctností božských (theologických) a základních, u kterých (iustitia) pojednáno také nejen o smlouvách, což tam konečně patří, ačkoli ne v tom rozsahu, ale též o náboženství, kdy přece božské ctnosti jiného se netýkají! Má li k logičtějšímu uspořádání mravoučné látky vůbec dojíti, nutno si uvědomiti, že Písmo neb katechismy kategorií vědeckých nepodávají, a nutno tedy rozdělení jejich důsledně opustiti. Zůstane pak ještě dosť obtíží v tom, že obsah jednotlivých částí zhusta do sebe zasahuje a přesné roztřídění látky náramně znesnadňuje. Nad to ohled na školské potřeby, na různé roztřídění theologické látky v různých krajinách zaviňuje nesrovnalostí ještě víc; zde na př. III. díl (o svátostech) obsahuje celou látku dogmatickou, tak že rozsáhlá část tato opakuje se v příručkách theologických vlastně třikrát (v dogmatice, morálce a pastorálce), zvětšujíc tak — o jiných vadách ani nemluvě — zbytečně objem oněch knih.

Jinak dílo Prümmerovo i vedle dosavadních cenných příruček zaujme čestné místo. Výklady jeho jsou jadrné, přesné a jasné. Vytčenému úkolu svému, podávati a vykládati především zásady mravoučné, dostál znamenitě, stránky praktické však proto nezanedbávaje. Ze soustav moralistických pro případy pochybné (probabilismus atd.) dává prakticky přednost soustavě některých francouzských moralistů (Potton, Manier, Laloux) „s. compensationis seu rationis sufficientis".

V bohatém seznamě čelných moralistův jistě jenom nedopatřením vynechána jména jako Schindler nebo Stapf. Mezi zákonníky uveden tu a tam také rakouský, ač ovšem přirozeně prohlédá spis. více k poměrům západním.

Jan Hus und seine Zeit. Ein Geschichtsbild zur Erinnerung an den 500jährigen Todestag des böhmischen Reformators 6. Juli 1915. Von *Otto von Schaching*. Friedrich Pustet, Regensburg 1914. Str. 272. S obrazem Husovým.

Nepředpojatý spisovatel by německým katolíkům za oslav Husových mohl pověděti leccos poučného a pro dorozumění prospěšného. Proto dychtivě jsem sáhl po spise tomto. Seznam pramenů, mezi nimiž nejnovější jest Lippertova Socialgeschichte Böhmens 1896/8 (spis náš vydán 1914!) a z českých pramenův uveden pouze Lenz, Učení mistra J. Husi (1875) — již poněkud zklamal. Ještě více zklamal úvod, začínající rozhorlenou výčitkou, že 1864 Němci na německé půdě, v Kostnici totiž, postavili pomník Husovi, jenž prý byl jejich „grimmigster Feind", takže Dr. Friedrich onen pomník prý správně nazval „ewige Schandsäule auf uns Deutsche". Ne tyto poznámky samy o sobě zklamaly — toť konečně věcí Němců samých, jak na oslavy Husa pohlížejí, ale že poznámky ty daly tušiti základní toninu spisu. Jest ostře německonacionální. Ani to by konečně ještě tolik nevadilo, ale vadí velice, že p. spis. tyto názory nějakého Deutschböhma z 20. stol. promítá do stol. 14. Hus jest mu původcem principu národnostního a původcem zásad revolučních. Tím ovšem jednak

prokázal v očích průměrného obecenstva Husovi poctu zcela nezaslouženou, jednak obraz jeho i celého hnutí zkreslil. P. spis. jest vášnivý odpůrce českých snah, i bylo by marno příti se s ním o jednotlivosti, na př. stran dekretu kutnohorského o zastoupení Čechů na universitě; kdyby chladněji věc uvažoval, nemohl by poměr 4 „národností" (polské, saské, bavorské!, české) pojímati tak jednostranně a nezměnitelně.

Jinak příběhy a povahy vylíčeny, jak čteme u starších spisovatelů (Höflera, Losertha, Palackého atd.) Závislost Husova na Wiclifovi, jež pořád určitěji se ukazuje, i tu zdůrazněna. Socialní stránka celého hnutí jen mimochodem zmíněna, a to opět jen pod zřetelem národnostním. Otázka glejtu, na níž by spis. mělo záležeti, vylíčena dle spisu Bergerova z 1871.

Nového tedy nepodává spis. nic, leda některou nesprávnou charakteristiku, pojatou se zmíněného chybného hlediska. Podotýká, že spis napsán před válkou, že tedy nereaguje na nynější poměry v Čechách.

Rozhled

Náboženský.

Dominus Deus noster papa? nadepsán článek würzburského prof. Gillmanna (Archiv f. kath. Kirchenrecht 1915, 266), obírající se výtkou protestantských učenců (Hübler, Hinschius, Friedberg, Harnack a j.), že u katolických spisovatelů 14. století vyskytují se výroky značící zbožnění papeže. Poukázav na svůj výklad známých slov Bonifáce VIII (Romanus pontifex iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere, c. 1 in VIto de const. I. 2 — Archiv 1912, 3), neznamenajících nic více, nežli že se o papeži předpokládá, že všecka právní ustanovení zná a je při svých výnosech na mysli má — stopuje G. onen výrok připisovaný Zenzelinu de Cassanis († k. 1350) v jeho Glossa ordinaria ke c. 4 ad v. declaramus in fine V. S. tit. 14 Extravag. Jana XXII, znějící (domněle) takto: „Credere autem dominum Deum nostrum papam conditorem dictae decretalis — c. 3 Extrav. Joan. XXII de V. S. t. 14 — et istius sic non potuisse statuere, prout statuit, haereticum censetur".

Gillmann sám praví, že mnozí té doby, zvláště Augustinus Triumphus († 1328) a Alvarus Pelagius († 1350), jednajíce o moci papežské dopouštěli se silných nadsázek. Vzhledem k tehdejším prasmutným poměrům je to tím nápadnější, i není divu, že ozýval se odevšad odpor, zacházející v krajnost opačnou. Jmenovaný Zenzelinus rovněž libuje si stran toho ve výrazech nabubřelých, ale s druhé strany zdůrazňuje častěji heslo servus servorum Dei, papežskou odpovědnost atd., tak že celkový smysl jeho názorů nesvědčí, že by chtěl z papeže udělati boha.

Výrok onen se slovem Deus otištěn ve většině vydání (dle G. 1503—1615 přes 20, i v úředním římském 1582), ale bez něho také v četných vydáních (dle G. 1508—1671 14). Rukopisů místa toho zná G. sedm; z nich v šesti slova deum není, všude stojí jen: dominum nostrum papam (zkráceně: dnum nrum ppam). V jediném tourském rkp (ze 14. stol.) stojí: dnum dem nstr ppm, totiž dem je (třemi tečkami, proti nynějšímu zvyku) přetrženo, a to stejným inkoustem, tak že je tu zřejmý a hned opravený omyl opisovače klerika, kterému z latinských modliteb slova Dominum Deum byla zcela obvyklá. Tedy opět jedna povídačka, kterou učenci bez rozpaků přejímali, odklizena.

A. Harnack ještě r. 1910 vyslovil obavu, že dojde na klanění papeži (Anbetung d. P.), a není prý sám, který tak smýšlí! Ostatně Dr. Gilling hned k tomu připomíná (268): „Doch sei bemerkt, dass A. M. Weiss — slavný učenec dominikánského řádu, ale integralista — in seinem neuesten Werke „Liberalismus

u. Christentum“ (Trier 1914 S. 386) sogar mit Nachdruck von der Andacht zum Papste spricht“. Kolik posměchů a nadávek v nepřátelském tisku vyvolaly některé zvyky úředního ceremonielu na dvoře papežském, netřeba ani připomínati, a všechno vysvětlování jest u nás chladnokrevnějších seveřanů marné. My se tak honem nevrháme na zem, ale za to také tak honem na obrátku nelajeme a nepícháme jako činí Vlaši svým idolům, živým i zobrazeným, když jim nejsou po vůli, jak oni myslí.

Jako na zavolanou proti takovým a podobným nechutným výstřelkům domnělé piety, které místo upřímného uznání vyvolávají spíše posměch a odpor, píše v témž „Archivě“ (str. 375) bonnský prof. Hilling k životopisu Benedikta XV od příliš temperamentního básníka Ansgara Pöllmanna: Die Grenzen der dichterischen Freiheit hat Pöllmann weit überschritten, wenn er am Schlusse ausführt: „Wenn heute Papst Benedikt XV — erhalte ihn Gott — die Augen schlösse, nach knapp viermonatlicher Regierung, er müsste — ich kann es ohne Gefahr des Byzantinismus [!] oder der Übertreibung behaupten — den größten Päpsten der Kirchengeschichte beigezählt werden, noch nicht den größten des Erfolges, aber denen des Wissens und Wollens. Oder doch schon des Erfolges?“ Ich kann mir keine Behauptung denken, die dem Charakter und der Persönlichkeit des neuen Papstes mehr widerstreitet, als diese. Nicht durch geistreiches und blendendes Auftreten und außergewöhnliche Leistungen hat sich Benedikt XV in seinem Vorleben rasche Lorbeeren erobert, sondern seine schlichte Pflichterfüllung, die Gewissenhaftigkeit und Pünktlichkeit im kleinen und vor allem seine ruhige Beharrlichkeit haben ihm die Anerkennung seiner Vorgesetzten, die Wertschätzung seiner Untergebenen und zuletzt das Vertrauen seiner Wähler erworben....

*

Čínský předseda Juanšikaj proti nadání přizpůsobil se, prý z chytrosti, čínským zvykům náboženským a přináší oběti Konfuciovi a nebi (víno, volské maso, chlupy a krev, hedvábí, obilí) s okázalostí císařů. Jen kotau nebo jak Angličané píší cotow (dotknutí podlahy čelem) odstranil, jelikož prý to není demokratické, a nahradil lehkými úklonami. Ministři vojenství a náboženství žádali, aby jako Konfuciovi i slavným vojevůdcům bylo obětováno; ihned dal zříditi válečný chrám.

*

Kdo se zajímá o ruské sektařství, najde bohatou látku v článcích P. Aug. Arndta S. J. v „Ztschrift f. kath. Theologie“, ukončených v 1. sešitě 1915. Končí slovy berlínské „Cerkovné pravdy“: „Příčina šíření sekt jest, že vůdcové jejich jsou lidu tak blízcí. Jsou lidu přístupni, jdou sami mezi lid a nečekají, až přijde k nim. Srovnáme-li s tím vystupování našich biskupův a duchovních, biskupové naši jsou příliš pyšní a nepřístupní, jako polobohové.“ Malcev tu vystihuje arciť jen jednu, třebas významnou příčinu ru-

ského rozkolnictví; „choditi mezi lid" samo by nestačilo, zvláště kdyby, jak se často stává, bylo spojeno s veřejným jeho pohoršením!

*

Tamtéž vypisuje P. Alois Krüß dle francouzského základního díla Pierlingova o stycích Ruska s Římem, kterak jesuitský řád, ačkoliv úředně zrušen, Kateřinou II. na Rusi přes veškeren odpor zachován. Cenilať jej pro jeho výchovnou činnost a považovala breve Klementa XIV. za neplatné, jelikož bourbonskými dvory vynucené. Navštívivši 1780 kollej polockou s noviciátem, byla přijetím i prohlídkou velmi spokojena a litovala jen, že jesuité netančí! V Mohylevě setkala se s Josefem II. (cestujícím pod jménem hraběte Falkensteina), který se pozastavoval nad jesuitskou kollejí v tom městě. Biskup Siestrzencewicz, známý ctižádostivý sluha carské vlády, poučil jej: Populo indigente, imperatrice iubente, Roma tacente, k čemuž císař již neodpověděl.

Velkých nadějí poskytovala řádu přízeň Pavla I., který, ač jinak nedůvěřivý, znamenitému P. Gruberovi osobně byl nakloněn, Siestrzencewicze odstranil, o znovazřízení řádu v Římě se zasadil a jesuitům zvláště ve školství zdárné působení umožňoval. Nebyl nepřítelem katolictví, myšlenky P. Grubera o sjednocení obou církví docházely u něho ohlasu. Čím jej P. G. sobě a věci katolické tak získal, není známo; vyskytla se i povídačka, že šálkem čokolády po římském způsobu připravené! Jak o katolické věci úředně bylo postaráno, dokazuje m. j. to, že vrchní rada pro ně zřízená po odchodu Siestrzencewiczově, jenž byl jejím předsedou a usiloval vlastně o rozkol ruského katolicismu od Říma, by sám se mohl státi vrchní nezávislou hlavou onoho, sestávala z těchto osobností: křtěný žid, vystouplý řeholník, jakýs kalvinista a nespolehlivý unita. Za Pavla I. přetvořena, však po zavraždění jeho skrze velkoknížata (23. března 1801) tyto i jiné opravné činy za Alexandra I., žáka Laharpova, kolísajícího mezi jakýmsi mysticismem a osvětářstvím, rádci jeho (Kočubejem, Czartoryskim, Straganovem a j.) mařeny, až pro urážku jeho milostnice, zdánlivě pro přílišnou snahu obracovací 1815 jesuité vypovězeni z Petrohradu, 1820 z Ruska, když už 1802 podle sv. Synodu utvořen vrchní sbor pro věci katolické, složený sice z hodnostářů církevních, s biskupem Mohylevským v čele, ale jinak podřízený úplně moci státní.

*

Stav protestantských německých missií před válkou byl asi tento: Celkem missijní činnost vyvíjelo 26 společností; pracovaly v 741 hlavních a 4032 vedlejších stanicích a sice 1637 bylo pracovníků evropských a 8963 placených tuzemských. Mezi prvními bylo ordinovaných missionářů 1063, 21 lékařů, 305 ostatních pracovníků (učitelů, dělníků stavebních atd.) a 248 sester; z tuzemských bylo ordinováno 321 kazatelů. Počet pohanokřesťanů obnášel 710.350, mezi nimi 330.291 oprávněných k večeři Páně a 33.421 pokřtěných jakož i 29.703 dětí křesťanských. Škol bylo 45507, mezi těmi 72

seminářů, žáků bylo 246.151. Příjmy z Evropy obnášely 10,174.156 M., z oblasti missijní 2,811.817 M., dohromady 12,985.973 M. Výdaje činily 13,233.442 M. Nejvíce evropských pracovníků měla missie basilejská, 417 pracovníků, rýnská 217, berlínská 184. Rýnská měla největší počet křesťanů, 219.153, Gossnerská 89.491, Hermansburská 77,213, berlínská 73,575, basilejská 72,101. Škol měla nejvíce missie basilejská, 865 s 55.872 žáky.

Když vypukla válka, všechny missijní domy přeměněny v lazarety a rekonvalescence. Do zbraně bylo povoláno celkem 388 missijních pracovníků. Polních kazatelů 7, do služby zdravotní: 11 missionářů, 54 chovanců, 6 lékařů, 31 sester. Raněných bylo 50, padlo 17, železný kříž obdrželo 19.

*

Pneuma u apoštola Pavla (srv. J. Oliva, Účast národův a plemen na obsahu Bible, Hlídka 1915, str. 195) znamená dle Bertramsa (Das Wesen des Geistes ..., ref. W. Koch v Tüb. Qutschr. 1914, 619): 1. vyšší přirozenou stránku duše; 2. nadpřirozenou objektivní sílu působící jednak jevy mimořádné, na př. ekstatické, jednak život křesťanský; 3. nadpřirozenou, obecně křesťanskou, nebo zvláštní osobní jakost v člověku, nikdy božskou jeho přirozenost; 4. osobu (1 Kor 2, 10; 3, 16; 12, 4—11, nikoli však na všech místech, jichž dogmatikové v nauce o Trojici se dovolávají!).

V křesťanské vědě náboženské stopy Prazjevení zaujímají, jak známo, důležité místo. Zjistiti je v dějinách různých plemen jest velmi nesnadno, zjistiti, zdali zachovaly se přirozeným či nadpřirozeným způsobem, takořka nemožno. Ale rozhodně nesprávno jest, jednou s pojmem Prazjevení operovati, po druhé ne, jak se kdy hodí.

*

Tamtéž (str. 587) A. Koch (ve článku o bohoslužebné hudbě) píše o „den herrlichen Akten der Prager Synode von 1860.“

*

O stigmatisaci a jiných podobných jevech tělesnoduševných, vyskytujících se zvláště, ač ne výlučně, u katolických světcův a světic, rozepisuje se freisinský prof. A. Fr. Ludwig vzhledem k životopisu terciářky Marie Beatrix Schumannové v Pfarrkirchen v Bavořích (Theol.-prakt. Monatsschrift, Passau, 1915 str. 462 dd; r. 1912 psal tamtéž o stigmatisované Gemma Galgani). Schumannová, zbožná služka, od svého 27. roku na 40 let strádala nemocí tělesnou. Již od dětství se zvláštní láskou myslívala na utrpení Páně a již tehdy cítívala silné pálení na rukou i na nohou, až r. 1853 ku konci postní doby, kdy zvláště toužila účastniti se utrpení Páně, objevily se na zevnější straně rukou i nohou skvrny asi jako spáleniny, které někdy za křečových záchvatů (v postech neb o svátcích) více zčervenaly, někdy docela zmizely. 1854 na Zelený čtvrtek utvořilo se na přední části těchto známek jemné tkanivo, z něhož vyprýštila krev; bolesti, a to veliké, cítila však na vniterné ploše rukou a nohou, největší však na prsou. Známky ty zmizely až po poslední její nemoci v červnu

1887 († 29. srpna 1887). Vše dosvědčeno lékařem Dr. Hillmeierem, jenž ji léčil.

Ludwig poznamenává v podstatě toto. Ekstase, jasnovid, telepathické sny, ba ani levitace (vznášení se nad pevnou půdou ve vzduchu) nejsou samy o sobě nadpřirozenými zázraky, nýbrž následkem mimořádně silného působení duševného na tělo, pro účinky obrazivosti a myšlenek jaksi mimořádně poddajné. V určitých případech, jež potřebí však pokaždé zvláště zkoumati, může popud k nim vycházeti od Boha a jeho milosti, ale nezbytnou podmínkou to není, neboť podobných jevů nalezáme dosti také v askesi indické, egyptské, novoplatonské (srv. spis pozdějšího biskupa Synesia Kyrenského o snech), v mystice protestantské (Swedenborg a j.) a u různých medií.

Ani stigmatisace není sama o sobě zázrakem, ačkoliv u ní víc než u oněch vyniká souvislost přirozena s nadpřirozenem. Jen u osob katolickému náboženství vroucně oddaných a jeho tajemstvími úsilovné se zabývajících shledána dosud stigmatisace bezděčná, ne uměle (hypnosou a suggescí) vyvolávaná. Uměle podařilo se neurologům, zvláště francouzské školy, hypnosou a suggescí vyvolati nějaké známky stigmatisace u osob „stigmatickou neuropathií“ stižených, nikoli však stigmatisace vlastní. T. ř. „plastická obrazivost“ působí u vhodných osob vždy a všude, ale ovšem dle obsahu, jímž rozněcována.

Ze zmíněných nadpravidelných jevů zjištěny u Schumannové četné případy jasnovidu, čtení myšlenek atd. Zvláště mluví Ludwig o viděních, ve kterých Sch. nápadně shoduje se s Kateřinou Emmerichovou, ačkoliv prý jejích spisů nikdy nečetla. I zde varuje L. přeceňovati věcnou pravdivost, byť osoby a vidění jejich byla sebe nábožnější; známoť, že některé údaje vidění Marie z Agredy, Kat. Emmerichové, Brigitty atd. se neshodují (dle nich na př. žila P. Maria po nanebevstoupení Páně 21—13—15 let), ba Emmerichová výslovně praví, že zprávy Marie Agredské jsou někdy mylné, ačkoliv sama také vidí apoštoly v mešním rouchu před svatostánkem a pod.

Konec konců tedy třeba říci s Zahnem, že spása nezáleží v tatových mimořádnostech, nýbrž ve víře a v lásce oněch osob, jež takovým způsobem za zcela zvláštních okolností omilostněny. Ne tedy ony ekstatické úkazy samy o sobě jsou důkazem pravé víry, nýbrž naopak opravdu náboženský život osob těch (a to nejednou za nejobtížnějších okolností, všeho druhu strádání a utrpení!) jest sudidlem, jsou li ony úkazy z Boha či ne. Z pravidla žádoucím zůstane přec jenom vždycky mens sana in corpore sano. Neníť neznámo, kterak i nevěrečtí pathologové uznávají, že náboženství, zdravé náboženství, zdravě a rozumně podávané, i osobám náchylným k hysterii a pod. chorobám jest na konec jedinou pevnou oporou životní. Onyno mimořádné jevy ukazují sice očividně vládu ducha nad tělem a mohou dle toho býti ceněny i v náboženské životosprávě, ale k podstatným součástkám jejím nenáležejí aniž za takové mají býti vyhlašovány, neřkuli pěstovány. Jsou-li admirandi — což potřebí z ostatních známek bohu-

libého života zjistiti — imitandi non sunt. Pravidlo má býti a zůstati pravidlem.

*

O animismu. (O.) Základní idea theorie Tylorovy je tato: Abychom vysvětlili vznik všeho náboženství, třeba zpytovati výhradně příčiny přirozené. Všecko lze vyložiti přirozeně dle zásady: Veliký úkon lidský je povšechně určován zákony nezměnitelnými, přirozenými. Každou představu o zasahování nadpřirozeného třeba zamítnouti. Tato negace nadpřirozena, zjevení, svobodné vůle a priori není než čirý racionalismus. Tylorův pak halí se v jakousi zdvořilost nebo útrpnou zhovívavost, aspoň vůči jistým kruhům. Tak uvádí názory theologů anglikánských jako doklad slabého rozhledu dobrých lidiček s nejlepšími úmysly, ale nevalně informovaných. Církev římská plní jej „hluboce cítěným odporem", jako prý každého vědce. Volná myšlenka jako ctitelka přirozené filosofie těší se jeho milosti. Věta dosti tajemná, z níž však probleskuje pravý smysl slovem „superstition", končí dílo: „Ethnografie má jiné úkoly, než aby sloužila vědě, vysvětlovala theologii a morálku, úkoly těžké, zavdy i trapné: má totiž vytáhnouti na světlo všecko, co obhroublá vzdělanost starověká postoupila našim společnostem ve formě politováníhodných pověr, ona má všecky tyto pověry vydati jistojistému zničení."

K tomuto prvnímu pricipu možno připojiti druhý o vývoji čili pokroku lidstva. „Jevy civilisace lze roztříditi dle stupnic, jak se asi postupně vyvíjela na podkladě primitivního stavu rovného divošství. Na výši tohoto žebříku jest moderní kultura, avšak idee barbarské nebyly zplna vymýceny, nýbrž částečně jen upraveny." Při tom mimochodem a pohrdavě se zmiňuje o theorii theologů, dle níž lidstvo bylo na počátku ve stavu dokonalosti; ethnologie prý o tom neví ničeho. Původ náboženství dlužno hledati jen u nedokonalých praotců člověčenstva. Tu srovnává zvyky, náboženské obřady a pověry různých národů a usuzuje na příčiny, které je vyvolaly, neboť „duch lidský octnuvší se ve stejných okolnostech, v témž prostředí, soudí, věří, jedná vždy podobně; nalézáme-li tedy všude analogické obřady, dogmata, sociální řád, pochází to ze stejného základu." Náboženství je Tylorovi věrou v bytosti duchové, a prvním stadiem jest idea duše. Ta povstala z jistých úkazů, vyvolaných snem. Nehybné tělo prvotního člověka jest uvedeno v pohyb snem. Úkony, slova, boje zdají se mu tak skutečnými jako za bdění a nemoha si jich vyložiti připadá na myšlenku, že ještě kdos jiný, od těla neodvislý, hbitější, jemnější než ono, ale podobně jednající, existuje. Bytost ta je primitivnímu člověku stínem, jenž ho všudy provází; ztotožňuje ji s krví, která vře v žilách a vyvře-li, život uniká, s dechem, jenž oživuje hruď a v posledním stonu ji opouští. Z těchto a podobných obrazů vzniká nejasná, polomaterielní představa duše u divocha. Smrt však přivedla jej na myšlenku o duších neodvislých, nepřipoutaných k určitému sídlu. Tito duchové, tvořivší druhdy část člověka, mohou mu býti užitečni, mohou mu škoditi; proto jest nutno je uprošovati a usmiřovati. Náboženství

vzniká na hrobech. Avšak animismus rozšiřuje se brzy i na předměty vůkol člověka, na přírodu. On patří na ni jako patřívá dítě na loutku, jíž přikládá cit a život. Mocné zasahování přírody v jeho život dává potuchu o jiných duších mocnějších. Náboženství se rozšiřuje, kult přírody nastává. (Tu se liší Spencer od Tylora. Dle něho iluse animistická nemá příčiny v neschopnosti divocha rozpoznávati živoucí a neživé bytosti, ježto ani zvěř nečiní podobných konfusí. Spíše dlužno ji hledati v nepřesnosti řeči. Divoch nerozezná metafory od skutečnosti: přenesený název daný živému byl brán doslovně, když člověk zmizel. Praotec přizvaný lvem stal se v obrazivosti zvířetem lvem, k čemuž přispěly i obrazy, znaky vyryté náhodou nebo zúmyslně (zde: znamení síly, statečnosti) na hrobech, které se pak odnášely ke stínům mrtvých. V domněnce, že náboženství povstalo z kultu mrtvých opět se Spencer a Tylor sbližují.) Že staré idee byly jen přizpůsobeny novým, toho dokladem je tu a tam ještě pozůstalá víra ve strašidla, ale víra v duši lidskou těší se ještě životu; než i ona jest již pouhým „stínem stínu“ a s vývojem biologie vymizí. — Víra v duchy neodvislé vyvrcholuje učením Bible o andělech a ďáblech, ale i ona ustoupí přesvědčením o prostých silách přírody. Ctění bohů nebe, země, vody atd. čili polytheismus byl zatlačen vývojen fysiky, chemie, biologie a moderní věda položila sílu, kde dříve spatřován život, zákony, kde hledána spíš libovůle duchů. Co se týká monotheismu, dí Tylor, že nižádný kmen divochů nectí jediného boha, ale u mnohých že znáti stopy víry v bytost nejvyšší, z kteréž víry znenáhla povstal monotheismus nahodilým výkladem (Boj bohů, z nichž jeden osobil si samovládu; povýšení vynikajícího praotce; představa řádu nebeského dle společnosti, v níž člověk žil v poddanství hlavy její — krále atd.)

Tak vykládá Tylor vznik náboženství; o mravouce se nezmiňuje, ana prý u prvotních národů nikterak s ním nesouvisí, ježto u divocha není téměř ani stopy po mravních prvcích, bez nichž moderní člověk nemůže si praktického náboženství představiti.

Co souditi o tomto názoru, jenž vysvětluje bohy ilusí barbarů a náboženství hlbostí divochů? Jisto, že soustava Tylorova těší se značné důvěře, ano mnozí, kteří (jako A. Lang) s jistou částí nesouhlasí, jsou jeho stoupenci. Na základě studií Schmidtových, Jevonsových, Lévy-Bruhlových a Dürkheimových lze si učiniti o Tylorově soustavě asi takový úsudek: Zásady jeho jsou zásady spekulace. Mluví-li se o positivní vědě a jejích námitkách proti nadpřirozenu, vězí za tím vždy jistá spekulativní stránka vědy. Popírání nadpřirozena a priori, zjevení, zázraků, jež o něm svědčí, není nikterak vědeckým. Co rozumí Tylor pokrokem a civilisací? — Civilisaci možno pokládati (píše) za všestranné zdokonalení lidstva vyplývající z lepší organisace jednotlivce i společnosti, jejímž cílem je zvýšení dober, moci a štěstí člověka. Kdož nepozoruje, že z této definice jest odstraněna každá zmínka o náboženství, a to jen proto že Tylor po svém pojetí života a štěstí pokládá náboženství a priori za překážku?

Celá soustava jest vybudována na nedokázaných předpokladech, je stavbou na písku. Kdo nás přinutí, bychom uvěřili, že prvním článkem dnešního pokroku bylo mravní a náboženské barbarství? Žádný historický, žádný předhistorický doklad nevypisuje nám stav prvních lidí; vypravuje-li o něm Tylor, nečiní tak způsobem vědeckým, nýbrž románovitým, „kreslí prostě obrázky dle své naturalistické předlohy, vyšívá pestrým hedvábím fantasie na podkladě své evoluční filosofie". Svědčí li bádání o pradávných dobách, kdy lidstvo mělo nepatrnou kulturu podobnou zvyklostem dnešních divochů, kdo dokázal, že tito lidé byli první lidé? A pakli, není třeba ku shodě s katolickou theologií mysliti u prvních lidí na vyvinutou kulturu hmotnou. Bible klade důraz na nadpřirozené a mimopřirozené dary, jimiž byl nadán první člověk od Boha, a mnohdy shledáváme i u kmenů nízké vzdělanosti stopy jakés příbuznosti v oboru mravním, které vedou k jednomu původu. Methody anthropologické nelze arci šmahem zavrhnouti, avšak analogické dokazování svádí často na scestí. Lang dí přímo proti Tylorovi: „Skutečnost i logika dávají za pravdu staré theorii o úpadku lidstva." Dürkheim vytýká neudržitelnost hypothesy o původu víry v duši, který se mu zdá příliš strojeným a nepochopitelným vzhledem k málo vyvinutým duševním schopnostem, které u divocha Tylor předpokládá. A další vývoj náboženství z kultu předků je obdodou přímo popírán, neboť u dnešních kmenů nejnižšího stupně kulturního (Australců, Křováků) není tohoto kultu. Idea boží může u divocha i u vzdělance míti dvojí zřídlo: zjevení nebo touhu přirozenosti lidské! Věřící člověk dnešní doby a divoch před tisíciletími cítí potřebu víry, obřadů, obětí a tato analogie dokazuje stejný původ... Leč úmyslem Tylorovým nezdá se býti objektivní vypsání náboženství; vysvětluje původ jeho z iluse animistické míní dokázati, že nemá valné ceny, že jest pouze systematisovaným snem. Úmyslnost jest očividna. I o theorii Tylorově platí slovo P. Grandmaisona: „Přemnohé boje, a to boje nejdůležitější, které bývají sváděny na této půdě (t. j. srovnávací historie náboženství), jsou již předem rozhodnuty vlivy odjinud působícími, t. j. vzatými z oboru filosofie, jejíž principy pokládány jsou za nejjasnější, nejnepopíratelnější".

(Zevrubně o animismu jedná Dr. A. Borchert, jehož kniha vyšla překladem Vojt. Vávry jako 37. svazek Vzděl. knihovny katol.)

*

Začátek scholastiky, po př. předchozí doba (10. a 11. století) vyznačuje se rozpory mezi nominalismem a realismem (o významu povšechnin), ale ještě více rozporem mezi dialektiky, kteří buď vůbec omezovali se na obory profanní anebo v náboženských otázkách jednostranně a nemožně zdůrazňovali úděl pouhé rozumové spekulace (na př. Berengar Tourský o Eucharistii), a mezi antidialektiky (Petr Damiani a j.), kteří i oprávněnou součinnost rozumu v otázkách náboženských odmítali — aspoň v theorii, neboť jinak sami, pro jsoucnost boží na př., vysvětlení zla a pod., důvodů rozumových se dovolávali. Je to doba, o které, co do této stránky, možno říci, co

neprávem se říká o celém středověku, že rozhodovala skoro jediná autorita, a to ne vždy správně chápaná. Příčiny jsou na snadě. Převraty státními a národními přerušena spojitost s patristickým a klassickým starověkem, prameny vzdělání všestranného bouřemi namnoze zasypány, na troskách bylo třeba znova budovati, a tu chápáno se především toho, co kladného tu bylo, totiž nauky náboženské tak jak předkládána. Jest li celý duch středověký více vnímavý než činný, více společenský než osobitý, platí to především o této době: filosofovati neznačilo, jak Kl. Bäumker vhodně poznamenává, vypracovávati světový a životní názor jakoby v zrcadle svérázné, hluboké jednotlivé osobnosti, jak úkol ten pojímá novější doba, nýbrž zpracovávati a předávati jistý soubor věčně daných pravd. Nepříznivými časovými okolnostmi pak mocně buzené a živené myšlenky na onen lepší svět a souvislé s tím snahy asketické vedly k nechuti vůči světské vědě, zvláště k starověké, k podceňování jejímu jako zbytečnosti, třebas nazývána nejlepší mezi věcmi lidskými (Otloh ze sv. Emmerama), k zákazu řeholníkům ji pěstovati. Rationalismus dialektiků ve věcech náboženských („moudrost slova", 1 Kor. 1, 17) v odporu tom pak jen upevňoval. Lanfrankem a zvláště Anselmem však již připravována nová doba, doba smíru a souhlasu, v níž heslem se stala fides quaerens intellectum.

*

Duchovenstva řádového u nás a v Německu bylo od srpna 1914 do 15. dubna 1915 ve vojště celkem 3245 členů jednotlivých řádů, z toho 1465 příslušníků missijních společností. Ve zbrani stálo 1963 členů, na missijní společnosti připadá 983 mužů. Ztráty byly: padlo v boji 75, raněno bylo 184, nezvěstných 47, onemocnělo těžce 51, při čemž 2 zemřeli. Vyznamenáni byli železným křížem: 49 kněží, 5 kleriků, 53 bratří; jiná vyznamenání dostalo: 11 kněží, 5 kleriků, 19 laiků; mezi nimi je též zlatý záslužný kříž s korunou, na stuze medaille za statečnost, známého kapucínského kněze tirolské rakouské provincie. Řády tyto v obou říších otevřely 75 lazaretů, v nichž ošetřeno celkem 35.353 vojínů.

Ze 17 řádů ženských ošetřuje vojíny 2656 sester ve 160 ústavech a lazaretech, jež nákladem těchto ženských společ. nábož. jsou otevřeny. Ošetřovaných vojínů bylo ve svrchu uvedené době 122.946. Při ošetřování onemocnělo 28 těžce, zemřelo 7 sester, vyznamenáno bylo 15. Mimo to pilné ruce sester zhotovily na tisíce ponožek, nátepniček a prádla všeho druhu.

Vědecký a umělecký.

Kant intellektualistou či voluntaristou? Rozhoduje v Kantově filosofii jen rozum, mají hlavní slovo v ní rozumové důvody, je vše spjato nerozborným řetězem logických pravd, zamítá se zásadně každá víra a s ní vše, co má základ v pouhých citech srdce, v náladách a přáních lidské vůle, — či rozhoduje v ní vůle, víra, city, tužby srdce, mají tyto důvody — lze-li ovšem ve filosofii o citových důvodech, o logice srdce a jeho tužeb mluvit, — v nejdůležitějších bodech světového názoru Kantova hlavní slovo, jež vlastně rozhoduje? Oba směry mají v dějinách myšlení — hlavně moderního četné přívržence. Typickým pro směr první je system Spinozův. Dle něho patří prvenství rozumu; vůle skoro úplně u něho mizí. Pro druhý směr je typickým system Schopenhauerův; primát patří vůli, jíž rozum otročí.

Co rozhoduje ve filosofii Kantově? Berlínský profesor Jiří Simmel praví, že královecký myslitel byl intellektualistou a nazývá ho dokonce radikálním intellektualistou. Novokantovec Bedřich Paulsen však měl za to, že Kant byl voluntaristou. Podobně soudí s. doc. university frýburské v Br. Dr. Richard Kroner, který v díle loni vydaném (Kants Weltanschauung) o této otázce pojednává. Kroner jde dokonce tak daleko, že soustavu Kantovu nazývá krajním antiintellektualismem, tak že ani si prý extremnějšího nelze myslit, kterým filosofický intellektualismus prý byl prolomen. Veliká originalita Kantovy soustavy záleží v tom, „že ne intellektu, nýbrž vůli nejvyšší místo v celku lidského vědomí a v celku světového názoru předává. Kantova filosofie jest voluntarism“ (str. 5). Ale mezi voluntarismem Kantovým a Schopenhauerovým jest prý podstatný rozdíl. Vůle je dle filosofa pessimismu vlastní podstatou světa. Takového voluntarismu jest ovšem Kant dalek. Nikoli vůle vůbec, nýbrž mravně dobrá vůle, vůle, jež se mravnímu zákonu podrobuje, je středem filosofie Kantovy. Tato mravní vůle není metafysickým jádrem světa, není středem skutečnosti, jako vůle dle náhledu Schopenhauerova. „Kantova filosofie jest voluntarismem ethickým“ (str. 7). — Poznatelnými jsou dle Kanta jen mathematické vztahy hmotného světa; ale svět, v němž jako mravní bytosti žijeme, není takovému poznání přístupným, nijak nelze ho theoreticky proniknouti. Svět nadsmyslný jest vědě theoretické navždy uzavřen. Pouze mravním životem jest nám tento svět dosažitelným. Význam mathematické přírodovědy je theoretický, význam mravního života a s ním nerozlučně spojené mravní povinnosti jest netheoretický — metafysický. Který z těchto světů má pro nás větší význam? Který jest nadřízeným, který podřízeným?

Není pochyby, že rozhodující slovo přiřkl Kant mravně dobré vůli. Čeho žádná, sebe důkladnější theorie nedokáže, dokáže tato vůle; i do světa metafysického pronikne, ovšem ne cestou theoretickou.

„Mravní zákon v nás jest metafysickým zákonem, zákonem nadsmyslného světa. Kdo se mu podrobuje, povznáší se tím v svět nadsmyslný, povznáší se tím nad nutnost a zákonnost v přírodě vládnoucí, staví se mimo jevy do říše volné rozumovosti“ (9 d.)

Pojímáme-li přírodu, jíž částí jsme, mechanicky, pak nemá mravnost žádného smyslu, pro mravní jednání není žádného místa, žádné možnosti; vše děje se nutně dle přesných zákonů mechanických, vše jest železnou nutností spjato a nutnosti té neprolomí žádné theoretické vědění. Ale vůle, která tak jedná, jak mravní zákon káže, činí pravý div; vlastní silou staví se nad zákony přírody, již si tím podrobuje a „uskutečňuje takto nadpřirozený, metafysický řád“ (11). „Kantův názor světový má svůj kořen v metafysické víře“ (18). „Praktické uznání povinnosti (des Sollens), jež nás nejen vede, když pravdu chceme, nýbrž jež nad veškerým naším chtěním, vůbec jako poslední měřítko, jako poslední cíl se vznáší, přivádí nás k absolutnímu smyslu světovému blíže než veškero poznání. Uposlechneš-li hlasu svého svědomí, konáš-li svou povinnost, ať se ti jakkoli velikou zdáti může, uchvacuješ z neznámých sfer nadsmyslna víc než ti kterékoli myšlení dáti může. Dobrá vůle jest vyšší než veškeren rozum... Zákon povinnosti není jen jistým vůdcem životním, nýbrž povznáší nás nad hranice našeho bytí, nad hranice světové, které pociťujeme, vnímáme a methodicky poznáváme, nad hranice světa smyslového, přírody. V našem chtění rozžehuje se světlo, jež nás na jiný svět poukazuje, na svět hodnot...“ (18 d.) V přeceňování dobré vůle jde Kant příliš daleko, a děje se to na úkor vědění, což i z dalšího vysvítá. Povinnost jest Kantovi věcí poslední a absolutní; označuje meze, ale zároveň i vrchol všeho lidského vědomí, zenith jeho veškerého bytí. Jest-li povinnost poslední věcí naší, pak jest vědění asi předposlední věcí, „vědění jest mravnímu zákonu podřízeno. Krajnější antiintellektualism nedá se snad ani myslit“ (22). Dle Kronera jde Kant v té příčině tak daleko, že z bezpodmínečné platnosti mravního zákona vyvozuje moralně nutnou nepoznatelnost světa ve smyslu metafysickém. Kantova nauka o mezích lidského poznání souvisí prý úzce s „duchem celého jeho názoru o světě“ (24). „Mravní vědomí jediné má náš světový názor určit. Ale ethický názor světový nemůže nikdy metafysikou, ethickým výkladem světa být... Kantovi zaujímá ethika sama místo metafysiky. Je toho dalek, aby tvrdil, že světový proces platností mravního zákona může být udělán pochopitelným; touto platností jest mu naopak jeho nepochopitelnost vyjádřena“ (25). Vůle má tedy hlavní slovo a ne rozum. Víra je základem světového názoru Kantova. Na mnohých místech se s těmito tvrzeními setkáváme.

Byl Kant monistou? Kroner praví, že byl, ale jen potud, pokud víru v poslední jednotu přírody a mravnosti, v jednotu, v níž příroda mravním účelům jest podrobena, jako požadavek mravního rozumu stanoví. Dualistou jest však, pokud poznání theoretické této jednoty popírá. Zde prý narážíme na monistické a dualistické náklonnosti a požadavky, jež pestrou směs v Kantově systemu tvoří.

Ethickým svazkem a věrou spojuje Kant přírodu a mravnost; rozum je zde neschopným.

Kroner nazývá Kanta filosofickou světovou velmocí, ale přes to mluví o trhlinách v soustavě Kantově. Nejvíc jeví se to pohnutkami náboženskými a ethickými. Veškerý náboženský život má na mravnosti spočívat, má být jakousi formulací života mravního. Na jedné straně se praví, že mravní zákon jest absolutním, něčím, čeho odvodit nelze; a na druhé straně se tvrdí, že jest Bůh nad zákonem mravním. Toť jasná dissonance u Kanta. Čím se zastírá? Vůlí!

Kant nepraví, že máme si život tak upraviti, jakoby Bůh existoval, a že na tom nezáleží, zda také existuje. „Moralně postulovaný Bůh existuje tak jako my sami jako mravní bytosti existujeme, neboť i tato naše existence není theoreticky dokázána, nýbrž mravně požadována. Táž svatá vážnost tedy, kterou Kant platnost zákona mravního tvrdí, je také základem jeho tvrzení jsoucnosti boží" (34). Absolutní zákon mravní a jsoucnost boží tvoří u Kanta dva světy, jichž žádný rozum nedovede spojit, a každý pokus rozumový o smír mezi nimi musí na prázdno vyznít. Trhlinu zaceluje vůle. Antinomie v té příčině jest věčná, dí Kroner (39).

Béřeme-li slovo „světový názor" doslovně, praví Kroner, pak dle Kanta nemůžeme k žádnému názoru dospět, který by si neodporoval. Poslední bod každého světového názoru bude prý vždy posledním pro nás a proto vždy plným odporův. A tyto odpory lze jen ethickým voluntarismem překonat. I o věroučném obsahu tohoto voluntarismu mluví Kroner. V posledních věcech, o něž se světovému názoru jedná, jest Kantova filosofie intellektualismu tak daleka, „že věroučný obsah ve vší jeho nepochopitelnosti, ano logické nesrovnalosti s obsahem vůle přece jako nutný dedukuje, a tato nutnost není logická, nýbrž mravní" (45). Kant nechává člověka mezi „věděním a nevěděním, mezi dobrem a zlem, mezi Bohem a ďáblem . . . jak dvojakou bytost (Doppelwesen), jež na obou extrémech má účast, jich celou protivu v sobě prožívá a na jejich základě svůj život a životní názor budovat musí" (50).

Nejen v otázkách světového názoru, nýbrž i v theorii poznání vévodí vůle, praví Kroner. Noetický subjektivismus jest podmíněn voluntarismem. Jádrem tohoto subjektivismu není, „že některý předmět subjektivujíce (subjektivierend) poznáváme, nýbrž že i v poznání sobě jako mravně chtící bytosti počínáme" (66). Ethickým momentem dostává se noetice „světovo-názorovo-subjektivistického zbarvení" (66). „Poznání jest k ethickému subjektivismu připoutáno; jen ethicko-subjektivisticky pochopené poznání dá se jako poznání myslit. Tak hluboko vniká ethický subjektivismus do theorie poznání" (71). — Co může dle Kanta být předmětem poznání? Snad jen příroda? Kroner píše: „V určitém smyslu zdá se to skutečně býti míněním Kantovým. Mluví-li Kant o objektivním poznání, o theoretické mohutnosti rozumové atd., vztahují se takové výrazy skoro vždy na poznání přírody. Ale, není snad i filosofické poznání? A jak vyhlíží theorie tohoto poznání? Kant o své filosofii málo filosofoval; spokojil se tím, že objektivní

výtvory (Gebilde) vědy přírodní, mravního života, umění a náboženství zkoumal, avšak filosofie samé o sobě nikdy neprojednával a žádné theorie jejího poznání nepodal. Mnohé nejasnosti a obtíže jeho nauky spočívají na tomto nedostatku" (72). Kant nezná prý žádného filosofického stanoviska, jež by bylo mimo ethiku. Lze prý o něm říci, že ethika zastupuje u něho místo logiky (filosofie). I kritika soudnosti ústí prý v primát ethického voluntarismu. „Kantova filosofie", dí Kroner na poslední stránce svého díla, „končí požadavkem plným odporův, otázkou, jež sama sobě jest problematickou, tak jako Platonova všude v mythu končí". Mravní vůli a na ní spočívající víru nazývá Kroner irracionelní silou rozumovou. Vůle, víra, postulát, toť důležité prvky Kantova světového názoru. V.

*

Při pracích na železniční stanici Hintschingen v Badensku přišli dělníci na hroby. Po bedlivém zkoumání objevilo ředitelství velkovév. sbírek starožitnických v Karlsruhe alemanský hřbitov o 42 hrobech. V jednom z hrobů měla mrtvola na prsou 10·5 cm veliký kříž z jemného zlatého plechu, jaké nalezly se též ve hrobech longobardských v severní Italii. V Německu je tento druh velmi řídký. Kříž byl bohatě zdoben. Na pravé ruce měla mrtvola zlatý prsten, jehož plotna byla zhotovena ze zlaté mince byzantského císaře Justina II. (565—578). Po pravici měla mrtvola dva železné meče. Jeden měl na rukověti stříbrnou ozdobu a byl dvousečný. Druhý byl kratší a jednosečný; vedle ležel železný hrot z kopí. Z pásu zůstaly stříbrné přesky a kování. Na levé straně ležel štít rovněž se železnou rukověti; v nohách byly zbytky koňského postroje. V ostatních hrobech byly rovněž kopí, štíty a vůbec válečná zbraň. V hrobech žen a dětí nalezeny bronzové náušnice stříbrem zdobené, jantarové náhrdelníky, koštěné hřebeny a různé spony. V jednom hrobě dokonce za ozdobu sloužil zavinutec (měkkýš Cypraea). Hroby měly polohu od západu k východu. Soudě dle nalezeného prstenu, možno stáří hrobů klásti do konce 6. stol. Dle kříže pak možno považovati pohřebiště za křesťanské. Nález byl odvezen do Karlsruhe.

*

Jak se vyrábějí krváky, dosvědčuje list jednoho takového nakladatele příslušnému spisovateli: „Dohotovili jsme již čtvrtý sešit, a pořád ještě žádný hrůzný, dráždivý, silný děj! Jak dlouho to má ještě tak jíti? Kdy konečně nějaká vražda neb nějaká taková vzrušující událost udělá vypravování napínavějším? Skoro litujeme, že jsme Vám svou důvěru znova věnovali. Vaše široké, prosté líčení rodinného života nehodí se vkusu našeho čtenářstva. Tím způsobem očekáváme v 5. sešitě, který doufáme do středy obdržeti, znatelné zlepšení v tom směru. Nemohl byste z toho starého vesnického faráře udělat intrikána? Čím méně bychom se toho dle úvodu nadáli, tím více by román získal. Pro sešit 7., kritické to, jak víte, číslo, potřebí na závěrek obšírného a zevrubného vylíčení nějaké vraždy, které by v č. 8. pokračovalo a v č. 9. skončilo."

Vychovatelský.

V Učitelských novinách pražských píše jakýsi p. Doležal k písni „Hospodine, pomiluj ny“ a Čelakovského „Buď vůle tvá“, o jejich „monotheistickém, křesťanském stanovisku“ ve škole, že takové literární plody „mají jen a jen cenu literárně historickou; jinak jsou pro moderního člověka bezcenné, poněvadž světový názor, na němž jsou zbudovány, je dnešnímu člověku nepochopitelný, cizí, nepřijatelný. To nutno dnes říci bez obalu, hlasitě. Škola, která se bude piplat s přežitky starých kultur, moderních lidí nevychová.“ Je to sice hloupé, ale system v tom je.

*

V kruzích učitelských a vychovatelských ozývají se vždy hlasitěji nářky nad mravním zdivočením mládeže, jež po dobu války jest ponechána většinou bez dozoru sama sobě. Když bylo použito škol v městech za kasárna nebo lazarety a když také mnoho učitelů bylo povoláno k vojenské službě, byla omezena vyučovací doba na polovici, ba i na třetinu. Také rozdílení chlebových lístků odevzdáno často učitelským osobám a z volných ještě školních místností učiněny kanceláře chlebových komissí. Když pak přijde ještě nějaký svátek nebo feriální den, stává se, že děti více než půl týdne nemají vůbec žádného vyučování!

Na venkově dovedou je ovšem rodičové zaméstnati a při nedostatku pracovních sil jest i taková mladistvá pomoc vítanou. Hůře je v městech a předměstích. Chlapci se potulují, hrubnou, divočí a stávají se postrachem klidných chodců. A děvčatům hrozí ještě větší mravní nebezpečenství blízkostí kasárenského života. Předměstské obce brněnské musily vydati zvláštní zákazy večerních toulek dětí i dospívající mládeže, kde vytýkají hříšnou nedbalost rodičův a ustanovují samy občanské dohlížitele. Jen že stalo se to bohužel pozdě, když zlo již příliš křičelo a náprava je skoro nemožná.

Tím horší potíže má potom škola. Dle úředních výnosů nemá se to letos bráti se školní návštěvou tak přísně jako jindy, poněvadž rodičové potřebují dětí k domácím a polním prácím. Této volnosti se však často zneužívá, takže učitel nevidí mnohé žáky po měsíce ve škole a když se tam podívají jednou za čas, přičiní se, aby mu tu chvíli hodně „osladili“ a ostatní spolužáky „poučili“. Na většině škol byly třídy pro odchod učitelů spojeny a mnohde svěřeny ještě ženským silám, takže kázeň školní klesla skutečně na minimum.

Jak tu pomoci? Se strany učitelů obnoven je dávný jejich požadavek, aby byly zřízeny „kárné školy“. Tak píší „Učitelské Listy“, orgán pražských učitelů: „Jestliže zřízení kárných škol v Praze bylo i v dobách normálních naléhavé, stalo se v dnešní rušné době válečné ještě akutnější! Dnes, kdy velký počet otců rodin a starších bratrů vykonává službu vojenskou, mnohé matky nevědí si s nezdárnými syny rady. S pláčem přicházejí dnes opuštěné matky do školy, kde učitele

a ředitele prosí, by jejich syny co nejpřísněji ve škole potrestali, že to s nimi není doma k vydržení — to se rozumí, že ve škole rovněž ne. Případy, kdy matka naříká, že nemůže chlapce tělesně potrestati, proto že by se s ní pral a jí nabil — nejsou dnes žádnou vzácností! Protože však učitel nemůže úpěnlivé prosby matčiny splniti, nechce-li se vydati důsledkům event. disciplinárního šetření na milost a nemilost, dělá si nezdárný syn ve škole i doma, co chce, protože přípustné tresty školní naň neúčinkují. Nepřijde-li do školy, toulá se s výrostky ze školy vystouplými, s nimiž podniká i odvážné krádeže a jiných nepřístojnosti se dopouští. Jeho přítomnost ve škole je zase metlou pro učitele a mravní zkázou pro slušné hochy, kteří by se dali vésti k dobrému, ale špatný příklad při zákonné kázeňské malomoci učitelově strhuje často i je k mravním výstřelkům. Při stanovení kázeňských prostředků příslušní činitelé měli jistě na mysli, že pro mravně zvrhlé žáky nebude jistě místa ve společnosti řádných a slušných dětí!“ (Ale?!)

Jiný prostředek doporučuje v mnichovských „Katechetických Listech“ univ. prof. Dr. Göttler: vybízí kněze a katechety, jimž náb. vyučování ve škole jest redukováno nebo rušeno, aby se vrátili ke starší církevní praxi a vyučovali — v kostele, jak to již začali v Mnichově. Školní úřady nemohou proti tomu ničeho namítati, spíše uvítají akci s radostí a budou ji podporovati. Prospěje se tím nejen dětem, ale i samému náb. vyučování, jemuž beztoho při dnešním způsobu hrozí nebezpečenství „poškoláčtění“.

U nás celkem náboženské vyučování nebylo dosud příliš omezeno, a při redukci ostatních předmětů byly mu ponechány skoro všude obligátní dvě hodiny týdně. Ale všeobecně nepříznivými poměry trpí stejně jako ostatní vyučování a v novém školním roce sotva se to zlepší!

*

V některých případech zjištěno, že děti chudobných rodičů v obecné škole méně prospívají. V Bremách srovnán prospěch dvojích škol, které jsou docela stejně zařízeny a spravovány a liší se pouze tím, že jedna skupina je co do školného a pomůcek docela bezplatná, kdežto v druhé se platí 20 m. školného. Výsledek r. 1913 byl, že z platícího žactva skoro 25% více dosáhlo svého cíle nežli z neplatícího, a že oněch postoupilo více než dvakrát tolik co těchto; rok před tím byl poměr skoro týž.

*

Na světové výstavě knižního průmyslu a grafiky v Lipsku („Bugra“) budilo zvláštní pozornost bohatě vypravené oddělení „Dítě a škola“. Z něho zřízeno bude nyní v témže městě veliké moderní školské museum, jež před počátkem války chtělo zbudovati sdružení utvořené z učitelův, učenců, knihkupcův a j. Město Lipsko věnovalo 5000 M a místnosti jedné školy, kde bude museum prozatím umístěno. Přípravné práce řídí Dr. Max Brahn, správce ústavu pro experimentální paedagogiku. Lipsko jest jistě velmi vhodným místem pro nověš kolské museum, jelikož je středem německého obchodu s učebnými pomůckami.

Hospodářsko-socialní.

Nastávající žně — doufejme, že dobré, ač místy uškodila přílišná sucha, jinde bouřlivé přívaly, ale celkem nic katastrofalního zatím — mají ukázati, čemu nás naučily nesnáze minulého, řekněme, školního roku. Že jsme se měli čemu učiti, není pochybnosti — o potížích pravidelné výživy obyvatelstva, jaké se tu vyskytovaly, nemělo by v zemědělském státě býti řeči. O neplechách jisté třídy vyděračů tím méně. V peštském hospodářském výboru prohlásil Dr. Bela Feleky, že nedostatek mouky, jímž uherské hlavní město trpělo, znamená bankrot správy.

Obvyklé volání: vláda by měla ... stalo se teď víc než kdy jindy oprávněným. Rakouská vláda rozhodla se tedy sklizeň zmonopolisovati. Že bude nucena ji obstaviti, o tom nebylo již od počátku pochyby, neboť spekulaci volného obchodu bylo nutno vyloučiti; šlo jen o to, má-li sama zásoby také zpracovati a rozděliti anebo, jak žádali zemědělci, toto ponechati družstvům (okresním, zemským, ústřednímu). Vláda rozhodla se — doufejme, že správně — pro onen způsob: obilní ústředna po obchodnicku vedená převezme za stát úlohu, obstavenou sklizeň pobočkami svými obchodu i jednotlivcům stejnoměrně zprostředkovati.

Handlíři nejsou s tím tuze spokojeni; hlásí se, aby na ně také bylo pamatováno.

V Uhrách ustavena za tím účelem, jak již oznámeno, akciová společnost, z polovice založená penězi státními. Majitelům obstavených zásob bude dávati zálohy 1½% nad bankovní míru. Jistina 20 mil. K. (Podobně společnost na zpracování zemáků z polovice založena penězi státními, z polovice parcelační bankou, celkem 800.000 K.)

Na osobu přiděleno v Rakousku 200 g denně, v Uhrách 600 g na venkově, 330 g v městech.

Úřední zpráva zmiňuje se o dodacích závazcích vůči Rakousku a Německu, což ostatně rozumí se samo sebou, budou-li přebytky. („Reichspost" při tom však i polouřednímu „Fremdenblattu" vytýká, že píše: Ungarn—Oesterreich—Deutschland, jakoby nešlo jen o dva smluvníky, o dvě říše.)

Pozoruhodno jest v uherském výnosu, že do 15. září 1915 možno každému jednotlivci nebo společenstvu svou potřebu potravin opatřiti volnou koupí nebo směnou — potřeba vypočtena pro zemědělce na 18 kg měsíčně za osobu, pro jiné na 10 kg. Jen aby právě této lhůty nebylo zneužito k pověstným „velkonákupům".

V Německu naproti tomu prohlásili všecky kupní smlouvy co do obilnin, krmiva, surového cukru za neplatné, pokud mají býti vyplněny po 31. srpnu. Říznost zajisté potřebná a zdravá.

*

Potřeba změniti výživu uvažuje se nyní ovšem již nejen s hlediska zdravotního, nýbrž i úsporného. Jeví se tu přímo životní užitečnost bádání vědeckého, které snad na celém světě nedodělalo se tak zdárných výsledkův jako v Německu (fysiologie, chemie). Říká se, že to národ professorů (ve smyslu doktrinářském), ale skutečnost ukazuje, že ti professoři víc než kde jinde umějí pamatovati na potřeby životní, průmyslové, obchodní; bylo by si přáti, aby naše školství přírodovědecké též více učilo pro život než pro školu.

Člověk nepotřebuje sice všemu věřiti, co se teď píše o zdravoté a výživnosti jistých potravin — mnohé z nich přišly k té cti jaksi příliš náhle — ale nesporno jest, že se názory i požitky pozvolna pozměňují.

Obvyklé ceněni stravy naší dle bílkovin, tukův a uhlohydrátů doplňuje se v novější fysiologii též ohledem na obsah solí vůbec, vápna (kalciový chléb Emmerichův), železa, ano i bakterií, které by jako v přírodě, tak i v útrobách lidských vyrovnávaly útočnost bakterií škodlivých.

Ve švycarském vojsku nastalý úbytek masa nahražuje se sýrem, a to prý s velkým prospěchem. Bakterie jeho, jako prý kysaného mléka vůbec jsou vydatnou obranou proti „válečným chorobám“ (tyfu atd.); starý Kneipp se svou kýškou by měl radost, že se mu v tak mnohé věci nyní dává za pravdu.

Někteří pekaři předběhli vědu zapekajíce do chleba řeziny. Potřebuje se sice ještě velmi mnoho dřeva k účelům mechanickým (topení, papír, stavby a j.), ale podle obdoby se zeleninou na snadě jest myšlenka, možno-li dřevo ztráviti a dává-li co výživného. Že lidé z nouze nebo kajícnosti požívali kůry stromové, četli jsme již často. Pohříchu právě kůra — tentokrát proti theoriím Kneippovým — nejméně se hodí k výživě, ani svou chutí ani obsahem. Části zcela zdřevnatělé, jmenovitě t. ř. jádro, tedy dřevo tvrdé, obyčejně nahnědlé, ani člověkem ani dobytkem se neztráví, odcházejíce v nejpříznivějším případě tak jak byly požity. Ztravitelným by se stalo dřevo jen tehdy, kdyby zcela bylo rozemleto, totiž jednotlivé buňky jeho. A tu by přišly v úvahu hlavně jen stromy bez jádrového dřeva, které nemá skoro nic živného, tedy bříza, javor, topol a pod. U pryskyřičnatých vadí také hořká chut.

Pro lidskou potřebu nebude tak brzy třeba k těmto náhražkám sahati, ale přimíchávati je ke krmivu, bylo by zajisté i teď i jindy záhodno, tak jako mlází odjakživa dobytku podáváno.

I rostlinné potravě naší třeba se starati o potravu, a tu věda má úkol ještě nesnadnější, jelikož rostlina nemůže tak zřejmě dáti na jevo, co jí „chutná“ a jde k duhu.

Důležitá částka umělého hnojiva, chilský ledek, jest nám nyní, jako několik jiných surovin, odepřen. Za to daří se pokusy, dobývati dusičnatých látek ze vzduchu a kyseliny uhličité používati za hnojivo.

Jak dalece působí doba na spořivost v potravě atd., nesnadno říci. Drahota sama není její zárukou, neboť plyne také mnoho peněz mezi některé třídy obyvatelstva, které si pak mohou koupiti, co chtějí — arcit možno-li to vůbec koupiti. Úkolem společnosti jest, aby spořivost nebyla vynucována tam, kde by byla zkázonosná. Že se bez poruch neobejdeme, jest jisto; výživa dětská (mléko a j.), výživa chudších vrstev musí býti co nejdříve zlepšena, nemá-li nastati hromadné vysílení a nákaza. I dobytek pracovní žádá zajisté a potřebuje přilepšení. Doufejme, že všechno to nové žně přinesou. Ale přes to netřeba zapomínati ani zde, čemu nás nouze naučila, totiž hospodařiti lépe i v domácnosti s odpadky, za příkladem velkoprůmyslu, jenž právě z „odpadků“, původně nejen neužitečných nýbrž i škodlivých, dovedl vytvořiti veledůležité pomůcky našeho blahobytu (svítiplyn z koksáren, strusky, hybný plyn, dehet, benzol, čpavek, části cementu z hutí, benzin z petrolejen atd. atd.)

Čím je sluneční světlo a teplo rostlinám, víme neb aspoň tušíme. Že tepla toho jsou ohromné přebytky, někdy cítíme my sami a mnohem více jižní bratři naši. Američan Shumann pokusil se u Kaira zužitkovati sluneční teplo na výrobu hnacích pár; dle výpočtů vydala by plocha 400 č. km., tedy asi 20.000ina Sahary 270 milionů konských sil, což by asi stačilo motorům celého světa. Ušetřilo by se paliva, jehož my ve svých dolech máme sice ještě dosti, víc než naši nepřátelé, Vlaši a Francouzi, ale neškodí znáti možnou kdysi náhradu. (Nyní dobývá Německo, s Belgií, ze všech říší nejvíc uhlí, ročně 300 milionů tun, po 1000 kg, Anglie 292, Francie s Ruskem jen 72 mil. t.)

Horlitelé otužování arciť na mnohé vymoženosti pohlížejí úkosem, jako že se jimi podporuje změkčilost a rozmařilost. Něco pravdy v tom jest, avšak i tu mravní síla, již především nutno pěstovati, dovede ochrániti od úskalí. Kdyby bylo možno sloučiti tělesné otužování s vykonáváním nějaké užitečné práce, tedy nějaké povinnosti, mělo by jistě mnohem větší úspěch nežli sport nebo parádní zemědělství à la Tolstoj. Ale dělba práce, zvláště v městech bohužel vede k jednostrannosti. Jakáž pomoc!

*

Hnutí abstinentní soustřeďuje se v různých spolcích, i náboženských, jak od mnoha let zakládány na př. na Slovensku. Že věci o sobě zdravé a chvályhodné lze zneužívati také k jiným účelům, dosvědčuje římský zákaz (S. Off. 17. srpna 1893) světové společnosti Independent order of Good Templars, jež i v Rakousku zakázána, sledujíc cíle zednářské. Neníť v Americe neb Anglii tajno, že zdrželivost jejích temperenclářů neb teetotalerů jest na mnoze věcí vedlejší, soukromě ani nezachovávanou. V Rakousku za to zřízena a povolena společnost s řeckým jménem „Nefalia“, která si říká neutrale Guttempler, prý beze snah politických, konfessijních(!) a národnostních.

Četli jsme teď častěji, že (v Rusku, Anglii a j.) omezen, zakázán a zase povolen prodej lihovin, a s jakými výsledky. Mnozí pokládají státní zakročení za nezbytné, neboť jakmile prodej dovolen, pijáci již

odvyklí upadli do starých neplech. Že nyní výroba omezena, jest jen chvilková pomoc; vynalézavost lidská ostatně i tu si pomůže. Státní monopol na př. v Rusku se neosvědčil; znamenáť pijáctví jaksi uzákoněné, kde se „dotyčníci“ rádi „obětují“ ve prospěch státní pokladny. Slovem, všemohoucí formule ještě nenalezena a ani tak brzy asi nalezena nebude. I zde jistě soukromý počin umírněnosti zůstane nejpůsobivějším.

*

Červený kříž, světoznámé lidumilné zřízení, ženevskou smlouvou 1864 ujednané, jest odznak švycarský, jen s vyměněnými barvami pole a kříže (bílý kříž v červeném poli). 1906 o 3. mezinárodním sjezdě v Ženevě vůči Turkům a Peršanům, kteří kříže uznati nechtěli a zvolili si červený půlměsíc, poznamenali zástupcové „křesťanských“ mocí, že znamení to není náboženské, nýbrž jen heraldické, zachovávané jen z uznalosti ke Švycarsku a jeho znaku.

*

21. dubna bylo tomu 25 let, co s velikými nadějemi započala pracovati Zemská banka království Českého. Prosperita ústavu byla téměř zajištěna, když u její kolébky stáli Rieger a Bráf. Pravda že byl zde už podobný ústav, který blahodárně působil 25 let, Hypoteční banka, ale stanovy nového ústavu tak byly upraveny, aby nijak činnost obou ústavů nekolidovala. Několik číslic z činnosti ústavu za 25 let: Zemská banka uvedla v oběh dlužní úpisy v ceně 752,250.600 K, zápůjček komunálních bylo vyplaceno 3071 v obnosu 562,763.226 K; melioračních zápůjček vyplaceno 349 v obnosu 33,720,125 K. K účelům železničním poskytla banka 136,204.400 K, čímž přirozeně i v Čechách značně mohla se síť železniční rozvětviti. Na hypoteční půjčky vyplaceno 20,009.099 K, na úvěry stavební 11,431.916 K. Tato požehnaná činnost zemské banky jasně udává její důležitost: dlouholetý úvěr komunalní, ve kterém hlavně banka velmi vynikla, úvěry pak meliorační a železniční našly zde mocnou podporu a oporu. Zemská banka stala se ústavem, jenž koncentroval v sobě značnou měrou organisaci hospodářství v zemi; a země sama, majíc na 150 mil. K úvěru u banky, jen tak mohla zvláště v době poslední tak mnoho k svému dobru vykonat.

*

V Syrii (a v Palestině), která jednak pro vojenskou dopravu na dosavadní bojiště jednak možná jako příští rozhodné bojiště jest velmi důležita, vede válka ku značnému zlepšování drah a cest, jmenovitě také pro automobily, které do r. 1908 byly v Palestině docela neznámy, ale nyní četně tam jezdí. I Arabové zkracují si název toho vozidla, převzatý z evropského originálu, jen že místo druhé části složeného slova toho, již my odhazujeme („auto“ — dosti divno, že pokrokářská hlava nezhrozila se příbuznosti s auto da fe, jako si pod fe (fides, víra) představovala feu (oheň), tedy = upálení místo zcela krotkého úkonu vyznání víry), Arab odhazuje část první, říkaje: tumbil, se členem et-tumbil.

*

O polní poště. Noe chtěje nabýti jistoty, že vody zemi přikrývající poklesly, vypustil z archy holubici, která se k němu vrátila s ratolestí, přinesši mu tedy zprávu, že zápas jeho s přívaly povodně schyluje se ke konci. Jakési zprávy úřední o holubí poště dávných dob dostává se nám z Řecka, kde jistý Taurosthenes z Aiginy poslal svému otci po holubu zprávu o vítězství svém v olympijských hrách, připevniv na nožku tohoto rychlého posla červený klůcek. Další zprávu o této poště máme z r. 43 před Kristem Pánem, kdy Brutus, vrah Julia Caesara byl v pevnosti mutinské v severní Italii obléhán Antoniem. Holubi dopravovali tu písemná sdělení obklíčených blížícím se vojskům konsula Hirtia. Tehdejší polní pošta holubí padla za obět bouřím následkem stěhování národů, jako vzal jimi za své všechen pokrok kultury té doby.

Zprávy o poště holubí vyskytují se potom až ve křižáckých válkách; na př. v osmnáctém zpěvu Tassova Osvobození Jerusaléma. Za dalších dob byla holubí pošta hojně rozšířena zvláště na východě, nejvíce pak v Alexandrii, kde bylo holubů používáno k pravidelnému, dle našich pojmů kursovnímu styku poštovnímu. O zařízení této pošty v tehdejší mocné říši turecké píše r. 1590 Nizozemec Lindschotten: „Je třeba věděti, že se v celém Turecku používá ke službě poštovní zvlášť vycvičených holubů s kroužkem na nožce. Tito ptáci převážejí se z Babylonie a z Bassory do Alepa a do Cařihradu, odkudž se pak zase navracejí do svých domovin. Je-li třeba, zvláště tedy za války, připevní se jim dopis k noze, načež se vypustí, čímž psaní dostane se na místo, kde je holub domovem. Holubi přeletí tu nezřídka vzdálenost i přes tisíc mil, což je skoro k neuvěření.“

Nyní ovšem upotřebí se této „polní pošty“ jen v případech zcela mimořádných, neboť nové prostředky umožňují dopravu obyčejnou cestou.

Stálé úřady poštovní v jednotlivých městech, u nichž příbuzní vojínů podávají svou korespondenci, zbaví se materiálu poštovního poměrně snadným způsobem; vytřídí jej a směřují pak k dotyčným třídírnám, jimž teprve přísluší, aby došlé zásilky přesně dle čísel polních pošt rozlišily na skupiny, načež se skupiny polních pošt teprve roztřiďují dle pluků a oddílů vojenských, jimž ta která polní pošta látku doručuje.

Postup tento by nebyl ani tak nesnadným, kdyby adresy dopisů byly psány srozumitelně a kdyby byly úplné. Dopisy s adresami nedostatečnými, u nichž dle pomůcek po ruce jsoucích nelze zjistiti příslušnost k té které polní poště, dlužno ovšem odesílateli vrátiti s vybídnutím, aby adresu náležitě doplnil.

Vytříděný materiál váže se ve třídírnách pošt ve svazky dle pluků a tyto svazky vypravují se pak v pytlech s označením příslušné polní pošty ku sběrnám. Vypravování čili odesílání děje se zpravidla dvakrát denně dle odjezdu vlaků, které k dotyčným sběrnám směřují. Jako sběrny fungují tu úřady buď v určitých místech, nebo jsou jimi pojezdné úřady poštovní (fahrende Sammelstellen), které za jízdy odevzdávají došlý materiál jednotlivým hlavním polním úřadům poštovním.

K dopravě polní pošty užívá se především drah a lodí a pak všech ostatních prostředků, které slouží poštovnímu spojení dle předepsaných kursů; jakmile pak je dlužno těchto vozidel použiti k účelům vojenským, jako tedy ku dopravě vojska, zásob nebo raněných, předává se pošta automobilům poštovním nebo nákladním, v nejnutnějších pak případech také letadlům, jako bylo u posádky v obleženém Přemyšlu.

Přes to však, že jsou dány polní poště všecky uvedené prostředky k použití, není jí vždycky možno, aby těmito vozidly zmohla obrovské množství pytlů, které se u jednotlivých sběren a etapních poštovních úřadů den ze dne hromadí. Příčiny toho jsou různé. Nejčastěji opozdí se polní pošta následkem špatného stavu území, obsazením důležitých a sjízdných cest vojskem nepřátelským, zničením mostů a různými jen ve válce možnými nehodami. Poštovnímu personálu nezbude arci, než aby dlouhými zajížďkami přece jen místa určení dostihl, což není také vždy možno, poněvadž schůdných cest nemůže použiti proto, že vyhraženy jsou té doby právě dopravě střeliva k bitevní čáře nebo pochodům jednotlivých záloh. Není při tom také vyloučeno, že celý poštovní transport octne se v rukou nepřítele, který poštu zaskočí.

Doručování poštovních zásilek adresátům v poli neděje se poštovním personálem, nýbrž vojenskými orgány, kteří zásilky u poštovních úřadů přejímají dle jednotlivých pluků. Je nyní samozřejmo, že při doručování poštovních zásilek jednotlivým adresátům mohou se vyskytnouti značné potíže, které jsou tím větší, čím více je dotyčný oddíl vojenský posunut k linii nepřátelské. Doručení zásilek zpozdí se též, nestane li se zcela nemožným, když při příjezdu vojenské poštovní ordonance k místu, kde dotyčná četa v zákopech leží, počne se troubiti k útoku, a když tedy nutno ze zákopu vyraziti, nebo z pobytu se neprodleně vzdáliti, jako je tomu ku př. u výzvědných čet jezdeckých. Naprosto nemožným jest arci dodání polní pošty v době, kdy dotyčný oddíl je právě v ohni nepřátelském. V té době musí každý poštovní vůz zastaviti ve vzdálenosti až třiceti kilometrů od čáry bitevní, poněvadž všechny tepny dopravní vyhraženy jsou té doby službě ryze vojenské, tedy dopravě zásob a střeliva, dále převozu raněných, službě ohlašovací a jiným a jiným účelům. V té chvíli podaří se snad jízdným postilionům a to ještě se značným nebezpečím dostati se k bezprostřední čáře bitevní, aby v okamžiku, kdy boj na chvíli ustal, sebrali od vojínů jejich korespondenční lístky, adresované jejich milým v domově.

Velká práce nastane polní poště toho dne, kdy je boj dotyčného oddílu u konce. Tu se k ní vracejí všecky zásilky, které adresáta vyhledati nemohly, buď proto, že adresát byl zraněn a odnesen do polního lazaretu, nebo že padl, že se pohřešuje, že byl zajat atd. Za boje oddělily se snad jednotlivé čety od svých pluků a octly se někde jinde a přihlašují se pak o poštu u úřadu, kterému před bojem nepříslušely a pro něž určené zásilky má některá pošta jiná.

Náhlé změny stanovišť jednotlivých oddílů, které nemohly býti polní poště v příhodnou dobu oznámeny, mají též za následek, že se

polní pošta opozdila. Platí to zejména o oddílech zákopnických, o pohybu záloh a náhradních čet. V době, kdy změny tyto byly poště oznámeny, bylo snad opět nutno disposice měniti, čímž zásilky dopravují se od místa k místu, aniž je možno se jich zbaviti. Je-li pak nutno o pohybech těchto oddílů zachovati tajemství, dlužno zásilky bezpečně uschovati až do dne, kdy se o pobytu dotyčného pluku dozví. Zatím proudí k poště arci celé přívaly zásilek jiných, které se tu hromadí a které byly sem dopraveny cestou několik set kilometrů dlouhou a které musí opět jiným směrem k svému cíli býti zaslány.

Všem obtížím dopravy vzdoruje jediná korespondence, jako lístky a dopisy, tedy materiál listovní. Hůře je tomu arci se zásilkami s potravinami nebo s předměty, jichž obal častého překládání nevydrží; je tedy povinností odesílatelův a to jen v zájmu jejich, jakož i v zájmu těch, jimž jsou zásilky určeny, aby toho vždycky byli pamětlivi.

Nedoručitelný materiál vrací se odesílatelům, jsou-li adresy jejich na zásilkách označeny, nebo nebylo li úředními vyhláškami oznámeno, že naloží se s nimi jinak. To týče se zejména balíků, jichž doprava a zejména vracení adresátům zatěžuje nemálo dopravu v poli. Za bezvadné dodání tohoto materiálu polní pošta neručí a ručiti nemůže; proto odesílají se jen na nebezpečí odesílatelovo. Záruky správného dodání nebo navrácení poskytuje pošta jen peněžitým dopisům, na něž jsou reklamace přípustny. Přes to však pátrá polní pošta i po osudu zásilek, za jejichž dodání nepřevzala zodpovědnosti; činí tak ne ex officio, ale z mravní povinnosti a pak z ochoty, jsouc i tu ochránkyní majetku k dopravě jí svěřeného.

Politický a vojenský.

Před časem ohlašovaný několikajazyčný spis francouzských katolíků proti nepříteli Německu přece vydán, a to ještě výslovně pod štítem kardinálův a četných biskupů francouzských. Francouzští katolíci, jako vlaští, pohlížejí na ostatní, jak známo, s patra. Pravda jest, že francouzští za velmi nesnadných poměrův brání se v životě, ve škole i ve vědě statečně, lépe snad než bychom my za takových poměrů dovedli — o vlašských toho říci nelze, ti namnoze tyjí z toho, že Řím jest v Italii. Že francouzská politika přes to s katolíky nakládá jako s psanci, tím vinna jejich nesvornost politická, a pak také právě ona jejich sebeklamná domýšlivost, Francouzům vůbec vlastní. Všechna čest jejich vlastenectví, ale to, co nyní za války tropí a píší jménem vlasteneckého katolictví nebo katolického vlastenectví, ukazuje pojmy zuřivostí národnostní tak překroucené, že souvěrci dlouho se za ně budou moci jen styděti.

Němci odpověděi také zvláštním spisem, ale zcela správně nikoli za účastenství hierarchie, která ohlašuje pouze protest v Římě. Z učeneckých posudků, které francouzský spis po stránce věcné zrovna rozcupávají, viděti, že pisatelům francouzským rozum s nacionálním fanatismem utekl.

*

V hollandských sněmovnách přijat zákon na zřízení dočasného vyslanectva u papežského Stolce. I někteří socialisté proň hlasovali. Tak katolická třetina dosáhla, třeba zatím ne docela, oč dlouho bojovala. Mírové jednání, až k němu dojde, může doplniti ostatní.

Zednářstvo vidouc své pletichy proti našim monarchiím odhaleny, hledá hromosvod. Špinění katolického kněžstva nevydává tolik, kolik by si přáli, proto chtějí hojiti se na veleknězi samém. Uskutečnilo se, co bylo předvídati, že dopisovati si se zástupci v cizině bude mu za války nemožno; jestiť až příliš pochopitelno, že z každého pravdivého slova by vláda mohla vyždímati vlastizradu, a tisk její už také skutečně brojí proti jeho neutralním a nestranným výrokům ke zpravodajům novin. Ať jsou správně podány nebo ne — nedůvěra je tu vždycky víc odůvodněna — samozřejmo jest, že papež jinak mluviti nemohl a nemůže než nestranně.

Co do možných násilností proti Vatikánu, jemuž nebyla ponechána celá stráž, ač původně to slibováno, nebude vláda zatím chtít pohněvati si spojence, aspoň anglického. Ačkoli v Italii je všecko možno. Španělské obyvatelstvo hromadně zve papeže do Španěl a vláda také již mu nabídla Escorial. Krok ten jest na pováženou: třebas by Vatikán se svými vědeckými a uměleckými poklady, postaven buda pod ochranu neutralní velmoci, zůstal ušetřen, návrat do něho mohl by se státi nemožným. Zdali by pro Církev bylo lépe tak neb onak, kdož může předvídati? Španělsko ostatně, ač úředně dosud nám věrné, záruky naprosté rovněž neposkytuje, jsouc příliš roztříštěno a podminováno.

(Že konservativnímu ministerstvu Datovu nepodařilo se na několiksetmilionovou výpůjčku sehnati ani jednu stovku mil., nesvědčí o velké prozíravosti obyvatelstva naproti možným událostem!)

O zprostředkování míru vyslovil se Benedikt XV, jakž bylo jedině možno: není k tomu příležitosti, zvláště když Wilson tak zklamal. Ostatně může se opakovati, co stalo se Leonu XIII, když požádán předáky (neúřední) Italie, s pochvalou vlády zprostředkoval 1896 u císaře Menelika II. propuštění vlašských zajatců. Když už bylo ujednáno (až na důstojníky), začala lóže, aby převaha papežova nepronikla, svou práci k nové výpravě, tak že Menelik vzhledem k této perfidii odřekl a jen k vůli papežovi slíbil, že bude se zajatci lépe nakládáno.

Vážně zednářství sprostředkování toho jistě si vůbec nepřeje, by papežská autorita nevstoupla; ale kdyby ve svých projevech zaujal stanovisko proti nám, bylo by jim to zatím velevítáon. Proto najednou naň tolik poukazují.

*

O válečných událostech
Jsou ostatně známy z novin a bohudík v poslední době pro nás tak potěšitelné, jak jsme přede dvěma měsíci ani mysliti si netroufali. Třebas u vojenských podniků nezáleží hlavně v dobytí toho neb onoho (neopevněného) místa, poslední zprávy o vyklizování Haliče — aniž kde jinde co ztraceno — pozvedly důvěru obyvatelstva nepopsatelným způsobem, že válka bude přenesena na nepřátelské území. Doufejme, že i vlastního cíle, neškodnosti nepřátel, bude brzy dosaženo.

Zajímavo, že Italie dosud nevypověděla války Německu ani Turecku! Vadí tu nějaké jinostranné závazky?

O Albanii se hezky dělí panstva: Italie, Srbsko, Černá Hora a Řecko. Možná, že to její obyvatelstvo, milovné „svobody", totiž pod tím, kdo více dává, jiného nezasluhuje než aby se o ně kramařilo.

*

*

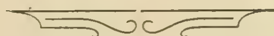
Hr. Tisza pravil nedávno, že moderní kultura produkuje na celém světě morální deficit (ponecháváme schválně cizí výrazy), zejména v oboru trestného jednání, které spojeno se žádostivostí cizího majetku.

Kníže Bülow pravil nedlouho před válkou, zajisté ve shodě s mnohými: Bylo by pošetilé, odbývati anglickou politiku mit dem zu Tode gehetzten Worte vom perfiden Albion V pravdě je tato domnělá perfidie pouze zdravým a oprávněným národním egoismem — v Italii řekli hned: „svatým" ! — ze kterého jako z jiných velkých vlastností anglického národu jiní národové si mohou vzíti příklad.

Stalo se tak, ale nikomu k dobru. Není všecko zlato, co se třpytí, zejména ne ve velkých poměrech, v dějinách národů.

Ročník XXXII. Číslo 8.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Též desátek moravičanský časem sporný byl upevněn písemní dohodou. Od nepamětných dob odváděl se totiž z kusu pole o 20 m. v Moravičanech do Loštic kopný desátek dvanáctého snopu pšenice, rži a ječmene. Kdy a jak povstal onen desátek, nevědělo se. Vysvětlení, že by poplatné pole bylo kdysi náleželo k Lošticům, shledáváno již tehdy pravděnepodobným, jelikož leželo prostřed jiných pozemků moravičanských.[1]) Spíše dalo by se souditi, že desátek zůstal na památku a na důkaz bývalé příslušnosti Moravičan k faře loštické buď dokud v Moravičanech nebylo ještě kostela — anebo jestliže snad Moravičany za bouří husitských patřily pod duchovní správu do Loštic.[2])

Ale ať byl vznik desátku jaký byl, jisto, že držitelé obročí moravičanského cítívali se jím zkráceny. Závazek byl však tak pevný, že jím nepohnuli. Roku 1698 řád kartuziánský, vrchnost v Moravičanech, rozměřoval poddanské pozemky, aby stejnodílně mohly býti

---

[1]) Moravič. farář Mat. Ign. Schönfeld ve fassi r. 1669 (farní archiv. moravič.)

[2]) Když roku 1326 biskup Konrad povýšil kostel dambořický za farní, nařídil, aby nový farář dambořický a jeho nástupcové odváděli faráři uherčickému, kdež byl dosud kostel mateřský, ročně 5 korcův obilí za náhradu bývalého desátku. (Cod. dipl. Mor. VI. 241.) — Za bouří husitských patřilo katolické obyvatelstvo Unčova a Litovle pod duchovní správu do Medle a odváděli tam desátek. Když později se náboženské poměry upravily, odvádělo se na památku bývalého svazku farního do Medl-z Litovle ročně 1 hřivna gr. a z Unčova džber kaprů. (*Kux*, Kirchspiel Meedl 1902 p. 5. 6.) Podobného původu byl asi desátek $3^1/_8$ m. rží a $3^1/_8$ ovsa, jenž dle zápisu v nejstarší matrice cholinské p. 59 se odvádíval z předměstí litovelského do Choliny.

přirčeny jednotlivým domům. Za tím účelem bylo desátkové pole 20 m. „k většímu pohodlí vrchnosti a vyrovnání poddaných“ rozparcelováno na více než třicet podílů. Povinnost roční dávky přešla tím na obec moravičanskou, jež smlouvou dne 30. září 1698 se zavázala, místo kopného desátku s ročním výnosem asi kopy pšenice a po půl kopě rži a ječmene sypat ročně po třech měřicích pšenice a rži a půl druhé m. ječmene dobré míry a dovážeti to vlastním povozem před sv. Šimonem a Judou na faru do Loštic. [1])

Že Unčov jakožto vrchnost a patron obročí loštického při smlouvě nebyl zastoupen, mělo své příčiny v neukončeném sporu stran sedmého sta. Právě v ty dny dostupovala rozepře vrcholu. V úterý před Suchou středou dne 19. září poroučí vrchnost obci loštické poslati zítra ryby, které jsou povinni dodávati dle smlouvy z roku 1674 k Suchým dnům. Čtyry dny potom odesílá do Loštic trubáka s nařízením, aby loštický úřad v jeho přítomnosti vyznačil a dal pokáceti půl druhé kopy borů. Současně má se z Loštic poskytnout i přípřež unčovským pánům do Biskupic: samé to rozkazy, o nichž se dalo předvídat, že jim nebude vyhověno a že se tudíž účet loštických provin obtíží k nové žalobě, jako se též stalo. [2]) A když zemská berně z Loštic neodvedena v patřičný čas, dal ji Unčov v říjnu a listopadu vymáhati vojenskou exekucí. [3])

Obnova loštické rady dne 10. prosince 1698 děla se za takových okolností nad obyčej přísně. Ze tří osob navržených odstupujícím úřadem za rychtáře, nebyl od vrchnosti dosazen nikdo: vrchnost si zvolila rychtáře dle vlastního zdání. Shromážděné obci a radě předneseno královským rychtářem unčovským, že jako dříve vždycky tak i nyní veškeré zhostné listy mají se odevzdávati vrchnosti, provinilci jako dosud mají se dodávati k vrchnostenskému trestání. Žádnému cizímu se nesmí dovolit zápis do gruntovní knihy, dokud nepředloží svůj zhostný list v Unčově. Kdyby se někdo chtěl z Loštic odstěhovat, nesmí se mu vystavit od obce vysvědčení bez vědomí a vůle vrchnosti. Jako v zrcadle viděti zde práva, o něž poddaná obec usiluje a jež vrchnost s poslední námahou si hledí udržet.

---

[1]) Listina ve farním arch. loštickém.

[2]) Všechny tyto tři dopisy jsou v registr. unčov. opsány na půlarchu označeném lit. C; byly tudíž přílohou k žalobě. Loštičtí patrně neuposlechli.

[3]) Mezi berními výlohami, z nichž na Loštice připadl podíl, bylo též vydání na diskrece, zejména: 1. za 7 pár služebnických punčoch pro dům p. barona Saka 8 zl. 3 kr. 2. za 15 korců ovsa jemu darovaných 30 zl. a 3. výběrčímu v Olomouci za máslo a jiné pocty k Novému roku 8 zl. 30 kr.

Stání obou stran ve sporné záležitosti bylo během letních měsíců několikrát odloženo pro nemoc pana Jíry Žalkovského, jenž potom ozdravěv uchýlil se do ústraní a připravoval se k svěcení na kněze.[1]) Též druhý komissař, krajský hejtman olomucký baron Sak z Bohuňovic toužil po klidu; proto si přál, aby Loštice svěřily svou věc právnímu zástupci. Obec zplnomocnila k tomu brněnského advokáta Jana Antona šlechtice Hoffera.[2]) Unčov dal se zastupovati Janem Eraz. Rohanem. Za komissaře „ke smírnému zakončení pře" jmenoval královský tribunál své přísedící rytíře Daniela Kříže, doktora veškerých práv, a Maxm. Frant. z Deblina.[3])

Jednání se následkem toho přesunulo do Brna, kdež konečně dne 9. dubna roku 1699 dojednáno mezi Unčovem a loštickou obcí porovnání.[4])

Smlouvou se Loštice podvolily, počna o sv. Václavě příštím odváděti do Unčova ročně 700 zl. m o r. v pololetních lhůtách po 350 zl. mor. V obnose tom jsou zahrnuty všechny povinné dávky poddanské a nemá vrchnost práva, obtěžovat obec nad 700 zl. mor. jiným platem. Dosavadní závazek, vrchnosti unčovské z obecních lesů vždy na požádání nechat vyznačit, skácet a odvésti p o t ř e b n é b o r y, zůstal i na dále s tou výhradou, že se bory nesmějí žádat na nic jiného, leda na vodní trouby pro město Unčov.

Za to přirčeno městečku právo, s v o b o d n ě p r o p o u š t ě t i své obyvatele, vdovy a sirotky bez ohlašování a souhlasu vrchnosti. Nesmí se to však díti přílišně, aby grunty netrpěly, nýbrž každý má se ihned osadit jiným schopným hospodářem. K vůli lepšímu přehledu a k prospěchu obce má se vrchnosti při roční obnově úřední předkládati seznam všech z obce propuštěných. Chtěl-li by se kdo v Lošticích usadit, může ho rada městecká p ř i j m o u t o své ujmě, má jej však s jeho listinami v Unčově představiti vrchnosti, kteráž bude povinna přijetí jeho nezbraňovat a nezakazovat, leč by proti němu byly důležité

---

[1]) Jiří Protivec Žalkovský ze Žalkovic nar. r. 1644, stal se r. 1699 po smrti své manželky Heleny Bludovské z Kornic knězem. Zemřel ve Ptení r. 1704. *D'Elvert*, Schriften VI. 269. *Středovský*, Rubinus Moraule 13.

[2]) Loštický agent píše z Brna 13. listopadu 1698. aby obec poslala advokátovi prázdný arch bez pečeti německy podepsaný: »Gehorsamste Bürgermeister und Richter in Namen aller Geschworenen«.

[3]) Syn bývalého pana újezdského blíž Mohelnice. Byl od r. 1688 přísedícím a v letech 1699—1706 kancléřem král. tribunálu. *D'Elvert*, Schriften XXIV. 231. 669.

[4]) »Gütlicher Vergleich«.

námitky. Zhostné listy a jiné písemní doklady sousedů nově přijatých mají se chovati na radnici v Lošticích.

Peníze z pokut křesťanům uložených mají plynout úplně do důchodův obecních; příjem jejich má se purkmistrem a radou zvlášť účtovat, účet pak při roční obnově předkládati ke schválení vrchnosti. Z výměru pokuty může se pokutovaný odvolat pouze k unčovskému magistrátu, jenž si vůbec ponechává právo dohledu, by pokuty nebyly ani nemírné ani příliš malé vzhledem k provině.

Stran hrdelního práva dohodnuto, aby provinilec v Lošticích přistižený a uvězněný od městecké rady bez průtahu spolehlivě a důkladně byl vyslýchán,[1]) výslech však má se neprodleně zaslati vrchnosti unčovské s prosbou za právní naučení čili rozsudek, podle něhož má se s provinilcem v Lošticích naložit.[2])

Aby se městečku dostalo dvou nových trhů výročních, zavázal se Unčov zažádat o ně co nejdřív u císaře jménem a na útraty Loštic, doporučením i přímluvou na patřičných místech napomáhati k jich vyjednání a připlatit 50 zl. mor. na vyhotovení císařského povolení.

Tak zněly ve smlouvě čtyři body, o něž se Loštice skoro půl století domáhaly, až se jich konečně domohly za roční příplatek sedmého sta zl. mor. vrchnostenské činže. Unčov, jemuž na tomto zvýšení úroku velmi záleželo, jistě se obával prohráti rozepři, když povolil nejenom žádané výsady, nýbrž i nové ještě přidal, aby jen Loštice přiměl k povolnosti.

Obdrželať městecká rada pátým odstavcem smlouvy právo do čtyr neděl po uprázdnění farského obročí v Lošticích navrhnouti vrchnosti „debito cum respectu“ tři vhodné osoby, z nichž vrchnost toho, jenž se jí uzdá nejvhodnějším, vyvolí za faráře a představí úřadu biskupskému. Kromě toho svolil Unčov, aby si obec loštická stran kontribuce všech berní zemských zjednala na patřičném místě vyloučení z panství unčovského, ale zůstavil si v ruce, rozvrhovat uloženou městečku berni mezi jednotlivé osadníky jakož i právo vrchnostenského dohledu a pohonu, by se daně odváděly správně. K vydání, jež by se týkalo nejen Unčova, nýbrž i Loštic, bude obec povinna přispívati svým dílem.

Smlouvu německy sepsanou podepsali a zpečetili oba komissaři královským tribunálem pověření, jakož i město Unčov a obec loštická

---

[1]) k čemuž dle tehdejšího práva náleželo i mučení.

[2]) Oprav *Houdek*, Loštice p. 53.

se svými právními zástupci ve třech stejnopisech, z nichž jeden zustal u královského tribunálu, ostatní dva vydány stranám.[1])

Tím dobojován zápas, který s přestávkami pokoje a klidu zaměstnával mysli přes sedmdesát let. Vznikl z toho, že Unčov zdráhal se potvrdit dosavadní svobody městecké, dokud Loštice nepřidají 100 zl. mor. vrchnostenské činže. Loštice dvakrát — roku 1638 a 1674 — dobrovolně převzaly tento závazek, ale v obojím případě brzy od něho zas odstoupily, vidouce, že pouhé stvrzení starých výsad je za tu cenu draho koupeno. Zrušení závazku se strany Loštic zavinil částečně Unčov sám nezajistiv si ho právoplatnou smlouvou s podpisem a pečetí strany povinné.

Vůdčí myšlenkou Loštic od let padesátých bylo, podvolit se ke zvýšené činži vrchnostenské jen za rovnocennou náhradu. Proto ke starým svobodám snažili se dobýt nových práv, což se jim konečně podařilo. Zatím ovšem původové těchto snah už spočinuli na hřbitůvku kolem kostela ve stínu sv. Prokopa. Jména jejich mimo Daniele Glugara, jenž umřel roku 1660 ve věku 75 let, se nezachovala, ale všechněm jim byl zbudován písemný pomník roku 1699. Co v potu tváře kdysi zasívali, to radostně, ač po nemenší práci a námaze sklízeli synové a vnuci jejich v podobě cenných výsad platných pro dlouhé budoucno. V tom leží význam smlouvy z roku 1699.

Vzhledem k právu hrdelnímu a k výsadě, propouštět obyvatele o své ujmě na cizí grunty jakož i volně přijímat cizí osadníky mezi sebe, nešlo městu o hmotný zisk, neboť hrdelní právo bylo spojeno s výlohami, a důchody výhostní, ačkoli dotyčné listy se jinde draho platívaly,[2]) byly co do počtu nepatrny: celkem stávalo se jen zřídka, že by někdo byl z Loštic odcházel. Tím více však obojí vý-

---

[1]) Smlouva na pergameně se šesti visutými pečetmi v měst. arch. lošt.

[2]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. 537. — Dle instrukce Josefa knížete z Liechtenštejna z r. 1714 nemělo purkmistrům v Litovli za zhostný list poddanský připadnout více než 6 zl., co by připadlo víc, má se účtovati ve prospěch obce. (*Kux*, Geschichte der Stadt Littau p. 185.) — Martin Ulrich z Újezda platil r. 1693 za zhostný list p. Bukůvkovi se všemi výlohami 42 zl. — V Unčově byla taxa vysoká. Roku 1740 stěžuje si vdova po Löbli Isákovi z Loštic u podkomořího, že majíc se znova provdati do Prostějova, panský hejtman plumlovský žádal o její zhostění v Unčově přímluvným listem a vzdor tomu že má položit za zhostný list 80 zl. — V Lošticích bylo obecních příjmů »za vejhosty« r. 1727: 1 zl. 40 kr. — R. 1734: 30 kr. — R. 1736: 2 zl. 45 kr. Ostatek taxy dělíval se patrně hned mezi úřadující konšely a radního písaře. Roku 1748 vymlouvají se Loštice, že propouštění není žádné regale »weil davon der Gemeinde keine importante Nutzungen zukommen«.

sadou vyrostla za jedno úřední moc a vážnost města, jež se v té příčině pozvneslo na roveň Mohelnici, Litovli a Mor. Třebové, městům značně větším.[1]) Za druhé uvolnil se právem svobodného stěhování dosavadní svazek vrchnostenský a Loštice z městečka poddaného staly se městem ochranným: obyvatelé jeho nebyli už osobně nevolni, byli měšťany privilegovanými.[2])

Právem navrhnouti závazné pro vrchnost terno z kněží se ucházejících o faru loštickou nabylo město důležitého vlivu při volbě osoby duchovního správce. Právo to trvá po dnešní den. (P. d.)

---

[1]) Jak vážný a důležitý byl úkon propouštění souseda na cizí grunty, poznati z té okolnosti, že přijímat do obce ponechávaly vrchnosti tehda svým úředníkům, ale propouštění zůstavovali si páni sami. (Archiv český XXII. 211. 381. XXIII. 349.) Purkmistr a radní města Mohelnice propouštějí r. 1642 Jiříka Boháče na přímluvu Unčova do Loštic formulí: »tímto listem výhostním J. M. knížete a pána našeho milostivého z jurisdikcí naší v poddanost a na grunty Vašich Opatrností do městečka Loštic i s spravedlností jeho náležitou docela propouštíme«. — O právu hrdelním vyjadřují se Loštice r. 1735: »Wegen des juris gladii haben wir vielmehr Criminalunkosten als Nutzen, ausser die wenige Autorität«. V sedmi letech že měli na ně vydání na 600 zl. Podobně r. 1739: z jure gladii že kromě něco málo vážnosti užitku nemají, anif v posledních třech letech měli na 400 zl. útrat skrz inkvisity v Lošticích vězněné.

[2]) Roku 1672 bratří Žerotínové, páni Val. Mezříče měšťany mezříčské »touto svobodou darujem a jakožto páni a vrchnosti jejich z moci své osvobozujem: chtěl-li by se kdykoliv a kterýkoliv z měšťanů a obyvatel mezříčských na grunty pána jiného odebrati a odstěhovati, tehdy osadíce grunt člověkem, který by se jak vrchnosti tak obci hodil — bude moci ten i se statkem svým s vědomostí ouřadu jinam se odebrati«. Úřad jest povinen takové propuštění a přijímání vrchnosti »šetrně ohlásiti«. »Tolikéž chtěl-li by se kdo odjinud při tomto městě Meziříčí osaditi a toho při ouřadu, aby jej mezi sebe za souseda přijali, náležitě pohledával, budou moci ouřad města jej pod městskou jurisdikci a správa, však do poddanosti naší zjednati a do obce za spolusouseda přijíti«. *Domluvil*, Paměti města Val. Meziříčí p. 132. 133. dodává, že Mezříčí stalo se tím městem municipalním, ochranným, požívajíc sice ochrany vrchnosti, nejsouc jí však poddáno. — Podobně v Třebíči měli stará privilegia i královský majestát z r. 1708, jimiž uznáni jsou měšťané »za privilegované, kteří mohli se volně vystěhovati — tedy poddané od jiných zcela rozdílné«. (*Slavík*, Poddanské poměry na bývalém panství Třebičském. Čas Mat. mor. 1891 p. 329.)

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal Emanuel Masák. (Č. d.)

Musí přijíti „nových lidí plémě“, neboť básník věděl a stále více o tom se přesvědčoval, že uskutečnění jeho snův o království božím na zemi jest ještě příliš daleké. S počátku ovšem zdál se mu příchod nové epochy a zmrtvýchvstání Polsky blízkým. Ještě r. 1843, nedlouho po ukončení „Předsvitu“, předpovídal sestře své manželky, že její „mladistvá léta jí dají uzřít přeměnění světa“.

„Tu přijde k tobě, roztrhavši pouta,
ta, kterou oplakáváš: Polska tvoje svatá,
v neznámé tobě barvy přioděna:
ne korunu již z trní na svém čele,
leč věnec z věčného mít bude světla.
A před ní národové na tvář padnou
a svět, jenž duchem jejím vyrván z tůně,
zavolá na ni: Spasitelko, Paní!“ (III, 152.)

Po pěti letech znovu sice prohlašuje:

„O vím, že Polska vítězný boj vede,
že nezhynula, nikdy nezahyne . . .“

ale již pochybuje, že by se sám dočkal jejího vítězství:

„Než slunce vyjde, rosa oči sžehne . . . (III, 176.)

Vědělť dobře, že poměry v současné Polsce neodpovídají jeho idealu, že mezi mládeží se šíří zásady materialistické a bezbožecké, ba poznával později, že mnozí i jeho vlastních vznešených ideí zneužívají k probuzení hrozných revolučních instinktů v lidu, a zakusil i hrozné následky toho: krvavou řež haličskou (1846). Stísnila jej sice po nějakou dobu, ale nezlomila. „My zmizíme ve zmatku“ — psal příteli jakoby v předtuše kratičce před ní — „naše těla zahynou snad v mukách . . . Ale idea naše jest všemohoucí jako Bůh, neboť jako Bůh jest pravdou a láskou a zvítězí na mrtvolách našich“ (Listy do Małach., 39—40, 1846). A pod dojmem osudného krveprolití pěje svým nešťastným krajanům novou píseň naděje („Resurrecturis“), jež slibuje vítězství aspoň v daleké budoucnosti.

Svět hřbitovem je slz a krve, blata . . .
Smrt se blíží — a v daleku
kdes na vlnách pozdních věků
zmrtvýchvstání!“ (III, 165.)

Proto nečekal ničeho dobrého ani od r. 1848, v nějž mnozí Poláci skládali veliké naděje. Krasiński lekal se radikálních a panslavistických proudů v Polsce, bál se, že na troskách revoluce vzroste moc Moskvy, a nejvíce, že Polska vmísivši se do boje sejde s cesty, kterou pokládal za jedině spasitelnou. „Smrtí možno přivoditi toliko smrt“ — psal dříve v úvodu k „Předsvitu“ — „život však nebrání se řeží — nevtlačuje se na lidské krky jařmem — ale životně vstupuje v srdce lidstva, staví a neničí, miluje a nekáže zabíjeti“ (II, 205).

A od té doby stále hlásal, že zvláště Polska, má-li býti oním idealem, Messiášem, ku kterému se nutně obrátí národové, střásajíce satanské jařmo — musí se dříve sama státi opravdu idealní společností křesťanskou, musí zůstati čistou, svatou a neposkvrněnou, i kdyby na čas musila proto trpěti: jen křesťanským mučenictvím může zvítěziti, jen ctností může se zbaviti nevolnictví.

Jest potřeba ještě mnoho přípravné vnitřní práce, aby Polska mohla vykonati své veliké dílo: obrození světa v duchu křesťanském. Budoucnost její a všeho lidstva závisí od duchovního zdokonalení: lidé musí přeměniti svá srdce takořka v oltáře boží, aby mohl přijíti očekávaný den Ducha sv. „Ač doplňují se časy, ač Duch slíbený vane již nad zemským slzavým údolím — jestliže sami svými činy Ho nezasloužíme, nevytoužíme, jestliže nevytvoříme ze sebe samých oltáře Jemu, On nezasvítí nám — a nepotěšeni zůstaneme“ (II, 483).

Brzký příchod království božího závisí tedy od nás samých. Půjde-li svět dosavadní cestou, dojde sice z vůle boží také svého cíle, království boží zavládne kdysi na zemi, ale dříve pokolení lidské bude musiti zaplati velikou výkupnou cenu za nynější své hříchy. „Svět křesťanský skončil by tak jako pohanský, jen že útokem vnitřních barbarův, a zákon Kristův teprve po neslýchaných násilích a rozbrojích povznesl by se v úplně nové formě nad tím chaosem, ve formě nové, ale v témže duchu lásky. A byl by to neklamně vyšší svět nežli náš, ale teprve po několika stoletích bouří a porážek, jakých lidé dosud neviděli“ (Listy do Małach. 106, 1846).

V takové době, kdy „starému světu zvoní již k smrti“, kdy očekává národy „obrovská zkouška, jaké nebylo ještě v dějinách“ (Listy do Małach. 74, 1846), musí se národ sám zachrániti. Nesmí spoléhati jen na milost boží; Bůh dal mu již všechno: slavnou minulost, sílu v dobách utrpení a kříž, „jenž k hvězdám Tvým nás vede blíže“ (II, 312), učinil jej národem vyvoleným — proto musí nyní

svou vlastní čistou a ušlechtilou vůlí, duchem síly a oběti, trpělivostí a činem dobýti si vzkříšení.

„Ať vás darmo nepřestraší,
že dnes podlost vládne všude!
Vůle vaše z víry vaší,
z vůle vaší čin váš bude!“ (II, 268.)

A v tom duchu píše básník svůj nejkrásnější „Žalm Dobré Vůle“, kde se modlí:

„O čistou pouze prosíme Tě vůli
uvnitř nás samých — Otče, Synu, Duchu! . . .
jenž lidské bytosti jsi kázal zjevně,
by, bídná silou a kolébkou malá,
oběti mocí andělskou se stala . . .“ (II, 316.)

Proto vyzývá stále krajany, aby probouzeli ukryté v sobě síly ducha, to, co jest v duši obrazem a podobenstvím božím, skutečným „já“ — a vedli je směrem, jejž určuje Bůh. „Jak z balvanu socha ať vyrůstají pod vniterným dlátem své vůle“ (II, 485). Není bohatýrem ten, kdo jen v sebe hledí a skrze sebe na svět, ale kdo „roste k Bohu“ všemi silami své bytosti, kdo v nekonečenosti boží vidí svůj „dům“ a v Bohu zamiloval si všechno, co milování jest hodno. Kdo tak v Bohu svou sílu čerpá, všechno potom zmůže, jest obrem, jenž svými činy křísí Polsku a šíří království boží. A touhou po těchto nových, silných, dokonalých lidech ozývají se skoro všechny „Žalmy“ Krasińského.

„Prosíme Tebe: stvoř v nás srdce čisté
a obnov smysly, z duší vypleň koukol
šalb svatokrádežných . . .
Dej nám, o Pane, svatými teď činy
za soudu toho vzkřísit sebe samy!“ (II, 317.)

Takovým „činem“ — dokazuje básník oproti Słowackému a jiným — není však násilí, vražda a ničení. Nová blížící se doba náboženského obrození žádá také nových ušlechtilejších prostředků, jichž předním motivem musí býti láska.

„Z krve, z bláta starý svět!
Do jiných my jdeme let,
z nebe paď již paprsk nový! . . .
Čas již poznat vůli boží . . .
Není činem řež dětinná,
není činem zničení. —
Jedna pravda božská, činná:
láska jen vše přemění!“ (II. 271.)

Pouta přetne pouze ten, kdo vyniká pravou křesťanskou ctností. Býti na zemi Polákem musí znamenati: žíti božsky a šlechetně. Kdo chce vésti národ jinou cestou, „okovy utrpení překouti v nůž zločinu“ místo v poctivý meč, nezná rozvoje dějin, nemá ducha Kristova a jest největším nepřítelem Polsky, s jejíhož roucha stírá sníh čistoty: neboť tak otravuje národ a pracuje pouze pro Moskvu. Oproti tomu neštěstí ničím je Sibiř, knuty a jiná tělesná muka:

„Národa duch otrávený
nejhorší všech bolestí!“ (II, 277.)

Obrana a propaganda těchto náboženských, ethických a vlasteneckých zásad jest obsahem skoro všech posledních básní Krasińského, naplněných často i břitkou polemikou proti těm, kteří se zdáli ohrožovati rozvoj království božího na zemi, zvláště proti tak zv. demokratům, kommunistům, panslavistům, „sektařům“ (stoupencům Towiańského) a heglistům.

Všichni tito „traviči národa“,[1]) chtějíce zbaviti jej ctnosti a svatosti, připravují mu v blízké době hroznou budoucnost, již básník jakoby v prorockém nadšení maluje nejživějšími barvami. Současníci sotva asi tušili, že by tyto obrazy válečných hrůz mohly se kdy uskutečniti v takové míře, jak my to dnes vidíme. A skoro věšteckými připadají dnes jeho slova v dopisech přátelům, kde předpovídá, že Polsku nejvíce zasáhne strašný boj budoucnosti.[2])

---

[1]) Podle častěji opakovaných domněnek Krasińského jsou jen nástrojem ruské vlády, která všemožným způsobem se snaží zničiti Polsku. Prusko a Rakousko nepotřebují záhuby Polsky. Rusko však chce vládnouti Evropou, a cesta k Evropě vede jen přes Polsku. Proto podněcuje v mladeži zoufalství a nenávist ke všemu, jež jest úrodnou půdou pro radikalismus; prohlubuje propast mezi šlechtou a lidem, šíří nepravý panslavismus a demoralisaci... Proto vyzývá Kr. západní mocnosti, Francii a Anglii, založené na »svobodě a civilisaci«, aby zabránily zničení Polsky, jež by bylo »vítězným pochodem ruského despotismu« proti západní Evropě. (Pisma, jub. vyd. VII, 171—191.) — Odsuzuje zásadně užívání násilných prostředkův, odsoudil Kr. také povstání uherské r. 1848 a zejména polské sympathie pro ně; předvídal, že z úspěchu povstání mělo by užitek jen Rusko. Dnes zvláště jsou významná jeho slova: »Kdokoli v této chvíli žádá úplného, nejkrajnějšího rozbití rakouské monarchie, jest krátkozraký a připravuje cestu Moskvě... Přeje-li kdo carovi, ať jde spojit se s Uhry; neboť uherský boj není ničím jiným než otvíráním evropských vrat carovi«. (Listy do Małach. 166—167, 1848.)

[2]) »Myslím, že náš kraj zažije tisícero porážek — že tam bude bojiště válčících několika pekel. Myslím, že našim nivám se dostane patřiti na vzteklý boj těch dvou Bestií apokalyptických — a že nezůstane u nás kamene na kameni! Budeme — leč teprve po takové živé smrti, odbyté v neslýchaných mukách«. (List do Kajsiewicza, 1849.)

Ale přes to Krasiński neztratil nikdy naděje, že ze všech bouří vyjde konečně Polska zase čistá, slavná a nesmrtelná, objeví se lidstvu jako „neděle věků“, jako „zákon lásky rozlitý všude“, jako „chrám zjevného činu“, aby tak přemohla zlo a vysvobodila celý svět ode dvou ničitelů, „snoubících sestru guillotinu s knutem bratrem“: červeného praporu a moskevského cara (II, 303—306).

Bohužel všechna jeho nadšená slova o nutnosti morálního, vnitřního povznesení národa nalezla málo ohlasu v emigraci. Ta nechávala se strhnouti spíše hesly revolučními a hnala se s jakousi zoufalou setrvačností za neuskutečnitelným již cílem, nenechávajíc se poučiti novými a novými nezdary. Konečné katastrofy (1863) Krasiński se již nedočkal.

Nová generace po r. 1863, odchovaná positivismem a suchým realismem, zahájila skoro boj proti „přežilým“ ideám Krasińského o království božím na zemi. Ale přese všechen romantismus a všechny sny, jež náležejí jen historii, bylo v nich ještě mnoho životního, pramenícího z nejhlubších a nejčistších zřídel lidské duše. Byly synthesí dvou základních prvků: náboženského a národního, a proto není divu, že po čase objevují se znovu, třebas v poněkud jiné podobě. Důkazem toho jest moderní polská literatura a mnohé zjevy v polské společnosti. Stanovisko nové doby k těmto ideám autora „Předsvitu“ správně označil Dr. M. Zdziechowski: „V myšlenkách vyslovených Krasińskim vidíme dnes něco více, než pouhý planý sen, slovem, vracíme se k messianismu... Cítíme dnes hlouběji než kdy jindy potřebu takové podpory, jakou byla idea, která oživovala naše básníky, a potřebu tu si výrazněji uvědomujeme. V messianistická proroctví sice nevěříme, ale toužíme se vykoupati a omládnouti ve zřídlech lásky a víry, z nichž ona proroctví vyšla...“ („Idea katolická ve společnosti polské“, přel. v „Nov. Životě“, 1902.) (O. p.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Dne 19. a 20. dubna jednalo se u dvora císařského o novém poselství k arciknížeti a o smírných návrzích. Tažením Matyášovým do zemí koruny české a odpadem Moravy, o němž nemohlo již býti pochybností, nastávala nová situace. Dosavadní suverén nemohl již bez urážky své povýšenosti jednati přímo s odpadlými stavy, zvláště když všecky jeho nabídky byly odmítnuty. Kapitulovati před stavy a uznati všecky jejich zápisy, jak by bylo pro císaře bezvýsledno, tak bylo nemožno, a odboj násilně potlačiti, ježto vojska nebylo, bylo rovněž nemožno. Vhodným však východiskem zdálo se býti, aby se stavy odbojnými jednalo se nepřímo, a to jménem nikoli císařovým, nýbrž království českého, jehož nejpřednějším údem byla Morava; stavové království českého zastoupeni nejvyššími úředníky a soudci zemskými měli vyjednávati pro císaře se stavy moravskými, s nimiž je spojovalo tolik společných záležitostí a zájmů, tolik příbuzenských a přátelských svazkův. Oprávněnost k tomu podávali stavům českým stavové moravští již napřed, vždyť se sami k nim obrátili již ze sjezdu slavkovského; uznávali je tedy prostředníky mezi sebou a korunou.

Bylo tedy usneseno v radě císařově vypraviti na Moravu také poselstvo nejvyšších úředníkův a soudců království českého, k němuž obráni: nejv. komorník Adam ze Šternberka, nejv. sudí Volf Novohradský z Kolovrat, Jindřich Matyáš hr. z Thurnu [1]) z pánů, z rytířův nejv. písař Jan z Klenového a Janovic, Diviš Markvart z Hrádku, apelační rada Erasmus Heidel z Rassenštejna [2]) a sekretář císařův Jan Platejs z Platenštejna.

Vlastním vyslancem císařovým k arciknížeti zůstával kardinál Dietrichštejn, jenž při tom ovšem jako první z panského stavu na Moravě měl svými styky na ně působiti. S ním u arciknížete měli

---

[1]) *Pešina*, Mars Moravicus II. fol. 51 (rukopisu brněnského) uvádí, že Jindřich Matyáš hr. z Thurnu stranil Matyášovi; veřejně jako stranník Matyášův se tehdy ještě nejmenuje, ale že jím byl, jest úplně prokázáno.

[2]) Jinde z Rosenštejna; ne z Rotensteina, jak *Chlumecký* l. c. 448 uvádí, ani z Raubensteina, jak *Hammer-Purgstall*, II. 79.

položiti všecek význam svých panovníků nuncius i španělský vyslanec, jež císař na jejich nabídku snažně žádal, aby se na cestu vypravili a o peněžitou pomoc pro císaře dopsali. [1])

Císař, jenž hledal teď všude možnou pomoc, odhodlal se konečně sám si pomáhati z nebezpečí svrchovaného, vždyť měli v Praze za to, že také Slezané spolčují se s Matyášem, a že mají u něho své vyslance. [2]) Přiznal císař, že má 300.000 dukátův, a že by rád za ně najal válečný lid; chtěl najmouti 9000 pěších nebo 5000 jízdy do desíti nebo patnácti dní, což ovšem bylo nemožno. Na takové opatření bylo již pozdě; teprve teď uznával španělský vyslanec, jenž byl zprvu rozhodně proti válce, že by byl císař přece nejlépe učinil, kdyby byl ty peníze dal, když ho o to prosili, a když toho třeba bylo; že by to bylo stačilo na potlačení odboje. [3])

Obavy, že ani nové vyjednávání nepovede k žádoucímu cíli, byly pociťovány i projevovány, ale přece zase učiněn pokus, zdali nezastaví hrnoucí se laviny autorita krále španělského a papežova, a vystoupení nejvyšších úředníkův a soudců království českého. Pořád se přece u dvora císařského doufalo, že se snad podaří všestranným zakročením docíliti dorozumění s arciknížetem Matyášem: slíbilo by se mu projednání jeho nárokův, ale musil by zříci se spolku se zeměmi s ním spojenými, jež zase utěšovány odkazem na sněmy, kde se jejich stížnostem odpomůže. Konečným úmyslem bylo ovšem: „divide et impera". Než ústupky, které se podávaly od císaře, nebyly podle toho, aby byly přijaty. „Na mnohé připomínání arciknížete Matyáše, na snažné prosby věrných zemí a stavů, jakož i na pohnutlivé pohledávání svaté římské říše" svoloval císař potvrditi mír s Turky, jakož byl již učinil 9. prosince 1606, a mír vídenský s restrikcí ze 6. srpna 1606, a vypraviti vyslance svob. pána Hanuše Krištofa Teuffla do Cařihradu; co se však týče tureckého daru, že polovice ho byla již dávno do Budína poslána, druhá polovice že byla sice pohromadě, ale jak Matyáš naznačuje, bylo jí jinak použito, pročež žádá císař, aby ji arcikníže se stavy nahradil. Všecky urážky od stavů, rad, ministrů nebo služebníků Matyášových císař promíjí a písemně to potvrdí; kdyby pak ještě větších záruk hledali, měl kardinál přezvěděti. Kdyby Uhry, Rakousy a jiné země, nebo i arcikníže nebo stavové, radové a služebníci jeho

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 280.

[2]) Instrukce císařova kardinálovi z 20. dubna.

[3]) Briefe und Acten, VI. 326.

stavěli další požadavky co se týče privilejí nebo jiných nároků, což teď rozhodovati by císaři těžko bylo, měl kardinál dovésti, aby to bylo odloženo dle povahy věcí buď na schůzku arciknížat rakouských, kurfiřta kolínského a vévody bavorského Maximiliana, nebo na sněm uherský, rakouský a jiné, které co nejspíše budou rozepsány. Podmínkou císařovou bylo, aby přestaly všecky schůzky, najímání vojska a nepřátelství. Proto měl jednati císařův vyslanec kardinál také se stavovskými vyslanými uherskými, rakouskými, moravskými a slezskými, kteří by byli u arciknížete. [1])

Tyto ústupky obsažené v druhé instrukci pro kardinála z 20. dubna obmezovaly se proti první instrukci z 9. dubna vlastně jen na nový slib, že země žalující na rušení privilejí a svobod mají býti uspokojeny na zemských sněmech. Ani u Uher hlavní kámen úrazu, restrikce u míru vídenského, nebyla odstraněna. Dobrý pozorovatel nuncius postřehl již zde překážku nepřekonatelnou, a že se na tom trvalo, připisoval buď císaři, jenž snad takovým důrazem na hájení náboženství chtěl snadněji dosáhnouti od papeže pomoci, nebo kardinálovi, jenž snad jako kníže církevní na tom principu tkvěl. Že by arcikníže Matyáš dal se zlákati vyhlídkou na rozhodčí soud arciknížat, kurfiřta kolínského a vévody bavorského, jenž konati se měl v Praze o svátcích svatodušních, rovněž nuncius nevěřil, jakož také pochyboval, že by se dal získati Karel z Liechtenštejna, jehož pokládal za hlavního strůjce všeho, když už věci tak daleko dospěly; pomýšlelo se na to, že by jeho pýcha mohla býti ukojena nadějí na řád zlatého rouna nebo podobným vyznamenáním. [2])

Vyjednávání císařovo s arciknížetem na tak obmezeném a nejistém podkladě znamenalo skutečně pro císaře také odklad; zvláště v tomto nebezpečenství chtěl nabýti času, aby s vojskem na rychlo sebraným mohl se opříti vojsku Matyášovu. Hledaje všude pomoci a při tom hledě své autoritě nezadati a své nesnáze úchvalou říšského sněmu zastříti, obrátil se také na říšský sněm v Řezně; 21. dubna předložil mu proposici, v níž ohlašuje, že vídenský mír uzná, turecký provede a uherský sněm svolá, dovolával se peněžitých příspěvků. [3]) Bylo to marno, neboť říšský sněm neslavně se rozešel již 26. dubna.

Jen ze Saska a Branibor kynula ještě naděje na skutečnou pomoc císaři. Zatím však zamýšleli oba kurfiřti vypraviti vyslance do Prahy,

[1]) Mikulovský archiv rodinný, sv. 342, originál.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 280.

[3]) Briefe und Acten, l. c. VI. 326.

aby tam pro smír působili; odtud pak měli se odebrati k arciknížeti Matyášovi a jej přiměti, aby se spokojil s potvrzením mírů, aby věrnost zachoval a vojsko rozpustil; budou-li snad ještě nějaké neshody, že panovníci jejich rádi přispějí, aby se urovnaly. Sám kurfiřt saský psal rovněž 20. dubna Matyášovi, vytýkaje mu, že vytrhl do pole války císaři nevyhlásiv, a napomínaje, aby se zdržel všeho nepřátelství a očekával jeho vyslance. [1])

Také bratr Matyášův arcikníže Maximilian, jenž byl k němu daleko více přichylen nežli k císaři, varoval Matyáše, doufaje, jak se byl s arciknížetem Ferdinandem domlouval, že schůzka arciknížat, kurfiřtův a vévod bavorských všecko by napraviti mohla. Proto napomínal 24. dubna Matyáše k umírněnosti a aby se obmezil jen na obranu, tím že nejlépe odůvodní přesvědčení, že netouží po ničem jiném než po pokoji a blahu zemí. Dosavadní poselství kardinála Dietrichštejna mělo prý ovšem za účel spíše odklad nežli smír, ale právě proto je tím nezbytnější, aby vyjednávání opravdové počalo. [2])

Toto nové vyjednávání oznamoval kardinál arciknížeti Matyášovi listem z 21. dubna, že brzy k němu přibude, a že jej ujišťuje, že císař, třebas by se připravoval na obranu, přece si upřímně žádá, aby se bratrsky a přátelsky všemu pochybení odpomohlo. K listu tomu přiložil věřicí psaní císařovo i instrukci. Podobně nuncius i španělský vyslanec téhož dne ohlašovali arciknížeti svůj příchod; [3]) stavové čeští zase dopsali 22. dubna panskému a rytířskému stavu na Moravě snažíce se odvrátiti je od posavadních kroků proti císaři. [4])

Španělský vyslanec a nuncius vypravili se z Prahy 22. dubna odpoledne; pro churavost vyslancovu užili nosítek. Dne 23. ráno vydali se na cestu nejvyšší zemští úředníci, a posléze pozdě večer kardinál Dietrichštejn. [5]) Kardinál odjížděl s vážnými starostmi a obavami. Byl sice odhodlán věrně pro císaře působiti a těšilo ho zajisté uznání papežovo, jenž brevem z 12. dubna chválil ho pro jeho horlivost, a nejraději by osvědčil skutkem to, k čemu byl vybízen, aby totiž dokončil své započaté dílo, jímž se zasluhuje o císařský dům a křesťanství. [6])

[1]) *Hurter*, l. c. V. 290, 291.

[2]) Tamže, V. 285, 286.

[3]) Tamže, V. 293, 291.

[4]) *Kameníček*, l. c. II. 460.

[5]) Briefe und Acten, l. c. VI. 334, ale údaj *Fischerův*, že kardinál odjel v poledne, není správný; kardinál sám píše: abents spät.

[6]) K.-a. archiv v Kroměříži, A II. 29, originál.

— ale zprávy z Moravy byly úplně podle toho, aby rozladily a sklíčily. Tam mohl pozbýti všeho, a také všecky výsledky jeho činnosti náboženské snadno mohly se úplně rozpadnouti. Resignovaně psal papeži 20. dubna omlouvaje se, že pro vnitřní rozbroj zemí a knížat nemůže podstoupiti cesty do Říma, aby podal zprávu o stavu své diecese, a tesklivě dodával, že tolik pokroku slibovala náboženská věc, a teď že naprosto neví, čeho dobrého by v budoucnosti co do náboženství měl doufati.[1]) Vida nezdar všeho dosavadního jednání, umiňoval si, nepořídí-li teď všecka poselství a ani on sám u arciknížete, že se již nevrátí do Prahy,[2]) ale zůstane na Moravě, kde od svých rad v Kroměříži byl beztak netrpělivě očekáván. Byli bezradni; o sv. Jiří měli spraviti úroky p. Pačlavskému a p. Chorynskému, měli položiti dluh p. Radešínskému, a proto pracovali v počtech a je přebíhali a prosili 28. dubna věřitele za kratičké strpení, protože kardinála každodenně a jakořka každé hodiny očekávali.[3]) Nuncius o tomto předsevzetí kardinálově věděl, schvaloval je a nepomíjel ho v něm utvrzovati.[4]) Politika obou se křížila; kardinál stoje při císaři byl by nejraději zachoval císaři všecko, kdežto nuncius jsa vlastně stranníkem Matyášovým byl proto, aby se arciknížeti povolilo co nejvíce; zásadní tento rozpor vysvětluje nechuť nunciovu k vyjednávání vedenému kardinálem a nesouhlas s užívanými prostředky, při čemž bližší stanovisko nunciovo k Matyášovi plnilo ho nadějí, že by sám u arciknížete více pořídil, a proto sám nabízel se za vyjednavatele. Byl to nunciův omyl, z něhož byl brzy skutečnými poměry vyveden.

Na své cestě v Čechách pozoroval kardinál málo rozruchu, málo se mluvilo o nepříteli, a špatné byly přípravy na obhajování. Teprve v Německém Brodě zastal stráž z domácích nevycvičených měšťanův, aby prý byli bezpečni před jízdou Tillyho, která v okolí ležela. V Třebíči zastavil se u nuncia a španělského vyslance, kteří tam již dospěli, a pokračuje pak ve své cestě potkal kurýra, který mu donášel odpověď arciknížete ze Znojma z 24. dubna. Byla odmítavá toho smyslu, že by si kardinál mohl tentokráte své cesty ušetřiti; Matyáš, jak byl již zřejmě osvědčil, nemůže se bez vědomí a svolení spojených zemí pustiti do žádného jednání. Moravští stavové přijali již také prešpurské ujednání, ježto však nechtějí bez vědomí a vůle stavů

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 326 (lett. 21.)

[2]) Briefe und Acten, l. c. VI. 335.

[3]) Zemský archiv v Brně; Nová Sbírka č. 689, zlomek kopiáře rad kardinálových.

[4]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 287.

českých o ničem jednati, je položen sjezd do Čáslavě na 4. květen, na kterýž jsou požádáni také stavové koruny české. Chce-li tedy kardinál s arciknížetem a spojenými zeměmi vyjednávati, aby se dostavil také na ten den do Čáslavě; nynější jeho cesta je zbytečna.[1]) Podobnou odpověď dostali také nuncius i španělský vyslanec.

Arcikníže Matyáš nechtěl tedy s posly od císaře vypravenými ani jednati. Již napřed byl jim oznámen nezdar jejich poselstva, tak že se obávali, že nebudou vůbec arciknížetem ani přijati, a přijme-li je, že ústní odpověď nebude příliš odchylna od písemního vzkazu. Neklamali se v posuzování situace; odkazovati je na sněm čáslavský zdálo by se jim za tehdejších poměrů býti směšným, kdyby věc sama nebyla ve skutečnosti tak tragická; neboť měli za to, že se tam také Čechové spojí s arciknížetem.[2])

V Třebíči večer 25. dubna bylo kardinálovi doručeno psaní stavů z Ivančic, aby se k nim přihlásil a připojil. Zdálo se mu skoro ostrým. Odpověděl na ně, nezadávaje v ničem sobě, že ve všem a v každé věci, co by nebylo proti Bohu, proti nejvyšší vrchnosti a proti milé vlasti sám i se svým bratrem chce se stavy žíti i umříti.[3]) (P. d.)

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originál.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149$_r$ fol. 287.

[3]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, kopia; Briefe und Acten, VI. 354.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává DR. KAREL HUBÍK. (Č. d.)

Při druhém procesu nebylo křesťanům „dokázáno“ žhářství (srv. výše) a přece Nero vystoupil proti nim jedině za tím účelem, aby toto podezření svrhl se sebe na ně. Nyní však bylo by soudně, úředně konstatováno, že ani ta — dle přesvědčení římského „lidu“ — podlá, všech nemravností a zločinů schopná chátra, t. j. křesťané, Říma nezapálili, a Nero stál by před světem v ještě vážnějším podezření, ba ježto již horšího vývrhele nad křesťany nebylo, byl by usvědčen, že jeho vinou a na jeho rozkaz Řím byl zapálen. Ani jeho rádcové ani on sám nemohl z pochopitelných důvodů věc tak daleko nechat dojíti. Žádný, kdo zná způsoby Neronovy, nebude překvapen, že Nero i zde jako v jiných, pro něho nejvýše závažných případech, na př. zavraždění matky, odsouzení manželky, dovedl před soudem a veřejností „dokázati“, oč mu právě běželo. Měl moc, a lidí, kteří mu ochotně rafinované služby nabízeli, bylo spíše více než méně. Vždyť nutnost „potrestati“ matku — tak nazvána matkovražda — obhajoval dokonce sám Seneka. Pak ovšem ti poprvé zatčení křesťané nebyli souzeni a odsouzeni teprve s druhými — těm nebylo žhářství vůbec dokázáno — nýbrž byli sami pro sebe vyslýcháni a odsouzeni jako žháři. Neprávem sice, ale přece.

K tomu závěru vede klidné a nestranné odvažování všech jednotlivostí a není ani dost málo ohrožen tou okolností, že Tacitus v souvislosti o zvláštním potrestání těch prvních ubohých obětí zvrhlého Nerona, jak se za to má, ani slůvkem se nezmiňuje. Snaha jeho po stručnosti jde někdy tak daleko, že pomíjí mlčením věcí nejen samozřejmých anebo snadno domyslitelných, jako zde, nýbrž i takových, kde čtenář dalšího osudu uhodnouti nemůže, ač věci ty nejsou vždy významu podřízeného. Stručnost se zvrhá v nejasnost.[1])

---

[1]) Srv. na př. Hist. I, 43. K vypravování, jak zbaběle a hanebně byl zražený a zavražděný císař Galba opuštěn, přičiňuje dodatek: Insignem illa die virum Sempronium Densum aetas nostra vidit. Centurio is praetoriae cohortis, a Galba custodiae Pisonis additus, stricto pugione occurrens armatis et scelus exprobrans ac modo manu modo voce vertendo in se percussores vulnerato Pisoni effugium dedit. Že svou oddanost hrdinný setník zaplatil životem, to by stěží někdo mezi řádky našel, a přece ten fakt dodává činu teprve neobyčejné ceny. O tom však se dovídáme z vypravování na př. Plutarchova, Galba c. 26, nebo Dionova LXIV, 6.

Ale ve skutečnosti není asi místo tak záhadné. Vše záleží na výkladu sporného výrazu „correpti".

Sloveso toto vyskytuje se v Tacitových spisech celkem 28krát. Arnold[1]) vypočítal, že prý 10krát stojí v původním konkretním smyslu „uchopiti", opět 10krát jako právnický terminus technicus „dáti v obžalobu", a konečně 8krát v jiném zabarvení, nikdy však prý neznamená „zatknouti". On se rozhoduje pro druhý, jiní pro první význam.

Tím však rozsah tohoto slovesa není vyčerpán. Jsou u Tacita místa,[2]) na nichž prosté „corripio" v sobě zahrnuje a jasně poukazuje na konečný výsledek, na „odsouzení a potrestání", a tak se blíží běžnému významu mluvy lidové „potrestati".

Právem tedy lze vložiti do věty „igitur primum correpti qui fatebantur" smysl: „ti, kteří vyznávali křesťanskou víru, nejdříve byli pochytáni, souzeni, odsouzeni a potrestáni".

Avšak, namítne někdo proti tomu, když už byla řada křesťanů pro žhářství odsouzena a potrestána, když tedy Nero svého účelu již dosáhl, nač nové zatýkání a souzení ostatních, daleko četnějších křesťanů? Věc třeba jen domysliti do konce a pak záhada zmizí.

Nero dal na podnět asi Tigellina a Poppaey — Tacitus dí o nich dohromady: „quod erat saevienti principi intimum consiliorum" (Ann. XV, 61) — zatknouti lidi známé jako křesťany pro domnělé podezření, že zapálili Řím. Byl s nimi založen protokol, konstatovány jejich personalie, konstatován původ a povaha křesťanství — ohlas toho je stručný exkurs o původci křesťanství a jeho prvním potlačení na tomto místě ve vypravování Tacitově — vyšetřováno pak, zdali se dopustili paličství a jak dosavadní rozbor svědčí, bylo jim to „dokázáno". Přirozeně museli býti potrestáni. Na paličství byl hned v prastarých časech určen trest smrti ohněm,[3]) který zvláště v císařské době dle okolností mohl býti zostřen.[4]) Tedy byli ubozí křesťané odsouzeni na

[1]) Die Neronische Christenverfolgung. Str. 18.

[2]) Srv. Hist. II, 84: Nihil aeque fatigabat quam pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictitans Mucianus non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. Passim delationes et locupletissimus quisque in praedam correpti. — Ann. IV, 19. Erat uxor Silio Sosia Galla caritate Agrippinae invisa principi. Hos corripi... placitum.

[3]) Již zákonem XII desek; srv. Dig. 47, 9, 9: qui aedes acervumve frumenti iuxta domum positum combusserit, vinctus verberatus igni necari iubetur, si modo sciens prudensque id commiserit. *V. Mommsen*, Röm. Strafrecht, str. 646.

[4]) Na př. upálení a vůbec poprava při lidových slavnostech atd. Srv. *Mommsen* 840 n.

smrt upálením a jest podle řečeného velmi pravděpodobno, že bylo použito zostření ve formě, jak ji Tacitus při druhém procesu popisuje: Pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent aut crucibus adfixi atque flammandi[1]) ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Snad i jiných způsobů ještě; jistoty za daných poměrů nelze nabýti.

Lid, který byl venkoncem nezvratně přesvědčen, že Nero sám je tím podlým paličem, četl s údivem všude vyhlášky, že se podařilo najíti a usvědčiti žháře v řadách křesťanů, viděl kruté tresty, jimž byli vydáni ti, které oni znali jako snad povivínské a rozkřičené, ale jinak v tomto ohledu nevinné sousedy. Jak se zachoval? Lid už dávno si odvykl justiční vraždy Neronovy bráti klidně na vědomí: nejen nadávky nejhoršího druhu a hrozby vzteklé, vášnivé metány mu ve tvář, nýbrž docházelo i k bouřlivým, mohutným demonstracím. Máme o tom několik dokladů, z nichž jeden velmi podobný našemu případu budiž tu podrobněji vyložen.

Římského městského prefekta Pedania Sekunda zavraždil jeden z jeho otrokův. Dle zděděného zvyku měli všichni otroci, kteří v době činu byli v témže domě — bylo jich 400 — s vinníkem býti potrestáni na hrdle. Když měl rozsudek býti vykonán, vzbouřil se lid, ujal se obětí nelidského zvyku a oblehl senát. Tam narážely na sebe dva protichůdné názory: moderní, zavrhující barbarskou nelidskost, byl v menšině proti zkostnatělému konservatismu, lpícímu slepě na zděděném obyčeji, a podlehl.[2]) Než ani přes to nebylo možno přikročiti k exekuci, poněvadž lid se četně srocoval, kamení a smolnice v rukou. Teprve vojsko, jehož kordony obsadily celou cestu na popraviště, umožnilo násilím provedení rozsudku. Tac. Ann. XIV, 42—46.

Tu lid sice nepochodil, ale brzy na to v procesu císařovny Oktavie mělo vystoupení jeho rozhodující vliv na Nerona, sice jen na čas, na okamžik, ale přece. A tak jest nejen možno, nýbrž i nejvýš pravděpodobno, že lid, týž Neronovy křivdy nenávidící lid v případě

---

[1]) Tak rekonstruuje text *Kurt Linck,* De antiquissimis veterum quae ad Jesum Nazarenum spectant testimoniis. Gießen 1913, str. 89 nn.

[2]) Z řeči zástupce této strany C. Cassia je zajímavý passus c. 44: Postquam vero nationes in familiis (mezi otroky) habemus, quibus diversi ritus, externa sacra aut nulla sunt, conluviem istam non nisi metu coërcueris. Byli naposledy v jejich řadách i křesťané? Proložená charakteristika by tomu nasvědčovala. To by znamenitě se hodilo k výkladu, jejž nahoře podávám.

nevinných křesťanů nestál nečinně se založenýma rukama, nýbrž jakýmkoli způsobem dal na jevo svou nelibost, svůj odpor proti do nebe volajícímu bezpráví nenáviděného tyrana; nebť v soud Neronův a jeho stvůr nikdo nevěřil.

Nero nebál se ničeho tolik jako nepřízně lidu náladového a neuhovitelného. Krýt se musel a pojistit. Dal všecky křesťany, o nichž z prvého vyšetřování se dověděl[1]) — a těch bylo nesmírné množství „multitudo ingens" — vyhledati a zavříti. Zavedeno vyšetřování nové. První bod tvořila otázka, zda měl ten který křesťan účastenství na zapálení Říma. To vysvítá ze známé již stilisace Tacitovy: „haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt". Žhářství jim nebylo dokázáno, ale usilovalo se o to; ten význam se tají v obratu „haud perinde". Ta okolnost je potom pádným důkazem, že prvý soud co do správnosti brán byl v pochybnost, ne pokoutně, nýbrž vážně a otevřeně. Je to bezděčné potvrzení rekonstrukce prvního procesu a jeho přijetí mezi lidem, jak nahoře podáno.

Neronovi se nedařilo. Všichni beztak nemohli Řím zapáliti — bylyť mezi nimi ženy a děti — ale právnicky nevývratně nebylo toho lze ani u jednoho dokázati. Nepustili jich však, jak mnohý snad očekával, nýbrž vyšetřování vedlo se dále, ale jiným směrem, asi v tom úmyslu, aby se prokázalo in genere všeobecně, že křesťanství jest něco tak neslýchaně horrendního a zločinného, že jeho přívrženci byli by s to Řím zapáliti, třebas snad v okamžiku pro nedostatek důkazů nelze žádného usvědčiti.

Tak se měnil proces pro žhářství v proces pro novou víru. První zločin Neronových rádců zplodil nový, hroznější. Netušil Nero, netušily nevinné oběti, jak světodějné to okamžiky prožívají. Oko lidské nikdy snad nepronikne tím temnem, které halí tento v průběhu a výsledku tak nespravedlivý, a přece tak krutě prováděný proces.

Tacitus shrnuje výsledek dlouhého vyšetřování ve stručnou lakonickou větu: haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt. Hrobový chlad vane z těchto slov Římana, ctitele bohův, nepřítele křesťanův, ne kousavá ironie. Tacitus věří, že

---

[1]) Jest nesprávno bráti zde slovo »indicium« v úzkém významu soudního terminu »udání«. Nic nevadí, že je zde řeč o soudním řízení. Jsou to prosté odpovědi na úřední otázky týkající se osobních poměrův, »údaje«, jimiž vyšetřující úřad přiveden byl na stopu četných jiných křesťanů, kteří potom při druhém procesu byli zatčeni.

není trestu, kterého by křesťan nezasluhoval. Byli usvědčeni „convicti sunt".[1]) Z čeho? Jak? Samá bolavá místa.

Že byli usvědčeni aspoň na venek s naprostou evidencí a z něčeho kriminálního, to jde na jevo z toho, že Tacitus, každým čivem protivník výstředního Nerona, naprosto bez výhrady jejich odsouzení k nejtěžšímu trestu schvaluje. Nebylo to žhářství, [2]) jak ukázáno, nýbrž něco jiného, co Tacitus nazval odium humani generis.

Tento výraz má již za sebou celou literaturu a mně ani nenapadá ještě ji rozmnožovati. Není pochyby, že těmi slovy mělo býti pregnantně vystiženo, co dle názoru Tacitova tvořilo podstatu té nenáviděné sekty křesťanské. Stálo ho, tuším, nemálo přemýšlení, než celou svou představu vtěsnal v ta tři pythická slova. Psal pro Římany, jimž bylo z denních téměř zkušeností známo křesťanství a příčiny jeho odsouzení. Tím neurčitým heslem nechtěl jich informovati, nýbrž pro jejich a svou představu nový jadrný výraz v oběh uvésti. Nadál se asi obdivu u svých vrstevníkův, ale nám pozdním obdivovatelům svérázného slohu svého se nezavděčil. Scházejíť nám předpoklady, abychom úplně vystihli myšlenku Tacitovu, ale přiblížiti se jí nám umožňují slova a obraty, jež názor jeho o křesťanství z různých stran jasně promítají.

„Per flagitia invisos... auctor nominis eius Christus... supplicio adfectus erat; exitiabilis superstitio, malum... quo (sc. in urbem) cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque... sontes et novissima exempla meriti".

Všecky tyto naprosto odsuzující a nejvýše ponižující attributy vrhá Tacitus v kratičkém odstavci na křesťanství nikoliv pro domnělé žhářství, nýbrž proto, že dle jeho přesvědčení se křesťanství při provedeném vyšetřování takovým ukázalo. Druhdy oblíbený, ale ničím neodůvodněný nápad, že Tacitus svůj osobní pojem o křesťanství z II. stol. přenáší na doby Neronovy, jest právem již položen ad acta. Tacitus líčí a charakterisuje dle dojmu, který naň učinilo studium příslušných pramenův a oněmi výrazy zachytil atmosferu dob Neronových, těch dnův, kdy vznikl a se projednával proces s křesťany. Z nich můžeme učiniti některé závěry na průběh a hlavní body druhého procesu.

---

[1]) Čtení rukopisů »coniuncti« nedá se hájiti ani sebe násilnějším výkladem.

[2]) Potvrzen je tento výsledek i tím faktem, že v žádné ať volnější ať přesnější reprodukci zákazu Neronova není ani stopy po obvinění ze žhářství. Viz níže.

Samo sebou se rozumí, že byli dotazováni na svou víru a její původ, na jejího zakladatele, jenž byl nedávno v Judsku od římského místodržícího popraven, a ovšem i na své stanovisko k bohům římského státu. Zde mohl soudní dvůr zcela klidně s naprostou jistotou konstatovati jejich ἀθεότης. Vyznali, jak to později sv. Justin skvostně vyjádřil (I. Ap. 6, 1): ὁμολογοῦμεν τῶν τοιούτων νομιζομένων θεῶν ἄθεοι εἶναι. Tím nebyl však výslech ukončen. Dí-li Tacitus, že křesťané byli u lidu pro své mravní hanebnosti nenáviděni, naříká-li s ohledem na křesťany, že do metropole říše stéká se vše, co na světě jest nestydatého a nelidského, pak nelze ubrániti se dojmu, že vyšetřování vztahovalo se i na nějaké body, jenž byly s to, aby i tento porok, a sice ve formě průkazné uvrhly na křesťanství.

Musím zde maličko odbočiti. Je věc známá z pramenů, že určité kruhy židovské štvaly mezi židy i pohany proti mladému křesťanství, zvláště že přičinily se o rozšíření utrhačných pomluv, jako by při svých bohoslužebných shromážděních vraždili a pojídali děti, lidi a otevřeně páchali pusté nemravnosti nejhoršího druhu t. zv. θυέστεια δεῖπνα a οἰδιπόδειοι μίξεις. Sv. Justin tvrdí se vší rozhodností, že tahle methoda se datuje hned z ranních dob. Naše vědomosti o té věci nejsou bez mezer, ale co víme, nic nesvědčí proti sv. Justinovi, nýbrž pro něho.

V době procesu našeho, a již hodně dlouho před tím, jak nahoře zmíněno, byli intimními rádci Neronovými Poppaea a Tigellinus. Poppaea byla však proselytkou. A židé byli i jinak v okolí Neronově vlivuplnými činiteli.[1]) Rozkladný, katastrofální vliv maitressy byl účinnější než otevřené vojenské slovo Burrovo a než stoická, ovšem v rukavičkách podávaná moudrost Senekova. Do doby tohoto vlivu spadají nejkřiklavější zločiny: vražda matky, manželky, justiční vražda křesťanů. To třeba podtrhnouti: rozhodující slovo v roce 64 měla u císaře proselytka Poppaea, tehdy již císařovna, jíž nesmírně na tom záleželo, Nerona přes jeho šílené kousky na trůně udržeti, vše, co v očích lidu mu škodilo, paralysovati: s ním stála a padala její tak hanebně a draze vykoupená sláva. Proto nedivno, že s celou svou bezohlednou energií naléhala na použití prostředkův, jež slibovaly vytoužený účinek.[2])

---

[1]) Srv. na př. o tom *Klette,* Die Christenkatastrophe unter Nero, str. 24 nn.

[2]) Vliv židů, a sice hlavní a přímý, na zahájení štvanic a pronásledování křesťanů předpokládá zřejmě list sv. Klementa ku Korintanům. Srv. o tom nyní *Klette* uv. m. str. 26 nn. — Nový důkaz rovněž bezprostřední viny židů na utrpení křesťanů vidí *Corssen* (Zeitschr. f. d. neutst. Wiss. 1914, str. 139 n) v té okolnosti, že Josephus

Než opět k věci. Kdo čte větu Tacitovu: „quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat“, ohlíží se bezděky po bližším vysvětlení. Které neřesti, které hanebnosti zavdaly podnět k elementární prý zášti a nenávisti křesťanů? Výraz „flagitium“ lze sice hodně natáhnouti, ale v mluvě Tacitově zahrnuje ponejvíce průlomy mravního zákona. Co však viděl ten obyčejný lid tak odpuzujícího a děsného, že na křesťana ani pohlednouti nemohl (invisos)? To jediné, že nectili bohů, že nesúčastnili se veřejných náboženských slavností a radovánek. To však opomíjeli i židé a přece nebyli proto předmětem všeobecné nenávisti, naopak vyhřívali se na výsluní moci a slávy. Na stopu vede Tacitovo další „atrocia aut pudenda“, jeden z nejvíce ponižujících přísudkův, jež pronáší o křesťanství, a pak nelze nic jiného rozuměti nežli ony bajky, o jichž rozšíření právě protivníci z řad židovstva nejvíce se starali.

Dle souvislosti tyto pomluvy pronikly již dříve, snad hodně dříve před požárem Říma a procesem křesťanů do širokých vrstev lidu, a sice byly vneseny mezi ně zvenčí od těch, jimž v prvé řadě na tom záleželo, křesťanství diskreditovati, učiniti nenáviděným a tak zabrániti, aby v hlavním městě nezapustilo hlubších kořenů. Tedy zmíněné již kruhy židovské. Když však už jedenkráte tak strašné představy o křesťanech kolovaly, pak není pochyby, že na soudě, kde se právě jednalo o odsouzení křesťanství, i tyto věci byly zkoumány. A jak rozhodné, nekolísající úsudky Tacitovy (sontes et novissima exempla meriti) nutkají, byla ta hana na křesťanské jméno nejen vržena, nýbrž i nějakým způsobem dokázána.

Jistá věc je, že se křesťané takových činů nedopouštěli, ale proto není záhada nevysvětlitelnou. Klíč k ní nám podává list sv. Petra psaný z Říma po tomto procesu křesťanům maloasijským, v němž jim skýtá útěchu i pokyny, jak by si v též těžké zkoušce měli počínati. Tam stojí tato důtklivá rada: Krista Pána oslavujte ve svých srdcích jsouce vždy hotovi k obraně proti každému, kdo žádá od vás počet z naděje vaší... (3, 15). V Římě se přirozeně řídili touto zásadou a když byli dotazováni na kult, vyznali otevřeně, že požívají

Flavius, který po čas požáru byl v Římě, který věděl, kolik hmotných škod právě židé jím utrpěli, nikde se o něm nezmiňuje. Tomu faktu dodává zvláštního významu známá věc, že byl u Poppaey nejen dobře zapsán, nýbrž od ní i velmi štědře obdařen. Důvodem zdá se mu býti, že mocná Poppaea chtěla jej, beztak nepřítele nebezpečného hnutí křesťanského, ještě více pro své, židy podporující a křesťany hubící plány získati. — Je to zajímavý objev, ale význam jeho *Corssenem* nedosti objasněn.

těla i krve Páně, že si při bohoslužbě dávají polibek bratrské lásky, že snášejí z majetku svého, aby tím byli poděleni nuznější a potřební. Disciplina arcani tehdy ještě neexistovala.[1])

Toto doznání bylo patrně přijato jako potvrzení pomluv, že zabíjejí hmotné lidské maso, pijí hmotnou lidskou krev, dávají si políbení pokoje za důkaz dalekosahající nemravnosti.

Výklad křesťanův mystický mohl na nejvýše uvésti římského soudce na myšlenku, že má před sebou čaroděje a kouzelníky, kteří dovedou tajemnými slovy člověka neviditelným učiniti, jej v chlebě a víně ukrýti. Na kouzla toho druhu znal římský zákoník přísný trest: smrt, po př. smrt upálením, předhozením divoké zvěři atd.[2]) (P. d.)

---

[1]) Známé je svědectví Tertullianovo De or. 24. Neque enim contra praeceptum reputatur ab apostolis factum, qui in carcere audientibus custodiis orabant et canebant Deo, aut a Paulo, qui in navi coram omnibus Eucharistiam fecit. Srv. k tomu *P. Batiffol*, Études d'histoire et de théol. positive. Paris 1907[5], str. 26 n, 2.

[2]) *Paulus* v knize Sententiae ad leg. Corneliam de sicariis et veneficis V § 17: Qui sacra impia nocturnave ut quem obcantarent defigerent obligarent, fecerint faciendave curaverint, aut crucibus suffiguntur aut bestiis obiciuntur Qui hominem immolaverint exve eius sanguine litaverint, fanum templumve polluerint, bestiis obiciuntur, vel si honestiores sint, capite puniuntur. Magicae artis conscios summo supplicio adfici placuit, id est bestiis obici aut crucibus suffigi, ipsi autem magi vivi exuruntur [samé tresty, jimiž dle Tacita postiženi byli křesťané]. Zakázáno bylo knihy o tom míti a je studovati. Tamtéž § 18.

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

10. O vesmíru a člověku.

Bůh theosofů je tedy duch se hmotou spojený, není to Bůh osobní mimo nás, oddělený od světa. Neplatí slovo sv. Pavla, že my „v Bohu jsme, žijeme a se hýbáme“, t. j. že on nás zachovává, jsa podstatně od nás rozdílný, nýbrž platí slovo theosofie, že Bůh slučuje se se světem, ano že svět jest jeho výronem.

Theosofové nekladou ani veliké váhy na učení své o Bohu, ale hlavní důležitost přikládají své nauce o světě, člověku a duši, již vybudovali „na podkladě nejsolidnějších záznamův antické moudrosti o člověku a jeho osudu“. I v tomto učení odnáší se všecko k tajemným číslům 3 a 7.

Na počátku bylo Slovo“ (Logos), které se projevilo trojím výronem, nebo jak Bible se vyjadřuje, stvořením. Steiner nazývá to zhuštěním duchovosti ve hmotu a přirovnává děj ten poznenáhlému zledovatění vody, byla li ochlazována. První výron byl oživením této hmoty sedmi vlnami živodárného dechu, druhý výron projevil se sedmi vlnami oduševňujícími, které vytvořily sedm říší přírodních, třetí výron znamená udělení božské jiskry, jež člověka činí nesmrtelným. [V Bibli naznačuje prý se to slovy: Duch boží vznášel se nad vodami... vdechl v tvář jeho dech života... sestoupil oheň s nebe atd.] Ve vesmíru i v člověku, jako „miniaturním obrázku všehomíra“, sluší rozeznávati sedm plání nebo stupnic, světů. Tyto pláně však jsou v neustávajícím koloběhu, stýkají se a prostupují dle určitých zákonů, tvoří ohromné soustavy, které se vyvíjejí a zase odpočívají, což trvá ovšem nesmírně dlouho. Avšak všecky miliony a biliony let vývoje i nečinnosti obsahují kombinace čísla 7, tak že opakuje se až do konečného rozplynutí vesmíru slovo Písma: Odpočinul dne sedmého ode vší práce, kterou byl učinil. Biblický „den“, jímž rozuměti můžeme kolikatisícletou periodu, jest v theosofické kosmogonii přesně vymezen: počítají na t. zv. den Brahmův plných 4320 milionů let a tajná věda poučuje, že od Adama uplynulo právě 18,618.754 let. Bádání a hádání geologů je tedy zbytečné.

Dle Steinera dovede theosof vyšší prohlédavosti čili jasnovidec vyložiti dopodrobna dějiny země a lidstva a to z t. zv. Prostorové

kroniky (akaša), z jakési tajůplné knihy dějin a světů, v níž umějí čísti pouze mistři a zasvěcenci (mahatmové). Jiní lidé mohou poznati pravdu jejich výkladů jenom jsou-li nepředpojati. Dr. v. Schalk podává dle Steinera takový obraz vývoje světového: Naše země pobyla již ve trojím planetárním stavu, mezi každým pak bylo období nového „zduchovnění". První stav sluje saturnský, druhý sluneční, třetí měsíční a teprve čtvrtým počíná vlastní vývoj zemský. Na Saturnu podstoupilo fysické tělo člověka první vývoj. Tam nebylo nic z tvorstva dnešní země, nebylo součástí ani pevných ani kapalných ani plynových, než bylo pouze teplo. Na námitku, kterak to možno, když teplo představuje pouze jistý stav těles, odpovídá Steiner: Badateli v oboru vědy duchovní jeví se věc zhola jinak než fysikům. Teplo jest mu věcí ještě mnohem jemnější než plyn. Mluví o tělískách tepelných, a z nich pozůstával celý Saturn i útlé tělo lidské. Kolem nich kolotaly ještě jiné, duchovnější bytosti, které jim vdechovaly život. Byli to „duchové moudrosti", s nimiž zase společně působili „duchové vůle, pohybu, formy" a tímto spolupůsobením nabyl Saturn pozvolna jiné podoby, již si nejlépe představíme plodem ostružiny nebo moruše, která přece pozůstává z množství maličkých bobulek na společném lůžku. Tak jeví se jasnovidci Saturn složeninou z jednotlivých saturnských bytostí. Vlivem „duchův osobitosti" a „duchův ohně" vzniká pak na Saturnu jakýsi vnitřní život; náhle zavíří tam kolotavé pocity chuťové a počne „trávicí a vyměšovací" proces planety. Duchové, obletující té doby planetu, mají básnická jména: „synové soumraku, synové života, duchové harmonií". S oteplováním Saturnu počíná čas, jímž předchozí stav měřiti nelze.

V druhém velikém vývojovém období, t. j. slunečním, nabývá člověcká bytost vyššího uvědomění a dostává tělo étherické; leč toto vědomí jest ještě v počátcích a podobá se spánku; život člověka jest na úrovni života rostlinného. „Duchové moudrosti" působí svou činností i na těleso sluneční, které nabývá svítivosti a přechází do stavu plynového. Pak opět následuje zatímní stav klidu („pralaja"), a všecko se ztělesňuje v novém životě, nazvaném „měsíčním". Nynější měsíc jest pranepatrný úštipek onoho světa měsíčního, v němž člověk přispěním „duchů pohybu" nabyl těla astrálního. Byl-li svět sluneční světem plynů, lze nazvati měsíční období světem vody... Nové, důležité astronomické přemety a proměny: měsíční vesmír se dělí, nové, jemnější slunce se tvoří, jež pozůstává z tepla a vzduchu. Základní masa starého měsíčního světa jest utvořena z položivoucí látky, která

víří tu živějším, tu línějším kolotem („kvasí“); nastala říše „rostoucích nerostů“, později „rostlinných zvířat“ atd.

Tak pokračuje kronika obšírně dále a podává doklad o vynalezavosti a tvořivé, básnické obrazivosti svých původců. Čtou-li se jejich skvělé líčně domnělého prasvěta jako romány některého francouzského fantasty, jenž podniká co chvíle vycházky do země devonu a siluru, odkrývaje nemilosrdně bez lopaty a rýče zemi do hloubky 40—70.000 stop, tož dlužno jen litovati, že tolik ostrovtipu a duševního úsilí vyplýtváno na věci, které jsou a zůstanou pouhou fantasií.

Konečně nastává období „zemské“. Země jest koule světová, představující ducha a duši. Duchová tato koule zhušťuje se v kouli ohnivou, na níž ovšem byli lidé, ale pouze v jakési duševně embryonální formě, obklopené dole nositelem tepla, udržujícím život. Nejlépe si to představíme — žaludem spočívajícím na mištičce, která jej pojí s živodárnou větví stromu.

A nyní vrací se Steiner k zastaralým astronomickým theoriím o zemi jako středu veškerenstva. Dalším zhušťováním odděluje se od této „velezemě“ nynější slunko, člověk zraje do fysického těla, nynější měsíc (který nemá nic společného se zmíněným „veleměsícem“ předzemského období) opouští zemi a to je pravzor rozštěpení člověka na pohlaví!!

Vývoj však nepřestane. My jsme teprv asi v polovici období „zemského“, po němž přijde doba Jupiterova s vědomím psychickým, dále doba Venušina, kde bude duši dána moc, aby si nejen představy tvořila, nýbrž aby dávala život novým bytostem, jako nyní pouze tělo jest uschopněno. Bude obdařena vědomím „nadpsychickým“. Posléze octne se vesmír na sedmém a posledním stupni vývoje. Bude to období Vulkánu a člověk dosáhne nejen stupně, o němž mluví dnešní „nadlidé“, nýbrž octne se ve vytoužené božskosti s „vědomím spirituálním“.

11. O lidstvu a jeho pokoleních.

Svaté písmo učí, že Bůh nejprve učinil příbytek pro člověka a řekl: učiňme člověka... Ne tak theosofie, která prohlašuje článkem víry, že člověk existoval před nynější zemí a pak s ní zároveň se vyvíjel. Zmíněná kronika vypravuje všecky podrobnosti pravěku lidstva, při čemž, možno-li, ještě předstihuje báje o původu vesmíru. A fantasie ty rostou, jako do nekonečna rostlo pohanské bájesloví; je to konečně

vysvětlitelno, ježto theosofie přibírá, kde se co hodí, ze všech náboženských soustav starých, najmě indických národů, k nimž mísí dávky z křesťanství a židovství, arci pro své potřeby upravené.

Lucifer je dle Steinera sluneční, na zemi vyhnaný duch, který původní dvojici lidí svádí tak, že je podrobuje vlivům astrálním a tak zaplétá do sféry světa hmotného. Člověk vznášel se dříve jako bytost jemná nad povrchem zemským, kdežto nyní připoután jest k zemi a podmaněn žádostem, vášním a nemocem, stává se vzhledem k fysickému tělu — nesmrtelným. Ale vědomí stavu předchozího, jímž pojil se k bytostem vyšším, jemu zůstává; ví, že jeho „pozemské já“ není než pokračování a znovuvtělení dřívějších člověckých bytostí; ví, že ani tělem úplně nezanikne, ježto mu po smrti kyne reinkarnace principu životního...

Různé druhy lidí povstávaly na zemi dle toho, kolik duše již prožila životů pozemských, nebo přímo z některé planety byla bytí pozemskému přidělena. Jakmile totiž duše některá chtěla „skanouti jako rosa“ do končin pozemských, vznikl u obyvatel země pud rozplozovací. Původní bytosti lidské měly hlubší poznání sil přírodních než nynější lidé se všemi objevy a vynálezy, ale toto vědomí o duchovních světech počalo se jim znenáhla kaliti, jako závojem zastírati. Kteří zůstali na výši „zralosti“, stáli pod vlivem nejvyššího ducha slunečního, jiní poklesali, jsouce v moci nižších duchů Joviše, Marta, Saturna... Nejvyšší onen duch sluneční není však nikdo jiný než — Kristus, ovšem Kristus, jenž byl již na počátku lidského vývoje („Na počátku bylo Slovo“), kdežto Ježíš jest pouze představitelem jednoho z různých ztělesnění Kristových („Slovo tělem stalo se“).

Prvá plemena lidská slují polární a hyperborejské — byly to vlastně zárodky lidstva, t. j. bytosti oválné, beztvárné, bezvědomé, které se rozmnožovaly tak, jako podnes věda učí o dělení buněk... Obývali tito lidé nynější končiny polární, postupujíce znenáhla níže do krajů gronských a nadsibiřských. Teprv třetí plemeno, zvané lemurské nadáno bylo vědomím, ježto tělo jeho fysické stalo se příbytkem „božského poutníka“, intelligence. V onom období rozdělilo se tělo lidské, potud dvojpohlavé, na obě různící se a dále samostatná pohlaví. Lidé ti, Lemurovci, neměli paměti ani řeči, ale dorozumívali se snadno, neboť viděli myšlenky, jako průhledná sklenice ukazuje svůj obsah. Za to byli nesmírně silni. Někteří vztahují na ně verš Písma: Obrové byli na zemi v těch dnech. Vlast jejich, Lemuria, byla tam, kde nyní prostírá se Indický oceán, od Zadní Indie po

Madagaskar. Známo, že i vážní učenci pokládali tento domnělý díl světa za kolébku lidstva.

Následovalo plémě atlantské, o němž i theosofie dovede vykládati více, ježto o rajském ostrově mezi Španělskem a Amerikou hojně zkazek již u klassiků nalézá. Zmíněná odruda nižších lidí (dle Písma prý „synové lidští“ na rozdíl od „synů božích“, poslouchajících vznešeného ducha slunečního) nabyla vlivem Luciferovým převahy, jejíž následek byl ohromný převrat, jenž skončil záhubou zlých. Jenom bludem nedotčený díl lidstva zachránil se na zemi Atlantidu. Obšírněji o Atlantovcích jedná Blavatská a Steiner vydal dokonce zvláštní knihu: „Naši atlantští předkové“, v níž praví: „O pramenech těchto sdělení jsem doposud vázán pomlčeti. Kolik z nich smí býti časem zjeveno, záleží výhradně na chování našich současníků“. Atlantovci měli prý již výbornou pamět, ovládali síly přírodní líp než dnešní lidstvo. Měli létadla, která se vznášela maličko nad zemí, ale mohla i přes nejvyšší hory. Na prospěch takovým vzducholodím byla okolnost, že vzduch byl tehdy řidší než nyní. I voda měla poněkud jiné vlastnosti. Byla již řeč, státní zřízení, i náboženské. Panovníci byli moudří a spravedliví, ba pronikli až do Evropy vítězně a již Platon vykládá o tom dopodrobna ve svých spisech; theosofie však domněnky ty postavila na jistou základnu a co o Atlantidě vypravuje, „nejsou báje básnické obrazivosti, nýbrž tak bezpečná skutečnost, jako každá jiná smysly pochopitelná věc“. Theosofie zná i jména pokolení a rodů těchto obyvatel; jsou to: Rmoahalové, Tlavatli, Toltekové, Praturánci, Prasemité, Praarijci, Akkadiové a Mongolové. (P. d.)

Post festum.

P. VYCHODIL.

Oslavy Husovy, jež prý měly vyzněti v mohutné protesty proti církvi katolické a v hromadné odpady od ní — kdo z nezasvěcených ostatně ví, co všechno se chystalo? — ztlumeny válkou. Že si jí klerikálové proto neobjednali, snad i strůjcové slavnostního ruchu věří — ačkoli nápad, že celý svět k vůli českému husitství sáhl po zbrani, nebyl by tak docela cizí davové domýšlivosti o světovém významu jeho, jak v 15. století, tak dnes. Ostatně ve spolku pro pomník Husův odhlasováno, že slavnosti, jež měly býti spojeny s odhalením díla Šalounova na Staroměstském náměstí v Praze, se pouze odkládají. Přívaly slavnostního mluvení, lhaní a štvaní, jichž národ na tu chvíli ušetřen, nás tedy teprve čekají, a budou pak asi tím ráznější, pokud nemilou náhodou jaksi násilně zadrženy; a jelikož hrozící zlo jest horší než přestálé, možno snad i dodati, že klerikálové si vojny světové nejenom neobjednali, nýbrž že z ní právě pro tuto příčinu nemají ani žádné zvláštní radosti.

Doba husitská zove se nejslavnějším obdobím dějin českých, a gloriolou její obestírá se především hlava Husova. Snad přece však třeba poněkud rozlišovati, mezi Husem totiž a válkami husitskými, byť i jméno bylo totéž a jakási vniterná souvislost nesporná. Namítáť se otázka: čím vlastně se doba husitská v dějinách tolik proslavila? Husem samým či husitskými válkami? Kdo uváží, jak se dějiny píší a jak dějiny středověku se rozvíjely, nebude o odpověď na rozpacích, třebas se bezvýhradným ctitelům genia Husova ani horlitelům o kulturní dějepisectví nezamlouvala: bez válek a vítězství husitských nebylo by té světové slávy, právě tak jako jí po sobě nezanechali jiní tuctoví kacíři neb sektaři, nad Husa i radikalnější, jakými středověk bohat, kteří neméně než on rozvířili místní hladinu a zase zapadli, aniž se další svět o ně zajímal. Zvláštních dokladů netřeba ani uváděti; věc jest každému historiku známa. Co do hnutí husitského budiž jen poukázáno na příbuznou mohutnou sektu valdskou čili valdenskou (12. stol.), jak se po latinsku říká, jejíž rodokmen dal dějezpytcům tolik práce. Ani doba Viklefova, vlastního to inspiratora Husova, který stejně s ním chráněn královskou mocí proti zakročení církevnímu, není Angličanům nějak zvláště slavnou. Měřítko je tu vždy jen

relativní: národ vlastní měl by nejlépe posouditi, čím jemu ten který muž byl, ale právě proto, že úsudek o celkovém jeho významu snadno vyzní předpojatě, stává se celkový korrektiv nezbytným.

Velkými protivníky člověk také vzrůstá. A Hus měl dva největší na tom světě, obecný sněm církevní a císaře, kteří jméno jeho proslavili. Přispěly k tomu okolnosti domácí. Řekne se hned: ano, zkáza mravů a nepořádky církevní. Ale vždyť ta zkáza a nepořádky byly především ve vládě Husova ochránce, ve vládě krále Václava, který Husa podporoval a chránil ne jakožto reformatora svých a svého dvoru mravů, nýbrž jako bojovníka proti moci církevní, která Husovi v boji proti zlořádům církevním nebránila, nýbrž byla nápomocna: bylť jejím synodním kazatelem ještě i tehda, kdy už nebylo pochyby, že chová a šíří názory s naukou církevní nesmířitelné. Tak prosté to tedy není.

Mluvívá se o osobnostech, které význam Husův snižují. Jsou to jednak jeho předchůdcové, jako Janov, Milíč, Waldhauser, jednak hierarchové, jako arcibiskup Jan z Jenštejna, ano jistou měrou i arcibiskup Zbyněk „abeceda". Zajisté, jen tím, že ti a takoví mužové byli — z nevědomosti nebo schválnosti — zneuznáváni, mohla postava Husova vzrůsti v legendární výši svou, která dle dosavadního líčení davům imponuje jako meteor, která však zevrubnějším bádáním, daleko ještě neukončeným, beze vší pochyby značně bude „snížena". Příslovná záře kostnická, která prý na souvěkou temnotu tak příšerně posvítila, oslňovala vlastně zraky pozorovatelů, že neviděli, co bylo mimo ni, před ní a za ní. Hus však sám dle známého hesla „hledej pravdu . . .", které se mnohem častěji otiskuje než provádí, zajisté by si přál, aby i o něm byla mluvena a psána jen pravda a nic než pravda. Zatím rysy obrazu jeho v řečech a písmě podávané pořád ještě kolísají, tak jako podoba tváře jeho v malbě. Protestantský dějepis, ovládající dosud skoro všecky názory na středověk, byl směrodatným i zde: jelikož však přece jenom nebylo možno z Husa učiniti českého Luthera, a s druhé strany jeho kladné stránky nehodily se do nového rámce pokrokovosti, stalo se nesnadným, ne-li nemožným sjednotiti se na úsudku, čím nám Hus vlastně byl a čím býti má. Stojí pak dosti práce, zachytiti ve slavnostních projevech z letošího července nějaké určité a při tom souhlasné rysy, jež by nám zpodobňovaly ideal tohoto po výtce prý českého muže; pravím ideal, ne pouze jaký taký obraz.

Zásluhy o jazyk a písemnictví české, jak od každého bez rozdílu jsou uznávány, jsou slavnostnímu nadšení málo: zřejmý odpor zdvihl se proti snaze, zavésti kult Husův na tuto všem stranám

schůdnou dráhu. Prvenství připadlo by zde Husovi arciť jen co do opravy pravopisu, nikoli co do činnosti spisovatelské vůbec, jakkoli z části vzácné a záslužné. Česká Akademie tuto stránku činnosti jeho právem oslavila rozhodnuvši se zříditi výbor, jenž by bděl nad přesností jazyka českého. Nehledě však k tomu, že úsudky o takových dozorčích ústavech značně se rozcházejí — není-li naň u nás vůbec již pozdě — opatření to snad nebude uznáno docela „husitským", anoť se pořád ujišťuje, že Hus byl průkopníkem „volného bádání". Že to není pravda, na tom zde zatím nesejde — běžíť mi jen o to, poznamenati jubilejní ohlasy.

I obrana národnosti české proti cizinecké převaze, na universitě a ve veřejnosti vůbec, nejvýznačnější, ba základní prý to rys českých dějin vůbec — smíme-li ještě věřiti Palackému — staví Husa na přední místo v nich, ovšem jen potud a u těch, kteří v záchraně národnosti cenné dobro spatřují — což, jak známo, obecným přesvědčením už není, neboť jiné zájmy poslední dobou zájem tento u mnohých zatlačily do pozadí a ostří rozporu národnostního v jistých vrstvách značně otupily. Za posledních Přemyslovců skoro uměle, za císařování Karla IV přirozeně nastalý příliv z ciziny hrozil státi se národnosti domácí nebezpečným, nejen co do řeči a jiných podobných součástek jejích, nýbrž i co do majetku a rozkvětu hmotného: otázka národnostní stala se i socialní. Jak ji Hus, po př. král rozřešil na universí, je známo: hezky radikalně poměr domácích hlasů k cizím (1 : 3) prostě obrácen (3 : 1). Že náhlý obrat tento vysokému učení zatím k duhu jíti nemohl, rozumí se samo sebou, i kdyby následující bouře ho nebyly na dlouhá, dlouhá léta stlačily k bezvýznamnosti. A jako zde, tak i na poli socialním a hospodářském zdravá soutěž a návod k ní lepší ovoce by byl nesl, než radikální, násilné převraty; ale ty jsou obvyklou zbraní těch, kteří co do stejné zbraně jsou neb aspoň se cítí slabšími.

Nejbolavější stránkou socialní otázky byla tehdy otázka selská, ne ani tak co do právního poměru sedláka, dědičného nájemníka půdy, jako spíše v právu odúmrti a s ním namnoze souvislého hromadění pozemků pod jedním majetníkem, ať církevním, ať světským. Pro národ byla to otázka životní, jelikož rolnictví nejvíce si hleděl, ponechávaje řemesla, průmyslu a obchodu bez soutěže, jak podotčeno, cizincům. Jak dalece Hus měšťák do poměrů těch byl zasvěcen a schopen přispěti k jich nápravě, nesnadno říci: známo jest, že mezi zemany měl mnoho stoupenců, že zvláštním spiskem vystoupil „Proti braní

odúmrti", ačkoliv ani tu nebyl prvním, an již arcibiskup Jenštejn a generální vikář jeho Kuneš, pokud víme, ji potíral. Bouře husitské pouta selská na čas uvolnily, aby pak tím více přitužila.

Socialní nepoměry tížily však nejen venkovský lid, nýbrž také — a tím přicházíme k jádru věci — samy druhy Husovy ve stavu duchovním. Členův jeho bylo v Čechách příliš mnoho — třebas jistě ne tolik, kolik se podle žádostí o obroči počítává, jelikož nutno předpokládati, že mnozí z nich hlásili se víckrát — a, což horšího, bylo jich mnoho tam, kde jich nebylo tolik potřebí, a nebylo jich, kde jich bylo potřebí. Hmotné poměry tohoto klerikalního proletariátu byly smutné, vzdělanostní a mravní místy též volaly po nápravě. Podotknouti dlužno, že to nebyli pouze synové země, nýbrž také četní přistěhovalci — bylyť Čechy sídlem císařovým. Nedbalost mravní neprovázívá arciť jenom nedostatku, nýbrž také přepych; obojí ovšem byl v duchovenstvu hojně zastoupen. Nepořádky domácí zvětšovány byly zmatky církevními a říšskými vůbec — nehledě ani ke sporům o směry scholastické na universitě —: půda pro povolané i nepovolané reformatory jako stvořená. V této činnosti reformní pak spatřuje se vrchol působení Husova i u těch, kterým právě nezáleží na tom, aby co nejvíce zdůrazňováno bylo jeho stanovisko proticírkevní; chtějíť, jak správno, rozlišovati mezi církevní předepsanou kázní a jejím přestupováním, které bylo, jest a bude vždycky, dokud lidé budou lidmi. Jde o to, jakou měrou se děje a jak se vůči němu postupuje.

Není účelem úvahy této vypisovati celý průběh vážných i méně vážných událostí tehdejších; jenom několik poznámek o práci Husově, jak na neblahý obrat věcí působila. Neblahým zovu jej s hlediska celkového, jemuž nezáleží tolik na „slávě" jako na dobru národu: všechna sláva polní tráva, nemá li přiměřeného podkladu a zakoupena-li obětmi nijak nenahrazenými, snad i nenahraditelnými. Co průměrnému pozorovateli nejvíc imponuje, bezohledné úsilí ve volbě prostředků, jest sice vynikající kategorií esthetickou i ctností mravní, ale ne jedinou, mohouc se státi i mameluckou nectností, vybočí-li ze svých mezí.

Stereotypně opakuje se v Husových charakteristikách, že byl muž bezúhonného života. Nebylo by pěkným vysvědčením souvěkovcům jeho, kdyby bezúhonnost byla bývala tak ojedinělou, řekněme třebas jen mezi kněžstvem tehdejším, vůči němuž obzvláště ona přednost Husova se tak zdůrazňuje. Což jiní, třebas i jeho protivníci, bezúhonní nebyli? Ctnost a bezúhonnost arciť se v úředních listinách málo kdy zaznamenává — nectnosti a poklesky ano. Náhodou však máme ještě

soudní listiny pražské konsistoře, dle privilegium fori tehdy jediného to soudu kněžského. Je tam mnoho tahanic a pří majetkových a pod., co do osobních nectností nebo provinění nedopadá celkový obraz tak nepříznivě, aby odůvodnil hrozné toho druhu tirády, jichž Husovo horlení jako pozadí potřebuje a jež nynějším mravokárcům tak lahodí. Bylo snad dosti zle, ale jistě ne tolik, jak se mluvilo a psalo. Mravokárná kázání, ať Husova ať jiných kazatelů nejsou tu docela spolehlivým pramenem historickým: retorické nadsázky jim vlastní velí čerpati z nich velice opatrně.

Ale budiž uznáno, že Hus — však ne on sám! — mohl směle vystoupiti tváří v tvář proti hlavním neřestem doby, jichž byl sám prost, jako svatokupectví — sám byl v té věci dobře opatřen, maje pěkné příjmy — rozmařilosti, necudnosti a pod. Může však jinak býti nazván „vzorem člověka a dobrého pastýře“ (J. V. Šimák)? Neopakuji už ani známých slov Palackého o skromnosti a poslušnosti — tyť by mu byly v energii jeho překážely — ale možno bezúhonnost a vzornost člověka sloučiti s tím bezohledným, takořka primitivní slušnost a čestnost urážejícím tupením a špiněním druhů stejného povolání, a to před nejširším obecenstvem, ve schůzkách a po hospodách? Pravda, doba tehdejší, ač nebyla uzákoněna svoboda slova a „tisku“, nebyla tak choulostivou a na slova vybíravou, jak nynější jest nebo dle své vzdělanosti by měla býti; avšak nejlepší mravokárná snaha neopravňovala „muže božího“, aby bez ohledu na svou hodnost a na úřad a hodnost spolukněží takovým způsobem sebe i je snižoval před nesoudnými a rozvášněnými davy, jež přece také mravní reformy potřebovaly. Právě ti nynější velebitelé této reformní činnosti jeho, kteří vzhledem ku stránce výchovné na stavovskou solidaritu naléhají, měli by se tu trochu zamysliti. Že v takovém vášnivém štvaní nebylo vždycky dbáno pravdy, na níž si Hus tolik zakládal a již velebitelé u něho tolik zdůrazňují, jest až příliš lidské a přirozené. Vždyť víme z polemik Husových, jak rád utíkal se k nedůstojným vytáčkám a dvojsmyslům, když byl v úzkých. Možno, že časem i zde vmýšlel se v úlohu ničím nevázaného soudce; ale toť právě by byl jen rys jeho mylného přesvědčení, za které zahynul, nechtěje uznati žádného korrektivu, třebas jiných svědomí v tom směru řídil neb aspoň řiditi měl, že totiž je také svědomí nebo přesvědčení chybné, mylné. Ne, „dobrý pastýř“ tak nejedná, jako jednal Hus.

Posluchači jeho, podotýká jmenovaný J. V. Šimák poněkud katachresticky (vzhledem k 2 Tim. 1, 12), „věděli, komu věřili“. Možná,

ale že pohnutky těch mnohých posluchačů byly vždy duchovní, nutno pochybovati. Není nic snadnějšího než státi se za každou cenu oblíbeným kazatelem. Třeba jen uhoditi v demagogické struny, jako Hus. Že pak ovoce takovéto pastorace v Betlemské kapli i mimo ni nebylo právě nejduchovnější, víme také. Nepořádkův a bouří jen ještě přibývalo. A po ovoci poznává se strom.

Říkává se, že hlubší reformy bez revolucí nejsou možné, a ukazuje se na příklady dějin (16. století neb 18. atd.) Zjistiti pravdivost zásady té jest bez divinačního daru post facta nesnadno, tak totiž zjistiti, aby zastanci její byli přesvědčeni; možno toliko z daných podmínek se dohadovati, jak asi by se věci byly vyvinuly: v našem případě na př., kdyby sněm Kostnický byl odstranil vzdoropapeže a v Praze nový panovník byl zavedl pořádek, jmenovitě kdyby nebyl na stolec arcibiskupský dosazoval muže neschopné. Víměť, že snaha o reformy nebyla jen u Husa, a víme také, že cesta, kterou on si na to zvolil, nebyla ani správná ani k účelu vhodná. Jen slepá víra v jeho neomylnost může zazlívati přátelům jeho, kteří v ničem si s ním nezadali, že s ním na tuto cestu nešli a jeho protivníky se stali: vždyť i oni měli své vědomosti, větší snad než Hus, který přece žádným koryfejem své vědy nebyl, a své poctivé přesvědčení, na které se u Husa pořád toliký důraz klade. Netřeba býti právě fanatikem pokoje a svornosti, aby člověk uznal, že neustálé štvanice, živené na universitě i v lidu importovanými nehoráznostmi wiklefskými, k žádné vážné reformě vésti nemohly. Vypuklé bouře pak „zreformovaly“ národ tak důkladně, že poslední věci byly horší prvních, památky vzdělanosti zničeny, život sesurověn, národ duševně i hmotně ochuzen. Ve slavnostní řeči Dra Baxy (v pomníkovém spolku) praví se, že „ovoce obrodného díla, které Hus a český národ vykonal, připadlo víc jiným šťastnějším národům než jemu samému“. Jaké by to obrodné dílo bylo, sotva kdo ví, neboť protestantské frase nejsou důvody. Že však Čechám z práce husitské nic dobrého nevzešlo, je svatá pravda, zde bezděky vyklouzlá; co z ní měli druzí, museli by pověděti oni nám, ne namlouvati my jim.

Ctitelky Husovy chtějíce mu též nějaký slávověnec na pomník položiti, vypátraly, bůhví odkud, že Hus podnítil též emancipaci žen. Ano, ve válkách a bouřích husitských, tam byly hodně svobodné — da wurden Weiber zu Hyänen. Co sám Hus o ženě napsal, z galantnosti lépe neopakovati. Že si ji přál míti lepší než byla, je pravda; ale to, myslím, říkal už i starý Adam, ne teprve Hus. Od

dam arciť nesnadno žádati, aby znaly středověkou theologii a mravovědu, zejména vrcholné spisy 13. století, kde obsažena též sociologie, pokud o ní tehdy možno mluviti — neznajíť měřítka toho ani odborníci v husovědě — ale pak by neměly ani tak všetečně plésti se do věcí, kterým nerozumějí, na které pouhá pokrokovost nestačí. Nerád píši ostrých slov, ale proti smělosti protikatolického štvaní v ženských kruzích k beznáboženskému cynismu není žádné slovo příliš ostré.

O hlavní záležitosti života Husova, náboženské a věroučné, nemožno tu zevrubně jednati, aniž toho potřebí, jelikož pro většinu nynějších ctitelův jest odbyta: protestanté čeští ústředním orgánem svým v Praze prohlásili, že uznávají Husa za kacíře a chtějí, aby zaň byl považován. Má tím býti zajat pro tábor protestantský. V zásadě, s hlediska našeho nemnoho lze proti tomu namítati: postavilť se skutečně mimo církev katolickou, ačkoli 1. naukou zůstal jí ještě daleko bližším než protestantismu (svátostmi atd.), 2. věrou svou a přesvědčením jí opustiti nemínil, maje se až do poslední chvíle za úda jejího. O čemž ovšem může souditi jediný Bůh, jenž proniká ledví a srdce — lidé mohou souditi jen podle projevův, a z těch mnohé katolické nebyly (o církvi předurčených, o primátě, o nemožnosti s těžkým hříchem býti představeným atd.)

Toto „stavění těžkých hříchův“ a „svobodné hlásání slova božího“, hlavní to hesla husitská, okouzluje dnes ještě pokrokářské ctitele, ale ovšem jen pokud jde o hříchy jiných, tak asi jako boží bojovníci je stavěli, pálíce a vraždíce bezbranné katolíky, kněze a jeptišky (to nebyly těžké hříchy!), a pokud jde o svobodné hlásání čehokoli — slovo boží to právě býti nepotřebuje. Volnomyšlenkář prof. Dr. V. Novotný o slavnosti české university na počest jejího někdejšího rektora pravil (dle novin), „že náboženský ráz jeho vystoupení nemůže býti od jeho celého zjevu oddělován, ježto jeho veškeré úsilí podmiňuje“. Zcela správně: Hus byl muž venkoncem nábožensky založený, třebas nábožensky nevyrovnaný a neukázněný, náboženský ne v nějakém moderním, pokrokářském toho slova významu, nýbrž docela po způsobu souvěkém, jenž nyní se zove středověkým, církevnickým. Rozumí se tedy samo sebou, že duševné příbuznosti tu není, což ostatně mnohými zcela upřímně u veřejnosti projeveno: ctí prý Husa i s jeho náboženskými názory, ale sdíleti jich nemohou.

Zbývá tedy pouze ona zcela mlhavě pojímaná snaha reformní, hlavně ovšem jiných, a především odpor proti autoritě, hlavně církevní, co nynějšku se tak zamlouvá a v čem asi po výtce se

spatřuje ideal, jímž české jméno prý tak proslaveno. Ukázněnost, pravda, nebyla naší silnou stránkou nikdy.

Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou, i nebylo by možno kárati Husa, kde by se byl opřel autoritě nepovolané anebo ve věcech nepochybně nesprávných (srv. na př. hlásání odpustků na výpravu neapolskou a pod.) Můžeť vrchnostenská libovůle na povinnou jinak poslušnost, zvláště duchovních, i hřešiti, jak známo. Avšak zneužití nezvrací zásady a zákona, a právě Hus nejméně mohl si na nějakou hierarchickou libovůli stěžovati, kdežto co on si proti zákonné hierarchii, v Praze i v Kostnici, dovoloval, nebylo právem osobní svobody, nýbrž anarchií. A jak tato národům jde k duhu, víme. Důsledný však ani v tom Hus nebyl, neboť jinak na př. za oprávněny uznával nejtěžší tresty na kacířství stanovené, a stoupenci jeho je krutě na katolících a jiných odštěpencích prováděli, jsouce sami v tuhé kázni a neptajíce se po těžkých hříších u svých náčelníků. Když pak se náruživosti v bratrovražedných bojích vybouřily a stanulo se nad hroznými zříceninami země i národu, hodnot hmotných i duchových, teprv potom hledány cesty tam, odkud se uteklo, k řádu a kázni. V tomto jest rys český, bohužel!

Na konec ještě několik slov o rozporu, který tu vzniká a namnoze uměle jest živen mezi smýšlením katolickým a vlasteneckým, podobně, ačkoliv ovšem měrou daleko menší, jako jest u jiných průkopníků národních. Vážní hlasové radívali, aby v zájmu pokoje a svornosti národní husitskou otázkou se nehýbalo — ne Hus denuo uratur. To není možno ani potřebno, naopak již vědecký zájem velí předmět ten náležitě prozkoumati, aby vyšla na jevo pravda celá, i jest jen litovati, že se dosud pro to dálo tak málo. Nešťastný náš radikalismus, vypěstovaný ovšem z velké části bez naší viny, musí ustoupiti střízlivé rozvaze, pod níž onen stále nám suggerovaný rozpor, více citový než rozumový, se rozplyne. Především nutno zříci se zmíněného již předsudku o slávě českého jména v 15. století, tak jako toho, že jen bouřivé povahy v pravdě zastupovaly a hájily češství. V 15. století právě naopak v cizině i u nás kacířství pokládáno za největší národní potupu, a jen odtud vysvětluje se nápor stoupenců Husových s něho i s národu pohanu tu sníti. O Husovi začalo se ve světě mluviti teprve z Kostnice. Že by byl „rozžehl světu světlo pravdy“, jak teď píše kterýsi český exulant ve Švycařích, dlouho nikde jinde neviděli: mělo bezpochyby mnoho dýmu. Časem arciť odpadlictví stalo se chloubou a Husova sláva proto stoupala; to naznačuje s dostatek, že

nejde tak o zásluhy, jako o agitaci známého směru, a že tou cestou jíti nelze.

Není tomu dávno, co žádána revise processu kostnického, aby „justiční vražda“ byla aspoň právním skutkem úředně odčiněna. Husovi prý přičítány nauky, jichž nevyslovil, sněm Kostnický prý nebyl zákonný, průvodní list porušen a pod. Jak vidno, dalekosáhlé otázky, o nichžto však již teď možno jen říci, že jsou neoprávněny; co do prvé ostatně nebylo by nic ponižujícího bývalo, kdyby Hus byl bludy — mylně prý mu přičítané — ve věci samé odmítl zároveň s protestem, že jim neučil. Že o justifikaci jeho sněm nestál, uznává z dějepisců kde kdo; jednáno s ním zajisté velmi shovívavě.

„Mučenníkem za své přesvědčení“ byl Hus potud, pokud přesvědčení jeho bylo mylné, věcně nesprávné, a snahy podvratné, nejen proti řádu tehdejšímu, nýbrž proti řádu církevnímu i státnímu vůbec, tak že o nějaké obnově tu nemůže býti řeči: jen diviti se třeba, že Hus, filosof a theolog, dosahu jejich neprohlédl a v sebeklamu utkvěl. Mučenníkem svého přesvědčení může se takto zváti i mnohý jiný odsouzenec jakéhokoli druhu. Kdo pak ještě dnes píše, že byl odsouzen pro reformní snahy vůbec, ten prostě lže.

Zákon o pálení kacířů nebyl zákonem církevním. Avšak na to nekladu velké váhy, jelikož církevní osobnosti za tehdejších poměrův i v zákonodárství státním měly zajisté veliký podíl. Byl to však prostě zákon tehdejšího státu, vyplývající jednak již ze zákona starořímského jednak ze současného názoru na spojitost křesťanství se státem a s tím souvislého, zajisté ne lehkomyslného názoru o dobru jednoty víry ve státě; odtud chápeme dokonce i pronásledování křesťanů v říši pohanské, které jako takové hrozil od nich „rozvrat“, neřku-li obranu říší nebo panovníků středověkých i novověkých proti novým sektařům jakožto zemězrádcům. Že tíha zákona dolehla i na našeho krajana, toho možno litovati; jen bychom neměli býti zase tak skoupí s politováním nad oněmi nesčetnými obětmi války husitské, obětmi to namnoze nevinnými a také českými, jistě mučenníky za své poctivé přesvědčení. Pokud to bylo zásluhou Husovou, ať rozhodne ten, kdo války ty ku jménu jeho připíná.

Hledáme-li tedy pravdu, jak prý nás učil Hus, a nenecháme-li si nepřáteli víry naší stále vnucovati nepravdy o něm vymýšlené, řekneme si, co on snad řekl o bývalém příteli Pálčovi: Amicus . . . sed magis amica veritas, aniž ukřivdíme jemu nebo svému vlastenectví.

Posudky.

Dr. Josef Slabý, Sion a město Davidovo ve světle nejnovějších objevův. Nakl. V. Kotrba. V Praze 1915. Vzdělávací knihovna katol.

Spisovatel projednává zajímavou otázku z jerusalemské topografie, kde totiž se nalézal původně starý Sion neboli město Davidovo. Jerusalem, jak známo, rozkládá se na dvou návrších, západním a východním, jehož jižní výběžek sluje Ofel. Křesťanská tradice od 4. stol. a také archeologové až do poloviny minulého století považovali návrší západní za místo starého Sionu. T. Tobler ve své Topographie von Jerusalem (1853) pokládal názor tento za naprosto jistý. Byl to první E. Caspari, jenž 1864 počal potírati tradiční názor o Sionu, hledaje jeho místo na pahorku východním. Mínění toto nalézalo stále více přívrženců, ba v novější době zásluhou jerusalemských dominikánů nabylo i u katolíků skoro převahy.

Spisovatel sám jest přesvědčený „ofelista". Hlavní důvod pro svůj názor vidí jednak ve slově „sinnór" (2 Sam. 5, 8), které označuje dle něho kanál, spojující pramen Panny Marie se starou tvrzí jebusitskou, kterýmž kanálem Joab vnikl do tvrze; jednak v obdobě s jinými starými městy kananejskými, která bývala zakládána tak, aby měla spojení s nějakým pramenem (na př. Gezer) a tak měla vodu za obléhání. Tak i tvrz sionská měla spojení s dnešním pramenem Panny Marie.

Otázka polohy Sionu je spletitá a, třeba říci, do dnes nerozhodnutá. I tak závažní archeologové jako jest J. Benzinger (ve své Archeologii a v Baedekrově Průvodci) do dnes hledají Sion na pahorku západním. Vykopávky na Ofelu v r. 1910 sklamaly: nebylo objeveno skoro nic a mnohý dosavadní „ofelista" přešel následkem toho do táboru protivného.

Na st. 2. zajímavého spisku našeho třeba čísti „Tobler"; ve slovech hebrejských velmi často vytištěno kaf místo beth. *H.*

Institutiones logicae et ontologicae, quas secundum principia s. Thomae Aqu. ad usum scholasticum accommodavit Tilmannus Pesch S. J. Pars I. Introductio in philosophiam — Logica. Ed. II. abbreviata, emendata, novis aucta a *Carolo Frick* S. J. Friburgi Brisg. 1914 B. Herder. Str. 683. C. 12 m.

1899 zvěčnělý spisovatel byl hlavním původcem a spolupracovníkem velikého podniku, jímž dle pokynů Leona XIII. scholastická filosofie se zřetelem na nynější potřeby měla býti podána; dle někdejšího učeliště, před tím benediktinského kláštera Maria Laach, odkudž jesuité kulturním bojem vypuzeni, kamž se však vrátiti — marně — doufali, nazvána řada těchto příruček Philosophia Lacensis. Pesch k ní přispěl „Filosofií přírodní" a tímto spisem, jenž původně obsahoval

z látky psychologické a historické více, nežli do příručky logiky vlastně náleží.

Nynější vydavatelé, usedlí nejvíce ve Valkenburgu, dílo doplňují a upravují. Tak vypuštěny z tohoto spisu obsahujícího logiku přehledy historické, jelikož má býti vydán zvláštní svazek o dějinách filosofie, a též partie psychologické zkráceny, které původně měly částečně nahraditi soustavný spis o psychologii; i jinak pozorovati četné zkratky a změny v roztřídění látky, ovšem také přídavky, vzhledem k novějším soustavám. Prvá kniha teď jedná o logice vlastní, druhá o kritice čili, jak ji spis. nazývá, filosofii fundamentální. Přednosti původního spisu, bohatá látka, přesné podání cizích nauk, bystré, byť i místy pořád ještě příliš obšírné propracování, zachovány i v tomto vydání, které však vyznačuje se větší přehledností.

Dr. W. B. Switalski, Vom Denken und Erkennen. Kösel. Kempten und München 1914. Str. 210.

V druhé polovici minulého století absolutní platnost logických pravidel nejvíc se strany psychologismu v pochybnost byla brána a tím věda sama ohrožována. Avšak brzy nastal odpor hájící platnost logických zákonů; Husserlovým dvousvazkovým dílem „Logische Untersuchungen“, jež autor nazývá epochálním, se tento směr zvláště uplatnil. Aristotelova logika není odstraněna nebo překonána; až dosud zůstala neochvějnou a v některých bodech byla doplněna nebo prohloubena.

V noetice obhajuje se účinně objektivita našeho poznání vůči skepticismu a subjektivismu různých odstínů, kterým se pravé poznání znemožňuje a pravá věda ohrožuje. Kantovým postulátům vytýká se vším právem, že objektivity, o niž se vlastně nejvíc jedná, nic nezaručují. „Odezíráme-li úplně od toho, že mezi výroky kritiky praktického rozumu a vývody kritiky čistého rozumu je nesmířitelná protiva, nelze z čisté abstrakce — a takovou je kategorický imperativ — žádného důsledku vzhledem k realisování mravní povinnosti a jejího (konkretního) cíle vyvodit. Na autonomní vůli — bez přispění rozumové činnosti, která by skutečné poměry věcně zkoumala — nedá se tedy proto mravní názor světový zbudovat“ (str. 147). Čím dál tím víc nahlíží se bezcennost postulátů Kantových. U Vaihingera klesly na pouhé fikce.

Anglo-americkému pragmatismu vytýká spis na prosto naivní a nekritickou noetiku (str. 151). Avšak ani s noetikou aristotelsko-scholastickou není Switalski zcela srozuměn. „O činném rozumu, který fantasmata teprve připraviti musí, aby pro duševní poznání působivými státi se mohly, nevíme nic; nejbedlivější rozbor duševního života nemůže ho objevit. A zdá se také, že tento „intellectus agens“ problém poznání jen ztěžuje, tím, že propast mezi obsahy smyslovými a za nimi se skrývající podstatou stanoví“ (str. 175).

O metafysice dí, že úkolem jejím je dokázat, že objektivní intellektualismus končí theocentrickým idealismem.“ *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

Náboženský.

Apoštolský Stolec, odříznutý od obou našich císařství, tím více obléhán jest mocnostmi čtyrdohody. Stanovisko jeho zůstává ovšem stejné: neutrální, náboženské.

K zástupcům států přibyl zatímný vyslanec Hollandska a Srbska, tento prý pouze jakožto agent k dalším domluvám stran uzavřeného konkordátu (20 března t. r.), jelikož papež nechce, aby za války z válčících států vyslanectví u Vatikánu byla zřizována; zdali u Dr. Gavriloviče, bývalého vyslance v Cetyni (s titulem ministra), jde též o neschválení osobní, nepraví se.

Naobrat jmenoval sv. Otec mnichovského auditora Marchettiho zatímním zástupcem svým ve Švycařích, především zajisté na to, aby zde na neutrální půdě podporoval pokusy papežovy o zmírnění následků válečných (výměnu raněných atd.)

Zdali tento poslední úřad (Marchetti usadil se prý ve Freiburgu) a ony jiné úřední misse mají za úkol pracovati o podmínkách míru, kdož ví? Do případní mírové porady samé vyslán by byl zajisté některý z nejvyšších hodnostářů římských.

Ruský vyslanec Nelidov opakuje v úředním „Osservatore romano“, že ruská vláda nepronásleduje katolického ani unitského náboženství a že z kněží jeho stíháni jen ti, kteří jsou podezřelí z vyzvědačství. To jest možno — záleží pouze na tom, co se vyzvědačstvím rozumí, neboť pojmy takové jsou — velmi pružné.

Hierarchie italská velkou většinou vyslovila se proti vlašské zradě a kněžstvo zajisté rovněž pokynu svých vůdců poslouchá; že se tu najde také mnoho jednotlivců, kteří nehledí tak na hanebný původ italské války, jako na pokřik, že „vlast jest v nebezpečí“, rozumí se samo sebou, zvláště vzhledem k tomu, že Rakušané a Němci vždycky tam bývali trpěni a „vítáni“ jen potud, pokud tam nosili peníze. Příznačné a čestné však jest, že vláda, by si opatřila působivé štváče, obléká všelijaká individua v kněžské nebo mnišské roucho a dává jimi osnovati pouliční projevy pro válku.

Zednářský tisk má na vlašské duchovenstvo nalíčeno se dvou stran: konají-li kněží svou povinnost jako italští poddaní, což se přece rozumí samo sebou, jsou vinni válkou — ozývají-li se proti ní, jsou zemězrádci a revolucionáři. Známý to recept!

Podobně překrucuje se každý výrok a výnos papežský. Proto, že nařídil, aby kněží, vojáci i nevojáci, starali se o duchovní potřeby vojska — Italie nezná vojenské duchovní správy — a že dozorem tím pověřil biskupa (Bartolomasiho) nebo že dal podporu červenému kříži,

proto pracuje pro válku! Taliánům zase dělá pro ni málo, jest příliš neutrální.

Stará otázka a stížnost, že Vlachové papežství považují za svoje a jen svoje, vystupuje teď zvláště důrazně do popředí. Přes zaručenou exterritorialitu všech úřadů papežských nuceny všechny čelné osobnosti jejich z našich dvou států Řím opustiti, nejsouce tam jisty. Toť přece poměr nemožný, a není pražádným ultramontanismem, na to poukazovati a žádati již nyní, aby v mírových jednáních, až na ně dojde, bylo na to pamatováno. Ba v Německu poukazuje se i na to, že musí přestati i nepoměr v zastoupení „cizinců“ v Římě. Tak píše nepodezřelý zajisté mnichovský apologeta prof. Seitz (Fels 1915, 335): „Katholisch heißt allgemein. Es ist aber nichts weniger als katholisch oder allgemein, wenn Italiener fort und fort [od 16. století] praktisch das Monopol auf den apostolischen Stuhl und eine überwiegende Vertretung in dem ihm unmittelbar zur Seite stehenden Kollegium der obersten Kirchenfürsten, der Kardinäle, in Anspruch nehmen . . . unter der Nachwirkung des historischen Vorurteils, Deutschland sei ein Hauptherd der Häresie. Mag es auch die Wiege der „Reformation“ gewesen sein, welche die am tiefsten einschneidende und am schwersten wieder aufzuhebende Spaltung in die Christenheit gebracht hat, so hat sie anderseits auch das religiöse Leben der ihrer Kirche treu gebliebenen Katholiken indirekt in einer Weise verinnerlicht und vertieft, welche gegen das vielfach äußerliche, oberflächliche und mechanische Wesen des romanischen Katholizismus aufs vorteilhafteste absticht“.

Novinami proběhla zpráva, že kterýsi řecký politik již pro příští rok předpověděl m. j. také zřízení církevního státu. Nikdo, kdo s Církví upřímně smýšlí, nemůže si ho přáti v té podobě, jako byl před r. 1849, po př. 1870 — toť by znamenalo jen zhoršení — ale že jest nezbytno, poměry katolického ústředí znova, na základě zaručené neodvislosti od kterékoli politické mocnosti upraviti, události nynější nad slunce jasněji dokazují. Tak jako na př. švycarská samostatnost velmocemi zaručena, tak bude v zájmu katolíků celého světa, by o záruku neodvislého ústředí svého pracovali. I státům, kde katolíci jsou v menšině, bude na tom záležeti, aby tito příslušníci jejich měli v náboženských věcech vládu, která by docela svobodně a od místní politiky neodvisle, jen dle náboženských zřetelův a potřeb je mohla vésti.

O určitých návrzích ovšem ještě jednati nelze, na př. aby papeži byl ponechán Řím na levém břehu Tibery s pruhem území k moři. Pro „Italia unita“ a „Roma intangibile“ byl by to zas jenom nenáviděný „klín“, předmět nových třenic, dokud myšlenka katolická v Italii nepřemůže rejdů zednářských.

*

V časopise The Month pojednává jesuita P. Atteridge o pomluvách proti katolické církvi v jižní Americe, při čemž osvětluje právní postavení katolíků v jednotlivých státech:

Argentina. Dle ústavy je státním náboženstvím náboženství katolické. President i vicepresident musí býti katolíci, ačkoli ve školách státních je pouze světské vyučování.

Bolivia. Katolické náboženství je hlavním ve státě, ač i jiná náboženská vyznání jsou trpěna. Na vydržování seminářů a missií mezi Indiany přispívá stát ročně několika tisíci marek.

Brasilie. Odluka státu od církve od r. 1889. Vláda však ponechává církvi katolické všechny její budovy, majetek a příjmy; církev jest úplně svobodna, jsou dovoleny i církevní řády katolické. Obyvatelstvo až na 100.000 je katolické.

Columbie. Náboženství katolické je státním, jiná náboženská vyznání jsou dovolena, pokud neodporují křesťanské morálce a státním zákonům. Skoro všechny státní neb státem podporované školy střední jsou svěřeny řádům katolické církve. 38. čl. ústavy zní: „Katolická, apoštolská, římská církev je církví národní; státní úřady mají si jí vážiti a starati se, by ve vážnosti byla u všech, jako podstatná část společenského řádu; tomu třeba tak rozuměti, že církev katolická není nějakým státním úřadem, ani jím býti nemůže, ale její neodvislost že třeba chrániti.“

Ecuador. Dle ústavy je náboženstvím svobodného státu náboženství římsko-katolické. Místo desátku stanoví se v státním rozpočtu ročně určitá podpora církvi. V roce v 1904. novým zákonem církev i její majetek postaven pod státní dohled a zároveň zakládání nových řádů, jakož i připuštění cizozemských společností náboženských zakázáno. Všichni biskupové musí býti občané Ecuadorští. Od prosince 1902 zavedeno závazné civilní manželství.

Chile. Katolické náboženství je státem podporováno; dle ústavy však jsou všechna náboženství chráněna státem.

Paraguay. Státním náboženstvím je náboženství katolické, ač i ostatním vyznáním přiřčena plná svoboda. Civilní manželsví zavedeno r. 1898.

Peru. Náboženstvím celého národa je náboženství katolické. Ve státě je plná svoboda politická, ale ne náboženská, poněvadž dle 4. čl. ústavy veřejné náboženské úkony, mimo církev katolickou, ostatním vyznáním jsou zakázány. V praxi však anglikánská církev má i missijní své školy v Callao, Limě, Cuzco a Arequipě. V říjnu však r. 1913. usnesla se vláda na změně tohoto 4. čl. a propůjčila i všeobecnou náboženskou svobodu; aby toto usnesení sněmovní stalo se zákonem, je třeba ještě svolení kongressu. Kostely i kláštery jsou majetkem státním. Stát dává ročně na církevní účely 320.000 marek.

Uruguay a Paraguay. Státní náboženství je římsko-katolické, ale i jiná náboženská vyznání jsou přípustna.

*

Večerní mše, o niž jednati pobádají ne tak dočasné poměry válečné, jako spíše poměry městské (služba, pohodlí atd.) jest ovšem původní (večeře Páně), tedy bez lačnosti. Za pronásledování křesťanů slavena po různu, ale ne bez odporu, mše ranní. Ve 4. asi století se

poměr obrací: ranní mše stávají se pravidlem, večerní výjimkou — s oněmi také vzniká zvyk lačnosti, která se již předpisuje sněmem v Hippo Regius 393, kromě Zeleného čtvrtku. O postních dnech, kdy až k večeru (coena) bylo dovoleno jídla požívati, udržela se večerní mše nejdéle; vůbec zakázána bullou Sanctisimus Pia V. (29. bř. 1566), tu a tam udržela se o Štědrém večeru v papežské kapli (do r. 1870), v Benátkách a jinde v Italii, v Koparu (o 8 hod. večer), v Arco teprv 1909 zavedena.

Rozumí se samo sebou, že předpis doby i lačnosti tak jako jiné toho druhu — dříve kladeno Nejsvětější věřícím na ruku, přijímali pod obojí — směřuje pouze k zamezení neuctivosti k tomuto vznešenému tajemství víry naší, je tedy předpisem kázenským, který z důležitých důvodů může býti vždycky změněn. (Mimochodem budiž podotčeno, že utraquismus český nevztahoval se pouze na praxi, nýbrž na dogma, pokládaje přijímání pod obojí za podstatné, a proto nemohl býti uznán; na ten rozdíl se málo kdy upozorňuje!) Předpis lačnosti nepůsobil by žádných obtíží; dejme tomu, že se obědvá o 11. nebo 12. hodině, mohla by večer bez rozpaků sloužena býti mše sv. a podávána sv. Příčast. Sváteční obědy by ovšem prodlužovány býti nesměly, a nebylo by jich škoda; beztoho za tuto svou pohostinnost nesklidily církevní domy leda pomluvy.

*

Začátky odpustků, totiž nauku s praxí o odpouštění časných trestů v očistci, klade Nik. Paulus (Ztschr. f. k. Theol. 1915, 193 dd. 393 dd.) do 11. století, pokud jde o odpustky všeobecné; jednotlivé, totiž jednotlivým kajicníkům při jednotlivých úkonech (římské pouti neb almužnách) dávané lze doložiti ve stol. 9. Rekonciliace pak starokřesťanská jest rozřešení svátostné, a urychlení její na přímluvu mučeníků nebo na smrtelné posteli nebo při zvláštní horlivosti v pokání není odpustkem, který podstatně znamená odpuštění, nepřivoděné ani rozřešením ani kajicnými skutky, neboť v onom případě máme svátostné očištění, v tomto zásluhu — tedy ne vlastní odpuštění. Zvláště ony přímluvy mučeníkův a odpuštění dalšího pokání k vůli nim, kde až dosud spatřovány odpustky, značí pouze přesvědčení, že zásluhy mučeníků jsou s to, by na soudě božím, nikoli z moci církevní, způsobily zmírnění časných trestů. Na smrtelné posteli rovněž nedávány vlastně odpustky, neboť v případě ozdravění zůstávala povinnost pokání dokonati. Ani t. ř. privilegia jistých svatyň a kajicníků, kteří jinak z bohoslužeb vyloučeni, v oněch svatyních však jim obcovati mohli, neznačí vlastních odpustkův, ani to, že místy na př. o velikonocích vyloučení to přerušováno, neboť oboje to vztahovalo se na jinou část veřejného pokaní, ne na vlastní předmět její, totiž konání kajicných skutků, především postu. Domněnka, že s tímto mimořádným dovolením návštěvy svatyň byl spojen závazek pracovati o stavbě jejich, jest nedorozuměním, vzniklým odtud, že časem dávány též odpustky za práce takové (vedle původní almužny a j. dobrých skutků). Ve scholastice také teprv rozvinuta nauka o thesaurus ecclesiae, tak že

domněnka, jakoby odpustky původem sahaly až do doby starokřesťanské, jest historicky nesprávná. Připravovány byly, jak tu již dle Poschmana uvedeno, t. ř. redempcemi, přišlými z Irska a Anglie (v 7. stol.) na pevninu, dle nichž totiž dlouhé a obtížné pokání, zvláště půst, nahražován modlitbou a almužnou. Nekteří vidí v nich ohlas germanských komposicí, dle nichž bylo možno z těžkých trestů za zločiny uložených se vykoupiti (wergeld). Paulus vyvrací na uv. mm. mimo jiné též některé názory ve známém díle Beringerově (Die Ablässe), dle čehož nutno je opraviti též ve všech jiných spisech.

*

„Věrou našich otců“, totiž velké části jejich od první třetiny 15. století až asi do poslední třetiny 17. století — ti dřívější a pozdější, to nebyli ani otcové ani naši, protože byli katolíci! — zahrává si také nová Jiráskova povídka a divadelní hra „Temno“, plná jizlivé ironie a hloupých narážek proti katolictví. U Jiráska to není nic nového, že svou troškou také chtěl přispěti k oslavě 500letého jubilea; zhanobena ť v jeho husitské trilogii m. j. postava Jana z Jenštejna svaté paměti způsobem, jenž o mysli spisovatelově nenechává žádných pochybností. Ale zaráží způsob, jakým na hru reaguje katolický denník pražský (č. 169): samý smutek, samá lítost, samé naříkání, „že básník, jenž by se měl přičiňovati o zdraví národní, takovým způsobem znova zneklidňuje tolik myslí, zbytečně znova dráždí a rozbolavuje . . .“ — div se neodprošuje, že my tu také byli a jsme, a že katolické kněžstvo i obyvatelstvo zděděnou víru svou proti zradě hájilo a šířilo. Což pak pořád ještě se myslí, že pokrokářům toho druhu na nějakém vlastenectví a vlastenecké součinnosti něco záleží a že jeho dovoláváním se dosáhne něčeho jiného než jich výsměchu? Pravil sice kterýsi státník německý, učitel Bismarckův, že se mu vždy zamlouval výměr, dle něhož jen ten je snášelivý, který dovede snášeti i nesnášelivost — ale pravda vůči nepravdě snášeliva býti nemůže a nesmí. Nejméně pak může býti naším úkolem, abychom řemeslo takového lživlastenectví na úkor a ujmu svaté pravdy trpěli neb dokonce spoluprovozovali.

*

Hindenburg prý řekl, že za druhé mazurské bitvy bylo pozorovati úbytek modlitby u Němců. Tato slova zbožňovaného vojevůdce přijata nyní v Německu s neobvyklou celkem šetrností, ale zajímavo jest, jak si je novináři na př. v „Hamburger Nachrichten“, bývalém orgáně Bismarckově, vykládají. Jest prý v době Marconiho tak nesnadno věřiti v účinky do dáli? Nemohou tajemné paprsky myšlenek obletovati zeměkouli a jako tiché fluidum působiti na vnímavá srdce a mozky? Milující, kteří vroucně na sebe myslí, mohou prý o tom vykládati. Není nikterak nemoderní představou, že v dobrých myšlenkách sídlí moc žehnací. Naplňujeme éther silou daleko dochvívající. Do řady realních mohutností duše náleží i vyzařovací moc modlitby. My jsme se odnaučili tohoto střelného stroje používati (diese Schleudermaschine zu handhaben), my nesebraní modernisté, atd. — bez odporu, pěkné to nápady, jakož i další, jak zdárně by působily

dobré myšlenky v sebranosti pojaté a do lidstva vysílané. Ovšem: společná, veřejná modlitba — znásobněná modlitba; avšak scházelo by jí pořád ještě to hlavní, o čem „oni moderní“ se ani nezmiňují, totiž: Bůh. A to jest velmi smutným příznakem takových úvah z onoho nám protichůdného světa: mnoho nadšení pro velikost, mnoho sentimentality, trochu spiritismu a okkultismu, ale žádné náboženství.

Man sollte auch seine Gedanken, diese Marconi-Fernfunken, in Zucht nehmen, praví se tam. Naříká se nad nekázní divočící mládeže. Zde prý vězí skutečné moderní nebezpečí: nedostatek úcty! To nebezpečí se předejde, dostane-li se nám opět mužů, kteří nezměkčile a spravedlivě umějí rozkazovati... Opět všecko pravda, ale zase chybí základ, jehož nikdo nahraditi nemůže, jenž položen od — Krista.

Vědecký a umělecký.

Po Vídni uspořádali polští malíři-vystěhovalci svou výstavu také v Praze (v Obecním domě). Nepodává ovšem, jak ani za nynějších poměrů není možno, úplného obrazu současného polského umění, ale přece plně je charakterisuje zvláště ve dvou základních motivech, vlasteneckém a náboženském, jež tak harmonicky se slučují v celém polském životě. V tom ohledu upoutá zejména obsáhlá exposice nejstaršího z účastněných malířů J. Meciny-Krzesze, žáka Matejkova, jenž napsal také informační spisek o výstavě. Pěkné jsou zvláště jeho cykly „Otčenáš" a „Matka". Vedle dobře u nás známého Vlastim. Hofmanna, rodem Čecha, jsou zastoupeni ještě: J. Karsniewicz, W. Florjanski, L. Machalski, T. Grott a j.

*

O literatuře výprav křížových přináší soubornou zprávu Gustav Schnürer, universitní professor ve švycarském Freiburgu v Hist. Jahrbuch Görresovy společnosti 1914.

Byla-li v 19. věku věnována důkladnější vědecká pozornost dějinám válek křížových, je to myslím zásluha katolického romantismu. Základy vědeckého prozkoumání doby křížové položila pařížská Académie des inscriptions et belles lettres ve velikém pramenném díle Recueil des historiens des croisades, jež přineslo soubor aspoň nejdůležitějších pramenných textů. Dva svazky obsahují texty zákonů, dva svazky historiky řecké, pět svazků historiky západní, pět svazků historiky orientální a dva svazky jsou pramenů armenských. Monumentální toto dílo vycházelo v letech 1841 až 1906.

Mimo tento podnik akademický byla ve Francii ještě zvláštní vědecká společnost pro výzkum doby křížové, Société de l' Orent latin, jejímž zakladatelem byl vědecky schopný i štědrý hrabě Riant. Po jeho smrti r. 1888 vydavatelská činnost jeho společnosti však vázla a r. 1911 uvázla. Doufejme, že nikoliv na dobro. Asi před rokem napsal jsem v „Novém Věku" několik slov o novém vydání veliké Jerusalémské historie Fulchera ze Chartres, jež vydal r. 1913 Jindřich Hagenmeyer, tou dobou snad nejlepší znalec prvních dob křížových. Historie Fulcherova byla sice již dříve vydána ve zmíněné sbírce Akademie francouzské, ale vydání Hagenmeyerovo je dokonalejší a ovšem i přístupnější.

Bylo by ještě potřeba nových vydání elsaského mnicha Gunthera, nadšeného křižáka a výborného stylisty. Zajímavá Historia orientalis et occidentalis Jakuba z Vitry vyjde snad již brzy nově, a neopomeneme pak zmíniti se o ní.

V posledních dobách byla vydána též řada listin a všelijakých právních dokumentů k dějinám Jerusalémského království i jednotlivých rytířských řádů. Nebudu zde těchto sbírek vypočítávati, kdo by se o ně zajímal, ať si vyhledá Schnürerův referát v Historisches Jahrbuch.

Neobracím se zde k historikům, nýbrž spíše k našim básníkům a umělcům a pak vůbec k širší obci čtenářské.

V písemných památkách křížové doby je uloženo tolik ideálního mladistvého nadšení. Nejen v kronikách a poesii, nýbrž i v listinách právních a jiných všeho druhu pramenech dokumentárních. Duch, který z nich vane, je tentýž jako duch rytíře chudoby, svatého Františka z Assisi. Křížová doba byla jako jinošská léta evropského křesťanstva, doba krásného idealismu. Jen je potřeba památky těch dob učiniti přístupnějšími, zpopularisovati je. Opět a opět tane mně na mysli Marcela Schwoba Křižácká výprava dítek, tak pěkně vyzdobená Váchalem. Takovéhle knížečky roznesou a rozšíří porozumění pro duševní a duchovní obsah doby křížové. Učiňme šíře známými, přeložme si prosté, ale krásné písně křižáků, pravidla a řehole rytířských řádů, v nichž je tolik silné vůle, naučme se čísti i z právních listin té doby, jež nejsou na způsob nynějších úředních elaborátů, nýbrž často mistrné kousky slovesného umění, a pak uvidíme, jak krásná a ideální byla jinošská leta evropského křesťanstva. *A. N.*

*

Veliká spousta „válečné literatury“ všeho druhu, básní, brožur, článků, románů i divadelních her, omrzela se již i v Německu. Knihkupci k doporučení nových knih užívají již často štítků s nápisem: „Keine Kriegsliteratur“! Také „Das liter. Echo“, jež otiskovalo po dlouhý čas jako dokumenty doby skoro všechny válečné básně z denních německých listů, uvádí v červnovém čísle hlas Ferd. von Hornsteina proti nemírnému rozsahu a přemrštěnému často obsahu této literatury. Který svědomitý učenec — praví mezi jiným — odvážil by se za jiných časů pronésti za několik dní veřejně úsudek o nejtěžších problemech a konati o nich přednášky? Který básník, jenž zasluhuje opravdu toho jména, vydal by v málo týdnech jeden nebo docela několik svazků lyriky, jež jinak tvoří žeň celého života? Neobsahuje každá německá kniha a báseň libovolného obsahu, každá klidná německá krajina, když je dobře malována, více patriotismu a patriotismus plodící síly než většina „válečných“ knih a „válečných“ obrazů? Trvalo to dlouho, než aspoň divadla částečně uznala, že německé myšlence neposlouží se takovými „Hurrastücke“, kde obecenstvo dostává ještě jednou večer ohřívanou denní válečnou polévku. „Hygiena změny“, nebo „účinek protiv“, toť onen veliký, náladu a sílu udržující zákon pro tělo jako pro umění a politiku.

*

V umělecké revui „Kunst und Künstler“ uvažuje K. Scheffler o vlivu války na umění a předpovídá v tom ohledu silné obrození idealismu. V této válce jde o světové panství, jde v Německu o druhé, větší sjednocení, o politickou vládu nad Evropou. Umění pohybuje se parallelně. Také umělecká myšlenka spěje na jedné straně k evropsko-americkému světovému panství, impressionismus jest umělecký osud všech národův arijského původu, a na druhé straně žádá umění všude vyjádření. Kde bude provedeno nejmohutnější zna-

cionalisování a kde současně bude největší hospodářská moc, tam bude pravděpodobně rozhodnut i osud moderního umění. Proto se domnívá spisovatel, že vítězstvím Německa nad jeho protivníky, konečným upevněním mohutné národní a imperialistické hospodářské moci a panství nového kulturního postavení přejde umělecké vedení na Německo, že ono velké umění, které bylo v 19. stol. započato ve Francii, najde pokračování v říši všeněmecké a že Německo konečně se osvobodí z provincialismu svého umění a dosáhne umění, jenž všude v Evropě i Americe bude míti svůj kurs a přece bude německým v nejvyšším smyslu slova.

V uměleckém světě po válce bude vše jednodušší; a přece v této jednoduchosti bude více bohatství a plnosti než v okázalosti, kterou jsme byli tak často oslňováni v dobách míru. Veškerá bláznovství poslední doby, veškerá z dlouhé chvíle ducha zrozená ideologie impressionismu, kubismu a futurismu zmizí jako prach s listů, když bouře zatřese korunami stromů. Mládež si přinese z tohoto boje novou životnost, nové předměty pro svou nynější bezradnou idealnost a novou sílu v nazírání. Tato válka musí se státi školou talentů. Neboť tím, že se obnoví idealismus, musí se obnoviti i síla uměleckého výrazu. Bylo tak vždy, jestliže po krvavých válkách národ se obrozoval s mocným úsilím, že při tomto vášnivém vzrůstu vyklíčil genius, že žně míru byly tím bohatší a četnější na půdě zkypřené krví!

*

Válka — dle jiného článku téhož autora — vytvoří také nový typ Němce. Němci, žijíce uprostřed Evropy, dotýkajíce se na severu, jihu, západu i východu národů cizích plemen, se všech stran a ode dávna vystaveni nejrůznějším vlivům a stálému přimíšení nové krve, nemohou se důsledně vyvíjeti, jsou národem ve své bytosti tak složitým, jako žádný jiný národ. Toto složení německého charakteru jest proti jiným národům jejich předností i ujmou. Žádný národ nestaral se tak o cizí umění, vědu a vše pozoruhodné jako německý; přes to však nestal se Němec oblíbeným, spíše naopak. Není oblíben, poněvadž ostatní národové nevědí, jak naň nazírati. Angličan, Francouz, Ital — všichni tito národové mají určitý, vyhraněný národní profil. Cizinec nemůže německého způsobu pochopiti, poněvadž Němec sám ho nechápe a proto se stále vynasnažuje, sám si jej vysvětlovati.

Paul de Lagarde jednou řekl, že národ válkou získává schopnost, vstřebovati do sebe charakteristické vlastnosti nepřítele, s nímž bojuje. Jest-li to pravda, pak přišla doba, kdy Němec musí si získati od Angličana jeho kolonisační schopnost, od Francouze jeho smysl pro formu výraznou a všeobecně srozumitelnou, od Rusa jistou dávku naivní dětinskosti, a pomocí toho všeho vytvoří Němce budoucna. Pak stane se německé umění, zbaveno jsouc přílišné myšlenkové a provincialní těsnoty, obhroublosti i sentimentality, srozumitelno všem národům. Německý talent stane se světovládným . . .

*

Brügge a Ypern. Málokde na globu našli byste více a krásnějších památek katolické nábožnosti a feudální autonomie nežli v Nizozemí. Myslím Nizozemí ve středověkém smyslu slova, tedy také Belgii. Název Belgie ve středověku byl ovšem neznámý. Teprve renaissance zas oživila jméno starověkých Belgů, s nimiž kdysi byl bojoval Julius Caesar.

Nizozemská katolická mystika (Ruysbroeck, Tomáš Kempenský, Gerhardus Magnus), umění gotické i politická samospráva a svoboda středověkého Nizozemí jsou stejně obdivuhodné.

Svědky horlivé víry dávných věků jsou četné a nádherné chrámy, v severních provinciích však mnohé z nich jsou již jen stínem bývalé slávy, ba žalují na žalostná poblouzení t. zv. reformace i revolučního osvícenství. V Utrechtě anebo v Monikendamu i jinde leckde zbývá z velikých a intimních kathedrál jenom ssutina anebo tělo bez duše, ne již chrám, nýbrž jen kalvinská sbornice. Na člověka aspoň trochu citlivého žalostně působí otlučené sochy, zvláště mně utkvěla v mysli jedna krásná kamenná řezba vandalsky zpustošená. Je pravda, že značnou část těchto žalostných stop zanechaly zde obrazoborecké bouře kalvinské, ale ten zlosyn, jenž vandalsky zpustošil relief, jejž mám na mysli, nebyl asi ze 16. věku, snad byl z doby první francouzské revoluce.

Že přítomné boje, západem tak lehkomyslně vyvolané, zase vyžádají si mnoho památek, o tom nelze pochybovati, a kdo středověké umění miluje, toho, třebas byl vzdálen, příliš bolí každá rána, která padne v této tak drahé a kdysi požehnané zemi, ve vlasti Ruysbroeckově. Bolesti světa . . .

Starobylá svéráznost nejvíce a nejlépe se zachovala ve dvou staronizozemských, teď belgických městech, v Brügge a v Ypern. Brüggy již dříve byly u nás dosti známy, patrně tím, že tam malovával Hanuš Schwaiger a Zdenka Braunerová. Ypern teprve nynější válka uvedla u nás ve známost nejširší. Města tato jsou velkolepou apologií středověké vzdělanosti, a oč více by byla, kdyby se byla uchovala neporušená. Snad v žádném z obou není ulice anebo náměstíčka, aby tam nebyla aspoň nějaká památka pozoruhodná, a vypočítávati všecky znamenalo by psáti nikoliv článeček, nýbrž knihu. Chrámy krásné jako vroucná modlitba, radnice a bývalé provinciální paláce gotického slohu, svérázné jako středověká politika, staré měšťanské domy přívětivé jako dobrá duše, ulice všelijak malebně nepravidelné, v nichž cítíte, že varietas delectat, toto všecko činilo staronizozemská města magnetem vnímavých lidí nejen evropských, nýbrž i amerických. A těchto především. Právě fádnost a nuda amerických velkoměst, typicky novodobých, zahání Američany do Evropy, a zvláště mezi zbytky starého světa feudálního. Budou jednou trpce žalovat a už teď žalují velkoměstské pustiny na dobu, jež je vytvořila. A není potřeba chodit až do Ameriky.

Mohlo by se o Yprech i Brüggách povídati mnoho a mnoho. Já zde jen na dvě věci upozorním, které se mně zdají zvláště zajímavé

jakožto monumentální památky sociálního a hospodářského života středověkého. Mínim bekyňský dvůr v Brüggách a soukennickou tržnici v Yprech.

Za křížových válek a vůbec v pozdním středověku dívky neprovdané anebo paní ovdovělé sdružovaly se v jakési zádruhy rázu napolo řeholního, však bez závazku, takže mohly kdykoliv odejíti anebo provdati se. Družstva takováto věnovala se dobročinnosti a nábožnosti, a členkám svým byla bezpečnou oporou a záštitou. Způsob bydlení v těchto společnostech byl zajímavý. Nebydlely v jednom velikém domě jako v kasárnách, nýbrž v osadě menších domků malebně seskupených okolo kostela. Představte si takový bekyňský dvůr v Brüggách anebo jinde. Okolo velikánského, chmurně monumentálního chrámu nádvoří trávníkem porostlé se skupinami věkovitých stromů a kolem dokola jako náměstíčko řady rozmanitých domků všelijak malebně seskupených. K tomu rybníček s několika labutěmi. Takové bývaly i chudobince a nemocnice, taktně nazývané hospitály. Ať už ve středověku uměli anebo neuměli učeně a rozšafně debatovat a hovořit o umění, města budovali krásná. A proč je tomu tak? Protože ve středověku vroucná víra a z ní vyrůstající radostivost životní byla plodná máti krásného umění, od konce 18. věku však, od doby osvícenské, umění se vystěhovalo, aspoň tam odtud, kde podmínky byly odstraněny. A nebylo dosti na tom, že ochabla umělecká tvořivost, zaslepenost i bořila, co zde již bylo. Kde jsou malebné brány a štíty domovní našich českých měst? Čím mohla býti dnes taková Kutná Hora anebo i jiná města, nebýt osvícených pradědů?

Byly-li bekyňské spolky šťastným rozřešením tehdejší ženské sociální otázky, tož v jiném směru cechy řemeslnické byly zárukou zdárného života průmyslového a obchodního. Vědělo se, co znamenají vrstvy hospodářsky prostřední a co znamená přílišné hromadění kapitálu. Ani přílišného bohatství ani přílišné chudoby mně nedávej, Pane, modlil se středověký městský lid se starozákonním filosofem. Nejen u jednotlivců, nýbrž i u nejsložitějších společenských organismů. Co časem snad se vyskytlo nezdravého, mohlo býti odstraněno, věc sama měla zůstati. Také se k ní skutečně vracíme, arciť v jiné podobě (gremií, společenstev atd.) Ať si kdo jak chce haní středověkou úctu k chudobě a velebí ducha občanské podnikavosti, jak jej pomáhala formovati kalvinská reformace a renaissance, my jsme přesvědčeni, že zde snad jsou síly života tohoto, ve středověku síla života vůbec.

Památkou cechovního života staronizozemského je velkolepá soukennická tržnice v Yprech. Založena byla ve 13. věku, právě v letech, kdy pán flanderské země, Balduin, byl císařem latinským v Konstantinopoli. Byli tehdy hrdi flanderští soukenníci. Tenkrát ještě Anglie nevyráběla, jsouc zemí čistě zemědělskou, a byli rádi Angličané, když vlnu prodali do Flander.

Přízní pana Balduina, latinského císaře v Konstantinopoli, zbudovali flanderští soukenníci gotickou tržnici, jaké bys jinde marně hledal.

Četné pohledy z Brügge i z Ypern viděli jistě mnozí naši čtenáři v různých obrázkových časopisech právě za této války. Kdo by chtěl obšírněji se poučiti, nechť si opatří třebas příslušný svazek Bädeckera anebo hojně illustrovanou knihu Hymansovu, Brügge und Ypern (Selmans Berühmte Kunststätten VII.) anebo ať si přečte článek o Yprech v letošním Hochlandu, kde jsou i pěkné obrazy. Čísti pěknou obrázkovou knihu o těchto městech znamená čísti přesvědčivou apologii křesťanského středověku, a přesvědčiti se, že není pravda, co ještě nedávno kdosi kdesi zpozdile ujišťoval, že prý středověcí lidé měli jen instinkty zvěře. Tak sice mluvívali před 150 lety osvícení lidé, jimž propastí ošklivosti byl starý Norimberk a vrcholem krásy kasárnický „účelný“ sloh. Ale dnes, kdy písmo starých kathedrál zase znova je přečteno, kdy nepředpojatí znalci cení nejen umělecký a literární, nýbrž i politický a sociální život středověku, už se tak mluviti nesmí.

A. N.

*

Komickou figurkou nynější naší války na jihozápadě jest Gabriele d'Annunzio (původně prý Rappaport nebo tak jaksi). Méně komickým, nýbrž hluboce zahanbujícím jest, že takový zpustlík může býti věštcem národu, ba nejenom národu, nýbrž vzdělaného světa vůbec. Arciť podle našeho Vrchlického „morálka je šněrovačka těsná, ji poesie svléká . . .“, a věštců toho druhu jest na tucty. Ale smutné jest, že kdekoli se taková bludička plemenné vilnosti a zrudnosti vyskytne, literární svět se za ní blázní a svádí za ní nesoudnou mládež, která má prý „odchovávána býti poesií“. Netýká se to jen Annunzia, nýbrž i ostatních jemu podobných francouzských, belgických a j. fenomenů, za nimiž poslední desítiletí třeštila. I u nás!

Vychovatelský.

V předposledním čísle „Hlídky“ jsme podotkli, že v otázce budoucí úpravy rakouského katechismu třeba nejprve zásadně rozhodnouti, má-li býti zachována dosavadní jeho forma či má-li nastati, jak by asi bylo nejlépe, radikální změna: odstraniti důsledné užívání otázek a zavésti souvislé články. V řadě svých studií o katechismu přichází nyní Vilém Pichler v červnovém sešitě „Christlich-päd. Blätter“ skoro k témuž závěru.

Ukazuje nejprve na příkladech, jak důsledné užívání otázkové formy ničí základní didaktická pravidla, zamezuje přehlednost, ztěžuje porozumění nauk katechismových a připravuje vyučování veliké překážky. V tom spočívá také ze značné části vina, že katechismus působí na děti odpudivě. Již četné nesnáze, které mají děti s nepřehlednou a těžce srozumitelnou knihou, činí jim ji nemilou. Pak ta nekonečná jednotvárnost otázek a odpovědí a ustavičná opakování, kde celé věty pravidelně se vracejí dvakrát i třikrát. Ve způsobu, jak je katechismus zpracován, nenajde dítě vůbec ničeho, co by se mu mohlo líbiti, co by je zaujalo neb uchvátilo, při čem by rádo prodlelo. To všechno musilo odpadnouti, ba i místa z Písma, jež tak hluboce působí, musila z největší části putovati pod čáru — poněvadž se nehodila dobře otázkové formě. Naše katechismy již zevnější úpravou a nedostatkem obrazů stojí daleko za ostatními školními knihami; jednotvárnost otázek k tomu ještě rozprostírá nad knihou pustinu, jež sotva již může se stupňovati.

Z otázkové formy katechismu plyne pak další zlo, že se nečiní rozdílu mezi látkou učebnou a memorovací. Vedle důležitých pravd, jež má ovšem každý znáti slovně, vpraveny jsou rovnocenně do otázek věci, jež děti samy již vědí nebo ihned pochopí, věci, jež pouze vysvětlují nebo doplňují hlavní pravdy. Tento velice závažný nedostatek snaží se odstraniti četné nové katechismy tím, že podávají velkou část pouhé učebné látky bez otázek malým tiskem. Obligátní memorovací látka jest tím omezena na věty s otázkami a tak značně zmenšena, kdežto malý tisk přináší vše, čeho může se upotřebiti při vyučování: příklady, srovnání, odůvodnění, citáty z Písma a Otců, praktické pokyny, věci liturgické, apologetické atd. Tak jsou zpracovány na př. známé a velmi rozšířené katechismy: Färberův, Lindenův, Gröningův (ve Spoj. Státech), polský P. Gadowského a nejnověji i Stieglitzův.

V. Pichler uznává pokrok a výhody tohoto způsobu, ale poukazuje také správně na jeho velikou didaktickou vadu: dělí-li se látka jen tak dle zevnějších důvodů na látku memorovací a vysvětlovací, nemůže býti přirozeně, organicky rozčleněna a spořádána, čímž trpí také spojení. Co jest podáno malým tiskem, jeví se nevyhnutelně jako méně důležité, a přece obsahuje často nejdůležitější věc, praktické důsledky pro život.

Proto navrhuje spisovatel jiný způsob, jenž ostatně v novém katechetickém hnutí není naprostou novinkou, ale nebyl dosud nikde tak precisován a odůvodněn, jako činí zde V. Pichler. Katechismus buď zpracován v jednotlivých článcích, z nichž přirozeně vyplývající memorovací látka buď podána na konci otázkovou formou, tak aby věty objevující se v otázce a odpovědi souhlasily s větami v předcházejícím je článku. Rozsah jednotlivého článku buď tak vyměřen, aby se dal snadno přehlédnouti: tři, čtyři, nejvýš pět bodů. „Při tvorbě takového katechismu může spisovatel každou nauku představiti tak, jak ji vidí v duchu při hluboké, vniterné úvaze: myšlenky spojeny přirozeně, vniterně a harmonicky, jako u květiny kořen, stvol, listí a květy. Stejný obraz, jen provedený přesněji a silnými, teplejšími barvami, rozvíjí před dětmi katecheta při vyučování, a opět jej naleznou, jakmile vezmou knihu do ruky. Vstupuje-li tak nauka za naukou před ducha dítěte, bude přijímati obsah víry s láskou, porozuměním a přesvědčením a podrží jej také dobře v paměti. Z katechismu pak, zvláště je-li vypraven ještě dobrými obrazy, bude rádo čísti, učiti se i modliti a zachová jej v úctě i po školní době jako milou památku.“

Pichlerův návrh jest, jak patrno, střední cestou mezi dosavadní formou katechismu a snahami těch, kteří chtějí otázky vůbec odstraniti. Na vídeňském katechet. kongresu (1912) ve velmi pohnuté debatě měl návrh katechismu bez otázek mnoho stoupenců, kdežto předseda prelát Svoboda prohlásil, že episkopát rakouský pravděpodobně nikdy neschválí takové učebnice. Prvním a dosti zdařilým pokusem tohoto směru jest katechismus vydaný „Spolkem katechetů v král. českém“ (1913), kde nejprve uveden menším tiskem příklad nebo citát a pak větším tiskem z toho vyplývající pravda sama, takže na první pohled z tisku knihy je patrno, čemu se má dítě učiti nazpamět.

Myslíme však, že návrh Pichlerův jest mnohem lepší, praktičtější a že může spíše očekávati církevního schválení. Zachovává „historickou oprávněnost otázkové formy“, na niž poukazoval na zmíněném kongresu prelát Svoboda a jež skutečně také jest dětem vydatnou pomůckou při memorování, při tom však odstraňuje vady plynoucí z jednostranného, důsledného užívání této formy.

Při zpracování takového katechismu vyskytnou se ovšem tu a tam nemalé obtíže, některá partie stěží dá se podati souvislým článkem, ale na to musíme býti připraveni, že ideálního katechismu, jenž by ve všem vyhovoval, nedosáhneme pojednou. Bude-li však uskutečněn ve formě navrhované tak zkušeným katechetou, bude jistě velikým pokrokem.

*

Ke studiu latinských pramenů poklassických a středověkých znalost latiny, jak se na našich gymnasiích pěstuje, daleko nestačí. Nestačila ani tehdy, kdy se latina více, snad až příliš mnoho pěstovala, tím méně pak nyní. Úzce pojatý okruh t. ř. klassických spisovatelů proražen zatím v řečtině, kde se předkládají též výňatky

z Aristotela. U latiny bylo by toho potřebí tím více, čím jasněji se poznává, že nemůže býti úkolem naší školy, aby „klassické" latině učila, nýbrž aby žáka uschopnila latinské spisovatele čísti a rozuměti. Předsudek povýšenosti o klassické latiny, jenž kolikrát sváděl k posměchům o Küchen(= Kirchen)latein naše professory, nevědoucí snad ani, že částečně zasahovaly by také latinu pozdní, tedy pořád ještě staroklassickou, předsudek ten pomalu již mizí, jako pojmy o klassičnosti větrají a přehrady mezi klassičností a neklassičností se odklízejí. Jestiť ohromná literatura latinská zcela neklassická, která však pro naše vědění daleko více znamená než klassická.

Historikové mají svá glossaria této latiny, a víme z četných případů, jaké nesmysly napsány od těch, kdo jí dobře neznají — na př. v otázkách Husa se týkajících — biblisté rovněž mají pomůcky pro latinu biblickou. Obojí by mohly býti zjednodušeny, kdyby se ve školách víc počítalo s pozdní latinou římskou a jinozemskou.

V novější době za účelem liturgickým, jelikož latina zůstala dosud úřední řečí katolické církve na západě a namnoze i v missiích, sestaveny mluvnice církevní latiny, jež berou věty a příklady své z liturgických knih a spisovatelů středověkých, antifony, veršíky a responsoria z breviáře, rituálu, z introitů mešních, z kollekt, z církevních hymnů liturgických, po případdě i mimoliturgických. Buďtež tu jmenovány na př. německé: L. Stoff, Theoretisch-praktische Grammatik der lateinischen Kirchensprache, Mohuč, Kirchheim 1896. — Johann Ries, Einführung in die lateinische Kirchensprache (Sammlung Kirchenmusik Band 9), Řezno, Pustet 1913. — Johannes Zwior, Einführung in die lateinische Kirchensprache, Freiburg, Herder 1911. V této jsou příklady výhradně z malého marianského officia, a proto se tato mluvnice zvláště dobře hodí řeholním sestrám. Mimochodem připomínám, že officium parvum bylo slabikářem, z něhož se naučil v Paříži v dětských letech latině otec vlasti naší, král Karel.

Nynější klassické gymnasium je v podstatě dílem doby humanistické. Obsah latinských spisů tam čtených odpovídá ovšem názorům předkřesťanským a jakkoliv jest namnoze ušlechtilý, z části je také nicotný, ba i škodlivý, nehledě k tomu, že mimoděk učí utkvívati na hledisku naturalistickém a rationalistickém, na stanovisku plemenné a stavovské výlučnosti, která jen proto nezapouštěla hlubších kořenův, jelikož nauka náboženská jednostrannosti ty vyrovnávala; kterak by jinak bylo možno, aby otázky na př. socialní, o rovnosti lidstva ve správném světle byly pojímány?

Návrhy, aby ve školách byly čteny i křesťanské spisy, na př. Augustinovy, Jeronymovy atd., kteří zajisté byli znamenitými „latináři", třebas ne tak klassickými, jako Kořínkova mluvnice předpisuje, různě se posuzovaly. Nezdálo se býti vhodno, aby věty vyslovující vznešená tajemství náboženská stávaly se předmětem školského slovíčkářství. Námitka ta dnes ve vyšších třídách, kde rozbor mluvnický omezuje se na nejmenší míru, nemá té váhy jako dříve, nehledě k tomu, že spisy toho druhu jsou celkem průzračnější než na př. Tacitovy, zvláště kdyby

se vybraly statě nejvhodnější. Beztoho vrací se doba kaceřovaných chrestomatií, a pro mnohé a mnohé staly by se spisy křesťanské i v celku snad i na pozdějšek četbou životní, spíš aspoň než Cicero nebo Vergil.

*

V Palestině (v Syrii) dosud na poli školství panovala úplná svoboda. Chtěl-li kdo otevříti si školu nějakou, stačilo míti od vlády dovolení, o prospěch starala se pouze konkurence. Vyučovací řeč, jakož i předměty mohl každý voliti dle libosti.

Nyní vláda turecká zavádí novoty. Všechny cizozemské školy do dvou měsíců musely svá potvrzení u ministerstva vyučování ukázati a přesně stanovený učební plán předložiti. Kde potvrzení neměli, musili ihned o ně zažádati. V učebním rozvrhu nutno na příště vykázati turečtině tolik hodin, kolik řeči národní, na př. na německých školách musí se turečtině vyučovati tolik hodin, kolik němčině. Mimo to vyučovati země-dějepisu může se budoucně pouze v řeči turecké. Mimo úředníky v Palestině a Syrii ovšem málokdo turecky zná.

Žáci jiného náboženského vyznání nesmějí býti k vyučování náboženství nuceni.

Zdravotní a školní inspektoři mají právo kdykoli do školy vejíti, a ke zkouškám mají býti zváni.

Každá škola musí míti svého zodpovědného ředitele.

Sestaveny musejí býti seznamy učitelských sil s jejich státní příslušností, diplom nebo průkaz učitelské způsobilosti musí se předložiti.

*

Dle úředních výkazů z 10. června 1911 jest italských analfabetů v Piemontě 11%, Ligurii 17, Lombardii 13, Benátsku 25, Toskánsku 37, Markách 51, Umbrii 49, Abruzzách 58, Campagni 54, Apulii 59, Kalabrii 60, Basilikatě 65, Sicilii 68, Sardinii 68%. Pokrok 1901—1911 obnášel jen 1½%; tedy beznáboženská škola neznamená ještě osvícenost.

Hospodářsko-socialní.

O nové sklizni v Uhrách prohlásil min. Tisza, že je sice uspokojivá, ale neopravňuje k přepjatým nadějím, vzbuzeným přede žněmi odhady statistickými. Lépe zajisté bude šetřiti dále, než nehospodárností vydati se novým nesnázím. Lonská statistika ukázala se také nesprávnou, jak v Uhrách, tak u nás. Arciť nechystali jsme tak dlouhé války, proto obilí ještě vyváženo; když pak Halič nemohla dodati, na kolik počítáno, a dovoz z Rumunska umožněn, až bylo pozdě — neboť po zrušení dovozních cel rumunská vláda hned vývoz zakázala — nastaly ovšem nesnáze, které bohudík jsou překonány, ale ne proto, abychom se novým vydávali.

Letos poměry jsou značně lepší. Úroda ač není skvělá, jest celkem slušná; Halič a Bukovina aspoň něčím přispěje ku své výživě, obsazené kraje polské taktéž, v Belgii a severní Francii jest úroda dobrá — a co nade vše, zkušenosti dosavadní pomohou zameziti řádění pokoutních živlů, by nemohly zásoby býti zatajovány a ceny tolik vyháněny. Arciť bude nutno, aby obecenstvo ochrany úřadů dle daných nařízení se dovolávalo, úřady pak aby každý přehmat neúprosně trestaly: pak by se ukázalo, že tresty přece jenom pomohou!

Co do masa nutno však počítati i na dále s menšími zásobami, pokud běží pouze o dodávky z našich vlastních zemí. Třeba totiž krmiva je dostatek, vzniklých mezer nemožno hned nahraditi. Dovoz z Ameriky zůstane asi i dále znemožněn, Dánsko by mohlo do Německa vyvážeti, ale nemá samo dosti krmiva, pro něž jest poukázáno na Anglii. Rumunsko a Bulharsko budou snad moci přispěti, nenastane-li nějaký politický obrat. Rozumí se však samo sebou, že příliš mnoho na dovoz nesmíme spoléhati, jelikož by to znamenalo zase vývoz peněz, za které by nebylo přiměřené náhrady, neboť na rovnocenný vývoz zboží od nás nelze teď počítati. Vegetariáni tedy jsou tentokrát ve výhodě.

*

V Italii, kde bída již dlouho doma, kde nemají uhlí, kovů pak jen asi na polovinu spotřeby, kde proto průmysl jest velmi pozadu, kde zemědělství přes velikou úrodnost mnohých krajů je začátečnické, tak že ohromné množství obilnin třeba dovážeti — tam ovšem mají teď již mnohem větší potíže s výživou než my, ačkoliv jsou mnohem skromnější než my. Ubylo nyní mnoho cizinců, kteří ročně 500—1000 milionů lir přiváželi, ubylo asi 500 mil. lir, jež dělníci ze světa posílali nebo přiváželi, za to vrátilo se několik set tisíc, prý až 700.000 krků z ciziny, které třeba živiti.

I tam naříkají na nedostatek a drahotu masa, ač ho daleko tolik nespotřebují co my. I tam spekulanti s obilím a masem zatajují zásoby říkajíce, že raději obchodují s vojskem, které platí, co žádají. I tam do nedávna dovolávali se vlasteneckého citu pro

velikost nastávající úlohy žádajíce poctivost a obětovnou součinnost pro dobro celku a pro sacro egoismo, tak že „Avanti“ sám byl dojat, což vyjádřil takto: „... už vidím před sebou římské řezníky, se slzami pohnutí v očích, skoro jako jejich telata. A uvidíte, ani maso nedovede zůstati tvrdým a od zítřka bude prodáváno za ceny vylučující všechnu konkurenci — vše „za svatou věc vlasti“, pro kterou spekulanti vždycky bývali tak citliví jako netykavky“, spekulanti v mase i ve všech jiných potravinách, těla i — ducha.

*

Nepříjemno bude pro vlašské dělníky od nás a z Německa se vrátivší, že pozbudou nároků na podporu nemocenskou, úrazovou a starobní. Dle smlouvy s Německem (31. čce 1912) byli domácím dělníkům postaveni na roveň, i stávalo se velmi často, že dělníci bydlící ve Vlaších dostávali úrazovou podporu z Německa; takové vyplaceno r. 1914 28.104 Vlachům 1,209.000 m., také jeden pramen příjmů. Nyní nejen nebudou nic dostávati, nýbrž jsou-li vůbec práce neschopni, padnou obecnosti na starost.

Pro nás i Německo je štěstím, že máme v Italii málo peněz investováno. Obchodní smlouvou 1898 s Francií přiklonila se Italie více k této latinské sestře, zmíněnými důchody zlepšila své finance a skoupila značnou část svých cizích hodnot za své. Takto můžeme její nepochybný úpadek očekávati s klidem. Závislost na Anglii se jí sotva vyplatí, neboť nemá těch domácích záloh, jako na př. také předlužené Rusko, jimiž by závazkům svým mohla čeliti.

*

Italie má dvojí vystěhovalce: stálé z jihu země, skoro 2% obyvatelstva ročně a mimořádné ze severu říše (zvláště Benátsko, Lombardsko a Toskansko). Mimořádní, časoví vystěhovalci jedou do jiných zemí evropských jako dělníci zemědělští a zedníci, ačkoliv i do Argentiny jich na zimu odjíždí velký počet, aby se zase na jaře vrátili do Italie. V letech 1876/85 odešlo ročně průměrně 50.000 trvalých vystěhovalců, 1886/90 dokonce 130.000 ročně. V roce 1896 však vystěhovalců bylo 300.000, 1901/04 500.000, 1905 900.000 osob. V roku 1901 žilo mimo Italii 3,3 milliony Italů, z toho v Evropě 645.000, 83.000 v Tunisku, 39.000 v Alžírsku, 38.000 v Egyptě, 729.000 ve Spojených Státech, 1 million v Brasilii, 618.000 v Argentině, 128.000 v jiných jihoamerických státech, 11.000 v Kanadě. V Německu žilo v r. 1900 69.700 a 1905 98.2000 Italů.

Farář Follert, podle něhož údaje tyto zaznamenány, soudí, že vinou těchto velikých čísel vystěhovaleckých je staré Pliniovo: Italiam latifundia perdiderunt. Latifundie jsou stejnou nemocí Italie jako Anglie. Velkostatkáři pronajímají rozsáhlé své pozemky většinou v malém (mezzadria) mezi malorolníky, jimž chybí i hospodářská technika i kapitál. Velké plochy jsou pastvinami, nebo bývají příliš primitivně obdělávány.

Italie snaží se sice pozvednouti svůj průmysl použitím vodních sil v průmyslu; jelikož však v Italii je nedostatek uhlí a železa, nemá ani průmysl příliš nadějnou budoucnost.

Pravda, vystěhovalectvím jak průmyslu tak hospodářství působí se velké škody, protože většinou nejzdatnější mužové v prostředních letech opouštějí zemi. Ale je zde i tělesná škoda. Vracející se vystěhovalci ze Severní Ameriky přinášejí si úbytě, z Jižní pak suchost kloubů. Z horkých pásem přinášejí si značný úbytek duševních sil.

Vystěhovalectví však má i své přednosti. Vystěhovalci, známí svým spořivým životem, posílají domů značně peněz a zlepšují tak sociální postavení svých rodin. V roce 1907 ze Spoj. Států poslali Italové domů 400 mil. lir. V roce 1908 prostřednictvím peněžních ústavů 320 mill. lir. Ročně průměrně posílají celkem as 500 millionů marek. Poštovní spořitelny vykazují v r. 1905 37,5 mill. lir, jež vystěhovalci zde uložili. V tomto směru znamená vystěhovalectví pro Italii rozmnožení národního majetku.

Německé hnutí vystěhovalské do zámoří od r. 1871. nejsilnější bylo v letech: 1872 — 128.152; 1873 — 110.438; 1880 — 117 097; 1881 — 220.902; 1882 — 203 585; 1883 — 173.616; 1884 — 149.065; 1885 — 110.119; 1887 — 104.787; 1888 — 103.951; 1891 — 120.089; 1892 — 116.339; pak až do r. 1913. pohybuje se počet mezi 20—40 tisíci ročně; až do let 90tých mimo roky uvedené mezi 20—90 tisíci. Příčinou byla kolonisace a nedostatečný výnos německé půdy při silném vzrůstu obyvatelstva; vedoucí však kruhy hospodářské snaží se všemožně obyvatelstvo udržeti a zaměstnati doma.

*

Náklad válek Ludvíka XIV. činil 1340 millionů franků, na válku o španělské dědictví obětováno 2534 mil. fr. První válka slezská stála Bedřicha II. 7 mil. m. Za sedmileté války musili Rusové ročně vynaložiti 12 mil. m. Rusko obětovalo na boje proti Turkům koncem 18. stol. 570 mil. m. a potlačení polského povstání vyžádalo si 250 mil. m. Válka krimská stála Evropu 6 milliard m. Z toho zaplatilo Rusko 3150 millionů, Francie 1330 mil., Anglie 1500 mil., ostatní zbylo na Turecko. I naše Rakousko tehdy jen za vojenskou pohotovost svou zaplatilo 500 mil. zl. Na válku italskou v r. 1859. dalo Rakousko 430 mil. m. a Francie 375 mil. fr. Rok 1866 stál Prusko 120 mil., Rakousko 580 mil. a Italii 310 mil. m. Válka francouzsko-německá, která trvala 350 dní a zaměstnala průměrně 1,180.009 mužů, denně vyžádala si 5 mil. m. Celkový náklad Německa byl 340 mil. m., kdežto Francie 14 milliard 178 millionů franků. Tak dle „United service Magazine“ stály války v letech 1852—1876 49 milliard 298 millionů marek, suma, jež osmkrát převýšila tehdejší roční příjem evropských států a Severní Ameriky. Na válku rusko-tureckou přineslo Rusko náklad 2200 millionů marek. Burská válka stála Angličany 4 milliardy marek. Trvala 1237 dní, takže denní náklad činil 3,4 mil. m. Neobyčejně veliký náklad byl ve válce rusko-japonské. Rusové vydali 3421,4, Japonci 2445 millionů marek. Průměrný denní náklad

činil u Japonců 4,2, u Rusů 6,1 mil. V tomto boji nestála proti sobě na žádné straně millionová armáda.

Představíme-li si millionová vojska ve válce dnešní, jež spolu zápolí už rok, snadno si učiníme představu o ohromných finančních obětech války. Bankovní dům firmy Arnhold v Berlíně vydal přehled válečných půjček všech nyní zápolících států. Německo vydalo na 5 % první váleč. půjčku 4480 millionů, druhou na 9106 millionů marek. Rakousko na 5½% první váleč. půjčku 2135 millionů, a druhou na 2630 millionů K. Francie vydala za 6137 millionů franků obligace a mimo to ve francouzském lidu koluje za 677 mil. franků pokladních poukázek. Banka francouzská půjčila Francii dosud 5500 mil. franků na vedení války. V Anglii byla půjčka v obnosu 400 mil. liber šterlinků a do oběhu dáno 22 mil. liber šterlinků pokladních poukázek. Koncem června letošího roku dala Anglie znovu do oběhu půjčku v obnosu 12.000 mil. korun. Celkem má tedy Anglie 27.000 mil. korun válečné půjčky. Rusko dalo do oběhu první váleč. půjčku 300 mil. rublů, 2000 mil. rublů vnitřní válečnou půjčku a 1800 millionů pokladních poukázek. Mimo to dostalo z Anglie výpůjčku 1000 mil. rublů. Okrouhle mělo Rusko dosud váleč. výdajů 6.600 milionů rublů. Italie loni hned vydala na zbrojení dlužní úpisy za 1000 millionů lir. Při zahájení války dala do oběhu jako vnitřní válečnou půjčku 1000 millionů lir. Dle nejnovějších zpráv dostane Italie od Anglie na nutné válečné výlohy 1500 mil. lir. Belgie, Srbsko a Černá Hora dostaly z Paříže a sice Belgie 250 mil., Srbsko 185 mil., Černá Hora asi 5 mil. franků.

Státy neutrální daly na zbrojení země výpůjčku: Švédsko 50 mil. švédských korun, Norsko 60 mil., Španělsko 750 mil. peset, Holandsko 275 mil. zlatých, Bulharsko 500 mil. franků. Švycarsko si vypůjčilo z Ameriky 100 mil. franků.

Do konce června 1915 bylo na vedení války a zbrojení dáno do oběhu válečných půjček v obnosu asi 70.000 milionů korun. Anglie půjčovala na vše strany, žádajíc zlaté záruky, až přišla sama do rozpaků poklesem svých hodnot na trhu newyorském. O tomto začalo se již mluviti, jakoby měl převzíti úlohu velikých peněžních středisk evropských, Londýna, Paříže, Berlína. Avšak na to přece ještě nestačí, jelikož poměrně malá dosud lidnatost a výrobnost Severní Ameriky není na to dostatečným pozadím. Zřejmá jest nyní snaha rozšířiti okruh peněžnictví severoamerického i na státy jižní, tak že převaha evropská by tu mohla býti zlomena. Revoluce mexická „mírumilovnými“ Severoameričany a jejich trusty podněcovaná nedaří se sice docela podle jejich chuti, ale vytrvalost jejich asi zvítězí. A podobně to půjde dále, dokud to — půjde!

*

Jak mílovými kroky jde ku předu Čína, ukazuje zprávu o čínském poštovnictví za rok 1913 v posledním čísle „Ostasiatischer Lloyd“: Po prve řídí se správní rok dle gregorianského kalendáře, takže obsahuje tentokráte pouze 10 měsíců. Pošta dopravila různých věcí

v počtu 629,500.000 (bez balíků), o 180 millionů více než v roce 1912. Před 20 lety činil počet pouze 20 millionů kusů. Balíčků dopravila 6,177.091, o 2,489.000 kusů více než v roce uplynulém. Poštovní poukázkou zasláno 10,161.000 dolarů. Nových poštovních úřadů zřízeno na 1000, všech dohromady jest 7808. Telegrafní síť zvětšena o 20.000 mil angl., celá síť tvoří 153.000 anglických mil. Poštovních úředníků je 21.552. Po prve v čínském poštovnictví zřízena byla také polní pošta pro vojsko, jež stálo na hranicích mongolských. Čína přistoupila též v roce 1913 ku světovému spolku poštovnímu.

*

Belgická společnost spacích vozů železničních v Bryselu postavena pod úřední dozor nové vlády. Podnik převezme asi Německo a Rakousko se připojí.

Výhlední vozy Cunard-Linie z Ameriky před nedávnem na alpských drahách zaváděné odpočívají prý ve Štokeravě.

Politický a vojenský.

Politické strany katolíků v Čechách shodly se na jednotném svazu a postupu.

Politika poslanecká nyní sice odpočívá, avšak práce politická odpočívati nepotřebuje. Či došlo u nás tak daleko, že politikou rozumí se jen štvaní a bouření, teď ovšem veřejně nemožné?

Jak dalece vláda vyhledává styků se zástupci stran, jmenovitě českých, nevíme. Jest-li tomu tak, byla by ona dohoda i proto užitečná, třebas katolické strany v Čechách poslanců nemají; ba proto tím víc.

*

V politice světové překvapují Spojené Státy svým neomaleným strannictvím, a to tím více, že u nich jakožto jediné již neutrální velmoci prvého řádu předpokládáno vědomí nejvážnější odpovědnosti vůči nynějším a blízko snad příštím událostem v Evropě. Že doktrinář Wilson je v zajetí trustů, vědělo se, ačkoli vina onoho strannictví dávána hlavně Bryanovi. Tento však vzdav se vůdčího úřadu, agituje proti zásilkám zbraní čtyrdohodě — neznámo arciť zase, zda jen z opposice, aby si takto zároveň kypřil půdu pro hlasy na předsednictví Unie, či z opravdové nestrannosti. Není poctivé, že Wilson zazlívá Německu boj ponorek proti loďstvu dovážejícímu zbraně do Evropy a stávajícímu se takto téměř částí nepřátelských vojsk, trainu jejich, ať jsou to lodě číkoliv a pod vlajkou jakoukoliv. Co Wilson slibuje, jest jediné to, že chce na Anglii vymoci svobodnou dopravu amerických lodí s nezávadným zbožím do Evropy — svobodu moří, jak praví. Humanity v tom moc není, zas jen dollar a business — ohromné výdělky na výrobě a dovážce zbraní nevyrovnávají totiž ještě ztrát z překaženého vývozu do Němec a k nám (bavlna, tabák a j.), nehledíc na žárlivost ostatních dodavatelů.

Německá vláda upozorňuje příslušníky své říše v Americe na zákonná ustanovení, zakazující výrobu a dodávku zbraní nepříteli, varujíc je od této součinnosti proti vlastní domovině. Víť, že jich mnoho v takových závodech pracuje.

Podotkli jsme kdysi, že Němci (a Irové) již počtem v Unii něco znamenají. Ale mezitím četli jsme v říšskoněmeckých listech stesky na netečnost jejich k původní vlasti v tomto obrovském zápase, a zdá se podle všeho, že stesky ty nejsou docela neoprávněny — postup třebas ne odnárodňovací, jako mezi Čechy, ale aspoň odcizovací zasahoval by tedy i je.

Zpráv o stávkách a bouřích ve zbrojírnách amerických i anglických jsou sice plné noviny, a byl by to prostředek vydatný, ale kdož ví, kolik je pravda a jak rozsáhlé poměrně stávky jsou, není-li tedy marno na ně spoléhati, jako na pogromy v jiných nepřátelských zemích.

Anglie jakoby mermomocí chtěla světu dokázati, o jak oprávněnou věc Německo bojuje, totiž o zničení její neomezené nadvlády námořní.

Týrá všemožně neutrální státy, jež má v podezření, že středním státům dodávají zboží po moři dovážené, osobujíc si dozor na určení jeho. Libovůli této vydáno jest Norsko, Nizozemí a Švycarsko téměř na pospas, ale i Dansko a Řecko jím značně trpí. Papírové protesty se sice podávají, ale Anglie málo dbá — chtíc je buďto donutiti k opuštění neutrality nebo zničiti. Je to hra va banque, u Anglie ne poprvé, anať si myslí, že po válce peníze a nové intriky všechno zase spraví. Ze severních států Švedsko má poněkud příznivější polohu majíc v zádech jiné moře, odkud na ně Angličané nemohou.

Jistě však toto samo stačí na důkaz, že námořní poměry byly a jsou nezdravé, že tedy hegemonii anglickou, která po staletí dusí Evropu, v zájmu této zničiti nezbytno: ovšem ne po napoleonsku, jak se pokoušel před sto lety, aby tyranie pozemní vystřídala námořní, nýbrž pod heslem: mare liberum.

Rumunsko pořád ujišťuje, že není v jeho zájmu vmísiti se do války; vyjednává se mezi ním, Bulharskem, Cařihradem a snad i Srbskem a Řeckem. Říšskoněmecký tisk ostře vytýká Rumunsku, jeho finančnímu ministru, že překazil ujednané již dodávky potravin do Německa a do Rakous (Vídeň). Má proto ještě velké zásoby obilnin z lonska. Dle nejnovější zprávy vývoz uvolněn.

Srbsko proti nám jest celkem klidno; kdož ví proč? Za to kalí Italii vody albánské, prý k velké nespokojenosti Ruska a čtyrdohody vůbec. Zdali ta nespokojenost opravdová? Anglie bychom se na to ptáti nesměli.

*

O bývalém našem „trojspolku“ vycházejí pořád pěknější věci na veřejnost. Roku 1906 chystala Italie Německu totéž, co později nám, totiž postaviti se v odvetné válce po bok Francie, zaručí-li jí tato, že Rakousko Italie pak nenapadne; Rouvier sliboval jí Tripolis, Albanii však Rakousku. Kancléř Bülow prohodil o záležitosti algeciraské památná slova, že Italie tenkrát „nur eine Extratour mit einem anderen getanzt habe, worüber man nicht gleich einen roten Kopf zu bekommen brauche“, a mohla se zcela klidně vrátiti ke svým dřívějším tanečníkům, aniž přestala kokettovati s druhými. Tak se chystala na rok 1915 pod záštitou — trojspolku.

*

Ani největší nepřítel nynějšího, skutečného trojspolku neupře obdivu jeho výkonům. Proti 5 velmocem a 3 menším státům (republika San Marino je čtvrtým) nejen se zdarem se hájí, nýbrž postupuje i vítězně proti nejmocnějšímu nepříteli, jenž marně plýtvá nejen životy i hmotami svých poddaných, nýbrž i cizí pomocí. Říká se: bis vincit, qui se vincit in victoria, ale dle náporu nepřátel, kteří neštítí se žádných, ani sebe hanebnějších zbraní, neznajíce jiného hesla nežli zničení, nutno vytrvati, až uznají, že to nemožno, aneb — neuznají-li toho — až to bude skutečně docela znemožněno.

Ročník XXXII. Číslo 9.

HLÍDKA.

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Většina lidí těch upadla v nepravosti; jistý počet uchoval se však ve stavu prvotním, a to jsou t. zv. zasvěcenci, kteří vyvolili sobě místa ku ctění nejvyšši bytosti Manu, jejímžto symbolem bylo slunce. Hlavně čeleď Tolteků zakládala tak řečená orakula, jako orakulum slunce čili Kristovo, dále Saturnovo a posléze Vulkánovo. Toto přiklonilo se však příliš věcem pozemským, tak že pěstilo vědy a umění a tím se odklonilo od věcí nadsmyslných. V této době úpadku byla Atlantis rozpoutanými živly zničena a mořem pohlcena, ale znenáhla, tak že Atlantovci mohli se z části vystěhovati do jiných objevených dílů světa a založiti pokolení páté, nynější, které znamená další rozmach mohutností duševních. Poslední pohroma Atlantidy udála se asi r. 9564 př. Kr., rozkvět však padá do prostřed tohoto období, jistě však od té doby uplynulo milion let. Z toho lze si utvořiti představu, jak dlouho každé plémě potřebuje, než stane na vrcholu vývoje, aby znenáhla poklesalo k úplnému zániku a postoupilo místo pokolení novému.

K opětovnému povznesení lidstva odhodlal se tehdejší velekněz Kristova orakula odejíti se sedmi jinými zasvěcenci do nitra Asie, kde stali se učiteli lidu indického, jenž si ještě zachoval smysl pro nadsmyslové poznatky. Pravá moudrost prvotní žije tedy v podání indickém; je to první kultura poatlantovská. Druhou vybudovali Peršané ovládnutím přírody magií a Zoroaster byl jeden ze zasvěcenců orakula Kristova. Třetí kultura připíná se k Babyloňanům a Egypťanům, kteří hleděli přírodu podmaniti rozumem. Hlavou jejich byl Hermes

Magus, jehož bájemi obestřená osobnost připomíná se v antické mystice. Na čtvrtém stupni poatlantovské kultury jsou Řekové a Římané. Kultura jejich měla úkol vyjádřiti věci ducha co možná čistě uměním. Stalo se však, že hmota znenáhla převládla a nastal úpadek. Bylo nutno, aby se objevil nový představitel vyššího světla a tím byl Ježíš, který rozdrtil vládu Lucifera a Ahrimana. Na pátém stupni kulturním stojí národové severoevropští, v jichžto bájesloví znáti stopy starých mysterií, ač ne tak patrně jako u Asiatů. Protože obrátili zřetel k podmanění světa smyslného, jest úlohou budoucnosti přivésti je opět na cestu poznání nadsmyslného. Cestu onu nazývá Steiner „poznáním svatého Gralu“ a prorokuje veliké převraty na zemi i na nebi . . .

Odtud datuje se nejnovější rozštěpení společnosti theosofické. Steiner v Evropě i Besantová shodují se v tom, že je třeba nápravy a že opět má přijíti veliký učitel, aby svět obnovil. Leč kdo jím bude a odkud přijde? Steiner má svou cestičku sv. Gralu, indická sekce hledala a hledá mesiáše na březích Gangu, a to znovuvtělením. Dr. Hook měl syna, který zdál se míti všecky vlastnosti obnovitele světa a nazván byl Orion. Leč zapadl brzy a Besantová vyvolila syna Inda Naraniaha, jménem Krišnamurtiho, jemuž dáno jméno Alkyone. Mladík ten žil již třicet životův, a to vědí theosofové dobře, neboť několik jeho předhistorických životů vypsali až do kuriosních podrobností. Bratr jeho Mizar či Mizra, jenž spolu s ním byl u Besantové vychován, byl spoludruhem jeho alespoň v 28 těchto životů!! Alkyone, jinoch 18letý, vzdělaný ve všech tajných vědách, vydal již také ukázku svého poslání v knize: „U nohou mistra“. Němečtí theosofové nazývají však spis ten odvarem starých článků Blavatské a Steiner bojí se právem, že fantastická proroctví Besantové o Krišnamurtim jsou s to, celou společnost vydati posměchu. Pospíšil proto s prohlášením, že on a jiní němečtí theosofové ponechávají celou odpovědnost Besantové. Tak vznikla anthroposofická společnost, o níž stala se již zmínka. I u těchto blouznivců počíná se plniti slovo Kristovo: Každé království proti sobě rozdělené spustne . . .

12. Život záhrobní, karma.

Theosofové věnovali snad největší péči vybudování učení o duši a životě záhrobním, jež se jim vidí nejsolidnější částí jejich katechismu, jak dokládá studie Leadbeaterova: „Smrt a různé stavy po[illegible]ní“, aneb spiritisty theosofa Leona Denise: „Jaký jest účel života?“ — Ale

i toto učení je tolik spletité, že je třeba trpělivé pozornosti, aby kdo jádra se dohádal. Proto omezíme se tuto jenom na věci nejdůležitější a k pochopení dalšího nezbytné. Dle zákona pro celý vesmír platného o sedmi pláních čili stupnicích, dlužno i v mikrokosmu-člověku rozlišovati sedmidílnou podstatu. Člověk totiž jest podvojník: díl jeho duchový má tři principy, díl tělesný však čtyři. Blavatská a po ní všichni theosofové (s nepatrnými oochylkami) znázorňují věc dle pramenův indických takto:

I. Tělo:

1. Fysické (ind. rúpa neb sthula šaríra).
2. Princip života (ind. prána).
3. Tělo étherické, astrální, fantomatické (ind. linga, džíva).
4. Sídlo vášní (ind. káma rúpa).

II. Duše:

1. Rozumová (ind. manas, řec. νοῦς, jehož vyzařování spojuje po dobu života monadu lidskou s tělem smrtelným).
2. Životní duch (ind. buddhi), osobní já.
3. Paprsek absolutna (átma, nešáma), pojící člověka s božstvím.

My jsme uvykli mluviti pouze o těle a duši, jako by to byly jediné součástky člověka, theosofové však hledají již v Písmech potvrzení svého roztřídění, ovšem neprávem, ježto nesprávným výkladem. Leadbeater tvrdí, že sv. Pavel mluví o čtyřech prvcích v člověku, totiž o tělu, duši a o těle přirozeném čili fysickém a o těle duchovním. Denis slučuje dva prvky duchovní v jeden, řka: Třetí prvek spojuje dva (tělo a duši) a sluje perispirit, citivé tělo, jehož nevidíme a které může příkladně za spánku odděliti se od těla fysického; tělo to může jasnovidec dokonce tušiti, ba zmaterialisovati je, a tak si vysvětlíme zjevení, bilokaci. Toto astrální tělo hyne zároveň s tělem fysickým.

Člověk liší se od jiných bytostí pozemských součástí nepomíjející, kterou theosofie nazývá krátce „tělem spirituelním", jehož účel vztahuje se vždycky, ať přímo či nepřímo, k budoucí naší jsoucnosti po smrti. Bylo před tělem hmotným a bude po něm, po smrti provází duši na jejích poutích, má organismus jemný a lehký a svou součinností s vitalním fluidem medií projevuje při spiritismu ducha, s nímž je spojeno, hlásí se klepáním, pomykáním předmětů, ba stává se někdy i hmatatelným i viditelným.

Co je však smrt dle theosofie? Denis dí, že o smrti rozšířilo se mnoho nesprávných domněnek, zvláště co do radikální proměny bytosti lidské. Po pravdě však nemění se člověk víc, než jako když přejde

z jizby do jizby: duše opustí pouze svůj příbytek těla viditelného, ale žije dále v těle spirituelním, jako by se nebylo stalo smrtí nic důležitého. To vše děje se dle nezvratného zákona o vzniku a vývinu, o příčině a účinku, kterýž zákon sluje v sanskritu **karma**. Každý totiž v následujících svých životech klidí, co si v předchozích nasil, což prý ostatně učí i Písmo a Církev, jak pochvalně Leadbeater doznává. Poruší-li člověk přírodou stanovenou rovnováhu, může očekávati reakci, která jest rovně silna, jako bylo rušivé úsilí. Jako magnetická střelka vždy tíhne k severu, tak zákon odvěký vždy směřuje k vyrovnání neshod a nespravedlivostí. Křesťané mají Boha nejvýš spravedlivého, u theosofů je to karma, věčný vyrovnávací, harmonisující zákon, jímž tužby tohoto života stávají se v budoucím schopnostmi, úkony vůle budou skutky, soubor zkušeností stane se tam moudrostí, zažité boly svědomím. Stihá-li třeba člověka bolest, něbo skýtá-li mu život radost, je to výhradně proto, že v předchozím svém životě připravoval si obé svým jednáním. Příklad: Obyčejný člověk, který nebyl ani svatý ani zločinec, v jehož životě střídaly se skutky dobré i zlé, umře ve věku pokročilém. Takový nepřijde ani do nebe, ani do pekla, nýbrž zůstane ve většině případů tam kde žil, doma, mezi svými; žije s nimi, vidí je a slyší, sám jest neviděn a nepoznán. Stav jeho lze srovnati do jisté míry s očistcem, jenom že očistec ten jest na tomto světě, aby člověk odpykával nebo vyrovnával dle karmického zákona tam, kde hřešil. Kdo byl oddán příliš hmotě, u toho i tělo posmrtné bojuje ustavičně s hmotou, hledí setřásti její pouta, jako zvířata svlékají kůži a zmlazena dřívější svou schránu zanechávají. I pro toto zdokonalování nalezli theosofové doklad v Písmě, jednak ve výzvě sv. Pavla: „Vymeťte starý kvas“, jednak v podobenství jeho o starém a novém člověku (Kološ. 3, 9): „Svlecte se sebe starého člověka se skutky jeho a oblecte nového, jenž se obnovuje ku poznání podle obrazu Stvořitele svého“. Tato usilovná snaha dostati se ze stavu nedokonalého do stavu vyššího, propracovati se k lepšímu životu, jest karmickým vývojem každého jednotlivce.

Potud žil tedy člověk ve světě nižším, ve světě pudův a žádostí. Jakmile se jich pozbavil, vchází do ústředí myšlenek, do života lepšího, astrálního, což odpovídá křesťanskému nebi. Člověk odnáší si do záhrobí celé ovzduší myšlenek, jimiž se za živa obíral. Ve fási očišťovací odvrhl ty, které byly sloučeny se smyslovým vzrušováním a nižšími pudy, tak že mu zbývají jen myšlenky vznešenější, které tvoří kol něho jakýs obal. I toho se musí znenáhla zbavovati, aby se povznesl

do stavu ještě čistšího a vyššího. Je to sice prapodivné nebeské postavení, v němžto zdokonalenému člověku třeba odvrhnouti i přítěž myšlenek! Ale v tom jednou již záleží život vyšší dle theosofie, an končí u věčném klidu — nirváně, kde není třeba namáhati se ani myšlením. Jako bys v paláci bydlil v přízemí a časem stěhoval se do poschodí vyšších, vždy nádherněji upravených, až by tě v nejvyšším, pohádkovitě zařízeném patře překvapila smrt: tak putuje theosof po smrti z oblasti do oblasti, projde třeba všech sedm plání theosofických, nebo srozumitelněji řečeno, různých stupnic jsoucnosti, pět nižších a dvě nejvyšší (paranirvánickou a mahaparanirvánickou), které převyšují všeliký smysl lidský, až po svém putování odpočine v Absolutnu. Tato sedmerá stupnice však nikterak nevylučuje mnohem větší počet postupných životů nebo znovuvtělování jednotlivce. „Co nazýváme životem, není v theosofii nic jiného, než jediný den života duše, daleko obsáhlejšího. Člověk povstane, aby se naučil denní lekci a unaven jsa, položí se a usne, aby se znova probudil, navštívil tuto zemi, nabyl nových vlastností. učil se nové lekci. Tu vidí duše, jak šíří se jí obzory, časové měřítko mizí a věky plynou jako hodiny“ (Denis). Dle schopu a vůle k očistnému povznesení je třeba většího nebo menšího počtu reinkarnací, než člověk dospěje k cíli veškerenstva. Vyvolencům krátí se doby a Krišnamurti příkladně zvěděl, že dvěma svými životy vyvážil celá sta reinkarnací jiných smrtelníků. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Do Znojma dojel kardinál Dietrichštejn 26. dubna v poledne; nuncius a španělský vyslanec až večer. Kardinál nezastal arcikněžete Matyáše hned; arcikníže byl dopoledne na bohoslužbách v klášteře louckém, zůstal tam pak na oběd a zdržel se až do večera. Zatím mohl kardinál pozorovati, jak se situace pro císaře valem horší; všichni se přidávali na stranu Matyášovu, a císaře nechtěl již nikdo za panovníka; mluvilo se o něm hanebně a bezohledně. Z hovorů spojenců vyznívalo jen rozhořčení proti císaři; o nějakých ústupcích nechtěli ani slyšeti, naopak ozýval se již požadavek, aby se císař zřekl ve prospěch arcikněžete Uher, Rakous i Moravy; jako poslední prostředek odpomoci projevoval již Karel z Liechtenštejna a president Preiner, aby císař zůstal sice ještě králem českým, ale arcikníže Matyáš aby byl na sněmu čáslavském vyhlášen za jeho nástupce v Čechách. Ale ani v Čechách neměl císař sám vládnouti, nýbrž měl se uchýliti do Tyrol. Spojenci trvajíce neustupně na svém a jsouce nepřístupni všem domluvám a rozkladům při tom ještě předstírali, jak velikou službu vlastně tím prokazují císaři, ježto země jeho zachovávají rodu rakouskému, jenž prý by pozbyl všech špatnou vládou. Důrazu svým požadavkům dodávali vojskem ve Znojmě a v okolí rozloženým, jehož bylo na 20.000; s ním chtěl arcikníže 30. dubna vytrhnouti a 4. května býti v Čáslavi.[1])

Bylo tedy již zřejmě odhalováno, o čem se bude v budoucnosti jednati; cíl tažení Matyášova byl aspoň v obrysech vytčen, a aspoň od tohoto programu nechtěl ustoupiti arcikníže a jeho spojenci, nebude-li možno docíliti ještě více. Prvotní předstíraná příčina, proč Matyáš a země s ním spojené povstali proti císaři, aby prý byl potvrzen mír s Uhry a Turky, byla úplně odsunuta stranou a nepokrytě poukazuje se na další vyšší záměry. Ovšem zase chtěl Matyáš jednání své ospravedlniti; ze Znojma 26. dubna rozeslal přípisy kurfiřtům a knížatům

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, kopie; Vatikánský archiv, *Borghese* II, 149, fol. 289.

říšským jménem svým i spojených s ním zemí, a v nich obhajoval známým již způsobem své dosavadní jednání, ale při tom také již ohlašoval tyto své další dalekosáhlejší záměry. Všecku vinu tehdejší roztržky svaloval na císaře a jeho rádce a obviňoval císaře z neupřímnosti: potvrzuje sice mír, ale za takových podmínek, že viděti, jak běží mu jen o odklad a průtah; maršálek jeho Tilly pálil a loupil a šlechtu vyhladiti chtěl,[1] císař sám lid najímal a hotovost koruny české svolal. Pokoj a mír není tedy s dostatek zajištěn, a proto arcikníže a spojenci jeho s brannou mocí táhnou, aby jej vynutili. Ale neběží již jen o mír, nýbrž zároveň o restituci svobod zemských a o polepšení vlády nad zeměmi. Jako nejstarší arcikníže spojil se s nimi Matyáš, aby byly zachovány ty země domu rakouskému; oprávněn byl k tomu smlouvou z r. 1606. Ve jménu božím táhne tedy s vojskem uherským, rakouským a moravským do Čáslavě, aby tam 4. května konal se sněm spojených zemí i stavů koruny české a jiných k ní přivtělených zemí, na němž by jednalo se o tom, co by jim bylo k prospěchu a pokoji. Kurfiřti a knížata říšská aby žádným jiným zprávám nevěřili a proti arciknížeti popuditi se nedali; země s arciknížetem spojené nebudou dbáti ani vlastní konečné záhuby, než by déle nynější vládě podrobeny byly.[2]

Za takové nálady a za takového jednání arciknížete Matyáše marno bylo ovšem všecko vyjednávání a prostředkování ve Znojmě. Kardinálu Dietrichštejnovi, jenž se byl přihlásil k audienci, vzkázal Matyáš, vrátiv se na večer do svého příbytku, že jest již trochu pozdě, a že kardinál bude asi po cestě zemdlen, proto aby přišel ráno v hodinu, kdy mu libo. Měl tedy kardinál audienci ráno 27. dubna mezi sedmou a osmou hodinou; přednášel arciknížeti, co mu bylo podle instrukce uloženo, uváděl všecko, čím by bylo možno arciknížete po-

---

[1]) Na toto obvinění maršálkovo, které tiskem bylo šířeno, odpověděl Tilly, že by vojáci jeho v markrabství moravském a v zemích k témuž markrabství čelících jaké mordy, loupeže a jakou škodu ohněm činiti měli, že o tom nikda nevěděl, neslyšel, ani neví; — žádný se o to nedomlouval a nic si nestěžoval. Kdyby se co toho stalo, že by to napravil i potrestal; chce býti každému z toho práv. Praktik nedělal, vždy jen dobré a užitečné vyhledával, ve všem řád fedrovati pomáhal, to, což na poctivého kavalíra přináleží, vyhledávati a působiti hleděl. Jak by k vyhlazovaní pánův a rytířstva ten lid císařský tak v malém počtu potřebovati mohl, — to je proti všemu smyslu a rozumu. A císař mu toho neporoučel, a ani by se k tomu potřebovati nedal. (Paměti *Hovor...*. l. c, fol. 113–116.)

[2]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příloha č. 217, str. 99—101.

hnouti. ale nadarmo; Matyáš trval na své odpovědi, kterou byl již písemně poslal kardinálovi.[1])

Potom o 8. hod. jel Matyáš do farního kostela, kde měl kardinál kázání, a když se vrátil, hned měli audienci vyslanci z nejvyšších zemských úředníků českých. Vystupovali ne jako poslové od císaře, nýbrž jako poslové stavů království českého; instrukce jim dána byla od nejvyšších úředníkův a soudců zemských království českého a rad soudu dvorského a komorního.[2]) Čeští vyslanci v audienci především oznamovali arciknížeti, že císař mír vídenský beze všech výminek a přídavků[3]) svým majestátem stvrdil a připověděl, že beze všeho prodlení vypraví svob. pána Teuffla jako svého posla do Cařihradu, a že všecko od sebe učiní, čím vídenskou mírovou smlouvou zavázán jest, a potom chtěli věděti, proč arcikníže s tolikým vojskem táhne do Čech, když nebylo nic nepřátelského proti němu podniknuto, a prosili a zapřísahali, aby se násilí zdržel a dále netáhl a rozepři svou s císařem pokojně beze zbraní dojednal.[4])

Arcikníže Matyáš odpovídal vyslancům úplně ve smyslu svého posledního přípisu zaslaného kurfiřtům a knížatům říšským. Zase obviňoval cizozemské rady císařovy, kteří nemajíce v zemi zboží ničeho nemohou ztratiti, že byli proti míru;[5]) arcikníže prý žádnou prací, žádným prostředkem, žádnými prosbami nemohl dosíci ode dvora císařského povolení o zdržení pokoje s Uhry a s Turky r. 1606 ve Vídni učiněného a potom letos v Prešpurku obnoveného. Dotýkal se pak citlivosti stavů na místě pro ně nejdůtklivějším, a litoval zemí, že ve svých potřebách a záležitostech nemohou sami před císaře předstoupiti a že se jim vládne od lidí nezkušených a škodlivých, a to nespravedlivě a proti samému arciknížeti. Protože království a země nemalé ublížení a zkrácení svých práv, svobod, privilejí, zvyklostí starobylých a chvalitebných obyčejů snášejí, a protože správa dvoru císařského jest ve spletcích, závadách a neřádích, vkročuje v to arcikníže, aby z neřádu

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, kopia.

[2]) Paměti *Hovorovy*, l. c., fol. 79—82.

[3]) Zde po prvé není zmínka o restrikci císařové, o níž později vůbec se již nemluví. Císař tedy mlčky ustoupil od ní, aby tím spíše získal Matyáše a jeho spojence.

[4]) *Pešina*, Mars Moravicus, II. fol. 50; zprávu tuto možno míti za zaručenou podle Pamětí *Hororových*.

[5]) Při takovém obviňování arcikníže má na mysli válečnou radu císařovu, té vojenské straně běži jen o vlastní obohacení. (Srv. pozdější úsudek Julia Brunšvického u *Hurtera* VI. 441.)

řád, z nesprávy správa, ze zkázy a z porušení stálé a pevné napravení udělati a vyvésti se mohlo. Císaři nelze důvěřovati: připovědi své mírové spojil s těžkými výminkami, dary Turkům pro vyslance nejsou poukázány, ale naopak vyhlásil císař hotovost v Čechách a najímá vojsko. Vůdcové císařští Tilly a Althan štvali zlými slovy proti míru, a také skutkem kázali mír s Turky porušiti, Tilly chtěl svým vojskem odloučiti Uhry od Rakušanův, a když se mu nezdařilo, chtěl na Moravě krveprolití způsobiti. Proti tomu všemu zlému postavil se arcikníže, a jen pro dobré, pro vzdělání království českého, pro zachování země, osob, manželek, dítek, statkův a poddaných jejich táhne do Čech. Proto doufá, že čeští stavové nebudou se oddělovati od společného díla, a že doprovodu jeho průchod popřejí a jej za slušnou záplatu zásobovati budou. Rozpustí-li prý císař své vojsko, Matyáš také své propustí. Proč teď do Čech táhne, zvědí na sněmu čáslavském. Ale při této odpovědi neuspokojivé, aby si tím spíše stavy české získal, povolil přece v něčem arcikníže: ujistil je, že do Čech nevkročí, než až po 10. květnu.[1])

To bylo výsledkem českého poselství; celkem bylo všecko jeho zakročení arciknížetem Matyášem odmítnuto. A ježto zajisté poselství české bylo od nejvyšších úředníkův a soudců zemských a ostatních rad jménem stavů českých vážně a opravdově míněno nejen jako projev loyality k císaři, nýbrž i jako oprávněné zasáhnutí království do vzájemného poměru korunní země s královstvím, lze pochopiti, že všecka pěkná a svůdná slova arciknížete nedovedla překonati rozladění českého poselstva nad neúspěchem.

Po obědě byli Matyášem přijati nuncius a vyslanec španělský. Na všecky jejich rozklady odpovídal arcikníže stejně, jako všem jiným prostředníkům, že již sám nemůže se nad ničím rozhodovati beze svých spojencův, Uhrů, Rakušanův a Moravanův a odkazoval zase na sněm čáslavský. Ve vojenském táboře Matyášově jak nuncius tak vyslanec cítili dvojnásob tíhu situace pro císaře skoro beznadějné, o níž vyslanec španělský právem měl za to, že všecko by bylo jinak, kdyby byl císař tak přede dvěma měsíci chtěl vydati svých 200.000 dukátův.[2])

Jako nebylo možno ničeho dosáhnouti u arciknížete Matyáše, hlavy spojenců, tak také všecko jednání se stavy zemí s ním spojených o dohodu rozběhlo se v niveč. Vliv kardinála Dietrichštejna na mo-

---

[1]) Paměti *Hovorovy*, fol. 79—82; *Beckovský*, II. 27—28: slova z instrukce Matyášovy z 23. května 1608; Briefe und Acten, VI. 369; *Hurter*, l. c. VI. 9.

[2]) Briefe und Acten, VI. 353.

ravské stavy úplně pominul, ba naopak místo toho, aby je vedl, byl teď vůli jejich veden: chtěl prý se vrátiti do svého biskupství, kde byl s nedočkavostí očekáván od kapituly, která nevěděla si rady, jak se v těch časech opatřiti a zabezpečiti, a pomýšlela za příkladem stavu prelátského přistoupiti ke stavům moravským, ale stavové zase chtěli, aby byl s nimi při všem jednání v Čáslavi.[1]) Nuncius a vyslanec španělský nemohli přiměti k povolnosti Liechtenštejna a Preinera, a ani vyslanci čeští nepokročili ani na krok ve shodě se stavy moravskými, s nimiž měli také zvláště jednati podle své další instrukce. Stavové čeští připovídali, že chtějí jak království, tak markrabství i jiné země obhajovati proti těm, kdož by jim usilovali škoditi, ale naproti tomu žádali stavů moravských o zprávu, jakou by jim pomoc učinili, kdyby do království českého kdokoli nepřátelsky vtrhnouti chtěl; rovněž vyslanci čeští ujišťovali svou pomocí, aby cizí válečný lid, ležel-li by při pomezí nebo byl-li by již v zemi moravské, byl odtud vyveden.[2]) Jednání však mezi stavy českými a moravskými bylo marno; trval mezi nimi dále zásadní rozpor v názoru, co se má cizím a přespolním vojskem rozuměti, a v této příčině záludná přetvářka stavů moravských šířila jen roztržku se stavy českými.

Kardinál Dietrichštejn podával císaři hned 27. dubna zvláštním kurýrem zprávu o nezdaru svého poselství a poněvadž viděl svrchované nebezpečí a bál se odkladu, rozhodl se vrátiti se do Prahy, ačkoli dle rozkazu císařova měl zůstati u arciknížete. S ním jel ke dvoru také císařský rada a důchodní na Moravě Štěpán Schmidt, jenž rovněž zůstal císaři věren a na dvoje vyzvání stavů, aby k nim přistoupil, odpověděl, že je s nimi za jedno, pokud by jeho povinnosti, kterou je zavázán císaři, bylo bez ujmy a škody.[3]) Po kardinálovi odjeli nuncius a španělský vyslanec (28. dubna), a potom také vyslanci čeští.

Do Prahy dojel kardinál 30. dubna. Podivnou náhodou se stalo, že téhož dne dojel tam také Berka, bývalý místodržící úřadu hejtmanského markrabství moravského; měl přes 30 povozů pro čeládku a svůj majetek.[4])

V Praze zatím spoléhali na další vyjednávání. Snovaly se u dvora císařského plány, aby císař se sám odebral do Řezna, proti čemuž

[1]) Tamže, VI 354; Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 149, fol 289.

[2]) Paměti *Hovorovy*, l. c. fol. 79—82.

[3]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342.

[4]) Briefe und Acten, VI. 354.

však vystupoval kardinál, ježto viděl v tom podnět dalšího rozbouření v říši;[1]) myšlenka ta stala se ovšem rozchodem říšského sněmu bezpředmětnou, ač ještě v poslední chvíli již při jeho rozchodu psal císař arciknížeti Ferdinandovi, že očekává prospěšný průběh sněmu.[2]) Zároveň vyzýval císař arciknížete, aby sám přišel do Prahy s arciknížetem Maximilianem a vévodou bavorským Maximilianem, jemuž rovněž 26. dubna císař v té záležitosti dopsal, chtěje užiti jeho rady v nebezpečných bězích po všem dosavadním marném vyjednávání.[3]) V Sasku a Braniborsku dovolávali se pomoci císařovi vyslanci Hohenlohe a Hannenwaldt, a zdálo se jim, že mohou utěšiti císaře ujištěním, že potkávají se s ochotou. Kurfiřt saský osvědčoval 30. dubna, že s kurfiřtem braniborským pošle vyslance k arciknížeti Matyášovi, aby zbraně složil, a dokládal, nestačí-li po dostatečném potvrzení míru vídenského a tureckého dobrota, že bude hotov, aby prokázal, co jest jeho povinností.[4]) Jako své vyslance vypravil do Prahy skutečně kurfiřt saský Hanuše Löserna a Dra Gödelmanna a kurfiřt braniborský Adama šl. Schliebena a Mikuláše šl. Kötteritze. Také k ostatním kurfiřtům obrátil se císař, aby prostředkovali; 24 dubna psal v té příčině kurfiřtu mohučskému a falckému, — aspoň na pohled odkládal císař svou nechuť ku všemu prostředkování snad jen proto, aby vleklým vyjednáváním nabyl času ke zbrojení.[5]) A ještě císař v zemích dosud jemu vlastních pokoušel se vzpružiti a vzepříti svou autoritu. Dne 26. a 29. dubna oznamoval stavům obojích Rakous, že potvrdil mír s Uhry a Turky a všecku dosavadní nevoli vyzdvihl a zrušil, aby tedy přestaly všecky sjezdy, najímání vojska a nepřátelství. Pročež poroučel s pohrůžkou trestu a nemilosti, aby zachovali pokoj a splnili povinné závazky ku svému panovníku.[6]) Ale všecky tyto pokusy zjednati klid anebo v nastalém již boji císaři pomoc, vypadly na prázdno, a nenapravily bezútěšný stav na císařském dvoře. (P. d.)

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 149, fol. 289.

[2]) *Hurter*, l. c. VI, 11.

[3]) Briefe und Acten, VI. 333.

[4]) Tamže, VI. 346. *Hurter*, l. c. V. 290.

[5]) Tamže, V. 290, 291.

[6]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 76; *Hurter*, l. c. VI. 11.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

Že některá z těchto myšlenek při procesu byla buď přímo vyslovena anebo aspoň naznačena, vysvítá jistě z nikoliv nahodilé shody mezi Tacitovou charakteristikou křesťanství jako „odium humanis generis“ a Suetoniovou „superstitio nova ac malefica“: obojí poukazují přímo na kouzelnictví jako „hlavní“ rys odsouzené nauky, Suetonius zřejměji, Tacitus hledaněji, ale proto neméně jistě: výtka odium humani generis byla činěna zvláště zločincům zahrnutým pod názvem „malefici“ totiž: žhářům, paličům, kouzelníkům.[1]) Totéž dokazuje hádankovité slovo Pliniovo, že křesťané se shromažďují, aby požívali chleba obyčejného, nezávadného — narážka na přijímání Těla Páně.[2])

Odůvodnění zákazu a trestu působilo dojmem přesvědčujícím. Každý Nerona nenáviděl, ale tohoto jeho zákona nikdo se nedotkl ani slovem hanlivým ani odstraněním: Tacitus jest přesvědčen o trestuhodnosti křesťanův i Suetonius — ovšem i také jejich prameny, dřívější dějepisci — Trajan se nedává zviklati v přesvědčení o jeho správnosti a oprávněnosti, ač Plinius tolik vážných jednotlivostí proti němu přednáší, v dalších dobách neustále se opakují pokusy neodvolati ho, nýbrž novým vyšetřováním známé zločiny u křesťanů znovu dokázati. A za Marka Aurelia místodržící v Lyonu r. 177 jeví se naprosto v týchže rozpacích, které již nedaly spáti svědomitému Pliniovi r. 112. Celé století souzení a šetření, pozorování a zkoumání nedovedlo otřásti podkladem, odůvodněním zákona Neronova. Všechno to svědčí jen o tom, co nahoře proneseno, že formálně jevil se zákaz i odůvodnění správným.

Odsouzeni byli ovšem nejen uvěznění křesťané, nýbrž poněvadž na nich trestáno, co všem křesťanům bylo společno, vznikl z odsouzení

[1]) V. *Arnold*, Die Neronische Christenverf. Str. 23, 1.

[2]) Nepřímý, ale nanejvýš zajímavý doklad podává tento fakt. Slavný Ulpian († 228) v sedmé knize De officio proconsulis, pod titulem De mathematicis et vaticinatoribus podotýká, že astrologové a hadači byli od Tiberia (r. 17 po Kr.) dáni do klatby, a pokračuje: Saepissime denique interdictum est fere ab omnibus principibus, ne quis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret et varie puniti sunt hi, qui id exercuerunt. Do této však právě knihy pojal Ulpian všecky výnosy císařův proti křesťanům (Lact. Inst. div. V, 11, 19). Důvodem pro to asi, že hned první výnos uváděl křesťanství do příliš úzkého styku s kouzelnictvem. Srv. *Arnold* na uv. m. str. 73.

jejich všeobecný zákaz křesťanské víry. Bylo by také jednak nedůsledno v Římě křesťany tak stroze pronásledovati a jinde jim nebrániti, jednak byla zosnována persekuce nepřátelským prvkem v mocném a vlivuplném židovstvu, které příkře stálo a bojovalo proti vzmáhajícímu se křesťanství na celém světě. Jen všeobecný zákaz vyhovoval jejich ideálu. Není pochyby, že i mimo Řím a nejen r. 64. byl zákon proti křesťanům prováděn. Jestiť čirou náhodou, že spolehlivých dokladův o tom dosud nemáme.

Obyčejný výklad stručného a temného místa Annalův otevírá nám hlubší pohled do smutných dnů římských křesťanů r. 64 a do původu staletého pronásledování křesťanské víry vůbec. Byly dva procesy: Při prvním byli křesťané vyšetřováni pro zapálení Říma, bylo jim to „dokázáno", a oni dle zákona popraveni. Poněvadž tomu nikdo vážně nevěřil a z toho mohla pro Nerona vzniknouti ještě trapnější nepříjemnost, dal Nero, aby se jak tak kryl, všecky křesťany pochytati, znovu zahájeno pátrání po paličích, ale poněvadž proti žádnému nebylo nalezeno přesvědčujícího důkazu, obrátilo se zkoumání na nauku křesťanskou vůbec, s tím vedlejším úmyslem, ukázati, že její vyznavači byli schopni Řím zapáliti. Odsouzeno u nich odmítání úcty bohův římských, nové náboženství Kristovo, „usvědčeni" z mravních přečinů nejhrubšího zrna a vyřčen nad nimi a nade všemi křesťany rozsudek: Christianos esse non licet.

Rekonstrukce jest přesně logická a nedá se nic podstatného proti ní namítati; vyplývá zcela přirozeně i z povahy a zvyků Neronových i ze zvláštností Tacita jako dějepisce a spisovatele. Ku konci ještě jen doklad překvapující analogie.

Vystoupení Neronovo proti nejčistší snad ženě na trůně císařův, jeho mladistvé choti Oktavii, která mu věnem donesla korunu císařskou. Snad i proto jí tak nenáviděl. Vypravování o podlém stíhání Oktavie pojal Tacitus do XIV knihy Annalův — hrozné obsahem, vzácné komposicí dramatickou. Začíná líčením matkovraždy, uprostřed zhasínající blahodárný vliv obou vychovatelů: smrt Burrova, neznámo zda od Nerona připravená, ustraňování se Senekovo, na konci tragická smrt nevinné, nešťastné císařovny. Matka, vychovatelé, žena — a to vše více méně pod mohutnějícím vlivem démona Poppaee Sabiny, která nechtíc býti jen, třeba vševládnoucí, milenkou císařovou, konečně toho dovedla, že byla Oktavie s bezpříkladným cynismem obžalována, odsouzena, zavražděna.

Nero věze v tenatech Poppaeiných, chtěl se rozvésti s Oktavií, aby onu mohl pojmouti za manželku. Cestičku k tomu upravoval

prohnaný, v prostředcích nevybíravý Ofonius Tigellinus. Nízký otrok nějaký, byv ovšem získán penězi, udával, že Oktavia porušila věrnost manželskou s virtuosem na flétnu Eucerem z Alexandrie. Trapný výslech otrokyní císařovniných přinesl kladné výpovědi jen z pranepatrné části, kdežto převážná jich většina přese všecky muky neoblomně dosvědčovala její nevinu. Nicméně odstraněna až do Kampanie, aby prý veřejný klid nebyl vydáván v nebezpečí.

Lid znaje nevinu císařovny byl nanejvýše roztrpčen a netajil se tím. Ulekl se Nero a povolal Oktavii zpět. Ohromná radost zavládla všude: sochy Oktavie věnčeny a nošeny městem, sochy Poppaee všude shazovány a rozbíjeny, a rozradostněný lid hrnul se na Palatin poděkovat Neronovi. Vysláno vojsko, které udivený lid knutami a plochými meči rozehnalo.

Mezitím dovedla Poppaea vypočítavou řečí Nerona nejen znovu Oktavii odciziti a k sobě připoutati, nýbrž tak jej zastrašiti a rozeštvati, že zavolav osvědčeného již pochopa, matkovraha Aniceta, dal mu na vybranou: buď nějakým způsobem — násilí prý netřeba — nenáviděné a obávané Oktavie ho zbaviti anebo sám se životem se rozloučiti. Ten nepřišel do nesnází: před rodinným soudem Neronovým (consilium) přiznával se Anicetus ke mnoha zločinům s Oktavií, že prý ji svedl k nevěrnosti, že se dal od ní získati pro vlastizrádné záměry atd. Výsledek tohoto „výslechu" lidu veřejně ohláškami sdělen, Oktavie vypovězena na ostrov Pandatarii a tam ubohá v krátce 9. června 62 násilím života zbavena. Uťatá hlava přinesena nenasytné sokyni jako triumf. (Tac. Ann. XIV 60—64.)

Tato tragedie se odehrála dva roky před pronásledováním křesťanů. Studu a svědomí ani k vlastní nevinné ženě již tehdy Nero neměl, již tehdy byl hříčkou Poppaee a Tigellina, týchž lidí, kteří jej úplně ovládali i v r. 64 a n. Již tehdy měli i s Neronem vyšlapanou cestičku, po níž kráčeli, když odklízeli křesťany. Nejprve obžalováni a odsouzeni — první menší část — jako Oktavia, u níž sice formálně odsouzení nepronešeno, ale přece odstraněna. Tu i tam lid se bouří, tu snad více, tam méně, poněvadž, jak dí Tacitus, té „vyšší moudrosti" nechápal.[1]) Následuje nové zatýkání, nový zločin „konstatován": u Oktavie pravý opak dřívějšího,[2]) u křesťanů co se žhářstvím ne-

---

[1]) Tac. Ann. XIV, 60. Inde crebri questus nec occulti per vulgus, cui minor sapientia...

[2]) I Tacitus si toho povšiml (Ann. XIV, 63): At Nero praefectum in spem sociandae classis corruptum, et incusatae paulo ante sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta edicto memorat.

mělo vniterné ani vnější souvislosti, nové, definitivní odsouzení, poprava.

Kromě zmíněných vniterných důvodů podepírají výklad tuto podávaný dvě závažná svědectví: známý již vrstevník Tacitův Suetonius a pozdější křesťanský historik Sulpicius Severus v díle Chronica psaném na samém prahu pátého století.

Suetonius znal pramenů jistě tolik, co Tacitus, aspoň ty hlavní a rozhodující nebyly bez vlivu na líčení životů jednotlivých panovníkův. A přece mluvě o potrestání křesťanů nenaznačuje ani slovem žádného, ani zevnějšího, neřkuli vniterného vztahu mezi tímto faktem a zapálením Říma. Lze-li důvod nějaký u něho hledati, pak je to jen dle mínění jeho trestuhodná povaha víry křesťanské: genus hominum superstitionis novae ac maleficae. Ten rozsudek ovšem předpokládá vyšetřování, tedy soud, na němž tyto věci byly jakým takým způsobem prokázány.

Na druhé straně, i když Sueton plýtvá téměř materiálem usvědčujícím Nerona samého ze zapálení hlavního města, nelze bráti v pochybnost Tacitovu zprávu, že Nero, boje se následků, chtěl svaliti veškeru zodpovědnost na nevinné křesťany, třebas životopis Suetoniův o tomto pokuse zachovává hluboké mlčení. Že tato zločinná snaha nemohla se obejíti bez „soudu", třebas pouhé persifláže, jest na bíle dni, i kdyby nás Tacitovo „correpti" o tom nepoučovalo. Mlčí-li o něm Sueton, je to jen pádným důkazem, co o ceně a způsobu toho procesu souditi. Nevěřil mu on, ale pak mu arci nevěřili ani ti, o něž se v této partii opíral. Jeho reserva jest významným potvrzením všeho toho, co nahoře o prvním procesu bylo obezřetným výkladem poznáno.

Cennějším je druhý svědek zapadajícího již starověku, o němž jest uznáno, že je spolehlivý, jeví zdravý historický smysl, ba že podává dokonce překvapující ukázky kritického bystrozraku, Sulpicius Severus.[1]) Z části daly se i prameny jeho konstatovati. Jeho vybroušený sloh prozrazuje, že se vzdělával na Sallustovi a Tacitovi, a jest proto přirozeno, že neopomenul ze svého idealu, pokud možno, na prospěch díla svého kořistiti, kde se mu příležitost naskytovala. Z Annálů je to partie o pronásledování křesťanů, z Historií válka židovská a pád Jerusaléma. Obě jsou prostoupeny poznámkami, pro něž Tacitus nepodává opory: u druhé pochopitelno, poněvadž ztrátou knih, počnouc

[1]) *Curt Wachsmuth*, Einleitung in das Studium der alten Geschichte. Leipzig 1895, str. 188 n.

koncem V. v níž válka a pád Jerusalema líčeny, kontrola znemožněna; u prvé tvoří záhadu, která odstraňována prohlášením, že to pouhá reflexe spisovatelova. Aby čtenáři mohli samostatný soud si utvořiti, podávám místo v celém rozsahu: Interea abundante iam Christianorum multitudine accidit, ut Roma incendio conflagraret Nerone apud Antium constituto. Sed opinio omnium invidiam incendii in principem retorquebat credebaturque imperator gloriam innovandae urbis quaesisse. Neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit invidiam in Christianos actaeque in innoxios crudelissimae quaestiones: quin et novae mortes excogitatae, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus adfixi aut flamma usti. Plerique in id reservati, ut cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hoc initio in Christianos saeviri coeptum. Post etiam datis legibus religio vetabatur palamque edictis propositis Christianum esse non licebat. Tum Paulus ac Petrus capitis damnati: quorum uni cervix gladio desecta, Petrus in crucem sublatus est. Dum haec Romae geruntur, Judaei . . . rebellare coeperunt.

Problém tvoří, jak si každý snadno domyslí, věta Severova: „Potom i zákony se to náboženství zakazovalo a vyhláškami veřejnými se nedovolovalo býti křesťanem". O které době chce pisatel své čtenáře informovati? Neronově či pozdější? K vysvětlení této obtíže nachází Ramsay [1]) a s ním všichni ostatní jen dvojí alternativu: buď je to jeho osobní, ničím neodůvodněná amplifikace zprávy Tacitovy, anebo třeba ji vztahovati na jednání a praxi pozdějších císařů, nikoli Nerona. On se rozhoduje pro druhou, jiní opět pro první možnost.

Věc ovšem nelze tak hravě odbýti: vše, co předchází tuto větu, vše, co po ní následuje (: tehdy byli k smrti odsouzeni Pavel a Petr . . . Zatím co toto se dálo . . .) spadá do doby Neronovy, jen ona sama měla by býti jakýmsi odbočujícím výhledem do budoucna? Snad by se to dalo mysliti, jen kdyby Severus byl něčím naznačil, že právě tento výrok vyjímá z okolí a vztahuje na periody pozdější.

Proto veliká část badatelů je toho mínění, že Severus chce těmi slovy Neronovo počínání vůči křesťanům blíže charakterisovati, viní ho však, poněvadž za Nerona nic podobného dle jejich názoru se nestalo, ze samovolného falšování nestranné historie, výtka to, která stojíc v křiklavém odporu s uznávanou pečlivostí a seriosností autorovou sama sebe i s původci odsuzuje.

---

[1]) *Ramsay* na uv. m., str. 244.

Nezbývá tudíž než třetí možnost, které se všichni neprávem úzkostlivě vyhýbali, že totiž nám Severus zachoval velmi cennou zprávu k dějinám pronásledování. Je zároveň skvělým potvrzením mého výkladu. Severus totiž tvrdí, že křesťané byli nejprve pochytáni, ukrutně vyšetřováni a odsouzeni pro zapálení Říma. Tresty zákonné, ale zostřené, tytéž, které Tacitus teprve na konci druhého procesu líčí.

Potom bylo náboženství křesťanské samo v sobě zákonem všeobecně zakázáno a zákon veřejnými vyhláškami ve známost uveden. Tedy akt zcela různý od prvního. A teprve tehdy, t. j. když víra byla pro víru stíhána, padli za oběť pronásledování sv. Pavel a Petr.

Mezi zprávou touto a mým výkladem je tedy nehledaná, ale naprostá shoda, kterou nabývá tento pevné opory a naprostého, abych tak řekl, zajištění správnosti, kdežto ona se zařazuje nikoliv již mezi výplody nehistorických kombinací, nýbrž do onoho počtu řídkých dat, která se nám o pronáledování dochovaly. Bádání bude míti nyní nový úkol před sebou, aby blíže zjistila pramen, z něhož Severus tento nedoceněný dosud, macešsky zanedbávaný fakt převzal.

Přehlédneme-li výsledky, k nimž rozbor Tacitova obšírnějšího, ale pro dosažení vyššího uměleckého cíle v jakémsi přítmí podávaného vypravování nás ponenáhlu vedl, lze stanoviti:

1. Dovídáme se s jistotou terminus post quem t. j. po požáru Říma 18. července 64, a sice nějakou dobu potom.

2. Týž požár byl podnětem zevnějším, jenž uvedl křesťanství do takové ponižující stoleté situace.

3. Příčinou však vlastní této pohromy byly mocné tehdy u Nerona vlivy židovské, které z nevraživosti obrátily pozornost Neronovu na očerňované křesťany, jednak aby sloužily zájmům svým, jednak aby Nerona z těžkého podezření omyly.

4. Zevnější průběh jest vymezen dvěma soudy: první, menší část křesťanův byla ze žhářství „usvědčena“, odsouzena, popravena; druhá, daleko větší, sice vyšetřována také pro týž zločin — první soud nedosáhl kýženého výsledku — ale odsouzena a potrestána jen pro víru křesťanskou.

5. I odůvodnění zákazu s největší pravděpodobností poznáno: křesťané přiznali se k dogmatům, příkazům mravním, kultu. To vše z části nepochopeno a zlomyslně od protivníků zkrouceno dodávalo rozsudku na oko zdánlivě úplné oprávněnosti.

6. Jen logickým úsudkem poznáno, že zákon byl časově a místně neomezený, všeobecný.

IV.

První list sv. Petra.

Suetonius a hlavně Tacitus vnesli v otázku naši světla více se strany zevnější, od římských úřadův, ale do duše křesťanské, do jejích záchvěvů, strastí, obav a nadějí, jež Nero svým zákonem vyvolal, uvádí nás třetí důležitý pramen o pronásledování, první list sv. Petra, o němž ne neprávem Sušil svým způsobem prohlašuje, „že tento prvý okružný list prvého náměstka Páně ovšem velikolep jest“. Památka zvláště drahocenná, dráždící a vábící k obšírnějšímu rozboru nežli rámec stručné informace dovoluje. Omezím se jen na nejnutnější.[1])

Úzký vztah našeho listu k pronásledování křesťanů jest jenom u výstředních popírán. Že však z této všeobecně uznané povahy jeho se více poznatků nevytěžilo, toho původ tkví nejen ve zmíněném již nejednotném datování listu, ale zvláště v isolovaném, a proto bezplodném přetřásání známých veršů 4, 14—16. Celý list se svým pozadím a svými ohlasy, celý postup myšlenkový musí býti psychologičtějším vniknutím ve stavbu listu přesně zjištěn a zceněn. Práce tímto směrem vykonané nevedly dosud k definitivním výsledkům. Pokusím se tu podati stručný rozbor této epištoly, ale hned připojuji několik potřebných poukazů, které další práci nemálo usnadní. Cituji dle nového překladu Sýkorova.

Apoštol nenachází dosti slov, aby Bohu poděkoval za nezaslouženou milost, že jej i příjemce listu „znovuzrodil k živé naději“, „k dědictví neporušitelnému a neposkvrněnému a nevadnoucímu, uchovanému v nebesích pro ně“, snesou li ty zkoušky různé, které nyní na ně na okamžik snad dolehnou, jestliže by to byla vůle boží. Za věrnost je očekává „chvála a sláva a čest“ a „radost nevýslovná a oslavená“, dosáhnou spásy duší svých. Odměna to, po níž toužili svatí proroci, ale „jim bylo zjeveno, že nikoliv sobě, nýbrž jim přisluhovali těmi věcmi . . . do nichž nahlédnouti andělé touží“ (1, 1—12).

Proto ať ochotně vytrvají v této naději, ať neodpadají od křesťanského života, nepřizpůsobují se a neoddávají se bývalým starým vášním svým. Ať jsou svatí. Ať se bojí uraziti „toho, jenž soudí nestranně podle skutků jednoho každého“, ať pomní dále, že byli vykoupeni ze svého nicotného života „drahou krví Krista“, „nikoli věcmi porušitelnými, zlatem neb stříbrem“. Pro ně Kristus sestoupil

---

[1]) Odchyluji se na některých místech od obyčejného výkladu. Své pojetí odůvodním na jiném místě.

na svět, aby víra jejich i naděje byla v Bohu (nikoliv na zemi v lidech). Ať očistí duše své poslušností pravdy ku vzájemné lásce bratrské, jakožto znovuzrození slovem božím. Lidé se vší svou slávou pominou jako polní tráva, ale slovo Páně zůstává na věky (1, 13—24).

Apoštol velebí tak enthusiasticky život věčný, který jim nesmírná láska boží nabízí, varuje důtklivě před trestným nevděkem, jestliže by snad pro kratinké a ne právě jisté utrpení odvrátili se od nebe a skládali svou naději, jako dříve, opět do tohoto hříšného pomíjejícího života pozemského. Proč tak začíná? Které okolnosti pohnuly jej tyhle věci s nadšenou výmluvností svatého zdůrazniti? Líčí-li tak sytými barvami slávu života věčného, pak chce patrně nadchnouti k ochotné a radostné oběti i života pozemského, jen aby onoho se stali účastnými. Proč to právě? Adresátům hrozí, patrně zůstanou-li věrní víře křesťanské, utrpení a smrt, ale ta jim bude nahražena věčnou, nevýslovnou radostí, vytrvají-li tu chvilku pronásledování. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Stran dvou nových trhů výročních, k nimž dopomoci se vrchnost zavázala, měla obec větší naděje, než osvědčil výsledek. Unčov dobře věděl, že výroční trhy jsou znamenitým zdrojem důchodů jen pro města větší. Proto vložil do smlouvy jakoby s úsměvem, že dopomůže obci k žádoucím trhům, jimiž Loštice domnívají se zjednati si velikou pomoc k rozmnožení obecních příjmů. Ale dobrá snaha musí se měřiti sama, nikoli dle úspěchů skutečných, a jednaly tudíž Loštice chvály hodně, když sobě zajistily možnost nových trhů smlouvou a tehda i potom se snažily o ně.

Peněžitý užitek plynul z pokut, jež se měly odváděti do pokladny obecní. Samostatný odvod zemských berní, k němuž si Loštice otevřely smlouvou cestu, zasluhuje širší úvahy.

Stávalo se časem, že vrchnosti rozvrhujíce uloženou berni zemskou, překládaly jednotlivé svoje osady, žádaly totiž po nich větší obnos, než na ně dle práva připadl. Chtěli tím ušetřit jiných osad slabších. Pokud berní účty z konce XVII. století se zachovaly, nelze říci, že by se podobně kdy dělo se strany vrchnosti unčovské oproti Lošticům. Unčov vybíral poddanskou kontribuci skutečně jen ze 17, $6^2/_4$ osmin lánu s roční přirážkou 72 kr. z lánu na výlohy s odvodem berně. Jelikož však berní účty zůstávaly ve vrchnostenské kanceláři a poddaným se nesdělovaly, domnívali se někdy Loštičtí, že jsou přetíženi. Proto hned roku 1651 žádali u podkomořího, „abychom kvotu naší kontribuci všelijakej kde nám bude vzkázáno od pana hejtmana kraje olomuckého sami odvozovali“. Při porovnání pak přede dvěma lety vymínili sobě, že se jim rozvrh daně mezi jednotlivé statky unčovské má ročně předkládat a stran výloh s nimi účtovat. Nyní zjednali si vrchnostenský souhlas k úplnému vyloučení.

Doufané výhody pozůstávaly v tom, že při samostatném odvodu berně obec nemohla býti v rozvrhu přetížena, an jí příslušný obnos přidělí zemský úřad účetní, dále že ušetří výloh s odvodem daně do Unčova a odtud pak do Olomouce, jelikož ji bude odváděti přímo i levněji do olomucké zemské pokladny, a konečně, že nebude rozepří o daň z vlastního měšce vrchnostenského. Z těch příčin užily Loštice hned zaručeného souhlasu vrchnosti a žádaly o právo samostatného placení,

jež jim 8. srpna 1699 zemským sněmem přiřčeno, ale teprve po čtyřech letech skutečně bylo dodáno.[1])

V takovém světle jeví se nově dosažené výsady, za něž obec loštická platila ročně o 100 zl. mor. víc úroku vrchnostenského, celkem tudíž 700 zl. mor. čili 816 zl. 40 kr. rýn., nehledě k dávce borů již před tím odváděné. Přídavkem neposledně cenným vyplynulo ze smlouvy pro Loštice aspoň na čas urovnání vzájemných styků mezi vrchností a poddanými a tudíž možnost klidného nerušeného rozvoje.

5. Loštice pod ochranou král. města Unčova.

Doba druhá 1699—1787.

1. Klidné soužití poddané obce s vrchností.

(1699 -1730.)

Berně a náklady válečné. — Vrchnostenská daň »ex proprio«. — Farář Ondřej Mlčák. — Mor v okolí Loštic. — Dům pánů Drahanovských. — Prodej obecních mlýnů. — Usamostatnění farnosti búzovské. — Přeložení židovské obce od kostela. — Jednání o nový hřbitov židovský. — Obecní příspěvek na kaplana. — Oprava farní budovy.

Smlouvy, jimiž na sklonku 17. století byly urovnány vzájemné vztahy Loštic k unčovské vrchnosti, učinily rok 1699 mezníkem, od něhož počíná nové období dějin městečka. V dějinách širší vlasti proslul týž rok mírem Karlovickým. „Turecká velmoc v Evropě byla povalena,

[1]) Když list o separaci berňové dlouho z Brna nepřicházel, vypravila tam obec loštická koncem dubna 1703 bez vědomí městecké rady opětně Martina Marka a Jana Jandouse, kteří za několik dní skutečně listinu přinesli a odevzdali pak účetnímu zemské pokladny v Olomouci. Účetní zpravil o tom ihned unčovský magistrát, jenž 25. května odpovídá, že Unčovští jsou tomu rádi »gleich wie wir damal vermittels einer löbl. Commission darzu eingewilligt und solches wegen grosser Mühewaltung, die wir mit Ihnen in Erpressung der Contribution gehabt, längst gern gesehen hätten«. Svému agentu Piczonovi v Brně psal Unčov v téže záležitosti, že Loštice snažily se o separaci ne k vůli užitku, nýbrž jen aby dokázaly svoji zpupnost (Übermut), celá akce že vycházela nikoli z rady nebo veškeré obce, nýbrž od několika zpupných lidí z Loštic. Nicméně že Unčov není proti tomu, zvláště vzhledem »der grossen Mühe und Ungelegenheit, welche wir vorhin mit Ihnen utpote cum morosis in Erpressung der Contribution gehabt haben«. — Jedním z oněch »zpupných lidí« byl jistotně Martin Marek. Proto ho Unčov hned v září 1699 nechtěl přijmouti za poddaného a nepovolil mu koupi domu č. 128. R. 1711 koupil Marek malý domek č. XIX za 100 hř. Tehdy už byl s vrchností za dobře, neboť zastával v letech 1708 - 1710 úřad rychtářský. V letech 1714—1716 byl radním písařem. Co kde se v obci hnulo proti vrchnosti nebo místnímu úřadu, všude Martin Marek. Tak zejména v rozepři o várečné právo r. 1723. Od něho pochází rod dosud v Lošticích usedlý. — Též jiná města i větší toužila tehdy po právu

Uhry z velké části z moci její vytrženy, od Moravy oddáleno její sousedství a učiněn navždy konec strastem a hrůzám, jež náš lid z této strany zakoušel po dvě století.“ [1]) Ale pochodeň války sotva dohasla, když ji poznovu zanítilo vzbouření uherské vedením knížete Rákóczyho. K hotovosti zemské vyslané proti němu postavily Loštice čtyři brance pěší a jednoho dragona, mimo to pak na poručení vrchnosti ze dne 21. prosince 1703 vypravily nákladem 34 zl. 51 kr. šest šancířů na stavění zdí, vyhazování valův a roubení palissád. [2])

To byl ovšem pouze nepatrný díl oněch obětí válečných, jež byly žádány ve způsobu zemské berně. Po roce 1699, v němž zaplaceno z Loštic daní řádných a mimořádných celkem značný obnos 1032 zl. 5 kr., nastala sice ve dvou následujících letech úleva: úklad lanní obnášel roku 1700 zl. 24 a roku 1701 zl. 22 ročně, z poddanského komínu pak odvádělo se toho léta po 3 zl. 10 kr. Ale hned roku 1702 stouplo pravidelné berní vydání 24 zl. z lánu a po 3 zl. 30 kr. z komínu o 452 zl. 30 kr., jež Unčov loštické obci určil za

---

separace, domohla se ho však teprve později. Tak Šternberk a Mohelnice až roku 1750, Beroun r. 1754. (Stief, Geschichte der Stadt Sternberg p. 57 »wobei es aber ziemlich hart hergegangen«. Berger, Geschichte der Stadt Bärn p. 234 že se to podařilo obci po dlouholetém úsilí.)

[1]) *Dvořák,* Dějiny Moravy p. 708. 685.

[2]) Z obecních účtů za rok 1703:

„Těm čtyřem naverbovaným rekrutům každému po 1 zl. 25 kr. =	5 zl.	40 kr.
Těmž při verbování na truňk	— »	54 »
Vezouce Václav Kočár mladší purkmistr a Pavel Špička na dvojích saněch do Olomouce ty čtyry naverbovaný rekruty p. krajskýmu hejtmanovi od fůry každému po 48 kr., činí	1 »	36 »
Zverbujíce v Moravičanech toho dragona pro naše městečko a jej sem přivedouce utraceno	1 »	— »
Při jednání těch dvou ponejprve vypravených šancířův útraty . .	— »	48 »
Za snídaní těm 2 šancířům, za rejč a motyku, aby to sobě sami koupili	1 »	12 »
Od spravování všeliké zbraně, nových rožkův na prach a jiňších potřeb dáno	— »	45 »
Na útratu Václ. Kočárovi při koupení prachu a olova	2 »	— »
Dle poručení vrchnosti jak ti 4 šancíři bez prodlení dle prošlých krajských patentů postaveni býti měli, jak se s nimi námluva učinila . .	24 »	27 »
Outraty co s nimi vznikla činí	— »	54 »
Dne téhož při vypravování těch 4 osob na šance přidáno dvěma mimo námluvy, že jiuším chuť učinili	1 »	— »
Těm 4 šancířům na prach a olovo, aby sobě sami koupili po 27 kr. dáno	1 »	48 »
Tob. Hatlánkovi spoluradnímu s těmi šancíři jsouce deputírován adinterim na útratu dáno	— »	30 »

podíl k berni předepsané vrchnostem z vlastního měšce. Složila tudíž obec úhrnem 1291 zl. 20 kr.

V roce, kdy vypuklo uherské vzbouření, platilo se mimo berni komínovou a daň z lánu, jež obnášela po 26 zl., také z hlavy. [1]) Roku 1704 připadlo na lán s mimořádnou přirážkou „k obraně země" po 34 zl. Císařská pokladna byla tak vyčerpána, že s povolením papežské Stolice vypůjčeno i z kostelního stříbra k ražení mincí. [2]) Z Mohelnice odvedeno ho na ten účel „značná část". [3]) Unčov odvedl válečného příspěvku 173 kusů dukátů po 4 zl. 30 kr.

Dle císařského výnosu ze dne 22. dubna 1705 uloženo vrchnostem samým přispěti 444.444 zl. 20 kr. na vydání válečné. Unčov poukazuje na to, že Loštice vzhledem k obecnímu majetku a svým svobodám jsou částečně také jakoby vrchnost, přidělil obci ze své povinnosti obnos 506 zl. 16 kr. $3^{1}/_{8}$ den. Když obec loštická vzdor upomínkám se neměla k placení, vymohl si Unčov na krajském hejtmanu v Olomouci úředníka ke správě obecního jmění v Lošticích na tak dlouho, pokud upomínaný obnos nebude zaplacen. Stížnost obce v té záležitosti podaná v Brně 17. května 1706 byla vyřízena hned druhého dne potom příznivě.

Byloť to právě v čas, kdy se strany vlády bylo všemožně hleděno, aby se mírnými prostředky předcházelo nespokojenosti poddaných, jež uherští nespokojenci rozhozenými letáky sváděli ke vzpouře. Královský tribunál přísně vytkl krajskému hejtmanovi jeho jednání stran sekvestrace loštických důchodů, — vrchnosti že jsou povinny odvésti válečný příspěvek z vlastní pokladny. Proto se má úředník určený ke správě obecních důchodů v Loštich odvolat a poslat do Unčova, kdyby se tamější magistrát zdráhal zapravit obnos 506 zl.

Když Unčov proti tomu namítnul, že Loštice mají svůj vrchnostenský majetek, popřel to důvodně zemský úřad knihovní a královský tribunál základem toho napomenul vrchnost poznovu, ať neobtěžuje Loštic, nýbrž sami zapraví rozvržený na ně příspěvek. Protest Unčova k císařské kanceláři odkázán na pány stavy markrabství moravského, kteří jej se zřetelem k určitému znění císařského výnosu a dotyčného snesení

---

[1]) Unčov odvedl za rok 1703 z přiznaného jmění 32.800 zl. majetkové daně 59 zl. 3 kr. a po 7 kr. z hlavy ode všech, jejichž jmění nedosahovalo 500 zl. Vyjmuty od daně z hlavy byly malé práce neschopné děti. Měst. registr. unčov.

[2]) Moravetz, Moraviae hist. III. 309. 317.

[3]) Matr. dec. z r. 1671 fol. 1. Loštické účty kostelní z těch let se nezachovaly.

sněmovního prostě zamítli.[1]) To byl vzdálený úvod k nekonečným sporům, jež po 30 letech rozpředly se v téže příčině mezi Unčovem a Lošticemi.

Ostatně slunce nového století osmnáctého vrhá málo světla na Loštice. Dobrých 25 let zůstávají v přítmí. Kdyby se bylo přihodilo co závažného, bylo by to zanechalo stopy v písemných památkách, jež zejména v Unčově jsou z těch dob celkem zachovalé. Chybí-li takových stop, dlužno pokládati za osvědčenu starou pravdu, že kde není rozepří, pohrom, chyb a skvrn, dějepis nemívá co vykládat.

V březnu roku 1701 zemřel kněz Rudolf Foltýnek jakožto farář loštický, měrotínský a búzovský. Bylo mu teprve 37 let. Při novém obsazování užila městská rada poprvé svého práva a navrhla vrchnosti terno duchovních, kteří se ucházeli o faru. V návrhu byl farář náměstský Jan Dřímal, zámecký kaplan bělolhotský a farář ze Zvole Andreáš Mlčák. Jelikož ke správě tří farních obvodů nestačil jediný kněz a zesnulý farář byl některý čas bez kaplana, prosila obec u vrchnosti, aby ucházeči, než bude který z nich konsistoři představen, se zavázali chovati kaplana, „tak abychom aspoň každou neděli mši sv. u nás míti mohli a jinam přes pole mezi sedláky do chrámu božího choditi nemuseli“.

Ze tří navržených představil unčovský magistrát jakožto patron biskupské konsistoři posledního a nařídil obci, aby mu dle obyčeje zjednali potřebné povozy ke stěhování. Nový farář Ondřej Alexius Mlčák, rodem z Kelče, byl dne 6. května 1701 investován. Ještě téhož roku zjednal si pomocníka pro duchovní správu, ba v letech 1707 až 1709 měl kaplany dva. Jinak z jeho 13letého působení v Lošticích není vědomo nic, což je dobrým znamením.

Roku 1712 se na Moravě nezdařily žně a pohynulo mnoho dobytka.[2]) Z okolnosti, že obnova obecního úřadu 6. října 1712 slavena jak obyčejně nákladnou hostinou, možno soudit, že všeobecná pohroma se Loštic nedotkla. Též morové povětří, jež obcházelo krajem v ta léta, stavilo se v Lošticích jen mimochodem. Počet zemřelých, mezi nimiž zapsán dne 7. června též farář Ondřej Mlčák ve věku 72 let, se roku 1714 proti dřívějším letům sice značně zvětšil,[3]) ale bylo-li to vinou morové nákazy, spokojila se jen málo obětmi.

---

[1]) Dne 19. května 1707.

[2]) *D'Elvert,* Schriften XV. 69.

[3]) V předchozím tříletí zemřelo v Lošticích 17, 18 a 16 osob, r. 1714 však 29.

Větší škodu způsobil požár, jenž toho roku po žních vypukl a zničiv několik plných stodol tím bolestněji dal pohořelým cítiti drahotu výživin současně nastalou.[1]) Hrozně řádil tehdy mor v Litovli, kde za čtyři měsíce pochováno 123 lidí.[2]) V Mor. Třebové pomřelo morem 775,[3]) v Unčově 176 osob.[4]) Aby se nákaza nešířila, bylo město odloučeno od světa kruhem vojenských stráží. V Mohelnici začalo umírání 17. srpna. Od počátku října byly pohřeby tak časté, že se při nich už ani nezvonilo. Od 23. října bylo město zavřeno řetězem stráží. Morem zemřelých v městě a na předměstí bylo 263.[5])

Morním komissařem olomuckého kraje byl pan Maxm. Ferd. Drahanovský,[6]) syn Karla Frant. Drahanovského z Pěnčína, majitele domu č. 116 v Lošticích. Matka jeho paní Hedvika Konstancie rozená Rudavská z Rudavy provdala se po smrti manželově za měšťana Tobiáše Hatlánka. Svatební smlouvou roku 1688 postoupila mu zadlužený dům v ceně 2500 hřiven velkých s upuštěním 400 hř., „poněvadž tenž dům v nemalé ruině postaven jest a žádných koní, vozů neb jakých jinších hospodářských věcí k domu příslušejících se nenacházelo a obsetí bylo dosti špatné“ — na roční lhůty po 20 hř. ve prospěch paní Hedviky a sirotků rovným dílem. (P. d.)

---

[1]) *Berger*, Geschichte der Stadt Bärn p. 189. Měřice rži, jež r. 1706 stála 39 kr., kupovala se r. 1714 po 2 zl. 24 kr. — »Léta Páně 1714 stala se taková pochyba, že zhynula všecka všudy rýž, že nezůstalo sedlákovi ani 5 snopů. Tak všechno zaorali a seli ječmeny«. Z pamětí obce Hrabové u Záhřeba. Selský archiv roč. IV (1905) p. 742.

[2]) *Kux*, Geschichte Littau p. 188.

[3]) *Schulz*, Příspěvky k dějinám moru v zemích českých. Histor. archiv č. 20 p. 217.

[4]) *Eugl*, Geschichte Mähr. Neustadt p. 140.

[5]) Záznam o moru v úmrtní matrice mohelnické. Jak vysoká byla číslice morových obětí, vysvítá z toho, že v letech 1705—1714 umíralo v Mohelnici průměrně pouze 45 osob. Přifařené osady morem netrpěly patrně proto, že nebyly uzavřeny hradbami. O obklíčení města strážemi nápis na pamětní soše marianské zbudované r. 1717: »hart gesperrt durch 3 Monate und 14 Tag«.

[6]) *Schulz*, l. c p. 214. 242 243.

Náboženský vývoj Z. Krasińského.

Napsal EMANUEL MASÁK. (O.)

7. V jednotě s církví.

Každá idea — psal Krasiński v jednom listě — má osud Kristův: ukřižována jest a umírá se žalobou, ačkoli dcerou boží byla. „Křížem každé svaté ideje jest jednostrannost" (Listy do Słowack., III, 42). Ale každá idea zmrtvýchvstala v následující — každá z hrobu se povznesla v jiném, vyšším těle. Zmrtvýchvstání to jest podmínkou rozvoje, neboť poslední pravda je synthesí předcházejících . . .

Linie rozvoje ideí Krasińského zdá se potvrzovati tento jeho názor. Proběhla dráhu dlouhou a obsahem bohatou, již graficky bylo by možno znázorniti kruhem: počíná se i končí na výšinách vznešeného názoru křesťanského.

Dospěl k němu více cestou tradice a citu na vrcholu prvního velikého období své tvorby — v „Nebožské komedii". Uviděl v duchu budoucí triumf idee Kristovy, na němž založil i víru v nejvyšší hodnotu člověka — nesmrtelnost duše. Když víra byla otřesena a skoro zničena a beznadějné zoufalství začalo naplňovati duši, bylo třeba nesmírné práce myšlenkové, aby v chaosu různých filosofických systemů nalezl pevnou oporu k rozumovým základům své víry. Pak již linie pomalu stoupá, vůdčí idea očišťuje se od svých „jednostranností", podléhá časem některým změnám a bojuje proti ohrožujícím ji cizím vlivům, ale tok její jest v celku jednolitý: hodnoty jednou dobyté námahou ducha i srdce trvají do konce.

Duch básníkův ocítil se zase na šťastných výšinách, s nichž před léty v mládí zazářila mu jasná postava Kristova. Nyní lépe jej chápal, srdcem i rozumem vnikal v obsah jeho učení, aby slovem i činem šířil jeho království na zemi.

Bylo třeba připnouti jen ještě jeden článek, aby rozvojový kruh pevně se již uzavřel: spojiti se s pravým královstvím božím na zemi — církví katolickou.

Ačkoliv Krasiński vždycky se bránil proti názorům pantheistickým a zdůrazňoval víru v osobního Boha, přece v podrobnějším rozvinutí jeho idei nalezlo se leccos, co neslo stopy vlivů současné německé filosofie a odporovalo učení katolickému. Práce ducha, rozvíjející se neustále v paprscích filosofie „Traktátu o Trojici" a zúrodňovaná

životními osudy, přiváděla však básníka vždy blíže ke katolicismu. Značný vliv měla tu také smrt důvěrného a milovaného přítele Danielewicze, který žil i zemřel (1842) zbožně jako věřící katolík. Dlouho vzpomínal Krasiński na tohoto „důstojníka posledních vojsk polských“ (III, 263) a z hlubokého smutku povznášel se jedině vírou, již u něho čerpal.

„On byl mi silou, jež mi rozum dala,
neb hnal mě k předu věčným pravdy bičem,
on uměl srdce moje v útrpení
jak loutnu ladit na vítěznou píseň . . .
A nyní s nebe sešle nám tu sílu,
ve víře bychom mohli žít i zmírat,
že světa Bůh — to Pán jest milosrdný,
na pyšné pyšný, ale věrným věrný.“ (III, 143.)

Hnán „věčným pravdy bičem“ chápal se úsilně všeho, co by jen poněkud mohlo podepříti pracně vydobytou ideu. Tak s neobyčejným nadšením uvítal právě tehdy objevený nový léčebný prostředek — ether, jehož účinky zdály se mu dotvrzovati pravdu o životě posmrtném. „Byl učiněn nejkřesťanštější objev, jaký dosud se zdařil v království přírody“ — píše příteli Stan. Koźmianovi; „skutečně nemůže se křesťanství přesněji vyjádřiti nežli etherovým tělem, které dovede zbaviti nervy veliké bolesti a s druhé strany uvésti duši v stav posmrtnému úplně podobný a vykázati jí nezrušitelnou nesmrtelnost v takovém stavu . . . Přicházíš k přesvědčení, že duch oddělen od vesmíru sám v sobě jest nesmrtelný, nezničitelný . . . Co jiného, všeobecně řečeno, může býti ve smrti?“ Objev etheru zdá se mu dílem Prozřetelnosti boží, jež chce dokázati „heglistům“, že duch lidský nemůže se ve světě kdesi rozplynouti. „Kdo vírou nevěří a logikou vyrozumoval si vlastní nicotu, toho těžko jinak přesvědčiti — leč takovým praktickým důkazem, takovou demonstrací smrti, jak ji přinesl ether.“ (Listy do St. Koźmiana, Pam. lit. 1911.)

Aby nebylo pochybnosti o jeho katolickém přesvědčení, zdůrazňoval Krasiński ve svých listech i spisech vždy silněji prvek theismu a zvláště se snažil vyjasniti otázku, jež dávala nejvíce příležitosti k výtkám a jež měla proň přece největší význam — totiž poměr Boha ke člověku v životě věčném.

Již v „Traktátu o Trojici“ a „Předsvitu“ označil básník jednotu člověka s Bohem ne jako zničení naší individualnosti, jakési rozlití se v Bohu, ale jako poměr vzájemné lásky: Bůh „přibližuje rostoucí slávě své“, rostoucí skrze nás, kdežto člověk zase svým sjednocením

s Bohem rozšiřuje stále a sesiluje svou bytost. „Podobnost Bohu — čteme v „Traktátu o Trojici“ — záleží v tom, že podivuhodně chápeme a cítíme svou osobnost, proto i svou rozdílnost od Jeho osobnosti“, z čehož plyne, že naše „blízkost Bohu záleží v tom, že podivuhodně chápeme a cítíme svou vzdálenost od Něho.“ (II, 148).

Silněji a jasněji vyslovil to nyní ve své nejkrásnější filosofické básni, v „Žalmu Víry.“ I zde zdůrazňuje, že podstatou všeho nesmrtelného života jest láska bez hranic:

„Bezměrná touha, láska nekonečná,
jež roste vždy, — toť žití doba věčná.“ (II, 260.)

Láska povznáší člověka ke stále vyšším letům, a každý stupeň toho vzletu přibližuje nás k Bohu.

„Z vesny k vesně
duch náš, nebeský květ, roste,
všichni rostem' stále k Tobě!“ (II, 266.)

a Bůh — toť Duch,

„jenž tvoří anděly i lidi, hvězdy,
jenž cíl a počátek jest nebe, země —
ten, který vždy jest, ve výši i v dáli,
a nad vším září nedostihnut, stálý:
je Pokoj — zároveň však síla vzruchu —
blesk Ducha-Slunce, nejvyššího z duchů.“ (II, 259.)

Jako my pokračujeme v životě božím, „letíme k Pánu v královském purpuru těl i duší a čas stále více v přítomnost se mění“, tak Bůh stále roste před námi a stává se vždy více nedostihlým a neobsáhlým. „Ač stále blíž, je stejně předaleký.“ Ač přebývá v tomto světě, ač všechno, co jest, z Něho jest, ač „rozlil se po vší zemi, přece zůstal na nebi“ — a odtud jako věčný a nikdy absolutně nedosažitelný cíl člověka věčně jej k Sobě přitahuje a „Sebe jemu dává.“

A člověk, jenž má myšlenku boží vyrytou ve své duši a myšlenku tu uskutečňuje svým životem, pracuje tím jaksi společně s Bohem, účastní se Jeho díla a pomáhá tak zjevovati Boha lidem — či jak básník pěkně praví, „dobývá z nitra svého světy, by předl Mu, jak nám upřeď', vědomosti šaty.“

„V andělské pokoře jest nám, jak můžem' v mdlobě,
co z milosti nam dal's — zas vracet, Bože, Tobě,
a nemoci přec nikdy nic Ti vrátit myslí vděčnou,
a tak žít v Tobě, Pane, věčně láskou věčnou!“ (II, 261.)

Krasiński sám snažil se co nejvíce pracovati o tom „díle Božím“, zjevovati Boha lidem, poněvadž byl přesvědčen, že tak pracuje i pro

uskutečnění své patriotické idee — pro obrození Polsky. Před několika lety ještě „polskost“ byla mu skoro náboženstvím, stavěl ji výše než katolicismus. „Mým snem — psal tehdy (1843) Słowackému — byla by církev povýšená nade všechny dosavadní rozdíly církví, církev přijímající všechny do svého lůna, ale skrze Polsku a její jméno.“ (Listy do Słow. III, 45). A v „Předsvitu“ volal k Polsce:

„Nejsi mi již krajem pouhým,
místem — domem — zvykem dlouhým,
počátkem neb skonem vlády,
nýbrž Vírou — Právem všady!
Ten již Bohu se teď příčí,
Kdo tě zradí, kdo tě zničí!“ (II, 249.)

Časem obojí tato nejvyšší idea se spojovala, stávala se nerozlučnou. „Polsku miloval jsem i Tebe, Pane, ne sebe — ne sebe!“ mluví již v básni „Poslední“ — „Ona na zemi živa a Ty v nebi“.

„A umíraje blahoslavím Tobě
na vždy a všude — před hrobem i v hrobě!
S tvojím a Polsky umírám teď jménem . . .
Nechť v ní Tvůj Kristus bude oslavován
na zemi činem — královstvím to božím!“ (II, 374.)

Tato myšlenka přivedla jej již k úplnému spojení s katolickou církví a zejména i s její hlavou — papežem.

Na papežství hleděl Krasiński dlouho s jakousi předpojatostí, jež mu vštípilo racionalistické ovzduší mladých let. Ale i později posuzoval často nepříznivě vatikánskou diplomacii a římskou církevní politiku, „opuštěnou od Ducha“ (Listy do Sołtana II, 299, 1844). Zdálo se mu také, že v církevních obřadech, jak často měl příležitost viděti je v Římě, jest příliš mnoho „bezduché formality“; a formalitu pokládal za jednostrannost a nebezpečenství pro církev katolickou, zrovna tak jako liberální filosofii pro protestantství. „Pohleď na církev Petrovu — mluví ústy Předsedy v Nebožské komedie části první — na druhé straně na dceru protestantismu, na poslední vnučku všech kacířství, na germánskou filosofii — na ně rozdělilo se křesťanství — a rozpadlé síly došly k nejvyššímu rozporu mezi sebou! — Tam forma a samý obřad, bez nadšení již — tu moudrost bez krve a žil, věda, která ví o všem, ale ani o živém Bohu ani o nesmrtelných osudech člověka neví nic...“ (II, 579—580).

Jinde vzdává básník chválu církvi katolické — ze zkázy obviňuje jen „římský prvek“, prvek bezduchosti a pýchy. „Z chaosu útiskův a pronásledování, z bludiště snův a pochybností a kacířství

vznesla se Petrova moc. On prvním, nejstarším sluhou sluh Kristových na zemi. Pod jeho nohou králů koruny i čela — v kolébce pravicí jeho kolébané národové-děťátka. — I stalo se! Oblekl se v purpur! Zpyšněl! Zřímanil se!... Církev stvrdla ve skálu, a moře ducha lidského milionem vln bije do ní — tu se odráží — tu hučí mimo. — Zde skála a tam vlny! — O běda, běda! Stále méně Krista ve světě — méně Ducha živého!" (II, 461.)

Než po Řehoři XVI, za jehož vlády vznikaly tyto žaloby básníkovy, nastoupil Pius IX, silná, neobyčejná osobnost, jež vzbudila nejsmělejší naděje v katolickém světě a nejvíce u Poláků. Očekávali, že započne novou epochu dějin a že dopomůže také k samostatnosti Polsce, které hned s počátku projevil hluboké sympathie.

Tato naděje uchvátila úplně Krasińského, že určoval svému národu tak vysoký dějinný úkol. Došel k přesvědčení, že může jej uskutečniti pomocí papeže. Jen Pius IX, pravý náměstek Kristův a otec všech národů, zachrání národ polský a povede jej cestou Kristovou... Proto hned po zvolení (26. června 1846) uvítal nového papeže nadšenou oslavnou básní, by „den radosti ohlásil světu",

„že již minul čas Předsvitu,
že již celé vyšlo Slunce."

Poláci již ke dnu vypili kalich naplněný žlučí — nyní konečně zazářila jim světlá budoucnost: na trůně apoštolském zasedl pravý náměstek Kristův. V pokoře sklání se básník před ním, v slzách skládá vroucí díky, přesvědčen, „že on Matku naši spasí".

Nenabudeme již svého práva krvavým bojem, vražednými hesly, ale svatými jeho modlitbami. Konečného vítězství může se dostati jen tomu, kdo věří. My Poláci vždy „jdeme s vůlí boží, máme víru i naději". Proto jistě

„vyplujeme z temné noci,
kterou Pán nám seslal v hněvu —
pouze čas jest v Jeho moci..." (III, 160—161.)

V podobném smyslu napsal Krasiński před revolučními událostmi r. 1848 „Memorandum" papeži a pokoušel se působiti naň i osobně. Snažil se přesvědčiti jej o významu Polsky a dokazoval, že její rozbor byl zločinem proti náboženství. Vyjádřil svou pevnou víru, že přichází čas převahy sil moralních nad materialními. Jedině papežství může navrátiti světu pocit moralnosti; bylo vždy nástrojem božím, řídilo evropské záležitosti, dávalo moralní jednotu světu. Od vzkříšení Polsky závisí osud Slovanův i pokoj světa, neboť pouze ona může vysvoboditi

Evropu od zhoubných úmyslů Ruska i vlivu radikalismu. (Pisma, jub. vyd. VII, 241 a n.)

Tyto naděje Krasińského zklamaly, poněvadž Pius sám musil utíkati z Říma před revolucí. Ale duchovní pouto, které jej úzce spjalo s katolicismem, bylo již příliš silné než aby se dalo takovým nezdarem přervati. Ba básník utvrdil se jen v názoru, že osud Polsky jest nerozlučně spojen s katolicismem. Odpadne-li od něho, stihne Poláky osud národa židovského. „V pravdě stali bychom se novověkými Židy, neboť právě tím Hebreové zhynuli, že nechtěli přijmouti Krista a přes to chtěli se vybaviti z cizí moci“ (Listy do Małach. 73, 1846). „Nedávej se do boje — varuje přítele filosofa Trentowského — a nezvedej ruky proti prvku, který dnes jedině dělí tvou otčinu od bezedného moře, abych tak řekl, pantheistického moře panslavismu. Nemyl se, nad tou propastí stojí Polska. Jediný katolicismus odděluje ji od oněch hlubokých, smrtících vln; kdyby ho nebylo, už by její tělo se rozbíjelo na nich a ponenáhlu tonouc, sestupovalo v hloub“ (Listy do Trent. III, 350, 1851).

Uznav v církvi božské dílo Kristovo a jedině oprávněnou vůdkyni lidstva na cestě k věčnosti, snažil se jí také ve všem poddati a žádal si odstraniti ze svých děl všechny názory, jež by odporovaly katolickému učení.

Jako katolík a Polák nemohl ovšem nevzdati holdu také Marii Panně. Dva roky před smrtí (1859) vysílá ještě krásný hymnus ke „Královně Polské, Královně Andělů“. Svět se zmítá a rozdírá, ale žádná z jeho rozervaných částí nevolá již s takovou důvěrou k Matce Bolestné, jen Poláci neustávají se modliti.

„Zkrať umučené Polsce své muk chvíle! —
Odvaž jí ruce od katanských kolův,
buď andělem jí teď i po vše věky!“ (III, 189—190.)

Úcta a důvěra k Matce boží sílila jeho víru, že Bůh neodepře Polsce své pomoci. Vždyť Poláci vždycky v minulosti, pokud sahá stopa dějin,

„uznali Tebe za země své vládce
v Královně polské — v zemské Tvojí Matce!
Od kdy se národ z mlhy časů tuší,
z těl polských miliony vyšly duší
se svatým jménem Jejím na rtech v smrti.“ (II, 345.)

Ti všichni dnes v nebi jako veliký oblak obklopují svoji Královnu. Klečí smutná u trůnu božího uprostřed Serafů, s korunou polskou na

svých skráních. Modlí se potichu a za ní pláčí stíny otců. Ve sněžných rukou má dva poháry: v pravém podává Kristu vlastní Jeho krev — v levém „krev křižovaných s křížů tisícera poddaných Tvých, krev, jež po léta plyne po všech zemích pod mečem Troj-kata". A božským prvním kalichem prosí o milost pro kalich druhý . . .

Tak víra v Boha a Polsku, jež v duši básníkově harmonicky splynula v jedno, stala se hlavní jeho oporou v posledních několika letech života. Byla to léta ponejvíce bolestná a smutná, ale mohl v nich právem říci, co napsal své manželce Elišce, že duše jeho

„před žádnou dosud neklečela silou,
před Bohem jen a Polskou u pokoře
šla nezkažena přes podlosti moře
a lidem špatným prorocky volala,
že v ušlechtilé ctnosti jen jest chvála..." (III, 149.)

Ani dlouhá hrozná nemoc, ani nešťastné události politické, ani rány života rodinného nedovedly udusiti světla, jež si vykřesal tvrdou prací ducha. Až do konce je nesl, aby jím zapálil i srdce jiných a přesvědčil je, že „vyjde z chaosu svět Ducha" a že „bude Polska ve jménu Pána!" A v nejhorších bolech volal:

„Vím jedno pouze: spravedlivost bude,
vím jedno pouze: Polska z mrtvých vstane! . . .
Vím jedno pouze: křikneme pak vděčně:
„Buď pochválen Ty, svatý Bože, věčně!" (III, 191.)

Několik slov o mimořádné úhradě státních potřeb.

Dr. Frant. Nosek.

Uhrady řádné možno rozvrhnouti celkem na tři skupiny: první z nich je stejná jako u každého soukromníka, je to výnos z vlastního jmění státního, tedy na př. ze státních lesů nebo hospodářských pozemků, z úrokového výnosu nashromažděných reserv, z výnosu dolův ať již uhelných nebo také kovových, zejména stříbrných a zlatých, v kterémžto případě je dána podle velikosti jich výnosnosti státu možnost, použiti drahého kovu k ražení peněz. Význam zlatých dolů nesmí se však přeceňovati, protože jest za obyčejných poměrů konečně jedno, plyne-li státu určitý výnos z jeho majetku lesního nebo stejně veliký výnos ze zlatých dolů.

Druhá skupina řádných příjmů plyne z tak zvaných veřejných podniků, jako na př. dráhy. Povaha těchto předmětů nedovoluje, aby se přenechaly stále a plně soukromohospodářskému vykořisťování, nýbrž nutno míti při jich provozování na zřeteli i ohledy jiné, které nutí ku provozu i tehdy, když výnos nedostoupí nejvyšší vůbec dosažitelné výše. Tak ohledy politiky hospodářské nutí provozovati dráhy i v krajinách ještě nevyvinutých právě proto, aby se hospodářsky povznesly, jakkoli dráhy takové budou z počátku passivní. Podobnou roli mohou hráti ohledy strategické atd., takže jest lépe, když stát takové podniky, jako dráhy (telegraf, telefon, poštu) provozuje sám, než aby se spokojil pouze regulováním podniků soukromých.

Třetím zdrojem jsou příjmy, plynoucí státu na základě výsostného postavení tím, že stát ukládá osobám podrobeným jeho moci nucené příspěvky k úhradě jeho potřeb ve formě daní nebo poplatků.

Vyskytne-li se tedy zvýšení potřeb, k jichž úhradě naznačené příjmy nestačí, jako při stavbě nákladných horských drah, při reformách jednotlivých odvětví státní správy (ve školství, vojenství atd.), tu nutno postarati se o úhradu mimořádnou, která, pokud se béře nezávadnou cestou, je zcela obdobná, jako u každého soukromníka. Buď se sáhne k pokladním hotovostem nebo na kmenové jmění státní odprodejem státních pozemků, lesů, dolův a železnic. Nelze li tak z kteréhokoli důvodu učiniti (malý výtěžek při prodeji pozemkův a lesův, ohledy veřejné při železnicích atd.), nutno sáhnouti k úvěru. A tu se jedná o to, aby jisté hodnoty majetkové byly převedeny ze jmění podmětu

jednoho (státních věřitelů) do jmění podmětu druhého (státu). I jde nyní o otázku: dostane vypůjčující stát tyto majetkové hodnoty v podobě drahého kovu, ať již raženého či neraženého, nebo snad v podobě jiné? To ovšem záleží nejen na celkových poměrech hospodářských, jsou-li totiž na světovém peněžním trhu volné hodnoty, které hledají umístění, tedy mohou-li kapitalisté zápůjčku poskytnouti, nýbrž chtějí-li ji poskytnouti za daných podmínek, požívá-li totiž dotyčný stát úvěru (odtud vyšší úrok jako odměna za větší nebezpečí ztráty), a neposledně padají na váhu momenty politické, jest-li totiž se někde snad nekladly uzavření zamýšlené zápůjčky překážky, jest-li tedy cizině nezáleží na znemožnění chystané zápůjčky. Podle toho všeho vypadne konečná výslednice těch četných a velmi jemných složek.

Proberme si nyní případ, že celková situace jest pro uzavření zápůjčky naprosto příznivá. Předpokládejme pro jednoduchost výpočtů jednotnou 4%ní panující míru úrokovou a to u nás, v Německu, ve Francii i v Anglii a dokonce také jednotnou míru ve všech těchto státech a to zlatou míru korunovou.

Aby stát dostal zápůjčku, musí za těchto poměrů učiniti uložení peněz výhodnějším, nežli jest jiné, stejně bezpečné uložení. Musí tedy poskytnouti vyšší úročení, protože by jinak nebylo podnětu peníze odjinud bráti a kupovati dotyčné státní dluhopisy. Vydala by se tedy na př. 5% zápůjčka. Tu když, řekněme, francouzský kapitalista, jenž upsal milion korun, obdrží pak příslušný dluhopis a má odevzdati zaň státu zapůjčenou hodnotu, zašle buď drahý kov neražený nebo musí si teprve opatřiti kov ražený tím, že ze svých vkladů bankovních vezme své francouzské bankovky a je vymění u pokladen francouzské banky za zlato.

Nemá-li hotovosti, nýbrž na př. jen cenné papíry, tu může si bankovky opatřiti buď zastavením svých cenných papírů, tedy úvěrem na zástavu věcnou anebo pouhým úvěrem osobním, v kterémžto případě vydá úvěrní listinu, specielně směnku, kterou se zaváže obnos jemu úvěrem v bankovkách vyplacený na př. po roce zase splatiti. Vystavená směnka zní, dejme tomu, na milion korun, splatný ovšem teprve po roce, takže nyní mu bude na ni vyplacena valuta jenom po srážce meziúroku, takže se mu skutečně vyplatí při 4%ní míře úrokové jenom 961.538 K. Ježto po roce musí směnku vyplatiti celým milionem, zaplatí z tohoto svého dluhu celkem 38.462 K úroků. Ježto však mu roční kupon ze státní zápůjčky poskytne 50.000 K úroků, má i při této manipulaci úvěrní ještě 11.538 K hrubého zisku.

Ve všech těchto případech dostane ovšem vypůjčující stát vždy zlato, které může dáti do oběhu, buď jako ražený kov v podobě plnoobsažných mincí, nebo uložiti jej bezpečně u své cedulové banky (tedy u nás u banky rakousko-uherské) a vydá jenom bankovky, uhražené drahým kovem.

Dejme však tomu, že se uzavření zápůjčky kladou překážky: buď není dosti prostředků na světovém peněžním trhu, nebo důvody politické stěžují její provedení: zkrátka cizina počne chrániti svůj zlatý poklad a brání vyplynutí jeho části do území státu jiného. Vezměme theoretické předpoklady stejné, jako výše: Tu stačí, aby banka francouzská zvýšila dosavadní officielní sazbu 4%ní na 5%ní. V tomto zvýšení sazby úrokové budou ovšem následovati ihned také ostatní peněžní ústavy, čímž se všeobecné znesnadní resp. zdraží nabývání bankovek a opatřování zlata. Když francouzský kapitalista dostane ze svých vkladů doma nyní také 5%, jako ze zamyšlené zápůjčky cizího státu, tu odpadne pro něho podnět něco půjčiti, leč by se vypůjčující stát odhodlal přislíbiti ještě vyšší zúročení (nebo poskytnouti výhody co do emisního kursu nebo populárně řečeno dáti své dluhopisy laciněji), což ovšem závisí zase na celé řadě nejrůznějších momentů. Kdyby si chtěl kapitalista opatřiti bankovky transakcí úvěrnou, jak výše naznačeno, dostane při 5% míře úrokové za svou směnku po roce splatnou a na jeden milion znějící po srážce úrokové jenom 952.381 K. Břímě úrokové činí v tomto případě pro něho 47.619 K a ježto mu 5%ní kupon zápůjčky vynese 50.000 K, činí v tomto případě hrubý zisk jenom 2381 K (oproti výše uvedeným 11.538 K!), který po případě ani nestačí k úhradě výloh (kolky, provise, zasílání zlata, pojištění proti jeho ztrátě).

V takovýchto případech vypůjčující stát svou zápůjčku ve zlatě z ciziny tedy nedostane a tu docházíme k zajímavému zjevu, že dotyčné hodnoty budou převedeny do území vypůjčujícího státu v podobě cizozemského zboží.

Všechen mezinárodní obchod spočívá totiž převážně na poskytování krátkodobého úvěru, prováděného skoro vesměs pomocí s m ě n e k. Když obchodník v Brně nebo kterémkoli jiném městě naší říše bydlící obdrží z Francie zásilku vína nebo z Anglie zásilku zboží nožířského, tu vydá směnku, v níž se zavazuje na př. po 3 měsících zaplatiti svému dodavateli cenu za jeho zboží, na př. 10.000 K, a směnku tu pak pošle do Francie či Anglie svému věřiteli. Tento ovšem si ji v pravidelných případech nenechá, nýbrž chtěje si za ni opatřiti hotovost,

prodá ji na burse, kde ji v době vypsané zápůjčky hledá francouzský kapitalista, který má právě platiti za převzaté státní obligace. I zašle nyní koupencu směnku dotyčnému bankovnímu ústavu, který u nás kreditní operace sám provádí, s tím, aby si u směnečného dlužníka ve vlastním území příslušný obnos vybral. Opatřiti si směnku bude pro francouzského kapitalistu lacinějším, než opatření zlata způsobem výše naznačeným, a také výlohy se zasíláním směnky nazpět do našeho území budou značně menší, než když se posílá drahý kov. Proto také hrubý zisk, který kapitalistovi zůstane, spíše dostačí k tomu, aby po úhradě všech výloh zůstal ještě tak velký čistý zisk, jenž by lákal k účastenství na takové transakci.

Vidíme tedy, že v tomto případě místo cizozemského zlata přijde jenom cizozemské zboží do státu zápůjčku hledajícího, rozmnoží tam reální hodnoty, z jichžto zvýšení pak se zápůjčka čerpá.

Pro úplnost bylo by ještě nutno zmíniti se o jistém způsobu úhrady, k němuž bývalo dříve saháno dosti často, když nebylo možno pomoci si ani úvěrem. Je to znehodnocení peněz a proto prostředek naprosto pochybený. (O. p.)

Posudky.

Soustavná katolická věrouka pro lid. Napsal P. *Frant. Žák* T. J. Díl I. O pravé víře. O církvi. O Podání a Písmě. O Bohu jednom v Trojici. Nákl. Dědictví svatojanského č. 131. Podíl na r. 1915 č. 1. Str. 576. Cena 6 K.

Prvá myšlenka při pohledu na tuto novou knihu bude asi u mnohých: Konečně! Po Jirsíkově Populární dogmatice veliká, dlouholetá prázdnota právě v oboru tak důležitém. Katechismus látku jeho sice podává a také jako hlavní lék od úžasné náboženské nevědomosti, přese všecko věroučné kázání a křesťanské cvičení, lidu se doporučuje; ale zde nepomůže žádné schvalování — ani dětem ani dospělým forma katechismu se nezamlouvá a čím dále tím méně zamlouvati bude. Forma také, ač v jiném významu, byla asi příčinou, proč se žádnému z našich officielních i neofficielních theologů právě do dogmatiky nechtělo. Jestiť u nás na vysoké škole pěstována výhradně latinsky, fraseologie její vědecká je česky tak málo protříbena, že pisatel i čtenář českého pokusu jest krok za krokem před nesnázemi. K tomu nesjednocenost v českém názvosloví scholastickém znesnadňuje nebo vlastně spíše znechucuje práci o dogmatice, věcně celkem nikoli nesnadnou, protože myšlenkově nesamostatnou. Tím asi hlavně se vysvětluje, že nedošlo ani k přepracování dogmatiky Jirsíkovy, tak že i v této příčině, jako v biblicum, zůstali jsme do nedávna o půlstoletí pozadu.

P. spis. zaslouží za dílo své upřímný dík. Osnova jeho zřejma je z obsahu I. dílu, jenž nahoře uveden a z pořadu na str. 12., dle něhož v dílu II. bude projednána nauka o stvořiteli a vykupiteli a co s ní souvisí, v III. o svátostech, ve IV. o ctnostech a hříchu a posledních věcech člověka. Dle I. dílu bude to kompendium nejen pro lid, nýbrž i pro klerika. P. spis. snaží se býti stručným, ale povaha předmětu, vývoj věrouky v posledním století totiž, činí krátký a přece úplný spis, jako byl Jirsíkův, nemožným. Zda na prospěch či škodu věci, nebudiž tu rozhodováno. Rozbor věcný budiž ponechán časopisům theologickým.

Z drobností slohových, jež při četbě napadnou, budiž poznamenáno na př., že obraznost znamená, jako na str. 400, vlastnost mluvy, kdežto fantasii lépe překládati obrazivostí a vyšší stupeň její, fantasii tvořivou, obrazotvorností. Výrazy společnost dokonalá a nedokonalá (perfecta a impf.) sotva již bude lze ve smyslu právním udržeti. Zajímavo jest, že se píše o církvi všeobecné (ačkoli: »věřím v církev obecnou«) a sněmech obecných. Tak se výrazy časem otírají a zbytečně mění. Citace Dionysia Ar. bude třeba revidovati. V citaci Písma bylo by, myslím, lépe následovati Kaulena a Bibl. Ztschrift i ve vynechávání tečky za číslicí knihy i za zkratkou její, tedy na př. 1 Sol 1, 1; tiskový stroj ostatně sám se o to postaral, aby tečka všude »nevycházela«. Pravím Sol a ne Thess, chceme-li totiž nazvy listův uváděti česky; v tomto případě náhodou Soluň jest i lidu známější než »Thessalonicenští«, jak se dříve psalo. Jména jako Optatus Milev. třeba asi vypsati: Milevský. Proč psáti: apokryph, Photius? Vím, že se sestrojují jakési hluboce vědecké rozdíly mezi ph a f, ale myslím, že zbytečně

O názvosloví českém nešířím se proto, že zatím, dokud nebude mezi českými theology shody, jak co překládati (princip atd.), nutno skoro bez výjimky uznati, že p. spis. podal, co bylo možného a nejpřijatelnějšího. — Str. 160 čti podmětu m. podnětu.

František Martin Pelcel, český historik a buditel. Napsal *Josef Hanuš*. Str. 148. Rozpravy České akademie III. 38. V Praze 1914.

Pelcel (1734—1801), tak prý se má psáti, v dějepisectví českém značí příznivý obrat v tom směru, že snažil se národu podati skutečné jeho dějiny v podobě širším kruhům přizpůsobené. I jako spisovatel učebnic češtiny má své zásluhy. Názory ve spisech svých vyslovenými souvisí s českým osvícenstvím, dle osobních styků šlechticky přibarveným, vlastenečtějším, aspoň prakticky, než byly na př. Dobrovského, myšlenkově však namnoze plytkým a ledabylým jako jinde.

P. spis., pilný badatel o té době českého obrodu, probírá předmět svůj jakožto historik literární. Má to vůči práci historické své výhody i nevýhody; s výhodou jest, že si též více všímá Pelcela jakožto buditele. Úsudky páně spis. o věcech kulturních jsou poněkud méně liberálnické než jak zvykem ve škole universitních realistův, ale nicméně jednostranné. Co do osvícenství samého nastane dříve nebo později zajisté protiproud v jeho oceňování, ať vlasteneckém, ať filosofickém; konstrukce dosavadní totiž hodně přestřelují.

Werner Bloch. Der Pragmatismus von James und Schiller nebst Exkursen über Weltanschauung und über die Hypothese. Barth. Leipzig 1914. Str. 107. Cena 3 K 60 h.

Nesprávná stanoviska pragmatismu Jamesova a tak zvaného humanismu Schillerova jsou celkem dosti známá; hlavně pojem pravdy obou myslitelů je vadným a pro vědu vlastně osudným. Pragmatism nechává každou filosofickou soustavu v platnosti, pokud přirozenosti původcově odpovídá a jeho přání uspokojuje. Pro tuto zásadu životní užitečnosti nazván pragmatismus „filosofií dollarovou“, v pravdě americkou. Jménem vědy zavrhuje ho Bloch nazývaje ho „plným odporův“.

Víc pozornosti zasluhuje však dílo svým exkursem o světovém názoru. Je světový názor, vědou přesně dokázaný, spočívající na nezvratných základech, názor, který proti všem výtkám skvěle lze obhájit, nemožný? Autor dává na tuto otázku odpověď jasnou, že totiž světový názor takový jest holou nemožností. Ve světovém názoru nejedná se prý o vědecké soudy, o nezvratná fakta, jichž nelze popřít, o pravdy, jež pro každého normálního člověka platí, nýbrž o něco zcela zvláštního, co se teprv musí odhalit, jasněji popsat. Mluví-li se o vnitřní ucelenosti světového názoru, míní se tím psychologická snášelivost jednotlivých momentů t. j. nesmějí se takové pohnutky uplatnit, jež by se v „duševní stavbě“ navzájem vylučovaly. Naprosto není však třeba, aby pohnutky tyto byly ve formě úsudků podány a nárokům logických pravidel vyhovovaly. Nežádá se, aby světový názor byl prost odporu, nýbrž aby jednotlivé body jeho klidně se snášely.

Hlavní věcí jest, aby světový názor měl dostatečný psychologický základ. Tím chce Bloch protivu proti logickým vývodům a proti všemu, co se poznatky vědecky odůvodňuje, zdůraznit. Psychologickým základem míní se, že světový názor člověka je v souvislosti s jeho nejhlubší podstatou a že jest „jediným projevem, který nás na poslední stanovisko člověka vůči světu vede, stanovisko, jež se k světovému názoru má jako otázka k odpovědi“ (str. 18). U světových názorů nejedná se o vědecké důkazy, nýbrž o víru. Věřit není totéž jako mít za pravdu; toť dle autora výraz velmi vlažný. „Věřit v pregnantním smyslu znamená zastávat se něčeho (Partei nehmen), se svým „já“ při něčem stát, stát a padnout se svým náhledem.“ Na pravdě, vědeckými výzkumy podepřené, nezáleží světovým názorům. Názorem světovým nechce snad člověk vůbec ani pravdy, chce jen „útěchu, nechce do prázdného prostoru být vržen, nýbrž ve světě plném dobroty a života chce se smět jistým cítit, chce snad před útrapami všedního života do světa „světu cizího“ (weltfremd) se zachránit. Zkrátka, nejrůznější duševní stavy nebo motivy, pokud jen středu osobnosti dosti blízko stojí, mohou být základem, na němž světový názor spočívá“. Nerozhoduje tedy o světovém názoru věda se svou methodou, nýbrž každý jednotlivec dle svého duševního stavu a dle pohnutek svého nitra. Pravda zde vůbec nemá co dělat.

Přesně rozlišuje Bloch mezi filosofií a světovým názorem. Filosofie patří do téže sféry jako vědy. Vůči světovým názorům trvá filosofie na tom a sice bezpodmínečně, že se úsudky její na pravdě zakládají a že má zvláštní obor skutečností (Tatsachengebiet). Světový názor dochází sice výrazu podobnými tvrzeními jako filosofie, ale přes to rozdílu podstatného přehlédnouti nelze. U světových názorů jsou tato tvrzení výrazem určitých stavů citových, takřka interjekce, kdežto ve filosofii vyjadřuje se jimi skutečnost; u názorův o světě dovídáme se, kdo má ten který názor, ve filosofii však, jak se má skutečnost. Charakteristickým zjevem jest prý, že jednajíce o světových názorech velikých mužů, kritiky se zdržujeme a z psychického organismu jednotlivých myslitelů názory ty pochopit se snažíme. Světové názory jsou prý k duši jednotlivců připoutány, neodlučitelny. O různých tvrzeních, jež se stanoviska filosofického, zásadně, dlužno zamítnout, praví autor, že světovým názorům mohou vždy ještě být základem. „Pro každý zastávaný náhled budeme se konečně sebe dovolávat“ (str. 24). Pro rozšíření toho kterého názoru světového nedá se vědou ničeho docílit; jen přemlouváním (Überredung), nikoli přesvědčením můžeme se v té příčině něčeho dopracovat. „Víra má se vzbudit, ne poznání zprostředkovat.“ Kritika světového názoru jest spisovateli věcí velmi choulostivou. Dle čeho by se vlastně mělo soudit? Máme vůbec nějakou míru, která by měla platnost všeobecnou? Nemáme. Mohlo by se sice říci, že ten který názor o světě jest cenným nebo že jím není. Ale tím by, dí Bloch, „bezcenný“ názor nebyl zrušen a ve svém vlastním jádru by vůbec nebyl ani dotčen. Jen takovým lidem mohlo by se zabránit, aby se k němu nepřidali, kteří již předem

touží po cenném názoru. „Zde vězí v poslední řadě otázka vůle, na niž žádnými úvahami nelze mít vlivu, neboť všechny tyto časově předchází“ (str. 32).

Bloch uvádí i jiné myslitele, již v té věci s ním souhlasí. Ve světových názorech rozhoduje prý pouze subjekt, kdežto objekt, pravda, vědecké důvody jsou zde hotovou quantité négligeable.

Tak vítězí voluntarismus — často; choutky náladové — nad prvky rozumovými k veliké škodě věci tak dalekosáhlé, jakou jest názor o světě.

Adolf Keller, Eine Philosophie des Lebens (Henri Bergson). Diederichs Jena. 1914. Str. 46. Cena 1 K. — *Dr. Emil Ott,* Henri Bergson, der Philosoph moderner Religion. Teubner. Leipzig 1914. Str. 129. Cena 1 K 50 h.

Zájem o filosofii Bergsonovu jeví se u mnohých národův. Dokladem toho je filosofická bibliografie, uvedená v druhém čísle letošího ročníku „Philosophisches Jahrbuch.“ Hlavní dílo Bergsonovo „Evolution creatrice“ dočkalo se během asi sedmi let již patnáctého vydání. Dle Gillouina je Bergsonova filosofie nejvýznamnější od Descartesa a největší od Kanta. Filosof a mathematik Le Roy doufá, že Bergsonem dojde veškerá filosofie pravého obrození. Peguy řadí Bergsona do řady pěti nebo šesti největších myslitelův. Windelband, Goldstein, Steenbergen a jiní vítají ho jako inauguratora nové filofické dráhy a hrabě Keyserling nazývá jeho filosofii neoriginelnější od dob Kantových.

První dílo snaží se dokázat, že filosofie Bergsonova je pravou životní filosofií; heslem jejím je „Zpět k životu!“ Rozum chtěl vše svými pojmy spoutat, vše ovládnout, ale život byl přece jen silnější než pojmové pavučiny. Nejsme na světě, abychom sobě pojmy hráli, nýbrž abychom jednali. „Pojem na předmět aplikovat je totéž jako se ho tázat, co s ním můžeme dělat, co pro nás může vykonat. Objekt pojmovou etiketou označit znamená určitými výrazy způsob jednání nebo zachování stanovit, k němuž nás pohnouti má“ (str. 13), praví Bergson. Rozumovým poznáním opovrhuje francouzský myslitel, protože zklamalo a zklame i budoucně, bude-li se mu důvěřovat. Pravého poznání lze prý jen intuicí nabýt; i absolutno je nám intuicí přístupno. Svět není Bergsonovi ničím stálým, nezměnitelným, nýbrž stálým děním, věčným tvořením, gigantickým organismem, který je veskrze životem proniknut a jenž stále nový život tvoří a nikdy v tom neustane. Vyjádřit proto podstatu dění vědeckou formulí, je věcí naprosto nemožnou. Všude je „modifikace, rušení, změna energie“. V proměnlivých vlnách jsoucna vidět prý prvek irracionelní, dynamický „élan vital“.

Metafysika je dle Bergsona nejen oprávněnou, nýbrž i nutnou, ovšem metafysika intuitivní. — Jakou však cenu má pro vědu intuice, když se pojmy vyjádřit nedá ano jimi se znehodnocuje? — Autor druhého díla, evang. duchovní, chválí Bergsona, že má oheň a básnickou sílu proroků a že proto modernímu lidstvu může být vůdcem

k novému náboženství. O náboženství nevydal sice myslitel žádného zvláštního díla, příležitostně ve svých spisech zmiňuje se o něm. Pojem Boha je u Bergsona pravý Proteus; hned je to čistě pantheistický pojem, hned zase theistický. „Bůh není nic uceleného; je to stálý život, čin a svoboda“ (str. 253). Zcela dle „biologické“ filosofie B. Problém osobní nesmrtelnosti nazývá nejtěžším problemem, jež si lidstvo předložit může. Praví-li ta která filosofie, že problem ten dlužno nechat nerozluštěným, pak prý nezasluhuje, abychom se jí byť i hodinu zabývali. Boha má Bergson za nejvyšší hodnotu a o náboženském cítění tvrdí pevně, že nepropadá žádnému rozkladu, protože je „ens sui generis“; jen tenkráte by mohlo praví, zmizet, kdyby v Bohu nemělo podkladu. „Náboženství dodává nám zvýšenou sílu k jednání a životu.“ (Bergson.) Ott chválí francouzského myslitele, že spojením monismu s theismem prokázal dnešnímu náboženství největší službu. Chvály takové Bergson nezasluhuje.

Dr. J. Vrchovecký.

Rozhled

Náboženský.

Úvahy o poměru náboženství k válce ustupují pomalu přemýšlení, jak bude po válce. Nezvratná zásada, že válka našemu náboženství nemůže býti než nanejvýš nutným zlem, které svévolně bez nutné příčiny podnikati není dovoleno, byť i sebe lepší výsledky z něho vyplývaly, zůstává neotřesena. A svědomití činitelé, kteří dovedou okolnosti války uvážiti, i s čistě přirozeného hlediska tomu dávají za pravdu. Zajištěná zpráva uvádí ze života našeho panovníka tuto význačnou příhodu. Před několika lety, kdy vlastně nynější světožár byl anticipando takořka na spadnutí, vysoký vojenský hodnostář naléhal žádanou radou svojí na válku. Císař, mírumilovný, jako vždy, docela klidně se ho tázal: A prodělal jste již válečné tažení? Po záporné odpovědi poukázal mocnář na hrůzy jeho, na ztráty všeho druhu dober, které přivodí atd.

Ale neprávem křičela ona dělnice, prý v Kolíně: „Až dosud jsem byla přísně religiosní; ale teď již nemohu věřiti v jsoucnost nějakého Boha, neboť byl-li by jaký, nemohl by této války připustiti.“ Není-li život z dober nejvyšším, jest jím o mnoho méně vše podřízenější, co válka ničí. Jsou to jen zla časná, která na nás sesílá, zla, která tělesný člověk nejtíže pociťuje a která, což ještě více, stíhají vinného i nevinného, jednotlivce i společnost — jakožto trest, očista, zkouška.

Kriminalistika jistého směru neuznává léčivé moci trestu. Materialistický názor na dějiny popírá soudy světové. Sociologie s ním příbuzná neuznává společenského organismu. Čím to však, že v této dobře všude bez rozdílu nastalo zpytování svědomí o chybách minulosti, a to nejen cizích, nýbrž i vlastních? I lhostejný jinak novinář psal: my jsme chybili, v tom a v tom... Byly to snad jenom chyby hospodářské, politické, vojenské... co vytýkáno. Ale uvědoměny a vytýkány. Nad to však vypočítávány také chyby proti vyššímu řádu, chyby horší, třebas onino buditelé veřejného svědomí, jak se novináři rádi nazývají, málo kajicnosti ukazovali. Právě střediskům jejich ve Vídni a v Pešti poukazováno na to, že foukají zároveň studené a horké z huby, a spojenci naši, i v civilu a při péře, neřkuli obrancové na hranicích pohoršovali se nad hýřením našich velkoměst, o jichž kůži přece hlavně šlo. Bylo vám, jakoby jistí živlové chtěli mermomocí dokázati, že trestných ran jest ještě málo.

Tedy svědomí citlivá i hluchá, jemná i tupá. Bylo tak a bude zase. Čeho ještě by bylo potřebí, aby i tato druhá se probudila?

Tím, tuším, dána perspektiva do budoucna. Ani optimismus ani pessimismus; opět jen meliorismus. Co jednotlivci v poli zažili a zažijí, jedny polepší, druhé pohorší — tak jako jejich příbuzné a známé doma.

Sestávát válka z přemnohých složek, nikoli ze samého hrdinství a obětovnosti, ani v poli ani doma... „Aby zjeveny byly ze srdce mnohých myšlenky!“ —

Láska k bližnímu, právě jen ta křesťanská láska k bližnímu se našemu náboženství teď namítá, že selhala; o altruismu, paneudaimonismu a pod. se nemluví, neboť nyní by to bylo velice tupou zbraní proti náboženství.

Vojín jest jednotlivcem i částí celku: náš vojín i vojín nepřátelský. Zájmy jednotlivce i celku jsou stejné, avšak nikoli vedle sebe, nýbrž jen v celkovém poměru, podle něhož třeba je hodnotiti a seřazovati. Celek ten není pouhým součtem částí. Může tu nastati aspoň zdánlivý spor povinností, na př. křesťana a občana nebo vojína. Láska bliženská, která — přese vše nápady altruismu — začíná se od sebe samého, majíc za nejvyšší pravidlo: Co nechceš, aby ti druzí činili atd. — tato láska bliženská rozšiřuje se v národ, stát atd., jehož zástupcem, po případě výkonným orgánem a obhájcem se stává každý jeho příslušník v rozhodné chvíli. Není snad jeho zásluhou ani vinou, že chvíle ta nastala, že stal se nepřítelem nepřítele, jehož láska křesťanská též milovati káže, proti němužto však té chvíle má bojovati jakožto zástupci druhého celku, jemu vzdálenějšího než jest celek vlastní. Nechová osobní nenávisti ani k jednotlivci ani k celku druhému, ale brání sebe a své bližší proti cizímu, jsa jen trestným neb ochranným nástrojem domácích zájmů proti síle je ohrožující. Náboženství mu káže konati tu svou povinnost jménem celku jak jen možno, ale též jen potud, pokud nutno, zakazujíc povolovati osobní mstivosti i nad ozbrojenými, nerkuli bezbrannými. Neprohřešuje se tedy proti přikázání lásky, když vybízí ke statečnosti v takovémto boji, kdy jde o to, zbraň, i živou, zbraní, i živou, učiniti neškodnou. Snižuje tím snad člověka na hmotnost, terč surového násilí? Nikoli, jako není snižován v zápase s jinými silami živelními. Samo o sobě by raději války nevidělo, tak jako by mu bylo milejší, kdyby nebylo třeba strážníků... V programu jeho o sobě válka není, válek „náboženských“, čistě náboženských není, i když od zástupců náboženství právem i neprávem hlásány a vedeny: vždycky šlo jen o časné pozemské podmínky, jež pro zájmy náboženské pokládány za nezbytné, mnohdy právem, mnohdy i neprávem. Ti však, kdo za vyšší ideje z poctivého přesvědčení, třebas věcně nesprávného, bojovali, jednali ve shodě s Kristovým ujištěním, že kdo duše (života) nenávidí na tomto světě, uchovává ji pro život věčný.

Ale proč tedy Církev zakazuje svým klerikům válečnou zbraní bojovati a stanoví irregularitu ex defectu lenitatis? Proto, že zásadně by války raději neviděla a nemůže tedy chtíti, aby orgánové její přímo ji provozovali, vydávajíce se v nebezpečí, že překročí meze osobní sebeobrany. Že i jejich zdraví a život jest na bojišti v obranné službě vlasti a v nebezpečí společném, i když nebojují, rozumí se samo sebou a vidno ze zkušenosti.

Macchiavelli slovy skoro biblickými praví, že mravouka křesťanská v tomto světě jest jako pro ovce uprostřed vlků. Je to známý názor

o nedostatku činorodých popudů v ní. Že to výklad neúplný a proto nesprávný, jednostranný, je známo. Že však se v ní zcela upřímně klade důraz na pokojnost a ústupnost naproti výbojnosti a rvavosti světa — ale ovšem ne za každou cenu! — jest jistotně chloubou její jakožto hlavní civilisační prvek společenský, jenž odsuzuje nejen hrubé násilí, nýbrž i jemné a potměšilé zákeřnictví zbraní duševných, jehož ovoce právě nyní zakoušíme, ovoce, dávající zřejmě poznati otrávený strom zednářského domnělého pacifismu, který ve skrytu všechno rozeštval a nyní v satanské škodolibosti se pošklebuje, že křesťanské náboženství mezi národy selhalo.

Zajisté otevřely se nám oči, kolik pro království boží ještě zbývá činiti, a znenáhla ukazuje se též, kolik třeba napravovati. Nestačí, ba není ani přiměřeno, poukazovati, že práci náboženské tolik překážek odevšad se působí, svrchu i zdola. Vláda nebo policie nesmí býti volána v náhradu — o to právě běží, aby náboženství samo sebou jako v minulosti tak i teď ukázalo, seč jest, připravovati Pánu lid dokonalý, tedy i vládu křesťanskou.

Všimněme si třebas hned primitivních požadavků křesťanské spravedlivosti ve věcech hmotných. Noviny na př. psaly o usnesení saských pastorů, působiti všemožně na obecenstvo, aby se vystříhalo vykořisťování bližních. Jest přirozeno, že opatření to uvítáno všude s pochvalou — vždyť žaludkem vede prý cesta k srdci. Naše duchovenstvo nepotřebuje se na ničem takovém usnášeti, rozumíť se to u něho samo sebou. A přece, kolik stojí práce proraziti heslem: s poctivostí nejdál dojdeš! Kolik svádění a pokušení tu jednotlivci třeba překonávati zvláště nyní, kdy se nesnáze dne tak využitkují, doma i v poli. Kolik možnosti tu dnes, osvědčiti pravou křesťanskou spravedlivost, o níž ovšem v novinách nebude řeči. Ukazuje se mnoho chvalné obětavosti a dobročinnosti, veřejné i soukromé. I ta babka s trhu, která pranic neštítí se kupce své okrádati, přibelhává se se svým „milodarem“, o velikých darech a dárcích ani nemluvíc: jaké tu rozdíly a jaké následky úslužnosti jen dělané a skutečné, křesťanské!

A podobně jest i v jiných věcech, o nichž namnoze nemožno psáti. Vojín, mající na starosti kuchyň svého oddílu, prostý to, ale nábožensky svědomitý zřízenec hospodářský, obléhán jest „dobroději“, kteří mu dokazují, že by mužstvu nepotřeboval dávati tolikých porcí... že mu část zásob dobře odkoupí. Ale on statečně odpoví: Co do kuchyně dostanu, patří jim — dostanu-li málo, dostanou málo, dostanu-li víc, dostanou víc, ale vždycky všecko, co dostanu. A „muž“ ten jest miláčkem svého oddílu. Není v novinách a nebude asi, leda zde; zůstane nejmenován. Jistě jest jich a takových na tisíce, na statisíce — kéž by nebylo výjimek.

Náboženství je s to působiti, aby takových výjimek co nejvíc ubývalo, zde v této věci i v jiných. Doufejme, že se mu to podaří. Když nezdařilo se mu zameziti válku, aby aspoň hrůzy její co možná mírnilo a následky její předcházelo.

V červencovém čísle „Hlídky“ přinesli jsme několik dat o karitativní činnosti řádového duchovenstva u nás a v Německu v nynější válce. Byla to data pouze časopisecká, tedy kusá. Nyní prvně vyšel v organu karitativního spolku v Německu „Caritas“ statistický článek „Katolické řády německé a světová válka“ z péra Dr. V. Liese a třebaže podává zprávu jen asi o půl roku (1. srpen 1914 až 31. prosinec 1914), přece už práce tato pěkně osvětluje činnost duchovních řádů v Německu jak mužských, tak i ženských.

Řády kontemplativní měly v poli 171 vojínů; 41 bylo vojenskými kněžími, 74 ošetřovalo raněných a nemocných 379, při čemž bylo 17.559 ošetřovacích dnů. Řády s duchovní správou poslaly do pole 810 členů, 39 bylo vyznamenáno. V duchovní správě vojenské působilo 268, u zdravotního oddělení 498; v lazaretech, nákladem klášterů zřízených, ošetřováno 3800 raněných. Z missijních společností stálo v poli 520 mužů; 81 bylo vojenskými kněžími, 147 v službě zdravotní, zvláště ve vlastních domech řádových, ošetřili 4172 mužů po 104.788 ošetřovacích dnů. Řády laiků (Milosrdní bratří, školští bratří atd.): většina byla zařazena do služby sanitní; v poli bylo se zbraní 461, u sanity v poli 120, doma 516; poslední ošetřovali 10.859 mužů po 318.176 dnů. Tedy jednotlivé řády a společnosti zúčastnily se ve válce do 1. ledna 1915 takto: 1963 vojáků (232 raněno, 62 padlo); 1807 bylo u oddělení zdravotního (386 v poli), ošetřovali 19.210 raněných a nemocných po 440.523 dnů ošetřovacích.

I ženské řády ze všech sil snažily se zmírniti bídu i rány, jež v jejich okolí nebo i jinde zasela válka. Ošetřování nemocných a chudiny v poli a etappních obvodech věnovalo se 1054 sester. Františkánky 393, borromejky 212, sestry sv. Vincence a Klementa 198. V lazaretech doma pracovalo 11.502 sestry (2499 sester sv. Vincence, 2219 františkánek, 1166 borromejek), ošetřovaly 270.250 vojínů po 5,829.093 ošetřovacích dnů. I řády vychovávací ošetřily v lazaretech na 35.000 mužů. Řády pak čistě kontemplativní, pro věčnou svou klausuru, neopustily ovšem prahu svých řeholních domův, ale šitím prádla pro vojíny v poli i nemocnice a různými dary i ony snažily se prokázati vlasti platné služby. Dr. Liese tvrdí, že činnost řádů v Německu ani ne za půl roku v nynější válce převyšuje činnost za celou dobu války 1870—71.

Že němečtí katolíci přehledy takové pilně sestavují a uveřejňují, vyplývá z menšinového poměru jejich v říši. Pracují pro přítomnost, ale hlavně pro budoucnost. V Rakousku řády, poměrně ovšem četnější, zajisté rovněž bedlivě konají své říšské povinnosti, ve směru jak náboženskolidumilném, tak obranném. Jednotlivosti jsou tu a tam, jistě ani ne z polovice uveřejňovány v novinách; celkového přehledu není, bude snad shotoven až později. Pomluvačů z řemesla nebude ovšem ani číslicemi možno přesvědčiti, neboť o majetkových poměrech „bohatých“ klášterů mají názory dětinsky fantastické, o skutečných výdajích pak dětinsky naivní. Blízké a známé nám kláštery na př. úplně

vydržují průměrně skoro toliký počet rekonvalescentů, kolik mají členů. Kdo trochu věci rozumí, může si vypočísti, kolik to obnáší a kolik dávky by asi dle toho připadalo na lidi s tisícovými příjmy, kdyby měli poměrně tolik věnovati na stejný účel, jako věnují kláštery. Jinak ovšem zase možno ze zkušenosti té vyvoditi, jakého napětí sil hospodářských doba vyžaduje, má-li o všechny jak náleží býti postaráno. Změněné poměry společenské jeví se zde snad nejnázorněji a káží neodolatelně opraviti starší názory o dobročinnnosti, pokud ještě toho potřebí. V tom smyslu totiž, že jednotlivá, osobní almužna z ruky do ruky naprosto nestačí, jednak co do množství, jednak co do obecnosti, jsouc více méně náhodnou. Rozumí se samo sebou, že spolková (obecní a státní i soukromá) organisace dobročinnosti, jež ode dávna ukázala se nutnou, pohltí z milodarů část tím větší, čím jest rozsáhlejší (na místnosti, zřízence atd.) Ale ona jediná je s to, aby opatřila pomoc vydatnější a aby ji rozdělila tam, kde jí potřebí. Soukromá dobročinnost není tím učiněna zbytečnou, naopak se předpokládá, třebas nemilými zkušenostmi byla tu a tam klamána. Však Otec nebeský, jenž vidí ve skrytě, nepotřebuje výkazů... Zamýšleného účelu dosáhne se jen spojenými silami, cílevědomě v organisaci vedenými. Aby se ho dosáhlo měrou dárci umožněnou, i na to ovšem potřebí oněch základních ctností křesťanských, o nichž mluvíme. Že totiž mnoho a mnoho mohlo by se dělati laciněji nebo zdarma, tedy „dobročinněji“ ve prospěch těch, jimž určeno, jest jistá pravda.

Nikoli docela podřízenou úlohu vůči vojsku, ať na bojišti, ať v nemocnicích, má dobročinnost duchovní v podobě četiva. Děje prý se tu mnoho, ale pořád ještě ne dosti. Jsou také stížnosti na obsah jeho — i zde, v nejvážnějších chvílích jsou prý šířeny všelijaké škváry.

Z vlastní zkušenosti připojujeme poznámku, netýkající se ovšem zásluh osobních, jako v případech nahoře uvedených. Z osobní známosti s benediktinskou knihtiskárnou naší požádal tu a tam některý p. kurát o knihy pro své nemocné, z pravidla za sníženou cenu, již chtěl sám hraditi. Poslány mu ovšem zdarma, poslány i jinam, odkud požádáno veřejně v novinách, a ejhle po zběžném spočítání ukázalo se, že rozdáno celkem hodně přes dvacet tisíc, vesměs nejen nezávadných, nýbrž dobrých knih českým vojínům po celém mocnářství. Řídili jsme se i tentokrát Kristovým: Noli canere tuba ante te —, jako dříve při četných podporách knihoven lidových nejen u nás, nýbrž i ve Slezsku a na Slovensku, za kterýmž účelem zřízeny jinak spolky, jež za knihy takové platí. Teprve nyní jsouce přímo vyzváni, sdělujeme, co s naší strany pro duševní osvěžení hrdinů našich učiněno; dopisy z většiny nemocnic dokazují, že knihy ty poslání svému dostály, ačkoliv odjinud zase pronikla zpráva, že jich ještě nepoužito, že kdesi leží ještě zabaleny; snad i těch použito bude.

Co nahoře zmíněno o poctivosti doma i v poli, zobrazuje se i v této příčině. Píší o knihy, modlitební i zábavné, vedle duchovních často také jednotlivci z pole nebo z nemocnic. A i s těmito dary se

někdy obchoduje: čipera takový využívá „konjunkturu“ a darované knihy rozprodává neb lacino koupené předražuje.

Jsou to maličkosti, ale příznačné. Dávají pak na srozuměnou, neoddávati se bláhovému optimismu, že tíseň doby sama všechno napraví. Je to jako s tím evangelickým semínkem: jedno padne na dobrou půdu, druhé na špatnou, a dle toho také vzejde či nevzejde. Nesnáze doby přemnohými otřesou, tedy jaksi zkypří půdu, ale daleko ne u všech bude to jen dobré símě, které vzejde — i pleveli se v dobré půdě dobře daří! Bylo by skoro farisejským, při zprávách o velkopodvodech děkovati, že v našich vrstvách nejsou takoví a takoví, jako tam ti. Možnost a příležitost mnoho tu rozhodují. Náboženství naše má však zajišťovati pro všechny případy, drobné i velké. Známý výrok kteréhosi sv. Otce o „chladném onom slově: moje a tvoje“ zdá se přisvědčovati naukám o majetku, které vedou ku znevažování cizího. Události nynější pak jsou prý s to, aby léčily veřejnost z bezohledného egoismu takového. Viděti však, že i nejkrásnější hesla možno překroutiti v opačný výsledek: právě z egoismu se porušuje spravedlivost, neboť jemu nejde o rovnost, nýbrž aby on ze zásady rovnosti těžil pro sebe.

Toť ovšem jen jedna, ale velmi důležitá náboženská poučka z nynějších válečných poměrů.

*

Tiskový útok francouzských katolíků proti Německu, o kterém jsme již se zmínili (La Guerre allemande et le Catholicisme) nazval známý francouzský učenec, benediktin Morin v Solesmes, prostě pamfletem, pranic neohlížeje se na patronanci francouzských hierarchů, jako kard. Amette; být jeho podřízeným, ovšem zle by se mu vedlo! V Německu vedle předběžné odpovědi, redigované prof. Rosenbergem, na obranu založen zvláštní spolek, jehož čestným předsedou zvolen bavorský ministerský předseda, učenec Hertling, výkonným předsedou moralista Mausbach. Jakkoli trapná jest podívaná na tento spor mezi bratry, zájem pravdy a svaté věci žádá vzhledem k nezdravým poměrům románského katolictví rozhodně: Vyčisťte starý kvas — nekřesťanského nacionalismu. Jdeť o dobra vyšší! Ti francouzští lidé stiženi jsou zrovna slepotou. V březnu měl známý katolický spisovatel Réné Bazin k římským Francouzům promluvu, v níž si pro katolický obrod bůhví co sliboval od účastenství francouzských kněží ve vojsku!! jak blahodárně budou působiti na spolubojovníky atd. Že však žádný kněz nesmí raněného zaopatřiti, nevykáže-li se jeho písemnou žádostí, že Vilém II na žádost německých biskupů zajaté kněze francouzské od insultů francouzských spoluzajatců jen tím ochránil, že oněm dovolil bydleti v seminářích, že tři čtvrtiny všeho kléru jsou v poli a tedy odňaty duchovní správě doma, toho všeho messieuři nevidí. S počátku mohlo se za to míti, že katolíci tímto chauvinstvím sledují nějakou protivládní taktiku — ale teď už viděti, že to bezhlavý fanatismus. Dobře zakončil schůzi předseda kard. Billot, vidoucí trochu dále než Bazin, poukázav na to, že jediná

Francie (nyní ovšem též Italie — tedy obě patentované říše románské!) žene kněze do bitev, ani Turecko ne.

Discite moniti! platí i pro naše vlastenectví.

O generalissimu Joffreovi šířena zpráva (prý od Maxa Nordau), že jest pratiquant katolík; zatím s druhé strany uvádí se výrok danského biskupa Van Eucha, že asi je zednářem, což jest pravděpodobnější, jelikož by ho Francouzi jinak sotva tak dlouho v čele poražených vojsk nechali.

*

Papežským výnosem výsada jednotlivých kněží, sloužiti 2. listopadu, v den dušiček, tři mše sv., již Benedikt XV. ve Španělích si oblíbil, rozšířena na celou Církev. Jako o vánocích je tu pamatováno nejenom na to, aby věrců v ten den co nejvíc mohlo obcovati mši sv., nýbrž i na sloužení soukromé, vzhledem k užitku pro duše v očistci.

V ranném středověku, zvláště v Italii nebylo nic neobyčejného sloužiti více mší denně. Nastalé zlořády všelikého druhu vedly k příslušným zákazům a ke zvyku jediné mše. Bude ovšem třeba přiměřeného poučení, aby lid na novotu nepohlížel nesprávně a neodvozoval z ní nesprávných důsledkův i co do častějšího sv. přijímání, jak učí zkušenost dávno minulá i nynější, že jako čím víckrát denně, tím lépe, aby se totiž přeposvátného tajemství nezneužívalo.

Vědecký a umělecký.

Rakouská hymna slavila 27. března 1914 své šedesátiny. Toho dne 1854 před svou svatbou (24. dubna) schválil panovník text kustoda Jana Gabr. Seidla dle návrhu ministra Bacha, který z několika předložených textů (i Grillparzer jsa vyzván podal svůj) Seidlovu — právem — dal přednost.

Nápěv pochází od Haydna a byl (se slovy od Haschky) poprvé úředně zpíván 12. února 1797 o narozeninách císaře Františka, jenž i v 1. verši jmenován.

Málokdo si všimne, že začátečná věta má týž nápěv, jako Pater noster tono solemni při mši svaté... neznámo, zda od skladatele, který sám si v písni té velice liboval, schválně či mimoděk.

*

Z literatury o středověku. Považíme-li, jak psali před 100 lety ve vědecké literatuře o středověku a jak se o něm mluví dnes, vidíme veliký krok k lepšímu jeho oceňování. Začátkem 19. věku i historikové poměrně vynikající psali o sv. Františkovi z Assisi takto: Freund und Zeitgenosse des Dominicus war ein Italiener Franz von Assisi, ein Mann, dem man alle Ehre antut, wenn man glaubt, es habe ihm im Kopfe gefehlt atd. Dnes tak psáti jest naprosto nemožné. Kdo by tak psal, s tím by se v historické vědě nemluvilo. Dnes nemine roku, aby nevyšlo o svatém Františku vážné dílo vědecké, vzrůstá i počet vědeckých revuí františkánským thematům věnovaných. Tak r. 1914 založeny byly krásné a dobře katolicky řízené Franziskanische Studien, jež vycházejí čtvrtletně, a rovněž nedávno vyšly dvě františkánské knihy ve chvalně známé sbírce Beiträge zur Kulturgeschichte des Mittelalters und der Renaissance, vyd. od r. 1906 u Teubnera redakcí Waltera Goetze. Jedna z těchto knih jest práce Kybalova, Über die Regeln des heiligen Franz von Assisi und die ursprüngliche Verfassung des Minoritenordens, druhá Studien zur Individualität des Franziskus von Assisi von Heinrich Tillemann. Tillemann jest katolický historik, jenž již leta pracuje v tomto oboru, jmenovitě známá a zdařilá jest jeho starší kritická studie: Speculum perfectionis und Legenda trium sociorum. Leipzig 1902.

Goetzovy Beiträge právě řečené ve svých dosavadních 21 číslech obsahují práce skoro vesměs pozoruhodné, a pro budoucnost lze si od tohoto podniku slibovati ještě mnoho dobrého přes to, že duch různých svazků je různý a že nelze vždycky se vším souhlasiti.

V novější době také literatura středolatinská dochází pozornosti. Vzniká nová disciplina, filologie středolatinská, kteráž si vzala za vzor starší svou sestru, filologii klassickou. Středolatinská filologie je dnes repraesentována několika německými učenci, z nichž nejslibnější je snad Pavel Lehmann, docent mnichovské univer-

sity, jenž po Ludvíku Traubovi rediguje Quellen und Untersuchungen zur lateinischen Philologie des Mittelalters. Středolatinská filologie je dnes ještě věda velmi mladá, musí dosud zápasiti o své uznání, o své bytí, má dosud jen málo universitních stolic, žádného místa ve škole střední, ale pěstitelé její na jisto doufají, že se časem podaří zjednati tomuto vědeckému odvětví čestného místa ve vědeckém bádání i ve školním vyučování.

Stejný osud, v jakém vězela do nedávna středolatinská literatura, sdílelo před 100 lety i středověké umění gotické. V době empirové Norimberg i jiná gotická města skličovala osvícené duchy, a sotva by bylo tehdy někoho napadlo, aby se s obdivem zabýval gotickou architekturou. Poměry tyto od několika desítiletí nadobro se změnily. Nejen chrámová, nýbrž i světská architektura gotická jest předmětem obdivu. Tak o velikánských gotických tržnicích i jiných toho druhu síních v Belgii a v Hollandsku vyšlo nedávno nové krásné obrazové dílo F. Schröder, Die gotischen Handelshallen in Belgien und Holland, München 1915. Cena 12 M.

Dnes začíná se mluvit s respektem i o středověké filosofii a politice, tak že práce romantiků, před 100 lety začatá, nese přese všecky překážky dobré ovoce, a je naděje, že z tohoto zájmu o středověk mohla by vyrůsti nová křesťanská renaissance, blahodárnější než humanistické pohanství.

Blíží se stoleté jubileum Rukopisů Zelenodvorského a Královédvorského, s nimiž česká věda přestala počítati. Obhajovací pokusy m. Žunkoviče buď zůstaly bez povšimnutí neb odbyty jako práce dilettantská. Články V. Horáka o štěpném rýmu v RK rovněž nedošly zasloužené pozornosti u odborníků. Po paleografickém odsudku Friedrichově zdají se oba rukopisy na vždy odbyty. Právem-li? Kdož jiný to může rozhodnouti než právě odborníci? A skoro všichni už rozhodli, tak že zdá se nesnadno najíti mezeru v řadě důkazů. Látky narostlo tolik, že není snadno se v ní vyznati. Obranné pokusy mají s ní s celou počítati. Neníť skutečnou obranou ani vědeckým pokrokem, nýbrž naopak neplodným zdržováním jeho, bere-li se útočiště k bezdůvodným dohadům nebo k důvodům nevědeckým. S toho hlediska vysvětlujeme také, proč v měsíčníku našem o otázce té skoro ani nejednáno: odborného znalce mezi spolupracovníky svými nemáme a planým mluvením, ať pro či contra, se pravdě neposlouží.

Tolik přese všecku váhu podaných protidůkazů lze říci, že naprosté jistoty v žádném oboru důkazů nedocíleno, ani v paleografii ani v historiografii ani v jazykovědě a jak se všechny ty vědy jmenují, které tu mají právo a povinnost mluviti. Jsouť buď povahou svojí odkázány na úsudky jen pravděpodobné, třebas i jistotě velmi blízké, paleografie na př., anebo nemají potřebného podkladu, o který by se mohly v tomto případě opírati; co víme z tehdejších českých dějin, co z „normálné grammatiky“?

Paleograficky objasniti RZ pokouší se od r. 1913 jmenovaný šk. rada Horák (srv. Archa 1914, 5; 1915, 8). Fotograficky zjistil prý na něm četné kresby, z jichžto barvy a provedení, jako z barvy a tvaru písma usuzuje starobylost jeho. Víc ještě světla slibuje si od fotografie palimpsestové, již vynalezli benediktini beuronští, jak jsme svou dobou sdělili. Domnělý kryptogram V. Hanka fecit, jak četl Dolanský, čte: A s ňú bysta; že tam není V. H. fecit, uznává, dle něho, i Friedrich. (P. nadučitel J. V. Hrubý v Brně čte zase jinak, totiž: Anno Dni 14.. Když nám tuším vloni svoje čtení poslal, požádali jsme ho o zevrubnější vysvětlení; když nedošlo, upustili jsme od uveřejnění dohadu jeho.)

*

V kritice textů biblických zvláště starozákonních mimo jiné obvyklé zřetele rozhoduje také náchylnost, podle obsahu nebo tvaru textu přijímati vysvětlující nebo doplňující vložky čili glossy. Kdo totiž ve svatých knihách hledá po způsobu moderním úpravný sloh a souvislý postup vypravování, rychleji než správno jest hotov s úsudkem, že v opakováních, rozvláčných opisech, v překvapujících odchylkách od předmětu a pod. nutno předpokládati pozdější vsuvky. Dle toho pak se upravují „očištěné“, prý původní plynné texty a překlady. Něco přes století trvá taková „kastigační“ horečka filologická, která časem i dějepisce posedla. Vyplýtváno v ní mnoho učenosti a práce, zajištěno mnoho cenného, ale způsobeno také mnoho zřícenin, jež obnoviti s velkými potížemi pokouší se doba střízlivější.

Že biblické texty glossovány jsou, obecně se uznává: důkazy toho jsou v různých rukopisech originálův i překladův; jen domněle pravověrná — omezenost, která nic nestudovala a autokraticky chce rozhodovati, může myslit, že máme knihy na př. Mojžíšovy do slova tak, jak je Mojžíš napsal. Aby však s druhé strany osobní názory a choutky s posvátnými texty nezacházely příliš libovolně, káže nejen povinná k nim úcta, nýbrž i vědecká rozvaha, poučená jednak dosavadní bezradností nesčetných dohadů, jednak přispěním novější vědy, od níž očekává se objasnění četných záhad v dějinách východu i knih starozákonních, sepsaných ovšem za jinými účely než čistě historickými.

Je to assyriologie. I v jejích památkách vyskytují se častěji místa, podezřelá na př. hromaděním, ba opakováním výrazů, poukazujícím domněle na různé původce. Tu však rozhojněnými objevy zjištěno, 1. že babylonské texty, zvláště náboženské, po staletí „opisovány“ docela stejně, doslovně; a 2. že dohady a doplňky vadných míst, jak staršími assyriology předkládány, později dle objevených duplikátů z pravidla ukázaly se mylnými, ačkoli zdály se vyhovovati souvislosti obsahové a písmeny jejich přesně hodily se do prostoru odpadlých neb jinak porouchaných „rukopisův“. „Ex oriente lux“ učí tedy i zde co do vymýšlení různých „pramenů“ a glossatorů býti velice obezřelým, tak že dokonce naopak slohová nevyspělost, podle našich názorů, může býti mnohdy pro starobylou současnost přízračnou.

*

Nejbohatší archivy světa jsou vatikánský, co do všestranosti ovšem jediný, a benátský, největší co do počtu listin. Papežské archivy až na inkvisiční a ovšem též poenitenciářský otevřeny vědě za Leona XIII tak štědře, jako snad žádný jiný státní archiv. Benátský spojen 1820 v bývalém klášteře u kostela Santa Maria gloriosa dei Frari. Zaujímá 298 místností a soustřeďuje 2276 archivů; již 1834 vykazoval přes 10 milionů svazků, do nynějška vzrostl na 14 milionů. Obsahuje hlavně úřední listiny republiky benatské za několika set let.

*

Mnozí mathematikové zvláštnostmi svými zavdali podnět k domněnce, že jest nějaká zvláštní vrozená mathematická vloha, ba že v mozku jejich jest nějaké zvláštní mathematické ústrojí (Gall, Moebius a j.) A. Voß ve svém díle o mathematickém poznání píše o tom: Vzhledem k tomu, že nevíme nic o závislosti určitých činností duchových na místních podmínkách v útvaru mozku, nepokládám onu domněnku za dokázatelnou ani za statisticky jistě doloženou. Jen to jest nepochybno, že jisté pochody innervační, potřebné k vyvození pohybů, paměti, řeči atd., vázány jsou na určitá místa mozku. Tak tedy omezuje se ona domněnka na to, že ve fysiognomii zralého člověka obráží se jakousi měrou jeho duchový život. Pronikavý zrak malířův, abstraktní výraz právníkův, zvláštní fysiognomie klassického filologa, rozhodný vzhled vojínův, pohyblivé vzeření hercovo — to vše lze vysvětliti součtem účinků na tvářnost člověka, spočívajících na stálé, člověka zvlášť úsilovně zaměstnávající práci, působících ponenáhlu charakteristicky i na utváření jednotlivých partií kostí v obličeji. — Smysl učené, těžko přeložitelné věty poslední jest asi ten, že není tu zvláštních oddělených vloh, nýbrž že jednotlivec, nadaný ovšem a duševně vyspělý i vnímavý, stálou činností v jistém směru teprv nabývá toho rázu, jejž ona nativistická domněnka mu kladla do vínku.

Vychovatelský.

Proti přeceňování tělesného výchovu mládeže obrací se známý francouzský filosof Julius Payot v knize „Výchov vůle", jejíž přepracované 27. vydání vyšlo před válkou. Vytýká, že ve Francii bez rozumu se velebí athletický výchov, jehož se dostává mladým Angličanům. Zaměňují se tu dvě zcela různé věci: zdraví a síla svalů. Býti zdravým znamená: dobře zažívati, volně dýchati, míti silný pravidelný oběh krve a lehce odporovati změnám počasí. To však nesouvisí nijak se silou svalův. Athleti a siláci produkující se v zápasištích mohou míti velmi slabé zdraví, tak jako zase mnohý svalově slabý člověk těší se zdraví železnému. Athleti sílí se násilnými cviky, které nejen že překážejí pravidelné činnosti dýchací, a vyvolávají zřejmě návaly krve do krku a do spánkův, ale také docela jistě seslabují (vady srdeční!). Je však nemožno podjímati se vedle sebe silných námah tělesných a duševních. Čím více kdo pracuje duševně, tím méně má potřebí svalové práce, jež jest určena ke spalování nadměrných nezužitkovaných látek. Té potřebuje úředník, který sedí u psacího stolku při stále stejné práci a jehož duch tak málo se namáhá jako jeho tělo. Potřebuje jí přemýšlení neschopný slaboch, jenž se přeplňuje jídlem a silnými nápoji, aby pak přebývající mu síly vydal v unavujících pohybech. „Ať si pohlíží s pýchou na své athletické svaly... Žádati toho však od našich budoucích lékařův a právníkův, od našich učenců, myslitelův a básníků, jest nesmyslem. Velikých lidských vítězství nedobývá se nikdy svaly, nýbrž objevy, velikými city, plodnými myšlenkami: a měli bychom dáti svaly všech úplně zbytečných sportovníků za silný rozum jediného Pasteura, Ampèra nebo Malebranche. Ostatně nejlépe „trainirovaný" člověk nikdy nepředstihne v běhu koně, ba ani psa, a gorilla nemusí se v zápase obávati herkula výročních trhů. Naše převaha nespočívá tedy nikterak v síle našich svalů: jak by jinak člověk zkrotil nejsilnější zvířata a dal za mříže tygry a lvy k radosti dětí, jež navštěvují veřejné sady?"

Ostatně rozumní Angličané sami odsuzují přeháněnÍ tělesných cvičení v anglických školách. Wilkie Collins shledává v britské společnosti politováníhodný vzrůst hrubosti a drsnosti a připisuje to ve veliké míře nemírnému pěstování sportu. Podle Matthewa Arnolda vede anglický výchov k tomu, že rozmnožuje počet barbarův a filistrů: barbarů, kteří milují jen tělesná cvičení, sport, hlučné zábavy — filistů, kteří cení jen horečku obchodův, umění vydělávati peníze, pohodlí a žvast. A poznamenává, že „čistí duševní pracovníci jsou právě tak mravní, jako čistí athleti; ba právě řecká gymnasia, kde tělesná cvičení byla tak horlivě pěstována, byla zneuctěna protipřírodní láskou."

Zkrátka a dobře praví na konec Payot, úsilná ona snaha, učiniti z našich mladých lidí na útraty jejich duševní síly athlety beze

všeho jemného citu, jest nesmyslná a vede nás ke zvířectví. Nepokládejme jí tedy za pokrok! Vždycky budou mně milejší školy středověku, jež nám daly takového sv. Tomáše Akvinského, Montaigne a Rabelaisa, nežli školy moderní, jež nám dávají vítěze ve veslování... A otevřeně řečeno, kdyby se vzala těmto tělesným cvičením cena, jakou jim dává hloupá marnivost, nikdo by se jistě nepodrobil obtížím, jichž vyžaduje příprava na př. k veslařskému závodu. Neměli bychom napodobiti v tomto ohledu Anglii drsného šlendriánu, nýbrž Švédsko, jež ve svých školách a u svých mladých lidí úplně se vzdalo škodlivých námah. Tam se snaží vychovati silnou zdravou mládež a uznali, že zneužíváním tělesných cvičení ničí se síly člověka jistěji nežli nemírným studiem.

*

Za to uznává spisovatel, ač v ohledu filosofickém vyslovený determinista, v celém svém obsáhlém díle zásluhy katolické církve při výchovu vůle. Největší zlo nové doby, slabost vůle, vzniklo právě tím, že lidstvo vymklo se vedení církve a ztratilo z mysli svůj poslední cíl. Až ke stol. 18. „stačily síly, jimiž vládla kat. církev, tato nesrovnatelná vychovatelka charakterů, aby daly životu věřících v jeho velikých liniích cíl a směr. Dnes však většině myslících duchů chybí toto vedení. A ničím nebylo nahrazeno . . .“

Veliká většina vzdělaných lidí nemá času ani schopnosti, aby myslila na svůj vyšší duchovní život. Do 27 let jsme tlačeni od jiných stále do předu, aniž můžeme při tom přemýšleti o sobě, a když začínáme vedení života bráti do svých rukou, jsme zapřaženi do vozu svého povolání, jenž nás táhne s sebou. Třetinu života zabere spánek, ostatní povinnosti úřadu, zaměstnání, požadavky společenské, jídlo atd. Běžíme, běžíme, dni prchají, a člověk je starý, když začne jasně pohlížeti ve svou bytost. „Proto dojímá podivuhodná moc kat. církve: ona ví, kam vede lidi, zpovědí a řízením svědomí seznámila se s nejhlubšími pravdami praktické psychologie, podporuje slabé, když kolísají, tlačí jasně jednotným směrem množství lidí, kteří by jinak se stanoviska mravnosti klesli na stupeň zvířete nebo na něm zůstali.“ Katolická církev, bohatá zkušenostmi nabytými za staletí ve správě duší, dovedla vynalézti množství prostředků, nad něž účinnějších nenajde ani moderní vychovatel. Církev ukázala na př. jak nesmírně důležité v psychologii jsou i nejmenší zevnější úkony. „Nemůžeme býti přítomni ani jediné církevní slavnosti, abychom nebyli proniknuti podivem nad neomylnou vědou, která pečuje o nejmenší jednotlivosti. Při pohřební slavnosti na př. spojují se všechny pohyby, všechna postavení, všechny zpěvy, varhany, ano i světlo malovaných oken, aby proměnily bolest pozůstalých v povznášející náboženský cit. U těch, kteří obcují takovým slavnostem s upřímnou věrou, musí pohnutí proniknouti duši až do nejvnitřnějších hlubin“. Spisovatel poukazuje pak na příklady kat. zpovědníků, kteří používali praktických zevnějších cvičení, aby pohnuli a podporovali duši, a cituje málo známá slova Leibnizova: „Nemohu souhlasiti s myšlenkou těch, kteří pod záminkou,

že třeba se klaněti v duchu a pravdě, vylučují z bohoslužby všechno, co působí na smysly, co vzněcuje obrazivost... Tito nemají dosti ohledu na lidskou slabosť: nemůže ani svou pozornost upiati na své vniterné představy, ani jich vtisknouti svému duchu, neužíváme-li nějakých zevnějších pomocných prostředků, a taková znamení jsou tím působivější, čím jsou výraznější."

Od katolických „vůdců duší" může se i moderni vychovatel učiti, jak jest důležito dbáti i nejmenších skutků, z nichž vytvořují se časem zvyky, jak využívati dobrá hnutí v duši, jež třeba i dle Leibnize pokládati za „hlas boží, jenž nás volá", jak svědomitě konati každou práci dle hesla „age quod agis" a zvláště jak třeba bojovati proti smyslnosti a vášním, největším nepřátelům silné vůle. Církev kat. stojí tu se svými zásadami do dnes pevně i oproti měnivým a často mylným naukám některých lékařův a současné literatury. „Současná literatura je skoro ve své větší části oslavováním pohlavního aktu. Máme-li věřiti mnohým dnešním románopiscům a básníkům, jest nejvyšším cílem, jakého člověk může dosáhnouti, upokojení pudu, jenž jest nám společný se všemi zvířaty! Nemáme již býti hrdi na své myšlení, ani na své jednání, ale na fysiologické nucení... A přece láska (t. j. věc, již jmenují láskou) jest omezena na velmi malý počet let lidského života, ano i v tomto nepatrném zlomku času tvoří pouze jeden z předmětů, jimiž člověk může se zaměstnávati z množství nekonečně důležitějších předmětů..." Že i někteří lékaři prohlásili čistotu za škodlivou zdraví, zdá se spisovateli přímo hloupým. Vidíme přece, že náboženské řády, při nichž úplná čistota jest pravidlem, nejsou bohatší na nemoci nežli prostituce... A velice pochybná nebezpečenství zdrželivosti nedají se ani srovnati s následky prostopášného života... Ze všeho je zřejmo, že pohlavní rozkoše ničí, kdežto zdrželivost dává tělu i duši podivuhodnou plnost síly a životní radosti. Vždyť již nováčci v psychologii vědí, že nejzákladnější vlastností všech žádostí jest jakýsi druh nenasytnosti, jež se stává tím nezkrocenější, čím lehčeji se jim člověk poddává... Mužnost spočívá v sebeovládání — a církev docela správně vidí v čistotě nejvyšší záruku plné síly vůle, oné síly, jež se své strany nabývá možnost všech ostatních obětí pro kněze."

V těchto snahách o sebeovládání má církev katolická velikou pomoc v příkladech svých svatých. V klidu a samotě obcování s „velikými dušemi nejlepších časů", s „hrdiny ducha" posiluje podivuhodně vůli mladého člověka. „Bohužel nemáme — naříká spisovatel — jako katol. církev životopisů „svatých laiků" pro potřebu mladých lidí. Myšlenka Augusta Comta, pro každý den kalendáře doporučiti život nějakého dobrodince lidstva k názornému rozjímání, byla výborná. Taková kniha byla by Plutarchem, v němž by pracovníci ducha mohli omlazovati svou činnou sílu".

Již z těchto několika myšlenek filosofa, jehož jistě nemožno podezřívati z nějakého stranictví katolicismu, jest patrno, jak všestranně dobrou vychovatelkou osvědčila se katolická církev — a to již se stanoviska přirozeného, nehledě ani k nadpřirozeným prostředkům

milosti, jimiž vládne. A lidstvo od ní se odvrátivši, hledá pak namahavě různých cest a cestiček k „výchovu vůle“, až na konec sezná, že v základě jsou to tytéž cesty, jimiž od věků je vedla s pečlivostí zkušené matky církev. Kdo prostuduje v obsáhlé knize Payotově různé ty návody a rady, dojde jistě k tomu přesvědčení. Ale snad mladí lidé s té strany raději je přijmou, než kdyby jim tak psal kněz.

*

Šestnáctého srpna tomu bylo 100 let, co narodil se v Castelnuovo u Asti v Piemontsku „katolický Pestalozzi“, veliký turinský paedagog Jan Bosco. Rok 1841 je důležitý v jeho životě. Připadá jako mladý novokněz na myšlenku zachraňovat opuštěnou mládež vlasti pozemské i nebeské. Jeho oratorium — tak říkal společným nedělním schůzkám mládeže — v několika letech čítalo na 800 stálých návštěvníků. První jeho sirotčinec byl příliš primitivní — senník. Roku 1844 otvírá Don Bosco pravidelné kursy večerní, r. 1853 školy řemeslnické, 1861 zřizuje první tiskárnu, 1863 otvírá vyšší ústav učitelský. 22. května 1862 skládá 22 mladíků řeholní sliby v nově založené „Zbožné salesianské společnosti“. Roku 1874 potvrzuje papež Pius IX. řeholi Salesianů na 10 let, a r. 1884 Leo XIII. trvale. Dle vzoru v Turině zakládá své ústavy Bosco v severní Italii. V 1875 překročili první Salesiani hranice italské, jedni šli do Francie, druhá část do Argentiny, aby pastorovala tam mezi vystěhovalými Italy, hlavně v Buenos Aires.

Když se první pokus missijní zdařil, vysílá Don Bosco nové apoštoly mezi Indiany do Patagonie, do Ohnivé země. Při skonu plodného svého života r. 1888 vidí Bosco svou kongregaci v Argentině, Chile, Uruguay a Brasilii mohutně rozvětvenu. V Evropě pak pracovali Salesiani s úspěchem v Italii, Francii, Anglii, Rakousku a Španělích. Celkem měli 64 domů řeholních a 956 členů (mezi nimi 300 kněží).

Za druhého řádového generála Don Michaela Rua (1888—1910) měla kongregace 241 domů řeholních a 4500 členův. Usadila se v Belgii, Portugalsku, Turecku a Švycarech; zvláště na poli zámořských missií dodělali se Salesiani v této době značných úspěchů. Roku 1890 přišli do Columbie, 1891 do Alžíru a Palestiny, 1892 do Mexika, 1894 do Venezuely a Peru, 1895 do Tunisu a Bolivie, 1896 do Egypta, Kapska, Paraguay a Spojených Států, 1897 do San Salvador, 1898 na Antilly, 1902 do Mexika, 1903 do Malé Asie, 1906 do Makao (Čína), 1907 do Honduras a Panamy.

Za druhého nástupce Boskova Don Pavla Albera (1910) přišli Salesiani na Filipiny a do Belgického Konga. Dnes má v zámořských krajích kongregace 170 domů a 1557 členů. — Don Bosco byl genialní organisátor. Při missiích pamatoval na dostatečný dorost obratných pracovníků, které si dlouho přibíral pouze z Italie. Roku 1875 odcestovalo do jižní Ameriky 10 salesianských missionářů; následujícího roku 17, 1877: 19, rok od roku pak počet rostl; 1889: 30, 1891: 45, 1895: 77, 1898: 130; v posledních letech odchází průměrně 100 kněží, scholastiků a bratří laiků za moře. Od roku 1875 pomáhají jim „sestry

Mariiny", které Don Bosco založil. Dosud do zámoří odplulo asi 2000 Salesianů a 1700 sester.

Salesiani zabezpečili si stálý přírůstek pracovníků svou činností mezi mládeží. Roku 1908 vychovávala kongregace pouze v Italii na rozličných školách, konviktech a ústavech 10.923 chovanců a v 63 oratoriích scházelo se 13.300 pravidelných návštěvníků. K tomu třeba připočísti v jiných ústavech evropských 8000 žáků a v oratoriích 8700 návštěvníků. Tedy pouze v Evropě stálo se Salesiany v přímém styku okrouhle na 40.000 mladých hochů.

Také v zámořských krajích podařilo se synům Don Bosca otevříti celou řadu noviciatů.

Roku 1876 založil prozíravý Don Bosco ústav „Synů Mariiných", určený pro dospělejší mládež, která už vyrostla z gymnasijních let, obyčejně to byli mladí řemeslníci a pod., kteří se chtěli státi kněžími. V ústavech tedy zvlášť pro ně zřízených dle určitého plánu učebního při zkráceném studiu, byli vyučováni v důležitých předmětech gymnasijních. Poplatek na jejich ústavech je malý — asi 360 K ročně. Nyní už otevřeli Salesiani podobné ústavy nejen pro Italy, nýbrž Francouze, Španěly, Němce, Maďary, Chorvaty, Poláky. Roku 1905 orgán kongregace „Salesianische Nachrichten" mohl se pochlubiti, že tímto způsobem 2000 mladíků mohlo býti vysvěceno na kněze. Pro německé a rakouské kandidáty do ústavů „Synů Mariiných" postavil Don Rua vlastní dům v Cavaglia u Turinu, roku 1900 byl ústav přeložen do Penango a od r. 1912 mají dům ve Wernsee v Štýrsku. Tito „pozdní kandidáti" prokazují kongregaci velmi platné služby, protože každý zná nějaké řemeslo, jež potom při misiích je mu velevítané. Ukončivše humanitní studia dělají rok noviciat, pak studují šest let theologii a filosofii. Budoucí missionář musí ještě navštěvovati missijní seminář ve Valsalice u Turinu.

Salesiani s velkým porozuměním váží si zřídla veškerého požehnání misijní činnosti — modlitby. Za tím účelem založil Don Bosco „Zbožný spolek spolupracovníků salesianských", jemuž se r. 1876 dostalo církevního potvrzení. Pius IX. i Lev XIII. byli jeho členy a nadali jej hojnými odpustky. Úkol spolku je, šířiti dílo salesianské. Spolek sebral už veliké obnosy na missie, ač příspěvků peněžních po členech nežádají. Předepsáno je: Otčenáš a zdrávas a vzývání sv. Františka Sales. na úmysl. sv. Otce.

Nyní čítá spolek — říkají mu též „třetí řád" kongregace — přes 300.000 členů. Orgánem spolku je Bolletino Salesiano, založený Boskem 1877 a dnes vychází v osmi různých řečech; náklad činí asi 260.000 exemplářů.

Takovýmto způsobem ze staré vlasti vydatně podporováni, mohli se Salesiani plně věnovati za Oceanem své požehnané práci. Skutečné missie mají: v indianských krajinách jižní Ameriky, střední Brasilii, Ecuador, jižní Indii a v Číně. Na Východě, v Mozambique, jižní Africe, Indii, Kongu a na Filipinách spravují pouze sirotčince, řemeslnické ústavy a školy.

Předešlý výrok Payotův o životopisech světců a tento odstavec o Boscovi maně připomíná duševní omezenost, s jakou naši liberálníci o hagiografii soudí. Dějepiscové moravského probuzení v letech padesátých min. stol. mluví s posměchem o odporu Sušilově proti belletrii v Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje a o spisech hagiografických z popudu Sušilova tam vydaných (Jak. Procházky Montalembertův (!) Život sv. Alžběty, sv. Frant. Borg., Mat. Procházky Život bl. Jana Sarkandra a j.) Jak už jindy poznamenáno, jednostrannou zásadou tou nebylo možno stále se říditi a také záhy od ní upuštěno. I to třeba připustiti, že původní spisy toho druhu nebyly vždy na žádoucí výši. Ale kdo ví, čím čelní katoličtí světcové, o nichž tu psáno, byli nejen Církvi, nýbrž křesťanské vzdělanosti vůbec, uzná s pochvalou prozíravost snahy té a opravdu osvětnou záslužnost spisů, které lidu podávaly nejen vznešené pravdy mravní v zářných příkladech, nýbrž otvíraly mu zároveň okna do dějin světových a národních, rozšiřujíce rozhled čtenářů nad krtčí obzor domácí. Ovšem, komu příběhy o lásce Vaška s Mančou jsou vrcholem národního písemnictví, ten ať si píše svou malichernou literární historii v tomto směru dál, totiž pro svoje obecenstvo, stejné úrovně.

*

Na universitách v Německu bylo v prvém semestru na začátku války zapsáno 53.370 posluchačů, z čehož 4575 žen, oproti 61.255 a 4130 před válkou. Z tohoto počtu 32.600 je ve vojenské službě, mezi nimi 250 žen většinou u zdravotních oddělení; takže přítomných posluchačů bylo 12.600 mužů a 4300 žen.

Na jednotlivých fakultách je toto zastoupení: filosofie, filologie a dějepis 12.800 (před válkou 14.400), medicina 13.900 (16.000), právo 8476 (9840), mathematika a přírodopis 7206 (8180), evangelická theologie 3705 (4370), katolická theologie 3073 (3050), hospodářství 2771 (3870), pfarmacie 824 (1100), lesnictví 220 (211) a zvěrolékařství 386 (203).

Návštěva jednotlivých universit: Berlín 8013 (ve válce 5100), Mnichov 5748 (4005), Bonn 4417 (2816), Lipsko 4388 (2975), Vratislav 2707 (1790), Göttingen 2376 (1582), Münster 2326 (1478), Freiburg 2203 (1736), Heidelberg 2135 (1427), Halle 2080 (1532), Marburg 2049 (1448), Tübingen (Tubinky) 2037 (1693), Kiel 1958 (1561), Jena 1664 (1129), Strassburg 1541 (1026), Královec 1304 (862), Würzburg 1275 (873), Erlangen 1214 (900), Giessen 1176 (803), Greifswald 1065 (814), Frankfurt 855 (142) a Roztoky 801 (587).

V poli mají posluchačů Tübingen 85,2 %, Freiburg 84,7 %, Kiel 83,9%, Halle 78,2 %, Heidelberg 78,7%, Mnichov 74,5 %, Erlangen 73,5%, Münster 71,75%, Vratislav 71,5 %, Bonn 70,6 % a Frankfurt jen 20,7 %.

*

O výchovu ženské mládeže na Rusi píše jistý professor tamějšího ženského lycea vrátivši se do Němec v tomto smyslu: Děvče žije v rodině jako ptáče v přírodě. Dělá, co mu libo, tedy nejčastěji nic. Škola není závazná, a začne-li se děvče něčemu učiti, tedy to bývá

až kolem 10. roku; a ani pak toho není mnoho. Nejvíce tedy pracuje, podle přirozené štěbetavosti, jazykem, čili, jak říkáme hubou. Obrazivost ničím věcným, kladným nepoutána, toulá se jako splašené hříbě. Dětské a dětinské nápady jsou takořka jediným předmětem dívčích rozprávek. Co dítě činí dítětem a co tedy u něho je zvláštním kouzlem dětství, zůstává ruskému děvčeti napořád, ovšem již ne jako kouzlo, nýbrž jako nepěkná a osudná vada. U žádného národu neshledal jsem v dívčí mládeži tolik nevěcného, bezpředmětného, do bezmezna (ins Uferlose) jdoucího, planého mluvení, dotazování, rozumování, jako zde. Pes, který mnoho štěká, nekouše — člověk, ktarý mnoho mluví, nepracuje, netvoří. A tento rys povahy provází děvče ruské i do lycea, na universitu: všetečnost s nechutí k vážné, spořádané práci, zájem prchavý, rozptýlenost, nicotnost duševního obsahu, při tom umíněná vrtošivost a posuzovačství všeho a každého, a pak ovšem nespokojenost se vším a s každým. Není tedy náhodou, že při všech veřejných nepokojích, zvláště studentských, studentky mají hlavní slovo. Emancipace toho způsobu není nikde tak vyvinuta jako na Rusi, emancipace totiž ode všeho...

V některých uvedených rysech nalézáme jakoby staré známé z ruské povídky a románu, hlavně ony rozvláčné a rozbíhavé a nelogické rozhovory, mnohdy otázky a odpovědi o ničem; arciť káže se nám odjakživa, hledati i v nich jakousi zvláštní moudrost, životní názor hloubavých duší, přes to, že zdravý cit nám našeptává, že to vlastně jenom nudné, sebe obelhávající zabíjení času, se kterým líný, nečinný život ruský neví co počíti.

*

N a d b y t e k š t ř e d o š k o l s k é h o ž a c t v a a dorostu zaměstnává rakouskou veřejnost již delší dobu, ale s výsledkem záporným, zvlášť od té doby, kdy každý poněkud slušnější poslanec musel okresu svému z Vídně nebo ze zemského sněmu dovézti aspoň jednu střední školu. Oprava s t á t n í s p r á v y narážela tu na nepřekonatelné překážky, neboť odchovanci těch vymožených středních škol, kolikrát pracně tam nahnaní, chtěli býti také zaopatřeni, což opět bylo úkolem poslanců. Co tedy? Zvláště teď, kdy se ukazuje, že značné % úřednictva je zbytečné, že by to bez něho také šlo.

31. čce překvapila správa vyučování výnosem číslicemi doloženým, že poměr středních škol, jež mají vlastně úkol připravovati na vysokou školu naproti odborným školám, uvádějícím přímo do užitečné činnosti výdělečné, jest nezdravý, že tedy ony mají se omezovati, tyto rozmnožovati a obyvatelstvo v tom směru poučovati.

V Rakousku (v Předlitavsku) jest 517 středních škol (poslanců jen 516). Gymnasia převládají nad realkami zvláště v Haliči (osmkrát víc), ale také v zemích německých; Morava má poměr nejpříznivější 4 : 3. Počet gymnasistů polských a rusínských je skoro stejný jako německých (39 tisíc : přes 40 tisíc); německé listy praví, že onino žáci haličtí a bukovinští co do požadavků školských, jak se letos ve

Vídni ukázalo, jsou za těmito pozadu. Když pak university vůbec naříkají na špatný dorost, jaký pak teprv asi je tam!

Ale zde také vězí nebezpečí následků, jichž ministerský výnos nezamýšlí. Kdo budou ti, kteří poslechnou a oddají se raději kratšímu studiu odbornému, třebas byli sebe nadanější ke studiu vědeckému? Již nyní odpovídá se z venkova, jak že mělo nemajetnější obyvatelstvo dávati přednost školám průmyslovým a obchodním, když jsou jen ve větších městech a to se značným školním platem, kdežto na středních školách jej platí málokdo. Nebudou-li učiněna jiná opatření, dočkali bychom se toho nemilého výsledku, že by učený stav a ovšem pak také čelná místa ve státě stala se výsadou měst a synův intelligence (úřednictva atd.), jak známo, ne vždy nadanějších a k vydatné práci studijní schopnějších, nehledě k nepoměru ve vyznání náboženském a jiných rozdílech. Čím menší bude soutěž v učených stavech, tím lepší budou místa, a tím úsilovněji budou se na ně dráti živlové, jakých si křesťanské obyvatelstvo nad sebou přáti nemůže.

Hospodářsko-socialní.

Obchod s pozemky hospodářství polního a lesního podroben byl císařským nařízením zákonné platnosti ze dne 9. srpna 1915 č. 234 ř. z. dozoru zvláštních komisí a jistým omezením.

Nařízení sleduje patrně dvojí účel: soukromohospodářskou ochranu těch, kdož by v tísni nynějších mimořádných poměrů byli snad ochotni za nepřiměřeně nízkou cenu prodati svůj pozemkový majetek nesvědomitým spekulantům; za druhé však se projevuje zřejmě snaha zabrániti parcellaci a tím přílišnému rozmnožení malých hospodářství, která svým držitelům nemohou poskytnouti plné obživy, takže pak nutno pro ně hledati vedlejší výdělek snad v průmyslu. Vedle toho malý hospodář je sváděn k jednostrannému využitkování půdy těžbou plodin denní spotřeby (na př. zemáků) a nemoha věnovati se důkladnějšímu zpracování půdy ohrožuje celkové výsledky sklizní. Ježto pak se všechny naznačené škodlivé účinky dostavují, ať se hospodářství parcellové provozuje na půdě vlastní či pachtované, jest omezeno tímto císařským nařízením i pachtování, které by se mělo uzavříti na dobu delší 10 let.

Svolení komise k prodeji nebo pachtu není třeba tam, kde z povahy věci jest nebezpečenství bezprávného zkrácení vyloučeno, jako na př. tam, kde dotyčný zcizovací výkon jest již po zákonu podroben schválení úřadu (na př. prodej pozemků nezletilců soudem vrchnoporučenským), nebo kde nehrozí nebezpečenství pro zcizovatele vzhledem ku postavení účastněných osob (při prodeji pozemků k účelům vojenským, stavba drah a silnic atd.), nebo vzhledem k osobním poměrům súčastněných (mezi manžely, příbuznými do 4 stupně a pod.)

Komise k dozoru nad obchodem s pozemky povolená má za předsedu přednostu okresního soudu nebo jiného úředníka soudcovského od něho stanoveného, jednoho dalšího člena, jmenovaného okresním hejtmanstvím, při čemž dlužno na to upozorniti, že ve smyslu prováděcího nařízení ze dne 11. srpna 1915 č 235 ř. z. může to býti buď úředník okresního hejtmanství nebo úředník jiného úřadu nebo vůbec osoba požívající důvěry okresního hejtmanství, která není osobou úřední z povolání. Dalším členem komise je starosta obce, v níž zcizovaný pozemek leží, nebo jeho zástupce, a konečně zástupce největší hospodářské korporace v okresu (nějakého hospodářského spolku nebo sdružení), tedy jaksi přímý zástupce z kruhů bezprostředních zájemníků. Prováděcí nařízení podotýká k tomu, že tam, kde jsou národnostně různé korporace, má se povolati zástupce té národnosti, k níž přísluší zcizovatel pozemku.

Členové komise, pokud nejsou úředníky, slibují plnění povinností prostě rukou dáním a nikoliv přísahou, což odpovídá novějším tendencím omeziti dosud beztoho zbytečně časté užívání přísahy.

Jednání komise nejsou veřejnosti přístupna, protože se tu bude jistě mnohdy jednati o věci důvěrné, zejména když by se jednalo o odepření souhlasu pro pochybnosti o poctivém úmyslu nabyvatelově.

Pozoruhodna jsou ustanovení trestní, zejména co do řízení. Každý, kdo by učinil nějaká nesprávná udání za účelem zmaření nebo obejití tohoto cís. nařízení, může býti stižen pokutou do 5000 K a v případě nedobytnosti trestem vězení do 6 měsíců. Trest je tedy zásadně peněžitý jakožto reakce proti ziskuchtivosti příslušné osoby.

Nejzajímavější však jest, že toto odsouzení se strany předsedy komise, který je přece funkcionářem soudu, nemá za následek ony účinky, které se jinak pojí ke každému soudnímu odsouzení trestnímu, nýbrž rovná se povahou svojí jenom trestu uloženému úřadem politickým. Tato zdánlivá nesrovnalost má pro sebe dobré důvody. Do našeho zákonníka trestního je totiž pojata celá řada různých činů, které svojí vniterní podstatou jistě nemají povahy kriminální (na př. nepostavení výstražného světla při složeném materiálu stavebním na ulici a pod.) Trest v takovýchto případech sám o sobě není ovšem velký — buď pokuta peněžitá nebo vězení jednoho dne — ale postižený jest již trestně odsouzen. Tyto nepoměrně těžké následky co do mravní zachovalosti mívají pak mnohdy za následek, že se soudce rozpakuje vynésti rozsudek odsuzující, ne snad pro velikost trestu, který je poměrně nepatrný a také i jinak zasloužený, ale právě pro těžké jeho účinky, a tak se potom stává, že podobné činy následkem osvobozujících rozsudků zůstávají bez potrestání. Tato vada trestního zákonníka by žádala, aby podobné činy byly přikázány pouze pravomoci policejní. Proto také toto nařízení stíhá příslušné přestupky jenom tresty mimo soudní řízení trestní.

Kde by ovšem při koupi pozemku běželo o čin trestní (ku př. podvod) podle zákonníka trestního, tam pak nastupuje také jeho působnost.

Případný odpor proti uloženému trestu nutno podati do 3 dnů. To je lhůta v řízení trestním ojediněle krátká a vysvětlitelna snahou umožniti co největší rychlost řízení. Odvolací instancí je zemská komise pro obchod s pozemky, složená obdobně jako komise první instance, tedy z předsedy sborového soudu I. instance v hlavním městě zemském (zemského soudu), ze člena jmenovaného zemskou vládou, z jednoho člena zemského výboru a jednoho zástupce nějaké zemské hospodářsk korporace. *Dr. Frant. Nosek.*

*

Válka stojí prý denně skoro 300 milionů K, měsíčně 8 miliard, z čehož dvě třetiny připadají na čtyrdohodu. Německý státní tajemník říšského pokladu Dr. Helfferich pravil ve sněmovní znamenité řeči, že břemena v druhém roce války budou tíživější. Naproti pověstem, že Rakousko bylo nuceno, jako prý Francie a Italie Anglii pro Ameriku, vydati Německu ze svého zlatého pokladu, pravil, že sice uzavřeny mezi oběma peněžní dohody a že uznáno za potřebné přispěti Turecku jako peněžitě slabšímu spojenci, ale že se s nimi

nečachruje ani z nich nekořistí; se znamenitým zahrocením dodal: **toť britský sloh!**

To zlato! kterým se v míru snad poněkud plýtvalo. Naše, kromě snad bulharské zápůjčky z Berlína a z Vídně, zůstává teď celkem doma, ale ve čtyrdohodě jest pořád na cestách, do Anglie a ještě více do Ameriky za zbraně a střelivo. Pravidelný jeho dovoz a vývoz i v Anglii za války klesl skoro až na pětinu lonského, ale mimořádné potřeby zmenšují zlaté poklady čtyrdohody značně ve prospěch New-Yorku, jelikož nejsou hrazeny vývozem jiného zboží a musejí býti placeny hotově, zlatem. Německé bance naopak přibylo od 30. čce 1914 do 7. čce 1915 1137 milionů ve zlatě, z čehož jen 205 jí dáno od válečného pokladu, kdežto ostatek sešel se od obecenstva.

*

Zákazy dovozu zboží do zemí neutralních, odkudž by mohlo, ovšem za velmi dobré ceny dopravován býti do válčících středostátů, jsou v rukou Anglie mocnou zbraní: proti těmto, aby je vyhladověla, proti oněm, aby je donutila buď neutralitu vůbec opustiti a přidati se vojensky i hospodářky k čtyrshodě aneb aspoň zastaviti obchod se středostáty, což by znamenalo hospodářské ochromení neutrálů samých. Jak přísně menší státy — a již jedině ty jsou neutrální — střeží proto své hranice, ukazuje zprávička novin, že v Hollandsku potrestána žena půlročním vězením, že dodala Německu půl hektolitru (či litru?) petroleje! O obtížích Norska a Švycarska jsme se již minule zmínili; tomuto naprosto chce Anglie vnutiti svůj dozor nad zbožím, které by mu dodávala, ačkoliv s druhé strany jest mu spojení se středostáty v jistých odvětvích obchodu daleko výhodnější, anoť z nich předměty velepotřebné, na př. uhlí, může dostati daleko laciněji.

Bylo by zbytečno, lamentovati nad anglickou násilností: používáť právě dle odvěkého zvyku zbraně, v níž byla a jest nejsilnější, totiž hospodářské nadvlády, a proto není planou frasí, že válka tato jest — v tomto směru skutečně — osvobozovací, jejíž ceterum autem censeo zní: hospodářskou nádvládu anglickou zvláště na moři, třeba zlomiti.

*

„Lutrie“, příslovná svou nejistotou a přece tolik vyhledávaná, vydělává si sama velké peníze nejen tím, že má ve hře největší štěstí, nýbrž i tím, že se všechny výhry vyhrávajícími nevyberou.

Loterií v širším smyslu možno rozuměti také různé losy na hospodářské a jiné podniky. A tu velmi zajímavo jest, kolikéobnosy za vyhrané losy se nevyberou. Losy se kupují, ale ne každý dá si práci, aby tahy jejich stopoval, tak že mnohý, který výhrou chtěl svůj „osud opraviti“, štěstí své doslovně zahodil, i třeba jen tím, že nechal svůj los — ovšem dobře uschovaný — ležeti a dál se o něj nestaral, až výhra promlčena. Tato lhůta obnáší u většiny losů zde obvyklých 30 let, u některých jen 20. Pátráním ukázalo se, že v našem mocnářství z ohromného ovšem počtu tažených losů, 23 různých oblíbených druhů, nevybráno výher ve 180.000 případů,

tak že asi 34 mil. K je „ve vzduchu“, z čehož ovšem mnoho asi jest již promlčeno.

Tyto číslice vztahují se na výhry menších obnosů, které snad nejspíš pozornosti ujdou. Kromě toho jsou ještě jiné cenné papíry, aktie atd., o který znalci taktéž praví, že mnoho podílů nevybráno; páčí pak příslušný obnos celkem na 250,000.000 K.

Touha po výhře vede, jak viděti, k hojným koupím, ale nedůvěra ve výhru zabraňuje pozornosti: „vždyť beztoho nic nevyhrám“. A vyhrál, jenom že nedbá.

*

Něco ze zcela drobné statistiky. V obchodě našem kolují rozmanité krabičky zápalek: švedské, české, ústřední matice školské, matice brněnské atd. Z některých odvádějí prý továrny nějaké příspěvky spolkové. Nemaje právě nic chytřejšího na práci spočítal jsem, píše se nám, počet zápalek v některých krabicích různých druhův a napočítal jsem:

Matičné zápalky (ústřední matice školské) .	63
Česká sirkárna (Č. Budějovice)	61
České zápalky domácí výroba	52
České zápalky (Loštice)	48
Deutsche Schulvereinszünder	48
Zápalky brněnské matice školské (Lipník) .	47
Moravské zápalky (Lipník)	45

Jak se kde prodávají, nevím; já jsem je koupil vesměs za stejnou cenu 3 h — ačkoliv hodnota vlastní se, jak viděti, značně různí. Sokolských, orlích a j. pod. jsem teď nedostal, nevím tedy, jaká u nich byla obětovnost továrníků či obecenstva na účely národní.

*

V solnohradské místní odbočce „Leonovy společnosti“ přednášel o Haliči gymnasijní ředitel z Nového Targu, Dr. Kazimír Krotoski. Všeobecné mínění, jakoby Halič byla země neproduktivní, je nesprávné. Vojenští geologové bedlivým šetřením dokázali, že sama uhelná pánev krakovská obsahuje nejméně 25 miliard tun uhlí, což znamená, že může se státi nejbohatším uhelným revírem v Evropě. Totéž sice tvrdil už před 25 lety Polák Zareczny, ale v Rakousku mu nikdo nevěřil. Za to říští Němci spolu s Německou bankou v Berlíně zajistili si hned 70% kutacího práva — Rakousko spokojilo se zbytkem. Na naftu je Halič nejbohatší zemí světa. Bohužel, největší část ohromných pokladů těchto, jež. čím hlouběji se vrtá, jsou bohatší, mají Američané, ruští Němci, Angličané a Francouzi. Rakousku zůstalo z tohoto bohatství pouze — naftová daň. Solné doly ve Věličce a Bochni jsou největšími na světě. Ještě silnější ložisko je ve východních Karpatech u Stebnika, je bohaté zároveň na kainit, silvin a karmalit. Výborný znatel hospodářských poměrů haličských Dr. Stefczyk praví, že Halič svou špatnou, zastaralou oekonomií ztrácí ročně miliardu korun.

Průměrný přírustek obyvatelstva činí ročně 1 64%; v ostatním Rakousku 0,96%, v Německu 1,12%, v Anglii 1,04%, v Italii 0,74%,

ve Francii 0.62 %. Na jeden čtvereč. kilometr připadá v Haliči 102 lidí. Užitek z četné této populace má Amerika. V letech 1900—1910 odešlo z Haliče do Ameriky (hlavně Spojených Států a Kanady) 475.116 obyvatel. Nemůže se Haličanům vytýkati lenost, když kolem milionu jich pilně pracuje v Německu jako dělníci zemědělští a průmysloví. Kolem 200.000 ročně odchází jich za moře. Sám kraj Nový Targ (čítá 80.000 obyvatel) posílá ročně $^1/_5$ obyvatelstva do Ameriky, kdež tito uspoří ročně skorem 8 milionů korun.

V Rakousku je asi 23.850 škol, z těch 6000 připadá na Halič, tedy víc než 25 %; z toho pak polovice je rusínských. Na školách vyučuje 15.000 učitelských sil a učí 1,200.000 polských, rusínských a německých dětí v jejich mateřštině. Středních škol soukromých i veřejných je 100 s 35.000 žáky. Obě university a polytechnika mají 7000 posluchačů. To vše vybudoval stát v posledních desítiletích. Příjem školského spolku polského obnáší ročně 3 miliony korun.

V západní Haliči bydlí Poláci z 89.6 %; Poláků je 2,516.000, Rusínů 75.871, Němců 25.571. Ve východní Haliči Rusínů je 3.132 541, Poláků 2,111.680 (tedy jen 39 %) a Němců 64.543; na západě jsou důležitým činitelem poměry politické, na východě národnostní.

*

Hagia Sofia jmenuje se — kobyla jakéhosi p. v. Mautner, dobývající cen v dostihách. Také vkus — orientální!

Politický a vojenský.

Bezpříkladný obrat na severovýchodním bojišti značí světové překvapení, jemuž nemohou se ubrániti ani nepřátelé ani neutrálové. Změny v seskupení mocností nenastaly minulého měsíce žádné, až na to, že Italie chtěla-li míti obchodní podporu anglickou, nucena vypověděti Turecku válku a slíbiti vojsko proti Dardanellám. Bude-li jejím vojskem útočník sesílen aneb jen částečně vystřídán, nesnadno říci. Uvolněné části německého vojska budou beze vší pochyby z Ruska poslány do Francie, a tu bude nemožno čeliti jejich útoku silami dosavadními, třebas Anglie slibovala nový příliv. Arciť má teď Italie sama také tři, ba čtyry fronty: Rakousko, Tripolis, Albanii a Turecko, a nepořídivši na jediné nic, sotva víc pořídí na všech. Avšak Anglie jest přítelkyně neúprosná.

Říká se teď, že rozhodne Balkán, jako se před několika měsíci říkalo, že rozhodne Italie. Celý Balkán spolu nepůjde, jsouť zájmy jeho států příliš protichůdné; jednotlivě pak by ten neb onen válku ovšem prodloužil, ale zda rozhodl?

Píše se o smlouvách Řecka se Srbskem nebo s Rumunskem, Bulharska s Tureckem, ale jistého nic veřejnost neví. Bulharsko uzavřelo zápůjčku v Berlíně a ve Vídni, smlouvá se s Tureckem o odstoupení území, což by, kromě jiných důvodů, vzhledem na nepříznivý bukurešťský mír, kde čtyřdohodou bylo opuštěno, svědčilo o sklonu ke dvojspolku. Avšak silná rusofilská strana, podporovaná celou trojdohodou nesmí býti podceňována.

Řecku, Anglii na ráně nejbližšímu, jest neutralita nejosudnější: Anglie obsazuje jeho přístavy a ostrovy, kontrolluje jeho dovoz a vývoz a týrá je pro zdánlivou podporu německých ponorek, které divným způsobem přes úžinu Gibraltarskou dostaly se až do východního Středomoří. Bývalý stoupenec trojdohody, Venizelos, převzal teď, k vůli velké svojí většině ve sněmovně, opět vládu a vyslovil se pro neutralitu, zajisté ne bez vlivu války italsko turecké, neboť Italie jest přirozeným soupeřem Řecka.

Možná ostatně, že tato právě jmenovaná válka, v Turecku zvlášť populární, teprv teď podnítí odpor světa mohammedánského a Turecku přidá síly vůči sesílenému nepříteli.

Postup vojsk dvojspolkových v Rusku zavdává vojenským odborníkům podnět k úvahám o dobývání pevností, jichž právě Rusko tolik pozbylo. Již v Belgii objevilo se, že Německo napravilo

nedostatek, vytýkaný mu v r. 1871, totiž co do války pevnostní. U Antwerp pak osvědčil se zvlášť nový způsob dobývání, jenž proveden také v Rusku. Varšava, Ivangorod, Kovno, Brest Litovsk nebyly obklíčeny, nýbrž útokem dobyty; Novogeorgievsk po starším způsobu obléhán, proto také vydal větší kořist, kdežto jinak nechtělo rakousko-německé vedení vázati obléháním tolik vojsk a raději útoky rychleji postupovalo. Převaha dělostřelecká hlavně to umožnila, ačkoliv práce byla perná, jelikož Rusové vybudovavše hlavní pevnosti příliš blízko středu měst a jádra, nyní, aby dalekonosné dělostřelbě v nich čelili, posouvali polní pevnosti v dalekém okruhu. Tím ovšem také posádky rozptýlili. Ústup jejich strategickým dle r. 1812 již nazván býti nemůže, ale má aspoň tolik výhody do sebe, že zachraňují se jím částečně vojska a zbraně. Kdy a kde budou moci postaviti se s novými zálohami na odpor, s jakým výsledkem, kdož ví? Sebe větší množství mužů nepotřebuje býti ještě vojskem.

Amerika ukazuje dvojspolku tvář pořád nevlídnější. Wilson vida se pánem situace nechce uznati, že jednostranná dodávka zbraní trojdohodě není neutrální, ba dodává jako na posměch, že by nic proti tomu neměl, kdyby se dodávaly i dvojspolku — za to, že sem nemohou, on prý nemůže. Sebevědomý kard. Gibbons docela správně řekl a hodně zdůraznil, že Spojené Státy nemohou býti zatahovány do války k vůli kaprici několika občanů, kteří jakoby schválně sedají na anglické lodě, třebas obchodní, ale obrněné („Arabic“), a s nimi hynou.

Silně tluče na válečný buben tisk trustový, neboť obchod jest obchod, a páni Salomon Pulitzer („World“), Fraenkel a Pollak („Evening Post“), Ochs a Strauß („Times“ newyorské), kteří ve jménu cti své „vlasti“ žádají válku, mohouce jí jen získati. A Anglie je tomu ráda, ne snad že by věřila v branné zakročení, nýbrž že Amerika si bude zatím méně všímati obchodu na východě, v jejich anglických državách.

Červnový výkaz amerického časopisu Exporters' Review uvádí v peněžním obnose dodávkové smlouvy amerických některých továren pro Anglii, což pěkně osvětluje americkou neutralitu: „Betlehem Steel Corporation“ 150 mil. dolarů, „Westinghouse Electric and Manufacturing Co.“ 60 mil. d., „American Locomotive Co.“ 34 mil. d., „Westinghouse Air Brake Co.“ 18 mil. d, „New York Air Brake Co.“ 17 mil. dolarů, „Studebaker Corporation“ 17 mil. dolarů, „Bridgeport Arms Co.“ 168 mil. dolarů, „General Electric Co.“ 100 mil. dolarů.

Vývoz střelných zbraní a výbušných látek jen z N. Yorku obnášel měsíčně více než 5 mil. dolarů. Za posledních šest měsíců všechny skoro parníky s cestujícími vezly zároveň i střelivo. Lusitania vezla 4200 beden střeliva a patronů v ceně 152.400 dolarů a 1271 beden munice v ceně 47,624 dolarů. Od 1. srpna 1913 do konce dubna 1914 vyvezlo se ze Spojených států výbušných látek v ceně 4·7 mil. dolarů, kdežto v prvních devíti měsících války od 1. srpna 1914 do 30 dubna 1915 v ceně 21 mil. dolarů, tedy přírůstek činí 16·3 mil. dolarů. Vydělává tedy Amerika hodně za cenu krve jiných. Ovšem jiná odvětví

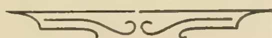
obchodu, jak jsme již poznamenali, na př. s bavlnou, tabákem, zůstávají za to pozadu. Nyní, když bavlna Anglií prohlášena za kontraband, bude ještě hůře. U nás bude nutno pomýšleti na náhradu bavlny, jíž se i v nemocnicích tolik spotřebuje. Bude-li se vypomáhati cupaninou, bude potřebí dokonale ji desinfikovati. Nejnověji zvěstuje se z dobytých krajů ruských, že tam velmi hojná úroda lnu, tak že i tu bude výpomoc. Ostatně, kdo ví, neužije-li Německo osvědčených repressalií. Když Anglie začala se zajatými námořníky z německých ponorek nakládati jako se zločinci, ohlásilo Německo tolikéž. Když ve Francii odnímali zajatým německým důstojníkům distinkce a stavěli je na roveň mužstvu, splácelo Německo stejnou měrou. A pomohlo to.

*

Anglický státní tajemník (ministr zahraničí) sir Eduard Grey (* 1862), liberální imperialista, nemluví než anglicky a za dlouhé činnosti své v zahraničním úřadě nebyl na pevnině naší než jednou s králem svým týden v Paříži. O jeho státnických schopnostech se úsudky rozcházejí.

Ročník XXXII. Číslo 10.

HLÍDKA.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

Varuje-li tak vážně před odpadem ku dřívějšímu pohanskému životu tím, že poukazuje na pomíjivost života pozemského, předvádí jim před oči spravedlivý soud boží, zdůrazňuje znovu lásku boží k nim, pak za tím se neskrývá než druhá skutečnost: že odpad od křesťanství zajišťoval život pozemský; ovšem uvádí na sebe tento čin přísný soud a trest boží.

Pozadí prvé kapitoly nám tedy odhaluje nejvýše kritické postavení křesťanů: na věrné setrvání při víře je smrt, pro odpad darování života. To arci předpokládá zákon všeobecný, činnost stejnoměrnou všech úřadů. Než o tom níže.

Že podklad dosavadních domluv apoštolových byl správně pochopen, dokazují další jeho slova: Ať si zachovají prvotní touhu svou po jediné, bezelstné duchovní stravě, po Kristu, aby stále rostli ku spasení. Ať nedělají si nic ze zavržení lidského a přimykají se vždy úže ke Kristu: Kristus byl rovněž od lidí zavržen, ale u Boha jest ve vyvolené cti; zůstanou-li s Kristem v úzkém spojení, dostane se jim zaslíbené slávy: kdo však Kristu a jeho evangeliu nevěří, pro toho jest Kristus záhubou. Ale k tomu nejsou nikterak oni určeni: „jsou oni rodem vyvoleným, královským kněžstvem, národem svatým“ (2, 1—10).

Místo působí exegetům potíže, které však hlavní vůdčí myšlenky nemohou se dotýkati: Po Kristu ať jedině stále touží a jemu vroucněji slouží, jak je milost vyvolení božího k tomu zavazuje. Za to sláva od Boha. Kdo nevěří: zavržení od Boha. Tvořila-li v prvém díle

podklad napomenutí skutečnost, že od lidí jest určen na věrnost ve víře trest smrti, na odpad zachování života pozemského, obírá se v této části jen stanoviskem božím: věrné Bůh odměňuje ctí, nevěřící stíhá trestem. Tato část samostatně zdůrazňuje to, co již v prvé bylo spolu obsaženo, a zaokrouhluje tak vůdčí myšlenku této celé statě, aby zůstali věrni víře, třebas by pro ni měli podstoupiti hrozící smrt, poněvadž Bůh je za kratičké utrpení odmění nevýslovnou radostí věčnou; kdo by však nevděčně dával přednost pomíjejícímu životu pozemskému, toho nemůže než věčný trest od Boha zastihnouti.[1])

Doufá apoštol, že dostatečně připravil srdce svých čtenářův, a stručně své myšlenky rekapituluje, přechází k thematu. Znovu upozorňuje, že pobyt na zemi jest přechodný („cizinci, poutníci"), kratičký, a protože nesmějí míti vliv na jejich jednání požadavky pozemské části jejich bytosti, které přímo bojují proti duši [potud rekapitulace, pak nová část ohlášena]: ať chování jejich je takové mezi pohany, aby veškery výtky a pomluvy dobrým, vzorným životem byly ze lži usvědčeny a pohani pro Boha získáni (2, 11. 12).

Přede vším jiným ať jsou pro Boha poslušni všech lidských představených: císaře i jeho zástupců tak, aby poslušností ochotnou „umlčeli nevědomost lidí nerozumných". Boha ať se bojí, a proto ať císaře v uctivosti mají (2, 13—17).

Tak důtklivé napomenutí k poslušnosti vůči státní moci, a to v čele všech rad a pokynů, musí míti zvláštní a důležité pozadí. Byly to doby, kdy křesťané by se snad raději byli vymkli poslušnosti, kdy jim určité předpisy připadaly nesnesitelnými a neoprávněnými — byly to těžké doby, ale apoštol káže konat svou povinnost vůči státu. Napomenutí týká se mužů svobodných.

---

[1]) Tento dalekosáhlý význam celé úvodní partie zůstal dosud nepovšimnut, ač jest pro pochopení listu zásadní důležitosti; jí jsme uváděni hned in medias res, do hrozivé situace křesťanů, která nezná žádných kompromisů: buď obětovati život časný anebo zříci se víry a s ní života věčného. Výklad dalších částí listu musí se nezbytně bráti tímto směrem a každá odchylka od něho nemůže než uváznouti v tenatech podstatných rozporů s údaji odjinud známými i s výroky našeho listu. Ostatně nestranná, ale hlouběji prohlížející interpretace jiných částí listu vede k témuž pojetí celkové situace jako úvodní stať. Nelze ovšem na př. spokojiti se při výkladu v. 4, 16 εἰ δὲ ὡς Χριστιανός (t. πάσχει), μὴ αἰσχυνέσθω slovem »nestydiž se«; za tím výrazem vězí daleko více: nestyď se za to jméno, nezapírej ho, nezříkej se ho, nýbrž podrž je a podstup trest, který s ním je spojen, a tím oslavuj Boha. A podobně i u jiných míst. Těžká, dusivá atmosfera všude citelně proráží.

Přecházeje pak od veřejného života k soukromému, začíná tím stavem, kde poddanost vyžaduje nejvíce oběti: otroky. Jimi se také déle obírá, uváděje jim na oči, jako vzor, život a utrpení Kristovo (2, 18—25).

Odtud obrací se k ženám a doporučuje poslušnost k manželům, cudný a pokorný život, upozorňuje na zásluhu, jestliže by snad se jim poslušností podařilo získati někoho z pohanů pro evangelium (3, 1—6).

Mužům pak klade na srdce všemožné ohledy na manželky (3, 7).

Konečně vybízí všechny ku svornosti, lásce, pokoře; aby nespláceli za zlé zlým ani slovem ani skutkem, nýbrž dobrořečením, a pak že se jim dostane od Boha požehnání nade vše většího (3, 8—12).

Zůstanou-li ve službě boží vytrvalí, pak, jestliže by snad měli trpěti pro spravedlivost, nikdo jim neuškodí, naopak blahoslaveni jsou. Ať se jich nebojí, ať se nedají vyrušiti ze svého vniterného klidu, ale ať jsou hotovi každému, kdo žádá, vydati účet na obranu svého přesvědčení křesťanského, avšak, jak dodává apoštol, s tichostí a skromností ve slovech; hlavně však ať mají dobré svědomí. Avšak i přes to vše — nevinný život a skromnou obranu — vyžádá si — možná — Bůh obětí t. j. budou souzeni a odsouzeni jen a jen pro svou víru. „Ano, byť jste i trpěli pro spravedlivost, jste blahoslaveni“ (v. 14). Který trest jim hrozí? Poukazem na Krista, který zemřel jednou spravedlivý za nespravedlivé, dána zřejmá odpověď. Apoštol odůvodňuje: vždyť i Kristus zemřel jednou za hříchy naše, nyní pak sedí v moci a slávě na pravici boží, abychom i my se stali dědici života věčného... To mluví řečí jasnou: trestem na křesťanství byla smrt (3, 13—22).

Ježto Kristus zemřel tělem, ať i oni se k té oběti odhodlají, uvažujíce tu cennou výhodu, že kdo jednou zemře, k tomu již hřích nemá přístupu. Tu chvilku, která jest jim ještě dopřána zde na zemi, ať nevracejí se ke hříchům, jimž dříve hověli, a ztráví ji raději v horlivém plnění vůle boží. Dosti již těch napáchaných hříchů v době před obrácením. Pohané sice vrhají na ně pro nynější způsob života nestoudná podezření, ale za to budou jednou Bohu odpovídati. Tím ať se nenechají másti (4, 1—6).

K této negativní stránce ať přidají positivně vroucí modlitby, vzájemnou lásku a jiné ctnosti, zvláště pak ať ve všem oslavují Boha skrze Krista (4, 7—11). Doba jest nesmírně vážná, nadchází možná poslední hodina každého z nás.

Mluvil-li dosud apoštol o pronásledování a utrpení jako o něčem pouze možném, připravil-li duši čtenářů líčením života věčného a lásky Kristovy k eventuelní oběti vlastního života z lásky ku Kristu, začíná nyní řeč docela jinou: tu již není jen hrozivá možnost, nýbrž bolestná skutečnost, s níž počítá, o níž se svými čtenáři jako by z dálky otcovsky rozmlouval: Trpíte již, miláčkové, nermuťte se, aniž v tom shledávejte něco divného. I Kristus trpěl a jako on se nyní v slávě raduje, tak i vy s ním jednou budete. Proto se radujte i nyní.

Tupí vás někdo pro jméno Kristovo? Blahoslaveni jste.

Jenom ať z vás nikdo není odsouzen jako hrubý zločinec (viz o tom níže), pak-li jako křesťan, ať je to chloubou jeho a ku slávě boží. Utrpení věrným přináší život věčný, nevěřícím záhubu. Protož kdo trpí, ať trpí s Bohem pro Boha (4, 12—19).

Nad tím vším ať bdí z opravdové lásky všichni představení, ale ostatní všichni ať bděle plní povinnosti své a pokořujíce se odporoučejí veškeru starost svou Bohu. „Protivník ďábel obchází jako lev řvoucí hledaje koho by pohltil“. Ať jsou jen stálí ve víře a nebojí se, i všude jinde téhož utrpení křesťané zakoušejí (5, 1—9).

Po krátkém utrpení Bůh udělí věčnou slávu (zakončení, odkaz k začátku listu 5, 10 11).

* * *

Již tedy pouhé proniknutí myšlenkových skupin, jejich postupu a rozvinutí, působí v pozorném čtenáři nejen neurčitý, mlhavý dojem o nejvýš tísnivé situaci, z níž náš list vyšel a pro niž byl určen, nýbrž naprosté přesvědčení, že křesťanství vůbec jest proskribováno, že přináší kromě četných potup a ústrků soudní předvolání, výslech a potom pro vytrvalého — odsouzení k smrti. Křesťanství jest v očích pohanského světa morálně popraveno, popraveni mají býti i jeho vyznavači po celém světě z nařízení úřadů, leč by snad raději volili zříci se víry a vrátiti se k dřívějším zvykům a mravům pohanským.

Stopujeme-li však pozorněji slova starostlivého apoštola, dostává se nám nejen všestrannějšího odůvodnění získaného již poznatku, nýbrž pronikáme dále za záclonu a odhalujeme i to, co prvému, přece jen rychlému pohledu uniklo.

Pronásledování křesťanů bylo všeobecné a všude stejné, nikoliv jen místní, povahy náhodné a chvilkové.

Již z té okolnosti, že vzdálený apoštol křesťanům maloasijským tak zevrubně líčí nástrahy a svůdný hlas protivníka, nebezpečí nadcházejících, ba již doléhajících zkoušek, že s takovou jistotou jim v dáli udílí pokyny a rady, nabývá každý přesvědčení, že obavy a strasti křesťanů maloasijských jsou tytéž, které on prožíval v Římě se svými svěřenci. Situace pro křesťany utvářila se tedy všude úplně stejnoměrně, závěr to, jenž výslovně listem samým jest potvrzen 5, 9 „vědouce, že totéž utrpení děje se bratrstvu vašemu na celém světě".[1]) Výrok tento nemůže jinak býti chápán, než že bylo od hlavy státu poručeno křesťanství pronásledovati a určitým trestem — smrtí — stíhati. Proto všude všichni stejně trpí.

Vše neslo ráz úřední: císař poručil a podřízené orgány vykonávaly rozkaz. Jen tak nabývá plného významu napomenutí apoštolovo na prvním místě dané, aby císaře a úřadův pro Boha byli poslušni (2, 13 nn.), a zakončené prosebnou výstrahou, aby neodpláceli za zlé zlým, ani nadávkou za spílání (3, 8). Kdo trpí, nespravedlivě trpí od představených, toho přirozený sklon podněcuje, aby střásl jho poslušnosti, a nemůže-li, aby aspoň slovy schladil svou zlost a zášť na trapiteli. Apoštol tomu brání, poukazuje na zařízení boží, netvrdí však, že by po křesťanech nebylo nic těžkého žádáno.

Zákon byl dopraven do Asie dříve nežli dopis apoštolův a byl již k bolestnému překvapení křesťanů bezohledně prováděn. „Miláčkové, dí, nedivte se tomu soužení, které na vás přichází ke zkušení, jakoby se vám přiházelo něco nového" (4, 12).

Tato slova zvláště uvádějí protestantské kruhy, jež vznik listu posunují až do začátku II. století, v nemalé rozpaky. Křesťané se tu jeví udivenými nad osudem, který je potkává, jako nad něčím cizím, novým, neočekávaným — důkaz, že je to první pronásledování. Vytáčka,[2]) že na př. biskup Sardský Melito r. 169 právě tak píše, jest nepřiléhavá, ježto věta onoho apologety jest očividná retorická nadsázka. Křesťané pozdější pociťují pronásledování vždy jako něco nezaslouženého, ale nikoliv jako něco nového. Co zvláště jest v listě našem pozoruhodno a rozhodujícího významu, to je zjev, že pisatel nikde neodkazuje, aby adresátům dodal mysli při hrozícím

[1]) Řecky význačněji více pověděno: εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι ἐπιτελεῖσθαι. K poslednímu slovesu správně Sušil poznačuje: »jistá míra útrap každému se přisuzuje a určuje«, dalším slovem však »od Boha« vybočuje již z myšlenkového postupu.

[2]) *Knopf*, Die Briefe Petri und Judä. Goettingen 1912, str. 178.

pronásledování, na vzory z řad křesťanstva ani na apoštoly, nýbrž jen a jen na Krista. Jak docela jinak mluví již I list Klementův ku Korinťanům, psaný o 30 let později! Odvolává se s radostí na sloupy apoštolů, Petra a Pavla, na zástupy svatých mučeníkův a mučenic. V našem dopise nic podobného, jen na konci k jakési útěše zmíněno, že všechno bratrstvo po celém světě totéž utrpení prodělává. Bylo ť právě to pronásledování prvním vůbec, a to ještě v začátcích.

Již z toho důvodu nemohou býti adresáti listu členy rychle vzrůstajících osad neofytův II. stol., nýbrž tvoří nejstarší a nejprvnější kádr církve. Ty duše, které apoštol s tak otcovskou péčí připravuje na hrozivé chvíle, mají už dávno za sebou dny první radosti a horlivosti: Jako dítky novorozené zatužte po mléku duchovním, čistém ... (2, 2). Delší čas nerušeně sloužili Bohu, jsouce ušetřeni hrubších přehmatů se strany nejen úřední, ale i soukromé svých pohanských bližních — o židech vůbec nemluví! — a nyní najednou jsou terčem výsměchu, předmětem potup a pusté kratochvíle, odsouzeni buď zapříti víru anebo zříci se života. Jest více než pochopitelno, že mnohých zmocňoval se jakýsi zmatek, jakési kolísání, nebo zase odpor proti úřadům — apoštol na všecky ty otevřené rány duší jejich má hojivý lék, ale nikde nedotýká se jejich neustálenosti a nezkušenosti novoobrácených, naopak víra jejich jest pevná, silná, osvědčená (1, 7).

Všecky tyto rysy hodí se jen na první generaci křesťanskou, ale delším, celkem klidným životem v jakousi jistotu ukolébanou. Než nyní na dvéře každé pokojné domácnosti křesťanské zaklepalo náhle, neočekávaně, nezaslouženě pronásledování. Proč? Co bylo jeho podkladem? Jak se jevilo?

Z listu samého zaznívá k nám dosti zřetelně ohlas veřejného mínění pohanského občanstva. To není sice právní odůvodnění, nicméně není ten reflex beze vztahu k pronásledování, a proto bližší prozkoumání jednotlivostí není ztracená práce.

První takový hlas slyšíme v 2, 11 nn.: „Napomínám vás, abyste jakožto cizinci a poutníci zdržovali se tělesných žádostí, kteréž bojují proti duši; veďte život dobrý mezi pohany, aby v tom, v čem vám nyní utrhají jako zločincům, pro dobré skutky vaše, pozorujíce je, velebili Boha v den návštěvy. Poddáni [tedy] buďte všelikému zřízení lidskému pro Boha, buďto králi jako nejvyššímu, anebo vladařům, kteří jsou posláni od něho (ku potrestání zločincův)".

Začátek, „zdržovati se tělesných žádostí" nepřekračuje meze všeobecného napomenutí, aby všeho zlého vůbec se varovali, a proto ani k tomu prvnímu hlasu lidu ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν „v čem vám utrhají jako zločincům" t. j „kde vám vytýkají špatné, nedovolené jednání" nesestupuje s neurčité výše všeobecnosti na něco konkretního. Ta slova jsou prostě úvodem.

Jinak se věc má hned s prvním zvláštním pokynem, jenž je slůvkem οὖν, „tedy", v úzký vztah přičleněn k pomluvám lidu. Apoštol klade křesťanům důtklivě na srdce povinnost, aby byli pro Boha poslušni všeliké vrchnosti, a odůvodňuje své napomenutí upozorněním, že je to vůle boží, a ujišťováním, že tímto správným jednáním „zacpou ústa nevědomosti lidské".

Bylo tedy od pohanů vytýkáno křesťanům, že se vyzouvají z poddanských povinností, a list sám, jak celá souvislost svědčí,[1]) připouští možnost názoru u některých křesťanů, že by oni, dědicové království nebeského, měli býti prosti tíživých závazků pout království pozemského, jako by, sloužíce Bohu, ipso facto byli sproštěni povinnosti sloužiti světským, pohanským vrchnostem. Apoštol však uvádí na pravou míru takové přesmykování: křesťanství neruší společenského a státního řádu, nýbrž svými vyššími pohnutkami jej oduševňuje a upevňuje: Boha se bojte, [a proto] krále v uctivosti mějte. To patří organicky k sobě.

Slova ta však působí také dojem, jako by byla psána ne tak na adresu křesťanů, jako spíše s ohledem na pohanské spoluobčany. Výtka neloyalnosti, jíž byli křesťané stíháni v Římě i jinde, vytryskla, dle apoštola, z čiré nerozumných lidí (pohanů) nevědomosti, a nemá tedy podkladu ve skutečnosti; není odůvodněna naukou křesťanskou, nýbrž nepochopením nauky křesťanské. Tedy učení křesťanské bylo zkoumáno. Od koho? Jenom od obyčejného lidu? Místo svou neurčitostí nedovoluje přesnějšího vymezení. Jen okolnost, že pomluva ohrožovala v nejvyšším stupni existenci křesťanův — apoštol ji postavil v popředí — a všeobecnost výtky, ač scházela průkazná fakta v životě křesťanův, ukazuje na úřední šetření v ústředí říše, odkudž rozešlo se po celém světě. Křesťané byli takto shledáni a úředně prohlášeni za odpůrce císařův a

[1]) V. 15. 16: »Neboť tak jest vůle boží, abyste dobře činíce umlčovali nevědomost lidí nerozumných; jako svobodní a ne jako lidé, kteří svobodu mají za zástěru zloby«.

říše. Apoštol je vybízí, aby i v těžké době právě zuřícího pronásledování ochotnou poslušností dokázali, že taková výtka jest — mírně řeceno — výronem naprosté nevědomosti.

Nejasné pozadí tají se i za řečmi lidu, jež apoštol naznačuje v 3, 16. Souvislost je tato: Zůstanou-li křesťané horliteli dobrého, není člověka, který by jim na světě mohl opravdovou škodu způsobiti; ani pronásledování pro víru nepřinese jim leč blaženost a požehnání boží. Ať tedy jen nepozbývají duševní rovnováhy a nebojí se „jich“, ale ať jsou hotovi, budou-li dotazováni, vydati počet z víry své, ale s mírností a uctivostí, „majíce svědomí dobré, aby ti, kteří tupí dobrý váš život v Kristu, zahanbeni byli v tom, v čem vám utrhají (jako zločincům)“.

Předmětem potup je tedy nejprve všeobecně celý život křesťanský. Postupem řeči však zúžuje se široký rozsah tento a v kap. 4, 3—4 soustřeďují se na bezúhonnost specielně mravního života a všeho, co s ním souvisí. Verše zní: „Dosti je zajisté na tom, že jste v čase minulém vykonali vůli pohanů, vedše život v chlipnostech, ve chtíčích, v pijanství, obžerství, opilství a v ohavném modlářství. Proto se diví, rouhajíce se, že s nimi neběháte k témuž výlevu hýřivosti“. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Z pěti sirotků po zesnulém Karlu Drahanovském byli tehdy na živě čtyři synové, z nichžto tři nejstarší, Karel, František a Zikmund záhy opustili otčímův dům, nastoupili jako chudí šlechtici vojenskou dráhu a pomřeli v mladém věku. Nejmladší Maxm. Ferdinand ukončiv se skrovnou podporou otčímovou roku 1702 studie v Praze, přihlásil se u královského tribunálu o dům loštický jakožto dědictví náležité jemu po otci.

Tribunál svěřil vyšetření záležitosti nejprve krajskému hejtmanu olomouckému. Jelikož závět nebožtíkem Karlem Drahanovským sepsaná se nenašla, vymáhal Frant. Šubíř z Chobíně jakožto nový úřední zástupce pozůstalosti dům s polem pro dědice, zejména pro pana Maxm. Ferd. Drahanovského z důvodu, že vdova Hedvika, znovu provdaná Hatlánková, neměla beze schválení zemského práva s dědictvím volně nakládat a že jí podle zákona patří nanejvýš jen „vdovská čtvrtina“.[1])

Spor vedený zprvu před úřadem loštickým, přes to, že paní Hedvika Hatlánková roku 1710 zemřela, skončil teprve koncem roku 1716. Tobiáš Hatlánek, jemuž bylo vyplaceno 429 rýn., postoupil své vlastnické právo dědicům Drahanovským a rinkovní dům č. 116 s příslušenstvím byl knihovně vtělen panu Maxm. Ferd. Drahanovskému. Byl to výsledek, jenž v klidném toku všedních událostí té doby zajímal celou obec, a nelze ho tudíž v dějinách města pominouti mlčením.[2])

Obec tím časem zabývala se myšlenkou, k zaplacení dluhů, jež roku 1711 obnášely 900 zl., prodat oba dosavad obecní mlýny soukromým majitelům. Dolský mlýn někdy v letech 1707 vyhořel a byl znova zbudován nákladem obce, na jejíž účet konaly se také všechny větší opravy při obojím mlýně a stavech. Zvláště potřebné k tomu dřevo se dodávalo všecko z městských lesů zdarma i s bezplatným dovozem.

Nájemného platil roku 1650 městský mlynář 186 zl. 40 kr. rýn. čili 160 zl. mor., Dolský 105 zl. rýn. čili 90 zl. mor. Během času ná-

[1]) »Quarta maritalis«.

[2]) Šíř o těchto pánech *V. Kubíček*, »K rodokmeni Drahanovských z Pěnčína« v Čas. Mat. mor. 1909. — O sporu stran rinkovního domu v měst. registr.unčov.

jemné městského mlýna, kdež bylo více meliva, stouplo na 200 zl., při Dolském kleslo na 100 zl. rýn. Tolik se odvádělo pravidelně. Protože však nájemce od mletí nedostával platu, nýbrž bral si z meliva mýto a měl tudíž v letech, kdy obilí bylo laciné, menší užitek, obec v takových časech upouštívala něco z nájemného. „Kdyby obilí na 1 zl. oblacinouti mělo a padlo, poctivá obec, aby mlynář obstáti mohl, to laskavě zprostředkovati v mírnosti platu se zakazuje". [1])

Kromě smluveného platu čili úroku odváděl každý nájemce obou mlýnů ročně osm mírek pěkné pšeničné mouky, jednu krmnou hus a dvě kačeny pro vrchnost k obnově úřední a věrtel mouky režné učiteli. [2]) Městský mlynář byl nad to povinen koupit a chovat pro obec kance a býka. O všem tom se psávala smlouva, v níž stávalo, že „mlynář má se předně Pána Boha báti a spolu s jeho domácími pobožnosti následovati, všeliké rozpustilosti a hříchův se vystříhati a nic takového jak domácím i taky přespolním nikterak netrpěti, tolikéž v mejtě braní a ve mlení věrnej bejti a jednomu každému spravedlivě a náležitě činiti. Při tom také dobrejm hospodářem bejti, dále jak na mlejně tolikéž buď nové neb staré co by koliv zapotřebí bylo, chlívy, stodolu, střechy vždycky hleděl opatrovat a opravovat a nic nespustit a na to vše, obzvláště na oheň pilnej pozor dáti, tak aby poctivá obec žádný škody nenesla".

Nájemců městského mlýna se od počátku 18. století vystřídalo několik. [3]) Spojené s tím nepříjemnosti vnukly obci myšlenku, mlýny prodat, ale tak, aby dosavadní nájemné ve způsobě stálé činže se z nich odvádělo dál.

V tom smyslu se ujednala dne 5. ledna 1716 smlouva, dle níž Ludvík Jurka koupil dědičně městský mlýn o třech složeních s příslušným polem, lukami a zahradou za 300 zl. hotových se závazkem, odvádět ročně nájemného ve dvou pololetních lhůtách 185 zl. Mlýn měl na vlastní útraty opravovat; jen kdyby stav velkou vodou byl zničen, bude obec povinna dřevem a robotou pomoci k jeho zbudování. Mimo to se zavázala obec, že ti, kdož koně mají, budou ročně dva dny koňským soupřežím a každý jiný soused po jednom dni ročně robotovati při mlýně k jakékoli potřebě. Novému majiteli pak povoleno

---

[1]) Z nájemné smlouvy stran měst. mlýna r. 1716 v měst. registr. unčov.

[2]) »Rechtorovi ročně jeden věrtel mouky režnej hleděli odvésti.«

[3]) 1698 Balcar mlynář, 1699 Ondřej Marků, 1702 Matěj Balatka, 1712 Ant. Fischer, 1715 Tob. Hájek.

vlasním nákladem zavést Lišničku do mlýnské strouhy a pokutovat sousedy k mletí jemu přidělené čtyřmi zl., kdyby jinde mleli.

Sotva byla kupní smlouva vyhotovena a podepsána, ukázalo se, že mlýn prodán lacino. Za Dolský mlýn poměrně méně cenný nabízelo se obci 500 zl. Z té příčiny otálela obec dodati potřebné dřevo k opravě stavu a když mlynář v odvetu neplatil činže, zavřeli ho: patrný zde úmysl, přiměti majitele ke zrušení kupní smlouvy. To se i stalo a mlýn od sv. Martina 1716 pronajat Janu Strnadovi z Moravičan za ročních 200 zl. do sv. Martina 1719.

Zatím došlo k prodeji mlýna Dolského. Dosavadní nájemce městský mlynář Jan Strnad, jenž platil ročně 120 zl., nabízel za mlýn pozůstávající ze dvou složení a z kašníka 500 zl. O dvě stě zl. víc nabídl Jiří Weiser z Dlouhé Loučky a koupil mlýn s polem, lukami a zahradou dědičně 13. srpna 1718 za 700 zl. a za roční činži 120 zl.

Mimo to se uvolil „každoročně opatrnému ouřadu buďto oběd aneb tři rejnský složiti, k tomu rektorovi každoročně jeden věrtel režnej mouky, item osm mírek pšeničnej pěknej mouky a jednu krmnou hus a dvě kačeny k renovaci“ odváděti. „Co se tejče obzvláště v mlení a v mejtě braní dle starobylého obyčeje po rovné mírce a v jiných více příčinách mlynář se chovati povinen bude, předně domácí lidí z obce naší s mlením přede všemi jinšími fedrovati a odbejvati a v mejtě braní nepřetahovati a to pod pokutou 10 zl. mor. — Víceje bude povinen mlynář každému nákladníkovi když se slad přiveze bez všeckej odpornosti zemlíti, za které mlení jedno vědro prostředního piva, více od šrotování pro kořalku od jedné každé měřice po 2 krejc. míti bude“.

Mlýn jakožto svůj vlastní bude povinen svým nákladem stavět i opravovat „okromě, uchovejž Bože, kdyby Pán Bůh ohněm aneb vodou neštastnou dopustiti ráčil, že by mlynářovi do gruntu stav vytrhala, téhož my chudá obec jemu uvolujeme se k pomoci s dřívím, však z našich hor co nám zroste přispíšiti. — Aby pak mlynář skrz nedbalivost mlejn k ruinu přijíti nedal, každoročně poctivá obec to právo míti má, takový mlejn visitirovati“, — zavázala se však, „že ti, kteří koně mají, jeden každý ročně po dvou fůrách v našich gruntech kdyby toho velká potřeba byla ke mlejnu aneb k stavění se jemu uvolují robotou přivézti a ti kteří koně nemají po jednom dni k struze vycouzení povinni budou vypraviti“. Kdyby mlýn měl přijít na prodej, vyhradila si obec právo předkupní v ceně nynějšího prodeje.

Jiří Weiser podržel mlýn nedlouho. Koncem března 1719 koupil od něho Dolský mlýn s povolením úřadu a celé obce za tutéž cenu bývalý mlynář bludovský Martin Masíček, 20. září pak téhož roku prodán „z vůle opatrného ouřadu a celej sjednocenej obce městečka Loštic — aby jednou z lidských dluhů přijíti mohli“, městský mlýn Janu Nasadilovi z Bludova za 720 zl. a 200 zl. rýn. činže. Kupní smlouva byla stejného znění jako při prodeji mlýna Dolského. Jen „aby jednoho bejka a kance choval“ byl městský mlynář povinen víc.

Oba roky 1718 a 1719 ve zdejším kraji byly velmi suché a neúrodné. Měřice rži stála roku 1718 přes 2, pšenice přes 3 zl. Na jaře 1719 byly ceny téměř dvakrát toliké. Následkem sucha vodní mlýny namnoze stály.[1])

Farářem v Lošticích po Ondřeji Mlčákovi byl od 29. června 1714 bývalý kaplan místní, posledně kooperator zvolský Karel Leopold Jaich, Němec rodem ze Svitav. Jako předchůdcům svěřena i jemu správa farnosti měrotínské a búzovské. K sv. Martinu v Měrotíně náleželo deset vsí, ke kostelu sv. Maří Magdalské kromě Búzova Podolí, Volešnice, Hvozdeček, Březina, Blážov, Kadeřín, Milkov, Ospilov, Svánov, Kozov, Jeřmaň a koncem 17. století nově přibylá osádka Doly.[2])

Duchovní správa těchto svěřených obvodů konala se tím způsobem, že v Měrotíně a na Búzově bývaly služby boží vždy druhou neděli. Ke křtu nosívaly se děti pravidelně do Loštic. Z Loštic opět jezdívalo se do veškerých těch osad zaopatřovat nemocných. I sdavky z obou farností bývaly často v Lošticích. Jest pochopitelno, že při takových okolnostech ani nejlepší snaha nemohla patřičně zastati všech povinností s kněžským úřadem spojených. Proto zemské sněmy od počátku 18. století skoro každoročně ukazovaly na potřebu, by rozlehlé obvody farní se rozdělovaly, osady pak svěřené dosud prozatímně cizímu správci aby opatřeny byly farářem samostatným.[3]) Poznovu promluvil v tom smyslu císař výnosem z konce roku 1713.[4])

---

[1]) Souhlasné zprávy o neúrodě a drahu toho léta »Z paměti Praskoles u Telče« (Selský archiv 1907 p. 141). Vlastivěda, okres třebíčský p. 106. Okres boskovský p. 186. Z pamětí města Bzence (Čas. mat. mor. 1903 p. 19). *Tenora*, Z pamětí města Bystřice n. P. p. 160. — *Berger*, Geschichte der Stadt Bärn p. 195.

[2]) Kolonie povstala z německých dělníků, kteří pracovali v panské železné huti. První zmínka o nich r. 1698. Roku 1719 bylo jich už devět a užívali od panství po několika měřicích pole. Platili ročně z měřice kopaniny po 1 zl.

[3]) Snesení sněmovní r. 1704. 1706—1709. Notizenblatt 1880 p. 78.

[4]) V reskriptu ze dne 29. prosince 1713 ke král. tribunálu moravskému vidí císař příčinu šíření se kacířství v nedostatku duchovenstva a tlačí proto na olom. biskupa, aby se rozlehlé farnosti rozdělily.

Ale deset let minulo než přikročeno k usamostatnění fary búzovské. Když dne 30. července 1723 dlel v Mohelnici biskup olomoucký kardinál Schrattenbach, mluvilo se tam o této záležitosti. Búzov patřil od roku 1696 řádu německých rytířův, u jehož velmistra, falckrabě rýnského Františka Ludvíka, búzovští osadníci v letech 1724—1725 opětovně podali prosby o dosazení vlastního faráře. Velmistr listinou ze dne 16. prosince 1726 upravil obroční důchody búzovské zavázav sebe i své nástupce k desátku z panství a zaručiv odvádění platů, desátkův a požitkův od poddaných v úhrnném ročním obnose 300 zl. 10¾ kr. Týmže časem se farář loštický vzdal obvodu búzovského a postoupil místo novému samostatnému faráři. V základní listině prosincové čítala se měřice rži po 30 kr., ačkoli toho roku na jaře následkem tuhé zimy podzimní osení muselo býti zaoráno. Též následující rok se žně nezdařily. [1])

V týchže dnech, co se dokonával důležitý a obojstranně prospěšný děj vyloučení fary búzovské z obvodu loštického, chystal se v císařské kanceláři výnos, dle něhož loštičtí židé, bydlící dosud u kostela, měli se přestěhovat.

Právomoc nad židy ocitla se koncem 17. století úplně v rukou královských s patrným účelem, aby se šíření židů zamezilo. Nové sbornice směly se stavět jen s povolením císařovým. [2]) Přístup do královských měst, dosud zapovězený, byl jim povolen sice, ale za poplatek osobního mýta. [3]) Nemovitostí, mýt, mlynů, pivovarův a dvorů držeti nesměli. [4]) Dle sňatkového patentu z roku 1726 bylo dovoleno ženiti se z každé dosavadní rodiny pouze jedinému synu pod pokutou 1000 dukátů, jež měla platiti vrchnost, kdyby povolila sňatek více synům. [5]) Za tím účelem nařízeno sčítání židů.

Ze zprávy o velkém požáru, jenž toho roku stihl židovskou obec v Novém Rousinově, dozvěděl se císař, že nejen v tom městě, nýbrž i v 53 jiných osadách markrabství bydlí židé promícháni s křesťany

---

[1]) Z pamětí obce Hrabové u Zábřeha (Selský archiv 1905 p. 241) k roku 1727: »Žádná ouroda v celé zemi nebela pro veliký sucho. Všecko všudy zhynulo, ani hodně zamohlý člověk chleba neměl. Takový hlad byl v zemi, že lidi jedli votruby a všelijaký neřády«.

[2]) Cís. výnos ze dne 22. dubna 1710.

[3]) V Unčově platil každý žid při vstupu do města 7 kr.

[4]) Nejv. rozhodnutí ze dne 20. září 1725.

[5]) *Wilibald Müller*, Beiträge zur Geschichte der mähr. Judenschaft p. 8.

nebo blízko kostelů na úkor katolických služeb božích. Proto nařídil přeložení židů do zvláštních, od kostelů vzdálených čtvrtí.[1])

Židovská obec v Lošticích čítala celkem 80 rodin o 328 duších v sedmnácti číslech domovních vesměs kolem katolického kostela. Kromě rabína, učitele a kantora bylo mezi nimi 37 obchodníků, z nichž dva s kožemi a jeden vlnou, pět krejčích, dva řezníci, jeden koželuh a jeden jirchář. Krámů s rozličným zbožím bylo dvanáct. Dva židé byli nájemci palíren ve Slezsku.[2])

Unčovu nařízené přeložení židů přišlo nevelmi vhod. Mimo jiné starosti a práce k takovému úkonu potřebné měly z něho vzejíti též značné výlohy pro komoru vrchnostenskou. Finanční poměry královského města byly tak špatné, že k uspořádání jejich nařídila císařská vláda roku 1724 komissi, jež dosud nebyla hotova. Proto namítal Unčov, že není v Lošticích tak rozsáhlého místa, kde by se příbytky židovské nově vystavěly, výměna pak s domy křesťanskými že se nedá provésti vzhledem k obojstranné chudobě a možným nesnázím o cenu. Nejlépe bylo by, postaviti kostel na náměstí, což však rovněž nemožno za nynějších stísněných časů.[3]) (P. d.)

[1]) Císařský reskript translokační ze dne 8. prosince 1726 v měst. arch. loštickém. Za důvod pro přemístění židů se uvádí zejména, že se dějí nepřístojnosti při bohoslužebných průvodech, že židovské brány a kořalny bývají otevřeny ve dny sváteční a že židovské desatero se processionaliter nosívá ulicemi.

[2]) Tak dle popisu ze dne 14. ledna 1727 v měst. registr. unčov.

[3]) Dopis ze dne 17. ledna 1727 krajskému úřadu v Olomouci, odkudž dále referováno k tribunálu, k císaři a biskupovi olomouckému.

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Ostatně není v té věci jednoty ani mezi zakladateli theosofie: Besantová mluví o celých myriadách reinkarnací, Sinnet dospívá k číslu 5000 v období 308 milionů let, Steiner tvrdí, že se člověk znovuvtěluje vždy asi v tisíci letech, a to střídavě jako muž a žena. Besantová sama žila jako moudrá Hypatia v Egyptě († 370 po Kr.) a za 1230 let umírala na hranici jako filosof Giordano Bruno. Patrno, že doba její reinkarnace se nyní značně zkrátila...

Zákon karmický jest v theosofii nesmírně důležitý, neboť jím popírá se trest i odměna boží a budoucnost člověka stává se jen nezvratnou výslednicí životů minulých: vladař despota přichází znova na svět jako otrok, žena marnivá a na krásu hrdá objevuje se v těle chorém a ošklivém, povaleč a lenoch stává se shonným a prácí strhaným nádeníkem, kdo jiné utiskoval, toho čeká utrpení od bližních. Je tedy zásadou theosofie jako křesťanství: Kdo se provinil, zasluhuje trestu; kdo šlapal mravní zákon, tomu nezbývá, chce-li dosíci odpuštění, než aby se podrobil přiměřenému pokání. Ale křesťanský pojem spravedlivosti zdá se theosofům příliš zastaralý a prostý, proto jej opravili: „Bolest je ovšem zřídlem našeho očištění, život náš je dílnou, v níž se duchovní naše bytí zjemňuje, přetvořuje, tříbí. Ale je nezbytno, aby byla vymýtěna všeliká víra v trest určený bytostí vyšší, každá představa o soudci zlé trestajícím a dobré odměňujícím. Naopak, vše, co po smrti následuje, přichází samo sebou působením odvěkého zákona, jenž nikdy nepotřeboval sankce zákonodárcovy. Duše sama, osvobozená z přítěže tělesné, přehlédne ve světě duchů celý svůj život, posoudí dráhu, již byla na světě urazila, člověk bude sám svým soudcem a pohled na skutky záslužné nebo trestuhodné bude mu odměnou nebo pokutou.“ Leadbeater uvádí příklad opilce: Opilec bude působením vibrace svého jemnějšího těla posmrtného pociťovati podobnou touhu po lihovinách jako na zemi, ba ještě mocnější; ale touha ta bude mu ustavičným trestem, nebude moci býti nikdy ukojena, ježto není již těla fysického, které by mohlo píti! A to je theosofické p e k l o, které člověk nosí s sebou, toť oheň, který nezhasíná.

Těmito naukami staví se theosofie přímo proti křesťanství. Nehledá pekla v dalných končinách, neplatí jí slovo: ex inferno nulla

redemptio, tresty nejsou věčné, nýbrž přestanou po dokonání očistného procesu. Smrt ztratila svou hrůzu, ježto není po ní soudu a soudce věčného.

Taková je tresť učení theosofického o životě záhrobním: utěšuje duše bázlivé a dodává smělosti lidem zločinným, popírá veliké pravdy o věčnosti a to zřejmě a určitě. Lítostí člověk ničeho nedocílí, neboť není odpuštění. Karma je slepý, automatický zákon... V obdivu této nelítostné, mechanické spravedlivosti rozhorluje se president francouzské větve Společ. theos., Arthur Arnould proti křesťanskému názoru o Bohu, jenž nad hříšným se smilovává a pokáním bývá uspokojen...

V čem však theosofická nirvána pozůstává, není ani theosofům dosti jasno: „Nelze jí ani popsati ani vymeziti, ale není to zničení, jak se všeobecně myslí podle zastaralého náhledu lidí, kteří buddhismu nerozuměli, nýbrž je to splynutí s veškerenstvem, absorpce, kde duchová část člověka není již nic, protože jest vše“ (Blavatská). Arnould vysvětluje jinými slovy: „Nirvána jest úplné uvědomění si božskosti a ztráta všeho pocitu separativní individuality“.

13. Kristus a vykoupení.

Bylo již částečně naznačeno, jak příkře postavila se na počátku theosofie proti křesťanství a Kristu, jak potom hroty pozbývaly ostří. Kristus zařazen mezi veliké mistry, až posléze Steiner snažil se křesťanství přivésti v jakýs takýs soulad s theosofií. Ježto vykoupení světa Spasitelem náleží ke stežejním článkům víry, s nímž souvisí veškera nauka o posvěcení člověka, o milosti, svátostech, dobrých skutcích a věčné odplatě, dlužno se poohlédnouti, jak soudí o Kristu přední zástupcové theosofie. (Otázku tu velmi důkladně probral Busnelli S. J. v Civiltà Cattolica, 2. vyd. 1911: Teosofia e Cristianesimo.)

Besantová tvrdí, že všecko, co o Kristu napsala, přijala od samé Blavatské, která z mimořádných, vyšších poznatků čerpala. Než sama Blavatská neodvolává se ve hlavní své knize „Jois unveiled“ na zvláštní zjevení, nýbrž pouze na knihy apokryfické, heretické, rabínské a racionalistické, zednářské, zkrátka na spisy, v nichž uloženo nejhorší rouhání proti Kristu a jeho dílu; možno-li tu mluviti o nějaké inspiraci, pak je to inspirace jen ďábelská. Nechceme-li však viděti všude čertovo kopyto, přisvědčíme jistě kritice nestranné, která dí, že zakladatelka Společnosti theosofické složila do knih svých o křesťanství soubor odevšad sebrané, vlastní vrtošivostí a cizími bludy znetvořené

vědy, přecpané nezažitou učeností bez kritiky, nadchnuté předstíranou láskou ku pravdě aseršící hlubokou nenávistí proti všemu katolickému, svatému, božskému. Nazývá-li ji theosof Mead „živoucím symbolem patrného šílenství, které se tomuto světu zjevilo“, a zůstala-li na vždy sfingou a tajemstvím a záhadou samým theosofům, nebude ani divno, že soudila o Kristu tak, jak Besantová dle ní poznamenala. Čteme: „Bylo dítě, jehož jméno židovské bylo změněno v název Ježíš. Narodilo se v Palestině, bylo vychováno ve znalosti Písem hebrejských, zasvěceno životu přísnému, asketickému a přijato do kláštera essenského v poušti jižního Judska. V 19. roce octl se jinoch v jiném klášteře pod horou Serbal, kamž přečasto docházeli magové z Persie a učenci z Egypta a Indie a kde byla velkolepá sbírka knih okkultních, indických, přinesených až z končin himalajských. Po té odešel do Egypta, stal se žákem jediné veliké lože, z níž vychází každý zakladatel velikého náboženství, a tam obdržel také slavné posvěcení, které jej připravovalo ke královskému kněžství, jeho pozdějšímu úkolu“. Tak doslovně v „Křesťanství esoterickém“ píše Besantová. Blavatská pak dí dle „Codex Nazarenus“: „Ježíš jest N e b u, t. j. nepravý Mesiáš, ničitel starého orthodoxního náboženství . . . zakladatel sekty nových Nazarenův, a jak uvedená slova zřejmě naznačují, stoupenec učení budhistického: židovské slovo נבא (naba) znamená „mluviti z inspirace“ a Nebo jest bůh moudrosti; ale Nebo značí také Merkuria a Merkurius jest — Buddha“. Ergo: Kristus je tolik co Buddha, a oba jsou pouze mythem slunce!

Z historie budhismu víme sic, že několik desítiletí před Kristem (asi 86—76) byly již spisy budhistické, ale aby byly zaplavily krom klášterův indických celý starý svět, aby Židé, lpící tolik na svých tradicích, byli zařídili hned celou knihovnu indickou s universitním studiem budhismu, tomu nevěří ani rozumní theosofové. Blavatská tvrdí sice, že Esseni byli smýšlení čistě budhistického, ježto prý byli obráceni misionáři z Indie, kteří již od času krále-askety a hlavního propagatora budhismu Asóky (264—223 př. Kr.) procházeli Egypt, Řecko a Palestinu . . . Leč o tomto tvrzení nikde nedoloženém lze říci: gratis asseritur, gratis negatur. Zmíněný již ctitel Steinerův ve Francii Schuré zpívá sice hymny na bratry Buddhu a Ježíše, ale Steiner sám jen dokládá, že Kristus vyšel ze školy Essenských, ale že zapřel jejich nauky.

Besantová pokračuje: Kristus nebyl Bohem od počátku, nýbrž byl to pouze člověk svatý, který měl štěstí, že se zrodil v době, kdy Syn boží měl se projeviti, a potřeboval tedy stánek pozemský, podobu

lidskou, tělo. A člověk Ježíš postoupil mu dobrovolně tělo své, což se událo při křtu jeho. „Historický Kristus je tedy slavná bytost, přináležející mocné duchovní hierarchii, která řídí duchovní vývoj lidstva, a bytost ta byla pohostinu asi tři léta v lidském těle Ježíšově, jenž byl vydán na smrt jako rouhač, že učil o sobě, jako by byl nestvořeným božstvem všeho lidstva“.

Dle toho není Kristus pravý Bůh a Panna Maria není matkou boží; dále Kristus jest pouze svatý nebo i božský člověk, jako byli jiní, příkladně Platon, jenom že božskost ta zjevila se v něm zřejměji a účinněji; konečně měl Kristus lidskou přirozenost pouze tři léta, načež opustil vypůjčené tělo Ježíšovo a nyní již těla lidského nemá. Je to opětování bludů Nestoriových a Theodora Mopsvestského. Theosofie chce zmodernisovati křesťanství, zatlačujíc je na úroveň starých, odbytých heresí, nebo dokazujíc, že všecko, čím křesťanství vyniká nad pohanství, už na světě bylo v budhismu, že tedy v křesťanství není pranic originelního, tím méně božského. A tak vede si pojednávajíc o učení Kristově i o jeho zázracích. O vykupitelské činnosti Kristově nemůže býti vůbec řeči, nanejvýš lze říci, že Kristus osvobodil člověka z otroctví zla, t. j. že učil, jako všichni velicí mužové, co činiti, aby se nezdržoval vývoj člověka, jenž má dospěti k pravdě putováním od úrovní nižších k oblastem vyšším, nebo k životu dokonalejšímu v postupných reinkarnacích. V tom smyslu jsou řečena slova: Já jsem cesta, pravda a život.

Blavatská píše: „V pádu Adamově nesmíme hledati osobní přestoupení člověka, ale pouze zákon dvojí evoluce: v edenu a pak mimo ráj. Adam, nebo člověk vůbec počal svou existenci v bydlišti světla nebeského, ale věčný zákon evoluční velel mu sestoupiti do hmoty a právě na této zemi hmotné degradace (of material degradation) počal paprsek božský — duše — svou pouť řadou uvěznění, z nichž se znenáhla měl opět vymaniti“. Tím jest arci popřen hřích vůbec a a dědičný zvlášť, popřena nezbytnost vykoupení, milosti, svátostí a oběti.

Avšak Besantová mluví přece o oběti Loga: „Jakmile se Logos vynoří z lůna Otcova, v den, kdy řečeno, že byl zplozen, počíná jeho obět, neboť on vlastní svou vůlí omezuje sebe sama, tvoře takořka sféru, zavírající v sobě život božský, vynořuje se jako zářivá koule božstva, uvnitř duch, na venek hmota. Toť ono zastínění hmotou, které umožňuje zrod Loga, toť Maria, matka světů, jíž bylo třeba, aby Věčný v čase se projevil, aby božstvo ukázalo se budováním světův. A toto

samovolné omezení (autolimitation) jest konem obětním. Pro Nekonečného bylo toto zjevení jako smrt, jako ukřižování ve hmotě a to jest pravý původ symbolu kříže ..."

Z novějšího tohoto pojmu oběti Kristovy následuje, že tato obět jest pouhé vhmotnění (immaterialisation) Loga, podobně jak si theosofie představuje vtělení. Jak ohromný tedy rozdíl mezi theosofickou obětí Loga a mezi obětí křesťanskou! V náboženství katolickém stává se Bůh člověkem, aby vzdána byla Bohu čest, v theosofické oběti stává se Bůh hmotou, aby sama sebe znehodnotil; tam snižuje se Bůh k člověku, aby znova byl povýšen a i člověka povýšil, tu sestupuje Bůh ke hmotě, aby v ní ustrnul; při oběti novozákonní obětuje Kristus Bohu, při theosofické obětuje Bůh hmotě; tu zaniká vše v sebeomezení, které jest rovno sebezkáze nebo samovraždě boží, kdežto katolická obět jest Kristus jako smírce proviny, jako prosebník a klanitel. V katolicismu obět pravá, v theosofii její surogát. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Další, ještě větší obavy vznikaly z rozjitřeného smýšlení lidu, které nahlas ozývalo se proti císaři. Posud mohl císař spoléhati jen na jízdu Tillyho a Trautmannsdorfovu, která koncem dubna dostala rozkaz, aby blížila se ku Praze. Ale výtržnosti jezdcův a ukrutnosti, jichž se dopouštěli na poddaných, zaviňovaly, že byli nenáviděni Valoni, jak říkali všemu cizímu válečnému lidu, až na smrt; sám Tilly si stěžoval, jak s jeho jízdou Čechové tak zle zacházeli; hofmistr jeho byl při svém návratu do Prahy od ozbrojených měšťanů těžko zraněn, a na Novém Městě troubili na poplach proti té jízdě. A ještě povážlivějším zjevem bylo, že různost náboženská zmocňovala se vedoucího slova a obracela náladu jak proti císaři, tak proti katolíkům. Vášně nekatolíků vybuchovaly ve veřejné pohrůžky, až přijde Matyáš, že pobijí všecky katolíky; kněží a řeholníci byli ohrožováni a španělský vyslanec pronášel obavu, aby snad některého dne, a to brzy, nebyli všichni katolíci porubáni; Tilly zase se vyslovil, že vznikne z toho nová náboženská válka.[1])

Co v takových výstřelcích vybíjelo se obecné rozrušení, postupoval arcikníže Matyáš v tažení do království nepřipraveného k obraně. Předvoj jeho vytáhl ze Znojma 29. dubna, arcikníže sám odjel 30. dubna odpoledne, maje s sebou jako svou osobní stráž kornety Karla z Liechtenštejna a Karla z Žerotína. V Blížkovicích byl na noc; tam druhého dne připojil se k Matyášovu vojsku pán na Břeclavě Velen z Žerotína se stem mušketýrů. Dne 1. května o 5. hod. odpoledne dojel arcikníže do Třebíče, v zámku nocoval, a po celý druhý den se v městě zdržel. Dne 3. května bral se zase dále, a když byl vykonal přehlídku svého vojska, dojel do Brtnice a zůstal v zámku na noc. Odtud 5. května o 4. hod. odpoledne dojel do Jihlavy, kde byl radostně přijat.[2])

Arcikníže byl pln dobré naděje do budoucnosti; dosavadní zdárný průběh věci, které se postavil v čelo, opřený o zbraň nedovoloval ani odmítnutí jeho požadavků. Vskutku veřejné mínění povolovalo mu již

[1]) Briefe und Acten, VI. 353—355.

[2]) Diarium archiducis Mathiae, opis v zemském archivě v Brně, Sbírka rukopisů č. 320. *D'Elvert*, Chronik der kön. Stadt Iglau vom Martin Leupold von Löwenthal, str. 259.

dalekosáhlé ústupky. Přetřásaly se již návrhy, aby císař povolil, aby byl Matyáš korunován za krále uherského, nebo aspoň aby byl jmenován tam palatinem a plnoprávným gubernatorem, aby mu dále císař postoupil úplnou vládu také v obojích Rakousích a zabezpečil mu následnictví v Čechách i v říši, nebo aby císař dokonce všeho svého panování a svých zemí se zřekl ve prospěch Matyášův a uchýlil se do kláštera.[1]) Bylo tomu již tak: Matyáš nemohl ničeho ztratiti, ale mohl všecko získati. Arcikníže byl si toho vědom a nehodlal se dáti zadržeti na cestě započaté.

Císař však přece ještě chtěl se pokusiti, aby jej zdržel; že by se to zdařilo, o tom se ovšem již napřed pochybovalo. Kardinál Dietrichštejn dostal 3. května opět novou instrukci k arciknížeti Matyášovi. Císař v ní poukazoval, že vlastně arcikníže nedal žádné odpovědi na poslední nabídku císařovu, — jen odkazoval na sněm čáslavský. Ale císař chce od něho odpověď, a arcikníže ať oznámí, činí-li ještě jiné nároky nad to, co mu bylo již císařem povoleno. Císař již se byl prohlásil, že všecko to má býti srovnáno buď na schůzce arciknížat, kurfiřta kolínského a vévody Maximiliana bavorského, anebo na sněmích v Uhřích, v Rakousích a jinde. Aby se v tom rychle pokračovalo, vyzval již císař arciknížata Maximiliana a Ferdinanda, kurfiřta kolínského a vévodu Maximiliana, aby nejdéle do desíti dní dostavili se k císaři; rovněž všichni kurfiřti vypravili již k Matyášovi zvláštní poselství. Proto aby arcikníže s vojskem svým dále netáhl, nýbrž zdržel se tam, kde jest, a aby zastavil všecko zbrojení a ničeho nepodnikal proti císaři, jeho radám a služebníkům, jakož také tak se císař navzájem zachová. Svou odpověď aby dal arcikníže písemně kardinálovi, jenž měl ji rychle císaři zaslati a sám u arciknížete zůstati. Žádal-li by arcikníže listinu o císařově potvrzení míru s Turky, měl ji kardinál předložiti.[2])

Se stanoviska Matyášova byly tyto nabídky pro arciknížete bezcenné, a tyto požadavky císařovy nepřijatelné; arcikníže ani nemínil vyjednávati přímo s císařem. Ve spojenectví se zeměmi skonfoederovanými tkvěla síla Matyášova, čehož si byl arcikníže dobře vědom, a proto odmítal každý pokus císařův rozraziti ten spolek a nedal nic

---

[1]) Diseurs, wie die Differenz zwischen Ihrer Kay. Mst. und Ihrer Fürstl. Durchl. Ertzhertzogen Matthien zu vergleichen, nedatovaný, ale z dubna 1608 u *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. 231, str. 120—122.

[2]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

na to, co císař jen pro jeho osobu sliboval. Beze všeho vlivu zůstal na Matyáše také dopis arciknížete Maximiliana z 1. května, aby nepostupoval dále v nepřátelství, ježto všecka rozepře dá se srovnati po dobrém, ať již s císařem, nebo bez císaře.[1]) Odpověděl bratrovi 4. května, ježto císař vojsko dále najímá, že nemůže pominouti příležitosti, kterou mu Bůh do ruky podává; pomýšlí dále táhnouti a 20.000 hajduků z Uher přece ještě k sobě povolati.[2]) Byl již rozhodnut na všecko, vždyť byl již také zvláštním poslem celý svůj záměr sdělil s králem francouzským za tím účelem, aby král nebyl mu na odpor.[3])

Kardinál Dietrichštejn vyjel z Prahy k arciknížeti 4. května, dojel do Jihlavy 5. v noci a měl audienci 6. května o 8. hod. ráno. Skončila ovšem beznadějně poúkazem, že se mu tedy dostane písemné odpovědi. Za kardinálem 6. května dojel ještě nuncius papežský, jenž vrátiv se do Prahy ze Znojma 2. května, brzy zase vydal se k arciknížeti k dalšímu prostředkování. Místo nemocného vyslance španělského, jenž se vrátil do Prahy teprve 4. května, přidružil se k nunciovi sekretář španělského vyslanectví Petr Montañana, v jehož věřícím listě k arciknížeti zapřísahal vyslanec Matyáše, aby přijal slušné nabídky císařovy.[4])

Audience nunciova u arciknížete byla 7. května. V ní nuncius zprvu na pohled mluvil pro císaře, avšak se šetrným ohledem na arciknížete: vyličoval, že za nynějšího stavu věcí může arcikníže ospravedlniti své veškeré počínání, které se od mnohých vykládá ve špatném smyslu, přijme-li tak veliké nabídky císařovy. Potom přešel na otázku nástupnickou v království českém, kde stál nuncius na straně arciknížete, a co do dalších snad požadavků Matyášových přímo vyzýval, aby je předložil, ježto císař jest ochoten je přijmouti, ale napomínal, aby nehnal svého jednání do krajnosti a přijal od císaře, co by dosáhnouti mohl pokojnou úmluvou. Za boje že císař nebude bez pomoci z říše, a zvláště ze Saska. Arcikníže odpověděl zdvořile, že by bylo věru nejlépe ty nesrovnalosti ukončiti smírem, a na ostatek odkázal nuncia na odpověď, kterou mu dá jeho rada. Smysl této odpovědi byl, že arcikníže Matyáš sám nikterak vyjednávati nemůže; země s ním spojené, Uhry, Rakousy a Morava trvají na tom, že nechtějí již vlády císařovy,

---

[1]) *Hurter*, l. c. V. 286.

[2]) Tamže, VI. 14.

[3]) *Kybal*, l. c. 94.

[4]) Briefe und Achen, l. c. VI. 353. *D'Elvert*, Chronik der kön. Stadt Iglau, l. c. 259.

kterou zvláště Moravané naprosto odmítali. Liechtenštejn, s nímž jako vůdcem toho všeho nuncius jednal, osvědčoval, že i Čechové a Slezané jsou s císařem nespokojeni, a ujišťoval, že je tajná úmluva s většinou českých stavův a ukazoval hojná psaní jejich náčelníků.

V ovzduší důvěřivém, že Matyáš plně zvítězí, přistoupil nuncius zcela na stranu arciknížete a jeho rady, k níž beztak vždycky sympathie choval, a zrovna již tehdy v Jihlavě domluvil s ní konečný cíl tažení Matyášova: arciknížeti připadnou Uhry, Rakousy a Morava, a bude přijat za nástupce císařova, a císaři zůstanou Čechy a Slezsko a odstoupí se mu od arciknížat Maximiliana a Ferdinanda za přiměřenou náhradu Tyrolsko. Nuncius odstoupil tak od císaře, jemuž jinak chtěl zaručiti jen nedotknutelnost osoby a majetku,[1]) a trvaje od té po delší čas u Matyáše, byl jeho snahám a záměrům velikou oporou a posilou. Přirozeně tím také nastal ještě větší kontrast v názorech na další vývoj a směr tehdejších politických běhů mezi nunciem a kardinálem Dietrichštejnem, jenž stál neochvějně na straně císařově.

Kardinálu byla doručena odpověď arciknížete 7. května. Zněla na kardinála, nebyla adressována císaři; — již to bylo příznačno, že arcikníže s císařem vůbec nevyjednává. Matyáš poukázav na svou odpověď, danou ve Znojmě, opakoval, že instrukce císařova byla na něho samého, ale arcikníže že není sám, ježto všecko zároveň a hlavně týká se všech zemí i koruny české, a proto také sjezd do Čáslavě jest ustanoven, k němuž zvlášť pozváni jsou nejvyšší zemští úředníci koruny české a jiní čeští stavové. Tam stane se konečné rozhodnutí, pročež teď bez vědomí a vůle spojených zemí nemůže arcikníže nic odpovídati ani jednati, zvláště když císař ve své instrukci rovněž vlastně nečiní žádného rozhodnutí, nýbrž všecky nároky arciknížete odkládá na sjezd arciknížat, kurfiřta kolínského a vévody bavorského, anebo na zemské sněmy v Uhřích, Rakousích a jinde. Ale stavové těchto zemí nestrpí již žádného odkladu, a arcikníže nemůže změniti svých úmluv s nimi, nýbrž jest nucen nastoupiti s nimi s Bohem cestu do Čáslavě a odtud dále, kam se potom domluví, a kam se naskytne příležitost. Jakmile se arcikníže a s ním stavové spojených království a zemí dorozumějí s korunou českou v Čáslavi, hned potom bude dána císaři příslušná odpověď od arciknížete i spojených království i zemí.[2])

---

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 150 (let. 2.); list nunciův z 9. května.

[2]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342 originál. Tištěno: *Hammer-Purgstall*, l. c. II. přil. 218. str. 101—102.

Sněm v Čáslavi jak byl bojovným heslem strany arciknížete Matyáše, tak byl děsivým přízrakem u císařského dvora. Poslové k němu byli ze zemí s Matyášem spojených již vyvoleni,[1]) stavové čeští byli k němu pozváni, nejpřednější z nich Rožmberk byl k němu vybízen samým arciknížetem Matyášem, vyzýván Žerotínem, nutkán Tschernemblem. S plnou důvěrou odkazoval arcikníže a všichni jeho s ním na Čáslav: čím byly Ivančice na Moravě pro věc Matyášovu, měla býti Čáslav v Čechách. Císař chtěl čeliti sněmu čáslavskému rozepsáním obecného českého sněmu na hrad pražský k 19. dni května. Ale trapná byla nejistota, uposlechnou-li stavové císaře anebo přidají-li se již dříve k Matyášovi. Všecku sklíčenou bezradnost naznačují dva hned po sobě vydané mandáty císařské: první poroučel, aby obyvatelé s lidem zbrojně ku Praze táhli, a druhý kázal, aby netáhli. Z obav před sněmem čáslavským netoliko projektovány plány, aby císař opustil Čechy, nýbrž i v nedůvěřivé, bezmocné bezradnosti ustupovalo se nátlaku jak nemilému, tak přece působivému.

Po dlouhých odkladech, do kterých si stěžovali sami arciknížata, hledal císař východisko ze svého tísnivého stavu schůzkou arciknížat, kurfiřta kolínského a vévody bavorského Maximiliana. Ostatních kurfiřtů císař do Prahy nezval, ježto mínil, že dostačí písemné jejich prostředkování u Matyáše; pod kontrolu všech kurfiřtů nechtěl býti císař přece postaven. Jako již kurfiřt saský a braniborský, tak také kurfiřt mohučský a falcký hlásili se 6. května ku vzájemnému prostředkování mezi císařem a arciknížetem, a byli zatím s touto svou úlohou spokojeni. Ale arciknížeti Maximilianovi z ohledu na Matyáše, jemuž daleko byl příchylnějším nežli císaři, nedostačovalo to, a sám chtěl se odebrat do Heidelberka a Mohuče a vzíti s sebou kurfiřty do Prahy; zároveň ovšem doporučoval Matyášovi smír, zdržení se násilností a důvěřivost k arciknížeti Ferdinandovi.[2]) Než toto samozvané zasahování nesrovnávalo se ani se záměry císařovými, ani nedal se jím zlákati Matyáš, a když také vévoda bavorský Maximilian jako věc již bezvýslednou odmítl toto pozdní pozvání do Prahy, rozpadly se v niveč všecky plány císařovy se schůzkou v Praze, jakož i všecky naděje, že tak zažehná nebezpečí hrozící od Matyáše. Slabou útěchou místo dožadované pomoci byla císaři rada vévodova, aby byl svolán sjezd více

[1]) Jací byli z Horních Rakous, u *Hurtera*, l. c. VI. 16.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 14.

kurfiřtův a knížat, nebo aspoň katolických stavův, a ochota jeho, že bude u Matyáše prostředkovati. [1])

Za tesklivého očekávání sněmu čáslavského dostupovala tíseň císařova vrcholu. Povaha jeho otálivá, která tak ráda na druhé se skládala a jich ke službě své užívala, [2]) hledající všude u jiných vinu, nikdy však u sebe, [3]) nezdarem a neúspěchem stále patrnějším a opuštěností vždy zjevnější v dosavadní neústupnosti otřesena byla vědomím slabosti; sklíčený císař o svou záchranu chtěl se pokusiti jiným směrem, který byl protichůdný jeho dosavadnímu jednání. Až posud kladl takový důraz na své zásady náboženské a na hájení náboženství katolického, a teď popouštěl a jakoby se kloniti chtěl ke stavům pod obojí. Přijal dva pány strany pod obojí za své komorníky: Zikmunda Smiřického a Rudolfa Trčku. Aby osvědčil se panovníkem milostivým, propustil Ladislava nejstaršího z Lobkovic z dávného vězení, ve kterém byl jako spoluvinný v piklích bratra svého Jiřího. A aby zlomil hrot výtce, že vládne špatně, dal 7. května zatknouti tajného svého komorníka Filipa Langa, pověstného pro zlé užívání důvěry císařovy ke všelikým špatnostem, jež vrhaly zlé světlo na veškerou vládu Rudolfovu. [4]) Skutky tyto byly ústupky, a měly býti znamením a nadějí na další ústupky. (P. d.)

---

[1]) Briefe und Acten, l. c. VI. 358; listy vévody ze 4. května.

[2]) Současné verše v Pamětech *Hovorových*, l. c. Fol. 117: Khaiser: »Ich hör. Krieg und Kriegsgeschrei, Liebe, gehet hinaus, erforscht, was es sei«.

[3]) Výrok císařův ku Gödelmannovi, vyslanci kurfiřta saského, z 23. dubna, že neví, kdo jest příčinou jeho nynějších těžkostí, zdali Turek nebo papež. *Gindely*, l. c. I. 206

[4]) *Tomek*, l. c. Čas. Č. Musea 1856, IV. 128.

Několik slov o mimořádné úhradě státních potřeb.

Dr. Frant. Nosek. (O.)

Proč státy uzavírají půjčky, totiž dělají dluhy, jež nutno vysoko úrokovati, když by mohly pro svou potřebu naraziti peněz dle libosti? Toť otázka, která zvláště dnes mnohého zajímá a i vzdělancům rozpaky působí, mají-li jiné poučiti. Pokusím se tu několika slovy ji zodpověděti.

Všimněme si předeším podstaty peněz. V primitivních poměrech hospodářských děla se směna jednotlivých předmětů jenom naturalně. Na př. výměnou obilí nebo snad již hotového výrobku — mouky — za části oděvu, zbraní, různého náčiní atd. Obchod s národy necivilisovanými pohybuje se mnohdy ještě dnes v těchto kolejích směny výrobků průmyslových za přírodní dary dotyčných krajin. Tato naturální výměna stává se ovšem nemožnou, jakmile hospodářský vývoj jen poněkud pokročil. Na př. někdo by potřeboval pro sebe jisté množství obilí, může však za ně výměnou nabídnouti jenom koně. Ví sice o člověku, který má obilí na prodej, koně však nepotřebuje. Co je v takovém případě prostšího, než že se bude pátrati po nějakém předmětu, který je směnitelnější než kůň, po předmětu, který by onen majitel obilí ode mne přijal, třeba že by ho zrovna sám nepotřeboval, o němž by však věděl, že ho každý kdykoli od něho zase výměnou přijme. Takovýmto všeobecným prostředkem směnným byly velmi dlouho na př. v Arabii datle, v Habeši sůl, ve Virginii tabák, mezi kočovníky střední Asie cihličky lisovaného čaje, ve starém Latiu pak zejména brav i skot (pecus, pecunia).

Cena všech předmětů bude vždy odhadována nebo jaksi měřena počtem kusů nebo vůbec určitým množstvím těch předmětů, které v určitých případech slouží za měnidlo, že tedy takový asijský kočovník bude odhadovati, kolik asi cihliček čaje dostane se za kůži ulovené zvěře nebo že Arab bude počítati, jaké množství datlí dostane za nejpěknější ovci svého stáda. Ve všech zde uvedených případech jedná se již o peníze v technickém slova smyslu, tedy o hospodářské statky, které slouží za měnidlo a za všeobecnou míru hodnot.

Podle různých krajů a potřeb budou ovšem peníze také různé, jak ostatně již naznačeno. Z jich určení podává pak se požadavek, aby to byl předmět, který má co největší měnitelnost. Tuto mají kovy jistě v míře daleko vyšší nežli všechny jmenované již předměty, a tak vidíme všeobecný zjev, že se na vyšších stupních vývoje sahá ke

kovům, zejména mědi a bronzu a pak i stříbru a zlata, které v objemu poměrně malém představují poměrně velikou hodnotu pro poměrnou svoji vzácnost i pro státy, a všeobecná jejich obliba, zejména k účelům okrasným, zaručuje penězům kovovým téměř všeobecné přijetí i daleko od místa jich původu. Z evropských států jediné Rusko má na svém území žíly zlata. Dobývání jeho jest pod dohledem státním, ale na účet soukromý (bank, společností), jenž na př. právě nyní jest ve velkých nesnázích pro nepoměrné obtíže a výlohy dobývací.

Když pak se skutečně již sáhlo ke kovům, jakožto penězům, tu bylo nutno vždy určité množství kovu docela primitivně odvážiti, při čemž vzniká ještě i otázka záruky za ryzost kovu. V tomto směru je velmi poučným vývoj římských peněz. Svízelnému zkoumání ryzosti mědi odpomoženo bylo tím, že hrudy nebo tyčky a vůbec větší nebo menší kusy mědi byly co do ryzosti státním ústavem prozkoumány a na důkaz toho opatřeny vtlačenými značkami podobně jako u nás značky puncovní (aes rude, inflatum). V tomto stadiu bylo ovšem ještě nutno měď odvažovati a této obtíži časem odpomoženo tak, že měď byla státním ústavem upravována na kusy stejné váhy, které pak ověřovány přiměřenými značkami jak co do ryzosti, tak co do váhy, takže potom stačilo již prostě peníze odpočítati (pecunia numerata, signata forma populi Romani).

V tomto tvaru nám peníze již vystupují jako mince, to jest kusy (drahého) kovu, co do váhy a ryzosti ověřené přiměřenými známkami státní autority. Nejvyšší světská organisace lidská zasahuje zde tedy podobně, jako všude tam, kde z ohledů veřejných úpravy jistých poměrů nelze přenechati rukám soukromým, a mravní svojí vážností nám dosvědčuje váhu a ryzost dotyčných kusů kovu. Nutno tedy jen si jasně uvědomiti, že autorita státní sama o sobě nedodává dotyčnému předmětu jeho ceny, která spočívá jedině v mém osobním přesvědčení o vnitřní jeho hodnotě, a že tedy předmět sám o sobě bezcenný nenabude všeobecně uznané hodnoty směnné jedině snad již proto, že by byl proti pravdě autoritou státní opatřen týmiž známkami, kterými se obyčejně dosvědčuje váha a ryzost plnohodnotných mincí.

Ač je věc téměř samozřejmá, přece se jí velmi často nedbalo, jak nám jasně ukazují zejména dějiny větších i menších států a městských republik středověkého Německa. Zlehčování mincí bývalo běžným, ač ovšem naprosto pochybeným prostředkem za finanční tísně. Tak na př. peníze jistého zrna, to je s jistým obsahem drahokovu,

byly vzaty z oběhu a místo nich vydány nové, znějící na stejnou nominální hodnotu, obsahující však ve skutečnosti ku př. jenom polovici drahokovu proti mincím dřívějším. Obchod k tomu hned odpovídal poměrným zvýšením cen, asi o tolik totiž, kolik odpovídalo zmenšení obsahu drahokovu, v našem příkladě tedy ceny zdvojeny. Nastala tedy drahota, ne snad pro nedostatek prodejných předmětů, nýbrž pro menší cenu peněz, tedy spíše jen jakási drahota zdánlivá. Je to přirozeno. Když ten peníz nový má v sobě jen polovici toho, co mu v mých očích dodávalo jeho vnitřní hodnoty, budu ochoten při výměně dáti zaň také jenom polovici všech předmětů prodejných.

Vedle toho je s tím spojena nejistota všech majetkových právních poměrů. Byl-li jsem komu dlužen, řekněme, 10 dukátův a chci-li nyní po vydání zlehčených mincí zaplatiti tento svůj dluh stejným počtem nových peněz, tu nebude můj věřitel valně ochoten přijmouti tuto vniterně znehodnocenou splátku a bude požadovati množství dvojnásobné, aby dostal nazpět celé množství původně mně poskytnutého drahokovu. Odtud jistě není k vleklým soudním sporům daleko. Nájemné, placené dříve penězi plnoobsažnými, bude mi majitelem domu jistě zvýšeno, aby dosáhl původní ceny i při zlehčených penězích. Ježto musím takto platiti větší nájemné z bytu i krámu, musím žádati za vše vyšší ceny a tyto zase vyvolají snahy po zvýšení všelikých mezd. A sám stát, který zlehčenou minci vydal, musí za všechny potřeby, které si opatřuje, platiti také zvýšené ceny, dostává však v docházejících berních relativně méně a bude zase zápasiti s nedostatkem, respektive musí sáhnouti ku zvýšení berní, což poměry zase ještě přiostří.

Než ještě dále: ponechají-li se staré dobré mince v oběhu a vydají-li se vedle nich nové zlehčené, tu je samozřejmo, že se hned začne rozlišovati v ceně peněz, třeba stejné nominální hodnoty, podle jejich vnitřního obsahu a máme tu další zmatek, že cena kupovaného předmětu bude různá podle toho, platí-li se penězi rázu staršího či novějšího. Mimo to je zcela přirozeno, že ve styku zahraničním nutno platiti vždy mincí lepší, protože moc státu, jenž zlehčené peníze vydal, nemůže donutiti cizího dodavatele ku přijetí zhoršených mincí, jak k tomu obyvatelstvo domácí konečně může býti donuceno. Mince špatná vyhání dobrou.

Jak z několika uvedených příkladů je zjevno, má zlehčení mincí nejtěžší účinky pro veškeren hospodářský život, podvrací spořádané poměry vůbec a jest jedním z nejhorších kroků, kterých se státní správa vůbec může dopustiti.

Nyní nutno ještě stručně přihlédnouti k penězům papírovým. Bankovka jest v podstatě poukázkou na určité množství kovových peněz. Užíváním bankovek usnadní se velmi převod peněz, neboť na př. přenášení většího množství drahého kovu z místa na místo je dosti obtížné a zejména také i nákladné i povážlivé pro nebezpečenství bezprávného odnětí. Vše to je snažší, používá-li se bankovek. Tak je s jich používáním spojena úspora nákladu na ražení zlatých mincí, ježto drahokov může ve formě zlatých tyčí a podobně zůstati bezpečně uložen ve sklepích cedulové banky, která naň vydává jenom poukázky, bankovky. Je-li komu snad zrovna třeba peněz kovových, tedy je za normálních poměrů snadno za bankovku výměnou u pokladen banky obdrží.

Nyní by se nám jednalo o vydání papírových peněz pro zvýšenou potřebu státu, ovšem vydání bez zajištění drahokovem nebo pohledávkami cedulové banky spolehlivých dlužníků. Protože by za vážnějších otřesů politických bankovky byly hromadně předkládány k výměně za drahý kov, tedy se jim směnitelnost obyčejně hned vezme, to jest cedulová banka je státem zbavena povinnosti bankovky vyměňovati za drahý kov. A nyní, řekněme, že by se bankovek bez úhrady vydalo takové množství, že by počet jich oproti stavu dřívějšímu se celkem zdvojnásobil. Účinky jsou docela analogické, jak výše uvedeno. Nejprve zmizí z oběhu mince zlaté a stříbrné, jednak thesaurací se strany domácího obyvatelstva, jednak vyplynutím do ciziny, která přirozeně nepřijme bankovek pro ni úplně bezcenných. Na domácím trhu pak bude míti rozmnožení peněz za následek drahotu tak, že ti, kdož od státu obdrželi vydané bankovky jako úplatu za své služby nebo dodané předměty, budou moci při zvýšeném množství peněžních svých prostředků kupovati předměty, kterých dříve kupovati nemohli, zvýšenou touto poptávkou stoupnou ceny, tím zdražení mezd, zvýšení nájemného atd., celý ten circulus vitiosus, jak označen byl výše.

Když tedy za zvýšené potřeby stát nevydává ani znehodnocených peněz kovových ani nezaložených peněz papírových, děje se tak z důvodů spořádané správy hospodářské. Zápůjčkou státu naproti tomu přijdou do oběhu jen prostředky peněžní, které zde již jsou a mají reální podklad, při čemž se děje jen ten pochod, jako při každém poskytnutí úvěru, že se z majetku jednoho subjektu (občanů státních) převádějí jisté hodnoty do majetku subjektu jiného (státu), což nemá za následek hospodářsky tak zhoubné rozmnožení peněz, postrádajících vniterné hodnoty.

Literární Italové ve dvorské družině Karla Velikého.

Napsal Dr. Alfons Neubauer.

»De quo viro nescias, utrum virtutem in eo bellicam, an sapientiae claritatem omniumque liberalium artium magis admireris peritiam.«
Paulus Diaconus.

I.

K oněm vzácným a jistě podivuhodným lidem, kteří dovedli vtisknouti pečet ducha svého ve mnohé věky, patří král franský a císař římský Karel, jemuž na soudě dějin bylo dáno příjmí Veliký. Plným zajisté právem. Ne že by byl býval vždycky prost všeho toho, čemu říkáme humana fragilitas; také ona železná a krvavá energie, s jakou vstoupili na jeviště dějinné Germáni, hlásí se v Karlovi ke svým právům a i přemáhá někdy ušlechtilou velikomyslnost a hlubokou citlivost jeho.

Jsou-li znatelny v povaze Karlově tu i tam stopy germánství ještě barbarského, přece jen zůstává nejznamenitějším panovnickým zjevem starších dějin západoevropských. Jest nejuniversálnější a nejvíce tvůrčí duch své doby. V něm všecky proudy a zjevy doby splývaly, a on tyto proudy řídil dle své vůle a vykázal národům středoevropským jejich cesty.[1])

Dnes hlučně se volá — leckdy i bez náležitého porozumění — po dějepise sociologisovaném, a chtěli by někteří příliš jednostranně zdůrazňovati význam velikých mass a celkového historického milieu té které doby; při tom pak se někdy snadno zapomínává, kolik nezřídka vykonal jeden jediný člověk.[2]) Dějiny staré i novější poskytují příkladů dosti. A také na Karla Velikého mohli bychom obrátiti slova Schillerova: Der Mann ist uns ein kostbares Gefäß, das wicht'ge

---

[1]) Ullstein's Weltgeschichte herausgegeben von *J. Pflugk-Harttung*, Mittelalter str. 82. (Berlín 1909.)

[2]) O individualistickém a kollektivistickém pojímání dějin viz *Theodor Lindner*, Geschichtsphilosophie str. 58 nn. (2. vyd. z r. 1904.) a *Paul Barth*, Die Philosophie der Geschichte als Sociologie I, 201 nn. (Leipzig 1897.)

Dinge einschließt — a ptáme-li se dále s básníkem: Fand man viel?... tož dá nám dějepise odpověď kladnou.

Karel nebyl toliko výbojce a válečník, nýbrž i znamenitý státník a kníže míru. Jako germánský král byl rozšiřovatelem a pořadatelem své říše, jako nový Augustus vzal v ochranu svou světovládného Říma dědictví, latinskou vzdělanost, ušlechtěnou křesťanstvím. V rozvoj dějinný zasahoval s jistotou genia. Nebýti Karla Velikého, byla by se snad jižní Francie spojila se severní Hispanií, severní Němci nebyli by asi splynuli v jeden národ s jižními Němci, nýbrž s Normanny; podmaněnim Sasův určil Karel směr dalšího vývoje německé národnosti, dobytím Italie vykázal potomním dějinám jejich dráhy.[1]) Po dosažených úspěších válečných snažil se Karel zvelebiti země podrobené dobrými zákony a dobrou správou státní. Ve všech takřka oborech vzdělanosti patrno jest působení jeho. Ve školství, v hudbě, v stavitelství, malířství, v plastice, v uměleckém průmyslu, v mincovnictví, v literatuře, v zákonodárství, ve správě státní i církevní.[2]) Když toto vše uvážíme, nebudeme se diviti veliké chvále, kterou vzdává Karlovi současník jeho, básník Theodulf, řka: Te totus laudesque tuas, rex, personat orbis, Multaque cum dicat, dicere cuncta nequit.[3])

Prvních úspěchů dosáhl Karel svým mečem a svou energickou vůlí, svým znamenitým vojenským i politickým nadáním; avšak nedostalo se mu v mládí vyššího vzdělání, a duševní obzor jeho byl jen o málo širší než obzor jeho předkův.[4]) Teprve za války longobardské, mezi starými památkami Italie, ve styku s romanisovanými Longobardy a Římany uvědomil si Karel duševní moc a převahu, jakou dává staletá vzdělanost a která převáží prosté přirozené nadání národa sebe mocnějšího, avšak drsného a barbarského. Poznal cenu vědy, literatury a umění i odhodlal se, Frank velikánské postavy, že sám stane se žákem, aby svým národům mohl zprostředkovati ona vyšší duševní dobra, a především své Franky osvoboditi ode jha nevědomosti.[5]) Pevný

---

[1]) *Theodor Lindner*, Geschichtsphilosophie str. 82, 135.

[2]) Ullstein's Weltgeschichte, Mittelalter str. 82.

[3]) Theodulfi carm. XXV ap. *Dümmler*, Poetae Latini aevi Carolini I, 483 (M G H).

[4]) Byla sice již před Karlem Velikým při dvoře franském palácová škola; ale byla asi na nízkém stupni, vyššího vzdělání neposkytujíc.

[5]) *Alexander Baumgartner*, Geschichte der Weltliteratur IV, str. 288, Freiburg i. B. 1900. O válce longobardské i o jiných válkách Karlových platí slova, která pověděl slovutný historik-filosof o válce vůbec: »Der Krieg führte die Völker gegeneinander und stachelte sie zum mörderischen Wettkampf an, aber auch zu einander, lehrte

základ spořádaných poměrů zevnějších a nově posílená, mravní horlivostí naplněná církev byly tu, a na této půdě dosáhly snahy Karlovy výsledkův opravdu překvapujících.

Středem těchto snah Karlových byla schola palatina, kterou zřídil ve své residenci v Cáchách, aby i sám s dětmi svými i všichni dvořané jeho učili se zde grammatice latinské a řecké (aspoň prvním základům), aby se cvičili v obratném ovládání latiny v prose i verši, v retorice a v metrice. Tak stal se Karel Veliký zakladatelem pravidelného klassického vyučování ve franské říši. [1]) Ale nejen filologii, také jiným předmětům vyučovalo se v palácové škole: hudbě, arithmetice, geometrii a astronomii. Poněvadž učitelů patřičně způsobilých té doby ve franské říši celkem nebylo, hledal jich Karel Veliký jinde a a to s velikou horlivostí. „Quippe qui omnium regum avidissimus erat sapientes diligenter iniquirere, et ut cum omni delectatione philosopharentur excolere. Ideo regni a Deo sibi commissi nebulosam et ut ita dicam paene caecam latitudinem, totius scientiae nova irradiatione et huic barbariei ante partim incognita luminosam reddidit Deo illustrante.“ [2])

Vlastními reservoiry vzdělanosti západní v prvých stoletích středověku byla dvě od sebe velmi vzdálená a velmi odlišná území: Italie a Irsko. Ostrov mudrcův a svatých, teprve nedávno přijavší římsko-křesťanskou civilisaci, zůstal ušetřen od návalu barbarův a za všeobecné pohromy na pevnině žil v ústraní svou kulturní idyllu, význačnou mohutným rozvojem slavných klášterů, které se staly semeništi věd a umění. V Italii tisícletá civilisace dovedla vzdorovati otřesům sebe silnějším, územní rozčleněnost poloostrova poskytovala i v nejhorších katastrofách vědám a uměním úkrytu v některém nedotčeném koutu země, politická příslušnost některých území k říši Byzantské a ústřední postavení Říma jako hlavy katolického světa měly pro uchování kulturních tradicí význam neocenitelný. Italie nepřestala býti hlavním zdrojem vzdělanosti pro celou západní polovinu Evropy.

První země, kde oba proudy kulturní, irský a italský, se spojily a dosáhly velkolepých úspěchů, jest Anglie, získaná pro křesťansko-

sie sich gegenseitig kennen und reizte zu Nachahmung und Wetteifer.« *Theodor Lindner*, Geschichtsphilosophie str. 136.

[1]) *C. Bursian*, Geschichte der classischen Philologie in Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart str. 17; Mnichov 1883. (Geschichte der Wissenschaften in Deutschland. Bd. 19.)

[2]) *Walafridi* Praef ad Einhardi Vitam Caroli ap. Jaffé, Bibliotheca rerum Germanicarum IV, 507.

latinskou vzdělanost přímo z Říma, čerpající zásoby knižní a hlavní síly učitelské přímo z Italie a jsoucí v ustavičném kulturním styku se svým irským sousedem. Nadaní Anglosasové v mladickém zápalu pro vědy a umění předstihli brzy své vlastní irské učitele a stali se jejich soupeři v šíření vzdělanosti na pevnině.

Říše Franská již svou územní polohou byla odkázána na kulturní příliv jednak z Italie, jednak se strany britských ostrovů.[1] Z těchto tedy zemí shromáždil Karel při dvoře svém řadu mužů slovutných, k nimž záhy přidružili se také rodilí Frankové. A tak utvořil se na královském dvoře franském učený a zároveň intimní kroužek, jehož hlavou byl sám král, providens ac sapiens, studiosus in arte librorum,[2] a duší kroužku byl vysoce nadaný Anglosas Alcuin. Kromě něho bylo zde z britských ostrovů ještě několik Anglosasův i Keltův. Z těchto Josephus Scottus, Dungal „Hibernicus exul", Dicuil a jiní; z oněch Wizo, Fredegis, Sigulf a Osulf. Z Italie byli tu Petr z Pisy, doctus dulcisque magister,[3] Paulinus Aquilejský, valde venerabilis artis grammaticae magister,[4] pak Langobardi Fardulf a Paulus Diaconus, doctor praeclarus et insons.[5] Najdeme též na franském dvoře Visigotha z Hispanie, básníka Theodulfa. A v pozdějších letech nescházejí ani Frankové, jako Adalhard, Angilber „Homerianus puer"[6] a Einhard. Této elitní společnosti Alcuin někdy dával jméno akademie. Akademie ta neměla však na sobě nic officiálního; naopak vládla v ní nejvyšší důvěrnost a dobrosrdečné soudružství. V literárních stycích etiketta ustupovala bodré upřímnosti. Každému dáváno bylo nějaké jméno klubovní, dle zvyku, který pravděpodobně Alcuin přinesl ze své vlasti. Král sám slul David, Alcuin Flaccus, Wizo Candidus, Fredegis Nathanael, Angilbert Homerus, Einhard Beseleel,[7] též Nardus nebo Nardulus a

---

[1]) *Jan Bedřich Novák*, Středověká diktamina v souvislosti s antikou a renaissancí v ČČH XV, 200—201. Ze studie této přejal jsem hořejší dva odstavečky doslovně, poněvadž jsou zcela vystižné.

[2]) Tak napsal o Karlovi Godesskalk, písař nádherného evangeliáře, jejž dal Karel napsati zlatým a stříbrným písmem na purpurovém pergameně na památku křtu svého syna Pipina, jejž pokřtil papež Hadrian v Římě o velikonocích r. 781. *Baumgartner*, Geschichte der Weltliteratur IV, 289.

[3]) *Dümmler*, Poëtae latini aevi Carolini I, 75; carm. XLII, v. 1.

[4]) *Hauck*, Kirchengeschichte Deutschlands II, str. 147, pozn. 6. Používal jsem prvního vydání z r. 1890, poněvadž 2. vyd. z r. 1900 nebylo mně přístupno.

[5]) Akrostich z epitaphia Paulova ap. *Dümmler*, Poetae latini aevi Carolini I, 86.

[6]) *Jaffé*, Bibliotheca rerum Germanicarum IV, 354; MGH, EE IV, 136.

[7]) Jméno tohoto starozákonního umělce (Exod. 31, 2; 36, 1) dáváno bylo Einhardovi pro jeho nadání umělecké.

jiní jinak zváni, jmény ponejvíce klassickými anebo biblickými. K literárnímu kroužku patřily i některé dámy z královského rodu, jež jevily podivuhodné porozumění pro otázky literární i vědecké. Jmenována budiž sestra Karlova Gisela („Lucia") anebo dcera Karlova Rotruda („Columba"). Vedle nich i některé jiné ještě.[1])

Učená společnost dvorská scházívala se u společného stolu k literárním zábavám. Dávali si navzájem vtipné hádanky, bavili se zpěvem a hudbou, předčítali své básně a pronášeli navzájem své úsudky o nich; hovořívali i o otázkách vědeckých, předčítali partie z vážných děl naučných, sdělovali si své úmysly literární. Nescházelo ovšem také veselosti. Bývalyť schůze spojeny s přátelskou hostinou. Theodulf, účastník takových zasedání, s rozkošným humorem a dobrosrdečně veselým vtipem popisuje tuto dvorskou společnost, při jejíchž hostinách býval předsedou sám král: In medio David sceptro regit omnia, largas Disponens epulas ordine pacifico.[2]) (P. d.)

---

[1]) *Baumgartner*, Geschichte der Weltliteratur IV, 289; *Adolf Ebert*, Die literarische Bewegung zur Zeit Karls des Großen v. Deutsche Rundschau XI, 402. (Berlin 1877.)

[2]) Theodulfi carm. XXVII, v. 73—74; *Dümmler*, Poëtae Carol. I, 492.

Posudky.

Obecná paedagogika. Pro učitelské ústavy napsal *Frant. Švadlenka*, prof. c. k. ústavu ku vzdělání učitelův a c. k. okresní školní inspektor v Praze. Nákladem knihkupectví B. Stýbla. V Praze 1913. Cena 2·70 K.

O české literatuře paedagogické, zejména pokud se týče školních učebnic, nelze říci, že bychom měli na vybranou. Kniha Lindnerova (zpracovaná Dominem) je dnes zastaralá a pro mnohé věcné i jazykové nesprávnosti do škol stěží připustná. Vychovatelství Sauerovu, přes to, že má mnoho dobrých věcí, zejména jako učebnici jest na závadu přílišná rozčleněnost, řekl bych, až rozkouskovanost látky. V učebnici Švadlenkově jest po nejedné stránce patrný pokrok. Z experimentální psychologie je tu leccos nového, také v příčině forem vychovávacích věnoval p. spis. pozornost všemu, čeho nejnovější doba poskytuje (na př. o výchovu v přírodě); zejména vidím přednost knihy v pokynech a upozorněních praktického rázu, jež spisovatel shrnuje ku konci jednotlivých §§ pod záhlavím „Pro paedagogiku". Bylo by jen žádoucno, aby i tyto leckdes cenné stati byly bohatější (na př. při citu ethickém byla vhodná příležitost zmíniti se o sebekázni ve výchovu tak důležité!)

Vedle toho však znamenati nejednu vadu a nesprávnost. Spis. nevyhnul se především úskalí ve stati o poznávavosti lidské, že totiž více méně stotožňuje neb alespoň nedostatečně a nepřesně rozlišuje pojem od představy. Není mi známo, jaké soustavy filosofické se drží, ale sami bystřejší Herbartovci (Willmann, Heegaard) zdůrazňují, že pojem není pouhá obecná představa (u našeho spisovatele obrys), aniž ho lze zahrnouti pod rodový název představ. Tu neběží o pouhé slovo, o slovní hříčku, tu jde o základní chybu a nepřesnost, která se vleče celou knihou, číníc ji nejasnou.

O tom, co praví spisovatel, byť i s reservou, o původnosti citů (str. 51), mohlo by se mnoho disputovati; ale naprosto nesprávné je definovati svědomí jako mravní cit. Spis. se tu dal svésti některými nepřesnými rčeními: „dobré svědomí" (= cit libý), „zlé svědomí" (= cit nelibý). Vše co spis. o svědomí tvrdí, vztahuje se k t. zv. svědomí následnému, které se ozývá u člověka po skutku; a ani tu nebylo by správné říci, že svědomí je cit ať libý či nelibý, nýbrž spíše, že bývá provázeno citem buď libým (klidné) neb nelibým (špatné, zlé svědomí). Vlastní „svědomí" jest však tak zv. svědomí předchozí. Bylo jíti hlouběji věci na kloub; již sama obecná mluva zařazuje „svědomí" v obor poznávavosti (s+vědomí, Ge+wissen, con+scientia, συν+είδησις atd.) Oč jasnější je stará, vědecky správná a každému přístupná definice, podle níž svědomí je „diktát praktického rozumu" či soud o mravnosti a dovolenosti činu. Tak definuje

philosophia perennis to, čemu my říkáme svědomí, a chtěj nechtěj jsme nuceni vraceti se k tomuto výměru i přes smělé, právě jako směšné výklady Nietzscheovy a Haeckelovy, chceme-li, aby nám jiní rozuměli.

Neméně vážné nedopatření se stalo p. spis. na str. 87 tam, kde promlouvá o „svobodě vůle". Bylo snad na místě nejprve ukázati, v čem člověk vůbec je svoboden a v čem ne; pak, že svoboda lidská připouští rozličné stupně, a ne odpírati člověku svobodu pro nahodilé překážky. Tu opět spis. píše působením méně přesného vyjadřování. Říká se sice o někom, že není svoboden, nemůže-li jednati podle volby vycházející z vlastního přesvědčení, ale psychologicky není správné upírati člověku svobodu i přes vnitřní nutkání nebo při vnějším nátlaku. Tu by bylo na místě několik slov o determinismu.

Bylo by možné ukázati i na jiná nedopatření (na př. na str. 94 ve stati o individualitě a personalitě jest věc dosti nejasna, proč neříci předem, co jest osoba, co individuum?), ale přestávám na tom, co jsem připomenul. *Dr. V. J.*

Dr. E. Dennert, Fechner als Naturphilosoph und als Christ. Halle. Mühlmann 1913. Str. 72. Cena 1·20 K.

O Fechnera, předního moderního myslitele, známého psychofysika, vede se mezi učenci spor, zda byl theistou či pantheistou. Ve spisech jeho jsou ovšem místa, z nichž vysvítá pantheismus, ale jsou tam také velmi četná místa, v nichž Fechner se nám jeví theistou. Nejasnost výrazů jest příčinou, že sporu definitivně rozhodnouti nelze. Velikou chybou přírodofilosofie Fechnerovy jest panpsychismus. Názor tento není výsledkem vědeckým, nýbrž článkem jeho víry, jak se sám k tomu přiznává. „Věřit v duše těles nebeských zůstane vždy jen věcí víry" (Zend-Avesta str. 6). V tomto díle jest mnoho fantastického, vážná věda počítat s ním nemůže; tak na př. když se země s lidským tělem porovnává a o jejich očích, jejím mozku, údech a volném vniterním jednání jejím se mluví. Není divu, že názory spiritismu a okkultismu našly u Fechnera mnoho potravy.

Dle Dennerta byl Fechner víc theistou než pantheistou. Kapitolu „O Bohu a světě" začíná slovy sv. Pavla: „A jsou různé síly, ale jest jeden Bůh, který vše ve všem působí" (Kor. 12, 6). Že pantheismem idea boží jest v důsledcích nedostatku, omezenosti a hříšnosti tohoto světa úplně zničena, uznával i Fechner. I o velikém významu modlitby píše myslitel ve svém hlavním díle. „Vím, že se naprosto nadarmo modlit nemohu; má modlitba zaujímá sama místo v řadě působících důvodů v Duchu božském ... a čím častěji se modlím a čím vroucněji se modlím a čím víc prosících v téže modlitbě se spojí, tím jistěji, míním, lze splnění očekávat ... Tedy ani vroucnost modlitby ani církevní společnost není marnou" (Zend-Avesta str. 298).

Jaké stanovisko Fechner vůči křesťanství zaujímal, lze poznat z toho, že 13. kapitolu svého díla začíná slovy: „Základu jiného nikdo nemůže položit než ten, který položen byl, který jest Ježíš

Kristus" (1 Kor. 3, 11). O Kristu mluví skoro tak jako věřící křesťan. Tak vznešeného pojmu o Bohu, jaký od Krista máme, nepodal nám žádný myslitel.

Na konci svého díla (Zend-Avesta) shrnuje Fechner dvanácti větami své kredo. První věta jest nejzajímavější: „Věřím v jednoho jediného, věčného, nekonečného, všudypřítomného, všemohoucího, vševědoucího, všedobrého, všespravedlivého, všemilosrdného Boha . . . který vše ví, co se ví a vědět může, který všechny své tvory v jedno miluje jako sebe sama, který dobré chce a zla nechce, který vše během času k spravedlivým cílům vede, který se i nad zlými smiluje". V třetí větě praví, že věří v Krista, Syna božího, jímž se dítky božími ve vyšším smyslu nežli jsme od přírody, státi máme.

K nepřátelům křesťanství a atheistům nemůže nikdo Fechnera počítati. *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

Náboženský.

Zmínili jsme se minulého roku („Hlídka“ 1914, str. 321) o návrhu mnichovského univ. prof. Dra Jos. Göttlera, aby na obrazech nejsvětější Trojice byl Duch svatý znázorňován také v podobě lidské, jak nesčíslněkrát již učinil středověk a jak by žádaly psychologické i paedagogické důvody: znázorňováním v podobě holubice snižuje prý se a seslabuje mimoděk v očích dětí i lidu význam Ducha svatého... Myšlenky Göttlerovy uchopil se mnichovský katechetský spolek a získal jednoho z moderních náboženských umělců německých, Augustina Pachera, jenž vytvořil podle ní krásný, pro školy určený obraz Nejsv. Trojice. Orgán spolku („Katechetische Blätter“) oznamuje nyní, že arcibiskupský ordinariat mnichovský žádal v Římě o církevní schválení reprodukcí tohoto školního obrazu, ale Congregatio S. officii výnosem ze dne 12. května 1915 odpověděla: Non expedit.

*

Ústřední organ kongregace Pallotinův „Annuario Ecclesiastiro“ podává tyto číslice o katolické církvi: Všech katolíků je 304,673 866; z těch obřadu latinského 297,440.170 a obřadu východního 7,233.696. V jednotlivých zemích je obraz takový:

	Evropa	Asie	Afrika	Amerika	Australie
1914:	190,630.849	6.207.405	2,816.669	92,144.396	9,287.833
1915:	191,529.629	6,304.177	3,014.464	94,519.750	9,305.846
Přírůstek	898.780	96.772	297.795	2,375.354	18.013

Katolíci v jednolivých státech (nejméně 5 milionů): Francie 37,000.000, Italie 34,000 000, Rakousko 25.949.727, Německo 23,851.453, Brasilie 21,500.000, Španělsko 19.600.000, Spojené státy a republika Portorico 17,153.768, Rusko 13,781.937, Mexiko 13,533.013, Uhry 12,913.563, Filipiny 7,900.000, Argentina 7,500.000, Belgie 7,400.000, Vel. Britanie 5,862.085, Portugalsko 5,600.000, Peru 5,000.000. Ze zemí zámořských missií vynikají zvláště Indie 2,650.293 a Čína 1,509.944; francouzské kolonie v Asii blíží se též millionu: 980.000.

Kapucínský řád spravoval v uplynulém roce 41 missijních území. Ve 22 oblastech měli jurisdikci přímo, v ostatních podléhali pravomoci biskupů. Všech bylo 1014, tedy skoro desetina řádového personalu. Při samostatných missiích měli kapucíni: missijních osad 244, kněží 384, bratří-laiků 142, sester řehol. 795, škol 360, žáků 22.060, novokřtěnců 25.561, sirotčinců 84, komunikantů 1,188.164. S ostatními řády missijními měli: missijních osad 89, kněží 337, bratří-laiků 151, řehol. sester 756, škol 183, žáků 9.019, novokřtěnců 22.243, komunikantů 1,775.454.

*

Otroctví a křesťanství, pojmem o sobě tak protichůdné, v dějinách dlouho spatřujeme vedle sebe, jakkoli snažilo se křesťanství vlivem u pánův, osudy otroků zmírniti, a u otroků, věrnou a svědomitou službou odpor a následky jeho odklízeti. Nemohouc rozněcovati společenských revolucí, anoť mělo přímo na starosti především revoluci duchovní, bylo nuceno omezovati činnost svou na pole možnosti. Že takto k vyrovnání společenských protiv starověku nejvíc přispělo, jest vůbec uznáno.

Ve středověku, kdy již mohlo v tom směru i přímo zasahovati, hrozily v nově dobytých krajích pohanských poměry starověkým podobné. Poddanské poměry evropské, dle okolností mírnější neb tísnivější, zostřovaly se v zabraných územích jednak hrabivostí dobyvatelův, jednak odporem podmaněných, v poměry otrocké, které často se kladou za vinu Církvi, jakoby je byla schvalovala. Není vyloučeno, že jednotliví zástupci její nevykonali tu, co snad mohli a měli, ale listiny papežské, které se tu a tam uvádějí, jakoby jimi otroctví bylo schvalováno, neb dokonce zaváděno, neprávem se tak vykládají. Náležejí sem hlavně bully Mikuláše V, Kalixta III, Pia II a j. Mikuláš 1452 Alfonsovi Portugalskému uděluje neomezenou moc, uvésti Saraceny, pohany a jiné nevěrce u věčnou služebnost neboli poddanství. Není to nic jiného nežli dovolení, použíti tehdejšího válečného práva vůči podmaněným kmenům (na pobřeží africkém), kteří državy křesťanské ohrožovali. Jsou to bully podobné oněm za válek křížových. O otroctví neb obchodu s otroky není tam ani zmínky. Již 1436 odsoudil naopak Eugen IV, pohnut stížnostmi biskupa kanárského, počínání těch vládcův a úřadů, kteří domorodce lstivým neb násilným způsobem do otroctví vláčejí, a hrozí nejpřísnějšími církevními tresty, kdyby jich do 14 dnů do vlasti nepropustili. Uvádí výslovně nejen zotročené takto křesťany, nýbž i ostatní obyvatele dobytých krajů (baptismatis unda renatos et alios ex eis). Hlavním důvodem jest mu, že tímto počínáním domorodci jsou od křesťanství odpuzováni, kterýžto důvod, zajisté všeplatný, byl a zůstal směrodatným pro celou budoucnost jakožto církevní pravidlo, tak že o církevním nadržování obchodu s otroky nemůže býti řeči.

*

Imperialismus a náboženství zdají se Angličanu těsně spolu souviseti. Uvedli jsme již, co Shaw o tom napsal: když si Angličan něčeho přeje, tu si namlouvá, že má povinnost, mravní a náboženskou povinnost zmocniti se toho. Dle Tom. Carlyle má silnější národ nejen právo, nýbrž i povinnost, slabší jednak ovládati, jednak potlačiti. Za burské války napsal tehdejší „St. James' Gazette“: Kdo praví, že moc není právem, zapomíná, co jest nejvyšším ideálem; náš pojem Boha jest zajisté pojmem nekonečné moci, a pojem všemoudrosti nemůžeme od pojmu všemohoucnosti odděliti ... Všechna lidská plemena ... ctí ve své bohoslužbě moc jakožto podstatnou součástku božství. Tedy moc jest právem, a konec konců pro filosofa není jiného práva ... Moc jest božská, a kdo nám předhazuje, že jí užíváme,

zapomíná, že i zakladatel křesťanství své rozhorlení dával na jevo prudkostí tělesnou.

Sofistika tato, vyšperkovaná náboženskými frasemi dle anglického farisejství, třeba snad neuvědoměného, opravňuje ke všem zvěrstvům, jimiž anglické dějiny poznamenány. Je to ostatně theorie všech násilníků, v kterýchkoli poměrech, sváděti své zuření na — povinnost, ba vůli boží. Nietzsche také tak učil: Nejhlubší zákony záchovu a vzrostu žádají, by každý si vynalezl svou vlastní ctnost, své vlastní kategorické imperativy. Násilníci ovšem theorii Nietzschovu rozhorleně odmítají, ale ve „svatém" rozhorlení ji ještě překonávají. Na velko i na drobno.

*

Protestantští duchovní správcové v Německu hlásili se s počátku dost četně do války jako bojovníci. Konsistorní výnosy v té věci nebyly stejné. V Badensku a Würtembersku to dovoleno, pruská vrchní církevní rada ostře to zakázala: „dass es dem Geistlichen nicht zu verstatten sei, heute den Talar und morgen den Waffenrock zu tragen." Příslušné podání 26 porýnských superintendentů zodpověděl císař záporně, poukazuje na to, že mají i jinak válečné práce dost (péče o raněné, rodiny vojínův atd.) Později však i tato vrchní rada dovolila, účastniti se vojny se zbraní. 172 berlinských pastorů rozhodlo se žádati, aby výjimečný zákon proti branné službě pastorů byl zrušen, a rada s tím souhlasila.

Pojem kněžství katolického a dějiny jeho žádají, aby kněz branné služby nekonal. Zásada kanonického práva jest: sacerdotis sit officium nulli nocere, omnibus autem velle prodesse; Ecclesia non sitit sanguinem. Kněžím proto zakázána advokatura před světskými soudy, zakázána chirurgie, zakázány štvanice a místy hon vůbec. Že někteří biskupové, ba i papeži zbraní bojovali, je pravda, ale víme všichni, že ani nejvolnějšími liberálníky za to chváleni nejsou; tak vžilo se vědomí a cítění, že kněžstvu útočná smrtonosná zbraň nesluší. Že však námah a nebezpečí války ušetřeno není a nebude, je také známo; pochopitelno také jest, že činností jemu přiměřenou (v nemocnicích atd.) mnohem lépe vlasti prospěje nežli v boji. Ti, kteří proti tomuto „privilegiu" kněžstva brojí — už i písničky se prý na to skládají — zapomínají, že statisíce odvedených, tedy „neprivilegovaných" branců také nebojují, jsouce jinak zaměstnáni, aniž se tu mluví o privilegiích!

Zprávy o vlašských kněžích ve vojsku znějí obyčejně tak, jakoby byli nuceni sloužiti na bojištích ve zbrani, jako ve Francii. Tomu není tak, neboť čl. 358 mobilisačního návodu přiděluje majoristy, od podjáhna začínajíc, službám zdravotním, přebytečné pak službám správním místo důstojníků. Pouze o duchovních, kteří jsou záložními důstojníky, platí předpisy závazné pro důstojníky záložní vůbec.

O vojenskou duchovní správu není tam úředně vůbec postaráno. Co za války v tom směru zařízeno, vyšlo z podnětu papežského

a jest vojenskou správou pouze trpěno; dle uvedeného mobilisačního výnosu lze však předpokládati, že jest o náboženské potřeby aspoň u nemocných vojínů postaráno. Zbožná královna matka Markéta má tu jistě značné zásluhy, o královně Heleně, Vatikánu krajně nepřátelské, není v té věci nic známo.

Duchovní správa v opuštěných osadách rakouskoitalských byla Římem na starost přidělena sousedním biskupům italským. Nyní po zakročení vládním podřízeny kraje ty přímo Stolci papežskému.

* *

Linecký „Quartalschrift" přináší zajímavou stať krakovského jesuity Urbana „die russische Orthodoxie". Dle úředních statistik z roků 1911 a 1912 patří k pravoslavné církvi 99,166.662 obyvatel, téměř 100 millionů. Všeho obyvatelstva v Rusku i s částí asijskou je 150—160 millionů. Dle náboženství možno je roztříditi: pravoslavných asi 100 millionů, mohamedánů 15 millionů, katolíků asi 14 millionů, protestantů 6—8 millionů, židů 3 milliony. Ostatní jsou Armeni, sektaři a budhisté. Církev ruskou spravuje svatý synod, jímž vládne vrchní prokurator, nekněz, často nějaký vojenský vysloužilý vyšší důstojník (byl jím také kdysi professor porodnictví Lukjanov). Dle základních zákonů státních hlavou církve je ovšem car, kterýžto titul určil pro sebe i pro nástupce Pavel I (1797). Předsedou synodu je metropolita neb aspoň biskup, ale prokurátor má právo protestovati proti každému usnesení, není-li totožné se zájmy vlády, on také všechno usnesení synodu vládě předkládá. Hraje vlastně dvoji úkol: u synodu zastupuje zájmy státu a u vlády je zástupcem synodu, protože předseda synodu nemá práva obrátiti se na cara ani na dumu v církevních záležitostech. Odpovídá to konečně i názorům učitelů církevního práva ruského. Tak n. př. dle professora moskevské university Suvorova, před několika lety zemřelého, je car jediným zřídlem všech církevních jurisdikcí; svěcením dostává biskup potestas ordinis a císařským jmenováním potestas iurisdictionis. Car má nejen ius inspectionis či ius placeti regii, ale nejvyšší legislativní moc v církvi, takže tato je vlastně jedním z konstitutivních činitelů státního organismu. Může býti nejvýš řeč o poměru církve k tomu neb onomu státnímu ministerstvu, nikoli však ke státu. Dle toho také car po návrhu prokuratora obyčejně na půl roku volá biskupy k jednotlivým sezením synodu.

Suvorov odvozuje toto caesaropapalní právo z poměrů byzantských. Jiní kanonisté a historikové (Temnikovskij) odvolávají se přímo na přirozené právní vědomí národa, který neuznává dualismu v nejvyšší vládní moci.

Dle nové konstituce z r. 1905 rozdělil car svou legislativní moc mezi dumu a státní radu. Žádný zákon nemá platnosti, není-li korporacemi přijat (výjimku činí § 87. základ. zákona — náš § 14). Protože pak carovi příslušelo dávati i zákony církevní, a nový zákonník zde žádné výjimky neučinil, mají o věcech čistě církevních rozhodovati nyní duma a státní rada. Tak se stal synod, nebo i koncil, kdyby byl svolán, pouhým sborem navrhovatelů.

Svatý synod sestává z biskupů carem povolaných. Předsedá metropolita petrohradský, ačkoliv nemá titul předsedy, nýbrž „prvního člena“. Zakladatel sv. synodu car Petr Veliký (1700) chtěl, by kromě určeného kollegia biskupů přibrán byl do synodu také světský i řeholní klerus. Na pozdější nátlak biskupů, kteří jediní osobovali si právo pastores ecclesiae, byli pouze tito ve větším počtu do synodu přibíráni. Ačkoliv i tu po r. 1905 byly činěny výjimky; tak byl členem synodu známý „divotvorce“ Jan Kronštatský a zpovědník císařských manželů Janyščev a někteří jiní. Liberalní strana v ruském kléru i mezi laiky žádá návrat ku zařízení Petra Vel.; konservativní však biskupové staví se proti tomu, bojíce se nebezpečí presbyterianismu.

Evropské i asijské Rusko má 64 diecesí, jichž rozloha více méně odpovídá guberniím; jen v diaspoře obsahuje jedna diecese několik gubernií.

Počet věřících v diecesích je různý: tak Kyjev a Vjatka mají více než tři miliony duší, Varšava a diecese finské sotva 60 tisíc obyvatel. Biskupům pomáhají někde biskupové výpomocní (asi naši světící), r. 1912 jich bylo 78.

Tři biskupové: petrohradský, moskevský a kyjevský mají titul metropolita, ačkoli s tím není spojena větší jurisdikce než u biskupů ostatních; jsou doživotními členy synodu. Arcibiskup je jenom čestný osobní název.

V roce 1912 bylo orthodoxních far asi 42.000, kostelů 53.546, kaplí 20.000. V roce 1907 bylo protojerejů (čestný název světských některých kněží) 2706, kněží 45.330, diakonů (ďáčků) 14.177, psalomščiků 44.411.

Příjmy klerus má dílem ze státní pokladny, dílem ze statků církevních a klášterních, z farní daně a štolových poplatků. Lépe je situováno kněžstvo v diaspoře. Ani biskupské prebendy nejsou stejné, n. př. kyjevský metropolita má ročních 50.000 rublů, kdežto permský biskup pouze 3.000 rublů. Tím snadno dá se vysvětliti servilismus k vládě a synodu. Přesazení (třeba i dvakrát) do jiné diecese není novinkou. Že tak biskupové spravují mnohdy své diecese jen na papíře, je na bíledni. V roce 1912 mělo ze 64 diecesních biskupů s 78 výpomocnými biskupy pouze 8 po svých diecesích částečnou visitaci.

Své kněžstvo vychovává ruská církev v seminářích a akademiích. Seminářů je 57 a 4 akademie: v Petrohradě, Moskvě, Kazani a Kyjevě; tyto jsou vyššími bohoslovnými učilišti, mají právo promocí, ale do svazku fakult přijaty nejsou; pouze v Derptě (v Livonsku) při universitě jest fakulta protestantské theologie.

V roce 1906/7 v 54 seminářích bylo okrouhle 20.450 chovanců, z toho 16.758 z rodin popů. V 1912 šlo do ústavů bohoslovných z 2060 abiturientů 1073, z nichž 983 vystouplo.

Pro syny popů jsou zřízeny jakési duchovní školy, průpravny do semináře. V roce 1906/7 bylo jich 200 s 30.143 žáky, mezi nimi pouze 4773 hoši z neduchovních rodin.

Studium v seminářích trvá 6 let, při čemž jen dvě poslední léta jsou věnována theologii; kdo se chce dále věnovati bohoslovným studiím, jest poslán na návrh správy semináře do akademie.

Všechny tyto ústavy mají internáty, vydržované jednak státem, jednak z podpor jednotlivých diecesí. Ústavy tyto jsou ve světských rukou. Professory v seminářích i akademiích jsou laici, výjimkou kněží; ředitelem a inspektorem bývá mnich, v akademiích sám biskup. Chovanci mají zvláštní světskou uniformu. Výchov sám nemá nějaký zvláštní duchovní nátěr. Jsou předepsány ranní a večerní modlitby, v neděli a svátky a svátky carovy návštěva služeb božích a jednou za rok přijímání sv. svátostí. Mnozí chovanci také po ukončení studia volí světské zaměstnání, zvláště učitelství. Svatý synod zabývá se plánem reformy bohoslovných ústavů; jsou však dva směry: jedni chtějí reformovati dle vzoru podobných ústavů katolických, druzí však žádají úplné odstranění mnichů, tedy plné sesvětštění.

Pro dcery popů jsou obdobně zřízeny šestitřídní duchovní školy s internatem. V roce 1907 bylo takových 64 s 21.427 žákyněmi (z toho 1760 z rodin nekněžských). Absolventky stávají se učitelkami.

Počet posluchačů v akademiích byl v r. 1907 862, docentů pak bylo 119. Knihovny při akademiích jsou velmi pečlivě vypravené. Professoři dostávají bohatá stipendia ku zahraničním studiím, žel že navštěvují většinou jen university protestantské, za vědecké práce dostávají ještě zvláštní premie. Tak vydal stát v r. 1906/7 na vydržování akademií 768.723 rublů.

Co do úkonů liturgických jsou i zde odchylky od církve římské. Křestní formule zní: Služebník boží N. N. křtí se v jménu Otce atd. Hned po křtu udílí kněz biřmování. Při zpovědi jako u nás: Rozhřešuji tě... Zpověď jest ušní, bez zpovědnic. Confessio jest všeobecná. a u dětí i společná absoluce. Poslední pomazání udílí se za přítomnosti 7 kněží, olej nemocných nebývá od biskupa svěcen. Při svěcení kněžstva, konsekraci biskupa a oddavkách jest rozdíl od ritualu římského.

Klášterů (které jsou hodně odlišné od našich) v r. 1907 bylo: při sídlech biskupských 70, vlastních klášterův a pousteven 452, mnichů bylo 9317 a kandidátů 8266. Představeného (igumen) kláštera jmenuje biskup. R. 1911 činily příjmy klášterů ruských 24,395.184 rubly.

Ženských klášterů v témže roce bylo 400 s 12.652 jeptiškami (černice) a 40 275 kandidatkami (bělice). Bělice odpovídají jednak našim novickám, jednak sestrám laičkám, černicí se může státi teprve ve 40. roce věku.

Dle charitativní statistiky orthodoxní církve ruské z r. 1912 v 1383 nemocnicích a klášterních chudobincích bylo 20.000 nemocných umístěno, což na 100 mil. duší jest nepatrné.

V roce 1884 zřídil vrchní prokurator sv. synodu Pobědonoscev t. zv. církevní školy, které nepodléhají ministerstvu vyučování, nýbrž sv. synodu. V roce 1912 vzrostl jich počet na 37.640 s 1,968.367 žáky. Příčina založení těchto škol byla ta, že církevním úřadům zdály se školy národní a t. zv. krajské školy málo orthodoxními. Za to jim

vytýkají náboženský fanatismus a malý vědecký pokrok, ba dokonce velký obskurantismus.

Církev ruská má své vnitrozemské missie pro Sibíř a severní kraje, jakož i národy budhistické. Ročně prý přestupuje asi 10.000 k církvi orthodoxní.

Zahraniční missie jsou známy mezi nestoriany v Persii, pak na Korei a Pekingu. Větší missie jest v Japonsku, čítající asi 50.000 duší. Rovněž v severní Americe mají velké biskupství s dvěma suffragany, jichž práce omezuje se na činnost mezi haličskými a uherskými sjednocenými. Na tyto všechny missie dal stát v r. 1905/7 267.225 rublů; velkou činnost vyvíjí ruský orthodoxní spolek palestinský ve Svaté Zemi a Syrii. V ruských akademiích studují též četní Bulhaři a Srbové. Výroční zpráva sv. synodu z r. 1905 vykazuje též podpory orthodoxních v Bosně a v Praze.

Po vydání tolerančního ediktu r. 1905 dle úřední zprávy ruské přestoupilo ke katolicismu 170.936, k mohamedanismu 36.299, k lutheranismu 10.936 osob. Z jiné však strany se tvrdí, že ke katol. církvi tehdy přestoupilo nejméně 250.000 osob; ačkoliv i později přestupy se dály. Tak dle synodních výkazů r. 1907 přestoupilo ke katolicismu a různým sektám orthodoxním, k protestantismu, mohamedanismu atd. na 25.615 osob.

Mají-li revoluční strany teď ve svých programech odloučení od státu a církve — jak bude asi po nynější válce?

*

Spoluzakladatel a vůdce starokatolicismu, kdysi pražský kanonista Bedřich ryt. Schulte zemřel 19. pros. 1914. Jako docent církevního práva v Bonně dostal 23. března až do 25. května 1854 dovolenou na cestu do Říma, doporučen německými hodnostáři k Piu IX., jemuž předložil návrh na zřízení vojenského řádu, určeného brániti církevní stát; návrh vyšel od auskultatora Aug. Krahe, podporován dějepiscem Joh. Janssenem a münsterským biskupem Müllerem. Záměr ovšem neuskutečněn, zřízeno 1860 pouze bratrstvo sv. Michaela, jež má sv. Stolec podporovati modlitbou a milodary. 1855 až 1873 byl Schulte professorem církevního práva na fakultě právnické v Praze; kard. Schwarzenberg jmenoval jej, ač laika, konsistorním radou při manželském soudě diecesním, kde se velmi zdárně uplatňoval. Jsa 1869 rektorem university dal podnět k blahopřejné adrese profesorův a doktorů pražských Piu IX. za padesátileté památky jeho kněžství; že liberálnická strana zuřila, jest pochopitelno. Druhý návrh, aby universita hájila své právo zastoupenu býti na sněmě Vatikanském, zamítnut již vídenským ministerstvem. Dogma o neomylnosti, jež byl ostře potíral — kard. Schwarzenberg, jak známo, též byl proti jeho prohlášení — rozdvojilo neústupného učence s Církví. 1873 hlásil se na universitu bonnskou, aby lépe mohl říditi starokatolictví. Od 1906 žil v Meraně, mrtvola převezena do Mnichova a spálena. Četné spisy jeho vynikají pílí a bystrostí, ale dle povahy jeho také nespravedlivou prudkostí a chvatem, který zavinil mnohou ne-

správnost. I církevní právo (nesprávně) dělí v soukromé a veřejné. V spletité otázce o podmětu církevního majetku zastává názor, že jsou jím jednotlivé ústavy církevní. Není zajisté bez jeho zásluhy, že právníci té doby z pražské university vyšlí bývali celkem náchylní ke konservatismu.

*

Název parochus nevyskytuje se (dle U. Stutze) před začátkem 15. století, nejdříve ve Španělsku. V rukopisech zaměňuje se zhusta čtení parochus m. parochianus.

*

Credo atheismu. U polovzdělanců, kterých je za našich dnů mnohem víc nežli skutečných vzdělanců, atheismus dává si vědecký nátěr ano dokonce s vědou se i stotožňuje. Věda prý vede k atheismu! Víra v Boha je s vědou neslučitelna. Důvody vědecké znemožňují vzdělanému víru v osobního Boha; moderní člověk musí se k atheismu přiklonit; víra je proň nedůstojnou!

Avšak věděti, že není Boha, nemůže nikdo z atheistů. věda jim toho nijak dokázat nemůže, a proto je každý atheismus ze stanoviska přesné vědy jen věrou v nejsoucnost boží. Víra, že Boha není, je prvním článkem v dlouhé řadě jiných věroučných článků atheistických, které jsou právě tak nevědecké jako článek první.

Především nechce atheismus uznati nic mimo zkusnou skutečnost. Ale kdybychom vše, co se na světé smyslům zdravým jeví, důkladně prozkoumali a jeho zákonnost správně poznali; kdybychom vše na mathematickou formuli uvésti mohli, směli bychom říci: „To je vše a mimo to není nic“? Jakým právem? Logické myšlení musilo by tvrzení takové jako naprosto bezdůvodné, bezpodstatné zavrhnout.

Atheismus je domněnkou čistě metafysickou. Vydává-li se někdo za zásadního nepřítele vší metafysiky, zamítá-li a priori vše metafysické, pak má v první řadě svůj atheism jako metafysický názor zavrhnout. Nestranná věda mu žádných positivních dokladů, jimiž se obyčejně ve vážné vědě operuje, neposkytuje, aby jimi atheism jasně odůvodnil.

Ký div, že i Kant, kterého se jen bezmyšlenkovitý atheista dovolává, sám důrazně atheism zavrhoval. Zdůrazňuje v druhém vydání své „Kritiky čistého rozumu“ naprostou neoprávněnost tvrzení, že není Boha. Kojil se dokonce nadějí, že jeho kritika materialism a atheism z kořene vyvrátí a tím úplně zničí. V předmluvě praví: „Jedině touto může býti podťat sám kořen materialismu, fatalismu, atheismu, volnomyšlenkářské nevěře, blouznění a pověře, které všeobecně škodlivými stát se mohou, posléze také i idealismu a skepticismu, jež víc školám nebezpečny jsou a stěží do veřejnosti vniknouti mohou.“ Proto myslí Kant, že by vlastně vlády ve svém zájmu jednaly, kdyby tuto kritiku dle možnosti podporovaly.

O důkazech jsoucnosti boží Kant správně nesoudil, což vlastně s jeho noetickými bludy souvisí. Důkazu zcela přesvědčivého, zřejmého nelze dle Kanta vésti, ale tím méně lze dokázat nejsoucnost nejvyšší

bytosti. Nezvratným přesvědčením tohoto myslitele bylo, že žádnou cestou vědeckou nelze pravdy atheismu dokázat, a že právě jeho „Kritika č. r." každý takový pokus znemožní a jeho bezpodstatnost a planost dokáže. Dle Kanta jest „apodikticky jisto, že nikdy se nikdo nevyskytne, kdo by opak (totiž theismu — tedy atheismus) s nejmenším zdáním, tím méně dogmaticky mohl tvrditi. Jelikož by to jen čistým rozumem mohl dokázati, musil by se pokusit o důkaz, že nejvyšší bytost, že v nás myslící podmět jako čirá inteligence je nemožným. Ale kde chce vzít poznatky, které by ho k synthetickým soudům o věcech, nade vši možnou zkušenost jsoucích, oprávnily. Můžeme tedy o tom úplně být bez starostí, že by nám někdo opak (totiž atheismus) jednou mohl dokázat, že nám právě není ani třeba, abychom na školské (schulgerecht) důkazy myslili." I na jiných místech poukazuje na planost tvrzení, že není Boha. „Kde chce," táže se Kant, „domnělý volnomyšlenkář vzít svůj poznatek, že n. př. nejvyšší bytosti není? Tato věta je mimo obor možné zkušenosti a proto také mimo hranice lidského poznání (Einsicht.)" Důvody, které obvykle atheisté uvádějí, jsou Kantovi zdánlivými (Scheingründe). Nepřátelé náboženství mají prý svá dogmata, která předpokládají, k nimž nepřicházejí cestou vědeckou, a proto lze prý vším právem o dogmatickém odpůrci víry v Boha mluvit. O nevědeckosti atheismu neměl Kant nejmenší pochybnosti. V předmluvě vyslovuje naději, že „všem útokům proti mravnosti a náboženství způsobem Sokratovým udělá konec, totiž nejjasnějším důkazem nevědomosti odpůrců."

Robertu Saitschickovi, profesoru filosofie v Cyrychu, jest atheismus něčím nepřirozeným: je prý jako rostlina, která jen ve skleníku uměle se udržuje, ale na volném vzduchu hyne. O oprávněnosti atheismu nelze vůbec vážně dle něho mluvit. „Mnohý," píše tento myslitel, „hlásí se k atheismu, ačkoli k tomu ani nejmenšího práva nemá, neboť popírá něco, čeho vůbec nezná, popírá svou vlastní představu o Bohu."

Dle Rud. Eislera byli atheisty tito myslitelé: Lametrie, Holbach, Stirner, Nietzsche, Dühring, Büchner, Feuerbach, Schopenhauer, Strauss, Mainländer, Haeckel a j. Vynikající autoritou, jež by se vždy a ve všem přesné vědy byla držela, nebyl ani jeden z nich. Všimneme-li si jejich vývodů, jimiž víru v Boha zavrhovali a atheismus doporučovali, pak snadno shledáme, že se jim nejednalo o pádné, nezvratné důkazy, nýbrž jen o víru. Mnohé důvody, jež dle jejich mínění ve prospěch atheismu mluví, jsou namnoze až směšny, tak že vážný vědec se jimi ani zabývat nemůže. Filosof nadčlověka píše proti jsoucnosti boží takto: „Kdyby byl Bůh, jak bych vydržel, nebýt Bohem?" tedy Boha není. A jinde praví, že by mohl pouze v takového boha věřit, který by dovedl tančit! A právě tak je tomu i u Haeckla, zásadního to atheisty. Tento učenec jednoduše dekretuje: „Není žádného Boha" a to mu stačí. Takovým tvrzením jsou polovzdělanci, kteří mají právě takové filosofické vzdělání jako Haeckel, zrovna unášeni; veškerá další diskusse je jim zbytečným

mařením drahého času. V dodatku svých „Světových Záhad“ odhaluje nám však autor své nitro slovy: „Náš monismus je ve smyslu Goethově nejčistším monotheismem.“ Haeckel je tedy dle svých slov atheistou, monistou a monotheistou! Věru tak málo slovy nedá se více nerozumu vyjádřit. V té příčině je Haeckel skutečně nepřekonatelným. Hned na to nazývá však své dílo: „upřímným a otevřeným vyznáním víry čistého rozumu.“ Kam se poděla věda, o které přec Haeckel praví, že jedině ona smí určovat naše myšlení? Tak daleko dospěla jeho věda, že mluví o vyznání víry. Jiné své dílo „Der Monismus als Band zwischen Religion und Wissenschaft“ 10. vydání 1900 nazývá pod titulem „vyznáním víry přírodozpytcovým.“ Jest opravdu zvláštní věcí, že Haeckel, který vědu a víru staví proti sobě jako naprosto neslučitelné, dospívá posléze k víře a mluví i o svém vyznání víry. Věří tedy, že názory jeho jsou správny, věří že není Boha, věří, že vše povstalo samo sebou atd., zkrátka přes víru se nedostává; nejvíc ovšem věří Haeckel v neomylnost svých tvrzení a své víry. Jinak si pomáhá Haeckel, píše o Bohu, frivolnostmi jako n. př. že bychom si vlastně Boha musili představit jako „plynotvárného obratlovce“ (gasförmiges Wirbeltier)! Plně platí proto o Haecklovi slova Sabatierova, jež uvádí o atheistech: „Jediný toliko jest atheista a jediný je bezbožný: to jest člověk frivolní, který z této frivolnosti si činí zbraň a masku zároveň prázdného a hrubého sobectví. Positivně bezbožný jest pouze suchý a vyprahlý stav duše, z něhož vyplývá věčná ironie, ta škola, v níž se vysmívají nebo pohrdají vším, a již Jules Lemaitre, chtě ji pokřtíti slovem jí hodným, pojmenoval ji školou „já se na to vykašlu.“ Ale jaké překvapující to potvrzení všech našich úvah! Jest přece jisto, že dříve než se člověk vysmívá Bohu, musí začít vysmívat se sobě!“ [1])

Kdyby se úplné credo toho kterého atheisty, ať je přívržencem materialismu nebo pantheismu nebo některého jiného -ismu, sestavilo, byla by to prapodivná směs. Z creda atheisty, který s materialismem souhlasí, uvedu jen některé články; 1. věřím, že jsou atomy; 2. věřím, že svět se jen z atomů skládá; 3. věřím, že vše vzniklo samo sebou; 4. věřím, že různým pohybem a různým složením atomů různé věci povstaly; 5. věřím, že z látky neústrojné povstaly organismy; 6. věřím, z nerozumné hmoty vzniká vědomí a sebevědomí; 7. věřím, že z nerozumu vznikl rozum; 8. věřím, že nepopíratelná krása, obdivuhodný soulad, jevící se v přírodě, je dílem čiré náhody atd. atd.

Nejpestřejším credem všech atheistů je nesporně credo Haecklovo, jež je credem mnohých polovzdělanců doby přítomné. Protože credo materialismu je příliš strohé, snažil se Haeckel svému credu poněkud vědečtější nátěr dáti. Dle něho mají atomy duši, což i mnozí panpsychisté tvrdili. Kámen, do něhož jsem kopnul, má duši a ne snad jednu nýbrž mnoho, poněvadž každý atom má svou duši. Věda ovšem v té

[1]) *Aug. Sabatier:* Nástin filosofie náboženství. Přeložil Dr. Kybal. Praha 1904. Str. 24, 25.

příčině ničeho nezjistila, ale dle Haecklova creda musím tomu věřit. Věřím, že bojem o život druhy dokonalé z nedokonalých se vyvinuly. Věda může sebe důrazněji volat „veto", vůči credu takovému musí každá věda být umlčena. „Že čistě kausalně-mechanickou cestou, šťastnou shodou okolností", píše evangelický theolog Jiří Wobbermin,[1]) „a nahodilým shluknutím jednotlivých částí během milionů let třeba kapesní hodinky, varhany nebo drobnohled by mohl povstat, — mohl bych si v nouzi myslit, ačkoli to mám za nejvýš pravděnepodobné. Ale že samy sebou a nahodile by měly buňky vzniknout, buňky, jež mají schopnost... se rozdělit, v moruli a blastuli se vyvinout... entodermické, ektodermické a mesodermické útvary vydati a konečně nejvýš spletité organismy až k člověku vytvořiti, který vesmír sám předmětem svých otázek a svého bádání dělá, — nebo abych ještě jednou s Du Bois-Reymondem mluvil, buňky, jež mají schopnost, přivodit vývoj od prabacilu k palmovému lesu, od pramikrokokku až k něžným posuňkům Sulejminým nebo k Newtonovu myslícímu mozku — že takové buňky náhodou a čistě kausalně-mechanickou cestou mohly povstati: to tvrdit — je šílenstvím, i když to má methodu." Tvrzení atheisty, že vše čirou náhodo povstalo, je dle přesné vědy šílenstvím, ale dle „přesvědčení" [!] materialistického darwinisty víra v toto šílenství nijak rozumu neznehodnocuje, naopak odpovídá prý duchu moderní doby, jež za žádnou cenu říše nadsmyslné uznati nechce.

Dle Bacona Verulamského je prý snadnějším, věřit v nejdobrodružnější zprávy Koranu, Talmudu, než věřit, že svět byl bez rozumu stvořen. K vyvrácení atheismu neudělal prý Bůh proto žádných zázraků, protože na to díla přírodní sama stačí. Atheista ovšem před jasnými fakty přírodními, mluvícími tisícerými jazyky o svém Tvůrci, úmyslně zavírá oči.

I credo atheistů, kteří se pantheistických systemů přidružují, je zajímavým. První článek jejich věrouky je: věřím, že vše je jedné a téže podstaty — božské. Věřím, že stolek, na němž píši, péro, jímž píši, jídlo, které pojídám, pes, kterého od sebe odháním, že vše je právě tak jako i já téže podstaty — božské; věřím, že tento pojem boha, jak tvrdí všichni pantheisté, je mnohem dokonalejším, než pojem Boha křesťanského. Co má toto credo s vědou společného? Naprosto nic. U něho rozhoduje víra a ne věda.

Právě tak je tomu i u monismu všech odstínův. Právě v novější době je to ponejvíce monismus, který proti theismu brojí a atheismus šíří. Je monismus názorem čistě vědeckým, který s věrou pražádného spojení nemá? Nemá monismus žádného creda?

Upřímní monisté se tím nijak netají, že se vlastně u nich jedná také jen o víru a ne o vědu, která by vše přesně dokázala a uznání přesvědčivými, nezvratnými důkazy sobě vynutila. Herzen,[2]) který

---

[1]) Der christliche Gottesglaube in seinem Verhältnis zur Philosophie. Berlin 1902. Str. 62, 63.

[2]) viz: Philosophisches Jahrbuch 1888. Str. 169.

asi sám byl monistou) praví, že být monistou neznamená uznat nějaké vědecké faktum nebo vědecký důsledek; u monismu jedná se jen o víru v ten který názor. Hartmann praví o svém konkretním monismu a o nauce o vykoupení světa, že jest jeho věrou, byť se věc někomu i šílenstvím zdála. Ratzenhofer píše, že se nebude divit, nazve-li někdo jeho positivní monismus hotovým nesmyslem (baarer Unsinn). Kdyby měl proň přesvědčivé, pádné důvody, jistě by něco takového nepřipustil; ale právě z toho poznáváme, že se mu vlastně také o víru jedná. O monismu Haecklově dí přírodozpytec Francé, že se mu nejedná o vědecký základ a pevné důvody, nýbrž o „víru v analogie a souvislosti, jež předpokládá, o nichž ani nejmenšího neví.“[1])

Kde je víra, tam jsou i dogmata. Víra a dogmata jsou pojmy vztažnými. I atheismus má svá dogmata. Prvním a hlavním dogmatem atheismu je, že Boha není. Ovšem i theismus jako vůbec každý světový názor má svá dogmata. Ale jak velký je zde rozdíl mezi theismem a atheismem! Theismus uvádí vážné důkazy, kterých žádný nepředpojatý učenec popřít nemůže; důkazy ty nečiní sice věci, kterou dokazují, zcela evidentní, ale přece nelze jim upřít velikého významu; aspoň toho, že víra v nejvyšší bytost proti rozumu není. Jaké důvody uvádí atheismus pro své hlavní dogma a jiná dogmata? Který učenec obhájil důvody, důvody přesvědčivými dogma, že není Boha? Z velikánů ducha nenapsal nám nikdo apologie atheismu, protože se nahlíželo, že apologie taková je holou nemožností. Polovzdělaný atheista, uzřev u Newtona globus, tázal se, kdo jej zhotovil, a světoznámý učenec, svou zbožností všeobecně proslulý, vtipně odpověděl: „Nikdo.“ Není nám známo, jak atheista Newtonovi odpověděl, ale jisto je, že mu neuvěřil, protože uvěřit nemohl, že globus nikým zhotoven nebyl. Bylo samozřejmým, že globus jistojistě někým zhotoven byl; ni nejmenší pochybnosti o tom neměl. Ale co je globus, přirovnáme-li ho k světu? Pravé nic. Je-li tvrzení, že globus nemá původce, tvrzením zdravý rozum urážejícím, pak je tvrzení, že svět nikým stvořen nebyl, že tedy Boha není, vrcholem nerozumu.

Theismus obhajuje své dogma; atheismus však svého dogmatu hájit nemůže.

I Paulsen nazval atheismus „dogmatickým tvrzením.“ Týž myslitel praví o socialní demokracii, že atheismus jest jejím „článkem věroučným.“[2])

O člověku, který ve jsoucnost boží nevěří, nemělo by se vlastně říkati, že je nevěrcem, nýbrž že věří — v nejsoucnost boží.

. Když Romanes theistou ještě nebyl, mluvil o atheismu jako pouhé domněnce. Tak upřímným jest ovšem málokterý atheista.

R. 1885 byl v Paříži založen spolek s heslem „Proti Bohu.“ Druhým bodem stanov přikazovalo se členům, že mají k tomu pracovati, aby slova „Bůh, prozřetelnost boží“ se vůbec neužívalo; užít

---

[1]) Wert und Unwert der Naturwissenschaft 1913. Str. 29.
[2]) Einleitung in die Philosophie. Str. 15.

smí se ho prý jen ku klení a rouhání. Toto nařízení odhaluje nám nitro mnohých atheistův; vědou sobě pomoci nemohou, proto pomáhají si jiným způsobem jich ovšem důstojným.

Veliká většina dnešních atheistů přidržuje se materialismu a tvrdí zcela vážně, že má vědu na své straně a že je všech dogmat prosta. Ve skutečnosti je však opak pravdou. Adickes nazývá materialisty „otroky svých dogmat“ (Knechte ihrer Dogmen) „svého radikalismu, své strany nebo kliky.“[1]) Týž praví, že mnohým stačí nenávist proti křesťanství, že se k materialismu přikloní, protože jsou přesvědčeni, že materialismus nejvíc křesťanství potírá.

Bez víry a creda neobešel se dosud nikdo, ani Nietzsche ne; věřil ve fantom — svého nadčlověka. Steiner,[2]) nadšený ctitel tohoto filosofa píše, že v díle „Tak dí Zarathustra“ vyzpíval víře ve skutečnost (!) a ve vývoj člověka v nadčlověka svou velepíseň.

Spranger, soukromý docent berlínské university, poukazuje na zjev obecný, že u každého učence se s věrou setkáváme. Ve svém pojednání „Fantasie a světový názor“[3]) praví, že každý, byť sebe kritičtější a objektivnější filosof dospívá posléze k bodu, „kdy v sebe sama věří a dále v nic,“ „tato víra jest to, která jako elektrická jiskra vyšlehne a fantasii jeho vznítí.“

Ko nevěří ve jsoucnost boží, věří v nejsoucnost jeho a posléze v sebe a víra ta mnohému modernímu člověku stačí! Na kořen atheismu poukazuje přírodozpytec Jan Reinke. „Atheismus,“ píše, „je mně jen psychologicky pochopitelným. Zdá se mně, že na vnitřním odporu proti přijetí božstva spočívá, na útěku před rozluštěním světové záhady, jehož si nepřeje, na lidské pýše, jež se až k pathologismu stupňuje. Atheism nechce za žádných okolností vlády božstva uznat; následkem toho nesmí také z přírody být dokázáno. Toť jeho logika.“ (Die Welt als Tat. 468 str.)

Jest atheismus výsledkem vážné práce vědecké? Nikoli. Tak jako materialismus a pantheismus dle Falckenberga je věcí víry, citu a osobního rozhodnutí, tak je tomu i u atheismu. Atheismus má své credo a sice takové, které před forem vědy neobstojí. Správně posuzuje Dr. Vychodil atheism, vytýkaje mu, že kladného důkazu podati nedovede. „V pravdě není to věda, důsledná a důkladá věda, co k atheismu vede, nýbrž vědatorská povrchnost a domýšlivost... Jádro atheistů skládá se z prostředních vzdělancův a z oněch tříd obyvatelstva, jež lidstvu nejsou právě na ozdobu — ani věděním ani mravy,“ i atheisté dobře tuší, „že studium a klidné přemýšlení nepřeje atheismu.“ Mluví-li ten který atheista o svém přesvědčení, pak je toto přesvědčení ve světle vědy klamem. „Toto domnělé přesvědčení nezáleží v ničem jiném, nežli v tom, že takový člověk z theismu ničeho důkladněji

---

[1]) Weltanschauung. Philosophie und Religion in Darstellungen von Dilthey, Groethuysen, Misch, Adickes etc. 1910. Str. 231.

[2]) *Steiner*, Welt und Lebensanschauungen 1901 II. Str. 182.

[3]) ve sbírce Weltanschauung 1910.

nezná a proto každou obtížnější otázku, jíž nerozumí, pokládá za nerozřešitelnou námitku proti theismu, kterýž i jinak jest mu nepohodlný. I nejučenější atheisté mezi filosofy a přírodovědci — o vášnivcích a náruživcích mezi básníky a dilettanty nemluvíc — překonávají z pravidla samy sebe úžasnou nevědomostí v tom, proti čemu brojí". Mnozí vášnivou prudkostí zastávají se atheismu, brojí proti víře v Boha a tím „dávají na jevo, že tu nejde o rozumové přesvědčení, nýbrž o věc srdce, takto velice nemilou a nevítanou."[1])

R. 1903 vyjádřil se veřejně William Thomson (Lord Kelvin), že nás věda nutně k Bohu vede: v „Times" byl však proto napaden. V památné odpovědi zavrhuje Thomson důrazně materialismus a znova dokazuje, že idei o Bohu-Tvůrci ve vědě vyhnouti se nelze . . . „Vědecké myšlení je nuceno, přijmout ideu tvůrčí síly. Před čtyřiceti roky tázal jsem se Liebiga na procházce, zda věří, že tráva a květiny, které jsme okolo sebe viděli, čistě chemickými silami vyrostly. Odpověděl: „Nikoli, právě tak jak nemohu věřit, že kniha botanická, která jejich popis obsahuje, čistě mechanickými silami by povstati mohla." „Nebojte se" volá Thomson „být mysliteli nezávislými! Jestli dosti silně mysliti budete, budete vědou k víře v Boha donuceni, který jest základem každého náboženství. Shledáte, že věda není nepřítelkyní, nýbrž pomocnicí náboženství."[2]) *Dr. J. V.*

---

[1]) Apologie křesťanství 1893 I. 148 dd.
[2]) Stimmen aus Maria Laach 1903. 487—8.

Vědecký a umělecký.

Psychofysický parallelismus odůvodňuje se tím, že nemožno si představiti působnost duševna na tělesno. Proto prý nejlépe přijmouti domněnku, dle níž obojí pochody dějí se pouze souběžně, ale obdobně, souhlasně, jen že bez vzájemné příčinnosti; vlastní zákonné dějstvo jest fysiologické, psychické jest jen průvodní, jaksi odvozené, bez vlivu na fysické. O tomto poměru psychofysického parallelismu k zákonu příčinnosti pojednává lékař dolnorakouského ústavu pro choromyslné Dr. E. Herzig v „Divus Thomas“ 1915, seš. 2.

Nepředstavitelná působnost ona není nikterak záhadnější než pojem působnosti vůbec. Kdo zákon příčinnosti nebo působnosti omezuje na dějstvo hmotné, jelikož prý nehmotné na hmotné působiti nemůže, dopouští se petitio principii; zákon dostatečného důvodu, jemuž onen zákon příčinnosti jest podřízen, jest zákonem obecným, základním — zkušeností pak se v jednotlivých případech osvětluje. Pouhá nestejnost příčiny a účinku není žádným důvodem proti němu, ani logicky, ani empiricky.

Parallelismus onen vypovídá službu, jakmile má vysvětliti, proč ne všechny pochody fysiologické provázeny jsou psychickými a naopak. Nedovede vysvětliti, kterak souvislost duševného dějstva se udržuje, i když často bývá přerušována (ve spánku, mdlobě), aniž dovede vyložiti, proč na př. za napjaté pozornosti mnohý požitek se neuvědomí. Odvolávají se arciť na stavy podvědomé. Ale jaké jsou ony? Psychické či fysické? Jsou-li psychické, kterak mohou — nehledě k nesrovnalosti v přívlastcích: duševno neuvědoměné — býti kladeny do stejné postupné a účinné řady s uvědoměnými?

Buď tedy nutno tuto příčnost v theorii parallelismu ponechati anebo samostatnost duševna zapříti. Ono však by znamenalo vzdáti se theorie té vůbec, toto by znamenalo materialismus, jenž nevysvětlí jednoduchosti a nedílnosti pojmů. Ani vněmy samy nejsou již pouhými obrazy skutečnosti fysiologické, pochodů mozkových totiž; vždyť právě o těchto nevíme skoro nic, nýbrž jen o věcech zevních, jež nám vněmy představují. A to je teprve hrubá látka naší duševní činnosti! Kdež pak jsou fysiologické pochody souběžné s myšlením pojmovým (srovnávání, abstrakce atd.) a s činností volní (naproti passivitě hmoty)? Parallelismus muže snad poukázati na fysiologické korreláty při počitcích, vněmech a jiných začátečných úkonech po sobě jdoucích, ale kde je hledati při práci pojmové, myšlení tvořivém atd.?

Úkony svobodné vůle zvláště příčí se domněnkám parallelismu. Proto má vůle státi se jen souborem počitkův, innervačních pocitův, očekáváním nastávajících pochodů; přesvědčení, že vůlí svou působíme na své tělo i na zevnějšek, na jiné vůle, má se státi pouhou illusí. Tomu věř, kdo chceš.

Obměny parallelistického názoru, nejnověji stanovené, narážejí na tytéž obtíže: atomy duševné, odpovídající tělesným (dle názvu Jamesova „theorie mind-stuff"), nedají jednotných úkonů myšlenkových, neřkuli aby poskytly něco nového, co v každém duševním úkonu naproti fysickému pozorujeme. Mechanismus associační (Ziehen, Münsterberg proti voluntarismu Paulsenovu a Wundtovu), který právě samočinnou vůli vylučuje, rovněž nevysvětlí vyšší činnosti duševné, pozornosti a tvořivosti její; automat, jak James tuto theorii nazval, pracuje jen tolik, na kolik zařízen, nepřekonává překážek, neopravuje se, nepřizpůsobuje se — a nad to, sám se nezřídil!

*

Před nějakou dobou uveřejnily německé denní listy a časopisy tak zv. „Prorockou báseň Rob. Hamerlinga z roku 1884", jejíž překlad přinesl také jeden moravský list; již tehdy připojil však poznámku, že jde asi o mystifikaci. Nyní je to nade vši pochybnost zjištěno nejlepším badatelem o životě a díle Hamerlingově, Michaelem Rabenlechnerem, jehož úsudek uveřejňuje v posledním zářijovém čísle „Das lit. Echo". Zmíněná báseň nepochází od Hamerlinga. Nenalézá se v pozůstalosti básníkově, ani v žádné sbírce básníkem za živa vydané. Vážný říšskoněmecký list, jenž ji první letošího roku otiskl, poznamenal při tom, že originál se nalézá v hamburském státním archivu. Na přímý dotaz badatelův došla však odtud odpověď záporná. Jde tu tedy jistě o mystifikaci. „Ukázala-li tato válka naše nepřátele jako lháře a podvodníky, kdežto u nás stojí právo a pravda, neměl by se nikdy vyskytnouti našinec, kterého chtivost peněz svádí k hanebnému prostředku, podvrhnouti mrtvému německo rakouskému básníku nepocházející od něho slovo a formu".

*

Původce písně Stabat mater dosud jest neznám. Obyčejně se jím jmenuje minorita Jakob z rodu Benedetti v Todi (Jacopone da Todi, nar. ok. 1230, † 1306). Dle článku odborného znalce jesuity Clem. Blume (Stimmen der Zeit 1915, 592 dd.) prvním a vlastně jediným toho svědkem jest františkánský chronista Jakob Wadding († 1657) v díle Scriptores ordinis Minorum (Romae 1650), kdežto dřívější spisovatelé řádu o tom nic nevědí; nemámeť ani přímého svědectví ani spolehlivého podání, že Jacopone, nadšený jinak, ač málo slohový básník písní italských, vůbec nějaký latinský zpěv složil. Dle podrobných zpráv, jež Blume ve 54. sv. Analecta hymnica sebral, z více než 100 pramenů žádný původce nejmenuje; všechny stopy však poukazují na Francii neb Italii, ale doba jest nejistá — nejpozději na přechodu z 13. do 14. století byla píseň jistě již složena, mohla však dle tvaru svého vzniknouti také již ve stol. 12.

Blume sám by ji nejspíš ještě přisuzoval sv. Bonaventurovi, soudě dle příbuznosti s Laudismus sanctae crucis, rovněž arci jen dohadem světci tomu přisuzovaným. Středověk hleděl si věcí, ne osob.

Blume při tom poukazuje, že text předposledního trojverší (pololoky), jak v Německu se ustálil a do Missale Romanum přešel, jest chybný, totiž nepůvodní:

Christe, cum sit hinc exire,
Da per matrem me venire
Ad palmam victoriae.
Quando corpus morietur,
Fac, ut animae donetur
Paradisi gloria,

kdežto jinak všude rým zachováván. I tím i obsahem (bez opakování též myšlenky!) lépe vyhovuje text pramenů mimoněmeckých, původní:

Fac me cruce custodiri,
Morte Christi praemuniri,
Confoveri gratia.
Quando corpus ct.

*

Běžné mínění o středověkém dějepisectví jakožto prý méně cenném oproti starověkému vyvrací italský hegelovec Benedetto Croce, jehož četné studie z oboru filosofickohistorického, roztroušené po různých italských časopisech, vyšly nedávno souborně v německém překladě s názvem Zur Theorie und Geschichte der Historiographie, Tübingen, Mohr 1915. Croce cení středověkou historiografii v mnohých ohledech více nežli starověkou řeckořímskou, ač úvahy jeho jsou plny doktrinářského pedantství a příliš jednostranně hegelovské. Ale buď jak buď, mohou takovéto hlasy a úsudky, třebas neúplné a na mnoze i nesprávné, přece jen raziti cestu k lepšímu poznání a povzbuzovati ku práci všech těch, jimž je katolický středověk blízký a drahý. Dějepisci a kronikáři takoví jako Řehoř Tourský, Paulus Diaconus, Ordericus Vitalis, Otto Frisinský, Fulcher ze Chartres, Jakub z Vitry anebo Gesta Dei per Francos jistě zasluhují, aby byli aspoň tak známi jako Commentarii Julia Caesara.

Již od několika let ozývají se vážné hlasy žádající, aby v posledních třídách gymnasijních bylo dějepisné vyučování spojeno nějak s hodinami latiny za účelem četby pramenů středověkých. Jistě že by na ducha i srdce mládeže působila četba těchto starých líbezných kronikářů dobře a byla by pro osmnáctileté hochy přiměřenější nežli Ciceronovy úvahy na př. De senectute, jimiž je rok co rok moří humanistická škola.[1])

---

[1]) Poznámku m. zprávy »Z literatury o středověku« (č. 9 str. 617): »Tillemann jest katolický historik«, opravuje p. prof. Dr. Jos. Pachta v ten smysl, že Tilemann [tak] jest řed. studií v kazatelském, tedy protestantském semeništi v bývalém cisterciáckém klášteře Loccum.

Vychovatelský.

V otázce opravy rakouského katechismu ujal se slova také původce nového jednotného německého katechismu, jesuita P. J. Linden. V obsažném článku vídeňských „Christlich-päd. Blätter“ podává kritický přehled všech německých katechismů z druhé polovice 19. století (jest jich celkem 24) a na konec posuzuje katechismus náš. Praví tu mimo jiné: Zdá se, že při sestavování jak malého tak středního i velkého katechismu hlavním cílem bylo vyjádřiti určitě, přesně a úplně náboženské učení. Bohužel bylo při tom příliš opomenuto omeziti učebnou látku, jak toho vyžadují poměry, a dbáti populární řeči, jak jí žádá chápavost dětí. Přepracovati katechismus tak, aby vyhovoval všem oprávněným požadavkům, sotva jest možno. Úplně nový katechismus jeví se býti naléhavou nutností... Třeba jen varovati před nebezpečenstvím, jež jest blízké za vládnoucích poměrů. Reakce překročuje snadno správnou střední cestu. Příliš energická snaha po krátkosti a dětinnosti mohla by býti na ujmu přesnosti a podstatné úplnosti, jak se to stalo u jiných novějších návrhů. Dogmaticky pevný theolog, zkušený duchovní správce a vyškolený katecheta musí svorně spolupracovati, má-li povstati něco všestranně dobrého.

*

Že i za války jde kulturní vývoj v Německu skoro nerušeně svou cestou, ukazuje mimo jiné uskutečnění nového důležitého podniku: v Berlíně byl nedávno otevřen ústřední ústav pro výchov a vyučování. Jak jest patrno z promluvy ministra kultu, obsahuje ústav tři hlavní oddělení: první pro poučování; druhé pro výstavy a třetí pro paedagogickou práci. Sbírání, zkoumání a pořádání historického a praktického materialu jest jeho heslem.

První oddělení má zvláštním úkolem podávati zprávy a poučení: o organisaci a stavu školství a vychovatelství, o školních stavbách a zařízeních, o učebných osnovách a látkách, o vyučovacích methodách a jejich výsledcích, o učebných knihách, pomůckách a názorech, o žákovských a učitelských knihovnách, o školní hygieně, péči o dorůstající mládež atd.

Druhé oddělení udržuje stálou výstavu, pořádá občasné výstavy a zasílá výstavy kočovné. Nemá býti pouhou sběrnou, mrtvým školním museem, nemá jen registrovati práci ve škole a o škole, nýbrž ji doprovázeti a povzbuzovati k dalšímu pokroku.

Třetí oddělení jest určeno pro vědeckou a prakticky paedagogickou práci. Její výsledky na venek mají se jeviti hlavně tím, že budou pořádány kursy a přednášky pro učitelstvo, pro správy škol i pro laiky súčastněné při vzdělávání mládeže.

*

Uherské ministerstvo povolilo všem příslušníkům vojska až včetně do VIII. třídy, kteří by se stali válkou invalidy, vstoupiti bez maturitního vysvědčení a beze zkoušky na vysoké učení všeho druhu (university, techniky, akademie atd.) Právo to potrvá tři leta ode dne, jenž panovníkem bude stanoven za konec období válečného.

U nás ta prožluklá maturita pořád straší od té doby, kdy se na účel její a gymnasia vůbec zapomnělo. Totiž: maturita měla býti a zůstati zkouškou dospělosti pro vysoké školy — dle její klassifikace pak měl uchazečům přístup na universitu býti dovolován neb odpírán. Před časem upozorňoval prof. Král, jemuž vytýkána nemírná přísnost, že klassické filologii neměli by se věnovati abiturienti, kteří z ní dosáhli známek jen dostatečných. Dle toho by maturita neměla býti zkouškou vzdělání povšechného, leč jenom v nejširším významu, jako spíše zkouškou hlubší vyspělosti v oborech, jímž se abiturient snad chce věnovati, ovšem v rámci vzdělání povšechného.

Nával na střední školy nepřestane, dokud ony budou doporučením na místa úřednická, praví mnozí; co prý s touto způsobilostí má činiti znalost řečtiny? Jako prý důstojníky mohou se státi dobrovolníci, kteří nebyli na střední škole, tak má být i s úředníky, mají-li příslušné k tomu vzdělání. Mohlo by to vésti i k žádoucímu zjednodušení veřejné správy a k použití každého, kam se hodí; dnes i písařské práce konají namnoze juristé — hmotné i duševné plýtvání.

To a mnohé jiné zapleteno v nerozvížitelný zdánlivě uzel otázky této, v Rakousku nad míru důležité. Cítímeť vůbec, že i v praktických oborech, průmyslu, i ve vědeckém bádání potřebí zdokonalení, aby ohromné náklady na školství také něco více vynášely, jak ve výrobě obchodní, tak vědecké.

*

Známý politicko-literární čtrnáctideník vídenský „Österreichische Rundschau“ přináší v zářijovém čísle na úvodním místě významný redakční článek o často nyní projednávané otázce vzájemného poměru rakouských národů po válce. Uznává plným právem, jako skoro všichni ostatní, kteří promlouvali o této otázce, že ve vlastním zájmu říše musí přestati dosavadní nemilé rozpory a podceňování národů menších. Sblížení národův uskutečněné na bojišti, musí býti symbolem pro doby míru. Spisovatel podává pak některé praktické návrhy, jak bude třeba pracovati pro toto sblížení a jak jest možno již nyní je připravovati.

Hlavní úloha připadne tu tisku, jenž vedle zájmů národních musí pěstovati také ideu rakouskou. Nejvýš nutným jest list, jenž by se postavil výlučně ve službu Rakouska a přinášel by stálé zprávy o nejdůlejších událostech v hospodářství, vědě a umění všech jeho jednotlivých národů. Jen takovým způsobem může se cizina dověděti, jaké síly v říši se rozvíjejí. Časopis měl by však ještě jiný důležitý význam: právě ignorování tvorby menších národů, nedostatek prospěšné kritiky a uznání žene je k přílišnému sebevynášení a sebepřeceňování, tak jako mlčerím ubíjený spisovatel pokládá se často za

zneuznaného genia. A přece česká, polská, uherská [?] literatura vyspěla tak, že mají nárok na všeobecný zájem.

Nejspíše dalo by se dosáhnouti jednoty v oboru výtvarných umění. Půda jest připravena výstavami, takže založení všeobecného rakouského uměleckého časopisu nemělo by velikých obtíží. Ještě snadnějším bude učiniti společným majetkem umělecká díla hudební a dramatická, jichž provádění bránila většinou jen národnostní nevraživost — nejvíce ovšem u Němců, poněvadž naše divadla na př. předváděla hojně jak klassická díla německá, a to starší i novější, tak ještě více plody lehké musy vídenské. Ostatně spisovatel článku sám vytýká, že „repertoir vídenské dvorní opery vykazuje jen dvě opery Smetanovy, kdežto jeho ostatní díla, stejně jako Dvořákova a Fibichova, jsou vyloučena z první operní sceny rakouské!“

A stejně je tomu s literaturou. „Kdežto každé sotva vyšlé dílo Verhaerenovo jest ihned přeloženo do němčiny, zůstávají spisy takového Wyspiańského nebo Březiny, ačkoliv jejich obsah je stejně všelidský jako obsah spisův onoho Belgičana, uzavřeny našemu obecenstvu“. Navrhuje proto pro rakouské Němce založení nové universální knihovny, jež by přinášela v překladu vybraná literární díla všech rakouských národů. Důkladnějšímu poznání přispěl by pak ethnologický časopis, v němž by národové rakouští byli více oceňováni podle svých zvláštností v dějinách, řečech a zvycích.

Ke sblížení národů musí konečně pracovati také škola. Dějiny jednotlivých národů říše musí býti středem rakouského dějepisného vyučování. Na středních školách literární dějiny musí dáti žáku aspoň přehled o rozvoji duševní tvorby také ostatních rak. národův a seznamovati jej s písemnictvím jejich; k tomu pak přispěje neobligátní vyučování důležitějším řečem, jichž se v říši používá. Také na vysokých školách musí býti poskytnut dějinám, řečem a literaturám rak. národů mnohem širší rozsah nežli dosud.

Ke konci připomíná spisovatel samozřejmou věc, že při takovémhle sblížení nesmí ovšem nikdo žádati, aby jednotliví národové vzdali se svého vlastního života, své řeči a svéráznosti národní. „Rakousko musí jako architektonické umělelecké dílo zcela znovu se vybudovati ze svých národů, a to tak, aby, jak žádá Schiller od svobodného člověka, dílo nutnosti přetvořili v dílo své svobodné volby, aby z vlastního svobodného rozhodnutí semkli se v jeden kruh a uvnitř tohoto nejčilejším životem vyplněného kruhu sami v sobě nalézali plnost bytí“.

Návrh předpokládá ovšem mnoho.

Přededším dobrou vůli a snahu se navzájem znáti. Vzpomínám na svá studia gymnasijní. Měli jsme dějepisnou učebnici Gindelyho, v níž idea rakouská byla zastoupena nejen slovy, nýbrž též obsahem; pojednáváno tam o všech národech rakouských souměrně. Ale což to bylo studentům platno, když části o jiných národnostech byly prostě vynechávány?

Tedy druhou podmínkou jest, aby ve školách se více hledělo na věci rakouské, dějiny a vzdělanost všech národů rakouských, a to se skutečným zájmem o každý z nich, jako každý z nich jest platnou složkou státu. Není tedy právě „rakouským", když se o některých národech říše mluví a píše pohrdlivě, ačkoli své zaostalosti třebas ani nezavinili. Již dosti příznačnou pro rakouské souručenství, jistě v zájmu celku i částí velmi žádoucí, jest maličkost, když tisk nemá k jiným národnostem ani tolik ohledu, aby jejich jmen nepotvcřil, jak se napořád děje; ministr Žáček je pořád Zacek a pod.

Třetí podmínka s tím souvislá jest, aby se ve školách poskytla možnost naučiti se vedle mateřského jazyku též jiným rakouským, aspoň tomu, se kterým sousedíme, tedy v českých a v německých školách severu kromě potřebné němčiny, po př. češtiny, také polštině atd. Nejde o vědecké studium řečí těch, jež by zabralo mnoho času, nýbrž o praktický návod, s nímž by člověk v životě postačil a pro další snad četbu měl podklad. Mnohem lépe zajisté se národnosti poznají a sblíží, budou-li čelní zástupcové jejich, spisovatelé, politikové atd. moci čísti jejich literaturu v originálech a neomezí-li se na překlady, které, jak víme, zhusta neřídí se dle skutečné ceny, nýbrž dle reklamy.

O politických podmínkách nemožno teď mluviti. Jen tolik o nich podotýkáme, že ačkoli jsou nejdůležitější, bez těch ostatních samy na dlouho nepomohou.

Hospodářsko-socialní.

Poněvadž minulého roku pro válečné poměry nebyla Nobelova cena rozdělena, jest nyní k použití dvojnásobný počet velkých cen — tedy deset. Připočtou-li se vyrostlé zatím úroky, dostoupí letošího roku jednotlivé ceny nebývalé výše 168.000 marek. Budou-li ceny rozděleny až po uzavření míru, není dosud rozhodnuto.

*

O Karpatech, které válka postavila do popředí světové pozornosti, píše E. Hanslik (Oester. Monatschr. f. d. Orient 1915, 215), uznávaje, že vlastně třeba je teprve prozkoumati: „Karpatská společnost je dvojí: třída pánů, kteří mají příliš mnoho, a třída lidu, který má příliš málo. Karpaty jsou zemí latifundií. V celém území karpatském není selských dědin, jako v západní Evropě; co zde je, jsou chudičké dřevěné chaty, v nichž hospodářsky neodvislé sedláky najdeš jen s výjimkou. Na východech pohoří, na křižovatkách cest nestojí města, nýbrž jen ubohé městysy“. Skutečná města jsou tu jenom na veliké dálky, jako na západě velkoměsta . . . a v těch jest měšťanstvo jen výjimkou téhož jazyka, jako v okolních vesnicích. Nejčastěji je to žid, který jde za městským výdělkem. Osídlení co do národnosti zůstalo celkem totéž, jak provedeno ve XIV. stol.: Slováci, Ukrajinci, Poláci a j. „Maďaři nepronikají nikde do hor, ani zde ne“.

*

Císařským nařízením z 10. srpna 1915 č. 239 ř. z. zabaven petrolej ve prospěch státu. Účelem je patrně lépe regulovati těžbu petroleje a obchod s ním, resp. znemožniti přílišné stoupání jeho ceny. Podrobná ustanovení tohoto nařízení nás zde nemohou zajímati, zde jde spíše o vysvětlení právní úpravy těžby petroleje vůbec. Právo horní je upraveno u nás všeobecně císařským patentem z 23. května 1854 č. 146 ř. z. a spočívá celkem na zásadě, že právo dobývati nerostů není výronem vlastnického práva k půdě. Názor ten plyne z povahy věci samé: vždyť ku př. uhelná ložiska táhnou se někdy velmi daleko pod povrchem, který patří celé řadě různých majitelů, a rationelní těžba je možna jenom při jednoduchém provozování, které by bylo nemyslitelno, kdyby snad bylo ponecháno každému jednotlivému vlastníku, chce-li vůbec kutati a jak. Právní konstrukce byla ovšem průběhem dob různá. Středověká práva horní konstruovala věc tak, že jisté předměty jsou vyňaty z vlastnictví soukromého a že jsou majetkem koruny. Když pak panovník dovolí někomu jich dobývati, tu že tento je povinen odváděti jistou kvotu do pokladny státní. Práva modernější vystihují věc správněji v ten způsob, že právo dobývati jistých nerostů přísluší z ohledu na zájem veřejný zásadně každému, že však činnost ta pro svoji povahu musí býti od státu regulována a tedy již také od něho vůbec dovolena.

Místo vlastnictví k dotyčnému nerostu uznává se jen všeobecné právo státního dozoru.

Zásada zde vytknutá platí ohledně všech t. zv. vyhražených nerostů, kterými jsou kovy, všelijaké druhy uhlí, vitriolové břidlice atd. Těžba sama pak se provozuje tak zvaným těžařstvem (Gewerkschaft), jehož celé jmění rozloženo jest na 138 rovných podílů neboli kuksů, kterážto organisace pochází namnoze již z prvních dob středověku. Každý účastník může míti větší nebo menší počet těchto kuksů, ano jsou i případy, že všechny kuksy soustředí se v rukou jediného držitele, aniž se tím ovšem před zákonem na právní povaze těžařstva něco změní.

To jsou zásady všeobecné. Naproti tomu právě co do těžby petroleje platí zásada v základě svém úplně obrácená, že totiž právo dobývati nafty je přímo výronem vlastnictví k půdě, na níž se dotyčné zřídlo petrolejové nalézá.

Dobývání nafty a ostatních t. zv. nevyhražených nerostů je upraveno zákonem z 11. května 1884 č. 71 ř. z., doplněného zákonem z 9. ledna 1907 č. 7. ř. z. Právo dobývati těchto nerostů může prohlášením vlastníka půdy před soudcem nebo notářem býti odděleno od vlastnictví k půdě, načež se jako samostatné právo zapíše do t. zv. knihy naftové, zcela analogicky zařízené jako jsou naše všeobecné knihy pozemkové. Toto právo je převoditelno a to akty mezi živými i na případ smrti, ale všechny tyto úkony nabývají působnosti teprve zápisem v knize naftové. Právo toto je také dělitelno a to podle ustanovení zakona na 100 rovných dílů, které se nazývají hrubými podíly procentovými (Bruttoprozentanteile). Těžbu těchto nerostů provozuje pak také těžařstvo, které však zde má podle zákona jenom 100 kuksů, které se nazývají čistými podíly procentovými (Nettoprozentanteile). Celá právní konstrukce je tedy taková: vlastním podnikatelem je těžařstvo, které má z výnosu dolování svůj podnikatelský zisk, eventuelně nese případnou ztrátu. Ti, kdož mu přenechali za úplatu své právo dobývati nafty, tedy vlastníci dotyčných pozemků nebo odvozeně od nich majitelé hrubých podílů procentových, nejsou podnikateli, nýbrž pouze propachtovateli svého práva kutacího, tedy zásadně věřiteli těžařstva. Za toto propachtování přísluší jim úplata v podobě smluvené kvoty vytěženého petroleje (odtud jméno hrubé podíly procentové) nebo peněžní relutum místo toho. Oni tedy nemají účastenství na zisku nebo ztrátě těžařstva, nýbrž jsou odkázáni za všech okolností na smluvené množství petroleje, ať již těžařstvo samo při výhodné konjunktuře má velký zisk nebo ať z jakéhokoli důvodu má ve svém podniku ztrátu.

Jakkoli tedy čisté a hrubé podíly procentové jsou věcí od sebe povahou úplně se lišící, tu přece fakticky velmi snadno možno, že jedna a táž osoba má současně větší nebo počet kuksů a vedle toho ještě hrubé podíly procentové.

Různost mezi čistými a hrubými podíly procentovými jeví se konečně i se stanoviska finančně právního v tom, že výnos podílů

procentových podléhá 2%ní dani rentové, k níž má každoročně býti přiznán, kdežto výtěžek z kuksů jakožto podíl na výnosu naftových jam, stiženém již daní výdělkovou, je daně rentové prost.

*

Řízení amortisační ohledně ztracených nebo zničených listin upraveno s platností od 1. října 1915 císařským nařízením z 31. srpna 1915 č. 257. ř. z. a prováděcím nařízením ministerstev spravedlnosti, vnitra a financí téhož data č. 258. ř. z. — Oproti dřívějšímu stavu znamená toto cís. nařízení potud novinu, že nyní řízení amortisační jest upraveno jednotným zákonem, kdežto dosud platily tu různé specielní předpisy, z nichž ovšem některé byly i nyní ponechány v platnosti. Předmětem řízení amortisačního mohou býti nejen ztracené nebo zničené cenné státní papíry, různé dluhopisy nebo zástavní listy peněžních ústavů, nýbrž i obyčejné soukromé dlužní spisy a podobné. Naproti tomu jsou vyloučeny z řízení amortisačního již pro svoji povahu na př. bankovky, různé vstupenky, jízdní lístky atd. Celý pak postup řízení amortisačního je ve stručnosti tento: Majitel ztracené listiny nebo vůbec každý, kdo má právní zájem, aby dotyčná listina byla prohlášena bezúčinnou (ku př. ten, kdo měl listinu v opatrování), prokáže-li podstatný obsah dotyčné listiny a svůj zájem na prohlášení její bezúčinnosti, může učiniti u soudu návrh na zahájení amortisačního řízení. Uzná-li soud, že jsou tu zákonné podmínky, pak vydá zvláštní výnos, v němž vyzývá nynějšího držitele dotyčné listiny (ku př. snad nálezce), aby do určité doby hledanou listinu soudu předložil anebo proti výnosu oznámil odpor. Vedle této vyrozumí se také osoba, která jest zavázána na základě dotyčné listiny k nějakému plnění (tedy ku př. pokladna hypoteční banky), aby v případě předložení listiny plnění odepřela a dotyčnou listinu na stvrzenku doručiteli odebrala anebo aspoň soudu učinila oznámení o jejím držiteli. Přihlásí-li se nynější držitel listiny, pak se vyrozumí o tom osoba, jež žádala o zavedení amortisačního řízení, a ponechá se jí, aby otázku vlastnictví rozhodla i eventulně cestou soudní. Nepřihlásí-li se do stanovené lhůty nikdo, pak se listina prohlásí za bezplatnou a žadateli se vydá příslušný soudní nález, který zastupuje úplně ztracenou listinu, takže možno na jeho základě žádati i plnění od dlužníka ano i vydání duplikátu původní listiny, ovšem vydá-li majitel amortisačního nálezu tento svému dlužníku za vystavený duplikát.

Oproti právu dřívějšímu zavedena zde jedna velmi důležitá novota a to co do stanovení ediktální lhůty. Jest totiž stanovena jednotně lhůta jednoroční pro papíry opatřené kupony nebo převoditelné rubopisem (indossamentem), pro ostatní papíry pak šest měsíců. Avšak při papírech kupony opatřených nesmí lhůta amortisační končiti dříve než rok pro splatnosti posledního vydaného kuponu. Význam tohoto ustanovení vysvitne z příkladu: Podle dosavadního práva bylo možno, že rafinovaný podvodník oznámil u soudu ztrátu ku př. státního dluhopisu určité serie a čísla. Svědectvím svých společníků nebo padělaným listem,

kterým mu nějaká banka podala svým časem zprávu o zakoupení tohoto papíru v jeho prospěch, podal důkaz o své legitimaci, načež soud vydal edikt amortisační, vyzývaje držitele dotyčné listiny, aby se do roka přihlásil. Vyhláška se uveřejnila na černém prkně dotyčného soudu a mimo to také v úředních novinách vídeňských (Wiener Zeitung). Že by se někde na Moravě dobromyslný majitel listiny ku př. v Krakově podvodně amortisované o příslušném ediktu dověděl, je z povahy věci velmi nepravděpodobné. Tu po roce vydal soud prohlášení amortisační a podvodník dostal duplikát cenného papíru, který pak rychle prodal bezelstnému nabyvateli třetímu. Podvod byl možný tím, že lhůta promlčecí při kuponech cenných papírů je tříletá, takže do 3 let ode dne splatnosti možno žádati plnění, i když se stalo, že dotyčný majitel nepředložil splatné již kupony k výplatě, aby požadoval teprve později plnění z většího počtu kuponů najednou, tu mohlo se snadno státi, že v mezičasí uplynula amortisační lhůta a když pak se poctivý majitel přihlásil o výplatu kuponů, tu se dověděl, že jeho papír byl zatím amortisován a je bezcenný.

Takové podvody se skutečně vyskytovaly zejména v Krakově, nyní však již nebudou tak snadno vůbec možny. Dejme tomu, že se jedná o cenný papír s kupony splatnými vždy 1. května a 1. listopadu, a že poslední z těch kuponů, které majitel dotyčného papíru nyní má, je splatný 1918. Tu i kdyby se řízení amortisační zahájilo hned nyní, nemůže lhůta amortisační uplynouti dříve než 1. listopadu 1919. Kdyby i majitel se hlásil o výplatu kuponu teprve za 3 léta, nebo dokonce kdyby se nehlásil o výplatu některých kuponů vůbec, nemůže přijíti podvodně o svůj cenný papír, jen když se přihlásí o vydání dalších kuponů do roka ode dne splatnosti posledního kuponu, při kteréžto příležitosti by se musil nezbytně dověděti o zavedení amortisačního řízení. Jest ovšem sice možno, že by i zde se majitel nehlásil o vydání dalších kuponů, pak ale osoba, která vůbec nedbá o své cenné papíry, nemusí býti obzvláště chráněna, respektive musí přičísti případnou škodu vlastní nedbalosti a nikoli nedostatečné úpravě zákona.

Pokud se ještě týká uveřejňování amortisačních ediktů, tu byl zaveden citovaným prováděcím nařízením pro tyto vyhlášky místo dosavadní publikace v úředních novinách vídenských zvláštní, docela samostatný „Oznamovatel amortisovaných cenných papírů a podobných listin“ (Anzeiger aufgebotener Wertpapiere und ähnlicher Urkunden), který vychází ve Vídni a bude pravidelně zasílán všem sborovým soudům první instance (soudům krajským) a všem zeměpanským úřadům bezpečnostním, ostatním soudům pak se dostane vždy jen onen výtisk, v němž jest publikován amortisační edikt dotyčným soudem vydaný.

*

Nařízením min. financí z 28. července 1915 č. 242 ř. z. zavedeno proti Anglii odvetné opatření v tom směru, že počínaje rokem 1915 všechny anglické papíry, které dosud u nás daně rentové byly prosty, mají býti podrobeny této dani. Anglická daň příjmová

(income tax) vybírá se totiž zásadně ne u poplatníka samotného, nýbrž stíhá hned přímo výnosový zdroj samotný. Když tedy ku př. kapitalista má z různých cenných papírů 10.000 K ročního příjmu, z něhož by měl platiti 4%ní daň, tu se mu nepředepíše 400 K ku přímému zaplacení, nýbrž při výplatě kuponů jeho cenných papírů se mu vždy srazí vyplácejícím dlužníkem 4% a odvedou za něho státní pokladně. Jen tam, kde běží o příjmy, které nemohou v Anglii býti podrobeny této srážce, poněvadž se tam nevyplácejí, jako na př. úroky z cizích státních dluhopisů, jest majtel jejich povinen je přiznati a zaplatiti z nich vypadající daň přímo. A tu vycházelo se u nás dosud z názoru, že anglické cenné papíry, které jsou v rukou našich, jsou v Anglii stiženy zmíněnou srážkou a jsouce tedy již jedenkráte zdaněny, že jsou osvobozeny od zdejší daně rentové. Zmíněné nařízení má nyní konstrukci jinou: vychází se v něm z názoru, že naše papíry v rukou anglických majitelů mají býti přiznány a zdaněny ve prospěch anglického státu bez ohledu na to, že snad u nás již byly dani podrobeny, jako na př. dividendy z našich akcií, jichž výnos je stižen tak zvanou zvláštní daní výdělkovou. Když tedy podle této konstrukce nedbá Anglie zdanění našeho a naše papíry zdaňuje ještě sama, učiníme nyní v odvetu totéž.

Ustanovení toto, pro případ, že by zůstalo v platnosti i po válce, bylo by dosti povážlivým se stanoviska politiky hospodářské. Rentová daň na výnos anglických papírů uvalená je sama o sobě jenom 2%ní, máme-li však zřetel na autonomní přirážky, můžeme směle říci, že průměrné berní zatížení by činilo 5%, což znamená již dosti citelné snížení úrokového výnosu a tím zase snížení kursu dotyčných papírů, takže by to byl mocný podnět pro snahu prodejem se jich zbavit. Vzhledem k tomu, že zadlužení naše do ciziny a zejména i do Anglie jest nemalé, tak totiž, že mnoho našich cenných papírů jest v rukou anglických držitelů, nutno čítati každý cizí papír v tuzemské držbě právě jakožto protiváhu naší zadluženosti do ciziny, jíž aspoň z částí možno kompensovati naše úrokové závazky.

Jak již řečeno, jedná se jen o ustanovení odvetné po dobu války, které snad po válce zmizí, a to tím spíše, že by finanční výsledek zdanění těchto papírů pro státní pokladnu nemohl zdaleka vyvážiti právě naznačené hospodářské škody, která by byla tím větší, že by i pro budoucnost bylo další nabývání anglických papírů ztíženo.

*

Novoyorský odborný list „Commercial and Financial Chronicle“ uveřejňuje o zahraničním obchodě Spojených Států s Anglií, Francií, Kanadou a Ruskem v r. 1914—1915 tyto číslice:

	R. 1913—14	R. 1914—15
Vývoz do Vel. Britanie	594,271.863	911,792.454
dovoz z Vel Bitanie	293,661.304	256,351.675
vývozní přebytek	300,610.559	655,440.779 dolarů.

Vývoz do Francie	159,818.924	360,397.170
dovoz z Francie	141,446.252	77,158.740
vývozní přebytek	17,372.672	292,238.430 dolarů.
Vývoz do Kanady	344,716.981	300,692.405
dovoz z Kanady	160,689.709	159,571.612
vývozní přebytek	184,027.272	141,120.693 dolarů.
Vývoz do Ruska	30,688.643	37,374 380
dovoz z Ruska	20,831.184	2,512.381
vývozní přebytek	9,257.459	34,961.999 dolarů.

Dohromady tedy činil do uvedených čtyř zemí:

vývoz	1128,896.411	1619,356.400
dovoz	616,728.449	495,594 508
vývozní přebytek	512,267.962	1123,761.901 dolarů.

Vývozní přebytek Spojených Států se dle uvedeného v posledním roce zdvojnásobil.

*

„Sprawozdanie Sienkiewiczowskiego Komitetu" pro oběti války v Polsku vykazuje do 31. července 1915 příjem 3,225.343 90 franků; a do téže doby rozdáno:

1.	Království Polské pod vládou ruskou	752.286·25 fr.
2.	Litva	25.000·— „
3.	Část Haliče, obsazená Ruskem	169.111 60 „
4.	Království Polské, obsazené Rakouskem	542.642 95 „
5.	Rakouská část Haliče	512.396·40 „
6.	Království Polské, obsazené Němci	437·150·— „
7.	Východní Prusko	15.000·— „
8.	Polští vystěhovalci v Rakousku	87.329·05 „
9.	Poláci, oběti válečné ve Švycařích	9028·80 „
10.	Různé	3880·30 „
	Celkem	2,553.825·25 fr.

*

Používání telefonu je zajisté v přímém poměru s čilostí veškerého ruchu hospodářského. O tom podáváme tu několik číslic. Budiž výslovně na to upozorněno, že hovory místní v nich zcela pominuty a srovnávány že jsou jedině hovory meziměstské. Tyto číslice jsou neobyčejně výmluvné a přímo nápadné; nejzajímavější jsou ovšem poslední dva sloupce:

Země	Počet meziměst. hovorů r. 1911	Počet obyvatel podle posled. sčítání	Počet meziměst. hovoren (telefon. stanic) 1911	Počet meziměst. rozhovorů připadající na 1 obyv.	Počet meziměst. rozhovorů připadající na 1 stanici
Německo	377,262.940	64,925.993	1,185.577	5·81	318

Spojené Státy	208,000.000	93,471.648	8,357.600	2·23	25
Francie	34,948.877	39,252.245	260.998	0·89	134
Anglie	33,655.639	45,380.905	689.001	0·74	49
Japonsko	13,970.547	68,540 942	182.115	0·20	77
Rak.-Uhersko	7,708.689	49.408 576	191.701	0·16	40
Italie	5,420.000	34,686.683	75.000	9·16	72
Rusko	9,520.366	150,000.000	176.024	0·06	54

*

Pražská železářská společnost (vulgo Prager Eisen) vyplácí letos dividendu 24% (proti lonským 8%). Na válečnou půjčku obětovala prý 15 mil. K.

Politický a vojenský.

V Čechách docíleno dohody o svorný postup stran katolického směru za vůdcovství proboštа Dra Buriana.

Nezdařily se pokusy, přiměti vůdce hlavních českých stran, aby se vystoupilo z nynější politické nečinnosti a navázaly se společné styky s vládou vůči nynějším i příštím vážným událostem vnitropolitickým.

*

Židovská otázka po událostech na severovýchodním bojišti stává se pro súčastněné národy i státy palčivou. Jest sice hlavně hospodářská, ale i politická.

Ruská vláda řešila ji velmi nedůsledně, i teď ve válce. Hned židy vůbec vyháněla, hned je usazovala v polských krajích, hned zase je žene do nitra říše. Varšava na př. měla 1900 přes 252 tisíc židů, 1910 již přes 300.000.

Mluvívá se tu o monopolu v obchodě a průmyslu, čemuž jiní odporují. Číslice ať mluví: Asi 30% všech průmyslových podniků polských jest židovských. Ve třech oborech mají převahu: v obrábění živočišných surovin (koželužny, kartáčnictví), v papírnictví a tiskařství a v oděvnictví. Ve tkalcovství se poměr asi vyrovnává. V hutnictví mají židé šestinu, v kovodělnictví čtvrtinu, ve zpracování zemin (cihlářství, cementárny a pod.) něco pod polovici, ve strojnictví asi osminu.

V obchodě: dopravnictví má 123 židovských, 29 křesťanských firem, agentury 199(52), papírnictví a knihkupectví 103(77), rukodělné zboží 2797 (1613) atd.

Předseda národního polského sboru ryt. Jaworski, odvolávaje se na příklad Wielopolského a Czackého, pracuje o assimilaci židů jakožto důležité součástky krajů polských, jichž osud má býti válkou změněn. V tiskovém oddílu sboru toho pracují hlavně: předseda Moses Scherer, Dr. Kott, prof. Kukiel, Baruch Menkes, Szaja Langrod, Isaak Goldschneider, David Inländer, Abraham Geschwind, Wilhelm Feldmann, Israel Steinfus. Že v politickém tisku a tedy ovšem i v politice židé nejvíc se uplatňují, znalostí řečí, diplomatickou obratností atd., jest vůbec známo. Právě nynější válka čelná jejich jména v Italii, Anglii a odtud závislém ruském tisku (Novoje Vremja) i ve Francii vynesla na povrch.

Proti assimilaci však staví se strana čím dál silnější, strana židovských nacionalistův a zionistů, přísnějších to stoupenců tradicí židovských. Ti stojí na tom, aby v nových snad útvarech státních židovstvo bylo postaveno na roveň s jinými národnostmi jako stejnoprávné.

Nejnověji sděluje se, že kterási židovská redakce z Newyorku obrátila se na papeže žádostí o ochranu židovstva v zemích, kde

jest ještě utlačováno. Mohla ovšem navázati na příklady dějin, ne právě velikou vděčností papežům splácené. Odpověď zněla, že Kurie zajisté vždy bude zastávati požadavky spravedlivosti.

*

Na mapě Balkánu sotva opravené nastala opět změna. Turecko dohodlo se s Bulharskem a odstoupilo mu z území svého značný pruh, tak že Marica, řeka národní hymny bulharské, bude náležeti tomuto, které takto též nabývá celé dráhy k moři. Turecká část Drinopole má opevnění býti zbavena.

Smírem tím kryje si Turecko z části záda, neméně pak Bulharsko, chce-li jinde něco podniknouti; čtyrshoda sice ještě pořád se namáhá bulharskou mobilisaci, která právě se provádí, svésti proti středostátům a tím také proti Turecku, avšak Bulhaři nejsou, jako prý Taliáni, stvořeni podle obrazu Jidášova.

Rumunsko zatím odpírá mobilisovati, ačkoli přátelé západníků na to naléhají. Bratianu pokládá rakousko-německý nový výpad proti Srbsku zatím jen za pokus uvolniti cestu po Dunaji, která dosud sloužila jen Rusku a Srbsku, tak že Rumunsko nemá se proč znepokojovati. S Bulharskem jest asi domluveno.

Nebezpečná poloha Řecka nutí je, jak ostatní státy za podobných okolností, býti se všemi za dobře. Angličtí námořní instruktoři, se kterými Turecko mělo tak nepříjemné zkušenosti, zůstanou i dále, ačkoli nařízena mobilisace hlavně zajisté proti anglickému porušování neutrality řecké (vojenské dodávky přes Soluň a j.)

I Švycary opouštějí svůj dosavadní miliční způsob a nařizují, aby všechno branné obyvatelstvo v případě mobilisace bylo vojensky opatřeno, kdežto dosud jejich domobrana měla bojovati po boku řadového vojska ve svém domácím úboru, jen s vojenským odznakem. Neníť nemožno, že by švycarská neutralita byla porušena Italií, buď směrem do Francie neb do Německa.

Konec září vyznačuje se obnovenou útočností na všech stranách. Na severovýchodě postupují vojska německá do vnitra říše ruské, na Volyňsku a ve východní Haliči útočili naopak Rusové proti spojencům, se střídavým štěstím, rovněž tak dálo se na západě a jihozápadě. Předpovědi o závěrečných katastrofách pořád klamou.

I Turecko vzdoruje šťastně mocnému náporu jak v Evropě, tak v Asii.

Německo má i bez úmluvy spojenecké vážné zájmy v Malé Asii. Bagdadská dráha, příští pozemní cesta do Jerusalema, jeho to podnik, staví se pilně dál, prokopávají se tunely v cilickém Tauru, staví se odbočky k Eufratu a Tigrisu (uhelné doly Salahie-Kifri) a j. Pro vydatný útok na Egypt nezbytná dráha jižní Palestinou na Sinai pokračuje arciť pomaleji. Dovážeti těžké zbraně jen těmito cestami jest možno.

Persie, 1908 smlouvou anglicko-ruskou rozdělená ve dvojí zájmovou oblast, snaží se zbaviti těchto vykořisťovatelů. Princ Ain

ed-Dauleh, jenž před osmi lety za revoluce odepřel postaviti se pod ochranu ruskou jako sesazený šah Mohammed Ali s ostatními ministry, vstoupil letos v čelo vlády a hledá spojení s našimi středostáty, zvláště když pohlaváři šiitů vyzvali súčastniti se svaté války moslimské. Neutralita asi brzy ustoupí válečnému zasažení.

Řádné vojsko, na papíře 200.000 mužů, ve skutečnosti však jen asi 30.000, může se opírati o vzorně vycvičené četnictvo (asi 25.000 m. ozbrojených mauserkami) po švedském vzoru (gen. Palmerson) a o vojsko nepravidelné v síle asi půl milionu mužů z různých kmenů s vlastní výzbrojí.

Před válkou objednala Persie v Německu zbraně a střelivo, část už došla, část jest na cestě.

Po boku Turecka bude Persie čtyrdohodě nepřítelem, jehož nelze podceňovati ani vojensky, tím méně hospodářsky.

*

Vlašský podněcovač v Paříži, Tittoni, poukazoval nedůvěřivému S r b s k u (pro Albanii), že jeho záslubou vyklizen Rakouskem Novipazar, zrušena rakouská námořní policie ve vodách černohorských; jedině (důvěrné) sliby vlašské university na rakouském jihu nesplněny. Noviny zásluhu tu Tittonimu odpíraly. Budiž tomu jakkoli, pravda jest, že Italie 1909 j e d i n á nechtěla uznati annexe Bosny leč za ony náhrady a že i před nynější válkou v akci naší proti Srbsku postavila se proti nám. Tak i teď královna Helena všemožně pracuje o to, by západní mocnosti přispěly Srbsku (a Černé Hoře) vojensky na pomoc.

*

Dopisovatelé středostátů z Lugana neradí uveřejňovati všech i t a l s k ý c h zpráv o živelních katastrofách, revolucích atd. Mohou prý to býti jen léčky, aby domácí tisk měl vítězoslavně co vyvracet a tak i pravdivé zprávy ze středostátů znehodnocovati.

N á p a d n y jsou kromě toho výňatky z r u s k ý c h novin v našich novinách otiskované, jak ostře napadána tam vláda, vojenské vedení atd. — posudky to, kterých by jinde vojenská censura jistě nepropustila. Člověk nevěří svým očím, že by ruská censura byla tak zliberálněla. Či snad . . .?

Ročník XXXII. Číslo 11.

HLÍDKA.

Literární Italové ve dvorské družině Karla Velikého.

Napsal Dr. Alfons Neubauer. (Č. d.)

II.

Pokud jde o grammatické a retorické vyučování ve franské říši, je ze zmíněného vlivu, britského a italského, vliv Italie silnější.

Jako v kulturním vývoji vůbec, tak i ve školství a vzdělání lidu liší se středověká Italie od celé ostatní Evropy. Školy grammatické a retorické nezanikly v Italii se starou říší římskou, nýbrž udržely se přese všechny převraty, které přinesla bouřlivá doba stěhování národův.

V Italii vždy veliký počet písařův se zaměstnával opisováním knih, které i za největšího úpadku v slušném množství se vyvážely do ostatní Evropy. Přepisování knih bylo organisováno ve zvláštních závodech (stationes), k tomu účelu zřízených.[1]) Knižní obchod soustřeďoval se nejvíce v Římě, jenž slynul po celý středověk pověstí města knihkupeckého.

Souvislost starých škol grammatických a retorských udržela se i za ostrogotské vlády v Italii, čehož dostatečným svědectvím jsou díla Cassiodorova a Ennodiova.

Zhoubnější vliv na kulturní poměry Italie měl vpád langobardský. Avšak i tu třeba míti na mysli, že velká část Italie zůstala ho ušetřena. Pod vládu Langobardů nedostala se ani Bologna a Ravenna, ani Řím a Neapol, a k tomu, až na některé výjimky, jižní Italie a

[1]) *Wattenbach,* Das Schriftwesen im Mittelalter, str. 448—452. (2. vyd.)

Sicilie vůbec zůstala mimo oblast langobardskou. V těchto částech země školská tradice přerušena nebyla.

A konečně ani langobardští barbaři neodolali na dlouho vlivu římské kultury. V Pavii, Miláně a jiných městech langobardských zase se objevují grammatické a retorské školy, v nichž dává své syny vychovávati langobardská šlechta.

Vztahy k Italii měly pro vývoj civilisačních snah Karla Velikého význam směrodatný a rozhodující. V Italii poznal vyšší kulturu, z Italie odnášel si úmysl podobně pozvednouti úroveň vzdělanosti doma. Jest v tom skoro symbolika, že také s Alcuinem svedla Karla Vel. Italie. Alcuin jest nejdůležitějším zástupcem anglosaského vlivu na dvoře Karlově, ale dostává se k němu ne ze své vlasti, nýbrž z Italie, z jejíchž kulturních zřídel také čerpá přímo jako mnoho jeho krajanů.

Již před r. 774 a jmenovitě po dobytí říše langobardské odváděl si franský vítěz domů italské učitele grammatiky a retoriky. Petr z Pisy vyučuje v palácové škole grammatice snad již před opanováním říše langobardské, zároveň s ním jiný grammatik, Paulinus Aquilejský, po dobytí Pavie přichází do Frank Fardulf a Paulus Diaconus, všichni odchovanci grammatických a retorských škol italských.[1])

III.

Učitelem Karlovým v latině a řečtině byl Petrus z Pisy, na slovo vzatý grammatik své doby. Od něho naučil se Karel latině tak, že ji ovládal skoro jako svou mateřštinu, a řečtině naučil se aspoň poněkud rozuměti.[2]) Petr z Pisy byl první Langobard, jejž Karel povolal do svých služeb. Kdy přišel ke dvoru Karlovu, není určitě známo, snad již před válkou langobardskou. Za pobytu svého při franském dvoře byl již ve věku pokročilém.[3]) Petr byl jáhnem a měl theologické vzdělání,[4]) avšak Karel nehledal ho jakožto theologa, nýbrž jako grammatika. Kromě Karla byl žákem Petrovým také Angilbert, králův

[1]) *J. B. Novák,* Středověká diktamina v souvislosti s antikou a renaissancí. (ČČH XV, 204—205, 212—215.)

[2]) *C. Bursian,* Geschichte der klassischen Philologie in Deutschland, str. 18.

[3]) In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audivit, praví o Karlovi životopisec jeho Einhard. Vita Caroli c. 25 ap. *Jaffé* IV, 531.

[4]) Vysvítá ze zprávy Alcuinovy o Petrově disputaci se židovským učencem Lullem. Alc. ep. 112 ap. *Jaffé* VI, 458

důvěrný přítel.[1]) Jako člověk i jako učenec těšil se Petr veliké vážnosti.[2]) Literární činnost jeho byla však jen skrovná. Kromě latinské grammatiky, složené pro potřebu královu,[3]) a jakési disputace, jež byla svého času knižně šířena, ale na naše doby se nezachovala,[4]) napsal Petr několik básní, dosti svérázných. Z veršíků jeho dýchá klid, vyrovnanost se životem, někdy i jakýsi ironický chlad.[5]) Mezi básněmi Petrovými je také hezounká a něžná elegie, kterou složil na smrt syna králova Hlothara, jenž zemřel r. 778 v útlém věku dětském.

Hoc satus in viridi servatur flosculus arvo,
Pulchrior en lacte candidiorque nive,
Donec altipotens veniat per saecula iudex,
Qui metet ostrifluas falce perenne rosas.

Zemřel (praví dále básník) hošíček dříve než poznal svět, dříve nežli se mohl těšiti z otcovy slávy (aurea non valuit sceptra videre patris); i věnuje jemu otec tuto smutnou vzpomínku a maminka děťátku svému posílá hubičku.

Hoc tibi, care decus, Karolus lacrimabile carmen
Edidit ensipotens rex genitorque tuus.
Ast ego, nate, tibi genetrix regina remitto
Hildigarda, meus, basia, dulcis amor.
Bissenosque prius menses quam volveret annus,
Gemmula de flore morte repulsa fluit.
Hoc niveum sacra praeliba munus in ara
Judicis altithroni, virgo Maria, precor.[6])

Někdy před r. 799[7]) opustil Petr dvůr Karlův, a vrátil se zase do Italie, bezpochyby do Pisy. Král Karel dal tam poslati učiteli svému,

---

[1]) Angilbert vždycky se k Petrovi hlásil vděčně a oddaně. Srv. carm. XLII ap. *Dümmler* I, 75.

[2]) Petrus, qui in palatio vestro grammaticam docens claruit, praví o něm Alcuin v listě ku králi. Epist. 112 ap. *Jaffé* VI, 458. Dulcis doctusque magister nazývá jej nejmenovaný současný básník. *Dümmler* I, 76.

[3]) Petri grammatici excerpta, ed. Herm. Hagen, Anecdota Helvetica 159—171.

[4]) Dum ego adolescens Romam perrexi et aliquantos dies in Papia regali civitate demorarer, quidam Judaeus, Lullus nomine, cum Petro magistro habuit disputationem; et scriptam esse eandem controversiam, in eadem civitate audivi. Alc. ap. 112. *Jaffé* VI, 458.

[5]) Tak na př. praví o sobě:

Dentibus egregium tu desine rodere fratrem,
Iratus regis qui numquam cernitur aula.
(Carm. XV, v. 29—30 ap. *Dümmler* I, 53.)

[6]) Carm. XXXIX ap. *Dümmler* I, 72—73.

[7]) Vysvítá tak z jednoho listu Alcuinova, psaného v březnu r. 799. (Epist. 112 ap. *Jaffé* VI, 458.

jako projev žákovské vděčnosti, básnický list, složený jeho jménem od některého dvorského básníka.

Rex Carulus Petro, dulci doctoque magistro,
  Cordis ab affectu carmina mitto libens.
Gaudia sunt nobis, si sunt tibi dona salutis,
  Et tua prosperitas dulcis et apta mihi est.
Quamquam te Lacii teneant natalia rura,
  Nosque favente Deo Gallia nostra gerat,
Est tamen almus amor, quem Christus tradidit orbi,
  Qui te saepe affert cordis ad antra mei.
Crede, prius Renus cursum convertet ad Alpes,
  Et Liger et Rodanus ibit uterque simul,
Ante latex spumis aut tellus fruge carebit,
  Quam mea discedat mens ab amore tuo.[1])

Poslední léta života Petrova zahalena jsou temnotou nepaměti; nevíme ani kdy zemřel. Že nechtěl zemříti ve franské říši, nýbrž tam, kde byla jeho rura natalia, svědčí o upřímné oddanosti k zemi otcovské.

IV.

Současně s Petrem působil při dvorské škole v Cáchách Paulinus Aquilejský,[2]) též učitel klassické filologie. Narodil se asi v letech 730—740 a vyzbrojil se již v mládí dobrým vzděláním grammatickým a literárním. Jak se s ním král Karel seznámil a kdy jej povolal ke svému dvoru, známo není, ale podobá se pravdě, že se tak stalo r. 776.[3]) Učitelem při dvorské škole byl pak Paulinus až do r. 787. Z těchto let máme o něm zprávy velmi skrovné. Patrně, že byl cele zaujat tichou prací školskou. Jen tolik víme na jisto, že žákem jeho byl také Angilbert[4]) a že byl v přátelství velmi upřímném s Alcuinem, kterýžto poměr potrval v neztenčené míře[5]) i po r. 787, kdy Paulinus

---

[1]) Carm. XLIII, v. 1—12 ap. *Dümmler* I, 76.

[2]) Že pocházel Paulinus z Aquileje, vyplývá, ač ne dosti jasně, z jedné básně Alcuinovy (carm. XVII, v. 14 ap. *Dümmler* I, 239).

[3]) Listinou ze dne 17. června 776 (*Böhmer-Mühlbacher*, Reg. Imp. 198) daroval Karel »viro valde venerabili Paulino artis grammaticae magistro« některé statky za odměnu, že zůstal věren za langobardského vzbouření r. 776. Patrně že asi také v téže době povolán byl Paulinus ke franskému dvoru.

[4]) Alc. epist. 52 ap. *Jaffé* VI, 280.

[5]) Absentia corporis non oportet dilectionem dividere; quia amicitia, quae deseri potest, nunquam vera fuit. Ex quo te sciebam, dulcissime amice, semper amabam; et pepigit cor meum foedus amicitiae cordi tuo. Et si nomen Paulini mei non in cera, quae deleri potest, scripsi, ne quaeso obliviscaris in tuis sanctis orationibus nomen

opustil dvůr královský, obdržev od krále patriarchát aquilejský. Avšak odchodem do Italie nepřerušily se úplně styky jeho se zeměmi franskými. Několikrát podnikl cestu přes Alpy, jmenovitě r. 794 k synodě frankfurtské, ve které jednáno bylo o adoptianismu, jenž tehdy právě vyskytl se v Hispanii.[1]) Paulinus přednesl na synodě jménem biskupův italských theologickou rozpravu, jež na základě Písma hájila staré učení církevní.[2]) Sporem s přívrženci adoptianismu zaměstnán byl Paulinus celou řadu let; ještě r. 800 vydal spis Contra Felicem Urgelitanum episcopum libri tres,[3]) jejž poslal také králi Karlovi.[4])

Roku 796 svolal Paulinus klerus svého patriarchátu na diecesní synodu, ve kteréž se jednalo o otázkách dogmatických, totiž o adoptianismu a filioque, jednak o různých pravidlech kázně církevní.[5])

Téhož roku súčastnil se Paulinus také biskupské konference, kteráž se konala v avarském území někde při březích dunajských. Tehdy právě vítězně dokončil válku avarskou král italský Pippin, syn Karlův, i svolal některé biskupy franské, aby uvažovali, jakým způsobem mohli by Avaři nejsnáze býti obráceni k náboženství křesťanskému.[6]) Dobrozdání shromážděných, formulované od patriarchy Paulina, vyznělo v ten rozum, že se tak může a má díti toliko způsobem apoštolským: Ipsa vero praedicantium doctrina non debet esse violenta humanoque pavenda timore, sed benigna, suadebilis, et cum dulcedine inrorata. Suadebilis nempe de praemio vitae aeternae; terribilis de

---

amici tui Alcuini. (Alc. epist. 11 ap. *Jaffé* VI, 162.) — Nulla cartula sufficit caritatis effari dulcedinem, quam pleno ore anima mea de tuo hauserat pectore. (Alc. epist. 52 ap. *Jaffé* VI, 280.) — S jakou radostí vítal vždycky Alcuin list Paulinův, patrno z těchto slov: Ecce venit, ecce venit paternae pietatis pagina, quam diu desiderabam, omni melle palato meo dulcior, omni obrizo oculis honorabilior. Hanc laetus ambabus accipiebam manibus et toto amplectebar pectore; suspensus, quid mihi de meo nuntiaret Paulino? Solutisque sigillis, avidis oculorum obtutibus per singulas lineas iter aperui. Epis. 185 ap. *Jaffé* VI, 651—652.

[1]) *Hergenröther-Kirsch,* Handbuch der allg. Kirchengesch. (4. vyd.) II, str. 139—140.

[2]) Paulini Aquileiensis Libellus sacrosyllabus contra Elipandum ap. *Migne* XCIX, 151 sq.

[3]) *Madrisius,* Paulini opera 95—168.

[4]) Libellum catholicae fidei, quem domno regi direxit, perlegebam (Alc. epist. 148 ap. *Jaffé* VI, 562).

[5]) *Mansi,* Concil. coll. XII, 830 sq., *Hergenröther-Kirsch,* Handbuch der allg. Kirchengesch. (4. vyd.) II, 143—144.

[6]) *Engelbert Mühlbacher,* Deutsche Geschichte unter den Karolingern 183 sq.

inferni supplicio, non de gladii cruento mucrone, nec coacti aut inviti trahantur ad baptismi lavacrum, sed quos Spiritus sancti gratia perfuderit et ex desiderio animae suae expetierint salutem.[1])

Při všech pracích povolání svého Paulinus až do posledních let svých vždy zůstával oddán literárním zájmům z mladších let. Skládal hymny, určené ke zpěvu při službách božích,[2]) psal i básně obsahu světského. Z těchto pozornosti zasluhuje elegie „De destructione Aquilegiae“, o 23 strofách, z nichž některé buďtež tuto na ukázku:

1. Ad flendos tuos, Aquilegia, cineres
non mihi ulle sufficiunt lacrimae,
desunt sermones, dolor sensum abstulit
cordis amari.

6. Fremens ut leo, Attila sevissimus,
ignorans Deum, durus, impiissimus,
te circumdedit cum quingentis millibus
undique giro.

7. Gestare vidit aves fetus proprios
turribus altis per rura forinsecus,
prescivit sagax hinc tuum interitum
mox adfuturum.

8. Hortatur suum ilico exercitum,
machinis murum fortiter concutiunt,
nec mora, captam incendunt, demoliunt
usque ad solum.

9. Illa quis die luctus esse potuit,
cum inde flammae, hinc sevirent gladii,
et nec etati tenere nec sexui
parceret hostis?

10. Captivos trahunt, quos reliquit gladius,
iuvenes, senes, mulieres, parvulos,
quicquid ab igne remansit diripitur
manu predonum.

---

[1]) *Jaffé* VI, 315 - 316. Zajímavý jest v této příčině také list Alcuinův, v němž blahopřeje králi k vítězství nad Avary a radu dává: Praevideat sapientissima devotio vestra pios populo novello praedicatores; moribus honestos, scientia sacrae fidei edoctos et euangelicis praeceptis imbutos; sanctorum quoque apostolorum in praedicatione verbi Dei exemplis intentos. Qui lac — id est suavia praecepta — suis auditoribus in initio fidei ministrare solebant . . . ut nova populorum ad fidem conversio mollioribus praeceptis, quasi infantilis aetas lacte esset nutrienda . . . (Alc. epist. 67 ap. *Jaffé* VI, 308.) Mimoděk připadá zde na mysl také zásada sv. Bernarda Clairvauxského, že fides non imponenda, sed suadenda.

[2]) Traditur siquidem Paulinum Foroiuliensem patriarcham saepius et maxime in privatis missis circa immolationem sacramentorum hymnos vel ab aliis vel a se compositos celebrasse. (De exordiis et increm. rer. ecclesiast c. 24, Bibl max. patr. XIV, 195.)

11. Legis divine testamentum geminum,
vel quae doctorum repperit ingenium,
subiecto igni concremavit etnicus
furor iniquus.
14. O quae in altum extollebas verticem,
quomodo iaces despecta, inutilis,
pressa ruinis, numquam reparabilis
tempus im omne!
15. Pro cantu tibi, cithara et organo
luctus advenit, lamentum et gemitus,
ablate tibi sunt voces ludentium
ad mansionem. [1])

Pěkný je též chvalozpěv Paulinův na smrt přítele Ericha, vévody furlanského, jenž zahynul r. 799 v boji v Liburnii. [2]) Erich byl muž znamenitý, nejen potens in armis, nýbrž také subtilis ingenio [3]) a byl v dobrém přátelství s patriarchou Paulinem. Projevy přátelství Paulinova k Erichovi zachovaly se dva, totiž Liber exhortationis, [4]) knížka o křesťanských ctnostech, vévodu Erichovi věnovaná, a pak zmíněná elegie, z níž tuto podáváme několik strof na ukázku:

8. Liburnum litus, quo redundant maria,
mons inimice, Laurentus qui diceris,
vos super umquam imber, ros nec pluvia
descendant, flores nec tellus purpureos
germinet, humus nec fructus triticeos.
9. Ulmus nec vitem gemmato cum pampino
sustentet, uvas nec im ramis pendeat,
frondeat ficus sicco semper stipite,
ferat nec rubus mala granis Punica,
promat irsutus nec globus castaneas,
10. Ubi cecidit vir fortis in proelio
clipeo fracto, cruentata romphea;
lanceae summo retunso nam iaculo
sagittis fossum fundis saxa fortia
corpus iniecta contrivisse dicitur.
11. Heu me quam durum quamque triste nuntium
illa sub die deflenda percrepuit:

[1]) Paulini carm. X. ap. *Dümmler* I, 142—144.

[2]) Ericus ... apud Tharsaticam, Liburniae civitatem, insidiis oppidanorum interceptus atque interfectus est (Einhardi ann. 799); in Liburnia, iuxta Tharsaticam, maritimam civitatem (Vita Caroli c. 13). Citováno dle *Dümmlera* I, 132 pozn. 1.

[3]) Paulini carm. II, 5, 5 ap. *Dümmler* I, 131.

[4]) *Migne*, Patrologia latina svaz. 99, str. 197 sq.

nam clamor ante orrendus per plateas
lacrimis dignus sonuit, quam tristia
eius per verba mors esset exposita.
12. Matres, mariti, pueri, iuvencule,
domini, servi, sexus omnis, tenera
aetas pervalde, sacerdotum inclita
caterva, pugnis sauciata pectora
crinibus vulsis ululabant pariter.[1])

Za přítelem Erichem, jehož smrti tak želel, odešel Paulinus sám po třech letech, r. 802.[2]) (O. p.)

---

[1]) Paulini carm. II ap. *Dümmler* I, 132. Jsou to, jak vidno, ohlasy nářku 2. knihy Král. nad smrtí Saulovou a Jonathanovou (»Hory Gelboe . . .«).

[2]) Annales Laurissenses minores MGH, SS I, 120; Einhardi Annales Fuld. 802 MGH, SS I, 353.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Nicméně císař dvorním výnosem ze dne 4. března 1727 shledal přeložení za nutné. K jeho provedení byl ustanoven předseda vyšetřující komisse hospodářských poměrů v Unčově, baron Frant. Mich. Šubíř z Chobině, pán na Jaroměřicích.

Baron Šubíř ujal se díla čile a dovedně. Ve smyslu císařských nařízení měl vlastně Unčov jakožto vrchnost postaviti židům nové domy a časem se na nich hojit. Obec luštická nabízela k tomu trojí stavební místo židům na vybranou, jedno dle ústního podání v Závodí. Protože by však novostavby přišly vrchnosti draho, působil baron Šubíř, aby se hledělo docíliti směny bytů židovských s křesťanskými. Aby křesťané, ke stěhování určení, dobrovolně pustili své domy, bylo jim na rozkaz baronův sděleno, že nechtějí-li byty židovské převzít, nemusejí, že jim Unčov za ně vyplatí kupní cenu, začež si mohou postavit nové příbytky. Dalo se předvídat, že křesťané, než by nově stavěli, raději převezmou byty židovské. Vzájemné stěhování mělo před Božím Tělem býti hotovo.

Pro nastávající novou čtvrt židovskou vyhlídnuta za nejvhodnější dosavadní „ulička“ za zahradami západní strany náměstních domů. Když se tam v druhé polovici 16. století začínalo stavět, říkalo se novým domkům „na novosadech“. Nyní tam stálo 17 domků, z nichž dosavadní majitelé měli se vystěhovati ke kostelu. Každý měl převzít poměrně stejnocenný dům židovský s případným doplatkem. Zahrady měly jim zůstat i budoucně, jelikož židé zahrad neměli.

Úhrnná cena všech domků křesťanských co do práce zednické a tesařské obnášela 2975 zl. Cena domků židovských 2983 zl. Byly podle toho dosti chatrné, nad to pak vinou přílišného počtu obyvatel, jichž téměř 20 připadalo na číslo, ve všech koutech nečistotou zanesené. Proto právě se křesťanští majitelé do poslední chvíle vzpírali opustit rodné krovy.

Když dne 3. června přijely z Unčova čtyry vozy s osmi osobami ke stěhování židův a tolikéž nařízeno postaviti z obce k přesídlení křesťanů, shlukli se sousedé a živou mocí nechtěli poslechnout, nýbrž vypravili do Uh. Hradiště schválního posla k baronu Šubířovi s protestem. Ačkoli čtyři původcové shluku byli uvězněni, nevykonáno ve

dvou dnech víc, leda že s dorozuměním farářovým přenesen dřevěný kříž z „Uličky“ a postaven ke hřbitovní brácě před kostelem. Teprve když 5. června ráno se vrátil posel s odpovědí, že stěhování je skutečně nutno, podrobili se. Městská rada dodala potřebné lidi a povozy, načež vzájemné přesídlení druhého dne skončeno a vězňové propuštěni.[1])

Poslední přišla na řadu sbornice. Dosud stála v nejbližším sousedství kostela, v zahradě nynějšího domu č. 42. Původní stavba z druhé polovice 16. století vzala za své v čas války švédské, načež obec s povolením vrchnosti zbudovala si roku 1651 novou ze dřeva na starých zděných základech.[2]) Nebylo tudíž nesnadno sbornici rozebrat a přenésti stavivo do nové židovské čtvrti, kde v srpnu potom v týchže rozměrech a podobě sestavena poznovu. Vrchnostenská komisse všechno to zařídivši, odjížděla teprve ve středu před Božím Tělem z Loštic — jistotně ráda, že pracné dílo má za sebou.

Při úřední obnově, již vrchnost toho roku výminečně položila na den 26. června, jednalo se ještě o dvou zbývajících záležitostech hotového již přeložení. Jednou byly židovské brány, druhou nový hřbitov židovský.

Dosud stála jedna veliká brána hned při výjezdu z náměstí k Mohelnici, druhá menší v Žadlovské ulici mezi radním a protějším domem. Z nařízení barona Šubíře měly se obě brány zbořit a zbudovati znovu těsně při samé židovské čtvrti, aby židům mohl býti zamezen vstup na náměstí při církevních slavnostech. Žádosti obce, aby nové brány směly být pořízeny co nejlaciněji, toliko ze dřeva, se souhlasem Šubířovým vyhověno. Bývalá brána mohelnická pošinuta blíže k židovské čtvrti, bránka žadlovská však zůstala na svém místě.

Jiným bodem jednání byl židovský hřbitov. Jelikož pohřby židovské po provedeném přeložení nesměly chodit náměstím, usnesli se židé založit si nový hřbitov zrovna za nynějšími domy svými. Koupili k tomu i pozemek a ohradili jej zdí, ale s uskutečnění záměru později sešlo a pochovávalo se i dále na dosavadním hřbitově.

Z obročí búzovského míval loštický farář desátku po 37 m. rži a ovsa, z každého domu pak buďto po 3 kr. anebo žejdlík másla nebo

[1]) Z obecních účtů lošt. za rok 1727: »Těm, kteří při translokaci kříž u kostela postavili, dáno na pivo 6 kr. — Sousedům, kteří pomohli měšťany s židama stěhovat na pivo 15 kr. — Čtyrem sousedům, kteří při translokaci židů do areštu přišli 39 kr.« — Za 39 kr. bylo té doby půl vědra piva.

[2]) Byla 5 sáhů 1 střevíc dlouhá a 4 sáhy 3 střevíce široká. Schody do vrchní části modlitebny byly z venku.

kuře. Panský pivovar odváděl mu z každé várky vědro piva. Vyloučením Búzova z duchovní správy loštické pozbyl farář těchto důchodův a byl následkem toho zbaven povinnosti chovati kaplana. Při úřední obnově v červnu roku 1727 žádal po obci jakožto příspěvek pro něho kromě dříví 25 zl. ročně a když se obec neměla k placení, propustil dosavadního kaplana Václava Beneše. Služby boží bývaly potom vždy po dvě neděle v Lošticích, třetí neděli v Měrotíně. Aby mohly býti v Lošticích každou neděli, zavázala se obec při kostelní visitaci roku 1728 k ročnímu příspěvku 50 zl. s výminkou, aby ranní mše sv. byla pokaždé zpívaná. Zároveň ujednáno, postavit novu farní budovu.

Farní budova, již tehdy o jednom poschodí, byla hned roku 1722 velmi chatrna. Ani nemluvě o vrchnosti unčovské, jež nikdy se necítila povinnou hmotně přispět na opravu, nepomáhaly ničím ani přifařené osady. Teprv roku 1724 unčovský magistrát „po zralém uvážení, že fara stojí na území loštickém a že obyvatelé Loštic požívají z blízkosti kostela poměrně největších výhod, rozhodl, že obec má první přiložit ruku ke zbudování slušné fary, potom že se uvidí, kolik mají přispět osady přifařené“.

Vzhledem ke značnému rozpočtu otáleno se stavbou rok od roku. Na jaře 1727 zažádala obec o půjčku 300 zl. z kostelního jmění, leč kardinál biskup Schrattenbach, jemuž bylo sděleno, že Loštičtí jsou většinou nevelmi bedliví hospodáři,[1]) vzdor přímluvě se strany Unčova nesvolil k půjčce. Tak prošel rok 1728 i 1729. „Ten rok rýž všechna vyhynula“.[2])

Zatím obec zanechala původního úmyslu, stavět od základu celou faru. Se souhlasem farářovým usneseno postavit jenom zadní část, ostatek pak opravit. S povolením konsistoře vypůjčeno na to 400 zl. kostelních peněz s prominutím tříletého úroku, načež stavení během roku 1730 od zednického mistra Jana Noska z Lišnice zhruba provedeno. Vzhledem k tomu, že dodaný kámen a dřevo z obecního lesa, jakož i dovoz a ruční práce konané robotou se nečítaly, obnášelo celkové vydání při tom jen 485 zl., z čehož přifařené obce nesly třetinu, Loštice ostatek.[3])

[1]) »dem Vernehmen nach die mehristen von ihnen Loschitzern nicht gar embsige Würthe abgeben«.

[2]) Ze zápisků v obecní truhlici moravičanské.

[3]) Celkem spotřebováno 30 sáhů kamene, za jehož lámání se platilo od sáhy 9 kr.; 24.800 cihel pálených — tisíc po 2 zl. 30 kr., 19.000 nepálených po 1 zl. 9 kr. Tisíc šindela stál 2 zl. Zednický palír dostával denně 30 kr., tovaryš 27 kr., nádenník v létě 11, na podzim 10 kr. Mistr zednický obdržel z celkového vydání 116, tesařský 70 zl.

2. Obec ve sporu s vrchností a za války.

Jak povstala rozepře o vrchnostenský titul. — Stížnost městečka u královského tribunálu. — Unčov chce Loštice odprodat. — Jednání o stvrzení městeckých výsad a o povolení nových trhů výročních. — Loštice se brání proti dani povinné výlučně vrchnosti. — Příspěvek k dani turecké. — Konečná úprava kaplanského platu. — Začátek válečného roku 1742 v Lošticích a v okolí. — Válečná kontribuce. — Prusové v Unčově. — Válečné škody v Lošticích.

Liknavé provádění stavby farní budovy padalo na vrub loštické radě, jež tou dobou se prudce rozepřela s vrchností. Spornou záležitostí byl vrchnostenský titul, je-li Unčov vrchností dědičnou nebo jen ochrannou.[1])

V první době potom, když Loštice roku 1581 přešly v majetek města Unčova, užívalo se titulu „páni naši dědiční" bez odporu. Průběhem sporu o sedmé sto poddanské činže na sklonku sedmnáctého století ozřejměl Lošticům rozdíl mezi obojím názvem. Proto v obraně svých práv roku 1697 dokazují, že svého času „aby snad některé jiné vrchnosti v dědičnou poddanost zavedeni nebyli", dali se koupit „raději pánům unčovským, s tou však obzvláštní vejminkou, aby jich v ochranu k ušetření jejich městeckých svobod přijali" — neboť nedá se myslet, „aby někdo svobođen jsa v poddanost dědičnou za 1000 zl. se vkupovati a ještě za to i prositi měl". Že tudíž činže odváděná ročně jest penízem ochranným, aby zaň páni unčovští „se k nim ochranlivě chovali". Pročež také „purkmistr i rada i celá jednomyslná obec městečka Loštic sami za sebe i na místě všech budoucích potomkův proti dědičnosti", ku které jich ochranná vrchnost potahovala, se prohlásili co nejslavněji. Tak pohlížely na svou vrchnost Loštice roku 1697.

Unčov, jemuž se tehda jednalo víc o dosažení sedmého sta zl. a o brzké ukončení rozepře, jež by se byla jen protáhla jednáním o této nově nadhozené otázce, pominul věc mlčením a nechával se od Loštic jako dříve tak i dále v dopisech nazývati „vrchností". Spokojoval se tím, že městecká rada při obnově po starodávném způsobu skládala v ruce unčovských vyslanců přísahu „dědičné vrchnosti". Výslovně tohoto názvu v úředním dopisování nežádali, názvu pak „vrchnost ochranná" si městská rada loštická netroufala.[2])

[1]) Grundobrigkeit — Schutzobrigkeit.

[2]) Obyčejně zněla titulatura do Unčova: »Urozený J. Msti pane rychtáři, též vzácně slovutní moudří a opatrní pane primator, pane purkmistře a spoluradní, páni k nám milostivě náchylní«. — »Zůstáváme Vaší Milosti a Vašim Opatrnostem věrní a poslušní purkmistr a rada městečka Loštic«. Za německých písařů kolem r. 1715 začíná

Jen ve chvílích okamžité roztrpčenosti chtíval Uničov míti titul vrchnosti dědičné. Tak třeba ve sporu o daň roku 1706 stěžoval si královskému tribunálu, že mu Loštice tento název odpírají, roku pak 1724 bylo několik členů městecké rady z Loštic pro tuž příčinu potrestáno v Unčově dvoudenním vězením, ale bez výsledku.[1]) Když roku 1729 dlouholetý spor mezi panstvím mírovským a loštickou obcí o kus „Masnického" lesa skončil se písemní dohodou, v níž Unčov byl nazván vrchností dědičnou, zplnomocněnci lоštičtí k podpisu listiny na Mirov vyslaní odepřeli podpis. Jen na mnohé prosby mírovského hejtmana, jenž se obával, aby celé předchozí jednání nebylo uvedeno v niveč, podepsali sice, ale s dodatkem, že proti názvu „vrchnost dědičná" jednou pro vždy poddaně protestují. Nově se povzneslo sebevědomí loštické, když císařským výnosem ze dne 11. ledna 1731 dostalo městečko zase hrdelní právo, jehož dvě léta před tím bylo pozbylo.

To byly jiskry, ze kterých se vznítil požár rozepře o vrchnostenský titul.

V červenci roku 1731 dal si Martin Just, knihař na čísle 42, sestaviti v Unčově od písaře žádost stran pohledávky na předešlém majiteli domu. Unčovský magistrát poslal žádost do Loštic k vyjádření. Purkmistři lоštičtí, Alexander Staršovic a Jan Zvěřina, vidouce ve spise titul „vrchnosti dědičná", nařídili se souhlasem veškeré rady Justovi, aby si žádost dal přepsati s titulem dosud užívaným. Rada pak sama prosila v Unčově, aby se nic nového po nich nežádalo, nýbrž aby zůstalo při titulu dosavadním.

Unčovský magistrát rozmrzelý ustavičnými stížnostmi, jimiž v ony dny s několika stran tlačeno na dostavbu farní budovy loštické, chtěl tentokráte prosaditi svou. Povolav celou radu do Unčova, vyšetřil původce přepsaného titulu a dal oba purkmistry zavřít do sprostého vězení.[2]) Když pak ostatní radní na dotaz, chtějí-li se žádanému titulu „vrchnost dědičná" přizpůsobit, odmítli, leč by celá obec na to při-

---

se ke mnohoslovnému titulu přidávat ještě »Gnädig hochgebietende Obrigkeit«. — Unčov psával do Loštic: »Opatrní věrní milí« nebo »Ehrbare liebe Getreue«.

[1]) Dne 10. března 1723 poznamenává měst. rada lošt. Unčovu ke konci úředního dopisu: »Anbei nicht praeteriren können, all dieveilen in diesen zweien uns zugeschickten Memorialen begriffen Erbobrigkeit, welches unserer Transaction zuwiderlauft, als thut eine ganze Gemeinde wider dieses hiemit solemnissime protestiren«.

[2]) Při tom se Jan Zvěřina vyjádřil, že násilí jde nad právo. »Gewalt geht vor Recht«.

stoupila, vytkl jim magistrát tuto „tvrdošijnou opovážlivost“ [1]) a nařídil, že od nynějška má se v jednání s ním užívat titulu „milostivá vrchnost dědičná“,[2]) jinak že nepřijme žádného dopisu od loštických poddaných a bude je trestati jakožto křivopřísežné, jelikož se při úřední obnově skládá přísaha vrchnosti dědičné.

Užíváním nového titulu byl by poddanský poměr Loštic k Unčovu zůstal v podstatě tentýž jako byl dřív, ale obec se obávala, že by vrchnost z nového titulu mohla někdy vyvodit nová břemena. Proto podala stížnost u královského tribunálu uvádějíc proti žádanému titulu, že se ho dosud neužívalo, že městečko má svou vlastní soudní právomoc a že poddaní nejsou povinni žádnou robotou vrchnostenskou. Tribunál svěřil věc krajskému hejtmanu olomuckému, aby vyšetřil, zdali a jaká škoda by které straně vyplynula ze sporného titulu a záležitost aby hleděl urovnat. (P. d.)

---

[1]) »halsstarrige Vermessenheit«.

[2]) »Gnädige Erbobrigkeit«. Patrně Unčovským nebyl jasný pojem »dědičný«, jenž se německy přesně vyjadřuje slovem »Grundobrigkeit«.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Všecky snahy císařovy nesly se za tím, aby si zachoval věrnost stavů českých. Jim projevoval svou důvěru, když si teď zvolil za své císařské posly k arciknížeti Matyášovi zrovna ty pány, kteří byli krátce před tím posláni do Znojma jménem stavů českých; činem tímto byla dokumentována nerozlučná spojitost císaře a stavů. Dne 6. května posílal císař po Jindřichu Matyášovi hraběti Thurnovi kardinálu Dietrichštejnovi do Jihlavy oznámení o tom, a žádal ho, aby ve shodě s nimi dále se přičiňoval a působil. [1] Nelze popříti, že rozhodnutím o císařském poselství českých stavů bylo odsunováno dosavadní výhradní jednatelství kardinálovo, jímž pověřován byl od císaře k arciknížeti; odtud povstávala mezi kardinálem a císařským poselstvím řevnivost o přednost a do jisté míry nevraživost a podezřívání. Zase ovšem vysvětliti možno toto nové opatření císařovo krajní nutností, ježto nepřítel byl na prahu království, a kardinálu bylo poručeno, aby zůstal u arciknížete Matyáše.

Úkolem císařova poselstva z nejvyšších úředníků zemských bylo u arciknížete dosíci, aby zastavil všecko nepřátelství a nepřekračoval hranic zemských. V tom byli zajisté čeští stavové se svým císařem úplně za jedno; nic nebylo jim nenáviděnější, než míti vojenský lid na statcích, a k tomu ještě nepřátelský, jenž si sám bral oprávněnost statky po své vůli hubiti. Ale ježto nepřítel byl přede dveřmi, čím zabrániti valícímu se nebezpečí? Zbrojnou mocí se opříti, nebylo ještě možno, sliby nepomohly, — nezbylo, než učiniti ústupky, které by mohly nepřítele uspokojiti a zadržeti.

Do jednání zasáhl španělský vyslanec, zástupce moci, jejíž pomoci a podpory císař se tolik dožadoval. Na váhu nezbytnosti uspokojiti v nejnutnějším soupeře, položil všecek vliv svého panovníka. Uhry a Rakousy byly beztak dávno již pro císaře ztraceny, nebylo tedy tak trpko je oželeti. Vývodům těmto poddával se císař, aby aspoň zachránil větší a lepší část svého panství, a svolil, aby úplně, absolutně vládl arcikníže Matyáš v Uhřích i Rakousích. Lakonicky oznamoval

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

to císař 8. května Matyášovi lístkem,[1]) z něhož ozývá se jak roztrpčení císařovo, tak poslední pokus zachovati zdání, že dobrovolně, nebyv k tomu donucen, země ty odstupuje: Matyáš měl jimi vládnouti jménem císařovým a od císaře je obdržev.[2]) Než ve skutečnosti byl tento list velikým pokořením císařovým, který musil nastoupiti první krok a přímo psáti odbojnému bratrovi, jenž mu již přes dva měsíce nepsal a s ním přímo nevyjednával.

Tato koncesse císařova nebyla však podle mínění španělského vyslance dostatečna. Nikdy se netajil vyslanec San Clemente svým přesvědčením, že jest první podmínkou k dohodě mezi arciknížetem a císařem zajistiti Matyášovi následnictví. Že je to nezbytno, o tom hleděl vyslanec přemluviti nejvyšší zemské úředníky, kteří zastávali, že jest koruna volební, a že císař nemá práva čekanství zadávati. Vyslanec po dvě hodiny s nimi se domlouval, až úředníci povolili a šli k císaři, aby dopřál Matyášovi také čekanství království českého. Sekretář španělského vyslanectví uvádí, že působily při tom také peníze. Nátlaku tomuto povolil konečně císař, a téhož dne 8. května vydal pro arciknížete Matyáše druhý list, že chce se stavy českými jednati, aby se stal Matyáš čekancem království českého; ovšem kdyby měl sám císař manželské potomky, měli míti přednost před Matyášem. Zároveň císař zaručoval odpuštění moravským i jiným stavům, radám, ministrům a služebníkům, kteří jsou v doprovodu Matyášově, a chtěl je dáti písemně spečetěné a zajištěné kurfiřty, nebo jak by si žádali.[3]) Zmínka tohoto druhého listu císařova o stavech moravských, kteří jsou výslovně jmenováni, naznačuje, že list tento byl napsán až po složení instrukce kardinálovi a poselství českých nejvyšších úředníků zemských, i po vydání kardinálovi tajného vedlejšího memorialu; kardinál Dietrichštejn nevěděl, že jím podle úmyslu císařova má se zase rušiti, co dle mínění kardinálova tajným memorialem bylo Matyášovi přiznáno.

V onen den 8. května shrnulo se na císaře tolik jednání a překotného rozhodování, tolik bylo na něho naléháno, aby sám přišel v ústrety nenáviděnému bratrovi, a tak kvapně, že ani tajná rada v nejdůležitějším jednání do potazu a porady nepřibrána, — tak že na

---

[1]) List císařův u *Hammer-Purgstalla,* l. c. II. příl. č. 219, str. 103

[2]) Tak rozumím slovům: in meinem namen und von meinetwegen; že by si jimi císař vyhražoval svrchovanost, byl by přece jen násilný výklad.

[3]) *Gindely,* l. c. I. 213—215. *Hurter,* l. c. VI. příl. CCXXX, str. 625.

konec skleslý a utýraný císař sám ani jasně nevěděl, k čemu vlastně svoloval, anebo dával svým ústupkům jiný výklad, než jak druzí jim rozuměli. V úředních aktech z toho dne jest plno nejasností: německá instrukce daná kardinálovi a nejvyšším zemským úředníkům jest obmezenější nežli první list císařův k Matyášovi, v české instrukci dané z české kanceláře nejvyšším úředníkům zemským rozumí se, že Morava má zůstati při koruně české, a naopak vedlejší tajný memorial Dietrichštejnův připouští smysl, že císař si vymiňuje jen Čechy. Skutečně nebezpečí bezprostředně hrozící vpádem Matyášovým do Čech odnímalo střízlivou rozvahu.

Česká instrukce poselství českých nejvyšších úředníků zemských zhotovená v české kanceláři nařizovala jim, aby se bez prodlení k arciknížeti vypravili, a kardinálu, pokud by u něho ještě byl, svou instrukci ve známost uvedli, jenž by se vedle nich za předního komisaře postavil. Při audienci u arciknížete měli jej jménem císařovým napomínati a žádati, aby s lidem svým vojenským dále do království českého nevjížděl a nevtrhoval, nýbrž lid svůj pokojně rozpustil a k záhubě království a prolévání krve křesťanské příčiny nedával, neboť pokud by arcikníže buď do císaře nebo do kohokoli jiného jakou stížnost měl a nápravu toho u císaře vyhledával, zakazoval se císař opět bratrsky, že o to všecko, co by ke cti a chvále boží, k zachování pokoje, lásky a svornosti a k rozmnožení všeho dobrého ve všech královstvích a zemích těchto křesťanských sloužilo, bude pečovati a nad tím nade vším ochranlivou ruku držeti. Vedle toho uloženo bylo těmto poslům císařovým, aby vyjednávali také se zmocněnými z markrabství moravského zůstávajícími při arciknížeti, aby stížnosti své, ač jestliže by jaké měli buď do císaře nebo do kohokoliv jiného, jim ve známost uvedli, a sami aby cesty a prostředky k nápravě ukázali, pokud by privilejím a svobodám jejich v čem ublíženo bylo; císař jako křesťanská vrchnost že se k nim v tom tak ukáže a tak je opatří, že sobě slušně do něho stěžovati nebudou moci.[1]) — Císař tedy v této české instrukci jen všeobecně přisliboval nápravu a uspokojení jak arciknížete, tak stavů moravských. Uznával při tom stavy moravské za stranu interessovanou, s kterou se vyjednává, ale žádal od nich initiativu opravných návrhů; sám s povýšeného stanoviska panovnického napřed doznáním pochybení nechtěl připustiti, že by v čem se bylo pochybilo.

[1]) Místodržitelský archiv v Praze L. 34 (ab anno 1606—1908), koncept; současný spis v rukopise N. XV. archivu jindřichohradeckého pag. 70—73.

Společná německá instrukce pro kardinála a nejvyšší úředníky zemské žádala, aby arcikníže Matyáš zastavil všecko nepřátelství a nepřekračoval hranic českých; co do požadavků Matyášových svoloval pak císař k tomu, aby arcikníže úplně vládl královstvím uherským a arciknížectvím rakouským, ale s tím omezením, aby si v nejdůležitějších záležitostech vyžadoval rozhodnutí císařovo.[1])

V tajném vedlejším memorialu svědčícím samému kardinálu ukládalo se jemu, nepřistoupil-li by arcikníže na to, k čemu císař dle předešlé instrukce svoloval, aby jednal se vší pilností, aby císaři zůstala koruna česká; odebéře-li se císař do Tyrol, že místo něho bude v Čechách vládnouti purkrabí; před tím však chtěl se císař srovnati o tyrolské podíly s arciknížaty. Nedostačovalo-li by ani toto, a bylo-li by ještě něčeho více třeba, měl to kardinál rychle písemně nebo ústně oznámiti císaři a Matyáše žádati, aby vyčkal odpovědi císařovy, která bude dána hned bez prodlení. Konečně měl kardinál ještě se domáhati, aby arcikníže písemně se vyjádřil, že nic násilného nepodnikne proti radám a služebníkům císařovým a že u něho pomine všecka proti nim zaujatá nelibost; císař že rovněž tak navzájem se zachová k radám a služebníkům Matyášovým.[2]) Tento memorial byl vydán bez působení tajné rady, neboť výslovně osvědčuje kardinál Dietrichštejn, že tajná rada k němu nikdy neradila, nýbrž že byl jí jen oznámen jako konečná vůle císařova.[3]) Kardinál měl upotřebiti tohoto memorialu až v nezbytné potřebě.[4])

U dvora císařského domnívali se, že poselství zemských úředníků zastane arciknížete Matyáše ještě na Moravě; dostalť se jim ve Znojmě ujištění, že arcikníže do 10. května hranic království nepřekročí.[5]) Doufalo se tedy také, že dostane se poselstvím na znojemské přednesení arciknížete ještě včasné odpovědi, kterou arcikníže očekával. Ale Matyáš kvapil již k cíli naznačenému s takovým důrazem kardinálu

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

[2]) Tamže, kollacionová kopia. Není pravda, co dí *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 79, že vedlejší memorial byl pro všecky vyslané.

[3]) Mikulov. archiv historický, sv. 158 nedatovaný (ale je z 16. června 1608) vlastnoruční koncept kardinálův. — Kdo přiměl císaře k tomuto memorialu, jest nejasno; působil snad zase po relaci zaslané Dietrichštejnem vliv španělského vyslance? Nuncius již v Jihlavě souhlasil s tímto ústupkem.

[4]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150 (lett. 3).

[5]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál. Tištěno u *Hammer-Purgstalla*, l. c. II. příl. č. 218, str. 101—102.

Dietrichštejnovi: na sněm do Čáslavě, který beztak byl původně již na 4. květen ohlášen. Ještě ohražoval se listem ze 7. května u všech kurfiřtův a říšských knížat, že jest kurfiřt saský křivě o něm informován, a ujišťoval kurfiřta saského a braniborského, že běží mu jen o zachování a blaho domu rakouského,[1]) ještě téhož dne vyzval soudce komorního a dvorského soudu českého, aby přišli do Čáslavě a s ním se spojili, a ježto prý se sbírá v kraji plzeňském vojsko, oznamoval, že zítřejšího dne vtrhne do Čech,[2]) a skutečně hned 8. května překročil se svým „doprovodem“, „s nemalým počtem lidu, kterýž pro bezpečnost svou s sebou vzíti ráčil“,[3]) — jak později o jeho vojsku eufemicky bylo řečeno, — hranice české a dospěl o 3. hod. odpoledne do Německého Brodu, kde zůstal na noc. Vešel do země, která se s ním posud nespojila, tedy do země nepřátelské, a proto po prvé na této výpravě byl jeho byt chráněn stráží. Dne 9. táhl dále a byl na noc v Habří, a dne 10. května odpoledne o 2. hod. přibyl do Čáslavě, a byl prý radostně přijat.[4])

S Matyášem nebyl kardinál Dietrichštejn. Odmítnutí nabídek císařových arciknížetem a zamýšlené dovršení požadavků Matyášových na sněmě čáslavském pokládal za tak důležitou změnu v dosavadních disposicích, že také tentokráte nezůstal, jak bylo mu poručeno, u arciknížete, nýbrž odjížděl do Prahy. Tam byly však již zmíněné nové instrukce jak pro něho tak pro nejvyšší zemské úředníky vydány. Kardinálovi, jenž do Prahy nedojel, byly doručeny na cestě, když se potkal s nejvyššími zemskými úředníky; s nimi zamířil do Čáslavě.

Ani nuncius nezůstal v průvodě Matyášově. Předejel jej do Čáslavě, a odtud 9. května poslal naproti kardinálovi sekretáře španělského vyslanectví, aby o všem referoval, a působil, aby se císař srovnal s arciknížetem a postoupil mu to, co sám držeti nemůže; rovněž rozhodně se vyslovoval nuncius proti nedůstojnému a přímo neužitečnému odjezdu císařovu do Sas.[5])

Ale v Čáslavi byl arcikníže trpce sklamán. Na sněm s takovými důvěřivými nadějemi ohlašovaný a očekávaný nedostavil se z českých

[1]) *Hurter*, l. c. VI. 14—15.

[2]) *Kameníček*, l. c. II. 461.

[3]) Slova smlouvy libeňské.

[4]) Diarium, l. c, opis v zemském archivě brněnském, Sbírka rukopisů č. 320. *D'Elvert*, Chronik der Stadt Iglau, l. c. 259.

[5]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 150. lett. 2.

stavů nikdo.[1]) Bylo to skutečným překvapením, neboť se věřilo, že také Čechové kolísají, ba že již přistoupili ku spolku se zeměmi s Matyášem spojenými.[2]) Příčinu, že Čechové nepřišli, ovšem neprávem sváděl arcikníže na císaře, jenž prý jim to zakázal „nejedněmi výstrahami a poněkad i pohrůžkami“;[3]) druzí zase usuzovali, že arcikníže nemá v Čechách takové strany, jak si myslil, nebo že jest velmi skryta.[4])

Úsudek tento je správný. Nebylo ani v Čechách spokojenosti s vládou Rudolfa II. a brzy předkládala se císaři řada stížností, ale nebylo také ani pro arciknížete Matyáše žádného nadšení. Strana jeho v Čechách nebyla veliká ani vlivná; nejpřednější v ní byl Václav Vchynský, a vedle něho mluví se jen o panu z Valdštejna a p. Kaplíři zejména.[5]) Všecko naléhání Matyášovo a nutkání jeho stranníkův, aby se nejvlivnější český pán Rožmberk v rozhodné chvíli postavil otevřeně na stranu Matyášovu a do Čáslavě přijel, bylo na prázdno,[6]) všecko naléhání Žerotínovo, aby celá bratrská jednota v Čechách postavila se v Čáslavě po bok Matyášovi, nepůsobilo.[7]) Stavové čeští nedali si vnutiti politiky cizí, nýbrž sami dělali politiku svou. (P. d.)

---

[1]) Tamže, lett. 3. — Zpráva *Peřinova* (Mars Mor. II. fol. 51), že Čechové se do Čáslavě sešli velmi četně, jest naprosto nesprávná. Rovněž tvrzení *Chlumeckého* (l. c. 452), že Matyáš již v Jihlavě dobře věděl, že se sněm čáslavský nesejde, není ničím odůvodněno, leda pozdější skutečnou neúčastí Čechů. Vůbec *Chlumecký* nemůže již uspokojiti ani celkovým názorem, ani podrobnostmi (na př. tehdy jmenuje místo San Clemente vyslancem španělským Zuñigu).

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 2.

[3]) Slova z Matyášovy instrukce z 23. května.

[4]) Nuncius papežský, Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150, lett. 3.

[5]) Na Adama z Valdštejna usuzovati, jak činí *Rezek* v rejstříku Poselkyně II. 45, není možno, spíše míněn jest Albrecht Euseb, jenž byl s Vchynským v Ivančicích; u Kaplíře uvádí tamže *Rezek* Kašpara na Milčíně, Neustupově a Voticích, purkrabí kraje hradeckého.

[6]) Důvody, proč Rožmberk nepřišel, viz u *Gindelyho*, l. c. I. 209—211.

[7]) AČ. XXVII. 350; vysvítá z listu Žerotínova Bartoloměji Němčanskému.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává Dr. Karel Hubík. (Č. d.)

Pohané jeví podezíravý údiv nad tím, že křesťané neberou účasti na veřejné nemravnosti, přičiňujíce pomluvy patrně toho na venek čistého života křesťanského, jako by pod tou rouškou se tajily horší věci. Povaha jich vystižena výpočtem hříchův u pohanů běžných: 1. bezuzdnost v pohlavním ohledu, 2. pitky a hodování, 3. modloslužba, jež apoštol souhrnně charakterisuje jako „ἀσωτίας ἀνάχυσις“ (4, 4).

Apoštol předpokládá (3, 15: „jsouce vždy hotovi k obraně proti každému, kdo žádá od vás počet z naděje vaší“), že by mohli jednotliví věřící na svůj život křesťanský býti dotazováni a vyslýcháni. Z toho jde pouze tolik na jevo, že podobné výslechy skutečně v místech kolem apoštola se dály, že však výsledky jejich nevylučovaly opětného šetření v té věci, t. j. výpovědi v Římě byly takové, že nemusely na soudce působiti přesvědčivě. Snad ubírala výrokům ceny jakási prudkost a ostrost výrazu při obžalovaných (v. 16 „avšak s tichostí a bázní...“). Ti v Římě byli tedy odsouzeni, a sice pro mravní a náboženskou stránku svého života křesťanského. Apoštol se však utěšuje faktem, že měli čisté svědomí, a totéž doporučuje svým adresátům. Neřesti zmíněné byly uváděny tedy v podstatné spojení s křesťanstvím, úředně vyšetřovány a jak tak prokázány.

Kolem dvou zločinů soustřeďovaly se dle dosavadního zkoumání pomluvy proti křesťanům úřady buď zaviněné anebo aspoň potvrzené: neloyalnosti a nemravnosti, a ty byly čítány k podstatě křesťanství. Tolik lze celkem s jistotou ze slov apoštolových usuzovati.

Potom následují známá ona slova apoštolova, jež počítají se strohou skutečností, jež bývají jedině zkoumána a přerůzně vykládána.

v. 14. Jste-li tupeni pro jméno Kristovo, blaženi jste, neboť duch slávy a moci a Duch boží spočívá na vás.

15. Nikdo totiž (Vulg. autem) netrpiž jako vrah a zloděj neb zločinec, ani jako člověk, jenž se vměšuje do věcí cizích;

16. trpí-li však kdo jako křesťan, nestyď se, nýbrž oslavuj Boha v tom jméně...[1])

[1]) Původní text: 14. Εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ δυνάμεως καὶ τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα ἐφ᾽ ὑμᾶς ἀναπαύεται.

Místo jest plno záhad: který obsah se tají ve vytčených zločinech, zda-li a v jakém poměru stojí ku křesťanství.

Odezíráme-li od v. 16, že křesťan, má-li již umříti, ať trpí jen pro víru v Krista, což v očích pohanův byl zločin hrdelní, poněvadž byl podmíněn zavržením bohův a kultu státního, je zde ještě celá řada deliktů vyjmenována, která, jak varuje apoštol, nemá tvořiti podklad odsouzení. Právem bylo na to poukazováno, že je pisatel třídí ve dvě skupiny, ježto prvé tři v jakýsi celek slučuje uvádí jedním „jako" ὡς, a poslední zločin sám pro sebe opět zvláště toutéž spojkou. Kdežto v první skupině chápeme obsah slov až na κακοποιός, „zločinec", jest označení druhé skupiny výrazem jenom zde se vyskytujícím ἀλλοτριοεπίσκοπος dosud předmětem sporův a bádání. Neprávem, ale nežli zde můžeme promluviti definitivní slovo, třeba si zodpověděti otázku druhou: zda-li jsou ta crimina v nějakém vztahu ku křesťanství.

Už nejbližší jejich okolí není pro zjištění poměru bez významu. Apoštol dí: trpíte-li pro jméno Kristovo, jste šťastni, ale jen v tom případě, když není žádného jiného důvodu pro soud a trest; v tom případě ať nepodléhá studu, t. j. n e z a p í r á v í r y, a l e a ť v z d á o b ě t í s v é h o ž i v o t a c h v á l u B o h u. Jak nahoře dokázáno, spojovali pohané, a sice vlivem úřadů, s podstatou křesťanství určité zločiny, a to jednak neloyalnost, jednak řadu deliktů mravních. Apoštol již na těch místech varoval čtenáře, aby těch a všech zločinů se uchovali prostými. Což tedy divného, že přichází, an se pohybuje v témže okruhu myšlenek, na touž látku, jenom že se z části určitěji vyjadřuje, z části však, použiv n á m neznámého slova, pro n á s neurčitěji?

Jestliže pohané rozkřikují křesťany v určitém směru podezřelými, tedy jest přirozené, že přišla-li by věc před soud, budou pohané usilovati právě v tomto směru vésti vyšetřování, křesťany právě z těch zločinův usvědčiti a odsouditi. Jestliže již dříve starostlivý apoštol prosil čtenářův, aby v onom ohledu se uchovali nad každou výtku povznesenými, aby životem bezúhonným ucpali zlolajná ústa, pak je samozřejmé, že při myšlence na soudní výslech apoštol nevybírá zločiny nahodile, namátkou, před nimiž by je varoval, nýbrž právě ty, pro něž jim hrozilo největší nebezpečenství.

---

15. Μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος·
16. εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω, δοξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ.

Tedy ony jménem uvedené zločiny stojí pro apoštola i čtenáře listu ve spojení s křesťanstvím. Jaký je ten vztah, z tohoto místa nelze přesně vymeziti, ale celý tenor listu nasvědčuje tomu, že velmi úzký a rozhodující. Kdyby totiž křesťané byli odsuzováni jen pro víru v Ježíše Krista, v jeho božství, pro svůj odklon od náboženství státního, pak by obsah listu soustředil se jen na výstrahy, domluvy a napomenutí v tomto směru; když apoštol věnuje tolik místa a slov výstrahám před vzdorem vůči státní moci, před pustým uvolněním kázně a mravů, pak nelze vyhnouti se závěru, že to tvořilo také část úředního vyšetřování, čili jinými slovy, že ony delikty byly do pojmu křesťanství od úřadů pojaty.

Tímto konstatováním je cesta pro vystižení temných výrazů v. 15. upravena. Netřeba podotýkati — ač mezi badateli nemálo jich je toho divného mínění — že slova apoštolova nejsou právními terminy úředními, ale ovšem jsou takovými, že se jim mohlo všeobecně dobře rozuměti. I my jim nyní rozumíme.

Beru napřed poslední slovo *ἀλλοτριοεπίσκοπος*. Vulg. má „alienorum appetitor“, „dychtící po cizích věcech“, jako synonyum ku klasickému „novarum rerum cupidus“, t. j. dychtící po státním převratu, po jiné, nové vládě.[1]) Že dosud tento správný smysl zůstal utajeným, toho příčina vedle jiných tkví v isolovaném zkoumání místa bez ohledu na souvislost s obsahem celého listu a potom v pochopitelném ovšem lpění na běžném významu sporného výrazu. Pořád a pořád se kladl a klade důraz na to, že v ἐπίσκοπος jest ostře vytčen pojem „dohlížení“. Neprávem; slovo složené z ἐπί a σκοπός (= cíl) značí již v klassické době, ovšem řídčeji, směřování k určitému cíli s touhou dosíci ho; tedy usilování o něco, po případě dosažení něčeho. Žádný důvod nebrání i na našem místě týž význam předpokládati, naopak překlad Vulgáty jest pádným důkazem, že tak mu bylo původně rozuměno u Řekův i Římanů.

---

[1]) Dodatečně shledávám, že *P. Schmidt* (Zeitschr. f. wiss. Theol. 50, str. 26 dd), opíraje se o jeden fajjumský papyrus z II st. po Kr., v němž vyskytuje se místo: οὔτε εἰμὶ ἄδικος οὔτε ἀλλοτρίων ἐπιθυμητής, navrhuje i pro naše místo výklad »novarum rerum cupidus«. Nemaje po ruce jeho článku, nemohu vývodů jeho oceniti.

Obraťme se k druhé skupině. První slova „vrah a zloděj“ jsou sama o sobě jasná, ač list nám nepodává nijakého vysvětlení, proč a jak tyto výtky jsou uvedeny v souvislost se jménem křesťanským. Pro čtenáře tato ničím nesprostředkovaná a záhadná narážka postačila, zvláště když tu byl doručitel psaní, který svým obšírným výkladem i leckterou jinou stránku jeho objasnil.

Třetí slůvko κακοποιός svou neurčitostí zavinilo také nepochopení. Přirozeně nemá zde tak rozsáhlého významu jako na př. 2, 12. 14, 3, 17, nýbrž, poněvadž stojí uprostřed určitě vybraněných přestupků, musí samo něco přesně vymezeného značiti. Vodítkem jest fakt, že apoštol na tomto místě má na mysli výtky nepřátel, které se mravnosti týkají; a jak ukázáno, zhušťuje se všeobecné napomenutí ponenáhlu ve výstrahu před rozmařilostí a necudností, čili jak apoštol výrazně dí ἀσωτίας ἀνάχυσις, nejhorší hotová mravní spustlost. V tom smyslu třeba bráti všeobecné jinak slovo κακοποιός. Nejsou tu arci míněny přestupky menší, nepodléhající trestu, nýbrž právě tak závažné, že jest na ně smrt. I všecky ostatní; neboť jsou na roveň postaveny s křesťanstvím, křesťanství však bylo zakázáno pod trestem smrti.

Výsledek rozboru dá se shrnouti v tyto věty:

1. Křesťanství bylo zakázáno pod trestem smrti;
2. od ústředních úřadů pro celou říši všeobecně;
3. je to první pronásledování;
4. jako důvod odsouzení: víra v Krista (zavržení státního náboženství), potom v nějakém ohledu: vražda, krádež, spustlost mravní, neloyalnost (odpor proti císařům a vládě).

Závěr.

Tím lze stručný rozbor těchto tří nejdůležitějších zpráv o pronásledování křesťanův ukončiti, a jest nyní na čase, výsledky jeho přehlédnouti a srovnati. Dokumenty jsou, jak jsme viděli, nestejného významu a nestejné hodnoty, nicméně doplňují a potvrzují se navzájem tak, že můžeme si z nich celkem jasný obraz utvořiti i o vzniku i o právním podkladu prvního vystoupení státní moci proti křesťanství.

Dobu nejméně určitě označuje list Petrův, nechává-li jen probleskovati fakt, že to bylo vůbec první všeobecné úřední pronásledování mladé církve. Sueton ji omezuje již přesněji na vládu Neronovu, ale nejzřetelněji mluví údaj Tacitův, že pronásledování vzniklo nějakou dobu po požáru Říma dne 18. července 64.

V tom jsou však všichni za jedno, že utrpení toto nebylo hořkým údělem ani jen určitých míst ani jen krátké nějaké doby, nýbrž jejich slova vedou nezbytně k tomu závěru, že bylo všeobecné, místně i časově neomezené; neboť proskribována byla nauka křesťanská, tedy přirozeně zasahoval zákaz všechna místa a všechny doby, kde a kdy křesťané žili.

I co do trestu smrti prameny souhlasí: Sueton přímo užívá slova „supplicium“, Tacitus ty bolestné tresty několika výraznými rysy načrtává a sv. Petr snaží se více než jedenkráte smrt, která stíhá vytrvalého křesťana, jako nepatrnou zkoušku svým čtenářům vylíčiti.

Zákaz křesťanství všeobecný, trvalý, stálost smrtí trestající byl vydán od nejvyšší hlavy státu, od Nerona; o podnětu však a bližších podrobnostech vzniku nás informuje především Tacitus. Z něho se dovídáme, že vnější podnět zavdal požár Říma, jehož použily fanatické, vlivné živly židovské, aby ponukly Nerona k zakročení proti křesťanům; doufali, že tak bude nejvýše nebezpečný soupeř udolán. Nejprve skupina známých křesťanů zatčena, ze zapálení Říma „usvědčena“ a popravena. Nespokojenost lidu pro očividné bezpráví vyvolala druhý proces proti křesťanům v daleko větších rozměrech, ale těžiště se přesunulo na víru křesťanskou. Zkoumáno a odsouzeno křesťanství jako cizí, neuznaný kult, nedávno teprve založený, a sice od zakladatele, který byl římskými úřady popraven. Potom však odsouzeno s mravní stránky. V tom ohledu oba Římané stavějí křesťanství na roveň kouzelnictví, ale Tacitus kromě toho naráží na úředně konstatovaný mravně podezřelý charakter křesťanství. Plné světlo vrhá na tento temný bod list sv. Petra: křesťanství viněno a odsouzeno 1. pro své prý podvratné a protivládní snahy; 2. v jakémsi smyslu pro vraždy, hrubé krádeže a pustou, nejtrestuhodnější nemravnost. Tyto delikty uvedeny zde v přímý vztah s pojmem křesťanství.

Tolik s jistotou podávají prameny o pronásledování Neronově.

Srovnáme li tento obraz zákona protikřesťanského s obrazem, který se jasně odráží v listu Pliniově a Trajanově, pak zřejmě viděti naprostou shodu. I tam je zákaz křesťanství charakterisován jako trvalý, všeobecný, smrtí trestající, odsuzující je pro jeho nauku cizí, neuznanou (Kristus Bůh) a pro mravní prý delikty: krádež, cizoložství, požívání (pod trestem smrti) zakázaných pokrmů. Jen jedné věci zde postrádáme, totiž zmínky o protivládním hnutí. Ale ta výtka jeví se snad souhrnně pojata do Pliniova úsudku, že křesťanství není nic více, než přemrštěná pověra. A že zakázaným pokrmem u Plinia, vraždami

u sv. Petra, kouzelnictvím u Suetonia a Tacita tentýž zločin jest míněn, toho poměrů znalému netřeba teprve dokazovati.[1])

Nelze tedy o tom pochybovati, že Plinius ve svém vystupování proti křesťanům prováděl a Trajanus svým reskriptem jen vykládal nebo modifikoval zákon Neronem vydaný.

Není divu, že svědomitému úředníkovi působil svou neúplností mnoho rozpaků a že humanní císař musel mezery vyplňovati a případné zneužití znemožňovati. Mělť onen zákon zvláštní formu, která leckoho překvapuje: obsahoval výslovný zákaz křesťanství spolu s bližším odůvodněním toho zákazu. Důvod leží na snadě: křesťanství stálo jako morální osobnost před soudem Neronovým, shledáno vinným a odsouzeno. Bylo pak pravidlem u Nerona již ustáleným, že vždy, kdykoliv někoho ve vlastní věci, ať právem, ať neprávem, což bylo častějším, odsoudil, uveřejňoval vyhláškami nejen rozsudek, nýbrž i odůvodnění jeho, aby své počínání, zvláště v očích lidu, ospravedlnil.[2]) Není proč domnívati se, že u křesťanství učiněna byla výjimka.[3]) Zákaz byl nejen pojat do úředního listu a do zákonníka, nýbrž četnými veřejnými vyhláškami ve všeobecnou známost uveden i s odůvodněním; v Římě a po celé říši. Každý je mohl čísti a četl

[1]) Jen tak mimochodem uvádím jistě nad jiné povolaného znalce, Tertulliana, který podávaje obsah zprávy Pliniovy místo o pokrmu zakázaném přímo nahrazuje slovem »homicidium«, »vražda« (Apol. II, 6): Plinius Secundus . . . consuluit Traianum imperatorem adlegans, praeter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo ut Deo et ad confoederandam disciplinam homicidium adulterium fraudem perfidiam et cetera scelera prohibentem. — *P. E. Baumgarten*, Eucharistie u. Agape im Urchristentum, Solothurn 1909, str. 259 d, pokládá Pliniův »cibus innoxius«, opíraje se o výraz jedné básně Prudentiovy (348 – 405) »epula innoxia«, dále Cypriana a Jeronyma, za naše postní jídla. — Výklad tento je souvislostí i Tertullianem vyloučen.

[2]) Dokazuje to jednání Neronovo po odsouzení účastníkův spiknutí Pisonova: Tac. Ann. XV, 73: Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum et conlata in libros indicia confessionesque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros claros et insontes ob invidiam aut metum extinxisset. Že toto byl oblíbený jeho prostředek chrániti se a tišiti rozjitřený lid, dosvědčují i jiná místa. Srv. nahoře o Oktavii: Ann. XIV, 63: At Nero praefectum in spem sociandae classis corruptum et incusatae paulo ante sterilitatis oblitus abactos partus conscientia libidinum eaque sibi conperta edicto memorat. XIII, 17; XIV, 45.

[3]) Zabraňuje tomu ten zneuznaný a nedoceněný dosud zlomek starého nějakého dějepisce u Sulpicia Severa: Post etiam datis legibus religio vetabatur palamque edictis propositis Christianum esse non licebat.

je i sv. Petr a podle nich zařídil svoje napomenutí; neboť týž edikt měli čísti i svěřenci jeho v daleké Asii.

Tak již prostá úvaha vede k názoru, že list sv. Petra, stoje událostem nejblíže nejen časem, ale i účastí, jest nejcennějším reflexem toho Neronova nařízení. Potvrzení se dostává této domněnce z Tertulliana. Je to pro rekonstrukci zákona protikřesťanského poklad dosud ne úplně vyzvednutý: míním bliženecké spisy Ad nationes a Apologeticum. Ohnivý obrance rozholeně vytýká místodržícím (Apol. II.), že proti křesťanům jediným platí výjimečné právo, kdežto zločincům i nejhorším všech právních výhod se dostává: „Sed christianis solis nihil permittitur loqui, quod causam purget, quod veritatem defendat, quod iudicem non faciat iniustum", a pak pokračuje: „sed illud solum exspectatur, quod odio publico necessarium est: confessio nominis, non examinatio criminis; quando si de aliquo nocente cognoscatis, non statim confesso eo nomen homicidae vel sacrilegi vel incesti vel publici hostis, ut de nostris elogiis loquar, contenti sitis ad pronuntiandum, nisi et consequentia exigatis, qualitatem facti numerum locum tempus conscios socios?" (O. p.)

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

14. Theosofické zázraky.

Nejdůležitějším sudidlem jest zázrak. Theosofie se pokouší získávati stoupence i divy a zázraky, aby dokázala svou přednost. Předstírati zázraky jest její nejvlastnější obor, neboť ani ne tak povýšeností svého učení, jako okultismem a kouzlem mysteria získává si stoupence. Besantová se snaží sice pozbaviti theosofii těchto známek zhusta ostudných, ale ve skutečnosti jsou to divy theosofie, které dle svědectví Olcottova a Sinnettova přilákaly nejvíce vyznavačů. Křesťanství se šířilo divy, Buddha zázraky, ergo —. Poslední doklad o pravosti nového náboženství jest: Dejte se do naší školy, a my vás naučíme hmatati bytosti spirituelní, astrální, o nichž vám mluvíme. Někteří theosofové, umoudřelí ze zkušenosti, jsou mnohem skromnější a slibují pouze věrohodná svědectví v oboru zjevení, jak jsou vypsána v knihách, které v celém světě „táhly“.

Tyto „zázraky“ možno přirovnati k divům spiritistickým a odtud asi pochází péče, s jakou se theosofové spiritistů zříkají. Je-li výklad zjevů těch různý u theosofů a spiritistů, zjevy samy jsou nejčastěji totožny. Olcott se přiznává, že se zřekl spiritismu proto, že se mu zdála moc přivrženců asijského okultismu onačejší. „Nejúžasnější skutky medií viděl jsem znova u osoby, která studovala tajnou vědu v Indii a Egyptě, ale byly provedeny pouhým rozkazem a za jasného dne. Viděl jsem padati růže ve světnici, listy osob daleko bydlících přilétaly s nebe do mého oděvu, slyšel jsem sladkou hudbu, která se zprvu nesla z dáli, stávala se zřetelnější, až zazvučela v mém pokoji, načež se opět znenáhla vzdalovala, až zanikla docela. Zřel jsem písmo, které se pojednou zjevovalo na papíře nebo na břidlici, výkresy vystávající na stěně, obrazy bez štětce a barvy, předměty rozpůlené před mýma očima, živé osoby znenáhla mizící, černý vlas vyrůstající na hlavě plavé. V zrcadle byli mi ukazováni vzdálení přátelé, daleké výjevy a v Americe stalo se mi více než stokrát, že v dopisech obyčejnou poštou doručených nalezal jsem zprávy, které mi posílali Indové, znalci theosofie. Ba zřel jsem před sebou osoby vyvolané ze zásvětí a dokonale „materialisované“ . . .

Všecky takové a podobné divy najdeme v každé knize o spiritismu. Pozůstávají většinou ve sdělování písmem, kresbou, v mizení a objevování se předmětů. Tak četní theosofové se honosí listy podepsanými tibetským mistrem, známým Kut-Humi Lal-Sing; Olcott, ještě za pobytu v Adyaru, tehdejším středisku společnosti, nalezl v pokoji před chvilkou prázdném dar jistého Mahatmy — dvě krásné vásy; Blavatská nalezla pojednou po hostině, k velkému podivu hostí, jehlici, jež byla domácí paní — Hume — kdysi ztratila. Tyto „zázraky" bývají uváděny jako fakta osvědčená ve všech knihách theosofických a daly podnět Sinnettovi ke zvláštní knize „The occult world". Třeba podotknouti, že skutečnost uvedených věcí se a priori nepopírá: proč by media v Indii nedovedla zrovna tak dobře, v čem se vyznají spiritistická media v Evropě? F. Clarke připouští ve svých zajímavých pojednáních o theosofii, že podobné zjevy, nebo alespoň většina jich zakládá se na skutečnosti, a vysvětluje je působením zlých duchů. Možno však i říci, že velmi zhusta nepřesahují úrovně obyčejných kejklířských kousků, případně i podvodů. Že přispěly takové divy k rozšíření společnosti a že jim věří i vážní členové, to na věci ani zbla nezmění. „Společnost psychického bádání" v Londýně (Society of psychical research) všímala si důkladně a důsledně všech podávaných důkazů, ano ustanovila komisi, v níž zasedali mužové učení a nepředpojatí, jako prof. Sidgwick, F. W. Myers, E. Gurney, F. Podmore a zvláště Hodgson, kteří při svém zkoumání řídili se přesvědčením, že „jest mnoho věcí na nebi i na zemi, o nichž naše celá filosofie nemá ani tušení". Ve knize Phantasms of Living (Fantómy života) uvádějí a vysvětlují pět set takových zjevů a Hodgson podjal se i osobního šetření na místě zázraků v Indii, jak na str. 183 již uvedeno. Byly uveřejněny četné listy, dokumenty a snímky na 200 stran a konečný úsudek není pro Blavatskou ani její ctitele lichotivý: „Víra, jíž nejvěrnější přátelé lnuli k pí. Blavatské, byla nejčastěji čímsi neuvědomělým . . . Se svého hlediska nepokládáme ji ani za nástroj skrytých jasnovidců ani za sprostou dobrodružku: soudíme, že si nasbírala zásluh trvalé památky, pověst jedné z nejdokonalejších a nejzajímavějších podvodnic, jaké dějiny připomínají."

Tak byla posouzena sama zakladatelka theosofické společnosti, „pátá v družině evangelistů", a že byla správně oceněna, doznává sama v jednom listu svém k Solovjevovi: „Ach, ty ubohý důvěřivý, chabý světe! Co činiti, je-li člověk, aby mohl lidi vésti, nucen je klamati, ježto praničeho nechtějí přijmouti bez dotvrzení divy a zázraky? Jejich

pošetilost sama vnuká úskoky k jejich ošálení, a je známou věcí, že čím je nějaký úkaz hloupější a hrubší, tím těší se větší pravděpodobnosti zdaru. O. je pitomý, ale není jiné pomoci!“ Tyto listy a podobné doklady o tom, jak „Moderní kněžka Isidy“ od plic mnohdy se vyjádřila, byly z ruštiny do jazyka francouzského přeloženy, pověřeny r. 1892 a v bezpečném místě uschovány. Ve zvláštní knize pod uvedeným názvem otiskl je v Londýně Dr. Walter Leaf.

Zkratkou O. rozumí se prý nejvěrnější panoš Blavatské — Olcott. Tento muž ve svém nadšení napsal si do denníku: „Dnes (26. května 1883) krásný zjev: Nalezl jsem dvě vásy s kvítím v pokoji před chvílečkou prázdném.“ Vysvětlení zjevu podává obchodník Facciole & Comp. v Madrasu ve své účetní knize: „25. května 1883 odeslán 1 pár japonských květinových vás za 7 rupií pí. E. Coulombové.“ Znamenitá skřínka nadzemské pošty vyplnila i tu svůj praktický účel, neboť v ní byly vasy uschovány.

Nejinak má se věc s nalezeným šperkem pí. Humeové v Simle, jímž byl napálen jiný obdivovatel Blavatské, Sinnett. Jako v pohádkách, měla domácí paní vysloviti nějaké přání. Po kratičkém váhání přála si míti ztracenou jehlici s perlami, již na žádost Blavatské popsala a na papír načrtla. Jasnovidka slíbila, že se šperk objeví, ale v zahradě. I vzala přívěsek svých hodinek, zabalila jej do cigaretového papíru a dala do kapsy. Po hostině, již za tmy, prohlásila, že svého šperku již v kapse nemá a že viděla jehlici padati do křovin v zahradě. Nastalo pátrání se svítilnami a šťastný Sinnett nalezl — jehlici v cigaretovém papíře... Než bylo zjištěno, že šperk byl odevzdán třetí osobě, a touto Olcottovi, tedy nikoliv ztracen, a klenotník Hormusji potvrdil, že podobnou jehlici spravoval pro — pí. Blavatskou . . . Následek byl, že p. Hume s jinými počal nedůvěřovati a také jiné zázraky zařadil mezi obyčejné kejkle, jaké Blavatská pomocí svých věrných prováděla. A věru, oba tyto nejpůsobivější zázraky nečiní jiného dojmu, než jakým operuje vyučenec Boskův, když slavnostně ohlašuje, že očekávaný kousek se povedl. Nelze bez rouhání ani zdaleka srovnati všecky tyto a podobné „zázraky“ s velebnými divy Krista Ježíše, nýbrž pouze se smyšlenými kousky Apollonia z Tyany, s „rukávovým“ divem Mohamedovým a ovšem se „zázraky“ Buddhovými, na jehož učení staví theosofie. Vypouštění kouře z těla, pánev proti proudu rychleji než kůň plovoucí, toť výjevy hodné Buddhy i pohádek. O veškerých divech theosofických lze tvrditi totéž, co platí o spiritistických a magnetických: „I tam, kde se zdá, že působí síly vyšší, není o zázraku ještě

ani řeči. S divy Páně zjevy ty nemají pražádné podobnosti, ani věcné, neřku-li mravní. Kdo nevidí podstatného rozdílu mezi zjevy spiritistickými, jež v kroužcích a v přítmí se dějí, a velebnými divy Kristovými, jest jako člověk, který nemůže, dívaje se z veliké vzdálenosti, rozeznati stromu od stodoly." (Žák, Věrouka I.)

15. Theosofická proroctví.

Také druhého veledůležitého důkazu pravosti náboženství využila theosofie. Proroctví je sudidlem Zjevení, theosofii hodilo se jako lákadlo. Znamená-li slovo „prorok" tolik jako tlumočník boží, jsou theosofové tlumočníci vysokých mistrů, a jako takoví vědí víc, poznávají a vid jasněji (jasnovidci") a to jak do minulosti, tak do budoucnosti.

Blavatská obrací se nemilosrdně proti „paleontologům a sanskritistům, kteří všecko popírají". Ona ví na vzdor učeným badatelům, „jichž vývody jsou téměř důsledně bludnými, že nynější páté plémě lidské stává již asi milion let." O Atlantovcích ví, že byli — zrovna jako dnešní lidé, bílí, žlutí, černoši, rudoši . . . V šesti objemných svazcích tajné vědy a ve slovníku, jako přídavku ke „Klíči k theosofii", poopravuje také nejeden názor historiků: tak prý Eusebius Cesarejský byl největším podvodníkem z Otců církevních. Je známá věc, že v církvi římské pokládán byl Kristus za vůdce eonů, což prý gnostikové podrželi. Historický Kristus narodil se r. 105. před počátkem našeho letopočtu . . . O všestrannosti, ba téměř vševědoucnosti theosofie co do minulosti naší země byla již učiněna zmínka. Theosof prohlédá však i srdce a ledví člověka pomocí t. zv. aury. Steiner popisuje auru jako barevné ovzduší, pouze jasnovidci viditelné, které halí člověka jako oblak. Proto jeví se člověk v auře dvakrát delší a širší, než podle těla fysického. Dle jasnosti, zbarvení a odstínů aury poznává videc náklonnosti, schopnosti, ctnost i zločiny člověka, ba dovede uhodnouti i jeho myšlenky. On vidí tedy i jakousi svatozář kolem člověka, neboť celý vnitřní, duchovní život projevuje se paprsky, které z vnitřku aurou vyzařují. Ale složitost bytosti lidské vysvitne ještě lépe, uvážíme-li, že i aura je trojí, neboť tři základní články člověka: tělo, duše, duch jsou obdařeny vlastní aurou a všecky ty aury mají své světelné úkazy . . . Říká-li se o někom, že hraje všemi barvami, smí to theosof bráti doslovně.

Co se týká předpovídání budoucnosti, chopila se theosofie s horlivostí lepší věci hodnou astrologického šarlatánství. Se stanoviska

theosofů je to arci oprávněno, vždyť dle jejich učení stojí člověk ve stálém styku s jinými světy a jest tedy i pod jejich vlivem. Dr. Schalk píše o tom, přihlédaje k učení Steinerovu: „Jest hanbou naší doby, mohou-li dnes míti vůdčí úlohu v duševním oboru mužové, kteří prostě kříší astrologické představy středověké, soudíce na nemoc či zdraví těla lidského z vlivu planet. Je-li toto působení v ústrojí tělesném tak spořádáno, že harmonicky splývá, pak je člověk zdráv; vyvíjí-li se však tento vliv jednostranně, zasahuje rušivě do vlivů jiných, nastává nemoc.“ S astrologií souvisí předpovídání budoucnosti. Tu si theosofie nezadá s moderními věštírnami velikých měst a mnozí hřeší na její vrub vydírajíce od lehkověrných lidí peníze. Tak dělala do nedávna jedna jihoněmecká lóže Steinerova dobré obchody, až zakročil — nikoli Dr. Steiner, nýbrž rameno spravedlnosti.

V Lipsku bylo ohlašováno, že jasnovidci sestavili dějiny světové války, které se nyní prý téměř dopodrobna zpravdily. Leč zvědavci marně čekali — konečného výsledku se nedověděli. Dr. Steiner ví, co se stane za 20, i za 100 let, ale nepoví. Zná i význam barvy vlasův u každého jednotlivce, ale zase nepoví, aby prý lidé nezmarniveli! Ve své přednášce: „Od Paracelsa ke Goethovi“ vypravoval, že zázračný doktor středověku viděl svým duchovním okem všecky léky, jichž měl při tom kterém churavci užíti. Léky zjevovaly se mu v podobě větších či menších sloupků, čímž bylo naznačeno, kolik měl předepsati. Ctitelé se domnívají, že Steiner poznává nemoci z aury člověka a že zná i léky proti nim. Ctitelky pak tropí s jeho obrázky přímo modloslužbu, chovajíce jich po tuctech. V kalendáři Steinerově 1912—13 vypravují se věci zázračné a zvláštní obrázky jeho pozývají k patření naň: čím déle se tak děje, tím více splývají tajemné síly z astralního světa na pozorovatele. (P. d.)

Posudky.

Dr. Wilhelm Windelband. Einleitung in die Philosophie. Mohr, Tübingen 1914. Str. 441. Cena 9 K.

Právě zesnulý spisovatel praví v předmluvě, že dílo nechce uváděti jen do jednoho systemu, že chce „nejširší pohled na všechny možnosti myšlenkových rozhodnutí otevřít"; ale přece vyznívá z četných míst, že vše směřuje k hlavním bodům autorova světového názoru. Dílo zasluhuje pozornosti v mnohém ohledu. Předně stanoviskem vůči metafysice. Myšlení dnešní nesmí se metafysice vyhnouti, nechce-li sobě uškodit, praví Windelband. Resignace, jež od dob Kantových vůči ní byla, prý pozvolna mizí. Bez metafysiky nedostojí filosofie svému úkolu, nestane se nikdy „světovou a životní moudrostí". Metafysika je spisovateli vědou o pravé skutečnosti. Immanentní positivismus, směr zásadně protimetafysický, nazývá se případně negací pudu poznání, který jest ve filosofii podstatným. Dle svědectví dějin směřuje tento pud nezadržitelně „k metafysické skutečnosti a v tom smyslu jest filosofie ve skutečnosti nutně myšlením transcendentním. Když se domníváme, že jsme v tom poznali trvalý blud, sebeklam vědeckého vědomí, pak ovšem nastal ‚konec filosofie' a pak uděláme nejlépe, když se s věcí i jména vzdáme" (str. 32). Tak otevřeně se k metafysice ze žijících myslitelů málo kdo hlásil a málo kdo na důsledky z negace metafysiky plynoucí upozornil. Ale přes to Windelband osudné chybě neunikl, prohlásiv, že metafysika jest „hypostasováním idealův". Zda se lidstvo, po pravdě dychtící, spokojí pouhými idealy, jež ten který myslitel hypostasoval, jest jiná. Jak různé idealy shledáváme v moderním myšlení! „Čistým a pravým bytím je to, co by b ý t i m ě l o, buď dle požadavku vědomí hodnot, buď dle požadavku pojmového myšlení — co by mělo býti, ale ve skutečnosti empirické není a proto za ní jako metafysická skutečnost se myslí, myslit musí" (str. 38). Za skutečnou jsoucnost tohoto světa nám ovšem nikdo neručí. Vše, co spis. o metafysice krásného řekl, boří slovy: „Problemy metafysiky jsou nevyhnutelny, ale nikdy nejsou rozluštitelnými úlohami rozumu" (str. 40).

Filosofii definuje Windelband jako nauku o hodnotách. Ačkoliv se výslovně podotýká, že záhady praktické, čili, jak se v díle nazývají, a x i o l o g i c k é (míněny jsou tím otázky náboženské, ethické a esthetické) bez podkladu theoretického luštěny býti nemohou, přece se zase tvrdí, že rozhodnutí jejich čistě rozumovým poznáním skutečnosti určeno býti nemůže, ba nesmí; vždy rozhoduje zásada „stet pro ratione voluntas". Na četných místech zastává se spis. takového voluntarismu, jehož pravdu i z dějin myšlení dokázat se snaží. Filosofie prý nikdy nebyla „wertfreies Denken", vždy prý byla „ein stark und bewusst werthaftes Denken". Mnohý myslitel sobě toho ani snad nebyl vědom;

„teprve následující kritika poznává, v jaké míře jej jeho přesvědčení, jeho soudy hodnot při rozšíření a doplnění, jeho vědění určovaly“ (str. 34, 35). Hodnocení se nemůže ze závislosti na citech vymaniti a vede proto k nepřehledné řadě nesrovnalostí. Tak zvanému přirozenému náboženství, které jen jsoucnost boží a posmrtný život uznávalo, vytýká se „Magerkeit“ a „Blutlosigkeit“ (str. 404); vším právem.

Dr. William Stern, Vorgedanken zur Weltanschauung. Barth, Leipzig 1915. Str. 74. Cena 1 K 50 h.

Stern, známý pracovník v oboru psychologie a vydavatel časopisu „Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammelforschung“, sepsal brošurku již před čtrnácti roky a teprv letos odhodlal se ji tiskem vydat, což odůvodňuje tím, že prý světové názory zvláště dlouhé doby inkubační potřebují; co prý v té příčině značí desítiletí! Znamením „poslední kulturní epochy“ bylo to, že nebylo světového názoru (Weltanschauungslosigkeit), a znamením nejnovější epochy jest „vůle k světovému názoru“. Světový názor má dvojí stránku — objektivní a subjektivní; dle první musí nám světovým názorem vědecká theorie o světě býti podána; dle druhé stránky má theorie hodnot, bez nichž se život lidský obejít nemůže, dojíti patřičného výrazu. Do jisté míry jest prý mezi hodnocením a poznáním patrná obdoba. „Obojí jest objektivováním duševních jevů. Při poznání vkládají se určité theoretické obsahy vědomí, při hodnocení určité pocity do předmětů jako jejich vlastnosti a relace“ (str. 20, 21). Dvojí stanovisko zaujímá člověk vůči světu; poznáním zaujímá stanovisko pravdy a nepravdy — hodnocením stanovisko dobra a zla. Které hledisko převládá? Dle Sterna poslední. Učenci se prý domnívali, že „chladně-střízlivým poznáním celek světového problemu mohou vyčerpat (str. 21) a s vyloučením veškerého hodnocení uskutečnit čistě vědeckou filosofii. Avšak skutečností bylo mínění to vyvráceno. Idealismus a materialismus, optimismus a pessimismus, monismus a dualismus, a jiné -ismy, spočívají jen zdánlivě na theoretickém podkladě; kořenem jejich jsou hodnoty. Ano i hlavní pojem filosofie přírodní, pojem vývoje je „durch und durch ein Wertbegriff“ (str. 22). Neobejde li se ani přírodní filosofie bez hodnot, pak tím méně filosofie v otázkách světového názoru. Bůh, podstata, absolutno, ideal, lidstvo, osobnost, příroda, vesmír, hmota, energie, světový duch, světová síla — značí různé světové názory, přesně vzato jsou to různé způsoby hodnot. — Poznání hlavně filosofické poznání jako „synthesa nejvyšší instance“ jest prý funkcí, kterou lze různě vysvětlovat, a jen hodnoty mohou zde rozhodnout. Filosof je zákonodárcem, který pro své zvláštní upotřebení zákona vystupuje, praví Stern. Čím však ospravedlňuje své principy, jež jako základní míru na vše přikládá? Snad tím, že pravdu jejich poznal a také dokázal? Jediným důvodem je, že principy tyto jsou „schopnými hodnotami, jež dalšího zdůvodnění nepotřebují“ (str. 27). Theoretický názor musí býti tak upraven,

aby se základní hodnoty uplatnit mohly, dí autor důrazně. — Světové názory jsou však city určovány; z toho následuje, že se ve světových názorech zrcadlí citový život jednotlivců. A o pravdu se zde nejedná? O objektivní rozhodně ne! Tak dospíváme k názorům světovým „mimo pravdu a nepravdu“ a kdo se toho stanoviska leká, pro toho má Stern jen politování. Jestli se však názorům světovým nejedná o pravdu objektivní, jakou cenu mají pro nás? *Dr. J. Vrchovecký.*

Boj o světový názor. *E. G. A. Molnár.* V Praze 1915. Comenium XXIV. Str. 144.

Po dvou německých spisech obírajících se otázkou světového názoru zaznamenáváme též spis českého protestanta, redakci naší (snad omylem) zaslaný. Je to stručná obrana křesťanství v liberalně protestantské podobě pojatého, tedy napřed obrana náboženství vůbec (víra, Bible, Bůh, Prozřetelnost, církve), pak obrana protestantismu, zvláště českého, konečně pokus o vyvrácení Masarykova názoru, monismu a volné myšlenky. „Dle zásad reformace jest víra tolik jako srdečná úcta, důvěra a poslušnost vůči osobnímu Bohu, který se blíží ke každému člověku v Krista [tak; má snad býti Kristu] Písma“, tedy ne „podrobení se pořádkům církve“ (4). „Náboženský život má ovšem potřebí pevného základu, ale tím nemůže býti měnící se text nějakého papírového dokumentu“ (rcz. Bible! 11). Jsoucnosti boží prý vědecky dokázati nelze, ovšem ani ne „vědecky popříti“ (38), ale zbožnosti toho není potřebí, anať „má jistotu ve vlastním zážitku“ (40), „z tváře Ježíše promlouvá prasíla pravdy, která lidské srdce si podmaňuje a která činí samého Boha předmětem uctivé víry“ (42). Atd. Osnova obrany je totiž dialogická, arciť mluví obhájce skoro pořád sám, an odpůrce vždy jen pochybnost nadhodí. I jinak je tento velmi krotký, že nemá pochybností více a obtížnějších než jak mu je obhájce řeší — katolická obrana by se důkazy jeho spokojiti nemohla, i jest litovati, že p. spis. žádné z katolických znamenitých apologii nezná, ačkoli tolik o naší církvi a její nauce píše.

O této druhé partii bylo by zbytečno dále se rozepisovati, zvláště když celé strany psané proti katolicismu censurou potlačeny. I v tom, co zůstalo, jest nesprávných výroků víc než dost. Že si protestantští spisovatelé nedají práce, seznati nauku katolickou z katolických pramenů, nemožno nazvati jinak než vědeckou neloyalností, jíž kniha p. Molnárova rovněž se prohřešuje proti pravdě. Jen půl ponechané strany 70. (o katolickém moralismu, kasuistice, slibech) obsahuje více nepravd než vět. Dle p. spis. „mravnost jest ovocem důvěrného obecenství s Bohem a ne prostředkem k dobytí tohoto obecenství“ (71). To tedy nemrava obcuje s Bohem a ovocem toho jest mravnost?, či jak? Vůbec by přečasto trochu více toho „intellektualismu římské církve“ neškodilo, aby totiž nedostatek pravdy nezahaloval se do mlhy nelogické nabubřelosti.

Poměr protestantismu a české národnosti vylíčen agitačně. „Praha za Karla IV téměř zcela německá“ (?), po Bílé Hoře nastalo vinou římskokatolické protireformace poněmčování. Že v Praze za Karla IV bylo mnoho cizinců, jest víc než přirozeno, vždyť tu byl dvůr německého císaře. Za to předůkladné „očeštění průběhem husitského hnutí“, po indiansku, pěkně děkujeme! A po Bílé Hoře co myslí p. spis., že by byl Friedrich Falcký dělal pro češtinu, buda vítězem? nehledíc k ostatnímu vandalismu jeho. Že velezrada exulantů panovníkem na českém národě trestána, kdo tím vinen, ne-li oni, kteří cizinu proti svému zákonnému panovníku volali na pomoc? O snášelivosti ke katolíkům podávají dějiny střední Evropy za posledních 300 let tolik poučení, že škoda o ní každého slova.

Protestantismus doporučuje se Čechům jménem svobody a pokroku. „Na tomto stanovisku stálého pokroku stáli Hus a nejvyspělejší dcerka jeho ducha, Jednota Bratří Českých, která z té příčiny stále zdokonalovala svoje konfesse, jichž bylo dle Gindelyho neméně než 34“ (78), totiž až nikdo již nevěděl, čí je. Macaulay, uvedený na str. 131 pokládá „za fakt velice pozoruhodný, že žádný křesťanský národ, jenž nepřijal zásad reformace před koncem 16. století, nepřijal jich potom vůbec. Katolické obce staly se od té doby nevěreckými a opět katolickými; ale žádná nestala se protestantskou.“ P. spisovateli jde o „náboženské a mravní obrození“ našeho národu a i jemu „duchovně nebezpečnější . . . jest lhostejnost k posledním pravdám a k posledním cílům života, jež u nás panuje vlivem dlouhé samovlády liberalismu v XIX. stol.“ Souhlasím, ale myslím, že křesťanství, jak vyloženo v tomto spise, na protilék nestačí. V každém případě však nutno k onomu obrození pracovati jinak než pomluvami názorův a zásad katolických. Není tu všecko, aby se všem zamlouvalo, ale jedno z toho, co i vůči nevypočítatelné vrtkavosti lidské dává jakousi záruku zdaru, je tu: in necessariis unitas, rozumový podklad určité víry, jehož protestantismus čím dál víc pozbývá. Ať si nemyslí, že co nám v těch jistých vrstvách odebere, získá protestantskému křesťanství: protestantismu ano, křesťanství rozhodně ne. Sám p. spis. ve své knize má několik vzorků takových obrácenců od nás odpadlých, proti nimž nucen polemisovati, vzorků to pro křesťanství vůbec věru bezcenných.

V.

Rozhled

Náboženský.

Na sklonku života svého Pius X motupropriem Doctoris Angelici (29. června 1914) italským učeništím předepsal thomismus jakožto závaznou soustavu a vysokým školám tamějším Summu sv. Tomáše za předlohu přednášek theologických. Brzy potom (27. července) uveřejnila studijní kongregace 24 vět, v nichž jádro thomistické nauky vytčeno a za pravidlo předepsáno. Velká část dosavadních výkladů jejích (na př. o rozdílu mezi bytností a jsoucností, zda jest realní či ne) jest jimi shora rozhodnuta, po případě odmítnuta.

Učenci ovšem rozepisují se o dosahu a významu těchto výnosů; thomisté rádi by je rozšířili na celý svět, ostatní poukazují na výslovné určení jejich pro Italii, podotýkajíce, že v tamních neutěšených poměrech studijních, jež Pius X dobře znal a jež napraviti po celý čas usiloval, takovéto předpisy jsou vysvětlitelné, ba nutné. Z pochopitelných důvodů nemůžeme se tu vývody té neb oné strany zabývati. Příznačné jest na př., když Dr. v. Holtum (v Divus Thomas 1915, seš. 2.) na základě těchto a dřívějších výnosův o scholastice z výroku jiného spisovatele, že v novější době „pro vytváření a prohloubení důkazů jsoucnosti boží mnoho se činilo a činí", vyvozuje, že tedy „největší myslitelé staro- a středověku nedovedli podati důkazu opravdu důkazného, ani Tomáš Aqu. ne", což prý jest potupou philosophiae perennis, ano obviněním dvou posledních papežů, že doporučováním a předpisováním thomismu prý vlastně přestřelili, ba chybili . . . To jsou ta pověstná „ergo", která by — dle známého výroku — mohla člověka zavésti až na šibenici.

S jiného poněkud hlediska uvažuje o výnosech těch dominikán, tedy thomista Dr. C. H. Schmitz (Katholik 1915. seš. 8. dd.), totiž pokud vyjadřují potřebu, soustřediti bohoslovné studium co nejvíce v důkladné znalosti oboru filosofickotheologického, k němuž ostatní obory jsou pomůckou, potřebu danou prý nesnázemi doby. Přehledně ukazuje, jak nauka křesťanská z jakési neurčité formulace a příležitostně volného výrazu v Písmech i Otcích — kolik bludařův odvolávalo se na sv. Augustina, o Bibli ani nemluvíc! — čím dál víc se soustředila v přesnějších výrazech a poučkách, kterýžto postup vyvrcholen ve scholastických Summách, zvláště sv. Tomáše Aqu. Spis. myslí, že studium těchto a spisů věrně jimi se řídících jest nezbytno, má-li theolog poklad své věrouky proniknouti a sám jím pro osobu a činnost svou proniknut býti; že tedy theologie ve vlastním slova smyslu, totiž nauka o Bohu o božských věcech, která — prý — delší dobu ustupovala vědám pomocným,

dějezpytu, exegesi atd., má postoupiti do popředí a zaujmouti nejen ústřední, nýbrž i vůdčí místo.

Požadavek ten není nový ani sporný. Nikdo nepopírá, že jádro katolické bohovědy jest v dogmatice a mravouce. Avšak nesmí se zapomínati, že obojí věda jest v základech positivní, totiž na tradici a Písmě založená: třeba se poučky její předkládaly naučnou autoritou církevní, souvislost jejich s prameny Zjevení ukazují jen pomocné vědy, jejichžto zanedbávání, neznalost řeči atd. sváděla mnohé scholastiky, hýřící ve spekulaci, k nepřípustným smyšlenkám. Ještě doposud jistá část příliš spekulativních theologů v t. ř. „rationes theologicae“ dovede dokazovati všecko možné a nemožné, zapomínajíc, že myšlenky naše nepotřebují býti myšlenkami božími.

Jako na zavolanou v témže měsíčníku (Katholik 1915, seš. 9) prof Ch. Schreiber uvádí doklady z nejlepších dogmatiků (Billot, Franzelin, Hurter, Pesch, Pohle a j.), že jejich důkaz písmový tu a tam jest chybný, jelikož výklad těch kterých míst jest nesprávný. Na př. Hebr. 11, 1 ve výměru víry hypostasis (substantia) a elenchos (argumentum) jak od sv. Tomáše Aqu. tak od pozdějších dogmatiků chybně pojímány. Jazykozpyt a exegese nás poučují, že apoštol tu vymezuje víru jakožto „skutečnost (Seinsweise, Realität) doufaných věcí a důkaz věcí nezjevných“, praví tedy, že úkonem víry jednak budoucí dobra nabývají v duši věrcově jakoby skutečnosti a tajemství vůbec (minulá, přítomná i budoucí) důkazu, t. j. víra nahražuje jich důkaz. — Gn 1, 1 slovo bara (stvořil) samo o sobě, bez souvislosti nedokazuje stvoření z ničeho. — Řím 1, 4 praedestinatus (Syn boží) Vulg. chybně místo declaratus (horisthentos, nikoli prooristhentos), jakož thomisté vůbec mylně ze slova proorizein u sv. Pavla odvozují svou praedestinaci. — Chybno jest, ze slova angelus (Domini) ve Vulg. S. Z. šmahem odvozovati jsoucnost andělův, jelikož často znamená posla vůbec a Mesiáše zvlášť. — Slova „hodie genui te“ nedokazují přímo věčnost druhé božské osoby, nýbrž její prohlášení za Mesiáše. — V nauce o milosti chybně dovolávají se dogmatikové 2 Kor 3, 4 (o neschopnosti cogitare aliquid ex nobis) nebo Fil 2, 3 (operatur velle et perficere), jelikož na onom místě mluví se o povolání apoštolském, zde o milostné pomoci vůbec, ne pouze o nutné předchozí milosti. — Kor. 4, 7 Quis te discernit? namířeno proti domýšlivosti korintských stranníků pro přednosti přirozené, tedy opět ne o milosti předchozí. — Přísl. 24, 16 (sedmkrát za den klesá spravedlivý) nemluví se o hříchu, nýbrž o nehodách (taktéž Kaz. 7. 21). — 1 Kor 3, 12 dd. nemluví o všedních hříších a očistci, nýbrž o fundamentum křesťanské nauky, na kterém kazatelé její různocennými příspěvky budují. — Comma Joanneum (Jo 5, 7. 8), 13. ledna 1897 sv. Officiem prohlášené za pravé a některými dogmatiky používané jeví se rozhodně nepravým, jak biblista biskup Dr. A. Bludau (Bibl. Ztschr. 1915) obšírně ukazuje, neboť ve Vulgatě až do 9. stol. není rozšířeno a v řeckých textech až do stol. 15. chybí, tak že kanon tridentský („prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri

vulgata latina habentur") o něm neplatí. Schreiber uvádí ještě jiná místa, ovšem ne snad, aby příslušné nauky činil pochybnými, anyť se platně dokazují z jiných míst, nýbrž aby varoval od nesprávných výkladů, tedy od podceňování vědy pomocné jako jest biblistická.

Schmitz praví dále o jiné vědě pomocné, dějepise: Jen to projednávání bohovědy, které více zbudováno na základě filosofickém, vrátí naší theologii její důstojnost, a jen tak vydá theologie svůj užitek pro kazatele, duchovní správce a askety. Ovšem i z dějin církevních, dogmatických a právních vyplývají veliké nauky pro duchovní správce, askety a kazatele. Seznáváte zde záměry boží z jeho děl a je tak veden k Bohu. Ale nebudiž při tom zapomínáno, že celý církevní dějepis, přesně vzato, jest přece jen dějepisem lidské ubohosti v provádění božských záměrův a myšlenek, že tedy dějepis tento, čím je důkladnější, tím více nucen zabývati se tím, aby z dalekého nám ukázal, ne jak to máme dělati, nýbrž jak to nemáme dělati, abychom k Bohu dospěli a boží myšlenky pochopili. Ale toť není to potřebné: zvěděti jak to nemáme dělati. Toť vidíme s dostatek na sobě samých . . Plán a myšlenku, jak jí potřebuje dnešní doba, kde evangelium třeba docela nově kázati, dává knězi jen důkladnější vzdělání ve filosoficko-theologických oblastech myšlenkových."

Do správných myšlenek pisatelových přimíšeno též leccos nesprávného, jmenovitě to, že filosophickodogmatickou spekulaci jako vědu vyjímá z celku a průběhu dějinného. Což ona philosophia (a theologia) perennis nemá svých dějin, svého rozvoje? Nebyl by mnohý spor, na nějž se mnoho učenosti a vášně vyplýtvalo, odpadl, kdyby se bylo postupovalo s větší kritičností a znalostí dějin, textův atd.?

Zajímavá jest ještě poznámka, že „der kluge Benedikt XV" pro nově zřízenou theologickou fakultu boloňskou předepsal text Summy Tomášovy a odmítl žádost dvou vlašských biskupů a kardinálů za zrušení thomistického výnosu Pia X.

„Naše nynější methoda příliš nás navykala pořád sbírati a sbírané pořádati, nikdy však samostatně stavěti." Jak si tuto „samostatnost" v rámci oněch thesí a v rámci jediné předepsané knihy představuje, nesnadno říci. Zdůrazňuje totiž, s narážkou na nynější světový zápas, potřebu soustavnosti, sebranosti, soustředění a kázně. Vzhledem k tolika výborným spisům o dogmatice a mravovědě, které poslední dobou v Německu a ve Francii vydány, možno jen hádati, čeho si asi přeje. Co tomu řeknou jiní, třeba vyčkati. Mnozí zajisté s obavami o čistotu křesťanství Kristova pozorují, že to, co se nazývá „stavěním", jsou mnohdy smýšlené konstrukce. Nám konečně již nenáleží stavěti, nýbrž toho, co zjeveno, se rozumem i vůlí zmocniti!

*

O poměru přírodovědy k náboženství, po př. k theologii (ve stežejných otázkách: důkazy jsoucnosti boží, nauka o vývoji, názory biblické a pod.) píše pozoruhodné připomínky Dr. Aloys Müller ve vychovatelském měsíčníku „Pharus" (1915, seš. 7. a 8.)

Nelítostně potírá některé domnělé přírodovědné předpoklady, jichž dosavadní apologetika pro své důkazy používala. Ukazuje na př., že pojem nekonečného množství, pojem entropie bývá v apologetice nesprávně vykládán, pojem teleologie pak že jest nedostatečný; zvláště co do entropie upozorňuje, že tu jde o zákon nejistý, a ještě jen pro určitou soustavu platný, nikoli pro celý vesmír. Rozpor mezi biblickými zprávami a přírodovědou řešen může býti, podle něho, jen prohloubeným pojmem inspirace vzhledem k tomu, že tato jest úkonem milosti: jako, prý, vůbec milost nečiní lidi dokonale svatými, tak zvláštní dar její, inspirace nepotřebovala činiti svatopisce neomylnými učenci. Zázrak příčí se přírodovědci, pokud hledí na přírodu se svého stanoviska, totiž se stanoviska t. ř. zákonů přírodních, kteréž ovšem znamenají jen úsudky v duchu lidském o jevech přírodních; toto hledisko však není jediné možné a nejvyšší. M. na objasněnou uvádí příklad z pohybu: relativisté mohou říci, že oni neuznávají pohybu absolutního, ale nemohou říci nebo dokázati, že není možný, že ho není.

Nemožno tu vývodů M. do podrobna sledovati, nevládnu ani potřebnými vědomostmi přírodovědeckými, a právě to vyčítá M. apologetům, že příliš důvěřivě, bez odborné znalosti přijímají ve své důkazy často poučky zastaralé, namátkou zachycené. Slova, jež pronesl Le Roy o středověkých scholasticích: Ils n'ignorent pas assez, platí prý namnoze i tu: jakési vědomosti o otázkách přírodnických jsou tu, ale buď zastaralé aneb nedostatečné, aby odborným námitkám čelily.

Říkává se, že k práci apologetické volají teď otázky historické víc než přírodovědné. Dle M. není tomu tak, či vlastně jsou to obojí, jen že ony jsou i neodborníku přístupnější. Je škoda, že přírodovědci naši zde nic nepracují.

*

O německých katolických missiích za prvého roku války píše prof. Schmidlin v Hist. pol. Blätter:

„V Německu missie zámořské a rozvoj osad šel ruku v ruce. Obětavé činnosti missionářův a účinné podpoře německých katolíků je děkovati, že předstiženy skoro jsou missie protestantské během jedné generace. Pokřtěno 230.000 domorodcův a založeno na dva tisíce škol. Slibné tyto plody však světovou válkou, když tato byla přenesena i do kolonií, značně se ztenčily. Především trpěl Kamerun (záp. Afrika). Pallotini měli zde 14 missij. stanic, z nichž 11 zničeno a 70 missionářův a sester musilo opustiti svá místa; někteří zavezeni do černošského státu Dahoma (v Horní Guinei, patří Francii) neb do Anglie, odkud diplomatickou intervencí získán jim návrat do vlasti, jiní zavezeni na španělský ostrov Fernando Po. Kolonialní vojsko francouzské počínalo si velmi hrubě, hlavně v přímořské missii Pallotinů, v městě Duala, jehož chrám proměnilo v konírnu, roztlouklo oltář a sochy. Missionáři z nově zřízené prefektury Adamana byli transportováni do Lagos (na pobřežím otročím, patří Anglii). Duchovní správu

mezi osiřelými křesťany kamerunskými vykonává missionář Zyonský, který dojíždí z Lagos do Dualy, náboženství vyučují domorodí katechisté.

O německou „vzornou kolonii" Togo rozdělili se Angličané a Francouzi hned v srpnu minulého roku. Missionáři z kongregace božského Slova (ze Steylu v Holandsku) prohlášeni za zajatce, ale mohli většinou zůstati na svých místech, třeba činnost poněkud obmezena. Lépe se mají missionáři v území, jež sousedí s državou anglickou; tamější totiž guverner, katolík, dovolil jim katechisovati, ne však kázati, a zároveň pracovati ve škole: ve východní však části Toga, kterou si vzala Francie, jest missionářská činnost omezena pouze na kostel.

Německá jihozápadní Afrika skoro po ročním boji kapitulovala 9. července t. r. Angličanům. Jaký osud stihl missijní stanice oblátů neposkvr. Početí a salesianů, jest neznámo; z oblátů 8 musilo vstoupiti do vojska, ze salesianů pak missionář s 2 bratry byli posláni do zajetí do Pietermaritzburgu (Natal), jiných zpráv nedošlo.

Největší německá osada v jihovýchodní Africe má silnou vojenskou posádku, takže se nepříteli ubránila. O missiích tamějších platí asi slova biskupa Spreitera O. S. B. ve vikariatu Dar es-Salâm: „Missijní naše práce jde klidným svým chodem, musíme se však uskrovnit a sami si pomoci, protože toho čekati z Evropy nemožno." Benediktini ze St. Ottilien mohou se dokonce pochlubiti přírůstkem křesťanů. Rovněž daří se práce Otců sv. Ducha (Bagamojo a Kilima Ndžaro), kteří v Bagamojo otevřeli nových 10 škol; podobně jsou příznivé zprávy bílých otců.

I v Oceanii mohli všichni missionáři zůstati ve svých stanicích. Na ostrovech Samoa (Plavecké ostrovy) a Šalamounových mají maristé nedostatek peněz, proto musili několik škol zavříti; životní potřeby dovážejí si od Angličanů z Nového Zelandu a Australie. Rovněž v německé Nové Guinei, Novém Pomořansku a ostrovech Marschalových missiím neublíženo. Také kapucíni na ostrovech Palanských a Karolinech, třebaže Japonci některé ostrovy zabrali (12. října 1914), mohou missijně býti činni. Za to v zabrané Japonskem Kiaočau, missijním území kněží z kongregace božského Slova (Steyl), školy jsou zavřeny, někteří missionáři odvezeni do Japonska, zbylým pak pastorace zakázána.

Četné missie německých i rakouských missionářů na půdě neněmeckých osad trpěly za rok světové války rovněž velmi značně. V Indii staví se proti salvatorianům, jesuitům, tyrolským kapucinům a kněžím missijní společnosti sv. Josefa (Mill. Hill. z Londýna) německé národnosti nejen anglická vláda, ale protestantští missionáři žádají za všeobecné jejich internování aneb vykázání z Indie vůbec. A skutečně většina salvatorianů byla internována jako zajatá v Ahmednagar, na jejich místo poslal arcibiskup kalkutský jesuity belgické. Jesuitům, kteří konají missie v arcidiecesi bombajské, byly sice ponechány vzdělávací ústavy a stanice missijní, třeba 44 missionářů jest internováno, ale hledí přes to smutné budoucnosti vstříc, protože vláda přivlastňuje si všechny domy a kostely německé neosazené. Poměrně nejlíp se mají

němečtí a rakouští příslušníci Mill. Hillské kongregace v anglické kolonii na Borneu, apoštolská jejich činnost není téměř nijak dotčena; podobně na Filipinech a sev. Australii.

V Africe rozhodovali o osudu německých i rakouských missionářů jednotliví vládní úředníci. Tak na př. egyptského Sudachu se skoro válka ani nedotkla vlivem místodržitele Reginalda Wingate-ho v Chartunu; ovšem následkem nedostatečných podpor z Evropy musilo několik ústavů býti zrušeno. Haličtí jesuité v britské Zambesi pracují neztenčeně pastorálně i ve škole, podléhají pouze válečnému právu. Missie rakouských servitů v zemi Svazů (jižní Afrika) následkem finančního nedostatku jest blízka zániku. Steylští missionáři v portugalské Zambesi pod tlakem svobodných zednářů s počátku trpěli, nyní však zase spravují své stanice. Na britském Zanzibaru německá missijní stanice Bura byla úplně zničena; missionáři odvezeni do koncentračního táboru do Indie; rovněž sestry drahocenné krve byly odvezeny do Bombas, kdež většinou podlehly tyfu.

Hůře tomu bylo ve francouzské západní Africe. Missionáři, většinou z Elsas-Lotrinska, trpěli velmi od zednářských vládních orgánů. V pobřeží slonoviny (Horní Guinea) byli missionáři zavlečeni do Tunisu a vřaděni do cizinecké legie.

V severní Africe byly nerušeně činny v Alexandrii a Kairu; za to františkány anglická vláda vykázala.

V Palestině s počátku pocítili též tvrdost války, ale nyní „Spolek pro sv. zemi" mohl své školy v Galilei a Jerusalemě znovu otevříti, učitelský seminář zůstal však zavřen. Borromejky v Jerusalemě nabidly své služby tureckému červenému půlměsíci.

V amerických missiích jest Německo jen nepatrně zastoupeno. V Brasilii působí františkáni a v Chile bavorští kapucíni. Brasilská missie stojí po dobu války na jakémsi mrtvém bodě z nedostatku i financí i pracovních sil. Chilská vláda zmenšila kapucínům svou každoroční podporu, protože i její příjmy z vývozního cla ledku i cla dovozního značně byly zmenšeny. Proto musili missionáři některé indianské internáty zavříti. — Žádná z missijních praefektur není hospodářsky ještě tak silná, aby sama si dostačila; pomoc ze staré vlasti bude ještě dlouho missionářům bezpečnou oporou. Po válce tedy čekají celý katol. svět nové oběti v boji za záchranu pohanského ještě světa, a to tím větší, čím hlubší a bolestnější budou stopy, jež i mimo Evropu zanechává světová válka.

Zajímavý problem budou nuceny řešiti Spojené státy severoamerické. Téměř před 300 lety zavedla hrabivost anglická do Ameriky hnusné otroctví hlavně černochů, z Afriky sem dovezených. Tento černošský živel byl s počátku, vlivem křesťanských missií, jen hospodářsko-nábožensko-ethickým problémem ve Spoj. státech. Počátkem však minulého století přenesen na pole politické, zlomil po krvavé válce občanské pouta otroctví r. 1863 v celé Unii. Otroci emancipováni, dána jim svoboda a přiřčeno volební právo, stali se tak spoluobčany americkými. Od té doby však vlastně nastává nový boj — boj

plemenný. Černoši v Americe mají své školy, kostely, hřbitovy, divadla, zvláštní městské čtvrti obývají, ba i na drahách zvláštní místa — zachovává se přísný separatismus, prý pro nečistotu černošskou. Od desítiletí jest otázka černošská životní otázkou Unie.

Jediný návrh na rozřešení palčivé otázky je správný: zušlechtiti výchovem charakter černochů. Jest příliš barbarské chtíti se tohoto „břemena“ země zbaviti vývozem ze země, neb uzavřením na určitém území v Unii, neb dokonce obnovením, aspoň obmezeným a částečným, bývalého otroctví. Zde připadá církvi vychovatelce veliký úkol. S počátku byly v Americe pouze 2 státy katolické, Maryland a Louisiana, všude jinde stavěli se umírněným snahám církve v otázce otroctví v cestu; ve Virginii dokonce r. 1700 bylo zapovězeno bráti katolíky, indiany a černochy za svědky. Teprve v 18. století nabývala církev zde jakéhosi vlivu, a v posledních 30 letech mezi černochy účinněji působí. Černochů katolíků jest asi 200.000, kdežto protestantské sekty tvrdí, že mají na 3·5 mil. přívrženců. Celkem asi bude kolem 4 mil. černochů pokřestěno. Mezi černochy pracují: františkáni, dominikáni, kapucíni, jesuité, lazaristé, maristé a otcové Ducha sv.; tyto řády (dle Atlas Hierarchicus 1913) mají v černošské missii 109 kostelů, 162 kněží. 14.181 dětí ve 173 školách. Z novějších pak:

1. Josefité, je to samostatná odbočka missijní společnosti sv. Josefa (v Mill-Hillu u Londýna), kteří černochům zasvětili své služby od r. 1871; pracuje zde 40 kněží v 29 hlavních a 17 vedlejších missijních stanicích. Spravují 13.417 černochů, katechumenů je 271. Do škol missijních chodí 3500 dětí, katechetskou kolej navštěvuje 49 studentů, 26 seminaristův a 56 studentů připravuje se na kněžství.

2. Lyonský seminář má v 5 stanicích 745 černochů, 7 kostelův, 8 škol, 11 kněží a 12 sester.

3. Ve státech Arkansas a Missisipi pracují od r. 1906. steylští missionáři s potěšitelným výsledkem. Šest kněží a 26 sester mají v 5 stanicích 985 žáků a 505 katolíků. Ještě dlužno se zmíniti o školských bratřích, kteří v Balmead v St. Emmas Industrial and Agricultural School učí 100 mladých černochů.

Jsou to ovšem jen skromné začátky, jež mají býti účinným buditelem pomocných srdcí amerických katolíků ku pokřestění millionů jich černých spoluobčanů.

*

Časopis Voce di St. Antonio udává následující přehled účasti františkánů ve válce:

Řádové provincie	kněží			klerici		bratří laici				ztráty		
	V poli a lazaretech	v nemocniční službě	ve zbrani	v nemocniční službě	ve zbrani	v nemocniční službě	ve zbrani	missionáři	dohromady	padli	raněni	lazarety v klášterech
Německo	82	83	—	81	139	135	389	—	915	45	82	15
Rakousko	51	10	—	6	3	18	272	—	360	11	31	21
Belgie	19	5	–	21	1	3	6	1	75	1	2	—

Anglie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Francie	14	66	34	1	28	1	25	14	182	5	12	2
Italie	59	111	9	139	80	27	56	4	585	?	?	8
Úhrnem	225	381	43	247	251	194	747	19	2097	57	127	48

*

Z příčin válečných udáno a zatčeno bylo 20 slovinských kněží. Z nich však obžalováni pouze tři a vinným nenalezen žádný.

*

Ruský kostel v Praze, majetek obce pražské, nemá již býti k pravoslavným bohoslužbám propůjčován.

Vědecký a umělecký.

Přírodovědecký světový názor — bez přírody. V moderní filosofii máme mnoho kuriosit, na př. duševědu bez duše, náboženství bez Boha a v novější době též přírodovědecký názor o světě bez přírody. Názorem takovým jest fenomenalismus, kterému učil Mach a jeho dosti četní stoupenci, mezi něž patří filosofický spisovatel Dr. Jan Kleinpeter. Přede dvěma roky vydal tento myslitel dílo „Der Phänomenalismus — eine naturwissenschaftliche Weltanschauung" (v Lipsku u Bartha) v němžto všechny filosofické soustavy zásadně zavrhuje a fenomalism jediným pravým systemem prohlašuje.

Právě tak jako Arnošt Mach má i Kleinpeter za to, ža jediným pramenem vědění je zkušenost, a sice zkušenost zvláštního rázu, ne taková, jak ji četní empiristé, nebo snad Kant sám chápal. Jediné co poznáváme, toť dle školy Machovy bezprostřední dojmy — počitky smyslové (fenomena); toť jediná skutečnost, jiné pro nás není. Co smyslům našim jevit se nemůže, nemůže býti předmětem vědění, a hledat něco za počitky smyslovými, jest práce marná. Úkolem vědy jest, aby bezprostřední počitky smyslové popisovala; nesmí se však myslit, že věda může svým popisováním pravý stav věci úplně vystihnout; v té příčině žádali bychom od ní příliš mnoho. Kant měl o zkušenosti pojem zcela jiný. Kleinpeter mu vytýká, že svými apriorismy problem vlastně zatemnil, místo aby jej objasnil. Apriorism prý operuje jen pojmy a vlastní jádro jediné zkušenosti — smyslový dojem — mu uniká. Žádným pojmem nelze nám smyslového počitku patřičně vyjádřit. Opět a opět zdůrazňuje Kleinpeter, že smyslový počitek a pojem o něm není totéž. „Počitek není vůbec žádným pojmem, naopak předchází veškeré tvoření pojmů a tvoří jeho nutný podklad . . ." Slovem počitek nesmíme nikdy na pojem počitku myslit, nýbrž pokaždé na bezprostřední zážitek (Erlebnis), jenž sám o sobě není sdělitelným a jenom předmět bezprostředního počitku tvoří. Vlastní počitek sám o sobě lze jen pocítit, nelze ho podat. (Die Empfindung an sich ist nur empfindbar, nicht wiedergebbar.) (Str. 14.) Jedinou instancí, jež ve vědě rozhoduje, jsou smyslové dojmy, jen tyto dojmy spadají v obor zkušenosti. „Co však Kant zkušeností nazývá, jest již spojením počitků s prvky představ a logikou. Pravím-li na př., že pán, kterého potkávám, jest můj přítel X, pak již to není zkušenost, nýbrž hypothesa" (34). Podobně soudí Kleinpeter ve svém článku „Die prinzipiellen Fragen der Mach-schen Erkenntnislehre" uveřejněném ve filosofickém časopise „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik" (sv. 151, str. 129—162). Na str. 131 vysvětluje, co zkušeností rozumí a k tomu přidává příklad, že se mnohé věci mylně považují za fakta zkušenostní. „Není to na př. žádným faktem zkušenosti, že je slunce, ale je to jen theorie, již lidský duch sobě vymyslil, aby se ve svém pocitovém a

představovaném světě vyznal.“ Že je slunce — toť theorie! Jistými jsou jen počitky; co jim odpovídá, toť theorie — domněnka. Přírodověda, jak ji dosud převážná většina přírodozpytců chápala, není dle Kleinpetera exaktní vědou, protože skutečnosti jediné a pravé vystihnouti nemůže a jen domněnkami operuje. Každá výpověď o tom kterém počitku je zkalením pravého stavu věci — padělkem. I Kant uznal, že se duch lidský počitkového materiálu ihned zmocňuje a že ho dle svých forem zpracovává, čili, jak dí Nietzsche, „logisuje“. Tato logisovaná zkušenost není vlastně již čistou zkušeností, nýbrž padělanou.

Nauka Kantova o zkušenosti byla prý nedokonalostí a podstatných vad filosofem nadčlověka zbavena. „Svým hluboko pronikajícím, opravdu kritickým duchem poznává neproveditelnost dosavadního idealu vědeckého; pravda — slovo v dosavadním smyslu vzato — jest nepoznatelnou; jenom skly svých pojmů můžeme na pravdu patřit; ‚každé slovo jest metaforou‘, ‚každé poznání jest podobenstvím‘. Zdání stává se nutností, to následuje z přirozenosti pochodu poznávacího. V tomto smyslu jest proto veškeré poznání relativním; absolutní, bezpodmínečná pravda jest nejen nedosažitelnou, nýbrž také nemyslitelnou, logicky nemožnou“ (27). Nietzsche prý vědě prokázal platné služby a proto nebylo by správným, kdyby byl jen předchůdcem fenomenalismu zván; jestiť prý „jedním z nejvýznačnějších zastanců jeho“ (tamže).

Mínila-li dříve přírodověda, že pojmy může obraz skutečnosti vytvořit, tvrdí naproti tomu fenominalismus, že každý takový obraz jest padělkem. O žádném smyslovém dojmu nesmíme tvrditi, že jest všeobecně platným, protože se počitek dle individuí různí ano i u téhož jednotlivce stálým změnám podléhá. „Naše dojmy nejsou nikdy všeobecně platny, nýbrž stále jen individuelně. Zcela jistě proto nezáleží zkušenost ve všeobecně platném spojení jevů; naopak — takového vůbec ani není. Vědění zkušenostního, jež by nějak ráz nutnosti a všeobecnosti mělo, vůbec není... Všeobecné věty přírodovědecké, o nichž se Kant domníval, že je a priori dokázal, nemohly před soudnou stolicí moderní kritiky zkoušky obstát; tak není na př. v empirickém (světě) nic konstatního, trvalého. Heraklitovo ‚všechno plyne‘ platí dnes jako dogma vědy. Nic nemusí věčně trvat“ (56).

Nižádným způsobem nemůžeme počitků vystihnout a sevšeobecňujeme-li počitky toho kterého druhu, oddalujeme se jen od skutečnosti. „Nikdy nejsme oprávněni k výroku, že ten který zjev přírodní za určitých podmínek musí se přihodit... O suverenní vládě nad zkušeností nemůže být nikdy řeči“ (64).

Zásadně staví se Kleinpeter proti vší logice a jejím pravidlům, jichž obecnou platnost radikálně popírá. Logika nás nikdy nevede ke skutečnosti. Zákon totožnosti, příčinnosti a jiné — toť dle školy Machovy pouhé bludy. Marně se proto pokoušeli učenci, aby přírodu logickými pouty spoutali. Příroda má prý právo být tak nelogickou, jak jí jen libo. Čím jest logika dle Kleinpetera? Čistě lidským výtvorem, který prý na platnost a priori žádných nároků činit nesmí.

„Formy logické jsou při pravých a nepravých soudech tytéž; zda spojení bylo správným či nesprávným, to rozhodnout není vůbec v moci poznávajícího subjektu“ (107). I kdyby logická pravidla byla platná, nepomohla by nám a nevedla by k pravé skutečnosti. Jinak počítá Kleinpeter logická pravidla k „umělým pomůckám vědeckým“, jimiž se bezprostřední zkušenost padělá. Každý pojem tvoří se pomocí logiky. Pojem o počitku a počitek sám mají se k sobě tak jako papírový peníz a zlato (65). Pojmy, jež sobě vymýšlíme, neexistují ve skutečnosti, a také jim žádná věc neodpovídá, nýbrž jsou jen prostředkem, abychom svá prožití přibližně reprodukovat mohli. Nazval li Nietzsche pravdy ilusemi a svět logický světem zdání, prohlásil-li veškeré poznání relativním, pak se prý tím rozluštění problemu nejvíc přiblížil. Že nám pojmy representují reality, jest právě veliký společný blud realismu starověku, středověku a novověku“ (96). „Správným jest jen, že čistě objektivní zobrazení (skutečnosti — dle Kleinpetera smyslových počitků) jest nemožným. že každá věda má znamení svého subjektivního původu“ (269). „Počitky mohou být jen prožity, nikdy přesně popsány“ (271). „Tento svět může být jen pociťován. bezprostředně zkušen, nikdy však znovu podán. Reprodukovaný svět jest právě vždy uměle přizpůsobený, padělaný svět, jehožto padělku vubec nám nelze odstranit“ (98, 99). (O. p.)

*

O monismu praví rektor berlinské university r. 1914 Dr. Benno Erdmann (Über den modernen Monismus): „Monismus je doměnkami přetížen“ (hypothesen-überladen), tedy ne vědeckým, na neochvějných základech spočívajícím názorem světovým. „Když dva monisté praví totéž, nemíní nutně totéž“ (str. 25). „Monistická literatura ukazuje, jak širokým a pošinutelným je rámec, který monistické vyznání obepíná“ (str. 34). Ve svém fanatismu vědění je prý monismus slepý vůči hranicím lidského poznání. „Je-li monismus dále nepřítelem církve, míní li, že náboženství vědou může zrušit —: jest o to postaráno, aby stromy vědy do nebe nerostly“ (str. 36, 37). Arciť vede dle Erdmanna každý krok za bezprostřední zkušenost jen k domněnkám; jak tu věda možná, nesnadno říci!

*

Kdo chce se sebe střásti předsudky proti středověku, nakupené staletým falšováním dějin, a proniknouti k pravdě, tomu budiž doporučeno dílo Jiřího Gruppa Kulturgeschichte des Mittelalters, jež r. 1907 začalo vycházeti v novém, přepracovaném a rozšířeném vydání, a bylo dokončeno r. 1914 svazkem čtvrtým. Jiří Grupp jest v oboru středověkých kulturních dějin autorita prvního řádu. Již svým prvním dílem System und Geschichte der Kultur, vyšlým před mnoha lety, uvedl se dobře ve známost historikův, a díla potom vyšlá dobrou pověst jeho jen zvyšovala. Tak Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit a Kulturgeschichte der Kelten und Germanen. Vlastním pracovním oborem Gruppovým byly kulturní dějiny středověku a všecky ostatní jeho práce je buď

připravují nebo doplňují. Soukromý i veřejný život středověkých lidí vyličuje Grupp všestranně způsobem ponejvíce poutavým a živým. Nespokojuje se vyličováním povšechným, nýbrž uvádí množství a množství určitých příkladů, v nichž vychovatel, kazatel i básník našel by mnoho vděčné látky a nepotřeboval by sahati k bajkám a pověstem.

*

V říjnovém čísle „Österreichische Rundschau" zkoumá Dr. Max von Mayr cizí prvky pověstného vídeňského dialektu. Jest to ovšem přirozeno a život v tak velkém městě nese to sám sebou, že do obcovací řeči se všech stran připlývají a všelijak se tu křižují nejrůznější vlivy. Často rozhoduje pouhá náhoda, je li takový cizí výraz přijat či ne. Mnohá vypůjčená slova během času nenápadně zmizí a přijdou v užívání zase jiná. Chtíti je vykořeňovati a nahrazovati původními, byla by marná námaha. A spisovatel míní, že není si toho ani přáti, neboť Vídeňák tak mnohé z těchto vetřelců upravil si podle svého způsobu, takže nejsou již pociťováni jako něco cizího, nýbrž stali se skutečným vlastním majetkem.

Nejvíce příkladů toho uvádí z jazyka francouzského; působila prý tu franc. revoluce, jež také ve Vídni vzbudila nesmírný dojem, pak dvojí obsazení Vídně v letech 1805 a 1809 a konečně kongres. Nápadně mnoho slov pochází také z vlaštiny a zvláště z latiny, což vysvětluje tím, že latina byla dlouhý čas řečí soudců, učenců, diplomatů a studentů.

Slovanské řeči nedaly prý vídeňskému dialektu mnoho slov, nejvíce ještě ve věcech týkajících se jídla. Z češtiny uvádí autor tyto příklady: Bowidl, Golatschen, Wuchtl, Bramburi. Chce-li kdo v hostinci platiti, volá rád „zablati"; dvacetihaléř jmenuje se vždy ještě „Schestak". Chce-li si Vídeňák dopřáti zábavy, říká že jde „auf Lepschi"; vidí-li na ulici upadlého, pozdravuje ho málo soucitu projevujícím zavoláním „tam leži". Vídeňák mluví také rád o „Bawladsch'n" (pavlač), močce z dýmky říká „Matschger", když něco ztratil, praví, že je to „britsch". Zvláště silného člověka nazývá „einen recht'n Leschaken"; opatrného, moudrého člověka zase chválí, že má „Rozumisch".

Příklady daly by se ovšem mnohonásobně rozmnožit a objevilo by se, že ve vídeňské němčině jest čeština mnohem hojněji zastoupena, než se domnívá pisatel onoho článku; vždyť konečně velká část Vídeňáků jsou odrodilí Čechové.

*

Literární život v Polsku počíná se probouzeti velmi zvolna. A není divu. Většina spisovatelů koná vojenskou službu v legiích polských, někteří smýšlení rusofilského (jest jich však jen nepatrná část) uprchli do ciziny nebo hlouběji do Ruska, ostatní zase vracejí se z ciziny a znovu si zařizují opuštěný domov. Všechno myšlení těchto jako oněch jest zaujato skoro výlučně válkou a otázkou budoucnosti národa.

Jest to patrno na př. z jediného dosud literárně uměleckého časopisu, jenž počal v srpnu l. r. vycházeti v Krakově pod názvem

„Illustrowany Tygodnik Polski“. Týž název měl týdeník, jejž vystěhovalci vydávali na jaře ve Vídni, jenž však pro nepříznivé poměry a hlavně asi pro odchod četných odběratelů do vlasti po několika číslech brzy zanikl. Ve větších rozměrech, v krásné úpravě a s vyššími aspiracemi uměleckými vypravil jej nyní do světa sám „Naczelny komitet narodowy“ v Krakově, svěřiv jeho redakci známému básníku Lucyanu Rydlovi. V dosud vyšlých číslech uveřejnil také redaktor nejvíce svých prací: programových článků, kulturně historických studií o „osvobozených“ městech polských (Varšavě, Lublínu, Vilnu, Kovnu atd.) a ovšem i hojně básní vesměs o současných motivech. A ze všech jeho i ostatních tu zastoupených veršů vane nadšený duch velkých polských věštců minulého století, duch radostných nadějí a vroucích modliteb o novou slavnou budoucnost. Cizí čtenář musí si přiznati: nemůže věru zahynouti národ, jenž po tolikerém utrpení a zklamání zachoval si tolik živé víry a nezlomné síly ducha!

Velká část obsahu časopisu a hlavně jeho obrazové části obírá se válečnými činy legií, této největší chlouby i naděje Poláků. Jim věnovány jsou také první samostatné knihy, vyšlé za nynějších rušných dob. Tak slavný „básník Tater“ Kazimír Przerwa-Tetmajer napsal polským vojínům jejich dějiny v nevelké knížce „O żołnierzu polskim 1795—1915“ (Krakov 1915). Uvádí jim na pamět všeoky polské „akty vůle k neodvislosti“. Pět jich bylo: pevstání Kościuszkovo, legie Dąbrowského v dobách napoleonských, povstání listopadové a lednové, a pátý, snad poslední akt, odehrává se právě před našimi zraky. Hned z prvních stránek knihy čtenář poznává, že mluví tu ne obyčejný dějepisec nebo novinář, ale velký básník, jehož mocné slovo, nerozplývající se nikdy v sentimentalitě, musí naplniti polského vojína radostnou odvahou, věrou a nadějí. Známá fakta nabývají v jeho osvětlení nového významu. Všude snaží se ukázati, že tradice boje o neodvislost Polsky jest jedna a táž po celých 120 let a že žádný čin nepřišel nikdy na zmar.“ Nepřišel nikdy dosud, nepřijde ani dnes!

Druhou knihu vydal romanopisec Václav Sieroszewski, známý u nás četnými překlady, hlavně svými obrázky ze Sibiře. Spisovatel, sám vojín-legionář, líčí v ní život a činy nejpopulárnějšího snad dnes muže v Polsku, tvůrce a vůdce legií, Josefa Piłsudského („Jósef Piłsudski“, Piotrków 1915). Pro cizího čtenáře zní jako román vypravování o martyrologii školské, již bylo nadšenému chlapci podstoupiti v Rusku (pochází z Litvy), o jeho obraně proti duchovní rusifikaci, o jeho pronásledování, věznění, vyvezení na Sibiř, tajném útěku do Krakova. Zde vzniká v něm myšlenka o přísné vojenské organisaci, jež by vycvičila polskou mládež k budoucímu velkému boji proti Rusku s heslem vysvobození Polsky. Dovoleno mu to vládou r. 1910, a po pěti letech může již spisovatel z vlastní zkušenosti líčiti válečné dějiny životního díla Piłsudského, jehož „veškera síla tkví ve velkém, neobyčejném idealismu.

Není divu, že válečné nadšení Poláků projevuje se ve značné míře také veršem. Tak K. Łepkowski vydal sbírku básní „Szla-

kiem legionów" (Vídeň 1915). Otec-vystěhovalec vzpomíná tu svých synů, kteří tam v dáli bojují v legiích a „důvěry plni v moc vlastní síly, věří, že Polska vstane z mohyly". Jde v duchu po bojištích jejich vítěznými stopami, lituje, že nemůže po jejich boku s mečem stát, modlí se za ně a žehná jim. „Ve jménu božím žehnám dnes synům svým ke křestu ohněm, kde za vlast se bijí."

Ale více básní píší sami vojíni-legionáři, jichž ukázky přináší zmíněný shora „Illustr. Tygodnik Polski". Jsou ovšem nestejné umělecké ceny, jako jsou nestejného vzdělání jejich tvůrcové, ale vynikají v mnohém ohledu nad podobné, ostatně velmi řídké útvary na příklad našich vojáků. Vojenské básně polské shodují se v thematě: skoro všechny jsou patriotické! Naděje a radosti, utrpení a bída národa — toť centra, kolem nichž se točí verše polského vojína. Láska k ženě, jež po tak dlouhé věky byla nejčastějším motivem poesie, nenalézá tu nikde ohlasu. Vedle vlasteneckého prvku vystupuje velmi často také prvek náboženský; odpovídá to známé zbožnosti polského národa a ukazuje zároveň, jak stálé, bezprostřední nebezpečenství smrti prohloubilo náboženský cit mnohých vojínů.

*

Na novou krásu Londýna za války upozornil Rodin. Když tam zavítal ke krátké návštěvě, stěžovali si mu, jak nepěkně Londýn vyhlíží od té doby, co pro strach před Zeppeliny je zbaven „nočního moře světla" a musí tonouti ve tmě „Nikoli". odpověděl Rodin, „právě naopak: tma dodává Londýnu nové krásy!" Novou krásu začaly pak viděti i jiné oči, a to nejen ty, jež měly radost nad čarovnými světelnými obrazy reflektorů, ale také ony. jež viděly skutečně, co Rodin mínil: podivuhodné stínové obrazy, jež spatřuje šíře otevřená zřítelnice při skrovném světle. zatím co nahoře nad Londýnem poprvé od dlouhých věků bylo lze pozorovati krásu nočního nebe, hvězd a jemného oblakového třpytu. Nyní chopili se toho umělci. Zvláště Josef Pennell nashromáždil celou výstavu kreseb uhlem a lithografií, zobrazujících pohledy ze světového města ponořeného ve tmě

Mnichovská „Kunstwart". jež přináší tuto zprávu, poukazuje na řadu svých dřívějších článků, kde podobně s uměleckého stanoviska protestuje proti nynějšímu příliš pronikavému i křiklavému osvětlování velkých měst a zvláště chrámů. Co Rodin nazývá novou krásou, je ve skutečnosti krásou zcela starou: můžeme se jí těšiti ve všech vesnicích a malých městech, kde nemohl se uplatniti parvenystický názor, že čím více světla, tím lépe. Snad válečnými poměry vnucené omezení přispěje aspoň poněkud k revisi vkusu i v tomto oboru. Za to, co by velká města ušetřila na přebytečném a luxusním osvětlení, mohla by si zbudovati mnoho trvalých památek uměleckých a nad to poskytla by svému obyvatelstvu hojně večerních městských krás.

Vychovatelský.

Historia vitae magistra — dějiny učitelem života? Mnozí praví, že ano, mnozí, že ne. Ještě jiní praví, že člověk i národové sice z dějin se učí, ale jen tomu, po čem nic.

Pravdu mají asi všichni.

Vlašský někdejší vyslanec na různých dvorech, m. j. v Paříži za Napoleona III. a ve Vídni, hrabě Const. Nigra, prohnaného hr. Cavoura prohnaný žák, nechtěl psáti svých pamětí, jednak aby nezpůsobil nevole, jednak že na výchovnou stránku dějepisu mnoho nedal. Nedlouho před smrtí psal o tom vídeňskému novináři Sigm. Münzovi: „... není vždycky dobře jisté legendy [roz. pověsti] odklízeti. I legenda jest částí dějin, a to, jelikož zobrazuje city, které skutečně byly, i když se zakládaly na údajích mylných nebo nemožných. Emile de Girardin říkával, že dějepis není na nic. Jisto jest, že zkušenost minulosti národům ani jednotlivcům málo prospívá. Oni i tito mají ctižádost, prožíti zkušenosti svoje vlastní. Každým způsobem chce a musí svět prohlédati do budoucna a nezdržovati se tím, aby pozíral na zad a připomínal si minulost, která nikdy nemůže se vrátiti.“ Arciť, vlašské dějiny, zvláště ty, které on sám pomáhal dělati, za mnoho nestály.

Aby se nám zas nevytýkalo, že kazíme mládež — aby se totiž neučila dějepisu — připomínáme výslovně, že to pravil politik, vedle toho však také básník a filolog Nigra, ne my. Týž — dle Münze (D. Revue 1915, seš. 10) — neřídil se ani obvyklým „de mortuis nil nisi bene“, soudě raději o živých blahovolně, o mrtvých za to přísněji. I to má něco do sebe.

*

Očekávalo se že divadlo, kterému se také říká chrám umění, v nynější době rozpomene se na svoje vyšší úkoly, vyšší totiž než si vytkly varieté nebo kabarety a j. pod. zábavní místnosti. Arciť poukazováno na obtíže co do personálu, vhodných skladeb atd. Na doklad, že obtíže ty nerozhodovaly, uvádíme v originále, co německé noviny psaly o Schillingově opeře „Mona Lisa“ a Schönherrově „Weibsteufel“ (Ďáblice), dávaných ve vídeňských dvorních divadlech s velkým prý úspěchem. O první píše „Stuttgarter Zeitung“:

In Tod und Wahnsinn endet
Die neue Bühnenfrucht,
Die Menge Salven spendet,
Der Teufel schmunzelnd bucht:
»Ein Tag nach meinem Herzen! —
An Mona Lisens Brunst
Entzündet ihre Kerzen
Die hohe deutsche Kunst
Und schwingt die Räucherpfannen
Daheim am deutschen Herd,
Derweil die deutschen Mannen
Ihn schirmen mit dem Schwert.

O druhé píše protestantský kritik A. Röder:

Was ist der Inhalt des Stückes? Eine einzige dramatische Roheit auf der Grundlage ausschweifender sexueller Brunst. Die Frau eines alten Schmugglers im Gebirg beginnt mit einem forschen Grenzjäger — erst geschoben, dann schiebend — ein Verhältnis, in dessen Verlauf die teuflische Natur des Weibes unter den Peitschenschlägen der Brunst sich herausbildet und den Grenzjäger dahin bringt, dass er den alten Ehemann und Filz ermordet. Durch 5 Akte hindurch wird dieses ekle Thema der Geilheit und Grausamkeit, natürlich in feinster psychologischer Verpackung, zwischen drei Menschen abgewandelt. Und Publikum und Kritik sind enthusiasmiert und bis ins kleinste Käseblatt der Provinz wird der »sensationelle Erfolg« ausposaunt. Das ist die Kunst, an der sich unser Großstadtpublikum in dieser ernsten und schweren Zeit des Krieges unterhält — eine Kunst, die sich in der Photographie alles Untermenschlichen gütlich tut, die mit schnalzendem Behagen der Welt verkündet, daß tierisches Begehren die Seele im Menschen meistert. Das österreichische Reich kämpft um seine Existenz. Der »liabe Weaner« merkt das nicht, ihn geht das nichts an. Er höhnt wohl noch über den »Klerikalen«, der es nicht vermag, die Brücke zu finden, die von dieser »Kunst« zu dem ungeheuren Ernst der heutigen Zeit führt. Freiheit und Selbständigkeit Oesterreichs kann nur durch eine ungeheure Kraftanstrengung, in der gestählter Wille und unangefressene Sittlichkeit die bedeutendsten Faktoren sind, erhalten werden und die Wiener und Berliner »Gebildeten« delektieren sich an den Brunstorgien eines entfesselten »Weibsteufels«. Das ist der Ernst, mit dem die »führende Bildungsschicht« von heute die ungeheure Tragik der Zeit quittiert. Ob sie sich geändert haben? Ob sie wohl anders werden? Kaum — wenn des gewaltigen Schicksals Wehen nicht noch schärfer in die »dürren Aeste« des modernen Aesthetenbaums fährt, der eine gottentfremdete Wissenschaft und Kunst hochmütig und skrupellos gepflanzt hat und sorgsam weiterpfleg allen gewaltigen Warnungen zum Trotz.

Ejhle texty „chrámův umění“!

Česká divadla poukázána ovšem z většiny na takové cizí výrobky, neboť výroba domácí nestačí ani kolikostí ani jakostí; na nejvýš že přidá k oplzlostem ještě nějaké konfessijní štvanice.

Nebýti hudební stránky v operách pozbývalo by divadlo opravdu skoro důvodů své — přenákladné — jsoucnosti. Přiznejme si ostatně: kolik vážných lidí ještě do divadla jde? za požitkem uměleckým totiž (kromě milovníků cenné hudby)? A co tam tedy hledá většina návštěvníků?

*

Říšský soud uznal, že moravská školní rada neporušila základního zákona o právech občanských, pensionovavši učitele odpadlého od víry katolické. Kterýsi učitel v Moravských Budějovicích, jež odpadlictvím zvláště úředních osob jsou již jakoby zamořeny — kdesi je tam jakási chyba — maje se oženiti s osobou, která má „přesvědčení“ bezkonfesní, udělal si také takové přesvědčení, ale pro lepší jistotu vyměnil je pak za přesvědčení starokatolické — zajisté po bedlivém studiu a přemýšlení, jak u odpadlíků zvykem. Rozumí se samo sebou, že chtěl i dále zůstati učitelem katolických dětí a z katolických peněz nechati se pěkně vydržovati. Kaplan budějovický sebral podpisy rodičů vyslovujících učiteli tomu nedůvěru; městská rada mu vyslovila důvěru. Přes to dán do pense a odvolání jeho zamítnuto. Zajímavo jest, že nález nejvyššího soudu nazván v „Neue Freie Presse“ od jakéhosi universitního professora (jakž by ne!) veřejně nezákonným!!

Není pochyby, že v zákonech našich, sdělaných za pověstných okolností, co do litery je v této věci mezera. Ale zdravý rozum, jenž účel a ducha zákona vykládá, nemůže přece popříti, že pojmy „občan“ a „občanské právo“ určují se blíže tím, čím občan jest (úředníkem atd.). Zde má mravně náboženský katolické děti vychovávati člověk, jenž náboženství to „uznal“ za nepravé a sám pro svou osobu odhodil! Má-li kdo přesvědčení bezkonfesni nebo starokatolické, ať se dá vydržovati občany bezkonfesními nebo starokatolickými a vyučuje jejich děti. Či všeobecné hlasovací a rozhodovací právo občanů platí jen potud, pokud nesahá na příjmy odpadlíků?

*

V Bavořích koná mnoho učitelů službu kostelnickou, za niž bývá bezplatný byt, obyčejně majetek církevní. V míru mohli učitelé postoupiti za důstojníky jen tehdy, když rukoudáním slíbili, že služeb kostelnických dělati nebudou. Nyní mnozí povýšeni, aniž o podmínce té byla řeč. Co bude potom?

Posl. Dr. Pichler vzhledem k odporu liberálů proti službě té chtěl postarati se, aby zákonem byla věc upravena, i žádal, aby se přihlásili učitelé, kteří jsou proti. V novinách psáno, že jest jich 200, ale jména neoznámena, naopak o taková místa se jich hlásívá nejvíc.

Hospodářsko-socialní.

Pod datem 15. září 1915 vydána byla tři čís. nařízení (čís. 278—280 ř. z.), z nichž první upravuje daň dědickou a poplatky darovací, druhé poplatky soudní a třetí poplatky ze smluv pojišťovacích.

Daň dědická bývá v theorii odůvodňována různým způsobem. Někteří sestrojují tady zvláštní dědické právo státu a daň vykládají tedy jako podíl státu na dědictví, ježto prý každý svůj rozvoj hospodářský a duševní děkuje nejrůznějším zařízením státu daleko více, než svazku rodinnému a vůbec příbuzenskému, jehož význam v novější době značně se zmenšil. Někteří snažili se odůvodniti dávku z dědictví jakožto pouhý poplatek, tedy jako individuelní úplatu za konkrétní činnost státu při převodu majetkovém, tedy jako úplatu za provedení převodu majetkového a jeho právní ochranu. Odůvodnění toto je na první pohled nesprávné, již vzhledem k výši obnosu, který někdy nutno platiti, neboť je ku př. patrno, že projednání pozůstalosti v ceně 1 mil. korun, z níž nutno zaplatiti 10% daně, nezpůsobilo přece státu výlohy za celých 100.000 K a to tím méně, že přece ze všech podání při projednání pozůstalosti nutno zapravovati poplatky kolkovní. Správná motivace je tu jedině ta, že se jedná skutečně o daň, tedy o příspěvek soukromého hospodářství poskytovaný dle jeho platební způsobilosti k úhradě všeobecných státních potřeb. A tu dlužno uznati, že daň ta je docela odůvodněna. Neboť stíhá poplatníka v době, kdy je k placení daně eminentně způsobilým a nad to je tu ještě i ta výhoda, že se její břímě subjektivně tak nepocituje i při značnější výši, protože nezkracuje jmění poplatníkova, jenž nabývá, čeho dosud neměl, totiž pozůstalostního jmění již po srážce daně dědické. To ovšem stačí pro zásadní odůvodnění této daně. Co do její výše nutno však postupovati s největší opatrností, aby se nestala snad závadou pro rozvoj jednotlivých hospodářství a tím v poslední řadě také státu samotného. Jedná se zde krátce o to, aby daň ta nebyla tak vysoká, že by mohla míti za následek ochabnutí nebo dokonce úplné ochromení blahodárných snah shromážditi jmění. To je přece nesporno, že hlavním motivem pro šetření je snaha opatřiti dětem lepší budoucnost nebo shromážditi jmění pro účely dobročinné a pod. Kdyby tedy se motivy tyto vůbec nerespektovaly a všeliké jmění musilo ve smyslu kommunistickém nezbytně připadnouti státu, tu je samozřejmé, že by odpadl hlavní podnět hospodárnosti, neboť přece nikde není tolik sociálního smyslu, aby kdo na sobě šetřil a se uskrovňoval jedině proto, aby pro společenský celek (stát) co nejvíce nashromáždil. Ale kdyby i nebylo dědické právo úplně odstraněno, přece jen by daň dědická, která by snad pro sebe spotřebovala 1/2 nebo 3/4 pozůstalého jmění, jistě v naznačeném směru velmi zhoubně působila.

Než tento zájem zůstavitelův, aby jeho jmění dostalo se určitému účelu, není vždy stejně mocný. Kde se ovšem jedná přímo o děti

zůstavitelovy, tam neradno ukládati daň příliš vysoko. Když však ku př. osoba docela osamělá má značné jmění a jeví o jeho osud tak malý zájem, že ani testamentu neučiní, aby se jmění to dostalo nějakému účelu, jemuž by snad přála, takže potom jmění připadne zákonnou posloupností dědickou vzdáleným jejím příbuzným, kterých ve svém životě snad nikdy ani neviděla, pak bude jistě v takovémto případě vyšší výměra daně plně odůvodněna.

Konečně nutno opraviti daň dědickou tak, aby odpovídala té všeobecné zásadě, že jmění vyšší snese daň více než jen poměrně vyšší, aby tedy byla upravena progressivně t. j aby ze jmění vyššího ubírala nejen stejnou kvotu, nýbrž vyšší procento.

Po tomto theoretickém úvodě všimněme ti nyní, jak se momenty právě uvedené projevují v dnešní úpravě naší daně dědické. K přehledu nám poslouží tato tabulka:

Dostalo-li se dědictví	a obnáší-li čistá pozůstalost v korunách: nejvýše 1.000	přes 1.000 do 5.000	5.000 — 10.000	10.000 — 100.000	100.000 — 250.000	250.000 — 1,000.000	přes 1 mill.	Bez ohledu na výši jmění pozůst. platilo se dosud
	pak činí daň dědická v % jmění pozůstalost.							
osobám příbuzným v linii přímé (rodiče, děti, vnuci, pravnuci) nebo pozůstalému manželu	1·25	1·25	1·5	2	2·5	3	3·5	1·25
osobám příbuzným v linii pobočné do 4 stupňů příbuzenství dle § 41 obč. zák. (Na př. bratranci.)	5	6	7	8	9	11	13	5
vzdálenějším osobám příbuzným nebo cizím	10	11·5	13	14·5	16	18	20	10
tuzemským nadacím k účelům vyučovacím dobročinným a humánním	2	2	2	2	2	2	2	10

Jak patrno, stíhala naše dosavadní daň dědická převody pozůstalostní na osoby vzdálenějšího stupně příbuzenského vyšší sazbou. Nyní přistoupilo k tomu ještě poměrně vyšší zatížení větších pozůstalostí, tedy progressivní úprava daně a v tom směru dlužno hned doznati, že progesse je mírná zejména v přímé linii příbuzenské a daň ani v nejvyšší své výměře že není přemrštěná. Snížení daně dědické ze jmění připadajícího ústavům dobročinným atd. na výměru 2% nutno ovšem jen všeobecně schvalovati, neboť by snad i zde byla bývala na místě progresse resp. lépe řečeno regressivní úprava sazby v tom smyslu, že by malé odkazy takovým ústavům podléhaly jenom sazbě $^1/_4$% nebo ½%, postupně pak sazbě vyšší, při čemž by se ovšem sazba 2% vůbec nepřekročila.

Zákon uvádí přirozeně hned také výjimky ze všeobecných pravidel. Tak pozůstalosti, jež obsahují pouze jmění movité a jichž

cena 400 K nepřevyšuje, jsou daně prosty. Ustanovení docela výjimečná týkají se pak pozůstalostí po osobách, které v nynější válce buď přímo padly na válečném poli nebo podlehly zraněním nebo nemoci, která jest přímo následkem války, když úmrtí nastane nejdéle do 6 měsíců po uzavření míru, předpokládaje ještě dále, že se dědictví dostane buď pozůstalému manželu nebo příbuzným zůstavitelovým v přímé linii. Za těchto předpokladů jsou pozůstalosti do 20.000 K daně prosty, z pozůstalosti pak mezi 20—50.000 platí se čtvrtina a z pozůstalosti přes 50.000 K polovice tarifních sazeb výše uvedených. Konečně podléhají odkazy ve prospěch osob, které byly k pozůstaviteli v poměru námezdním nebo služebním (čeleď, obchodní zřízenci), pokud obnos 1000 K nepřevyšují, sazbě 1·25% (místo normálních 10%).

Pro úplnost názoru nutno podotknouti, že vedle daně dědické nutno ještě z nemovitého jmění pozůstalostního platiti zvláštní poplatek z převodu nemovitostí, odstupňovaný jednak podle stupně příbuzenského, jednak podle ceny nemovitosti ($^1/_2$—$3^1/_2$%). Vedle státní daně pozůstalostní existují pak ještě ve všech zemích zvláštní příspěvky k účelům školským a nad to ještě někde i příspěvky k účelům chudinským (ku př. v Dolních Rakousích) a příspěvky pro nemocnice (z pozůstalostí osob zemřelých ve Vídni, Brně, Praze atd.).

Totéž cís. nař. obsahuje také důležitou novou úpravu poplatků z darování. Tomuto poplatku, který z darování mezi manžely a osobami příbuznými v přímé linii činí 1·5%, mezi příbuznými v linii pobočné až do 4. stupně 8%, mezi osobami v dalším stupni příbuznými a osobami cizími 15% a z darování ve prospěch tuzemských nadací k účelům vyučovacím, dobročinným a humáním 20%, podléhá všeliké darování, ale zásadně jen tenkráte, když o něm byla zřízena listina. Vedle toho však podléhají poplatku: bez zřízení listiny taková darování, jimiž se má nahraditi, po případě obejíti posloupnost dědická, tedy ku př. darování věna dceři nebo zřízení vojenské kauce svatební v její prospěch, dále také všeliká poskytnutí, jimiž se má poplatné darování jaksi obejíti, jako když ku př. dárce prodá obdarovanému předmět velké ceny za obnos nepoměrně malý. Tím se má tedy jenom zabrániti obcházení zákona. Vedle toho však podléhá darovacímu poplatku každé věnování za účelem zřízení nebo rozmnožení nadace i když věnovací listina zřízena nebyla. Toto odiosní privilegium všech nadací lze vysvětliti jedině tím, že možnost zjistiti poplatné darování je při darování ve prospěch nějaké nadace poměrně snadná, protože nadace jednak namnoze podléhají přímo státnímu dozoru, jednak je velmi snadno z jich zápisů zjistiti takové darování. Naproti tomu nemělo by valného významu stanoviti poplatek také u jiných darování i když o nich nebyla listina zřízena, protože tu schází téměř úplně možnost zjistiti existenci poplatkového darování, ježto nelze všeobecně očekávati, že by taková darování byla přihlašována k vyměření poplatků. Rozhodující byly tedy jedině ohledy finančně technické.

*

Druhé ze zmíněných cís. nařízení upravuje jednak nově poplatky v řízení soudním, jednak zavádí některé poplatky úplně nové. Pokud prvního se týká, tu vykazuje nová úprava celkem zvýšení dosavadních poplatků a to někdy dosti citelné (při rekursech nebo stížnostech na sborový soud první nebo druhé instance, tedy soud krajský nebo vrchní zemský, z prvního archu 5 K, při týchž podáních k nejvyššímu soudu z prvního archu 10 K.). — Pokud pak se týká poplatků nově zavedených, tu nutno uvésti především paušální poplatek z převodu pozůstalosti. Poplatek tento ovšem není veliký: tak pozůstalosti do 5000 K jsou ho vůbec prosty, při pozůstalostech od 5000 do 10.000 K činí 2 K, od 25.000 do 50.000 K činí 10 K, od 250.000 do 500.000 K pak činí 250 K atd. nejvýše však vůbec 10.000 K, ať je pozůstalost sebe větší. Nalézti však vnitřní nějaké odůvodnění bylo by dosti obtížno. Veškerá podání, která dědici při projednávání pozůstalosti k soudu činí, musejí býti kolkována, čímž se již skýtá individuelní úplata za činnost soudu zakročením dědice vyvolanou. Totéž nutno říci o poplatku za činnost soudní ve věcech poručenských a opatrovnických, který se řídí výší ročního výnosu jmění poručencova nebo opatrovancova. Do 3000 K ročních příjmů neplatí se ničeho, od 3000 do 4000 platí se 10 K, od 25.000 do 50 000 K pak 100 K. Poplatek je tedy zase nízký, uvážíme-li, že se musí již jednati o millionové jmění, aby poplatek činil 100 K. Konečně sem spadá i paušální poplatek za soudní dozor nad fideikommissy, který nutno platiti ročně a jež svou výší znamená již poměrně značné zatížení jmění fideikommissního. Zde se totiž poplatek vyměřuje podle ceny jmění, ne podle jeho výnosu a obnáší při fideikommissním jmění nemovitém, jest-li že toto nepřevyšuje 200.000 K, ročně 100 K, při jmění v ceně od 800.000 K do 1,000.000 K již 500 K atd. Movité jmění fideikommissní v ceně do 50.000 K je poplatku prosto, při ceně jeho od 50 000 K do 100.000 K nutno platiti 25 K, při vyšším pak jmění rovná se poplatek z movitého jmění fideikommissního polovině poplatku z nemovitého jmění stejné ceny.

*

Poslední ze zmíněných cís. nař. upravuje nově poplatky ze smluv pojišťovacích a smluv o doživotní důchod nebo platy zaopatřovací. I ustanoveno, že všechny ústavy, které pojišťování provozují po živnostensku, mají platiti z celkové summy přijatých premií i s vedlejšími příplatky každoročně při pojištění náhradném ½%, při pojištění proti krupobití a pádu dobytka 1% a při všech ostatních oborech pojištění 2%. — (Pojištění náhradné — Rückversicherung — spočívá v tom, že se ústav pojišťovací zase sám pojistí proti škodě, která mu hrozí z eventuelní nutnosti vyplatiti pojištěnci náhradu utrpěné škody, u jiného ústavu pojišťovacího ku př. až do 50% případní škody, takže by podle tohoto příkladu polovinu škody nesl pojišťovací ústav sám, druhou pak jiný ústav, s nímž onen první uzavřel pojištění náhradní.)

Dále nutno platiti z celkové sumy vyplacených náhrad při pojištění proti krupobití, pádu dobytka, proti ohni a při pojištění dopravním

½%. při všech ostatních odvětvích pojištění na 1%. — Obnosy vyplacené při pojištění náhradném pojištěnému ústavu jsou poplatku prosty.

Celkem to znamená zdražení pojištění. Dosud podléhaly smlouvy pojišťovací pohyblivému kolku podle škály II. eventuelně III, který ovšem pravidelně zapravoval pojištěnec. Také nyní každý ústav pojišťovací bude se snažiti, aby dotyčné % poplatku, které bude musiti zapraviti, dal si nahraditi od pojištěnce buď ve zvýšení premie nebo ve formě zvláštního příplatku. Také zde dal by se asi těžko nalézti vnitřní nějaký důvod pro toto zvýšení poplatků ze smluv pojišťovacích.

Všechna tři uvedená cís. nařízení nabudou působnosti dnem 1. ledna 1916.

*

Dle výkazu celních ruských úřadů na rok 1915 byl obchod ruský přes hranice evropské a kavkazský kraj černomořský tento: V prvé polovici 1915 byl vývoz v ceně 94,934.000 rublů (minulého roku za totéž období 677,584.000 rublů), dovoz v 181,243.000 (710,114.000) rublů, celkový obrat tedy činil 276,227.000 (1387,698.000) rublů. Přebytek dovozu vzrostl (32.520.000) na 86,259.000 rublů. Při obchodu s Finskem činil vývoz 33 833.000 rublů, dovoz 53,262.000 rublů, celkový obrat zde byl o 87,095.000 rublů větší než v roce minulém.

Vývoz obilí v prvém půl roce letoším činil pouze čtvrtinu v množství a osminu v ceně oproti stejné době v uplynulém roce. Vyvážela se hlavně pšeničná a žitná mouka, škrob a čerstvé vepřové maso. Ze surovin nevyváželo se skoro ničeho až snad na železniční koleje, rostlinný olej a zvláště chemické látky. Vyváželo se do těchto zemí: Anglie, Francie, Rumunska, Švédska, Srbska, Norska, Dánska, Italie, Ameriky, Bulharska, Řecka a Finska. Dováželo se nejvíce ze Švédska, Japonska, Bulharska a Finska — z Anglie (za 59,461.000 rublů), z Finska (za 34,515.000 rublů) dovezlo se nejvíce.

V prvé polovici 1915 vyvezlo se obilí 12,6 millionů pudů (loni za tutéž dobu 317,5 millionů pudů) — nejvíce do Finska (83,3%). Pšenice se vyvezlo 1,797 000 pudů, a to: do Finska 262.000, do Francie 1,118.000, do Anglie 155.000, do Švédska 78.000 pudů. Pšeničné mouky 3 (2,7) milliony pudů. Surového cukru do Evropy a Finska vyvezeno v prvých 4 měsících letošího roku 1,237.000 pudů (loni 1,273.000 pudů).

Politický a vojenský.

14. října vypovědělo Bulharsko Srbsku válku a zároveň zahájena offensiva rakouskoněmecká proti Srbsku pod velením Mackensenovým. Oba útoky souvisejí, jak vidno, strategicky[1] mezi sebou. Bulharsko má zmocniti se Macedonie a spojiti se s rakouskoněmeckým vojskem. Nenastanou-li nepředvídané komplikace, dosáhnou cíle brzy. Rumunsko a Řecko počítají, co jim neutralita či zasáhnutí vynese. V Řecku je zřejmý vliv koruny, jež působí pro neutralitu přes opětovné úsilí Venizelovo. Zatím už mnoho pro nás získáno tím, že pomocné vojsko čtyrdohody dosud nečinně sedí v Soluni a s nimi tam uvázlo i 400 prázdných srbských železničních vozů.

Přechod obojích vojsk přes Dunaj—Savu, největší prý to vodní překážku v Evropě, Srby, zdá se, překvapil; srbský velitel aspoň ujišťoval Bělehraďany, že ani jediný živý voják tudy se do Bělehradu nedostane. Proto také byly naše ztráty při tom poměrně skrovné — nejobtížnější prý byl přechod naproti Smederevu, kde nebylo žádných krytů. Důležitým úkolem nyní jest obnoviti mosty a zvláště zbaviti Dunaj ruskosrbských min; při přechodech tolik neškodily, jelikož voda stála právě velice vysoko, tak že plavidla mohla se pohybovati i nad zakotvenými minami, pro plavbu do Bulharska však nutno dráhu tuto důkladně vyčistiti.

Dardanelská akce při tom skoro usnula, za to útočí nyní čtyrdohoda všemi silami na frontě italské, francouzské i ruské, ale s nevalným štěstím. U Styru naši poněkud zatlačeni. Není též divu v tamním bažinatém území, kde jen domácí obyvatelstvo dovede býti spolehlivým vůdcem, a to v těch krajích jednak není pro nás dosti spolehlivo, jednak se musilo odstěhovati dále do Ruska. Za to ohrožuje Hindenburg vážně Rigu.

*

---

[1] Protože se nyní mnoho mluví a píše o strategii a taktice, třeba se zmíniti o jejich významu. První větší dílo o strategii napsáno od našeho arcivévody Karla s názvem: Zásady umění válečného pro generály rakouského vojska. Tam čteme: »Strategie je věda válečnická (Kriegswissenschaft). Rozvrhne plán, obsahuje a určuje postup válečných událostí, jsouc vlastní vědou nejvyššího vojevůdce«. Clausewitz vymezuje strategii takto: nauka o upotřebení boje k účelu války. Populární definice by snad byla »vyšší část vedení války«. Strategie obsahuje úkoly, jejichž řešení připadá vojevůdci, zařízení operací tak, aby bitvy a srážky se konaly na vhodném místě, v pravý čas, vhodnými silami, anebo aby se jim vyhnulo. Využitkuje výsledky každého boje buď aby se síly nepřítele po boji ještě více vyčerpaly nebo aby se — po výsledku nepříznivém — následky odvrátily neb aspoň oslabily.

Taktika učí, jak se má upotřebiti sil v bitvě. Určuje, jak jednotlivé druhy zbraní samostatně i ve vzájemné souvislosti mají působiti a se přizpůsobiti poměrům území a chování se nepřítele. Cílem jejím je vytlačiti nepřítele s bojiště anebo jej zajmouti.

V poměru Předlitavska a Zalitavska očekávány následkem událostí válečných vážné změny, u nás arciť ve smyslu užší jednoty. Návštěvy opposičních politiků, pak komitátních zástupců v Schönbrunně a jiné příznaky budily zas jiné domněnky. Tu dne 11. října císařským nařízením o znaku mocnářství rakousko-uherského rozřešen dávný spor ve smyslu dualismu z r. 1867 na základě pragmatické sankce. Zajímavo jest, že znak uherský úplně na roveň postaven znaku císařství rakouského (dosud „země v říšské radě zastoupné“). Oba spojeny sice znakem rodu habsburského, ale i ten má dvě koruny, rakouskou a uherskou. Koruna rakouská, jež pochází od Rudolfa II., má nápis: RVD. ROM. IMP. HVNG. ET BOH. REX CONSTRVXIT MDCII a byla též císařem Františkem I. určena za znak celého mocnářství, stává se znakem Předlitavska. Bosna s Hercegovinou a Dalmacie zatím přivtěleny i k Rakousku i k Uhrám — aspoň na znaku.

Vojenské prapory, na jichž jedné straně dosud býval dvouhlavý orel, na druhé obraz Panny Marie, budou dle potřeby vyměněny za nové, s novým znakem na jedné a s císařskými initialkami na druhé staně. Potřeba ta nastane asi brzy, protože prapory budou po tolikerým bojích a pochodech značně poškozeny.

*

Pražský divisní soud odsoudil čtyry osmnáctileté mladíky na 8 až 12 měsíců vězení, protože přišli k výcviku s černými stuhami na kabátě. Kdy přestane u nás takové — řekněme — dětinství, které nás v nynější těžké době ostouzí před celým světem a škodí celému národu! Neškodilo by se v takových případech zeptati též na intellektuelní původce.

Ročník XXXII. Číslo 12.

HLÍDKA.

O novější theosofii.

Boh. Kyselý. (O.)

Hermann Westermann vyzval v Hardenově „Zukunft“ Dra Steinera, aby se prokázal svými předstíranými vědomostmi a nebalamutil svět. Chtěl mu totiž představit tucet neznámých osob, aby z jejich aury posoudil povahu a smýšlení. Budou li údaje jeho a několika kollegů jasnovidectví souhlasiti vespolek, mají býti pokládáni za skutečné vidce. Dále je zve, aby prohlédli okem svým duchovním život určitých, jim udaných vůdcův a učitelů lidstva v minulosti a pomohli tak historii a kritice, která je často bezradna, nemajíc po ruce pramenů. Westermann dokládá: Dokud Dr. Steiner a jeho stoupenci nevyhoví těmto dvěma požadavkům, nemohou se lidé zdravého rozum a smyslu pro pravdu zváti jeho žáky. Doposud se Steiner nepřihlásil, diví se pouze, že ho může někdo pokládati za blázna nebo něco ještě horšího.

O osudech církve katolické předpovídá Steiner: Církev nebude zničena, podrobí-li se náležité reformě nebo zmodernisuje-li se. Žák jeho ve Francii, bývalý kněz Schuré, dí: Budoucí církev bude svobodná a všesvětová, nebo jí vůbec nebude. Při tom zapomínají, že církev má reformační sílu v sobě a že jí vždy používala, kdykoliv bylo potřebí, zapomínají, že je katolickou, určenou pro všecky národy, tedy v pravém slova smyslu všesvětovou, a že vede ku svobodě synů božích: Kde Duch Páně, tam svoboda. Vzala by za své, kdyby otevřela bránu svobodě u víře a v dogmatech, neboť náboženský chaos má vtisknutu známku smrti. Křesťanská theosofie, která má nastoupiti na místo křesťanství, jest utopií, třeba se theosofové odvolávají i na sv. Augustina a vysvětlují vznik a rozšíření křesťanství zcela přirozeně.

V díle svém, i v jiných jazycích snad nejrozšířenějším: „Křesťanství jako mystický fakt“, v němž uložil své názory na křesťanství, píše: „Na místo vědy a tušení božského byla položena víra; ježto nebylo již možno poznati božské a žíti božsky, bylo nutno věřiti v ně autoritou církve... Tak staly se víra a věda dvěma úplně protikladnými principy, které sloučiti církev již nikdy nehleděla.“ K tomu je povolána theosofie a srovná náboženství a vědu, víru a visi svým okkultním posvěcením, kterým se snaží zjeviti světu celou hloubku křesťanství a vrátiti mu celý jeho vnitřní život. Takové křesťanství (tvrdí Schuré), přetvořené theosofií, zapůsobí daleko, ježto poskytne všecko všem: zkušenost a pokrok filosofický, rozšíření obzoru dogmatu křesťanského ve smyslu tradice (rozuměj všesvětové, hlavně indické) a esoterické vědy uchvátí židovstvo a islam, obrodí brahmismus a budhismus, čímž vybuduje ohromnou základnu pro sloučení lidstva v Asii a v Evropě... Cíle tedy nemalé, jichž předpověď z Písma (omnia omnibus, jeden ovčinec, sbratření lidstva) vybírá theosofie pro sebe a jichžto splnění slibuje.

16. Theosofická mravouka.

Poněvadž theosofie hned při svém vzniku se rozštěpovala a své učení v různých končinách různě vyvíjela, není divu, že i mravouka její teprv se vytváří... V Indii zaujala zprvu mysli hlavně věrouka, kdežto v Evropě hned z počátku pěstována ethika a Steiner nazýván přímo zakladatelem jejím. „Se Steinerovou ethikou dostalo se nám největšího daru, který naše doba k chloubě své věčné zaznamená na pamětní desku lidstva.“

Přikázaní mravní, jimž učí theosofie, jsou po většině modernisovaným opisem morálky budhistické: altruismus je k nim klíč. „Povinnost, toť věc, již každý dluží lidstvu, spolubližním, sousedům, rodině a hlavně těm, kteří jsou bídnější, opuštěnější nás samých... A tážete-li se, jak chápeme povinnost theosofickou prakticky a vzhledem ke karmě, odpovídám, že musíme vypíti do poslední krůpěje, a to bez reptání všecko, ať cokoliv, co se nám v poháru života podává, že smíme trhati růže života jenom se vztahem na vůni, již šíří pro jiné... V plnění tohoto nelehkého úkolu nesmí theosof hleděti na nižádnou pohnutku vlastního prospěchu, nýbrž jednati správně, protože je to správno, ne pak proto, že skutek ten může mu přinésti štěstí. Proto nesmí se také na nikoho skládati, neboť žádná zevnější moc nemůže mu přinésti

spásy. V celém systemu není místa pro něco, co by se podobalo milosti, pro pomoc shora: vzývání osobního Boha je vysílání šípů do prázdna, modlitba je slabostí založenou na poblouzení, obět je bezbožností. Známa jest soběstačná pýcha pravého budhismu: „Nemodlete se, temno se nerozjasní. Nic nechtějte po mlčení, jež mluviti nemůže. Netrapte ducha trudem zbožného přemáhání. Ach, bratři, sestry, nežádejte ničeho po bezmocných bozích svými obětmi a hymny . . . V sobě, jen v sobě samých najdete osvobození.“

A z tohoto posvátného egoismu plynou povinnosti k sobě a ke stvoření. Že jsou v nich obsažena přikázaní Desatera, jako v ethice budhismu, že tedy zpytování svědomí u theosofa ve mnohém se podobá otázkám v modlitební knize křesťana, není nic divného, když základ, přirozená norma do srdce vepsaná, je týž. Hlavním životním úkolem člověka je tedy zduchovnění a proto i osvobozování se od všeho, co poutá jej k této zemi a jejím požitkům: proto doporoučí se i půst, zdržování se opojných nápojů, kouření a přemáhání pudu pohlavního. Ano, přísní theosofové přejí cudnosti úplně ve smyslu evangelické rady a mnohé pravidlo z knížky C. Wachtmeisterové: „Theosofie prakticky denně cvičená“ vyjímá se jako výstřižek z asketických spisů předních moralistů křesťanských.

Z pantheistického rázu theosofie lze také vysvětliti přehnané šetření života zvířecího, jak jeví se v prvním z velikých přikázání budhismu (Slibuji, že živé bytosti neusmrtím zúmyslně nebo nezraním) nebo v posvátné úctě indické ke kravám. Jiná pravidla života theosofického vzděláná jsou dle mravouky křesťanské, také myšlení a žádosti spadají pod zákon, i zvědavost (vyjma zvědavost po věcech theosofických), marné myšlení a mluvení. Čistě theosofický zní otázka ve zpytování svědomí: Byl jsi v řečech svých dogmatický? Jsi ochoten zastati se kdykoli ve světě Mezinárodního sbratření theosofického? Jsi hotov obětovati hnutí theosofickému svou sílu, čas i peníze? Studoval jsi denně aspoň půl hodiny tajnou vědu? O dobrém úmyslu při všem konání svědčí otázka: Začínáš a končíš každou svou práci ve jménu všudypřítomného, božského Já (Atmana) a obracel jsi všecko své počínání k jednotě a splynutí s principem života?

Většina všech 65 otázek tohoto theosofického zrcadla zpovědního týká se lásky ke všem tvorům a snášelivosti k bližnímu, leč v praxi viděti pravý opak. Mluví li se o obětování vlastní osobnosti, jest míněno výhradně posloužení individuelnímu „já“, by se očistilo z poskvrn pozemských a připravilo k lepšímu poznání neznámého. Cíl a konec

theosofie není spása jiných, nýbrž pouze vlastního ducha. Tak vyhlíží to se všeobecným sbratřením dle theosofické morálky velmi bledě. Jsou ovšem výjimkou, ale po většině štítí se údové theosofických lóží „sestupu do nižších oblastí ideových“, bojí se, že budou ze svých illusí vytrženi, budou-li si všímati hospodářské a socialní bídy kolem sebe. Vždyť dle nauky jejich jest nouze a utrpení vlastně požehnáním; je to karma, jakou si každý sám připravil. Nač tedy plýtvati vlastními silami a bráti na se martyrium jakési morálky, která počítá jenom s okamžitými poměry pozemskými? Zasvěcenec toho hrubě nedbá a spokojí se úvahou, že trpké zkušenosti tohoto života prospívají bratřím pro život budoucí, jakož zní jedno z hlavních pravidel: „Nestarej se o jiné osoby, neboť veliký zákon drží a chová je všecky způsobem nejvhodějším a nejdokonalejším“.

Také o theosofickém sebezáporu vyslovuje se Freimark podobně: Sebezapírání omezuje se na nejmenší míru. Hrozí-li milé duši theofově, jeho „božské jiskře ducha“ jen stín nějaké škody, stává se nejhrubším sobcem. Jeho egoismus je tím sveřepější, ježto necítí překážky pražádných přirozených mezí, nýbrž naopak cítí závazek, všecky překročiti. A každý, kdo se postaví skepticky proti jeho výletům do „vyšších plání“, kdo mu hledí namluviti, že člověk i tu na zemi má dostáti všem svým povinnostem, pomáhá mu jen k povznášejícímu vědomí martyria, neboť i theosofie má své svaté a mučeníky.

Co do praktického cvičení náboženského, zamítala theosofie zprvu každou modlitbu (viz nahoře), ale později smířila se i se zevnějším kultem, tak že kromě rozjímavé modlitby, „noření se v neznámo“, schvaluje i ústní modlitbu, obřady, kterých mu poskytují náboženství positivní. Theosof řádu vyššího toho arci nepotřebuje, ale kdo se teprv má propracovati k plnému uvědomění theosofickému, tomu lze i modlitbu prominouti. Proto zní jedna z otázek zpytování svědomí: Modlil jsi se před jídlem a po jídle za lidstvo lačnící a žíznící po poznání. Takovou koncesí duším nevyspělým, vůle chabé jest modlitba, ba všecko církevní zřízení: Zpovídejte se — praví theosofie svým stoupencům, přišlým z církve — přijímejte, choďte na mši, mějte si svého Pána! Proto mají svůj Otčenáš, který ve smyslu theosofickém vyložil Steiner a Hermann Rudolph v modlitební knize pro theosofy „Meditationen“ a G. Currie v „Theosophical Review“ 1904. Leadbeater vydal r. 1900 „Křesťanské kredo“, vysvětlené stoupencům „Modrého lotosu“, a A. Hardcastle podal výklad mše: „Le cérémonial de la messe“ v „Revue théosophique“ 1904.

Všecky ty modlitby nejsou ovšem modlitbami ve smyslu církevním, nýbrž je to zase vzývání svého vlastního „já“ nebo božské částice v člověku. Blavatská zneužila tu opět Písma po svém způsobu. Otec náš, jenž jest v nebi, jsme my sami, neboť nebe není nad námi, nýbrž v nás. „Okkultista obrací se v modlitbě k otci svému, který je ve skrytě (týká se Mat. 6, 6) a nikoli k bohu mimokosmickému, neboť pro nás jest vnitřní člověk jediným bohem, kterého můžeme poznati. Vzýváme otce, t. j. božskou částici, již v sobě pocitujeme, ve svém svědomí. A jdou-li theosofové po pravdě božské, a nikoliv lidské, nikdo z nich neřekne, že tento bůh skrytý slyší člověka a je rozdílný od konečného tvorstva a od bytosti nekonečné, ježto všichni jsou Jedno“.

Patrno na první pohled, že Spasitel mluví tu o něčem naprosto jiném, a Blavatská postavila svou theorii pouze na slovíčku „qui videt in secreto“, jakož v každé zmínce Písma o „tajemství“ hned vidí potvrzení svého okultního učení.

Jestli Blavatská modlitbu zavrhuje, hájila ji Besantová, aby přišla k témuž cíli, ano tvrdí, že jest cosi pravdy i v učení církve, že svatí pomáhají... Jestiť tolik bytostí neviditelných, astrálních kolem nás, proč by tedy nemohly pomoci, slyší-li volání v modlitbě a uvědomí-li si, že přispívají částičce téhož božstva, jemuž samy náležejí? — Tak dopadá blud, pitvoří-li se po pravdě.

17. Theosofie a positivní náboženství.

Theosofie tvrdí, že jest jediným trvale možným projevem náboženství, že se propracovala k jádru všeho náboženského cítění, že odpovídá nejlépe potřebám a poměrům dnešní doby a že zůstane také náboženstvím budoucnosti. Jaké však zaujala stanovisko k náboženstvím již stávajícím, hlavně ku křesťanství? Z toho, co bylo posud uvedeno o vývoji moderní theosofie, patrno, že zakladatelé byli původně eklektikové, kteří pobírali pro novou svou vědu náboženskou, kde se co hodilo, nejvíce ovšem z budhismu. Proto vykládali první vyznavači theosofie své učení jako novo-budhismus. Leč záhy rozpoznali nebezpečí, které jim hrozilo, kdyby zapadli do vyjetých kolejí, a za nic nechtěli setříti kouzlo novosti a původnosti, tak že jejich mahatmové byli vlastně jen připomínateli prastarého učení základního, které bylo dobou a vyznavači znešvařeno. Tak uchovalo se i v positivních náboženstvích mnoho drobtů tohoto učení a theosofie má právo sebrati je, aby nezhynuly. Nejčistší uchovala se tato nauka v budhismu a tak je

přirozeno, že především tibetský budhismus ve své nedostupnosti kryje se téměř s theosofií a dle Blavatské je každý odstín budhismu nekonečně vyšší, vznešenější, filosofičtější a vědečtější než nauka kterékoliv církve nebo jiného náboženství.

Dle tohoto východiska vyložíme, proč najmě křesťanství tak bylo znevažováno u zasvěcenců. Ve slovníku theosofickém nemá Kristus vůbec místa a ztotožňuje se s kolektivním jménem nezřetelné transkripce Chrestos nebo Chrestes, což znamenalo určitý stupeň zralosti v pohanských mysteriích. Olcott pak dí, že křesťanství je „mravně zteřelým a duchovně ochrnutým náboženstvím.“ Co je v něm dobrého, bylo pověděno a věřeno stamiliony lidí již dávno před tím ... Leč toto velkopanské povrhování málo přispívalo k oblibě nových nauk u křesťanů. Proto pozorovati přičiněním Besantové naprostý obrat. Zdůrazňuje se nikoliv co dělí oba tábory, ale co slučuje, zásluhy zakladatele křesťanství se vychvalují a křesťanům ponechává se vše, co je jim drahо ... Theosofie je krajně tolerantní a dle obřadů křesťanských uzpůsobuje svůj exoterický ritus, vydává modlitební knihy, v nichž Věřím a Otčenáš i mše dostává nový theosofický výklad. Besantová odpovídá ve své knize „Je li theosofie protikřesťanská?“ rozhodným — ne. Přátelskou službu chtěla theosofii prokázati i románová literatura urovnáváním cestiček, urážením hrotů a uhlazováním drsností. Pierre Coulevain napsal v tom smyslu několik románů, v nichž se snaží sloučiti oheň a vodu přemetným obracením katolických obřadů k nazírání theosofickému, čímž konal i reklamu novému učení.

Přes to vše je theosofie přímým popřením všech křesťanských dogmat. Křesťanství je náboženství Boha osobního, trojjediného, theosofie učí, že není Boha takového, nýbrž pouze Absolutno, jehož projevem je viditelný svět. Olcott se ohražuje, že bezdůvodně byl kritikou viněn z víry v Boha. „Nikdo na světě nedovede jediným slovem z mých spisů dokázati, co tato obžaloba tvrdí.“ Křesťanství je náboženstvím, které Syn Boží lidstvu zjevil. Viděli jsme, jak hledí na Krista theosofie, pokud připouští jeho historickou jsoucnost. Mitra, Krišna, Bacchus, Osiris, Kristus — toť jediné dogma pod různými jmény, vždy známé a uctívané, ale nikdy zcela nepochopené ... Čemu se lidstvo klanělo neznajíc, to my zvěstujeme vám, chlubí se Olcott, zneužívaje výroku Písma.

Křesťanství učí zjeveným pravdám, theosofie dí, že všecky pravdy jsou přirozené, nikoliv Bohem nebo jeho vyvolenci podané, nýbrž pouze lidmi lépe vyvinutého poznání. Vaše víra, posmívá se Blavatská,

je zrovna jako logika rozčilených žen, jimž, jak dí Turgeněv, je dvakrát dvě obyčejně pět, tříští vše, co spravedlivého a logického, vede člověka k mravní zkáze, tarasí cestu pokroku, mění každého člověka v Kaina. Vykoupení je dogma kruté, jež vede věřící na práh všemožných zločinů... Theosofie je tedy ve svém principu, ve svém učení a cíli s křesťanstvím naprosto neslučitelna. Že člověk nábožensky cítící nenajde v ní náhražku za křesťanství, o tom svědčí ustavičné kolísání, vývoj a rozkol v jejím učení. Není to hledání pravdy, ale tápání v temnotách. Odtud tolik oprávců, reformatorů sotva vzniklého náboženství, mužů i žen, zvláště těchto, že se zdá, jako by chtěly napraviti, v čem obě zakladatelky pochybily, nebo jako by chtěly vůbec um svůj brousiti na věcech vyšších vznětů.

Proto také rostou nová efemérní náboženství jako houby po dešti a nabývají chvilkových vyznavačův aspoň z rozmaru nebo omrzelosti. Maďarský doktor Eugen Schmitt zakládá novognosticismus v Berlíně pro třídy vzdělané s nátěrem filosofickým. Vilému Schwanerovi napadá: k čemu choditi do Staré Indie pro náboženství, když máme Starou Germanii? Tento bývalý učitel zavádí prazvláštní vzdělání ve svém listu „Der Volkserzieher", chtěje obnoviti germánského ducha zahloubáváním do působení a myšlenkového světa veleduchů německého národa. K tomu cíli vydal také „Germánskou bibli čili písmo svaté germánských národů" a r. 1912 byl postaven v zemi někdejších Cherusků na Hermannsbergu chrám ke cti genia germánského „Germanentempel". Jak daleko jest od těchto výstřelků „Nová česká myšlenka", jež, soudíc dle vydaných knih mezinárodního nátěru, bude asi odvarem podobných snah jinozemských?

Jisto jest, že spisy jako: Lekce hypnotismu, Zázraky spiritismu, Skryté síly v nás dřímající atd. obracejí zájem ducha žíznícího po pravdě jinam, aby ho znenáhla od náboženství odvrátily.

* *
*

Konečný úsudek o moderní theosofii lze shrnouti ve slova prof. Oldrà: „Nauka theosofická je nejapná zkamenělina, již přepjatci vykopali v půdě národa pověrčivého, pokud jeho vzdělání bylo ještě v plenkách, národa, jenž podnes ještě tone v modloslužbě. Není to ani tajemná, vznešená theorie, nýbrž fantastická, směšná, opovržení hodná směsice, jež se příčí dobrému smyslu a zdravému rozumu lidskému. Nauka ta, přizdobená oslnivým názvem antické moudrosti, kotví v přemrštěné fantasii několika žen a spletených, stokrát se mě-

nících názorech jejich učedníků, kteří nemají pro její pravdu pražádných závažných pádných důkazů, leč vlastní prý zkušenost magického okultismu.

Nuže, páni theosofové, mějtež si své šílené názory a své sny o světě tomto a záhrobním. My jsme příliš daleko pokročili v evropské vzdělanosti, aby nám napadlo vraceti se tolikerými věky do minulosti, putovati až do Madrasu k tomu cíli, bychom se naučili budhistickému katechismu Indie či Tibetu, ohřátému Blavatskou a Olcottem. Kdo míní tápati nazdařbůh v temných mlhách pythagorejských stěhování nebo theosofických reinkarnací, sloužiž mu ke zdraví. Nám zamlouvá se daleko lépe čistá, krásná, průzračná modrá obloha, na níž zřetelně, jasně a velebně vidíme pravdu křesťanskou, která nám vysvětluje tajemství života i věčného určení.“

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Nebyl to strach před vojskem císařovým ani lichocení císařovo, jak jim vytýkáno,[1] že nepřistoupili k Matyášovi, — vždyť kromě vojska Tillyho nebylo v Čechách skoro žádného císařského vojska, a veřejná hotovost se teprve císařem nařizovala (opět 7. května), a aby silná vláda potlačila hned v zárodku každé odbojné hnutí, které se nad to mohlo opírati o silné, spořádané vojsko Matyášovo, na to přece nebylo pomyšlení, a co se týče oddané důvěřivosti stavů k milosti a přízni císařské snad jim nyní projevované, po zkušenostech za dlouhé vlády císařovy nebyla také přes příliš u nich zakotvena. Nebyli ani stavové čeští tak krátkozrací, aby neviděli, že začíná nový dějinný oddíl, — ale při něm chtěli si rozhodovati nad sebou sami. Sami měli svůj sněm do Prahy již rozepsaný, a na něm dovedli své požadavky přednésti a po případě vynutiti si je na panovníkovi, který jich tolik potřeboval a bez nich by panovníkem býti přestal. V Praze byli pány situace sami, kdežto v Čáslavi ocitli by se obklopeni jsouce vojskem nepřátelským jako v obležení, a na ujmu jejich a na jejich škodu mohla jim diktována býti vůle i zvůle nikoli nového panovníka, nýbrž jeho vedoucích rádcův a služebníků, v jejichž vleku a zajetí arcikníže Matyáš byl, jak Čechové dobře věděli. Proti takovému znehodnocení a ponížení bouřilo se sebevědomí českých stavů, kteří byli zvykli sami předcházeti ostatní země přivtělené, od nichž samozřejmě očekávali, že budou následovati. Teď bylo by však naopak, neboť nemohli přece očekávati, že by vládnoucí spojenci v Čáslavi podle českých stavů se řídili, a nezbývalo by tedy, než aby Čechové se podrobili, a tím nikoli panství, nýbrž jho na sebe vzali. Nemohli ani střízlivou rozvahou dopustiti, aby byli v rozhodování svém znásilňováni od cizozemcův, od Uhrů, v jichž království, z velké části od Turkův opanovaném, stálými bouřemi zmítaném, pro něž Čechové již tolik obětí přinesli, všecko to zlo původ mělo, neb od Rakušanů, kteří by ovšem jen těžili z toho, že by v jejich zemi panovník pobýval k nenabyté škodě Čech, připravených o výhody i lesk královského a zajisté i císařského dvora.

[1]) Tamže, 349; tak Žerotín Budovcovi.

A ještě více je urážželo všecko jednání Moravanů, kteří je chtěli obluditi svými pokryteckými přípisy, aby naposledy pomocí Čechů dosáhli splnění svých separatistických požadavků.[1]) Všichni tito spojenci přicházeli nad to s vojskem jako nepřátelé do Čech, a ani tato představa nepřátelila Čechy s vojskem cizím, neboť tím více oživovala se paměť na zhoubu země. A aby nechyběl ani ethický moment, odsuzovali veškeré toto vojenské tažení představení bratrské jednoty vůbec jako válku nespravedlivou, jako věrolomný, bezprávný odboj proti zákonné vrchnosti.[2])

Politika stavů českých tehdy byla politikou vlastního prospěchu, a ten kázal nepřistupovati na stranu arciknížete Matyáše a nejíti do Čáslavě. Ostatně na cestu k odboji proti svému panovníkovi bylo ještě dosti kdy, až jak se dále poměry utváří. Zatím měli stavové čeští otevřeno forum, kde mohli sami pro sebe a o sobě jednati; stačoval jim český sněm, rozepsaný do Prahy na den 19. května.

Do Čáslavě místo očekávaného valného počtu českých stavů na sněm dojelo 10. května pozdě večer jen poselstvo od císaře: kardinál a nejvyšší zemští úředníci. O nových nabídkách, které jménem císařovým přednášeli, roznášela se hned zpráva a pověst, že jsou velmi uspokojivé, ba dokonce již na základě dřívější instrukce kardinálovy došlo do Prahy 11. května jako lehkověrná novina psaní hraběte Thurna a p. Štěpána ze Šternberka, že Matyáš svou jízdu a větší díl vojska odeslal zase zpátky na Moravu, že je tedy dobrá naděje, že ve dvou dnech se všecko dojedná, a že brzy dospěje se k dobrému srovnání.[3]) Do Čáslavě zase dostal nuncius podobnou přehnanou zprávu z Prahy, že prý císař za krátko chce se vzdáti vlády i v Čechách, a že to oznámí papeži, ale hned že tak nechce učiniti, ježto by to bylo s jeho velikým snížením. Než kteří dáleji viděli, nesdíleli tohoto optimismu; okolí Matyášovo bylo jen proto, aby dále táhl a se nezastavoval, ježto

[1]) Poměr mezi Čechy a Moravany vyjádřil Žerotín r. 1607 ve své Apologii těmito trpkými, ovšem nespravedlivými slovy: »Zdaliž oni (Čechové) nejsou, kteří nám svobod našich závidí? Zdaliž oni nejsou, kteří nás opanovali a sobě podmaniti obmýšlejí, aby sami hlavou a my ocasem království zůstávali? Nebo jakkoli se pěkně staví, jakkoli lahodná slova od sebe dávají, jakkoli mnohým a upřímným přátelstvím se zakazují, nic není, já je znám a vím, že kdekoli mohou a příčiny dostanou, všudy námi zadní kouty rádi vymítají . . .« *Brandl*: Spisy Karla st. z Žerotína. II. svaz. 3, str. 15, 16. A také později po událostech r. 1608, ale přece se zvláštním ohledem na ně, vytýká Žerotín Čechům vysokého ducha a pýchu. A. Č. XXVII. 423.

[2]) Č. A. XXVII. 350; vysvítá to z psaní Žerotínova Němčanskému.

[3]) Mon. hung. hist. l. c. III. 319.

prý císař chce jen nabýti času, aby sehnal pomoc ze Sas i odjinud; všichni rádcové arciknížete byli zaujati a předpojati, tak že nebylo možno očekávati dobrého výsledku. Jen Liechtenštejn dával maličko naděje, ale víry nenalézal.

Že nabídky císařovy byly přijatelny, soudil sám nuncius, jenž zvěděl také obsah vedlejšího memorialu kardinálova, a litoval zaslepenosti Matyášovy, že nechce se spokojiti s následnictvím, k čemuž Čechové jsou teď nakloněni; toto bylo mu nejdůležitější a pro dům rakouský nejpotřebnější věcí a zároveň cestou k důstojnosti císařské.[1] Také svým spoluvyslaným nejvyšším úředníkům zemským oznámil kardinál obsah svého memorialu; dával jim tím trochu na jevo svou převahu, ale sám vzbudil u nich svým memorialem jisté podezření, neboť byl tak daleko rozdílný od jejich instrukce.[2]

První audienci u arciknížete měli kardinál a zemští úředníci hned 11. května; byla jen formalním představením se a mluvilo se jen povšechně. Druhá audience byla jim určena na druhý den o 10. hod. Hned po své první audienci poslali zprávu císaři, že Matyáš zastaviti se nedá, a že míní s vojskem dále táhnouti. Téhož dne přibyli do Čáslavě také poslové kurfiřta saského a braniborského a měli rovněž audienci odpoledne.[3] Rovněž vrátil se 11. května sekretář španělského vyslanectví Montañana; měl cestu dost nebezpečnou. Uhři a hajduci leželi na cestě a dopouštěli se přes přísné zákazy sterých výtržností: drancovali, znásilňovali, pálili. Nad tím vším byli nejvyšší zemští úředníci, kteří sami si stěžovali do nebezpečné cesty, rozhořčeni. Navštívil je Montañana i nuncius; úředníci ujišťovali, že budou věrni císaři.[4]

Dne 12. května měl kardinál a nejvyšší zemští úředníci druhou audienci u arciknížete, u něhož byli zároveň přítomni na zdůraznění solidarity mezi arciknížetem a zeměmi s ním spojenými členové stavovského výboru z Uher, Rakous i Moravy; zvláště se jmenují

---

[1] Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 150. lett. 3.

[2] Tamže, lett. 6.

[3] Tamže, lett. 3. Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342. Diarium, l. c. Co vyslanci kurfiřtů přednášeli, viz *Hurter*, l. c. VI. 16. Matyáš odůvodňoval své počínání tím, že již r. 1598 byl od vyslanců kurfiřtů žádán, aby si u císaře stěžoval, že zanedbává veřejné dobro, a že dvůr jeho je zkažen; když slovy nic nedocílil, chtěl tomu odpomoci skutkem. (Relace kurfiřtu falckému z 15/25 května v kr. bav. tajném st. archivě, skříň černá 547/4 fol. 394—397.)

[4] Briefe und Acten, l. c. VI. 373.

Liechtenštejn, Žerotín, Preiner, Harrach, Nádaždi.[1]) Audience trvala půl druhé hodiny; vyslanci císařovi nabízeli arciknížeti Uhry a Rakousy a následnictví v Čechách, které by bylo na sněmě v Praze usneseno a uzavřeno. Arcikníže děkoval jim za dobrou vůli a podotkl, že nabídka císařova neuspokojuje, ježto jest příliš všeobecna, ježto arcikníže v ní nevidí nic, co by k jakému začátku skutečného a opravdového jednání a porovnání sloužiti mohlo. Ale ježto bylo již známo, že instrukce zemských úředníků neobsahuje posledního slova, vyzval je arcikníže, aby jen řekli všecko, i poslední své rozkazy. Zemští úředníci poukázali na kardinála, jenž má tajnou instrukci, a odešli, kardinál pak vypověděl onen krajní ústupek císařův, aby císaři zůstala koruna česká, a odebere-li se císař do Tyrol, že bude v Čechách místo něho vládnouti purkrabí. Kardinál zůstal potom u arciknížete u oběda.[2])

Audiencí touto stal se 12. květen 1608 historickým dnem, kdy již vlastně Morava byla od Čech odloučena, a Žerotín r. 1611 výslovně dovolává se tohoto významu 12. května 1608.[3]) Jaký smysl mají slova: „koruna česká“ v memorialu kardinálově, o tom nebylo sporu ani u Matyáše a jeho rádcův, ani u kardinála a nejvyšších zemských úředníků; všichni jim rozuměli stejně, že císař vyhražuje sobě jen zemi českou, a eo ipso že odstupuje Moravu arciknížeti.[4]) Od té doby arcikníže a spojenci jeho mluvili o odstoupení Moravy jako o hotové věci, která se sama sebou rozumí, a od níž se již neustoupí, a o níž se bude dále podrobněji jednati; proto páni z Moravy, u arciknížete dlící, psali

---

[1]) Udisqui, čehož nemohl rozřešiti *Stieve* (Br. u. A. VI. 374) ani *Gindely* (I. 216) je zajisté Nádaždi. Mon. Hung. hist. III. 319 uvádějí jménem: Liechtenštejna, Žerotína, Preinera.

[2]) Briefe und Acten, VI. 374, zpráva Montaňanova, Diarium, l. c. Montaňana neznal však dobře obsah tajného memorialu kardinálova a domníval se, že v něm nebylo nic, leda nabídka o nástupnictví na trůně císařském. Tento omyl přijal také *Gindely* (I. 216).

[3]) *Konopka*: Separační snahy Moravanů na gener. sněmu r. 1611 v Čas. Mat. Mor. 1914, 249.

[4]) »Cron Böhmen« znamená jen zemi českou, nikoli snad království české a země k němu přivtělené. Z přehojných dokladů třeba jen: »Der mündlich andtwort copey, so J. F. D. H. Mathias . . . denen herrn abgesandten der cron Beheimb den 29. Aprilis 1607 zue Znaymb gegeben« v Pamětech *Hovorových*, l. c. fol. 82. Nebo odpověď Matyášova kardinálovi z Kolína 18. května, v níž napřed se mluví o odstoupení markrabství moravského, a pak: was die cron Beheimb anlangt — a zase: »bei disem der cron Beheimb ausgeschribnen landtag« atd. Dobře *Hurter*, l. c. VI. 18. vykládá výraz ten na Čechy.

jako „pánové zmocnění a při sjezdu ivančickém do království českého nařízené osoby“ Maximilianu Lvovi z Rožmitálu a z Blatné na Těšeticích, nejvyššímu sudímu markrabství moravského a na ten čas od pánů stavů k direkci Moravy nařízenému, že rovnání se den ode dne rozmáhá, a již se i markrabství moravského dotýkati chce, protož aby některé osoby z nejvyšších úředníkův a soudců zemských a i z jiných stavů co nejdříve k nim do Čáslavě vypravil; ze stavu panského a rytířského bylo k tomu nařízeno po dvou osobách.[1]) Rovněž ze znění vedlejšího memorialu bral si arcikníže právo na ostatní země císařovy kromě Čech, zvláště na Slezsko, jehož se vším úsilím domáhal.

Dne 13. května měl audienci u arciknížete nuncius, a potom sekretář Montaňana; oba byli proto, aby arcikníže se spokojil s nabídkou císařovou; při tom Montaňana zdůrazňoval, že jest jedině zásluhou vyslance San Clementa, že podává se Matyášovi nástupnictví v Čechách. Arcikníže zase vůči nim ospravedlňoval všecko své jednání i nynější tažení tím, že mu bylo vnuceno, a že podniká všecko jak v zájmu náboženství katolického, tak domu rakouského, ale odhaloval při tom také své další zámysly, že chce zkrátka všecko; než neodnímal přece veliké naděje připouštěje možnost, že se jeho spojenci upokojí, bude-li prohlášen ne snad jen za čekance království českého, nýbrž bude-li hned za krále korunován, a bude-li mu jako králi přisaháno.[2]) Konečný cíl Matyášův zprvu utajovaný přiznává se již zřejmě v okolí, které jest mu přátelsky naladěno, a u strany nepřátelské domáhá se ho arcikníže úsilovně a chce si ho vynutiti rukou na meči.

(P. d.)

[1]) Sbírka Bočkova v mor. zemském archivě, č. 9854 orig. list Maximiliana Lva Olomouckým ze 17. května 1908.

[2]) *Gindely*, l. c. I. 217, 219. Srv. *Borghese*, II. 150, lett. 3.

První pronásledování křesťanův.

Nová hlediska. Podává DR. KAREL HUBÍK. (O.)

Soudcové spokojují se při procesech s křesťany, jejich výslovným doznáním „jsem křesťan“, aby výslech ihned zakončili a obviněného odsoudili — četná martyria dosvědčují správnost tohoto tvrzení — zločinnost se dále vůbec nevyšetřuje, ačkoliv by měl soudce, jako u druhých zkoumati jejich specielní „elogia“: [1]) vraždu, svatokrádež, incest, vlastizrádu. To jsou však venkoncem tytéž zločiny, které i u sv. Petra spojeny se nacházejí se jménem „křesťan“. K vůli jasnějšímu přehledu kladu obě místa vedle sebe:

1 Petr. 4, 14—16:	Tert.. Apol. II, 3. 4:
Jste-li tupeni pro jméno Kristovo, (1)	sed illud solum exspectatur
blahoslaveni jste...	...confessio nominis (1)
nikdo totiž netrpiž jako vrah (2)	non statim confesso eo nomen homicidae (2)
nebo zloděj (3)	vel sacrilegi (3)
nebo zločinec (t. mravní spustlík) (4)	vel incesti (4)
ani jako člověk bažicí po nové vládě: (5)	vel publici hostis (5)
trpí-li však kdo jako křesťan, (1) nestyď se.	ut de nostris elogiis loquar...

Shoda nápadná, do očí bijící nejen co do počtu a pořádku ale až na jeden případ[2]) i co do charakteristiky zločinův. Zde nemůže býti řeči o překvapující hře slepé náhody, kdy list Petrův z konce r. 64 a spis Tertulliánův z r. 197 takovou nečekávanou podobnost v rozhodujících otázkách vykazují, ani nelze sáhnouti k vysvětlení, že by Tertullián prostě sv. Petra vypsal, když dle svého výslovného doznání cituje ne sv. Petra, nýbrž úřední elogia. Nápadný tento zjev nutno tedy jinak vysvětliti.

Z více míst Apologetica jde s naprostou jistotou na jevo:

---

[1]) »Elogium« značí seznam všech přečinů nějakého podezřelého individua v záznamech policie, potom i příslušný výtah z těchto záznamů, který jest se zatčeným odevzdáván vyšetřujícímu soudci. — »Elogium« může však také znamenati protokol s rozsudkem na konci, který býval císaři podán k přezkoumání; a konečně jest to i zločin sám veřejně ohlášený buď hlasatelem nebo napsaný na tabulce a připevněný nad hlavou popraveného. Srv. A. v. *Premerstein* v Pauly-Wissowa Real-Enc. V. str. 2451 n.

[2]) Sv. Petr a Plinius i Tertullian na více místech mluví o deliktu »krádeže«, zde však o »svatokrádeži.« Vymyká se rámci této stati tuto zajímavou, ale obsáhlou otázku zde rozebírati.

1. že *křesťanství bylo zapověděno zvláštním zákonem*;[1])

2. že *do toho zákona byly přímo pojaty ony zločiny jako podstatné známky pojmu „křesťan“*;[2])

3. že *původcem tohoto zákona jest císař Nero*.[3])

Poněvadž Tertullian v tomto vzácném memorandu všemi prostředky své právnické obratnosti a úchvatné výmluvnosti se domáhá odvolání tohoto zákona jako neoprávněného již v začátcích a neprávem zachovávaného až do jeho doby, pak jest přirozeno, že pramenem oněch čtyř křesťanům vlastních „elogií“ byl pro něho zákon sám, jímž jedině se všech stran podrobně se obírá.

---

[1]) Srv. Apol. c. 4. především § 3.: Sed quoniam, cum ad omnia occurrit veritas nostra postremo legum obstruitur auctoritas adversus eam, ut aut nihil dicatur retractandum esse post leges aut ingratis necessitas obsequii praeferatur veritati, de legibus prius consistam vobiscum, ut cum tutoribus legum. Iam primum cum iure definitis dicendo: »Non licet esse vos!« et hoc sine ullo retractatu humaniore praescribitis, vim profitemini... Srv. i násl. pozn.

[2]) C. 4, 10—13: 10 Quot adhuc vobis repurgandae sunt leges, quas neque annorum numerus neque conditorum dignitas commendat, sed aequitas sola? Et ideo cum iniquae recognoscuntur, merito damnantur, licet et damnent. 11 Quomodo iniquas dicimus? Immo si nomen puniunt, etiam stultas; si vero facta, *cur de solo nomine puniunt facta*, quae in aliis de admisso non de nomine probata defendunt? (= trestají). Incestus sum; cur non requirunt? Infanticida: cur non extorquent? In deos, in Caesares aliquid committo. Cur non audior qui habeo quo purger? 12 *Nulla lex vetat discuti quod prohibet admitti*, quia neque iudex iuste ulciscitur, nisi cognoscat admissum esse quod non licet neque civis fideliter legi obsequitur ignorans quale sit quod ulciscitur lex. 13 Nulla lex sibi soli conscientiam iustitiae suae debet, sed eis, a quibus obsequium exspectat. *Ceterum suspecta lex, quae probari se non vult, improba autem, si non probata dominetur.* — Zvláště poslední věta podává důkaz úplně přesvědčující o hořejším tvrzení: nevyšetřovanými zůstávají dle § 11 *ony známé zločiny*, zde se však přímo praví, že to platí o *zákonu protikřesťanském*. Tedy ony zločiny tvořily podstatu zákona.

[3]) C. 5, 3—5: 3. Consulite commentarios vestros, illic reperietis *primum Neronem in hanc sectam cum maxime Romae orientem Caesariano gladio ferocisse*. Tali dedicatore damnationis nostrae etiam gloriamur. Qui enim scit illum, intellegere potest non nisi grande aliquod bonum a Nerone damnatum. 4. Temptaverat et Domitianus, portio Neronis de crudelitate; sed qua et homo facile coeptum repressit, restitutis etiam quos relegaverat. Tales semper nobis insecutores iniusti impii turpes, quos et ipsi damnare consuestis, a quibus damnatos restituere soliti estis. Ceterum de tot exinde principibus ad hodiernum divinum humanumque sapientibus edite aliquem debellatorem christianorum! — Není zde místo poukazovati na historickou nesprávnost poslední věty Tertullianovy; oč běží, jest, že dle jeho přesvědčení původcem zákona proti křesťanům, na němž neblahý osud učenikův Kristových i tehdy spočíval, byl císař Nero.

Nápadná shoda obou míst u sv. Petra a Tertulliana vrcholí tedy v tom, že oba uvádějí vydaný zákon věrně: první dle ohlášek veřejných, druhý dle zákoníku.

Tím se ocítáme u výsledku nemálo významného, jenž poprvé pádně prokazuje vysokou cenu prvního listu sv. Petra pro otázku pronásledování Neronova, tak že nyní nejen musí zmizeti pochybnosti jeho sepsání — ani před pronásledováním ani kdo ví kdy po něm, nýbrž koncem r. 64 — ale poněvadž známe přesně dobu a místo, jeho obsah a výraz vrhne plnější světlo na tehdejší hnutí v obou vrstvách obyvatelstva.

Vedle toho zaručuje nám tato shoda ne sice znění zákona, ale aspoň pořad jeho některých důvodů, ne těch nejvážnějších za časů Tertullianových, ale u lidu přece nejběžnějších a nejoblíbenějších.

Než ve spisech tohoto duchaplného obrance nacházejí se stopy i druhých částí zákona. Nelze v úzkém rámci tohoto pojednání celou látku předkládati, omezuji se pouze na nejdůležitější a nejpřesvědčivější ohlas toho zákona ve spisu, který se s Apologetikem nejen obsahově, ale často i slovně stýká, který byl krátce před Apologetikem sepsán, který je týmže sebevědomým duchem pravdy nesen, ale přece má jiné cíle a proto i jinou methodu a jiné prostředky — totiž apel k pohanům „Ad nationes". Věda jest mu vděčna dosud hlavně za II. knihu, poněvadž z ní nabýváme mnoho poučení o ztraceném, vzácném spisu Varronově „Antiquitates rerum divinarum", ale i za první, v níž se skrývá poklad, který hledáme, jest mu povinována nemenším díkem.

Tertullian soudí, jako v Apologetiku, z úsilné snahy římských úřadů křesťana přiměti k vyznání: „nejsem křesťanem", a z formy rozsudků, po případě elogií: „protože jest křesťan", že by pro pohany spočívala celá vina křesťanů v pouhém jméně. Nicméně přece spojují většinou s tímto nenáviděným jménem určité mravní zločiny, jichž existenci však soudním šetřením prokázati se zdráhají.[1]) Ti ovšem, kteří jsou povzneseni nad taková bezdůvodná podezírání, prohlašují, že křesťané jsou vlastně trestáni pro nauku a úctu svého zakladatele;[2]) jako by obé bylo trestné, ač přece nikdo nezkoumá, zda naposledy

[1]) Ad nat. I, 3 p. 62,14 dd. R.: ideo nec creditis quae non probantur, et ne reprobentur facile, non vultis inquirere, ut nomen inimicum sub praesumptione criminum puniatur.

[2]) Ibid. c. 4, p. 63, 11: Sed dicitis sectam puniri nomine sui auctoris ...

není křesťanství jediné hlasatelem pravdy. Čtenář asi již pozoruje, že podkladem pro rozlišování dvou táborů protivníků jsou dvě skupiny důvodů zákona protikřesťanského: mravní a dogmatické. Než dále!

Námitkami křesťanův jsouce do rozpakův uváděni, vymlouvají se příliš svědomití vykonavatelé povinnosti, že by dotyčný zákonodárce nebyl vydal zákona proti křesťanům, kdyby nebyl měl přesvědčujících důkazů o vině jejich.[1] A toho „důkazu“ se drží úporně a zoufale, třebas křesťané stále poukazují a stále žádají, aby se nyní, po tak dlouhé době od Nerona, původce toho zákazu,[2] nové šetření provádělo; jim pořád dostačuje, že tehdy udaná zločinnost nové nauky byla prokázána,[3] nejen k pomluvám křesťanův, ale i k jejich odsuzování.

Ježto jsou nepřátelé rozumným důvodům a námitkám nepřístupní a zůstávají nenapravitelnými, uchyluje se náš horlivý obhájce ku zvláštnímu prostředku: chce ukázati, že všechny pomluvy, které metají na křesťany, při nejmenším plným právem platí o pohanech, a pak že by je tito, jako své bratry, měli ne pronásledovati, nýbrž bratrsky milovati. My se arci spokojíme pouhým výčtem těch „styčných“ bodů.

Především vytýkají křesťanům všeobecně odpad od zděděných zvykův, zvláště od úcty bohův;[4]

---

[1]) Ibid. c. 6. p. 66, 11 nn: Quotiens comprimitur et coartatur conscientia vestra, tacita ingorantiae suae testis, confugitis aestuantes ad arulam quandam, ist est legum auctoritatem, quod utique non plecterent sectam istam, nisi de meritis apud conditores legum constitisset. — V těch slovech zároveň důkaz, že křesťanství bylo skutečně zvláštním zákonem zakázáno.

[2]) Známé místo, ibid. c. 7, p 68, 2 nn: Principe Augusto nomen hoc ortum est, Tiberio disciplina eius inluxit, sub Nerone damnatio invaluit, ut iam hinc de persona persecutoris ponderetis: si pius ille princeps, impii (2) Christiani, si iustus, si castus, iniusti (3) et incesti (4) Christiani, si non hostis publicus, nos publici hostes (5): quales simus damnator ipse demonstravit, utique aemula sibi puniens. Et tamen permansit erasis omnibus hoc solum institutum Neronianum. Tento zákon jest v předcházejících větičkách hned co do obsahu výstižně charakterisován Čísla v závorkách odkazují k hořejšímu citátu ze sv. Petra a Apol. 4. Shoda úplná.

[3]) Ibid. c. 7, p. 69, 7 nn: Tunc, inquitis, primo delatum et exhibitum est, auditum et inspectum est atque exinde famae commendatum. — Omluva svědčí pro názor nahoře (v I. díle) pronesený, že ty zločiny byly svým způsobem přesvědčivě prokázány. Vedle toho není bez zajímavosti, že Tertullian zde i na jiných místech popírá správnost Tacitova udání: »quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat« a je toho mínění, že teprve úředním odsouzením pomluvy se rozšířily.

[4]) Ibid c. 10 p. 74, 16 nn: Iam primo quod in nos generali accusatione dirigitis, divortium ab institutis maiorum . . . p. 75, 1 nn.: Sed et ipsum

potom vedle této věrolomnosti vůči starému kultu zavedení nové horrendní pověry.[1])

Dále v kultu za vinu se klade křesťanům, že obětují dítky a z této bezbožné oběti že dokonce pojídají;[2])

že páchají za temna nočního pusté neřesti zvláště s nejbližšími příbuznými na místech bohoslužebných.[3])

Konečně nacházejí pohané u křesťanův zvláštní předsudky a neoblomnou svéhlavost, z nichž první a hlavní jest neuctivost k císařům, k jejich sochám a geniům. Proto jsou prý i nepřáteli lidu.[4])

Odpad od starého náboženství, „nová pověra", zabíjení a požívání dítek, výstřednosti pohlavní, protivlastencké a protidynastické snahy — to vše jsou body onoho zákona protikřesťanského, jak jsme je seznali v dřívějších částech tohoto článku. Kdo by se odvážil mysliti tu na čirou náhodu, i kdyby ta stať nepocházela od tak vypočítavého řečníka a spisovatele, jakým nesporně byl Tertullian? I kdyby nebylo zřejmých důkazů, které překvapující hru slepé náhody naprosto vylučují? Ale těch není těžko najíti. Již pouhá souvislost všechny pochybnosti rozplašuje.

Každý křesťan býval ihned bez dalšího vyšetřování odsouzen k smrti, jakmile se jen přiznal, že jest křesťanem.

---

quod videmini a maioribus traditum fidelissime custodire et defendere, vel quo maxime reos nos transgressionis postulatis, de quo totum odium Christiani nominis animatur, deorum dico culturam . . .

[1]) C. 11. p. 80, 22 nn: Nec tantum in hoc nomine rei desertae communis religionis, sed superductae monstruosae superstitionis. Zmiňuje se o domnělém kultu oslí hlavy, kříže, slunce, onokoeta.

[2]) C. 15. p. 85, 3 nn: Si in deis aequalitate concurrimus, sequitur ut sacrificii vel sacri quoque inter nos diversitas nulla sit, ut ex alia specie comparationi satisfiat. Nos infanticidio litamus sive initiamus . . . sed de impietatis hostia dicimur cenare.

[3]) Ibid. c. 16, p. 86, 3 nn: Ventum est ad horam lucernarum et caninum ministerium et ingenia tenebrarum . . .

[4]) C. 17, p. 88, 25 nn: Prima obstinatio est, quae secunda a deis religio constituitur Caesarianae maiestatis, quod inreligiosi dicamur in Caesares neque imagines eorum ture propitiando neque genios deierando. Hostes populi nuncupamur . . . C. 18, p. 89, 23 nn: Reliquum obstinationis in illo capitulo collocatis, quod neque gladios neque cruces neque bestias vestras, non ignem, non tormenta ob duritatem ac contemptum mortis animo recusemus. Tato výtka se prozrazuje již sama jako výplod doby pozdější, nikoliv Neronovy; proto ji lze nechati stranou.

Toto počínání své odůvodňovali protivníci tvrzením, že pojem „křesťan“ obsahuje určité přečiny mravní, náboženské a po případě politické.

Když však je křesťané vybízeli, aby i oni tuto souvislost prokázali soudním šetřením, odmítali tak učiniti, poněvadž prý křesťané z těch zločinův byli usvědčeni za Nerona, když proti nim byl zvláštní zákon vydán.

Jelikož pak se nepřátelé odvolávali, aby ukázali, že právem spojují se jménem „křesťan“ známé delikty, právě na zmíněný zákon Neronův, pak nelze jinak než za to míti, že ony zločiny byly v tomto pověstném „institutum Neronianum“ nějakým způsobem obsaženy.

Tertullian však obraceje zbraň tvrdí, že ty trestné činy, které křesťanům bývají imputovány, daleko jistěji lze najíti ve smýšlení a konání pohanův, a dokazuje to ve stati výše rozebírané na celé řadě těch křesťanských prý zločinů.

Avšak právě tyto t. zv. křesťanské zločiny, jak ukázáno, byly v zákoně Neronově obsaženy.

Tedy celá ta řada zločinů, jež tvoří podklad oné stati, jest vzata ze zákona Neronova, čili jinými slovy: v ní jest nám zachován, byť ne doslovné znění, tož aspoň podstatný obsah těch důvodů, jimiž Nero zákaz křesťanství ospravedlňoval.

Ovšem jsou pod některými hesly uvedeny takové věci, které nemohly býti předpokladem pro zákon Neronův. Odezírajíc od samozřejmé skutečnosti, že výklad Tertullianův byl podmíněn účelem, který si v tomto odstavci vytkl, totiž prokázati, že kdyby i pomluvy zakládaly se na pravdě, pohané tehdejší, jeho vrstevníci, jsou v tom ohledu ne-li horší, tedy rozhodně tak špatní jak křesťané — proto do paragrafův o „strašné pověře“ jsou přirozeně pojaty pomluvy z dob Tertullianových — patří tato věc, ovšem podřízeného významu, do kapitoly o vývoji „otázky křesťanské“. Jen tak lze vysvětliti, že zde naprostým mlčením pominuto obvinění z krádeže, po případě svatokrádeže, ač ze zřejmých narážek na jiných místech jest patrno, že o něm Tertullian dobře věděl. [1]) Tyto pochopitelné, vedlejší odchylky

[1]) Srv. na př. vedle výše uvedených míst z Apol. II. 4: confesso eo nomen homicidae vel sacrilegi vel incesti vel publici hostis... a Ad nat. I, 7, p. 68, 5 nn: si pius ille princeps, impii Christiani, si iustus, si castus,

nemění na podstatě objevu ničeho, že v Tertullianově spise Ad nationes I, c. 10—17 jest zachován celkem úplně, aspoň co do obsahu, protikřesťanský zákon Neronův, týž, ku kterému vedlo zkoumání zpráv Pliniovy, Suetoniovy, Tacitovy a sv. Petra. Jím tudíž potvrzena správnost i methody i výsledku celé předcházející práce.

Právním podkladem prvního vlastního a vůbec celého staletého pronásledování křesťanů byl zvláštní zákon, který proti nim císař Nero po požáru Říma, asi koncem r. 64, vydal. Byl všeobecný a formou potud zvláštní, že podával zároveň odůvodnění. Obsahem zněl asi takto:[1]

Poněvadž křesťané odpírají úctu bohům státním
a vyznávají nové, neuznané náboženství,
poněvadž dále při bohoslužbě obětují dítky, pijí jejich krev a požívají jejich těla,
dopouštějí se hrubých přečinů proti majetku,
pak proti cudnosti a manželství,
poněvadž konečně odpírají povinnou úctu císařům —
proto christianos esse non licet, křesťanem býti zakázáno.

---

iniusti et incesti Christiani, si non hostis publicus, nos publici hostes... zvláště ještě Ad. nat. I, 4, p. 65, 5 nn: Quid enim insigne praeferimus, nisi primam sapientiam, qua frivola humanae manus opera non adoramus, abstinentiam, qua ab alieno temperamus, pudicitiam, quam nec oculis contaminamus... Místo tohoto obvinění je zde vždy stálé a totéž jako v listě sv. Petra, totiž mezi infanticidiem a incestem. Byl tedy tento zločin počítán ku trestným zvláštnostem bohoslužby křesťanské.

[1]) Postup jednotlivých důvodů je dán Tertullianem a potvrzen z velké části I. listem sv. Petra — nový to důkaz vysoké historické ceny jeho.

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Leč přes úsilí hejtmanovo při dvojím stání v Olomouci nedocíleno shody mezi stranami, ba spor se vzhledem k nastávající úřední obnově ještě přiostřil. Vyjádřilať se obec, že nikoli ze zlomyslnosti, nýbrž jen k obhájení svých práv a výsad nemíní se podvoliti žádanému titulu a že se nepodrobí obnově, bude-li obyčejná přísaha zníti „vrchnosti dědičné“.

Nyní zas Unčov měl důvod k žalobě, již hned nařídil sestavit městskému syndikovi, zároveň pak, aby se zbavil nepoddajné obce,[1]) nabídl prostřednictvím svého brněnského advokáta Schellenbergra Loštice ke koupi knížeti Josefu Janu Adamovi, vladaři domu Liechtenštejnského. Ten však nabídky nepřijal, „proto že z příčin jemu známých městečko Loštice koupiti nemíní“.[2]) Několik dní před obdržením této zprávy zaslal Unčov královskému tribunálu do Brna žalobní spis proti Loštickým, že zdráhají se podrobit úřední obnově.

Též jiným prostředkem snažil se Unčov přinutit obec loštickou k povolnosti. Dle císařských patentů z konce roku 1731 měly všechny výsadní listiny předloženy býti k zeměpanskému stvrzení, k čemuž u listin poddanských bylo potřeba souhlasu vrchnosti. Loštice chtěly k císařskému potvrzení předložit obě smlouvy z let 1697 a 1699. Unčovu však za nynějších okolností velmi záleželo na smlouvě z roku 1674, v níž byl obsažen hlavní důvod k hájení titulu „vrchnosti dědičné“. Proto zadal dne 28. ledna 1732 jenom své vlastní městské výsady královské kanceláři české k nejvyššímu schválení, žádaje zároveň o povolení, městečko Loštice odprodat a koupit jiný, výnosnější statek.[3]) Obci loštické svůj vrchnostenský souhlas k podání listin do téže kanceláře odpíral pod záminkou, že rozepře stran titulu není ještě rozhodnuta a že k císařskému schválení nechtějí předložiti smlouvu z roku 1674.

---

[1]) »diese von undenklichen Jahren allzeit widerspänstigen Loschitzer.«

[2]) Dto ve Vídni 18. ledna 1732 — v městské registr. unčov.

[3]) »Corpus magis fructiferum.«

[4]) Rok 1732 byl v okolí plný soudů poddaných s vrchnostmi. Medelští a Moravičanští domáhají se ve Vídni osvobození z roboty. Svinovští, kteří po odepření vrchnostenského souhlasu ke stvrzení listin podali rekurs k císařskému dvoru, byli za to od svých pánů v Mohelnici uvězněni a propuštěni teprve na rozkaz císařův.

Městecká rada loštická od 10. ledna 1732 už neméně než čtyřikráte prosila vrchnost o potřebné povolení, leč nadarmo. Dne 27. března žádala po páté, ale na odpověď už nečekala, nýbrž ještě téhož dne vyslala do Vídně mladšího purkmistra Jana Zvěřinu a z obce Antona Herolda s plnou mocí k jednání o potvrzení výsad.

Též o nové dva trhy výroční mělo býti zažádáno. Jednalo se o nich už před desíti lety, kdy Loštice ke dvěma dosavadním trhům prosily o dva nové. Jeden z nich si přáli míti v neděli před sv. Filipem a Jakubem, druhý v neděli po svátku povýšení sv. kříže. Starobylý trh svatoprokopský chtěli přeložit na neděli po této slavnosti. Čtvrtý v den sv. tří králů měl zůstati beze změny. Doufali tehda v přímluvu loštického rodáka Frant. Petráše, jenž byl koncipistou při české dvorní kanceláři ve Vídni, jakož i ve slíbené roku 1699 přímluvné zakročení vrchnosti. Ale žádost na císaře znějící a v říjnu 1721 sepsaná, zůstala tehdy v Unčově. Nyní teprve plnomocníci loštičtí, když dne 7. dubna 1732 ve dvorní kanceláři vídenské předkládali prosbu o stvrzení městských výsad, připojili také žádost o nové dva trhy a sice jeden na den sv. Josefa, druhý na neděli před sv. Matoušem.

Unčov nelibě vzal na vědomí tento svépomocný krok poddané obce. Hned v únoru psal svému agentovi Norbertu Haymerlovi do Vídně, že dle hodnověrného doslechu někteří z poddaných osad, zejména z Německých Libin, Rudy, Dětřichova jakož i z městečka Loštic bez vrchnostenského povolení se opovážili odcestovati do Vídně a chtějí dát potvrditi své už neplatné výsady vrchnostenské, aby tudíž opovážlivé jednání jejich všemožně hleděl mařit. [1])

Ale hodnověrný doslech tehda ještě se nezakládal na pravdě. Když dne 28. března přečetli v Unčově pátou žádost obce loštické o vrchnostenský souhlas k potvrzení výsad, odešel téhož dne od magistratu zvláštní posel do Brna k advokátu Schellenbergrovi s dotazem o radu, jak by měla zníti zpráva k císaři pro případ, že by nadobro odepřeli žádaný souhlas. [2]) Zatím zplnomocněnci loštičtí už byli na cestě do Vídně. I prosí Unčov brněnského advokáta za týden potom „v největším spěchu co nejsnažněji, aby známou dovedností svou tyto zlo-

[1]) »Mit allem Fleiss zu hintertreiben.« Dopis ze dne 14. února 1732 v měst. registr. unčov.

[2]) »jelikož známo, was für eine Malversation und Listigkeit hinter den loschizerischen Malcontenten subvertiren thue, welche mit grosser Importunität und Commination den obrigkeitlichen Consens von uns abfordern« — tak píše Unčov, ačkoli prosby loštické obce zní nejsluśnějším tonem.

myslné Loštičany předešel a zlobu jejich na patřičném vysokém místě co nejlépe přednesl".

Není pochyby, že advokát se přičinil ve smyslu předepsaném. Také ve Vídni stál na stráži ve službách unčovských dvorní agent Haymerle, jenž dozvěděv se z podacího protokolu o podané žádosti loštické, dopsal druhý den potom[1]) do Unčova, „že zlobu těchto nepoddajných lidí na příslušném místě přednese a vynasnaží se o zamítnutí jejich žádosti".

Takovým všestranným přičiněním se stalo, že žádost obce loštické o císařské potvrzení výsad a povolení nových trhů tři léta ležela ve dvorní kanceláři bez pohnutí. Ale též unčovská stížnost stran odpíraného titulu potkávala se s podobným osudem. Královský tribunál odevzdal počátkem roku 1732 unčovskou žalobu k vyšetření krajskému hejtmanovi, jenž při stání obou stran v Olomouci poukázal na to, že odkládáním obnovy vznikají v obci nepořádky a berní nedoplatky že vzrostly už na 1100 zl., aby tudíž obec proti obnově dle starodávného způsobu se nevzpírala. Na jeho návrh poručil pak tribunál vykonat obnovu, ale tak, aby právo obojí strany zůstalo neporušeno až do konečného rozhodnutí.

Tak byl úřad loštický dne 28. července 1732 obnoven, oba purkmistři, Alex. Staršovic a Jan Zvěřina, kteří měli hlavní podíl na dosavadní nevoli mezi obcí a vrchností, nahrazeni novými, načež nová rada složila přísahu dle starobylého řádu vrchnosti dědičné. Konečné rozhodnutí však o sporném titulu usnulo navždy, vzdor připomínkám se strany unčovské.[2]) Nové, důtklivější záležitosti se tlačily do předu.

Nevítězná válka, kterou vedl císař Karel VI. od roku 1733 v Italii a na obranu Lotrinska v Porýní, žádala na moravských stavech vždy větších obětí peněžních. Přispívali k nim netoliko poddaní řádnou i mimořádnou berní, nýbrž také vrchnosti, jimž pod rozličnými názvy ukládány daně „ex proprio" čili z vlastního měšce. Unčov, aby si

---

[1]) 9. dubna 1732.

[2]) Dne 29. prosince 1732 urguje Unčov u krajského hejtmana resoluci stran titulu. Při obnově roku 1733 a v letech následujících podtrženo v protokole slovo »Erbobrigkeit«. Dne 13. července 1735 protestuje městecká rada dopisem do Unčova proti titulu »Grundobrigkeit« a prosí, aby se ho budoucně od magistrátu neužívalo. — Dne 1. srpna 1735 píše Unčov do Loštic »in casu des Johann Sandtmann Unterthans und nicht wie er sich seiner Obrigkeit unterschrieben »unterthänigster Diener«. — Z dopisů r. 1737 vysvítá, že rozepře stran titulu »Grundobrigkeit annoch sub litis pendentia schwebet.« Dalších zmínek už jsem nenašel.

ulehčil placení, snažival se část této daně vložit na bedra loštické obce. Ale dosud se mu to nedařilo. Pokus, kterým v letech 1695 a 1696 vynutila vrchnost na Lošticích 364 zl. berně výlučně vrchnostenské, byl při soudním vyšetřování uznán za nesprávný a zapověděno jej opětovat. A když Unčov nicméně se o to pokusil roku 1706, dostal přísné napomenutí od královského tribunálu, aby poddaného městečka neobtěžoval, nýbrž sám zapravil rozvržený naň příspěvek.

Stojíc pod takovou záštitou, obec loštická roku 1727 nejenom že neučinila dosti vrchnostenským upomínkám v příčině podobné daně, nýbrž i stěžovala si na vrchnost krajskému hejtmanovi, že znepokojuje neprávem své poddané. Unčovu, chtěl-li přinutit Loštice ke spoluplacení daně „ex proprio“, nezbývala leč cesta právní. U královského tribunálu v Brně projednával se v ty dny stejný případ s městem Třebíčem, a sice s výsledkem, z něhož Unčovu nijak nekynula naděje vítězství. Proto též advokát Schellenberger, jemuž unčovský magistrát v únoru 1729 odevzdal loštickou věc k soudnímu vyřízení, upozornil pány obratem, že neručí za příznivý konec, jelikož císařský výnos z roku 1705 velmi jasně zní ve prospěch Loštic. Z té příčiny sešlo se soudu.

K vypsané roku 1734 majetkové berni přinutil Unčov Loštice složit obnos 156 zl. 30 kr. 2 den. A když císařským patentem dne 22. prosince 1734 jakož i souhlasným usnesením sněmu bylo vrchnostem na polovic roku 1735 uloženo 333.333 zl. 20 kr. jakožto výbava daně majetkové,[1]) vymáhal Unčov díl této berně na Lošticích opět a hrozi exekucí. Když si počátkem června 1735 stěžovala obec v Brně, nařídil královský tribunál vrchnosti, aby vynucený obnos 165 zl. ihned vrátila a neobtěžovala budoucně poddaných nepříslušnou berní; námitky — má-li jaké — ať podá do 14 dní.

Jádro sporu leželo v otázce, patří-li obec loštická mezi vrchnosti nebo ne. Unčov se svého stanoviska tvrdil, že ano, jelikož městečko má svou vlastní soudní právomoc a bere značné užitky z mýta, lesů, honitby, rybníka, mlýnův a cihelny. Vzhledem k těmto právům a užitkům že jsou Loštice ve svém oboru jakoby vrchností a že proto jsou povinny i k berni jen vrchnostem samým předepsané.

V tom způsobu podal unčovský magistrát námitky proti výnosu královskému tribunálu, ten pak odevzdal záležitost k dobrozdání zem-

---

[1]) Vermögenssteuerliches Reluitionsquantum.

skému výboru.[1]) Ačkoliv Unčov, boje se prohry, velmi si nadcházel úředníka, jenž v té věci měl pracovat,[2]) dobrozdání vyznělo nepříznivě. Dne 3. srpna 1737 rozhodl zemský výbor, že Unčov sám, jakožto vrchnost, bez příspěvku loštické obce z vlastní pokladny jest povinen odvésti daň majetkovou. Týkalo se to tříletí 1734—1736, pro něžto si vymohli stavové místo daně ze jmění a z důchodů jako dříve výbavu obnosem 333.333 zl. 40 kr.

Téhož roku 1736 zemřel vojevůdce princ Eugen Savojský. Jednotlivé oddíly ruského vojska, které mu loni, když byl ve stísněném postavení na Rýně, bylo přitáhlo na pomoc, vracely se v podzim 1736 do vlasti a přezimovaly ve zdejší krajině. Také v Lošticích leželo oddělení „vojáků moskovanských", na něž vydala obec 54 zl. 10. kr.[3]) Mimo to zaplatila na jiné oddělení, jež bytovalo v Újezdě, 129 zl. 36 kr. 2 den. Výlohy za dva rekruty obnášely celkem 173 zl. 7 kr. (P. d.)

---

[1]) Unčov uvádí zejména, »dass die Loschitzer keine formale et glebae adscripti, sondern privilegirte Unterthanen seien, welche vorhin robotsam gewesen, bei dem getroffenen Kauf aber von sothaner Robot befreit und von dieser Stadt (od Unčova) privilegirt worden.« (Z dopisu unč. advokátu Taubenkornovi do Brna ze dne 8. července 1735.) — Na údaje Unčova stran užitkův obecních odpovídají Loštice 10. října 1735: mýto nese málo, ročně sotva 24 zl., z čehož čtvrtý díl připadá císaři, ostatní na opravu mostu; v lese celý rok se pase dobytek, jelikož není pastvin; výroční trhy trvají jen asi hodinu; »wegen des juris gladii haben wir vielmehr Criminalunkosten als Nutzen, ausser die wenige Autorität«; město r. 1716 vyhořelo (k tomu poznamenává Unčov, že vyhořely jen tři domy, les pak že vynesl r. 1722 obci 163 zl.)

[2]) Dne 24. února 1736 prosí Unčov brněnského advokáta »sich auf alle Weis um den H. Referenten zu bewerben und denselben pro favorabili voto zu disponiren, damit uns diese Prostitution (t. j. prohra processu daňového) nicht widerfahren möchte. Wir werden uns gern gegen denselben dankbar einfinden.«

[3]) Ke dni 30. listopadu 1736 zaznamenán v křestní matrice jakožto otec »Martinus Muschcaviter.«

Literární Italové ve dvorské družině Karla Velikého.

Napsal Dr. Alfons Neubauer. (O.)

V.

Válka langobardská přivedla ke Karlovi Fardulfa a Paula Diacona. Po dobytí Pavie r. 774 odveden byl Fardulf jako zajatec[1]) spolu s Desideriem, králem langobardským, do Francie; bezpochyby že při hájení své vlasti byl v prvních řadách.

Quem quondam, propriae fuerat dum sceptra secutus
Gentis, in adversas fata tulere vias.[2])

Ale ve vyhnanství během let oblíbil si Fardulf krále Karla, poznav v něm panovníka výtečných vlastností. Příchylnost svou k němu osvědčil r. 792. Když tehdy spiknutím Pippina Hrbatého ohrožován byl život Karlův, zachránil jej Fardulf, odhaliv zrádné zámysly.[3]) Karel odměnil jej za to r. 793 opatstvím St. Denis.

Huic quoque, dum fidei salvaret munera regi,
Rex sibi praecelsus plurima dona dedit.
Inter quae sancti Dionysi rector ut aulae
Fieret, indulsit pacificus Carolus.[4])

V St. Denis vystavěl Fardulf pro krále palác v antickém slohu, v němž pak Karel sídlíval, kdykoli přijel do St. Denis.[5]) O uvědomělé národní hrdosti Fardulfově i ušlechtilé velkodušnosti Karlově svědčil

[1]) O zajatcích langobardských jedná *Mühlbacher* v MJÖG I, 261—266.

[2]) *Fardulfi* carm. I. v. 3—4 ap. *Dümmler* I, 353.

[3]) Quae (sc. coniuratio Pippini) cum per Fardulfum Langobardum detecta fuisset... *Einhardi* ann. 792. (Citováno dle *Dümmlera* Poëtae lat. I, 353 pozn. 1.)

[4]) *Fardulfi* carm. I, v. 9—12; *Dümmler* I, 353. Cf. *Einhardi* ann. 792: ipse (sc. Fardulfus) ob meritum fidei servatae monasterio sancti Dionisii donatus est; Ann. Quedlinb. 792: Coniuratio Pippini . . . per Fardulfum publicata est . . . Et Fardolfo commendavit (sc. Carolus) monasterium sancti Dionysii pro remuneratione. (Citováno dle *Dümmlera* I, 353 pozn. 1.)

[5]) More tamen veterum consurgere iussit avorum
Culmina, praefulgent regis honore domus:
Ut quoties regni praeclara palatia lustrat,
Fardulfi famuli sit memor ille sui.
(*Fardulfi* carm. I, v. 17—20; *Dümmler* I, 353.)

nápis vyrytý na tomto královském franském paláci, v němž se honosí Fardulf, že králům svého langobardského národa čestně zachoval věrnost až do poslední hodiny:

Attamen hic fidei dominis servavit honorem,
His regni quamvis ultima meta foret.
Tandem rectoris Caroli felicibus armis
Cessit, et in melius fors sibi cessit iter.[1])

Tento i jiné nápisy[2]) pro stavby Fardulfovy svědčí, že uměl skládati verše jako mnozí jiní vzdělaní mužové této doby. Básniti po latinsku patřilo tehdy k dobrému tónu, podobně jako v době renaissanční na začátku novověku. Ve Francii navázal Fardulf přátelské styky jmenovitě s Theodulfem, jenž si vážil jeho esthetického úsudku, což osvědčil věnováním několika svých básní.[3]) Zdá se, že kromě zmíněných nápisů Fardulf jinak literárně činný nebyl; více byl zaujat aristokratickou zálibou v provádění monumentálních staveb. Jinak o zevnějším životě Fardulfově ještě jen tolik lze pověděti, že r. 795 provázel krále Karla na výpravě do Saska, že r. 802 vykonával úřad posla zeměpanského v severní Gallii[4]) a že r. 806 odešel na věčnost.[5])

Epitaphium, jež složil Dungal, Hibernicus exul, mnich v klášteře St. Denis, zahrnuje Fardulfa mnohými chválami:

Qui pietate pater, pastor cura, ore magister,
Tranquillus, placidus, prumtus ad omne bonum,
Ecclesiae cultor, largus miserator egenum,
Fardulfus fuerat: hoc iacet in tumulo,
In hac aede Dei tolli qui nomine claro
Aeternis meruit laudibus et precibus.[6])

---

[1]) *Fardulfi* carm. I, 5—8; *Dümmler* I, 353. Langobardskému králi Desideriovi zůstal Fardulf velice oddán až do jeho smrti. Dle zprávy Histor. regum Francorum c. 18 (MGH, SS IX, 400) vstoupil Desiderius do řádu benediktinského a zemřel i pohřben byl v St. Denis.

[2]) *Dümmler* I, 353—354.

[3]) Sumito quae misi laetus munuscula parva,
Dulcis amice mihi, dulcis et apte nimis.
Quae sint parva licet, magna haec dilectio mittit,
quae non compensat res, sed amoris opus.
(*Theodulfi* carm. XXXIII, 1, 1—4; *Dümmler* I, 524.)
Srv. též retorický list Thedulfův k Fardulfovi vyd. v MGH, LL V, 506.

[4]) Capitula missis dominicis data c. 21; MGH, LL II, 98.

[5]) Lze vyvoditi ze zprávy kroniky *Herimannovy* k r. 806: Waldone abbate ad regendum sancti Dionisii coenobium transposito . . . (*Herimanni* Contr. Chron. M G H, SS V, 101.)

[6]) Hibernici exulis carm. XIII. ap. *Dümler* I, 404.

VI.

Nejznamenitější Langobard doby Karlovy byl Paulus Diaconus. Když přišel r. 782 ke dvoru franskému, měl za sebou již dosti pestrý život, bohatý mnohými vážnými, ba i truchlivými zkušenostmi.

Paulus pocházel ze šlechtické rodiny langobardské,[1]) usedlé ve Furlansku. Narodil se pravděpodobně někdy v létech 720—725. Otec jeho slul Warnefrid, matka Theudelinda. Podle starého germánského zvyku poslán byl od rodičů v letech jinošských ke královskému dvoru[2]) do Pavie, kdež dostalo se mu velmi dobrého vzdělání. Učitelem Paulovým byl grammatik Flavius, pocházející z rodiny, ve které povolání učitelské bylo takřka dědičné; tedy jistě asi byl Román. Flavius to byl, jenž Paulovi vštípil lásku ke studiím grammatickým;[3]) od něho poznal Pavel a sobě oblíbil nejen latinskou, nýbrž také řeckou literaturu.[4]) Avšak nemenší zájem jevil o minulost vlastního národa, poutaly jej pověsti a vypravování, kolující ústně mezi jeho germánskými krajany. Klassická učenost neodcizila ho ani národnímu životu ani vůbec skutečným poměrům.

Jest velmi pravděpodobné, že po ukončení svého vzdělání zaměstnán byl Paulus v královské kanceláři a tím dostal se v bližší poměr k rodině vladařské. Jisto je, že u krále Desideria byl ve zvláštní oblibě a vážnosti.[5])

---

[1]) Eximio dudum Bardorum stemmate gentis,
Viribus atque armis quae tunc opibusque per orbem
Insignis fuerat, sumpsisti generis ortum.
(Epitaphium Pauli *Diaconi* v. 9—11; *Dümmler* I. 35.)

[2]) Praví tak Paulovo epitaphium:
Divino instinctu regalis protinus aula
Ob decus et lumen patriae te sumpsit alendum.
Cum tua post ibidem populis et regibus altis
Tunc placida cunctis vita studiumque maneret.
Omnia sophiae caepisti culmina sacrae,
Rege monente pio Ratchis, penetrare decenter. (v. 14—19); *Dümmler* I. 85.)
Prameni tomuto zcela důvěřují *Ebert* (Lit. d. M. A. II, 37) a *Wattenbach* (Deutschlands Geschichtsquellen I, 179). Zdá se však málo hodnověrný *Hauckovi* (Kirchengesch. Deutschl. II. 149 pozn. 7), jenž se domnívá, že byl Pavel vychován v domě otcovském.

[3]) Srv. Ars Donati quam Paulus Diaconus exposuit; ed. *Amelli*, Montecassino 1899.

[4]) Srv. Petra z Pisy carm. XI., 5 ap. *Dümmler* I, 48.

[5]) Ille (Paulus) praecelsus atque carus ab ipso rege (Desiderio) et ab omnibus erat, in tantum ut ipse rex in omnia archana verba consiliarium eum haberet. (Chronic. Salernit. c. 9; MGH, SS. III, 476,)

Králové langobardští nevykonávali vlády v celé říši bezprostředně sami, nýbrž prostřednictvím vévod, poměrně dosti samostatných. Za časů krále Desideria byl vévodou beneventským Arichis, za něhož byla provdána dcera Desideriova Adelperga, jejímž učitelem býval Pavel. Okolnost tato přivedla jej k vévodskému dvoru beneventskému.[1]) Tam byl čilý duševní život: zájem o dějepis i poesii, o ethické i přírodovědecké problémy. Vévoda Arichis[2]) i manželka jeho Adelperga[3]) byli velmi horlivými členy vědeckého a literárního kroužku, jejž byli zřídili při svém dvoře.[4]) Zde vznikla také podnětem Adelpergy první kniha Pavlova. Tento totiž odporučil kdysi vévodkyni četbu Eutropia; avšak jí se málo líbilo toto kompedium římských dějin. Bylo jí suchoparné, jmenovitě postrádala v něm zpráv o křesťanské církvi. I vyzvala svého bývalého učitele, aby Eutropiovo Breviarium v tomto směru doplnil. Takovýmto tedy způsobem vznikla Paulova Historia Romana, vypravující o římských dějinách až do Justiniana. Je to dílko dosti pěkné, pracované s rozsáhlou znalostí literatury.[5])

Také skládal Pavel Arichisovi nápisy, jimiž tento zdobil své skvělé stavby v Salerně, kde zbudoval palác a chrám a hradby nové.[6]) Takovéto nápisy bývaly někdy dosti obšírné a byly šířeny také knižně jako zvláštní druh literatury poetické.[7])

---

[1]) Kdy přišel Paulus do Beneventa, není určitě známo; ale zdá se, že skladba jeho Versus de annis a principio (ap. *Dümmler* I, 35—36) z r. 763 vznikla v Beneventě, že tedy již zde Pavel byl nejpozději tohoto roku.

[2]) Quod logos et phisis, moderansque quod ethica pangit,
Omnia condiderat mentis in arce suae,
strenuus eloquii . . . (Epitaphium Arichis ducis v. 11—13; *Dümmler* I, 67.)

[3]) Cum ad imitationem excellentissimi comparis, qui nostra etate solus pene principum palmam tenet, ipsa quoque . . . prudentium archana rimeris, ita ut phylosophorum aurata eloquia poetarumque gemmea tibi dicta in promptu sint, hystoriis etiam seu commentis tam divinis inhereas quam mundanis. (MGH, EE IV, 506.)

[4]) I později po smrti Arichisově zůstal Benevent střediskem velmi utěšeného duševního života. Z doby císaře Ludvíka II. máme zprávu, pro tehdejší italské poměry charakteristickou, že žilo v Beneventě tehdy 32 filosofů t. j. učitelů t. zv. svobodných umění. (*J. B. Novák*, Středověká diktamina v souvislosti s antikou a renaissancí ČČH XV, 215.)

[5]) Eutropi Breviarium ab U. C. cum versionibus Graecis et Pauli Landolfique additamentis, rec. H. Droysen; MGH, Auctores antiquissimi II.

[6]) Chronic. Salernit. c. 17, MGH, SS. III, 481. — Erchemperti Hist. Langob. c. 3, SS. rer. Langob. 235.

[7]) Uvádíme tuto několik veršů z jednoho chrámového nápisu Pavlova:
Christe potens, via, vita, salus, spes sola tuorum
Qua quisque innixus numquam est confusus ab aevo,

Nevíme ze skrovných svých pramenů, kdy a za jakých okolností rozhodl se Pavel opustiti výhody tohoto světa a vstoupiti do řehole benediktinské.[1]) Jisté je toliko, že se tak stalo před r. 774 a že nejdříve byl mnichem v klášteře sv. Petra u Civate, nedaleko jezera Comského.[2]) Později, r. 782, shledáváme se s ním v Monte Cassino.

V klášterním zátiší nepřestal sledovati současné události politické. V té věci mnohé hoře přinesl mu rok 774 a léta nejblíže příští. Tehdy král franský Karel podmanil si království langobardské, krále Desideria i královnu Ansu a mnoho vznešených Langobardů odvedl do Francie, a jedinou nadějí zůstal Langobardům princ Adelgis, syn Desideriův, jenž po nešťastném výsledku války langobardské našel útočiště na dvoře byzantském, doufaje pomocí vlády tamní zmocniti se království kdysi otcova.[3])

Královna Ansa nežila ve vyhnanství dlouho. Když došla do Italie zpráva o smrti její, složil Pavel tklivou elegii „Super sepulcrum domnae Ansae reginae“, v níž praví o zesnulé:

Haec patriam bellis laceram iamiamque ruentem
Compare cum magno relevans stabilivit et auxit.
Protulit haec nobis, regni qui sceptra teneret,
Adelgis magnum, formaque animoque potentem,
In quo per Christum Bardis spes maxima mansit.[4])

I kdyby odjinud nebyla známa opravdovost a vroucnost národního smýšlení Pavlova, z těchto jediných veršů byla by dosti zřejmá.

Jako sledoval Pavel ze zátiší klášterního příběhy a osudy své vlasti, tak také živou účast bral v příhodách a nehodách svého příbuzenstva. Svědectvím této dobrosrdečné lásky přátelské jest něžná a

---

Ne patiare umquam frustrari cordis anheli
Vota precesque pias, mage sed sustolle iacentem,
Corda tibi ut relevata bonis spe et fideque redundent.
(Pauli *Diaconi* carm. VI, 28—32; *Dümmler* I. 44—45.)

[1]) Epitaphium Paulovo jen všeobecně praví:

Et si iam nimium fluidi cum gloria saecli
Condignis ditaret ovans te sedule gazis:
Lucis ob aeternae vitam sine fine beatam
Audacter sprevisti huius devotus honores.
(Epitaphium Pauli *Diaconi* v. 23—26; *Dümmler* I, 85.)

[2]) Dokázal tak Ludwig *Traube*, Textgeschichte der Regula S. Benedicti (Abhandl. der k. Bayer Akad. d. Wiss. III. Kl. XXI. Bd. III, Abteil. 639—642, 709—711.)

[3]) *Mühlbacher*, Deutsche Geschichte unter den Karolingern 95 nn.

[4]) Pauli carm. VIII, 7—11; *Dümmler* I, 46.

vpravdě poetická elegie, kterou složil na smrt neteře své Sofie, zemřelé v dívčím ještě věku:

Roscida de lacrimis miserorum terra parentum
   Haec te, gemma micans, cara Sophia, tenet.
Tu decus omne tuis, virgo speciosa, fuisti,
   Qua non his terris gratior ulla manet.
Heu, fueras teneris, dulcis, tam docta sub annis,
   Longaevi ut cuperent iam tua verba senes.
Et quae longa dies aliis praestare puellis
   Vix poterat, raptim cuncta fuere tibi.
Te moriente avia iam vivere posse negavit,
   Illius et mortis mors tua causa fuit.
Iam thalamus sponsusque tibi parabantur, et inde
   Spes quoque iam nobis grata nepotis erat:
Hei mihi, pro thalamo dedimus tibi, virgo, sepulchrum,
   Pro taedis miserum funeris officium.
Tundimus heu maesti pro plausu pectora pugnis;
   Pro cythara et cantu planctus ubique sonat.
Gemmantem vitem decoxit saeva pruina,
   Purpureamque tulit dira procella rosam. [1])

V zármutcích a těžkostech národních i soukromých byly Pavlovi útěchou povinnosti řeholní, studium, styky s druhy stejně smýšlejícími a konečně i krásná příroda v okolí jezera Comského. Jezero toto opěval Pavel v hezounké básni („Ordiar unde tuas laudes, o maxime Lari?“ [1]), jež nejen patří k nejpěknějším památkám doby této, nýbrž vůbec má čestné místo v latinské literatuře poetické.

* * *

Langobardi nevzdávali se po první porážce z r. 774 naděje na obnovení samostatné říše langobardské. Mocná strana národní, jejímiž vůdci byli Arichis, vévoda beneventský, o němž nahoře byla řeč, Hildebrant spoletský, Hrodgaud furlanský a Reginbald z Chiusi, chystala se roku 776 obnoviti boje proti Frankům. Snahy tyto sympathiemi svými doprovázel Pavel, bratr pak jeho, Arichis, činně se jich súčastnil s velikou horlivostí. [2]) Avšak vzbouření skončilo se zrovna tak nešťastně, jako přede dvěma lety válka langobardská. Bratr Pavlův, Arichis, byl zajat, odveden do Francie a jeho jmění zabaveno. Manželka a dítky Arichisovy uvrženy v úplnou bídu. Těžký osud tento nesl Pavel velmi bolestně, a mnoho asi přemýšlel, jak by mohl

[1]) Pauli carm. IX. ap. *Dümmler* I. 46–47.

[2]) *Mühlbacher*, Deutsche Geschichte unter den Karolingern str. 102—103.

pomoci bratrovi svému a rodině jeho i jiným svým krajanům, tresty franskými stiženým. Zdá se, že dlouho se rozpakoval přiblížiti se Frankům, ale když král Karel r. 781 přišel do Říma a v pořádání poměrův italských osvědčil velikomyslnou umírněnost a vlídnost, [1]) tu odhodlal se Paulus obrátiti se k němu s prosbou o milost pro svého bratra. Se svolením opata montecassinského [2]) Theodemara vydal se na cestu do franské říše, aby svou prosbu osobně králi přednesl. Věda o opravdové úctě Karlově k umění básnickému, přednesl prosbu svou ve formě tklivé elegie, jež je snad nejpoutavější ze všech poetických památek doby Karlovy. Pavel vyhnul se veškeré retorické výzdobě, avšak jeho prosté líčení rodinného neštěstí má v sobě cosi uchvacujícího. Bratr Arichis již sedm let ve vyhnanství v cizině, manželka jeho žebračkou, nemohoucí vyživit svých dětí, sestra, která již od dívčích let jest řeholnicí, skoro již jest osleplá nad bratrovým neštěstím, celá kdysi vznešená rodina je zničena. Nejprostšími slovy prosí Pavel krále za soucit, aby učinil konec této bídě, propustil Arichisa do vlasti a vrátil mu jeho majetek:

Verba tui famuli, rex summe, adtende serenus,
Respice et ad fletum cum pietate meum . . .

Na daleké cestě z Montecassina do Cách všude docházel Pavel přívětivého pohostinství, [3]) při dvoře královském pak o vlídné přijetí jeho nejvíce se přičinil Petr z Pisy. [4]) Původně byl Pavel odhodlán vrátiti se domů ihned, jakmile dosáhne účelu své cesty. [5]) Avšak stalo se jinak. Právě v té době Karel shromažďoval ke svému dvoru učené a literárně činné muže z různých zemí, i snažil se pro svou říši získati Pavla, jehož jazykové a literární vědomosti zvláště cenil. [6]) Pavel, aby

[1]) Quod raro fieri adsolet, clementi moderatione victoriam temperavit. Pauli *Diaconi* Gesta episcop. Mett. MGH, SS. II. 268.

[2]) Kdy přešel Paulus z kláštera sv. Petra u Civate do Monte Cassina, nevíme určitě. Jisté jest toliko, že se tak stalo před r. 782.

[3]) Bene me omnes accipiunt, benigniter mihi affatim amore nostri patris Benedicti et vestris meritis exhibetur. Pauli epist. ad Theodemarum abbatem MGH, EE IV. 507.

[4]) Petri carm. XI ap. *Dümmler* I, 48.

[5]) Quam primum valuero et mihi coeli Dominus per pium principem noctem maeroris meisque captivis iuga miseriae demiserit, si tamen quomodocumque clementissimi principis iocundum quivero emereri permissum, mox ad vestra consortia, nulla alia vita comite detentus occasione, repedabo. Pauli epist. ad Theodemarum MGH EE. IV. 507.

[6]) Greca cerneris Homerus, Latina Vergilius,
in Hebrea quoque Philo, Tertullus in artibus,
Flaccus crederis in metris, Tibullus eloquio.
(Petri carm. XI, 5 ap. *Dümmler* I, 48.)

projevil králi vděčnost za vyslyšení svých proseb,[1] zůstal sice ve Francii několik let, ale považoval pobyt svůj u krále za oběť, kterou králi přinášel. Palác nemohl mu nahraditi Montecassino.[2] A také láska k slunné domovině nedopustila, aby za Alpami zdomácněl.

Za pobytu svého při dvoře franském složil Paulus několik pěkných epitafií[3] a na žádost metského biskupa Angilrama napsal dějiny biskupství metského. Gesta episcoporum Mettensium,[4] ve kterémžto spisku poměrně mnoho místa věnuje vypravování o rodině a předcích Karla Velikého. Nevíme, stalo-li se tak na vlastní přání královo, jistě však aspoň jemu k libosti. Spis tento stal se později vzorem velmi četných dioecesních historií.[5] Stručný hexametrický výtah z této práce, Versus de episcopis Mettensis civitatis,[6] pochází též asi od Pavla.[7]

Jakkoliv upřímně a vděčně byl Paulus králi Karlovi oddán, přece nenechal se ke dvoru jeho upoutati trvale. Jmenovitě politické napjetí mezi dvorem beneventským a cášským, jež konečně propuklo ve válku, ztrpčovalo Pavlovi pobyt ve Francii: a tak r. 787 shledáváme se s ním zase na Montecassině. Radost z návratu zkalena byla Pavlovi smrtí beneventského vévody Arichisa, jenž zemřel 25. srpna 787: s ním zemřely politické, ba i národnostní naděje Langobardův. Arichis byl poslední sláva a poslední bolest národa langobardského; proto takový zármutek dýchá z jeho epitaphia, jež složil v Montecassině Paulus Diaconus.[8]

---

[1]) Non opus est claustris nec me compescere vinclis:
Vinctus sum domni regis amore mei.
(Pauli carm. XIV 9—10; *Dümmler* I, 51.)
Sic ubi donasti facinus, pietatis amator,
Inflammat validus cor mihi vester amor. (Ibidem v. 5—6.)
Fortia qui dudum potuisti solvere vincla. (Pauli carm. XV, 28; l. c. I, 53.)
Quod te post tenebras fecit cognoscere lumen. (XIII, 9; l. c. I, 50.)

[2]) ad comparationem vestri coenobii mihi palatium carcer est, ad comparationem tantae quae apud vos est quietis, hic mihi legere tempestas est. (Pauli epist. ad Theodemarum MGH, EE IV, 507.)

[3]) Vyd. *Dümmler*, Poëtae latini I. 56—60.

[4]) MGH, SS II, 260—270.

[5]) *Wattenbach*, Deutschlands Geschichtsquellen I. 153. (7. vyd.)

[6]) *Dümmler*, Poëtae latini I, 60—61.

[7]) Srv. *Bethmann*, Archiv der Gesellsch. f. ält. deutsche Gesch. X, 294.

[8]) Lugentum lacrimis populorum roscida tellus
Principis haec magni nobile corpus habet.

Večer svého života věnoval Puulus v klidu již nerušeném konání povinností řeholních a činnosti literární, jmenovitě spisování dějin svého národa, Historia gentis Langobardorum,[1]) v 6 knihách. Smrt zastihla jej ještě před dokončením díla; poslední knihy slohem nevyrovnají se prvním. Práce tato sahá bohužel jen do smrti Liutprandovy (r. 744), i schází tedy vylíčení doby, již autor sám prožil. Zprávy své čerpal jednak z pramenů psaných, dílem dosud zachovaných, dílem ztracených, jednak z ústního podání národního. Vypravuje prostě a jasně, jeví čistou lásku ku pravdě a ke svému národu vřelý cit, jejž projevuje nikoli mnohomluvným velebením, nýbrž uctivostí a láskou, s jakou zaznamenává staré pověsti svého lidu. Všecky tyto zkazky národní byly by se asi po pádu království langobardského ztratily v propasti zapomenutí, kdyby jich nebyla zaznamenala s věrnou láskou pilná ruka starého mnicha v tiché celle montecassinské.[2])

Hic namque in cunctis recubat celeberrimus heros,
Praepollens Arichis, o decus atque dolor . . .
(Pauli *Diacani* carm. XXXIII, 1—4; *Dümmler* I, 66.)

[1]) Historii langobardskou tiskem vydal: W. Parvus (Paříž 1514), C. Peutinger (Augsburg 1515), Lindenbrog (Leiden 1595), Gruterus (Hanau 1611), H. Grotius (Amsterodam 1655), Migne, Patrologia latina XCV, 433—672; nejlépe L. Bethmann a G. Waitz v MGH, Scriptores rer. Langob. p. 25—187.

[2]) *Wattenbach*, Deutschlands Geschichtsquellen I, 186, 7 vyd.

Posudky.

Th. Dr. Jos. Kašpar, Učebnice katolického náboženství pro vyšší třídy škol středních a jim rovných ústavů. Část II. Věrouka-Dogmatika. V Praze 1915. Str. 296, cena váz. 4 K.

— Věrouka, dogmatika pro školy reálné. V Praze 1915. Str. 324, cena váz. 4 K.

Prvý spis. dle nadpisu a osnovy určen pro gymnasia a dle textů hodí se ovšem hlavně ústavům, jež pěstují jazyky staroklassické. Navazuje soustavně na díl první, obranný a podává katolickou nauku v obvyklém rozdělení.

Druhý spis určen pro reálky. Dle nešťastného rozvrhu učiva náboženského v těchto ústavech, kde právě by apologetika měla býti nejdůkladněji probírána, nutno ji odbýti co nejstručněji. Panu spis. podařil se velice šťastně nesnadný úkol, přizpůsobiti se požadavku tomu tak, aby nic podstatného nebylo pominuto.

Oba spisy pak, v jednotlivostech ovšem namnoze shodné, vynikají bohatstvím a rozmanitostí obsahu průvodního, jímž se nesnadné učivo znázorňuje a osvěžuje, dále jasným a přesným výkladem jak nauky vlastní, tak odůvodnění jejího. Chváliti jest, že v posuzování vědy mimonáboženské se drží uprostřed; není zajisté záhodno mluviti se žáky jen o bankrotě vědy — která přece vykazuje tolik skvělých výsledků — ale není ani záhodno ani správno, buditi plané domněnky o vševědoucnosti vědy. arciť i náboženské. Předejde se tak mnohé sklamání! Zvláště v přírodovědných otázkách dobře jest, zachovati ale i žádati co největší reservu: ne ultra!

Odůvodnění dogmatická nebývají, jak častěji už poukázáno, vždy bezvadná ani co do textův ani co do výkladů dějepisných. Pan spis. použil co kde našel nejlepšího — pramenův uváděno snad až přes příliš! — nemoha ovšem spornými věcmi se zabývati. Proto také by bylo zbytečno zde o nich se šířiti.

Knihy opatřeny pěknými obrázky a částí čítankovou; žel, že tato nemůže býti obšírnejší a že v českém laickém písemnictví má tak málo předloh!

Dr. Georg Weingärtner, Rudolf Euckens Stellung zum Wahrheitsproblem. Mainz. 1914.

Nad jiné vážný a sympatický, třebas co do výsledků značně přeceňovaný filosof. Eucken, dokazuje positivismu, biologismu a pragmatismu chybný pojem pravdy, jímž se věda vlastně ničí; dle těchto soustav je pravda vždy jen relativní: absolutní pravdy není a nemůže prý ani býti. Z toho následuje, že každý může míti svou pravdu, již

mu nikdo nevyrve. Eucken trvá na tom, že lidstvo může jen na pravdě všeobecně platné míti zájem; žádná jen relativní pravda nezasluhuje jména pravdy. Ale pojem pravdy u scholastiků, že pravda je souhlasem ideje s věcí zevnější, Eucken také zamítá, právě tak jako Kantovu definici pravdy. Dle Euckena je předpokladem možnosti „jisté“ pravdy duchový základní ráz tohoto světa. „Stežejným bodem veškerého filosofického pozorování a axiomatem axiomat je skutečnost svět obsahujícího života duchového.“ (Geistige Strömungen der Gegenwart.) Jedině tento duchový svět je říší pravdy, jinde ji marně hledáme. „Světa se zříci nemůžeme, svět zevnější je nám uzavřen, ku tvoření světa schází nám síla: nemá li tedy veškera naděje se shroutiti, musí v naší oblasti (Bereich) svět se vyvinout a naším vlastním životem se státi; u nás musí nový život se světovým rázem vzniknouti, jinak není žádného poznání a žádného vnitřního povznesení člověka“ (Erkennen und Leben).

Noologickou methodou snaží se Eucken dospěti k pravému pojmu pravdy, avšak tato methoda není úplně jasnou a ve skutečnosti k objektivní pravdě nevede. Ačkoli psychologismus a relativismus zásadně zavrhuje, přece oklikou částečně znovu do obou upadá. Hlavní příčinou, pro kterou se Euckenovi výklad pojmu pravdy objektivní nepodařil, je stará otázka o universaliích, již Aristoteles mírně realisticky, Kant konceptualisticky rozluštit se snažil. Se žádným pokusem nesouhlasí Eucken. V individuu nenalézaje žádné jisté opory, šel dále a snažil se v samostatném světě duchovém pevně zakotvit; ale zde začíná nejasnost. Přesvědčení je tomuto mysliteli něčím zcela axiomatickým. Kde není axiomatické jistoty, kde přesvědčení „visí na tenké nitce důkazů a důvodů“ (Grundlinien einer neuen Lebensanschauung), lze je velmi snadno zvrátiti. Formou vědeckého důkazu nedá se přesvědčení nikomu vdemonstrovat. G. Jacoby nazval proto filosofii Euckenovu „uměním“ a Hegenwald tvrdí, že jeho určení životního celku není „logicko-vědeckým, nýbrž psychologicko-uměleckým.“ Dovolávání se jistoty axiomatické nazývá týž kritik „eine streng philosophisch nicht ganz unbedenkliche Kühnheit“. Že Eucken posléze relativismu neušel, vysvítá z toho, že dle jeho nauky každá fáse ve vývoji myšlenkovém obsahuje své vlastní jádro pravdy a že všechny typy myšlení jsou projevy jedné snahy, zjevením jedné skutečnosti.

Dr. J. Vrchovecký.

Rozhled

Náboženský.

O římské otázce prohlásil vlašský ministr práv Orlando ve válečné řeči palermské, že v rámci zákona o zárukách (vyd. 13. května 1871) vládou i nyní za války zcela spokojivě se řeší, anať jej velkomyslně vykládá a provádí: papež prý může docela volně i nyní Církev říditi a od svých zástupců v cizině, i nepřátelské, úřední zprávy přijímati a jim na obrat sdělovati.

Zmínili jsme se již častěji o jednotlivostech tohoto choulostivého i spletitého předmětu a bude-li čtenářům našim žádoucno, vrátíme se k jeho celku, o němž se u nás píše mnoho nesprávného, v některém z příštích čísel. Dnes opět jenom nějaké poznámky k oné řeči.

Pravda jest, že vláda italská — arciť jen se svého hlediska, kdyby se tu řídila zásadou: odia neb odiosa sunt restringenda — mohla nyní celé ty guarantigie zrušiti, jelikož celý zákon se o případě války vůbec nezmiňuje. Byl sice při jednání sněmovním posl. Corte proto navržen dodatečný § (13.), na případní zrušení jejich, ale návrh nepřijat. Tímto, i mlčením zákona (ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus) možno sice odůvodniti, že zákon má platiti též pro případ války; ale . . .! Je to sice zákon základní, třebas nebyl papeži uznán, avšak i nejzákladnější zákony lze porušiti.

Co do chlouby Orlandovy o volném styku papeže se svěřenou Církví nutno především poznamenati, že Benedikt XV jistě ne bez příčiny francouzskému novináři (Latapie) v červnu si stěžoval na to, že vláda jeho výnosy vůbec censuruje, třeba je pak propouštěla, v září pak protestoval proti censurování (však prý ne schválnému!) dopisů Kurie s nunciem mnichovským Frühwirthem, a to ačkoliv Italie s Německem ani neválčí. Ano praví se, že „ztratila“ se dokonce i ustanovovací listina pro nového arcibiskupa Poznaňsko-Hnězdenského Dalbora, témuž nunciovi poslaná. Nemluvíc ani o censurování a potlačování zpráv úředního orgánu „Osservatore Romano“, jež jest právně nepřípustné, jest-li papež opravdu suverénem, v tomto případě ovšem neutralním.

Háček jest arci v tom, že suverén tento používá pošty a telegrafu státního, že tedy skutkem jednu z nabízených „záruk“ přijal a přijímá, bezplatně ovšem. (Povolené zřízení vlastní pošty a telegrafu byl Pius IX odmítl.) Třeba tím nebyl celý zákon od papeže uznán, část jeho nepřímo ano, a otázka stává se tím spletitější.

I v našich novinách otiskováno v létě něco z výwodů tajného rady Labanda (Deutsche Juristen-Zeitung), jenž m. j. myslí, že vláda italská nemůže papeži proti jeho vůli odníti práv od 45 let přiznáva-

ných. Může — nemůže, kdož pak jí v tom zabrání?! Smluvní věrnost jistě ne!

*

Sídlo tajemníka lidového spolku Azione cattolica, jehožto schůzím teď obcuje i papežský zástupce, přeloženo z Padovy do Říma.

Ukvapený soukromý návrh, aby se utvořil jakýsi svaz katolíků italských s francouzskými na odboj proti latinskému zednářství, kteréž ovšem veřejný život obou říší ovládá, nedošel obecného souhlasu, jakkoli větší sblížení by bylo žádoucí. Svaz takový počítá s pravděnepodobnou nadějí, že přátelství čtyrdohodové i po válce potrvá. Pak-li ne, což takořka jisto, mohly by mezinárodní vlivy takového svazu rušivě zasahovati také do vnitřní politiky a taktiky jednotlivých států, což by činnosti v obecenstvu jen překáželo. Ještě důležitějším protidůvodem však jest, že katolická myšlenka žádá upřímné dorozumění katolíků všech států, nikoliv jen nahodilého skupení ve válce, neřku-li svaz jedné strany proti druhé.

*

Mnoho se již uvažovalo a psalo, jak působiti bude válka na náboženský život lidu. Také „Hlídka“ několikrát již zmínila se o té věci. Jedni soudí, že nastane náboženský obrod, jiní obávají se špatných následků každé války i v tomto oboru. Chybuje se však, že jednotlivé zjevy, příznivé i nepříznivé, příliš se zpovšechňují. Bude záležeti na každém jednotlivci, je-li uschopněn přijímati více světlo či stín války. V celku pak má asi pravdu G. Pfeilschifter, když píše v knize „Religion und Religionen im Weltkrieg“ (u Herdera, 1815, str. 104 dd.) v ohledu náboženskeho hnutí na počátku války: „Musíme se chrániti, abychom nečinili z této skutečnosti přenáhlených závěrův o náboženském obrození celého německého národa. Doufáme, že přijde, ale není ještě zde. Nyní jest doba války a vzrůstu, ne však ještě doba žní. Bylo by osudným, kdybychom zaměňovali vysoký stav mimořádného, heroického, enthusiastického v náboženském životě nyní za války s oním náboženským obrozením. Toto náboženské vysoké napjetí za války není trvalými stavem. Celý náb. život klesne s koncem války zase ve stálý pravidelný stav. Teprv až se to stane, ukáže se, oč jsme pokročili v prav hluboce křesťanské zbožnosti a v tichých trvalých ctnostech křesťanské mravnosti.“

Jiného poněkud názoru jest univ. prof. Dr. Engelbert Krebs (Hochland, říjen 1915). Nezapírá, že u mnohých zůstala i za války náboženská a mravní lhostejnost, ale nicméně pravdou jest, že lidé nyní mnohem více se modlí než před válkou, že se koná mnohem více mužných ctností a zvláště obětavých skutků lásky nežli dříve. Nezpůsobila toho válka sama, nýbrž ozářila jen jasněji zbožnost, jež tu již byla: je to výsledek pečlivé duchovní práce katolické dávno před válkou. Doba enthusiasmu z prvních měsíců války minula, nastal již v jisté míře normalní stav: potrvalo však vniterné náboženské cítění a věrnost v plnění povinností, jež jsou podstatnou známkou německé zbožnosti a jež pomáhají vojínům v poli i pozůstalým doma snášeti odevzdaně

tisícerá utrpení a denně vždy znovu bráti na sebe mnohonásobné oběti, jichž vyžadují válečné úkoly.

Udržeti a pěstovati tohoto ducha zbožnosti bude nejvážnějším úkolem katolíků po válce. „Kulturního boje vlád proti katol. církvi po uzavření míru nemusíme se obávati. Vlády v říši a ve spojeneckých státech v chování nejvyššího vojenského velitelství mají jistě před očima trvale působící vzor, jak třeba chrániti a podporovati horlivou náboženskou péči katolíků . . . Ale zápas světových názorů a konfessí nastane s obnovenou silou!“ Německým katolíkům pak již z jejich povahy hrozí značné nebezpečenství: klidná vniternost, jež jinak jest úrodnou půdou pro pravou zbožnost, naklňuje je často k tomu, že příliš hloubají a pod vlivem silněji působících pochybností nebo pohoršlivých pozorování vzdávají se nedosti pevného náboženského přesvědčení. Lidé jiných národností lehčeji odhodí prakticky svou víru následkem mravní povrchnosti; ale také lehčeji zase vracejí se pod nějakým zevnějším vlivem bez dlouhého zkoumání k primitivní dětské víře, nechají si v nemoci přinésti Santo Bambino nebo slíbí nějakou pout, voskovou svíci nebo votivní desku za vyslyšení proseb. Němci však právě pro jeho vniternost hrozí více ztráta celého přesvědčení, nemá-li dosti pevného základu, a pak návrat k pravé víře je zvláště těžký.

Proto hlavní starostí katolíků po válce musí býti, aby náboženské vyučování lidu bylo ještě více prohloubeno, k čemuž vedle škol musí přispívati spolky, universitní kursy, přednášky pro akademiky a časopisy. Více také než dosud musí býti všichni vedeni k věrnému plnění katolických povinností: k návštěvě mše sv. a přijímání svátostí, k lásce, k upřímnosti a spravedlivosti ve společenském životě. Zvláště musí pečovati, aby v tolikerých bojích nevyhynul duch křesť. lásky, nýbrž spíše aby vtiskl svou silnou pečeť všem vniterným převratům německého národa v dobách míru.

*

Po lásce volá také jedno z největších a nejvíce rozruchu budících děl nadměrné již válečné literatury německé, dílo Maxe Schelera „Der Genius des Krieges und der deutsche Krieg“ (Lipsko 1915). Válka podle něho není zjevem hospodářským ani politickým, nýbrž metafysickým: je trvalým zařízením světa, podstatným positivním článkem božského plánu vykoupení. Vůdčí ideou toho plánu, uskutečňujícího se postupně v rozvoji dějin, jest nejvyšší společnost lásky — království boží. Po cestě lásky, stopami krve a zoufalství, vede genius války lidstvo k jednotě: rozervané v míru socialní skupiny spojuje před tváří dějinné hrůzy v duchovně očištěnou jednotu národní, ba připravuje i nové jednoty mezinárodní.

Již pohanská ethika odsuzuje nenávist k nepříteli a chce úctu k němu, podobně jako v rytířském souboji. Křesťanská ethika povznáší nesrovnatelně tento princip rytířskosti a žádá lásky k nepříteli. Nejvyšší síla války, této „bouře moralního světa“, jeví se v tom, že stupňuje lásku, že vede lidi i národy z jejich osamocení ke vždy vyšším a vniternějším jednotám. Zvítězí národ, jenž prokáže vyšší sílu a hloubku

oběti, víry a lásky. Ne učitelé, ale matky národa určují výsledek bitev, neboť „Bůh lásky dává vítězství milujícím.“

Až evropská kultura osvobodí se od svých dvou nejnebezpečnějších nepřátel: asijsko-polobudhistického ducha Ruska a kapitalistického ducha Anglie, povstane znovu ona skoro ztracená moralní jednota, již národové západoevropští měli kdysi v katolické církvi. Také autorita katolické církve vyjde však neobyčejně zvýšena z této války — předpovídá spisovatel, dle všeho asi protestant.

*

Ze zprávy o třetím sjezdu mezinárodní biblické společnosti jest patrno, jak značně stoupla za války spotřeba protestantských vydání Bible. V posledním roku míru vydala společnost 9 milionů biblických překladů. Tento počet vzrostl již v prvním válečném roku (1914) na 10,162.413 výtisků. Z toho bylo více než milion Biblí rozšířeno v Německu a Rakousku, rovněž více než milion posláno do Indie a na Ceylon a 2,660.000 výtisků do Číny. V Anglii samé za války stoupla spotřeba na 700.000 výtisků. Za poslední rok byly pořízeny ještě některé nové překlady, takže biblická společnost vydala dosud Bibli v 487 nářečích.

Vědecký a umělecký.

Přírodovědecký světový názor — bez přírody. (O.) Dá se vůbec dle fenomenalismu mluvit o pravdě? O pravdě vždy platné nikdy ne. S Avenariovým principem ekonomie myšlení souhlasí Kleinpeter zcela. „Různé theorie jsou možny o témže oboru skutečnosti; princip ekonomie myšlení rozhoduje ve prospěch nejjednodušší“ (123). Jednoduchost pojmů může prý býti do jisté míry kriteriem pravdy. Ve skutečnosti je princip tento kořenem velikých zmatků. Mluvě o soustavě Koperníkově a Ptolomeově píše: „Nesmíme se domnívati, jak laik má za to, že jeden názor je pravý a druhý nepravý; v tom nevězí jejich rozdíl. Fysik vyzná se v umění přistřihovati theorie tak, by se pravdivými staly ... Fysik je druhem kouzelníků (Zauberkünstler), který volbou vhodných pomocných domněnek konečně každý základní názor dle poměrů upravit může“ (124). Každá theorie, která se k něčemu hodí, může být pravou. Dle toho nemůže se žádná věda pravdami trvale platnými vykázat, protože obratem ruky všechny „pravdy“ mohou se zvrátit. „Nutnou není žádná pravda, byť i sebe rozumnější byla ... Formulovaná pravda je příliš slabou věcí, aby mohla lidi donutit, by v ni věřili“ (126).

Přiřklo-li lidstvo některým pravdám jakousi nezměnitelnost, stalo se to proto, že pravdy takové jsou vhodnými (brauchbar), ne však proto, „že jsou objektivně platnými“ (126). Všechny pravdy jsou vlastně jen „Gedankengebilde“.

„Tak padá tisíciletý klam nepodmíněné, všeobecné pravdy jako vládkyně nad bohy a lidmi ... Věda klesá z trůnící bohyně na služebnou dívku, na důležitý nástroj člověka. Tím přichází Nietzsche na biologický základ theorie poznání, na pojem pravdy dle pragmatismu. V tom vězí význam nové nástrojové (instrumentální) theorie vědy“ (209). Věda stává se služkou — nástrojem, vhodným pro ten který život, není již cestou k pravdě, pro všechny lidi pro všechny časy platné, není již světlem, jež nám záhady světové odhaluje. Co je životu vhod, co je pohodlným, co život podporuje, je pravdou. Není to vlastně znehodnocení vědy? Pravda biologismu je vlastně klamem. Kleinpeter se proti tomu nijak nebrání; uvádí citát z XI svazku (268) spisů Nietzscheových, z kterého poznáváme, že dle něho není pravdy, že je jen klam. „Novým na našem nynějším stanovisku vůči filosofii je přesvědčení, jehož dosud žádná doba neměla: že pravdy nemáme. Všichni dřívější lidé ‚měli pravdu‘, i skeptikové.“ Toť dle Kleinpetera „největší mezník antické a moderní filosofie“, čímž prý věda ohromný pokrok udělala, poznavši, že není žádné objektivní pravdy, vždy platné, že jsou jen relativní pravdy — vlastně klamy.

Co je životu prospěšným, účelným k boji životnímu, je pravdou. Každý může mít pravdu svou ne snad pro celý život svůj, nýbrž jen

tak dlouho, dokud se mu věc hodí; starou pravdu může zaměnit za novou jako obnošený nebo špinavý oblek. „Cílem není pravda, nýbrž praktické jednání . . . I pravda je prostředkem k boji o bytí. Nietzscheova forma světového názoru druží se k tomu nejúžeji; neboť proň záleží podstata člověkova v jednání a boji“ (253). Někomu je vhodným prostředkem k boji životnímu to, jinému zase ono; oba mají svou pravdu. Nikdo se nemusí na pravidla mravní, pro všechny platná, ohlížet, protože takových pravidel není. Diskusse o pravdě jediné a o pravdách klamných je marnou, neboť každý může mít „svou“ pravdu, jíž mu nikdo vyvrátit nemůže. Ideál pravdy skutečné, jediné pravdy, jež v dřívějších dobách učence a badatele různých oborů nadchla a při namáhavé práci, jíž veškerý život svůj zasvětili, sílila, klesá do bezedna, protože je klamem. Fenomenalism „vzdává se všech druhů ideálů, nechce ničeho vědět o kanonu nejvyšších zákonův. Jemu není věda žádnou normou, žádným cílem, jemu je prostředkem, nástrojem“ (260).

Právě tak, jak se má věc s theoretickou vědou, má se to i s praktickou — s ethikou. Ani v ethice není všeobecných pravd, mravních, všechny lidi stejnou měrou zavazujících pravidel. Taková pravidla byla by prý n e j h o r š í t y r a n i í. „N e z v r a t n ý m r a v n í i d e á l“ je dle Kleinpetera nehorázností. Nietzscheovi, dí, patří „veliká, nesmrtelná zásluha,“ že lidstvu dokázal oprávněnost různých mravních ideálů dle různých ethických systemů Fenomenalism s tím plně souhlasí a upozorňuje tak lidstvo na nová praktická hlediska.

Co je dle fenomenalismu vlastně jistým? Jen smyslové počitky. J i n a k n e n í a n i s u b j e k t u a n i o b j e k t u, a n i d u c h a a n i h m o t y. „Subjekt“ má prý jen praktický význam. Slov „hmota a duch“ užívá se sice v obecné mluvě, ale jsou vlastně metaforami; v m l u v ě v ě d e c k é n e s m í s e v ý r a z ů t ě c h v á ž n ě b r á t. Hmotný svět — metafora, zákonů hmotného světa není právě tak jako hmoty. Toť Kleinpeterův p ř í r o d o v ě d e c k ý n á z o r — b e z p ř í r o d y. Jsou jen počitky, jichž vystihnout nelze. Kdo má tyto počitky, když není žádného subjektu? Nikdo! Plovou snad v prostoru? Není žádného prostoru. Zmocňuje-li se myšlení počitků těch, padělá je. Myšlením dospívá se prý k pouhým výplodům mozkovým (Hirngespinste. 272). O filosofii praví myslitel, že je umění příbuznou. „Umění, jež dosud filosoficky málo bylo oceněno, je umění „der Zauberkünstler und Taschenspieler.“ Vniterní jádro (oder der Clou) tohoto umění záleží v tom, aby nám svět bez kausalní představy vykouzlilo. V tom vězí příčina radosti z takových produkcí. Člověku to dělá dobře, když se jednou do cizího světa ponoří. To zdůraznil již Nietzsche jako vysvětlení pro lákající moc umění, náboženství (!), hry a různých opojných stavů. Zde, u kouzelníka vidíme svět před sebou, z něhož pojem příčinnosti psychologickými klamy jest odstraněn (ausgemerzt). Přes to není tato okolnost vědomí vůbec na ujmu („beeinträchtigt das Bewußtsein gar nicht“. 238).

Kdyby středověký myslitel byl něco takového napsal, den co den měla by to církev a věřící na talířku.

Kterým smyslovým počitkem lze dokázat, že jsou jen počitky? Kdyby věc byla možnou, pojem o ní byl by — dle vlastní theorie Kleinpeterovy padělkem. Protože celé dílo operuje pojmy, je vlastně celé dílo falsifikátem; tedy místo titulu „Přírodovědecký názor“ zasluhovalo by vlastně titul „Padělaný světový názor“.

Není hmoty, není ducha není subjektu ani objektu, logické myšlení je klam, a vede jen k bludům. Jsou jen počitky. „Já“ jich nemá, neboť „já“ je také klam.

Filosofie nikdo tak nediskreditoval jako četní moderní filosofové sami. Hotový blázinec! *Dr. J. V.*

*

Soutěž o ceny 1000 K a 500 K na vlasteneckou píseň „Wacht an der Donau“ vynesla 1692 příspěvků, z nichž porota (šestičlenná) 1272 uznala soutěže schopnými. První cenu dostala píseň Karla Franka, obecního úředníka ve Steyru, Donauwacht: Mit flatternden Fahnen, mit Blumen geschmückt . . . Druhou cenu dostala píseň nejmenovaného, Rhein-Donaulied: Im Sang sind eng verschlungen Die Donau und der Rhein . . .

Vychovatelský.

Slavnost otevření vysokých škol varšavkých, university a techniky, byla zahájena 15. listopadu pontifikalní mši sv., kterou sloužil v katol. kathedrále arcibiskup Kokowski; súčastnil se jí professorský sbor university a techniky, kurátor hrabě Hutten-Czapski, městský president kníže Lubomirski, rakousko-uherský zástupce svob. pán Andrian-Werburg. Bohoslužba byla ukončena vzletným kázáním kanovníka Szlapowského o mravním a vědeckém významu dne, zejména také pro theologické studium. V poledne pak konala se slavnost v aule university za přítomnosti generalního guvernera šl. Besselera a excellence šl. Kiese. Slavnosti se súčastnili na živu dosud jsoucí professoři bývalé Hlavní školy, proslulý klinik Baranowski, romanista Holewinski a prof. Miklaszewski. Pak zahájena slavnost ještě na technice.

Varšava měla svou skvělou universitu až do r. 1832; Nikolaj I ji zavřel. Markýz Wielopolski otevřel ji znova pod jménem Hlavní škola r. 1862, ale po druhém povstání byla i tato vysoká škola zrušena a r. 1869 zřízena místo ní universita úplně ruská, která měla nenárodním jazykem vzdělávati mládež polskou. Nová však universita minula se cíle, mládež polská utíkala za vzděláním do ciziny, hlavně na vysoké školy haličské a polští učenci rovněž se jí vyhýbali, nalézajíce zaměstnání na universitách cizích. Na universitu varšavskou zháněn material z celého Polska, než i tak vysoká škola pouze živořila.

Professorský sbor nově otevřených škol varšavských složen je z vědeckých pracovníků polských, stojících na výši doby. Pro začátek otevírají se na universitě fakulty; právnická, filosofická a mathematicko-přírodovědecká, spojená s lékařskou; na technice jsou otevřeny všechny obvyklé odbory. Rektorem university jmenován od gener. guvernera Dr. J. Brudziński, na technice inž. Zikmund Straszewicz. Hned prvního dne po otevření dalo se zapsati na universitu 450 posluchačův a 50 posluchaček, na techniku 350 posluchačů.

Kongressem vídenským připadla Rusku z varšavského knížectví větší část. Car Alexandr I byl Polákům velmi nakloněn, dal jim ústavu se značnou samosprávou, ruské Polsko povýšil na království „kongressové" a 19. listopadu 1816 otevřel ve Varšavě Hlavní školu s názvem universita; byly k ní přiděleny už stávající škola právnická a lékařská. Celá tato universita měla vlastně vychovati státní úředníky. Ačkoliv i tak se do ní polská mládež dosti hrnula. Prvý rok bylo na všech odděleních („fakultách") 229 posluchačů, už v roce 1820—21 bylo 491, 1825—26 712 posluchačů. Poslední pak rok bylo 752 posluchačův, a to: právo 384, lékařství 179, věda a umění 136, filosofie 99, bohosloví 45 Mezi výbornými professory byli: historik práva polského Jan Wincenty Bandtkie, národohospodář Bedřich Skarbek, Václav Alexander Maciejowski, přírodopisec Szubert, básník Brodziński, Osiński a literární historik Bentkowski. Za svého trvání udělila universita 1254 stupně

akadem. hodností, nejvíce magistrů, doktorů bylo 31 (4 obojího práva, 22 filosofie, 8 lékařství a chirurgie). Vyšli z ní Zikmund Krasiński a markýz Wielopolski. Pádem Kongresovky padla i universita Alexandrova. Car Mikuláš I už v listopadu 1831 v projektě Paskěvičově o škole varšavské sám in margine připsal: „Universitu ihned zavřít, i všecky vyšší školy; co bude potřebné, později rozkáži.“

Po potlačení povstání pomýšleno na zřízení ústavu učitelského a akademie medicinsko-chirurgické, ale byly pak r. 1836 otevřeny jen 2roční kursy při vojvodském gymnasiu varšavském pro učitele středních škol, roku 1842 změněny tyto kursy na učitelské, za 12 však let nedostatkem žactva zanikly. Od r. 1840—46 byly kursy právnické už s částečným jazykem ruským i ruskými professory. Konečně zřízena i v Petrohradě (vyučovací jazyk byl polský) a Moskvě stolice polského práva, které potrvaly do let 60tých. Návštěva zahraničních universit, zvláště krakovské, byla zakázána a diplomů z cizích universit neuznáváno. Vláda zřídila stipendia pro návštěvu universit ruských; nejdříve 10, pak 15 ročně mělo z těchto stipendií vzdělati se na učitele, 10 též ročně studovati lékařství, pro právníky bylo dokonce 60 stipendií. System tento se však neosvědčil. Tak z bývalé university zůstala duchovní akademie římsko-katol. utvořená ve Varšavě r. 1835. Roku 1857 zřízena ještě akademie medicinsko-chirurgická, mající ne vědecký, ale praktický význam.

Náměstkem cara Alexandra II v Polsku byl jmenován jeho bratr Konstantin Nikolajevič, jehož hlavním rádcem a prostředníkem byl Wielopolski. Za tohoto otevřena v květnu r. 1862 Hlavní škola, protože z Petrohradu název universita byl zakázán. Nově zřízená škola měla 4 fakulty: medicinskou, právnickou, mathematicko-fysickou a filologicko-historickou; fakulty theologické neměla. V čele stál rektor, profesorů bylo 35 řádných a 15 mimořádných, 11 adjunktů, 4 lektoři, počet docentů nebyl omezen. Platy byly: řádný profesor 1500, mimořádný 1000, adjunkt 700, lektor 600 rublů. Prvým rokem bylo profesorů 51, v druhém semestru už 80. Posluchačů 800. Nejvíce posluchačů vykazuje rok 1866—67 — 1270. Třebaže názvu nebylo, považovali Poláci tuto svou školu za universitu. Všaktě měli na ní také výborné síly. Fakulta filologicko-historická: Struve, Przyborowski, Węclewski, Pawiński, Bełcikowski, Pawlicki, Strassburger, Natanson, Kowalczyk a Wrześniowski. Lékaři: Mianowski, Chałubiński, Hoyer, Baranowski, Brodowski a Nawrocki. Právníci: Okolski, Oczanowski, Dutkiewicz, Holewiński, Miklaszewski, Dydyński.

Hlavní škola potrvala až do letního semestru 1869, kdy na její místo v Kazimírovském paláci nastoupila ruská universita. S Hlavní školou opustili síně universitní polští professoři, polská řeč i duch a před desíti lety i polská mládež, stála universita varšavská vládu ruskou jen zbytečné peníze. Za návštěvy cara Mikuláše II ve Varšavě r. 1897 sebrali Poláci milion rublů, jež carovi odevzdali; tento je přijal jako fond na zřízení vysoké školy technické. Technika skutečně zřízena, ale opět ruská. Proto od roku 1905 obě ruské vysoké školy varšavské byly polskou mládeží boykotovány.

Ať se splní, co napsáno v adrese krakovské university nově otevřené universitě varšavské: „Nechť Bůh požehná vaše dílo a lidé nekazí to, co chce žít, na život má právo a zasloužilo si, aby žilo. Nechať vaše mladá, bujná, láskou prosycená práce směřuje jistě a směle k těm idealům, jež svítí nám i vám, ku zdokonalení lidstva, jež nese s sebou rozšíření hranic nejen ducha, nýbrž i národa.“

*

Za války znovu oživla v Německu nedlouho před tím často diskutovaná idea „jednotné školy“. Názory o tom, co vlastně třeba rozuměti jednotnou školou, značně se rozcházejí a jsou mnohdy nejasné a neurčité. Nejjasněji ještě vyslovil se o ní na své valné hromadě r. 1914 liberalní učitelský spolek („Der deutsche Lehrerverein“), jenž se rozhodně zasazuje o její uskutečnění.

Základní myšlenky jednotné školy jsou podle něho tyto: Od šestého roku, jako počátku veřejné školní povinnosti, až k ukončení universitního studia musí býti vybudována bez mezer stavba celého školství. Každému má býti poskytnuta možnost, aby tak dalece využil všech školních příležitostí ke vzdělání, pokud to odpovídá jeho schopnostem a náklonnostem. A o tom nerozhoduje jeho původ nebo majetkové poměry jeho rodičů, nýbrž jedině úsudek školy. Rozumově nebo mravně méně cenným živlům bude tím znemožněno, aby byly uměle vynášeny na vyšší stupně vzdělání, ať již pocházejí ze zámožného domu nebo z chudé rodiny. A opačně: skutečný talent bude ve svém duchovním rozvoji podporován za všech okolností, bez ohledu na jeho původ.

Zmíněný sjezd liberalního učitelstva vyslovil se o tom takhle: „Právní a kulturní stát musí utvořiti svá výchovná zařízení podle zásady stejného práva pro všechny. Idealním právem každého jednotlivce v ohledu jeho výchovu jest, aby byl vychován podle míry své schopnosti. Jakmile státní společnost ze všeobecných prostředků, k nimž každý přispívá přímo nebo nepřímo podle svých poměrů, tvoří školní zařízení pro všeobecné výchovní účely, nesmí býti vyloučeno z jejich používání žádné dítě, jehož rozumové a mravní vlohy vyhovují těmto zařízením . . . Kulturní stát poškozoval by sám sebe, kdyby ze svých vyšších škol vylučoval děti z jiných ohledů nežli z nedostatku rozumového a mravního nadání!“

Také katolické učitelstvo německé obíralo se na svém sjezdu r. 1914 otázkou jednotné školy, ale nejde tak daleko. Rozumí jednotnou školou novou organisaci německého školství ve smyslu užšího organického seskupení jednotlivých vyučovacích ústavů, rozšířenou požadavkem, že všechny děti bez výjimky musí býti vzdělávány společně již od prvního základního stupně tohoto organismu, takže všechny dosavadní zvláštní ústavy musí býti zrušeny.

Katolické kruhy (na př. inspektor Dr. Jos. Hess v „Hochlandu“, listopad 1915) neodmítají zásadně ani prvotní myšlenky jednotné školy. „Stalo se všeobecným přesvědčením, že ani stav ani peněženka rodičů nemají býti rozhodujícími ve volbě školy, nýbrž jedině nadání dítěte . . ., že kulturní práci v národě vykonávají nejlépe ne nejbohatší, ne nej-

vznešenější, nýbrž nejschopnější." Poukazují však právem, že tato idealní myšlenka nedá se zatím prakticky uskutečniti; předpokládalo by to dříve úplný převrat celé stavby dosavadního společenského organismu. A pak: jak jest vůbec možno vyloučiti jednoduše rodiče, při otázce, jakých vzdělávacích prostředků má býti použito u jejich dětí? A jak může býti přiznán škole neomylný úsudek o tom, jaké duševní schopnosti rozvine čtrnáctiletý žák jednou ve svém pozdějším životě? Proto také pruský ministr kultu prohlásil r. 1914: „Jest při nejmenším pochybno, bude-li moci tato škola někdy u nás býti zavedena. Ještě pochybnější jest, přispěje-li ku blahu našeho národa. Nepochybno však jest, že její zavedení za nynějších poměrů a v dohledné budoucnosti prostě jest nemožno."

Ostatně katolíci chovají se k otázce jednotné školy zdrželivě, poněvadž liberalní učitelé spojují s ní nepokrytě tendenci školy simultanní, bezkonfessní a poněvadž nápadně živě zajímají se o ni a agitují pro ni svobodní zednáři. Katolický učitelský spolek výslovně však prohlásil: „Katolické učitelstvo i při jednotné škole může míti na mysli pouze školu konfessijní." A zmíněný Dr. Hess píše rozhodně: „U církvi věrných katolíků jest v bodě konfessijního výchovu dítek každá diskusse vyloučena. V simultanní školu nesvolíme nikdy a za žádných okolností. Kde ji přijímáme, činíme tak jen z nutnosti. Simultanní škola jest v nesmiřitelném rozporu s našimi vychovávacími zásadami."

*

Německá konfessijní škola jest na své odchovance pyšna, jako po dřívějších vítězstvích. Protivníci její vystupovali za míru proti ní jménem jednoty: konfessijní škola plodí sváry — vodu kalí a kaliti bude, dokud se budou čísti bajky, vždycky jen beránek, totě známá věc — proto pryč s nimi. Když pak válka ukázala, že strašidla ona byla vlastně jenom nemotornými strašáky, důvodí se jinak: Přes to, že jsou tu konfessijní školy, ukázala se vzorná jednota; jsou tedy zbytečny, a proto pryč s nimi!

*

*

Jak oznamují mnichovské „Katech. Blätter", bylo dosaženo ve všech diecesích Německa jednotného postupu při prvním sv. přijímání: budoucně mají býti připuštěny k prvnímu sv. přijímání ony děti, jež v běžícím roce dokončují 11. rok svého života. Slavnost má se konati vždy na Bílou neděli. — U nás není ani ve dvou moravských diecesích jednoty: v olomoucké přistupují děti k prvnímu sv. přijímání ve 3. školním roce, v brněnské již ve 2. roce!

*

Něco o obrázcích v dětských knihách. Jen co nejlepší jest prý dětem dobré, říká se. Ve skutečnosti arciť se hodně slevuje, již proto, že ohromná spotřeba plodí nadvýrobu, jež nemůže vydávati

samého prima zboží. A pak „odborníci“ nejsou vždy za jedno, co jest nebo není „nejlepší.“

V Habrech vydávaný „Úhor“ má na starosti kritiku spisů pro mládež. Spolupracovníci jeho celkem sice mají víc kritické odvahy nežli soudnosti, ale konečně — odvážným přeje štěstí. Zvláště když dovedou troubiti, jak troubí velká trouba reklamy.

Tuhle byla tam také zpráva o Výboru pro mládež z Kosmáka, na kterého vždycky si troufal kdejaký liberálnický utřinos. Nezajímalo by proto opakovati a vyvraceti ošuntělou kalamajku o tendenci atd. jeho spisů. Ale na zmínkách o illustracích budiž ukázáno, jaké „znalecké“ nesmysly se mnohdy píší právě v tom oboru, kterému každý rozuměti se domnívá, kdo má na vysvědčení známku z kreslení. Posuzovatel prvních částí, kde illustratoři nejsou jmenováni, zove práce jejich zkrátka a šťavnatě: mazaniny. Obrázky částí pozdějších se sice také tuze nelíbí, ale vida tam také jméno známé z illustrovaných listů, krotí svou znaleckou nespokojenost a smlouvá: zdali totiž má se vina dáti kresličům či reprodukci? Abychom toto hned odbyli, budiž jen podotčeno, že reprodukce, odlitek sám a pak otisk jeho, ovšem rozhoduje velmi mnoho o čistotě obrázku; ale žádné reprodukční umění nemůže kresby „zkrášliti“, jestli sama „mazanicí“, totiž buď mazanicí skutečnou neb jen domnělou — a NB. má-li obrázková kniha vniknouti nejen k vánočnímu stromku boháčů, nýbrž i do chatek nemajetných, nemůže býti z křídového papíru. Rozumí se pak samo sebou, že jmenovitě výraz tváře hrubším provedením, zvláště v menších rozměrech, trpí — ale jakáž pomoc?

Esthetové jako ti z „Úhoru“ mají však na mysli něco jiného. Třeba totiž horovali pro moderní umění, v nitru jsou zcela nevinnými šosáky, kteří nejraději přece jen mají postavičky a tvářičky hezky „uplácané“, úhledné, jako bývají modely v modních listech. (Nic se, pánové, neošívejte, je tomu tak, a jest Vás víc, než myslíte!) Rozumí se pak samo sebou, že tohoto svého „zaostalého názoru“ nesmí vysloviti — pod ztrátou pokrokovosti — vůči illustratorům u veřejnosti již uznaným, a proto kličkují a háčkují své úsudky co možná „znalecky“, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. Podívané pro bohy poskytuje takový odborník před obrazy na př. Uprkovými, zvláště jejich reprodukcemi!

Kosmák v obrázku „Znalci“ předvedl nám kdysi přelíčení, při němž soudní znalci, řezník a myslivec, měli rozhodnouti, na kterém talíři je volovina a na kterém jelenina. Sudí, který jeleninu byl sám koupil a vedle corpus „dilecti“ postavil, se jejich nálezu usmál: Právě naopak, pánové!

Tedy: Zcela správně dává se, zvláště ve spisech dětských, přednost illustracím propracovaným, v nichž lidé jsou zobrazeni jako lidé a ne „pod obraz boží“, ale pak ať se nemluví o novém a pravém umění, kde podány skutečně jen mazaniny, a uzná se snaha illustratorů, kteří hledí kresby své propracovati a i prostému zraku libivými učiniti, třebas to nebylo umění nejmodernější.

*

Roku 1914 uplynulo půl století od doby, kdy byl dán v Německu první podnět ku zřízení t. zv. pomocných škol, t. j. škol určených pro slabě nadané děti, jež při vyučování ve školách pro normální děti nemohou dosáhnouti ani nejpotřebnějších výsledků, přece však nejsou duševně tak slabé, že by přiměřeným sobě způsobem nemohly býti aspoň částečně vzdělány a vychovány k samostatnému zaměstnání a skromné aspoň účasti na veřejném životě. Dlužno tedy od nich rozlišovati děti úplně slabomyslné (idioty) a děti stižené nějakou smyslovou vadou (slepé, hluché atd.) Potřebu pomocných škol zvláštním spisem r. 1864 odůvodnil a učebný plán pro ně sestavil učitel na ústavě hluchoněmých v Lipsku Stötzner.

Větší rozvoj jejich začal však teprve po r. 1880 a vzrůstá nyní každoročně. R. 1894 bylo ve 32 městech 110 tříd s 2290 dětmi, r. 1911 ve 267 městech 1544 tříd s 35.196 dětmi a r. 1914 ve 330 městech asi 1900 tříd s asi 40.000 dětmi Z větších německých měst (přes 50.000 obyv.) není dnes ani jediného, jež by nemělo pomocné školy, a jest i mnoho menších měst, jež si je zřídily. Berlín sám má 169 pomocných tříd. Ve Švýcarsku jest nyní ve 40 místech 106 tříd s 2200 dětmi, v Rakousku ve 36 místech 92 tříd se 1750 dětmi, v Uhrách v 8 místech 47 tříd s 822 dětmi. Francie má asi 70 tříd, Anglie asi 600, Finsko v 5 místech 19 tříd s 300 dětmi. V začátcích ještě jest hnutí pomocných škol v Rusku (4 místa) a ve Spojených Státech.

Hospodářsko-socialní.

Zdanění vojenských dodávek v nejširším smyslu zavedeno bylo cís. nařízením z 23. srpna 1915 č. 271 ř. z., k němuž vydáno prováděcí nařízení min. fin. ze dne 27. srpna 1915. č. 272 ř. z.

Vojenské dodávky budí přirozeně pozornost se stanoviska berního, ježto se považuje za správné, aby ti, kdož mají z nich mnohdy mimořádné zisky, vzhledem k této své zvýšené způsobilosti platební také ještě zvláště něčím přispěli k úhradě všeobecných potřeb státu. Jest ovšem pravda, že se zisky tyto musejí projeviti ve vyšším celkovém příjmu, který bude tedy stižen poměrně vyšší daní příjmovou, pokud se podaří správně ji vyměřiti. Leč touto daní, která stíhá přece jakýkoli příjem, není postižena ta zvláštní způsobilost, která se právě jeví ve značném mnohdy zisku z vojenských dodávek. Bylo by ovšem na př. možno, že by k té části celkového příjmu, která vyplynula z vojenských dodávek, přihlíželo se ještě zvláště. Tak by se vyšetřilo, že z celkového příjmu 500.000 K obnos 200.000 K vyzískán byl právě naznačeným způsobem, a tu by se vedle daně příjmové z 500.000 K vyměřila z těch 200.000 K ještě zvláštní, řekněme 2% dávka. Při tomto postupu bylo by také možno zisky menší zdaniti níže, snad sazbou $^1/_4$—$^1/_2$%, zisky vyšší postupně sazbou vyšší až 4—5%.

Podle všeobecného zákona poplatkového (cís. pat. z 9. února 1850 č. 50. ř. z.) podléhají totiž poplatku — mimo jiné — veliká právní jednání, sepíše-li se o nich právní listina. Tedy ku př. smlouva trhová o koně v ceně 1000 K, provede-li se jenom ústně bez listiny, jest prosta vělikého poplatku. Jakmile by se však o tomto trhu sepsala kupní smlouva, podléhá tato kolku podle stupnice III. v obnosu 7 K 50 h. — A právě toto ustanovení poplatkového zákona rozšířeno citovaným cís. nař. na veliké vojenské dodávky, nikoli tedy na ostatní smlouvy, pro které platí i na dále dřívější ustanovení, a to v ten způsob, že z obnosů vojenskou správou dodavateli zaplacených nutno zapraviti poplatek ve smyslu příslušných ustanovení poplatkového zákona bez ohledu na to, zda o dotyčném právním jednání zřízena listina čili nic. Zřizovati písemné kupní nebo dodávkové smlouvy o předmětech denní potřeby, ku př. pro vojenské lazarety atd. není ovšem běžné a proto jest ono rozšíření poplatkové povinnosti důležité.

Berní zatížení vojenských dodávek osvětlí nám poněkud příklad: jednalo by se o dodávky jakýchkoliv předmětů v ceně 100.000 K. Při kvitování tohoto obnosu musí dodavatel zaplatiti kolkový poplatek podle škály II. v obnosu 312 K 50 h. Tím byla věc dříve vyřízena, když se ovšem nezřídila právní listina. Dnes však nutno za všech okolností zaplatiti ještě poplatek další, v našem příkladě podle škály III. z hodnoty dodaného předmětu 100.000 K tedy částku 625 K. Tento obnos nám representuje právě nově zavedené zatížení zisku plynoucího z vojenských dodávek.

Jak řečeno, podléhají této poplatkové dávce všechny vojenské dodávky v nejširším slova smyslu tedy nejen kupní smlouvy, nýbrž i smlouvy o provedení díla, když by ku př. jistá firma obdržela od vojenské správy material na vojenské montury, aby opatřila jenom jejich ušití, nebo když by stavební firma obstarávala práce opevňovací, při čemž by snad zase jiná firma dodávala materiál.

Toto cís. nař. vydáno s působností ode dne vyhlášení, to jest od 18. září 1915, takže stíhá všechny smlouvy po tomto dni uzavřené. Vedle toho však ustanovení jeho vztažena byla výslovně i na smlouvy dodávkové, uzavřené v době od 1. srpna do 18. září 1915, když se příslušné obnosy mají vyplatiti teprve po 18. září 1915. Obnosy zaplacené ještě před tímto terminem, třeba že smlouva byla uzavřena již v uvedeném mezidobí, jsou zmíněných dávek prosty.

Co do způsobu placení nutno uvésti, že má tato dávka býti zaplacena ve formě kolku připojeného ještě ke kolku kvitančnímu, při čemž je ponecháno poplatníku na vůli zaplatiti vypadající obnos přímo, tedy bez upotřebení kolkových známek, jestliže úhrnná povinnost převyšuje 50 K.

Celková úprava zdanění vojenských dodávek umožňuje sice postihnouti vyšší zisky poměrně více, také způsob vybírání je jednoduchý, pro poplatníka pohodlný a pro státní správu nenákladný. Vadou však na první pohled patrnou je poměrně veliká snadnost přesunutí uložené dávky v tom smyslu, že se dodavatel odškodní požadováním vyšší ceny resp. mzdy, kteréžto zvýšení si může předem na haléř vypočísti, takže z celého zdanění zůstane na konec pouhá formalita, při níž vojenská správa zaplatí dodavateli jenom proto více, aby tento mohl z toho odvésti státu vypadající poplatek.

*

Válečná kořist spojeneckých vojsk v obsazeném ruském Polsku jest velmi značná. Do rukou vítězů padlo 10.953 továren, které před válkou zaměstnávaly na 400.000 dělníků. Roční produkce činila 923 mil. rublů, tedy téměř 3 miliardy korun. Třiatřicet dolů v ruském Polsku vytěží ročně 6 mil. tun uhlí. Hutě spracují 426.000 tun železa, 605.000 tun polotovarův a 451.000 tun tovarů. Lihovarů je 490 a produkují ročně 2 mil. hl. Třiapadesát cukrovarů spracuje ročně 2 mil. q cukru. Padesát škrobáren vyrábí 1 200.000 pudů produktů z brambor. Cementárny vyrobí ročně 1.900.000 sudů cementu. Roční průmyslová produkce Varšavy činí 100 mil. rublů (Moskvy 600 m., Petrohradu 450 m.), Lodže 250 m. Cukrovarů při svém ústupu Rusové neničili, takže pozůstaly i zásoby. Celé Rusko má 228 cukrovarů, jež ročně zpracují 1375 tun cukru. Na království Polské připadá 53 cukrovarů, na Volyňsku je 16 cukrovarů s výrobou 65.000 tun cukru, většinou náležejí Potockým. Hlavní hospodářské podniky:

	podniky	dělníci	produkce v mil. rub.
potravnictví	3022	42.450	154
textilnictví	1412	150.300	341

konfekcionářství	191 8	25.440	48
kovopracovnictví	1510	62.000	110
doly a hutě	479	45.600	60
dřevařský průmysl	879	18.000	23
papírny	682	15.400	25
Celkem:	9922	358.190	761

*

Krvavé boje na Goricku mají vedle strategické též velikou důležitost hospodářskou. Gorice je bohata zemědělsky i průmyslově. Lesy jsou obecní (10.000 hektarů), soukromých vlastníků (20.000 ha), ostatní jsou domainy státní. Proslulé jsou dubové lesy u Tolmeinu a háje piniové u Kirchheimu. Dobře daří se rýže (20 hl z ha), hedvábnictví dává ročně kokonů v ceně 1·5 millionu korun. Hedvábnické stavy parní jsou v Monfalconě, Brazzanu a Gorici; menší i slabší jakosti je spracovaný material ve Sdrasině a Strazigu, odkud se vyváží hedvábí do Německa. V Monfalconě jsou veliké doky na stavbu lodí. Proslulé jsou lázně na Gradu. Zcentralisovaný gorický průmysl skládá se z barvíren, mechanických přádelen, továren na kandity a olejové sardinky. Kanditové továrny zpracovávají hojnost gorického jižního ovoce. Největší přádelny jsou monfalconská (20.000 vřeten), heidenšaftská (17.000 vřeten) a stražižská (10.000 vřeten). Továrny na olejové sardinky zpracují ročně až 700.000 krabic; jsou na Gradu a v Duině. Na dolním toku Soče ve Foglianě je velmi dobrá škola košíkářská, ročně vyrobí 400.000 košů pro export ovoce. Velmi je vyvinut průmysl krajkářský v Otelče, Duino, Soče a Chiapovanu. Gorickou specialitou jsou biče s držadly z australských dřev, vyvážely se zvláště do Ruska a Uher. Ký div, že „věrný“ spojenec má chuť nejen na přímořský Terst, ale nepohrdne ani úrodným knížecím bohatstvím goricko-gradištským.

Politický a vojenský.

Před časem objevily se v pražské „Union“ úvahy o nové orientaci české politiky. (Orientace — znamenité slovo, wo Begriffe fehlen, jak kterýsi Němec pravil.) Podle chvalitebného zvyku hledán především pisatel. Jelikož pak list vykřikován za prodaný, hledáno napřed v okolí vlády: snad sám Excellenc Fiedler? Pán tento, zajisté úctyhodný, nám ještě zpyšní, neboť kdykoli se v Praze něco politicky rozumnějšího napíše, z pravidla napřed hádají na něho. Konečně ukázalo se, že psaní přišlo sice skutečně z Vídně, ale ne z ministerstva, nýbrž od dopisovatele „Času“, p. Hlaváče. Ah tak! oddychlo si mnoho lidí: jen žurnalista!

Nepřidáváme se ovšem k nevyslovenému důvodu, jsouce přesvědčeni, že i žurnalista může někdy národu pověděti potřebnou pravdu, jíž mu vůdcové jeho nepovědí, ale jak proti způsobu takových rozprav, jichž v posledních dnech náramně přibylo, tentokrát skutečnou zásluhou Dra Fiedlera, tak proti obsahu jejich máme vážné pochybnosti. V článku Hlaváčově zmíněno také Havlíčkovo: Čech, ne Slovan! No, což pak probůh jsme Mongoly? A jest Rusko, na které Havlíček z osobních i z věcných příčin měl spadýno, jest, pravím, Rusko Slovanstvem? Všecka čest Havlíčkovi, kde mu náleží, ale s tou orientací nynější naší politiky na Havlíčkovi, jak nám jej pokrokovost vystavuje, dejte si raději pokoj, nechcete-li přidělávati zmatků a národ hnáti do katastrofy: chorobné opposičnosti, mezi sebou i naproti druhým, snad jsme se už mohli najísti do syta!

Ale ano, po jednotě a ukázněnosti národní se volá. Ta ovšem předpokládá vzájemnou dohodu, dohoda dorozumění, dorozumění ústupnost i sebezápor. Jakou měrou? Toť právě otázka, která se řeší podle počtu mandátů, neboť každá strana pokládá se k ústupkům jen podle této síly zavázanou — pak-li vůbec na ústupky s v o j e myslí. Socialní demokracie jinde i u nás již ohlásila další třídní boj, což konečně nikoho nepřekvapilo; či snad přece? — A ostatní?

Říká se: salus rei publicae suprema lex. Stát náš jistě zkušeností války použije ve své oblasti k tomu, by posílil, co se ukázalo slabým, a vyměnil, co se ukázalo nevhodným. Není pochyby, že i naše poměry činnosti jeho budou zasaženy: jsmeť i my částí oné rei publicae.

Často poukazováno, jakého významu jsou Čechy a Morava pro mocnářství. Odvozovány pak z toho ovšem také nároky. Méně však pamatováno na to, že právě pro tuto důležitost nemůže státu býti lhostejno, jak se osvědčují pro j e h o zájmy.

Jsou-li zdrávy údy, zdráv prý také celek. Možno-li stát srovnávati s ústrojím povšechně, v podrobnostech třeba již vyložiti určitěji, v čem to zdraví záleží, po případě v čem je kdo hledá. Není snad ani u nás již nikdo tak prostoduchým, aby věřil povídačkám, že čtyrdohoda hájí

vzdělanost proti pruskému militarismu. Pojem militarismu jest velmi pružný. Čistý militarismus vládl snad mezi Hunny a Tatary, dnešní „militarismus", jak vidíme, předpokládá vysokou vzdělanost osvětnou i mravní. Obyvatelstvo dává státu svému, tedy sobě, obranné vojsko, ale nezáleží na tom pouze, kolik, nýbrž tuze také na tom, jaké, tělesně i duševně. Co všecko s tím souvisí, domysliž si každý sám. Obyvatelstvo dodává státu, tedy sobě, pracovníky ve vědě, v umění, v průmyslu, zemědělství, dodává učitele a vychovatele — vše v zájmu blahobytu, salutis rei publicae.

Tu pak nastanou zásadní otázky o tom, co jest vlastně blahobyt a co jest opravdu blahočinným. A otázky ty předstupují před ty, kteří mají na starosti zájmy celku, i před ty, kteří mají na starosti zájmy částí v rámci toho celku. Jestiť res publica nejen stát, nýbrž jaksi každá složka jeho, národ, obec, rodina — sněm, ústavy, závody, každá píď půdy.

Nová orientace netýká se tedy jen politiky ve smyslu diplomatickém, nýbrž v celém rozsahu toho, co politika čili státnictví ve svůj obor čím dál více zařazuje. Militarismus, politika a vzdělanost vůbec souvisejí spolu dnes již nerozlučně.

V nové orientaci české politiky bude tedy stežejní otázkou, čím a jak chceme přispěti k orientaci státního celku, jaké hodnoty můžeme vsaditi do společné soutěže celku, jenž hodlá své síly — všeho druhu — co nejvíc rozvinouti, uvnitř se zvelebiti a upevniti, na venek pak tím se zajistiti.

Heslem naším bývalo: cesty mohou býti rozličné, jenom vůli mějme všichni rovnou. Je to pěkně řečeno, ale ve skutečnosti tato rovná, jednotná vůle se neosvědčí, nebude li se vztahovati také na ty cesty: nepovedou-li všechny „do Říma" — myslím jen: k jednotnému cíli, nikoli ke klerikalismu, aby se někdo nepolekal! — nebude po nich nic. A tu tedy jednota cíle přec jen předpokládá také jednotu prostředků, těch totiž, jež se ukáží nutnými: i zde in necessariis unitas.

A tu zdá se, že orientace naší české rei publicae selže. Právě v nejdůležitějších, kulturních otázkách ohlašují se již „cesty rozličné".

Arciť jen v novinách a veličinami, jež jimi ještě dnes jsou a zítra snad nebudou. Ale u nás jest právě neblahým zvykem, i nejdůležitější podniky protřepávati v novinách, ani ne tak za účelem orientace, poučení, jako spíše za účelem agitace. A už to jest pro vážnou orientaci podezřelé. To také míněno tu z počátku, co se nám nelíbí; jest-li co vážného zamýšleno, má to také povolanými činiteli býti dříve promyšleno, protříbeno a jako návrh dojednáno. S bubnem na zajíce jest konečně neškodné, s bubnem na dravce však jest bláhové a zkázonosné!

*

Co do válečných událostí veškera pozornost obrácena stále k Balkánu. Srbové zatlačeni ze své vlasti k Černé Hoře. Málo se píše o 120.000 vojska trojdohody, které bojuje proti Bulharům, omezujícím se zatím na defensivu. Jinak je Srbsko opuštěno. Kaštany mělo vytahovati

jednak Řecko, které za nepovolnost potrestáno blokádou pobřeží, jednak Italie, která však pro zasedání sněmovní (1. prosince) potřebuje něčeho effektnějšího, než obtížné a nebezpečné pochody a boje ve skalách černohorských a albanských. To zdá se býti hlavní pohnutkou, že nyní ve čtvrté bitvě na Soči, která začala už 9. listopadu, ženou nové a nové tisíce proti zákopům rakouským, plýtvajíce zrovna střelivem dělostřeleckým, bohudíky beze značnějšího výsledku. I když někde urvali kus našich zákopů, byli z nich hned na to vypuzeni.

Celkem líčí se boje na tomto bojišti jako nejurputnější a nejkrvavější. Úlomky skal rozbitých granáty způsobují sice poranění velmi četná, ale poměrně lehčí než na jiných bojištích.

Z bojiště francouzského a **ruského** není významnějších zpráv. Poněkud překvapilo, že general Kuropatkin, smutně proslavený z bitvy u Mukdenu, jmenován vrchním velitelem armády ruské, určené proti Bulharsku. Zdá se však, že to bude pro Rusko dosti odvážný podnik, ať se už armáda dopraví po Dunaji, či přistane na bulharském břehu Černého moře. Rumunsko do války nemá chuti, i když je podivným, že sanitní vlak věnovaný naším císařem bulharskému Červenému kříži, byl v Rumunsku zadržen. Dosud ovšem není vyjasněno, nebyla-li to snad jen špatná nálada příslušného úředníka.

Výsledek války koncem listopadu jest, že čtyrspolek i vojensky nabyl styku, cesta ústředních mocnářství do Asie otevřena, dovoz zbraní tam a potravin sem umožněn a anglické panství v Egyptě značně ohroženo, jakmile Turecko bude moci více mužstva vyzbrojiti. Pak snad padne rozhodnutí.

*

Novoje Vremja rozepisuje se o výsledku léčení raněných a zjišťuje, že z raněných se vrací v Německu na 60% do fronty, kdežto v Rusku jen 18%. Souhlasí to i s dopisy raněných zajatců, dle nichž se v Rusku zbytečně mnoho amputuje — jako za dřívějších válek všude jinde, ač jinak ruští vojenští lékaři se ukázali jako obratní a věci znalí.

*

Německý nadporučík Ströblin vydal zajímavou knížečku „Die Kampfweise unserer Feinde“, v níž míní, že francouzské vojsko bylo před válkou přeceňováno (jen součinnost dělostřelectva s pěchotou jest vzorná), kdežto anglické vojsko bylo podceňováno. Zvláště chválí u anglického pěšáka klid, chladnokrevnost a bezpříkladnou tvrdost k sobě samému. Chválí též jistou rytířskost vojska z Indie, které stojí aspoň v tom ohledu mnohem výše než barevní spojenci Francouzův, alžírští střelci „turcos“ a Senegalové, kteří prý mrtvým uřezávali uši a nos. U jakéhos Marokána prý našli šestnáct lidských uch, u jiného hlavu padlého Němce ve vaku na chléb. O Italech se spisovatel nešíří. Za to naše vojsko vypravuje, že jsou nyní mnohem statečnější než byli z počátku. Též Srbové prý byli podceňováni. Co tam činilo boj zvláště krutým, je, že se ho účastní i starci, ženy a děti, neštítíce se nejrozmanitějších lstí.

*

Výnosem ze dne 21. října t. r. nově upraveno nařízení o povýšení do stavu šlechtického, v němž je novinkou rozkaz, aby velitelství nejen přísně posuzovalo, je-li žadatel toho povýšení hoden, nýbrž aby též se ohlíželo na finanční poměry žadatelovy a na společenské postavení jeho dětí.

Jako dříve tak i nyní může každý důstojník stavu vojenského (des Soldatenstandes, tedy nikoli voj. lékař nebo úředník) sloužil-li před nepřítelem, účastnil-li se aspoň jedné nepřátelské události skutkem a může-li se vykázati aspoň 30letou bezúhonnou službou, na svou prosbu býti povýšen do stavu šlechtického s prominutím taxy.

Stejné výhody dostane se důstojníku stavu voj., který se vykáže aspoň 40letou effektivní zachovalou službou. Toho se však dostane málo komu, jednak proto, že asi bude zavedena 35letá doba služební, jednak proto, že rok služby v poli se počítá pro pensi za dva.

Ostatní příslušníci armády mohou býti za vynikající zásluhy, zvláště před nepřítelem, od ministra války k povýšení navrženi.

Poplatky pro rakouskou šlechtu:

za povýšení do stavu:		za udělení přídomku:	za vyhot. diplomu:
knížecího	25.200 K	2520 K	3240 K
hraběcího	12.600 „	1260 „	550 „
baronského	6300 „	630 „	440 „
rytířského	3150 „	315 „	400 „
šlechtického	2100 „	210 „	330 „

Poplatek za udělení čestného názvu „šlechtic“ 210 K.

Poplatek za vyhotovení přídomku a vyhotovení diplomu se nikomu nepromíjí. Kdo jest povýšen snad do stavu vyššího než jest nejbližší stupeň, musí zaplatiti poplatky všech stupňů od svého posledního stavu. Stane-li se tedy na př. nešlechtic baronem, musí zapraviti poplatek šlechtický, rytířský i baronský. Šlechtictví přechází na potomky manželské.

Zvláštní prerogativu má řád M. T., jehož lze jen ve válce dosáhnouti.

Rytíři, komtuři a velkokř. tohoto řádu jsou ipso facto povýšeni do stavu šlecht. a na žádost se jim udělí stav baronský s prominutím poplatků.

Majitelé řádu sv. Štěpána, sv. Leopolda a železné koruny nároku toho nemají už od roku 1884.

nosívám pod levým žebrem pořad sebou, z nížto se provalí jednou povodeň smrti na mne, však letos snad ještě né [tak]! Pravda jest, že jsem si již jednou smrt přál. Však nedlouho! Ještě bych rád bojoval s Vámi! — Děkuji Vám, že se za mne modlíváte. Toho myslím více mi třeba než poznávám.

Vzala Therezka také písařku[1]) sebou, a doslýchám, že se tam roznemohla. Ta ubohá rovněž jako Therezka mnoho pro mne vystála. Jen aby nám tam neumřela, jinak nevím, kdo zas vinu ponese?

Jako s patra se na mne sypou!
Psí hlavu by na mne vstrčili.
Oněměl jsem za stolem a i do mrtvého střílejí!

Poslal již p. kanovník tu novou Postillu.[2]) To je hodná kniha, veliká. Format velký jako Řehákova Encyklopedie patristická.[3]) Tak jest psána, jako jsem si já ji přál. Frencl jest spisovatel. Použil mnoho míst ze svatých Otců, a mnoho přiložil příkladův. Všechny knihy, co sám používám pro příklady, také uvádí. Mehlera, Schmida, Herbsta, Gauma, Macana. Bude to velmi pěkná a velmi užitečná kniha pro lid! A víte, co mi napadlo po přečtění [tak] několika výkladů, že jsou neb byly by moje homilee nazbyt! Tam toho velmi mnoho, co Frencl podává! A zase chuti poněkud již nabyté pozbývám! — Snad nevydám nic!

Uklony p. Bílého[4]) bez zardění nemohu čítati. (Selbstverherrlichg der Slaven.) To mne ale přec těší, že prý lid Putování Christa Pána rád čítává. To je ovšem pochopitelno, poněvadž o Christu velmi rád každý čítá, a že náš lid nic neměl. Já pak pravím, že knihou p. Frencla, totiž postillou mnohem více dobrého se uskuteční, a raduji se z toho.

Na Tichomorské Missie[5]) se jako dítě těším! Číslo na posledním lístku Dědictví Sv. Jana stojí 6158.

Stárci Novovešti[6]), kteří započali sbírku pro našeho sv. Jakuba[7]) sbírají prý teď na vkladek do některého z našich Dědictví.

Váš

Tomáš.

---

[1]) panenské Jednoty.

[2]) Postilla čili výklad epištol a evangelií celého roku církevního Praha 1854 až 1861) od Innoc. Ant. Frencla (1818—1862).

[3]) Ant. Arnošt Řehák (1809—1851); Patr. encykl. vyd. 1851—1853 v Praze.

[4]) Dr. Jan Bílý (1819—1888).

[5]) Srv. str. 31 [4]).

[6]) u Oslavan.

[7]) kapli.

Vojsko příjde [tak] prý od nás do Hradiště.

Má prý zase Blahověst vycházeti! a Štulc se státi professorem pravým.

34.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Místní rozmíšky. Slavnost 50letého kněžství faráře Hüpsche.

Adressa na str. 4°: Jeho Důstojnosti Pánu Panu Františkovi Sušilovi veleučenému prof. theologie v Brně. Minoriten-Kloster.

B.

Žádáte, bych Vám napsal něco ze zkušeností nejposlednějších. Kašel trvá posavád, však plíce nejsou nakaženy. Kašlu někdy tak, že zvracet musím. Od zastuzení pošel kašel, a až se to odleží, odejde. Jest několik takových kašlantů u nás. Těším se socios habere. Náš p. starosta [1]) vyjel si v sezení 3 rádních s výhrůžkou proti mne [tak] co původci, že se výbor jeho snářským vrtochům se školou nepodal. Okresným pánům si stěžoval na mne, to pozoruji. Z toho všeho si nic nedělám, jen co by škola na starém místě ostala. Potěšily mne v ten čas: Brünner Neuigkeiten uvodivše zprávu, že ze stavění realky nemohlo nic býti, poněvadž výbor proti tomu stal [tak]. To četl náš starosta, to ho nemálo zamrzeť musilo. Však jeho mrzí Th., neb chystali místo pro sestru Vorlovu co švadlenu u nás — panenku? — Avšak chuti a zápalu proti mne [tak] dodávají Vorlovi bratří moji!!!

Něco neobyčejného se vyvedlo během letošních prazdnin. Před třemi neděli [tak] byla zkouška u Židů. [2]) Žid si pozval od okresu Pány, a namnoze dostavili se! Po zkoušce držel Žiďák slavnůstku 50tiletého kněžství p. děkana. Nu! to bylo radosti pro p. Vorla! Učitelům našim jako svým spolustvůrám zrovna naporučil, ať také něco udělají! — Rektor náš se vším na mne, jak a co? V prvním okamžení jsem stal [tak] nevěda, co si počíti. Hned také slibuje, že děti budou dobře umět katechismus, a že již jich k slibu zavázal atd. a jiné sprostnosti. Jářku, to si musím rozvážiti. Mrzelo mne něco za Židem opičiti po vůli

---

[1]) Vorel, který však přece 20. října 1856 zvolen předsedou jednoty hospodářské, zřízené po návrhu T. P.

[2]) v židovské obci ivančické.

kohosi, ale také jsem se bál pohoršení farizejského, které bych Vorlovi dal, překaziv neb nevyplniv diktatorskou vůli jeho. Proto jsem vymyslil věc takto, aby se pozvalo na naši zkoušku, toho roku v dekanatu poslední, učitelstvo dekanátní, aby děvečka něco k jeho cti deklamovala, a pak aby se ona píseň, k níž p. Křížkovsky [tak] nápěv skládal, zpívala. Tak se stalo. Učitelstvo, až <na> jednoho ochuravělého, se dostavilo na mòje písemné pozvání. Slavnůstka byla zajisté jak vznešenější než židákova, tak také opravdu srdečná. Učitelstvo plakalo, zláštně starší z nich. Jubilant byl nad obyčej pohnut, a mluvil slova upřímná. Nejprv děkoval uspořadateli té slavnosti, potom teprv představeným města, a pak dekanátnímu učitelstvu, odporoučeje jim dítky atd. Jak pozoruji, velmi by p. děkana potěšilo, kdyby se o tom v Hlasu zmínil. Avšak to přec nezasluhuje ten, jenž až podnes u veliké nepřízni trvá proti všemu národnímu; a protož i lid svůj v nenavisti [tak] má a míti bude. Po zkoušce nedal nic moravského čísti. Diktando německé diktoval, a pak to dal k mé radosti (?) přeložiti. Nic více! Zpěv a modlitba německá! Kdyby ještě žil z deset let, ve všech školách dekanatních budou německy zpívat. To jsem měl příležitost pozorovati na 15ti učitelích pospolu při zkoušce naší shromážděných. Závěrka naší slavnůstky byla modlitba s dětmi: Kraft des Gebetes. Byla velmi dlouhá, as 12 osmiřádkových slok Nápěv se velice namlouval mysli. Bylo as 8 slok odzpíváno, a učitelstvo mlčelo, přeplněno majíc srdce city nápěvem p. Křížkovské<ho> vyluzenými. Avšak v deváté sloce se vypínala hlava některých a nadmuly se plíce, neb zavanul větříček ze slavných hor německých.

Slova, která jsem mohl dáti přednášeti, tato jsou:

Ukončen kruh Vašich prácí
Touto dnešní Visitací,
Pro letošek toli jesti,
Co jen možno kmetu snésti.

Oslábly jsou Vaše kosti,
A přec hýbaly se dosti:
Všechny školy odpravily,
Jakby zcela zdravy byly.

Učitelstvo na to svědčí,
Přišlo dnes sem k slávě větší,
Zaslechnuvši o té zprávě,
Jubilantem letos právě

Že se stal jich velevážný
Školdozorce, jejich strážný.
Přijměte dnes jejich kroky
Toliké jsou lásky toky! —
Padesát let úřáditi
Darem Boží zdá se býti! —
Takto v svatých listech psáno,
Zákonem všem slibováno:
„Ctíti budeš otce, matku,
Abys užil zemských statků.“
Zákonům těm učili Vás
V této škole jako i nás.
Vy ste plnil, zachovával,
Rodičů svých milovával,
Pán, jenž mladších povytříbil,
Vám dal, zákonem co slíbil.
Sluněčko let řadu hezkou
Svítilo Vam v dráhu kněžskou;
Svítívalo, ohřívalo,
Mnohou bouři pronikalo.
Až Pán léta dopočítá,
Věncem slávy nechť oplítá
Oslavené Vaše čelo,
Jenž o školy naše bdělo.
Nám pak budiž mile přáno
Na papíře co tu dáno,
Z duše dnesky zazpívati
Vděčnost svoji na zjev dáti.

Vypravovaly [tak] děvčata v šití: O dnes to bylo krásné při zkoušce. Pán děkan se nevadil s námi, byl tak tichý, a plakal a všickni plakali, ale ten Pater A [1]) se smál.

Váš

Tomáš.

V Ivančicích 6tého října 1856.

Pozdravení na v. p. Procházku, představoval jsem si ho při V. S. s kráglem! [2])

---

[1]) Mach.

[2]) Matěje P. jakožto konsistorního radu.

35.

Tomáš Procházka, administrátor fary ivančické, Sušilovi.

Nastávající obsazení fary invančické, konkursní zkouška.

Adressa na str. 4°: Jeho důstojnosti Panu Panu Františkovi Sušilovi prof. theologie v Brně.

Nedatovaný dopis psán 1857.

B.

Inu já nevím, co z toho vypadne! já se Vám podávám; rozhodnouti se nikterak sám nemohu. Město naše potřebuje člověka statečnějšího nežli jsem já. Již se jeví účinek přeplnění města vojskem a bohaprázdnými uřadníky. Já bych jich jednou měl také snad krmit, aneb dokonce o ně nedbat? Tak mohu co kooperator! Škoda přeškoda! bylo by bývalo radostné obcování s pannami a kdys matkami rodnými. Kaplan Svatoj praví mi, abych předce se pokoušel o zdejší fáru někdy, a ta naděje, že i Letkovice[1]) k fáře připadnou také! A proto Staň se vůle Boží. Za konkurs nestojím, ale nadělíte mne dvojkami! Prosím Vás, jak pak a kam se zadá žádost. P. prof. Procházka[2]) mi ji snad napíše a v pátek pošle. Ovšem neměl bych trápiti beztoho mučeného rozličnými věcmi. Chci se mu, dáli p. Bůh jednou za to odměniti, jako již povinnován jsem za Karla. P. prof. Wolf jej častěji zkouší. Tu prý jednou řekl: Nun ist es mir doch gelungen Sie in Bewegung zu bringen. Bleiben Sie aber nur nicht unthätig stehen.

To je zpráva, že já mám z<a> čtrnácte dní konkurs dělat![3])

S Bohem

Váš

P. Tomáš.

36

Sušil A. V. Šemberovi.

---

[1]) Ledkovice, přifařené (dosud) k Oslavanům.

[2]) Matěj P.

[3]) Fary od patronátního zástupce nedostal, ačkoli celé měšťanstvo zaň žádalo. Křivda ta urychlila bezděky jeho skon.

Jelikož není naděje, že by v dohledné době vylíčen byl zevrubněji život tohoto buditele, jemuž rovného třeba pohledati, budiž tu na památku zachována zpráva osobních svědků, že současníky ctěn po smrti za svatého.

Alois Vojtěch Šembera (1807—1882), tehdy professor řeči a literatury české na stavovské akademii v Olomouci, rozprodával v Olomouci Sušilovi sbírku národních písní, začež mu Sušil děkuje a píše o dalších svazcích. Porady o novém časopise. Cibulský, Čelakovský, Purkyně v Němcích. Topografie Volného a slíbená Šemberova. Srv. Hlídka literární 1889.

Velectěný Příteli!

Děkuji uctivě za prokázanou službu. Přišla mně tím více vhod, an na začátku roku nového Rohrerovi a resp. p. vdově po neb. Rohreru[1]) nějaký díl dluhu opět zapraviti musím. On sám knihkupectvím odbyl toliko několika dvacet exemplářů; že ta věc velmi špatně se odbývá! Ovšem bylo 500 exemplárů velmi na zbyt tištěno, a 300 ba 200 bylo by stačilo tisknouti. Také snad by lépe bylo bývalo, kdybych byl dal toliko text tisknouti, melodie ale mohly vynechány býti; tak mohla cena pod 1 fl. stř. býti a tudy by snad hojnějšího byla kniha ta nalezla odbytu. Ale an se již stalo, změniti to se nedá.

Materialie pro svazek třetí mám sestaveny dílem i opsány, a hodlám svazek ten do censury brzo dáti. Avšak na rozpacích trvám, kde to dáti tisknouti. Rohrer předce drahý jest, a velmi zaneprázněn. V Olomouci by snad Škarnicl levněji tiskl. Chtěl jsem již do Prahy psáti p. Spurnému, zda by nechtěl na své útraty vydati třetí ten svazek, jenž ovšem nade dva dřívější jest více zanímavý, obsahujíc i obyčeje a jich vysvětlení, kromě písní 300 počtem. Avšak myslím přec, lépe býti, aby v Moravě se něco tisklo, a proto sem od toho upustil. Bylbych také i od vydávání upustil (ač pak posavád nic se netiskne); ale poněvadž bych 300 místo písní znova jich mohl přes pět set vydat, a poněvadž jinák se látka množí, ustanovil sem vydati svazek nyní III. (a po čase zas IVtý), aby kniha nevzrostla velice, a tudy příliš drahá nebyla. Zachází mne toliko, kdožby, kdyby se mělo tisknouti v Holomouci, se mi pro korrekturu propůjčil. Nesmímli Vás prositi, abyste se Škarniclem mluvil, co by za tisk duodecimového archu žádal, a spolu, zač ballík papíru jest, asi takového, jak Vy máte na Mongolech[2]) Vaších [tak]? Litery ty semně velmi líbejí, jsou zajisté pěknější, a k tomu jsou i nově lité, že tedy každé písmě se znatelně otiská. Měloliby k tisku v Holomouci přijít, ovšem by kontrakt s p. Škarniclem zavřen býti musel. Což by se noty nemohly tisknout tak, jak na př. ve Wěnci?[3])

---

[1]) Knihtiskař v Brně.

[2]) Jubilejní spis »Vpád Mongolů na Moravu 1241«.

[3]) Chmelenského, později Škroupův sborník »Věnec ze zpěvu vlasteneckých«.

Těšili sme se viděti Vás tu v Brně ve svátky, tím více, an sme se byli sešli asi jednou (pravím asi jednou, poněvadž všichni, jenž k tomu voláni byli, nedostavili se), rokovali abychom o vydávání tuto nějakového časopisu. Ač pak ostatně jednomyslně na Vás redaktorský úřad vznesen (o jeho přijmutí sme stranu Vás dokona nepochybovali), přece o tom, jaký směr by míti měl, sme se neshodli. A nevím zda ještě se aspoň někteří k rokování o té věci sejdou, an dobře bylo p. Žákem [1]) praveno, že napřed stavivo musíme míti, nežli ku stavení rukou přičiníme.

P. Čelakovský snad přijde do Vratislavi, ano v Berlíně již p. Cibulského ustanoveno. Ač mu ze srdce přeji, nerád bych, aby sílu svou Němcům věnoval, a ačkoli věci Slovanstva celého se týkající obádány býti musejí, na kterémž poli málo literatů pracuje; předce nerád bych oželel p. Čelakovského, kdyby pro české pole se propůjčovati přestával. Máme ovšem příklad na p. p. Purkyňovi; [2]) ale okoličnosti mohou mnoho nad člověka, a za straceného pro nás bych měl p. Čel., kdyby n. p. o Slovanstvu v německé psal řeči, ač n. p. aby měl pro své posluchače knihu (text) ku čtení čili přednášení.

Od p. Volného [3]) topografia dohotovena, a Vy ste nám stejné dílo přislíbil, mohl byste snad již vyplňovati slib svůj a nás popsáním Moravy o jednom neb o dvou dílech či tomech potěšiti. Na mapu se již těšíme; jest to věc právě à propos.

An však již příliš mluvím, dlužno ukončiti, a do lásky se Vaší poroučeti, ježto ostávám

Váš upřímný ctitel a přítel

Fr. Sušil.

V Brně 5. ledna 1842.

37.

Sušil Šemberovi.

Provází dopisem jakousi zprávu o (něm.) osadě Milifrón (Mühlfraun) na Znojemsku.

---

[1]) Srv. str. 8.

[2]) Jan ryt. P. (1787—1869).

[3]) Srv. str. 38[3]).

Vysoce Vážený Příteli!

Posílám Vašnosti list, došlý mne od milifrónského (tak lid říká: Milifrón) vp. zprávce duchovního, z něhož Vám bude dověděti se, že mně [tak] záležitosti Vašnostiny nejinak než vlastní zajímají. Ovšem nic jistého se nedovíte; ale předce jsem umínil poslati ho, abych jakou takou zprávou Vám posloužiti mohl. Doufati lze, že předce některak slovanského jména (které jak zašlo těžko vysvětliti, an místo jest poutnické) později se domůžete. Chorváti poblízcí, u nichž jsem letos byl, podobně Milifron nazývají místo to; nebo já sem se schválně také na ně tázal. Nemají tedy praslovanského názvu a snad ani již ho tehdáž nestávalo, když do Moravy se přistěhovali. Pro Drnoholec ale mají vlastní jméno, Drinóvac ho nazývajíce; co snad staré jméno převzaté jest.

Těším se z povstání Vašeho z lože nemoci a žádám srdečně na pánu Bohu uštědřiti Vám stálého zdraví. Těše se z toho, že sem aspoň vůli k propůjčování se Vašnosti ukázati mohl, ostávám

věrný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně 6. ledna 1843.

38.

Šembera, od r. 1850 univ. prof. češtiny ve Vídni, Sušilovi.

Zpráva o hledaném rytci map Chystaná celková Sušilova sbírka nár. písní a j. Čeština a slováčtina: Časopis „Cyrill a Method“, Radlinský. Nové práce: Kollárova, Hattalova, Jirečkova, říšský zákonník. Český kostel ve Vídni.

Vysoce ctěný Příteli!

S potěšením přijal jsem vzácný list Vašnostin, spatře po mnoha létech opět milé mi písmo ruky Vaší, a nedávám-li odpovědi snad tak rychle, jak jste sobě toho žádal, račtež to přičísti jednak mnohému zaměstnání mému v době právě minulé, mnohem více ale té nesnadnosti, s kterou mi vyhledávati bylo spůsobilého rytce na mappu Paléstinskou.

Jakož jste mi Vašnosti i p. pat. Fáborský[1]) psáti ráčili, že budete potřebovati, pak-li ne hned, tedy později znamenitě mnoho exemplářů, vidělo se mi býti výhodnější, ohlížeti se spíše po mědorytci nežli po lithografovi, a okolnosti chtěly tomu, že se mi poslední dni minulého týdně nabídli ku práci té dva rytcové z ústavu geografického, kteří i mně mappu ryli a dílem ještě ryjí, kdežto jim to ještě před 14 dni bylo pro jiné zaměstnání, které měli před sebou, nemožné. Umluvil jsem s nimi vše, jakož ale i z druhé strany s lithografem Rauhem, (dobropověstným), a záležeti bude na sl. Výboru Jednoty s. Cyrilla a Methuda, který spůsob rytby sobě vyvolí, zdali ve mědi čili v kameně. I kámen podá, jak mne p. Rauh ujišťoval, 5000 i více dobrých výtisků.
Šíře psal jsem o tom p. Fáborskému, ve věci té od Vás zplnomocněnému, a poněvadž p. Fáborský s Vámi tu záležitost na poradu vezme a zevrubný obsah listu mého v známost Vám uvede, tedy nechci se dvakráte opakovati a na této předchozí krátké zprávě na ten čas přestávám.

Jsme tomu zde velmi povděčni, že Vašnostina sbírka písní národních nyní úplně i úpravně vydána bude; toliko bychom sobě přáli, kdyby prenumerace i jinde a nejen v Brně přijímána byla, neboť jest to nesnadno, nepatrný předplatní peníz poštou posílati p. Winikrovi.[2]) Hlásilť jsem se ovšem zde u kněhkupce Leona, ale brzoli svazek první obdržím a v jaké ceně, snad teprv zjara věděti budu. Páně Žákův Jerusalém osvobozený ještě tu není cestou kněhkupeckou, já obdržel jsem jej náhodou příležitostí soukromou. I také Vašnostiny básně, pokud mi vědomo, na skladu zde neleží, já alespoň u Leona marně jsem je hledal.
Slyším, že se nestalo bez přičinění a přimlouvání údu Jednoty s. Cyr. a Meth. v Brně, že časopis Cyrill a Methud v B. Bystřici vychází nyní v jazyku biblickém. Kéž by i také p. Radlinský[3]) šel do sebe a přestal tropiti ty darebnosti v uherském věstníku vládním, kdežto zákonové říšští se otiskují v jazyku biblickém, nařízení zemská, od Radlinského překládaná, ale za nimi, v jakési smíšenině z Bernoláčiny, Hurbarčiny, [tak] ruštiny a Hatalčiny. Radlinský jest člověk ošemetný, na něj by měl udeřiti p. biskup, proč, mohl bych Vám vyjeviti ústně.

Kollárova Staro-Italia slovanská jest již vysázena a bude činiti 112 archů. Hatala sepsal v jazyku biblickém „Zvukosloví české",

[1]) Jan F. (1818—1891), tehdy kaplan v Židlochovicích, kreslil mapy (Palestiny, Černé Hory, Italie) pro Dědictví sv. Cyr. a Meth.

[2]) Knihtiskař a nakladatel sbírky S. v Brně.

[3]) Dr. Ondřej R. (1817—1879).

dílko asi 10 archového, [tak] a pokud jsem v ně nahlédl, dobré. J. Jireček[1]) sestavuje novou chrestomathii českou pro školy.

V tiskárně státní tiskne se ve formátě příručním (český) Zákon trestní a Civilní řád soudní, jejž posud překládám, a nepochybně v březnu podáme do tisku Zákon občanský, jejž revidujeme.

Těšil jsem se vždy, že k nám do Vídně zavítá velectěný pan hrabě Tarouoca,[1]) ale posud nás naděje naše oklamala. Snad budeme míti potěšení a pana hraběte zde spatříme, až příroda, v okolí Vídenském zvláště krásná, v jarní roucho se oděje.

Nevíme, jak asi bude se zdejším kostelem československým. Pan Fürst[2]) mi pravil sice, že úředně vše dobře zavedeno, jinde ale jest domnění, že Liguriáni opět tam budou usazeni. My bychom toho litovali velice. Fürsta a Klosa nenahradí nikdo.

Račtež zvláštní mou úctu oznámiti panu hraběti Tarouccovi, i pp. Žákovi, Kuldovi, Poimonovi a Procházkovi. Rovněž se Vašnosti poručeny činí rodina moje, ač v neznámosti, a p. Fikeysova (ovdovělá býv. p. Bočkova), ježto nedaleko nás bydlí a zvláště mi toto uložila.

S tím se Vám na všem dobře a šťastně míti žádám a trvám ve vší úctě

Vašnostin oddaný přítel i ctitel

Al. V. Šembera.

bytem: Landstrasse, Unger-Gasse N. 364. I. St.

Ve Vídni dne 14. února 1853.

39.

Sušil Šemberovi.

Díky jménem Dědictví sv. Cyr. a Meth. Darování sbírky básní Růže a Trní. Poznačování některých hlásek mluvy a písně lidové.

Vysoce ctěný pane professore!
Drahý Příteli!

Povinno jest Dědictví naše Vašnosti za mnohé jemu prokázané služby ku vřelým díkům, a zdá se mi již dávno, že na mně jest, abych díky ty Vám vyslovil a spolu prosbu přidal, abyste i daleji ochotností

---

[1]) Jan Kollár (1793—1852), Martin Hattala (1821—1903), Josef Jireček (1825—1888).

[1]) Kněz Bedřich Silva-Tarouca (1816 – 1881).

[2]) Ignác F., tehdy farář onoho kostela Maria am Gestade.

svou dědictví našemu propůjčovati sobě neobtěžoval. Prosím tedy nedržte jinak leč že právě tato na nás ulehlá povinnost mě k tomu nabídla, abych vroucné ty díky a onu prosbu Vašnosti písemně vyjádřil, a to i jménem celého výboru pronesl, co tuším p. Fáborský již byl dříve učinil. Přijměte vyjádření to s dobrolíbeznou volí!

Jak jste se pronesl, posaváde nemáte Růží a Trní[1]) ač již tři léta tomu jest co byla knížka ta vydaná, v jiných zhola okoličnostech nežli ve kterých se nyní nalezáme. Vidím z toho, že snad si knížky té žádáte, a tudy maje několik exemplárů přikládám ji tuto v jednom výtisku; račte ji co nepatrný důkaz šetrnosti s dobrou měrou přijíti!

Ještě mi přichází o věci zmíniti se, o kteréž jste ústně s p. hr. T.[2]) mluvil a jemuž ste pro mne několik řádku do tobolky laskavě byl napsal. Týká se to to vydávání moravských národních písní. Co se jednoho z Vašnostiných těchto poznamenání týká, již dávno sem litoval, že jsem to neučinil. Tvrdého ł jsem jistě sám hned na počátku pohřešoval a nemilo mi jest, že se to nedálo. Mělo se ovšem nejenom při písních z Opavska státi; bylo důsledně provésti je všady, kdekoli se ho užívá, toho přičmoudlého zvuku. Já jsem užil toliko u místo něho, kde totiž lid místo něho, toho tvrdého l, onoho zvuku se drží. Nyní zdá se mi býti již pozdě (ač jestli dále bude tisknouti p. Winiker), abych věc tu uvodil. Pan Winiker pro nepočetnost odběratelů vázne.

Co ráčíte dále mluviti o v', b', m' a jiných měkkých písmenech v Opavsku, věc jista jest, že se jich všady neužívá po celém Opavsku. Já sem té věci aspoň nepozoroval leč u Telče v Jihlavsku a u Melče v Opavsku, kdež právě (mluvím o posledním místě toliko) zbírky žádné jsem neučinil. Při tom musím vesměs vyznati a osvědčiti že lid při písněch povždy jinak vyslovuje než v obyčejné řeči a vždy více ku písemnému jazyku se přibližuje; a na moje napomenutí, aby mně tak povídali do péra, jak mluví, odpověděno mi nejednou, že tak oni nezpívají, jak mluví, nýbrž že onačejší jest jazyk při zpěvě. Lid náš považuje písně své co něco vyššího a domnívá [tak], že i ve vyšším nějakém rčení je pronášeti musí; abych o tom pomlčel, že školy ovšem veliký vplyv mají na takové původního rázu setírání.

Ve Spalově sice též v' m' měkce vyslovují, ale tam podobně žádné jsem, pro nedostatek nebože již zapomněli veškery písně — nesebral; veškery co mi tam zpíváno písně byly beze vší ceny. Aniž tomu tak

---

[1]) Básně Sušilovy, vyd. v Brně 1851.

[2]) Taroucou.

jak se zdáte domýšleti, že by v Opavsku všady č se proslovovalo a ne ć toliko. Ve Benešově, Hulčíně, Hošticích, Kravařích se tak vyslovuje; leč v Polomi. . .[1]) více ć než č převládá; ve Studence tolikéž se možno hádati, jaký zvuk to. — Leč já jsem věc tu — o podobných rozdílech v různořečích našich docela Vašnosti byl ponechal, a toliko kde jsem sebral písně, tak jsem sebral, jak mi zpívány byly; bez toho trval jsem a posud trvám na tom, že z písní, jak je lid zpívá, podrobného nahadnutí onoho dojíti nelze; tu dle mého mínění nezbývá leč živá řeč jeho a zvláště pozorování lidu, kdež s jinými mluví. S pány mluvě zajisté poněkud dle školy přikrajuje.

Bylo by též potřebno, aspoň žádoucno při písněch od Lachů polského přízvuku se držících vždy předposlední slabiku čarkovati, ne sice naší prodlužívou čárkou nébrž jiným znaménkem; leč i toho sem snad právem zanedbal. Dále mě též rozpakovalo, jak měkké syllaby někdy psáti, nejvíce po ć, d′ (když není docela ani naše ď ani dź) a nevím, neměl-li jsem raději psáti n. p. cieši neb ćeši místo češi; zvláště snad lépe ćeši bylo by postaveno. Leč ani tak nelze vyhověti všem odstínům výhovoru lidu našeho; tak n. p. cicho m. ticho; ci jinak vyslovuje se nežli n. p. v slově sedláci. Psátili tedy ćicho?

Leč nebudu déle obtěžovati Vás těmi věcmi, nýbrž opakujíc ještě jednou projevené shora díky a prosby ostávám ve vší úctě

Vašnostin upřímný přítel

Fr. Sušil.

V Brně 12. března 1854.[2])

Prosím poručte mě doma i u paní té, jež zasnoubena byla kdysi za p. Bočka, jméno jejího nynějš. p. manžela žel! nevím.

40.

Šembera Sušilovi.

Žádá o poznačení písní sbírky Simrockovy, podobných moravským. Přikládá článek o adjektivech na -ní a -ný, opovídá článek o různořečích moravských.

---

[1]) nečitelné.

[2]) Š. na listě poznamenal: Obdržel jsem 14. června 1854.

Ve Vídni 27. března 1854.

Vysoce vážený Příteli!

Pan hrabě Taroucca pravil mi, že jste se mu ráčil zmíniti, že Simrock uvádí některé německé písně národní z krajiny Porýnské, ježto prý se srovnávají s písněmi některými, kteréž jste sebral na Moravě. I prosil bych Vás uctivě, abyste sobě za obtížné nepokládal, a písně ty německé u Simroka i Vašnostiny moravské zejména mi pojmenoval, bych je poznal a porovnal. Připomínám Vašnosti totiž, že já, co se pravěku československého týče, věřím to, co Kozmas a Nestor učili, totiž v Praslovanstvo u nás, a nikoli v Celtictvo a Německo před Slovanstvem, a za tou příčinou mě nálezy takové, jako jest Vašnostin výše dotčený, velice zajímají.

Tuto přikládám mínění své zběžně sepsané o adjektivech na ní a na ný, o němž se Vám pan hrabě Taroucca předešle byl zmínil. Račte mi příležitostně zdání své o té věci krátce projeviti, sepsání mé pak, uznáteli za příhodné, redakci Hlasů [tak] dodati, aby si je též přečetla. Dle zdání mého šel pan Š. ve článku svém dále, než toho kanon jazyka našeho připouští.

Později poslal bych Vašnosti článek o různořečích moravských k laskavému posouzení. Račte jen poháněti Winikra, aby si přispíšil s tiskem písní Vašich, kteréž s potěšením a pilně čítám.

S tím se Vám na všem dobře a šťastně míti žádám, a trvám v úctě všelikė

Vašnostin oddaný přítel i ctitel

Al. V. Šembera.

Landstrasse, Ungergasse N. 364.

41.

Šembera Sušilovi.

Žádá o prohlédnutí českého překladu konkordátu (z 18. srpna 1855).

Ve Vídni dne 20. listopadu 1855.

Vysoce ctěný Příteli!

Dle úřadu mého [1]) dostalo se mi úkolu, bych přeložil na česko konkordát právě vydaný. Žádaje pak sobě i pokládaje za potřebné,

[1]) jakožto překladatele říšského zákonníka.

aby úřední překlad tento, na nějž se bude časem odvoláváno, co nejvíce s textem původním se srovnával a užito v něm bylo slov naskrze přiměřených, zvláště co theologických se dotýče, obracím se s vědomím představeného redakce naší, p. ministerského rady rytíře Hye, k Vašnosti s žádostí přátelskou, abyste nepokládaje toho sobě za obtížné, přeložení české, jehož část tuto přikládám, dobrotivě přehlednouti, co by v něm vadného bylo napraviti, a vůbec tu formu jemu dáti ráčil, kteroužby zákon tak důležitý míti měl, aby velebnému duchovenstvu i znatelům jazyka úplně zadost činil. Vašnosti ráčíte býti zběhlý tou měrou jak v latině, tak i v staré biblické češtině a v názvosloví církevním, že s plnou důvěrou úpravu tuto na Vás skládám, ať nedím ničeho o hotovosti Vaší vlastenecké v případnostech všelikých, kdež činiti jest o zvelebení řeči a literatury národní.

V textu latinském, kterýž tu pravidlem jest, jsou slova některá, jako: locorum ordinarii (III), pia opera (IV), sacrorum antistes (VI), missio et auctoritas (tamtéž), immunitas atd., k nimž zvláště zřetel Vašnostin obracím. Rád bych totiž tomu byl, aby vše se přeložilo, pokud možná, tak, jak překládali z latiny naši Veleslavínové a Kocínové; pakli toho nečiním sám, jest to zajisté nestatečností mou, nikoliv nedostatkem vůle.

Zítra neb pozejtří odešli [tak] Vašnostin konec překladu. Jak mile mi to ráčíte vrátiti, upravím vše a odešli k místodržitelstvím k vyhlášení v zákonnících zemských.

Dopisování s redakcí zákonníka říšského, když se týče věcí úředních, jakož jest tato, osvobozeno jest od porta, toliko potřeba, aby se to na adresse napsalo, jak jsem Vám v příloze navrhl. Textu německého netřeba, abyste nazpět posílal, pakliby Vašnosti jinak vhod přišel.

Užívaje příležitosti této, přikládám nepatrnou věc k laskavému dodání p. Coytilovi.[1]) Není však s tím naprosto na pospěch.

Několikráte četl jsem již oznámení, že vyšla válka židovská,[2]) prací Vašnostinou k tisku připravená, však posud se mi jí spatřiti neudálo. Račtež prosím příležitě kněhkupci Nitschovi připomenouti, by alespoň jeden exemplář, neli více, knihkupci Leonovi poslal, bychom díla tak důležitého dojíti mohli.

Litovalť jsem velice, jsa na s. Petra v Brně, že jsem Vašnosti navštiviti nemohl. Obstarával jsem některé věci rodinné, a tudyť jsem se pro krátkost času s mnohými přátely nesešel.

---

[1]) Asi Josef Ch. (1812—1861), archivář a dějepisec moravský.

[2]) Podíl Dědictví sv. Cyr. a Meth. na r. 1856: Josefa Flavia O válce židovské.

Moje manželka i paní Fikeysová (býv. p. Bočková) zvláštní úctu Vašnosti vzkazují. P. Fikeysova má od dvou roků dvě mlaďátka: Boženku a Vladimíra. Moje Zdenka, ježto Vám ruku líbá, pilně chodí k Voršilkám do učení, Vratislav [1]) pak do II. třídy na gymn. akad.

Račtež mne poroučeti vys. ctěn. panu hraběti Tarouccovi, pp. Procházkovi, Kuldovi a jiným našincům mne pamětlivým.

Naději se oddávaje, že žádosti mé oslyšeti neráčíte, poručena se Vám činím a trvám v úctě všeliké

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

A. V. Šembera.

Bytem: Landstrasse, Ungergasse N. 364.

Což pak se děje s písněmi Vašimi, že nevycházejí?!

42.

Šembera Sušilovi.

O překladě konkordátu. Chabý odbyt českých děl. Mapa Moravy. Dějiny české literatury.

Ve Vídni 26. listopadu 1855.

Vysoce ctěný Příteli!

Činím Vám upřímné díky za laskavost, s kterou jste překlad konkordátu pročísti, a za mnohá připomenutí, ježto se [2]) k poučení mému připojiti ráčil. Opravilť jsem text z větší části dle návrhů od Vašnosti učiněných, osměluji pak se, a posílám jej Vašnosti poznovu, žádaje, byste jej ještě jednou běžně prohlédnouti a coby Vám vadilo, vytknouti za těžké sobě nepokládal. Neobtěžoval bych Vás zajisté více prací touto nemilou, domnívaje se však, že byste časem svým konkordát tento, když by zákonníkem zemským vyhlášen byl, poznovu sobě přečetl, předkládám Vám jej raději nyní, kdežto čtení Vaše užitek přinésti může, dokládaje, že v té formě, v kteréž jej ráčíte vrátiti, bez patrné změny přijde do tisku.

---

[1]) Vratislav Kazimír Š. (1844—1891). V mládí básnil česky, později se češství odcizil: vydavateli těchto listů za hlavní toho příčinu udával nepřátelské chování českého tisku k otci A. V. Š., když byl vystoupil proti RZ (1877 dd.). Byl redaktorem »Neues Wiener Tagblatt«.

[2]) m jste.

Co se dotýče spůsobu psání [tak] spisovatelův starých, nemyslím, že bychom v tom u smýšlení svém byli na rozdílech. I já nemiluji té rozvláčnosti Kocínovy, Koldinovy atd., nalezli jste jí však nicméně v překladu mém, stalo se to buď nedopatřením, anebo tím, že nám u překládání zákonů, nejvíce pro lid méně vzdělaný a úřednictvo jazyka neznalé ustanovených, nade všechno na tom záleží, abychom byli srozumitedlní. Tím pak stává se, že mimoděk uběhneme v rozvláčnost, jakéž v originale třeba není.

Pročež kde koli se mi vidělo, že by se věc bez ujmy srozumitedlnosti kratčeji říci mohla, dle návrhu Vašnostina zkrácení jsem učinil. Ostatek přidal jsem tu na prospěch připomenutí některá, bych se v některých věcech omluvena učinil.

Překlad, jejž jsem Vašnosti předešle poslal, byl udělán prima vista, jako všechno tak překládáme, dávajíce rukopis ihned lithografovati, a čtouce jej znovu teprv lithografovaný. Také jej p. Rybička,[1]) jenž jest revisorem při zákonníku, nebyl ještě četl.

Nebyloli by Vašnosti jinak nepříhodno, račtež bez okolků ještě připsati a změniti, co by se Vám vidělo; čím více jiní vytknou, tím více se člověk naučí, a žádný, bytby mu Bůh sebe delšího živobytí popřál — se nedoučí.

Co mi ráčíte psáti o Písněch národních, velice toho lituji. Jde to s tou naší literaturou chatrně. Obzor [2]) od nového roku přestane též vycházeti, nemaje snad více 300 odbíratelů; Živa i Památky [3]) drží se jediné pomocí museum. Ze mappa Mor. posud nevyšla, není mou vinou. Od r. 1851 ryjí se hory, ale jak zdlouhavě, když není rytců schopných. Teprv koncem tohoto roku budou snad hotové. Prvé ale hodlám vydati literaturu, však i tu jsou závady, jednak nedostatek času, jednak to, že dílo to závisí na jiném spisu, který by měl zaroveň vyjíti, a v němž prokázati míním, že památky jazyka našeho jdou až do času Krista Pána a do časů Julia Caesara. Toto pojednání nyní spisuji, ale přetrženě, maje učitelství, a redakci zákonníka sám jediný, ježto kollega můj p. Beck [4]) pracuje již od jara v minist. vnitřních záležitostí.

Cokoli o vydání a tisku literatury v Novinách se píše, pravda není; ovšem ale mám rukopis celý z hrubého hotový, a věk starší čte

[1]) Ant. Fr. R. (1812—1899), dvorní rada, dějepisec.

[2]) časopis pražský.

[3]) archeologické a místopisné.

[4]) Dvorní rada Antonín Jaroslav B., jež byl dříve český zákonník spolu redigoval.

nyní p. Erben.[1]) Chci se osměliti a i Vašnosti požádati, byste jej časem prohlednouti ráčil. Neníť spis příliš obšírný.

Moje rodina Vašnosti zvláštní úctu vzkazuje, a rovněž neračte opominouti, vzdáti úctu mou p. hr. Tarouccovi, pp. Procházkovi, Kuldovi atd. S tím jsem v šetrnosti všeliké

Vašnostin oddaný přítel i ctitel

Al. V. Šembera.

43.

Šembera Sušilovi.

Posílá výtisk Konkordátu. Děkuje za výtisk „O válce židovské". Pracuje o překladě nařízení o pozemkových knihách na Slovensku.

Vysoce vážený Příteli!

Ve zdejší tiskárně státní tištěn jest Concordat ve všech jazycích zemských císařství Rakouského, určený nejvíce do Říma a vysokému duchovenstvu. I vyžádalť jsem sobě na představeném svém, p. min. radovi Hyovi, jednoho exempláře pro Vašnosť, jejž Vám tuto na nepatrné znamení vděčnosti naší za onu laskavou ochotnost posílám, kterou jste se redakci k revisi textu českého propůjčiti ráčil. U knihkupců vydání tohoto dostati nelze.

Zároveň činím Vašnosti upřímné díky za Josefa Flavia, jímž jste mne beze všeliké zásluhy jménem ctěného spolku Dědictví sv. Cyrilla a Methuda ráčil obmysliti. Jest mi to kniha velmi milá a vzácná, v níž Vratislav u místě mne příliš zaměstnaného pilně čítává.

Na Vašnostin dopis poslední příležitě šířeji Vám odpovím; na ten čas jsem zanešen náhlým překládáním osmiarchového nařízení o knihách gruntovních na Slovensku, kterýž překlad do 15. t. m. do Budína odeslati se má. Mnohem raději však bych se s Vašností sešel osobně, bych s Vámi o tom a onom důvěrně pohovořiti mohl.

Račtež mne i dále v přízeň poručena míti a tu, kde náleží, v přízeň poručiti. S tím jsem, úctu všelikou k Vašnosti chovaje,

Vašnostin oddaný přítel i ctitel

Al. V. Šembera.

Ve Vídni 9. ledna 1856.

---

[1]) Asi Karel Jaromír E. (1811—1870), básník a dějezpytec

44.

Šembera Sušilovi.

Dotazy stran jazykových rozhraní na Moravě. Zmínky o Miklošičově tvarosloví, básních Furchových, o vlastních výzkumech co do starověku Moravy.

Vysoce ctěný Příteli!

Po mnoholeté přetržené a protahované práci obdržel jsem nyní konečně od rytce mappu Moravskou „s horami vyrytými"; i nastala mi doba, kde teprv mohu rozhraní jazykové, rozhraní vod atd. na ni přenášeti. Sestavuje pak sobě ze zápisů svých rozhraní různořečí horáckého v kraji Brněnském, uhodil jsem na některé nesnáze; maje pak za to, že Vašnosti krajina ta alespoň z části bude známější, ucházím se k Vám s prosbou, byste pochybnosti mé na vedlejším listu vytknuté dobrotivě uvážiti, pokud možná je zdvihnouti aneb jinak mi laskavě poraden býti ráčil.

Jest to nesnadný úkol, vytknouti meze řeči takořka od místa k místu se měnící, však jinde dosti se mi to povedlo, na př. při rozřečí valašském, lašském, slovenském i hanáckém, toliko ta horáčina na straně Brněnské se nechce podati.

Až byste mi to naznamenal a mínění své napsal, račte to třeba odevzdati p. prof. Helzeletovi,[1]) jemuž v podobné příčině píši. Ostatek žádám uctivě, byste mi vše vytknouti ráčil, co byste na přiloženém výstřižku mappy vadného shledal. Pan pat. Fáborský ku zdokonalení práce mé v krajině Židlochovské znamenitě přispěl, z čehož jemu vždy povděčen zůstanu.

V listu svém jednom, daném mi l. 1854, připomenouti jste ráčil, že „u Telče" [2]) mluví se mjisa, pjivo a p. Nepamatujete se, v kterém neb v kterých místech se tam tak mluví? Jest mi vědomo, že se tak rozpráví v Čechách blíž Třeboně a na Moravě u Dačic až téměř k Jemnici. I rád bych meze tohoto starého důležitého nářečí (nepochybně ondy také rakouského) stihal.

Též bych Vašnost slušně žádal, kdybyste mi určitěji pojmenovati ráčil onu píseň národní, moravské jedné velmi podobnou, která prý se na Rýně v Němcích zpívá, a o kteréž jste se v jednom z listů předešlých zmínil. Shledávám pilně takové upomínky Slovanstva někdejšího v západních krajinách poněmčených.

---

[1]) Jan H. (1812—1867), prof. techniky v Brně.

[2]) Srv. str. 59.

[3] Srv. str. 61. zmínku Šemberovu.

Co se týče bádání mého o praobyvatelích zemí československých, račtež býti upokojené mysli. Jdu v tom cestou, od Kollárovy zcela rozdílnou — neomylnou. Resultatem budete časem svým překvapen, — potěšen i zarmoucen.

Středověk literatury české poslal jsem ku přečtení p. Erbenovi do Prahy; dlouho mi jej ale nevrací.

Oznámení o Miklošićově[1]) výtečném tvarosloví jazyka slov. ráčil jste čísti. Jinak zde v literatuře málo nového. P. Furch[2]) má několik svazečků aforismů pěkných a jiných básní — nemá však nakladatele. Brzoli pak pokročí Winiker v tisku písní Vašich?

Jak moje manželka tak i paní Fikeysova (Počkova), kterouž jsem včera navštívil, Vašnosti zvláštní úctu vzkazují, děti pak uctivě líbají ruku.

Račtež se na všem dobře a šťastně míti a prominouti mi, že Vás tak často prosbami obtěžuji. Vys. ctěn. p. hr. Tarouccovi, prof. Procházkovi, p. Kuldovi a j. račtež oznámiti úctu mou. S tím trvám v šetrnosti všeliké

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

Al. V. Šembera .

bytem: Landstrasse, Ungergasse, č. 364.

Ve Vídni 27. března 1856.

Na mappě Moravské chci vytknouti nětoliko [tak] rozhraní řeči české a německé a nářečí českého, moravského a slovenského, alébrž [tak] i rozhraní rozmanitých různořečí moravských, ježto jsou:

1. různořečí Žďárské (Jihlavské), kteréž jde asi od Poličky v Čechách ke Kruzburku, k Polné, a pod Jihlavou mezi Telčí a N. Hříší [tak]; (ulica, muža).

2. Znojemské, téměř v mezech kraje Znojemského (fl'nta), han (ano), bel (byli).

3. horské či Brněnské, počínajíc asi od Velké Biteše, Doubravníka, Sebranice a Letovic a jdouc až k Brnu a od Brna neurčitou čarou k Viškovu, dále pak rozhraním hanáckým k Litovli (hulica, tež, včilka, bele atd.).

4. podhorské od Loštic a Litovle v nižině Moravské až k Šilberku a Rudě.

5. různořečí hanácké.

---

[1]) Slovinec Frant. Miklosich (1813—1891), univ. professor slavistiky ve Vídni.
[2]) Moravan Vincenc Furch (1817—1864), básník, úředník státní účtárny.

6. různořečí polohanácké od Brna k Podivínu.
7. mor. slovenské.
8. valašské.
9. lašské či opavské.

Rozhraní různořečí těchto dá se z velké části dosti určitě vyznačiti, toliko různořečí horské či Brněnské činí mi nesnázi, neboť se zprávy z více stran mi o něm zaslané neshodují; a tudiť mi na tom záleží, abych je v srovnalost přivedl, a čáru, dělící Horáky z jedné strany od Moravců žďárských a z druhé strany od Polohanáků, jak Slováci u Podivína sousedům svým Pavlovickým až dále k Brnu bydlícím říkají, pokud možná určitě poznamenal. I co se týče čáry, oddělující horáky Brněnské od Znojmanů mezi Oslovany a Vladislaví, nemám zpráv dostatečných.

P. farář Heeger, nyní v Čechách, ondy v Doubravníku, psal mi, že rozhrání [tak] horáků počíná se u Boráče pod Doubravníkem, a jde čarou, které z paměti naznačiti neumí, k Sebranici a Kunstatu. S tím shoduje se i to, co mi o tom psal p. farář Neuwirth Letovický, jenž klade horáky od Letovic a Sebranic k Lisicím. Na odpor tomu ale naznačil mi p. dokt. Bílý na přiloženém listu rozhraní horské od V. Biteše přes Vratislavku až k Nedvědicím, a p. kapl. Dědek psal mi z Bystřice před několika lety, že na Lomnicku mluví se jako na Pernsteinsku. Mimo to podotýká p. far. Neuwirth v listu svém, že horácké různořečí zasahuje též ke Kunstatu a Olešnici, kdežto opět dle p. Dědka na Olešnicku prý se mluví téměř tak jako na Bystřicku.

Mínění podobně rozdílná došla mne o rozhrání horáčiny od Brna k Viškovu a k Biteši. Jak vyrozumívám z listu p. far. Šimbery Komínského, daného mně min. roku, mohli by se k horákům Brněnským počítati i obyv. jihovýchodně od Brna k Slavkovu. Psalť mi však p. Š. o tom jen mimochodem. P. far. Jurkovský pokládá za pokrajní místa, kdež se horáčina Brněnská láme, stranou ke Slavkovu: Dražovice, Letonice, Marhefy u Bučovic, Múřinov, Uhřice, Žarošice, Bohumělice atd.

Avšak p. dokt. Škorpík píše mi, že dle jeho zdání činí Horácké rozhrání pohoří táhnoucí se severozápadně od Brna, ježto ve svém hřbetě nese Pozořice, Račice, Studnice a Krasensko. Podobně pronesl se mi o tom také nebožtík učitel Konický Tauber, znatel různořečí tamnějších, jenž mi psal, že ve Studnicích, Odrůvkách, Novosadech či Nebštichu a Krasensku přestává pravá horáčina a počíná se „značný nástin hanáčiny“.

Co konečně se tkne hranice různořečí Znojemského (fl'nta, hl'ška, bel') a horáčiny Brněnské, psali mi p. kapl. Procházka Ivančický a p. kapl. Mlýnek Mohelenský, že čára jde po potoku Chvojnici vých. od Náměště, tak že v Březníku mluví se ještě po Znojemsku, v Kralicích ale po Ždarsku, t. j. téměř po česku, v Sudicích po Brněnsku. Na mé cestě konané tou krajinou l. 1843 praveno mi ale, že prý Znojemčina (fl'nta) zasahá až k Budišovu, k Tasovu, ano prý až k Bitéšce Osové. Neměl jsem však tehda času, abych sám to byl vyšetřil, co v tom pravdivého.

Poněvadž tedy při takovém odporu zpráv rozhrání horáčiny Br. jinak po mappě s upokojením táhnouti nelze, leč když k nim přikročí a se přidá větší zásoba vlastní znalosti krajiny a řeči, tedy Vašnost uctivě žádám, pokud Vašnostina známost v tom stačí, abyste linii zelenou, kterouž jsem na připojené mappě mezi horáky a nehoráky táhl, dobrotivě opraviti, doplniti a mne z toho svízelu dotčeného vyvésti ráčil.

Stranou k Viškovu naznačil jsem rozhrání podlé oka dle návrhu p. Škorpíkova; činí však to neúhledný klín od Studnic k Radčicím [tak], kdežto by v Jedovnici byli Horáci, v Radčicích Nehoráci (či jak je jmenovati?) a v Dědicích Hanáci. Aby se ale linie táhla od Brna podél silnice až k Rousinovu? Vašnosti znáte nejlépe tu krajinu a přelomky řeči, račte tedy vyměřiti. Někde se čára učiniti musí na této straně Brněnska co přechod horáčiny Kuřímské a Rajecké ku správnější řeči Zidlochovické a Pavlovické. Přirozené hranice bývají vody a hory, kéž by bylo možná i tu je vynalezti, zvláště na západ od Brna k Rosicím a Biteši, kde se mi ta figura nelíbí.

Rozhrání hanácké nad Viškovem chci vyznačiti tak, jak zelená barva ukazuje; ačkoli dle zpráv z více stran mi zaslaných Podivice by více blížily se k Horákům. Řeka Haná bude dle zdání mého až ku pramenům samým rozhraním nejpřirozenějším.

D o u š k a.

Zaznamenávám sobě pilně místa na Moravě, kde se objevily hroby pohanské, popelnice a podobné věci, jakožto svědectví nejvyššího stáří osad. Také jsem dal na mappě mor. vyryti každé h r a d i š t k o [tak], kdekoli jsem které nalezl, též z příčiny takového vysokého věku. Poněvadž by se pak snadno bylo mohlo přihoditi, že byste se na svých mnohonásobných cestách po Moravě byl dověděl o některém místě takovém, o kterém posud nikde psáno není, tedy bych Vašnost prosil, pakli by tomu tak bylo, abyste mi to neb ono místo takové dobrotivě pojmenovati ráčil.

Každá popelnice a každé hradišťko jest diplom z časů Předcyrilských. Posud víme o takových památkách z okolí Rajhradského a Židlochovského, Mikulovského, Olomouckého a Holasovického v Opavsku.

S odpovědí není kvapu; [1])

45.

Sušil Šemberovi.

Zprávy o podřečích moravských.

Dopis neúplný a jinak porouchaný.

Nyní přejděme k té úloze, o níž Vašnosti ozvláště činiti jest. O Znojemském různořečí meze udati věc nad to jest těžka, ba nemožna jest. Zdálo by se, že pokud Znojemsko sahalo, potud též se říká jelto, hlžta[?], hlst[?], hnti, flnta. Ale což řekneme tomu, že v Lišni holca (ulice) se říká, že v Maloměřicích a Obřanech říkají žlčka, vedlčka, dumkař, bule, hlna, vuják, modlet, vuves; což dím řekneme tomu? Meze té bezitačiny či Znojemčiny musely by se od Zábrní začíti; ve Střelicích, Bosonohách a d. všady vysouvá se i či všady se bezitačí, a Němci podbrňáci v Modřicích a okolí činí hranice mezi těmi Bezitáky a mezi Doláky. Doláky jmenují se ti, jenž mezi Horáky a Slováky s jedné a s druhé strany mezi prvnějšími a Hanáky bytují. (Na mapě V. stojí Střelce, nyní Střelice plur.)

Jako meze předešlých vysouvačův hlásky i po l těžko udati — tam tedy jistě nejsou, kde je někteří páni kladli — tak těžko udati meze protinožců jejich, již totiž i po měkkých literách retních přisouvají a Itatelé aneb podobně (Ikáči?) by zváti se mohli. Od českých hranic po jižném Jihlavsku se rozprostranují až ke Třešti, Nové k Říši a k Jemnici; ale jaké meze by se určitě udati měly, na vlas určiti neumím. Čepjice, pjit, slabjikář, mjisa, mjilej, atd. jsou nejnápadnější rozdílové v jazyku jich; při tom říkají stůňu, něs, ně; mušíš; od sluncete; větle = větev; a opět huši, voko, ač ne všady. Krava m. kráva; jedlu m. jedl, vezlu, páslu, m. vezl, pásl. Hranice by se daly táhnouti pořičím Želetavky a od pramenů jejích ku pramenům Dyje pod Třeští k Batelovu; tak se mně ovšem zdá; zdali se docela s pravdou potkávám neboli se s ní pomíjím, nebude tak lehko rozsouditi.

[1]) Ostatek, byl-li jaký, chybí.

Co se horáčiny týká a jejích s jinými podřečími mezování nejlépe asi bude držeti se pp. Bílého a Škorpíka . . . [?] by se táhla od Brna k Pozořicím a Lulči až k Vyškovu, Dědice k Horákům, Drnovice k Dolákům počítají. Se strany druhé mi docela neznáma jest. Povolal jsem veškerých alumnův a po dědinách jsem se otazoval na různosti a odličnosti ty; ale nemohli mně místnějších a jistých zpráv udati. Tuším nebude jinak než že k nějakému o těch věcech udání buď onoho buď tohoto pána přistoupiti se musí; zevrubné a dokonalé věcí těch vystižení badavosti bude zůstaveno,ač budoucnosti nejbližší; celé jistoty snad již se nedopídíte, anať povaha různá školami více a více mizí. Vím zajisté ze své zkušenosti, jak již před čtvrtstoletím v Jamolicích [1]) u Pravlova nebožtík učitel zdy [tak] na to stál ve škole, v opakováních nedělních a při schůzích zjevných, jež s odrostlými držel, — aby neříkali Jamolce nebrž Jamolice, hlsta atd., a tuším nyní sotva bude člověka tam, jenž by sobě ještě v tom liboval.

Co do Opavštiny shoduji se s tím, že laské podřečí vesměs béřete, všelikých našich v něm proměn nedbaje. Zní infinit. brzo ič, ač, brzo iť, ať, brzo ić, ać a podobně jiní odstínové; jsou místa, kdež se mluví byua, a opět kdež onen dotčený itačismus dobře slyšeti. Ale kdožby na ty proměny, jenž od místa k místu se nalézají, ohled bráti mohl; tu by posléze celičká mappa ze samých hraniček a hraneček sestávati musela.

Přicházím pozdě s listem a jak bohužel vyznati musím, nevelmi Vašnosti mohu posloužiti. Půjduli někam do těch krajin, o nichž Vám zabíhá, pilně se na to tázati budu, jakož i jiné poprosím o to, aby bedlivěji na to zřetel obrátili a jak možná věc vyšetřili a zaznamenali. Pro ten čas nezbývá leč list zavříti, lásce Vašnostině se odporučiti a znamenati se vší úctou Vašnostiným oddaným přítelem a ctitelem

Fr. Sušil.

V Brně d. 10. máje 1856.

Prosím poručení vyřiďte paní své a svým dětem a paní Fikejsové.

46.

Šembera Sušilovi.

---

[1]) na Ivančicku.

Žádá o prohlédnutí svých Dějin řeči a literatury české v části bohovědné. Osobní drobnosti. Dodatek o rozvrhu Dějin ř. a l.

Vysocectěný Příteli!

Z více stran vyzývají mne znovu, abych vydal spisy své o literatuře české, dle nichž přednáším. Chtěje žádosti této vyhověti, upravuji je nyní, pokud možno; jsouť však v nich části některé, jichž mně samému náležitě upraviti nelze, a k těmto částem náleží hlavně literatura teologická nového věku. Nejsa a dle studií mojich nemoha býti znalý věd teologických, jsem v nemalé nesnázi, maje podati v bibliografii přehled lepších spisů bohoslovních od r. 1780—1857 a nad to krátký obsah jich a úsudek o něm i o jazyku; v neměnší pak nesnázi jsem, maje v úvodu o literatuře pojmenovati výtečnější muže, učeností teologickou proslulé, neboť ačkoli znám osobně i ze spisů mnohé vlastenecké duchovní, o jich vědomostech bohoslovních nicméně úsudku vynášeti sobě netroufám.

V té případnosti obracím se tedy důvěrně k laskavosti Vašnostině, a přikládaje tuto onu část literatury, ježto spisovatele a spisy bohoslovecké nejnovější doby v sobě zavírá, Vašnosti přátelsky žádám, abyste ji dobrotivě prohlédnouti a vedlé možnosti opraviti, a dle potřeby rozmnožiti nebo zkrátiti ráčil. Zvláště bych Vás prosil, abyste sobě za těžké nepokládal, a ke spisům, ode mne uvedeným, které byste buď sám byl četl nebo odjinud znal, několika slovy úsudek připsal: na př. výtečný duchem nábožným, důkladnou vědoucností teologickou, správným plynným jazykem a pod. Zase bych Vás ale také žádal, abyste ke spisům, ježto by byly obsahu chatrného a do takového krátkého přehledu by nenáležely, laskavě připomenouti ráčil: budiž vynechán, a na jeho místě raději ten a ten spis lepší a zde opomenutý položen.

Zkrátka račte mi v tom býti dobrotivým rádcem i přísným censorem, jsa tím jist, že se vděčně i ochotně připomenutími Vašnostinými spravovati budu. Co tuto píši o teologii katolické, vztahuje se ovšem i na teologii nekatolickou a na literaturu vychovatelskou, též tu přidanou. Snadno by se přihoditi mohlo, že bych uvedl spis některý protestantský, obsahu jeho neznaje, který by Vám na závadu byl, pročež i tu račte býti laskavým Mentorem, bych nevědomky neklopýtnul.

Nemám nic proti tomu, kdybyste listů těchto i třeba p. prof. Procházkovi okázal, zdali žby i on něco připomenouti neb vytknouti chtěl, neboť vždy jest mi milejší kritika předcházející nežli potomní,

zvláště když přichází od mužů národu milovných, kteří rádi blud prominou, vědouce, že není úmyslný. Ostatek podotýkám, že mne ničím neurazíte, byť ste i sebe přísněji a ostřeji soudili.

Račtež sobě na mysl uvésti, jakby Vašnosti bylo, kdybyste měl podati přehled a posouzení spisů právnických a politických, a pojmenovati výtečné právníky české a lepší vzdělavatele věd státních? Rovněž tak vede se mi v bohosloví. Z té příčiny za to prosím, abyste ráčil i přihlídnouti, zdali jsem vědy teologické dobře rozvrhl, v náležitém pořádku sestavil a zdali jsem snad spisu některého nepoložil do jiné třídy, nežli kam náleží.

Poznamenání račte udělati po kraji, kde k tomu konci místa ponecháno; pakli by ale bylo širší nějaké změny potřebí, neračte váhati, napsati mi to zvláště. Chyby opisovačovy sám napravím. —

Litoval jsem velice, že navrátiv se z Čech na začátku září, s Vašností jsem se více neshledal. Byl bych rád s Vámi o mnohých věcech promluvil a zavedl Vás do některých domů, kde byste sobě byl liboval a kde by Vás velmi rádi byli viděli.

Co pak se děje s Vašimi písněmi Moravskými? Vyjde zase brzo svazek? Pro mnohá zaměstnání neuvedl jsem posud ve skutek, o čem jsem se Vašnosti zmínil, ale pokusím se o to, nepůjde-li tisk ku předu.

Snad že na budoucí rok Zdenku svou učiním údem dědictví s. Cyrilla a Methuda. Posud bylo mi to nesnadné, neboť mám mnoho výloh domácích, a za sebe a za Vratislava platím ročně k ústavům vlasteneckým 25 zl.

Paní Fikeysova nebydlí více v sousedství našem; inžinýr Fikeys přešel totiž ze služby státní k železnici Linecké a jest nyní bytem v Pencinku blíž Vídně. Dne 13. bud. měsíce ledna bude tomu 10 let, co paní Fikeysova stala se vdovou. Byltě tehda jiné časy, více citu národního a více šlechetnosti!

Byloli by Vašnosti příhodno, poslati mi rukopis nazpět okolo nového roku, račte ho do té doby připraviti dodavateli listu nynějšího, p. Žateckému, právníkovi. Pakli byste mi ho ale zamyšlel poslati dříve neb později, tedy to račte učiniti poštou povozní, poznamenaje na balíčku „Bücherdruck“, protože za balíčky, na nichž napsáno Schriften, asi čtvernásobné porto se platí. Pro ulehčení svědomí lze k věcem psaným nějaké starší noviny neb nějakou tištěnou brošurku přiložiti.

Poroučeje se co nejslušněji panu hraběti Tarouccovi a prof. Procházkovi, a pozdravuje přátelsky p. spirit. Kuldu a jiné známé smýšlení

vlasteneckého, v další přátelství se Vašnosti oddávám a trvám v úctě všeliké

Vašnostin přítel i ctitel věrný

Aloys Vojtěch Šembera
bytem: Ungergasse č. 364.

Ve Vídni dne 19. prosince 1856.

Manželka moje Vašnosti úctu vzkazuje; Zdenka i Vratislav ruku líbají.

Abych odvaroval nedorozumění, toto ještě dokládám:

Historie řeči a literatury rozdělena je tak, že se podává napřed přehled dějin vůbec, krátký přehled dějin umění, pak řeči, na to literatury a na konec bibliografie. V této uvádějí se toliko lepší spisy o sobě vyšlé a časopisy; v článku o literatuře ale také jednotlivá pojednání z časopisů, když jsou znamenitá, na př. jazykozpytecká pojednání Šafaříkova[1]) v čas. mus. Tím způsobem mohlo by se i v článku o literatuře teologické v půlarších 33 a 34 vytknouti mnohé výtečné pojednání z té neb oné vědy teologické, ježto obsaženo jest na př. v čas. pro katolické duchovenstvo, v Blahozvěstu, v Hlasu jednoty katolické atd. Že jsem já toho neučinil, toho příčinu již výše jsem připomenul. Znateli věci nebylo by těžko, článek zde jen naznačený zdvojnásobniti a jádra mu dáti.

O působení jednoty katolické co do jazyka, připomenuto v článku o řeči.

47.

Šembera Sušilovi.

Žádá úsudek o svých názorech co do podřečí československých. Nepravé památky české slovesnosti. Kuldovy Pohádky.

Vysoce ctěný Příteli!

Jakož jsem Vašnosti v některém listu předešlém byl podotknul, sepsal jsem pojednání krátké o nářečích a různořečích československých, kteréž časem porozšířiti a s příklady jednoho každého různořečí tiskem vydati hodlám. Zamýšleje pak nyní z tohoto pojednání položiti kratičký výtah za úvod k Dějinám starší literatury české k tisku připraveným, byl bych tomu velmi povděčen a přál bych si toho, kdybych mohl slyšeti

[1]) Pavel Josef Š. (1795—1861)

prvé mínění Vašnostino o práci této zajisté ne nesnadné [tak] a obdržeti snad od Vás poučení v tom neb onom, co by se s obrazem, jejž jste Sobě o věci této za svou mnohonásobnou zkušenosti [tak] učinil v mysli své, nesrovnávalo. Dělímť totiž řeč českou na troje nářečí: české, moravské a slovenské (a nikoli na dvoje: české a slovenské, jak učinili p. Dobrovský[1]) a Šafařík, což dle mého zdání nemalé příčiny dalo Hurbanovi[2]) atd. že z nářečí toho jednoho chtěli udělati samostatnou řeč spisovnou). Nářečí mor. dělím opět na dvoje podřečí: západní a východní a káždé na několik různořečí. Krom toho z nářečí mor. vylučuji netoliko slovenčinu v Brněnsku a Hradištsku, nébrž i valaštinu od Zlína a Vyzovic až po Radhošť a Beskydy a kladu ji k nářečí slovenskému. U popisování různořečí mor. obzvláštní nesnázi činilo mi ono, kterýmž se mluví jihovýchodně od Brna u Ždanic, u Koryčan a Pavlovic, jež jsem nazval poloslovenským (dolským), a ono, které panuje od Tovačova na východ k Lipníku, Bystřici Podhostýnské a Holešovu, kteréž jsem pojmenoval polohanenským. K tomu tedy zvláštní zřetel Vašnostin obracím a přátelsky žádám, abyste mi prostě mínění své pronésti ráčil, zdali se s tím snášíte, neb jaké jméno by snad příhodnější bylo, aneb kterak by se jiné snad rozdělení učiniti mohlo. Připomínám ostatek, že mám ještě zásobu materiálu z rozličných končin, kteréhož se <m?> v tomto pojednání neužil, a alespoň 70 rozdílných textů jedné bájky z Čech, z Moravy a ze Slovenska, kterouž bohda časem k širšímu pojednání přiložím.

Račte tedy rukopis tento dobrotivě přečísti a s hojnými poznamenáními nefrankovaný pod jménem knihotisku zpět zaslati.

Z dějin č. literatury, kteréž půjdou konečně do tiskárny, ráčíte poznati, že odpor Dobrovského a Kopitara proti pravosti některých památek řeči staročeské byl podstatný; píseň pod Vyšehradem a milostná Vácslavova jest nová, a glosy Vaceradovy náležejí do jiného věku, než se vůbec má za to.

Což pak činí Winiker s písněmi Vašnostinými? Pro samé zaměstnání nepřišel jsem posud k vyvedení toho, což jsem v loni zamýšlel. Snad konečně předce dokoná, co počal.

Pan Faborský poslal mi nedávno exemplář mapy k Fabiole[3]) náležité, z níž jsem měl nemalé potěšení.

---

[1]) Josef D. (1753—1829).

[2]) Josef L'udovít Miloslav H. (1817—1888), původce odluky od spisovné češtiny, v pozdější snaze o návrat k češtině zůstal téměř osamělým.

[3]) Wisemanův román z doby starokřesťanské, přel. V. Novotným a vyd. Dědictvím sv. Cyr. a Meth. r. 1857 s mapou střední Italie.

Mé mapy Mor. rytec posud neupravil.

Prof. Miklošic [tak] objednal jsi [tak] již před mnoha nedělmi u kněhkupce zdejšího Leona povídky [1]) p. Kuldovy, však posud z Brna nepřišly; i já posud jsem těch svazečků od Leona neobdržel, jež obsahují povídky Znojemské. Kdyby to Vašnosti nečinilo nesnáze, přímo bych prosil, kdybyste p. pat. Kuldy vyzvati ráčil, aby úplný exemplář pro p. Miklošice a povídky Znojemské k rukopisu nynějšímu přiložil a cenu mi oznámil, kterouž bych vdečně [tak] zapravil.

Račte p. hrab. Tarouccovi, p. prof. Procházkovi, příteli p. Kuldovi atd. mou úctu a pozdravení přátelské vyříditi a od rodiny mojí uctivé poroučení přijmouti. S tím se Vašnosti na všem dobře a šťastně míti žádám a trvám v úctě všeliké

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

Al. V. Šembera.

Byt můj: Landstrasse, Ungergasse, N. 364.

Ve Vídni 4. července 1857.

48.

Šembera Sušilovi.

Názory o podřečích československých. Mapa Moravy. Starobylé a nepravé památky české slovesnosti pro Miklosiče.

Vysoce ctěný Příteli!

Děkuji Vašnosti upřímně za laskavá připomenutí, kteráž jste k pojednání o různořečích moravských přidati ráčil, a užiji jich věrně k dobrému budoucího toho spisu. Co ráčíte podotýkati o tom, že známky některé příliš rozprostraňuji jiné ale obmezuji, to ovšem tuším, že tak jest a bude a však mne [tak] nebude lze se tomu vyhnouti. Slyšev některou formu neb některé slovo neznámé v Brněnsku, položil jsem je za zvláštnost horáčiny Brněnské, nemoha věděti, zdali a jak daleko jinde rozšířeno jest; později dověděv se, že má totéž slovo platnost i v Jihlavsku a Olomoucku, přeložil jsem je za známku mor. podřečí západního; však možná, že zabíhá ještě dále buď do Čech neb na

---

[1]) vl. pohádky.

Slovensko, stíhati je ale zvláštním dopisováním příliš obtížné by bylo. Pročež to, co jste ráčil vytknouti, bude vadou pojednání mého, kteráž se budoucně bude moci opraviti, když by spolek nějaký dle plánu napřed navrženého (kteréhož já jsem sobě učiniti nemohl a priori) etnografii československou spisoval. Račte považit, jak pěkné podniknutí by to bylo, kdyby ve Vídni jednota se zřídila ku vzdělání národopisu veškerého mocnářství, podobná říšské jednotě geologické! A neměla by se povaha národů v Rakousku snad dříve a pilněji zpytovati nežli mrtvá země? Než nechme toho.

Co se týče Valachů mor., dlouho jsem přemýšlel, kam je položiti mám, než jsem se odhodlal, přiraziti je k Slovákům. Vímť dobře, že řeč svou jmenují mor. jako Opavané, však podobnější jest slovenské než lašské okolo Hranic, a mimo to pásmo Tater čili Beskydů, v nichž Radhošť se vypíná, vidělo se mi býti děliště přirozené, jako jest dále na Slovensku. Vezmu to ještě na potaz, zůstanu-li při tom, aneb se k předešlému rozdělení vrátím, k němuž Vašnosti mi radíte.

Jevíte přání, kdybyste mohl míti na cestě své feriální mapu Mor. po ruce. Já na ten čas na vydávání jí pomysliti nemohu, ač rytci mi slíbili, že opravy a doplňky, kterých od roka neudělali, nyní dokonají, tak že brzce tři listy úplně budou hotovy, a na čtvrtém (na němž část Slovenska) toliko tabulky scházeti budou.

Však žádosti Vašnostině milerád vyhověti chci; račte mi oznámiti, které krajiny chcete navštíviti, a já Vašnosti otisk listů příslušných ad usum privatum s radostí odešli [tak], jakož jsem již p. Šafaříkovi před lety podobně otisk zapůjčil k etnografickým a historickým studiím jeho. Všichni 4 listové křižují se pod Olomoucí, tak že Olomouc jest na listu 2., Jevičko na listu 1., Brno na 3. a Přerov s Hradištěm na 4.

Toho, že v literatuře své hodlám básni „pod Vyšehradem“ a překladu „písně Vácslavovy“ povahy starožitné upírati, neračte se nikoli obávati. Přikročuji k tomu s plnou jistotou a neučiním žádného pohoršení. Když pak ukáži, které jsou známky novověkosti písní řečených, tím více se na jisto postaví pravost ostatních památek starožitných: Libušina soudu, Evang. sv. Jana a Glos v Mat. Verborum. Kdo by ale pojal myšlénku, že by Rukop. Kralodvorský byl podvržený, byl by nedouk a věru člověk pitomý. Psáno sice, jakoby nebožtík Kopitar byl se nějak v tom smyslu pronesl, tomu ale není tak, Kopitar byl muž bystrý jako Dobrovský, cítě ale, že píseň pod Vyšehradem jest nepravá starožitnost, přenesl podezření též na Soud Libušin, způsobem tajemným do Museum zaslaný, na Glosy v Mat. Verb., o nichž

prvotně psáno, že jsou z r. 1102, kdežto jsou o 150 let mladší atd. Ostatek připomínám, že literatura moje vyjde co dílo soukromé mým nákladem a nikoli co kniha školní.[1])

Exemplář pověstí Mor.[2]) p. Miklošicovi jsem odevzdal a cenu dle Vašnostina návrhu zaznamenal i s onou za díl druhý mně svědčící. P. Miklošic i já Vašnosti slušné díky vzdáváme za dobrotivé obstarání.

Račtež na místech známých úctu mou vyříditi a se strany rodiny mé osvědčení zvláštní úcty přijmouti. Paní Fikeysová bydlí od podzimku v Pencinku u Schönbrunnu, pročež vědomosti nemá, že píši Vašnosti, jako prvé, když bydlela blízko nás.

S tím se Vašnosti v další přízeň poručena činím a trvám v stálé úctě a šetrnosti

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

Al. V. Šembera.

Ve Vídni 19. července 1857.

49.

Šembera Sušilovi.

Hilferdingovy zprávy o Bosně. 2. vydání Dějin řeči a literatury české. Obrana Rkpp. Národní písně Sušilovy.

Vysoce ctěný Příteli!

Tyto dni odevzdal mi p. arcikněz Rajevsky tři další sešitky zprav [tak] Hilferdingových[3]) o Bosně, jež Vašnosti tuto posílám.

Chtěje dáti co nejdříve po druhé do tisku díl první Dějin literatury, žádám Vašnosti i pp. prof. Procházky a Šmídka přátelsky, abyste si za těžké nepokládáli a ráčili mi oznámiti, co koli jste v díle tom vadného shledali, bych to při druhém vydání opravil. Pana prof. Procházky mimo to slušně žádám, by mi zároveň laskavě věděti dal, kterého dne se narodil (r. 1811 v Brtnici?), a poznačil mi krátce své práce literární zejména v Časopisech, bych těch zpráv užil ke krátkému jeho životopisu v díle druhém, který též půjde brzo do tisku. Manzova tiskárna měla posud tolik práce, že tohoto dílu do měsíce prosince do práce vzíti nemůže.

---

[1]) Tato věta vepsána asi po ukončení listu.

[2]) Kuldových v před. dopise zmíněných.

[3]) Alex. Fedorovič H. (1831—1872), ruský slavista. — R. protoierej ruského vyslanectví ve Vídni.

Ráčil jste čísti obranu Libušina Soudu a Rukopisu kralodvorského, kterou p. Palacký napsal v Bohemii proti tajným osočovatelům památek těchto v časopise Tagesbothe aus Böhmen? Ježto p. Hanka mimo to žalobu k soudu na ty utrhače podal, mám za to, že dojdouce zasloužené pohany a snad i pokuty, konečně umlknou, a že odpor další proti pravosti obou rukopisů přestane.

Zároveň mne ale těší, že nepravost písně pod Vyšehradem a písně milostné krále Václava od p. Palackého a vůbec v Praze uznána jest, a to beze všeho hluku a pohoršení. „Pravda jenom krásna, ta jen důstojna milosti“.

Toužebně čekám zase na další svazek Vašnostiných písní. Račte Winikra poháněti a jemu říci, že zde více odběratelů se shledá, jak mile dílo celé bude dotištěno. Kdož pak má napřed platiti, když není předvídati ukončení? Půjdou potom také exempláře do Kodaně a do Moskvy.

Račte úctu ode mne oznámiti p. hrab. Tarouccovi a přátelské pozdravení pp. prof. Procházkovi a Šmídkovi, též p. Kuldovi. S čímž se v přízeň Vašnostinu poručena činím a jsem v úctě všeliké

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

Al. V. Šembera.
V Uherské ulici č. 364.

Ve Vídni 14. listopadu 1858.

Moje manželka i paní Fikeysová (Bočková), která nás tyto dni navštívila z Pencinku, Vašnosti úctu vzdávají. Zdenka v besedě Slovanské s panem Lukesem (recte Lukeslem[1]) tančila!

50.

Šembera Sušilovi.

Jubilejní řády ruské udělené slovanským učencům mimo Rusko.

Velectěný Příteli!

Přináším Vašnosti milou zprávu ze soukromého dopisu z Petrohradu do Vídně došlou, že J. V. car Ruský úkazem, daným v Novgorodě dne 8. (20.) září při slavnosti 1000letého založeni říše ruské

---

[1]) operní zpěvák.

Vašnosti pro zásluhy o literaturu slovanskou propůjčiti ráčil řádu sv. Anny třídy II. — Sláva jeho Veličenstvu!

Kromě Vašnosti jmenováni jsou z Čechoslovanů rytíři téhož řádu a též třídy pp. Erben, Hatala a Rieger,[1]) též moje maličkost. Pánové Purkyně a Palacký jmenováni jsou ryt. sv. Vladimíra třídy III., Kuzmany ryt. sv. Anny třídy II. s korunou, Řezač ryt. sv. Stanislava tř. II., Vrťátko a Francisci ryt. sv. Anny tř. III. Jezbera[2]) obdržel drahý prsten. Vesměs uděleno řádů pro zásluhy literární 33 národovcům vně Ruska bydlícím.

Přeje Vašnosti štěstí k tomuto vyznamenání, jehož nad jiné hoden býti ráčíte, žádám, abyste k tomu přihlížel, by zpráva tato do veřejnosti nepřišla, pokud od vyslanectví zdejšího v obecnost dána nebude. Račte se na všem dobře a šťastně míti, a mějte v laskavé paměti

Svého upřímného přítele a ctitele

A. Šemberu
Alserst. Herreng. N. 91.

Ve Vídni dne 30. září 1862.

51.

Sušil Šemberovi.

O řádě sv. Anny Sušilovi uděleném. Zmínka o překladě N. Zákona.

Velectěný Příteli!

Děkuji srdečně za to účastenství, jež běřete v záležitostech mojich. Já tu jinak soudím a nevím nijak, kterak mne mohl někdo vládě ruské navrhnouti, kterýžto jsem rozhodně proti katechismu jejímu psal,[3]) o ní velevlídně nesmýšlel, žádné knihy jí neposýlal, korrespondence žádné se žádným nevedl aniž čeho činil, co by mne bylo v očích jejích po-

---

[1]) Karel Jaromír E. — Frant. Ladislav Rieger (1818—1903).

[2]) Slovák Karel Kuzmány (1806—1866), protest. theolog a básník. — Frant. Řezáč (pseud. Polehradský, 1819—1879), kněz, spis. vychovatelský. — Antonín Jaroslav Vrťátko (pseud. Benátský, 1815—1892), knihovník Č. Musea, spis. — Slovák Jan Francisci (pseud. Janko Rimanský, 1822—1905), spis., vyd. slov. pověstí a písní. — Čech Frant. Jezbera (1829—1901), univ. prof. slavistiky ve Varšavě.

[3]) Časop. katol. duchovenstva 1860.

ručena učiniti mohlo. Naopak nejednou jsem ostře vytýkal nespravedlnost, které se proti katolíkům vůbec a Polákům zvláště dopouští. Tudy jest to pro mne nemalým ale také velenemilým překvapením a kdybych nějak tomu vyhnouti, to předejíti a z toho tak řečeného vyznamenání vytočiti se mohl, bylo by mně velepříjemno. O vyznamenání žádné nestojím, nejméně ruské a považuji to za neštěstí.

Ale co dělati? Věc ta již rozhodnuta jest a nad to se tají posaváde; kam zakročiti proti tomu? Nebude bezmála tu již pomoci, než trpěti, když bouře nad člověkem nastává. Leč poněvadž možna — račte mi toho laskavě propůjčiti — že se tím teprv otázka činí, zdaby udělení řádu takového srovnávalo se s žádostí toho, jemuž se ho dostati má, tudy prosím račte mínění moje o věci té kde potřebí vynésti a vyjádřiti.

Leč an toto píši, přicházejí právě Noviny Pražské a v nich dotčená od Vašnosti vyznamenání od cáře ruského udělená; jméno moje však tam chvála Bohu chybí. Přestává tu všechno ohražování a bylo to bezmála žertem, že o mně někdo v té záležitosti zmínil [tak] a ten pán, jenž Vám z P. psal, za čirou pravdu onu rozprávku ujal. Mohl bych tedy také docela od listu upustiti; leč vidí se mi předce, že jste snad se mnou žertův netropil příčiny k tomu nemaje a že tedy slušno za dobrou vůli díky skládati, ač se strany jiné blud v tom zaběhl.

Lituji toho, že jsem ve Vídni déle se nezdržel a v bibliothéce veřejné do českých co jich tam jest biblí nenahledl; musím to jindá učiniti a porovnati ozvláště některá místa, o jejichž přeložení na váhách jsem. Při té příležitosti se mně můžete vysmáti, že jsem na předešlé straně věc tak vážně bral, kteréž zhola není a jenž lidem k žertu sloužila. Zatím se poroučím laskavosti Vašnostině a trvám co přítel a ctitel ve vší úctě Vašnostin

Fr. Sušil.

V Brně d. 2ho Října 1862.

52.

Šembera Sušilovi.

Jubilejní řády ruské.

Velectěný Příteli!

Jak z Vašnostina listu milého vyrozumívám, ráčíte na propůjčení řádů ruských mužům v Rakousku o literaturu slovanskou zasloužilým

zcela jinak hleděti, než všichni moji známí, s kterými jsem od týdně [tak], co zde ta věc známá, byl mluvil. Nikoho není tajno, že vláda naše předešlá (nynější nepřipomínejme) zásluh o národnost a literaturu slovanskou sobě nevšímala a nevyznamenávala nikdy nikoho, kdo byl národovec; r. 1854[1]) propůjčeno nesčíslné množství řádů, však nebylo mezi obdařenými ni jediného sebevědomého Slovana; nový biskup Tarnovský, Pukalski, salonovec, obdržel řád, ale Strossmayer, Zábojsky † Slomšek, Jirsík, Mojses a j. neobdrželi ničeho; mnoho prof. a akademiků Vídenských poděleno řády, však Miklosić, tehda rektor magnificus, pominut: němčour Wieser v Brně, co sekretář komise vyvazovací, dostal kříž pro zásluhy, ale místodrž. rada Plaček, našinec, sekretář též komise v Praze, nedostal ničeho, ač byl (snad z té příčiny) p. Bachovi[2]) knihu o vyvazování osobně podal; a takových příkladů mohl bych uvésti více.

Car Ruský, uděliv nyní tolika literatům rakouským řády, uznal jejich zásluhy (moje ovšem jsou velmi nepatrné) a obrátil tím zřetel k mnohým z těchto mužů zde nazad staveným — **a tento akt každého Slovana těší.**

Jak z poznamenání osob řády obdařených viděti, nehleděno tu ani k politice, ani k náboženství, ale jediné ku zřejmým zásluhám o liter. slov. a ke spisům vydaným, i Vašnosti tedy vyznamenán jste jediné co neunavený sběratel a vydavatel národních písní moravských (v Petrohradě jistě známých), co skladatel utěšených básní, a co spisovatel vůbec. Co Slovana „tělem i duší“ a co „perlu na Moravě“ zná Vašnost každý učenec ruský, který kdy do Brna přišel, a každý, vrátiv se do Rus s úctou o Vás a o Vaší literarní činnosti zprávu dává mezi známými soukromě a vedlé okolností i před ministry.

A tím se stalo, že Vašnosti R. car k nás všech velikému potěšení vyznačil řádem, kdežto zde se Vám posud nedostalo uznání žádného.

Nejen Vašnosti neucházel jste se o takové vyznamenání, a neposlal jste ničeho do Petrohradu, i při mně jest to tak, pročež i moje překvapení bylo převeliké. I mámť za to, že překvapeni jsou všichni řádem obdaření stejnou měrou a že nikdo z nich toho nejmenšího netušil.

Že se na nás bude všelijak hleděti, že nás budou zlí lide podezřovati [tak], že nenávist proti nám povstane pro tu přízeň od východu, o tom pochyby není. Ale což na tom? Kdy pak se na nás přívětivě hledělo? Nás jen chrání povědomí naší loyalnosti — a konec.

---

[1]) o sňatku panovníkově.

[2]) ministru.

Nechci sice Vašnosti přemlouvati, abyste o té záležitosti stejně se mnou smýšlel, ale pro Bůh Vás žádám, toho smýšlení, jež jste pronésti ráčil ke mně, proneste toliko k důvěrným přátelům, nikoliv ale snad k p. biskupovi neb u místodržitelství, kdyby tam kde o tom řeč byla, neb na to by se jen čekalo, aby nějaký špinil mohl v Presse neb v Mähr. Corresp. notnou ostudu z toho udělati.

Řádové uděleni jsou dle úředních novin „Severní Pošta“ ukazem, daným dne 8 (20) září t. r., a jest stavu duchovního mezi obdařenými kromě Vašnosti a kanovníka Kuziemského též prof. theol. Nikolajevič v Zadře. Zprávy v Nov. našich jsou posud neuplné a chybné.

Dnes ráno zastřelil se tu MDor Jaroslav Šafařík, švakr Josefa Jirečka, z příčiny neznámé![1])

Přátel. pozdravení p. prof. Procházkovi.

V úctě všeliké

Vašnostin oddaný přít. a ct.

A. V. Šembera.

Ve Vídni dne 3. října 1862.

52.

Sušil Šemberovi.

O řádě sv. Anny.

Drahý Příteli!

Byl to výliv prvého podivení, jímž předešlý list můj oplynul. Věc ta mne náramně překvapila a jak se obyčejně stává, ukázala se ve způsobu poněkud zvětšeném. Nemá udělení řádu sv. Anny bez koruny té do sebe významnosti, aby člověk dlouho nad tím hlavou kroutil. Ani ve snách mi nenapadalo, že by se mi něco toho dostati mohlo, a musím přidati, žádal jsem tytýž, aby zhola žádného vyznamenání se mi nedostalo, poněvadž tak tím čistější láskou se k jazyku svému a vědám svojim vinouti mohu. Leč poněvadž se to již stalo — ačkoli v rukou ničeho ještě nemám — bylo by nevděkem nevážiti si toho. Račte býti tedy upokojené mysli, já se strany své nedám žádného vznětu k nedorozumění nějakému.

Poněvadž jste pak o věci té jednati započal a jak doufám věcem takovým o mnoho lépe než já nezkušenec rozumíte, buďte tak laskav a račte mi raden býti, co tu činiti přijde. Snad musí se žádati o ně-

---

[1]) z bolu nad náhlým úmrtím své nevěsty.

jaké dovolení u vlády naší a musí se to jistým spůsobem státi; máteli pochvilí a můžete-li se uprázniti k nějakému řádku, račte mi napsati, co tu a jak činiti mám. Kde zakročiti, v jaké formě, snad-li taxy platiti a co toho ještě zbývati může.

Přátelé moji a příbuzenci z toho sv. Anny řádu mně uděleného velkou radost mají; počíná ta radost i na mne se odlívati a na každý spůsob přibližuji se k lepšímu a zdravějšímu a střízlivějšímu o záležitosti té úsudku.

Leč to jisto, že z udělení řádu toho Vašnosti každý dobromyslný v národě se těší a Vám toho vyznačení z toho srdce přeje. Račte i ode mne upřímé přání přijíti a ujistěn tím býti, že mne to uznání zásluh Vašnostiných neméně než kde koho obradovalo. Bůh rač zachovati Vašnost mnohá a mnohá léta k blahu vlasti a rodiny!

Nemaje na ten čas jiného a nechtěje obtěžovati dále, končím přidávaje toliko, že trvám ve vší úctě Vašnostin upřímý přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d. 6. okt. 862.

P. Procházka úctu svou a upřímé svoje přání vzkazuje.

53.

Šembera Sušilovi.

Jubilejní řády ruské.

Nad oslovením napsáno: Pl. Tit. panu prof. F. Sušilovi.

Vysoce ctěný Příteli!

Včera byli jsme s p. Kuzmanym a Miklošićem pozváni k Jeho Exc. p. vyslanci ruskému Balabinovi, abychom přijali od něho řády J. V. carem Ruským nám propůjčené. Obdržev znak a diplom, podotkl jsem, že by také Vašnosti a p. Erbenovi zajisté bylo milé, kdybyste krátkou cestou došli dekorací svých, i nabídl jsem se, že Vašnosti i p. Erb. řády odešlu, když mi je Jeho Exc. svěří, což p. vyslanec ihned s potěšením učinil a řády mi odevzdal.

Posílám tedy Vašnosti tuto znak i patent s přáním srdečným, abyste mnohá léta ve zdraví a ku prospěchu literatury naší z vyznamenání tohoto se těšil a mne co zasílatele vždy v přátelské paměti zachoval.

Řád sv. Anny jest, jakož spatřiti ráčíte, jeden z nejpěknějších, i povyšilt J. V. car Ruský Vašnost netoliko na šlechtice (ad personam) ale i za kanovníka, což každý stvrdí, jak mile si znak na tužce [tak] okolo šíje zavěsiti ráčíte.

Račte býti tak laskav a pošlete mi potvrzení na zvláštním listu, že jste řád sv. Anny od J. V. cara R. Vašnosti propůjčený od Jeho Exc. p. vyslance a státního rady Viktora šlechtice Balabine obdržel. Mimo to napište Jeho Exc. krátký list poděkovací a žádejte v něm p. vyslance, aby díky Vašnostiny Jeho Veličenství a ministrovi osvěty p. Gołowninu v známost uvésti ráčil. Já pak oboje p. vyslanci odevzdám. Kdybyste to napsal rusky, bylo by ovšem dobře, jinak pomoci musí němčina. Pakli byste příležitě přijeti ráčil do Vídně, ovšem že byste osobně p. vyslance navštívil, což byste i v listu podotknouti mohl. Co se týče žádosti o povolení, abyste řád přijmouti a nositi mohl, řečeno mi, abyste ji podal k místodržitelství, odkudž se pošle ke státnímu ministerium, a od tohoto k ministerium záležitostí zahraničných, kteréž ji přednese cís. Pánu. Tím spůsobem protáhne se to někdy i 2 měsíce. Přiloží se diplom původní a německý překlad, každý na 15 kr. kolku. Naznačil jsem Vašnosti žádost, jak by asi zníti mohla.

Naději se, že snad zaroveň obdržím nástin života Vašnostina a zprávu, zdali p. Šmídek [1]) oznámí zákonník občanský.

S tím se Vašnosti i p. Procházkovi a Šmídkovi poručena činím a jsem v úctě všeliké

Vašnostin upřímný přítel i ctitel

A. V. Šembera.

Alsergr. Herreng. Nr. 91.

Ve Vídni dne 2. listopadu 1862.

54.

Sušil Šemberovi.

Řád sv. Anny a podobizna Sušilova. Ruské poděkování jeho.

Vysoce Vážený Příteli!

Což to rytírství má za sebou všeliké následky! I v samých Rusích chtějí míti podobiznu či portrét! Posílám tuto dva ty portréty a prosím, račte jeden z nich odevzdati tam, jak bylo Vašnosti žádáno, u ruského

[1]) v »Hlase.«

vyslanství nějakému pánu; druhou pak prosím pro sebe podržeti, jak jste sám sobě přáti ráčil.

Doufám, že jste ráčil obdržeti přípisy moje v ruštině, děkovací list na J. Exc. p. vysl. a státního radu Balabina a nápotom vysvědčení o skutečném znakû a diplómu řádu sv. Anny obdržení. Račte svým časem zpraviti mne prosím jak asi ta ruština vypadala v očích rozených Rusů.

Toli prozatím. I poroučeje se do přízně Vašnostině a Vašnostiny rodiny ostávám Vašnostem upřímný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně dne 13. novemb. 1862.

55.

Šembera Sušilovi.

Poděkování za řád i podobizna odevzdána. Vybídnutí, aby také některé spisy své caru věnoval.

Velectěný Příteli!

Vašnostiny oba milé dopisy, z nichž k jednomu přiloženo bylo písmo, svědčící ruskému p. vyslanci a ke druhému podobizna Vašnostina, náležitě jsem obdržel, a list poděkovací dne 15. t. m. p. vyslanci, podobiznu pak p. arcikněži Rajevskému jsem odevzdal, kterýž Vašnosti za ni zároveň se mnou slušné díky vzdává.

Zhotovení podobizny Vašnosti učinilo nesnázi a výlohu, čehož mnou nebylo zamýšleno, neboť žádost má i p. Rajevského vztahovala se toliko k fotografii malé ve způsobě lístků navštěvacích, o níž jsme pokládali za to, že ji míti ráčíte.

Já zamýšlím podati J. V. caru Ruskému na znamení vděčnosti spisy své, a vybídl jsem p. Erbena v Praze, p. Kuzmany'ho zde a p. Bleiweisse[1]) v Lublani, by totéž učinili. I oznamuji to Vašnosti, zdali byste i Vy nebyl hotov, totéž učiniti a poslati k rukoum vyslanectví (cestou posavadní) některá díla svá, zejména Písně moravské, básně, hymny, válku židovskou s přípisem krátkým J. V. svědčícím. Já jsem dal knihy svázati do anglického plátna se zlatým ořízkem; kůže

[1]) Janez Bleiweis (1808—1881), lékař a buditel slovinský.

jest příliš drahá, a odevzdám je buď, než odjedu do Prahy anebo k vánočním svátkům. Vuk Stefanović[1]) díla svá již podal.

Od p. Procházky, jejž srdečně pozdravuji, dopis s přílohami mne došel a obdivuji se jeho obratnosti v ruštině. Za zprávy gymnasiální díky činím.

S tím se Vašnosti přátelsky poručena činím a trvám v úctě nezměnné

Vašnostin upřímný ctitel i přítel

A. V. Šembera.

Ve Vídni dne 27. listopadu 1862.

56.

Šembera Sušilovi.

Zpráva o žádané dogmatice Bulgakova. Odbyt Š. mapy Moravy. Útok na ni v Mähr. Correspondent.

Vysoce Vážený Příteli!

Vaše sl. tetička podotkla mi tyto dni, že jste se ráčil poptávati po Bulgakově[2]) dogmatice, zdali již z Rus došla; i byltˇ jsem za tou příčinou u p. Rajevského, jenž mi pravil, že ji dávno již objednal, že ale těmi nepořádky v Polsku[3]) přerušeny jsou posavadní cesty a že teprv tyto dni obdržel zásobu knih jinou cestou, mezi nimiž ale dogmatiky žádané nebylo. Podotknul pak p. R. že neprodleně bude psáti znovu do Petrohradu, a že doufá, že kniha v nedlouhém čase dojde. Pakli by ale Vašnosti záleželo na tom, abyste měl tu dogmatiku neprodleně, tedy že hotov jest zapůjčiti Vašnosti svého exempláře, totiž 6 dílů prvního vydání do té doby, až by Vašnostin exemplář, totiž druhé vydání ve 2 dílech, do Vídně došel, načež by se exempláře vyměnily.

Ježto mi, jak sl. tetička podotkla, zamýšlíte s p. prof. Procházkou podati prenumeraci na mapu Moravskou, připomínám, abyste si ráčili v paměť uvésti, že jste mi 10. července r. 1857 na konto prenumerace této poslali Kuldovy Povídky v ceně 3 zl. 12 kr. a p. prof. Procházka poslal mi letos Brněnský katalog diecesanský, za nějž též ceny za

[1]) Vuk Stefanović Karadžić (1787—1864), srbský slavista.

[2]) Moskevský metropolita Michail Petrovič Bulgakov, klášterním jménem Makarij (1816—1882).

[3]) povstání polské t. r.

mnou pohledávati má. Já jsem měl za to, že p. Procházka vybral si peníze za ten katalog u knihkupce Nitsche, čehož se ale nestalo, jak od p. Nitsche jsem se dověděl.

Obávám se, že se mi s mapou Moravskou špatně povede. Všechna mysl obrácena jest k politice a žurnalistice a literatury a umění málokdo si všímá. Náklad jest veliký, stojíť totiž kreslení a rytí s plotnami dvojími výše 2600 zl. a tisk, papír atd. 500 ex. státi bude výše 500 zl., tedy útraty vydání činí výše 3000 zl. nepočítajíc útrat mých cest po Moravě, porta po tolik let, mé práce atd. Aby se jen útraty řečené zapravily, potřebí 500 odbiratelů, a ti se nenajdou. Usnadnil jsem to tak, že by si ti, kdož nemají 6 fl. pohromadě, mohli po 2 neb 3 měsících vždy bráti jeden list, a měli by za 8 měsíců celou mapu. Však na šetření nyní málo se myslí, pivo a zábava bývá milejší. Od 19. t. m., co jsem počal program rozesílati, přihlásilo se podnes toliko 8 předplatitelů, 5 Čechů, 2 Mor. a 1 Charvat. Kdežto pak naši teprv se rozmýšlejí, mají-li si mapu Mor. zjednati, dělají na ni uličníci v Maehr. Corresp. paškvily. Vidíte, jak ten Mefisto jest činný, aby nás pohltil, a jak my jsme liknaví.

Poslal jsem oběma pp. biskupům Mor., všem mor. prelatům a kanoníkům [tak] návěští, posud ale nikdo se nehlásil.

Vašnostina sv. Matouše jsem sobě sice objednal, posud však nedošel z Prahy.

K novému roku přeji Vašnosti i p. prof. Procházkovi hojnosti všeho dobrého.

S tím se račte na všem dobře a šťastně míti a v paměti laskavé zachovati

Svého oddaného ctitele i přítele

A. V. Šemberu

Josephstadt, Lederergasse N. 23.

Ve Vídni, 31. pros. 1863.

57.

Sušil Šemberovi.

Odbyt mapy Moravy. Ruské spisy theologické.

Vysoce Vážený Příteli!

Především želám k novému létu týchž dober, kterých jste v předešlém přemilém listě mi želati ráčil; tolikéž i od p. Procházky vyřizuji.

Dáleji vzdávám Vám díky, že konečně jste vydal mapu země naší moravské a že již jednou ryzými jmény osady budeme nazývati moci. Chtěl jsem několik předplatců sebrati; ale již to činil p. dr. Vašátko a já sám jsem nyní k němu přistoupil i s těmi, jenž slíbili, že snad přidají se ku počtu tomu. Bude jich snad přes dvadcet něco, ovšem což to jest na Brno; ale račte povážiti, že o novém létě právě nejvíce vydání bývá a tudyž že se každý ukrčuje a odvracuje od vydání, jež nevyhnutelna nejsou. Také a svrchovaně i to místo má, o čem dotýkáte, že nová generace v baživosti zabředá a v požitbárství se zapředá a to ihned z mládí ne bez viny našich matek a otců holým a čirým zábavám zvyká pilnosti a mravnosti nešetříc a neprohlédajíc k tomu, aby raději něco pro podporování dobrých účelů a literatury uschránila. Líto mi, že se Vašnosti tak špatně s odbytem vede nyní; ale nadějte se, že později s radostí nejeden napraví, čeho nyní hned zanedbal. Račte poslati navěští do Mikulova p. kanovníkovi Mateji Kittnerovi; snad on předce také odebere aspoň sám nějaký exemplář a možná že i jiný p. kanovník to učiní, snad p. Edvard Karlík nedávno tam z Brna přesazený, jemuž by také svědčilo, kdyby co bývalý náš pokladník Vašnostinou mapou se opatřil.

Nemohu také neskládati srdečných díků za to opatření Bulgakovy dogmatiky pravoslavné; nepotřebuji právě toho okamžení knihy té, ale ovšem brzo bych ji rád uviděl mezi knihami svými. Historii theologie ruské bychom všickni rádi znali, a nejvíce já od dávné doby po takové knize toužím; snad posaváde žádného díla takového není a bezmála jen v historiích literatury ruské obecných také ta stať se pojednává. Neosměluji se o takové dílo nejnovějšího vydání žádati, leč by snad právě druzí páni byli si vyprosili obstarání Ševyreva[1]) aneb kdo jiný tam nejnověji historii ruské literatury napsal. To je ten náš vykřičený panslavismus, že ani nejpotřebnějšími knihami se opatřiti nemůžeme. Račte příležitě se optati p. arcikněze Rajevského, mají-li Rusové obšírný komentár písma sv.; já žádného neznám; obromný ten národ mohlby ovšem oplývati spisy takovými, ale kde semena není, darmo žní se dočkávati.

Z paskvil morav. Correspondenta mnoho sobě neračte dělati; list ten beztoho vážnosti nemá. Kritika na mnoze v rukou nedospělých se nalezá a holobrádci zasedají co sudí o věcech, jimž zhola nerozumějí.

---

[1]) Stepan Petrovič Ševyrev (1806 – 1864), dějepisec slovesnosti ruské.

Kniha sama o Moravě snad brzo spatří světlo Boží; přesná jména mají pro mne zvláštní zajímavost, an nyní čtu druhý díl o právu Slovanském páně H. Jirečka, jehož práce všelikého uznání hodna jest. Račte prosím neodkládati s tím dílem svojím.

Nezbývá mi leč projeviti všelikou úctu, ve které trvám

Vašnosti upřímný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně dne 14. ledna 1864.

Prosím poručte mne své bl. rodině.

58.

Šembera Sušilovi.

Spisy Bulgakova. Slovanský čtenářský spolek ve Vídni.

Vysoce vážený Příteli!

Konečně došlo Makariovo Dogmatické bohosloví z Petrohradu a dnes obdržel jsem je od p. arcikněze Rajevského. I nemeškaje dávám je na poštu, věda, jak toužebně na ně čekati ráčíte.

Vydán byl také úvod k tomuto dílu o sobě, kterýž ale nedošel. Snad Vašnosti bude na něm méně záležeti. Oba tyto díly stojí 6 p. rublů aneb 9 zl. r. č. Vydání první stálo prý 10 rublů. P. Rajevský, odevzdávaje mi tento spis, uložil mi, bych Vašnosti zvláštní úctu od něho oznámil.

Račte k tomu přihlížeti, aby Dědictví Svatoprokopské na r. 1865 druhý díl Vašnostina výtečného díla vydalo, bychom se brzy dočkali ukončení celého nového zákona.

Nám tu jde nyní o zřízení slovanského spolku čtenářského, však nevím, jak se to podaří. Posud nemáme „hlavy“, a bez hlavy těžko utvořovati tělo. V novinách ovšem se nadělá parády s těmi a těmi jmény.

Račtež úctu mou zvláštní vyříditi p. prof. Procházkovi a všem věrným, a račte poručena míti v šetrnosti největší

Vašnosti oddaného ctitele i přítele

A. V. Šemberu.

bytem: Alsergrund, Berggasse N. 20.

Ve Vídni, 4. listop. 1864.

Moje rodina Vašnosti vzkazuje hlubokou úctu a Zdenka prosí, kdybyste jí ráčil oznámiti adressu slečny Kateřiny Tomáškové,[1]) jíž by velmi ráda psala.

59.

Šembera Sušilovi.

Spis Bulgakova.

Vysoce vážený Příteli!

Panu Rajevskému odevzdal jsem 9 zl. za Makariovu Dogmatiku a požádal jsem ho jménem Vašnostiným, aby Vašnosti zjednal také Úvod k tomu spisu, což učiniti přislíbil a hned do knížky zaznamenal. Vzkazuje Vašnosti zvláštní úcty.

Ježto z peněz zaslaných jednuška zbyla a Úvod z Petrohradu snad brzo nepřijde, tedy přebývající bankovku tuto navracuji:

Lístek přiložený račte dobrotivě slečně Katince[1]) dodati a na všem se šťastně a dobře míti. Naši se všichni poručeny činí i

s Vašnostiným v úctě oddaným přítelem i ctitelem

A. V. Šemberou.

Ve Vídni, 10. listop. 1864.

60.

Šembera Sušilovi.

Ruský obraz sv. Cyrilla a Methoda.

Velectěný Příteli!

Pan arcikněz Rajevský odevzdal mi několik výtisků obrazu sv. Cyrilla a Methuda s textem ruského slepce Gr. Širajeva, abych je rozdal svým známým. Osměluji se tedy a posílám Vašnosti a p. prof. Procházkovi po exempláři, maje za to, že se Vašnostem tou maličkostí zavděčím. Račte p. prof. Procházku přátelsky pozdravovati.

---

[1]) neteře Sušilovy.

S tím sebe i rodinu svou Vašnosti poručenu činím a jsem v úctě obzvláštní

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

A. V. Šembera.
Alsergrund, Berggasse N. 20.

Ve Vídni, 3. května 1865.

61.

Šembera Sušilovi.

Spis Bulgakova. Spisy Šemberovy „Západní Slované v pravěku", „Dějiny literatury české." Jazyková rovnoprávnost na středních školách.

Velectěný Pane a Příteli!

Jest mi potěšením, že mám po dlouhém přetržení opět příčinu, Vašnosti psáti. Ty dni odevzdal mi p. arcikněz Rajevský přiložený „Makariův Úvod v theologii pravoslavnou", jejž z Petrohradu s sebou přivezl a jejž tuto Vašnosti odesílám. Přeji, aby ten spis byl klínkem, by Vašnostin výtečný výklad evangelií zase brzo o svazek ku předu postoupil. Stojí 3 zl. 75 kr. r. č.

Navrátiv se po čtyřech měsících ze sněmu Českého do Vídně, obírám se opět tichými pracemi literárními, nad kteréž není. Bohužel jen, že nyní jest nesnáze, jakéž nebývalo prvé, díla sepsaná tiskem vydávati. Podal jsem spis svůj „Západní Slované v pravěku" již 2. ledna zdejší akademii, aby mi dala pomoc na tisk; však p. Miklosić, referent, posud zprávy o něm nepodal, nechtěje mi, jakož podobno, podpory propůjčiti z příčin nepodstatných.

Chystám také nové vydání Dějin literatury české, a to tak, aby jedni si mohli koupiti celé dílo, druzí pak poslední svazek 1. vydání, který jim schází (chci ušetřiti dvojnásobného tisku tohoto svazku). A však když uvážím, že min. roku ani 10 exempl. literatury se nerozešlo, a že vůbec nyní mladíci krom těch novin politických téměř ničeho nečtou, jak se mám odhodlati, abych dal dílo tak nákladné do tisku, a měl je(ho) pak se škodou ležeti, jako mapu Moravskou a Dialektologii? Velmi rád bych věděl mínění pana prof. Procházky o té věci, a zejména, zdali se domýšlí, že by se mezi studujícími v Brně opět exempláře rozešly. Nakladatele na literaturu bych nyní darmo hledal, a přece by dobře bylo, aby se podávala mladíkům jakási potrava

duchovní v jazyku národním, kteréž se jim vůbec nyní velmi málo dostává.

V provádění rovného práva jazyků ve školách středních v Čechách a na Moravě posud ničeho se nestalo, aniž se tomu lze diviti, uvážímeli, že sedí na místech rozhodujících vesměs osoby, kteréž na nich seděly již před 10 léty a před rokem. —

Račtež otázku mou v příčině literatury p. prof. Procházkovi laskavě vyříditi a mínění jeho vyslyšeti, vyřídě mu zaroveň úctu obzvláštní se strany mé.

S tím se i s rodinou svou Vašnosti slušně poručena činím, a jsem ve vší šetrnosti

Vašnostin upřímný ctitel i přítel

A. V. Šembera.

bytem: Alsergrund, Berggasse, N. 20.

Ve Vídni, 23. dubna 1866.

62.

Šembera Sušilovi.

Spis Rajevského. Příspěvky Mat. Procházky do Š. Dějin literatury české. Diecesní katalogy moravské. Pražské posudky Š. Dějin lit. č.

Velectěný Pane a Příteli!

Vedlé žádosti Vašnostiny od p. prof. Procházky mi oznámené zašel jsem k p. arciknězi Rajevskému, optat se na jeho Euchologion,[1]) kterýž mi ihned s velkou ochotností exemplář odevzdal, doloživ, že jest mu zvláštním potěšením, můželi se jím Vašnosti zavděčiti. Odesílám tedy Vašnosti tuto knihu s modlitbami připojenými, a spolu adresu p. Rajevského, jestliže by Vašnosti vidělo, p. Rajevskému potvrditi, že jste spis žádaný obdržel. Račte psáti česky nebo rusky.

Pan prof. Procházka se opět ke mně velmi přátelsky zachoval, poskytnuv mi hbitě mnoho milých zpráv k dějinám literatury a to zejména dáta biografická několika spisovatelův brněnských, o něž jsem nejméně třikrát p. Dvořákovi[2]) nadarmo byl psal. Račte tedy p. prof. Procházkovi vyříditi mé srdečné díky a spolu podotknouti, že ten

---

[1]) Bohoslužebná kniha ruské církve, přeložená a vydaná Rajevským ve Vídni (1861).

[2]) asi red. Jindřichu D. (1840—1904).

sv. Vojtěch jen nedopatřením sazečovým dostal se do literatury místo sv. Prokopa.

Nevím, zdali mi asi také p. vikář Wurm[1]) z Olomouce odepíše, jehož jsem též před 14 dni za některé nepatrné zprávy k mapě Moravské žádal, a při té příležitosti na nesprávnost jmen místních v Olom. katalogu diecesánském a na němčinu v katalogu Brněnském notně spustil.

Ti mladí recensenti v Praze ani zdání nemají, co sepsání jakých takých dějin literatury práce stojí a času a najdou-li pak něco v knize, co jim není po chuti, cuchají drze spisovatele, sami ničemu se neučivše a ničeho nevykonavše, jako mi učinili p. Ferd. Schulz v Národních listech a p. Kořínek v Obzoru. Já nechtěje hádek množiti, posud jsem mlčel. —

Moje rodina se Vašnosti slušně poručenu činí a zároveň se mnou upřímně přeje, abyste se po nemoci přestálé brzo úplně zotaviti a Pán Bůh Vám k dalším pracem stálého zdraví i dlouhého věku popřáti ráčil. S kterýmžto přáním se v úctě obzvláštní <poroučí>

Vašnostin oddaný ctitel i přítel

A. V. Šembera.
Berggasse N. 20.

Ve Vídni, 11. května 1868.

63.

František Pojmon (1817—1902), tehdy kaplan v Německém na severozápadní Moravě, Sušilovi.

Nabízí se k rozprodeji S. Spisů sv. Otců. Chystaný spis o katolických obřadech. Národní ruch v jeho rodišti Polném.

V Německým na den sv. Fabiana a Šebestiana Mučedlníků.[2]) 1844.

Velectihodný Pane!

Službu svou vzkazuji a zdraví téhož i jiného všeho dobrého přeji Vašnostem věrně a rád. Domnivaje se, že by nevhodné bylo škrobených průpovědí, lichotivých n pochlebných slůvek, kde nelíčená důvěrnost, vlastenecká srdečnost panovati má: psal jsem jak mi na

[1]) Ignác W. (1825—1911).

[2]) 20. ledna.

mysli a na srdci leželo, v naději, že mé prosto- a dobro-srdečné řeči odpustiti ráčíte. Jak jsem v Brně u Vás byl, ráčil jste se zmíniti, jestli bych chtěl nějaký vytisk [tak] sv. Otců, abych je poprodal okolečím kněžím. Já nápřed domnívaje se, že mi je ku prodeji dát chcete, a věda jak mi věci podobné již po několikráte zle <se> vyplatily, odtahoval jsem se ; pak ale dále, lepe [tak] porozuměv vůli Vaší, již jsem se styděl, abych upřimě se přiznal, říci, že chci. Prosím Vás tedy, ráčíte-li tak dobrotiv býti a mně nějaký vytisk poskytnout a poslat; tak prosím, aby ste je po někom do ustavu šlechtičen (vulgo Damenstift) k tamějšímu správcovi (vulgo Damenstifts Verwalter) zaslati ráčil.

Dále přišla řeč naše tehdáž i na to, že i Šmídek obmeyšlí spisek o obřadech církevních a svatých časech atd. jednající vydat, ku které věci i já ruky jsem přičinil, a po čtyry leta již látky zbírám. Obzvláště hledím vyroky sv. Otců kde možná použit, řeč k srdci řídit, nábožné city budit, jakož i lid náš více citlivý jest, než-li chladně rozůmkový. K tomu hledím řeč snadně pochopitelnou všude volit, a ohled brát jak v pojmenování tak i ve věcech na zvláštnosti po krajinách slovanských. Aby ale práce ta tím ráznější a jádrnější byla, chci ještě ale 3 roky čekat a každou věc lepe prohlédnout i z více stran a stanovisek. Co říkáte [tak], abychom oba Šmídek i já pracovali (máli on již mnoho hotového) a pak buď které lepší to ať se vydá, a nebo měli-by [tak] obě práce příliš od sebe se lišit, a za to stát, ať se obě vydají. Prosím ale Vás snážně [tak], jestli by ste mi mohl nápomocen býti s nějakými prameny, aby ste mi k této práci své podpory neodepřel; obzvláště prosím Vás, povědomo-li Vám, kde bych měl hledat, proč se jmenuje 3. neděle postní „neděle kejchavná“, odkud a proč jmeno to? Potom co vyznamenává to, že na obrazech kohout stojí na knize [tak] v ruce sv. Víta, jaká příčina důvodna, jaký vyznam pravý má toho být? — Dále, kde naleznu důkladnou a hodnověrnou zprávu, proč na Petrově v Brně každodenně vyzvání o hodině 11té? Jest-li Vám něco blížšího [tak] o tom známo, prosím Vás, neračte si obtěžovat, mne s tím blížejí [tak] seznámit.

Maje za to, že příjemné Vám bude zvědět, že mnou rozseté semínka v mém rodním místě, v Polně, se ujaly a rostou, že se láska ku své řeči mateřské mezi obyvateli i skutky ohlašuje, vložil jsem do listku tohoto i pozvanku na druhou besedu. — Jak doslychám vypadla k uspokojení všech, a sebralo se 25 zl. víd. val. I knihárna česká, zápůjční, která ale ke škole přináleží, aspoň dle jmena, vzrůstá, a nemůže leda blahodějně působit. O kéžby každý dle možnosti a své

síly něco činil pro katolictvo a pro vzdělání řeči své mateřské, kterou s ním spřízněný lid slovanský mluví! Já aspoň jsem si předevzal ne mluvit, ale činit, co, kde a jak jen možná.

S Vami [tak] aby milost Pána Boha našeho ráčila po vzdy býti, to na Pánu Bohu žádaje zustávám se vší uctivostí dobrotě

Vašnostiné [tak] ochotně uslužný

Frant. P. Pojmon.

64.

Pojmon Sušilovi.

Dotazuje se na vydání svého spisu historickodogmatického. Otázka husitská. Spisek o sv. Filumeně. Článek o poutích.

Velectěný Milovaný Příteli!

Pán Bůh rač Vás žehnat. Konečně dohotovil jsem svůj spis, o němž jsem Vám již loni psal. Místo ale malé brochurky bude to hodná kniha, myslím asi 13 neb 15 archová. O práci same [tak] se tuto ani nezminím, čtěte a suďte.

Co se tisku týká, nevím si rady. Peněz nemám, sám bych to nezmohl. Mecenáš bude sotva k nalezení. Myslil jsem již na hraběte Tarouccu, ba zas na Jednotu katolickou v Brně. Nebude-li zbytí, budu muset přece Winikrovi do rukou vlezt; ale pak bude spis zdražen k jeho užitku, a ku menší rozšířenosti spisu. Mám za to, že by se dal na tři sešitky rozdělit při vydávání: I. Oddíl dějepisný a statistický, II. Dogmatické pojedání až svátost manželství inclusive, III. Od čísla VI. O očistci až ku konci; však ale tak aby stránky v nepřetrženém čislování běžely a všechny ty tři dílky jeden celek dělaly. Jen aby brzo již to bylo tištěno; neb mám za to, že jest spis tento dle okolnosti a potřeb času velice nám potřebný zláště [tak] zde v míchaných[1]) osadách, a já, když jsem ho psal, měl jsem více prospěch církve na zřeteli, nežli všechny jiné ohledy, a protož kdybychom ho mohli sami vydat tiskem, bylo by snad nejlépe, mohl by se nejlaciněji dávat. Já bych zde potřeboval asi 50 gratis vytisků k rozdání, a vynesl-liby mně něco na penězích, obrátil bych peníze ty k Jednotě sv. Cyrilla a Methoda, aby mně naskočilo na těch 100 zl., co jsem se v 10 letech

[1]) roz. náboženský.

co spoluzakládatel uvolil dát. Že mnohým na Moravě a zláště v Čechách nepřijde v hod, jest jisto; já pak nemohl jináče. Z strany J. Husy [tak] byl jsem sám dlouho v boji se sebou. Ve školách, v knihách nejistě, neurčitě o něm mluveno. Z jedné strany bojoval ve mně cit národní, uražena zdánlivě národnost, větší obecné mínění atd., a zdruhé strany nemohl jsem to nikdy dobře v souhlas uvest s citem náboženským, s církví. V takovéto rozepři sám se sebou byl jsem co student i co bohovědec (v církevní historii podobalo se přednásení Dra Wrby více k omluvě jeho, sprovázeno jsouc se záští a kyselostí proti Čechům a živlu Slovanskému). Sám, bych u sebe v pokojnou přesvědčenost přišel, vyhledával jsem všady, kde co o tom jednáno, a výsledek umístil jsem ve spisu tomto. Bůh dá, že i také mnohému jinému utlocitnému a zbožnému, vlasteneckému srdci přijde vhod a ku posile a ku roznícení lásky k církvi katolické.

Doufám od lásky Vaší jak národní tak i církevně náboženské, že mi u vydání tohoto spisku radou i co možná pomocnou rukou přispějete. —

Teď začínám pracovat o jiném podobném spisku v rozmluvách opět pro sprostší rozum. Při příležitosti račte se též panu prof. Heinischovi zmínit, zdali jaká náděje, že bude spisek o Sv. Filumeně, který jsem já jemu asi před půl druhým rokem zhotovil a zaslal, tištěn. Není-li nižádné jiné náděje, snad by bylo lépe, aby se přece někťerému kněhkupci prodal; třebas jen za jistý počet tištěných exemplárů.

Připojené psaní, prosím, račte po někom dodat panu Těšíkovi,[1]) jesti v tom totiž opsáno pro Hlas Jednoty kat. pojednání o Poutích.

Bůh budiž s Vámi a zachovejž Vás ve své milosti a lásce.

Vám se vší uctivostí a uslužností oddaný

František Poimon.

V Německém na den sv. Matěje apoštola Páně.[2]) 1850.

65.

Pojmon Sušilovi.

O vlastním spise Přehled církevního dějepisu. Osobní zprávy.

---

[1]) Jan T. (1813—1880), kaplan v Brně.

[2]) 24. února.

Předrahý Příteli!

Bůh Vás pozdrav! List Váš od 12. března psaný jsem teprve 22. března obdržel. Pišu [tak] tedy bez odkladu. Není-li jiné pomoci s mým „Přehledem“; tedy ho prodejte Winikerovi, zač a jak rozumíte, co by mně buď za celé dílo neb co za tištěný arch dáti měl mimo 40 vytisků zdarma.

Se svatoj. dědictvím zdá se mi, že by nic nebylo; neb jak pozoruji, tam by nerádi dali do tisku knížku na Moravě sepsanou, a aké by se jim mé dílko příliš snad ostře psané být zdálo. Také bude lépe, když se budeme více ozývat na Moravě vydáváním knih.

Co do cifer ve spisku udaných, použil jsem nejvíce jedné německé knižky okolo r. 1845 v Schaffhausen vydané, jejíž název mně ale z paměti již vypadl. Když totiž pater Honsovit, lokální ve Frišavě nemocen byl, docházel jsem k němu, a vida knižku tu vytáhl jsem některá data z ní, po jeho smrti ale zmizela, a já nemohl se jí více dopídit. Porovnával jsem to místy s údáními v zeměpisu Zapovém od Matice vydaném; a Severo-Amerikánské správy [tak] uspořádal na větším díle dle missionářských dopisů v knižečkách od Leopoldinského ústavu vydávaných. Cifer udaných v „Obrana pravdy katolické proti odporům akatolickým od Vácslava Krolmusa.[1]) V Praze 1844“ nemohl jsem nijak použit, neb se mi ani samy v sobě neshodovaly. Jakých zpráv jsem se já, zde o samotě žijící a od pramenů vzdálen, jenom na své vlastně koupené kniby odkázán a obmezen jsoucí, dopídit mohl, se vší pilností jsem jich použil. Prosím Vás tedy snažně za to, vidíte-li někde hrubší různění od nejnovějších zpráv, račte to poopravit. Co se dioeces v Německé říši týká, tam jsem to nalezl tuze popletené s těmi dvanácterkovými knížatstvími.

Nejnovějších udání v biskupských čili dioecesánních katalogách jsem neměl po ruce, aniž kalendáře od Růžičky v Praze letos vydaného, a teprv koncem unora [tak] rozeslaného. Tamější udání, že by tolik protestantů v Čechách, na Moravě a Slezsku bylo, nezdají se mi také všade doslovné, n. p. kde jest těch přes 2000 a koliksi set protestantů k Novoměstskému pastorátu patřících? Také mám za to, že veškerá statistická udání mohou jenom aproximativní býti. Vydíte-li [tak] za potřebné, tedy račte aspoň to poznamenáníčko do rukopisu připsat, že jsou to udání v rovných počtech a tudíž jen přibližovací.

---

[1]) pseud. Sumlork (1787—1861), spis. lidovědný.

Co do germanismů, nevím si již rady. Čtu pilně v Jungmanovu Slovníku, a že bibli nedám pokoje, spisek onen jistotně patrně dokazuje; — snad se mi tu povede tak jako v hudbě; neb když jsem se co chlapec půl třetího roku na housle učil, byl mi od učitelů konečně všechen hudební sluch odepřen, a já housle prodal a od té doby jich takořka v ruce neměl.

Jen aby brzo spisek „Přehled" byl tištěn! — Co se mého zde živobyti týká, nechce mi jaksi zdraví sloužiť, promrzuji se zde již, na duchu jsem jaksi stísněn. Protestanti zdejší že nedělají radost knězi katolickému, jest patrné, katolíci vlažní že rmoutí, a domovní uspořádanost zde že kaplanu jakořka život zošklivuje, že ani strava nebývá zdravá a záživna, že při vší šetrnosti sebe vidím pořád bez peněz, to a mnoho jiných podobných věcí dělá mne ku celému světu a životu nevšimavým, zádumčivým. Nechť je, jak Bůh chce, a jak dlouho on chce, kam on mne poslal neb pošle, a kde on chce bych byl, podrobuji [tak] se, a přináším vše za obět jemu.

Bůh buď s Vámi! Račte ve své lásce zachovat Vás líbajícího Vašeho upřimně věrného a k službám vždy ochotného

přítele a bratra v Kristu Pánu

Fr. Poimon-a.

V Německém 24. března 850.

66.

Pojmon Sušilovi.

„Přehled" má býti poslán Dědictví sv. Jana do Prahy. Pobočky katolické jednoty založeny v Německém (s knihovnou) a v Krásné. Osobní.

Psáno ještě w, ačkoli v dopise 64. a 65. psáno v.

Velectěný, Předrahý Příteli!

Dopis Váš od 2. dubna jsem obdržel. Račte mi již odpustit schovívavě, a neračte mne oslyšeti v této ještě prosbě mé. Žádám a prosím Vás, abyste sobě nestěžoval na první list mého rukopisu: Přehled etc. pod mé jméno připsat: kněz církevní[1]) brněnské dioecese, nápotom přítomně připojený list, můžete ho třebas přečíst a pak zapečetit, na pana kanovníka Pešinu k rukopisu přiložit, v balíček složit a na poštu s nadepsanou adressou na p. t. p. kanovníka a Redaktora

[1]) **psáno: cjrkewnj, ač jinde: í.**

svatojánského dědictví franco zaslat, ku kteréhož zapravení přikládám zde v tomto listu 30 kr. stříbra. Bude-li na poště více požadováno, račte říci buď Šimberovi a nebo mně psáti a já mile a rád, co nad to bude potřeba, zaplatím.[1])

V známost Vám uvádím, že jsme zde v Německém též založili katolickou filialní jednotu, a já založil spolu malou knihovnu, která má patřit jednotě, a měla-liby se někdy rozejít, tedy ke katolické škole. Pro začátek dal jsem 20 rozličných knih, tuze zavázaných sám. Vedu též účty a půjčování knih. Až se jednota lépe uspořádá, neopominu dopis zaslat ústřední jednotě Brněnské. Také v Krásném zaražena již spíše je filialní jednota katolická, a právě jsem vypracoval tamějšímu panu faráři Kankovskému dopis na ustřední kat. jednotu Brněnskou, a oslovení udů [tak] při první schůzce. Oboje přepíše a pošle skrze dekanat do Brna ustřední jednotě.

Co se mého odmítnutí kaplanského štací v Tvarožně týká, buďte jist, že jsem neměl při tom můj vlastní prospěch na mysli, aniž že bych byl ze zřetele pustil prospěch církve. Příčiny mé a okolnosti zdejší dají se lépe ustně povědit [tak], a ještě lépe nahlížet, nežli napsat. Bůh sám mne řiď a veď a spravuj osud můj! Bude li vůle Boží, abych déle ještě zde zůstal, nepřijdu ani do Luk. — Přijdu-li tam, budu mít nejvíce na zřeteli Ihlavskou [tak] impresi, aby od tam tud nevycházeli [tak] nám nemravné, oplzlé písně, a od protestantských pastorů vydávané škandalni brožurky. Vůkol Brna je Vás více, tam by nebylo mne tak zapotřebí, jako blíže Ihlavy německé, jako já dle mého zdání myslím. Želání mně napsané přijal jsem s potěšením, ač můj svátek na den mého narození a křtu totiž 29. ledna světívám. Bůh Vás ve své milosti zachovej.

Líbaje Vás zůstávám

Vaším vzdy [tak] upřimným a věrným přítelem

Fr. Poimon.

V Německém 13. dubna 1850.

67.

Pojmon, tehdy lokální kooperator v Hlubokých Mašůvkách na Znojemsku, Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám. Osobní zprávy. Zakládání knihoven v okolí. Národnostní poměry ve školách a kostelích.

---

[1]) »Přehled církevního dějepisu a rozdílů v náboženství nekatolickém a římsko-katolickém« vyšel 1857 v Olomouci.

V Mašůvkách dne 15. junia 1859.

Velectěný a milovaný příteli!

Zvláštní úcta, jakou k Vám v srdci chovám, mne k tomu pobádá i dohání, abych Vám k Vašim jměninám [tak] také své srdečné přání na jevo dal a aspoň několika řádky prostosrdečně osvědčil. Pán Bůh rač Vás ve zdraví na mnoha a mnoha [tak] leta ku prospěchu církve i ku blahu vlasti a vzdělávání našeho národu zachovati, a Vám svou svatou milost zde i věčně hojně dáti a vším spasitelným na těle i na duši žehnati.

Často si zpomínám na Vás, a na všechny. Nahlížím, že velká chyba v tom, že jsem já z Brna [1]) pryč. Co je ale dělati? Zde musím jakého takého hospodářství hleděti, a se co chvíle mrzeti. V zahradě ryju a kopu, a se pohybuju, a sesílil jsem na těle patrně. Kdybych v Brně jenom polovici toho zdraví byl míval, nebyl bych se dal nijak vyvábiti aneb vylákati ven. Jak jsem v Brně klesával, jak celý umdlený a vysílení [tak] po nutně potřebném odpočinku se ohlížel — a ten kašel jakých starostí nadělal! Zde jenom když mám velkou a nesnídám, to cítím slabotu, a to mně připomíná, že mně bylo potřebno z prácí těch se vytrhnouti. Zde posud jsem mnoho nenapsal, mysl jest se zahradou roztržita a rozličnými starostmi zaneprázdněna, o kterých jsem spíše v městě nevěděl. Dá Pán Bůh ale, že jak počne dne ubývati po sv. Janu Křtiteli, tak bude má pilnost a chuť ku psaní růsti, jak to až potud vždy u mne bývalo.

Jak se mne záležitosti veřejné dotýkají, můžete z toho posouditi, že jsem o vojně [2]) nic nevěděl, až mně z Příměticke fary poslali list, že mám kollektu a modlitby se modliti. Předplatil jsem se tedy na Moravské Noviny, a aspoň od času k času se dovídám, jak věci stojí. Kurrendy mně se neposýlají a proto jsem ani nevěděl, že mám určiti dva kostelní správce, až mne o to děkan zvláštním listem upomínal. Dal jsem prositi slav. bisk. konsistoř, aby mně byly kurrendy také posýlány. Posláno mi od r. 1850—1858, a letošní předce nic. [3]) Hlas očekávám vždy dychtivě a těším se nad ním. Zde jsem už mnoho knih rozdal. Počátek ke školním knihárnám učinil: v Mašůvkách, v Plenkovicích, v Olbramově kostele a v Ješovicích. [4]) Podobně chci učiniti v Honarově, [5])

---

[1]) Byl tam od r. 1851 kaplanem u sv. Tomáše a redaktorem »Hlasu«.

[2]) v Italii.

[3]) V M. byla sice (od 1792) zvláštní duchovní správa (lokální kooperatura), avšak samostatná lokalie zřízena teprv 1860, jak zřizovány u filialních kostelův od 1783.

[4]) snad: Jevišovicích.

[5]) Únanově.

v Příměticích, v nemocnici Znojimské [tak] a kde bude možná více. — Co sem přicházejí processí německá,[1]) jest pozorovati, že mezi 10 obličeji nosí jich 9 ráz slovanský. Také jmena těch míst svědčí o tom, že to bývala místa moravská. V Přímětické farnosti v Kukrovicích[2]) vesnici, tam už o visitaci o tom mluveno, aby se škola proměnila v školu německou, poněvadž obyvatelé už také německy mluviti umí. Děkan, pouhý němec, nezdál se míti chuti, aby v to svolil. Podíval se na mne a pravil: „Lassen wir es noch, wie es bis jetzt war"; a tím to bylo odbyto. Já mu už před tím, při příležitosti, když se mu oznamovalo, že učitel v Příměticích, kterýž, přežel, souchotiny má, — katalogy vede česky, a on se prohlásil, že býti mají a býti musejí německy, poněvadž jsou to všude deutsche[3]) Schulen, — dokazoval, že už ten název přestal, a tím i všechny ty konsekvence, a že nyní máme jenom Volksschulen, které tedy v německých osadách jsou deutsche Schulen, a v moravských osadách mährische Schulen. Ve Znojmě o generální visitaci pronesl se, prý, Jeho Excell. p. biskup[4]) ku kněžím u sv. Mikuláše (fara církevních kněží čili petrinů), že by bylo přáti, aby tam každou neděli ráno moravsky kázali, avšak oni se vymlouvali (nechtíce kázati moravsky), že tam tuším jenom německé děvečky jsou, a ti moravci, co jsou v Znojmě, že prý umí německy. Zde v okolí, zvláště k Rakouské straně, jsou kněží větším dílem pouzí němci. Možná že u dominikánů[5]) to předce přijde k tomu, aby se každou neděli kázalo česky (teď toliko přes neděli) a aby tam v postě se konávala česky křížová cesta. Okoleční šlechta není na panstvích z většího dílu. Posud jenom s p. baronem Vidmannem a s paní jeho jsem mluvil. Přijeli sem kaply navštívit, a přišli ke mně.

Pražské Noviny i Slovenské jsem obdržel do 14. máje, všechny najednou. Děkuji Šmídkovi za ně srdečně. Byly mně vítány, a prosím za pokračování, a také můželi, aby mně v některých novinách, kde to otištěno, poslal to nařízení arcibiskupa Pražského vzhledem barvy na mešných rouchách. — Pozdravuji a líbám Vás, Procházku jednoho i druhého,[6]) Šmídka a Šimberu. Kde je teď Tarouca? Pán Bůh Vás opatruj!

Váš ctitel

Fr. Poimon.

---

[1]) M. jsou poutním místem.

[2]) německé to jméno Kuchařovic.

[3]) na rozdíl od latinských

[4]) hr. Schaffgotsche.

[5]) ve Znojmě.

[6]) Matěje a Jakuba (1818—1899), tehdy spirituála u Voršilek v Brně.

68.

Pojmon Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám a k 25. ročnici professury.

Psáno na listovním papíře s pozlátkovou ozdůbkou.

L. n. D. n. I. Xti!

Důstojný Pane,
Velectěný Příteli!

Výroční památka sv. Františka Regis-a se blíží a s ní spolu i slavný den jmenovin Vašich. Ježto mně nelze osobně přijíti, ať aspoň lístek ode mne k Vám zavítá a oznámí, že jako každoročně budu ho i letos se srdečnou radostí slaviti a zvláště při mši svaté na Vás pamatovati.

Letos má se také pětadvacátý rok Vašeho učitelského úřadování vděčně slaviti. Jestliže se Vaši žáci vůbec cítí zavázáni k vděčné uznalosti, cítím to já tím více, tím mocněji, tím vřeleji co žák svému učiteli, co kněz muži o vědu bohosloveckou zasloužilému, co slovan výtečnému pracovníku na národu roli dědičné.

Pán Bůh rač Vás mnohá ještě léta církvi a vlasti zachovati v blahoplodné činnosti, rač Vám své svaté milosti vždy v hojnější míře uštědřovati a vším požehnáním nebeským i zemským žehnati, někdy pak Vás slávy své účastným učiniti.

Přiložený skrovničký dárek, totiž 4 kolečka do breviáře, jedno kolečko do missálu a kolár, račtež laskavě přijmouti ode mne

Vám vděčně oddaného

Františka Poimona.

V Maršůvkách[1]) 14. června 1862.

69.

Cyprian Lelek (1812—1883), kaplan v Hlučíně v Pr. Slezsku, Sušilovi.

Posílá nasbírané národní písně a zve na sbírání do Slezska. Chystá čítanku a slabikář. Klácelovo odstoupení z professury. Spolky střídmosti.

---

[1]) tak také jmenují Mašůvky.

Velectěný Příteli!

Dlouhotrvajícím deštivým povětřím zdržen nemohl jsem Vašnostem požádané sloky spíše odeslati. Nyní Vám posílám všecky, i ty, co ste loni napsati ráčil, anť i mezi nimi několik jest takových melodií, které slabiky pod náležející noty postavené nemají. Některé nápěvy jsou dvakráte napsané, jako: Oženil se Severynek, aneb: Jak z vojenky přijechal, a vždy se jinač slyšeti dají, ačkoli mezi sebou jsou velmi příbuzné. Z tohobych jistil, že jakožto text jedné a té samé písně často se mění, podobně i melodie rozličným proměnám podrobené jsou. Tyto od Vás napsané melodie sem p. Tiffému [?] professoru Gýmnasium Hlubčického předložil, když zde v Hulčíně byl, on některé za výborné uznal, o jiných ale pravěl, že jsou nedokonalé, že jim chybí Grundton; a tato hana trefila i melodii, Vámi velmi vychválenou, pod číslem 12 obsaženou: „Byl tu jeden člověk, bylo mu jakkolvěk". Touto [tak] událost Vám oznamuji, Vám zanechávaje, jestliby ste ji doma v Brně opravil aneb snad ještě jedenkráte slyšeti žádal. Kdybyste příští prazdniny po Slezku polské písně sbírať přišel (což kdybyste činil, hojnou žeň bych Vám předpověděl na poli až posavad ladem ležícím), tedy byste mohl i nadejíti do Hulčína a některé melodie ještě jedenkráte od lepších zpěváček [tak] slyšeti. Jestli ale uznáváte, že těmto melodiem ničeho nechybí, tedy hned mohou býti vytisknuté. Já nyní nejvíce o to piluji, abych započatou čítanku ke konci přivedl, což v měsíci Lednu vykonati hodlám; potom teprv když jedna práce bude ukončená, chci sebrané písně v pořádek uvesti, která ostatní práce dlouho trvati nebude, anť jest velmi lehko, písně jenom odpisovati. Velmi smutně mne dojala ta zprava [tak], že Klácel se z své professury poděkoval. Ovšemť, že bude nyní více času míti na skládání nových knih, ale toto návěští nebude Slovanům k radosti. U nás ve Slezku o Slovanské literatuře ničeho není slyšeti. Naše bratrstva zdrželivosti od kořalky jen mezi Slovany se rozšířily [tak], mezi Němci se jaksi ujímati nechtějí. Můj slabikář posud nevyšel, teprv třetí arch jest v tisku dokončený. Když bude ta knížka dohotovená, neopominu Vašnostem 2 výtisky poslati. Pozdravení od p. děkana Richtera Vám oznamuje zůstávám Vaši [tak] slovanské lásce se oddávaje

Vašnostin ctitel i sluha

Cyprian Lelek.

V Hulčíně 18ho Října 1844.

70.

Lelek Sušilovi.

Vydání národních písní a censura. Knihkupectví Moslerovo v Hlučíně s českými spisy. Prostonárodní časopis „Holubice". Rongeanství.

Drahocenný Pane Professore!

Dlouhý čas jsem mlčel, neboť nic paměti hodného se u nás nestalo. Vydání národních písní Slezkých Moravanův se opět zase opozdilo. Knihkupec Hulčínský Mosler chtěl je svým nákladem vydati, ale jiná případnost nás od jejich vydání odstrašila. Já sem sepsal krátké pojednání „O mučedlnictví Mečislavky a její společnic". Censor Ratiborský předložený sobě tento spis za tři měsíce necensurovaný odeslal s tou výpovědí: „že on jest jenom censorem knih v Ratiboři, nikoli ale v jiných městech vycházejících". Censor Opolský Kieschke jemu zase odpověděl, aby mu spis tento do německé řeči nejprv přeložil, poněvadž českého jazyka docela nezná. Takové obtížnosti ale časem svým přestati musejí, protož písně narodní jestli ne v Hulčíně tedy jisto kde v Rakousku vyjdou.

Zde v Hulčíně máme od lonského roku kněhkupectví od Moslera zřízené, který se všemožně přičiňuje české knihy mezi lid rozšiřovati, a dlé [tak] mého udání sobě knihy české z Prahy přivesti dává. — Zatím ale v Ratiboři vyšla knížečka „Opis Slézka" pro druhou třídu našich škol; dva zde přiložené výtisky račte láskavě přijmouti. Měli jsme také oumysl měsíčný spis „Holubice" zvaný, jak z přiloženého návěstí můžete nahlídnouti, vydávati, ale jenom arch vytištěn byl, obsahující život svatého Hilariona poustevníka podle sepsání sv. Hieronyma. Příčiny ani nevím, proč se druhý arch netiskne. Zatím ale, já uznávám, jest takový časopis pro náš lid sprostý velmi potřebný; posavadní snažení Čechoslovanské málo do lidu vniklo, takový spis ale, jestliby dosti spisovatelův se k tomu sebralo, jistotně by bez účinku nezůstal. Protož bych Vašnostinu radu při tom rád slyšel. U církevních otcův, jako zvláště u Řehoře Velikého se mnoho pojednání nalezá, kteréby lid náš s tou neyvětší ochotností četl. Kdy tento spis pokračovati bude, poprosím Vás také o nějaké příspěvky. Nyní ale veřejně v časopise o té věci se nezmíňujte, neboť to podnikání ještě jisté není. Rongeanství [1]) se u nás rozpadává, jedna hlava proti druhé zuří. Čerský proti Rongemu, Ronge proti Čerskému a Theiner zase proti Rongemu. Největší

[1]) T. z. Deutschkatolizismus (od 1844).

díl ale stoupencův ale přece Ronge má. Přestupování k té sektě už dávno přestalo, v Horním Slezku zvlášť takové církevky chřadnou a hynou. Jestli by ste si netroufal v Brně všeckých „Církevních hymnův“ rozprodati, račte mi as 10 Ex. zaslati, já myslím, že by se tu tolik prodalo. Zatím oddávám se Vaši [tak] slovanské lásce a upřímnosti

Váš ctitel a přítel

C. Lelek.

V Hulčíně 4ho Listopadu 1846.

71.

Lelek, farář ve Vodce v Pruském Slezsku, Sušilovi.

Zve S. k sobě. Posílá písně.

Mnohovážený Příteli!

Mnoho překážek mi v tom vadilo, že sem až posud požádané písně a nápěvy neposlal; hlavní příčina ale byla, že Váš list sem již za stracený považoval, poněvadž jsem ho právě dostál, když z Bavorova[1]) sem se právě do Vodky přestěhoval a to místo zapomněl, kde sem ho byl položil. Nyní ale očekávám od Vašnosti, že přijdete tyto prázdniny zase do Pruského Slezska a u mě několik dní ano i tydní zde ve Vodce se pozdržíte. Od 4ho až do 8ho srpna budu v Holomúci na kněžských exerciciích. Velmi by mne to těšilo, kdybyste v pátek 8ho srpna se v Holomúci vynajíti mohl, odkud bychom mohli se hned pospolu do Vodky ubrati. Jestli by Vám to nebylo možna, očekám Vašnosti v jiném čase. Protož Vám psaní obšírného nepiši [tak] Vás toho času jistě očekávaje. Poslaný mi 5tý svazek písní Moravských i prosodii[2]) sem obdržel. Ačkoli ste o mně přes tento čas snad nemnoho slyšel, předce sem pro národ náš neustaval pracovať o čem Vás chci přesvědčiti, jestli Vás uhlídám. Zatím s velikou tužebností Vašnosti očekávaje zůstávám

Váš ctitel a přítel

C. Lelek.

Ve Vodce 24ho Července 1856.

Zatím Vám posílám 17 písní opsaných, ostatní Vám napíši.

---

[1]) kde byl kaplanem.

[2]) Sušilův spisek t. r. vydaný.

72.

Lelek Sušilovi.

Rozkvět Dědictví sv. Cyrilla a Methoda. Kalendář Moravan měl by míti také trhy hornoslezské a Jednota svatoklementská oddíl pro vědu a literaturu. Vážnost Sušilova u vlastenců českých.

Adressa na 4. str. 8⁰: Pánu velebnému professoru Sušilovi v Brně.

Drahý Příteli!

Srdečně děkuji Vám za psaní mi nadeslané. Těším se z toho, že Dědictví St. Cyrilla a Methoda stále se rozmnožuje, jak sem se mohl přesvědčiti, že v ostatních [1]) měsících zase o několik set vzrostlo. O dvou ale důležitých věcech Vám psáti musím.

Veliká potřeba jest u nás moravského kalendáře; protož rozdávání Moravana audům Dědictví St. C. a M. pruskoslezkým jest nutnost neodolatelná. Knihkupectví Henselové v Hlubčicích chce se na moje přednesení v to uvázati, moravský kalendář mezi lidem naším rozprodávati. Pro nás ale zaznamenání výročních trhův Hornoslezkých (z ředitelství Opolského) v kalendáři se vždy vyhledává; protož ptám se Vás, jestli by ste snad pro budoucí rok 1862 nekázal seznam [tak] těchto trhův do kalendáře umístiti. Neboť by tak jenom u nás prodejný býti mohl. Potom by se muselo 50—100 výtiskův toho kalendáře Henselovému knihkupectví nekolkovaných [2]) odeslati, kteréžby teprv u nás pruským kolkem mohly naznačené býti, o čemž také u vrchnosti doptáváno jest. Kolky ale kalendářovy podle formy jeho se u nás zvětšují. Kalendář ve kvartu platí pět českych; v malém oktavě dva české, ve ½6 jenom český. Prospěšno by tedy bylo, aby Moravan vycházel v také formě, jak ostatní knihy v Dědictví vyšlé; tedy by u nás jen dva české kolková daň obnášela.

Jednota sv. Klementská [3]) by, podle mého mínění, mnoho užitku spůsobila, kdyby při budoucím valném shromáždění zvláštní odděleni pro vědu a literaturu bylo ustanoveno, do kteréhožby všickni čeští a polští profesorové jak na universitách tak na gymnasiích, potom vydavatelé

---

[1]) = posledních.

[2]) Až do r. 1900 bylo všechny kalendáře (a denníky) v Rakousku pro veřejnost určené kolkovati.

[3]) Ústřední jednota katolická chystajíc oslavu 1000leté památky sv. Klementa v listopadě (23.) 1856 přijala onen název.

českých časopisův, i spisovatelé a konečně také všickni učitelé v národních školách zazváni byli. Já myslím, že by tak Vaše starodavní přání se vyplnilo a celá národnost by krásněji prokvětla. Já myslím, žeby všichni ti jmenovaní učení rádi Vás uposlechli, ant sem v rozmluvě s panem Dr. Krasou, redaktorem Času poznal, že ste v největší vážnosti u vlastencův českých. Tento Krása s radostným plesáním Vaše jméno vyslovil tázaje se mne, jestli Vás znám. Ostatně děkuje Vám za zaslaní ostatních sešitův Písní moravských zůstávám s úctou

Vašnostin oddaný ctitel

C. Lelek.

Vodka 21ho prosince 1860.

73.

Vincenc Janalík (1804—1855), administrátor v Miloticích u Kyjova, Sušilovi.

Děkuje za prohlédnutí svého spisu (asi: Která církev je církev Kristova?)

Mnoho mluvnických a pravopisných chyb, jako: žádál, ve mě, uvikl, byti atd.

P. J. Ch.!

Milý Bratře v Kristu Pánu!
Dobrý Františku!

Nemohu, ač nevyslovitedlnou radosti plesám, Vašemu předobrému, trpělivému, kat<ol>ictví milujícímu srdci dostatečně děkovati, za tu práci, kterouž jste sobě při vylepšování, a rozličného dosazování mého přeložení dal. Bůh, ten vševědoucí ví, že poněvadž se Vám jinak, krom modlitby odměniti sto nejsem, že má-li Bůh zalíbení ve mně bídném hříšníku, každodenně krom Vás i ještě za některé duchovní bratry se modliti sem uvykl, ač se s tím žáden chlubiti nemá.

Divno mi, že mě tak šanostlivě (až ku podivu obzvláštnímu, což jen dobrotu srdce jeví) a bratrsky napomínáte, abych knihy čtával. Tak jen bohabojný a pravdu milující muž mluví, jakéhož já ve Vás skutečně ctím a ctíti budu. Lituji srdečně, že tak pozdě, v tak chvalitebném zaměstknání se kochati počínám, a Církvi svaté užitečným býti se usiluji, ačkoli můj nedostatek přenáramný znám. Co mi od duchovní práce času zbývá, bývá nyní v čtení nábožných knih (n. p. Tomáše Kempenského) mé milé obveselení. A tak doufám, že později lépe se

po<mo>cí Boží podaří práce, při boku tak upřímného Bratra, kterýž láskavou pomůcku svou slibuje mi, což mi obzvláštní pohnutkou k pilnosti býti má. Kdyby se tedy přihodilo, žebych od velebné Konsistoře o něco požádán býti měl, s tím smělejším duchem se k Vám obrátiti o pomoc smýšlím. —

Dnes, hned po dosaženém opisu odsílám s vyhotoveným listem, pánu biskupovi do Olomouce přeložení, a nemlčím obtížnosti v cestu se stavící, což jak doufám každý moudrý uznati musí. Žádal sem též pána biskupa, aby, poněvadž kniha ta prostému lidu věnovaná bude, tisk zřetelnými písmenami, něco větší nežli obyčejně, vypadl. Těším se že přeložení toto v časi příhodném na světlo vyjde, nebo slyším, že v Kostelci při Holešově asi 8 rodin k protestantskému náboženství překročiti míní, což jen nedostatek vyučení ve víře, a snad i nedostatek opatrnosti a pastyřského umění znamená. Snad to tak daleko nepřijde jako v těch Kiselovicích?!

Peníze, které sem poslal, rád sem obětoval. Poněvadž ale ste jinač rozhodl, podzvoluji se též rád Vašemu usudku, a posílám dobromýslným pomocníkům 12 exemplářů: Katolické náboženství pravé utěšení, krom mého srdečného poděkování, a Pan Bůh zaplať.

Vám ale Bratřičku milý! co nejsrdečněji děkuji, a jestliže kniha ta někoho v katolictví upevní, od odpadlictví ostřihá, v ctnosti upevní, ať Božská prozřetedlnost Vaší dobrotě to připočítá. V bratrském políbení se odporoučím Vašemu přátelství, a znamenám se jako Váš vděčný a Vás milující bratr

Vincenc Janalík.

V Miloticích 7. ledna 1845.

Přeji Vám též ze srdce vyplnění Vašeho láskavého kněžského srdce žádosti.

Pán Bůh zaplať!!! Radost mou opsati nemohu! —

74.

Janalík Sušilovi.

Úsudek (asi) Tomáše Procházky o J. povídce (snad „Rodina Důvěrova"). Cvik v češtině. Opravy katechismu.

Adressa na str. 4°: Milotitz. Sr. Hochwürden dem hochgelehrten Herrn Herrn Franz Sušil Professor der Theologie in Brünn. Franco. Razítko poštovní: Franco. Gaya 1. Jun. Brünn 2. Jun. Přips. 6 kr.

P. J. Ch.!

Milý, cti a lásky hodný Bratře!

To jest radost! To jest radost! neb jsem se pravdy sohleda mého spisu dopídil. Již rok uplynul, co novella má v Moravě putuje, a žádný z čtenářů nenachýlil se k práci k ponaučení a k pokárani mému, až se to milovaným, vysocectěným, ale neznámým velebným bratrem Tomáškem stalo, nepochybně Vaším dobrosrdečným návodem, zač upřímné díky Vám i p. Tomášovi odsílám, prose Tomáška, aby se jen na mě nehněval, či jak sám praví, nehoršil, an jsem při zkúšce s maličkými dle s. Pavla (I Cor. XIII. 11) pokračovati se domníval nemyslev, že bych koho tím obrazil. Žeby ale matky dokonce k zkouškám připuštěné býti neměly, pochopiti nemohu, považujíc, že snad matka tak dobře přirozeným právem k vzdělání dítek zavázaná jest, a přispívá, jako otec, ano v mládí dítek vidějí se mi její povinnosti o mnoho obtížnější nežli otcovské, mnoho záslužnější, zvláště když sobě matku co vdovu představuji, dvojnásobní povinnost na sobě mající. Proč by se tedy příležitostné nevinné radosti mateřské výhost dáti měl? Opakuji tedy Vaše slova: „Ostatně každý svůj vlastní úsudek má."

Nemohu se též dosti nadiviti Vašim starostlivým slovům, mého vzdělání v mateřské řeči se teykajíci [tak]. Poznávám k mému nemalému zármutku, že pozdě, ach až příliš pozdě k cvičení tomuto se schyluji, abych se učelejším jak v slohu tak i ortografii stal. Proto jsem sobě také všecky povídky Šmidovi a Niericovi [tak] i jiných kúpil, též mluvnici Tomašem Burianem sepsanou, a slibuji i druhé vydání Slovesnosti [1]) a chrestomatii staročeskou co nejdřív najednati, abych, když již nikdy více za mistra v řeči mateřské se nevišinu, alespoň sprostákem nezůstal, ačkoli při mých obmezených schopnostech, a mnohonásobných stavu povinnostech mi to velmi těžko přichází, a to tím více, poněvadž v celém okolí nemám bratra, s kterým bych v těchto věcech v jednotu a společnost vkročiti mohl, což mě i překážkou k držení „Časopise pro kat. duch." jest.

Staloliby se, žebych po časi (ještě mám 65 exemplařů) IIhé vydání (Katol. Nábož.) s rozmnožením způsobiti sto byl, požádám dobrého Františka srdce, by napravení jak chyb, tak i dle možnosti, slohu, převzati ráčilo. Žeby ale v Olomúci nový katechysmus opravitele ne-

---

[1]) Jungmannovy.

nalezl, pochybuji, an tam p. Šembera professorem jest. Kdyby ale nejdůstojnější pán biskup cokoli rukopise se týkajícího mi odeslati ráčil, jistotně že Vás, milý, dobrý Františku o pomoc prositi neopomenu, aby dílo to katolíkům prospěšné, a k čtení příjemné býti mohlo.

Kéž bych tak dokonalý a svatý byl, abych Vám za Vaší [tak] dobrotu k spasení dopomoci mohl, každodenním upamatováním při drahé oběti na Vás!

Písní o kořalce jsem již byl opatřen, děkuji ale za nový exemplařek.

Pozdravujte upřímného pána bratra Tomáše a Vašeho hodného přítele dle příležitosti, s přídavkem, jak mě jeho recensí velmi těší, Vy ale přijmete bratrské políbení a díkavzdání od Vašého [tak] ač nehodného však vděčného bratra v Pánu

Vincence.

V Miloticích 1. června 1845.

Velmi túžím po krásné melodii na litanie loretanské. Možnéli by bylo takovou mne obohatiti k větší cti a chvále Matky Boží?

Prosím dovolte, bych mohl Vaše přežádúcí listy na poště vypláceti.

75.

Janalík Sušilovi.

Posílá práce k opravě. Nedostav lokalie Ohrozim (na Prostějovsku) chce se hlásiti do Studénky.

Milý Bratře v Kristu! Drahý Příteli!

Vaším ustním přislíbením pojistín a potěšín, posílám mou dvojnásobní prácičku Vašemu moudrému rozsudku a vylepšení. Jestli práce ta tisku a veřejnosti se hoditi bude, uslyším Vaší upřímností, kteréž se potom docele podrobiti zavazuji, uctivě prose, by ste zbytečnosti vyškrkl, a dle Vaší vůle přídavkami obsah rozmnožil, ozdobě sloh slušnou líbezností. Vidělali by se Vám má práce ne docela všední, tak bych měl zimního času alespoň slušné zaměstknání, ano byla by mně spolu i lékem pro truchlící srdce nad průpadností lokálky Ohrozimské oddemně [tak] požádané, kteráž majíc krom 3 lokálních i Tomáše Hanáka za žadatele, Studynskýmu lokálnímu dle consistorialního předložení zadána bude. Až by studynský lokální, v Šternbergském dekanátu, přesazen byl, míním se opět o Studýnku pokusiti.

Jak novellu „Katolické náboženství pravé utěšení“ pokřtíte, tak se vždy jmenovati bude.

Dne 24teho září stál sem se spoluúdem IIItí třídy Svatoj. Děd., obdživ [tak] již svazeček pod nazvem: „Útěcha, kterouž nalezá nábožný křesťan u vysokém stáří“.

Že s Vámi každodenně u oltáře stojím, chtěje nějakým způsobem Vašemu přičinění se vděčným prokázati, mohu jistotou říci, a vinasnažuji se, bych Vaší lásky vždy hodnějším se stal, znamenaje se nyní v bratrském políbení jako Váš vděčný přítel a bratr v Pánu

Vincenc Janalík.

V Miloticích 5. listopádu 1845.

76.

Janalík Sušilovi.

Potíže peněžní. Práce. Původ povídky „Přátelé“.

Adressa jako v č. 74, kromě razítka: Gaya 6. Jan. Brünn 10. Jan.

Milý Bratře v Kristu Pánu!
Drahocený Příteli!

Snad jsem Vás nejakým slovem v mém posledním psaní obrazil, že až posavad žádné odpovědi, ani hymen[1]) nedosahuji. Vím ovšem, že nemáte jenom mne na paměti, a že Vás obšírné povolání Vaše hojně baví; předce však jsem si myslel, žeby některá chvílka mohla odeslání hymen věnována býti. Jestliže by Vás co na mě mrzelo, tisíckrát se chci odprositi Vás, nebo nemíním žádného, tím méně Vás milý Františku obraziti. Každý den opisuji něco z dvanáctero přátelů maje příležitost nad Vaší trpělivostí se diviti, kterak bych mohl zúmyslně slovičko, ano jen písmenku pro zarmoucení Vaše postaviti. Že jsem oněch 50 fCM Matice neodeslal, byl sem příčinu v předešlém listu oznámil, kteráž nemožnost se ještě zvětšila tím, že bratr můj dal svého synka do gymnasium Kroměřížského. Před týdnem byl sem od něho žádan, abych synkovi nejaký kabát a nohavice etc. koupil. Pravda, že, poněvadž ho proti mé vůli do škol dal, mohlbych se ho odepříti; ale, předce jest bratr, a já nerád co komu odepřu. Nyní se mám čím bavit, a čeho se

[1]) Sušilova překladu Hymen církevních.

učit. Mám tu slovesnost a literatury české vybor, nežli tomu všemu pochopím, mnoho času uplyne. Aniž mohu dle vůle a žádosti se s tím zaměstknávat, maje každodenně mnoho práce povolání mého. Škola každodenní, církevní modlitba (breviarium), příprava na kázaní, cvičení, rozdávaní almužny a moho jiných maličkostí krátí mně čas bez toho kratinký tak, že mnohdykráte nevím, kam se den za dnem tratí. Nezahálím nikdy, vstávám ráno o 5ti i před pátou hodinou, chodě obyčejně o 9ti hodinách spáti. Ažby mi Bůh pomohl, pošli těch 50 fl. stříbra do Prahy. Prodámli mé povídky tiskařovi, budou ztržené peníze Matice věnovane. Že jsem oudem IIfí třídy dědictví Svatojánského, tuším sem již oznámil. Kněhkupec Holomucký Hoelzl byl mně před časem psal, žeby druhé vydání Rodiny Důvěrovy přijal, zač, nevím, a Vaše moudrá rada ukazuje na Skalicu, což lépe by bylo pro všeobecnost. Ale co činit, když odeslané spisi, totiž Důvěra a Přátelé, k ordinariátní cenzuře, by panem Kučkerem kanclírem[1]) Hoelcelovi schválené byly, a onen (Hoelcel) je odemně požádal? Nerádbych s kanclírem v rozbroj přišel aneb si u něho dobré oko pokazil. Uvidím, co se dá dělat. Nedivte se, že má moravčina němčinou tak hrubě zavání, nebo jsem trochu pozdě počal se cvičiti, a víte že sary [tak] osel se již málo naučí. Ne však povídka o přátelích celá z němčiny pochází. Kyd příběh o někřtěnci a o vrahovi, jejž sem krvobrodcem nazíval, pak o sv. Martinovi a sen života od právníka darem dosažený vyjmu, pochází všecko z mého srdce. Péro dobré, ostřejší a umělejší nežli mé jest mohloby z toho pěknou povídku utvořit. Snad ale i ta nebude nejvšednější?

Přikládám 5 fr. CM na Vaše hymny, prose o brské odeslání, abych je bratřím ukázati, a snad i udati mohl. Předce se kdosi najde i v našem dekanátu, že, ač jest tak málo milovníku materské řeči mezi nimi, je sobě zamiluje.

Opakuji ještě jedenkráte mé srdečné díky za Vaši práci při opravování, a když se jinačím způsobem nemohu odměniti Vám, alespoň tím se odměnuji čím moho, totiž mou modlitbou, máli u Pána Boha jakou cenu. Vás srdečně líbaje zůstávám do smrti Váš vděčný bratr

Vincenc.

V Miloticích 5. ledna 1846.
Pošlete knihy na poště, já rád zaplatím.
S Pánem Bohem.

---

[1]) olomoucké konsistoře (pozd. arcib. Víd.)

77.

Janalík, od 1846 lokalista ve slezském Skřipově, Sušilovi.

Nepříznivý posudek Tom. Procházky o povídce Přátelé. Pověsti o zbojníku Ondrášovi. Drobnosti z duchovní správy, nehoda při jízdě.

Psáno í (m. j) a j (m. g).

Milý Bratře v Kristu Pánu!
Drahý Příteli!

Líto jest mi, že ty knihy Vám takou mrzutost způsobily, a divím se, proč se to stalo? či snad nemůže každý se svou věcí vládnouti? Avšak myslím, že se to stalo naposledy, neb se dovtipuji, že mi dáváte láskavé napomenutí, abych se dříve cvičil, nežli bych se o spisování knih pokusiti chtěl. Kdybych byl předzvídal, že Přáteli našeho milého bratra Tomáše[1]) tak obrazí, nebylbych je tiskem vydal. Jeho censůra, ač ostatně pravdivá jest, mne velice bolela, kde knížečku tu ne vysoce učeným mužům, nybrž sprostým lidem jsem věnoval, kterýmž i něco méně zdařilá kniha se líbívává, jak se to i Přátelům přihodilo, poněvadž vydáni Přátelů u nás ve Slezku se nejen prostým lidem, nybrž jak dosleychám i velebnému duchovenstvu líbí. Kdybych byl předvídal, že se náš milý bratr Tomáš velice rozhorlí, nebyl bych se tuto zymu zaměstknával spisem: „Láska", kterýž, nechtěje Vás milý Františku ustavičně obtěžovat, jsem mému příteli Cooperatorovi Brázdilovi do Nákla před týdnem již zaslal, aby jej přehledl a opravil. Touto ale dnešní zprávou bolestně od bratra Tomáše pokárán, píši též dnes Brázdilovi, aby jestliže by rukopis se jemu v čemkoliv nelíbil, s opravováním se netrápil, abych snad opět po prstech nedostal. S tím se nyní a jedině při vydání Přátelů těším, že i Vy milý Františku pro mne trpíte, dopomáháním Vaším přeláskavým, aby i knihy menší cenu mající na světlo vyšly. Těším se tím, že v povídce nic nekatolického, nic nakažlivého se nenalezá, ačkoli lampou nazvána býti nemůže. Cítě dnes více nežli kdy jindy mou slabotu, potahnu se do stínu, ve kterém jsem mnohá léta, a to velmi spokojeně seděl, abych nedal žádnému příležitosti, na mne se hněvati.

Nemínil jsem milý Františku povídku jakou o Ondrášovi vydati, nýbrž Vám s opisem jeho života a skutků, jak se u lidí sem a tam zachovaly, posloužiti, poněvadž krom některých písní i tím mou vděčnost jsem chtěl prokázati Vám, a doufám jestliže nás Pán Bůh živiti bude že i dokáži.

---

[1]) Procházku.

Co mi Pán Bůh na rozkošnějším živobytí milostivě odjati ráčil, požehnává mi na druhé strance. Skřipovští fárníci nabývají lepšího ducha. Místo bálu udělal jsem jim jinou radost v masopustě. Pozoruje chudobu kostela mého, ohlásil jsem offěru. Dobrotivý Bůh pohnul chudobnou ruku k dobročinnosti, a sebralo se na ornat 69 f. 22 kr. W. W., přidal jsem do sta ostatní, a nyní se raduji, že na velkou noc nový ornát z Vídně míti budu. Vyhotovil sem též tento týden pěkný baldachyn, budu též i nešporník i velum míti, to vše od dobrodinců. 212 f. 30 k. W. W. zaslal sem do Vídně, abych ty jmenované věci (krom baldachynu) tam odtud podosahl. Děti se pilně učí, i rády, ač taká zyma jest, do kostela přicházejí. Opilci se napravují, i mládež s pomocí Boží šlechetnějším chováním mi radost působí. Nyní konávám s nimi (s fárníky) křížovou cestu, a mnozý se chystají o milostivém létě k jenerální zpovědi. U nás jest až posavad velká zima. Sněhu mnoho, tak že ustavičně na saních jezdíme. Byl jsem, jeda k nemocnému přes pole, vyvrácen, a tuším, že jsem si ublížil. Obávaje se, že se o plot v hlavu uderým, vyskočil jsem ze saní, nyní však pozoruji, že mi na slabině cosi jako půl slepičího vejcete naskakuje, zvláště tenkrát, když mnoho s nasilím na kázaní mluvím. I krom kázaní a cvičení, když při stole píši, to cítím. Nebolí mne to sice, ale jest mi to předce obtížné, a obávám se, jak to dale vypadne, nebudeli to nějaká průtrž. Když na lůžku ležím, ničeho necítím a stratí se všecko, jak se ale na nohy postavím, opět to naskočí.

Pan Hrabě [1]) by byl až příliš dobrý, kdyby můj kostel ornátem opatřil, to však po něm žádati nemohu a nesmím. — Zjednal jsem též i 4 nové štoly, pěkného způsobu. Štoly, které sem byl při nakročení lokálky nalezl, byly skoro všecky na nic, žebych byl skoro neměl v čem zpovídati, aspoň ne tak, jak se sluší a patří. Ale mám silnou naději, že Pán Bůh i mému kostelu s pomocí svou přispěje. Všecko najedenkrát nemůže pěkné a slušné býti.

Ostatně milý dobrý Františku! těším se, že ostanete přítelem mým, ač povídka o přátelích nevipadla tak, jak jste ji snad očekával. Že se chyba do nápisu vloudila, nemohu za to. Také i za to nemohu, že píše tiskař všudy sin, místo „Syn“.

Líbám Vás srdečně v bratrském obejmutí já vděčný bratr Váš

Vincenc.

Ve Skřipově 27. února 1847.

---

[1]) Silva-Tarouca.

78.

Janalík, od listopadu 1847 administrator v Miloticích, Sušilovi.

Nářky nad kancelářskými prácemi následkem změněných veřejných poměrů. Odbírání novin a j. osobní zprávy.

Drahý Příteli!
Milý Bratře v Kristu Pánu!

Neračte se nademnou a pro mne mrzeti, že jen tenkráte píši, když Vás potřebuji. Nevím ani kde mně hlava starostí stojí. Nikdy snad, co žiji na světě, nebyl mi tak čas krátký, jako nyní. Ustavičně ve dně i v noci až přes 10 i 11 hodin jako přikutý u stolečka sedě pracuji, píši, počítám, tu desateční nahrazování,[1]) tu ouroky fundační, kostelní, křížové & &, tu zase konsistoř požaduje opisy fundační, a tak ani hlava neochládá, a sem celý jako pomotaný, a nejen myslím já tak, nybrž každý správce duchovní na dědině, nebo jest svět podivný, a co ještě býti může, to ví Vševědoucí.

Sotva sem začal něco psat, musel sem péro položit, došly ke mně osoby o lístky růženecké žádat, a nežli se řeč naše dokončila, zvonilo poledne. Po obědě hned sem sedl ke stolku a pokračuji dále. Mnoho bych Vám o tom psati mohl, což konštituce donesla nám, ale poněvadž ničeho ze všeho toho chváliti nemohu, raději pomlčím, a jen to opětuji, co i jiní lidé praví: že lehko jest dům zbúřit, ale nemáli materiálu pohotově, těžko do nové stavby se pokusiti. Všecko tedy, všecko se rozházelo, a budou brzy dvě léta, a není ani jedinké věci, buď statní buď církevní, která by ouplně dohotovena byla. Ach jej! jej jej! to jest živobytí! Říkává se: bez práce nejsou ani koláče, a kněží neměli ještě nikdy toli práce, ale bez koláču. Zaslal jsem do Brna okolo 10. prosince okolo 36 archů tejkající se desátku. Dočkámli náhradu, bude dosti hojna, a bude moci v Miloticích kněz žíti, ale tuším, že to tak nebude, poněvadž onen s t a t n í m ě s t a n ač nerobotuje, předce všecky dáně s těžkostí bude sto zapravovati a nepochybně jejich předešlou poddanost na zpět žádati budou. Ale buď si jak buď, kdyby jen bylo dobře!

Mojím farníkům (mnohým) zalíbil se H l a s c í r k e v n í a žádali mne, bych jim k těmto novinám dopomohl. Domnívaje se, žeby od Vás vyslyšen nebyl, požádal sem pana kupce v Kijově, aby H l a s

---

[1]) t. j. výkupné za desátek obročníkům povinný, an zákony 1848 a 1849 zrušen.

zaopatřil. Zaopatřil tedy dva exempláře, a Vám zasílám peníze ještě na jeden exemplář, totiž na hlas církevní či jednoty katolické 1 f. 30 k. stříbra a na národní noviny 2 f. stříbra. Mne to těší, že lidé takové zprávy rádi čtou, a až budou celý ročník pospolu míti, dají si jej svázat, pro budoucí potřebu.

O německé novinny, prosím, o žádné se nestarejte více, neb sem vešel do spolku s onym kupcem a patrem Superiorem [1]) v Kyjově a držíme společně tak nazvane noviny Lloyd. Musím též něco německého a světového míti... Zas musím péra se pustit, opět člověk u mne stojí — a opět ženich, a zase naučení a tak je pořád až do noci...

Smutnou novinu Vám donáším: Náš pán professor, Pater Hyacinthus Grcßmann, odebral se 29. října do lepšího bytu, ve Strážnici. Já nic nevěděl, až sem do letošího directáře nahledl. Dejž o Bože! ať odpočívá v pokoji!

Líto jest mi, že Vás zrak opouští, a doktorové málo Vás těší. Nejsme ještě velice staří, a již tací bidaci! Ale takým způsobem dříve dozrajeme. —

V čas cholery byl sem nápad cholerový dostal, ale nebyla to cholera, nybrž následek mého utrpení — jak Vám povědomo — bolest velikou jsem trpěl po několik hodin ve střevách, a s průtrží. Klistýr od lékaře, načež zvracení na způsob cholery následovalo, vyhojilo mne. Nyní sem Bohu chvala zdravý, ač ne více tak jak jsem kdysi býval. Ale co jest naplat. Když jiným o trpělivosti kážeme, sami též trpělivý byti se snažeti musíme.

Odpusťte Drahý Příteli, že sem Vám se otížným stal. Těšiti se budu, že se snad? letos uvidíme, buďto v některé svatky neb v prazdniny. Když se Vám ničím odměniti nemohu za Vaši ke mně lásku, aspoň tím snažím se platiti dluh, že každodenně za Vás memento činí Váš vděčný a Vás srdečně líbající bratr

Vincenc.

V Miloticích 6. ledna 1850 večer.

79.

Janalík Sušilovi.

Drobnosti z duchovní správy. Sliby střídmosti. Překážky založení katolické jednoty.

---

[1]) piaristů.

Drahý Příteli!

Už kolikráte sem ke stolečku se posadil, abych na Vaše milé psaní, též i na list Jednoty [1]) odpověděl, a vždy jakás překážka naskytla se, kteráž mi bránila. Některý den stávám jako Císař Pán, až blíž 11té hodiny před polednem (od rána po Mši svaté) dávaje Audienc, že někdy ani nevím, co si počíti, ano i breviářek zůstal mnohdykráte ležet. Při tom vadne mé zdraví, zlástě nyní, když mnoho práce kostelní i domácí bylo. Měl sem postní kázaní a každý odpolední v neděli křesťanské naučení, z něhož sem krátký výtah přiložil v rozmluvě, zdážby se Jednotě nelíbilo něco k tisku použiti.

Co se ale pozvání k Jednotě katolické týká, nasledující odpovídám.

Kdybych pomocníka duchovního měl, který by mně rád pomáhal, ještě bych i o tuto chvalitebnou věc se pokusil; ale Bůh mne takým nenadělil, a já chatrný člověk nesu břemeno duchovní větším dílem sám. Co práce a jak mnoho konstituce kněžím přidala, zláště na větších farách, kde desátky bývaly a fundace sou, toho se nadíte. Jak lid, ne docela, ale mohu říci, spolovičky nedověrným se kněžím stal, myslím slyšíte. Já jen toto uvádím: Lonskýho roku došla nás kurenda konsistorní, bychom se fárníci na jistou listinu podepsali, že nechtějí, aby se jmení kostelní a fárské statem odjalo. Myslíte, že se chtěl kdo podepsati? — Ani jeden!!! začež mne srdce velice bolelo, an sem tak dotírně jak i srdečně k farníkům mluvil.

V čísle tuším 10tém b. r. Jednoty chválí Hlas i farníky Milotické (já sem se zastyděl) s ohledu slibu. Před 5ti lety bylo to ovšem překrásné a utěšující, ale nýní mnozí (ač ne velká část) vratili se ke svému vyvratku, rozsípaje zlopověstníci: že prý panáček (já) dovolil, což sem musel z kazatelně prohlásiti, a sebe zahájiti. S 1000 duší doufám, že věrně slib drží, k novému však slibu více duchovně (moralisch) nedonucuji, odpadlctví se obávaje, a káži jen o střídmosti. — Od počátku až do dnešního dne zaslal jsem do Ameriky 908 f. stříbra z Leopold. společnosti. Bylo nás už přes 100 oudů, přišlá ale konstituce i zde oučinkuje, a jest nás už méně.

No, Růženec se víc a více zmáhá, počet nábožně smeyšlících roste, snad proto, že nic se platit nemusí — žádný je (kněz) nezapisuje, jen každá růže 15 osob má svůj rejstříček. Co mi známo, bude osob v Růženci okolo 500. Poslední neděli v měsíci se s nimi v kostele modlívám, a lístky se střídají.

---

[1]) katolické v Brně

Mám také přespolní školu, kterou sám navštěvuji.

Nuže milý Bratříčku! suďtež, zdaž dle navrhu mi možno ještě více něco počíti, a zdaliž by to má plíca vytrvala?

V neděli kázat, cvičit ve škole, cvičit na křesťanském naučení, pořad s násilím mluvit, pořad kázat?

A pak kdyžbych i Jednoto zaraziti chtěl, a zarazil, kdo by mohl onen pořádek vésti jako opět já? Opět tedy já přednášet, já čísti, já radu, slovo vésti. A jiného člověka schopného nemám v obci. Něco jiného jest v městě. A kdyžbych se i zde obětoval, sejdou se ony osoby v určitém čase? Kdyby se scházeti měly? V neděli? Býváme od 2 hodin až blíž půl paté v kostele. Ve svátek bývají u mne po nešporách ještě hodinky neposkvrněného početí Panny Marie. Ve všední den? Lidé sou prací zaměstknáni.

Na to všecko velebná naše consistoř ještě slovička neřekla.

Nemáme ovšem na hever čekati, ale tuším v té věci, kdyžby nebezpečenství hrozilo náboženství, mělaby i v naši diecesi jednota býti? Já tedy Drahý Příteli to takto udělám:

Farníci moji dostávají dva lístky Hlasu (já krom těch mám jeden), kterými se prozatím mohou čtením k té jednotě připravovati. Listy tyto se velice fárníkům líbí, chodí ustavičně z ruky do ruky. Když Jednota (jak dosavad) zajímavé správy, děje, opisy atd. obecenstvu zasílati bude, a na mnohé nebespečenství víře hrozící poukazovati bude, fárníci dobrosrdeční sami o sjednocení duchovního žádati budou, jsouce čtením Hlasu ponaučeni a povzbuzeni. Co troufáte? Na rok hodlám více výtisku odbýrati.

Kdyby byly peníze, rád bych Vás navštívil. Až jen ten desátek neb ta náhrada přijde.

S bratrským políbením Váš vděčný bratr

Vincenc.

V Miloticích 3. března 1850.

80.

Janalík Sušilovi.

Noví údové Dědictví sv. C. a M. Nesnáze peněžní.

Milý Františku!

Raduji se, že Vám opět psati moho. Můj Pán kaplan (znáte jej?) páter Jozef Vychodil požádal mne dnes ráno, abych ve jmenu jeho

k dědictví SS. Cyrilla a Methoda 10 f. stř. odeslal, nad čím sem se velice poradoval.

Též dnes ráno po roratech došla ke mně rodina, či bylo jich více, z Ratiškovic, diecese Brněnské, asi ½ míle od Milotic, prosíc mne, abych 10 f. s. do Prahy zaslal k S. Janu. A proč do Prahy a ne do Brna? tázal sem se. A je to jedno? Ovšem, pravil sem. No, tak udělají, jak se líbí. Mě se tedy líbilo do Brna, a už jest to zde. Osob přistoupených k dědictví jest v počtu 10. Každá dala něco peněz, jmena jsou následující.

Na nějž se diplom vystaviti má, jmenuje se: Jan Koplík, syn Martina Koplíka, chalupníka z Ratiškovic fary Dubnanské 10 f., k němu se přivtělily osoby: 2. Martin Koplík otec. 3. Kateřina žena. 4. Františka Koplíkova. 5. Antonín Holeček chalupník. 6. Marina žena. 7. Alžběta vdova Holečkova. 8. Anna žena Blahova. 9. Marina dcera Bl. 10. Lucia Přibylova.

Prosím o diplom pro mého pána kaplana a onoho Jana Koplíka.

Prosím též abyste si neobtěžoval p. p. Nitsch a Grossovi, za Výbor příkladů, který mne dnes, bez mé žádosti poslal, 1 f. 24 kr. CM doručiti. Škoda, že toho písma svatého už není!

Děkuji vřele milému Pánu Bohu, že budu sto, můj ne málý dlůh, totiž 1.490 f. Con. Münze pánu Děkanovi Pokornýmu [1]) zaplatiti. Desátek tak jak se sebral, mnoho však novým dotíráním sem odpustil opět, abych měl pokoj a neklesl do nemoci. Byly to pro mne přesmutné doby! ale už je konec. Až prodám něco obilí, založím si fundací za mého živobytí v Miloticích, Requiem a Conduct, a pošlu opět něco dědictví S. S. Cyrilla a Methoda Bůh žehnejž spolku našemu!!!

Líbám Vás bratrsky já vděčný

Vincenc.

V Miloticích 4. prosince 1851.

Nepohrdnou bratři mým rukopisem? Jak se líbiti bude.

Pospolu 21 f. 24 kr. — —

81.

Janalík Sušilovi.

Rozesílání knih z Dědictví sv. Jana. Není údem Jednoty brněnské a proč. Slavnost 25-letého kněžství v Újezdě.

---

[1]) faráři milotickému, který žil v Bzenci na pensi, placené z obročí milotického.

Adressa na str. 4°: Milotiz. Sr. Hochwürden dem hochgelehrten Herrn Herrn Franz Sušil, Professor der Theologie in Brünn. Razítko na 3kr. známce: Gaya 21. Jan. Jiné: Brünn 22. Jan.

Milovaný Bratře!
Drahý Příteli!

Byl bych na Váš utěšený lístek s odpovědí došel, kdybych nebyl s předsevzetím na odpověď P. Pána Pešiny čekal; zatím, místo odpovědi došel dekanálnímu úřadu oběžný list, v němž prosí, aby se všickni údové dědictví sv. Janského skrz dekanáty přihlásili, jak mnoho jich jest, aby jim po hromicích knihy zaslány byly. I naříká si, že má mnoho práce a starání s dědictvím. O mém[1]) synu Deodatovi — nečiní zmínky.

Domlouváte mně, že jsem k sjezdu kat. jednot nedošel. Ale kterak bych dojíti mohl, nejsa údem společnosti té, ač s Církví katolickou pevně spojen sem. Mám těch spolků několik u mně, jakož Leopoldynský, Růženecký, Afrikanský či Marianský, Svatojanský a Cyrillovský, a radbych byl, kdyžbych těmto jen povinnostem úplně vyhověti s to byl.

Domlouváte mně též, že sem Vás o sjezdu v Ujezdě[2]) nezpravil. Stalo se to z příčiny, poněvadž jsem se domníval, že Hlasem jednoty katolické se všechno zdovíte. Co tedy v „Hlasu" zaznamenáno nebylo v krátkosti zde kladu.

Nemohl nám bratřím roku 1827 vysvětceným náš milý bratr Tydl, děkan v Ujezdě, lépe posloužiti, jako tím, když nás po celé Holomoucké diécesi rozptýlených bratří k posvěcení chrámu ujezdského oběžným listem pozval. Již 25 let neslyšel sem o některém z jmenovaných bratří ani slovíčka a litery neviděl, a tu najedenkrát doletí list s podpisem bratří drahocených, s úmyslem: v Ujezdě se sejíti, — aspoň jedenkráte ještě, a nikdy více —! 21. září před večerem scházeli se bratří z blízka i z daleka, po druhykrát po vysvěcení, a nepoznali se všickni. Já si představoval každého tak, jak sem jej před 25 léty viděl, zatím, ach Bože! spatřil sem šedivé a skoro docela holé hlavy. Ptám se napotom, kdo jest tento pan bratr? A co mne neznáš? S podivením sem hleděl, kam se poděla podoba bratra ondy mladého. S vřelým políbením potvrdil se seznam. — — —

---

[1]) rukopise.

[2]) u Sokolnic, diec. Brněnská, tehdy patronát arcibiskupa Olomouckého.

Pohnutelnější však bylo vejíti [tak] před večerem do kostela. Svatá tichost a pobožnost panovala zde — mnozí bratří, kteří ještě svatou zpověď před slavností nekonali, požádali spolubratra o vyslyšení. O Bože! před 25 lety navštěvovali bratří školu vysokou společně, a ejhle, toho dne vyděti bylo velebného bratra u kolen svého spolubratra sepiatýma rukama klečeti — aby od něho rozhřešení dosahl. Lampa osvěcovala kostel, světlo ustavičně u ostatku svatých na márkách ležících hořelo — hrobová tichost zde panovala, jen vzdechy — jistě že nabožné a vděčné slyšeti bylo.

Ráno, totiž 22. září, když Váš nejdůstojnější Pán Arcipastyř [1]) a též můj spoluvysvěcenec do chrámu Páně po onom processí vkročil, — — — a po ukončeném obřadu se na pontifikalní sedadlo posadil, vystoupil na kazatelnu milovaný náš spolubratr Tydl, řečí svou moravskou, německou i texty v latině citovanými tak nás dojal, že tuším žádné oko z bratří suché nezůstalo. — To byl den mého života třetí nejkrásnější. První při posvěcení na kněžství, druhý když sem kázal na Hostýně, a třetí tento den. Do smrti nezapomenu, jak blaho mně v Ujezdě bylo. To byl den, o němž se říci mohlo: Haec dies, quam fecit Dominus, exultemus et letemur in ea.

Mše svatá byla co nejslavněj konána ... při které sme všickni k stolu Páně přiklekli, abychom z rukou našeho spolužáka a Vašeho nejdůstojnějšího Biskupa, nejsvětější Tělo J. Ch. přijali, kteréž přijímání této slavnosti věnec postavilo, poněvadž jak kněží tak i věřící těla Páně se přiúčastnili.

Při mírném obědě povstal nejdůstojnější Pan Biskup, uprostřed nás sedící, a jako otec dobrý promluvil slova, plné utěchy, vděčnosti a sladké lásky k nám, poukázav na 25leté kněžství náše — podotknuv, jak dlouho ještě onen Pastýř nás na vinici jeho ponechati ráčí —? a vzbuzoval nás, jak na biskupa sluší, k nové horlivosti a k vytrvalosti až do konce. — Poněvadž tuto slavnost i náš nekdejší dostojný Pán představený [2]) Doctor Joz. Höchsmann, nynější kanovník brněnský a gub. rada, svou přítomností zvýšil, povstal po řeči Pána Biskupa jeden z bratří a děkoval mu ve jmenu všech za obdržená naučení ve školách, a v semeništi, což veledůst. Pán nejen s viditelně pohnutým srdcem přijal, nýbrž jako vyšší milostí puzen svou radost slovami

---

[1]) hr. Schaffgotsche, vysvěcený téhož r. 1827 (8. září) v Brně u sv. Michala (se Sušilem).

[2]) v olomouckém alumnátě.

dojímavými vyjevil, že nás dělníků na vinici Pane pracujících po 25 letech, ač ne všecky — ještě jedenkrát vidí... a doložil: Onen ale starý kmet (nar. 1766, ordin. 1790) důstojný P. Frant. Benyš, který Vás velební bratří se mnou k vysvěcení vedl, nyní vás sice jako já svým tělesným okem nevidí (neb již mnoho roků jest slepý), ale zajisté že jeho duchovní zrak až posud dobře vidí —, a jeho srdce, které Vás milovalo, Vás až posud miluje. Ať mu Bůh popřeje trpělivosti a po dokonaném boji odměnu za jeho nevšední práce, přičinlivost a působení. — — —

Nelze mi všecko perem napsati, co se v Ujezdě přihodilo, aby ale opis úplný byl, mělby se o to zběhlejší bratr pokusiti, či ustně Vám vykládati. Líbám Vás bratrský

Vincenc.

20./1. 1853.

81.

Janalík Sušilovi.

Omlouvá své nářky, nepřítomnost o sjezdě Jednoty a nepřispívání do Hlasu. Rukopis „Deodat" v Praze. Choroba oční.

Adressa na str. 4a: Milotiz. Sr. Hochwürden dem Hochgelehrten Herrn Herrn Franz Suschil Professor der Theologie in Brünn.

Razítko na 3kr. známce Gaya 27. Jan. Brünn 28. Jan. — I v tomto dopise ještě psáno: au a w.

Milovaný, Vysocectěný Bratře!

Divil ste se mému lamentování, an celé skoro psání mé o nemoci, chůravosti a platech zní, a předce tomu tak. Vám v městě je jako onomu, který v tuhé zimě aspoň někde za větrem na odsluní sedí, nám ale na venkovu třeba ustavičně jen trpěti a se starati, ne však a jedině o spasení své, nýbrž o zachování sebe, a ustavičně (skoro) přemejšleti, jak a kterak by drancování všelikerému nejlépe vyhověti mohl. Ale co je potom — to nic nepomůže, tedy raději o něčem jiným.

Divíte se, že sem k sjezdu katolických jednot nedojel. Ale cobych já chůravec byl zde dělal? Málo který den se vybere, abych na bolení, zvláště ráno netrpěl, což jest následek průtrže. A když člověk nedůživý jest, málo co ho těší. Pak znám mou slabotu stranivá vzdělaného ducha, v přirovnání k Vám a ke všem těm Velevzácným

bratřím, kteří při sejíti [tak] řečnili. Ta znamenitá převaha radila doma zůstati, aby mně to líto nebylo, že sem vzadu zůstal, a malého pokroku v umění a v řečnictví (či jak to mám říci) učinil. Povinnosti úřednické shrnuly se nad mou sylu na mne, a já jimi zahrabán sotva sem oddechu měl.

Nic prý do „Hlasu Jednoty“ nezasílám. Kterak možno něco potěšitelného a jasného mysliti, když v duši a v srdci ustavičná mrakota jen panuje, tak sice, že bych skoro s Jonášem zvolal: Pane, lépe jest mi umříti. Pravím ale, skoro, nerepcu a neprotivím se soudu Božímu, věřím, že toto všecko k spasení mé duši prospívá. Když sem mohl dobré věci od Pána vzíti, proč ne i zlé? a protivné?

Jak prý to s mým rukopisem v Praze vyhlíží? tážete se. 29. ledna 1853 psal mi Velectěný Pan Pešina jak následuje: „Rukopis Váš, jedným z Vyšehradských pánu kanovníků censurovaný, právě včerá se vši chválou konsistoři zpět poslán byl.“ Od té doby sem o mém Deodatu nic neslyšel, a nerád bych se pána kanovníka tázal, co se děje s mým synem, a zdaž jej za mého živobytí uvidím, aby si nepomyslil, že sem nedočkavý.

Rád bych ještě jedenkráte Brno viděl —, jen to mi líto bude, že když bych letos do Brna dojel k. p. v maji, že se na Vás jen jedným okem dívati budu. Já sice oběma očima se dívám, ale jenom jedným vidím. Zůstaneli to tak až do smrti, Pán Bůh ví.

Zatím ale, nežlibychom se uviděli, poroučím Vás milosti Boží a jeho nejblahoslavenější Rodičce, abychom Vy a já sme te milosti došli v nebesích, ji viděti.

S políbením bratrským Váš vděčný bratr

Vincenc.

V Miloticích po nešporách sv. Jana Zlatous.[1]) 1854.

Donesly nám noviny Prazské zprávu, že Vaše podobizně v Vídni se hotoví. Jakáž to čest pro Vás! a pro mne, an se se mnou přátelite!

82.

Dr. Vilém Zlámal, ředitel zvěrolékařského ústavu v Pešti, Sušilovi.

Zvěděv náhodou adressu Sušilovu, spolužáka z gymnasia kroměřížského, vzpomíná oněch studentských let a vypisuje svoje další studie a osudy

[1]) 26. ledna.

— ve Vídni, v Italii, v Haliči za cholery, Sedmihradsku, Temešvaru a Pešti. Studentské plány v Kroměříži.

Pesth am 16. August 1845.

Theuerer, unvergesslicher Freund!

Accipe collöquium gelido Nasonis ab Istro!

Bald vierundzwanzig Jahre sind es, seit wir schieden, ein ungeheuerer Abschnitt im Leben eines Menschen! — und doch steht und stand Dein Bild mir immer so treu vor dem Auge meiner Seele, als wären wir eben jetzt erst geschieden. Wie oft sehnte ich mich nach Dir, wie oft schrieb ich in Gedanken bogenlange Briefe an Dich — bis jedesmahl das verhängnissvolle Wo und Wohin? mich bannte und die Sehnsucht verdoppelt zurückblieb. Heute ist ein glücklicher, überglücklicher Tag; heute erfuhr ich Deinen Beruf, Deinen Aufenthalt und noch sind keine 10 Minuten verflossen, dass ich das Dampfboth verließ, und schon sitze ich hier um — — die Ohnmacht der Worte zu fühlen, dass keines vermögend ist das auszudrücken, was meinen Busen füllt, was zur Mittheilung mich drängt.

Vierundzwanzig Jahre!!! Wo anfangen? was schreiben? Von mir? Mein Gott, das weiß ich ja alles. — Fragen und tausend Fragen schweben vor meiner Seele; fragen nur möcht ich und gleich die Antwort haben, kaum als ich gefragt! — Warum fand ich nicht Dich, statt Jenem, der mir von Dir Auskunft gab? Konnte der Zufall, dieser Kuppler so mancher Weltbegebenheit, statt jenem Bothen nicht noch etwas dazuthun und Dich statt Ihm aufs Dampfboth zaubern? Doch ich will mich begnügen, ich bin ja jetzt schon überselig und ein Mehr noch zu wünschen wäre Vermessenheit.

Also Ruhe, mein Herz! Denn zeichnen will ich Dir mit wenig Umrissen den großen Abschnitt schnell verflossener 24 Jahre aus meinem Leben, — flüchtig nur, denn alsogleich soll dieser Bothe auf den Flügeln — ach der bleiernen Post zu Dir fliegen und mir Antwort bringen von Dir, theurer, wiedergefundener Freund! — Doch wirst Du auch meines Briefes Dich freuen? Wirst Du so warm ihn empfangen, als warm er gefühlt wird? — Wirst Du — doch hinweg mit der Bedächtigkeit des streng-geprüften Mannes! Jüngling will ich jetzt seyn, mich auf die Fluren Kremsiers versetzen und mit Dir plaudern, als wären wir noch wie vor 24 Jahren. — Findet es in Deinem Busen keinen Wiederhall, bekomme ich keine oder eine trockene Antwort — — nun in Gottes Namen, so habe ich wieder einen Freund begraben.

Nachdem mir die unphylosophische Phylosophie[1]) [tak] des Wittgens' Kopf und Herz kalt und leer ließ, brach ich gewaltsam die Ketten und gieng mit Lauter nach Wien. — Kralik, Lauter und ich waren Schicksals- und Leidensgefährten durch ein volles Jahr. Lauter kehrte um, Kralik gieng zum Militär, und ich blieb — brachte mich mühsam, aber doch durch. Nach der Phylosophie trat ich ins Josephinum [2]) als Praktikant, betrieb mit Liebe und Eifer, dem ich mich gewidmet, und ward unter den Ersten, die als Unterärzte interim assentiert wurden, wobei mich das Loos nach Italien traf. — Schon in Wien mit den Vorkenntnissen der italienischen Sprache ausgerüstet, las ich mit seligem Vergnügen Petrarca, Dante, Alfieri Bocaccio [tak] u. s. w., von denen wir so oft, so herrlich schwärmten, nichts mehr bedauernd, als dass ich nicht mit Dir über so manches plaudern, nicht Satz für Satz, Schönheit für Schönheit mit Dir zergliedern und genießen konnte. Zum med. chirurg. Kurs an die Josephs-Academie einberufen, kehrte ich nach einem 16monatlichen Aufenthalt in Italien nach Wien zurück, packte die Musen ein und weihte meine ganze Verehrung der Göttinn Hygea [tak], damit Sie mir einst — Brod dafür gebe. — Dass doch in dieser prosaischen Welt Alles nur auf — Versorgung abzielt und abzielen muss! Meine ersten Lorbeern brach ich in Galizien in der Cholera, [3]) wohin ich nach beendigtem Kurs als Oberfeldarzt beordert wurde. Ich denke mit Vergnügen zurück, denn Hygea gab nicht blos reichlich Brod, sondern was viel mehr werth, was unschätzbar ist, Sie gab mir das Bewusstseyn einer mit Gefahr des Lebens treu und eifrig erfüllten Pflicht, und den Lohn, so manches Menschenleben gerettet zu haben. Nachdem die Cholera und die russisch-polnischen Unruhen [4]) beendigt waren, gieng ich mit dem Regiment (Bon Bianchi N° 63) im November 1832 nach Siebenbürgen, weil es da zu spucken anfing, indem Bon Wesselényi seine Rolle begann. Ein Spatziergang über die Karpathen im November und December bei 17—26° Kälte ist wohl nicht sehr einladend, wenn er aber überstanden ist, so hat es damit auch sein Gutes. — Siebenbürgens kalte, trockene Presbiterianer [5]) gefielen mir durchaus nicht und ich stellte das Gesuch nach Wien zum Thierarzney-

---

[1]) dvě nejvyšší třídy studia středoškolského (»Logika« a »Fysika«), obdobné asi nynější 7. a 8. třídě gymn.

[2]) med. chirurg. vojenská akademie ve Vídni.

[3]) jež tam 1830 poprvé dostala se (přes Rusko) do Evropy.

[4]) varšavské povstání 1830.

[5]) strana kalvinistů, jiż uznávají za duchovní vrchnost jen pastory (presbytery)

lehrkurs zu kommen, was ich auch erreichte, und so brachte ich die Schuljahre 1833/4 und 1834/5 in Wien recht angenehm zu.

Mit Kenntnissen bereichert ging ich nach Temesvár, wo ich die Stelle eines Garnisons-Chefarztes bekleidete, und wo ich bis 1838 blieb, in welchem Jahre ich ohne Protektion und ohne Geld — zu meinem größten Erstaunen — die Landes-Veterinär's Stelle von Ungarn erhielt. Diesen neuen Abschnitt meines Lebens zu beschreiben lasse ich auf ein andersmahl. Ich betrat einen ganz neuen Boden, den des ungarischen Beamten, mußte das seit 12 Jahren nicht gehörte und nicht gesprochene Latein hervorsuchen, um Relationen zu machen, und hier erst, Bruder, sah ich, daß ich meine Zeit im Gymnasio nicht ganz verlor, und daß wir zu den ausgezeichneten Schülern gehörten, denn mit leichter Mühe fand ich mich in die Copia verborum, während ich von der Grammatik und Syntax nur sehr wenig vermißte. Kaum ein wenig ins Geleis gekommen, wurde im Landtag 1839 das Gesetz gebracht: „Daß jeder ungarische Dienstbeamte ungarisch sprechen und amtieren müsse." Doch hier wärs umsonst zu verweilen, um Dir meine Lage zu schildern, denn Du hast nicht ungarisch gelernt — und Du würdest also alle meine Beschwerden nicht verstehen und für übertrieben finden. Zudem, daß ich nirgends noch unter die Letzten gehören wollte, kam noch der Umstand, daß ich mir fest vornahm, der Erste meines Faches in Ungarn zu werden, und hiezu gehörte v o l l k o m m e n e Kenntniss der ungarischen Sprache. Der Professor der Thierheilkunde und Director des k. ung. Thierarztinstituts starb gerade, als ich mit der Größe, ja Riesenhaftigkeit meiner Aufgabe bekannt wurde und als ich gerade anfing, am Erfolge zu verzweifeln. Diese Cattastrophe [tak], das Ziel meines Lebens uunerreichbar o. vielmehr erledigt zu sehen, spornte alle Kraft in mir auf und im October 1841 hielt ich meinen ersten Vortrag in ungarischer Sprache als Supplent, bestand den Concurs in deutsch-ungarischer u. lateinischer Sprache und trotz allerlei Kaballen [tak] u. s. w. wurde ich am 24. November 1843 als wirklicher Professor der Thierheilkunde und Director des k. ung. Thierarzneyinstituts beeidet. Und so wäre ich endlich post varios casus post tot discrimina rerum endlich im Hafen.

17. August.

Nun noch eines, und das sehr was Wichtiges! Seit dem Jahre 1831, als ich meine Studienrolle endete, wählte ich mir eine Lebensgefährtin, und nach 14 Jahren habe ich es noch keinen Augenblick bedauert, dass ich es gethan. Mein liebes, gutes, braves Weib theilte

treu u. redlich alles Gute u. Widerwärtige des menschlichen Lebens, u. oft war es ihre stille Ergebung in so manches Bittere, die mich zur Thatkraft anspornte, um unser Loos zu verbessern, oft wieder directe Aufmunterung zur Ausdauer, um zum Ziele zu gelangen — ein großer Theil des Verdienstes, daß ich mein Ziel erreicht, gebührt meinem braven Weib, denn allein stehend, o. an ein nicht der höchsten Achtung werthes Geschöpf gebunden, wäre ich vielleicht auf der ersten Stufe stehen geblieben, und zwar um so mehr, als es mir in physischer Hinsicht immer gut gegangen. — Meine Familie besteht aus 6 Kindern, wovon 4 Knaben und 2 Mädchen, wären alle am Leben geblieben, so hätte ich schon 11 Kinder.

Meine Erholungsstunden sind theils kleinen Schriftstellereyen, theils meiner Familie gewidmet, die mich so an sich gefesselt hält, dass ich nicht im Stande bin mich auf einige Wochen zu trennen, obwohl ich eine kleine Reise von 2—3 Wochen nothwendig hätte, um einmal des Schreibkastens und vielleicht auch der einschlägigen Gedanken los zu werden, und mich in den Ferien immer wieder für das kommende Schuljahr zu stärken. Erst vor 3 Tagen machte mein gutes Weib mit allen Kindern einen kleinen Ausflug nach Waizen; da ich wegen einigen [!] Schwerkranken mitzufahren verhindert war, so machte ich gestern einen kleinen Rutscher dahin auf dem Dampfbothe, und nachdem ich einige glückliche Stunden unter den Meinen zugebracht, segelte ich gen Abend wieder nach Hause u. hier war es, wo ich den Domherrn Baron Martenklotz [?] kennen lernte, u. durch ihn das Schicksal aller meiner Mitschüler, also auch das Deinige theurer Freund erfuhr. Wie schlug mein Herz so freudig, Dich nicht als Kaplan o. als Pfarrer zu finden, sondern auf einem Posten, Deiner Talente, Deines Fleißes und Deiner Kenntnisse würdig. Wie oft denke ich zurück, als Du uns Deine Projekte zu Trauerspielen u. dgl. bekannt machtest, wie oft erinnere ich mich Deiner schwärmerischen Liebe für die slavische Sprache, und aus all dem sollte nichts geworden sein? alles sollte vielleicht in der reichlich besetzten Tafel eines Pfarrers zu Grunde gehen?! — Gott sei Dank! Ich habe mich nicht getäuscht! aus einem so hoffnungsvollen Jahrgang wie es der unsere war (im Vergleiche zu andern war er es auch wirklich) ist doch Einer hervorgegangen, auf den — — — — — — — sein Jahrhundert —[1]) gewiss schon der literarischen Welt durch se

---

[1]) Kousek papíru vytržen.

manches Werthvolle bekannt geworden — nur ich musste bis jetzt über Dich in Ungewißheit sein, der ich Deine Fortschritte so gerne belauscht, über jeden Flügelschlag Deines Geistes mich herzlich gefreut und zu Deinem Ruhm so gerne gejubelt hätte. Nebst einer kleinen Skizze Deiner 24 Jahre erwarte ich ein Verzeichniss Deiner litterarischen Arbeiten (wenn Du mich nicht gleich mit den Produkten selbst beglücken willst) u. dann will ich auch hören, wie bald Dich ein Dampfboth auf der blauen Donau nach Pesth in meine Arme führt. Ein Mann wie Du, unabhängig, der, wo er immer hingeht (NB. in den Ferien), alles mit sich nimmt, d. h. sich selbst, dem es eins gilt, ob er hier oder dort den Musen Audience giebt, der kann doch sehr leicht auf einige Stunden Eisenbahn u. Dampfschiff in Anspruch nehmen, um einen Freund zu besuchen, der 24 Jahre sich nach Ihm sehnt. Das wäre ein Genuss! Das wäre ein Feiertag in meiner ganzen Familie! — Doch zu weit verirrt sich die Sehnsucht nach Dir, und ich — — schon wieder ein wenig — —[1]) Arm in Arm mit Dir bei Kremsier den Teufel zu beschwören volle Lust hatte, damit uns dieser gute Kerl unsere Luftschlösser ausbaue. Das war doch eine herrlich kindische Zeit! — Wie bedauernswerth ist jener Jüngling, der in den 17er und 18er Jahren nie eine Dummheit begangen u. gesprochen!

Ich sehe schon das 3te Papier zu Ende gehen und noch immer brauchte ich neues; es ist also gleich viel, ob ich jetzt abbreche o. ob ich noch immer zugebe — fertig würde ich doch nicht nach 14 Tagen, u. ich will ja, dass diese Zeilen abgehen. Dass Du schreibest, brauch ich nicht zu sagen — ob Du und wie Du schreibst, muss ich erwarten und bis dahin

Dein treuer Freund

Dr. Zlámal Wilh,
Prof. u. Direct. des Thierarzneyinstituts.

Meine Wohnung: Stationsgasse Nr. 600 im Thierarzneyinstitut.

NB. Lautern fand ich durch meinen Neffen auf und schrieb Ihm schon wiederholt u. so auch Er mir. Vale!

83.

Sušil hr. Bedřichu Silva Taroucovi.[2])

---

[1]) Kousek papíru vytržen.

[2]) Obyčejně píši Tarroücca (sám Sušil, jak hned uvidíme). Podpis jest však zcela zřetelný: Tarouca.

Mecenáš tento již častěji tu jmenovaný (str. 58² a j.) jsa knězem byl se vzdal majorátních práv s výhradou důchodu (statek v Čechách u Olomouce a j.) a žil v Čechách nebo v Brně, kde v najatých místnostech (u nynější celnice, asi dům Dorethův[1]) měl bohatou knihovnu a cenné sbírky umělecké, oblíbeným studiím. (Srv. Fr. S. str. 200 a j.)

List Sušilův posílaný (jakož i další) po nějakém povozníku asi do Čech u Ol., podává mimo zmínku o knihách Bílého a Kuldově a o přiloženém dopise z Vídně účet drobných výdajů z hraběcích peněz.

Pane hrabě!

Posílám knihu, písně od p. Bílého[2]) učiněné; Kuldova ještě nevyšla. Jest to písní 400.

Dostal jsem 300 fl. stříbra pro Vás. Z nich již vydáno 80 fl. stříbra a tedy 220 fl. Vám odesílám, ač s bázní, neznaje pacholka toho. Z těch 80 fl. dostal

	stříbra
P. Těšík[3]) za stravu za studenta Mlčocha	24 fl.
do. pro Ohérala resp. pro karance propušť.	10 fl.
Rohrer za písně dle úmluvy	10 fl.
Student Ivančický	9 fl.
P. Těšík pro ševce dle konta	21 fl.

a krom toho za nově dělané boty nebo za podšívané dal

---

[1]) Sušil napsal tuto žertovnou rýmovačku o jakémsi sporu hraběte s domovnicí:

K vážné tamto babě
Promlouvá pan hrabě,
Témuž milá náuka,
Hrabě Sylva-Taroucca.

Ach co jí to praví?
Ona zle se baví.
Vizte jak se čepýří
Jako zajíc v měchýři.

»Nemohu já paní
Při takové sani,
Jakou vy jste napořád
Nemohu já bydlet rád«

»Cože? já jsem saní?
Já jsem vážná paní,
Vážnější než která z dam,
Centů pět já váhu mám.

Važím mnohem více
Než kněh na tisíce
Co jste sobě shromadil,
Celý dům mně začadil.

Učinil jste švarně!
Namáhám se marně.
Aby učený ten puch
Přestal hubit mojich much.«

Na ta baby slova
Duše hrabětova
Zabrala se do plánů,
Stavět palác na ránu.

Aj, již tamto stojí
Nový palác dvojí.
Ach jest to jen přístěnek
Z hrabětových myšlenek.

K tomu illustrování potřebí, jehož pan redaktor sám provésti rač, jak nejlépe umí.

[2]) Jana, tehdy kaplana v Židlochovicích.

[3]) Josef, tehdy kaplan v Brně u sv. Maří Magd.

jsem ševcovi skrze p. Těšíka či raděj Těšíkovi pro ševce
ještě . . . . 5 fl.

z čeho p. Těšík počet složí; a . . . . 79 fl.
ještě 1 fl. rynský jest za mnou, jejž Vám hned až přijdete doručím.

Peníze jsou 2. stovky a 4. pětky. P. Kalivoda[1]) není doma a tedy až jindy Vám pošlu klíček.

Posílám Vám i to psaní z Vídně, aby jste [tak] jemu mohl psáti, že jste peníze obdržel.

V spěchu.

Váš

upřímný a oddaný

Fr. Sušil.

V Brně d. 9tého Juli 1845.

84.

Sušil Taroucovi.

Oznamuje úmrtí archiváře Bočka (srv. str. 38[1]) a žádá by přijel převzíti po něm knihovnu.

Na spěch.

Pane Hrabě!

Smutnou novinu oznamuji, že p. Boček archivár stavovský dnes ráno 13tého ledna umřel. Bylo by snad dobře, dojeti do Brna a mluviti o tom se vdovou po něm, že vezmete knihy všecky a všecky mince moravské po něm.

Váš sluha

Fr. Sušil.

V Brně 13. ledna 1847.

85.

Sušil Taroucovi.

Žádá o doporučení Štulcova životopisu sv. Cyrilla a Methodéje u arcibiskupa Fürstenberga. Missie jesuitů v Brně. Táborského dar gymnasiím. Honorář za práce pro Dědictví C. M.

---

[1]) pozdější opat rajhradský, tehdy professor filosofického ústavu v Brně.

Pane Hrabě!

Drahý Příteli! . . . . .

Jak víte, věnovali jsme knihu p. Štulcovu Život sv. Cyrilla a Methodia[1]) nejdůst. knížeti arcibiskupu Olomouckému a onehdy dne 18. zaslána pokorná prosba a spolu skvostný výtisk spisu toho do Olomouce. Jest se ale obávati, že by odpověď dlouho nepřišla, a předce všecko na tom záleží, abychm brzy knihu tu rozeslali. Protož prosím račte — an jistě do Olomouce častěji pojedete — o to péči vésti, aby věc ta záhy ukončena byla. Snažně a snažně o to prosíme, celý Výbor Dědictví a doufáme tím spíše účinné přímluvy Vašnostiny, poněvadž se i Vámi co členem výboru honosíme, ano, poněvadž veškero Dědictví Vám nejvíce povinno.

Jesuité s velikým prospěchem u sv. Jakoba káží třikráte za den skrze dva týdne. Jsou tu tři pp. Kobler, Klinkowström, Schmude; nejlépe líbí se Schmude.

Co jsme při schůzi výborové ujednali s strany Dědictví, Vám jistě známo z Hlasu jednoty; není toho mnoho; p. Fáborský[2]) podělil gymnasia jedním výtiskem našich kněh za svůj honorár. Povšechně přijat návrh, aby 10 fl. za arch dávalo se honoráru tomu, kdož žádati bude.

Ku konci opětuji prosbu výboru, abyste sobě nestížil vážiti cestu do Olomouce aneb písemně obrátiti se na kancléře anebo někoho jiného, kdož by tu prospěti mohl. S tím ostávám ve vší úctě a plné vážnosti

Váš přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d. 28. Okt. 856.

Uznáteli za hodno, račte úctu všestraně vyříditi ode mne.

86.

Sušil Taroucovi.

Blahopřání k narozeninám. Opětovná žádost, zakročiti v Olomouci stran spisu Štulcova. Dědictví C. M. obdařeno z Říma odpustky. Němec hr. Bukuvky. Pobyt přes zimu v Čechách.

---

[1]) podíl Dědictví C. M. na r. 1857.

[2]) Srv. str. 57[1].)

Pane Hrabě!
Drahý Příteli!

Zlobiti trochu neškodí, ano prý i zdravo bývá. Tudy já se toho drže jménem všech přátel Vám ke dni narozenin Vašich přeji a srdečně želám na Všedobrém Pánu Bohu všecko to dobro, čeho Vám nejupřímější přátelé žádati mohou. Vím, že na věc tu nedržíte ano i se zlobíte, aspoň jste se zlobil, když Vám s přáním přišel. Leč v tom jsem se již opatřil nadeslanou a předchozí poznámkou, že totižto někoho trochu zlobiti neškodí. Toliko tedy prosím, aby zlobení Vaše vysokého stupně nedosahovalo; ba nemělo by ho ani býti, poněvadž pro dobrou vůli nespravedlivo nevražiti na někoho.

Ejhle to první a hlavní příčina, proč píši. Přijmětež s tou volí dobrou, z jakéž vyšlo přání to. Ale přijmětež také tuto prosbu, kterou na Vás skládám po druhé již. Z Olomouce ještě nás nedošla odpověď, přijme-li p. arcibiskup dedicaci. Protož prosím Vás, drahý p. hrabě, zajeďte do Olomouce a vypravte tam věc tu. Neoddalujte dlouho; čas svrchovaný jest. Smímli se nadáti, že to jistě vyplníte, tu žádost nejen moji, ale celého Dědictví, ba celého národu, poněvadž všecko již knihu tu očekává, knihu p. Štulcovu, sv. Cyrilla a Meth. život.

Z Říma již nám přišlo právě včera 7. dec., že plnomocnými odpustky obmyšleno jest naše Dědictví v ten způsob, jak Dědictví sv. Jana v Praze.

Slyšeti, že se p. hraběti Bukuvkymu lépe vede. Navštívil ho v Doloplazích p. praelat Starobrněnský; měl velkou radost nad tím, ale ještě větší, když uzřel spolu p. Křížkovského.[1] Mně jest ho velice líto, že takového neštěstí se mu dostati muselo. Račte ho navštíviti v nemoci jeho; ovšem snad se to již stalo.

Doufám k P. Bohu, že jste zdráv a že také mladičká hraběnčinka zdráva; Bůh to dej. Že do Brna nepřijdete zimy této, musím z jedné strany chváliti; ze strany druhé postrádám a pohřešuji nejvíce já v dlouhých večerech nepřítomnosti Vaší bolestně.

S tím se Vám a Vašnostiným přeuctivě poroučeje ostávám

Váš přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d. 8. deceb. 856.

---

[1]) Pavla K., člena kláštera augustinianského na St. Brně (1820—1885). Zmíněný praelát byl Cyrill Napp (1792—1867).

87.

Sušil Taroucovi.

Oznamuje, že Těšík, farář a děkan (okr. školdozorce) v Nosislavi (srv. str. 130), stal se školním radou (školdozorcem moravským). Žádá otázati se olomouckého kancléře Königsbrunna, možno-li proti censurním výnosům brněnské konsistoře stran vhodnosti knih Dědictví C. M. právní cestou se brániti.

Vysokorodý Pane Hrabě!
Drahý Příteli!

Nemohu neoznámiti Vám, že p. Těšík stal se školní radou; a sice jak si můžete mysleti působením Rajhradského p. preláta.[1]) Věc to neočekávaná, poněvadž p. Těšík ani v návrhu nebyl, nébrž sl. konsistoř mermomocí jen o p. Deabisa[2]) stála.

Prosím račte se při své<m> v Olomouci pobytu otázati p. barona Königsbrunna co dokonalého znatele práv církevních, může-li se nám od sl. konsistoře zakázati, abychom vydali spis ten, o němž sami oni praví, že v něm nic proti učení církve není, pod tou závadou Es eignet sich nicht für u n s e r Volk. Vůbec o mezech censury církevní a o mezech s. konsistoře a práva jejího na společnost naši kněh-vydavatelskou[3]) bych se rád a dokonále [!] poučil, abychom v marné boje se nevydávali. Dostali jsme, co Vy ráčíte z Brna býti, dvou dopisův od slavné konsistoře, kdež se nám vytýká, že jsme pro lid posud ničeho téměř nevydali, a že jsme brali ohled jenom na vzdělance. To se v obojím přípisu stává. O p. Bílého historii: ganz kirchlich, aber es eignet sich nicht fürs Volk und ist für dasselbe unverständlich. Indessen kann es doch dem Drucke übergeben werden. Všickni z výboru velice se nad tím počínáním horší a mnozí radí, abychom bránili se. Ale tu potřeba všecko d o k o n a l e znáti. Kdyby nějaké monografie stávalo Über kirchliche Bücherzensur a Über kirchl. Vereine, ozvláště [tak] co Bücher či Schriften se týká.

Brzoli se těšiti můžeme z Vašeho příchodu?
Ode všech úctu ozvláštní.
S úctou ozvláštní tolikéž

Váš přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d. 27. apr. 858.

---

[1]) Kalivody.
[2]) býv. prof. theol. a spirituál alumnátu, tehdy farář u sv. Maří Magd. v Brně.
[3]) Dědictví C. M.

88.

Tarouca Sušilovi.

Odpovídá stran brněnské censury (viz předešlý list).

Pravopis docela chybný. Na př. začátek listu: Přida z Holomouce dom nalesl sem vaše mili psani a bilo mne velmi lito . . . lhosténich (lhostejných) atd.

V Čechách d. 3. Maje 1858.

Drahý příteli!

Přijda z Holomouce domů našel jsem Vaše milé psaní a bylo mi velmi líto, že jsem je nedostal o den dříve, poněvadž jsem s Königsbrunnem o rozličných věcech dílem lhostejných mluvil a raději vaši záležitost vyjednat mohl.

Uznáje [!] důležitost této věci hned jsem zase do Holomouce ke Königsbrunnovi <jel>. On ale neznal žádné speciální zákony, neboť oni se v praxi jen držejí starého zvyku a při censuře jen hledí, aby v knihách nic proti víře a mravům nebylo a kdyby kniha sebe hloupější byla, přece dovolení k tisku dostane. Aby ale Vaši žádost vyplnil, hledal v rozličných starých škarech, jak v Schmalzgrubera [!], Reiffenstuela a jiných, ale všude o právech biskupské censury se týkajících se jednalo jen všeobecně; až našel ve spisech Feraria[1]) vysvětlení zákonů aneb pravidel pro Congregaci indicis. Pro nás jsou dva articuli důležité, a sice ten zde přiložený, jenž biskupům neobmezené právo dává, a druhý, jenž censuru jen tomu biskupovi připisuje, v jehož Diecesi kniha vyjde. Protož kdyby nám v Brně překážky udělali, aneb kdyby byly při jisté knize k obávání, byla by lehká pomoc: nechá se kniha tato tisknouti v Praze nebo v Olomouci a tak kniha vyjde bez ohledu na brněnské Consistorium. To se rozumí jen proto, poněvadž Skarnitzel v Olomouci aneb Stýblo v Praze to dělají lépe a laciněji, než brněnští tiskaři.

A když kniha vyjde s aprobací arcibiskupa pražského aneb olomouckého, Brňáci taky budou tak chytří, že mají knihu za dobrou.

Pro jistotu bych ale přál, aby ste se sami přesvěčili, u Minoritů, Augustiniánů a v Rejhradě máte canonických knih dost, tam by ste tyto Regulae Congregationis indicis našli.

V nynějším pádu knihy Bílého se týkajícím nenalézám žádnou příčinu, aby kniha by nevyšla, neb biskup praví dessen ungeachtet kan [!]

[1]) Schmalzgrueber, B., Ferraris — spis. círk. práva (18. stol.)

das Buch gedruckt werden a my máme dle našich pravidel také právo nepopulární knihy vydat; všechno nemusí být pro sedláka.

Aby se nějaký krok proti Consistoři udělal, nejsem proto, niberz [!] my musíme vždy hledět, abysme s nima dobře vyšli. Kdyby věčina to ale žádala, že by se dala nějaká odpověd[1])

89.

Tarouca Sušilovi.

S bojiště rakouskoitalského, kam T. se přihlásil za vojenského duchovního správce, z nemocnice veronské stěžuje si, že mu nikdo z Brna nepíše, žádá o knihy Dědictví C. M. pro nemocné vojáky.

Pravopis pro zběžné psaní místy chybný na př. hiesige a hisigen, wenn a wen a j.

Veron den 29. November 1859.

Lieber Freund!

Obwohl ich schon viele Briefe nach Brünn geschrieben habe, habe ich doch bis jetzt von dort nicht eine Zeile erhalten, so daß ich in völliger Unkenntniß bin, was dort vorgeht. Besonders verdrießt mich, daß ich von Tesik[2]) nichts erfahren kann, da er meine Angelegenheiten zu besorgen übernommen hat, und ich fürchte daher, daß etwas versäumt werden könnte, da er sich wie es scheint um nichts kümmert; wenn er dieß wollte, hatte er diese Angelegenheit nicht übernehmen sollen. Von ihrer bewährten Freundschaft erwarte ich aber, daß Sie mich nicht wie die übrigen im Stiche laßen und mir antworten werden. Was meine hiesige Lage betrifft, wäre ich ganz zufrieden, wenn nicht die beständige Ungewißheit wegen der Auflösung des Spitals wäre. Heut kommt eine Verordnung, morgen wird sie wiederruffen [tak], und so geht es beständig. Vor einigen Tagen kam der Befehl, daß das 1te Feldspital und das 1. Aufnahme Spital bleiben soll und die andern aufgelöst werden. Heute habe ich aber mit einem Geistlichen des 17. Feldspital gesprochen, welcher mir sagte, daß die Auflösung sistirt sei. Da wir die Kranken von dort übernehmen sollen, wird sich bald zeigen, ob es wahr ist.

In allen hiesigen Spitälern, das heißt jenen, welche permanent sind, bestehen kleine Bibliotheken für die Kranken, aber für die Anschaffung ist nichts bewilligt, es bleibt daher die Sache dem Eifer des

---

[1]) List neúplný.

[2]) Těšík.

jedesmahligen Geistlichen über, welcher die Bücher aus seinem kargen Lohne kaufen oder durch Betteln herbeischaffen muß. Da aber die Geistlichen des hiesigen und des Mantuaner Garnisons-Spitals zufällig Ungarn sind, stehen sie natürlich mit ihrem Vaterland am meisten in Verbindung und werden vom St. Stephans-Verein[1]) reichlich unterstützt, hingegen fehlt es an böhmischen Büchern. Ich ersuche daher unser Dedictwy [!] diese Spitäler betheilen zu wollen. Ich glaube mich zu erinnern, daß über diesen Gegenstand im Allgemeinen ein Beschluß vorliegt und daß daher die Spitäler von Mantua und Verona als Mitglieder ohne Zahlung aufgenommen werden könnten. Sollte dieß aber nicht der Fall sein, bitte ich die Sache im kleineren Vybor [!] zur Sprache zu bringen. Wollen die Herren für mein Spital auch ein Exemplar zuerkennen, wäre es sehr freundlich. Die Bücher werden im Falle der Auflösung mit den übrigen, welche schon vorhanden sind, an eine der permanenten Filialen der Garnisons-Spitäler übergeben werden. Falls die Sache durchgeht, bitte ich die Bücher im Wege des Buchhandels an die Buchhandlung Hermann Münster in Verona zu senden, welche Buchhandlung dann das weitere besorgen wird. Vor der Hand wäre es hinreichend, wenn die Sache prinzipiel ausgesprochen sein wird, die Orte, die zu betheilen wären, würden sich dann finden. So wäre das Spital von Peschiera der Betheilung werth, da es immer überfüllt ist und zwei Drittheil unserer Kranken von dort herkommen, lauter Mährer und Böhmen. In diesem Neste sind Fieber, Dysenterie, Gelbsucht und Wassersucht an der Tagesordnung. Die Hälfte der in meinem Spital Gestorbenen starben an Dysenterie, die übrigen an Typhus und Lungensucht, diese letzteren waren im November fast ausschließlich. Dafür hat der Typhus fast ganz aufgehört. Im Typhus-Zimmer sind jetzt nur mehr 3 Kranke, alle andern Reconvalescenten oder todte. Meine Herrn Collegen Calvinischer und Lutherischer Confession verteilen Bibeln in großer Zahl, da sie diese umsonst bekommen, ist es ihnen daher sehr leicht.

Soeben als ich dieß schreibe, habe ich endlich einen Brief von Tešik bekommen, aus welchem ich ersehe, daß alles in Ordnung ist und ich nichts zu befürchten habe. Leben Sie wohl und schreiben Sie bald. Meine herzlichen Grüße an alle Bekannten. Daß Šmidek so viel zu leiden hatte, tut mir sehr leid. Mit aller Hochachtung

Ihr getreuer Freund

Tarouca.

---

[1]) podobný našim Dědictvím, ovšem maďarský.

90.

Tarouca Sušilovi.

Žádaný cestopis nemůže psáti česky, jelikož prý není českého názvosloví pro obory umělecké. Záměry pro další cesty po Italii. Nesnáze peněžní. Drobnosti brněnské.

Pravopis docela chybný. Ponechány tu jenom některé zvláštnosti.

Florencie 10. února 1865.

Drahý Příteli!

V tomto psaní Vám píšu česky, ať to vypadne jak chce. Jest to opovážlivost, neb jsem již tak dlouho ode vlasti vzdálen, a jsou na konci tohoto měsíce právě dvě léta, že jsem poslední slova česká slyšel, a nemaje ani gramatiky ani slovníka, jde to dosti zdlouha a chatrně. Poněvadž vždy zápasím slovama, trpí při tom myšlenky, a vcelku to vypadá nemotorně. Proto prosím Vás vemte zavděk s dobrou vůlí a odpusťte nesčíslné chyby. Snad Vám jest psaní v české řeči špatně spané [!] milejší[1]) než v německé dobře, a tak špatně to přece nebude, že by jste smyslu nerozuměl. Jestli nějaké slovo neb celou větou [!] vyjadřiti nemohu, podám to v závěrce německy. Pravíte, že nebožtík pán Cato senex se naučil literas grecas a podáte mně ho za příklad, ale tento pán Cato měl bez pochyby lepší palicu pro řeči než já. Všeho [!] se spíše naučím než řeči, to vidím taky při Italianskym. Chcete, abych sepsal můj cestopis česky, ovšem jest to má největší touha, ale jestli to dovedu, jest jiná otázka. Předmět, to jest krásné umění ve Vlaších, by byl také pro dokonalého Slovana těžký skrze terminologie [!], která v české řeči vyvinutá ještě není, jesto sotvá 50 let, co ji Němci v jejich řeči utvořili. Než se dá o tom něco psáti, by bylo potřeby sestaviti knihu jak byla Sulzer'ova Theorie der schönen Künste, která u Němců proklestila dráhu. Jesto reální a vocabularní slovník, věčím dílem vzato z francouské Encyklopaedie ode Dalambera a Diderota. Göthe se častěj odvolá ve své italienischen Reise na ni, a uzná ji za dobrou, ačkoli mu nestačí, tím méně by stačila pro náš věk. Jednak jsou pojmy a náhledy docela jiné, jednak se velice rozšířil obzor. Tehdáž se nic nevědělo o Byzantinského a Gothického umění. Pan Göthe se podívá s velikým oblíbením na říceniny chrámu Venuše v Assisi, ale chodí mimo chrámu svatého Františka, on nechce

---

[1]) O tom, jak Sušil pisatele do češtiny nutil, srv. F. S. str. 348.

o tém Machwerk des finsteren Mittelalters nic věděti. Bylo to v roku 1786. Kdyby pán Göthe by udělal tu cestu nyní, a někdo by o této budově by tak soudil jak on sám těchdáž, by ho jistě měl za nejvěčího barbára, a to vším právem, neb stavba a malba jest při té budově výtečná, a patří k nejdůležitějším ve světě. Zásluha, že se středověké umění ve Vlaších přivádilo k uznání, patří Němcům, dílem umělcům tak nazývané romantické školy (jenž jde paralelně z romantické poesie), to jest Schnorr, Cornelius, Koch, Fürich, Veit, Schadow, Overbeck a t. d., dílem učencům; začátek se udělal v začátku našeho století, s časopisem Kunstblatt, jesto pro všechny věky důležitý Archiv pro děje umění. Samém čassu cestoval německý Baron Rumohr v Italii a prošťoural všechny Archivy v zemi, obzvláště pro nejstarší dobu, to jest 13. a 14. století, důležité archivy v Pise, Florencii a Umbrických městech, obzvláště Perugia a Urbino, všechna jiná místa, jako Řím (skrze meškání papežů v Avignonu), Benátky, Bologna, Milan a Nápoli sjou [.] odvislá od Florencie a Umbrie a dosahnou teperv později důležitost (v 15 a 16 století). Pan z Rumohru vydal své výrobky 1827 pod titulem Italienische Forschungen 3 díly v 8°. A to jest základ kritického dějepisu pro všechny věky. V jeho stopách kráčel 1835 Dr. Förster z Mnichova, malíř a stavitel, nyní největší učenec v tom obzoru [!]. (Před několika dni jsem se s ním osobně seznámil.) Tento příklad zbudil Italiany Marchese Selvatico, malíř Mich. Ridolfo Lucca, Conservator a Prof., March. Roberto d Azeglio (bratr výtečného muže Massimo, jenž jest v jedné osobě nejvýtečnější žijící malíř krajin (v Italii), spisovatel románů a politických věcí, jenž vyznamenal se jako bojovnik v bitvě u Vicenzy a byl ministrem piemonteským. Starec jest teď podesta v Miláně a žeď [!] Manzoniho, Padre Marchesi, dominikán v Turině, Pf. Bonaini v Pise, Prf. Milanesi zde. Konečně se všechny tyto síly spojily a vydaly Vasariho Životy umělců ze 16. století (první základ historický, ale velmi nekritický), s obšírnými poznamenáními, v kterých taky práce Rumohra, Förstera, Schorn, ne Schnorr, Gaye a jiných použity jsou, posavad 16 dílů 8°.

Ale právě pozoruji, že mně péro uteklo a že jsem s cesty zbloudil. Chtěl jsem mluviti o Terminologie [!]. Co se týká realní stránky této knihy, bych si troufal ji vyvést, není to těžké, neb podobných slovníků jest nyní hojnost v řeči německé, francouské, italské a anglické, a všechny tyto řeči rozumím dost pro ten účel. Poslední řeč t. j. anglickou jsem se naučil na cestě tolik, že čítám knihy umění se týkající s pomocí slovníka dosti běžně. Knihy velmi praktické tohoto

národu pro cestovatele mne k tomu přivedly, že jsem se toho naučil. Jak víte, jest tato řeč k rozumění velmi lehká, jinak k mluvení, o tom nemám ani pojem. To by byla práce, když se navrátím, velký potřebný aparat se nedá na cestě použiti aniž jest to potřeby pro mne. Filologickou stránku by musela převzít celá společnost, a vydání pražské Museum jakožto akademie řeči. Ja bych chtěl mít jen jeden silný díl v 4° neb regal 8° s mnohými dřevotisky dobrými v textu. Všechna slova, jenž se obyčejně ve všech řečech užívají a z latiny neb grecké řeči pocházejí a se větším dílem stavitelství tícají, jak architrav, capitel, abacus a t. d. neb středověké viála neb fiále atd. Tak sochařství se týkající, jak plinta (tabule, na nichž stojí socha) by se všechna podržela, jen nová slova, věčím dílem francouská a se malířství týkající jako nuance by se změnila. Teprv když tato kniha by byla hotová, by se mohlo mysleti na cestopis ve Vlaších v české řeči neb dějepis umění. Na cestopisu pracuji pilně, to se rozumí v německé řeči. Poněvač živost pojemu a vniku (die Lebhaftigkeit der Eindrücke) se nedá později navrátiti, jest to potřeby, aby se hned psalo (die Sache behält das Gepräge der Frische und Lebendigkeit), všechno, co se ale týká učenosti, se může dle potřeby pozděj přidat. Můj plán v tom ohledu jest, aby ta kniha držela střed mezi obyčejným cestopisem a mezi periegetickou rukovětí (Reisehandbuch z. B. Förster, Burckhardt, Passavant u. s. w.) Cestopisy jsou větším dílem plédky[1]) a zvrchu (seicht und oberflächlich) a jejich účel jest více zábava než ponaučení, rukověti naopak jsou učené, ale suchopárné (trockene Wegweiser, gründlich und langweilig). Tyto dvě stránky bych rád spojil, ale tak, aby učenost neudusila příjemnost, poslední by byl hlavní účel. Kde by bylo více učenosti třeba, bych to nedal do kontextu, nýbrž do noticky. Hlavní věc by byly obrazy. Obraz praví s jedním pohledem více než 100 listů textu. Pro rozmanitost bych rád mimo kladl (einschalten) popsání krásné italské přírody, zahrady a t. d. A vynasnažím se, aby to vypadlo tak živě a graficky, jak možná. Jsou to ale pia desideria. Bůh ví, co z toho vyvedu. Duch povolný jest, plet (Fleisch) ale slabá. Video bona proboque, deteriora sequor. Krom toho studuji národní dějepis a literární Italianů, ale posavade jsem v tom ohledu nic nepsal, k tomu by bylo taky čas, když se navrátím, národní dějepis dosti dobře již znám, méně literární. Co se týká národního, bych si taky troufal knihu vyvect, jen zběhlost v řeči

---

[1]) plýtké; zde i namnoze jinde psáno dle mluvy hanácké (očel = účel a j.)

schází. Dáli Pán Bůh, taky to provedu, ohledem řeči bych Vám, to jest nejen Vaší osobě, ale všechněm přátelům solidárně, bych rád udělal návrh, to jest Vám osobně, Prf. Procházkovi, Šmídkovi, Wurmovi, Maršovskému [1]), Haskovi (nevím, jak se píše [2]). Já bych nejméně každých čtrnáct dní na Vás, Pane Profesor, psal, ale ten list by byl pro všechny, a kdo by měl právě k tomu chuti a času, by mně odpověděl, a mne učinil pozorlivě [!] na chyby v mém psaní. By bylo to dle dnehu času dělení práce (Theilung der Arbeit) a na jednoho to by přišlo řídko. Aby korektura by byla skrátka, bych psal s chemickým inkoustem a bych psaní [3]) mašinou votiskl, jde to velmi lehce (mit der Copirmaschine), potom potřebuje pán korektor jen říct: na stránce 1 v řádce 7 slovo neb sada neb věta a t. d. Rád bych byl, kdyby mně někdo z těch pánů odpověděl, jestli jste s tím dorozuměni neb ne. Taky bych potřeboval gramatiku a slovník, páni professoři Procházka neb Šmídek mohou nejlépe posouditi, co by se pro mne hodilo. Potom zaprosím p. Maršovského v mém listu na něho, aby tyto knihy pro mne obstaral.

Na ty kodexy ve vatikánské bibliothece, o nichž jste mně psáti ráčil, jistě nezapomenu, ale jste se obrátil na špatného komisionáře, na dobré vůli neschází, ale na učenosti, pokusím se a uvidíme, co vyvedu.

Glagolizu dosti dobře znám. [4])

Mám s tím něco za lubem, ale nevím, jestli se to podaří, o tom jednou budoucně, až věc dozraje a se ukáže, co na tom. (Přál bych, kdyby někdo, na koho páni, neňi nos do nejho strčel, [5]) ať se s téma hákama hlavu láme.) Musím Vás taky zaprosit, abyste měl trpělivost skrze ony vatikánské codexy, do Říma tak brzo nepřijdu, poněvadž ještě se nějaký čas ve Florencii zadržím, později půjdu ale nejprve do Napoli, Sicilie a Malty, potom teprve přijdu do Říma, kde delší čas zůstati hodlám. Na spáteční cestě navštívím opět všechna místa, kde sem byl, a taky ona, jenž jsem prve vynechal, k. p. Modena, Turin, Ferrara. V Benátkách taky zůstanu delší čas. Z toho lze viděti, že se tak brzo do vlasti nenavrátím. Krom účelu cesty má to ještě druhou příčinu. Stav mých peněžitých záležitostí jest Vám znám, že povinen jsem velké

---

[1]) Würm Ign. (1825—1911), duch. správce v Ochranovně; M. řed. ústavu hluchoněmých.

[2]) míněn asi Dr. Fr. Hošek, prof. theologie v Brně.

[3]) psáno: spáni, jako dříve sjou m. jsou.

[4]) psáno glagolicí!

[5]) nesrozumitelné; snad: aby někdo, na koho páni připadnou, nos do toho strčil a těmi háky (glagolskými)...

sumy platiti a protož spořiti musím, abych s tím jednou do konce přišel. Krom platu k Dědictví mám ještě raihradský dluh a fundaci v Ochránitelně. S těmi dvouma [1]) prvními, to jest Dědictví a Raihrad jsem myslel, že je letos odplácím a co se mne týká, jsem to dle předsevzetí vykonal. Uspořil jsem nejen tyto dvě sumy, ale ještě něco zůstane pro mne.

Ke konci roku se ale ukázalo, jak Vám ze psaní mého bratra [2]) vědomo bude, že důchody z panství to nevynáší a že já, a ti, kterým platiti mám, trpělivost míti musejí. Díky Bohu, jsou ty platy tak, že skrze ně k soudu pohoněn nebudu, a doufám, že ty zlé časy se polepší a že to, co jsem letos s tím zmeškal, budoucně vynahradím, ale přece ztratím s tím rok. Dokud zůstanu zde v Italii, lehčej spořiti můžu než doma, neb zde všechno jest cizí a neberu žádný podíl (nehme keinen Antheil an den fremden Angelegenheiten), jinak jest to doma, tam všechno mne zajímá, a přijdou všelijaké věci, kterým vyhýbati nemohu; když jsem vzdálen, lidé na mne zapomenou a dají mně pokoj. Proto nechci se navrátiti, než všechno aneb větší díl oplacen jest. S [tak] toho vidíte, že sám nevím, kdy zase dom přijdu, neb nejsem v tom ohledu v mém jednání svobodné (ich kann mich nicht frei nach meiner Absicht bewegen), nýbrž [3]) jsem vázán hospodářstvím mého bratra. Že tam odsud to, co mně patří, v čas nedostanu, nemohu bráti za zlé, neb není to následek nedbalosti, nýbrž [4]) všeobecné nouze v zemi vůbec. Když všichni [5]) trpějí, nemohu žádati, abych sám s toho sproštěn byl.

Děkuji Vám za ty věci, jenž Jste knihám přidal, jsem se z nich všelicos zdověděl. Jen ta Brochurka dramatická se mně nelíbí, jest velmi sprostá a beze všeho vtipu. Taková věc se může provést v užším kruhů dobrých přátelů, ale pro veřejnost se nehodí. Dělá to čtenářskému spolku jen hanbu.[6]) Wau Wau [7]) naopak se mně líbí. Viděl jsem z něho patrně, jak dlouho ode vlasti vzdálen jsem, o věci, často vtipu, ačkoli je rozumím a je za podařilé uznati musím, přece tak málo vím, kam cílejí, jak kdyby se ne Brna ale Timbuktu týkaly. Illustrace není

[1]) dvoma přetrženo.

[2]) majitele Čech.

[3]) psáno: nibř.

[4]) nybř

[5]) psáno, jak velmi často: šechny.

[6]) snad Illnerův »Kvas krále Vondry«?

[7]) satirický půlměsíčník směru českého německy psaný, red. Karl Flemmich.

špatná, naopak myslím, že jest lepší než u pražských Humoristických listů, a převyšejí daleko českého illustr. Časopisu (jméno sem zapoměl). Poněvadž Wau Wau docela nerozumím, taky nemůžu poznati, jakou barvu má, tolik vidím, že jest oposiční proti Ministerium a městské radě. Že D'Elvert již není měšťanostou, nýbrž [1]) Skene. Tu osobu docela neznám, ale mne zajímá jen vědouce, že jest velký přítel Wurmův. Myslím, že jest Wau Wau vydán od národní strany a by bylo to dobrá myšlenka, polemického časopisu v řeči protivníků psáti, tak jsou nuceni si ho všimnouti. Co se stalo s Pátkem? Schulkalender [2]) jest podařilý. Velkou radost mám nad spisem Brandlovým, by bylo k přání, aby brzo ve vydání Žerotínových spisů pokračoval.

Tímto chci dokončit a opakuji prosbu mou, aby jste nesčiselné chyby prominul. Mám na jednou pamatovat na pravopis, hledati v hlavě slova a si všimnouti konstrukcí a syntaxe, to jest příliš moc najednou a divím se, že jsem tolik dovedl. Prosím sdělte to psaní přátelům. S Bohem.

Ve vší úctě

Váš upřímný ctitel a přítel

Fr. Hr. Tarouca.

91.

Tarouca Sušilovi.

Z důvodů peněžních nemůže cestovati. Drahota ve Florencii. Nápisy na středověkých obrazech. Doprava tisku poštou. Ign. Wurm na odchodu (do Olomouce?) Nové ministerstvo (Belcredi 1865?)

Datum opomenuto. List psán asi 1865 po listě č. 90.

Florenz den

Lieber Freund!

Ich danke Ihnen sehr für Ihr für mich in jeder Hinsicht sehr wehrtes [!] Schreiben. Was die Adresse betrifft, habe ich geglaubt, daß Sie es so machen werden, wie es allgemein üblich ist, daß man dorthin schreibt, von wo der letzte Brief datirt war, da der betreffende Hausherr und die Post unterrichtet werden, wohin sie die Briefe weiter senden sollen. Überdies glaube ich, wenn ich mich recht erinnere, Maršowsky geschrieben zu haben bei der gegebenen Adreße, nämlich

---

[1]) nibeř.

[2]) Jana Pátka, řed. normální školy a spojené s ní učitelské průpravny.

Florenz Montebello 18 zu bleiben, bis ich weitere Nachricht gebe. Ich bitte Sie und überhaupt alle Bekannten, welche mich mit einem Schreiben beehren wollen, in Zukunft es auf die angegebene Weise zu tun, Wurm werde ich gleich nach diesem Briefe schreiben. Vom Weiterreisen ist einstweilen bei mir keine Rede, da mir dazu das Geld fehlt. Hier lebe ich sehr wohlfeil, was auf der Reise nicht geht, da in den Gasthäusern, auf welche ich dann angewiesen bin, Wohnung und Kost wenigstens das Doppelte kosten, die Fahrgelegenheit, Trinkgelder usw. nicht gerechnet. Durchschnittlich muß man dafür täglich 8 bis 10 Gulden rechnen, wozu jetzt nur 3 Gulden hinreichen. Seit vorigem Jahre sind hier die Preise fast um das Doppelte gestiegen, was der große Verkehr und Transport der Produkte durch die neuen Eisenbahnen hervorbringt, da sich an einem Orte nicht anhäufen kann [tak]. Der Producent gewinnt dadurch und der Konsument verliert, d. h. bloß in fruchtbaren Gegenden, wo hingegen alles in ärmeren Gegenden, z. B. im Römischen durch die Zufuhr billiger wird. Viel tragen auch die bedeutenden Erhöhungen der Steuern zum Steigen der Preise bei. Wann ich weiter komme, werden die neuen Minister bei uns entscheiden, nämlich durch ihr Einwirken auf die Geldverhältnisse. Gott gebe, daß sie es tun, obwohl ich gestehen muß, daß ich wenig oder nichts von ihnen erwarte. Ich fürchte, es ist zu spät. Daß mein Brief über die Inschriften auf mittelalterlichen Gemälden Beifall gefunden, freut mich sehr, es wird mich ermuntern, fleißig zu sein. Leider ist in dieser Sache ohne Geld nichts weiter zu machen, und das habe ich jetzt nicht, und wann es damit besser werden wird, weiß Gott. Für mich wäre es von dem größten Interesse zu erfahren, was Šmidek und Brandl darauf geschrieben haben, ich bitte daher die Herren mir die betreffenden Blätter in Briefen zu schicken. Dabei muß ich aber bemerken, daß die Post nichts davon wissen darf, daß die Briefe Druckschriften enthalten. Die Briefe müssen daher aussehen, als wenn sie geschrieben wären. Ich bitte daher das betreffende Numero so gepreßt zusammenzulegen als möglich, oder noch besser die betreffenden Artikel herauszuschneiden und zu schicken. Die Posten sind recht pedantisch und langwierig. Die Herren Trapp und Weber wollten mir einige ganz unschuldige Druckschriften schicken, die Sachen wurden aber von der Post abgewiesen. Sollten Sie auch Anstände mit der Post haben, so bitte ich die Sachen an Nitsch zu geben, der das Weitere besorgen wird.

Daß Wurm Brünn verlassen will, finde ich begreiflich, es ist mir aber nicht lieb, da auch Sie ihn ungern verlieren werden. Er wird

schwer zu ersetzen sein, wer soll den Posten [1]) bekommen? Ich muß es wissen, da ich ihn präsentieren muß. Ich hoffe, Wurm wird mir wenigstens darüber schreiben. Die Ausrede wegen der Adresse fällt nach diesem Briefe weg.

Wenn es jemanden aus den Bekannten möglich ist, bitte ich Sie mir über Ihr Verhältnis zum neuen Ministerium zu schreiben, einige wenige Worte werden genügen. Allgemein macht man sich große Erwartungen, auch ich theilte sie, nach verschiedenen kleinen Indizien verspreche ich mir aber gegenwärtig nicht viel. Wenn es nur nicht noch schlechter wird. Vederemo! [tak] Einmal müßen die Herren doch mit der Farbe heraus, sie haben sich ohnehin lange genug damit Zeit gelaßen. Wir wollen deßenungeachtet das Beste hoffen. Gott gebe, daß es in Erfüllung gehe.

Leben Sie wohl, ich grüße alle Bekannten und Freunde herzlich. Mit aller Hochachtung Ihr aufrichtiger Freund

F. Gf. Tarouca.

92.

Tarouca Sušilovi.

Stěžuje si, že mu nikdo z Brna neodepisuje. Nedorozumění s Kuldou, stesky na nepřátele. Jediný přítel v Italii, abate Orticoni.

Florenz den 5. Juli 1865.

Lieber Freund!

Ich hatte mir vorgenommen, weder Ihnen noch Maršovsky und am wenigsten Wurm zu schreiben, weil ich auf keinen meiner Briefe Antwort bekommen und daraus sehe, daß alle mir entweder nicht schreiben wollen oder nicht können. Würde es bloß im Wollen liegen, bin ich zu stolz, um mich Jemanden aufzudrängen, der mich nicht mag. Liegt es aber im Können, daß mich die Briefe nicht erreichen, ist die Correspondenz eine unnütze Mühe, ich werde sie daher aufgeben. Was das erste betrifft, glaube ich, wäre es freundlicher und anständiger gerade heraus zu sagen, dieses oder jenes ist mir an dir nicht recht, ich hätte dann Gelegenheit, mein Unrecht, wenn es obwaltet, einzusehen und die Sache einzustellen. Auf jeden Fall würden wir uns verständigen. Ganz besonders gilt dieß in Bezug auf Wurm;

---

[1]) v Ochranovně, na Taroucovu fundaci.

hier finde ich es am wenigsten passend, mir ein trotziges Stillschweigen entgegenzusetzen. Mit Kulda war die Sache auch so und wir sind in Folge dessen auseinander gekommen. Kulda befand sich in äußerst mißlichen Geldumständen, wie es ihnen bekannt ist, gegen alle anderen sprach er sich darüber aus, nur gegen mich nicht. Vielleicht wollte er mich schonen, da ich selbst in großer Geldverlegenheit war, da hätte aber sein übriges Benehmen gegen mich damit im Einklange sein sollen, statt deßen wurde sein Benehmen gegen mich ein gereiztes und oft sehr verletzendes, ohne daß ich wußte warum. Die natürliche Folge davon war, daß ich mich immer mehr von ihm zurückzog. Erst als er fort war, erfuhr ich von Wurm den Zusammenhang der Sache. Auf jeden Fall war sein Benehmen nicht recht, damals wäre es mir, unter den Umständen, in denen ich mich befand, auf einige Hundert Gulden auf oder ab nicht angekommen, wenn ich sie auch nicht gehabt hätte, würde ich sie mir ebenso, wie verschiedene Beträge zu anderen Zwecken leicht verschafft haben und sie wären jetzt ebenso gut bezahlt, wie jene bezahlt sind. Auch hat man es mir allgemein übel genommen, daß ich für sein Fortkommen nicht gesorgt, was aber ebenso unrichtig war. Was das Čecher Patronat betrifft, habe ich kein Recht darauf, sondern mein Bruder, dem natürlich die Patronats-Geistlichen näher stehen, als ein Fremder, den er niemals gesehen hat und der von vielen Seiten ungünstig beurtheilt wurde. Und was meinen Einfluß in weiteren Kreisen betrifft, mußte es Kulda mehr als jeder andere wißen, daß dieser durch meinen Anschluß an die slawische Partei gänzlich vernichtet ist, und noch so ist. Er wußte es ganz gut, wie man mir in allem, was ich unternahm, von allen Seiten hindernd entgegen trat, was ebenso wäre, wenn ich jetzt in Brünn wirken wollte. Es ist also kein Wunder, daß ich verdrießlich wurde und Alles aufgab. Besonders thätig gegen mich war damahls Chlumecky mit einigen Helfershelfern, welchen ich viele Gefälligkeiten erwiesen hatte und die sich für meine Freunde ausgaben. Ich brauche sie nicht näher zu bezeichnen, Sie kennen sie ohnehin. Chlumecky ist jetzt todt und die andern dadurch und die Zeitereignisse unbedeutende Leute geworden, dagegen bestehen noch eine Menge anderer Feinde, die mir übel wollen, ohne sich recht klar bewußt zu sein, warum. Sie bilden sich etwas ein, und das genügt ihnen. Nun genug davon.

Zunächst wurde ich durch den einzigen Freund, den ich hier habe, Pater Orticoni ver<an>laßt, an sie zu schreiben, Ich erinnere

mich nicht, ob ich Ihnen von ihm geschrieben habe, ich glaube aber nicht. Orticoni ist ein Abate wie Hunderte andere in Italien sind, nämlich der kein kirchliches Amt hat. Er beschäftigt sich mit Sprachunterricht, besonders mit Fremden, er spricht daher auch ganz geläufig Französisch und Englisch. Von Geburt ist er ein Corse. Seine Hauptstärke ist aber in den klaßischen Sprachen und der allgemeinen Geschichte. Bei der letzteren kömmt ihm sehr seine ausgebreitete Sprachkenntniß zustatten. Jetzt studiert er, obwohl über 50 Jahre alt, das Deutsche, was ihm aber sehr schwer geht. Aber er wurde dazu veranlaßt, weil er sich überzeugt hatte, daß die deutschen Philologen die gründlichsten von allen sind. Auf die Frau [1])

93.

Tarouca Sušilovi.

Vytýká brněnským známým (zvl. Ign. Wurmovi), že mu nepíší. V hudbě nemá záliby.

Florenz den 24. Oktober 1865.

Lieber Freund!

Es ist ordentlich ein Fest für mich, wenn ich aus der Heimath einen Brief bekomme, es wäre daher eine Undankbarkeit von mir, wenn ich Ihnen nicht gleich für Ihren Brief herzlich danken würde. Umsomehr, da es die Übrigen nicht der Mühe wehrt[!] halten, mir zu antworten. Ihre Entschuldigung, daß sie mir schreiben wollen, aber die Sache solange aufschieben, bis sie darauf vergeßen, ist eben nicht sehr schmeichelhaft für mich. Wenn einem an einer Person gelegen ist, schiebt man das Schreiben nicht auf, sondern schreibt gleich. Was den Herrn Ministerialrath in spe Wurm [2]) betrifft, bin ich noch immer ungewiß, ob ich ihn aus der Zahl meiner Freunde ausstreichen soll oder nicht. Es wird davon abhängen, daß ich endlich auf irgend eine Art erfahre, ob er meine 4 Briefe erhalten hat oder nicht. Jemanden auf den erhaltenen Brief nicht zu antworten ist eine Unhöflichkeit, aber es nicht zu thun, wenn man den anderen zum Schreiben auffordert, ist eine Beleidigung. Dieses bitte ich dem Herrn Ministerialrath in spe zu sagen. Wenn er mit dem, was ich geschrieben habe, nicht einverstanden ist, ist dieß kein Grund mir nicht zu schreiben. Ich halte

[1]) Další (nový list 8⁰) chybí.

[2]) Ignác; mělť i jinak pověst ne tuze pilného dopisovatele.

mich nicht für unfehlbar, und habe es in den Briefen wiederholt ausgesprochen, daß sich seit den sechs Jahren, welche ich vom Vaterlande entfernt bin, so vieles gänzlich verändert hat, daß ich mir von den jetzigen Zuständen kaum eine klare Vorstellung machen kann. Auch viele Personen haben sich in dieser Zeit geändert, und ein großer Teil der bekannten Leute ist gestorben, statt ihnen [!] wirken jetzt andere, die ich gar nicht einmahl dem Namen nach kenne, mein Urtheil über Dinge im Vaterlande ist daher sehr ungewiß, ich habe daher bei jedem Satze in meinen Briefen ein Wenn vorausgesetzt. — Sie schreiben von Geisler,[1]) daß er sich auf seiner Pfarre einsam fühlt und sich nach Brünn zurück sehnt, und sagen dabei, ich sei anders und mache mir aus der Einsamkeit nichts daraus, da irren Sie sich bedeutend, ich fühle das Drückende meiner Lage nur zu sehr. Ich halte es aber für meine Pflicht, in der freiwilligen Verbannung solange auszuhalten, bis ich das erreicht habe, was ich damit erreichen will. Aus diesem Grunde ist es auch für mich eine so große Freude, einen Brief aus dem Vaterlande zu erhalten, und es schmerzt mich sehr, wenn man mir nicht antwortet, worauf ich in anderen Umständen gar nicht achten würde.[2])

Daß eine Terminologie in Kunstsachen bereits besteht, kann mich nur freuen, es war aber unnöthig, mir meine Unkenntniß in dieser Sache übel zu nehmen. Sie wollten mir auch irgend etwas von einer musikalischen Composition schicken, haben es aber unterlaßen, woran Sie recht gethan haben. Die Musik ist, wie Sie wissen, für mich unzugänglich, Musiker sind daher die letzten Leute, die ich aufsuche. Anders wäre es, wenn es die Malerei oder Bildhauerei betreffen würde. In dieser Hinsicht habe ich einige wenige Verbindungen angeknüpft, so daß ich leicht über Aufträge in dieser Hinsicht Auskunft erhalten könnte. Voriges Jahr hat ein lüderlicher Musikus Namens Benvenuti neben mir gewohnt, welcher an einer Oper arbeitet, er kam aber damit nicht weiter, da er die ganzen Nächte mit Offizieren und andern dergleichen Leuten spielte und bei Tag schlief. Gewöhnlich ging er zu Bette, wenn ich aufstand. Leben Sie wohl und grüßen Sie alle Freunde, die es wirklich und nicht dem Namen nach sind.

F. Gf Tarouca.

---

[1]) Bedřich Geißler, do 1865 regens alumnátu, pak jako farář v Urbanově vstoupil do kláštera rajhradského, odkudž opět vystoupil.

[2]) Opětovné výčitky, že mu brněnští přátelé neodpisují, nutno za těch okolností nazvati oprávněnými, třebas ne do té míry a do těch důsledků, jak citlivý hr. T. se domýšlel. Z posledních dnů života jeho je známo, že v horečných dobách i nejlepší přátele své, jako na př. M. Procházku, podezíral z úkladův o jeho bezživotí.

94.

Spisovatel Jan Bohuslav Müller (1823—1885) Sušilovi.

Podává zprávy o slovanských překladech Bible. Srv. F. S. 269.

Velevážený Pane Professor!

Sdělil mi p. Latta Vašnostinu žádost, abych se po rozličných překladech slovanských zde přeptal, i zašel jsem hned k p. Hankovi a následující zprávy od něho obdržel.

Ostromirské Evangelium od Vostokova by Vám mohl přenechati za tu samu cenu, za kterou se v Petrohradě prodává, dovozného sem nepočítaje, avšak si na cenu nemohl hned vzpomenouti, nýbrž mne na některý jiný den odkázal, až to ve svých spisech najde.

Vydal právě tyto dny Remešské Evangelium, v kterém se některá místa z Ostromirského nacházejí. Prodává se v knihkupectvích po 3 zl. stř., u něho k dostání za 2 zl. stř.

V Lipsku vyšel Nový zákon staroslovanský a ten samý v polském překladu pro katolíky. (U knihkupců)

V Berlíně celá bible protestantská v překladu polském a horno- a dolnolužickém, od biblické společnosti. (U knihkupců)

V Lublani ilirský překlad N. Z. (k dostání ve Vídni u Wenedikta). Léta a cenu nevěděl mi o žádné sděliti.

Pravil mi též, že se chystá klášter Tepelský vydati polyglottu slovanskou Písma Svatého. Bylo by prý nejlépe, kdyby jste[!] se ráčil naň obrátiti aneb se svou prací k nim se přidružiti.

Staré, rukopisné překlady české chovají se v bibliotéce Drážďanské (nejstarší), Litoměřické a v Praze jak v císařské tak v musejní bibliotéce.

Nový ilirský překlad celého Písma Svatého má brzy na světlo vyjíti.

Vel. P. Vlček mi pravil, že se nachází ve Vídenském Novém Městě velmi starý rukopisný překlad český Bible (tuším že z 12. neb 13. století), a že by snad nějaké ukázky z něho od p. Buriana[1]) k dostání byly.

Totoť jsou výsledky mého přeptávání, jest mi líto, že nemohu všechno určitěji a ku větší spokojenosti podati. Kdybych snad mohl i jindy v čemkoli jiném posloužiti, tedy to s radostí učiní

Vašnosti nejponíženější služebník

J. B. Müller.

V Praze 20. Listopádu 1845.

---

[1]) prof. češtiny na tamější vojenské akademii.

95.

Topograf P. Řehoř Volný (1793—1871) Sušilovi.

Dík za knihu „Hymny círk.“ 1846 Sušilem vydané a za milodar na Hostýn (o jehož vybudování V. velmi se zasazoval).

Hochwürdiger,
Hochgeehrter Herr Professor und Freund!

Genehmigen Sie den Ausdruck meines innigsten Dankes für das gütigst überschickte Werk „Hymny Cirk.“, womit Sie sich ein großes Verdienst um die hl. Kirche und nicht geringere Ehre vor der Welt erworben haben. Mehr darf ich nicht sagen, um Ihre Bescheidenheit nicht zu verletzen, aber so viel ist gewiß, daß mich Alles in und an dem Buche entzückt. Gebe Ihnen der Allgütige Gesundheit und langes Leben, damit Sie durch Ihre ausgezeichnete literarische Thätigkeit die hl. Kirche auch in andern bisher vernachläßigten Richtungen durch neue Werke verherrlichen könnten. — Für das gütige Offert auf den Hostein danke ich vorläufig vom Herzen. — Unser p. t. Herr Abbt [!], der seine Empfehlung melden läßt, wird sich persönlich bedanken.

Kommen Sie doch bald hierher, und empfangen für Jetzt und für Immer den Ausdruck innigster Hochachtung

Ihres ergebensten

G. Wolný m/p.

Stft Raigern 24. März 846.

96.

Volný Sušilovi.

Dík za zásilku Básní (vyd. 1847). Suš. oční neduh.

Hochwürdiger, Hochgeehrter Herr Professor und Freund!

Genehmigen Sie den herzinnigsten Dank sowohl von Seite unseres p. t. Herrn Abbtes (der sich auch bestens empfiehlt) und des P. Anton [1]) als auch von mir für die neue, schöne Gabe, die Sie uns mit Ihren vortrefflichen Básně gemacht. Der Allgütige verleihe Ihnen Gesundheit und Heiterkeit des Geistes, damit Sie noch lange zu seiner Ehre, zum Nutzen der Wissenschaft und zum Ruhme der slavischen Literat. Welt

---

[1]) Rücker (1794—1860), prof. filos. ústavu v Brně; uspořádal knihovnu rajhradskou.

fortwirken könnten. Darum bitte ich Ihn tagtäglich, will es aber, womöglich, noch inniger thun am 2ten Juli in der Hosteiner Kirche, deren hochheilige Patronin Sie in Ihren Gedichten eben so innig als schön feiern. Dort will ich auch insbesondere Ihr Augenübel der Mutter der (wie immer) Bedrängten in meinem unwürdigen Gebete empfehlen.

Kommen Sie doch bald nach Raigern, ich sehne mich sehr, recht sehr nach Ihnen. Vom P. Anton alles Beste und vom Herzen.

Mit vollkommenster Hochachtung und Liebe

Tuissimus
G. Wolný m/p.

Stft Raigern am 27. Jun. 847.

N. S. Für die Gabe (10 Exempl.) für die Hostein-Kirche wird Sie die Gnadenmutter lohnen; ich danke dafür bestens, und werde Ihren Willen freudig besorgen.

97.

Volný Sušilovi.

Žádané dějepisné příspěvky pro poutní knihu již odevzdal. Děkuje za blahopřání ku jmeninám (12. bř.)

Adresa na str. 4°: Sr. Hochwürden dem wohlgebornen Herrn Herrn Franz Sussil Consistorialrath, o. ö. Professor des Bibelstudiums n. B. am Theolog. Studium, wie auch Pro-Synodal-Examinator u. s. w. Brünn. Abzugeb. im Minoritenkloster ebenda.

Na 3kr. známce razítko: Raygern 3/4, pak Brünn 3. Apr. Na pečeti razítkem vytlačeno: Dobro.

L. J. Ch.

Euere Hochwürden, Hochgeehrtester Herr Collega und Freund!

In Folge der mich sehr ehrenden Zuschrift des verehrlichen St. Cyrill- u. Methudvereines vom 14. März d. J. erlaube ich mir Sie, als die edle Seele desselben zu begrüßen und Sie zu bitten, demselben meinen herzlichsten Dank ausdrücken zu wollen für das Vertrauen, welches er behufs der Materialien (geschichtlichen) zur Abfassung eines Wallfahrt-Andachtsbuches in meine historische Liebhaberei gesetzt und mir dieß schriftlich mitgetheilt hat. Ich bin leider! nicht im Stande, in so zierlich-böhmischer Sprache dem p. t. Verein selbst zu antworten auf diese seine Zuschrift und bitte demnach Ew. Hochwürden, das Dolmetschamt für mich bei ihm übernehmen und sagen zu wollen:

dass Alles, was für den beabsichtigten Zweck passendes in meinen Notaten sich vorfand, bereits vor einigen Tagen dem Mitbruder Hrn P. Gunther Kaliwoda, nach dessen gegen mich ausgesprochenem Wunsche, zur etwaigen Verarbeitung und Weiterbeförderung übergeben wurde. Wäre ich im Stande gewesen, mehr zu geben als möglich gewesen, so hätte ich mich glücklich geschätzt, indem es einem so edlen Zwecke gilt und einem Vereine, dessen Hauptglied eine mir so hochtheuere Persönlichkeit, wie die Ihrige ist!

Nehmen Sie daher das Wenige, als gutgemeint, mit Nachsicht an, und der liebe Himmel möge, durch Fürbitte der Mutter Gottes, das Fehlende mit Seinem hlst. Segen ergänzen!

Für die sehr gütige Erinnerung an mich bei Gelegenheit des St. Gregoriifestes und insbesondere bei Abfassung des sehr schönen hymnus an diesen hl. Kirchenlehrer (nach der Nachricht durch den p. t. hochw. Hrn. Minoriten Provinzial) bin ich Ew. Hochwürden tief verpflichtet, und erstatte hiefür meinen innigsten Dank, mit der Bitte, meiner — wie ich es in Betreff Ihrer thue — am Altare des Herrn gütigst eingedenk sein zu wollen.

Mit dem Ausdruck vollkommenster Hochachtung und Liebe

Tuissimus

P. Greg. Wolný $\frac{m}{p}$

Stift Raigern am 2. April 854.

98.

Volný Sušilovi.

Dík za blahopřání k udělenému ryt. řádu Františka Josefa.

L. J. Ch. c. b^a V. M^a

Hochwürdiger, hochgeehrtester Herr Collega!

Auf Ihre gegen mich so oft schon bewährte Nachsicht habe ich gerechnet, als ich Ihr sehr werthes Schreiben, worin Euere Hochwürden Ihre mir überaus schätzbare Teilnahme bei Gelegenheit der allergnädigsten Berücksichtigung meiner literarischen Versuche von seite Sr. k k. apostol. Majestät unseres Herrn u. Kaisers mir kund gaben, nicht sogleich beantwortete. Ich glaubte dies auch wohl persönlich thun zu können, aber verschiedene, unvorgesehen eingetretene Hindernisse

haben das Letztere vereitelt und so muss ich doch, obwol verspätet zur Schrift und zu Ihrer Güte Zuflucht nehmen und letztere bitten, meinen innigherzlichsten Dank für diese nachsichtsvolle Theilname und für die daran geknüpften sehr gütigen Wünsche mit der Bitte genehmigen zu wollen: daß Euer Hochwürden bei dem verabredeten Memento dann und wann auch gütigst erwähnen möchten: es möge diese allerhöchste Huld zur Ehre Gottes und zu meinem Seelenheil gereichen.

Nächsten Donnerstag, 24. ds., halten wir im Konvente und nur im engen Zirkel eine kleine Nachfeier jener größeren vom 13. ds.; darf ich Sie wohl bitten uns mit Ihrer Gegenwart zu erfreuen und zu beehren?

Mit aller Liebe, Hochachtung und nochmaligem Danke

Tuissimus

P. Greg. Wolný m/p.

Stift Raigern am 21. April 1856.

99.

Volný Sušilovi.

Vyřizuje vzkaz rajhradského opata, aby s farářem Těšíkem přijel za ním do lázní Gräfenberga.

Adresa na str. 4°: Sr. Hochwürden dem Herrn Franz Sušil, Consistorialrath und theolog. Professor etc. etc. daselbst. — Razítko v pečeti jako č. 97.

L. J. Ch.

Hochwürdiger Herr Collega und Freund!

Ich war gestern Nachmittags bei Ihnen, um Sie zu besuchen und Ihnen im Auftrage unseres p. t. Herrn Abtes auch zu sagen: daß er Sie herzlich grüßen und auffordern läßt ihm nach Gräfenberg, wohin er selbst am 15. ds. von hier abfuhr, ganz gewiß, und zwar mit Hrn. P. Těssik, baldigst nachzukommen. Er freue sich auf den Umgang mit Ihnen ungemein und sei vollkommen überzeugt, dass Ihnen die Kur sehr ersprießlich sein werde.

Da ich nicht das Glück hatte, Sie bei Hause zu treffen, und heute nach Raigern über eine Nacht verreisen soll: so entledige ich mich schriftlich dieses Auftrages in der Hoffnung, daß wir uns vor Ihrer Ferien-Abreise doch noch sehen werden.

Mit Herz und Mund Ihr ganz ergebener

G. Wolný m/p.

Brünn, 17. Juli 857.

100.

Tomáš Bečák (1813—1855), exposita v Kyselovicích u Vlkoše na Kroměřížsku, Sušilovi.

Posílá svůj kancionál.

Psáno v, au (aučel, jednau, ale úctou). — V některých listech, jako č. 108., nápadně často vynechány značky diakritické.

Vysocedůstojný Vašnost Pane!

Rožnanský p. kooperator František Stejskal žádal mne písemně o jeden exemplar mého kancionálu, kterýžto bych jemu pod addressou Vaší Velebnosti zaslati měl. Žádám tedy snažně, aby Vaše Velebnost jeden exemplar s napěvámi [!] p. Stejskalovi doručiti a jeden co znamení mé hluboké úcty přijmouti račila a žádám jen aby se Vašnostem líbilo, svůj neúhonný osud [1]) sděliti, an se již opět druhé vydání započíná. Učel můj při tomto vydání byl jen: oslava Boží a dobro lidu, nebo prodávám jeden exempl. nevázaný za 36 kr. stř. s jednou [tak] a za 38 s dvěma obrazy, v kuži [!] vázaný za 54 kr., 1 fl. a 1 fl. 22 kr. stř. v rozličných vazbách.

Čině se poručena v laskavou dobrotivost Vašnostinovu [!] trvám se vší úctou

Velebného Pana nejoddanější sluha

Tomáš Bečák.

V Kyselovicích 17. 5. 47.

101.

Bečák Sušilovi.

Dotazy stran podpory časopisu Cyrill a Method, jejž 1849 B. s bar. Königsbrunnem a Jarol. Lýskem začal v Olomouci vydávati.

Psáno w, au.

Veleváženy Pane!

Velmi nás to zabolelo, že snahy, ku kterýmž se přec z Vaší strany první krok učinil, k spojení se s naším časopisem, právě Vaším odporem nejvíce v nivec se rozplynuly, nesdělivše nám ani dostatečných příčin Vašeho počínání. Donucen takřka od bar. Koenigsbrunna, žádám

---

[1]) tak m. soud.

Vás tedy snažně, račte mi co nejdřív možná aspoň následné otázky zodpovídati:

1. Co Vás vlastně k tomu kroku pohnulo?

2. Hodláteli Vy aneb někdo ještě z Vaší diecese s námi v nějaké užší spojení vejíti?

3. Aneb hodláteli aspoň náš časopis pracemi podporovati?

4. Co soudíte o dosavadní tendenci našeho časopisu, a čeho sobě snad přejete a nepřejete?

Přiložený katechismus račte přehlednout aneb jej toliko p. Procházkovi doručte, aby jej také v svém časopisu [1]) oznámil.

Někteří duchovní žádají, aby Cyr. a Meth. podával parafrastický výklad evangelických perikop, jakž se na neděle a svátky čítávají. Neráčil byste tuto práci, která docela do Vašeho oboru zasahuje, převzíti, a nám každý měsíc něco poslati.

Račte mi tedy co nejdřív psáti, poněvadž k poslednímu t. m. opět v Holomouci <se> sejdeme, abychom o našem časopisu rokovali.

Číně se poručena v laskavost Vaší [tak] jsem s nejhlubší úctou

Vašnosti nejoddanější

T. Bečák.

V Kysl. 22. 11. 49.

102.

Bečák Sušilovi.

Posílá svůj kancionál na ukázku k rozprodeji místo peněz (snad na Dědictví C. M.)

Psáno v, ou.

Vysocedůstojný Pane!

Nevím sice jistě, jaký exemplář jsem byl zaslal k Vašnostinému náhledu, bylli v koženném hřbetě čili jen v papíře. Pročež snad dobře učiním, když 20 v koženném hřbetě a 20 v papíře posílám. Můžete odběratelům 10—15 expl. ze 100 slibit, anťby takto expl. v papíře as na 24 kr. a v kůži na 30 kr. přišel. Pokuste <se> i u kněhkupce Nitsche a Grossa, poněvadž už několikrát kancionály ode mne žádali. Nepůjdeli to nikterak, vezmu knihy nazpět a pošlu peníze.

---

[1]) Hlasu.

Těší mne velice, že mne navštívit hodláte; račte mi jen den nebo týden návštěvy oznámit, poněvadž i já s naším p. děkanem někam se odebrati zamýšlím.

Za „Růže a trní" [1]) přijmete [!] mé srdečné díky. Bůh žehnej úmysl Váš, aby se s žádoucím prospěchem neminul.

Zatím trvám se vší úctou

Vašnosti nejoddanější

Tom. Bečák.

V Kysel. 16. 7. 51.

103.

Bečák Sušilovi.

Zásilka kancionálu. Roztržka se Slovenskem. Odpadlík Brázdil.

Vysocedůstojný Pane!

Poněvadž právě dnes zásilku kancionálů pro kněhkupectví p. Nitsche a Grosse chystám, tedy i Vašnosti žádaných 60 kancionálků posílám, a sice 30 v papíře a 30 s koženným hřbetem. V příští pondělek pujdu [!] hned do Kroměříže a promluvím s p. Braunem: budou-li věci v pořádku, tedy nebudu více odpisovat, jinák [!] ale o tom hned Vašnosti zprávu dám.

Pojednání Vaše dne 10. února jest mi posud neznámé, an se mi Hlasu ještě nedostalo, těším se však na to, an mne všecko vysoce dojímá, co se na rozkvět naší církve a na blaho našeho národu vztahuje. Bohužel však že mi novou ránu zjevujete, která hlodá tělo naše, myslím však, žeby se zjevným odporem ještě více rozevřela, jak nám to zuřivý zápas se Šturovinou okázal, [2]) a že jen bratrské se sblížení duchem lásky docíliti se nechá, a to tím více, poněvadž vlastně jiného zbroje užívati nelze, zdar a požehnání musí shůry přijíti. — Pro dědictví [3]) činím co možná, nechte jen stanovy vzlášt [tak] obtisknout a pošlete mi několik výtisků.

---

[1]) básně Sušilovy.

[2]) V »Hlasu« 1852 uveřejněny 2 přel. listy Fénelovy o církvi, podepsán Fr. S (Sušil?) Tamtéž poznamenáno k překladu Janalíkovy Věrné Rózy do slovenčiny, že podivno, proč Švábové si ještě nepřeložili také Schillera. »Novou ranou« snad míněna chystaná roztržka v »Mor. Nár. Jednotě« (srv. Fr. S. 196, 202).

[3]) sv. Cyrilla a Methoda.

P. Brázdil píše v kanceláři p. advokáta a notára Kozánka v Kroměříži, a chová se posud pokojně, aspoň ničeho neslyšet.

Čině se poručena jsem se vší úctou

Vaší Velebnosti nejoddanější

Tom. Bečák.

V Kysel. 14. 2. 52.

104.

Bečák Sušilovi.

Práce pro Dědictví C. M. Pešinova práce pro Dědictví svatojanské. Kancionály dodané.

Velevážený Pane,
Drahocenný příteli!

Posílám Vám 30 fl. pro dědictví: rodina Jana Baichla; mlynáře v Kyselovicích 20 fl.; Tomáš Pěruška, farář v Moštěnici dekanátu Přerovského 10 fl.

Račte jen diplomy co nejdřív zaslat, a možnáli všecko, co dědictví pro letošek vydalo, rád bych, aby, jak daleko můj vplyv zasahuje, důvěru k našemu dědictví zvýšil, a k tomu nad jiné potřeba, aby se údům co nejdřív vyhovělo. Slovem, chceme-li prospívat, musíme Pešinu následovat, který je opravdu muž lidu a jemu lásku a důvěru vynutit zná. Byl jsem očitým svědkem jeho počínání, když u nás minulý měsíc po dva dni pobyl. Všude, kde přišel, hleděl především kněžstvo získat, pak nechal všechny údy dědictví sv. J. svolat, držel přiměřenou dojemnou řeč, obyčejně o záslubách a slávě sv. Jana, pak podal semotam dosti malicherné dárky, obrázečky, modlitby, a to působilo, nebo ihned několik údův se přihlásilo.

Něco podobného musíte i Vy učinit, a pak to půjde i u nás; především ale potřeba, aby i náš lid naše sv. patrony lépe poznal a ocenil, a proto by snad velmi prospěšné bylo, aby se dědictvím životopis s. Cyr. a Meth. vydal jako i jejich podobizny, co by se lidu velmi líbilo — nebo sv. Ludmilou jste se velmi zavděčili — Vy ale sobě několik set obrazů sv. Cyr. a Meth. v menším snad jen a obyčejném obrázkovém formátě opatřte a pak s diplomem co dárek zasílejte. Šír Vám vyhotoví takových obrázků jak jsou v mém kancionálu 1000 as za 10 zl., to máte na mnohá léta.

Strany životopisu Poláškova[1]) byl jsem v Olomouci, ale velmi málo jsem tam vykořistil, udělám co možná. O Ječmínku[2]) se mi více podařilo.

Váš breviář mi vynutil potu, ale byl jsem rád, že to ještě tak vypadlo.

Žádaje Vám všeho požehnání pro Vaše práce jsem se vší úctou

Vaší Velebnosti nejoddanější

Tom. Bečák.

V Kyselovicích 5 10 52.

Poslal jsem Vašnostem následující kancionálky:
15. července 851 . . . 30 à 36 kr.
16. prosince 851 . . . 20 à 30 kr. a 20 à 36
14. února 852 . . . . 30 à 30 kr. 30 à 36
tedy ouhrnkem 130 exemplarů.
Nechci však nikterak, aby Vašnostem nějaká škoda z toho pošla.

105.

Bečák Sušilovi.

Příliš pomalé zásilky z Dědictví C. M.

Adressa na str. 4⁰: Kyselovitz. Sr. Hochwürden Herrn Herrn Franz Sušil, Professor der Theologie in Brünn. Minoritenkloster. — Razítko na 3kr. známce: Kremsier 30/10. Další: B. H. Lundenburg 30/10. Brünn 31. Oct. — Na pečeti razítko: Deus spes mea. T. B. Kalich, kříž, kopí a j.

Drahocenný příteli!

Už 5. t. m. poslal jsem Vám pro dědictví 30 fl. a žádal jsem z dobrých příčin, abyste mi co nejdřív diplomky poslati sobě neobtěžovali, ale žel až posud ani odpovědi žádné nedostávám. Nevím, co-bych teď tomu říci měl. Při Vaší návštěvě jsem Vám tak důtklivě na srdce kladl, a v tomže psaní od 5. opakoval, jak Vám třeba šetřiti pořádné a rychlé expedice atd., ale vidím, že jsem sobě mohl uspořit slov. Zatím Vás může dobrá příčina vymlúvat, a mne to snad jen víc pobízne Vaše chyby napravovat, aby věc neutrpěla.

---

[1]) snad olom. prof. theol. (1757—1818).

[2]) osobnost hanácké pověsti.

Vaše laskavé zazvání do shromáždění nemohl jsem uskutečnit, nebo jsem byl právě celý ten týden chorav; ale budoucně přijdu.

Prosím Vás tedy snažně, pošlete mi, jakož i Předmostskému kaplanu, jehož jsem donutil, aby takřka Pešinovi jižjiž slíbených 50 fl. Vám raděj poslal, diplomky.

Bůh Vás uchovej na všem dobrém, an Vás líbá se vší úctou a šetrností

Váš nejoddanější

Bečák.

V Kysl. 30. 10. 52.

106.

Bečák Sušilovi.

Píše o svých knihách, jež poslal a posílá. Ohlášený návrat pastora Kubíka. Odpadlík Brázdil.

Vysocedůstojný Pane,
Příteli předrahý!

Již v septembru poslal sem Vám kněhkupectvím Nitsche-ovým Život Krista Pána, a první výdavek mojich Marianských kázání, a nevím co se stalo, že ani p. Nitsche ani Vašnosti jich přijetí nepotvrzujete. Zatím máteli věci, nic to nedělá.

Tuto Vám posílám 2hý výdavek kázaní a Salve Regina, zlomek to z mého výkladu Marianských pobožností, kteréž právě k tisku chystám, snad se tím zavděčíte čtenářům „Hlasu".

Při tom Vám sděluji přeradostnou, v historii naší diecese řídkou událost. Na neděli čtvrtou po zjevení Páně ohlásil se u mně bývalý, od své konsistoře d. 28. června 1853 pro jeho dávné schylování se k církvi katolické, ačkoliv se mu v listině rozličné nedokázané neslušnosti vytýkají, suspendovaný pan pastor Josef Kubík se svou manželkou Žofií a čtyřmi dítkami: s Gustavem, Žofií, Amalií a Friderikou, k navráceni se do lůna církve katolické. Je tě to ten samý muž, který právě před 9ti léty tak mnoho k odpadlictví několika rodin Kyselovských[1]) přispíval, a tento muž, s celou svou rodinou nyní před obličejem Kyselovských odříká se plným srdcem svých bludů, a vrhá se v náruč

---

[1]) Srv. zmínku v dopise Janalíkově str. 109.

všemati [!] naší. Snad Vám podám o tom zevrubnější zprávy po skutečném přijetí v lůno církve, kteréž v slavnost našich blahozvěstitelů Cyrilla a Methoda [1]) slaviti hodláme.

Modlete se za nás.

Apostat Brázdil přijal ode mne už druhou theologickou knihu ke čtení. — O kéžby se Pán smiloval. O tomto nic nezmiňujte.

S Bohem Váš

upřímný

Bečák.

V Kys. 30. ledna 1853.

107.

Bečák Sušilovi.

Oznamuje nové údy Dědictví. Volba arcibiskupa. Nápěvy k písním kancionálu.

Vysocedůstojný Pane!

Tuto Vám posílám 20 fl. pro dědictví:

Růže sv. růžence farnosti Hruboprosenské v dekanátu Přerovském 10 fl.

František Bouchal, svobodný pololáník v Oseku dekanátu Lipenského.

Já už na měsíc postonávám, a nejsem spůsoben k nižádné práci, Bůh ví, kdy své [!] Mariánské kázaní dokonám, mám as 80 archů pohromadě a nelze mi to uspořádat; pak bych to také nerád podal konsistoři, pokud tam Kuhn hospodařit bude, což arci až do volby nového arcibiskupa [2]) potrvá. Kéžby nám Bůh dal muže podlé srdce svého, aby i nám zavítala lepší doba. Jak se to podobá — aspoň posud — nemá Váš biskup [3]) velké naděje, neb -t většina kanovníků — mladší naskoro všickni — strojí se pro Fürstenberka. Staň se Pane vůle Tvá.

Poslal jsem Vám kněhkupectvím p. Nitsche-ovým expl. mojich nápěvů, snad se Vám doručily, co pak o nich soudíte? jeden expl. jsem poslal také Vašemu p. biskupu.

---

[1]) tehdy ještě 9. března.

[2]) po kard. bar. Sommerau-Beckhovi.

[3]) hr. Schaffgotsche, jenž už od svých bohosloveckých studií náležel k olomoucké kapitole, o jehož postulaci na základě tom se úsilovně jednalo.

Mějte v laskavé paměti

Vašnostem oddaného ctitele

Bečáka.

V Kysel. 10. 4. 53.

108.

Bečák Sušilovi.

Děkuje za tři sešity celkové sbírky S. Sbírání pověstí se mu nedaří. Tom. Procházky „Putování Krista Pána" a vlastní „Život P. n. J. K.", jenž je v tisku. Báňskobystřický časopis „Cyrill a Method". Povolání do olomouckého alumnátu.

Adressa na str. 4°: z Kyselovic. Vysocedůstojnému Pánu panu Františkovi Sušilovi professoru theologie v Brně. Minoritenkloster. — Razítko na 3kr. známce: Kremsier 2/9. Dále B. H. Lundenburg 2/9. Brünn 3. Sep. — Razítko na pečeti jako při č. 105.

Velebný Příteli!

Tři svazečky národních písní, nimiž [!] jste mne dobrotivě obmysliti ráčil, obdržel jsem tyto dni z Přerova, a srdečné Vám za ně skládám díky; můj exemplář, kterýž jsem kněhkupectvím už byl dostal, dostane naše školní knihovna. Bůh Vám odplať Vaše snahy.

Strany pověstí se mi velmi málo podařilo; v mojich končinách nalézám jedinou pověst: Lukavec, propadlý zámek, ale tak slabých kořenů má v lidu, že sem [!] posud jen skromná dáta sebrati mohl, jež Vám časem svým zaslati hodlám, ale seč sem, učiním všechno k Vašemu účelu.

Putováním Krista Pána [1]) jste se velice lidu zavděčili, ačkoliv se — aspoň některým — sloh poněkud vysoký býti zdá, přece myslím, že se na takové žaloby ustavičně ohled bráti nemůže, anby náš lid i kněžstvo nikdy k něčemu lepšímu nenavykl; mne však putování na nejvýš překvapilo, an sem právě v tutéž dobu tisku podal rozmnožený a opravený: Život Pána našeho Ježíše Krista a Marie Panny podle sepsání sv. Bonaventury, a bylbych snad i tisk zastavil, kdybych se nebyl přesvědčil, že oba spisy i co do formy i stanoviska od sebe se líší a pročež sobě na ujmu nebudou; pošlu Vám co nejdřív jeden

[1]) Srv. str. 49.

exemplář, jakož i první sešítek [!] mojich Marian. kázaní. O Cyrillu a Methodu sem [1]) v Přerově mluvil, a bude se držet v dekanátě a snad i podporovat.

Snad Vám bude už známo, že mne náš nový arcibiskup hodlá vzít do semináře. Co tomu říkáte? Posud odpírám, ale on stojí na svém. Nevím věru, cobych měl počíti, neboť němci prý? se mne velmi lekají, a znám také jistou stranu, kteráž proti mne [!] agitovati chce, aby mne zničila; jsem tedy v trapném postavení, a příští týden arcibiskup snad rozhodne. Možnáli přijděte na několik okamžení, velmi po Vás touží

Váš

Tom. Bečák,
z Kyselovic.

V Kysl. 1. 9. 53.

109.

Bečák Sušilovi.

Posílá své spisy. Změna místa. Sbírání pověstí nepokračuje.

Vysocedůstojný Pane,
Předrahý Příteli!

Tuto Vám posílám slíbené kázaní a život Krista Pána a Marie, že se obzvláště v posledním mnoho tiskových chyb nalezá, nedivte se, neboť jsem korigovat nemohl, an se kniha v den intronisace [2]) podati měla, muselo se na kvap tisknouti; v druhém vydání se to pak opraví.

Sedím posud v Kyselovicích, nevím co se mnou zamýšlí, měllibych Vám své přání pro budoucnost upřímě [!] vyjevit, řeklbych, žebych nejraději šel do Mor. Ostravy, kteráž nyní povýšením bar. Hoenningera na proboštví [tak] Kroměřížské uprázdněna jest, příští týden pojedu do Olomouce, a snad se má věc ihned rozhodne.

Sbírání pověstí jde mi velmi krušno, slíbená Vám pověst: Lukavec je tak chudičká a plýtká, že ji až posud ani zaslati nemohu, ale seč jsem vyhovím žádostem Vašim.

---

[1]) časopise slovenském, česky psaném, vzkříšeném 1852 Báňskobystřickým biskupem Moyzesem a Sušilovci podporovaném (srv. Fr. S. 215 dd).

[2]) arcibiskupa Fürstenberga.

Zachovejte mne v laskavé paměti, an se v nejhlubší ukloně znamenám

Váš

Bečák.

V Kysl. 8. 10. 53.

110.

Bečák, superior olomouckého alumnátu, Sušilovi.

Přesídlení do Olomouce. Změny v zásilkách Dědictví C. M.

Adressa na str. 4°: Kyselowitz. Sr. Hochwürden Herrn Herrn Franz Sušil Professor der Theologie in Brünn. Minoritenkloster. — Razítko na 3kr. známce: Kremsier 15/5. Dále: B. H. Lundenburg 15/5. Brünn 16. Mai. — Razítko na pečeti jako č. 105.

Velevážený Příteli!

Uvádím Vám k vědomí, že se prvního června co představený do Olomúckého semináře odeberu, račte tedy od toho času, bude-li potřebí, na mne adressovany [!] věci do Olomúce zasílati, a všeckno od dědictví pro jiné údy na mne zasílané posílejte p. děkanu do Přerova, jenom věci pro Růžičkovu, komornu v Kroměříži, na děkanství u sv. Mořice tamtéž.

Ostatně jsem s nejhlubší úctou

Váš

Tom. Bečák.

V Kysl. 15. máje 54.

111.

Bečák Sušilovi.

Záměry stran oslavy sv. Cyrila a Methoděje. Pozvání na pobyt v alumnátě.

Drahocenný Příteli!

Vaším listem d. 10. března velmi důležité věci mi sdělujete, kteréž mne již ode davna zanímali [!], a pročež sem již o všech s naším arcibiskupem mluvil a co potřebí takměř již vyjednal, zláště strany Velehradu a přenesení svátku našich sv. apoštolů, což on také ochotně přislíbil. Za tou příčinou nařídil prelatovi Unkrechtsbergovi, aby hleděl

ostatky sv. Cyrilla v Římě[1]) dostat, a v tomž ohledu již také Sina[2]) kapli Velehradskou mi připustil — ovšemť že jeho záměry[3]) dále zasahují, což Vám ústně sdělím. O dědictví a uvedení naší řeči na gymnasiích promluvíme, až přijedete. Přálbych sobě, aby s Vámi, možnoli, přijel Dr. Bílý, jemuž právě teď list posílám. Jestli J. M. pan prelát Rajhradský při své návštěvě u arcibiskupa aneb někoho z kanovníků nezavítá, tedy ho ve jménu mém požádejte, aby náš seminář poctil, mámť slušný byt pro něj i pro Vás, kdokoli přijedete, což mi ale ještě před svátky oznamte, abych se dle toho mohl zachovat. Ohledem na dedikaci životopisu Cyr. a M.[4]) promluvím napřed s arcibiskupem, abyste snad v nesnaz[!] neuběhli.

Zatím Vás Bůh uchovej na všem dobrém, an trvám se vší úctou

Váš vřelý ctitel

Bečák.

V Olom. 19. 3. 55.

112.

Eduard Stuchlý (1817—1892), lok. kooperátor v Hlubokých Mašůvkách (srv. str. 101[3]), Sušilovi.

Oční neduh Sušilův. Pozvání do Mašůvek.

Psáno ou, v i w — jinak, zvláště v prvních listech, pravopis velmi chybný.

†

Pochválen budiž Ježíš Kristus!

Mnohovážený velebný Pane
Vroucně milovaný příteli!

Nepřetvářená žalost skormoutila mé upřímnou láskou pro Vás tlukoucí srdce, když mě došla smutná novina, že zrak Váš škodu utrpěl, a že chorobou tou sklíčen lékarské pomoci hledati jste musil ve Vídni. O jistě že mnohá něžná duše slovanská, zvlašt[!] pak moravanská před trůnem nevystížitedlného smilování za vyléčení Vaše srdečné modlitby k nebes vyšíně[!] vysílala! A hle! Pán snad opět poklad svých darů

[1]) byly v kapli rajhradského domu v Brně.
[2]) majetník statku velehradského.
[3]) asi: arcibiskupovy (klášter na Velehradě a j.)
[4]) srv. str. 132 d.

milostně odevře a nás truchlící zase potěší; an, jak mi dnes pater Šrámek útěchyplnou zprávu podal, neduh Váš nebude pro budoucnost nebezpečnějším, nýbrž že jest zhojitelný. O! kterak jsem nabyl z toho navěští radostí čistých, a pročež, an se doslýchám, že nějaký čas v Čučicích pobýti hodláte, protož i já Vás uctivě zvu, prosím, dotíravě žádám a na slovo v loni dané připominaje vyzývám, byste i u mě třebas celé prázdniny ráčil přežiti. Mám krásnou zahrádku, jest v Maršuvkách[1]) také lázeň a vynasnažím se Vaší Velebnosti čas příjemně ukrátiti. Prosím račtež přijíti k poustevníku Maršuvskému, aby mé srdce nové síly a živosti nabylo.

Mohl byste z Čučic přes Kounice jet, a odtud by Vás Brabeův otec za dvé jen hodin do Maršuvek dovezl. O těším se, že mou nepatrnost potěšíte vzácnou mi Vaší přítomností; však račtež mi psáti, kdy, v který den na Váš příchod mohu se radovati. Pište mi poštou na Znojmo, neb jen půl druhé hodiny jsem od Znojma vzdálen. Račtež mi, Velebný příteli, mou srdečnost aneb srdečnou opovážlivost odpustiti a mou prosbu brzo vyplniti. Do Vaší nábožné modlitby duši mou poroučeje a ruce i srdce líbaje jsem a zůstanu Váš

nejoddanější ctitel a upřímný, vděčný žák a přítel

Eduard Stuchlý,
místní kooperator v Maršuvkách (Tief Maispitz.)

Dne 12. srpna 1847 při západu slunce.

Prosím upřímné pozdravení na p. Tomáše[2]) Ivančického, ať, o kyž! přijde s Vámi. Kyž! kyž! kyž! i snad předce! S pánem Bohem, Velebný pane.

113.

Stuchlý Sušilovi.

Pozvání do M.

Adressa na str. 4: Znojmo. Velebnému Vysoce učenému pánu pánu Františkovi Sušil, professorovi Nového Zákona na ústavě theologickém v Brně. Brünn. U p. Minoritů.

---

[1]) tak v tomto listě psáno; v jiných Mašuvky neb Maršůvky.

[2]) Procházku.

†

Pochválen buď Ježíš Kristus!

Velebný Pane
Drahocenný Příteli!

Čas prázdnin nastává, protož obnovuji již častěj, též i v květnu učiněné do Mašuvek na Vás uctivé pozvání, a kojím se tou nadějí, že letos nebude snad sklamaná má náděje [!]. Těším se na Váš ke mě [!] příchod, a na Vaše u mě přes celých sedm tyhodnů pobýtí [!], a to tím více, an letos cestování do krajin slovenských a valašských snad pro Vás pro blízké bouře maďarské nejisté, Vaše ale v Brně přebývání pro choleru mohloby se státi nebezpečné; pročež obraťte se jen do Mašuvek, u mne Vás Pán Bůh na přímluvu mé patronky panny Marie zachová při zdraví. Neypříhodější [!] cesta vede přes Znojmo, a dostavník do Znojma jezdí v každý auterek [!] a pátek z hostince u tří kohoutů [1]) z Brna. Račte mi, milený velebný pane! oznámit listem, na který den do Znojma přijeti obmeyšlite [!], bych Vás tam toužebně očekával.

Připomeňte p. Weissovi Crhovi, jehož srdečně líbám, aby ke mě přijíti nezapomenul. Zaplať Pán Bůh za Eminenci; u p. Hajniše jsem propadl, [2]) jak mě to hned prvního dne prorokoval; račtež mu mou úctu vyřídit. S Pánem Bohem se mějte, Velebný Pane, dobře, odepište mi hned a přijeďte hned budoucí tyhoden, abych Vaší vzácné společnosti hodně dlouho použil, nač se těší Vám ruku i srdce upřímně líbajíc Váš

vděčný žák a bratr v Kstu a Slavii

Ed. Stuchlý. [3])

Dne 3ho srpna 1849.

114.

Stuchlý Sušilovi.

Pozvání na návštěvu.

---

[1]) u nádraží, až dosud tak nazývaný.

[2]) z dogmatiky, při farní konkursní zkoušce; snad míněno žertem.

[3]) ps. švabachem, asi z úředního zvyku.

†

Pochválen buď Pán Ježíš!

Mnohovážený, srdečně milovaný Pane!
Drahý Příteli!

V duchu mém [!] obíral jsem se již několikráte touto myšlenkou: Budu psáti velebnému p. do Brna, aby, když nebyl jsem v prázdninách toho štěstí a radosti došel Vás v mé chyžce uvítati, abyste na svátky svatodušní přijíti ráčil; avšak nechtěl jsem více Vás obtěžovati listem prosebnjm [!], an jsem pochyboval, že byste předce jednou po 4 letech slib splnil. A hle! čehož jsem neočekával, oč prositi byl se osleychal,[1]) toho, té radostné novinky dostalo se mi lístkem Vaším. Těším se radostí dětinnou na příchod Váš a obstarám vše od Vašnosti nařízené. V sobotu před svátky, to jest 18ho května, bude již v poledne vozka a možná že já sám v Krumlově Vás, drahý Pane, toužebnou radostí očekávati, abyste toho dne do Mašuvek se mohl dostati; neboť z Krumlova jsou asi malé tři mile [tak] do Mašuvek.

Dovoltež ale Velebný Pane také, že o něco prositi budu a sice: Rádbych od V. p. p. Hajniše asi 8 stříbrných a 200 mosazných Medaillek svěcených; pak asi 10 knížek o růžencové pobožnosti: tyto jsou k dostání v kněhkupectví pp. Nitsche a Große a sice po 20 kr. stř., peníze pošlu po svátcích; a to vše kdybyste mě ráčil s sebou přivésti [!]; též u Nitsche o městě Božím sv. Augustina, 5 djlů [!] 1 zl. 40 Cmze; tuto knihu potřebuji pro jistého ovčáckého mistra.

Neračtež se horšiti, že Vás souto komissí obtěžuji, a prosím za odpuštěnou; též ale za splnění této prosbičky.

Až do radostné pro mne soboty račtež se míti s Pánem Bohem dobře, a nezměňte více svého úmyslu, ale jistojistě přijdéte, nač se těší, Vám ruce i srdce nejupřímněji líbající Váš

neyvděčnější žák a bratr v Kristu Pánu
Ed. Stuchlý.

V Mašuvkách dne 10ho května 1850.

Nejelliby pak s Vámi také ke mně v. p. p. Hajniš; račtež jemu vyříditi přátelské pozdravení a upřímné též pozvání. Aneb pater Cyrill Veiss ať přijede, však mne v prázdninách také podvedl a nepřišel. Pozdravtež ho přátelsky. Aneb přivezte p. Kalivodu, co horlivého Slovana, ne? ano.

---

[1]) či ostteychal?

115.

Stuchlý Sušilovi.

Životopis Pia VII ještě nedopsán.

V Maršůvkách dne 8/3 1857.

†
P. b. J. Chr.

Velebný Pane!
Velectěný Příteli!

Na otázku Vašnostinu odpovídám, že letošního roku „Život Pia VII" do tisku dán býti nemůže, jelikož dílo dotčené nelze bylo ukončiti; a protož žádám, mějte mne vymluvna [!]; spolu však, abych danému slovu dostál, slibuji, dáli Bůh zdraví, do letošních Vánoc spis onen k posouzení předložiti. Tuto zprávu račtež vzíti na vědomost, kdybych v úterek do Brna nezavítal. Divil jsem se P. V., neb ani slova nevěděl jsem. Prosím všem Výborníkům [1]) srdečné pozdravení vyříditi, o Vaši pak lásku prosí želaje Vám vše dobré Váš vděčný žák

Ed. Stuchlý.

Kněhvazač ať dá pozor, v knihách našich [1]) jsou archy vynechané, jiné zase dvojnásobně; mám již 3 takové knihy; lid by to netěsilo, zvlášť u nás, který za málo chce mnoho a dobré.

116.

Stuchlý, farář a děkan v Nosislavě na Hustopečsku, Sušilovi.

Schůzka známých ve Velkých Němčicích u Židlochovic.

†
P. b. J. Chr.

Veledůstojný Pane
Velemilý Učiteli!

Na lístek mně doručený odpovídaje na vědomí dávám, že p. Praelat [2]) přislíbil do mlýna dne 31. srpna dojeti; avšak ještě dnes

[1]) Dědictví C. a M., kde spis měl vyjíti, ale nevyšel.

[2]) rajhradský.

opět jej chci vyzvati, aby nezapomenul. Včera domníval jsem se zastihnouti p. Fáborskýho a p. Kandusa v Němčicích, avšak jelikož nedojeli tamtéž, tedy dnes opět je vyzvu a kojím se nadějí jistou, že dojedou. Těším se velmi na Pouzdřanskou a Palavskou[1]) švandu, jen toliko prosím, abyste ráčil čekati, an až o 1 hodině z Hustopeče dojeti bude možno. Do lásky a modlitby sebe číně poručena, trvám Vaším

vděčným žákem

Ed. Stuchlý.

Dne 29/8 1865.[2])

Srdečný pozdrav domácím ve mlýně.

117.

Sušil Stuchlému.[3])

Cholera překážkou cest za písněmi.

Adressa: Brünn. Seiner Hochwürden dem Herrn Herrn Eduard Stuchlý, bestverdiente Seelsorger in Tief-Maispitz, bei Znaim.

V Brně 4. září 1849.

Drahocenný Příteli!

Již dávno jsem Vám chtěl odpověditi; ale nalezaje se na cestách po 3 neděle po Moravě a sice v Olomoučtě, nebyl jsem s to, abych se na to uprázdnil; nad to jsem se strojil ke konci září k Vám, ba již v prostředku měsíce toho. Ale pan Bůh mění, co člověk míní. Cholera zuří v těch stranách, kam sem[!] putovati zamyslil; a tedy mně raděno, abych raději se vrátil do Brna, anoť by mně bez toho lidé ke službě té, totiž ke zpívání písní, státi nemohli. Jsem tedy teď v Brně již od 28. srpna. Rád bych se ovšem někam a přerád k Vám obrátil. Ale cholera i u Vás jest; a ačkoli všady jsme v rukou Božích, předce bych nerád na cestě zahynul, nébrž raději již doma, tak byli byla vůle Páně. Krom toho bych Vám jenom na závadě byl. Avšak pište mi, na čem jste.

S tím do Vaší lásky se poroučeje srdečně Vás líbám a ostávám

Váš přítel a bratr v Christu Pánu

Fr. Sušil.

---

[1]) osady na Hustopečsku. Šlo asi o výlet.

[2]) Nosislavy.

[3]) Dodatečně sděleno.

118.

Sušil Stuchlému.

Cestou do jiných krajů omlouvá se, že ke St. nepřijel.

Adressa jako při č. 117. — Psáno au, w.

Předrahý Příteli a Bratře v Christu Pánu!

Již sobě dlouho činím výčitky, že tak dlouho na list Váš neodpovídám; nevím také, jak bych svou, ať pravdu dím — v tom nedbalost před Vámi ukryti anebo ji obaliti a omluviti měl. Brzo na to, co milý Váš list mne došel, odejel jsem s redaktorem Matějem Procházkou na sv. Hostýn, na Velehrad, Buchlov a k sv. Klémentu u Osvětiman; byl jsem již dávno jemu to přislíbil, že ho na té cestě provodím, an bez toho všechny tužby srdce mého k těm místům mne posílaly. Již pak na té cestě jsem zatonul v Osvětimanech na fáře, kdež téměř každého roku bývám, jenom léta předešlého nebyl jsem. I musil jsem tam ostati a nepuštěno mne, až v sobotu na sv. Michaele archanděla.

Tu máte, drahý příteli, nákres cesty mojí a té příčiny, za kterou jsem k Vám nedojel. Doufám, že mne vymluvena míti budete, aniž mi toho za zlé položíte. Za to slibuji, dá-li pán Bůh, náhradu dáti budoucně.

Co bych Vám, drahý můj, psáti ještě měl? Víte zajisté, že p. Šimbera dostal lokálku předobrou v Komíně u Brna, aniž Vás tajno bude, že panna sestra p. děkanova umřela jest, při jejíž pohřebu i já jsem byl, moha tam lehko dostati se poštou, jenž [!] od 15. tohoto měsíce pořádně jezdí do Krumlova, a od tamtud do Lechvic.

S tím se do lásky a modlitby Vaší poroučeje a Vás upřímně líbaje ostávám

Váš věrný bratr v Christu Pánu

Fr. Sušil.

V Brně d. sv. Šimona a Júdy 1849.[1])

Pozdravujte srdečně p. Bedřicha.

119.

Sušil Stuchlému.

[1]) 28. října.

Vyzývá k práci pro Dědictví CM. (Srv. č. 115.)

Drahocenný Příteli a Bratře v Christu!

Přicházejí svátky,[1]) v nichž jsem u Vás vloni byl a tak laskavě přijat a tak mile chován byl. To mne nabízí, abych Vám psal a Vám prosbu předložil, a vím, anebo aspoň silně se naději, že mne neoslyšíte. Častoval jste mě vloni o svátcích; nyní na Vás jest, abyste počastoval duchovně národ náš. Činíte to ovšem a veškeři kněži to činí; avšak Vy musíte víc činiti a pérem musíte osvěcovati lid náš. Zarazili jsme dědictví sv. Cyr. a Meth., vydávati chceme knihy; kdož ale o nich má pracovati? To musíme unitis viribus všickni činiti. Není jinak; já jménem dědictví vyzývám Vás, abyste práci nějakou na sebe přijal; jakou? O tom prosím sám račte ponavrhnouti, anoť budete znáti potřebu lidu. Bylo by dobře, kdyby se někdo našel, jenž by o přírodě napsal; nevím, jestli Vy byste nechtěl přijíti práci tu? Bůh ve přírodě jest kniha, o které byste pracovati mohl. Než o tom příště. Kdyby ste o tom psáti chuti neměl, tedy sobě vyvolte spracovati některé dílo vyšlé skrze Mechitaristy z děl po tolik let vydávaných, snad historické, n. p. historii Pia VII. podlé Artauda z frančiny do němčiny přeložené. Prosím, prohlédněte knihy ty mechitaristické a vynalezte sobě jednu, nechceteli o přírodopisu pracovati. O tom, Vás prosím, poučiti mě račte listem brzy.

Měl bych desateru chuť k Vám na svátky opět; leč bude již ve středu škola a tudy by to nestálo za to. Proto již Vás Pánu Bohu poroučeje a v duchu srdečně líbaje, ostávám se vší úctou

Váš upřímý přítel a bratr v Chr.

Fr. Sušil.

V Brně d. 18 máje 1851.

120.

Jos. Těšík[2]) Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám.

Psáno au, ev, w.

---

[1]) svatodušní.

[2]) Srv. 97[1]), kde však má státi Josef m. Jan.

Drahý příteli!

Dnes jest svátek mnohých Frantů,
Také u Vás gratulantů
Bude dneska jistě dost,
Mnohý z nich Vám milý host!
Ve fraku i v taláru
Budou řezat komplimenty,
A Vám k nohoum skládat centy
Všelijakých známých darů;
Aby srdce ulevili,
Řeknou, by Vám Pán Bůh milý
Propřál dlouhé živobytí,
Stálé zdraví, také štěstí,
Ovšem takové, co klestí
Neysnadnější cestu
Ku Božímu městu,
A pak ať Vám svítí
Jedenkráte na věčnosti
Světlo božské blaženosti. —
Ino kýž by Vám to Pán Bůh dal,
Také bych se nad tím radoval!
Měl bych k Vám sic take jíti,
Moje přání vyjeviti;
Opakoval bych však přání,
Co též řeknou jiní páni;
Protož příteli! já radši
Udělám mé přání kratší,
Přišel bych, však nemám frak, —
Přeji Vám, aby Vám páni
Gratulanti, jenž se shání,
Vytřeli dnes hodně — zrak![1] —

Váš věrný přítel a ctitel

Jos. Těšík.

V Brně, 16. Června, 1847.

121.

Těšík Sušilovi.

[1]) Narážka na oční nedah S.

Zve do lázní gräfenberských (srv. str. 21).

Adressa na 4. str. 8°: Freiwaldau. Sr. Hochwürden Herrn Herrn Franz R. Sušil, Professor der Theologie in Brünn. Im Minoriten Kloster. — Na 6kr. známce: Freiwaldau 25. Jul. — Dále: Eisenb. Hohenstadt 25. Jul. Brünn 26. Jul.

Velebný Pane!
Drahý příteli!

Odpusťte, že Vám teprv dnes píšu; včera byl bal na Gräfenbergu, tudyž nebylo možno p. Prissnitze [tak] dostat k slovu. Právě nyní přijel do města, a hned jsem s ním o Vás mluvil.

Prissnitz mi pravil, aby jste se docela neobával, žeby jste snad zrak sobě více pokazil, nýbrž že Váš zrak se zostří a zlepší, jak mile v celém těle posilněn budete jeho léčením. Váš rheumatismus ztratíte bez toho. Tedy neváhejte, prosím Vás pro Pána Boha, a přijeďte sem, nedejte si od žádného nic nabulikovat, že by Vám léčení vodou na ujmu býti mohlo. Prissnitz má z toho tisícerou zkušenost.

P. professora Heinricha dcera jest zde; byla bláznivá (držená v Döblingu v blázinci), zde najednou oslepla; Priessnitz však zůstal docela chladným, tvrdě, že to krisis, a hle! najednou venku vedena otcem, prohledla zase, a jest zdravá, včera tančila, až jí lítaly šosy! Jenom pojďte, já Vás očekávám; ale jistě! neučiníteli to, prohřešíte se nejen proti sobě a proti Bohu, nýbrž i proti vlasti, jenž [!] Vám přeje stálého zdraví a zdravých očí!!!

Noha mne bolí, až bych řval. Priessnitz však těší, že brzy bude dobře.

Již Vám nebudu psáti, nýbrž Vás očekávati. Já bydlím Freiwaldau No 146 bei H. Franz Greger. Hostů zde dost. Gräfenberg naplněn. Příliš draho zde není.

Pozdravujte všechny dobré přátele. I kdybyste viděl p. hraběte, vyřiďte mé přátelské pozdravení. Kdybyste jel, tedy zůstanete v Zábřehu (Hohenstadt) přes noc a ráno s poštou do Freiwaldavy. Pošta stojí 3 fl. CM.

Líbám Vás v duchu, a prosím Pána, by Vaši vůli k léčení vodou nakloniti ráčil, abychom tím vroucněji jemu napotom za udělení Vám uzdravení děkovati mohli.

Váš upřímný ctitel a přítel

Jos. Těšík.

Freiwald. čtvrtek před sv. Jakobem[1]) 1851.

Ti kalendářníci při „Moravanu" ať si popílí!

[1]) 24. července.

122.

Jan Valerian Jirsík, kanovník na Hradčanech, Sušilovi.

Žádá o podporu jím tehdy redigovaného Časopisu katol. duchovenstva.

Adressa na str. 4°: Sei. Hochwürden, dem Hochgelehrten Herrn Herrn Franz Sušil, verdienstvollsten Doktor [tak] und Professor der Theologie zu Brünn. — Razítko poštovní: Prag 31. Juli. Brünn 1. Aug. — Na pečeti znak kapitolní s písmenami: J. V. J. — Psáno ou, v, což i Sušil na adresse tužkou poznamenal: Orthographie ou, v.

Vysoce Důstojný,
Veleučený Pane a Pane!

Z příležícího ohlášení ráčí Vaše Důstojnost poznati, oč se jedná, oč běží. Pomoci spisovatelů a hojných odběratelů jest potřebí, nemáli tento náš Časopis na vždy zaniknouti. Té pomoci žádám též od Vaší Důstojnosti, a prosím, byste ráčil stálým býti jeho pracovníkem a vzdělávatelem, a pro každý svazek něco přihotovil. Péro Vašnostino jest velmi ctěno a velebeno, a přispěje zajisté k zvelebení tohoto Časopisu. Druh práce stojí Vašnostem na vůli. Církev i vlast Důstojnosti Vaší za to žehnati budou. Přitom[!] prosím, byste i známých i podřízených svých ráčil jak k spisování tak i k odbírání téhož Časopisu dobrotivě povzbuditi. Koje se tou nadějí, že mne v tomto těžkém začátku mém bez pomoci nenecháte, do ochrany Boží Vás poroučím, a trvám s největší šetrností Vaší Důstojnosti

oddaným ctitelem,

J. V. Jirsíkem.

31. Lípna[1]) 1847.

123.

Jan Bílý (str. 49[4]), kaplan v Židlochovicích, Sušilovi.

Posílá jakýsi spis.

Velectěný učiteli a milovaný příteli můj!

Přijmětež tuto skrovný dáreček, věnovaný Vám od kněze, který více než jedním svazkem připoután jest k srdci Vašemu ušlechtilému. Moudrost evangelická, kteroužto ste učil napájeti se po vědách prahnoucího, zrodilať v něm toto kvítko píle nábožensko-vlastenecké, kteréžto

---

[1]) července.

ovšem na proti ryzé, protříbené vědě Vaší na zkoušce obstáti nemůže: předce však Vašeho laskavého povšímnutí a úsudku sobě snažně vyprošuje.

S nelíčenou úctou a vroucí láskou poroučí se do lásky Vaší a modlitby kněžské

Váš upřímný

Jan Evang. Bílý,
kaplan.

V druhou neděli po Velikonoci[1]) 850.

124.

Bílý, lokalista v Předklášteří u Tišnova, Sušilovi.

Jak přivítán od farníků. Zve na vánoce k sobě.

Důstojný Pane Starosto!
Velectěný příteli!

V sobotu před první nedělí adventní uvítali mne fárníci mojí[!] na hranicích města Tišnova a ve průvodu slavném mne uvedli do mého chrámu krásného, vznešeného. I p. farář Strýc a adm. Hanák vyprovodili jsou mne. A tudíž s novým rokem církevným chopil se trouby evangelické nový pastýř, aby k pokání probudil duše svěřené, oznamováním soudu Božího. Po přípravě adventní přijde pak radostná slavnost: Narození Páně.

Tato slavnost, aby způsobem dosud nevídaným a neslýchaným mohla se konati v prostranných klenbách této Svatyně klášterské: osměluju se Vaší Důstojnosti se vší úçtou a přátelskou, ač poněkud ostýchavou láskou ten návrh předložiti, aby slavný hod Boží Vánočný po boku přítele osamotělého ztráviti sobě oblíbila. Aby pak, protože pěkné kostelné [!] roucha má chrám ten, onno [!] vánočné „Gloria in excelsis! a Verbum Caro factum est!“ slavněji zaznívalo: osmělím se též poprositi buďto p. bratra Kulíška[2]) z Díblíkova hradu, nebo p. hraběte, aby s Vaší důstojnou osobou na štědrý večer ke mně doraziti a při veliké mši sv. na hod Boží se mnou Vám assistovati si ulíbili. Co mám, to dám; a na sv. Štěpána byla by Jednota kat. v Tišnově, kdežto chtějí mermomocí uzříti Kuldu. Místopředseda Šlever pravil, že až mráz

---

[1]) 14. dubna.
[2]) Kuldu.

jich obcházel, jak byli dojati tou řečí Kuldovou, to prý ještě nikdy tak nezakusil. Jest-li prý by nebylo možno tohoto malého Pavla s mečem jeho slova také ke Květnici[1]) vylouditi brzo — a já hned přislíbil, že seč sem [!], k tomu přispěti hodlám. Pročež drahocenný příteli! nevím, jak sem Vám s tím přišel vhod, neboť vím, že rád tomu vyhybáte. Avšak kojím se nadějí, že čest a sláva Boží a láska k příteli, ještě pak více k těm duším, jimž by ste [!] za tisíce radosti způsobili, jsou mocnou pohnútkou, aby ste rozhodli dle návrhu toho, jejž Vám učiniti směl

Váš s vroucím srdcem oddaný ctitel a přítel

Dor. Jo. Bílý,
lokalný v Předklášteří.

Datum in Residentia nostra locali ad B. M. V. dictam „Porta Coeli!“ — anno salutis MDCCCLIV. Sub annulo Doctoris.

125.

Bílý Sušilovi.

Žádá o zaslání zapomenutých archů korrektury (asi svého „Dějepisu církve katolické“). Děkuje za (nepříznivý asi) úsudek o svých znělkách. O hospodářské knize Fr. Ronovského pro Dědictví CM. Zmínka o Kubínkovi.

Velebný pane professor!
Velectěný Starosto!
Drahocenný Učiteli můj!

Když jsem se posledně v blahodárné společnosti Vašnostině octnouti a blažiti směl: tehdáž pro samé v blahu se kochání pozapomenul sem u Vaší Laskavosti 3 archy z tiskárny, jichž dostávám pro nejposlednější korrekturu. Ráčil ste jich sám osobně v rukou míti a tudíž nebude nesnadno Vaší Lásce na místo, kam byly uloženy, se rozpomenouti a ctiteli i Příteli Vašnostinu po tomto starém Merkurovi do kláštera na úpatí Květnice odeslati.

Ohledem té raddy, kterouž Vaše Věhlasnost po p. professorovi moji [!] poëtické nedochůdčennické maličkosti vzká<za>ti ráčila, ku mnohým zavázán jsem díkům, ačkoli mistr Klinkáč,[2]) mnohem lepším vládnoucí rýmem, ty Sonetty Cyrillo M—ské opsal a schválil: nicméně „nonum prematur in annum“.

---

[1]) Výšina u Tišnova.

[2]) Fr. K. (1831—1899), rodák tišnovský (»Květnický«).

Kdežto bych potom, stanu-li se poněkud zámožným do té doby mandelářem, nepřestanuv obcovati i s kalamářem, — potom k r. 1863 postaral se o to, aby neli s obrázky, alespoň bez nich vyšly ty znělky nikoliv v Moravanu, nýbrž v zcela zvláštní pro sebe parádní knížečce.

Ohledem té oekonomie p. faráře „Ronovského“,[1]) kterou v rukopise při sobě chovám, nevyšlo, ač sem dost napnutě naslouchal a ušima stříhal, ani slova z úst Vašnostiných ani p. prof. Matěje,[2]) slovútného to mistra na učení Brněnském a drahocenného Přítele mého: bezpochyby, že chuti nemáte takové spisy vydávati, ač škoda. Je to práce výborná. Já ji nýní[!] sám pro sebe opisuji, moha se z toho mnohému přiučiti v umění mandelářském, v kteréž snad přece bude mi se uvázati: a dá-li p. Bůh věku a žoldu i tiskem sám vydati pro školy naše vlastenecké. Nebo je velmi populárně, jak to Zahradníček z hor umí, psána, jenom že orthografie unter Null-grad stojí.

Konečně jsem zapomenul vyřídit, že svatý Šebestian Kubínek[3]) vybízel p. praeláta Rajhradského,[4]) aby prý šel do Netalie. Když prý už je tam císař Pán: tak aby na neřáda Francouza táhli císař Pán s vytaseným mečem a Guntíř opat[4]) s vyzdviženým křížem; vždyť prý to sv. Kapistran také tak udělal proti Turkům. Škoda, že neřekl: „bez toho jste takový vyzáblec, jako sv. Jan.“

Odpusťte, že sem Vás obtěžoval a čtěním[!] Vás o drahocenný čas připravil.

S P. Bohem

Váš celým srdcem oddaný Přítel a Ctitel

Dor. Bílý.

na sv. Řehoře VII. 859.[5])

126.

Ondřej Radlinský (str. 57[3]) Sušilovi.

Vzájemné šíření knih. Časopis „Cyrill a Method“. Školské knihy pro Slováky. Příspěvky ze Slovenských Novin pro Jednotu sv. Cyrilla a Methoděje v Brně.

---

[1]) Podíl Dědictví CM. na r. 1864.

[2]) Procházky.

[3]) horlivý šiřitel náboženského čtiva (1799—1882).

[4]) Kalivoda.

[5]) asi 27. května.

Zvláštnosti pravopisné, jsouce význačné pro názory R, otištěny věrně.

Z Vídně dne 5. Jun 1850.

Velebný a Vysoceučený Pane,
Příteli můj veleváženy!

S radostí jsem přijal Vaše vzácné listy, jeden po poště a druhý od Veleb. p. klerika i s penězmi 5 zl. stř. za Poklady Kaz. Řečn. a s 11 výtisky Spisův sv. Otců do komissie. Velice mne těší Vaše důvěra, s kterou se ke mně obrácíte, kteréžto nakolik možná budu sodpovědati, zvláště včil, když od redakcie Slov. Novin k zemskému zákonníku v Pešti vysokým přípisem ministerium vnitřních záležitostí jsem povýšen, kdežto budu míti i více času i více přiležitosti blizko své vlasti všecky dobré spisy mezi Slováky rozšiřovati. Úfám se, že včil, když se v literatuře s Čechy a Morav. spojujeme, budú míti větší odbyt i Vaše i Naše knihy; a proto mám naději, že z Vašich spisův nejen poslaných 11 výtiskův se mine, ale že ještě více bude třeba. Ráčtež se jen vždy zrovna do Peště ke mně obrátiti. — Moje modlitebná knižka, které se už 27 arch tiskne, a 6 obrazy okrášlena bude, snad bude míti odbytu i na Moravě, pročež jaknahle bude hotova, v důvěře a s prosbou k Vám pošlu několik výtiskův.

Z „Pravopisu Slovenského“ posílám Vám 20 výtiskův, ráčtež je mezi Vašimi, kteří se v něm s námi srovnávají, rozpředati každý po 10 kr. stř. Jeden posílám Vám darem.

Ráčtež mi cenu oznámiti Spisův sv. Otců, bych vědel, za čo je mám rozpředávati.

„Cyrill a Method“ už zase bude vycházet, došlo nás už vyšší povolení. Odporúčím jej Vaší laskavé podpoře; a vrúcně Vás prosím, by jste do něho výborné Vaše práce doposílati ráčil.

Poněvadž mi Slováci nemáme ještě žádných spůsobných kněh školských pro menší mládež, učiníte mi veliké dobrodění, jestli mi za oznámenú cenu z každé školské knihy v Čechách a na Moravě vyšlé po jednom výtisku, čo aj po poště, došlete, peníze já potom odešlu.

Za peníze z Pokladův mně doslané srdečně děkuju.

S tím porúčeje se do Vaší další braterské lásky zůstávám

Váš vrúcný přítel

Ond Radlinsky.

Ze žádaných v jménu „Jednoty sv. Cyrila a Methoda“ některých spisův a článkův, kteréby redakce Slov. Novin neupotřebovala a kteréby

se do kalendáře hodily, nemohel jsem dosavad ničeho doslati; nebo čo od dopisovatelův dostáváme, je obsahu politického a zvětša se v Novinách sděluje. Budúcně když budu v Pešti, budu hleděti, by se Vám ze Slovenska nečo takového doposílalo.

Ráčtež mi též poslati Slovník od p. Klácela vydaný pro čtenáře Novin, a cenu jeho mi oznámte, kterú hned potom odešlu.

127.

Radlinský Sušilovi.

Ochoten rozprodávati spisy S. Slovanská vzájemnost. Žádá o podporu pro své spisy.

Velebný a Vysoceučený Pane,
Drahý Bratre v Kristu i Národě!

Při ustavičných mých literarních trudech a zvláště při vnově podniknutém vydávání ruských propovědí (kázání) v prospěch jednoty všech Slovanův v jednu sv. Církev římsko-katolickou a v prospěch i rozkvět slovanské literatury namířených, jen téprv mi trochu času zbudlo, bych to, za čím mé srdce tužilo, vyplnil, totižto: abych Vaši Velebnosť několika řádkami navštívil, tím více, že jsem ještě dlužníkem Vaší Velebnosti.

Z Vašeho výborného díla mně v 10 výtiscích ještě do Vídne roku 1850 poslaného, „Spisy sv. Otcův“, jsem posud jen 5 výtiskův rozpředal. Předával jsem je po 1 zl. stř., co tedy vespolek činí 5 zl. stř., které Vám zdě přiložené posílám. Budu hleděti i ostatních 5 výtisků rozpředati, které jak bych nerozpředal, pošlu Vám zpátkem cestou některého kněhkupce. Ráčte z každého Vámi již vydaného díla poslati jakož i z každého, které budouce vydáte, posílati ke mně 3 výtisky. Jestli více by se takových požadovalo, to Vám zakaždým oznámím. Na mně naleznete vždy stálého odberatele Vašich díl, áno ani nezameškám je mojim rodákům příležitostně odporoučeti; anť mně jako Slovanovi jest každý plod církevno- alebo vědecko-literární na kterékoli haluzi slavjanské urozený rovnako vítaný, ať on jest povahy hodný; a protož zatracuji všecky ty hádky, které se posud bohužel! vedly a ještě sem i tam vedou: že ten aneb tamten kmeň slovanský nechce přijati nářečí druhého kmene, a zdě rozumím Slováky a Čechy. Já jsem za to, aby se pro národ písalo v jeho vlastním nářečí, při tom

pak aby literati a učenější ze všech kmenův slavjanských se blížili k jednomu jazyku spisovnímu, k tomu totiž, který byl jednou všem Slovanům obecný a posud nejvíce podržel svůj původní typ slavjanský, a zdě rozumím jazyk ruský. Již jestliže bratři Češi vystavují slavjanskou vzájemnost v tom smyslu, aby se každý vzdělanější Slavjanin: Čech, Poljak, Chorvát, Rus atd. obeznamoval se všemi slavjanskými nářečmi, která však není praktičná, není možná; nebo kteríže ze Slavjanův jsou tak zámožní, žeby sobě zaopatřiti mohli všecky gramatiky, slovníky, chrestomatie, spisy slavjanských nářečí? tím ovšem skůr, áno velice snadno se dá dosáhnouti oná slavjanská vzájemnosť v tom smyslu: když každý Slavjanin vedlé svého vlastního nářečí bude se učiti jen jednomu a tomu samému slov. nářečí, které již většina Slavjanstva uznala za nejspůsobnější ke zavedení literárního porozumění všech Slavjanův mezi sebou. Kdyby se všickni vzdělanější Slavjani takéto jedině možné vzájemnosti ujali, měli by jsme za jeden rok jeden jazyk spisovní pro literaty — jaký by to byl zisk ne toliko pro Slavjanstvo, ne toliko pro spisovatele, než i pro Církev samu! Ideu tuto již mnozí horlivější Slavjani pojali a pojímají i vyučují se řad radem aspon na Slovensku, v Chorvátsku, Slavonsku a mezi Slovinci mnozí jazyku ruskému. Co se dělá v Čechách a na Moravě, není mi dosud známo, a však i tu jen to nejlepší úfám. — Za takovou vzájemnost já neunaveně pracuji i odhodlal jsem se vydávati kázání ruská v spůsobě, jako to opisuji v článku ke slavné redakci „Hlasu katolické jednoty“ poslaném s tou prosbou, aby byl uveřejněn. Článek tento již jest ve všech slovanských v Rakousku vycházejících časopisech výbornějších sdělen, i následkem jeho den po den přicházejí na mne radosti a požehnání plné listy ze všech končin mocnářství Rakouského a ponoukají mně čelnější mužové svoje služby ke sbírání předplatkův na tak vážné pro literaturu slavjanskou dílo. Pevně doufám, že i Bratři Moravané a Češi toto moje počínání naleznou za důstojné a že jej horlivě podpírati budou.

Přesvědčený o horlivosti Vaší Velebnosti v podporování všeho, co směřuje k blahu a rozkvětu Slavjanstva i literatury jeho, prv ještě, nežli bych se byl listovně k Vaší Velebnosti obrátil a Ji prosil o přivolení, opovážil jsem se Vaše čestné a slavné pověstné jméno vyložiti v onom článku, poslaném ku slavné redakci „Hlasu katolické jednoty“ tím cílem: aby, kteříby žádali na Poklady kazatelského řečníctva anebo na ruská kázání předplatiti, peníze svoje pro uspoření poštovních nákladův k Vaší Velebnosti zaslali. V čem pak jestliby Vaše Velebnost (co ale nemyslim) nesouhlásila, prosím po bratersky, ať mně to pře-

hlednouti ráčí: já aspon z mé strany vždy jsem hotov k vzájemným úsluhám. Na ten případ ať Svoje jméno z onoho článku u sl. redakci vytřeti káže, prosím.

Jako doplatek k celoroční prenumeraci na „Hlas katolické jednoty“ zde pripojený 1 zl. stř. prosím odevzdati patřičné slavné Redakci. 40 kr. stř. byl jsem již před tím poslal, nevěda: jaký jest předplatek půlroční. Ráčte téže slavné Redakci, se zvláštním poctením ode mne, připomenouti, by článek můj obsahu velmi užitečného pro naši sv. římsko-kat. Církev, čím nejdřív ve Svém listě uveřejniti ráčila. Co že učiniti nezamešká, nepochybuji: anť onen článek již jak v „Katolických peštanských Novinách“, od spolku pro vydávání lacných knih vydávaných, tak i v Cyrillovi a Methodovi pod ochranou biskupa bystřického a pod dozorstvím samé konsistoře bystřické vycházejícím byl uveřejněn a došel obecné pochvaly. Myslím, že ani slavná Redakce „Hlasu kat. jednoty“ onomu článku Svůj list nezatevře, ale že jej v celém svém obsahu sdělí. Přesvědčen jsem o jejím církevno-loyalním smýšlení. To, že Slováci nechtějí českého spisovního nářečí přijati, myslím, nebude slavnou Redakci sdržovati od uveřejnění nadzmíněného článku. Však tento se vztahuje na všecky Slovany.

3i exemplaře z 1 i 2 svazku Pokladův mně od Vel. Vaší zpátkem poslaný dostal jsem. Prosím mně laskavě na známosť dáti: zdaliž a kolik exemplářův mám Vaší Velebnosti poslati z 3 a 4 svazku těchže Pokladův v jazyku českém vydaného; při které příležitosti bych Vám odrazu poslal darem moje druhé knižky, jako: knižku modlitební o 38 arch. atd.

Naposledy obracím se na Vaši Velebnost s tou srdečnou prosbou: kdyby jste ráčili jako Předseda dedictvi sv. Cyrilla a Methoda důrazně odporoučeti moje slavjansko-církevní podnikání všem členům tohože Dedictví, na kterýchžto zde znející můj list v obecnou známost celému slavnému shromáždení uvésti ráčte. O krátký čas i já vstoupím jako člen do tohože Dedictví a zavděčím se mu jedním exemplárem ze všech knih mnou vydaných.

Ráčte mou úctu vyříditi všem s námi rovnako smýšlejícím bratrům slovanským moravským, s kterými budete míti příležitost se sejíti. Zdejší budinsko-pešťanští Slované jmenovitě p. Palárik svůj slavjansko-braterský pozdrav Vám zkazují.

Ráčte též Velebný Pane veleb. p. Klácelovi se srdečným ode mne pozdravením tu prosbu ve jménu mém přednésti: by i on můj článek, aspon jeho část literární ve Svém listě uveřejniti ráčil.

Ostatně poroučeje se do dalšího Vašeho přátelsva a přeje Vám ve všech Vašich pro rozkvět Církve a pro blaho národa konaných prácech všelikého zdaru a požehnání božského, zůstávám v braterském objetí a s úctou význačnou Vaší Velebnosti

upřímný ctitel, přítel a brat v Kristu i Národě nejponiženější

Ondřej Radlinský,
kněz arcibisk. ostřihomského
redaktor zákonníka zemsk.

V Budíně 9/5 1852.

128.

Radlinský Sušilovi.

Posílá knihy na rozprodání. Vzájemnost československá. Slovanské knihkupectví v Pešti.

V Budíně dne 11/4 1854.

Velebný a Vysoceučený Pane;
Drahý Příteli!

Již jest tomu pùl druha leta, že jsem Vám dlužen odpovědí na Váš z přátelského srdce pošlý a mně přemilý list od 6/6 1852; než ráčíte mně odpustiti toto odkládání, když uvážíte, čo jsem během celého toho času, jak jsem mlčel, na poli literáraím sdělal. Toho svědkem budiž nové oznámení, programm a přehled 15 ročníků Pokladů kazat. řečnictví zde připojený i s návěštím o druhém vydání mé modlitební knihy.

Vděčím se Vám tu 1ým exemplárem II. Ročníka Pokladů kaz. řečníctví a 1ho svazku sbírky ruských propovědí i se slovárem rusko-německo-latinským. Příjmite vděčně. Posílám Vám takže po 5 výtisků z nadřečených knih do komissie s tou prosbou, by jste je rozpředati hleděli. Cena IIho ročníka záležejícího ze 4 svazků jest 5 zl. stř. a 1ho svazku sbírky ruských propovědí i se slovárem jest jenom 1 zl. stř.

Má nejhlavnější prosba směřuje tam: by jste Drahý můj Příteli! zde přiležící list i s balíkem obsahujícím v sobě Návěští modlit. knihy a Pokladů Jeho Excellenci p. Biskupovi osobně doručiti a primlouvati se ráčili, žeby Jeho Excellence Návěští jak modlitební knihy tak i Pokladů na všecky Dekanáty Svého biskupstva pozasílati čím dřívě nařídila a k tomu svolila, žeby předplatitelům bylo volno své předplatky rovno na biskupský kancellář posílati, který by mi ji potom odrazu do určené

lhůty poslal. — Prosím Vás dále: račte jak v Brně tak i vně Brna, kde Vám bude možno, předplatitele na modlitební knihu sbírati. Ona se vydá v čistém českém jazyku spisovném v prospěch literární jednoty mezi námi Slováky a Vámi co našimi Bratří a v rozkvět našeho sv. Náboženství. Doufám, že přičiněním Vašim podaří se toto moje šlechetné namíření a že si Vy dáte na tom záležeti, pevně jsem přesvědčen; ať mi jest známa Vaša horlivost v rozšiřování dobrých slovanských knih a Vaše upřimné želání, by se Slovensko s Čechy a Moravou v jednom spisovném jazyku sjednotilo. K přání by tedy bylo, kdyby Bratři Češi a Moravané bratrům Slovákům ukázali, že sobě oni všímají jejich literárních plodů československých a je napomáhati chtějí. Konajte drahý Příteli k učeli tomuto, by každý úd Dědictví sv. Cyrilla a Metoda na onu převýbornou a velice lacinou modl. knihu předplatil. Takýto činný důkaz bude ovšem nejlépe učinkovati na bratři Slováky.

Žádaje i já stati se údem Dédictví sv. Cyrilla a Metoda pošlu v krátký čas příslušnou akciu, kterouž bych byl nyní poslal, než včil mám veliké výdavky do kněhtiskárny i čekám co den na predplatkové restance.

Mám naději, že to lépe již půjde s naší literaturou a zvláště s rozpředáváním našich kněh na Slovensku, když se v Pešti zřídí slovanské knihkupectví, na kterémžto se neunaveně pracuje. — Podlé Vašeho nařízení výtisky Čtení sv. Otcův, které jsem nemohl, zde odseknutý od Slovenska, rozpředati, daroval jsem chudobnějším čekancům slov. na Pešťanském semeništi, kteří Vám za to děkují.

Balík zde pripojený ráčitež oddati p. Pojmonovi redakt. Hlasu jednoty kat.

Bude mi velice milé, když Vás budu moci v Budíně o budoucích feriích uvítati a uhostiti, kam přijíti jste již r. 1852 byli slíbili. P. Palárik se Vám poroučí.

Ostatně při opětování mé prosby a mého želání poroučeje se Vašemu delšímu přátelství zůstávám

Vašim opravdivým přítelem a bratrem v Kristu nejoddanějším

Ondřej Radlinsky.

Vertatur.

Paklík na p. Joz. Macháleka kooperatora prosím račte poslati do Uhersk. Hradiště k p. Karolovi Schaffelovi knihvazačovi pro bezpečné příležitosti.

129.

Jiří Slota (1819—1882), kaplan v Šaraticích na Slavkovsku, Sušilovi.

Stěžuje si na vyloučení své z výboru Dědictví CM.

Adressa na 4. str. 8⁰: Ze Žeratic[tak]. Jeho Velebnosti Pánu Panu Frant. Sušilovi veledůstojnému Professorovi v Brně.

V Šaraticích dne 8/10 850.

Veledůstojný Pane Starosto
Dědictví sv. Cyrilla Methoda!

Vroucně děkuju Velebnosti Vaší za tu bratrskou důvěru, již jste mi prokázati ráčili tím, že jste mě vyvrhli z výboru Dědictví sv. C. a M. Odpustiti račtež, pakli to za pečet považuju, přiloženou na křivé a nepřátelské o mně zmýšlení [!] jistých, vší lásky Kristovy prázdných lidí. Zajisté k doplnění kalicha mého hořkého nemohli jste lépe přispěti jako zjevnou touto nedověrou (Mißtraungsvotum) přede tváří škůdcův mých, přede tváří tisíců lidí, jimž jméno mé neneznámé. Bohdá toho bych se nikdy nebyl nadál, toho bych nikdy nebyl očekával od onné [!] strany, ježto se posud zdíleti zdála se mnou krutý osud života mého i těžká utrpení, jakováž jsem posud za Slavii máť mou i jejich podstoupiti musel; ježto se ku mně plápolati zdála láskou bratrskou nejupřimnější.

Že mě nepřátelé krve slovanské pohanem nazvali, že mi nepřáli skromničkého světla slunce ranního, anoť teprv vycházeti zdálo se na obzoru života mého zarmouceného: to ovšem těžce ranilo mou ubohou duši; ale snesl sem [!] to předc s onnou sílou, jakováž sluší katolika [!] i kněze. Že ale i Vy, jimžto zevrub známy jsou cesty moje, povrhli jste mnou před celou Moravou, v jejimžto [!] plemenu mrtvém, neméně nežli mnozí jiní, i já pomáhal jsem buditi víru i život, a dlé možnosti buditi je nepřestávám: že Vy buď z bázně aneb z jakýchkoli jiných ohledů odmrštili jste mě od sebe, jako obludu anebo stvoření ohyzdné, malomocné, to načisto rozdrtilo mé srdce, to zničilo ducha mého.

Zaplať pán Bůh! — Odloučen od domnělých přátel i zjevných nepřátel o samotě činiti budu to, k čemu mě povolal Bůh. V tichém úkrytu chci dokrváceti a rozpomínati se na vděčnou Moravu, chci pečovati o prospěch ústavu, k jehožto bytí, již v početí jeho, nemálo přispěla má mysel.[1])

---

[1] Násl. Neboť vězte, že - přetrženo

Tolik, silnou maje k Vám důvěru, veledůst. pane Starosto! chtěl sem Vám zděliti z bolu srdce mého. Zároveň však prosím Vás, aby jste byl pamětliv toho, že žádná ctižádost, jak nás obyčejně naříkají zlí lidé, nepohnula mě k řádkům těmto; nebrž náděje zklamaná, s kterou sem očekával, že mě přijetím do spolku svého, k spravování Dědictví, dodáte síly v trápení mém; a důvěrou touž měrou ku mě[!] vyslovenou povznesete ducha mého; z jehožto pokoření nepřátelé moji plesají na mnoze.

Tím se do lásky Vaší odporoučím a zůstávám

Velebnosti Vaší nejoddanější

Slota.

130.

Slota, od jara 1852, složiv v Praze zkoušku z české řeči a písemnictví, učitel gymnasia v Baňské Bystřici, Sušilovi.

Žádá o prohlédnutí slovenského rukopisného překladu Zjevení sv. Jana a o zaslání vody sv. Valburgy. Dědictví C. M., příspěvky a stížnosti. Nezdar spolku sv. Vojtěcha. Spory československé.

V koncovce -ost někdy t, někdy ť. — i často nesprávně ve spěchu dlouženo. — Stopy slovenčiny ve výrazech i hláskách.

Důstojný Veleslovutný Pane!

Velebný p. duchovník Kulda mi na dva listy už neodpovídá a protož domnívaje se, že to buď nechce anebo nemůže učiniti, přinucen jsem obtěžovati Vaši Důstojnosť s následující prosbou. Nedávno doručen nám byl rukopis slovenský, obsahující výklad Zjevení sv. Jana, s tou prosbou, abychom jej přehledli a přehlednuvše a za hodný toho uznavše v tisku jej uveřejnili. Slušnost žádosti této uznavše s radostí přislíbili jsme učiniti tak a ihned mezi sebou uzavřeli, požádati Vaši Důstojnosť o práci tu, vědouce Vašnost jedině k tomu býti povolaného. Uznatili pak račíte, že rukopis tisku hoden jesť, chceme jej potom buď Dědictví našemu v Brně anebo onomu v Praze odporučiti ano i odevzdati, ovšem pod jistými výminkami, o které se v prázdninách sjednáme. Očištění a přepis rukopisu já sám převezmu. Pochází́ť rukopis ten od nebožtíka Štefanoviče, zemana slovenského a druhdy v úřadech stoličných postaveného, jenž před rokem tušim 82 let stár jsa se světem se rozžehnal. Vytištění jeho, ježto více český

než slovenský [!] psán jest, mnoho hluku narobilo by na Slovensku a patrnou zadalo by ránu nešťastné a bezsmyslné straně Slovákův budinských. Prosím uniženě Vaši Důstojnosť, aby jste mi co nejskoreji ovšem příznivou odpověď dáti ráčil.

Druhá prosba týká se vodičky sv. Valdburgy. Jedna vznešená rodina baňsko-bystřická má chorého na oči. Uslyševši o vodičce této, požádala mne o zaopatření jí. I v záležitosti této utíkám se k Vašností [!] a snažně žádám, aby jste mi dvě flašečky koupiti, po poště odeslati a též i známo nám učiniti ráčil, jakou cestou bychom ji napotom sobě zaopatřovati mohli. Cenu vodičky ihned po poště nejbližší po obdržení jí s poděkováním nejsrdečnějším odešleme. U příloze posílám 10 zl. stř. co vkladek do Dědictví sv. Cyrilla a Methoda za důstojného pana Štěpána Schwandtner-a, professora bohosloví v semeništi baňsko-bystřickém, a prosím, nemohouli mu knihy na minulý rok připadající zcela dány býti, aby aspoň Fabiolou obdarován byl.

U této příležitosti nemohu nepostěžovati sobě, že jste mi diplom tak špatně písaný poslali, že se pověsiti ho stydím, jakož i nad tím, že jste tolik ohlednosti ku mně neměli, aby jste mně [!] byli za zakládajícího úda uznali, ačkoliv posavad příslušný vkladek nesložil jsem, dobře vědouce, že to učiním, jaknáhle moci budu; vždyť jsem už, tušim, více na literaturu naši obětoval, než co nedoplatek můj činí. Neměl bych sice toho připomínati, aby se snad nezdálo, že se nestydatě vtírám anebo že žebru, kde se však sami toho nedovtipují, tam se to i po lopatě podati může. Já myslím, že jsem během pěti let tušim dosti mnoho k prospěchu Dědictví na Slovensku učinil a Dědictví mně k vůli nechce učiniti nic. Kolik zlatých já utratím při rozesílání knih až tam do nejzazšího kouta Oravy a po celém Zvolensku. Domníváte se, že mi každý zaplatí poštové [!], ano sám biskup ani se posavad jen nezpýtal, či je co dlužen, jakoby jeho knihy ku mně v povětří vždycky přiletěly. Z kalendářův na rok 1856 zůstalo mi přinejmín [!] 30 exemplářův a za 40 mi posavad nezaplaceno; proto jsem také Moravana rozšiřovati přestal. Stalo se také, že se knihy na minulý rok do Jablonky odeslané na cestě ztratily, což teprv teraz dozvěděl jsem se. Což to všecko já škodovati mám? Žádám teda Vaši Důstojnosť, aby jste mi u „Dědictví“ náhradu oněch 30 exemplářův Moravana a těchto dědičných knih na rok 1857 v ten způsob vymoci ráčil, aby mi ony u Nitsche z knihy vymazány, tyto pak ještě poslány byly.

Ze sv. Vojtěcha nebude nic; a měili by řízen býti spolek tento rukou Radlinského, lépe aby ho nebylo. Jeho neráznosť a nestálost [tak]

už překonává trpělivost všelikou i těch, kteřížto z mírnosti neobyčejně posavade zastupovali ho. Co s naším československým dopisováním do jeho Novin zase v nejnovějším čase učinil, známoť Vám zajisté. Od minulých prázdnin, kdež jsem ho schvalně [!] navštívil, už po třetí změnil úmysl svůj. Že to nečiní s ohledem na dobré národa, ale — nechci ho sice potvařovati — ale z [!] ohledem na sebe, ani já ani nikdo z rozvážlivých Slovákův nepochybuje. Tyto dni poslal farář Plošic fulminantný článek naproti němu do Školy a Života, statečný v něm veda boj za československčinu. Scitovský chtěl zříditi odbor slovenský při spolku sv. Štěpána a mně [!] učiniti ředitelem jeho; ale Radlinský a strana jeho zkazila i to, bojíce se zajisté mého principu česko-slovenského. Jsou ti Slováci — bars ne všeci — předce jen velicí darebáci. Důstojný Pane, kdyby jste byl svědkem počínání těchto lidi v každém ohledu, styděl by jste se býti Slovákem. Strana československá jest poněkud mírnější, statečnější, ale i tu u mnohých duchovní a mravný jejich ráz a povaha na takovém stupni stojí, že člověk jen s velikým sebe samého zapřením s nimi obcovati může.

Není teda divu, že se mi už ten život mezi nimi zhnusil, a že bych, kdyby možné bylo, dnes se do Moravy navrátil. Raději mizerným lokalistou mezi Vámi, nežli kanonikem slovenským.

Než čas už, abych přestal. Vašnostina dobrota promine mi, že jsem Vašnosť tak dlouho nudil, a dovolí mi, abych se s obzvláštnou uctivostí značiti mohl Vaší Důstojnosti

nejoddanější a nejvděčnější duchovní syn

Jiří Slota.

V B. Bystřici dne 27/2 1858.

Srdečné políbení všem bratřím.

131.

Slota Sušilovi.

Vyzvání Dědictví C. M. k práci přijímá. Chce se hlásiti o faru. Biskup Moyses. Spolek sv. Vojtěcha. Rukopis Smetanovičův (či Štefanovičův, srv. dopis před.) Vzkazy Kuldovi. Voda sv. Valburgy. Hr. Silva Tarouca. Ještě spolek sv. Vojtěcha. Rád by se stal členem Hospodářsko-historické společnosti v Brně. Oslava památky sv. Cyrilla a Methoděje na Slovensku.

Milovaný Otče národa!

Nemohu Vám vysloviti, jakou radostí naplněn jsem byl, vida opět jednou písmo Vaše a čta srdečná slova Vaše. Co se týká žádosti „Dědictví sv. Cyr. a Meth.“, čili raději vyboru jeho, s radostí jí vyplniti hotov jsem, ačkolvěk se tepiv teraz ucházíte ku mně, když jste už všecky kouty povymetali a nikoho ku práci té dostati nemůžete; jakoby před tím Sloty ani na světě nebylo. I traufám [!] si k spokojenosti Vaší práci tu nesnadnou tím spíše provésti, čím více času, doufám, v novém povolání svém míti budu. Vězte totiž, že mám dostati fáru; aspoň zkázáno mi z Kříže, sídla obyčejného biskupova, že budu na prvé místo položen. Fára ta jmenuje se „Piargy“ po slovensku, „Berg“ po německu, a jest skutečně i německá. Risum teneatis: Slota na německou fáru! budete volati. Ale neodsuzujte mne bezohledně. Sotva kdy jsem nějaký krok učinil s takovou rozvahou, jako ten, když jsem se o beneficium toto ucházel. Patronem jest král. svob. horské město Kremnice, od něhož také jen asi $^3/_4$ hodiny vzdálené jsou Piargy. Farář kremnický jest muž 77 roků starý, i budeli chtěť Bůh, jak snadno se budu moci farářem kremnickým státi. Staneli se to, pak se žádným ministrem čařiti nebudu; neboť kromě důchodův výborných, jest s místem tím obyčejně i církevná nějaká hodnost spojena; a pak ovšem i národně budu moci v lidu účinkovati, poněvadž správa duchovná utrakvistická jest. Nedostanuli Kremnici, žádati budu nějaké slovenské beneficium. Že se o fáru ucházím, k tomu mně nejvíce pohnula má častá chůravost, kteráž ze žluči a velikého namáhání pochází. Nebo katechetou býti na celém gymnasii podle nynějšího systému vyučovacího, není nic sladkého, vždyť člověk ani jediného dne, ani jen v tu boží neděli odpočinku nemá. Považíteli, že kromě toho dvě hodiny v ústavě děvčím vyučuji, snadno pochopíte mou professorskou přesycenosť. A k tomu neuznalosť od biskupa, ze všech stran košutáry obklíčeného a Slovákům od nějakého času zcela nepřejícího, neuznalosť ze všech stran. Žádáteli věděti, do jaké kategorie kladou zde professora či gymnasialného, či theologického, jen nahlédněte do schematismu; vždyt nejsme od dvořenínův biskupských, rozumím kněží, ani jen za hodných uznáni Reverendi Domini nazváni býti, ale jen Domini, jako hoc který klerik, anebo tovaryš. To se děje pod samovládným Mojsesem v diécesi B. Bystřické, at nič o ostatné jeho správě diécesalné, at nič nedím o ostatných kouskách jeho nebiskupských, nad kterými by vám vlasy hore dúbkem stávaly. Než o tom lépe pomlčeti.

Narodovci naši ovšem rmoutí se nade mnou; a jen to jich upokojiti mohlo, že Piargy jen 5 hodin od Bystřice vzdáleny jsou, takže každý měsíc aspoň raz do Bystřice budu moci přiběhnouti, ovšem pres hory. A proč se rmoutí? Vysvětlím Vám. Záležitosť spolku sv. Vojtěcha přenésla se k nám do B. Bystřice. Já sám vyzván od Pešt-budinčanův a vyslán od národovcův bystrických podniknul jsem cestu do Budina v minulých svátcích velikonočných, kde mi všecky listiny, ano i posavad učiněné příspěvky slavně u Palárika u prítomnosti více Slovákův odevzdány byly. Co nestálého a bezrázného Radlinského k tomu pohnulo, snadno dá se pochopiti. Nemožnosť provésti, co započali, poněvadž započali nemoudře, neprozřetelně, bez porady ostatních Slovákův a separatisticky. Podivná to věc, já největší zastupitel českoslovenčiny na Slovensku, kterého by byli ještě před rokem v ližici vody utopili, musel jsem se státi prostředníkem mezi Budínem a Bystřicí! „Až nám ten odejde, co si počnem?“ táží se druh druha, neboť Slováci naučeni jsou fuky dělat, ale nič nepracovat. Zřejmým důkazem jest tuším dosti jejich literarný život. Zdali my to budeme moci napraviti, co oni pobabrali, a provésti, co začali, nevím. Dvůr biskupa baňsko-bystrického málo co jest příznivější národným záležitostem naším, jako ostřihomský, a byť by to i s tím nejsvětějším účelem spojeno bylo. Ostatně pokusíme se. Kanonik Červen postavil se v čelo věci, a odhodlán jest i k tomu největšímu odporu naproti biskupovi. „Nebudeli se chtět zaujati spolku sv. Vojtěcha Mojses, budeme jednati bez něho“ jsou slova jeho; nebo od tohoto spolku závisí naše duchovné bytí i nebytí.

Co se týká rukopisu Smetanovičova, totiž výkladu sv. Jana Zjevení, ten odevzdán jest profesorům bohosloví k prozření. Ale páni tito, nenavyklí žádné práci, nechali až dosavad ležeti rukopis na prozření jeho ani nemyslíce. Tato čeládka profesorská, zcela jiného druhu, než vzdělaní, rozumní professorové jiných zemí, dělá jen fuky, muky, ale skutek utek. Mám věru těch slovenských učencův i neučencův už až po uši. Mne [!] se zdá, že i tento rukopis mně jen zas za krky padne. Co se stane, nezameškám zděliti s Vámi.

Bratru Kuldovi vzkazuji, že jsem si práce dal nad míru, abych původného smrkavého tabáku žlutého pro něho zaopatřil; ale věc to nemožná; a to proto, poněvadž se ho předně nedostává a poněvadž se ho i prodávati obavají, aby nebyli zrazeni. Tak nazvaného Debrejského však půl libry dostane co nejspíše. Co nevidět i jemu písati budu. Zatím děkuji mu srdečně za službu mi z ohledu spisův žádaných pro-

kázanou. Byl by mi veliký vděk udělal, kdyby mi byl poslal ty spisky Gasserovy i v německém originalu. Možnáli mu to, ať mi je zaopatří.

Vodička sv. Valburgy nespatřila světla božího v Baňské Bystřici; nedostali jsme totiž nič jiného leč střípky a množství kouskův tvrdého papíru, tak že to velikanské „Pozor!" na víčku škatulky napísané zdalo [!] se nám býti Poimoniadou anebo Kuldiadou vulgo šelmovstvím. Já aspoň toho přesvědčení byl jsem až do Vašeho lístu. Mezitím písali jsme ku pramenu vodičky zdravé, a dostali jsme více flašeček za bagatell i s krásným dopisem velebné paní, s vodičkou manipulující. Frantovi [1]) však předce srdečné vzdávám díky za dar ten svatý, ač roztřískaný. O účinku vodičky nic se neprosléchá. —

Já nevím, jak s hrabětem [2]) do pořádku přijdu. Musel jsem za něho zaplatiti 9 zl. 20 kr. stř. jakožto předplatek na Cyrilla a Methoda, ale mi nic neposílá. Taktéž nemá se k tomu už dvě leta, aby mi darované knihy, jmenovitě Encyklopedii Welteovu a Wetzerovu, jakož i patristiku Řehákovu doplnil. Co dělá? Kam mám písati za ním? Kdybych věděl, že příchodem svým do Brna bych něco u něho i u Vás pořiditi mohl, navštívil bych Vás v posledných svých prázdninách.

Ještě jsem Vám něco pověděti dlužen zůstal, totiž, že jsem při odebírání záležitosti „sv. Vojtěcha" přislíbiti musel, vysloviti v jednom paragrafu statut spolkových, že se každá dobrá kniha, či už v českoslovenčině anebo v Radlinského slovenčině písaná bude, od Spolku přijme a vytištěna bude. To aspoň po nějaký čas, pokud fanatismus slovenský se z kotrb přepiatých nedoukův a holobrádkův nevykouří. Fanatismus tento jest tak veliký, že kolikrátkoli naň pomyslím, všecko se ve mně dvíhá [tak].

Milovaný Otče Moravy! Nebyloliby možná, abych aspoň nějakou památku za 14leté meškání a 10leté mozolné pracování na vinici Paně i národné na Moravě s sebou do hrobu vzíti mohl, státi se členem buď dopisujícím anebo čestným „Společnosti hospodářsko-historické v Brně"? Kdyby jste mi k tomu dopomohli, způsobili by jste mi velikou radosť.

Jak se Vám páčil článek: „Slavnosť Cyrillo-Methodějská v B. B. 1858". Chtěl jsem tím článkem dokázati, jednak co by bylo povinností Slovákův k oslavení památky tisícročné sv. C. a M., jednak že i já po slovensku písati umím.

Než čas už, abych přestal.

---

[1]) Pojmonovi.

[2]) Silva Taroucou.

Líbaje Vás všecky se vší vroucností, a odporoučeje se i dále do Vaší lásky otcovské, jíž zasluhovati sobě nikdy nepřestanu, trvám s srdcem zcela Vaší Důstojnosti oddaným

vděčný syn

Jiří Slota.

V B. Bystřici dne 2. Junia 1858.

132.

František Hošek (* 1827 v Brně), doktorand ve Vídni, Sušilovi, svému bývalému učiteli.

Zprávy o studiích a životě v ústavě sv. Augustina čili Frintaneum a na fakultě. Drobnosti osobní. Fürstovy (srv. str. 58 [3]) české bohoslužby.

Ve Vídni dne 10ho prosince 1850.

Důstojný Pane!

„Slované jsou holubičí národ“, protož také nemůžete se na mne hněvati, an jsem slovu svému, slíbiv totiž měsíčně psáti, nedostál. Či mohl by jste [tak] snad mysliti, že jsem na domov zapomněl? Věru, toť jste nemohl; jsem úplně o tom přesvědčen. Mnozí mi to sice často předstírali, však nechať jim odpovídají vzdechy mé, a já jim pravím, že nikdy nebyli v cizině, a srdečně jim želám, by totéž co já zkusili. Přiznávám, že jsem pro tu samou příčinu poněkud váhal (čím jsem si bez pochyby hromadu lidských řečí nadělal!?), v pravdě však nechtěl jsem spíše psáti, až bych něco řádného zkusil. Však což zajímavého psáti? Mám Vám líčiti život náš? Jest opravené vydání seminářského. Mimo ranní a večerní modlitby meditace, čtení z písma sv. N. a St. Z. a breviáře přednášejí zdejší direktoři denně o rozličných věcech, a sice Vidmer o sv. stánku, překrásně a s obrovskou učeností, Švec (vtělená dobrota) concilia, Anibas (spiritual) liturgiku a Simor (Maďar) à la Binterim Memorabilia (při jehož přednáškách dobrá polovice sladce spí). Též jest nám slyšeti sublimiorem exegesin St. Z. Dr. Kärle, a sice knihu Jobovu, učený to sice muž, ale žvástá jako .... Jaké to trápení, račtež si pomysliti, ani člověk při každém veršíku řecký (οἱ ό), chaldejský, syrský, arabský a latinský překlad učiti se musí. Dr. Kozelka vykládá I. list ke Kor. a skoro na ten samý způsob jaky [!] Vy, důstojný Pane, a protož ho také rád poslouchám. Mimo to přednášel nám z počátku Vidmer

hebrejsky, později arabsky, a nyní překládáme v obojím. Za 14 dní (máme skoro denně 1½ hodiny) přednesl nám hebrejskou mluvnici podle Evalda a tak, jak to bezpochyby žádný nedovede. Pravda, že jsme hrozně pracovati musili, bychom stačili. Dokončiv mluvnici počal nám vykládati Joëla; po první kapitoly [!] však začal jsem já sám překládati (pro sebe), v čemž i nyní pokračuji, přeloživ celého Joëla a až posud 5 kap. z Amoše; výklad k tomu podle Rosenmüllera a k tomu slyším Vidmerův výklad. Já bych ho skrz celý den poslouchal, an jednotlivé části tak probírá, že s tím i celé písmo sv. vysvětluje, a od něho jsme se mnohému přiučili, čehož bychom se sami nikdy nebyli nedomáhali. Z arabského jsme též přeložili as 4 listy a já již také začínám sám překládati. Toť jest takřka obligatní, o čemž pracuji. Mimo toho denně čtu několik kapitol z písma sv., při čemž mi velice prospívá Hanebergs Geschichte der Offenbarg, jíž jsem celou proštudoval; o obětích St. Z. Thalhofer, Die unblutigen Opfer, Hugs Einleitung a až do nynějška jsem přečetl 2 svazky Sepp, Leben Christi. Pravil kdosi o Seppovi, že jest „Fabelhans", však: „kdoby mně to slovo řekl, na toho se podívám". Potom chci študovat Bähr, Symbolik des mosaischen Cultus (k němuž jest Thalhofer takřka supplementum), a Hengstenberg, Christologie.

Toť v krátkosti popis prací mých. Kdyby jste mi laskavě raditi chtěl, čeho bych ještě študovati měl, velice tomu budu povděčen. Sepp nepatří mně; an bych ho ale později, až budu exegesku N. Z. študovat, potřeboval, tedy Vás, důstojný Pane, uctivě žádám, by jste mi ho půjčil, an si ho nyní koupiti nemohu, ač jestli ho sám nepotřebujete. K němuž račte přidati Herbst, Einleitung in das A. T. Já píšu také mým [!] rodičům, oni k Vám zajdou; bude-li Vám tedy možné nadřečené knihy jim odevzdati, tuť jich obdržím beze všelikých výloh, an otec můj skoro týhodně zdejším kupcům zboží posílá.

Co do zdejšího života obecenského, málo jsem ho až posud poznal. V. p. Fürth [1]), farář na nábřeží, jest rázný člověk, některé z vašich písní zpívají se nyní v kostele. Račtež si pomysliti, on chce při hrubé mši sv. všechno, co kněz zpívá, v slovanském jazyku zpívati a chce o dovolení k tomu žádati! Letos o zeleném čtvrtku, velkém pátku a bílé sobotě slavil všechno v slov. jazyku. Než více o něm až po druhé, co nevidět ho zase navštívím. Miklosic [!] přednáší o staroslovanském jazyku; půjdu také k němu. Máme zde Rusína, od něhož

[1]) tak m. Fürst.

hodlám se mnohému přiučiti. Jakýsi žid přednáší na zdejší universitě o 12 menších prorocích, chci tam také někdy jíti. Práce, jak jistě uvěříte, jest až nazbyt; pročež také pracuji denně až do 11—12 hodin, jestli toto vydržím, ví sám Pán Bůh, mně se zdá, že již něco na mne přichází. Někdy mne opanuje jakási trudnomyslnost a touha, že bych ihned utekl; a když se mi zle daří, jdu k Stáro-vi [1]), a tu si zazpíváme nějakou slov. píseň; já jsem i přeložil: „Běžela ovečka“ do hebrejského. Tak musím někdy trochu veselosti mocí přitáhnouti, když jí není. K tomu ještě, co jsem zde, žádný ze spolužáků mi nepsal, tak že o našich záležitostech pranic nevím. Platí snad: Aus den Augen aus dem Sinn? Naproti tomu, kolikráte jsem na Vás, důstojný Pane, a na ně vzpomínal! Ó vy nevíte, co to jest, v cizině býti! Pročež, mohu hojných zprav[!] doufati?

Z listu, jejž Stára od Dohnala (ze semináře) obdržel, vysvítá, že si Podrásek již na professora hrá, neb píše Dohnal, „že prý·nám při konkursu nasolí“ jakož i Bílýmu! Považtež tu hloupost. Což bude Bílý také hebrejské študovat? — Jak se daří p. redaktorovi? [2]) Tisíckráte ho pozdravuji, Nedopatřením stalo se, že jsem jemu jeden díl breviáře sebou vzal; prosím za odpuštění; co nejspíše chci ho odeslati. A jak se Vám, přemilý důstojný Pane, daří. Vyjde brzy sv. Justín? písně? Důvěrně očekávám, že se nad ubohým vypovězencem smilujete. Jest v. p. Kulda v Brně? Ještě něco o Podrásku. Je zde z Olomouce jakýsi Poslušný, Vám bezpochyby známý (našinec), jehož jsem se tázal, zda-li přece Podrásek k něčemu dojde; k tomu se sešla celá Morava (t. jsme my tři), načež jsme také o tom nasolení mluvili. Poslušný se nad tím velice rozhorlil, pravě, že kdyby to domů psal, zajisté by odmrštěn byl, i kdyby snad již ustanoven byl. Však Bůh uchovejž, bychom to učinili. Já toto ale píši na důkaz, že také „soliti“ můžeme. Jeho Excelencí jest zde, ve čtvrtek odjede odtud. Missionář Knoblecher přebývá a stoluje s námi. Feigerle bude bezpochyby za biskupa ustanoven, aspoň slyším, že ho navrhli, a biskupové čeští jsou mu nakloněni.

Mějte mne vymluvena, že tak roztrhaně, nelogicky píši, budoucně chci vše svědomitě napraviti a obšírněji o zdejších lidech a národnostech psáti, doufám ale také pevně, že mne brzy potěšíte. Stára se uctivě poroučí, bude také psáti.

---

[1]) spolužák H.

[2]) asi: Matěji Procházkovi.

Srdečné pozdravení všem drahým známým; mou úctu v. p. Heinišovi, bylo mi líto, že jsem se ani s ním rozloučiti nemohl; a p. p. Weiß-ovi (ač jestli se s ním sejdete), p. Křižkovskému atd. Odporoučeje se do Vaší laskavosti zůstávám

Vám, důstojný Pane, srdečně oddaný

Frant. Hošek.

D. List tento byl 10ho dohotoven, an bratr můj do Vídně přijel, tak se stalo, že ho nyní teprv odesílám. Slyším, že Vondrašek nějaké [!] písma u mne hledal, které Vám náležeti mají. Jaké by to byly? Ráčil jste se mne tázati o jakémsi časopisu, zapomněl jsem však jméno jeho. An mnoho o mythologii slyším, rád bych věděl, kdo mimo Šafaříka ještě o slovanské mythologii psal.

Jeho Excellencí přijde v pondělí domů, abych nelhal.

Ve Vídni 14ho prosince 1850.

F. H.

133.

Sušil Hoškovi.

Zprávy o známých (Kulda, Pojmon, Šmídek, Bílý). Nutnost práce náboženské. Fürstovo počínání. Zásilky knih a osobní drobnosti.

Drahý Příteli!

Potěšilo mne psaní Vaše nemálo, ač již ta holubičina, o níž píšete, se mi téměř vytratila byla. Ale listem Vaším jaksi se vrací a vrátí se, budete-li pilnějším v dopisování. Především musím Vás prositi, abyste liter větších užíval v listech svých, ohled bera na moje oči, kteréž ovšem nijak se nenapravily.

Píši na spěch a tedy prominete, že zlomkovitě všechno psáno bude! Nejprvé vězte, že p. Kulda tu již jest a při audienci u p. exc. bisk. propuštěn byl slovy: Seyen Sie so eifrig, wie Sie immer waren. P. Patra Pojmona jste již tu bez toho viděl, a tudyž víte, že on na rok povede redakci Hlasu jednoty kath. P. p. Kulda nechce se uvázati v redakcí, a dí, že jinak se o časopis ten statmi starati bude. Sám pak pro naše dědictví sv. Cyrilla a Methoda pracuje o životě blahosl. Sarkandera, jež má snad na rok 1851 vyjíti[1]). Dále má někdo

[1]) Na r. 1861. vyšel životopis bl. J. Sark. od Mat. Procházky.

pracovati o Putování Christa Pána; pak historii všeobecnou a věci jiné, jichž potřebí jest, ale pro něž není pracovníků posud. Co pracovníků u nás jest, jinak jsou zaneprázněni. P. Šmídek píše do Denníka Víd., jenž jediný jest u nás časopis, jenž zastává církev katol.; také má se připravovati pro gymnasium za katechetu, tak mu od sl. konsistoře psáno. Dr. Bílý bude dělati doktorat v Praze a tedy nyní zhola ničeho psáti nemůže. Z vašinců, co s Vámi byli vysvěceni, nevím, kterému by se něco svěřiti mohlo. Pište mi, o kterém byste troufal. Snad prý p. Bystřický? Psal bych Vám o nich, ale o žádném ničeho nevím a žádný z nich u mne posud nebyl. Kdo poněkud schopnosti má, musí se přičiniti a zapřáhnouti, aby pro církev pracoval; víte bez toho, jak to v Čechách smutně vyhlíží a jak klonou k husitismu. Na nás v Moravě jest v jiném duchu psáti; musejník v rukou pantheistů jest, časopisové jiní zaprodáni husitismu; všady samy negace, sám zápor, a víte zapíráním nic se nedovedlo posud dostavěti; bouráním jistě nikda palác se nevystavěl. V těchto smutných myšlenkách jste i Vy mne utvrdil, vykládaje, co p. Fürst dělá; toho věru nemohu schváliti. Mše sv. má býti zcela latinsky od kněze zpívána; a Řím jaktěživ jinak nepřipustí, aniž pak toho potřebí. Nevím, jak p. Fürsta přivésti, aby od toho bludného počínání upustil. Povstalo snad z nejčistější horlivosti; ale nevede k tomu, čeho při tom p. Fürst očekává, a jenom matenici větší působí.

Z kněh Vám posílám toliko 7 dílů Seppových; Einleitg Herbst nemám při ruce, vypůjčil si někdo ode mne. Jak vidím, máte práce dosti a ovšem nemůžete se dáti na jiná studia. Starý Zákon jest takové důležitosti a takového objemu, že mysl jím samým dobře na čas dlouhý zaměstnána býti může. Haneberg Vám dosti světla dává na dráze historie a úvodu St. Z., avšak ovšem i Herbsta i Scholze prodělati musíte.

Dnes právě vystoupil z theologie p. Bubeník z roku druhého. Pater Keil přijde snad za faráře do Křižanova, na místo děkana, přišlého do Olbramic; aspoň se tak povídá; na jeho místo přijde do Brna snad p. Dvořák z Telče; p. Baron u sv. Maří Magdal. aspoň si náději [!] tu dělá o příteli svém.

Prosbu skládám na Vás, abyste mi vypůjčil, možnáli, Jahrbücher der bibl. Wissenschaften von Dr. Heinrich Ewald. 1848, 1849, 1850. Nemůžete-li mně je poslati, tedy aspoň mně udejte pojednání v nich obsažená.

Pak mám dva svazky: ilirsko-němačko-talianski(ého) mali rečnik od Josipa Drobnića. U Beču (Vídni). Tiskom jermenskoga monastira

1847. 1848. Avšak vyšlo jich více, snad 4 svazky; tedy, prosím, kupte mně u Mechitaristů (jermenski monastir) 3tí a IV svazek. Nemusí to býti hned; avšak se Vám udá brzy příležitost.

Jestli jsem na něco neodpověděl anebo Vám dosti ve všem neučinil, odpusťte. Sv. Justin (právě mně napadá) vyjdeli letos, nevím; sotva; teprvá se opisuje překlad! Ostatek není hotov ještě. Avšak o tom jindy. Poroučím se modlitbám Vaším]!] a líbaje Vás srdečně ostávám

Váš věrný přítel

Fr. Sušil.

Prosím, poručte mě p. Stárovi a p. Poslušnému.

V Brně d 16. pros. 1850.

O mythologii slovanské psal Hanusch, o německé Grimm Jak., o slov. Rusové, jak viděti z II. sv. musejníka.

134.

Sušil Hoškovi.

Chystaná sbírka básní (Růže a trní 1851). Záchvat dny. Odpadlík Juránek. Dotaz na rozvrh bohoslovných studií ve Vídni. Vzkaz Stárovi. Porady s Václavem Štulcem stran kalendáře.

Drahocenný Příteli!

Právem mně vytýkáte, že zanedbávám odpověď dávati přátelům i těm, jenž mi převelmi milí jsou, jako Vy ve Vídni se nacházející kněží naši. Ale odpusťte, přátelé drazí. Právě nyní vydávám — ač básně ty posud titulu nemají, poněvadž na vahách jsem mezi titulem: Zpěvy a hněvy a mezi titulem: Kvítky a výtky — právě, dím, nyní vydávám ty básně svoje netištěné (tištěných v Hlasu nevzal jsem) a udá se mi častěji, že ten neb onen verš přijde opraviti anebo jinak proměniti; práce to ovšm nepatrná, avšak předce velmi zaujímá prostoru času a k jiným přihlédati pracím nedovoluje. Opět a opět jsem čítal a čítám básně ty a proměnuji a zase smazuji proměnu, a již budu tomu rád, že týhoden tento skončí se tisk. Bude knížka právě tak velká jako první Básně, totiž stran 202 v podobném formátě a na témže papíru; avšak cena pro drahotu papíru o 2 kr. bude zvýšena a výtisk jeden za 50 kr. stř. se v kněhkupectvích prodávati bude. Snad můžete několik exempl. odbyti? Leč o to nežádám, abych se nezdál uvalovati na Vás břemena.

A to jest jedna z příčin, pro kterou nemohl jsem psáti. Byl jsem ale tyto dny neduživ, pokoušela se o mne znova dna, a sotva jsem chodil; leč Bohu chvála potem vyšla nemoc ta, potem ovšem po 8 dní opakovaným, ač jsem při tom jen jeden školu promeškal.

Již tedy aspoň poněkud, prosím, za výmluvu příčiny tyto dvě přijměte a dobromyslně obé važte.

Ve Hlasu uvidíte, že 10 zl. odevzdáno,[1]) a spolu čísti budete: první desetinu, z čehož vyrczuměti prosím, že ovšem ještě zbývá mnoho desetin.

Žalostná Vás došlá zpráva o p. Juránkovi bohužel pravdiva jest. On, člověk poněkud surový, pohádal se byl kdysi a pobil s farářem a odbýval za to u vv. pp. kapucínů. Nyní na jiném štací umřel mu farář; ale za administratora jiný byl ustanoven. To dorazilo ho, an, jak sám pravil, s církví „pro hierarchův nelásku“ na rozbroji trval; sám zajisté pravil také: že to byl poslední vítr, jenž ho co jabko (červivé) se stromu církve smetl. On sice v Jednotě sv. Cyrilla a Methoda byl, a v ní zůstal, když jiní kněží vystoupili; tedy k Slovanům se hlásil; ale obětivosti nikde u něho nebylo a láska ta jeho byla kouř a praskot bez ohřevného ohně. Škody neutrpěla sv. církev, než on sám; ovšem škoda té nesmrtedlné duše jeho, jenž v bludy mohla samochtíc se včepiti. Nezbývá než za něho modliti se.

Nedějí se tedy takové věci, o nichž jste se domníval, aniž co proslýchá o suspendování páně Kl.[2])

Prosím, napište mi plán theologických studií, jaký ve Vídni letos se zachovává a jak dále změněn a podržen bude; i u nás něco se musí státi; ovšem mne nejvíce zajímají, jaké studia biblická proměny dosáhnou. O čem letos čte na universitě p. prof. Kozelka? atd.

Prosím vel. p. Stáru, aby odpustil, že mu zvláště nepíši; společně jste psali, společně, prosím, odpověď přijměte. Psal bych Vám, vel. p. Stáro, arabsky, ale mnoho jsem z toho zapomněl a o vau conversivě bych sobě znova musel přečísti; tolikéž o jiných platí; ta nářečí zanechávám Vám k lepšímu chutnání; v Brně není jediné arabské knihy, nad to pak syrské a chaldejské; avšak vynasnažím se, abych, až přijdete do Brna, buď po arabsku buď chaldejsku a syrsku s Vámi pohovořil, kdybyste snad němčiny, latiny a moravštiny zhola zapomenouti měl, čehož Bůh uchovej.

---

[1]) Na Dědictví C. M.

[2]) snad: Klácelově.

P. Štulc stavoval se při svém z Vídně navracování zde v Brně a mluvil jsem s ním. Chtěli jsme a on též chtěl spojiti se při vydávání kalendáře, jelikož kalendář náš bez okras vyjíti musí, aby drahým nebyl. Avšak sešlo s toho, poněvadž kněhkupec prohlásil, žeby on (v Brně) musel vydati kalendářík sám; tedy zůstáno na tom, že i dědictví s. Cyrillské v Brně kalendář vydá, jenž se i tiskne.

Nyní Vás obadva bratrsky objímaje a do modlit. Vašnostiných se poroučeje ostávám se vší úctou a láskou

Váš upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 18 Máje 1851.

Prosím poručení na v. p. Poslušného.

135.

Sušil Hoškovi.

Juránkův odpad. „Růže a trní". Úřední výstraha red. „Kathol. Blatt" a zabavení listu. Kalendář Moravan a Bílého „Historie Moravy".

Drahý Příteli!

Čím to jest, že Vy neodpovídáte? Napsal jsem Vám velikánský list a o všech věcech, co Vás mohly zajímati, oznámil jsem; načež jsem Vás prosil, abyste mi o theologickém studium jak rozděleno bude, zvláště pak studium biblické jaké proměny vezme, věrnou zprávu dáti si nestížil. Napsal jsem, ač nemýlím-li se, několik slov arabských a hebrejských i syrských a chaldejských pro Vás oba dva a zvláště pro p. Stáru, poněvadž v těch řečích tak velmi sobě zalibujete. A Vy na to všecko nic nedbáte a již téměř dva měsíce neodpovídáte. Čím to jest?

Dotčený bývalý kněz p. Juránek onehdy byl u p. provinciála minoritského s dvěma svědkama a že přestupuje k helvetské víře, vyjadřil se. Na to p. provincial: Ich nehm's zur Kenntniß. P. prof. Sušický ale ubolévá nad tím, že jedině po kancelársku s ním se dála ta věc, a chce s ním promluviti a kdyby možná bylo, jej obrátiti a navrátiti církvi; o čemž pochybuji, že by se dáti mělo t. j. že by prospěchu nějakého mělo dojíti; ač ostatek chvalna věc ta.

Růže a trní vyšly a o nich též jsem Vám byl psal již před 6 či 7 nedělemi. Jsou to revolučňata, povstaly básně ty, zvláště sonetty, když najížděno na církev; za časů pokojných nebyly by takového ohně nabyly. Přijde pak na to, jaký oheň to jest, zda svatý či nesvatý, a rád bych slyšel od Vás, co o něm, o tom ohni, soudíte; ač máte-li kdy obývati se takovými balatkami, důležitějšími zaměstnán jsa věcmi v obor bližší sahajícími.

O redaktoru[1]) Katholisches Blatt aus Mähren vězte či víte, že poněvadž béře artikuly dráždivé proti npp. biskupům, že mu vyhroženo se suspensím, nedá-li si pokoje s takovými dopisy: nevím, co činiti bude; uloženo mu též, aby dříve každý dopis censurovati dal aneb aby pod takový dopis pokaždé podepsal jméno toho, jenž ho napsal; čemu on se příčil a z té příčiny na poradu i do Vídně jel; vrátil se, ale mne dokona jest tajno, na čem se ustanovil. Vy bez toho o všem budete lépe zpraven než bych já Vám říci mohl.

O spolužácích Vašich na ten čas ničeho nevím, někteří z nich Vám již bez toho psali; aspoň jsem já jim nařídil, aby neopomenuli toho.

Kalendář našeho dědictví tiskne se a bude co první kniha vydáván spoluúdům, při čemž i 100 výtisků rozdáno bude knihy p. Bílého: Historie Moravy, jež on byl dědictví daroval, jak jste bez toho četl ve Vesně i v Denníku.[2])

Právě se dovídám, že 2 či 3 čísla Kath. Blatt aus Mähren byly od policie zabaveny [!], poněvadž prý brojí proti úředníkům, že nemají víry, v čemž se s pravdou větším dílem neminul; ale nevěra nechce za takovou nyní[3]) považovati se, ač jsme slyšeli, že se z toho chlubila a posavade čest si z nevěry dělá; ale veřejně nechce co taková potupena býti, ač, ať dím opět, na Boží tělo dobře svou nevěru a neohrabanost okázala. Leč nechme toho.

P. arcikněz Reißenhofer mrzí se, že vel. konsistoř prý vyjednává a vyhrožovala a posavad tak činí s p. Davidem,[1]) ač jemu (arciknězi) ničeho o tom neoznámila, jakoby již byl za pometlo. Tak prý ti mladí lidé (P. .....[4]) starých si nevšímají. Ač pak p. arcikněz ničeho již dávno nepracuje a všechno musí místo něho zastávati p. Keil, předce ještě čest a slávu žádá míti.

---

[1]) Koop. Dawid.

[2]) Vídenském.

[3]) vepsáno před řádek.

[4]) nečitelné jméno.

Čas jest, abych skončil. I líbám Vás oba upřímě co přátele a bratry své, ostávaje Váš

a Váš upřímý bratr v Christu

Fr. Sušil.

V Brně d 21 Junia 851.

Poručte mě p. Poslušnému; a pište hned, aspoň brzy; nevím zajisté, čím jsem zavinil, že mi tak dlouho žádného slova, ba odpovědi dlužné nepíšete.

136.

Anton Stára,[1]) doktorand ve Frintaneu, Sušilovi.

Radost z ukončení přednášek, zármutek, že nemůže na prázdniny.

Tento a násl. dopis Hoškův psány na jednom archu.

Wien am 29. Juni 851.

Hochverehrter Herr Professor!
Euer Hochwürden!

Wie viel schöne und neue Sachen würde ich Euer Hochwürden schreiben, wenn ich nur Etwas wüßte! Es gibt zwar viele schöne Sachen, aber sie sind nicht neu, und unter den neuen Sachen sind gerade nur so viel schöne, daß mir keine einfällt, die Herr Professor nicht selbst wüßten.

Doch Halt! mir fällt etwas Neues ein, was auch in seiner Art recht schön ist, aber freilich nicht so wichtig, daß es das europäische Gleichgewicht bedeutend stören könnte, nähmlich daß gestern Hr. Pr. Kozelka seine Vorträge aus der höheren Exegese geschlossen hat und was noch viel schöner ist, daß auch Dr. Kaerle morgen Schluß macht mit seinen orientalischen Vorlesungen.

So werde ich endlich vom Schulbesuche befreit! Was ich darüber froh bin! Diesen Monat werd' ich die Examina[2]) machen, aber rigoro-

[1]) rodem Brňan (1826—1907), 1855—1869 professor St. Z. v Brně, spisovatel německý. Ačkoli spisovné češtině se nenaučil, smýšlením byl české věci nakloněn. Když r. 1906 po dlouhé vzdálenosti na poslední své dny přestěhoval se do Brna, navštívil staré české středisko, Čtenářský spolek, v němž kdysi s jinými mírnými Němci rád dlíval, a projevil vydavateli t. l., jenž jej po místnostech provázel, nemalý svůj údiv, že ho již nikdo nezná, ba že německý hovor jeho budil u přítomných tolikou pozornost.

[2]) v ústavě samém, před rigorosy na universitě.

sieren werde ich nicht mehr können, da ich noch nicht tanti bin, was mich nur deßwegen ärgert, weil ich die Ferien verliere; hätte ich früher gewußt, daß ich eine so starke Neigung für Ferienluft bekommen würde, so würde ich die Sache practischer angegriffen haben. Künftig werde ich klüger sein. Wie gerne wär' ich bei so manchen Primitien gewesen u. s. w. Es geht halt nicht, geht nicht und geht nicht.

Der heilige Franz von Regis [1]) hat uns dießmal einen Streich gespielt, aber es wird ihm nicht fernerhin gelingen! Angenehme Ferien, Herr Professor! nach angenehmen Prüfungen!

Möge sich Ihre Hand nicht bemüßigt fühlen, einen 2 [2]) zu mahlen (das „h" scheint als ein h protractionis angesehen werden zu müssen, wenn sich auch alle deutschen Professoren dagegen erklären sollten! Da setz' ich meinen Kopf auf, wie man das überhaupt gern thut, wenn man sich nicht überreden kann, gefehlt zu haben.)

Indem ich Euer Hochwürden herzlichst grüße, bin ich wie immer

Ihr dankbarer Schüler

Stára.

Bitte, dem Hr. Pr. Weiß meine Empfehlung auszurichten.

137.

Hošek Sušilovi.

Omluvy, že nepsal. Churavost.

Důstojný Pane!

Mea culpa! Mea maxima culpa! Měchem (či pytlem) oděn celé tělo zahrnu popelem a prachem, bradu chci škubati, zkrátka všechno, co staří Židé činívali, i nad to chci činiti, bych Vás zase smířil. Já se věru ulekl, že tomu již 6 neděl, co jsem neodpověděl. Však mohl-li jsem se kdy omlouvati, nyní vším právem. Chci totiž ke konci tohoto měsíce rigorosovati a tu mi bylo obírati se variacemi oblíbené u nás písně: „každá liška svůj ohon chválí" t. j. bylo mi študovati písma zdejších p. professorů, a poněvadž se učenost také na kopovým [!] počtem archů zakládá, uvěříte, že jsem ohromné práce měl a posud mám. Budu-li hotov — s jistotou tvrditi nelze; musím se předně ještě zkoušce z vyšší exegesky podrobiti, a za druhé — a toť jest to nejhlavnější

[1]) jmeniny Sušilovy, k nimž asi zapomněli blahopřáti.

[2]) známku »nedostatečně«.

jsemť již po delší čas jakýmsi neduhem prsním velice sklíčen. As před třemi měsíci vyvinula se mi malinká oteklina pod srdcem, kteráž nyní, rozšiřujíc se přes srdce, až skoro ke krku dosahuje a hrozí celá prsa zachvátiti. A jaké to študování při takovém stavu! Ptal jsem se nejslovutnějších lékařů, všelicos mi radili, nic však nespomáhá, ano bolestí co denně přibývá.

Mně se zdá, mane, thekel... Budu si to věru za velkou milost Boží pokládati, udržím-li se do konce tohoto měsíce na nohou. Kdybych však s pomocí Boží ke konci tohoto měsíce (30.) rigorosoval, přijedu bez prodlení domů a protož bych rád věděl, jak dlouho by jste v Brně zůstati ráčil. Jestli mi nebude možné rigorosovati, budu jistotně psáti. Až dotud, přelaskavý důstojný Pane, buďte s Bohem a račtež také někdy v modlitbách Vašich pamatovati na bídného a mizerného

Fr. Hoška.

Ve Vídni 1ho července 1851.

138.

Sušil Hoškovi.

Zásika knih bohoslovných, předplacení Vukova slovníku, dar Miklosićova díla Monumenta linguae palaeoslov. e cod. Suprasl. (1851).

Na spěch.

Drahocenný Příteli!

Pospíchám poslat Vám druhého díla Semischova s nádějí, že slovu svému dostojíte a jej brzy v určitou lhůtu pošlete. Musím při tom prositi, abyste mi poslal též Leben Christi von Sepp, a pak čehokoli ze Star. Zák. nepotřebujete, zvláště pak Schubert, Briefe a Bähr Symbolik a snad i Lexicon bibl. atd.

Prosím, račte mě praenumerovati na srbský slovník od Vuka Stefanoviče. P. Miklosić mě poctil výtiskem svého Codex Suprasliensis starosl. Rádbych mu poslal po Vás (dovolíteli) všecky knihy mnou vydané, pokud jich mám; snad skrze Vašeho p. Otce.

Leč zatím Vás líbaje

Váš

Fr.

V Brně d 24 Okt 851.

139.

Sušil Hoškovi.

Zásilka bohoslovných knih. Miklosič.

Adressa na str. 4. 8⁰: Velebnému Pánu Panu Františkovi Hoškovi doktorandu ve Vídni.

Velebný Příteli!
Předrahý můj Pane Fr.!

Děkuji za poslané knihy, ač litujíc[!], že Winer již v starším vydání se nalezá. Byl bych ale nejvíce potřeboval Seppa, poněvadž v tovaryšské škole přednáším nyní nový zákon, či historii Nov. Zák. a proto musím prositi, abyste mi ho možnáli hned nebo co nejdříve poslati neváhali. Z Ebrarda jsem proti ustanovení svému, že docela jenom s Justínem se budu obírati, počal čísti a nemohu přestati, tak mne zajal.

Nic nepíšete, co p. Stára dělá, již-li hotov, a také-li nyní s Vámi k historii přistoupí; srdečně ho líbám.

Tuto přikládám věci na p. Miklošiće, prosím, zaneste je tam k němu; máte nejlépe příležitost s ním se oznámiti. Od něho si kupte gramatiku staroslovanskou; on v ní největší mistr jest; Hanka jen stín proti němu. On (p. Mikloš'ć) vydal ji ve svazcích po německu.

Zatím Vás líbaje ostávám

věrný bratr v Chr.

Frant. Sušil.

V Brně d 4 Novemb. 1851.

Frant. Tomášek[1]) študuje ve Vídni práva.

140.

Hošek Sušilovi.

Semischovy názory o sv. Justinu, zmínka o některých spisech bohoslovných. Obsazení biskupství ve sv. Hippolytě. Překlady z Koranu, z hymnův Efremových, makam Haririho; práce o sv. Justinovi pochválena.

---

[1]) synovec S.

Ve Vídni dne 16 listopádu 851.

Důstojný Pane!

Především opět vroucí díky skládám za laskavé přepůjčení Semiše, při jehož odeslání mne ta nehoda potkala, že jsem jej z pošty nazpět vzíti musil, an zde žádných věcí bez pevné obálky nepřijímají, čímž jsem se značně opozdil. Jakkoliv Semiš mnoho dobrého do sebe má, předce mne několik hrubých omylů až domrzelo. Chci mlčením pominout, jak o inspiraci píše, an náhledy své nikterak dokázati nemůže: to však, žeby sv. Justin inspiraci co ἔκστασις byl pojal, pokládám za hrubou lež; neb jedině proto, že na řečeném místě slovo „ἔκστασις" se nalézá, jedině proto pravím, jej Montanistem býti souditi, to mne domrzelo. Non oculis (αὐτοψίᾳ) vidit Jesum sacerdotem, sed ἐν καταστάσι ὤν, ἐν ἐκστάσι [tak] revelatione ipsi facta. Quis non videt de interna mentis visione (חִזָּיוֹן) sermonem esse; a podobným způsobem soudil o trichotomii (zlomek „de resurrectione" nechci sv. Just. přivlastniti), o kacířství Apollinaristickém, o coelibátu atd. Těšil bych se velmi z toho, kdyby mně lze bylo, s Vámi, důstojný Pane, o sv. Justinu pohovořiti, an se také honositi mohu, že jsem na některá místa přišel, kterýchž Semiš při vší obšírnosti své přehlídl.

Posílám tímto mimo Seppa ještě Bährovu symboliku II díly a Thalhofera, ostatní budoucně. Jestliže Vás Ebrard zajal, což teprv Bähr; on převelmi zahanbil dílem svým katolíky. Vydal také: „Der Salomonische Tempel" (čekám, až agio poněkud klesne, abych si to jakož i Šteklovo dílo: Die Opfer d. A. T. koupil), v němž některé věci, obzvláště co se sv. stánku dotýká, změnil. Těším se již, až ho přečtete, na Váš úsudek. Thalhofer jest mladík, a tím jsem všechno řekl. — Knihy p. Miklosičovi přináležející jsem teprv onehdy obdržel; posud jsem však k němu jíti nemohl, an málo kdy se doma nalézá, a my jen v jistých hodinách vycházíme. Co nejspíše však k němu půjdu. Knížka o sjezdu kat. jednot, kterouž jste mi p. dvornímu faráři[1]) poslati ráčil, byla velmi porouchána, tak že jsem zde jinou vázati nechal, obdržel jsem od něho 2 zl. stř. Velmi zhusta a sice od lidí obyčejně dobře zpravených povídá se, že náš[2]) p. biskup do Sv. Hippolyta se dostati má; nevím však, co o tom souditi; jak sem přijel a my s dr. Šwecem[3]) k pokloně přišli, ptal se: Wissen Sie nicht, was der

---

[1]) Moravan Feigerle; stal se pak biskupem ve sv. Hippolytě.

[2]) Brněnský.

[3]) Moravan, prof. dogmatiky.

Burgpfarrer für Hoffnungen hat? A při tom se praví, že jej ministerstvo co prvního navrhlo. Hned jak jsem se z prázdnin navrátil, tázal se mne dr. Widmer o tom, tvrdíc[!], že to má z dobrých pramenů. Již několikráte jsem chtěl o tom psáti, jsa té naděje, že snad jistějších zpráv o tom míti budete.

Přislíbil jsem, že bych něco z Koránu pro kalendář[1]) vypracoval, však čím dále o tom přemýšlím, tím méně se mi to líbí. Kdyby se i dosti stručný nástin podati měl, zaujal by však velmi mnoho místa, an přemnohé věci dosti obšírného vysvětlení potřebují, což by se lépe pro vědecký časopis hodilo. Račtež mi psáti, co o tom soudíte. — Za to však mám něco jiného za lubem. Přeložil jsem vloni některé hymny sv. Efréma ze syrského, mezi nimiž jest výborný jeden zpěv P. Marie a sv. třech[!] králů, tak něžný, že bude pravou okrasou kalendáře. Pozůstává as z 50 slok po 4 řádcích. Máť pak syrské básnictví do sebe tu zvláštnosť, že si může básník podle chuti slabyky (samohlásky) buďto přidat nebo vynechat, místo rýmu počítají se slabyky a řečený hymnus počítá jich 7 do jednoho verše. Na ukázku: b^{e}jaldech d^{e}abro nuchro d^{e}nach = 7 slabyk: Narozením syna tvého světlo (slunce) vzešlo. Toť jisto, že týž způsob v českém překladu podržeti, naprosto nemožno. Jiná báseň téhož skoro obsahu má zase tu zvláštnost, že se rymuje naskrz na o j i t t. — Úmysl můj strany toho jest: Já hymny ty přeložím do českého (neb latinského?) a vy je ráčíte vzdělat?! Račtež sám o tom rozhodnout a mne zpravit. — Též nyní se obírám čtením Haririho a sice: makamy v překladu od Rückerta. Neníť to báseň výborná jádrem, však formou a uhlazeností. (Možná že ji p. hrabě[2]) má.) Toť by byla pravá okrasa literatury naší, práce však ohromná; mnohých věcí ani nelze přeložit, kteréž by se musely podlé našeho genia vzdělat. Budoucně více o tom. Jak brzy p. Stára rigorosovat bude, nevím; já se ho ani o tom neptám, neb víte, že jest to lechtivá věc; to však vím, že potom dogmatiku študovat chce. Já nyní veřejně čtu práci svou o sv. Justinu; nevím sice, jak se líbí (p. Stára obyčejně, — však nechám toho!), včera ale byl jsem u dr. Widmera (kdež se napřed čte), a tu se tak chvalitebně o ní vyjádřil, že jsem se až styděl, aniž mohu všecko napsat, co mi řekl. (Morava!! ne já! Neví to, jak se samo sebou rozumí, ž á d n ý, a prosím Vás úsilovně, by jste list ten h n e d spálil.) Zůstal jsem u něho skoro 2 hodiny místo 1/2 ho-

---

[1]) Moravan.

[2]) Tarouca.

diny, a mezi tím přišel p. Tomášek, jemuž jsem byl po obdržení listu Vašeho psal, aby nás navštívil, nemohl mne však dočkat, přislíbil ale, že co nejspíše přijde. Já se srdečně na něj těším. — O mnohých jiných záležitostech budoucně a více. Prozatím se laskavosti Vaší uctivě poroučí

srdečně oddaný

F. Hošek.

(Ještě jednou prosím, by to zůstalo tajemstvím, láska k Vám mne k tomu svedla, ale psal jsem..!)

141.

Sušil Hoškovi.

Spis Semischův. Pověst o odchodu biskupa Schaffgotsche. Pro úřední nepřízeň zrazuje od návštěvy přednášek o cyrillštině, jejížto studium jinak důtklivě doporoučí, a od uveřejnění nějaké práce své. Radí dále překládati syrské hymny a Koran. Pochvala H. od představených. Starosti o synovce Tomáška. Osobní drobnosti.

Drahý Příteli!

Pospíchal jste se Semischem, a já posaváde nedotekl se knihy té; den krátek jest a oči moje slaby; děkuji p. Bohu, že již nastane sv. Tomáše den nejkratší a že dne — ač jen co prý komár zívne — přirůstati počne. To však dobře o Semischi vím, že na přemnohých místech sv. Justina dobře nepojal, a dávno mu již spravedlivě vytýkám, že sv. Justina proti všeliké pravdě Apollinaristou činí. O jiných věcech píše p. Semisch rovně často poklesává, jak jste Vy dobře poznamenal.

O sv. Hippolytu — dí se teď, an věc rozhodnuta, že prý to Slované roztrousili, chtíce p. exc. Šaf. raděj jinde viděti; v tom se jim však velice ukřivďuje.

Ku p. p. Dr Miklošićovi snad jste již šel s těmi knihami, a těším se, že jste snad se odhodlal blíže poznati cyrillštinu, ač pak bych Vám sotva radil veřejně jí obcovati a čtení v nich frequentovati, pro příčiny, jichž se domyslíte. Z týchže příčin neradím, abyste nyní již něco vydal byť i sebe menšího — aspoň v slov. jazyku nikolivěk a odstupuji zhola od prosby, již jsem na Vás vznesl, abyste nyní již přispíval ku podnikům literárním našim. Avšak proto přiučujte se Cyrilštině, bez ní nemožno vniknouti v ducha jazyka našeho; a ne-

zanedbávejte nikterak syrské a arabské literatury. Syrové mají tak krásné hymny církevní, pokud já jich znám; jsou z nich některé i v Thesauru hymnolog. od H. A. Daniele, Lipsiae 1846, mezi nimiž i podobná hymna té, o které mně píšete, nebo začíná podobně: Bejaldech deabro r... [?[1]]. Připojil je k hymnům lat. Ludov. Splieth; při některých jest i přeložení. A známa Vám bude kniha p. v. Pia Zingerle Die heilige Muse der Syrer. Docela se s Vámi shoduji a Vás prosím, abyste hymny ty syrské — tuším ponejvíce od sv. Efrema — přeložil; rým v nich není a tedy Vy ovšem sám a sám můžete provésti věc tu tak, abyste hotov byl s ní — krom věcí z arabštiny — (korân překládejte podobně z arabštiny pro nás; sotva ho má přeloženého národ který slovanský; dobře bylo by, abychom byli první — ke cti církvi naší) abyste, dím, hotov s ní byl po dvou létech.[2]) Mám z toho velikou radosť, z myšlénky té, a myslím, že to bude úloha Vaše, napájeti národ náš vodou z východních pramenův a studnic váženou. Co mi píšete, abych to u sebe v záňadří nechal, pozdě přicházíte s tím; já jsem sice s ničím nevytasil se o Vás, avšak exc. p. biskup když ho vítali vv. pp. petrovští, pravil jim, že všickni Vás za nejprvnějšího ze všech frintanistů pokládají, ovšem všickni představení. Že já z toho nesmírnou radosť mám, snad Vám nepotřebí vypravovati.

Co se Frant. Tomáška dotýče, rád bych věděl, zdali již předce zmoudřel a zbylli již té vady, která na celém národu našem lpí, té míním lehkovážnosti. Prosím, příležitě pozorujte, abyste mi aspoň dáli Bůh ve feriích úsudek o něm pověditi mohl; nebo ač já všechnu náději skládám, že dvě neb tři léta, jež byl jako v zajetí, ho napravila, někdy přece napadá mi Naturam expellas furca atd.

Pište mi předce častěji; listy Vaše radostí mne naplňují, a ovšem pište mi i to, co byste snad ostýchal se psáti; vím zajisté že můžete říci 2 Cor. 5, 12 *οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν*, a věřím, že jen *ἀγάπη συνέχει* Vás. A proto mi jen radost učiníte vším, co se Vás týká.

Odstěhoval se již p. Dr. Janiček z alumnátu k jeptiškám Uršulinkám. Domnívali jsme se, že tam přijde p. Geissler, což by bylo mu mohlo zdraví zachovati. Zatím jinak sedlo . . . Pozdravujte srdečně pp. Stáru a Poslušného. Já pak líbám Vás ostávaje Váš

věrný přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 17 Decembr 851.

---

[1]) Psáno syrskými písmenami nemasorovaně.

[2]) až ukončí studia a zkoušky ve Frint.

142.

Hošek Sušilovi.

Fr. Tomášek. Miklosić. Poznámky o vlastní osobě a budoucnosti. Z boje o güntherianismus.

Předrahý, důstojný Pane!

Že mne Váš přemilý list nemálo překvapil a hojně potěšil, o tom netřeba slov šířiti; že jsem pak tak dlouho s odpovědí odkládal, toho vinnu [!] nese Tomášek. Byl totiž teprv jedenkráte u mne, ačkoliv věrně přislíbil, že častěji docházeti bude; já pak chtěje Vaší docela spravedlivé, starostlivé žádosti zadost učiniti, očekával jsem ho denně, bych aspoň poněkud obšírněji o něm psáti mohl, nepřichází však a tudíž nic jiného nezbývá, než lístem ho opět přivolati, jak jsem to před tím učinil. Když jsme se ponejprv sešli, nepoznal jsem ho, tak velice zdál se mi proměněn; živý a jarý jest, jakým vždy byl, zdá se mi však, že velmi, velmi zmoudřel a že co do obcování dobře pochopil slova: estote prudentes, aspoň jsem jich několikrát slyšel z úst jeho; a jakkoliv rád hovoří a vypravuje, svých záležitostí však nerád se dotýká, jakoby se raděj více u sebe uzavíral, lehkovážnost jsem nižádnou na něm nespatřil a že mu čas zajetí velmi dobře prospěl, patrně viděti jest. Při tom jest rázný a stojí na svém; tak k. př. koupil si při svém přibytí klobouk, který jak se říká, již as před 5 léty z módy vyšel. Budu Vám častěj o něm psáti, jak mile jen zase s ním mluviti budu, radím Vám však, opatrně činiti, by mne co vyzvědače v podezření nevzal, čehož, možné snad že již skutečně stalo [tak], se obávám.

P. dr. Miklosiče jsem již poznal; daru Vašemu byl velice povděčen a srdečnou úctu svou Vám skládaje přislíbil též, že jakmile opět něco vydá, neopomine na důkaz úcty své exemplář poslati. Grammatiku jsem od něho koupil, při čemž mi přislíbil, kdybych někdy vysvětlení nějakého potřeboval, ochotně ho uděliti. Na Slovník Vukův jsem též předplatil, jak mile vyjde a příležitosti se mi naskytne, obdržíte ho. — Nyní však obracím se k vlastním záležitostem svým. Že mne naši představení p. biskupovi zde chválili, a možné že poněkud příliš, muselo mne více zarmoutiti než potěšit; neb omne nimium vertitur in vitium, a když kdo mnoho rád mluvívá, obyčejně také více méně pravdy se nemile dotýká; a takto myslím, že se i zde stalo. Znáte mne, důstojný Pane, že se nerád upejpám, aniž přílišné neb nepřílišné pokory do sebe nemám, odstup pak také všeliké přílišné vychvalování

ode mne; a myslíte, že mi to prospěje? nikoli! neb povstane tím zbytečného povyku, nadělá mi trochu závisti a konečně pozná a ví každý, že nejsem žádné miraculum ale zcela obyčejný človíček. Psal jsem Vám sice, že mi dr. Widmer chvalné svědectví projevil, tím však úmyslem (kdybych tak pokorným byl, zajisté bych to nebyl učinil) veden, by jste poznal, že se jakož o pokrok a vzdělání tak i o čest a slávu vlasti naší a dioecese podlé možnosti domáhám. Jsemť pořádný u životě svém, hloupým zcela nejsem (toť negativně — positivního nemohu nic udati), študuji podlé síly své, bych s pomocí Boží někdy aspoň poněkud dostal [!] úkolu svému, a hle! na tomto prostém a jednoduchém základu chtěli by mne nemírně vychvalovati? Snažně Vás tedy prosím, by jste podle toho příležitostně náhledy o mně nepravé a přehnané opraviti ráčil; jest to mrzuté, neprospěšné ano i škodné.

Však mám ještě něco za lubem, a sice tajemství, pravé tajemství v následujícím příběhu: Když jsem ukončil čtení své o sv. Justinu (jest u nás obyčejem, že p. dvorní farář své zdání podá a sice soukromně), pravil mi p. Feigerle následovně: „Ich habe Ihnen mit viel Vergnügen zugehört (hladě mi při tom tváře), sie haben mir viel Freude verursacht, nur Schade, dass sie Ihren angenehmen Vortrag nicht werden anwenden können, ich glaube wohl schwerlich, da ich Ihnen sagen muß, daß sie Se. Exzellenz zu Ihrem Sekretär bestimmt hat, und ich hoffe, das würde für ihre Brust das Beste sein.“

Hle toť to tajemství vážné! (že však ním [!] také zůstane, o tom nepotřebuji ani pochybovati!? já jsem o tom nepověděl žádnému, Vy, důstojný Pane, jste první a však také poslední, a kdybych ve Vás nekonečně nedůvěřoval a nejvroucnější úctu k Vám nechoval, věru nebyl bych se s tím nevytasil [!].) — Já byl jako omámen a ohlušen a nebylo mi možné, jen slovíčkem odvětit. Co však Vy o tom soudíte? Něco podobného by mi nebylo ani ve snu napadlo! — An však překvapení to ustoupilo, jsemť nyní již zase zcela upokojen, neb: „znáte p. biskupa a tudíž snadno Vám bude posouditi jakož ono vychvalování, tak i událost tu poslední.“ —

Pracuji nyní dále, jakoby se nebylo nic nepřihodilo, a nedám se ničím mýliti, ostatní zanechám Pánu Bohu; při tom však upřeně zřetel svůj obracím k zástojům orientalským, jichž se, nechať se cokolivěk stane, nezpustím. Očekávaje co nejspíše Vašeho usudku o věci té, musím též o obšírné vyložení některých slov ve Vašem posledním listu <prositi>: „neradím . . . aby jste nyní již přispíval k podnikům našim literárním“. (Přednášky o cyrilštině slyšeti, jako vůbec jakékoliv čtení

nedovolují nám pravidla našeho ústavu.) Vůbec prosím, byste mi bez obalu psáti ráčil, a takto důvěru mou opět důvěrou odměnil; opětuji, důvěra k Vám mne přiměla, bych to zjevil, co žádnému jinému bych nebyl učinil.

Však pro dnešek budiž dosti. — Vyšla zde včera brošurka: Theologische Fäuste v. L. Croy, v nížto se dr. Schwetza nerázně[1]) dotýká, z strany filosofie Günthera,[2]) pravě [!] jsem ji dočetl. P. Stára a Poslušný se Vám uctivě poroučejí (P. Stára ještě nerigorosoval, myslím ale, že již co nejspíše), což též z celého srdce činí zůstávaje

Vám vždy oddaný

Fr. Hošek.

Mínim tak<é> brzy p. prof. Weissovi psáti, an se u nás rozličné věci děly a dějí, které pro byvalého úda ústavu velmi zajímavé jsou.

Ve Vídni dne 8 ledna 1852.

143.

Sušil Hoškovi.

Zpráva o budoucím sekretářství H. Nepravdivé pověsti o přesídlení biskupově. Odštěpení Slováků. Překlad Koranu, Efrema S., dějiny mučenníků východních.

Předrahý Příteli!

Mám-li začíti o tom, co se mi nelíbí, zrovna dím, že věc ta, již exc. p. bisk. s Vámi zamýšlí, zhola po mé chuti není. Já bych Vás nejraději viděl v Brně co professora theologie a nejspíš Starého Z. Což tam ten sekretariát? Theologie u nás a vůbec u Slovanů tak chuda, tak stojí na stupni přenízkém, že bez zardění o ní mluviti nelze. Měl jsem radost z Vašich studií převelikou — a nyní má býti zmařena; to mne ovšem velice bolí. Leč člověk míní a Bůh mění; kdož ví, co záměrům těm řekne svrchovaný Pán Ten. Prozatím činím dokona, co ste mi poručil, žádnému ani v nejmenším o věci té se nezmíniv.

---

[1]) tak; snad: nehorázně.

[2]) Anton G. (1783—1863), rodem z Litoměřicka, žil skoro 40 let ve Vídni v soukromí, vypomáhaje v duchovní správě a jsa censorem pro spisy filosofické i právnické. Snaha smířiti theologii s novou německou filosofií, zavedla jej ku značným odchylkám od nauky katolické. Odsudku jejich r. 1857 se G. podrobil.

Jiná věc nemilá jest, o níž jsem Vám byl psal, že tenkráte, když mnoho povídáno o přesídlení našeho excb.[1]) do Sv. Hippolytu, že pověst ta a její roztrušování Slovanům připisováno, že totižto by se rádi prý zbavili Jeho, a že tedy pověstí tou chtěli přijměti ba přinutiti pána Excb., aby z Brna tam žádal. To mne velmi dojalo; nebo věřte, ač tak řečení Slované n. p. hr. Tarouca zdá se nebýti v pohodě s p. bisk., předce nikdy jim na mysl netanulo výmysly nějakými věc pošinouti a posunouti; a všickni, jež já znám, pravili, že jim milejší p. Šaffgotsche nežli p. Feigerle, jehož vystřednosti (jak pravili a jak dokázal v jakémsi s p. Häuslem sporu) se velice obáváno. Toli o věci té, a ovšem vidíte, že netajím se s ničím před Vámi.

O Slovácích víte, o jejich vzdornosti proti nám Čechům (tak se nehanbím nazývati, ač jsem sotva jednou v Čechách byl), o separatismu jejich a o jeho záškodnosti i pro ně i pro nás. Jsoutě i u Vás Slováci v Pazmaneum[2]); jak ti smýšlejí? Jest to neštěstí a nebláha pro nás Slovany, že namísto spojení více a více rozpojení a rozdělování mezi námi valně pokračuje, a místo lásky vzdor, nenávist, závist a jak ty nepravosti slují do srdcí se vhnizďují. Co z toho má pojíti? Kdy požehnal Pán lidem nesvorným, on kníže pokoje? Ty půtky v slovanských Víd. novinách odkrývají hrozné věci a téměř stydno jest mi patřiti k národu tomu, jenž mezi literáty a snad výtečníky svými takové pohoršlivce počítá. Nedalo by se skrze Pazmanisty něco činiti? Vydá dědictví naše provolání na Slováky, aby je úsilně k jednotě s námi vzbudilo — ač nebudeli to pouhé větru honění —; nepropůjčili by se nám v tom k rozesílání ti vel. páni ve Vašem ústavu? Potřeben katalog redaktorovi Hlasu, katalog duchovenstva v Uhřích; nemohlliby tou cestou ho dostati? Prosím neváhejte zpraviti mne o věcech těch.

Jak dovídám se z Vašeho listu, Vy velmi napřed jste před p. Stárou v rigorosech a proto ukládati opovažuji se Vám práci, totižto 1) o překladu a výkladu Koranu z arabštiny jsem již psal a věc tu úsilně Vám na srdce kladu;

2) z syrského prosím abyste převedl všecky ty spisy v jazyk náš, jichž byl přeložil do němčiny benediktin Zingerle (Pius) jakožto: Efréma Syra spisy vybrané, písně (jenž jsouce bez rythmu ovšem v prosaických řádkách převedeny býti mohou) a zvláště pro naše dědictví akta mučenníků východních, jež týž p. Zingerle

[1]) biskupa.

[2]) Kněžský seminář pro Zalitavsko nazvaný, jako Frintaneum, po zakladateli.

z syrského byl přeložil. Pracujte dle pohodlí, avšak snažně prosím především na se vzíti poslední úlohu pro naše dědictví.

Napsal jsem již toho přemoc a proto činím konec. Buďte pamětliv těch věcí a proseb, jakož i mne samého na modlitbách Svých a našeho dědictví. Líbám Vás ostávaje se vší úctou

Váš věrný přítel a bratr v Christu Pánu

Fr. Sušil.

V Brně d 2 Unora 1852.

Poručte mne pp. v. Stárovi a Poslušnému.

144.

Hošek Sušilovi.

Nevěří, že bude povolán za bisk. tajemníka. Práce z východních literatur. Odštěpení slovenské.

Důstojný Pane!

V milém listu Vašem od 2ho t. m. začal jste o věci v jistém ohledu nemilé, kteráž po vaší chuti není — a tím věru vyslovil jste i mé opravdivé i se záměry mými dokona se shodující mínění. Jakož však věc ta jista jest, tak jistě též já v ní [!] buď málo ba skoro zhola nedůvěřuji, ano pokládám ji za nestávající. Neb člověk míní a Bůh mění, obzvláště když uvážíte, že k uskutečnění přemnoho času ještě zapotřebí, a ostatně slovem tým [!] p. biskup mně ničehož nepřislíbil, v žádném ohledu tedy vázán není. Kdyby mu však kdy dostáti chtěl, tuť se zajisté jistí lidé o to postarají, by se nestalo; a co se mne dotýká, jsemť úplně přesvědčen, že úmysl ten nepovstal z náležitého uvážení a že ho nyní snad již ani nestává. Neníť to bez důvodu, což píši; račtež jen poněkud okolnosti naše uvážiti a zajisté se se mnou shodnete a tudíž neníť se čeho obávati. Ostatně bude-li toho zapotřebí, promluvím o věci té budoucně zřetelněji a obšírně. — Co do uložených mi překladů milerád, srdečně, uposlechnu. Smýšlím však o tom takto: Co do koranu nebudeť možná, ve zvláštní knize (co zvláštní spis) ho vydati, a myslím, že by nejvhodnější bylo, vydávati ho v částích a sice v Musejníku s poněkud obšírným výkladem, tak dalece totiž, jak toho věc sama i s ohledem na čtenářstvo požaduje. Měl-li by vyjíti o sobě, tuť bude kniha velká a drahá, a málo kdo si

ji koupí; a při tom mám tu výhodu, že mohu práci tuto pominouti a dle vůle Vaší k spisům sv. Efrema přihlídnouti. Posud však žádných k tomu pomůcek nemám, ani překlad ani original, dobrý slovník a což nejhlavnější nyní, hodných dluhů a žádných peněz a toť víte, že věci toho druhu přemnoho stojí. Promluvím však o tom s dir. Widmerem, má-li bibliotéka naše syrský original a potom chci podle možnosti pracovati; podle možnosti pravím, neboť víte, že nám při našich študiích málo času zbývá, obzvláště an na nás ustavičně dolehají, abychom pospíchali (a z té příčiny se obávám, že mně dr. Widmer nebude chtíti syrský original půjčiti, kdyby i v knihovně se nalézal); ano i řeč sama bude mi v mnohém překážeti, an se mi nyní skoro žádné příležitosti nedostává, v českém se cvičiti, tak že na mnohé věci zapomínám; a přece, budu-li chtíti nějakou práci podniknouti, jsemť pevného úmyslu, musíť to něco (aspoň relativně) dokonalého býti. Neračtež však rozkládání těžkostí těchto v smyslu tom bráti, jakobych se tím uložených prací sprostiti chtěl, odstup to ode mne, neb pro naše dědictví pracovati pokládám za čestnou a záslužnou úlohu, to však chci tím připomenouti, byste nyní aspoň a v nejbližší budoucnosti důkazu prací mých neočekával. Však i o tom budoucně více. An orientalní literatura tak bohatá, krásná a klasická jest, tuť věru žádoucí, aby se také více zřetel k ní obracel, a někteří z mladších by mohli opravdu řeči ty študovati a potom v nich pracovati. K tomu však potřebí drahých pomůcek a tu mi zase napadá p. hrabě;[1]) neboť jak sám uznáte, bylo by žádoucí, aby jich více na tomto poli pracovalo a já samotným nezůstal. Prosím Vás snažně, kdyby p. hrabě jednou do Vídně jel, račtež ho požádati, by se u mne pozastavil, já bych o věci té s ním pohovořil, a při tom též prosím, kdyby Vám příležitostně možné bylo, poznati, jaké as poklady orient. literatury u nás (v Brně) se nalézají, k. p. p. prof. Klimek, bibliotéky klášterní aneb jiné, privátní osoby; jest to důležité pro budoucnost. — P. Stára v pátek 6ho února rigorosoval a byl tak jako já klassifikován, totiž per unanimia bene; jsem tomu věru rád, že se to již jednou stalo, an jsem již velmi napřed, a an bych s pomocí Boží rád ku konci května, neb v červnu druhé odbyl.

Nerozumné počínání Slováků mne na nejvýš domrzelo a litoval bych toho, kdyby dědictví nějaké provolání neb něco podobného v tom učinilo; neb jsemť úplně přesvědčen, že to nejenom pouhé větru ho-

---

[1]) Tarouca.

nění, ano žeť toho nejsou hodni. Slováci zajisté jsou marnotratný syn v sv. ev. a nyní již tak hluboko klesli, že jim takými prostředky pomoci nelze; jest to nemoc, která až k jisté krisi proniknouti musí, a dokud ta nenastoupí, jest všechno marné. Předneste jim důvody nevývratné, představte nebe i peklo ano i proste jich na kolenách, oni! — hanáckým flegmatismem prevedou [!] „věrnou Rosu“ [1]) do Slovenského!! Nouze a bída jich musí napraviti, nikoliv rozum, an toho nechápají, a literatura jejich, ta se ani 10 let nedočká, jak jsem pravil, marnotratný syn — a potom, — jsmeť katolíci — a bratři. Rozumných jest velmi málo, u nás žádný a v pazmaneum znám jenom jednoho, tak že působení skrze ně samo sebou nemožné jest a katalog duchovenstva jest jenom in loco k dostání; ostatně nevím ještě, jestli by některý z nich katalog své dioecese neměl a zdali by ho prodati chtěl. Pište mi o tom, bude-li Vám toho potřebí. Jediné co bych v této záležitosti této schválil, jest vážné, důstojné a žádných osobností se netýkající, po časi [!] opakované (jako hlas svědomí) důrazné slovo v novinách v kterýchkoli. Vše ostatní pokládám za zbytečné. Jak vidíte, musím konec činiti. Račtež mi brzo a často psáti, já taktéž učiním. Vroucí úctu p. Stáry a Poslušného. O mnohých jiných věcech budoucně. Prozatím se do Vaší laskavosti, důstojný Pane, poroučí

srdečně oddaný

Frant. Hošek.

V. V. 11/2 1852.

145.

Sušil Hoškovi a Stárovi.

Potíže v práci pro chorobu oční. Missie v Brně. Orientálských knih v Brně není. II. ročník bohosloví v Brně. Osobní.

Drazí přátelé a Bratři v Christu Pánu!

Symboliku jste studovali anebo aspoň četli, a tedy víte, co znamená barva červená a proč právě červený papír beru ku psaní milovaným přátelům svojim. Ale může papír ten znamenati také stud; ačkoli zas styděti se nemusím, že jsem na příklad kněh Vašich přečísti nemohl, nébrž raděj očim mým by to lépe slušelo styděti se nežli

---

[1]) Janalíkovu.

obličeji ostatnímu. V skutku nemohl jsem posud tak jakbych žádal použiti kněh Vašnostiných a proto prosím, abyste mi jich déle ponechali; já potom Ebrarda odevzdám p. kaplanu Lednickému, o němž se praví, že snad do Zabrdovic přijíti hodlá.

Dávno jsem již chtěl optati se, zda není ve Vídni antiquarsky knihy historia Vet. Testti od Buddea; chválí se všady a já bych jí bez mála potřeboval; nebo od letoška přednáším historii Zjevení Božího dle Haneberga; v prvním kursu bylo o novém Zákoně; nyní v II. přednáším o starém Zákoně a ovšem tedy práci mám, jenž mne velice těší; škoda, že Kurtz teprv jeden díl vydal.

Srbský slovník od Vuk Stefanoviče již vyšel a prosím, račte mi ho obstarati a příležitě poslati.

Sv. Justin nedopsán a tedy nemůže vyjíti; kdybych měl lepší oči, již by byl světlo Boží spatřil; ale tak musí chudák ležeti a očekávati až na další čas.

Jeho Excell. p. biskup otevře zítra o 3tí hodině u pp. minoritů missie moravským a na hoře Petrově německým kázaním o 5té hodině; ovšem tedy mnoho práce má; i alumnové se v těch missiích přiúčastní, leč nevím, jak; pro gymnasisty p. Madlener zvláštní missie držeti bude.

Kněh arabských a syrských v Brně zhola není; a nebude jinak, leč abyste ve Vídni, dokad tam jste, sobě přeložil akta mučedníků východních, jež p. Zingerle z syrského přeložil; na té knize prosím nejdříve pracovati pro naše cyr. method. dědictví; myslím, že povinen jste v tu práci uvázati se a že se Vám i vyplatí; nebo dědictví dá Vám velký honorár, to jest poděkuje se Vám písemně; ač pak víme, že Vy ani toho žádostiv nejste, předce my jsme žádostivi knihy té, a tudy není jinak, leč optati se u p. Dr. Wimmera[1]) a s ním se poraditi.

Ich bin so froh, daß EH.[2]) wenigstens noch deutsch können u. über der Arabischen Sprache etc. etc. dasselbe nicht vergessen haben; česky ste se bez toho sotva trochu přiučil a snad i co jste uměl tam zapomínáte.

Theologů jest v II. roce pět; učí se mimo to, čemu se jindy učili, též patrologii a nyní též historii Zjevení Božího; za to kapitolky[3]) docela přestaly. Těch pět dostalo sami[!] eminence, i ode mne i od

---

[1]) tak, asi m. Widmera.

[2]) Stára.

[3]) N. Zák. nazpaměť.

p. Hayniše. P. Bílý pojede po svátcích ku 3tímu rigorosu, z dogmatiky do Prahy, an druhé již byl odbyl. V. P. Vokřál docela okřál a zdráv jest nyní; dal mnoho na přelití zvonů na Petrově, a budou tam míti krásné hrany. P. Hofmann vegetuje; hrozný apetit prý má, avšak mysl docela ho opouští i paměť. „Wie geht es Euer Gnaden?“ Tu udělá kříž a začne se modliti Otče náš. Tak prý to dělá.

Tak již popsán růžový list a obadva Vás srdečně objímám a líbám, se vší uctou ostávaje

Váš věrný přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 22 března 1852.

Poručení p. Poslušnému.

146.

Hošek Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám. Rigorosa a jiné práce.

Důstojný Pane!

Že k Vám, důstojný Pane, vroucí úctu chovám, že na všem, co se Vás dotýká, srdečného podílu beru, a že vždy z celého srdce želám, by Vás všemohoucí Bůh všemi milostmi svými a dary nebeskými podle neskončené dobroty své obdařiti a požehnati ráčil: o tom jsemť přesvědčen, žeť jste nikdy nepochyboval. Žeť to však dnesky opakuji, má svou příčinu zrovna v onom dnesky. Kdybych v Brně byl, vím zajisté, že bych zanechav všeho mluvení, se osmělil, Vás srdečně obejmouti! Odpusťte tedy, že to nyní činím — a v to vše, vše jiné, cokoliv možné zahrnuji. — —

An jsem již o mé[!] vzácné osobě začal, záslušno se mi vidí, i o ní pokračovati. Že jsem, díky Bohu, druhé rigorosum z historie a práva odbyl, bude Vám bez pochyby známo; a že se mi při tom dobře dařilo, za to děkuji Pánu Bohu. Hodlám se nyní do dogmatiky pustit, ačkoliv se právě s jinými věcmi obírám, jako: Trebisch: christl. Weltanschauung a A. Wagner: Geschichte der Urwelt.

An jsem v poslední době ustavičně a bez přestání študoval a nikam nepřišel, nemohu pro nynějšek žádných zpráv podati; ostatně doufám, že p. Buel také k Vám zavítal a obšírně vypravoval.

P. dr. Häusle onemocněl těžce a sice tak, že ho předevčírem musili zaopatřit, až do pátka očekávají lékaři nějaký obrat, buď k lepšímu aneb k smrti, čehož se velice obávají. Direktora vrchního nemáme až posud; a jak z nejlepších pramenů vím, žádný ještě neví, kdo ním [!] bude, což, jak mi ten nejlepší pramen povídal, se ještě nikdy nepřihodilo, ačkoliv to věc pro nás předůležitá.

Slyším Phillipsa[1]) z církevního práva, tyto dni chci se také podívat na Pachmanna a Redwitze.

Budu opět co nejspíše a obšírně psáti a k tomu doufám Vás v prázninách navštíviti. Ještě jednou tedy všeliké dobro srdečně želaje (připomínajíc též vroucí přání Poslušného), zůstávám Vám, důstojný Pane, srdečně oddaný

Fr. Hošek.

Ve Vídni dne 15. června 1852.

Hochwürdiger Herr Professor!

Zu Ihrem Namensfeste, das Sie noch oft erleben mögen, wünscht Ihnen mit ganzem Herzen alles Gute

Ihr dankbarster Schüler

A. Stára.

Ich bitte, den H. Herrn Prof. Weiß & Prochaska mich zu empfehlen.

Wien am 15. Juni 852.

147.

Sušil Stárovi a Hoškovi.

Dík za blahopřání. Akta východních mučeníků. Chlapecký seminář. Jubileum církevní. Dotaz stran právníka Fr. Tomáška. Kázaní na Petrově. Podíl Dědictví C. M.

Euer Hochwürden! H. P. Anton!

Hatten die Güte Sich meiner zu erinnern, wofür ich Ihnen den herzlichsten Dank sage. Halten Sie es mir zu gute, dass ich Ihnen zu

[1]) Konvertita George Ph. (1804—1872) z nejlepších kanonistů. Pachmann byl mezi právníky znám svým vtipkařstvím v přednáškách.

Ihrem Nahmensfeste nicht gratulire;[1]) ich thue es jetzt und wünsche Ihnen Alles Gute mit eben jener Liebe und Aufrichtigkeit, mit der ich glaube dass Sie mir Ihre Wünsche ausgesprochen haben.

Und Euer Hochwürden H. P. Franz!

Nevím, že bych Vám byl kdy gratuloval; já tedy nyní Vám jako p. patrovi Antonovi najednou všecka želání přináším za všecka ta léta, v nichž jsem Vám negratuloval, nejenom předešlá, ale i budoucí, kdybych snad mimo vůli na ně zapomenul. Prosím Vás oba o lásku Vaši a přízeň, a abyste též nezapomenuli, že modlitby Vaší mně velmi potřebí.

Nejlépe jest nepsati, jak jste Vy učinil, a tak dlouho nepsati, až člověk zapomene na věc, o které mezi dopisovatelům řeč byla. Psal jsem o sv. aktách mučenníků východních, jež přeložil do Němčiny [!] p. Pius Zingerle, benediktin v Marienbergu v Tyrolích; Vy jakoby nic, děláte se nevida a nevěda, také dobrý způsob všeho se zbýti, co člověk by nerád činil. Vezměte, prosím, tu práci před se, ač můžeteli —; nemůžeteli a jest-li moje prosba na Vás neskromna, prosím, odpusťte mi podle té lásky, jížto se chlubím od Vás míti. Leč o tom ústně; snad před posledním juliem přijdete do Brna.

U nás již rozesláno jest provolání o budoucím ustavení semináře pro pacholíky. Věc přepotřebna, ač někteří kněží nerádi jsou, že prý to bude daň nová. Což dělati? Církev Boží nemůže býti bez sluhů, od jinud jich není, musí je tedy sama sobě vychovati a bude jim dvakráte matkou. Jubileum též rozepsáno od 28 junia do 28 julia.

Tak krátký byl list Váš, žebych [!] mysleti mohl potřebu býti i svůj list skončiti. Leč Vy dovolíte, abych na Vás složil péči nějakou tajnou. Juristé nyní nemají prý žádných zkoušek a žádných vysvědčení nedostávají prý; rozpuštěni prý budou 24 julia; prosím pro upokojení mysli mojí se příležitě na věci ty otažte a o nich zprávu dejte; přislíbil jste bez toho již mi brzo psáti obšírněji nežli se v listu dálo.

Měli jsme též pobožnost Marianskou a musel jsem i já a veškeři professoři theologičtí kázati na Petrově němčině o 3/4 7. Povídají prý lidé, že nejšpatněji kázali professorové theologie. To tě věc pěkná!

Der Herr Onkel byl tady a diví se, že mu dokonce nepíšete; jest nyní sám opět, an p. Novotný zatím do Dalečína dán na pomoc

---

[1]) 13. června; má asi býti: gratulirte.

nemocnému faráři. Měl kan., ba biskupskou generální visitaci v pátek 10ho Junia; zde mi vykládal s bolestí, že otec jeho po nedlouhém čase po smrti matčině se oženil s osobou nevelmi dobré pověsti (snad s učitelovou dcerou) a že jinak nikterak nechtěl dáti na radu ani synovu ani jiných přátel. Že p. Augustin již v Čechách farářem jest, víte bez toho.

V dědictví našem tiskne se Putování Krista Pána; bude to život Christa Pána a spolu i popis Svaté země, bude to i s mappou svaté země. Dáme ji rýti ve Vídni; ale nevím, na koho se v té věci obrátiti.

Leč již končím — jenom prosbu předesílaje, abyste všechnu úctu a všeckno přání i též v. p. p. Poslušnému vyřídil. Objímaje Vás veškery se vší úctou a láskou trvám

Váš věrný přítel v Chr.

Fr. Sušil.

V Brně d 24 Junia 852.

148.

Hošek Sušilovi.

Škorpík a biskup Schaffgotsche. Tento o českých kněžích. Akta východních mučeníků. Seminář. Kolping.

Důstojný Pane!

Není hůř, jak když je zle!
Nechť to řekl, kdo řekl. —

Tak se i mně dělo, a toť i příčinou, proč jsem hned bez prodlení, na perutěch [!] větru, na Vaše přemilé psání [!] neodpověděl. Panující zde vedro z jedné strany (kteréž vždy nemilosrdně na mne působí) a pád přes schody z druhé strany přitahly [!] mi dosti patrnou churavost, kteráž však, díky Bohu, již se tratí. Byl bych onehdy obšírněji psal, myslil jsem však, že Vás p. Buel při pobytí svém v Brně navštíví; zatím se stalo, že s Vámi ani nemluvil, čehož, jak mi pravil, velice lituje. Musím se však věru patrně diviti, že jste se nikdy nezmínil o věci, anaž mne velice potěšila; a sice p. Buel, jehož někdy navštěvujeme, s radostí srdečnou nám vypravoval, že se mu podařilo, J. Exc. s p. Škorpíkem smířiti, a onehdy teprv nám četl p. Škorpíkovo psání, zvláště pak vlastní slova J. Exc., „že nejvíce vědy a příkladného působení a života naleznul při slovanských kněžích“! Že jsem se i já

z toho srdečně radoval, netřeba připomínati, obzvláště když pokračoval: „und jetzt will ich weiter arbeiten, daß es nicht H. Bílý ebenso geschieht, und ist es geschehen, so versichere ich Sie, daß die erste Professur in Brünn H. Bílý ganz gewiß zu Theil wird!“ Pán Bůh požehnej, pravím z celého srdce, ať nastoupí jedenkráte pravý poměr biskupa ke kněžím svým, zláště [!] nyní, kdež toho taková potřeba. Vím sice dobře, že s tím, co se až posud stalo, nemožno tabula rasa učiniti, a též dobře znám mnohé jiné věci, o nichž netřeba zde dlouho šířiti, a že by se i konečně říci mohlo: a co z toho?... však také dobře vím, že život v ustavičné opposici jest nepřirozeným — a zkrátka ptám se, možno-li, aby slovo Páně: Milujte nepřátely své, zůstalo vždy jen pouhým, všeho významu prostým slovem. — Než, co Vás takými věcmi trápím? — Že z takovéhoto přiblížení mnoho dobrého vykvésti může, nebude snad žádný upírati, zvláště obrátí li zřetel na naše dědictví, jež nevyhnutelně požaduje, aby se nejvýtečnější síly v Brně sestředily, atd. mohlo by se o tom dosti namluviti, a protož by mne to velmi bolelo, kdyby snad kdo nyní nevčasnou kyselostí aneb nevhodnou opposicí všemu tomu překážel; a totoť jest jedině, co jsem říci chtěl. Pomněte a rozvažte, že nejsem žádný sanguinik za jedno; též že o věci soudím, pokudž mi známa, a za třetí jsem posud churav a pročež potřebuji laskavého prominutí, přesvědčen jsa, když není a = b = c, také že není a = c. Však o tom všem až někdy, a dá-li Pán Bůh brzy, ústně a všestranně, an mne to věru mrzí, že o poměrech takových bez všeliké známosti jsem. —

Nyní však o aktách sv. mučenníků východních. Já jsem přislíbil v práci tuto se uvázati, a slovu svému chci tak [1]) s pomocí Boží dostáti; má-li se pak již to státi, nechať se to stane dle možnosti dokonale. Nechci ani připomenouti, co mne nejvíce k tomu vede, jen tolik pravím, že i slib více mne vázati nemůže, jakož pevně stojí úmysl můj, v práci tu se uvázati. To svědčiž o vůli mé. O možnosti fysické jakož i morální ústně, ačkoli nemohu říci, kdy se to stane; neb co do práznin nevím dosud pranic jistého. Umínil jsem sobě sice celý srpen zde pobýti a študovati, nyní však přicházím vždy více k přesvědčení, že to fysicky nemožno bude. To však již nyní jistiti mohu, že před posledním juliem přijíti též zhola nemožno, a pročež Vás snažně prosím, by jste mi brzy oznámiti ráčil, jakým as způsobem a kde čas ten trvati budete, abych, možno-li, s Vámi se někde setkati

---

[1]) asi: také.

mohl. Zvláště bych však žádal udati, jestli v tom časi [!] též do Brna přijdete (k. p. k exerciciím, kdy budou?), abych aspoň věděl, kam psáti, bude-li nemožno přijíti.

Raduji se srdečně jakož z dědictví, tak i ze semináře pro pacholíky; z ohledu však toho odpírati, že to bude nová daň, jest kněze zajisté nehodno; kdo málo má, dá také málo, a bez obětí se málo co ještě provedlo, a oběti přinášeti jest ustavičným naším povoláním (nemyslím jedině na oltář); a potom pohledněme na Irsko! Věří-li, že kněží lidu k spasení potřební, jak mohou býti nerádi daně [!] tak záslužné! Odjinud zajisté kněžstva nedostaneme! — Myslím, že by to bylo úlohou jednot našich kat. rázně věci té se ujmouti.

Novinky zde? — řekl bych skoro pražádné!

My nemáme posud dvorského faráře a vyššího direktora, a Linečtí také dosud nemají biskupa. Jestli mne však nemýlí čich, bude bez pochyby Kutšker [1]) dv. farářem a spolu naším directorem. Kolpinga [2]) jsem zde slyšel řečniti a musím upřímně vyznati, že, kde on vystoupí, spolky tovaryšské se zarazit musí; jestiť taká síla, pružnost a pravda v slovech jeho, že všudy prorazí. Phillips včera přednášky své ukončil oznamuje při tom, že Guido Görres na smrtelném loži. Nade Güntherovou školou stahují se černé mraky a sice z vysoka; bude-li hřímati, aneb dokonce uhodí-li, Bůh to ví! však dost o tom... Já se také velmi tomu divím, že Herr Onkel se diví, proč mu dokonce nepíši! Herr Onkel se mnohdy věcem divil, jimž se jiní pranic nedivili. Však

Vysoké čelo velkých duchů prý znamení!
Veliký nos, ach! hrozné to tušení!!

Když já k vůli takovému „knoflíku" musím si sednout na Šemíka! já jenžto jezdit neumím. Však nechme ho! Vurm mi také psal a jen z pouhé čisté lásky! potřeboval totiž pro kostel Führichovu křížovou cestu a tu si na mne zpomněl. Dal jsem mu ale! ten na to bude pamatovat!

Nenapsal jsem dnesky dlouhé psání!? Však očekávám také krvavě zasloužené pochvaly. Pp. Stára a Poslušný srdečně se poroučejí. Já pak, očekávaje na krátce laskavé odpovědi, zůstávám jako vždy oddaný

Hošek.

Ve Vídni dne 16/7 1852.

---

[1]) Jan Rudolf Kutschker (1810—1881), syn slezského tkalce, později kardinal arcibiskup Vídenský; panovník jej byl osobně poznal 1848 v Olomouci.

[2]) Kněz Adolf K. (1813—1865), zakladatel tovaryšských spolků.

149.

Sušil Hoškovi.

Akta východních mučenníků. Změněné smýšlení biskupovo o českých kněžích. Obavy o synovce Fr. Tomáška. Güntherova škola.

Drahý Příteli!

Už je zle, už je zle, a bude hůř,
Už pro nás chystají v Košinách vůz.

Píseň národní netištěná a sotva bude; a proto jako zvláštní vzácnost za motto vzata.

Jaká otázka taká odpověd, to jest jaký dopis taký odpis; Vy ve verších a rýmech; já toliko v assonancii pro pouhou uctivost k městu Vídni, aby se nezdálo, že Brno chce přeštichovati velkou Vídeň. Podivno mi, že ste [!] sobě v tom velkém a Vámi neprožitém horku osedlal Šemíka, když právě jiným stoná; ale to je Brňátkům, jenž ve Vídni jsou, zvlaštním darem uštědřeno, aby, když druzí spějí, oni létali, stráž držíce nad rodinou. Zaradoval sem se v skutku nad tím; nebo to mi dává jistotu, že netoliko syrská akta nyní, nébrž později také písně svaté Syrův či Syřanů přeložíte, čeho v plné míře zasluhují, jakož i velkou službu by ste tím prokázal vlasti či církvi naší ve vlasti. Já se tomu již napřed raduji.

Nepsal jsem Vám o věcech, o nichž Vám povídal p. Buell, poněvadž sem zapomněl anebo jsem si tu věc pro ústní podání co dobrý katolík zanechal. Tak se věc ta jistě má. J. Exc. ráčil p. Bílému již to všecko připovědíti, jakož Vám to p. B. oznámil. Bohu P. buďte díky, že se jeho Exc. nyní přece oči otevřely, že my ničeho nežádáme, leč církev oslaviti ve vlasti a udatně bojovati proti vrahům jejím tutějším.

Pro to velké horko sotva budete moci mnoho dělati ve Vídni; tedy, prosím, seďte [!] sobě ne na Šemíka nébrž na železnici a dojeďte do Brna asi 30 neb 29 neb 31 julia; já posavade nevím, kdy se vydám a kam nejprvé na cestu. Ozvláště toho nevím pro Frant. Tomáška, jenž měl se mnou cestovati aspoň k sestře jeho do Uher za Trenčínem, ale nevím, co se tomu Frantovi přihodilo. Strach mám o něho! Nepíše ani mně ani sestrám, na toli listův již se všech stran jemu posýlaných. Co to jest? Zdali nová hanba a nová pokuta za starý hřích? Či se utopil? Či jest nemocen? Prosím Vás snažně, buďte laskav [!] a

jděte do obydlí jeho Landstrasse, Marokanergasse Nro 530. 2. Stock Thür N. 14. a optejte se, co a kde Franz Tomašek, a pokud možná hned mi odpovězte; jest to věc pro mne a pro nás jeho příbuzné předůležitá. Prosím Vás o to snažně; a čirou pravdu mně povězte, já na všecko i nejhorší připraven jsem.

Budu Vám, dáli Bůh, psáti, kdybych Vás neměl a nemohl viděti; ač po Vás toužím jako ta v písni ovečka po zelené trávě. Kdybyste jenom polovice lásky té měl, tedy byste jistě došel do Brna co nejdříve.

Nad Güntherovou školou ovšem se mračí, že p. Arnoldi[1]) zakázal p. N . . . ovi [?] přednášeti dle zásad jeho, z Říma dojed. Uvidíme, jakým způsobem to bude. Mattes a Michelis snad nejvíce tím vinni, že zle oslynula filosofie ta v Římě; leč Řím nedá tak ledabylo výrok až po prozkoumání tužším.

Chválíte se, že jste napsal všecky 4 stránky; a ač i v tom sem Vás téměř dostihl, abych ale, jsa v Brně, Vám Vídeňákovi předek nechal, tedy již nyní zavírám, nedopsav celou stránku a Vás bratrsky líbaje, trvám

Váš věrný přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 18. Julia 852.

Poručte mě nejvroucněji p. Stárovi (jehož strýc se za faráře dostal, jak Vám známo) a p. Poslušnému.

150.

Hošek Sušilovi.

Blahopřání. Fr. Tomášek. Kutschker. Cesta do Gräfenbergu.

Důstojný Pane!

List Váš milý ode 19ho t. m. jsem obdržel, a abych vyhověl žádosti Vaší a též abych se přesvědčil, zda-li starost Vaše přílišna [!] o Fr. Tomáška aspoň poněkud podstatna jest, odebral jsem se hned druhého dne do jeho bytu; však nebyl doma. A čeho jsem se dopátral, jest: že se ani neutopil, aniž jest nemocen; nébrž bez pochyby dobré mysli a tudíž nemá kdy na domov pamatovati, a tím méně psáti. Tázal jsem se, kdy doma bývá, a řečeno mi, že nemohou mi nic s jistotou udati, an někdy v ten čas domů přichází a někdy zase v jiný. An

---

[1]) biskup Trevirský.

jsem tedy poznal, že mi tím způsobem nebude možné doma ho lapiti, zanechal jsem mu písemně a sice skoro doslovně, jak jste Vy psáti ráčil, že v takových starostech o něj vězíte atd. a že by tedy dokona záslužno a vhodno bylo, aby bez prodlení psal a že též očekávám s jistotou, že nás také navštíví, a to tím více, an to přislíbil („ačkoli jsme již na Tobě zkusili, že na přislíbení mnoho nedbáš...“), a za druhé vypůjčené od p. Starýho již před půl rokem písně české navrátiti má. — Psal-li tedy — nevím! jen to vím, že k nám nepřišel! ačkoli již od toho času celý týden uplynul. Lituji toho, že nepřišel; měl jsem totiž filippiku pohotově, o níž jsem se domýšlel, že by byla kamenem pohnula, a hle! filippika se již vykouřila a Tomášek také. Pochopuji dobře, jak se takové věci státi mohou, totiž že člověk zapomíná na své; neboť příčinou jestiť ustavičné potloukání se v cizině, jenž člověka znenáhla svojím [!] odcizuje, a tuť se stává, že ti „svojí“ mnohem více pamatují a se starají, a tulák ten již skoro ani nepochopuje, jak jim také vrťochy přicházeti mohou; a že zdejší život roztržitý také k tomu přispívá, patrno. Máť to ovšem také své meze; a když se ty přestoupí, tuť jest filippika na pravém místě, jižto držeti nyní Vám ponechám, an ho bez pochyby brzo k Vám dostanete.

(Že jsem slova ta z listu Vašeho: „Zda-li nová hanba a nová pokuta za starý hřích“ nenapsal, rozumí se samo sebou.)

Ostatně budou zýtra propuštěni a nedostávají žádné vysvědčení, an zkoušky nedělají, ale každý má knížku, v níž zapsáno, jaké přednášky slyšel, což ode professorů potvrzeno.

Že p. Kutšker z Holomouce za dvořskébo [!] faráře a našeho direktora ustanoven, bude již bez pochyby vůbec známo; byl také již onehdy zde, pobyv několik dní.

A nyní ještě novinku, týkající se mé nepatrné osoby; já se totiž odeberu na 4 aneb nejvýše 6 neděl do — Gräfenberku!!!

Co soudíte o tom? Sotva budu více času potřebovati, abych se radikálně zotavil, a což mi nejvíce na mysli tane, bych se dotčenou manipulací náležitě otužil a k trvanlivé práci uzpůsobil. Psal jsem již také J. Exc. a očekávám denně odpověď; ačkoli nevím, co tomu řeknou aneb co si o tom mysliti budou. Tudíž se ovšem stane, že, dá-li P. Bůh, Vás spíše neuhlídám, leč ku konci septembra, jestli sám před tím časem v krajinu tu nepřijdete! Kdy by jste ještě nyní psáti ráčil, velice by mne to těšilo, však bych musil prositi, by se to brzy stalo, an v pátek (30ho) na večer odejíti chci, a sice rovnou cestou do Freivaldova. Kdyby jste pak nyní nepsal, buďte tak laskav, a pište

od jinud opět proti vůli své do ciziny vyhnanému! P. Stára také se odebere s počátkem budoucího měsíce domů. —

Neračte snad mysliti, že jsem na smrt nemocen; nevím ani, jak se to stalo; že jsem se o to poradil s lékařem, patrno; skutečné jestiť to: že bych se rád z onné [!] polovičatosti (to je slovo! aby tě!) t. j. z ustavičného kolísání mezi zdravím a nezdravím vybavil, t. j. jestli Pán Bůh dá, v něhož z úplna důvěřuji. —

Již tedy končím, snažně Vás ještě žádaje, by jste také někdy pamatovati ráčil na Vašeho s celou duší

Vám oddaného

Hoška.

d 26/7 852.

Račtež odpustiti, píšu na spěch!

151.

Hošek Sušilovi.

Blahopřání. Feßler ve Frintaneu Hošek vedle studia dogmatiky básní. Biskup Brněnský nezvolen za Olomouckého arcibiskupa. Stesk Bílého ve slovenském „Cyrillu a M."

Ve Vídni dne 12/6 1853.

Důstojný Pane!

„Mea culpa" musímť bohužel z hlubokosti srdce volati, avšak dostačí jen volati, přesvědčen jsa, že Vám dosti na tom, vyznám-li jen bez obalu vinu svou. Ani nevím, jak se to dělo, že jsem Vám tak dlouho nepsal; bez pochyby se nám zde předobře daří; o čemž bych však sám velmi pochyboval, zkrátka učení se o věci té posud hádají, adhuc sub judice lis est. Studuji nyní dogmatiku, a na důkaz, že jsem v II. roku theologie kapitolky[1]) na zdař Bůh neštudoval a že mi při každé příležitosti nějaký citát při ruce jest, odvolám se na slova: „odpusť nám naše vinny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům" a takto doufám, že jsem nálezem ze sv. písma při svou šťastně provedl!?

Nyní teprv, očištěn a nevinný co novorozeňátko, osměluji se o krok postoupiti a II předměty předložiti: předně totiž gratulaci: a

---

[1]) N. Zákona.

to upřímně srdečné přání, by Vás milosrdný Bůh vše-likou blahostí obdařil, zde již jako i jednou na blahoslavené věčnosti; po čemž nejvroucněji toužíte, nechať se v plné míře vyplní, zkrátka, milost Boží budiž vždycky s Vámi a Vy, důstojný Pane, po dlouhá, dlouhá ještě léta mezi námi ku působení všelikého dobra. Toto a vše jiné z celého srdce! —

Druhá záležitost jsou peníze, o nichž ku konci počet kladu. —

U nás nic, pranic nového, jak v domě, tak i vůbec. Za directora jsme dostali Dra Fesslera[1]) známého; učený to pán, snad až přes příliš; nyní přednáší u nás o sv. Klémentu Ř., jehož teď vykládá, při které příležitosti mi krásný překlad Váš dobré služby koná. Pracuji nyní o dogmatice, velmi příjemné; nemohu ji však do konce července ukončiti, jest to náramná práce. A nyní, prosím, slyšte a smějte se mi podle libosti: já jsem si také zasednul na Šemíka!! Z čehož soudím, že buďto svět již dlouho státi nemůže, aneb že teprv nyní přicházejí na mně [!] Flegeljahre! Ano, smutná to pravda, ale pravda přece! A k tomu ještě, že bych se s ním ještě více obíral, kdyby mne dogmatika tak nemořila a nesušila, neb pomyslete si: dogmatika a Šemík! raděj Šemík a flangirovat (slovíčko to Jungmann nemá, za to si vezmu já na něj [!] patent), to by ještě procházelo, ale tak musil ubohý Šemík již po nějaký čas ustoupiti. Však ale, počkej, co nevidět si ho zase osedlám! — Teď, prosím, smějte se mi z celého srdce, ale Bůh uchovej, by jste mne rozkřičel, sice bude mi slyšeti: hle, Saul mezi proroky! Vás samého až někdy s něčím na ukázku oblažím (jak vidím, již se mne chytá Dichterstolz!) An již o věci té mluvím, musímť poznamenati, že, jak pozoruji, valných stoupenců nalezáte, řekl bych však jen až příliš věrných: za to mnohé básně v Cyrillu jsouť zajisté, bez odporu, mizerné v pravém smyslu. (Ejhle kritikář.)

Však ale, jak se Vám daří, důstojný Pane, co u Vás nového, jaký život; já pranic neslyším, a doufám, ač budete-li psat, obšírných zpráv. Že náš p. biskup volen nebyl, i zde mnoho podivení způsobilo, an se to za jisté očekávalo; nemáme však podrobnějších zpráv o volbě. Pamatuji se, že p. Bílý v jednom čísle Cyrilla cosi pravil, jakoby nové křivdy byl zakusil, aneb cos podobného (nemám Cyrilla při ruce), co to bylo, co se opět stalo? Zkrátka, u Vás musí byt novin až hrůza, o nichž my zde ani pomyšlení nemáme. P. Stára je mnohými pracemi

---

[1]) Josef F. (1813—1872), později biskup v St. Pölten, proslavený m. j. činností tajemníka při sněmě Vatikánském pro vynikající znalost theologie i řečí, což při rokování mezi příslušníky různých národností s různou výslovností latiny zvlášť bylo důležito.

takřka obsypán, sice by byl také psal, mám od něho nejvroucnější přání přednést.

Budoucně a co nejspíše obšírněji. Prozatím poroučeje se laskavosti Vaší zůstávám

s všelikou úctou

Fr. Hošek.

Posílám tímto následující intencí . . . . . 56 intencí po 12 kr. stř. činí 11 zl. 12 kr.

K tomu jsem obdržel od Vás jednou 5 zl n. stř. a 6 ex. Trní a Růže à 50 kr., začež jsem koupil Vukův Slovník srbský, který, jak se mi podobá, stál 6 zl. stř (?) Podle toho by zbývalo pro Vás 4 zl. stř.

Mimo toho [!] ještě kat. jednota něco dostane, poněvadž ale se mi právě peněz nedostává, posílám prozatím 10 zl. stř., ostatek as za 14 dní. Račtež odpustit, já myslil, že p. Buel ve středu t. j. 15ho odejede, zatím se opozdil; a slíbiv mu, že psání na Vás mu odevzdám, nemohl jsem již jinak učinit.

F. H.

152.

Sušil Hoškovi.

Adressa kněžstva Brněnskému biskupovi. Zněny v kněžstvu. Dr. Bílý. Dar 10 zl.

Drahý Příteli!

Praví kdesi Jean Paul, že u paní a slečen nejde o to, jak a čím se kdo vymlouvá, nébrž jenom o to, že se vymlouvá. Nevím, jestli Vy ste [!] větu tu Jean Paulovu znal; ale znal-li jste či neznal, dost na tom, že jste podle ní se mnou jednal a mne za nějakou starou skrošnu pokládal. Jestli jste v tom spravedlivě jednal, věru o tom sám souditi budete, učený Pane!, přeučený Pane, měl jsem říci, poněvadž také víte, kde v písmě stojí Otčenáš, či raději měl jsem povědíti: poněvadž znáte to, čeho ovšem každé dítě židovské nezná.

Avšak kam směřují ty výtky moje? Vy jste Pán svobodný — ať nyní o učenosti a obratnosti Vaší pomlčím — a tudy nemám práva žádati nějakého listu od Vás. A v skutku, neočekával jsem listu od Vás žádného, pro mnohé příčiny, z nichž jedna jest ta, ze které Vy se domýšlíte, že toli novin a novot u nás dáti se muselo. Nemyslím zajisté jinak, leč že se Vám pravilo הִשָּׁמֶר לְךָ atd., jak to stojí Deut. 12,

80,[1]) jenom že onino goimové jsme my, jimž Bůh nevím jakou prý pěknou řeč dal, jenž i se Slovem či logem jakousi příbuznost má.

Však nechme toho a přistupme k novinám, jichž se Vy na kopy u nás domýšlíte, ano jich není ani mandel jediný. Že p. biskup volen nebyl, o tom Vy lépe budete příčiny věděti od p. P.[2]) olomucké diecese; všelijak o tom u nás bádají. Brněnské však kněžstvo zadalo adressu p. biskupovi na ukázání radosti, že nám zachován byl, kterou jsem ovšem i já podepsal. Concepoval ji snad na vyzvání neb aspoň na pokyvnutí jiného pána F. Knorr a on sám (s sebranými podpisy) a Kail a Vávra došli s tím ku p. biskupu, jenž o ničem nevěděv, srdečnou radost měl i slzami projevenou.

Umřelo kněží u nás letos již 24, hrozná to summa, mezi nimi také p. farář Brtnický; na Brtnickou fáru přijde p. Blaha, katecheta Jihlavský; p. Dvořák, katecheta, žádá do správy duchovní a p. Weiss starší v Brně odstoupí; tedy troje katechetství oprázní; Bílý se těší, leč, myslím, nadarmo; zapsán jest co πᾶν λόγος (slovo = λόγος = דבר) a to slovce pán, po řecku psané, se slovem či slávou spojené,[3]) má prý takové moci do sebe, že člověka i nejsilnějšího nejinak než morová rána k smrti porazí. A proto השמרלך a já i za tou příčinou neočekával jsem listu od Vás. Co jedno slovo nepravé natropí hlupot a nesnází! Leč musím se předce poděkovati i Vám i p. Stárovi za přání a přeji Vám sám všeho dobrého na p. Bohu. Pište někdy, kdy Váš svátek jest, abych buď psáti buď aspoň obzláště den ten světiti mohl; páně Stárův připadá s p. biskupovým a tudy mně z paměti vyjíti nemůže.

Co jste poslal 10 zl. stř., odevzdal jsem p. Pojmonovi na zapravení Májové Pobožnosti, kterou jsme dali tisknouti a která ještě s dluhem 30 zl. stř. visí. Dali jsme tisknouti 2.000; rozebráno asi 600 toliko; a proto dluh ten; nad to světlo a jiné věci,[4]) a lid, který se v Brně moravským klade, chudým jest. Odtad to, že ne k dědictví, nébrž na Máj. Pob. obráceny peníze ty, za něž jménem všech díky vzdávám.

Leč dochází papír a musím skončiti, ač sladko gadati s Vámi. Líbám Vás obadva srdečně a p. Posluš. se poroučím ostávaje

Váš upřímý přítel

F. Sušil.

V Brně 5/7 53.

---

[1]) »Varuj se…« (snad: naší strany.) Narážky nejasné (i v č. 154.)

[2]) Poslušného.

[3]) Panslláv.

[4]) při májových pobožnostech!

Posílám thesky Bílého; věnovány byly p. biskupovi, jenž mu dal 50 fl. stř. na útraty, za to na mši svatou jednu; to jinak než Vy po 12 kr! ustřihl jsem titul a dedikací, aby tíže nepřidalo.

153.

Sušil Heškovi.

Dar 8 zl. Zamýšlená cesta do Vídně. Národní písně. Osobní novinky z diecese. Zkoušky Matěje Procházky a Karla Šmídka z češtiny.

Velectěný Příteli!

Osm zl. obdržel jsem na stř. či raděj na stříbrném papíře a nemohu neděkovati za ně. Jednotu katolickou se<m> při tom obmyslil a jejím jménem děkuji též; 2 fl. 48 kr. oddal jsem patrovi Pojmonovi, aby přidal k sumě, jíž chce zapraviti dluhy. To by dobře a v pořádku bylo. Ale nyní!

Viděti a dokonále[!] poznati jest, že se Vy právě s filosofií obíráte, že na přemýšlení navykl jste a někde za příkladem kabbalistův pod literou více hledáte, nežli slovo samo sebou obsahuje a obsahovati může. Vyčítáte mi jaksi, že nedověřuji, že jako nějaký mystik nejmystičtější mluvím mysterie a že Vy celým namaháním svojím a veškerou učeností svou nemohl jste vniknouti ve skrýši těch útajův. A co já na to? Já se Vaší důmyslnosti těším, že ste uhádl, co jsem já věděti chtěl; a věru mohu čísti v listu Vašem, že dobře jsem tak a nejinak psal. Ale o tom, dáli Bůh, ústně; nebo budeli mně možna, dojedu do Florisdorfu a odtud snad i do Vídně, podívat se na tu důmyslnou tvář Vaši! Leč bez žertu, rád jsem tomu, že psal jste mi to, čeho právě věděti žádala duše má.

Ferie nastávají; 1. 2h. 3. a 4 budeme míti exercicie. Po nich nevím kam napřed. Mám roztištěno nyní; písně moravské se tisknou, a 3 svazkové z nich vyšli. Poněvadž pak ještě bych mohl nějaké písně sebrati, tedy přidávám i letošní ferie ku zbírání písní. Aspoň to nebylo nadarmo, an vidíte, že pěkně vytištěny jsou tuto ve třech svazcích. Bude ještě takových pět. Aby nepřišly tak draho, pomale vycházeti je činí nakladatel. Posílám posavadné tři svazky na důkaz, že nebyla nedověra ani nic jiného, a že jste můj! Leč já směle mluvím či žertovně? Avšak pravdivě. Vy ovšem kdy nemáte s nimi se obírati; ale myslím budete míti radost, že tak pěkného úhledného vydání se dočkali [!] Přikládám i 2 výtisky májové pobožnosti, pro Vás a pro patra kapucína, co vydal knižečku pro vojáky; prosím, vyřiďte mu moje díky.

Noviny, noviny! Co to za noviny? Tak počíná píseň moravská jedna. A vím, že sem Vám do noty trefil. Leč já nevím ničeho kromě těchto několika novin. 1. Že p. Bečvář stal se farářem a děkanem v Budějovicích; fára mimo výbavy [!] o 1800 stříbra má pole a mnohé fundace; přijde na 2600. Jest tedy velikým pánem, obdržev fáru, jichž mnoho není. 2. Do Ochoze za administratora přijde p. Pátek, jemuž se snad Ochozská lokálka i dostane. 3. U Augustianů v Brně drží se exercicie od p. Sartoryho. 4. Týž u nás v pondělí započne v alumnátě; ač prý se toli jich nehlásilo letos. 5. P. Procházka udělal již konkurs z češtiny (v Praze). Písemné domovné vypracování bylo Všestranný rozdíl jazyka v Libušině soudu a v Rukopise kralovodvorsk. Na konci Junia byl při ústním zkoušení v Praze. Tázali se ho k. p. co a odkad koncovka v genitivu plur chlapóv (že óv jest demonstrativum jak na p. v řeckém a latinském plur. filiis = fil-eis, alarum = al-earum). Píši to, poněvadž ste zmínil o p. Šmídkovi. Bylo by mě zajímalo dověděti se, jaké asi otázky jemu i doma i ve Vídni předložily se. Teď již novin nevím. Seminář počne na rok již; chlapci budou bývati u alumnátu v tom domě v prvním patru[1]) a budou choditi veřejně do školy do gymnasia. Pater Blaha přijde za faráře do Brtnice, p. Dvořák od katechetství odstoupí a tudy oprázněji dvě místa. Jednoho dostane Fil...[2]) (či jak se píše); bojí se p. biskup, že by p. Bílého nepotvrdila vláda. Leč Vy snad lépe víte věci ty než já. Musím již skončiti. Líbám Vás srdečně, Vás i Vaše dva Moravany, p. Stáru a Posluš., všem se poroučeje

Váš upřímý přítel

F. Sušil.

V Brně d 26 Julia 853.

154.

Hošek Sušilovi.

Vykonaná zkouška z dogmatiky, nastávající z morálky. Jednání o českých učních ve Vídni (Kulda a Fürst). Dotaz o radu, jaký předmět si zvoliti pro nastávající dissertaci.

---

[1]) v dominikánské ulici č. 4., kde později 1882—1907) byla benediktinská knihtiskárna. Z I. poschodí semináře byl pořízen průchod do tehdejšího alumnátu. Po roce vystavěna pro seminář nynější budova.

[2]) nečitelné.

Ve Vídni 4ho listopádu 853.

Důstojný Pane!

Tentokráte snad, doufám, nebude zapotřebí omlouvati se, že jsem dlouho již nepsal! Ale budiž tomu tak, možná, že mi to prospěje pro budoucnost.

Jak známo, študoval jsem dogmatiku a poštěstilo se mi v pondělí (31ho) ji z krku odbyt, že jsem tudíž před rigorosum psáti nemohl, laskavost Vaše připusti, aniž po jistých (zlých) myšlenkách pátrati bude. Mám z toho srdečnou radost, kdo to nezkusil, neví, co to za práce; Bohu vřelé díky, že jsem již toho prost. Při rigorosum se mi dařilo dobře (mohl bych říci velice dobře, ale nesluší sebe chváliti); ptali se mne o purgatorium, zjevení (Scheiner překrásně), o hříchu dědičném (Švec, velmi důmyslně valnou část dogmatiky při tom se mnou projel) a o milosti (Fessler, přísně zkouší, pouštěje se dosti hluboko do zástoje, jejž si obral, a kdybych nebyl dobře študoval, nebyl bych mohl při něm tak obstáti, jak se vskutku stalo.) Tu tedy v krátkosti výsledek prací kolikaměsíčních. Bohu díky za to!

Nyní mi zbývá toliko morálka, s níž, popřeje-li Pán Bůh zdraví a síly, as za 5—6 měsíců hotov budu. Obyčejně studují našinci zde písma prof. Tepletza, já však nevývratně jsem odhodlán, jich neštudovati, co mi zajisté mnohých mrzutostí při rigorosum nadělá, ale buďsi; nechci marně čas s nimi utrácet. — Nového u nás pranic, co by Vás jen poněkud zajímati mohlo. O sjezdě jednot kat. potěšil jsem se po nějaký čas s přibylými sem poslanci. P. Kulda mluvil s Fürstem o záležitosti zdejších učedníků, což jsem i já učinil; bude (Fürst) se zdejším arcibiskupem obšírně o věci té jednati a při tom mu podá písemné obšírné pojednání o tom. To jest podle našeho zdání cesta nejlepší, aspoň posud; a tudíž Vaše jednota u záležitosti té ničehož podstoupiti nemůže, až jak uslyšíme, co p. arcibiskup rozhodne. Očekávám výsledek dobrý a sám jsem také o tom s dr. Švecem obšírně rozmlouval a neopominu příležitostně opět promluviti. Liguriáni opět se navrátí sem, což jistě tvrditi mohu, a Fürst bude muset někam na venek, což ovšem ztráta patrná.

Guardian zdejších kapucínů se Vám co nejsrdečněji poroučí; častěj ho potkávám, ani by jste neuvěřil, jakou radost jste mu posláním spisů Vašich způsobil. Šlechetná duše! —

Do Florisdorfu jezdívám teď v neděli a ve svátek; že od Tomášků vši úctu atd. vyříditi mám, rozumí se samo sebou. —

Teď ale žádám Vás o laskavou radu a podporu. Jak známo, musí každý pro universitu nějakou thesku vypracovat, při čemž volno aspoň zástoj k. p. historii atd. vybrati. Já však bych rád utile cum dulci spojil, k čemuž připočítám k. př. thesku: de conciliis Moraviae a j. p. P. Dr. Švecem [1]) bych toho dosáhnul, že vyvoliv si sám nějakou takou thesku, i na universitě by mi ji povolili; já se s ním již o tom shodnul. Jedná se tu tolikéž o hojnost dostatečnou pomůcek a dosáhnutí i použití jich! Tof nejhlavnější! V tom tedy mi poraďte. Předně: račtež mi několik takých statí ponavrhnouti k. p. o moravských bratřích atd., vůbec, jež by se i Vám líbily aneb jež by jste za prospěšné, dobré, užitečné atd. uznal, a za druhé, jakých pomůcek při ruce a jak a jestli možno jich dosáhnouti. O záležitosti té prosím račtež mi obšírnou zprávu podati. Jak patrno, hlavně mi záleží při tom na hojnosti pomůcek, an práce ta podle přesvědčení mého aspoň poněkud důkladná býti musí. Též neračte zapomenout, nám přislíbené časopisy: „Ewalds Jahrbücher u. Litteraturblatt“ příležitostně poslati, nejsnaděj po bratru mém (Josefstadt No 24); také p. přednosta Ambrož mi přislíbil, u Vás se zastaviti, udá li se mu příležitost sem něco poslati.

Jak slyším, odbýval se letošní sjezd jednot [2]) s neobyčejnou slavou [!]; skoro všechny zdejší časopisy podaly o něm zprávy; p. Kutschker, s nímž jsem o něm mluvil, měl z něho patrnou radost; divil se při tom, že u Němců a v holomúcké dioecesi nic podobného. —

Ale teď již ku konci! Srdečnou úctu pp. hraběti, Procházkovi (καὶ σὺ . . . při חמ״בר) atd. My oba se Vám, důstojný Pane, co nejsrdečněji poroučíme. Prozatím

Váš oddaný

Fr. Hošek.

155.

Sušil Hoškovi.

Za předmět dissertace radí oběti starozákonné. Dissertace Dra Bílého. České názvosloví theologické, česká mluvnice. Zásilka knih. Pokles stříbra.

Drahocenný Příteli!

Z toho, že Vám posílám knihy s poděkováním, snad pomyslíte sobě, proč asi jich posilám. Myslím, abyste vzal o obětích staro-

[1]) Moravanem.

[2]) katolických v Brně.

